

Nordiska rådet

29:e sessionen

1981

SUPPLEMENT

innehållande remissuttalanden

- A 567/k Medlemsförslag om åtgärder för att vidareutveckla de nordiska forskarkurserna
- A 569/s Medlemsförslag om undersökning av friskvårdens betydelse
- A 570/t Medlemsförslag om åtgärder för att minimera turismens skadeverkningar på naturen
- A 572/e Medlemsförslag om avhjälpandet av tynande gruvsamhällets svårigheter i Norden
- A 573/t Medlemsförslag om nordiskt samarbete för att åstadkomma miljösäkra sjötransporter
- A 574/s Medlemsförslag om åtgärder för att motverka ungdomsarbetslösheten
- A 575/s Medlemsförslag om utvidgad utbildning och forskning inom det miljömedicinska området
- A 576/s Medlemsförslag om nordisk forskning angående bilavgasernas inverkan på hälsa och miljö
- A 578/e Medlemsförslag om utvecklande av det nordiska samarbetet beträffande fiskodling
- A 579/s Medlemsförslag om intensifierat nordiskt samarbete beträffande rusmedelsproblem
- A 580/s Medlemsförslag om begränsning av införseln av alkohol vid båt- och flygresor samt av utskänkning av alkohol i samband med offentlig representation
- A 581/s Medlemsförslag om utbyggnad av den förebyggande fritidsverksamheten för barn och unga
- A 582/t Medlemsförslag om transporter av farligt gods
- A 584/k Medlemsförslag om stiftande av en nordisk vetenskapsakademi
- A 585/k Medlemsförslag om stöd till unga nordiska författare
- A 586/k Medlemsförslag om åstadkommande av stödordning för att uppmuntra konstindustriidkare
- A 587/e Medlemsförslag om vandringsutställning om skogsbruket och naturvården i Norden
- A 588/e Medlemsförslag om nordisk samverkan för att framställa alternativa drivmedel
- A 589/j Medlemsförslag om utredning om förbud mot våldspornografi
- A 590/k Medlemsförslag om en utbytes- och stipendieordning för nordiska bildkonstnärer
- A 592/t Medlemsförslag om intensifierad användning av ljus vägbeläggning för att öka trafiksäkerheten
- A 593/e Medlemsförslag om nordisk energiforskning
- A 595/j Medlemsförslag om enhetliga viseringsregler i de nordiska länderna

- A 596/k Medlemsförslag om en nordisk litteraturantologi för gymnasier
- B 33/e Ministerrådsförslag om nordiskt samarbete om projektexport

Medlemsförslag

om åtgärder för att vidareutveckla de nordiska forskarkurserna

(Väckt av Aimo Ajo, Inger Hirvelä, Sinikka Karhuvaara och Lauri Palmunen)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska forskarkurser:

— — — Förslaget överensstämmer till stora delar med styrelsens egen målsättning, så som den angivits i dess berättelse över verksamheten för åren 1972–77 (*NU B 1978: 8*). Styrelsen uppskattar det intresse för verksamheten, som kommit till uttryck i medlemsförslaget och vill framföra följande:

I verksamhetsberättelsen har styrelsen föreslagit, att antalet nordiska forskarkurser per år bör utökas till ca 25 mot de ca 20 som nu gäller, eftersom efterfrågan på sådana kurser har varit stor. Styrelsen vill därför varmt tillstyrka förslaget på denna punkt.

Styrelsen för Nordiska forskarkurser har också fr. o. m. 1979 fått ansvaret för försöksverksamhet med nordiska forskarstipendier och nordiska forskarsymposier, något som redan från början fått kraftigt gensvar från forskarna i Norden.

En eventuell ändring av organisationen för Nordiska forskarkurser bör givetvis anstå till dess att den nu startade försöksverksamheten avslutats 1982. Men den beräknade omfattningen av verksamheten, d. v. s. 25 forskarkurser per år och den ovan nämnda försöksverksamheten, torde emellertid någon större organisatorisk förändring icke vara nödvändig. De smärre förändringarna av administrationen, som föreslagits i verksamhetsberättelsen, har till stor del redan genomförts.

Göteborg den 14 januari 1980

För Nordiska forskarkurser

Barbro Bryngelsson

Nordisk Kontaktorgan for Jordbrugsforskning (NKJ):

NKJ finder, at forskerkurser bør være et væsentligt element i det nordiske forskningssamarbejde, idet kurser bidrager til, at den faglige standard blandt forskerne kan højnes og til at forskere inden for samme forskningsfelt kan mødes. Dermed skabes grundlag for gensidig orientering og drøftelse af samarbejdsmuligheder på fællesnordisk plan.

NKJ kan tilslutte sig de i medlemsforslag A 567/k anførte synspunkter, idet man finder, at Nordiske Forskerkurser har haft en betydelig stimulerende effekt på udviklingen af det nordiske forskningssamarbejde. Forskerkurserne har bidraget til, at nye fag og emner er taget op blandt nordiske forskere og dermed støttet den samlede udvikling af forskningen i Norden.

Under Nordiske Forskerkurser er der givet støtte til et antal kurser på det jordbrugs- og veterinærvidenskabelige område. NKJ er imidlertid bekendt med, at det ikke har været muligt, at imødekomme en række velmotiverede kurser på dette område, og det skal derfor anbefales at der stilles øgede bevillinger til rådighed for Nordiske Forskerkurser. NKJ kan tilslutte sig, at Nordiske Forskerkurser fortsat støttes efter de hidtil gældende regler. Det skal dog anføres, at der i tilfælde har været meget stor interesse for kurser på konkrete emneområder, som kan begrunde, at der i øget omfang åbnes mulighed for, at der gives støtte til gentagelse af kurser.

Det skal endelig foreslås, at det overvejes at støtte andre typer af kurser. På det jordbrugs- og veterinærvidenskabelige forskningsområde findes en række "små" fag, hvor antallet af nationale forskere er meget begrænset. Undervisningen på sådanne fagområder kunne styrkes, safremt der på nordisk plan samarbejdes om iværksættelse af fællesnordiske kurser. Det bør derfor undersøges, om der kan skabes grundlag for et mere permanent samarbejde om uddannelse og forskning på denne type af fagområder.

København, den 10. januar 1980

På NKJ's vegne

E. b.

Holger Rasmussen

Samarbejdsnævnet for Nordisk Skovforskning (SNS):

— — — har konstaterat, att den verksamhet, som bedrivs av Nordiska forskarkurser är värdefull och bör befästas. Huruvida omfattningen av NF:s verksamhet på sikt skall bibehållas vid ca 25 kurser per år eller utökas kan diskuteras. Då skogsforskningen, trots skogsbrukets allmänna

betydelse i Norden, är en förhållandevis liten forskningssektor, har dess andel i NF:s kursverksamhet tills vidare varit tämligen obetydlig; några specifikt skogliga kurser har inte heller anordnats. Ur skogsforskningens synpunkt vore sålunda antingen en utvidgning av kursverksamheten av betydelse eller en årlig kvotering av kurserna mellan olika intresseområden.

Med tanke på ett samarbete rörande den högre skogsundervisningen i Norden är dock NF:s kursverksamhet av mera underordnad betydelse då dessa oftast specifikt vetenskapliga kurser inte motsvarar det behov av regelbundet återkommande kursverksamhet inom givna ämnesområden. Som exempel på kurser av sistnämnda typ kan nämnas den kurs i u-lands skogsbruk som trots betydande finansieringssvårigheter detta år anordnas för åttonde gången. Andra kurser, som en kurs i skogligt anpassad regressionsanalys, har anordnats genom att det land, som har kursen på sitt studieprogram, inbjudit ett begränsat antal deltagare från de övriga nordiska länderna. Sverige har oftast stått som värd i dessa fall.

Den Nordiska samarbetsgruppen för högre skogsundervisning och SNS ser det därför av betydelse att vid sidan om befästandet av NF:s verksamhet även utveckla och stödja regelbundet återkommande kursverksamhet inom skogssektorn.

Klampenborg den 15 januari 1980

H. Frolund

A. E. Billeschou

Samarbetsnämnden för de nordiska naturvetenskapliga forskningsråden:

De naturvetenskapliga forskningsråden delar den positiva uppfattningen om de hittillsvarande kurserna som framförts av styrelsen för de nordiska forskarkurserna i dess redogörelse *NU B 1978:8*. Råden konstaterar att forskarna har genom kurserna fått tillfälle till stimulerande och inspirerande nordiska och internationella kontakter. Likaså har i många fall kurserna inspirerat till nyinriktning av forskningen.

Råden tillstyrker därför förslaget om utvidgad verksamhet innebärande ett ökat antal nordiska forskarkurser. Samarbetsnämnden vill även hänvisa till sitt svar likaväl som de enskilda rådets svar till Nordiska ministerrådet beträffande PM om ökat nordiskt forskningssamarbete (1979-09-12).

Rådet för naturvetenskaplig forskning (RNF), Norge påpekar dock att kursverksamheten bör ej överstiga 25 kurser per år så att kursernas fackliga kvalitet kan garanteras. Enligt RNF:s uppfattning är det för närvarande viktigare att i stället åstadkomma nya former för det internordiska forskningssamarbetet i enlighet med de nordiska statsministrarnas uttalande vid mötet i Reykjavík, 1979-10-31.

Det naturvetenskapliga rådet i Norge arbetar med planer för internordiska doktorandkurser inom några ämnesområden. RNF anser att det eventuellt skulle kunna vara ett intressant område för de nordiska forskarkurserna. Följaktligen föreslår RNF att det övervägs, huruvida dessa kan utnyttjas för ändamålet.

Stockholm den 11 januari 1980

För Samarbetsnämnden för de nordiska
naturvetenskapliga forskningsråden (NOS-N)

Anja Borg
Sekreterare

Nordisk samarbetsnemnd for samfunnsforskning (NOS-S) hänvisar i skrivelse den 14 januari 1980 till yttranden från de nationella samhällsvetenskapliga forskningsråden (se nedan).

Nordiska samarbetsnämnden för medicinsk forskning:

Nordiska samarbetsnämnden för medicinsk forskning (NOS-M) har i skrivelse av den 2 maj 1978 till Sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete avgivit yttrande över förslag till handlingsprogram för inriktning av den nordiska kulturbudgetens resurser till forskningssamarbete. I yttrandet anfördes bl. a. att intresset för nordiska forskarkurser i alla nordiska länder varit brett. Mot bakgrund härav fann NOS-M en utbyggnad av denna verksamhet önskvärd. Härvid skulle särskild vikt läggas vid nordiska fortutbildningskurser speciellt vad gäller nya och/eller specialiserade områden och discipliner.

NOS-M har under senare år beretts tillfälle prioritera ansökningar om nordiska forskarkurser. Det råder ingen tvekan om att antalet välmotiverade förslag om forskarkurser vid varje tillfälle väsentligt överstigit det antal som kunnat anordnas. Mot bakgrund härav finner NOS-M det angeläget att verksamheten med nordiska forskarkurser byggs ut.

Med hänvisning till ovanstående vill NOS-M varmt tillstyrka rubricerade medlemsförslag.

Stockholm den 28 januari 1980

För Nordiska samarbetsnämnden för medicinsk forskning

Bernt Hökfelt
Ordförande

Ingvar Lennerfors
Sekreterare

Danmark**Undervisningsministeriet:**

I denne anledning skal man herved udtale, at undervisningsministeriet betragter de nordiske forskerkurser som en meget vellykket fællesnordisk virksomhed, som man gerne ser udbygget til at omfatte 25 kurser om året. Spørgsmalet om gennemførelse af denne udvidelse må imidlertid indgå i ministerrådets prioritering af de mange bevillingsønsker, der fremsættes i forbindelse med de årlige budgetbehandlinger. Denne fremgangsmåde har i de seneste år ført til, at kursernes antal er steget fra 17 i 1977 til 22 i 1980.

På denne baggrund stiller man sig tvivlende over for behovet for, at forslaget gennemføres som en egentlig rådsrekommandation.

København, den 5. november 1979

P. m. v.

Ernst Goldschmidt

Afdelingchef

Fuldmægtig
E. Noer

Statens samfundsvidenskabelige Forskningsråd:

Fra Nordisk Samarbejdsnævn for Samfundsforskning (NOS-S) har Statens samfundsvidenskabelige Forskningsråd modtaget en høring vedrørende et forslag til videreudvikling af de nordiske forskerkurser (A 567/k) fremsendt til samarbejdsnævnet fra Nordisk Råds præsidium.

I samarbejdsnævnets skrivelse af 14. januar 1980 fremgår, at forslaget vil blive behandlet i de nationale råd, hvis svar på høringen vil blive fremsendt direkte til Nordisk Råds præsidium.

Statens samfundsvidenskabelige Forskningsråd har behandlet forslaget på sit møde den 25. januar 1980. Efter rådets opfattelse har man hidtil været tilfreds med forskerkursernes virksomhed, ligesom det nuværende kursusantal på 25 om året virker rimeligt. Forskningsrådet har på den anden side intet imod, at man fremover forsøger at videreudvikle og forbedre denne virksomhed.

København, den 30. januar 1980

P. F. V.

Erling B. Andersen

Hugo von Lindstow

Finland

Helsingfors universitet, konsistoriet, har i skrivelse den 16 januari 1980 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget och översänder yttranden från några av dess fakulteter (se nedan).

Helsingfors universitet, juridiska fakulteten:

Fakulteten konstaterar att under år 1980 institutionen för allmän rättsvetenskap kommer att arrangera en doktorandkurs inom ramen för Nordiska forskarkurser. Temat för seminariet är Värderingarnas roll i rättsvetenskapen och det beräknade deltagarantalet för den tio dagar långa kursen är 30 deltagare från samtliga nordiska länder. Institutionen för offentlig rätt planerar ett seminarium i flyktingrätt i september 1980, avsett för 40 deltagare, vilket även det eventuellt kommer att stödas av Nordiska forskarkurser.

Fakulteten anser att den verksamhet Nordiska forskarkurser bedriver är värdefull och att en intensifiering av dess nuvarande verksamhet därför är motiverad. Den 21 februari 1979 väcktes i Nordiska rådet ett s. k. medlemsförslag om koordinering och intensifiering av verksamhet beträffande upplysning och forskning om de mänskliga rättigheterna, i vilket föreslogs att Nordiska rådet skulle undersöka möjligheterna att på nordisk bas koordinera och intensifiera forskning och undervisning i de mänskliga rättigheterna. Detta initiativ har redan lett till vissa konkreta resultat (bl. a. en människorättskonferens i Oslo i september detta år) och fakulteten anser för sin del att Nordiska forskarkurser utgör en mycket lämplig ram för en vidareutveckling av det nordiska forskarsamarbetet på människorättigheternas område.

Helsingfors den 18 december 1979

Toivo Holopainen

Dekanus

Ritva Riihonen

Fakultetssekreterare

Helsingfors universitet, medicinska fakulteten:

Nordiska forskarkurser har arrangerats sedan 1972. Per år har ett tjugotal kurser förverkligats. De deltagande forskarna inom medicinen har givit uttryck för sin uppskattning och kurserna har överallt emottagits väl. Det är uppenbart att forskarkurserna ökar det vetenskapliga samarbetet inom Norden och ökar spridningen av forskningsresultat och moderna metoder.

Den organisationen som stått för de praktiska arrangemangen har till stor del baserats på personligt initiativ och intresse. Direkt praktiskt kansliarbete och ekonomisk verksamhet har Nordiska kultursekretariatet i Köpenhamn ansvarat för. Denna organisationen, utan fast anställd personal, kan icke ytterligare belastas med en ökad volym. 25 årliga kurser torde i detta nu vara ett absolut maximum.

Den medicinska fakulteten vid Helsingfors universitet anser att de nordiska forskarkurserna är av stor betydelse för medicinsk forskning i vårt land. Fakulteten ger sitt fulla stöd åt tanken att ytterligare utöka volymen och ser som en förutsättning för detta att Nordiska rådet måtte anställa personal för ändamålet. Fakulteten föreslår därtill att nordiska forskarstipendier i högre grad än hittills måtte utdelas för att utöka samarbetet och intresset bland yngre forskare.

Helsingfors den 30 november 1979

Johan Järnefelt

Professor i medicinsk kemi

Otto Wegelius

Professor i inre medicin

Olli Mäkelä

Professor i serobakteriologi

Helsingfors universitet, pedagogiska sektionen¹:

Det inom Nordiska rådet väckta medlemsförslaget av den 24.8.1979 har undertecknats av fyra medlemmar av Finlands delegation, var och en representerande olika partier – och de nämner, att deras förslag delvis baserar sig på en hänvändelse från Helsingfors universitets konsistorium med vädjan om ökat ekonomiskt stöd till Nordiska forskarkurser. Helsingfors universitet har alltså all anledning att kraftigt stöda detta inom Finlands delegation väckta positiva medlemsförslag, som i sin tur är en del av behandlingen av den redogörelse om forskarkurserna som styrelsen för Nordiska forskarkurser avgivit (*NU B 1978:8*). I förslaget pekas på behovet av att kraftigt utvidga och förbättra kursutbudet, vilket dock kunde ske först efter en några års lång stabiliseringsperiod samt organisationsförändringar. Helsingfors universitet borde i sitt yttrande a) understöda den föreslagna ökningen av antalet kurser per år även under stabiliseringsperioden, dvs. till 25 kurser. b) rekommendera att kurserna görs mångsidiga med tanke på olika forskningsområden (pedagogiska sektionen vill framhålla det ringa antalet pedagogiska och beteendevetenskapliga forskarkurser) samt c) föreslå skyndsamma planeringsåtgärder för utveckling av

¹ Yttrandet översatt från finska.

kursorganisationen för att kunna höja antalet kurser per år över de nämnda 25 kurserna utan att för den skulle ge avkall på deras innehåll och kvalitet.

Helsingfors den 11 december 1979

Erkki A Niskanen

Dekanus

Eila Rekilä

Fakultetssekreterare

Helsingfors universitet, agrikultur-forstvetenskapliga fakulteten¹

Fakulteten instämmer gärna i det väckta förslaget. I det nämnda medlemsförslaget betonas dock, att syftet är att anordna 25 kurser per år. Fakulteten anser att ökningen är rentav obetydligt jämfört med dagens antal kurser 20 (21 år 1979). Behovet skulle vara betydligt större. Om syftet är att öka antalet kurser efter en viss, förhoppningsvis kort stabiliseringsperiod och organisationsutveckling, måste planen dock anses vara tillfredsställande.

Av kurserna inom jordbruksvetenskaperna har man fått mycket positiva erfarenheter. Hittills har anordnats 20 nordiska kurser, där även lärare bosatta utanför Norden har medverkat som lärare. Egentliga forskarkurser inom forstvetenskaperna har än så länge inte anordnats, men från Finland har några studenter deltagit i fortbildningskurser vid den forstvetenskapliga fakulteten i Sveriges lantbruksuniversitet. Dessutom organiseras samarbetet inom den högsta skogsundervisningen i Norden som bäst. De ifrågakurserna har godkänts och poängsatts av Sveriges lantbruksuniversitet i dess examensfordringar som doktorandkurser. Lärare från samma område träffas på kurser och unga forskare blir bekanta med varandra när de dryftar gemensamma forskningsteman. Då skapas en grund för kontinuerligt samarbete och gemensamma forskningsprojekt. Det finns flera planer för nya kursteman. Det årliga kursbehovet är inom jordbruket för närvarande 4–5 och inom skogsbruket 2–3, vilket antal torde ökas under de närmaste åren när man får positiva erfarenheter av de delområden, där samnordisk kursverksamhet hittills inte ännu bedrivits.

Ändå har endast en liten del av kurserna finansierats över Nordiska forskarkurser. Som exempel kan nämnas post graduatekurser för växtförädling och om rasförädling av skogsträd, som anordnats från och med 1975 turvis i de olika länderna delvis med stöd av samnordiska forskarkursmaterial. Samnordiska medel har dock inte mera beviljats för de två senaste

¹ Yttrandet översatt från finska.

kurserna och inte heller för den kurs som planerats att hållas i Finland 1980. Arrangörerna för jordbruksvetenskapliga kurser har de senaste åren i sina finansieringssvårigheter med sina anslagsansökningar vänt sig till NKJ (Nordiskt kontaktorgan för jordbruksforskning), som fattat ett principbeslut om kursernas finansiering så, att arrangörsländets forskningsråd svarar för arrangemangskostnaderna och de övriga deltagarländerna för kursdeltagarnas rese- och andra deltagandekostnader. Statens jord- och skogsbruksvetenskapliga kommission har dock endast i begränsad utsträckning kunnat stöda finansieringen.

Agrikultur-forstvetenskapliga fakulteten föreslår, att man gör allt vad man kan för att utveckla Nordiska forskarkurser och öka anslagen betydligt så snart som möjligt.

Helsingfors den 13 december 1979

Risto Ihamuotila

Dekanus

Riiva Süpi-Kauppi

Fakultetssekreterare

Helsingfors universitet, statsvetenskapliga fakulteten:

Helsingfors universitets statsvetenskapliga fakultet anser det av riksdagsledamöterna Ajo, Hirvelä, Karhuvaara och Palmunen i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om åtgärder för att intensivifiera och vidareutveckla verksamheten inom ramen för Nordiska forskarkurser som en riktig och motiverad åtgärd. Inom samhällsvetenskaperna är de nordiska forskarkurserna av särskild betydelse, ty bortsett från några specialområden har nordiskt samarbete inte institutionaliserats särskilt långt inom detta område. Likaså är de ekonomiska förutsättningarna för samarbetet i de flesta fall mycket obetydliga. Forskarkurserna är ju också ett viktigt medel för främjandet av olika slags vetenskapligt samarbete. Fakulteten anser, att man vid allokeringen av vederbörande kursanslag mellan olika vetenskapsområden borde beakta att man för samhällsvetenskapligt nordiskt forskarsamarbete inte kan få nämnvärt stöd från andra källor. Olika vetenskapsgrenar är i detta avseende ingalunda likvärdiga.

För att uppnå ett balanserat slutresultat kunde det också vara motiverat att överväga ett utvidgande av de nuvarande forskarkursansökningarnas remissförfarande. Det remissförfarande som i dag tillämpas inom samhällsvetenskaperna garanterar kanske inte ett tillräckligt utnyttjande av nationell expertis vid bedömningen av dessa ansökningar. Utnyttjandet av sådan expertis kunde underlätta identifieringen av ur teoretisk och metodisk synpunkt viktiga forskarkursprojekt. En av forskarkursernas uppgifter är också att utveckla nytt skapande nordiskt samarbete, i synnerhet

unga forskares fortbildning inom sådana områden, för vilkas främjande nödvändigtvis inte finns tillräckliga nationella förutsättningar.

Utvecklandet av forskarkursinstitutionen skulle alltså leda till ett ändamålsenligare utnyttjande av nordisk vetenskaplig arbetsförmedling. Ur denna synpunkt sett är det väckta medlemsförslaget om att intensifiera och vidareutveckla forskarkurserna motiverat och värt genomförande.

Helsingfors den 21 november 1979

Paavo Seppänen

Dekanus

Tuula Mikkola

Fakultetssekreterare

Uleaborg universitet¹:

Under de senaste åren har man klart kunnat konstatera, att Nordiska forskarkurser med framgång har intensifierat den nordiska forskarutbildningen. Styrelsen för forskarkurserna har i huvudsak fått positiv feedback av kursarrangörer och -deltagare, och det viktigaste problemet har så småningom blivit att man arligen endast kan genomföra knappt hälften av de goda och mycket motiverade kurserna. I synnerhet under de senaste åren har man kunnat konstatera att aktiviteten att anordna kurser har spritt sig också till nya högskolor och bl. a. har man även vid Uleaborgs universitet med framgång genomfört två forskarkurser. Dessutom har flera forskare vid Uleaborgs universitet deltagit i nordiska forskarkurser. Man kan utan tvivel konstatera, att en sådan nordisk forskarkursverksamhet har en positiv inverkan på forskarutbildningen och forskningsarbetet också inom Uleaborgs universitet.

Medlemsförslagets ställningstaganden och åtgärdsförslag motsvarar mycket nära vad styrelsen för Nordiska forskarkurser har framfört som sin uppfattning om utvecklingen av dess verksamhet. Det är i Uleaborgs universitets intresse att stöda de i medlemsförslaget framförda åtgärderna att utveckla Nordiska forskarkurser.

Uleaborg den 7 december 1979

Pekka Heikkinen

Förvaltningsdirektör

Jorma Visanko

Bitr. sekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Tammerfors universitet¹

Tammerfors universitet finner utvecklandet av nordiskt samarbete också inom forskningen viktigt. Forskarkursverksamheten har utgjort en viktig del av denna verksamhet. Universitetet förenar sig också om medlemsförslagets ståndpunkt att verksamheten bör vidare effektiviseras och utvecklas.

Universitetet instämmer också i den i medlemsförslagets motivering framförda ståndpunkten, att brister som konstaterats i den tidigare verksamheten bör rättas till och man först sedan bör försöka utvidga dagens verksamhet. Om kursverksamheten i ett senare skede kommer att utvidgas mycket, tycks det vara klart, att man då måste öka också de administrativa kostnaderna och överväga omorganisering av verksamheten.

Tammerfors den 21 december 1979

Reino Erma

Rektor

Matti Jussila

Tjff. byråchef

Joensuu högskola¹

Det nordiska samarbetet inom forskningen, av vilket forskarkurserna är en viktig del, är i hög grad värt att understödjas och utvecklas. Genom att anordna nordiska forskarkurser kan ekonomiska resurser med framgång koncentreras för att främja internationell och tvärvetenskaplig forskningsverksamhet.

Styrelsen för forskarkurserna har en ganska viktig forskningspolitisk bestämmanderätt. Jämfört med de totala forskningsanslagen kan den i allmänhet fungera med en mycket måttlig budget och har möjlighet att välja mellan de erbjudna kursförslagen. Om styrelsen avser att enligt sina planer intensifiera sina initiativ att anordna kurser, kommer dess forskningspolitiska betydelse att ytterligare framhävas.

Enligt Joensuu högskolas mening kunde man mera än tidigare beakta internationalismen vid anordnandet av forskarkurserna. Den uppskattning som Norden njuter inom den internationella politiken kunde främjas även inom forskningen genom att inrikta resurserna delvis också på anordnande av kurser om globala problem (t. ex. problemen i freds- och framtidsforskningen och de internationella ekologiska problemen). Internationalismen kunde ytterligare accentueras inom kursverksamheten genom att man mera skulle anlita utomnordiska experter.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Styrelsen för nordiska forskarkurser har väl uppfattat (*NU B 1978: 8*) de praktiska svårigheterna i det nuvarande kurssystemet och gjort riktiga förslag till att råda bot på situationen. Ett bra förslag är bl. a. att begränsa ett lands representation till högst femtio procent av deltagarna i varje kurs. Faktum är också att språksvårigheterna hämmar i synnerhet de finska deltagarnas aktivitet samt försvårar den vetenskapliga diskussionen på kurserna. Deltagaraktiviteten försvagas i praktiken också av kursernas längd. Det lönar sig för styrelsen för forskarkurserna att överväga att i större omfattning anordna kortare forskningssymposier vid sidan av de egentliga forskarkurserna.

Joensuu högskola anser de synpunkter, som föreslås i medlemsförslaget värda understöd för vidareutveckling av forskarkursverksamheten.

Joensuu den 20 december 1979

Heikki Kirkinen

Rektor

Esko Paakkola

Tjff. planerare

Kuopio högskola¹:

Nordiska forskarkurser är enligt kommittén ett värdefullt system, eftersom man därmed kan samla Nordens bästa forskarresurser områdesvis till gemensamma arrangemang. Inom ramen för systemet kan man också inbjuda utomnordiska experter, som det annars vore svårt att få på besök. Kuopio högskola vill understryka systemets tvärvetenskapliga aspekt av vilken man har positiva erfarenheter.

Som systemets nackdelar kunde man nämna ett ringa utbud inom några discipliner (*se Bihang*) samt att relativt få haft tillfälle att komma med på kurserna. Om man kunde öka möjligheterna att komma med på kurserna genom att hålla dem i olika länder under 2–3 år å rad kunde man öka antalet kursdeltagare och samtidigt spara kostnader.

Enligt kommittén borde man anordna flera utbildningstillfällen inom farmaci, odontologi, biofysik, miljöhygien och tillämpad zoologi.

Den organisation, som ansvarar för anordnandet av kurserna, kunde utvecklas till exempel på följande sätt.

1. Högskolebestämda organ (t. ex. fortbildningskommittéer) skulle ges uppgifter i samband med kursarrangemang och -information;

2. Medlemmarnas aktivitet skulle ökas av att sekretariatsuppgifterna skulle skötas av olika länder under olika verksamhetsperioder;

¹ Yttrandet översatt från finska.

3. I varje nordiskt land borde man i samband med organisationens styrelsemöten arrangera möten, där representanter för olika högskolor skulle diskutera kursarrangemangen med beaktande av i synnerhet ur forskarutbildningens synpunkt svaga områden.

Kuopio den 14 december 1979

Osmo Hämminen
Ordförande för kommittén

Hannu Berlin
Sekreterare för kommittén

BIHANG

Sammandrag av nordiska forskarkurser 1973–1977 och 1979

Planerade kurser 1973–1977

Ämnesområde	1973	1974	1975	1976	1977	Σ
Teologisk			1	1	3	5
Humanistisk	8	3	8	11	5	35
Juridisk	2		1	2	2	7
Samhällsvetenskaplig	5	8	4	12	11	40
Medicinsk	5	3	4	8	8	28
Odontologisk	1				1	2
Farmaceutisk			1	1		2
Matematisk-naturvetenskaplig	8	8	9	14	7	46
Teknisk	6	2		5	1	14
Lantbruksvetenskaplig	1	3	4	2	3	13
Skogsekonomisk	1					1
Veterinärmedicinsk	1	2		1	2	6
Övriga	1	1		1	2	5
Σ	39	30	32	58	45	204

Anordnade kurser 1973–1977 och 1979

Ämnesområde	1973	1974	1975	1976	1977	Σ	1979
Teologisk					1	1	
Humanistisk	2	1	5	3	1	12	1
Juridisk	1		1	1		3	
Samhällsvetenskaplig	3	2	1	2	4	12	5
Medicinsk	2	2	1	5	2	12	5
Odontologisk					1	1	
Farmaceutisk						0	
Matematik-naturvetenskaplig	2	4	7	5	5	23	5
Teknisk		1				1	1
Lantbruksvetenskaplig			1	2		3	1
Skogsekonomisk						0	
Veterinärmedicinsk	1	2	1		2	6	
Övriga	1			1	1	3	3
Σ	12	12	17	19	17	77	21

Tekniska högskolan¹:

Tekniska högskolan förenar sig om förslaget om att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att vidta åtgärder för att intensifiera och vidareutveckla verksamheten inom ramen för Nordiska forskarkurser utan någon väsentlig förändring av organisationen.

Samtidigt föreslår Tekniska högskolan att verksamheten inom Nordiska forskarkurser effektiviseras i fråga om internationella kontakter. Som en möjlighet föreslår Tekniska högskolan att forskare utanför Norden ges möjlighet att delta i forskarkurser inom ramen för en viss kvot. Detta är synnerligen viktigt inom sådana områden, där det internationella umgänget mellan forskare är av central betydelse.

Helsingfors den 26 november 1979

Paul A. Wuori
Rektor

Urpo Hilska
Byråchef

¹ Yttrandet översatt från finska.

Tammerfors tekniska högskola¹:

Högskolan förenar sig om hemställan om att intensifiera och vidareutveckla verksamheten inom ramen för Nordiska forskarkurser samt också om att utvidga kursverksamheten och att så snabbt som möjligt analysera och avhjälpa de brister som utgör ett hinder för förbättringen av kurserna.

För utvecklande av forskarkursverksamheten föreslår högskolan dessutom följande förbättringar:

1. Såsom sammandraget av Nordiska forskarkurser 1972–77 utvisar (diagram 3), har teknikens andel av de genomförda kurserna jämfört t. ex. med teologins, juridikens och naturvetenskapens andel varit mycket liten. Därför borde man i framtiden utöka teknikens andel. Härvid borde forskarkurserna ledas in på sådana tekniska områden som från den samhällsliga utvecklingens synpunkt ellers är samnordiskt viktiga. Som exempel på sådana må nämnas:

- forskning som tjänar energitekniken (tyngdpunkten på utnyttjandet av inhemsk energi)
- utvecklande av material för höga temperaturer
- främjande av säker teknik, som är fri från föroreningar o. s. v.

2. Prioritering av kurser, som anordnas i samarbete mellan institutioner i olika nordiska länder.

3. Anordnande av kurser före eller just i samband med ett symposium eller ett seminarium på respektive forskningsområde. Härvid skulle deltagare, av vilka åtminstone en del alltid behärskar området dåligt, få en åskådlig bild av det man kan uppnå inom respektive forskningssektor med hjälp av forskningsarbetet, som utgör mål för kursen. Å andra sidan skulle äldre och mera kompetenta forskare bli motiverade att komma med och lära sig någon ny detalj, då de samtidigt skulle få ny allmän information på området på symposiet eller seminariet.

4. Kurserna borde inte för kraftigt inriktas med tanke på unga forskare och så att de blir för skolmässiga, utan man borde försöka få med också äldre forskare (även de kan alltid lära sig något nytt) och så sporra till samarbete mellan forskare i olika åldrar och på olika nivåer. För unga forskare är det mycket inspirerande att på nära håll träffa äldre forskare som redan tjänat sina sporrar och konstatera att även de är vanliga människor.

Tammerfors den 3 januari 1980

Osmo Hassi
Rektor

Simo Arra
Planerare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Svenska handelshögskolan:

I forskarkursernas styrelses verksamhetsberättelse för perioden 1972–1977 har styrelsen från medlemsförslaget avvikande åsikter om punkt a:

Styrelsen anser, att med oförändrad organisation (vilken omfattar en styrelse samt halvtidsanställd sekreterare) maximalt 25 kurser per år kan arrangeras.

Enligt medlemsförslaget kan således effektiviteten hos den nuvarande administrationen höjas i högre grad än vad administrationen själv anser. Svenska handelshögskolans erfarenhet av den administrativa kapaciteten är begränsad. Den erfarenhet högskolan har anknyter sig till arrangerandet av en av forskarkurserna ("Beslutsfattande i organisationer", Arr: forskningsinstitutet vid Svenska handelshögskolan), då kursernas centraladministration fungerade smidigt, snabbt och kunnigt och i övrigt ytterst tillfredsställande. Eftersom det är motiverat att anta, att den nuvarande administrationen rätt kan bedöma sin kapacitet, maximalt 25 kurser per år, och med beaktande av att det är viktigt att kursarrangörerna kan ges högklassig service av centraladministrationen, tyder detta på på att medlemsförslaget malsättning om minimum 25 kurser per år med nuvarande administrativa insats inte är realistisk eller på grund av resulterande försämrad service, inte önskvärd.

Svenska handelshögskolan finner det motiverat att efter ett antal år med försöksverksamhet analysera och tillrättalägga eventuella brister i kursadministration och genomförande av kurser. Eftersom, enligt verksamhetsberättelsen, stabiliseringsperioden skulle omfatta åren 1978–1980, och således 2/3 av den nämnda stabiliseringsperioden är tillända, behöver denna punkt inga ytterligare kommentarer.

Svenska handelshögskolan stöder tanken att efter den s.k. stabiliseringsperioden görs en bedömning om en eventuell kvantitativ och kvalitativ tillväxt av forskarkurserna.

I medlemsförslaget nämns inte vilken instans som lämpligen skulle utarbeta förslag till den fortsatta utvecklingen av forskarkurserna, men det förefaller riktigt att tolka medlemsförslaget så, att det inför detta organ vill uttala sig positivt rörande expansion av kursverksamheten (. . . "De nordiska forskarkursernas betydelse är obestridlig och det är av största vikt att kursverksamheten utvecklas kontinuerligt" . . .). Enligt medlemsförslaget har Helsingfors universitets konsistorium uttalat sig positivt i samma ärende, de har värdjat om ökat ekonomiskt understöd till det nordiska samarbetet när det gäller forskarkurser.

Svenska handelshögskolan ställer sig mycket positivt till de nordiska forskarkurserna. Inom ett forskningsresursområde så litet som varje enskilt nordiskt land, kan forskarutbildning av det slag som de nordiska forskarkurserna ger inte förverkligas i önskvärd grad. Ett system med

nationella kurser ger inte heller samma, för forskningen livsviktiga personkontakter inom Norden. Det nordiska samarbetet inom detta område är därför mycket eftersträvansvärt.

Fragan om de nordiska kursernas utveckling från tiden efter 1980 bör baseras på en utredning över kursbehov och de därmed föranledda resurskraven. I något skede under denna bedömningsprocess är det naturligt att högskolor och universitet kontaktas för yttrande om den önskvärda utvecklingen. Emellertid vill Svenska handelshögskolan redan i detta skede förena sig med medlemsförslaget i det, att det är av största vikt att de nordiska forskarkurserna ges ett kontinuerligt stöd för att därigenom säkerställa en utveckling av kursverksamheten.

Helsingfors den 11 december 1979

Guje Sevón

Åbo handelshögskola¹:

Åbo handelshögskola vill värdsamt anföra att högskolan förenar sig om de i medlemsförslaget framförda utvecklingsprinciperna samt önskar, att man i Nordiska rådets rekommendation till Nordiska ministerrådet föreslår en ökning av antalet kurser till 25 kurser per år och att man omgående avhjälpur de redan konstaterade bristerna och därmed skapar en grund för utvidgad kursverksamhet i framtiden. Viktigt är också att man ges möjlighet använda engelska språket vid kurser eller att man alternativt anordnar simultantolkning även till finska språket.

Åbo den 26 november 1979

Reino Kanerva
Rektor

Arno Leino
Förvaltningsdirektör

Vasa handelshögskola har i skrivelse den 13 december 1979 förklarat sig stöda medlemsförslaget.

Åbo akademi

Verksamheten inom Nordiska forskarkurser har varit viktig och betydelsefull. De nordiska forskarkurserna har inom många vetenskapsområden

¹ Yttrandet översatt från finska.

inneburit ett verkligt betydande tillskott till utbudet av fortbildningsundervisning. I flera fall har dessa utgjort den enda postgraduala kursformen, i synnerhet i mindre och långt specialiserade fortbildningsämnen.

Forskarkursernas styrelse avgav år 1977 en sammanfattande redogörelse för verksamheten inom Nordiska forskarkurser. Frågan om i vilken utsträckning man under de närmaste åren bör utöka verksamheten intar en central plats i redogörelsen. Det framhålls att cirka 25 kurser per år är det största antalet kurser, som effektivt kan klaras av med nuvarande organisation. Åbo akademi omfattar denna bedömning och instämmer i förslaget om en stabiliseringsperiod, som forskarkursernas styrelse framförde i ovannämnda redogörelse. Under stabiliseringsperioden kan konstaterade brister rättas till. I framtiden borde man dock gå in för att utvidga verksamheten.

Vad kursernas innehåll och geografiska spridning beträffar önskar Åbo akademi framföra följande:

1. Antalet ledamöter i styrelsen kunde utökas från nuvarande nio till t. ex. det dubbla, varvid en bredare ämnesrepresentation och jämnare geografisk fördelning av aktiviteterna kunde tryggas.

2. Den nuvarande organisationen för Nordiska forskarkurser kunde ombildas till ett Nordiskt kontaktorgan för forskarkurser, som skulle bestå av en styrelse (en representant per land) och fem nationella sektioner, en i varje land. Sektionerna kunde arbeta per korrespondens. Detta alternativ förutsätter inga ökade administrativa kostnader.

3. En del av den nuvarande verksamheten kunde ombildas till ambulande kurser. Särskilt när det gäller kurser, som inte är speciellt apparatur- och institutionsbundna torde det vara fullt möjligt att låta en eller två kursledare ge samma kurser på flera universitets- och högskoleorter i form av kortare intensivkurser.

Med tanke på att styrelsen för Nordiska forskarkurser har endast en deltidsssekreterare till sitt förfogande är det möjligt att bristen på arbetskraft utgör en begränsande faktor för verksamheten. Detta hinder torde dock kunna avhjälpas relativt lätt.

Åbo akademi stöder en fortsatt breddning av kursutbudet till nya forskningsrområden och kursorter. Som exempel på en institution, som borde beaktas vid breddningen av samarbetet, kan nämnas Stiftelsens för Åbo akademi forskningsinstitut.

Då förslaget angående utvecklandet av de nordiska forskarkurserna inte går in på hur en eventuell utökning skulle ske i fråga om det kvalitativa området, utan hålles strikt i kvantitativa termer, förutsätter Åbo akademi att förslaget ytterligare skall beredas. Därvid bör den pedagogiska sektorn, speciellt lärarutbildningen beaktas, eftersom ett utökat samarbete skulle vara väsentligt med hänsyn till att lärarutbildningen reformeras i de nordiska länderna och då arbetskraftens rörlighet ställer utbildningen inför pro-

blem, som förutsätter en god kännedom om de övriga ländernas skolförhållanden samt deras kulturella och sociala förhållanden.

Åbo den 4 februari 1980

För Åbo akademi

Bill Widén
Rektor

Tom Jokinen
Tf. planerare

Handelshögskolan vid Åbo akademi:

Det förefaller angeläget att öka möjligheterna för finländska institutioner att arrangera nordiska forskarkurser. Ett problem för presumtiva arrangörer är att det rent administrativa arbetet kräver tid och resurser, men att medel endast i blygsam omfattning beviljas för att täcka administrationsomkostnader. Här kunde undervisningsministeriet och Finlands akademi bistå finländska kursarrangörer med ett årligt anslag, vilket förmodligen på ett verksamt sätt skulle öka intresset för arrangerandet av nordiska forskarkurser i Finland.

Då de nordiska forskarkurserna arrangeras för doktorander och forskare med doktorsgrad, förefaller det självklart att kursernas syfte är seriöst. Det vore därför befogat att tillåta relativt fria yttre former för kurserna – det är kursens innehåll, och inte dess form, som avgör dess värde för deltagarna; kursens yttre form bör anpassas till dess innehåll. Däremot är det väsentligt att de nordiska forskarkurserna verkligen inriktas på (i) att introducera nya metodologier, (ii) att lära ut nya arbetsmetoder, (iii) att introducera tvärvetenskapliga forskningsfält, (iv) att låta internationellt erkända forskare utbilda nordiska forskare och (v) att förmedla kunskap av bästa möjliga kvalitet.

Åbo den 18 december 1979

På lärarrådets vägnar:

Caj-Gunnar Lindström
Rektor

Inga Forssell
Sekreterare

Veterinärmedicinska högskolan:

Såsom framgår av den redogörelse forskarkursernas styrelse avgivit beträffande verksamheten under åren 1972–1977, har under ifrågakvarande tidsrymd inlämnats 204 förslag, av vilka 77 förverkligats (antalet finska initiativ är 40, av vilka 17 förverkligats). Av dessa tal framgår, att ett behov att anordna dylika kurser otvivelaktigt föreligger, och att behovet t. o. m. överskrider de möjligheter som hittills funnits förverkliga dem. Samtidigt kan med tillfredsställelse konstateras, att samtliga förslag inom det veterinära området (6 till antalet) har förverkligats, inkluderande de tre som kommit från Finland. Med våra egna begränsade resurser skulle en utbildning av forskare inom den långt specialiserade och samtidigt allt mångsidigare veterinärmedicinen vara ytterst svårt, varför de nordiska kurserna redan nu har visat sig ha en reell betydelse.

Av redogörelsen framgår att 12–19 kurser per år har kunnat förverkligas under åren 1972–1977 och enligt styrelsens uppfattning är det med den nuvarande organisationen möjligt att ordna högst 25 kurser per år. Styrelsens uppfattning förefaller realistisk, liksom också planen om en stabiliseringsperiod under de närmaste åren, under vilken, i stället för en expansion av kursverksamheten, huvudvikten lägges vid kursernas kvalitetsnivå och rättandet av konstaterade brister.

Enligt vad Veterinärmedicinska högskolan fått veta har de nordiska lantbrukshögskolornas rektorer vid sitt möte 4.10.1979 i ett brev till Nordiska ministerrådet betonat betydelsen av fortsättandet och utvecklandet av kursverksamheten. I samma brev föreslås också, att förutom de kurser som för närvarande är i gång (växtförädling, husdjursförädling, husdjursproduktion och ekonomi), följande kurser inom skogs- och lantbrukshushållningens samt veterinärmedicinen skulle arrangeras:

- husdjursreproduktion
- miljötoxikologi
- parasitologi
- pälsdjursproduktion
- skogsskötsel
- växtodling.

Veterinärmedicinska högskolan instämmer i rektorernas förslag beträffande ovanstående områden.

Helsingfors den 11 december 1979

Kaarlo Kallela
Rektor

Tuulikki Ijäs
Sekreterare

Finlands akademi¹:

Finlands akademi anser, att man fått mycket positiva erfarenheter av forskarkurserna och välkomnar med tillfredsställelse det väckta förslaget. Kurserna är ett rationellt utnyttjande av forskningsresurserna i Norden, de har bidragit till en bättre spridning av forskningsmetoder från ett nordiskt land till ett annat och de har haft en förnyande inverkan på forskningen. På kurser träffas lärare från samma disciplin och unga forskare blir bekanta med varandra i tecknet av gemensamma forskningsteman. Härvid skapar man också grund för fortsatt samarbete och gemensamma forskningsprojekt.

I det aktuella medlemsförslaget understrykes dock att målet är att anordna 24 kurser per år. Finlands akademi anser att ökningen är ganska obetydlig jämförd med dagens 20 kurser (t. ex. år 1979 21). Behovet är avsevärt större. Om målet är att efter en viss, förhoppningsvis kort stabiliseringsperiod och utveckling av organisationen kännbart öka antalet kurser, måste planen docka anses vara tillfredsställande. Det finns flera planer för nya kursämnen och det finns arligen behov av kurser på många områden. Vissa kurser borde man också kunna förnya regelbundet.

Finlands akademi finner det inte vara rationellt att man måste söka finansiering för Nordiska forskarkurser från flera olika källor utan anser, att Nordiska forskarkurser borde utvecklas och finansieringen kännbart ökas så fort som möjligt sålunda att alla erforderliga kurser kunde arrangeras och finansieras genom den nordiska kulturbudgeten enligt enhetliga, väl befunna principer.

Helsingfors den 19 december 1979

Helge Gyllenberg

Ordförande

Elisabeth Helander

Forskningsdirektor

Finlands akademi, statens humanistiska kommission¹:

Forskarkursernas styrelse avgav år 1977 en sammanfattande redogörelse för verksamheten 1972–1977. Verksamheten sedan 1972 karakteriseras i redogörelsen som en framgång. Forskarkurserna har stimulerat till fortsatta kontakter, varit nyorienterande och inspirerat till ökat nordiskt forsk-

¹ Yttrandet översatt från finska.

ningssamarbete. Verksamheten har haft en betydande omfattning genom att omkring 2 000 unga forskare deltagit i kurserna.

Styrelsen ifrågasätter i vilken utsträckning verksamheten under de närmaste åren bör utökas och anser att en övre gräns, med den nuvarande organisationen, ligger vid ca 25 kurser per år. Men en viss återhållsamhet i den fortsatta expansionen av verksamheten rekommenderas och en stabiliseringsperiod anses ändamålsenlig, under vilken konstaterade brister kan rättas till.

Nordiska rådets medlemsförslag av den 24.8.1979 återger styrelsens synpunkter och förenar sig med dess målsättning: en kvantitativ gräns på 25 kurser och samtidig analys av brister i den tidigare kursverksamheten.

Humanistiska kommissionen förenar sig med de positiva omdömen som forskarkurserna fått och förordar varmt att de norska forskarkurserna intensifieras och vidareutvecklas i enlighet med de synpunkter som framförts.

Helsingfors den 26 november 1979

Reijo Wilenius
Ordförande

Marjatta Hiisivaara-Hela
Sekreterare

Freds- och konfliktforskningsinstitutet¹:

Institutet förenar sig om värderingen i utredningen i utredningen (*NU B 1978:8*) om forskarkursverksamheten 1972–1977, enligt vilken det arbete som hittills gjorts i det stora hela kan anses ha varit framgångsrikt. Kurserna har bidragit till nordiskt samarbete och dessutom har man med hjälp av dem kunnat utbilda nya forskare.

Inom det juridiska och samhällsvetenskapliga området har man under de nämnda åren kunnat genomföra fjorton av de föreslagna fyrtio forskarkurserna. Freds- och konfliktforskningsinstitutet har direkta erfarenheter av en kurs, som organiserades och planerades på åtgärd av institutets personal. Denna kurs motsvarade väl förväntningarna. Som föreläsare medverkade ett stort antal av Nordens bästa experter på nedrustningsforskning. Kursdeltagarna var yngre forskare och ett par av dem kom från länder utanför Norden. Även denna kurs ledde till några konkreta forskningsprojekt mellan nordiska forskare och forskningsinstitutioner på området.

På basen av denna erfarenhet har institutet dock inte erfarenhetsbasis och inte heller förutsättningar att värdera de möjliga brister i kursverksam-

¹ Yttrandet översatt från finska.

heten som medlemsförslaget syftar på. Som sin allmänna uppfattning anser institutet dock att man borde sträva till att utvidga och mångsidiggöra kursverksamheten. I dag anordnas till exempel på hela det juridiska samhällsvetenskapliga området årligen i genomsnitt två forskarkurser. Många intressanta och motiverade kursförslag har inte kunnat genomföras. För sin egen sektor anser Freds- och konfliktforskningsinstitutet till exempel att enbart utvecklingen av forskningen inom nedrustningsområdet efter 1975 kunde motivera anordnandet av en ny kurs. Likadana behov finns också inom flera andra specialområden inom fredsforskningen.

Tammerfors den 13 december 1979

Freds- och konfliktforskningsinstitutet

Tapio Varis

Statens tekniska forskningscentral:

Bakgrundsuppgifter om VTT

Till VTT:s huvudsakliga verksamhet kan räknas forsknings- och utvecklingsarbete, provning och inspektion samt samarbete. Verksamheten består till 70% av forsknings- och utvecklingsarbete.

VTT har 1 700 anställda, av vilka 700 är forskare.

Enligt förteckningen över de 224 nordiska forskarkurser som arrangerades under åren 1973–77 hade 30–40 kurser varit lämpade för forskare vid VTT.

De nordiska forskarkursernas programinnehåll

Då man går upp ett kursprogram och planerar dess innehåll, borde även de institut allt mera fås med, vilka hittills inte insänt förslag till och planer för anordnande av forskarkurser. Det årliga kursprogrammet borde omfatta kurser från sådana områden vilkas främjande genom bl. a. vidareutbildning vore nationalekonomiskt betydelsefullt.

Information om den nordiska kursverksamheten

Genom att man försäkras sig om att rätt målgrupp erhåller begäran om uppgörande av förslag till och planer för de forskarkurser som skall anordnas, kan information om kursverksamheten effektivieras. Här kommer närmast i fråga personer som svarar för forskningsarbetet och heltidsanställd utbildningspersonal, för vilka man borde arrangera information beträffande den nordiska kursverksamheten.

Den riksomfattande dagspressen borde även mera aktivt förses med material till artiklar om den nordiska kursverksamheten.

Den nordiska kursverksamheten under de nærmaste åren

Under de nærmaste åren borde den volymmæssige tillvæksten inom den nordiska kursverksamheten stävjas. De brister som kunnat konstateras i fråga om exempelvis icke ändamålsenlig kurshelhet, information och evaluering, borde rättas till. Verksamheten borde inriktas på sådana områden, där utbildningsbehovet är störst och där de nådda resultatene har national-ekonomisk betydelse samt på sådana områden där det är möjligt att anordna högklassige kurser.

Det vore av yttersta vikt för VTT och dess forskare att man inom ramen for den nordiska forskarkursverksamheten skulle anordna kurser på sådana specialområden for tillämpad forskning, inom vilka det inte finns utbildning i Finland och det inte heller lönar sig att anordna egna kurser på grund av ringa efterfrågan.

Esho den 20 december 1979

Arto V. Klemola
Administrativ direktör

Hilkka-Liisa Ahonen
Utbildningschef

Alands landskapsstyrelse har i skrivelse den 19 november 1979 förklarar sig förorda medlemsförslaget.

Norge**Kirke- og undervisningsdepartementet:**

De nordiske forskerkursene er et nordisk samarbeidstiltak som blir vurdert som meget verdifullt av norske universiteter og høyskoler. I Norge vil virksomheten fa økende betydning, bl. a. for den systematiske forskerutdanning som nå er satt i verk eller er under forberedelse nasjonalt.

Fra et norsk synspunkt vil det være et naturlig første mål å utvide den nordiske forskerkursvirksomheten så langt det er mulig innenfor den administrative ramme vi har i dag.

Oslo, 6. juni 1980

Etter fullmakt

Olav Hove

Olav Nyhamar

Universitetet i Oslo, Det akademiske kollegium:

Universitetet i Oslo slutter seg til Styrets synspunkter og forslag og vil understreke at de nordiske forskerkursene har hatt en viktig funksjon slik de har vært arrangert og gjennomført i 1970-årene. Selv om det arrangeres nasjonale kurser som ledd i forskerutdanning, er det meget viktig i tillegg å ha et tilbud på nordisk plan både for å styrke kontakten mellom nordiske forskningsinstitusjoner og for å gjøre det mulig å arrangere gode kurs på viktige felter, men hvor deltakerantallet ville bli for lite innen hvert enkelt land.

Universitetet i Oslo slutter seg til Styrets syn om at en bør søke å øke antallet kurs innenfor den nåværende organisasjonsmodellen til ca. 25 kurs per. år, og at en legger særlig vekt på å få gode emner for kurs, sikre kvaliteten av kursene, bedre informasjonen om kursene, og på å få en god fordeling av kursene m. h. t. emner og deltakelse fra alle de nordiske land.

På dette grunnlag støtter Universitetet i Oslo medlemsforslaget.

Oslo, 11. januar 1980

Bjarne A. Waaler

Rektor

Olav M. Trovik

Universitetsdirektør

Universitetet i Bergen, universitetsdirektøren:

— — — Saken har vært forelagt fakultetene til uttalelse. De innkomne uttalelser viser at det ved Universitetet i Bergen er interesse for å videreutvikle de nordiske forskerkurs. Bl. a. har noen av fakultetene pekt på den betydning kursene vil kunne ha for forskerutdanningen. Universitetet i Bergen er derfor interessert i en videre utvikling av forskerkursene.

Vi viser ellers til de innkomne uttalelser (*se nedan*).

Bergen, 13. desember 1979

Magne Lerheim

Sven Arne Skreden

Universitetet i Bergen, Det historisk-filosofiske fakultet:

Fakultetet har sendt saken til uttalelse ved instituttene. Av de svar som foreligger går det frem at instituttene støtter tanken om videreutvikling av nordiske forskerkurs, og at de erfaringer vi har fra tidligere kurs er gode.

Fakultetet vil særlig gi sin støtte til tanken om at de nordiske forskerkurs kan benyttes som ledd i en fastere organisert forskerutdanning. Dette vil passe inn med fakultetets øvrige virksomhet på dette felt.

Bergen, 7. desember 1979

Anders Hagen
Dekanus

Norman Vetti
Fakultetssekretær

Universitetet i Bergen, Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet:

Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet har gode erfaringer med nordiske forskerkurser. En vil derfor støtte forslaget om at denne aktiviteten intensiveres og videreutvikles. Fakultetet vil blant annet peke på den betydning dette kan få i forbindelse med dr.scient.-studiet. Det vil her være både ønskelig og nødvendig med et nordisk samarbeid om avvikling av spesialkurs.

Bergen, 10. desember 1979

Etter fullmakt
Sverre Spildo
Fakultetssekretær

Universitetet i Bergen, Det medisinske fakultet:

Rådet finner å kunne støtte det foreliggende forslag om videreutvikling av de nordiske forskerkursene til ca. 25 kurser pr. år.

Bergen, 7. november 1979

J. Chr. Giertsen
Dekanus

Johs. Teigland
Fakultetssekretær

Universitetet i Bergen, Det odontologiske fakultet:

De odontologiske disipliner har i relativt liten grad vært involvert i disse forskerkurser. Det har imidlertid ved flere anledninger vært ytret ønske om en tilpasning av nordiske forskerkurs for odontologiske forskere.

Det odontologiske fakultet vil derfor anbefale og støtte en videreutvikling av virksomhetene ved slike kurs.

Bergen, 16. november 1979

Knut A. Selvig
Dekanus

Alv Nernæs
Fakultetssekretær

Universitetet i Bergen, Det samfunnsvitenskapelige fakultet:

Saken har vært oversendt instituttene under Det samfunnsvitenskapelige fakultet til uttalelse.

Fakultetet viser til uttalelse fra: Institutt for informasjonsvitenskap, dat. 2.11.79, Geografisk institutt, dat. 7.11.79, Psykologisk institutt, dat. 19.11.79 og slutter seg til dem (*se nedan*).

Bergen, 29. november 1979

Knut Dahl Jacobsen
Prodekanus

Jan Johnsen
Fakultetssekretær

Universitetet i Bergen, Institutt for informasjonsvitenskap har i skrivelse den 2 november 1979 forklarat sig icke ha några invändningar i anledning av medlemsförslaget.

Universitetet i Bergen, Geografisk institutt:

Vi har en følelse av at mange av disse kursene er "eksklusive", og at de ikke i tilstrekkelig stor grad prøver å trekke inn nye grupper.

For øvrig har vi ingen merknader.

Bergen, 7. november 1979

Jan Lundqvist
Seksjonsformann

Universitetet i Bergen, Avd. for klinisk nevropsykologi:

Utviklingen av det nordiske forskningssamarbeid er gledelig og vi deler den positive interesse som eksisterer ved universitetene. Utover dette har vi ingen spesifikke kommentarer.

Bergen, 10. november 1979

Tor Løberg

Universitetet i Trondheim, Norges tekniske høgskole:

Forslaget som er framsatt av en gruppe finske medlemmer i Nordisk Råd innebærer at forskerkursvirksomheten ønskes stabilisert på ca. 25 kurs pr. år. En videre utbygging forutsettes av disse rådsmedlemmer utsatt inntil erfaringer med virksomheten på det nevnte nivå er innhentet.

I oversikten over avholdte nordiske forskerkurs 1972–77 er det interessant å merke seg at bare 1 kurs er avholdt innen området teknikk/teknologi. Det pekes i dokumentene på at antall forskerstuderende innenfor tekniske fag er forholdsvis få i Norden og at dette kan være noe av forklaringen på den beskjedne virksomhet innen teknikk.

Formålet med de nordiske forskerkurs er å komplettere de nasjonale forskerutdanningstiltak. Kursene skal omhandle utvalgte fagområder. Gjennom en samordning av ressurser vil de nordiske forskerkurser kunne bidra til å hente framstående forskere fra hele verden til kurs i Norden.

Ved Norges tekniske høgskole har en nå nærmere 300 dr.ing.-studenter. For disse studentene har vi etablert omlag 150 fagemner, kalt dr.ing.-fag. I en del av disse dr.ing.-fag medvirker utenlandske forskere som tilkalles for dette formål. I en del tilfeller reiser dr.ing.-studenter fra NTH til utenlandske universiteter for å gjennomføre enkeltstående kurs. Nordiske forskerkurs innen teknologi og naturvitenskapelig fag vil være aktuelle tilbud for våre dr.ing.-studenter. Vi ser derfor med stor interesse på den fortsatte virksomhet innen rammen av nordiske forskerkurser.

Trondheim, 3. januar 1980

Kjell Carlsen

Hans Gunnar Auganes

Universitetet i Tromsø, Universitetsdirektøren:

— — — har vært forelagt våre budsjettenheter for uttalelse.

Institutt for samfunnsvitenskap har avgitt følgende uttalelse:

ISV's medlemmer har positiv erfaring med disse forskerkursene. Rådet vil derfor støtte en styrking av denne virksomheten med sikte på a utvide kurstilbudet.

Rådet stiller seg imidlertid tvilende til at det er den sentrale administrasjon som i første rekke bør utbygges. De kursene som medlemmer på ISV har hatt erfaring med, ble lagt opp og ledet også administrativt av det universitet som tilbød vedkommende kurs. Den sentrale administrasjon for kursene hadde etter det vi forstår koordinerende og informative oppgaver.

En har også mottatt et par muntlige uttalelser som begge var positive til en utvidelse av kurstilbudet.

Vi viser til dette.

Tromsø, 2. januar 1980

Harald Overvaag

Vebjørn Fagernes

Universitetet i Tromsø, Institutt for matematiske realfag:

— — — Fra *fysikkseksjonen* er det innkommet følgende kommentar:

Vi har arrangert en sommerskole i juni 1975, den såkalte EISCAT sommerskolen med støtte fra "Nordiska Forskarkurser". Vår erfaring med dette var meget positiv. Vi stiller oss derfor positiv til en utviding av rammen, men vil ikke unnlate å påpeke at en utvidelse av antall kurser ikke må gå på bekostning av den økonomiske ramme til hvert kurs.

Kursene er jo spesielt beregnet på viderekomne studenter og for Tromsøs vedkommende vil reiseutgiftene kunne bli ganske formidable, enten kurset arrangeres her eller andre steder i Skandinavia. Studenter har vanligvis ikke så lett adgang til reisemidler så det er derfor ønskelig at den økonomiske støtte till hver student kan holdes forholdsvis høyt. Denne støtten kunne nok være i knappeste laget for noen av de som hadde lengst reise under EISCAT skolen.

Tromsø, 31. januar 1980

Helge Klemsdal

Norges almenvitenskapelige forskningsrad, Rådet for humanistisk forskning:

RHF ser generelt de nordiske forskerkursene som et meget verdifullt bidrag både med hensyn til a styrke det nordiske samarbeidet på forsk-

ningssektoren og som tilskudd til den løpende forskerutdannelse og forskningsutvikling i Norden. Det er derfor av stor betydning at de fagområder som vårt råd representerer, tilgodesees i sterkere grad enn hittill, slik at en prosentvis større andel av de foreslåtte kurs kan realiseres.

Den rent administrative side ved driften har etter rådets skjønn fungert tilfredsstillende. I den grad det kan reises kritikk mot ledelsen gjelder dette prioriteringen av kurs og selve høringsprosedyren i den sammenheng. For at man skal kunne tale om et reelt nordisk samarbeid på området er det av vesentlig betydning at de nasjonale forskningsråd og deres samarbeidsorganer i rimelig grad har anledning til å gjøre seg gjeldende med synspunkter på kursemner og -opplegg i god tid før den endelige avgjørelse fattes av ledelsen for de nordiske forskerkurs. Derved sikres man også at avgjørelsene kan treffes med grunnlag i den solide faglige kompetanse disse organer besitter. Det er vår oppfatning at denne kompetanse bør veie tyngre i avgjørelsesprosessen enn hva som hittil har vært tilfelle.

Når det gjelder forslaget om en videre utbygging av de nordiske forskerkursene stiller vi oss avventende til dette. Vi er enige i det synspunkt at man bør analysere eventuelle nåværende mangler før nye tiltak settes i verk. Det bør derfor ikke komme på tale å utvide driften i retning av et høyere antall kurs og en øket administrasjon på det nåværende tidspunkt. Vi stiller oss også tvilende til om det i dagens situasjon bør satses på en utbygging av virksomheten i retning av inkorporering av nye fagområder og kurssteder. Før dette kan skje, bør spørsmålet om endret organisering av virksomheten opp til vurdering.

Oslo, 8. januar 1980

Elisabeth Johnsen

Kirsten Nøklebye Gravelsater

Norges almenvitenskapelige forskningsråd, Rådet for samfunnsvitenskapelig forskning:

Arbeidsutvalget i Rådet for samfunnsvitenskapelig forskning har 8.1.1980 gitt sin generelle tilslutning til forslaget. En vil oppfordre til å øke aktiviteten til 25 kurs pr. år, under forutsetning av at det faglige nivå opprettholdes, og at økningen kan innpasses i det nåværende organisasjonsapparat.

Oslo, 15. januar 1980

Kari Dalane

Knut Bjørseth

iverige

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ):

Universitets- och högskoleämbetet har berett universiteten i Stockholm, Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg och Umeå samt Karolinska institutet, tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola tillfälle att yttra sig i ärendet. Inkomna yttranden (*se nedan*).

Medlemsförslaget har av remissinstanserna inom UHÄ-området överlag bedömts som mycket positivt.

Mot bakgrund av de positiva erfarenheter som redovisats av de nordiska forskarkursernas nuvarande verksamhet och det från högskoleenheterna uttalade behovet av internationella forskningskontakter samt internationell forskningssamverkan tillstyrker UHÄ förslaget om åtgärder för att intensifiera och vidareutveckla verksamheten inom ramen för de nordiska forskarkurserna.

Stockholm den 11 januari 1980

Erland Ringborg

Ulf Hanspers

Karolinska institutet, rektorsämbetet, hänvisar i skrivelse den 11 januari 1980 till medicinska fakultetens yttrande av den 8 januari 1980 (se nedan).

Karolinska institutet, medicinska fakulteten, nämnden för forskarutbildning:

Nämnden är mycket positiv till anordnande av Nordiska forskarkurser. Det föreligger ett uttalat behov av sådana kurser, särskilt i följande sammanhang:

Anordnande av kurser inom ämnesområden där lärar- och elevunderlaget är för lågt för att anordna kurs på lokalt eller nationellt plan, för utbyte av nya metodologiska landvinningar samt då forskning inom väl avgränsade men små ämnesområden bedrivs vid flera högskolor inom de nordiska länderna.

På grund av det relativt begränsade antal kurser som hittills kunnat anordnas (25 st./år) blir antalet kurser som faller inom respektive fakultets intresseområde mycket litet (ca. 3–5 kurser/år inom medicinska fakultetens intresseområde). Den låga kursintensiteten inom respektive ämnesområde leder till att medvetandet om att dessa kurser anordnas är relativt lågt, trots de stora sammanfattande annonserna som distribueras till hög-

skolorna. Bästa formen av annonsering utöver den nu existerande, vore riktad information till institutioner/forskare inom ämnesområdet för respektive kurs.

Kursernas roll i det nordiska och internationella forskarsamarbetet är odiskutabel. Nämnden för forskarutbildning vill instämma i att åtgärder vidtas för att vidareutveckla de Nordiska forskarkurserna och att kursutbudet minst bibehålls på nuvarande nivå.

Stockholm den 8 januari 1980

För Nämnden för forskarutbildning

Sten Orrenius
Ordförande

Ingemar Ernberg
Studierektor

Ulla Åström
Sekreterare

Uppsala universitet, juridiska fakultetsnämnden:

Juridiska fakultetsnämnden, som instämmer i det allmänna syftet bakom medlemsförslaget, vill som enda konkreta kommentar till detsamma framhålla önskvärdheten av att nordiska forskarkurser kan ges formen av forskningsseminarier i fria former.

Uppsala den 12 december 1979

Anders Agell

Ulf Jensen

Uppsala universitet, medicinska fakultetsnämnden:

De nordiska forskarkurserna inrättades 1972 för att stödja och stimulera forskarutbildningen i de nordiska länderna. Under åren har en rad kurser givits av intresse för den medicinska forskarutbildningen. Kurserna har varit av stort värde, inte minst därför att nordiska forskare/forskarstuderande härigenom fått möjligheter att knyta kontakter och utbyta information.

Genom ett nordiskt samarbete kan kvaliteten på utbildningen hållas hög da varje land kan bidra med sina specialister inom ett område. Vidare kan ämnesområden, där studerandeunderlaget är för litet för att anordna lokala och nationella kurser, få sitt utbildningsbehov tillgodosett genom en samlad nordisk aktion.

Fakultetsnämnden vill uttala sitt stöd för förslaget att vidareutveckla de nordiska forskarkurserna, då behovet av sådana inom den medicinska forskarutbildningen knappast torde vara täckt. Nämnden kan dock inte inta ställning till hur denna vidareutveckling kan ske i detalj men önskvärt vore att utbudet av medicinska/naturvetenskapliga kurser ökades. Fakultetsnämnden är tveksam till en omedelbar utökning av den administrativa organisationen för kurserna utan en utredning av hur nu befintliga resurser används.

Uppsala den 11 januari 1980

På medicinska fakultetsnämndens vägnar

John Sjöquist

Birgit Lantering

Uppsala universitet, matematisk-naturvetenskapliga fakultetsnämnden, har genom utdrag ur protokoll från sammanträde den 11 december 1979 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Uppsala universitet, farmaceutiska fakultetsnämnden:

Nämnden anser att de nordiska forskarkurserna har utgjort en viktig och framgångsrik verksamhet inom ramen för det nordiska kultursamarbetet. Nämnden finner det angeläget att denna verksamhet icke endast bibehålles utan även utvidgas. Det är nämnden bekant att antalet förslag på nordiska forskarkurser är långt större än vad som kan genomföras med nuvarande resurser. Det är vidare ingen tvekan om att många föreslagna kurser som för närvarande inte kan genomföras på grund av resursbrist är angelägna för forskarutbildningen i de nordiska länderna. Nämnden kan inte ta ställning till frågor som rör eventuella behov av omorganisation av administration i samband med utökat antal nordiska forskarkurser. Mot bakgrund av nämndens positiva inställning till nordiska forskarkurser och uppfattningen att dessa bör utökas tillstyrker nämnden medlemsförslaget.

Uppsala den 15 januari 1980

Henry Danielsson

Ing-Mari Sjöquist

Tekniska högskolan i Linköping, tekniska fakultetsnämnden:

Nämnden konstaterar att ett flertal ämnesområden vid tekniska högskolan i Linköping deltagit i verksamheten. Erfarenheterna av detta deltagan-

de är överlag goda och fakultetsnämnden instämmer i motionärernas åsikt att åtgärder vidtas för att verksamheten vidareutvecklas och intensifieras. Nämnden tillstyrker således förslaget.

Linköping den 14 december 1979

På tekniska fakultetens vägnar

Torsten Ericsson

Lars Alm

Universitetet i Linköping, medicinska fakultetsnämnden:

Fakultetsnämnden önskar i princip tillstyrka förslaget och framföra följande ytterligare synpunkter.

De erfarenheter fakultetsnämnden har av dessa kurser liksom av likartade kurser, som genomförts i fakultetens egen regi, har varit mycket positiva. Skall den vetenskapliga forskningen i de nordiska länderna kunna hävda sig i jämförelse med de större kulturnationerna är ett ökat internordiskt vetenskapligt arbete av denna typ otvivelaktigt nödvändigt. Dessutom har de nordiska länderna vissa specifikt regionala vetenskapliga problem, främst inom miljöområdet, där ett internordiskt samarbete är synnerligen påkallat. Som exempel kan nämnas försurningen av sjöar och vatten som är ett problem som främst drabbar Sverige, Norge och Finland. Även talrika medicinska problem har en regional aspekt gemensam för flera eller alla de nordiska länderna, t. ex. köld-fysiologisk forskning, cancers och hjärt-kärl-sjukdomarnas epidemiologi.

Tidigare har de nordiska forskarkurserna utmärkts av relativt omfattande men isolerade kurser, som ej sällan upprepats inom samma ämnesområde. Den snabba metodologiska utvecklingen inom de medicinska och naturvetenskapliga forskningsområdena reser emellertid frågan om ej kortare men tätare återkommande kurser inom vissa forskningsområden vore en mer adekvat eller kompletterande organisationsform. Otvivelaktigt erfordras en utredning beträffande dessa frågor innan några beslut fattas, varför fakultetsnämnden med tillstyrkan av motionärernas förslag önskar föreslå en sådan utredning.

Linköping den 12 december 1979

På medicinska fakultetsnämndens vägnar

Lars Edebo

Christer Petré

Lunds universitet, rektorsämbetet:

Rektorsämbetet delar motionärernas positiva värdering av de nordiska forskarkurserna. Det är väsentligt att slå vakt om denna verksamhet och ge den förutsättningar att utvecklas. Enligt rektorsämbetets erfarenhet har den skötts på ett föredömligt sätt, enkelt och smidigt, vilket naturligtvis sammanhänger med den relativt begränsade omfattningen. Rektorsämbetet stöder de strävanden motionen ger uttryck för.

Lund den 12 december 1979

Carl-Gustaf Andrén

Göran Angsmark

Göteborgs universitet, rektorsämbetet, hänvisar i skrivelse den 14 november 1979 till yttranden av den 20, 19 och 29 november 1979 från humanistiska, samhällsvetenskapliga respektive matematisk-naturvetenskapliga fakultetsnämnden (se nedan).

Humanistiska sektionsnämnderna, samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden och fakultetsnämnden vid matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs universitet har i skrivelser förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Chalmers tekniska högskola har i skrivelse den 7 januari 1980 förklarat sig avstå från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Umeå universitet, rektorsämbetet, har i skrivelse den 2 januari 1980 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget och hänvisar till yttranden från fakultetsnämnderna (se nedan).

Umeå universitet, medicinska fakultetens fakultetsnämnd, har i skrivelse den 21 december 1979 förklarat sig dela medlemsförslagets värderingar.

Umea universitet, samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden:

Behovet av internationella forskningskontakter och internationell forskningssamverkan har bl. a. i petitasammanhang understrukits av samhällsvetenskapliga fakulteten. Den nordiska forskarkursverksamheten har haft

stor betydelse härvidlag. Inte minst mot den bakgrunden tillstyrker fakulteten det väckta medlemsförslaget.

Umeå den 13 december 1979

På fakultetsnämndens vägnar

Georg Karlsson

Roland Lundgren

Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR):

Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) vill inledningsvis understryka att verksamheten inom ramen för Nordiska forskarkurser är värdefull: rådet har därför intet att invända mot att verksamheten efterhand vidareutvecklas. HSFR vill emellertid i detta sammanhang framföra följande synpunkter.

Inom de nordiska samarbetsnämnderna för humanistisk forskning respektive samhällsforskning har – med anledning av remisser från styrelsen för Nordiska forskarkurser angående förslag till forsarkurser – diskuterats frågor rörande proceduren för urval och prioritering av forskarkurser. Samarbetsnämndernas kritik av det hittillsvarande förfarings sättet har skriftligen framförts till styrelsen.

HSFR menar att de nordiska forskarkurserna bör utvidgas till antalet först när en ny procedur genomförs. I första hand gäller det förfarandet att inhämta förslag till kurser. Med den nuvarande ordningen kommer förslag till kurser in något slumpmässigt. Det måste enligt HSFR:s uppfattning finnas en ordning, så att universitetens fakultetsnämnder och ämnesföreningar på nationell och nordisk nivå reguljärt bereds tillfälle att framställa önskemål om ämnen för nordiska forskarkurser. Vidare är det viktigt att säkra en allsidig kompetens, när det gäller att välja ut, bedöma och prioritera förslagen till kurser. HSFR föreslår att de nationella forskningsråden, som har den mest allsidiga kompetens att prioritera och bedöma förslagen till kurser, får möjlighet att göra detta på ett tidigt stadium i beslutsprocessen.

Stockholm den 14 januari 1980

För humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet

Pär-Erik Back

Kerstin Sönnerlind

Forskningsrådsnämnden:

Bakgrunden till medlemsförslaget angående utveckling och intensifiering av verksamheten inom ramen för nordiska forskarkurser är bl. a. den utvärdering av verksamheten under perioden 1972–1977 som styrelsen för nordiska forskarkurser själv genomfört.

I utvärderingen framhålls att med nuvarande organisation av verksamheten är ett 25-tal kurser per år en rimlig övre gräns. Styrelsen för nordiska forskarkurser förordar därför för egen del att en fortsatt kvantitativ expansion i större skala f. n. bör stå tillbaka för en strävan att bl. a. åstadkomma en fortsatt breddning av kursutbudet geografiskt och ämnesmässigt.

Medlemsförslaget synes spegla den allmänna uppfattningen att denna form av nordiskt forskningssamarbete – vartill kan föras även konferenser, symposier, forskningsstipendier etc. – är av stort värde och förtjänar starkt stöd. Forskningsrådsnämnden delar denna uppfattning.

Beträffande möjligheten till en kraftig utbyggnad av kursutbudet vill nämnden understryka att redan en utbyggnad till 25 kurser per år innebär en kraftig ökning i förhållande till antalet kurser under den utvärderade periodens senare år (17–19).

Med hänsyn till de höga krav på kvalitet och angelägenhet som måste prägla en verksamhet av denna karaktär och mot bakgrund av styrelsens för nordiska forskarkurser egna insiktsfulla bedömningar av de problem som verksamheten erbjuder förordar nämnden en utbyggnad av verksamheten mot den nivå som styrelsen angivit som för närvarande möjlig. Nämnden vill i sammanhanget framhålla att behov av under längre tid återkommande kurser kan föreligga inom vissa områden och att genom sådana kurser en planeringsmässigt mindre belastande utbyggnad kan ske. Styrelsens för nordiska forskarkurser bedömningar om den fortsatta utbyggnaden och stabiliseringen av verksamheten synes kunna vara vägledande för det kommande arbetet och kan fortlöpande beaktas i budgetbehandlingen inom ramen för det nordiska kulturavtalet.

Stockholm den 8 februari 1980

Nils Gustav Rosén

Hans Landberg

Institutet för social forskning:

1980 års program för Nordiska forskarkurser omfattar 22 kurser. De flesta faller inom det naturvetenskapliga området. Endast en kurs kan hänföras till institutets verksamhetsområde. Ingen av institutets anställda

har personlig erfarenhet av en nordisk forskarkurs, varken som lärare eller elev.

Institutet kan emellertid ansluta sig till den nuvarande uppläggnings av de nordiska forskarkurserna, nämligen:

att de i första hand bör gälla nya forskningsområden, med tyngdpunkten på svårtillgängliga teoretiska och metodologiska problem.

att de bör arrangeras av institutioner där forskningsverksamheten är särskilt inriktad på sådana forskningsområden,

att de bör ha ett klart utbildningssyfte, gärna med särskilt inbjudna framstående utomnordiska forskare som lärare samt

att de bör ha 1–2 veckors längd och 15–30 deltagare.

I medlemsförlsaget hemställs "att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att vidta åtgärder för att intensifiera och vidareutveckla verksamheten inom ramen för Nordiska forskarkurser". Institutet kan tillstyrka åtgärder inom ramen för nuvarande anslag och organisation, t. ex. utökning med någon eller några kurser inom det samhällsvetenskapliga området. Den information om Nordiska forskarkurser som distribuerats under hösten 1979 förefaller också väl ägnad att intressera forskningsinstitutioner för att arrangera kurser av denna typ.

Stockholm den 16 januari 1980

Walter Korpi

Ante Farm

Vetenskapsakademien:

De nordiska forskarkurserna synes ha varit värdefulla, då det gällt att främja tvärvetenskapliga synsätt och bygga upp internordiska kontakter. Akademien menar dock att utredningen alltför starkt betonat Norden som forskningsenhet. Här anses t. ex. kursutbuden böra definieras och lärarna rekryteras. Det är troligt att detta är motiverat i vissa fall. Från vetenskapliga synpunkter är det dock viktigt att forskarutbildningen i första hand bestäms med utgångspunkt i forskningens behov och att åtgärder vidtas så att de bästa lärarkrafterna kan knytas till denna utbildning oavsett nationalitet. Det är troligt att det inom vissa forskningsområden finns specifikt nordiska problem, men för en stor del av grundforskningen är dock Norden ingen självklar enhet. Självfallet är det angeläget att små länder samverkar och på bästa sätt utnyttjar sina resurser. Av ännu större vikt är dock att söka samverka med ledande universitet i länder som USA, Förbundsrepubliken Tyskland och England. År 1978 kostade 20 nordiska

riser 2,3 milj. kr. Denna kostnad bör vägas mot möjligheterna att sända forskarstuderande till bl. a. de nämnda länderna eller att inbjuda gästföreläsare därifrån till Norden. Värdet av två-veckors kurser skall också vägas mot den fördjupning som kan ske genom en längre vistelse vid ett utländskt universitet.

Styrelsen för de nordiska forskarkurserna har tidigare prövat möjligheterna att bl. a. genom forskningsråden få kursförslag inom de verksamhetsområden som anges i styrelsens handlingsprogram. Resultatet härav har dock edömts som magert. Ett skäl kan vara att de ekonomiska ramarna varit för snäva, ett annat att styrelsen inte haft tillräckliga resurser för att utveckla och realisera förslagen. Mest ändamalsenligt syns vara att de institutioner som svarar för en, även internationellt sett, avancerad forskning får stort inflytande på inriktningen av forskarutbildningen. Ur vetenskaplig synpunkt är det därför bättre att resurser läggs på existerande ramgångsrik utbildning än att lita till spontana förslag från universiteten. Styrelsens uppgift bör även i fortsättningen vara att bevilja medel efter prioriteringar, som den själv bestämmer.

För att uppehålla en hög forskningsstandard är det väsentligt att resurser ges för ett kursutbud som fyller högt ställda krav. Ett sätt att aktivt rekrytera i första hand nordiska lärare och forskare till angelägna områden vore kanske att tilldela vissa institutioner medel för utlandsstudier, med förbehåll att dessa institutioner senare också svarar för kurser inom ämnet.

Det är sannolikt att frågan om de nordiska forskarkursernas framtida koppling till ett vidgat europeiskt samarbete kommer att aktualiseras vid konferensen "Scientific Forum" i Hamburg i februari 1980. Akademien menar, att det i så fall är ett steg i rätt riktning som öppnar möjligheter till en vidare utveckling enligt linjer som föreslagits i detta yttrande.

Sammanfattningsvis kan sägas, att en internationalisering är av avgörande betydelse för vetenskaplig utveckling och förnyelse av forskningen, och här kan och får inte Norden ses isolerat. Detta gäller naturligtvis också forskarutbildningen. Forskarutbildningens mål skall vara sådan forskning som hävdar sig i en internationell jämförelse. Den nordiska forskarkursverksamheten bör ses som ett led i en sådan strävan. Utredningen har huvudsakligen behandlat tekniska och organisatoriska frågor med få utblickar utanför Norden. Utredningen borde klarare ha redovisat målsättningen för verksamheten samt fört en diskussion av utfall och planerade insatser mot bakgrund härav.

Stockholm den 18 januari 1980

Kungl vetenskapsakademien

Carl Gustaf Bernhard

Kai-Inge Hillerud

Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA):

Det är av stor betydelse att det nordiska samarbetet också innefattar utbildning och fortbildning av forskare. Att anordna gemensamma, nordiska forskarkurser ger möjlighet att skapa kvalitativt högtstående kurser och samtidigt ge tillfälle till erfarenhetsutbyte mellan nordiska forskare och forskarstuderande. Dessa syften bör kunna uppnås med den inriktning i stort som verksamheten fått efter 1972. Akademien tillstyrker att kurserna främst motiveras med utbildningsaspekten och att en rimlig balans mellan grundforskning och mer samhällsorienterade problem eftersträvas.

Mot denna bakgrund anser akademien att de nordiska forskarkursernas fortsatta verksamhet kraftigt bör understödjas. Redovisningen av verksamheten för åren 1972–1977 visar dock att vissa förbättringar kan göras inom ramen för de nuvarande kurserna. När det gäller fördelning av kurser mellan olika fakulteter kan man konstatera att anmärkningsvärt få tekniska kurser genomförts under den aktuella perioden. I själva verket har endast en av 14 föreslagna kurser inom tekniska fakulteter genomförts. I sin rapport *Nordiska forskarkurser 1972–77* föreslår styrelsen som förklaring att kurser av teoretisk natur inom teknisk fakultet ofta kan samordnas med naturvetenskapliga kurser och att antalet forskarstuderande inom den tillämpliga tekniska sfären är jämförelsevis litet i Norden.

Även om en del av förklaringen säkert är riktig finner akademien att den tekniska forskningen likväl är kraftigt underrepresenterad. Särskilt med hänsyn till det behov som finns av utveckling och innovation för att hävda de nordiska länderna i den internationella konkurrensen bör det tekniska fakultetsområdet andel av kurserna kraftigt ökas.

I det fall den speciellt tekniska sakkunskapen blir underrepresenterad vid de nordiska forskningsrådets yttrande över kursförslagen bör styrelsen komplettera remissförfarandet med sådan sakkunskap. I Sverige kan det till exempel ske genom kontakter med Styrelsen för teknisk utveckling.

Akademien delar styrelsens bedömning att omfattningen för närvarande inte bör ökas utöver nuvarande maximum på 25 kurser/år. Väsentligt viktigare är att verksamheten konsolideras och att informationen om kurserna förbättras. En målgrupp som därvid inte får försummas är de forskare och forskarstuderande som är verksamma i näringslivet. Vi har kunnat konstatera att kännedomen om kurserna inom bland annat svenska läkemedelsindustrier varit mycket dålig, även då det rör ämnen (till exempel kursen i steroidhormonreceptorer) av stort intresse för industrin. Behovet att effektivt sprida information även till näringslivet gäller alltså inte enbart tekniska ämnen utan också medicinska, naturvetenskapliga, jordbruksvetenskapliga, m. fl. Informationen bör ske selektivt och för detta arbete skulle olika industriella organ kunna engageras. Samtidigt finns det sannolikt områden, där speciell kompetens inom företagen skulle kunna utnyttjas genom medverkan som kursgivare.

Ingenjörsvetenskapsakademien får sammanfattningsvis följande mening:

att de nordiska forskarkurserna konsolideras med nuvarande huvudsakliga inriktningar

att omfattningen tills vidare inte ökas utöver maximala 25 kurser/år

att andelen ämnen från det tekniska fakultetsområdet kraftigt ökas

att informationen om kurserna förbättras, även utanför de akademiska organen

att möjligheterna till en mer aktiv medverkan från forskarvärlden inom näringslivet undersöks.

Stockholm den 15 januari 1980

Ingenjörsvetenskapsakademien

Gunnar Hambræus

Folke Hjalmer

Tf verkst. dir

Lars Schaff

Medlemsförslag

om undersökning av friskvårdens betydelse

(Väckt av Eric Carlsson, Bror Lillqvist, Jan-Ivan Nilsson och Marjatta Väänänen)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska hälsovårdshögskolan

Som inledningsvis nämns i förslaget har samhällets hälso- och sjukvårdspolitik hittills i stor utsträckning varit inriktad på vård och behandling av redan inträffad sjukdom och skada. Resurserna har framför allt fördelats så att de kommit den sjukhusbundna vården och behandlingen till godo. I dag pågår i de nordiska länderna ett intensivt arbete med en ökad satsning på primärvården d. v. s. den del av vården som ligger i ledet före den sjukhusbundna vården, men även den s. k. egenvården berörs av detta arbete. Med egenvård avses här bl. a. den behandling och vård vilken kan företas av den enskilde individen eller av honom närstående person och utan anlitan av medicinsk sakkunskap. Friskvård är dock en "vårdform" som kan sägas ligga ovanför primär- och egenvården men som till vissa delar är väl integrerad i dessa. Friskvård är ju enligt förslagsställarnas definition vad den enskilda människan själv kan göra för att förbättra utsikterna att bibehålla god hälsa.

Som förslagsställarna mycket riktigt framhåller är kostnadsutvecklingen för den expanderande sjuk- och åldringsvården ägnade att framkalla oro inför framtiden och det är uppenbart att man måste pröva och finna andra vägar att förbättra hälsan än en ökad utbyggnad av sjukvårdsapparaten. Nordiska hälsovårdshögskolan finner därför att en ökad satsning på friskvård är ett gott alternativ även om effekterna av en sådan satsning är svåra att mäta och först kan avläsas efter en lång tidsperiod.

Just sådana aspekter på nordisk hälso- och sjukvård belyses ingående i den undervisning i folkhälsovetenskap som Nordiska hälsovårdshögskolan bedriver, både i ämnena socialmedicin och preventiv medicin, i hälso- och sjukvårdsadministration, och i epidemiologi och biostatistik.

NHV finner därför att förslaget att kartlägga de existerande nationella insatserna på friskvårdens område är av stort intresse. Detta kan i sin förlängning möjligen också leda till att samnordiska friskvårdsprojekt star-

tas, vilket kan underlätta en riktig evaluering av friskvården som en hälso-befrämjande insats.

Göteborg den 30 januari 1980

Sven-Olof Hedengren
Ordförande

Lennart Köhler
Rektor

Nordens fackliga samorganisation (NFS):

En stor del av våra sjukdomar idag hör antingen samman med förhållanden på arbetsplatserna och/eller kost- och fritidsvanor. Erfarenheter av psykosociala problem i arbetslivet har uppmärksamrats alltmer. De sociala konsekvenserna av bristande hälsa och sjukdomar samt ökad utslagning i arbets- och samhällsliv inger oroväckande perspektiv.

En hög sjukfrekvens bör ses som en larmsignal ifråga om den fysiska och psykiska arbetsmiljön. Det är därför nödvändigt att förändra arbetsplatserna och anpassa dem till de anställdas villkor och krav på sina arbetsförhållanden och arbetsmiljöer. Ur förebyggande synpunkter har sådana insatser särskilt stor betydelse.

Behovet av vård och behandling vid inträffade sjukdomar och skador ökar. Samtidigt är det nödvändigt att det förebyggande arbetet erhåller hög prioritet. Det finns genom sådana insatser möjlighet till betydande besparingar för samhället som är till gagn för den enskilde individen genom en bättre hälsa.

Friskvård bör därför ingå som en viktig del av övriga förebyggande åtgärder som samhället, organisationer, företag och enskilda vidtar för att främja den fysiska och psykiska hälsan hos människorna. Ett sådant bredare perspektiv på de förebyggande insatserna är nödvändigt för att erhålla en helhetssyn på problemen och konsekvenserna samt de åtgärder som behövs för att främja en god fysisk och psykisk hälsa hos olika grupper av människor. NFS vill därför understryka betydelsen av en samordning av olika åtgärder som utförs inom social-, hälso- och sjukvården samt av arbetsmarknadspolitiska institutioner.

Friskvårdens avgränsningar till andra näraliggande områden måste uppmärksammas. Det gäller t. ex. luft- och vattenföroreningar, kemiska ämnen i den yttre miljön och hela arbetsmiljöproblematiken. Insatser inom dessa områden är av sannolikt större betydelse än vad enskilda människor kan göra för att på längre sikt främja och upprätthålla en god hälsa. NFS vill dock inte förringa olika insatser som nu görs inom friskvården, utan

eftersträva en klar och entydig avgränsning gentemot andra och näraliggande områden. Det gäller särskilt företags- och allmänna hälsovårdsuppgifter, som avser information och rådgivning om hur man bör leva för att hålla sig frisk genom riktiga matvanor, motion, sömn, alkohol och tobaks-konsumtion etc.

Ur dessa synpunkter föreligger det vissa svårigheter att definiera och avgränsa begreppet friskvård klart och entydigt. Detta är dock nödvändigt om en kartläggning av existerande insatser och en värdering av dem ska ske. En sådan avgränsning bör medföra att med friskvård avses endast sådana aktiviteter, som har samband med individens egna möjligheter att främja en sund livsföring.

Mot bakgrund av ovanstående medför en klarare definition och avgränsning av begreppet friskvård gentemot näraliggande områden att utredningsuppdraget blir så begränsat att värdet av det kan ifrågasättas. En kartläggning av friskvården bör därför utgöra en del av ett större utredningsuppdrag om erfarenheterna av de förebyggande insatserna inom hälso- och sjukvården överhuvudtaget. Den av NFS förordade helhetssynen på de förebyggande insatserna kan på ett bättre sätt tillgodoses med en sådan utvidgning av utredningsuppdraget, som bör inriktas på statliga och kommunala insatser samt åtgärder inom företagen. En central uppgift bör också vara att kartlägga vilka grupper av människor som prioriteras och verkligen omfattas av det förebyggande arbetet.

Med en sådan inriktning av utredningsuppdraget är det nödvändigt att också tillvarata de erfarenheter och problem som återfinns bland löntagarna. NFS förutsätter därför att de fackliga organisationerna blir representerade i en sådan utredning.

NFS konstaterar också att det ur forskningssynpunkt är önskvärt att behandla olika områden av förebyggande hälso- och sjukvård. Även om detta berör praktiskt taget alla aspekter på samhälls- och arbetslivet föreligger behov av ökade forskningsinsatser inom olika områden av det förebyggande arbetet. Möjligheterna till integration och samordning av olika forskningsuppgifter är också stora. De förutsättningar som finns för ett nordiskt samarbete ifråga om forskningsinsatser inom den förebyggande hälso- och sjukvården måste därför tillvaratas. Tillsammans med andra initiativ bör det medföra att de förebyggande insatserna kan erhålla en mer framträdande roll i det nordiska samarbetet inom hälso- och sjukvårdsområdena.

Stockholm den 7 februari 1980

Nordens fackliga samorganisation

Lennart Forseback
Generalsekreterare

Nordiska samarbetskommittén för pensionärsorganisationer (NSK):

NSK ställer sig bakom de värderingar om friskvårdens betydelse som medlemsförslaget innehåller. Friskvården har säkerligen utomordentlig betydelse inte bara för det fysiska välbefinnandet utan kan också i positiv mening påverka det psykiska tillståndet.

Förslaget gör också vissa värderingar av omfånget i åldringsvården och de stora belopp som nu måste om disponeras för detta ändamål. 1980-talets äldreomsorg kommer säkerligen att kräva ytterligare medel för att klara den påfrestning som ett ökat antal äldre medför.

I relation till de kostnader som sjukvården drar är ett förvånansvärt lågt belopp anslaget till åtgärder i förebyggande syfte. Pensionärsorganisationerna erhåller för sin verksamhet mycket begränsade bidrag. Som exempel kan anges att PRO i Sverige för verksamhetsåret 1978 kunde notera över en miljon individuella starter i motionsverksamheten – en ökning med ca 400 000 starter jämfört med tidigare år. PRO hade för all sin verksamhet statsbidrag med 370 000 kronor under samma tidsperiod.

Friskvård är en mycket viktig del av äldreomsorgen. Redan nu bedrivs en omfattande verksamhet, en verksamhet som skulle kunna utvecklas betydligt om pensionärsorganisationerna fick ett bra ekonomiskt stöd från samhället. Ett sådant beslut skulle, både näraliggande och på lång sikt, innebära en avlastning på sjukvården.

NSK kan därför tillstyrka hemställan att kartlägga existerande insatser på friskvårdens område och att värdera friskvårdens betydelse för att befrämja folkhälsan i de nordiska länderna.

NSK vill göra ett tillägg att utredningarna görs skyndsamt och att i uppdraget skall ingå rekommendation om hur anslag skall kunna fördelas till intresseorganisationer för att befrämja och utveckla friskvårdsverksamheten.

Stockholm den 17 januari 1980

Nordiska samarbetskommittén för pensionärsorganisationer

Lars Sandberg

Ordförande

Willy Sehlberg

Sekreterare

NORSAM:

Deres ovannevnte medlemsförslag har NORSAM's varme tilslutning. I våre program for våre møter, woorkshops og konferanser angående el-dreaktiviteter, har betydningen av både fysisk og mental aktivitet i eldre år vært en bærende ide.

Retten til arbeid, lønnet (eller ulønnet, f. eks. i frivillige organisasjoner) har vært tatt opp, men støter ofte på hindringer, som f. eks. i form av for lite elastisk pensjons- og aldersgrenser. De fleste som ønsker å arbeide utenom de nevnte grunner, hel eller deltid, har vanskeligheter, og støtes, frivillig, ofte av både fysisk og mental passivitet.

I flere nordiske land er det nå igangsatt kurs for vordende pensjonister. I Norge legges det særlig vekt på aktivisering, og også på andre problemer som kommer inn under "Friskvårdsbegreppet". Riktig kosthold, fornuftig bruk av nytelsesmidler, tobakk og alkohol, er viktige faktorer i det helsebevarende og i det helsefremmede arbeid.

Vi håper at Nordisk Råds videre behandling av denne sak kan gi verdifulle impulser i vårt videre arbeid med disse viktige spørsmål.

Oslo, 12. desember 1979

Norsam

Arne Bruusgaard

Formann

Danmark

Indenrigsministeriet:

— — idet udenrigsministeriet samtidig hermed har tilskrevet handelsministeriet og miljøministeriet med anmodning om at fremkomme med deres bemærkninger til indenrigsministeriet.

Såvel *industriministeriet* som *miljøministeriet* har meddelt, at forslaget ikke giver anledning til bemærkninger.

Sagen har af indenrigsministeriet været forelagt henholdsvis sundhedsstyrelsen og undervisningsministeriet.

Undervisningsministeriet har herefter i skrivelse af 4. januar 1980 oplyst, at man ved tilrettelæggelsen af fremtidige studieplaner inden for sundhedsuddannelserne er opmærksom på det særlige aspekt, som ligger i at give disse personalekategorier indsigt i problematikken omkring sundhedspædagogikken og dennes muligheder for forebyggelse og ændring af befolkningens holdninger til egen sundhed.

For så vidt angår gymnasieskolen og højere forberedelseseksamen giver den gældende bekendtgørelse for faget idræt kun mulighed for at beskæftige sig med meget begrænsede områder inden for "friskvården", nemlig motionens betydning, hvorimod områder som rigtig kost, alkoholmisbrug o. s. v. falder uden for rammerne. Der er imidlertid et forslag til ændring af bekendtgørelsen under udarbejdelse, hvorefter det vil blive muligt at beskæftige sig med flere områder inden for "friskvården".

Inden for folkeskoleområdet er der allerede i en række henseender taget sundhedspædagogiske hensyn.

Såfremt det vedtages at gennemføre den foreslåede undersøgelse, finder undervisningsministeriet, at den i Danmark formentlig kunne foretages af Danmarks Højskole for Legemsøvelser i samarbejde med Gymnastikteoretisk laboratorium ved Københavns Universitet.

Sundhedsstyrelsen har vedrørende forslaget udtalt, at det vil være ønskeligt, at der sker en kortlægning af de forskellige foranstaltninger, som det enkelte menneske selv kan iværksætte for at forbedre mulighederne for at bevare en god sundhedstilstand, ligesom styrelsen vil finde det ønskeligt, at der sker et nordisk samarbejde på området. Sundhedsstyrelsen peger på, at der allerede inden for Den nordiske socialpolitiske Komité's ansvarsområde er aftalt et samarbejde, hvori også indgår spørgsmål om forebyggende og opøgende arbejde inden for sundhedsvæsen og ældreomsorgen. Sundhedsstyrelsen er enig i, at der tiltrænges yderligere viden om effekten af forskellige forebyggende foranstaltninger, ikke mindst vedrørende screeningsundersøgelse og specifikke sygdomme. Sundhedsstyrelsen kan være enig i, at der er behov for yderligere undersøgelser vedrørende metodeudvikling og vedrørende motivation for befolkningen som helhed og for specielle risikogrupper med henblik på anvendelse af den allerede eksisterende viden om sygdomsforebyggelse og sundhedsfremme. Endelig peger sundhedsstyrelsen på muligheden af, at spørgsmålet indplaceres i såvel det nordiske forskningssamarbejde som det nordiske administrative samarbejde, her specielt f. eks. Den nordiske socialpolitiske Komité.

Idet *indenrigsministeriet* kan henholde sig til det ovenfor anførte, skal det i øvrigt bemærkes, at der i medfør af lov nr. 217 af 23. maj 1979 skal nedsættes et forebyggelsesråd, hvorunder der forudsættes nedsat sagkyndige udvalg, heriblandt et udvalg vedrørende sundhedspædagogik.

Det forventes således, at forebyggelsesrådet og det sundhedspædagogiske udvalg snarest efter nedsættelsen vil tage spørgsmålet op til nærmere overvejelse, idet der er behov for en nærmere sagkyndig analyse og vurdering af forslag om en øget sundhedspædagogisk indsats.

København, den 29. januar 1980

P. m. v.

E. b.

Per Thornit

Føroya Landsstýri har i skrivelse den 10 februar 1980 forklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Amtsrådsforeningen i Danmark:

I den anledning skal man meddele, at Amtsrådsforeningen kan tilslutte sig, at man på nordisk plan foretager en kortlægning af de initiativer, der værksættes vedrørende "friskvård" i de enkelte lande som grundlag for en vurdering af effekten af og omkostningerne ved de enkelte initiativer, samt hvorledes disse indgår i det samlede sundhedstilbud.

København, den 4. februar 1980

P. f. v.

E. b.

Torben Brøgger

Kommunernes Landsforening:

I den anledning skal landsforeningen efter indstilling fra Sammenslutningen af sociale Udvalgs bestyrelse meddele, at man ikke har bemærkninger til forslaget, idet man dog går ud fra, at man i et evt. nordisk arbejde omkring forebyggelse og herunder undersøgelsen af friskvårdens betydning medinddrager arbejdet i det under det danske indenrigsministerium nedsatte forebyggelsesråd.

København, den 6. marts 1980

Thorhild Simonsen

O. Ingvartsen

Københavns Magistrats 2. afdeling:

Det fremsatte forslag tager så vidt ses sigte på at søge etableret en kortlægning af de eksisterende indsatser på det område, der på svensk betegnes som "friskvård" – og som på dansk formentlig kan defineres som de bestræbelser, der gennem spredning af oplysninger om, hvordan man holder sig rask, søger at få de enkeltes levevis påvirket på en sådan måde, at udsigterne hertil forbedres gennem den enkeltes egen indsats.

Et sådant forslag er i god overensstemmelse med og må derfor ses i sammenhæng med de her i landet udarbejdede redegørelser og planer om fremme af en forebyggende indsats, således som disse bl. a. har givet sig

udslag i det sundhedspædagogiske projekt, som Kommiteen for Sundhedsoplysning har udarbejdet sammen med undervisningsministeriet, samt det ved lov under indenrigsministeriet nedsatte forebyggelsesråd, som bl. a. har til opgave at foretage en løbende kritisk vurdering af eksisterende forebyggende foranstaltninger.

Man må derfor også på dansk side være interesseret i, at Nordisk Råd søger at fremskaffe en oversigt over samtlige nordiske aktiviteter på dette område, herunder organisation, arbejdsform og finansiering i en så detaljeret form, at de indsamlede oplysninger vil kunne bearbejdes med henblik på bedømmelse af de opnåede resultater.

Det vil endvidere gennem et tværfagligt nordisk samarbejde formentlig være nødvendigt at få udarbejdet en særlig undersøgelses- og bedømmelsesmetodik for gennem en fælles planlægning af en fremtidig forskning at kunne få skabt det nødvendige erfaringsmateriale.

Under henvisning hertil finder magistraten at kunne anbefale forslaget til videre behandling i Nordisk Råd.

København, den 5. februar 1980

Alsing Andersen

A. Johannsen

Frederiksberg Kommune:

— — — indledningsvis oplyse, at sagen ikke har været forelagt kommunalbestyrelsen, men at forslaget har været forelagt kommunens fagdirektører, som ikke har bemærkninger ud over at udtrykke nogen skepsis med hensyn til foranstaltningers mulighed for blot i mindre omfang at kunne erstatte de sygdomsbehandlende institutioners indsats.

Frederiksberg, den 14. februar 1980

G. Kastberg

P. Kolringen

Dansk Arbejdsgiverforening:

Betegnelsen "friskvård" er efter Dansk Arbejdsgiverforenings opfattelse uheldig, idet det i dansk sprogbrug nærmest må oversættes med "behandling af raske". I stedet burde måske anvendes udtryk som "forebyggende indsats" eller "profylakse".

Det synes ligeledes værdifuldt at få samlet det eksisterende store materiale om udførte helbredsundersøgelser og vurderet dette. Herved vil man kunne få reduceret en stor del af de undersøgelser, der foretages, og begrænset sundhedskontrollen til de områder, der er omfattet af de egentlige risikogrupper.

Når det nævnes, at "Friskvårdens oppgift är att nå människor med upplysning om, hur man bör leva för att hålla sig frisk", er dette et tilbageskridt i forhold til de intentioner, som i en årrække har ligget til grund for den sundhedsoplysning, der har været udført af sundhedsmynlighederne, og som er udformet i bl. a. Arbejdsmiljøloven. Den tager sigte på ikke bare at hindre sygdom, men også på at bedre den enkeltes sundhed. I en sådan sammenhæng er betegnelsen "friskvård", som peger på en eller anden form for behandling, uhensigtsmæssig.

Dansk Arbejdsgiverforening mener, at ordet "friskvård" bør udgå, idet det er for snævert og henleder opmærksomheden på behandling og ikke på forebyggelse.

Forslaget forekommer relevant, såfremt man er interesseret i at se på helheden og derved skønne over arbejdsmiljøets, boligens og livsstilens indflydelse på sundheden.

København, den 5. februar 1980

Dansk Arbejdsgiverforening

Kai Grunnet

Assurandør-Societetet har i skrivelse den 27 november 1979 forklarat sig ikke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Fortsættelsesygekassen Danmark:

Som vi har nævnt ved tidligere forslag til Nordisk Råd, har Fortsættelsesygekassen Danmark sympati for aktiviteter, der kan forebygge sygdom og ulykke. Den praktiske værdi af det foreliggende medlemsforslag synes dog at være til at overse, sammenlignet med den betydelige administrative indsats, som kræves.

København, den 6. marts 1980

Preben Hentzen

Den almindelige danske Lægeforening:

Lægeforeningen går ind for, at Nordisk råd initierer mere forskning angående effekt af forskellige metoder til sundhedspædagogik. Lægeforeningen skal samtidig henlede opmærksomheden på den righoldige litteratur, som i dag eksisterer om emnet. Denne litteratur, som beskriver metoder til ændring af holdninger og adfærd, har i det væsentlige påvist ineffektiviteten af kampagner i massemedier. — — —

Denne litteratur har på sundhedsområdet bekræftet det, der siden 2. verdenskrig har været velkendt for andre områder, at *holdninger* — og dermed adfærd — dannes og kan ændres i de nære miljøer, at nøglepersoner her spiller en afgørende rolle og at oplysning, der kun giver viden, som regel ikke ændrer folks adfærd. Derfor mener lægeforeningen, at der i dag er mest brug for metoder, der klart fokuserer på nærmiljøer, familiemiljøer og arbejdspladsmiljøer, ligesom der er brug for nøglepersoner i disse miljøer — og sideløbende hermed evaluering af, om metoderne får virkning på *adfærden* og ikke blot på vidensniveauet.

Da adfærd vidtgående bestemmes af miljøforhold, ønsker lægeforeningen samtidig at præcisere, at en sundhedspædagogik, der fokuserer på folks vaner, synes at være problematisk, såfremt den foregår, uden at der samtidig lægges vægt på bevidsthed (medvetande) om de vilkår, der vidtgående er bestemmende for vanerne. De initiativer, der igangsættes, bør efter lægeforeningens opfattelse ikke få den karakter, at de blot tilstræber en tilpasning til hvilke som helst miljøforhold. Initiativerne bør i selve oplæggene have indbygget tilskyndelser til folk om selv — og sammen med andre med samme vilkår — at analysere, hvilke samfundsforhold der vanskeliggør eller umuliggør sunde vaner, idet det bør tilstræbes, at folk inspireres til at arbejde effektivt på at ændre sådanne ugunstige samfundsforhold.

København, den 22. januar 1980

P. h. v.
Francis Zachariae

Danmarks Naturfredningsforening har i skrivelse den 3 mars 1980 förklarat sig stödja medlemsförslaget.

Dansk Sygeplejeråd har i skrivelse den 14 december 1979 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Dansk Idræts-Forbund:

Dansk Idræts-Forbund skal i den forbindelse udtrykke sin sympati for det fremsatte forslag. Vi finder at forslaget, fra forslagsstillernes side, er så godt dokumenteret, at der ikke er behov for yderligere dokumentation.

København, den 12. december 1979

P.f.v.

Bent Agerskov
Vicegeneralsekretær

Friluftsrådet:

— — — kan vi oplyse, at vi vil være meget interesserede i en sådan undersøgelse, idet det viser sig, at det er meget vanskeligt at dokumentere værdien af rekreation sammenholdt f. eks. med værdien af erhvervsindsats og teknisk udvikling.

Gennem Statens forstlige Forsøgsvirksomhed har vi haft kontakt med en amerikansk forsker, der oplyste, at man også derovre har problemer med at beskrive og evt. måle værdien af en rekreativ indsats.

Endvidere kan vi gøre opmærksom på, at de fra forskellig side skønnes, at skoleelevers fysik er ringere end tidligere bl. a. på grund af skolebuskørsel og nedsat timetal i gymnastik. Det er forhold, der måske kunne rådes bod på gennem øget indsats i friluftorganisationerne.

Som et eksempel på, hvordan vi arbejder med at få de rekreative synspunkter tilgodeset i forbindelse med region- og kommuneplanlægning vedlægges et eks. af "Friluftundersøgelsen, Nordjyllands amt".¹

Ligeledes vedlægges vi eks. af skoleudsendelsen som et eksempel på vores oplysningsarbejde.¹

Vi vil være meget interesseret i at blive orienteret om, hvad der videre sker i sagen.

København, den 5. februar 1980

Friluftsrådet

Gert Henriksen

Danmarks Turistråd har i skrivelse den 14 november 1979 meddelat, at det ikke ønskar uttala sig i anledning av medlemsförslaget.

¹ Här ej tryckta.

Komiteen for Sundhedsoplysning:

Disse oplysninger må derfor gives i en pædagogisk form, som kan motivere, altså opdrage de pågældende til at udnytte den bibragte information. Når oplysningerne gives i tilslutning til sygdomsbehandling og helbredsundersøgelse og derfor i form af individuelle råd, vil den pågældende forud være godt motiveret, og mange opfatter "de forebyggende helbredsundersøgelser" af gravide og børn som en form for friskvård. I snævrere forstand forstås herved den almene vejledning af bestemte persongrupper, idet sundhedsoplysningen afpasses ud fra disses særlige forudsætninger og særlige behov.

Det er fremskaffelsen af oplysningsmateriale til brug ved sidstnævnte, der er hovedopgaven for Komiteen for Sundhedsoplysning, og om denne skal man derfor give nedenstående almene oplysninger.

Komiteen for Sundhedsoplysning blev stiftet 1964 af De samvirkende Centralforeninger af Sygekasser i Danmark og Den almindelige danske Lægeforening i tilslutning til disses overenskomst af 1955 om udgivelse af bladet HELSE, som i årene forud var begyndt at udgive pjecer, bl. a. Sundhedsstyrelsens vejledninger for gravide og om spædbørn. Dansk Sygeplejeråd, Dansk Tandlægeforening og Selskabet for Sundhedsplejen sluttede sig fra starten til Komiteen, og senere har Dansk Psykologforening og Dansk Røde Kors tilsluttet sig, medens sygekasserne er blevet efterfulgt af Amdrårdsforeningen, Frederiksberg og Københavns kommuner.

Komiteen er en *selvejende institution*, som de nævnte organisationer og kommuner støtter med årlige tilskud efter indbyrdes aftale, og hvis *styrelse* består af repræsentanter for disse. Efter styrelsens enstemmige beslutning kan optages andre organisationer og institutioner, der udfører sundhedsoplysning som følge af deres medlemmers profession eller ved egen ikke-kommerciel virksomhed, mod at de forpligter sig til at yde et årligt tilskud på mindst det halve af det førnævnte.

For tiden er optaget Danmarks Apotekerforening, Danmarks Lærerforening og Dansk Farmaceutforening.

Medens styrelsen ordinært afholder kun ét møde årligt, hvor de økonomiske forhold og de generelle arbejdsprincipper aftales, foregår virksomheden i Komiteens *sekretariat* under ledelse af dettes *direktør* og i nært samarbejde med Komiteens *sagkyndige udvalg*. Dette mødes ordinært 5 gange årligt, og dets medlemmer indgår i de mange arbejdsgrupper, som udvalget udpeger til løsning af de enkelte opgaver.

De i styrelsen repræsenterede medlemmer har pligt til og de andre ret til at udpege 2 medlemmer af det sagkyndige udvalg, hvorved Komiteen er sikret en alsidig viden og den fornødne faglige kontakt. Efter udvalgets indstilling kan Komiteen opfordre ministerier, styrelser og andre myndigheder til at udpege medlemmer af udvalget, for at også disses viden og kontakter kan bidrage til Komiteens arbejde.

For tiden er følgende repræsenteret: Selskabet for Sundhedsplejen, Sundhedsstyrelsen, Dansk Sygeplejeråd, Dansk Røde Kors, Dansk Tandlægeforening, Socialstyrelsen, Socialministeriet, Danmarks Lærerforening, Amtsrådsforeningen, Undervisningsministeriet, Lægeforeningens Hygiejnekommité, Københavns kommune, Frederiksberg kommune, Indenrigsministeriet, Danmarks Apotekerforening, Dansk Farmaceutforening og Dansk Psykologforening.

Komiteens *formål* er i vedtægten formuleret "at være til rådighed for enhver organisation eller institution, som ønsker bistand eller samarbejde", nemlig ved udarbejdelse, fremstilling, distribution og salg af oplysningsmateriale af enhver art, som kan være hjælpemidler i sundhedsoplysningen, og ved organisering af kurser, seminarer og andre arrangementer i dennes tjeneste. Der skal herved tilstræbes en koordinering af og med de aktiviteter, der udføres af andre på dette område, ligesom der skal optages kontakter med oplysningsarbejdet i andre lande.

Der har især været samarbejdet med Sundhedsstyrelsen, Indenrigsministeriet, Socialstyrelsen, det danske skolevæsen, Tandlægeforeningens Hygiejnekommité, Undervisningsministeriet samt Danmarks Radio. Til en række opgaver har Komiteen fået støtte fra Helsefonden, som derved har kunnet opfylde et af sine statusmæssige formål.

Denne skrivelse bilægges en fortegnelse over de for tiden distribuerede materialer.¹

Det skal yderligere oplyses, at sekretariatet råder over 395 m² lokaler og har en stab på ca. 20, hvoraf de 8 er faste medarbejdere og resten er free lance, og at omsætningen i kalenderåret 1978 udgjorde ca. 4 mill. kr.

Det vil af ovenstående fremgå, at komiteen må være interesseret i, at Nordisk Råd fremskaffer en oversigt over alle nordiske initiativer på dette område, dvs. deres organisation, arbejdsformer og finansiering, i en så detaljeret form, at det indsamlede materiale vil kunne bearbejdes som en udgangsbasis for bedømmelsen af de opnåede resultater heraf. Thi det vil formentlig være nødvendigt gennem et tværfagligt nordisk samarbejde først at få udarbejdet en særlig undersøgelses- og bedømmelsesmetodik, for at man gennem en fælles planlægning af en fremtidig forskning kan få skabt det fornødne erfaringsmateriale. Stammer dette fra forskellige aktivitetsformer, vil man da kunne indkredse de faktorer, der bestemmer effekten af friskvård i den indledningsvis omtalte forstand.

Opmærksomheden henledes i øvrigt på, at der i 1951 på fransk initiativ blev stiftet en International Union for Health Education, der siden 1965 har haft regionalkontorer. Det europæiske kontor administreres for tiden af den vesttyske forbundsrepublikks Bundeszentrale für gesundheitliche Aufklärung i Köln, som siden 1967 har videreført og udvidet det arbejde,

¹ Här ej tryckt.

der fra 1953 var blevet udført af en samarbejdsorganisation af sundhedsoplysende institutioner og organisationer i Tyskland.

Fyldige oplysninger om arbejdet i WHO-Europaregionens lande: Health Education in Europe, er udgivet af International Journal of Health Education, Genève, 1976 (222 sider). I dette tidsskrift findes mange artikler om vurdering af oplysningsarbejdets resultater. I WHO-regionalkontoret i København findes også en afdeling for sundhedsoplysning.

København i december 1979

P. Bonnevie

Formand, professor, dr.med.

Finland

Social- och hälsovårdsministeriet:

Med friskvård avses i medlemsförslaget det som den enskilda människan själv kan göra för att förbättra utsikterna att bibehålla god hälsa. Friskvårdens uppgift är följaktligen att nå människor med upplysning om hur man bör leva för att hålla sig frisk, t. ex. genom riktiga matvanor, regelbunden motion, tillräcklig sömn och begränsning i tobaks- och alkoholkonsumtion. Förslagsställarna konstaterar, att inte något av de nordiska länderna torde i tillräcklig omfattning ha uppmärksammat friskvården som en förebyggande insats på hälsovårdsområdet. Mot bakgrund av det nära samarbete som utvecklats mellan de nordiska länderna på social- och hälsovårdsområdet bör insatser på friskvårdens område utgöra en del av detta arbete. Ett första steg i ett nordiskt samarbete bör vara en kartläggning av de olika åtgärder som i friskvårdande syfte vidtagits på nationellt plan. Ett andra steg bör vara en utvärdering av de olika metoder och insatser som kartläggningen omfattar. Med hänvisning till detta hemställes att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att kartlägga existerande insatser på friskvårdens område att värdera friskvårdens betydelse för att befrämja folkhälsan i de nordiska länderna.

Begreppet "friskvård" som användes i medlemsförslaget täcks av det i Finland använda begreppet "hälsofostran" (terveyskasvatus). Härmed avses en verksamhet som syftar till att befrämja sunda levnadsvanor bland befolkningen. Hälsofostran uppfattas som en verksamhet, som hänförs till hälsovården.

Samtidigt har den kontaktytor med andra förvaltningsområden som skolväsendet, yrkesutbildningen och arbetarskyddet. Vid medicinalstyrelsen ingår "hälsofostran" i folkhälso- respektive sjukhusavdelningens verksamhetsfält. En särskild byrå för "hälsofostran" har år 1977 upprättats i anslutning till hälsovårdsavdelningen. Denna byrå svarar i Finland

för de åligganden, vilka omnämnes i medlemsförslaget som viktiga uppgifter för friskvården.

Social- och hälsovårdsministeriet delar förslagsställarnas syn på önskvärdheten av en ökad nordisk satsning på en verksamhet som i Finland definieras som hälsofostran. En nordisk kartläggning av insatserna på området kan därför betecknas som en ändamålsenlig första åtgärd. Samtidigt förtjänar dock att nämnas att frågor som gäller evaluering av sjukdomsförebyggande verksamhet som hälsofostranfriskvård uppmärksammas och bearbetas för tillfället i olika sammanhang såväl på det nationella som på det internationella planet.

Helsingfors den 13 februari 1980

Sinikka Luja-Penttilä
Social- och
hälsovårdsminister

Henrik Åström
Äldre regeringssekreterare

Folkpensionsanstalten:

Medlemsförslaget framhåller den sannolika hälsobevarande och hälsofrämjande effekten av ett visst slags levnadssätt. I förslaget konstateras att vi ännu vet alltför litet om vilken betydelse iakttagandet av en viss livsföring och vissa vanor har för folkhälsan och för sjukvårdskostnaderna. Likaså saknas en kartläggning av de olika åtgärder som vidtagits på nationellt plan för att skapa förutsättningar för ett hälsofrämjande levnadssätt. I förslaget rekommenderas att en sådan kartläggning företas i samråd mellan de nordiska länderna. Härefter skulle man utvärdera effekterna av och kostnaderna för olika friskvårdande insatser. På grundval av dessa utredningar kunde sedan åtgärdernas betydelse för folkhälsans befrämjande bedömas.

Friskvårdens uppgifter, såsom de definieras på första sidan i medlemsförslaget, visar sig i stort sett falla inom ramen för hälsofostrans arbetsområde. Hälsofostran har i Finland varit föremål för ett tämligen grundläggande utredningsarbete, bland annat i samband med det betänkande som avgavs av kommissionen för hälsofostran och medicinalmyndigheternas åtgärder med anledning därav. Vid en granskning av medlemsförslaget kan konstateras att det uttryckligen avser åtgärder inom hälsovården – den frivilliga hälsovården och sålunda upprätthållandet av en god kondition och hälsa – och en utredning av dem.

De i förslaget framförda allmänna argumenten för friskvård eller snarare en personlig hälsovård kan med beaktande även av de gjorda reservationerna anses vara riktiga. Även om effekten av olika levnadssätt och vanor

på individens hälsa och folkhälsonivån inte i detalj är kända, finns det mycket som tyder på ett positivt samband mellan vissa levnadsvanor och en människas hälsa. En kartläggning av de samhällsåtgärder, genom vilka en självinitierad hälsovård kan befrämjas, och en uppskattning av kostnaderna för och nyttan av sådana åtgärder vore en angelägen uppgift, som kunde föra den målmedvetna hälsovårdspolitiken ett stort steg framåt. En sådan utredning skulle fördjupa våra insikter om och klarlägga betydelsen av personlig hälsovård, dess innehåll och omfattning, samt ge en bild av de åtgärder som vidtagits och bör vidtas på området. Utredningen kunde även utgöra ett gott underlag för nya insatser inom många verksamhetsformer, som redan nu får ett betydande stöd av samhället, i synnerhet ungdoms-, idrotts- och åldringsverksamheten, så att vikten av en personlig hälsovård accentueras i alla relevanta sammanhang.

Den begreppsmässiga oklarhet som följer av att begreppen "hälsovård" och "hälsofostran" delvis ersätts med det nya begreppet "friskvård", som inte är något vedertaget begrepp inom den finländska medicinska terminologin eller hälsovårdsterminologin borde helst undvikas.

Den föreslagna kartläggningen förutsätter en synnerligen omfattande och ingående kännedom dels om olika levnadsvanors effekt på hälsan och dels om samhällets social- och hälsovårdspolitiska åtgärder. En sådan kartläggning bör i princip anses angelägen och befogad. Redan de föreslagna åtgärderna i det första skedet förutsätter dock ett omsorgsfullt planerat datainsamlingssystem för att det totala läget skall kunna bedömas och praktiska jämförelser skall bli möjliga. I praktiken torde utredningen i Finland bäst kunna göras av ett sådant forskningsinstitut, inom vilket man hyser ett varaktigt intresse för de ifrågakvarande områdena och deras utvecklande och där man ständigt har tillgång till den behövliga expertisen inom olika delområden. Efter utredningarna i detta första skede kan man gå vidare till nästa skede, en utredning av effekterna av och kostnaderna för olika metoder för hälsofostran. I detta andra skede torde Folkpensionsanstalten i princip kunna göra en praktisk insats.

Helsingfors den 30 april 1980

Folkpensionsanstalten

Jaako Pajula

Veikko Kallio

Jyväskylä universitet:

I medlemsförslaget upptas initiativ som kan anses viktiga när man under de närmaste åren strävar till att åstadkomma förebyggande individuella och samhälleliga åtgärder i syfte att bibehålla och befrämja folkhälsan.

Medlemsförslaget ger dock anledning till följande anmärkningar. Termen "friskvård" är ny och i någon mån obestämd. Begreppet "förebyggande hälsovård" torde speciellt i Finland täcka det område som avses med begreppet "friskvård" i promemorian. I förslaget har upptagits många viktiga delområden av friskvård/hälsovård; dock har bl. a. olika former av naturterapin – som diskuterats och utvecklats rätt vidlyftigt i de nordiska länderna under de senaste åren – blivit bortglömda. De olika staternas vetenskapliga kommissioner har utarbetat detaljerade utredningar över forskningens kvalitet och kvantitet på många av de områden som förslaget inrymmer. Av denna anledning vore det skäl att noga överväga om vilka forskningsområden ytterligare utredningar torde skaffas.

Jyväskylä den 31 januari 1980

Kalevi Heinilä

Rektor

Matti Hietala

Förvaltningsdirektör

Skolstyrelsen:

Åtgärder i anslutning till förebyggande hälsovård har intagit en central ställning vid utvecklandet av vårt lands hälsovård allt sedan lagarna angående byråer för mödra- och barnavård, skolhälsovård och skoltandvård samt folkhälsovård trädde i kraft. Hälsofostran har utgjort en väsentlig del av förenämnda aktiviteter. Också många medborgarorganisationer, handikapporganisationerna inbegripna, har redan länge bedrivit hälsofostran. Även om strävan hela tiden har varit att utveckla hälsofostran i riktning mot förebyggande hälsovård, återstår likväl ännu mycket att göra såväl nationellt som internationellt.

Hälsofostran (Health Education) är ett internationellt vedertaget begrepp och har som mål att främja och upprätthålla hälsan. Den finska term, 'kunnonhoivaus' (friskvård), som föreslagits i Nordiska rådets promemoria är främmande och kan lätt blandas med en annan liknande finsk term 'kuntoutus' (rehabilitering), som ju huvudsakligen innebär en korrigerande verksamhet och utgör en del av sjukvården.

Skolstyrelsen ser barnen, ungdomen och den aktiva befolkningen som den främsta målgruppen för hälsofostran. Den aktiva befolkningen är som målgrupp viktig, emedan det är denna del av befolkningen som har huvudansvaret för den nya generationens fostran. Den modell de ger ungdomen är betydelsefull också för de ungas hälsobeteende. Sjukfrånvaron på arbetsplatserna belastar också nationalekonomin.

Barnens och ungdomens hälsoattityder kan enligt skolstyrelsens upp-

fattning påverkas på många olika sätt, medan möjligheterna att påverka de äldres attityder och vanor är mycket begränsade.

Hälsofrämjande verksamhet kan förutom inom ramen för hälsovården också bedrivas i skolan genom att man fäster uppmärksamhet såväl vid undervisningen som vid en sund och trygg skolmiljö. I fråga om undervisningen bör uppmärksamhet fästas speciellt vid arbets- och timindelningsfrågor, läroplanerna för de olika läroämnena och undervisningsarbetets allmänna anordnande. Skolan bör också bättre än förut beakta förutsättningarna för elevernas utveckling. Samhällets beslut bör stöda skolans fostringsarbete.

Skolbarnens och ungdomens hälsoattityder har i Finland undersökts och uppföljts bl. a. i fråga om tobaksrökning och alkoholbruk. Också projekt i anslutning till hälsofostran har genomförts, av vilka må nämnas Ungdomsprojektet i Norra Karelen som utförs i samråd med Världshälsoorganisationen. En kartläggning av aktiviteterna i anslutning till hälsofostran torde gagna ettvarvt av de nordiska länderna, varför skolstyrelsen anser den av Nordiska rådet föreslagna utredningen vara viktig. Skolstyrelsen vill dock understryka nödvändigheten av att utredningens målgrupp utgörs av barnen, ungdomen och den aktiva befolkningen samt att forskningen uppföljs.

Resultaten av hälsofostran kommer mycket långsamt till synes i fråga om dess verkningar på folkhälsan och nationalekonomin, varför Nordiska rådets medlemsförslag om en utredning av hälsofostrans (friskvårdens) betydelse torde vara en diger uppgift som kommer att kräva uppföljning på lång sikt. Utfört i samarbete mellan de nordiska länderna kommer projektet dock att ha goda chanser att utfalla positivt, emedan levnadssätten, livsmiljöerna samt hälso- och socialvårdssystemen är mycket lika varandra i våra länder.

Helsingfors den 8 januari 1980

Erkki Aho
Generaldirektör

Anna-Ester Liimatainen-Lamberg
Överinspektör

Ålands landskapsstyrelse:

Ålands landskapsstyrelse förenar sig i motionärernas åsikt att existerande friskvårdsinsatser bör kartläggas. För att höja livskvaliteten och minska

sjukfrånvaron och sjukvårdskostnaderna kan friskvården vara en framkomlig väg som ställer den fria individens egen insats i förgrunden.

Mariehamn den 28 november 1979

Karl Sundblom
Viceantråd

Ossian Svensson
Landskapsläkare

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund och Affärsarbetsgivarnas centralförbund AAC:

I medlemsförslaget har vid sidan av den förebyggande hälsovård som nu förekommer begreppet friskvård tagits fram. Med friskvård avses vad den enskilda människan själv kan göra för att förbättra utsikterna att bibehålla god hälsa. Dess uppgift vore att upplysa människorna om hur man bör leva för att hålla sig frisk t. ex. genom riktiga matvanor, regelbunden motion, tillräcklig sömn och begränsning i tobaks- och alkoholkonsumtionen. Detta skulle förutsätta främjande av idrotts- och friluftslivet, stöd till motionsverksamheten och att behovet av rekreation och idrott beaktas i samhällsplaneringen.

I vårt land har redan länge en förebyggande hälsovård utövats, som bl. a. omfattar allmänna hälsoundersökningar av förskolebarn och skolbarn, förebyggande verksamhet inom ramarna för företagshälsovården samt hälsofostran och rådgivning inom hälso- och sjukvårdssektorn.

I Finland svarar samhället för hälsofostran. Målet med denna verksamhet är att upprätthålla och främja god hälsa. Detta är en medveten och ändamålsenlig verksamhet, med vars hjälp man försöker påverka personen i fråga så att han/hon lär sig ett sådant hälsobeteende som upprätthåller och främjar hälsan.

Medicinalstyrelsen har i sin broschyr "Aktiveringen av hälsofostran" föreslagit att hälsorådgivningen skall byggas ut till en ständigt pågående verksamhet som skall omfatta hela befolkningen. Tyngdpunkten inom hälsofostran skall läggas på näringsfostran, en minskad konsumtion av tobak och alkohol, information om hur hälsoservicen kan utnyttjas på ett ändamålsenligt sätt samt på att skapa sunda motionsvanor. Samtidigt konstaterades att målet med hälsofostran är att främja individens och gemenskapens hälsa och trygghet; den enskilda människan skall sätta värde på sin hälsa, på eget initiativ inhämta kunskaper om hälsa, genom sitt beteende främja egen och andras hälsa samt omgivningens hälsa och trygghet samt då han/hon insjuknar aktivt ta del i vård- och rehabiliteringsprogrammet.

I folkhälsolagen, företagshälsovårdslagen, idrottslagen, tobakslagen och

i de centrala arbetsmarknadsorganisationernas avtal om utvecklande av företagshälsovården definieras hälsofostran och ges anvisningar om hur den kan förverkligas. I samband med företagshälsovården har arbetsgivarna i ökande grad förverkligat inte endast sådan hälsofostran som an knyter till bekämpandet av de hälsorisker arbetet medför utan har även tagit med i verksamheten en målsättning med folkhälsoaspekter.

Centralförbunden anser att det i vårt land genom nuvarande lagar och frivillig verksamhet i tillräcklig och ökande utsträckning förekommer sådan verksamhet som avses med begreppet friskvård. Det åligger hälsovårdsmyndigheterna att följa med situationen och eventuellt ge ut nya anvisningar.

Helsingfors den 22 januari 1980

Arbetsgivarnas i Finland
Centralförbund

Seppo Riski

Affärsarbetsgivarnas
Centralförbund AAC

Jyrki Vihma

Finska försäkringsbolagens centralförbund¹:

Centralförbundets uppfattning är, att den i medlemsförslaget omtalade nordiska undersökningen kan rekommenderas. Vid kartläggningen borde uppenbarligen främst utredas, på vilket sätt samhället ekonomiskt kan stöda de fria medborgarorganisationernas verksamhet för folkhälsans allmänna främjande. Verksamheter av det slag som avses i medlemsförslaget bedrivs i Finland bl. a. av ett flertal pensionärs- och motionsorganisationer samt organisationer underställda Hjärtsjukdomsförbundet i Finland. Dessutom syftar exempelvis grundskolans fysiska fostran och hälsocentralernas rådgivningsarbete till främjande av folkhälsan.

Helsingfors den 28 januari 1980

Finska försäkringsbolagens centralförbund

L. Palmén

Matti L. Aho

Finlands riksidrottsförbund:

Finlands riksidrottsförbund ser det positivt, att man i Nordiska rådet fäst uppmärksamhet vid den förebyggande hälsovårdens betydelse för folkhälsan. I medlemsförslaget refereras helt begrundat till de utgifter

¹ Yttrandet översatt från finska.

ohälsa och sjukdom innebär, för att inte tala om de lidanden de för med sig för de enskilda medborgarna. Det är därför angeläget, som man även i förslaget konstaterat, att fästa allt större uppmärksamhet vid förebyggande hälsovård samt vid undersökningen av förebyggande åtgärder. Det finns t. o. m. skäl att i enlighet med andan i lagen om folkhälsa poängtera förskjutningen av hela sjukvårdens tyngdpunkt till förebyggande hälsovård.

FRIF önskar högakttningsfullt dra uppmärksamhet till vissa terminologiska oklarheter i förslaget. Det finska ordet "kunnonhoivaus" är väl en direkt översättning från svenskans "friskvård" och begreppet har inte tidigare använts i den finska hälso- och sjukvårdens terminologi. Som ord ligger den finska termen "kuntoutus" rätt nära, dock avser man med detta begrepp vissa åtgärder som syftar på att återställa hälsan samt att befrämja tillfrisknandet, dvs. rehabilitering. Dock torde inte dessa åtgärder avses i Nordiska rådets medlemsförslag.

På förslagets första sida konstateras att med friskvård menas vad den enskilda människan själv kan göra för att förbättra utsikterna att bibehålla god hälsa. I det etablerade språkbruket ligger detta mycket nära termen "hälsobeteende". Visserligen kan dåligt hälsobeteende ha negativ inverkan på hälsan. Vidare konstateras på förslagets andra sida, att friskvårdens uppgift är att nå människor med information om hur man bör leva för att hålla sig frisk. Inom den etablerade terminologin syftar detta på den verksamhet som kallas för hälsouppläsning. Hälsouppläsningen däremot är ett överbegrepp, under vilket man förstår långsiktig verkan på människans hälsobeteende. Medveten eller omedveten hälsouppläsningen börjar redan inom familjen för att sedan fortsätta bl. a. i skolan.

Det anses att motion och sport i korrekt dosering bildar en väsentlig del av positivt hälsobeteende. Sålunda är det rätt och riktigt och från FRIFs sida sett betydelsefullt, att man i förslaget fäster uppmärksamhet även vid främjandet av idrotts- och friluftslivet, vid motionsverksamhetens stöd samt vid dess uppmärksammande vid samhällsplaneringen. I sin egen verksamhet poängterar FRIF sambanden mellan motion och hälsa. FRIFs verksamhetstänke fastslår organisationens uppgift att utveckla motionsverksamheten i Finland på ett sådant sätt, att så många som möjligt skall idka motions-, tävlings- eller elitidrott för att främja sitt fysiska, psykiska och sociala välbefinnande allt efter de egna förutsättningarna och behoven.

Till slut fastställer FRIF, att den utfärdade rekommendationen om kartläggning av de existerande insatserna på friskvårdens område och värderingen av dess betydelse i de nordiska länderna är välmotiverad och nödvändig.

Helsingfors den 1 februari 1980

Suomen valtakunnan urheiluliitto – Finlands riksidrottsförbund

Tor Jungman
Planeringschef

Arbetarnas idrottsförbund r. f.¹:

1. Arbetarnas idrottsförbund finner det positivt att även Nordiska rådet fäster uppmärksamhet vid konditionsvården och betydelsen av sunda levnadsvanor för folkhälsan.

2. Enligt AIF erfordras inga nya system för att utveckla dessa frågor. Den finländska folkhälsolagens målsättning är att utom sjukvården också utveckla förebyggande åtgärder inom hälso- och sjukvården. I vårt land har dessutom en motionslag trätt i kraft. Den omfattar en betydande del av de medborgarorganisationer vilkas målsättning bl. a. är att främja sunda närings- och motionsvanor samt sunda levnadsvanor.

3. AIF vill inte nedvärdera individens eget ansvar för hälsovården. Enligt vår uppfattning kan man ändå bäst påverka folkhälsan genom att förbättra arbetsförhållandena, arbetarskyddsåtgärderna och bostadsförhållandena samt genom att via samhällsplaneringen erbjuda medborgarna möjligheten till rekreerande fritidsverksamhet.

4. Enligt AIF:s mening kan folkhälsan förbättras genom utvecklande av de nämnda verksamhetssektorerna och genom att ge medborgarorganisationerna bättre verksamhetsförutsättningar för att främja sunda levnadsvanor. Bedömningen av dessa verksamhetsformer bör enligt AIF ske även inom ramen för de nuvarande systemen.

Helsingfors den 18 januari 1980

Arbetarnas idrottsförbund rf

Ossi Sjöman

Generalsekreterare

Finlands svenska centralidrottsförbund r. f. (CIF):

Vi finner ovannämnda förslag fullkomligt på sin plats och kan även i huvuddrag ställa oss bakom detta. Vi vill dock fästa Nordiska rådets uppmärksamhet på att friskvårdens insatser är av speciell betydelse för yngre människor, och inte för äldre, som i förslaget poängteras. Talrika vetenskapliga undersökningar har nämligen visat, att preventiva åtgärder från samhällets sida bör sättas in på ett så tidigt stadium som möjligt, när det ännu är möjligt att påverka individens hälsobeteende och utveckling.

¹ Yttrandet översatt från finska.

För den skull skall givetvis inte de äldre negligeras, men tyngdpunkten bör enligt vår uppfattning läggas på den yngre delen av befolkningen.

Helsingfors den 6 februari 1980

Finlands svenska centralidrottsförbund

Carl-Henrik Fager

Generalsekreterare

Hjärtsjukdomsförbundet i Finland r. f.:

Hjärtsjukdomsförbundet i Finland r. f. ställer sig i huvuddrag bakom ovannämnda förslag. Vi vill dock fästa Nordiska rådets uppmärksamhet på att friskvårdens insatser är av speciell betydelse för yngre människor, och inte för äldre, som i förslaget poängteras. Talrika vetenskapliga undersökningar har visat, att preventiva åtgärder bör sättas in på ett så tidigt stadium som möjligt, när det ännu är möjligt att påverka individens hälsobeteende. För den skull skall givetvis inte de äldre negligeras, men tyngdpunkten bör enligt vår uppfattning läggas på den yngre delen av befolkningen.

Helsingfors den 8 februari 1980

Stig Sundberg

Organisationschef

Samfundet folkhälsan i svenska Finland:

Förslaget om att kartlägga de åtgärder, som hittills har vidtagits inom friskvården i de nordiska länderna och att försöka bedöma effekten av dessa åtgärder, är värt allt stöd. Speciellt den senare uppgiften, att värdera olika metoder och åtgärder och att mäta deras effekt på befolkningens levnadsvanor och hälsotillstånd, är svår att bemästra. Men även om försöken att mäta effekten och att ställa resultatet av olika åtgärder i relation till kostnaderna ger osäkra svar, bör detta icke vara ett hinder för ökade insatser inom friskvården. Utan att vara statistiskt mätbara är friskvårdens positiva effekter oftast tillräckligt tydligt skönjbara både för individen själv och för fackmän inom hälso- och sjukvården.

Gemensamt för begreppen friskvård, egenvård och hälsofostran är strävan att få människor att inse värdet av en god hälsa och vikten av att uppehålla den samt att påverka människor att ändra sina levnadsvanor i syfte att bibehålla en god hälsa. Individens ansvar för den egna hälsan har

en framskjuten plats. En kartläggning som omfattar de nordiska länderna bör därför ta fasta på all verksamhet som har just detta syfte trots att terminologin varierar i de olika länderna.

Medlemsförslaget prioriterar enligt vår uppfattning i för hög grad den fysiska hälsan. Idrottens betydelse och behovet av stöd för rekreation och fysisk motion framhålls, likaså nödvändigheten att beakta dessa i samhällsplaneringen. För Finlands del torde dessa behov vara väl tillgodosedda i jämförelse med t. ex. de resurser som ställs till förfogande för förebyggande insatser till stöd för den psykiska hälsan. I samhällsplaneringen gäller det att skapa en miljö som i alla avseenden är livsfrämjande, där både den fysiska och den psykiska hälsan beaktas.

Vill man försöka påverka en människa att leva hälsosamt – vilket är det centrala i friskvården – når man det bästa resultatet genom personlig kontakt. Resultaten av de insatser, som i detta avseende har gjorts inom den av myndigheterna organiserade hälsorådgivningen i våra nordiska länder, är allmänt kända och väl dokumenterade. Men också frivilliga ideella organisationer, som förmår samla medborgarna och får dem att själva ta del i aktiviteter som syftar till att främja den psykiska och/eller fysiska hälsan, gör en betydelsefull insats för friskvården. De frivilliga medborgarorganisationerna bör därför beaktas i utredningarna om friskvårdens betydelse.

Helsingfors den 30 januari 1980.

Samfundet folkhälsan i svenska Finland r. f.

Jarl Brommels
Verkst. direktör

Majlis Kvist
Hälsövårdskonsulent

Suomen kunnallisliitto (Finlands kommunförbund)¹:

Nordiska rådet har alldeles riktigt fäst uppmärksamhet vid betydelsen av hälsofrämjande levnadsvanor vid förebyggandet av sjukdomar. I många utvecklade länder utgör de s. k. beteendesjukdomarna för närvarande ett viktigt hälsovårdsproblem. Därför är det nödvändigt att man vid sidan om den traditionella sjukvården utvecklar metoder med tonvikt på förebyggandet av sjukdomar.

Begreppet "friskvård" som används i medlemsförslaget, torde betyda ungefär detsamma som det finska ordet "terveyskasvatus" (hälsofostran). Hälsofostran ansluter sig i Finland nära till den allmänna hälsovården och

¹ Yttrandet översatt från finska.

hör till folkhälsoarbetets lagstadgade uppgifter. Sålunda är friskvården inom hälsovården på intet sätt någon ny uppgift.

Det i medlemsförslaget föreslagna initiativet om forskning rörande friskvårdens betydelse måste också anses vara viktigt. Det är väsentligt att utreda effekterna av olika åtgärder som bidrar till att upprätthålla och förbättra hälsan. Forskningen borde i stället för en uppföljning av hela den offentliga hälsovården genomföras med stickprovsmetoden. Sådant forskningsarbete lämpar sig närmast för universitet, högskolor och forskningsinstitut på området.

Helsingfors den 13 februari 1980.

Suomen kunnallisliitto

Pentti Vataja

Avdelningschef

Kosti Kasari

Ekonomiplanerare

Finlands svenska kommunförbund:

Arbetet för uppnående av högre livskvalitet har, vid sidan av den traditionella hälso- och sjukvården, inför 1980-talet blivit en angelägen uppgift för de myndigheter som bär ansvaret för befolkningens fysiska och psykiska välbefinnande. Att ordna friskvården är ingen lätt uppgift då erfarenheten visar att de flesta människor söker hjälp först då det finns ett akut vårdbehov. Det är därför viktigt att myndigheterna får ta del av de metoder som praktiseras i grannländerna. Någon ny lagstiftning behövs åtminstone inte för vårt lands del, men nya idéer och impulser är värdefulla för oss liksom för de övriga nordiska länderna.

Visserligen är kontakterna och informationen mellan myndigheterna i de nordiska länderna också på det medicinska området rätt livlig, men förbundet anser att en kartläggning i Nordiska rådets regi av de existerande insatserna på friskvårdens område inte kan anses överflödig.

Helsingfors den 31 januari 1980

Finlands svenska kommunförbund

K. J. Brunström

Erik Nylund

Finlands sjuksköterskeförbund r. f.:

Finlands sjuksköterskeförbund instämmer i att samhällets allmänt utövande hälsovårdspolitik bör fästa större uppmärksamhet vid en hälsovård som befrämjar, upprätthåller och uppbygger hälsan istället för att endast effektivisera sjukvården.

I Finland inbegriper man i ordet hälsovård befrämjandet och upprätthållandet av hälsan samt även förebyggande hälsovård. Åtgärder inom hälsovården kan inte delas upp i "hälsovårds-" och "friskvårds-"områden såsom framförs i förslaget.

I Finland ges i samband med hälsorådgivningsverksamheten (mödra- och barnrådgivning, skol- och studenthälsovård, arbetsplatshälsovård samt åldringshälsovård) tillika med vaccinerings- och hälsogränsningsfunktionerna som hör till begreppet "hälsovård" också information och anvisningar om rätta matvanor, friluftsliv, konditionens upprätthållande, tillräcklig vila, begränsning av alkohol- och tobakskonsumtion o. s. v., som hör till begreppet "friskvård".

Man bör undvika en för skarp uppdelning i "hälsovårds-" och "friskvårds-"områden och fästa uppmärksamhet i planeringsbedömskedet vid att i förslaget till det avsedda "friskvårdsområdet" hör funktioner som åtminstone i Finland utförs av hälsovårdspersonal. Målet är att få de enskilda individerna intresserade av frågor som berör skötseln av deras egen hälsa och att ändra individernas attityder och uppträdande i avsikt att uppnå ett hälsovänligt beteende samt att öka individens ansvar, förutom för den egna hälsan också beträffande de hälsofaror som eventuellt förorsakas andra.

Då man börjar utreda åtgärder som befrämjar och bevarar hälsan bör man också minnas vilken betydelse åtgärderna har ur samhällets synvinkel att de s. k. friska personerna förblir arbetsföra och att redan invaliderade personers kondition inte försämrats, så att de så bra som möjligt kan klara sig i samhället på egen hand.

Helsingfors den 10 januari 1980

Finlands sjuksköterskeförbund r. f.

Toini Nousiainen

Ordförande

Terveyskasvatuksen keskus — Centralen för hälsofostran ry:

I medlemsförslaget har man behandlat den ur folkhälsofrämjandets synvinkel centrala frågan.

I medlemsförslaget har använts begreppet "friskvård", som syftar till en

enskild människas egna åtgärder för att upprätthålla sin hälsa. Friskvårdens uppgift anses enligt initiativet vara följande:

- att upplysa om riktiga matvanor
- att upplysa om riktiga motionsvanor samt
- att upplysa om sunda levnadsvanor.

I Finland har begreppet "hälsofostran" fått en allmänt erkänd ställning. Enligt finskt språkbruk syftar initiativtagarnas begrepp "friskvård" närmast till begrepp inom rehabiliteringen.

Med hälsofostran strävar man enligt Internationella hälsofostranförbundet (International Union for Health Education, IUHE) till att människor uppnår hälsa genom s. k. självhjälp. WHO preciserar detta mål genom att ange att hälsofostrans ändamål är att få människorna att

- godta och upprätthålla sunda levnadsvanor
- använda ändamålsenligt den hälsoservice som finns till buds och att
- delta i beslutsfattande som berör både ens egen och sin omgivnings hälsa.

Man borde alltid komma ihåg en helhetssyn på hälsan i program som berör hälsans specialsektorer såsom t. ex. i program om fysisk kondition. Hälsofostran borde inte heller hållas helt avskild från andra åtgärder som förebygger sjukdomar eller från vård och rehabilitering, eftersom dessa verksamheter har många beröringspunkter åtminstone då det gäller forskning och administrering av verksamheten. En annan sak är att tyngdpunkten borde ännu mera flyttas i riktning mot hälsofostran. Denna utvecklingstrend har glädjande nog förstärkts.

Hälsofostran har haft en märkbar betydelse i utvecklingen av hälsovården i Finland. Det mest påtagliga exemplet är det intensiva arbete som påbörjades på 1920-talet för att minska moders- och barndödligheten samt de ansträngningar som gjordes för att övervinna epidemier. Samtidigt har de stora förändringarna i samhället fört med sig nya sjukdomar i stöd- och rörelseorgan samt mentalhygieniska problem. Då man även fäst sig vid dessa sjukdomar har man kunnat utveckla och förverkliga hälsofostranprogram med uppmuntrande resultat.

Det frivilliga arbetet har en central ställning då det gäller att komplettera den offentliga sektorns åtgärder. De organisationer i Finland som verkar på hälsofostranområdet, grundade år 1962 ett samarbetsorgan, föreningen Terveyskasvatuksen keskus – Centralen för hälsofostran ry. Centralen gavs till uppgift att främja hälsofostran i medlemskåren samt att utöka kontakten mellan myndigheter och föreningar. Dessutom är Centralens uppgift att verka som en nationell kommitté inom Internationella hälsofostranförbundet, IUHE.

I dag hör till Centralen för hälsofostran 55 riksomfattande organisationer som utför arbete inom hälsofostran. Deras sammanlagda medlemstal är ca 1,5 miljoner invånare och även om eventuella dubbelräkningar fränses når deras verksamhet närmare 1 000 000 invånare. T. ex. folkhälsoorganisatio-

nerna har i Finland över 3000 heltidsanställda funktionärer och ca 1600 lokalföreningar. Utöver folkhälsoorganisationer finns det organisationer som utövar motionsverksamhet, nykterhetsföreningar, patient- och handikapporganisationer, fackorganisationer samt organisationer som besitter fackkunskap på olika områden.

Enligt Centralen för hälsofostran har initiativtagarna angripit ett speciellt aktuellt och viktigt ämne. Att utöka kraftresurserna på detta verksamhetsområde är särdeles motiverat.

Med beaktande av att det i Norden alldeles uppenbart finns rikligt med kunskap i detta ämne, som inte systematiskt har samlats och utnyttjats, understöder Centralen för hälsofostran tanken, som framkom i medlemsförslaget, om att göra en utredning. Då borde man ta med i utredningen både den hälsofostran som organisationerna för frivilligt arbete utför och myndigheternas åtgärder. För att kunna ha någon nytta av denna utredning förutsätts att även andra punkten i förslaget, nämligen utökning av resurserna, förverkligas. Även i detta avseende borde man betrakta frågan både ur de frivilliga organisationernas och myndigheternas synvinkel och understryka betydelsen av deras samarbete.

Helsingfors den 31 mars 1980

Terveyskasvatuksen Keskus – Centralen för hälsofostran ry

Kaarina Ronkainen

Ordförande

Juha Klemola

Verksamhetsledare

Norge

Sosialdepartementet:

Sosialdepartementet har merket seg at medlemsforslaget (A 569/s) blant annet tar utgangspunkt i de økende utgifter til helsetjenesten og de økonomiske tap som sykdom medfører. Videre har en merket seg at friskvård stort sett ansees å være ensbetydende med helseopplysning, idet friskvårdens oppgave i medlemsforslaget angis å være "att människor med opplysning om hur man bör leva för att hålla sig frisk - -".

Helsemessig opplysningsvirksomhet er behandlet i St. meld. nr. 15 (1977–78).

Departementet vil understreke betydningen helseopplysning kan ha for helse, trivsel og velvære. Det gjenstår imidlertid å se hvilke innsparinger – i alle fall på kort sikt – som kan oppnås innen de offentlige helseutgifter gjennom innsats på dette området.

Sosialdepartementet har ingen merknader til forslaget om å kartlegge nåværende innsats på friskvårdens område i de nordiske land. Når det gjelder forslaget om å vurdere friskvårdens betydning for å fremme folkehelsen, står en her uten tvil overfor en omfattende og innfløkt oppgave.

Oslo, 12. mars 1980

Torbjørn Mork

Tor Ødegaard

Norske kommuners sentralforbund:

Norske kommuners sentralforbund er i prinsippet enig i at man bør legge økende vekt på forebyggende arbeid i helse- og sosialsektoren.

Sentralforbundet har imidlertid inntrykk av at myndighetene i Norge både når det gjelder stat og kommune, allerede har oppmerksomheten i stor grad rettet mot det forebyggende arbeid på helse- og sosialsektoren.

– Man kan f. eks. nevne tre offentlige utredninger som behandler forebyggende spørsmål på helsesektoren: NOU 1977: 54 Ulykkesforebyggende arbeid, NOU 1979: 28 Helse- og sosialtjenesten i lokalsamfunnet, NOU 1979: 26 Apotekdriftens organisasjon og funksjoner. Videre kan nevnes det forskriftarbeidet som er sluttført i høst når det gjelder helsetjenesten ved bedrifter; forskrifter med hjemmel i lov om bedriftshelsetjeneste og lov om arbeidervern og arbeidsmiljø. På grunnlag av Stortingsmelding nr. 15 1977/78 Helsemessig opplysningsvirksomhet, er det opprettet et samarbeidsorgan på 23 medlemmer med sekretariat i Helsedirektoratet. Dette samarbeidsorgan skal ta seg av helseopplysning bl. a.

Forøvrig kan det nevnes at forebyggende helsetiltak, egenomsorg og andre lignende emner var sterkt i fokus på den medisinske messe Nor-Medex som ble avholdt i februar 1979 i Oslo bl. a. i regi av Norske kommuners sentralforbund.

Norske kommuners sentralforbund har ikke innvendinger mot at det settes i gang en kartlegging av forskjellige punkter når det gjelder forebyggende helsearbeid i Norden. Verdien av en slik undersøkelse er imidlertid avhengig av at man stiller eksakte spørsmål om hva man ønsker å kartlegge.

Videre er det av betydning at man tar kontakt med frivillige organisasjoner som har gjort en innsats i forbindelse med forebyggende helse- og sosialarbeid. Organer som står sentralt på helse- og sosialsektoren bør også kontaktes. Dette vil i særlig grad gjelde Helsedirektoratet og Norske kommuners sentralforbund.

Oslo, 8. januar 1980

Lars-Jonas Nygaard

Kjell Marcussen

Norsk arbeidsgiverforening:

Betegnelsen "friskvård" er etter Norsk arbeidsgiverforenings oppfatning uheldig. Tilsvarende ord forekommer ikke i norsk sprogbruk og dessuten vil mange sitte igjen med det inntrykk at de foreslåtte undersøkelser skal dekke et medisinsk område som er langt snevrere enn det forslaget tilsikter.

Det er i fjerde avsnitt sagt at "Friskvårdens oppgift är att nå människor med upplysning om hur man bör leva för att hålla sig frisk". Sagt på denne måten innebærer forslaget et tilbakeskritt i forhold til de intensjoner som i en årrekke har ligget til grunn for den helseopplysning som har vært drevet av helsemyndighetene, frivillige organisasjoner og for den saks skyld også bedriftshelsetjenesten. Den tar sikte på ikke bare å hindre sykdom, men også å bedre den enkeltes helse, effektivitet og levestandard. I slik sammenheng er betegnelsen "friskvård", som peker hen på en eller annen form for behandling lite hensiktsmessig.

Hvis bakgrunnen for forslaget er en intensivert helseopplysningsvirksomhet, blir også annet avsnitt på side 2 inkonsekvent. Norsk arbeidsgiverforening er enig i at spebarnskontroll, skolebarnundersøkelse, bedriftshelsetjeneste m. v. er spesielt egnet for helseopplysningsvirksomhet, men har vanskelig for å forstå at disse aktiviteter kan betraktes som supplement til eller komplettering av "friskvården". Tvert om må slike forebyggende tiltak være naturlige elementer i et hvert program som har forebygging av sykdom og bedring av den generelle helsetilstand som mål.

Når det f. eks. gjelder bedriftshelsetjenesten i Norge har forebyggende helsearbeid i videste forstand alltid hatt en sentral plass. Dette kommer bl. a. til uttrykk i Forskrifter for bedriftshelsetjenesten, fastsatt ved Kgl. res. av 26. oktober 1979.

Forøvrig antar Norsk arbeidsgiverforening at tiltak for rent generelt å fremme folkehelsen i det vesentlige er helsemyndighetenes ansvar, og har for såvidt ikke spesielle innvendinger mot at en slik undersøkelse som medlemsforslaget konkluderer med, blir gjennomført.

Oslo, 5. desember 1979

Norsk arbeidsgiverforening

Lars Aarvig

Norges idrettsforbund meddelar i skrivelse den 15 januari 1980, att dess Legeråd tillstyrker medlemsförslaget.

Den norske lægeforening:

Lægeforeningen har gjennom hele sin eksistens, i snart 100 år, sett det som en viktig oppgave å fremme tiltak som er egnet til å bedre befolkningens helse. Dette er også da nedfelt i våre lover som en av våre 4 formålsparagrafer.

I forslaget til Nordisk Råd A569/s innføres et nytt ord og begrep, nemlig friskvård, og det anbefales at Nordisk Råd tar opp saken med Nordisk Ministerråd, for å kartlegge eksisterende innsats på dette området, og vurdere friskvårdens betydning for å fremme folkehelsen i de nordiske land.

Lægeforeningen er noe skeptisk til om dette prosjekt vil føre til noe, og om ikke dette bare innebærer et dobbelarbeid på felter hvor arbeidet allerede er i gang.

Lægeforeningen finner ikke at denne sak bør gis noen form for prioritet, og vi finner ikke å kunne støtte forslaget.

Oslo, 26. november 1979

Den norske lægeforenings sentralstyre
Etter bemyndigelse

Harry Martin Svabø
Generalsekretær

Johan Greve Brun

Norsk sykepleierforbund:

Med de stadig økende samfunnskostnader helsetjenesten medfører, vil det være av stor verdi og interesse å få en kartlegging av hva som finnes av "friskvård" i de nordiske land, og en vurdering av dennes betydning for å fremme folkehelsen.

Oslo, 17. desember 1979

Norsk sykepleierforbund
Afdeling for sykepleieservice

Anne-Lise Bergenheim
Formann

Ewa Abeman Bredal
Afdelingssjef

Landsforeningen for kosthold og helse:

Landsforeningen for kosthold og helse vil sterkt støtte ovenfor nevnte medlemsforslag, men vil i denne anledning få komme med en del kommentarer til friskvårds-begrepet, semantiske problemer m. v.

Før man begynner en kartlegging og en vurdering av friskvårdens betydning, må det finne sted en grenseoppgang mellom friskvård og andre sider av helsestellet i samfunnet. Det er med andre ord nødvendig med en klar *definisjon* av hva man legger i begrepet friskvård. Eksempelvis har *friskvård* (svensk tekst) i det norske følgebrevet blitt oversatt med *folkehelse* hvilket har et helt annet faglig innhold. Skal ordet folkehelse oversettes tilbake til svensk, vil det nesten omfatte *alle aspekter* av såvel friskvård som hälso- og sjukvård. Dessuten er *folkhälsa* et begrep i seg selv såvel i Finland som i Sverige.

I medlemsforslaget står følgende definisjon (oversatt til norsk): Med *friskvård* menes derimot hva det enkelte menneske selv kan gjøre for å forbedre utsiktene til å beholde god helse. Denne definisjon svarer til det vi i Norge vanligvis kaller *egenomsorg* (self care), men omfatter bare den delen som går ut på å *beholde god helse*, dvs. *den forebyggende delen* av egenomsorgs-begrepet.

Egenomsorg totalt sett inneholder også viktige komponenter av egen-diagnose/egenbehandling, at man kan nyttiggjøre seg samfunnets tilbud innen helse- og sosialsektoren m. v. Man skal dessuten være klar over at det tilsvarende ord *egenvård* også finnes i svensk språkbruk.

I medlemsforslaget poengteres det videre at det i forbindelse med friskvård, også naturligvis finnes behov for assistanse og initiativ fra samfunnets side for å gjøre friskvårds-ambisjonene mulige og for å gjøre det lettere å nå dem. Det presiseres at *friskvårdens oppgave er å nå menneskene med opplysning som hvordan man bør leve for å holde seg frisk*, f. eks. gjennom riktige kostvaner, regelmessig mosjon, tilstrekkelig med søvn og begrensning i tobakks- og alkoholkonsum. Mener man med friskvårdens oppgave, enten friskvårdens *målsetting* eller friskvårdens *virkemidler*? Hvis det er en målsetting, som det dreier seg om, må man vel da definere uttrykket *nå menneskene med opplysning* slik at det ikke bare omfatter *informasjonsdelen* av opplysning som sådan, men innebærer at *livsstilen/vanene/atferden* virkelig endres i helsemessig gunstig retning, dvs. atferdsendring i tillegg til økt kunnskap via opplysning med tilhørende holdningsendring.

Er det *virkemiddel-komponenten* man har i tankene, passer dette med at *opplysningen* eller som det eksplisitt heter i brevet, *informasjonen*, også må rettes til dem som fatter beslutningene i samfunnet, dvs. politikerne, administrasjons- og lederkategorier av alle slag. Med hensyn til virkemidler poengteres det også at utviklingen av friskvård forutsetter fremme av idretts- og friluftslivet, støtte til mosjonsvirksomhet og at behovet for

rekreasjon og idrett blir tatt i betraktning i samfunnsplanleggingen. Dette betyr at de som fatter beslutningene, se ovenfor, har mottatt og reagert korrekt på informasjon om friskvårdens betydning. Medlemsforslaget forutsetter i denne forbindelse at slike tiltak vil medføre utgifter for samfunnet. Det slås imidlertid fast at de midler som nå avsettes til helseopplysning og virksomhet av "friskvårdande art" er meget beskjedne sammenlignet med det regulære "sjukvårdsbudget". Betyr denne uttryksmåte, nemlig at man sidestiller helseopplysning og friskvård, at helseopplysning ikke egentlig inngår i friskvårdsbegrepets definisjon, men bare må oppfattes som et virkemiddel for å kunne realisere friskvårdens idé (se ovenfor)? I denne forbindelse skal det poengteres at det i neste avsnitt i brevet står følgende: *for å nå de helsepolitiske mål bør friskvården kompletteres med helseopplysning, helsekontroller, bedriftshelsetjeneste og helsestell for eldre.*

En avklaring av forholdet mellom friskvård og helseopplysning synes nødvendig; dessuten skal det også påpekes at helseopplysning jo inngår som en større eller mindre komponent i *mange* aktiviteter for å fremme helsen til den enkelte og i samfunnet som helhet, f. eks. også i bedriftshelsetjeneste, helsetjeneste for eldre osv. som er nevnt ovenfor i medlemsforslaget.

Når det gjelder helseopplysning, er det viktig å vise til det initiativ som norske helsemyndigheter har tatt de senere år. I august 1977 la Sosialdepartementet fram *St.meld. nr. 15 (1977-78) Helsemessig opplysningsvirksomhet* som førte til en enstemmig innstilling fra Stortingets sosialkomite i april 1978: *Innst. S. nr. 220 (1977-78) Innstilling fra sosialkomiteen om helsemessig opplysningsvirksomhet (St.meld. nr. 15).*

Debatten som fulgte i Stortinget 2. mai 1978, dokumenterte på en overbevisende måte at det var tverrpolitisk enighet om at helseopplysning måtte bli tildelt tilstrekkelige midler ved de fremtidige budsjettbehandlinger. Hittil har helseopplysning som annet forebyggende helsearbeid hatt lett for å komme i bakleksa når det gjelder bevilgninger og tildeling av ressurser. Dette ble understreket av Hans E. Strand (ordfører for saken) som også poengterte at effekten av arbeidet på dette felt er vanskelig målbar, og innsatsen har derfor lett for å bli skjøvet til side til fordel for reparering av skader og sykdommer som gir mer åpenbare resultater, og hvor arbeidet og oppgavene er mer håndfaste. *Området helsemessig opplysning bør derfor ha Stortingets særlige bevågenhet ved de årlige budsjettbehandlinger.*

Det ble under denne debatten også fremhevet at helseopplysning er den viktigste faktor i det forebyggende helsearbeid. Stortingsmelding nr. 15, *Innst.S. nr. 220* og *Forhandlinger i Stortinget nr. 183/2*, mai 1978 finnes som vedleggene 1-3 til dette skriv. Det skal for øvrig opplyses at under tegnede utarbeidet et omfattende vedlegg til Stortingsmelding nr. 15 med cand. psychol. Leif Edvard Aarø som medarbeider. Dette vedlegg gir det

vitenskapelige bakgrunnsmateriale som har vært grunnlaget for St.meld. nr. 15 m. v.

Det Samarbeidsorgan for helseopplysning (SOHO) som etter Regjeringens mening burde opprettes for å avhjelpe den mangelfulle samordning som har kjennetegnet helseopplysningsvirksomheten, ble med Stortingets samtykke etablert i 1979 og har ved årsskiftet 1979/80 såvidt påbegynt sitt arbeid med koordinering, ideutveksling og effektivisering innen området. En viktig del av arbeidet vil nettopp være å vurdere betydningen av de forskjellige helseopplysningstiltak (evaluering, effektmåling) og på grunnlag av denne viten, søke å utvikle metoder, materiell m. v. som kan bidra til å fremme et sunnere levesett. Dette Samarbeidsorganets funksjoner på det nasjonale plan ligger derfor nær opp til de rekommendasjoner som medlemsforslaget skisserer vedrørende kartlegging og evaluering av friskvårdstiltak i de nordiske land. Utkast til statutter og mandat for Samarbeidsorganet finnes som vedlegg 4 til dette skriv.

Oslo, 14. januar 1980

For Landsforeningen for kosthold og helse

Odd D. Vellar

Dosent dr. med., formann

Sve r i g e

Socialstyrelsen:

Friskvård har definierats på olika sätt. Socialstyrelsen har för sin del tidigare hävdats att begreppet bör ges en relativt snäv begränsning och huvudsakligen omfatta individuella åtgärder som rör kost och näringsfrågor, fysisk aktivitet, narkotika-, alkohol- och tobaksbruk med hälsoupplysning som en viktig del. Friskvård som begrepp kan tyckas vara en onödig konstruktion men har dock snabbt vunnit insteg i hälsodebatten. Detta får väl tydas som ett tecken på att såväl allmänheten som politiker och andra beslutsfattare fått ett ökande intresse för levnadsvanornas betydelse för hälsan.

Som motionärerna påpekar har trots detta den s. k. friskvården inte uppmärksamats tillräckligt i något av de nordiska länderna. Även om det mycket ofta redovisas positiva erfarenheter av förändrade levnadsvanor och av genomslagskraften hos olika hälsoupplysnings- och friskvårdsinsatser, så saknas i stor utsträckning direkt mätbara data både i fråga om de hälsomässiga konsekvenserna av t. ex. felaktiga kost- och motionsvanor, och i fråga om effekten av olika metoder för att påverka attityder och beteenden. Svårigheten att mäta hälsa i positiva termer är en anledning till

att målformuleringarna ofta är bristfälliga, vilket också ger problem t. ex. i fråga om effektmätningar.

Många värdefulla erfarenheter har samlats inom olika samhällsområden, t. ex. de frivilliga organisationerna, hälso- och sjukvård, kommunala förvaltningar, skola etc. Det är angeläget att dessa erfarenheter tas till vara och kan ligga till grund för fortsatta insatser. Samtidigt står det klart att det behövs forsknings- och utvecklingsinsatser för att ytterligare klarlägga sambandet mellan levnadsvanor och hälsa, och för att utveckla metoder och skapa förutsättningar i övrigt för att ge kunskaper och öka de enskilda människornas möjligheter att själva främja sin hälsa och i möjlig mån förebygga ohälsa.

På hälsoupplýsningens område i Sverige finns centralt socialstyrelsens nämnd för hälsoupplýsning (h-nämnden) och regionalt har de olika sjukvårdshuvudmännen engagerat sig i bl. a. kampanjer för hälsobefrämjande åtgärder. Det kan noteras ett ökat intresse från bl. a. sjukvårdshuvudmännens sida för dessa frågor. Bl. a. mot bakgrund härav har socialstyrelsen påbörjat ett utredningsarbete om de s. k. hälsohemmens verksamhet. Det har ibland hävdats av representanter för dessa hem att man där når resultat med "kostterapi" och "naturenliga" behandlingsmetoder, som överträffar vad som kan åstadkommas inom den ordinarie hälso- och sjukvården.

Socialstyrelsen konstaterar att förebyggande insatser av olika slag får en ökad betydelse i Sverige och att det behövs forskning om bl. a. metoder för att föra ut friskvården. Styrelsen kan därför tillstyrka förslaget nordiskt samarbete.

Stockholm den 4 mars 1980

Enligt socialstyrelsens beslut

Björn Forsberg

Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (Spri):

I motionen framhålls att samhällets hälsofrämjande verksamhet bör vidareutvecklas genom s. k. friskvård. Spri stöder denna strävan och bedömer att den sannolikt kommer att få växande betydelse under 1980-talet. Vårdpolitiskt uttalade ambitioner att inte enbart passivt bota utan även aktivt förebygga ohälsa kommer att ges större tyngd genom tillkomsten av en ny hälso- och sjukvårdslag genom vilken sjukvårdshuvudmannen ges ett uttalat ansvar för hela befolkningens hälsa.

Med friskvård menas i motionen till Nordiska rådet vad den enskilda människan själv kan göra för att förbättra utsikterna att bibehålla god

hälsa. Dessutom sägs att friskvården bör kompletteras med hälsouppläsning, hälsokontroller, företagshälsovård och äldrehälsovård.

Denna definition av friskvård är utomordentligt vid. De satsningar som hittills gjorts och görs varierar också i hög grad mellan skilda länder och mellan olika delar i ett land.

För att få en uppfattning om vilka satsningar som görs i de nordiska länderna kan en kartläggning bedömas vara av intresse. Vid genomförande av en eventuell sådan kartläggning ställes stora krav på förberedelsearbeten så att beskrivningar av olika satsningar som gjorts blir jämförbara. Med hänsyn till spännvidden i det som definieras som friskvård torde det bli nödvändigt att redan i kartläggningen begränsa sig till vissa områden inom friskvården.

På grundval av en sådan kartläggning bör sedan ett eventuellt projekt utväljas som kan bli föremål för utvärdering. Denna utvärdering bör då mera i detalj beskriva det sätt man gått till väga och vilka resultat som erhållits. De erfarenheter som därvid vinnas kan bedömas bli av värde när det gäller sättet för fortsatta ansatser inom området i respektive land.

Stockholm den 22 januari 1980

Thorsten Thor

Riksförsäkringsverket:

Enligt förslagsställarna är det viktigt att de förebyggande insatserna ges en mer framträdande plats inom hälso- och sjukvården. Detta kan ske bl. a. genom en ökad satsning på s. k. friskvård, varmed åsyftas vad den enskilda människan själv kan göra för att förbättra utsikterna att bibehålla god hälsa. För att underlätta sådana ambitioner kan det enligt förslagsställarna finnas behov av stödåtgärder från samhällets sida. De anser att en gemensam satsning på friskvårdsområdet bör eftersträvas i de nordiska länderna, eftersom friskvården såsom förebyggande insats på hälsovårdsområdet inte uppmärksamrats tillräckligt och med hänsyn till samarbetet mellan de nordiska länderna på social- och hälsovårdsområdet. Mot denna bakgrund föreslås ett nordiskt samarbete med syfte att dels kartlägga existerande friskvårdsinsatser, dels analysera friskvårdens betydelse för folkhälsan.

Riksförsäkringsverket instämmer i att det är viktigt med en utveckling av sådana förebyggande åtgärder för att befrämja folkhälsan, som kan minska kostnaderna för socialförsäkringen och för den konventionella sjukvården och därtill ge positiva mänskliga och sociala effekter.

Många faktorer som kan påverka hälsan negativt är strukturellt betingade, såsom hälsofarliga arbetsmiljöer, torftiga livsmiljöer och luftförore-

ningar m. m. För att sådana förhållanden skall kunna förbättras torde i första hand samhällsinriktade förebyggande åtgärder vara nödvändiga. I andra fall, då medicinska förebyggande åtgärder är aktuella, erfordras insatser från främst sjukvårdsorganens sida. Dessa frågor har behandlats exempelvis i hälso- och sjukvårdsutredningens betänkande (SOU 1979: 79), vilket för närvarande är föremål för remissbehandling.

Utöver de samhällsinriktade och medicinska insatserna för att förebygga sjukdom och ohälsa eller som komplement därtill borde åtskilligt kunna göras av den enskilde för att förbättra hälsotillståndet och förebygga risker för sjukdom och dödsfall.

Missbruk av alkohol medför markant översjuklighet och överdödlighet. En studie av 50–60-åriga män i Uppsala (Waern 1977) visar att dödligheten är tre gånger så stor hos dem med känt missbruk som hos övriga. 12 procent av populationen var registrerad för alkoholmissbruk. Denna grupp stod för ca 40 procent av populationens alla sjukhusvistelser. Missbrukargruppen stod dessutom för 2/3 av den vård för mentalsjukdom och för nästan hälften av den vård för sjukdom med symtom från mag- och tarmkanalen som gavs hela den undersökta gruppen. Av den sjukskrivning för psykiska besvär som förekom inom populationen avsåg 45 procent missbrukargruppen. Missbrukarna svarade även för 52 procent av sjukdagarna med diagnosen akut luftvägsinfektion.

Att också rökare har betydande översjuklighet och överdödlighet konstateras i ett delbetänkande av tobakskommittén, "Rökfria miljöer" (Ds S 1978: 7). Världshälsoorganisationen (WHO) uttalade år 1978 att en minskning av cigarettrokingen kunde betyda mer för förbättrad hälsa och ökad livslängd än någon annan enskild aktivitet inom den förebyggande hälsovården.

Utöver syftet att medverka till en begränsning av alkohol- och tobakskonsumtion finns det åtskilliga andra målområden för friskvården, som kan ha stor betydelse i såväl samhällsekonomiska som mänskliga avseenden, men där effekterna av förebyggande samhällsinsatser är mer eller mindre ofullständigt kartlagda och analyserade. Exempel på frågor som avses här och i vilka samhällsengagemang i olika former förekommer återfinns bl. a. inom områdena kosthållning, motion, hygien, mentalhygien, olycksfallsförebyggande verksamhet och bekämpning av olika former av beroendeframkallande medel m. fl. Från de synpunkter riksförsäkringsverket har att företräda kan det bedömas vara angeläget att effekterna av sådana insatser utvärderas så att friskvården kan göras så ändamålsenlig och effektiv som möjligt. För att få en så bred bas som möjligt för en kartläggning och analys kan det, såsom förordas i medlemsförslaget, vara lämpligt med en samordnad kartläggning och utvärdering i de nordiska länderna.

Riksförsäkringsverket tillstyrker mot bakgrund av vad ovan sagts försla-

get om en samlad redovisning och utvärdering av friskvårdens betydelse för att befrämja folkhälsan.

Stockholm den 14 februari 1980

L-Å Åström

Göran Smedmark

Försäkringskassförbundet:

I förslaget påpekas att samhällets mycket höga kostnader för ohälsa och sjukdom motiverar att stora ansträngningar görs, för att förebygga sjukdomar och befrämja folkhälsan. Förslagsställarna pekar här på friskvård som ett medel. Friskvård definieras som den enskilda människans egna åtgärder för att förbättra utsikterna att bibehålla god hälsa. Det framhålls dock att understöd och initiativ från samhällets sida ofta kan vara nödvändiga. En viktig uppgift blir därför att informera människor om hur man bör leva för att hålla sig frisk.

Förslagsställarna konstaterar emellertid att man ännu vet för litet om effekterna av olika åtgärder för att stimulera till friskvård och av olika former av friskvård. Mot denna bakgrund föreslår de att en kartläggning utförs av vilka åtgärder som i friskvårdande syfte företagits i de nordiska länderna. Vidare föreslås att de kartlagda metoderna och insatserna i ett andra skede utvärderas.

Försäkringskassförbundet instämmer i förslagsställarnas principiella utgångspunkter och syften. Förbundet delar också uppfattningen att kunskaperna om metoder och effekter behöver förbättras, t. ex. på det sätt som föreslagits.

Försäkringskassförbundet vill peka på risken att den snäva definition som begreppet friskvård givits kan leda till en inte önskvärd avskärmning mellan friskvård och övriga former av hälso- och sjukvård i vid bemärkelse. Den totala effekten och även den till synes specifika effekten av en enskild åtgärd torde till största delen bero av hur väl ett helt batteri av insatser – däribland friskvårdande – kunnat balanseras och samordnas sinsemellan.

Förbundet vill också erinra om att en lång och mycket väl dokumenterad friskvårdserfarenhet finns inom det oceanologiska området. Information om sambandet mellan munhygien och våra två kanske största folksjukdomar – tandlossning och karies – har sedan länge lämnats i organiserad form till främst barn och ungdomar. Om erfarenheterna från denna verksamhet kan överföras till friskvård i allmänhet blir slutsatsen att ansträng-

ningarna i ännu högre grad måste inriktas på att *motivera* människor att ta konsekvenserna av en kunskap som de i och för sig ofta har men inte beaktar i praktiskt handlande.

Förbundet vill också förorda att man vid kartläggning och utvärdering fäster särskild vikt vid möjligheterna att identifiera riskgrupper i olika avseenden och lämna riktad information till dessa.

Det torde också vara av stort värde att försöka klargöra betydelsen av *hur* information lämnas samt i vilket *sammanhang* och i vilken *situation* det sker.

Försäkringskassförbundet tillstyrker med det ovan anförda medlemsförslag (A 569/s) om undersökning av friskvårdens betydelse.

Stockholm den 21 januari 1980

Försäkringskassförbundet

Ingvar Nordin

Sune Jonsson

Gymnastik- och idrottshögskolan i Stockholm (GIH):

GIH, som utbildar lärare för att bl. a. tillgodose skolgymnastikens friskvårdande mål, tror att skolan och gymnastikundervisningen har stor betydelse hos den enskilde individen för grundläggande av goda vanor, kunskaper och attityder avseende friskvård.

Linjenämnden vid GIH anser därför att en kartläggning av friskvårdens effekter, nuvarande planering och genomförande är av vitalt intresse för alla de instanser i samhället, som de senaste åren arbetat med friskvårdsfrågor.

En översyn av nuvarande verksamheter och dess effekter kan ge ökade kunskaper som värdefull grund för fortsatt agerande.

Lidingö den 3 januari 1980

För Gymnastik- och idrottshögskolans i Stockholm linjenämnd

Stina Ljunggren

Prefekt

Svenska kommunförbundet:

Friskvårdens betydelse har debatterats livligt de senaste åren. Bland läkare och övriga experter finns många förespråkare för friskvårdsinsatser

på olika nivåer – men det finns också de som påstår att dessa insatser är av mindre betydelse.

Det kan därför vara angeläget att kartlägga vad som gjorts på området och styrelsen vill i denna del tillstyrka förslaget. I detta sammanhang kan nämnas att flera kommuner och de flesta landsting i Sverige gjort speciella friskvårdsplaner som man säkert kan ta erfarenheter av.

Frågan om att utvärdera friskvårdens betydelse för folkhälsan i de nordiska länderna är en uppgift som kräver mycket stora insatser. Styrelsen anser därför att man bör ta ställning till en eventuell utvärdering först sedan kartläggning av de existerande insatserna gjorts.

Stockholm den 29 februari 1980

Svenska kommunförbundet

Svea Wiklund

Landstingsförbundet:

Under senare år har hälsovård, dvs. förebyggande verksamhet, på olika sätt allt mer kommit i blickpunkten.

Primärvården, ett av olika politiska instanser prioriterat område, är den av sjukvårdshuvudmännen bedrivna verksamhet som finns nära människorna, och därför har stora möjligheter att i människornas miljö fånga upp, bearbeta och behandla olika hälsoproblem. I olika sammanhang har påpekats behovet av en nära samverkan mellan primärvården och olika primärkommunala organ liksom en utveckling av primärvårdens organisation för att bättre komma åt människornas olika hälsoproblem.

I ett offensivt hälsopolitiskt synsätt ligger att hälso- och sjukvården utifrån sina kunskaper om ohälsan och dess orsaker måste aktivera sig för att verka förebyggande. Ett fungerande informationssystem och en nära samverkan med andra samhällssektorer har i det arbetet en given plats.

Det är landstingsförbundets uppfattning att den kunskap och erfarenhet som hälso- och sjukvårdspersonalen har beträffande bl. a. sjukdoms- och olycksfallsorsakerna måste på ett helt annat sätt än för närvarande tas till vara i såväl individ- som miljöinriktad förebyggande verksamhet och i samhällsplanering. Primärvården har en viktig roll i ett uppsökande och förebyggande arbete.

Vid landstingsförbundets kongress 1979 diskuterades inrättandet av miljömedicinska enheter med epidemiologisk verksamhet och med kännedom om den lokala hälsosituationen inom landstingen som ett tänkbart led i en hälsopolitisk utveckling. Sådana enheter bör kunna ge landstingen ökade förutsättningar att leva upp till en offensiv hälsopolitisk roll. Genom dessa

kan ett bättre och lokalt anpassat beslutsunderlag tas fram, kontakterna med myndigheter och organ utanför landstingsvärlden förbättras samt samverkan mellan olika arbetsenheter inom landstingen underlättas. En nära samverkan med såväl primärvården som olika organ på primärkommunal nivå är därvid nödvändig.

Ett förverkligande av förslaget till en ny hälso- och sjukvårdslag, som för närvarande remissbehandlas, kommer också att innebära ett för sjukvårdshuvudmännen ökat ansvar för olika hälsovårdande verksamheter.

Förbundsstyrelsen som tagit del av rubricerat medlemsförslag motsätter sig icke den av motionärerna föreslagna kartläggningen av existerande insatser på friskvårdens område. Styrelsen vill emellertid peka på svårigheten att göra en sådan kartläggning då det ej finns en entydig definition av begreppet friskvård.

Stockholm den 31 januari 1980

Landstingsförbundet

Börje Hörnlund

Rune Carlsson

Sveriges riksidrottsförbund (RF):

Under RF:s ledning har idrottsrörelsen i Sverige sedan 1973 arbetat med friskvård. I idéskriften PLANERA FÖR MOTION har idrottsrörelsen markerat sin policy och i samverkan med socialstyrelsen, landstingsförbundet och kommunförbundet redovisat principiella riktlinjer för planering m. m. Idéskriften är ofta citerad vid planering för friskvård i landsting och kommuner.

Motionärerna framhåller att "Friskvård är ett relativt nytt inslag i vårt ordförråd. Begreppet är svårt att definiera och avgränsa mot närliggande områden." Samtidigt säger motionärerna att "Friskvårdens uppgift är att nå människor med upplysning om hur man bör leva för att hålla sig frisk, t. ex. genom riktiga matvanor, regelbunden motion, tillräcklig sömn och begränsning i tobaks- och alkoholkonsumtionen".

Det sistnämnda citatet är nästan identiskt med den definition av friskvård, som redovisas i PLANERA FÖR MOTION, nämligen:

Med friskvård avses *insatser av samhället och olika sammanslutningar* för att stimulera de enskilda människorna till en livsföring som befrämjar hälsa och välbefinnande.

I första hand gäller det åtgärder som stimulerar till regelbunden motion och till riktiga kostvanor.

Friskvård är med andra ord *samhällets och olika sammanslutningars* insatser för att göra den enskilda människan *friskvårdsmedveten* dvs. så medveten att han/hon ser ett samband mellan hur man sköter sin kropp och hur man mår.

Friskvårdsbudskapet skall alltså stimulera den enskilda människan att genom egna insatser hålla sin kropp i trim – t. ex. genom regelbunden fysisk aktivitet – minst 2–3 gånger/vecka
 en näringsbra frukost
 ytterligare två näringsbra sammansatta huvudmål per dag
 att ev. mellanmål är näringsbra och tandvänligt
 att avstå från tobak och andra gifter
 att vara återhållsam med alkohol eller avstå helt
 att i idrottsutövningen ta stor hänsyn till egen och annans kropp för att undvika skador
 att kunna sköta om mindre skador
 att ge kroppen tillräckligt med sömn.

Det är angeläget att man för de fortsatta diskussionerna kring friskvården kan enas om en enhetlig tolkning t. ex. den som idrottsrörelsen i Sverige ställt sig bakom.

Vad gäller motionärernas förslag instämmer RF i värdet av en kartläggning av existerande insatser på friskvårdens område. RF har genomfört en sådan 1977 vad gäller landstingen – "FRISKVÅRD", en 3-betygsuppsats – men mycket har hänt sedan dess. varför en ny uppföljning hälsas med tillfredsställelse.

Idrottsrörelsen har också initierat olika åtgärder på friskvårdens område – nämnas kan t. ex.

"Kost och motion genom öppenvården"

(en försöksverksamhet i samarbete med Södermanlands län landsting i syfte att få distriktsläkare/-sköterskor att ordinera *kost och motion* i stället för medicin – bl. a. har ett speciellt "kost- och motionsrecept" utformats).

"Friskvård i företag"

(ett förslag till "handlingsprogram" för stora, medelstora och små företag).

"Mat och resultat"

(en stillfilm om matfrågor för den tävlingsinriktade idrottsutövaren).

Vad gäller friskvårdens betydelse för folkhälsan finns mycket som talar för dess positiva påverkan. Enligt RF:s uppfattning bör dock betydelsen inte enbart koncentreras på medicinska utan i lika hög grad på psykiska och sociala effekter. Själva processerna i handläggningen av friskvårdsfrågorna på olika nivåer i samhället bör också noteras som något särskilt värdefullt.

RF uttalar en positiv inställning till en utvärdering av friskvårdens betydelse och är berett att aktivt medverka i densamma.

Farsta den 1 februari 1980

Sveriges riksdrotsförbund

Bo Bengtson

Verkställande direktör

Johan Sagner

Chef idrottsenheten

Svenska arbetsgivareföreningen (SAF):

Att bibehålla ett gott hälsotillstånd bland de anställda genom olika förebyggande åtgärder har sedan länge varit en viktig angelägenhet för arbetsmarknadsparterna. Därom vittnar träffade avtal inom arbetsmiljöområdet och överenskommelser om företagshälsovård. Preciserade regler för denna har skärpt kraven på förebyggande insatser, vilka syftar till att anpassa arbetsmiljö och arbetsuppgifter till den enskildes fysiska och psykiska förutsättningar. Företagshälsovården kartlägger aspirantens lämplighet för ett visst arbete vid anställningstillfället och i den fortlöpande bevakningen av relationen arbete-hälsa utförs hälsoundersökningar i främsta rummet riktade mot personer utsatta för kända eller befarade hälsorisker.

Genom den nära och fortlöpande kontakten företagshälsovården sålunda har med de anställda har den goda möjligheter att i det förebyggande arbetet även meddela råd om t. ex. kost, motion, beroendeskapande medel, råd som avpassade för den enskilde vid konsultationstillfället sannolikt får större betydelse än om de lämnades i t. ex. kampanjform.

För att hjälpa de anställda att verkligen bli hälsomedvetna tror föreningen att friskvården kan ha en viktig funktion att fylla, om man alltså med friskvård avser sådana åtgärder som aktiverar den enskilde till egna hälso-befrämjande insatser. Friskvården kan på så sätt komma att bli ett värdefullt komplement till företagshälsovården men aldrig dess ersättare.

Flera intressanta exempel på väl fungerande friskvård har redogjorts för inom svenskt arbetsliv. Om friskvården planeras och genomförs på ett sakkunnigt sätt bör den få det stöd den förtjänar ute på arbetsplatserna.

Socialstyrelsen har nyligen gjort en sådan sammanställning. Denna torde

kunna utgöra ett värdefullt material om Nordiska rådet finner det angeläget att kartlägga insatser på detta område.

Stockholm den 12 februari 1980

Svenska arbetsgivareföreningen

Gunnar Westermarck

Nils Masreliez

Sveriges läkarförbund:

Läkarförbundet kan i princip ansluta sig till den i förslaget redovisade definitionen av begreppet friskvård, dvs. "vad den enskilda människan själv kan göra för att förbättra utsikterna att bibehålla god hälsa". Förbundet har i annat sammanhang redovisat sin syn på den s. k. egenvårdens möjligheter och begränsningar. Friskvård är enligt förbundets mening liktydigt med "förebyggande egenvård" och gäller främst kost- och motionsvanor, bruk av beroendeframkallande medel samt levnadssätt i övrigt.

Det är angeläget att framhålla att friskvården/egenvården och den professionella hälso- och sjukvården inte står i någon motsatsställning till varandra utan snarare bör betraktas som nödvändiga komplement. Det yttersta syftet är för bådadera rent humanitärt – att begränsa mänskligt lidande, förbättra den medicinska och sociala livskvaliteten etc.

Friskvården förutsätter att den enskilde själv medverkar och känner ansvar för sin hälsa. För att stimulera ett sådant ansvarstagande behövs insatser från såväl den professionella hälso- och sjukvården som samhället i övrigt, vilket också påpekas i förslaget.

Läkarförbundet ställer sig tveksamt till möjligheterna att genom en utbyggnad av friskvården ens på längre sikt "minska kostnaderna för den konventionella hälso- och sjukvården". Däremot bör man med hjälp av olika typer av förebyggande insatser på längre sikt kunna uppnå ett bättre hälsotillstånd hos befolkningen och därmed begränsa *ökningen* av kostnaderna för hälso- och sjukvården.

Läkarförbundet kan med ovan gjorda påpekanden tillstyrka förslaget om en kartläggning av existerande insatser på friskvårdens område. Att värdera friskvårdens betydelse för att befrämja folkhälsan är en i och för sig

angelägen men mycket svår uppgift. Denna del av arbetet torde därför få begränsas till att avse ett mindre antal specifika friskvårdsinsatser.

Stockholm den 4 mars 1980

Sveriges läkarförbund
Utredningsavdelningen

Ulf Schöldström

Ingemar Eckerlund

Svensk sjuksköterskeförening (SSF):

SSF anser det angeläget att samhället ställer resurser till förfogande för att underlätta medborgarnas egna hälsobefrämjande åtgärder och att en kartläggning och utvärdering av nuvarande friskvårdsåtgärder kommer till stånd genom nordiskt samarbete.

En satsning på friskvård, där informationen går ut på att ändra attityderna till alkohol-, tobak-, motions- och kostvanorna bidrar säkerligen till att förhindra onödiga vårdtillfällen, skapar bättre hälsa hos individen och minskar på sikt samhällets totala hälso- och sjukvårdskostnader.

Svensk sjuksköterskeförening tillstyrker

att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att kartlägga existerande insatser på friskvårdens område och att värdera friskvårdens betydelse för att befrämja folkhälsan i de nordiska länderna.

Stockholm den 7 januari 1980

För Svensk sjuksköterskeförening

Gunvor Stjernlöf

1:e Förbundssekreterare

Medlemsförslag

om åtgärder för att minimera turismens skadeverkningar på naturen

(Väckt av Aimo Ajo, Nils Dahlman, Gills Guðmundsson, Svava Jakobsdóttir, Sakari Knuutila och Marjatta Väänänen)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska rådet, social- och miljöutskottet:

Efter samråd med Nordiska rådets social- och miljöutskott förelades Nordiska rådet hösten 1977 ett ministerrådsförslag – B 25/s – med program för nordiskt samarbete på miljövårdsområdet. Ministerrådsförslaget föranledde antagandet av rek. 6/1978/s. I det betänkande som social- och miljöutskottet angav i anledning av ministerrådsförslaget konstaterades bl. a. att ministerrådet uppmärksammat behovet av kontakt mellan å ena sidan ämbetsmannakommittén för miljövårdsfrågor och å andra sidan ministerrådets kommitté för turistfrågor beträffande främjandet av friluftslivet över gränserna. Enligt den uppfattning som utskottet framförde i sitt betänkande över ministerrådsförslaget borde gemensamma riktlinjer för turistanläggningar utarbetas varvid hänsyn borde tas till bevarandet av naturområden. Dessa synpunkter har fortsatt aktualitet.

Inom ramen för ministerrådets program för nordiskt samarbete i miljövårdsfrågor har en breitt upplagd utrednings- och kartläggningsverksamhet igångsatts. Bland de utredningar som föreligger märks *NU A 1978:9* "Hotade djur och växter i Norden" och *NU A 1980:1* "Båtlivet och dess inverkan på skärgården". Flera är att vänta. I den sistnämnda utredningen tas en aspekt upp av den problematik som behandlas i medlemsförslaget om turismens skadeverkningar på naturen, nämligen det rörliga båtlivets inverkan på miljön. Ett projekt om friluftslivet i Norden har satts igång av miljöambetsmannakommittén.

Utskottet finner det önskvärt att turismens skadliga effekter på naturen belyses i ett jämförande nordiskt perspektiv. Att, såsom antyds i medlemsförslaget, tillskapa skilda regler för nordbor och icke-nordbor vad gäller utnyttjandet av allemansrätten torde emellertid inte vara ändamålsenligt. Frånvaron av egentlig allemansrätt i Danmark gör att en harmonisering i de

nordiska länderna knappast är genomförbar. Emellertid talar vägande skäl för att effektiva informationsinsatser bör sättas in i syfte att upplysa såväl nordbor som icke-nordbor om de allvarliga och i många fall obotliga skadeverkningar som kan uppstå till följd av ett ovarsamt uppträdande i naturen. Med de begränsningar som ovan angivits tillstyrker social- och miljöutskottet i princip medlemsförslaget.

Jakobstad den 13 maj 1980

För Nordiska rådet social- och miljöutskott

Asbjørn Haugstvedt

Förman

Claes Wiklund

Sekreterare

Nordisk turisttrafikkomite:

Nordisk Turisttrafikkomite har forståelse for at turismen også kan ha negative bivirkninger overfor sårbare natur- og miljøområder og har på denne bakgrunn deltatt – og deltar fortsatt aktivt i opplysningsvirksomhet og undersøkelseprosjekter – delvis i samarbeide med Nordisk Ministerråd – innenfor dette område for å medvirke til et meningsfylt utbytte både for de tilreisende og lokalbefolkningene i vertslandet.

NTTK finner imidlertid at medlemsforslag A 570 gir et urimelig negativt inntrykk av turismen uten samtidig å understreke ferietrafikkens gavnlige virkninger, for eks. m. h. t sysselsettingsmuligheter og servicenivå for lokalbefolkningen i mange utkantstrøk. Vi mener også det er uriktig å utpeke de utenlandske turister som i antall er langt mindre enn de innenlandske turister og dermed også ``sliter`` mindre på natur og miljø. De utenlandske turistenes kulturnivå og hensynsfullhet overfor natur og miljø er neppe mindre enn våre egne landsmenns.

Vi er imidlertid enig i – og vil til en hver tid være behjelpelig med – en utvidelse av informasjonsvirksomheten på dette felt, både overfor nordboerne selv og turister utefra. Praktiske tiltak som flere og bedre utbyggede rasteplasser med avfallssekker, toiletter o. a. finner vi særdeles gavnlige og nødvendig, også i pedagogisk øyemed.

Vi skal tilslutt minne om at Nordisk Ministerråds turistutvalg har nedsatt egen prosjektgruppe og bevilget et betydelig beløp i 1980 til ytterligere forskning av lokalsamfunnenes toleransegrense overfor turismens virkninger på natur og miljø.

København, den 27 februar 1980

Bjørn Pahle

Nordkalottkommittén har i skrivelse den 23 april 1980 meddelat, att saken ligger utanför kommitténs mandat.

Nordisk Sportsfiskerunion:

Dersom skadevirkninger på naturen fra turister er muligvis forskjellig i de nordiske land, klima og planteliv er ikke det samme alle steder, anså vi det for riktig å sende Deres brev videre til alle vore medlemsorganisasjoner med anmodning om å sende Dem deres svar.

I denne forbindelse vil vi peke på at Nordisk Sportsfiskerunion arrangerede en konferanse i Alta, Finnmark 26.-28 august 1979. Sportfiske, turisme, miljø og naturvern var blandt annet til behandling, men disse spørsmål er ofte intimt forbundet. Mottoet for konferansen var: "Samordnet og forsværlig utnyttelse av Nordkalottens natur, spesielt med tanke på rekreasjon og sportfiske" Etter at Nordkalott konferansen i Alta sluttet d. 28. august 1979, samledes N.S.U.'s arbeidsutvalg til møte (se Bihang 1 och 2).

Med hensyn til turismen på Island, så er det vor mening at i viss grad er turister i sommerseasonen for mange, især når det gjelder fjellviddene. På den anden side mener vi at turister om vintertiden kunne være flere.

Om vegetasjonen gjelder generelt den hovedregel at jo lenger nord man kommer og høyere til fjells, desto mer spredt og ömtålig blir den. Vegetasjonen oppe på fjellviddene og i de ubebygde strök av Island er meget ömtålig. Den må derfor behandles med stor varsomhet. Stor trafikk eller misbruk kan ödelegge den. Faren er bl. a. den at turister, skjönt det ikke gjelder alle, har en tendens til å kjöre omkring i landet – gjennom ubebygde og veilöse strök – med firhjulsdrevne terrengbiler.

Det danner seg hjulspor der jordsmonnet er poröst. I vårflömmen eller regntid danner det seg så bekker etter disse hjulsporene, og de gravr seg lenger og lenger ned i jordsmonnet og danner sår i det. Med vindens hjelp vokser disse sår, og man står overfor erosjonens ödelegging. Dessverre gjør det seg også gjeldende hos enkelte utenlandske turister en tendens til å ta med seg hjem sjeldne steiner, og i den forbindelse bryter de også av dryppsteiner og forårsaker med sin atferd ubotelig skade på karakteriske steder. Enkelte turister har også vist sig i misbruk av hytter, som kun bör brukes i nödstille. Stort sett har ikke utenlandske turister – med visse unntak dog – den samme pietet for vegetasjonen og landet som de som bor

der. Vi mener at alle utenlandske turister, som vil reise om fjellvidderne må ledsakes av en godkjennt islansk turistledsaker.

Vi håper at vort svar er tilfredsstillende.

Reykjavík, 18. februar 1980

For Nordisk Sportsfiskerunion

Hákon Johansson

Formand

Friðrik Sigfússon

Sekretær

Danmark

Miljøministeriet:

Miljøministeriet skal med tilslutning fra industriministeriet udtale, at man er enig med forslagsstillerne i, at de rekreative og turistmæssige aktiviteter bør afpasses en rimelig hensyntagen til naturen og naturværdierne.

Der er som et projekt under Nordisk Råd ved at blive udarbejdet en fællesnordisk brochure, der skal informere ikke-nordiske og nordiske turister om naturforholdene og reglerne for færdsel i naturen i de nordiske lande. Denne brochure opfylder forslagsstillernes ønske om en forøget informationsindsats over for de ikke-nordiske turister.

Nordisk Ministerråd har endvidere bevilget et beløb på 191 000 norske kroner til gennemførelse af et projekt, der skal beskæftige sig med toleranceniveauet for rejseliv i lokalsamfundene. Projektet skal styres af en særlig projektgruppe med deltagere fra de nordiske lande.

Man skal på denne baggrund foreslå, at forslaget indgår i drøftelserne i denne projektgruppe, der bl.a. skal beskæftige sig med de problemstillinger, som er berørt af forslaget.

København, den 6. marts 1980

Morten Palle Hansen

Føroya Landsstýri:

— — — meddele, at spørgsmålet om omhandlede foranstaltninger blandt andre turistspørgsmål har været behandlet på en kongres arrangeret af Færøernes Turistforening den 29. oktober 1979.

På landsstyrets anmodning om en udtalelse i sagen har Turistforeningen foretaget en sammenfatning af resultatet af behandlingen af dette spørgs-

mål, og denne sammenfatning, der er dateret 19. marts 1980, vedlægges til orientering (*se nedan*).

Herefter skal landsstyret anbefale, "att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att vidtaga åtgärder i syfte att minimera de skadeverkningar på naturen och de traditionella näringarna som förorsakas av den växande turismen, med särskild hänsyn till turismen från utomnordiska länder".

Tórshavn, den 24. marts 1980

Daniel P. Danielsen
Landsstyresmand

J. P. Ellendersen

Danmarks Turistråd:

Vi mener, at teksten rummer unøjagtigheder og derfor virker forvirrende. Man starter med turismen på nordisk plan, medens den videre tekst kun omhandler Norge, Sverige, Finland og Island – og især Nordkalotområdet.

Vi mener ikke, at teksten kan bibeholdes, hvis der ønskes et fællesnordisk udkast, da man i Danmark har andre regler på naturbeskyttelsesområdet end de i teksten nævnte.

Medens man i Sverige og Norge fra gammel tid har nydt godt af den såkaldte "allemandsret", har man ikke haft den tilsvarende ret i Danmark. Med Lov om Naturfredning af 1969 har man i Danmark en lov, der omhandler færdselsret i naturen, men den er dog mere restriktiv end allemandsretten.

Ifølge naturfredningsloven må man frit færdes og opholde sig

- på strandbredder
- i offentlige skove
- i private skove, der er større end 5 hektarer
- på offentlige, udyrkede arealer
- på private, udyrkede arealer, der ikke er hegnede

Der gælder dog visse begrænsninger, hvoraf de vigtigste er

1. Der er alene adgang til skove og udyrkede arealer, hvortil fører en offentlig vej, sti eller lignende.
2. Til private skove og udyrkede arealer er der alene adgang om dagen.
3. Færdsel må kun ske til fods og i private skove kun på eksisterende veje.
4. Ophold på private skov- og strandarealer må ikke finde sted inden for en afstand af 50 m fra beboelsesbygninger (på udyrkede arealer 150 m).
5. På privatejede strandbredder er alene ophold af kortere varighed tilladt.

Fra strandbredder, hvorpå man må opholde sig, må man tillige bade.

Som det vil ses, er der en del særregler for Danmark på området. Vi mener derfor, at man enten må begrænse forslaget til ikke at omfatte Danmark eller udvide det, således at der i forslaget gøres opmærksom på de specielle regler, der findes i Danmark. Samtidig bør det understreges, at "allemandsretten" ikke gælder i Danmark.

Vi gør samtidig opmærksom på, at vi i januar 1979 modtog en forespørgsel vedrørende en brochure: "Hold skærgården ren". Denne brochure var et udkast til en fællesnordisk brochure, hvis udgivelse blev støttet af Nordisk Råd og beregnet på at give ikke-nordiske turister, der besøger Danmark, Sverige, Finland og Norge, en kortfattet orientering om, hvad begrebet "allemandsretten" betyder for turister, der færdes i den nordiske natur.

København, den 21. januar 1980

Jørgen Helweg

Danmarks Naturfredningsforening har i skrivelse den 24 marts 1980 forklarat sig stødja medlemsforslaget.

Danmarks Sportsfiskerforbund:

Fra Nordisk Sportsfiskerunion (NSU) er vi blevet anmodet om at meddele Dem vor stillingtagen til ovennævnte medlemsforslag.

Danmarks Sportsfiskerforbund kan tilslutte sig forslaget, fordi det ikke tager sigte på at begrænse nordiske turisternes færden i omtalte områder, men derimod en begrænsning af *ikke*-nordiske turister.

Samernes eksistensmuligheder tror vi ikke er truede, det drejer sig i den forbindelse om en mindre befolkningsgruppe i et forholdsvis stort område, som i forvejen ydes nogen beskyttelse, men ikke alle forstår, at det at være turist i et fremmed lands storlåede naturområder betyder, at også turister skal være med til at værne om disse ubetænksomt misrøgtede områder.

Desværre kender vi den slags turister i Danmark, og vi forstår problemet og vil derfor gerne støtte Deres forslag om en minimering af turismens skadevirkninger på naturen.

Vejle, den 7. marts 1980

Danmarks Sportsfiskerforbund

f. Hovedbestyrelsen

B. Bredahl-Jensen

Sekretær

Færøernes Turistforening:

Ovennævnte sag er sendt Turistforeningen til høring, og vi kan udtale, at på en af Turistforeningen arrangeret kongres den 29. oktober 1979 blev der på et af de stillede spørgsmål: *'Hvilke negative aspekter er der ved turismen?'*, givet svar og udtalelser, som kan sammenfattes i følgende punkter:

1. Der var enighed i, at der var flere negative forhold med hensyn til turismen til Færøerne.

2. Grunden hertil mentes overvejende at bestå i, at turismen ikke var tilstrækkeligt organiseret og under kontrol af de offentlige myndigheder.

3. En fuldstændig mangel på campingpladser var den mest iøjnefaldende omstændighed og de deraf følgende gener ved fri camping såvel i uopdyrkede områder som inde i byer og bygder til skade såvel for turisterne selv som for de lokale beboere i form af tilsnavsning af naturen, vandløb, drikkevandstilløb m. m.

4. Turisternes vandring i fjeldet med evt. ægindsamling og støjende adfærd i hedeuglenes yngletid har en negativ indvirkning på bestanden.

5. Med hensyn til ferskvandsfiskeri var der enighed i, at antallet af lokale sportsfiskere nu var så stort i forhold til de forholdsvis få fiskepladser efter ørred og laks, at man ikke burde reklamere med sportsfiskeri for udlændinge efter disse fiskearter, da der ellers ville opstå et gnidningsforhold til gene for alle parter.

6. At der muligvis kunne blive tale om kulturel skade for det færøske samfund ved et for stort antal fremmede af forskellig kvalitet.

7. Der tilrådedes en forsigtig udbygning af turismen med forbedret informationstjeneste og hellere en god service for de forholdsvis få, der endnu kommer, end en manglende service for mange, som igen vil kunne skade Færøerne og færingerens renommé udefter.

Tórshavn, den 19. marts 1980

Sigurd Simonson

Finland

Justitieministeriet¹:

2. Allemansrätten i Finland

Justitieministeriet har i ett yttrande till Nordiska rådets Finlands delegation den 29.10.1972² redogjort för allemansrätten i Finland. Lagstiftningen

¹ Yttrandet översatt från finska.

² se Nordiska rådet, 23: e sess., Supplementb., s. 307.

har inte efter detta yttrande förändrats i nämnvärd grad. De viktigaste reformerna torde vara lagen om begränsning av användningen av motordrivna fordon i i terräng (606/77), lagen angående ändring av lagen om båttrafik (607/77) och lagen om avfallshantering (673/78).

Den förstnämnda lagen ger möjlighet att kontrollera användningen av motordrivna fordon i terräng, vilket också medlemsförslaget syftar till. Lagen om avfallshantering innehåller också ett s.k. allmänt nedskräpningsförbud (lagens 32 §).

Förslag till utveckling av lagstiftningen angående allemansrätten har under det senaste årtiondet gjorts både av miljöbrottskommissionen (kommittébetänkande 1973: 49) och av rekreatiomsrådeskommissionen (kommittébetänkande 1973: 143). På basen av dessa förslag har dock inte konkreta lagstiftningsreformer vidtagits. I detta sammanhang torde man kunna konstatera att utlänningar och finska medborgare ställts i olika läge i lagstiftningen i vissa situationer då det gäller miljön. Enligt lag om fiske (503/51) 2 § äger finsk medborgare rätt att idka fiske på statens vattenområden, varutöver även medborgare från de övriga nordiska länderna kan idka husbehovs- och rekreationsfiske på dessa områden. Den som är bosatt i kommun eller by äger allmänna fiskerätter i övrigt. Enligt jaktlagstiftningen äger endast finsk medborgare rätt till jakt på områden som tillhör staten (lag om jakt 4 §, 1 mom.). I de övriga stadgandena om allemansrätten torde utlänningar inte ställas i annan ställning än finska medborgare. Enligt miljöbrottskommissionens betänkande angår allemansrätten dock endast finska medborgare.

3. Medel för att minska turismens skadeverkningar på naturen

3.1. Iakttagandet av naturens motståndskraft och de traditionella näringarna i turistpolitiken.

Naturen i Norden är mycket ömtålig och tar skada av människans verksamhet: naturen förnyas på vissa områden långsamt, varför det är mycket svårt om inte omöjligt att reperera skadorna. För att bevara naturen och de traditionella näringarna skulle därför alla medel som förebygger skador vara av stor vikt. Detta förutsätter att naturens motståndskraft och bevarandet av de traditionella näringarna iaktas i planeringen och genomförandet av turismen – inklusive principer om turismens omfattning. Detta förutsätter både på den nationella och nordiska nivån intim växelverkan mellan de lokala invånarna, turismen, turistmyndigheterna och de myndigheter som har hand om miljövärderna och de traditionella näringarna.

3.2. Ökning av samnordisk information

I Finlands turistmyndigheters information till turistmyndigheter utanför Norden torde för närvarande inte betonas existensen av rätten att fritt röra sig. Man försöker leda turister till organiserade och guidade vandringar. Justitieministeriet fäster i detta sammanhang uppmärksamhet vid sitt

ovannämnda yttrande. Justitiedepartementet föreslog då att medlemsländerna skulle inleda forskningsverksamhet angående allemansrätten och dess användning, och att resultaten kunde utbytas mellan medlemsländerna. Det organ som har hand om forskningsverksamheten kunde samtidigt centralt sköta informationsverksamheten angående allemansrätten. Det är skäl att understryka betydelsen av samnordisk informationsverksamhet, oberoende av inom vilken organisation man än sköter detta.

3.3. Särskilda bestämmelser om allemansrätt och vandringsrutter för utländska turister

I sitt yttrande om medlemsförslaget som väckts i Nordiska rådet 1974 intog justitieministeriet en återhållsam inställning till möjligheten att få till stånd enhetliga bestämmelser om allemansrätten i Norden.

Den allmänna utvecklingstrenden i Finland förefaller att gå mot att utlänningens ställning närmar sig den finska medborgarens ställning.

Mot denna bakgrund skulle det inte verka ändamålsenligt att utarbeta egna bestämmelser om allemansrätten för utlänningar i synnerhet när innehållet i allemansrätten i Finland inte till alla delar ens har stadgats lagstiftningsvägen.

Justitieministeriet anser inte heller att det finns anledning att inrätta speciella vandringsrutter för utlänningar. Områden med friluftsmöjligheter och natursevärdheter borde vara tillgängliga för alla, även för det egna landets medborgare. Det torde dock vara klart att välplanerade och guidade vandringsrutter är viktiga både för turismen och naturvården.

4. Sammandrag

Enligt justitieministeriets uppfattning borde minskningen av turismens skador på naturen ske närmast så att man i planeringen av turismen och därmed sammanhängande praktiska arrangemang iakttar kraven på att bevara naturen och de traditionella näringarna som effektiverar informationsverksamheten för utländska turister och ökar den ledda och organiserade utflyktsverksamheten och annan jämförbar verksamhet. Det är uppenbart att till exempel inrättandet av välplanerade vandringsrutter och tillgången på utbildade guider märkbart skulle inskränka de i medlemsförslaget nämnda problemen.

Helsingfors den 14 februari 1980

Antti Kivivuori
Avdelningschef

Anna-Riitta Wallin
Tj.f. lagstiftningsråd

Ministeriet för inrikesärendena:

Ministeriet för inrikesärendena har tagit del av ett medlemsförslag om åtgärder för att minimera turismens skadeverkningar på naturen som väckts i Nordiska rådet. I ministeriet har ärendet beretts vid miljövårdsavdelningen, polisavdelningen, planläggnings- och byggnadsavdelningen samt gränsavdelningen. Utlåtanden om förslaget har inbegärts av staben för Skärgårdshavets havsbevakning och staben för Lapplands gränsbevakning. Miljövårdsrådet avger eget utlåtande som översänds senare. Ministeriet för inrikesärendena meddelar som sitt utlåtande i ärendet följande.

Den kvantitativa utvecklingen av turismen i Finland är efter de i turisthänseende stilla åren 1976 och 1977 i kraftigt uppsving. Med det ökade antalet turister är det nära att anta att också turismens skadeverkningar på miljön kommer att tillta. Vårt lands natur är ömtålig och återhämtningen av skadorna långsam. Så är fallet speciellt i skärgårdsregionerna och i Lappland dit största delen av turistströmmen är riktad.

Bland turismens skadeverkningar på naturmiljön kan allmänt nämnas nedskräpning och nedslitning av naturen på frekventerat använda friluftsområden, ökad risk för skogsbrand, skadeverkningar på och olägenheter för de traditionella näringarna, såsom renskötsel och fiske, ökat olovligt fiske samt störande inverkan på vilda djur. Förutom direkt uppsåtlig skadegörelse torde största delen av de skador och störningar som turisterna åsamkar naturen bero på okunskap om ikraftvarande stadganden och bestämmelser samt sedvänjor.

Staben för Lapplands gränsbevakning har konstaterat att utländska turister åtminstone inte tillsvidare har åsamkat nämnvärd skada på naturen utanför vägnätet i Lappland. Detta torde i huvudsak bero på att utländska turister hittills i relativt liten utsträckning har rört sig utan guide i vildmarksmiljö. I vissa fall har det under sommartid funnits skäl att ingripa i uppgörandet av öppen eld. Det är uppenbart att de skadeverkningar på naturen som åsamkas av utländska turister huvudsakligen yppar sig i närheten av vägar och turistcentra.

I Ålands skärgård har däremot fritidsbåttrafiken förorsakat stora problem. Skillnaden mellan utländska och inhemska båtar är obetydlig. Det är nedskräpningen av skärgården, att hundar släpps lösa på fågelskar och fårholmar samt olovligt fiske som utgör de största problemen. Under den livligaste båtsportssäsongen uppstår rätt ofta faromoment då fritidsbåtarna rör sig på bilfärjornas farleder. I Abo skärgård är situationen inte ännu lika svår.

Turismens skadeverkningar på naturen är otillräckligt utredda i Finland. På initiativ av ministeriet för inrikesärendena utfördes år 1977 i Lapplands och Uleåborgs län en utredning av tältning på områden nära vägar. Samma år publicerades också en på initiativ av Centralen för turistfrämjande och

Lapplands regionplansförbund utförd och på intervjuer baserad utredning om turismens skadeverkningar på naturmiljön i Lappland.

Uppföljningen och inventeringen av turismens skadeverkningar på naturen i Lappland försvåras av turisternas stora rörlighet utanför de egentliga turistområdena. Detta kommer sig av det täta nätet av bl. a. skogsvägar och av förekomsten av goda kartor. Även båtutrustningen speciellt i Åbo skärgård fördelas på ett mycket vidsträckt område.

Vissa nyligen vidtagna lagstiftningsåtgärder torde för sin del komma att minska turismens skadeverkningar på naturmiljön. Nedskräpningsförbudet enligt lagen om avfallshantering (673/78) gäller såväl på land- som vattenområden. Övervakningen av efterlevnaden av nedskräpningsförbudet är givetvis svår att genomföra speciellt i skärgårds- och vildmarksregioner. Det är därför särskilt viktigt att turisterna fås medvetna om hänsynsforpliktelse i frågan.

I konventionen för skydd av Östersjön förutsätts att fritidsbåttrafiken inte förorsakar skada på landmiljö eller marin miljö. Lagstiftningen om skydd av den marina miljön borde därför också tillämpas på båtutrustning.

Färd med terränggående fordon i markerna är förbjuden utan tillstånd av markägaren. Länsstyrelsen kan dessutom förbjuda eller begränsa färderna inom vissa områden bl. a. för att skydda naturmiljö och annan miljö (Lagen om begränsning av användningen av motordrivna fordon i terräng (606/77)). På initiativ av ministeriet för inrikesärendena bereds inrättandet av särskilda rutter för motorkärlar i Lapplands län.

Turismens skadeverkningar på miljön kan avsevärt minskas genom ökad service och genom att anvisa turisterna för ändamålet bäst lämpade områden. På detta sätt kan också uppföljnings- och övervakningsåtgärderna bäst effektiviseras. I skärgårdsregionerna skulle detta förutsätta inrättande av särskilda båtleder och hamnar för fritidsbåtar samt anordnande av avfallshandlingen. I Lappland och även i andra turistområden kan turisttrafiken styras genom att vidare utveckla billiga inkvarteringsformer och rastställen. Det behövs också betydligt flera anlagda friluftsleder med en viss standardservice. Guideservicen borde förbättras för att leda speciellt de utländska turisterna i ödemarkerna.

Miljöinformationens andel av den konsumentupplysning som vänder sig till turister har under den senaste tiden utökats. Turisterna skall till sitt förfogande ha klara direktiv om uppträdande vid färd på land- och vattenområden. Dylig turistinformation borde utdelas på gränsstationer samt i resebyråer, hotell och i samband med annan inkvartering.

Ministeriet för inrikesärendena ställer sig positivt till medlemsförslaget som väckts i Nordiska rådet. Nordiska ministerrådets ämbetsmannakommitté för miljöförhållanden har år 1979 tillsatt en arbetsgrupp för ett projekt om friluftsliv, där en del av de i medlemsförslaget påtalade problemen handläggs. Även med tanke på detta projekt borde en omfattande utred-

ning av turismens skadeverkningar i Finland övervägas och utföras genom samarbete mellan turist- och miljömyndigheter samt turistorganisationer och vederbörande kommuner.

Helsingfors den 29 februari 1980

Olli Ojala

Avdelningschef

Simo Mäkinen

Överinspektör

Miljövårdsrådet¹:

1 Allmänt

I medlemsförslaget fästes på ett värdefullt sätt uppmärksamhet vid de skador som den växande turismen orsakar naturen och de traditionella näringarna.

Ofördärvad och ren natur intar en central plats i främjandet av den nordiska turismen. Till turistmålen i Finland hör i synnerhet natursköna och attraktiva trakter såsom Lappland, några kustområden och Insjöfinland. Attraktiva natursevärdheter är i synnerhet de som är belägna vid vatten och som är förknippade med mera kuperad terräng. Enligt internationella organisationers utvärderingar fortgår turismens utveckling.

Turismen förorsakar dock också miljöskador, som inriktas på de mest omtyckta målen och syns som fördärvad natur och landskap, ekologiska skador samt nedskräpning. Landskapet och naturens skönhet, som varit en av förutsättningarna för turismens utveckling, skadas av turismen. Till detta bidrar bland annat bilturismen med sina omfattande parkeringsområden, fritidsbebyggelsen, semesterbyarna och de stora turistcentra.

2 Motivering till yttrandet

I vårt land har gjorts några utredningar om skadeverkningar på naturen som förorsakas av turismen. Närmast har utretts nedskräpning av miljön och fördärvning av naturen, camping vid vägar och båtliv samt de lokala invånarnas åsikter om de skador som turismen förorsakar. Allmänt kan man konstatera, att turismens skador i Finland i genomsnitt inte är särskilt allvarliga, även om det förekommer lokala problem. De företagna utred-

¹ Yttrandet översatt från finska.

ningarna har dock varit lokala, de har varit begränsade och ofta bristfälliga. De olika utredningarna är inte heller jämförbara och de har inte samordnats med utredningar som bland annat gjorts i de övriga nordiska länderna.

Den i Finland traditionellt gällande allemansrätten erbjuder turisterna omfattande möjligheter att utnyttja naturen. Allemansrätten berättigar dock inte till godtyckligt utnyttjande av naturen eller till dess fördärvande. Dessutom har man med vissa lagstiftningsåtgärder under den senaste tiden begränsat sådan verksamhet som skadar miljön. Av dessa kan nämnas lagen om begränsning av insamlingen av naturprodukter i vissa fall (332/55) samt reglering av fiske inom vattenområden som staten äger eller förvaltar. Med lag om begränsning av motordrivna fordon i terräng (606/77) har man förbjudit trafik med motordrivna fordon i terräng utan ägarens tillstånd. Länsstyrelsen kan dessutom förbjuda eller inskränka trafik inom ett visst område för att skydda naturen eller annan miljö. Nedskräpning av naturen har förbjudits genom lagen om avfallshantering (673/78). Trots det nordiska samarbetet i samband med lagberedningsarbetet kam man dock konstatera att lagstadganden om trafik i naturen och miljöskador inte är enhetliga i Norden. Bl. a. är innehållet i allemansrätten olika i olika nordiska länder, även om den nyaste lagstiftningen har närmast praxis i de olika nordiska länderna till varandra.

Det viktigaste medlet inom miljöskyddet är förebyggande av miljöskador. För att minska turismens skador kan man anse som det viktigaste medlet tillräcklig information om lokala stadganden och begränsningar samt om möjligheterna till sådant utnyttjande av naturen som förorsakar så liten skada som möjligt. Sådant information bör vara tillräckligt detaljerad och den bör nå så många turister som möjligt. Eftersom turismens nackdelar i Norden är mycket likartade, har de i de flesta fall i sin lagstiftning mycket likartade stadganden och inskränker turismen, och eftersom turismen ofta inriktas på flera nordiska länder, är behovet av samnordisk information i dessa frågor uppenbart.

En planmässig styrning av turismen är en annan viktig åtgärd för att minska de skador som den förorsakar. Härvid kommer i fråga ändamålsenlig planering av användningen av markområdena, styrning av turismen till vissa områden och anordnande av tjänster och styrning av friluftsliv till de för detta ändamål avsedda rutterna och guidning där.

3 Slutsatser

Med hänvisning till det ovan sagda anser miljövårdsrådet medlemsförslagens syfte som mycket viktigt och den däri avgivna rekommendationen värd understöd. När man vidtar samnordiska åtgärder för att minska skadorna av den växande turismen för naturen och de traditionella näringsgrenarna borde man enligt rådet beakta följande:

1) Eftersom de skador som turismen förorsakar naturen är mycket lika i de olika länderna och eftersom det samnordiska utredningsarbetet inom detta område är bristfälligt, borde man fortsätta att utveckla samnordiskt forskningsarbete bland annat i fråga om miljöförorening, nedslitning av naturen, möjligheterna till handlett friluftsliv och lokalbefolkningens attityder.

2) Eftersom lagstiftningen i de olika nordiska länderna i viss mån avviker från varandra inom detta område, är det önskvärt att börja utveckla samnordisk lagstiftning först då man har tillräcklig information om de skador som turismen förorsakar naturen och miljön.

3) I synnerhet måste man öka den nationella och den samnordiska informationen till nordbor och medborgare från andra länder bland annat om rätten att röra sig och uppträda i naturen samt om hur man kan utnyttja handledda friluftaktiviteter.

Helsingfors den 14 mars 1980

Martti Markkula

Ordförande

Kyösti Suonio

Generalsekreterare

Länsstyrelsen i Åbo och Björneborgs län¹:

Länsstyrelsen anser medlemsförslaget motiverat. De synpunkter som framförts i dess motivering om de skador som turismen förorsakar i naturen stämmer i fråga om Åbo och Björneborgs län och i synnerhet i fråga om Åbolands skärgård.

De nödvändiga åtgärderna som föreslås i medlemsförslaget skulle kunna förberedas i en kommitté. Att definiera en speciell allemansrätt för utlänningar kan inte lyckas, om man inte till utgångspunkt tar stadgandena om allemansrätten för respektive lands egna medborgare och för nordbor. Dessa bör också kartläggas i detta sammanhang.

Åbo den 2 april 1980

T. Viitanen

Kanslichef

Osmo Kivivuori

Miljövårdsinspektör

¹ Yttrandet översatt från finska.

Lapplands länsstyrelse:¹

Turismen är viktig för Lappland och dess direkta och indirekta sysselsättningseffekter är mycket omfattande. Lapplands läns inkomster av turismen utgör årligen 50–200 milj. mark. Å andra sidan måste man dock konstatera att turismen redan för närvarande i någon mån förorsakar nedslitning av naturen, nedskräpning samt skador för den lokala befolkningen, i synnerhet för dem som idkar naturnäringar. Länsstyrelsen är sedan en längre tid uppmärksam på de ovannämnda skadorna och har bland annat föreslagit att fri camping vid huvudvägarna borde förbjudas. Man vill dock inte använda sig av alltför stränga förbud och restriktioner eftersom Lapplands turism syftar till fritt resande och vandring i naturen. Med hjälp av information och uppfostran borde man kunna få turister att bete sig riktigt. Därför borde man utöka informationen och utvidga den till att gälla även utländska turister utanför landets (Nordens) gränser samt vid gränsövergångsställen när turister anländer till landet.

Allemansrätten har inte skrivits i lagform i vårt land. Friluftslagen innehåller stadganden endast om campingområden och vandringsrutter.

Med hänvisning till det ovan sagda förordar länsstyrelsen medlemsförslaget, men anser att det inte finns skäl att med lagstiftning gå till förbud och restriktioner utan att man bör gå fram stegvis på basen av resultat av erfarenheter och forskningar.

Rovaniemi den 29 februari 1980

Asko Oinas
Landshövding

Eero Svanberg
Miljövårdsinspektör

Miljövårdsdelegationen i Lapplands län¹:

Turismen är en viktig näring i Lappland. Dess direkta sysselsättningseffekt är mycket betydande och indirekta sysselsättningseffekter också mycket omfattande. Man har uppskattat att Lapplands läns turistinkomst årligen är över 100 milj. mk.

Turismens betydelse för Lappland grundar sig i högre grad än någon annanstans i vårt land på naturen. Naturen utgör den viktigaste dragkraften för turismen i Lappland. Turister kommer till Lappland för att njuta av skogarna, fjällens och älvarnas naturvärden och rekreationsmöjligheter. Att bevara och skydda naturvärdena är också ett av de viktigaste livsvill-

¹ Yttrandet översatt från finska.

Turismens betydelse för Lappland grundar sig i högre grad än någon annanstans i vårt land på naturen. Naturen utgör den viktigaste dragkraften för turismen i Lappland. Turister kommer till Lappland för att njuta av skogarnas, fjällens och älvarnas naturvärden och rekreativmöjligheter. Att bevara och skydda naturvärdena är också ett av de viktigaste livsvillkoren för Lapplands turistnäring, men samtidigt ett av de svåraste problemen. Lapplands natur är ju som känt mycket sårbar. Naturen är dessutom Lapplands traditionella naturnärings beroende av, i synnerhet renhus-hållningen, som turismen på många sätt påverkar.

Problemen i anslutning till förhållandet mellan naturen och turismen syns tydligast omkring större turistcentra. Där märks tydligast både turismens skadeverkningar på naturen och naturnäringsarna och också turismens ekonomiska och sysselsättningseffekter.

Som bas för planeringen av markanvändningen och turismens utvecklingspolitik vore det nödvändigt att få pålitlig och utförlig information om turistcentras för- och nackdelar. Särskilt viktigt skulle det vara att utreda turismens verkningar på naturen och betydelsen av naturfaktorer (t. ex. jordmånens och växtlighetens känslighet för nedslitning) i planeringen av turistaktivitetens placering. I anslutning till detta vore det nödvändigt att försöka definiera naturens toleransgräns i olika skogs- och fjällområden i turismen och i annan verksamhet i anslutning till den.

En central praktisk fråga om dimensioneringsproblemen för de existerande turistcentra. Är det till exempel för skyddet av naturen och naturnäringsarna mera rationellt att inrätta nya turistcentra eller utvidga dem som redan finns? På vilket sätt borde möjliga utbyggnader eller inrättandet av nya regionalt placeras? Eller skulle det vara skäl att helt och hållet avstå från att inrätta eller utvidga centra?

Problemen i anslutning till Lapplands turistcentra är mycket mångfaceterade och svåra. Som grund för lösningar behövs kunskaper som forskningen kan ge.

Enligt Lapplands läns miljövårdsdelegation borde man få till stånd forskning angående turistcentras verkningar. Enligt delegationens uppfattning har skogsforskningsinstitutet, som redan har erfarenhet av forskning som tangerar dessa problem, de bästa förutsättningarna för denna forskning.

Delegationen föreslår också att skogsforskningsinstitutet snarast möjligt effektiviserar forskningen om turismens miljöeffekter i Lappland.

Rovaniemi den 21 december 1979

Asko Oinas

Ordförande, landshövding

Eero Svanberg

Sekreterare, miljövårdsinspektör

Centralen för turistfrämjande:

Såsom i medlemsförslaget framhålls har turismen stor regionalpolitisk betydelse. Turismen har kunnat erbjuda nya arbetsplatser, har stärkt det lokala näringslivet och har bidragit till att upprätthålla en servicenivå som är väsentlig för lokalbefolkningen.

Det är emellertid av stor vikt att turismen planeras så, att den för med sig minsta möjliga skadeverkningar. Centralen för turistfrämjande är överens med förslagsställarna om att de skador som turisterna åsamkar naturen oftare beror på okunskap än på uppsåtlig överträdelse av sedvänjor och bestämmelser. Vi finner därför att frågan i första hand bör ses som ett informationsproblem och att man först i andra hand bör överväga åtgärder t. ex. genom lagstiftning och andra bestämmelser.

Med början från 1979 har Nordiska ministerrådet beviljat medel för ett projekt gällande turismens effekter på ekonomi och sysselsättning. 1980 inleds ett nytt projekt gällande toleransnivå för turismen i lokalsamfund. Avsikten med detta senare projekt är att kartlägga turismens inverkan på miljö och natur. Vår uppfattning är, att man i detta projekt kunde ta upp frågeställningarna i medlemsförslaget och även ge förslag till åtgärder, som sedan skulle övervägas av de nordiska regeringarna.

Behovet av information både till inhemska och utländska turister är dock stort. Under turismens starka expansionstid i början av 1970-talet utgav Centralen för turistfrämjande en speciell för utlänningar avsedd trycksak med upplysningar om allemansrätt, fiske, trafik och sedvänjor i allmänhet. Centralen överväger nu att igen producera en liknande trycksak. Det är dock vår uppfattning, att dylik information kunde vara samnordisk och delas ut vid Nordens yttre gränser. Det kan nämnas, att Nordiska ministerrådet i år utger en broschyr gällande kustlandskap och naturvård i Norden.

Helsingfors den 31 januari 1980

Bengt Pihlström

Direktör

Heikki Artman

Planerare

Centralförbundet för regionplanering:¹

Det i medlemsförslaget upptagna problemet är aktuellt. I regionplaneringen har man upprepade gånger fäst sig vid de motstridigheter, som råder mellan utvecklandet av turismen och naturskyddet. Centralförbundet an-

¹ Yttrandet översatt från finska.

ser därför mot denna bakgrund, att medlemsförslaget på allt sätt bör understödhas.

Problemet i samband med turism är den okontrollerbara turismen på områden, där den förorsakar störningar och ibland t. o. m. förstörelse, slitage och nedsmutsning av naturen. Turismens kanalisering har i förhållande till turisternas antal inte skötts som sig bör. Också vid utbudet av tjänster utmed turistlederna och -områdena och speciellt underhållet av desamma har inte fästs tillräcklig uppmärksamhet. En följd härav är, att avfall lämnats i naturen och skadegörelser med befolkningens avoga inställning till turismen som följd.

I detta nu har vi inget system med vars hjälp man skulle kunna förverkliga och bedriva en rekreationsverksamhet, som sträcker sig över kommungränserna, och samtidigt kunna ställa till förfogande rekreationsområden, som också skulle tjäna turismen. För friluftsledernas del ingår visserligen ett dylikt system i friluftslagen men den möjligheten har inte nämnvärt tagits i användning. Också medlemsförslagets målsättningar för turismen skulle säkert ha en befrämjande verkan på ett förverkligande och upprätthållande av rekreationsområden, som skulle gå ut över kommungränserna. Ordnandet av de tjänster och den service, som turismen fordrar skulle samtidigt ge den lokala befolkningen behövliga arbets- och förtjänstmöjligheter, vilket för sin del skulle vara till nytta för förhållandet mellan turisterna och den lokala befolkningen och dennas inställning till turismen.

Medlemsförslaget har utgått från principen, att olägenheterna av turismen framträder accentuerat i samband med turister från icke nordiska länder. Centralförbundet anser dock, att man inte kan klassificera olika länders turister sinsemellan enligt olika värdemätare. De nordiska och inhemska turisterna åsamkar också skador på miljön. Speciellt framträder dessa problem på Åland, i egentliga Finland, i skärgården, i Saimen och i Lappland.

Centralförbundet förenar sig också i den tanke, som medlemsförslaget framför, att en styrning av turismen förutsätter bättre information än tidigare. Förutom information förutsätter ett avhjälpande av missförhållandet med skador och störningar förorsakade av turismen enligt Centralförbundets åsikt emellertid en noggrannare planering av turismen, ett förverkligande av planerna och ett effektivt underhåll av områdena.

Sammandragsvis kan sålunda konstateras, att alla turister bör försättas i en likvärdig ställning, att skadorna kan undvikas genom en planerad kanalisering och att på vissa områden turismens betydelse som näring starkt bör betonas.

Helsingfors den 29 januari 1980

Centralförbundet för regionalplanering

Kalervo Aattela
Styrelsens ordförande

Juha Talvitie
Direktör

Finlands turistförbund r. f.:¹

Under de senaste åren har allt oftare på olika håll framhävts vissa nackdelar, som turismen medför bl. a. för jord- och skogsbruket och skärgårdens invånare, utan att man har beaktat ens de mest anspråkslösa förslag till åtgärder för eliminering av dessa nackdelar, som har framförts av t. ex. de organisationer, som representerar turismen och vandringsverksamheten. En styrning av båtturen förutsätter att man åstadkommer inte särskilt kostnadskrävande hamnservice och avfallsserviceplatser, service på havsområdena och information till båtägarna härom. För den finländska skärgården finns i detta nu ingen information, som skulle styra den utländska och inhemska båttrafiken, sen Finlands turistförbunds broschyrer och publikationer tagit slut. På grund av bristen på anslag torde man också i ytterst ringa utsträckning övervaka, att utländska båtar håller sig till de regelmässiga farlederna.

Turister från Mellanuropa torde utnyttja ödemarks- och fjällstugor i ringa utsträckning. För deras skull behövs ingen ökning av antalet stugor, även om det tillfälligt kan råda utrymmesbrist på en del platser. Troligen står största delen av de betalda platserna i fjällstugorna tomma under sommaren. Enligt vår uppfattning torde de okynnesbesök, som görs i stugorna till största delen företas av inhemska besökare, som i synnerhet om vintern lätt når stugorna med motorkälke. Det material på främmande språk som berör fjäll- och ödemarksstugornas användning torde redan vara slut. Utmärkningen av vandringsrutterna i Mellersta och Södra Finland minskar i framtiden det utländska trycket på ödemarksområdena i Lappland.

Det bästa sättet att leda turist- och vandringstrafiken i terrängen förbi känsliga områden i naturen och de områden som jord- och skogsbruket behöver är att utmärka rutter. Väl utmärkta rutter med information på olika språk garanterar, att i synnerhet utländska vandrare följer de märkta vandringsstråken. Eftersom utmärkningen av rutterna och informationen i anslutning till dessa befinner sig helt i begynnelsekedet i Finland i jämförelse med de övriga nordiska länderna, torde det vara onödigt att utflykter i terrängen alltid skulle ledas av en guide som känner de lokala förhållandena.

Enligt vår uppfattning skulle situationen kunna fäs under kontroll genom kraftiga informationsåtgärder, genom samordnade direktiv, genom att märka ut rutter, genom att övervaka bestämmelserna på havsområdena och genom att anvisa medel för lösande av servicen i skärgården och på andra naturområden. Vi anser det särskilt viktigt, att alla de som rör sig i terrängen är medvetna om varmansrättens rättigheter och skyldigheter.

Finlands turistförbund föreslår, att en gemensam nordisk arbetsgrupp

¹ Yttrandet översatt från finska.

tillsätts för planering och koordinering av åtgärderna. Gruppen bör först koncentrera sig på åtgärder, som snabbt eliminerar nackdelarna och först därefter göra en totalutredning av eventuella nackdelar och de åtgärder som är ägnade att eliminera dessa.

Helsingfors den 29 februari 1980

Finlands turistförbund r. f.

Heikki Toikka

Verkställande direktör

Antero Tuomisto

Biträdande direktör

Ålands landskapsstyrelse:

Enligt landskapsstyrelsens uppfattning är det angeläget att turismen i Norden planeras och utvecklas på ett sådant sätt att allvarliga skadeverkningar på naturen och miljön till följd av olika friluftaktiviteter i mån av möjlighet kan förhindras. Detta gäller i synnerhet inom områden där naturen är utpräglat känslig för slitage och störning samt inom regioner där den bofasta befolkningens näringsliv och kulturmönster fortfarande i stor utsträckning baserar sig på jordbruk, husdjurskötsel, skogsbruk och fiske.

Landskapet Åland kan i dess helhet betecknas som en sådan region.

Landskapsstyrelsen omfattar den i medlemsförslaget framförda uppfattningen att en förbättrad information till de turister som rör sig inom Norden är nödvändig. Med sakligt uppbyggd information kan säkert avsevärda skadeverkningar på naturen till följd av turismen undvikas. Särskilt gäller detta information till icke-nordiska besökare. För att denna information till de berörda effektivt skall nå fram behövs i enlighet med medlemsförslagens avsikt gemensamma ansträngningar och samordnade insatser mellan de nordiska länderna.

Landskapsstyrelsen kan däremot icke dela den i medlemsförslaget framförda uppfattningen att de naturgeografiska förhållandena inom Norden skulle vara så likartade att ett förenhetligande av bestämmelserna för nordbors vistelse i naturen skulle vara ägnade att på ett ändamålsenligt sätt minimera turismens skadeverkningar på naturmiljön. Icke heller kan landskapsstyrelsen dela den uppfattningen att olika bestämmelser skulle utarbetas för nordbor och icke nordbor.

Enligt landskapsstyrelsens åsikt är det däremot av största betydelse att de olika glesbygdsregionerna i Norden, som i regel har den känsligaste naturen och samtidigt tilldrar sig ett allt större intresse bland turisterna, ges möjlighet att utveckla turistnäringen på naturens och den bofasta

befolkningens villkor och icke på de vilkor som de växande storstadsregionernas rekreationsbehov ställer.

Enligt självstyrelselagen för Åland har Ålands landsting lagstiftningsbehörigheten inom landskapet i bland annat frågor som berör naturvården, friluftslivet, fisket och jakten. I avsikt att på bästa sätt slå vakt om landskapets säregna natur- och kulturmiljö innehåller den åländska lagstiftningen på den grunden inom dessa rättsområden i vissa avseenden stadganden som väsentligt avviker från lagstiftningen inom de övriga nordiska länderna. Även uppfattningen om allemansrättens omfattning och tillämpning avviker delvis på Åland från den som råder i övriga delar av landet och i Sverige. Här anses till exempel allmänt att övernattning på annans mark icke utan vidare är tillåten.

I den av Ålands landsting och landskapsstyrelsen i princip antagna målsättningen för landskapets allmänna utveckling ses turismen som en viktig del av näringslivet. Men samtidigt fastslås att ytterst väsentligt är att turismen planeras, utvecklas och dimensioneras inom ramen för vad den känsliga naturen kan motstå och den fåtaliga befolkningens beroende av primärnäringarnas produktion.

Under hänvisning till ovensagda vill landskapsstyrelsen understryka vikten av att i enlighet med medlemsförslaget gemensamma nordiska ansträngningar görs för att minimera skadeverkningarna på naturen till följd av turismen. I synnerhet från naturvårdens synpunkt vill landskapsstyrelsen understryka vikten av att informationen om naturförhållandena och det lokala näringslivet till och från olika sådana regioner i Norden som är mycket besökta av turister kan förbättras.

Med tanke på skyddet och vården av landskapsbilden, floran och faunan samt de primära näringsgrenarnas fortsatta upprätthållande är det härvid, åtminstone vad gäller skärgården, viktigt att besökare erhåller goda kunskaper om de särförhållanden som är rådande. Och av ytterst grundläggande betydelse för planeringen och det praktiska genomförandet av naturvården är att möjligheterna till lokalt anpassade bestämmelser fortsättningsvis i tillräcklig grad kan bibehållas.

Mariehamn den 25 februari 1980

Ragnar Erlandsson
Vice LANTRÅD

Håkan Kulves
Miljövårdsintendent

Norge**Miljøverndepartementet:**

Miljøverndepartementet er av den oppfatning at det i utmarksområdene i Norden kommer til å bli økt ferdsel med økt slitasje som sannsynlig resultat. Det er derfor behov for å vurdere tiltak for å begrense skadevirkningene.

De problemstillinger som medlemsforslaget reiser, har opptatt miljøvernmyndighetene i flere år. Det er også tatt skritt til å få utviklingen under kontroll, jfr. f. eks. lov om motorferdsel i utmark og vassdrag. Vernetiltak for særskilt sårbare områder begrunnes ofte dessuten med behovet for å redusere ferdselen. Behovet for oppsyn i utmark er under vurdering.

I nordisk sammenheng har arbeidsgruppen for naturvernspørsmål under Embetsmannskomiteén for miljøvernspørsmål tatt initiativet til et prosjekt om friluftsliv i Norden der slike problemstillinger inngår i oppdraget. Nordisk arbeidsgruppe for fritidsbåter under Nordisk Ministerråds Stedfortrederkomité har engasjert seg i informasjon og vegledning av nordiske båtuturister samt tatt opp til drøftning en utvidelse av slik informasjon til båtfolk fra kontinentet. Det vil være behov for samarbeid mellom reiselivsmyndighetene og miljøvernmyndighetene i denne sak.

Oslo, 15. februar 1980.

Etter fullmakt

Richard G. Fort

Liv Eckhoff

Samferdselsdepartementet:

Samferdselsdepartementet har innhentet uttalelser fra Miljøverndepartementet og Landslaget for reiselivet i Norge og disse uttalelser vedlegges (*se oven resp. nedan*). Samferdselsdepartementet vil for sitt vedkommende uttale:

1. Norske samferdselsmyndigheter er oppmerksom på de skadevirkninger på naturen og de tradisjonelle næringer som forårsakes av den økende turisme. Det gjelder i særlig grad forsøpling av naturen. I tillegg til det arbeid for reduksjon av skadevirkningene som er gjort og gjøres her i landet, foregår det allerede et visst samarbeid på nordisk basis. Vi gjør nærmere rede for dette under punkt 3.

2. Det vil være fordelaktig om samarbeidet på nordisk plan kan utvides. M. h. t. ikke-nordiske turister har ikke vi erfaring for at forsøpling spesielt må tilskrives disse. Men i den utstrekning ikke-nordiske turister volder

særskilte problemer i de andre nordiske land, bør det fra norsk side ikke være noe i veien for at man tiltrer medlemsforslaget.

Vi har ikke tatt standpunkt til de ideer om virkemidler som er nevnt i begrunnelsen for medlemsforslaget. Når det foreslås at Nordisk Ministerråd skal vedta åtgjerder, bør det i første rekke innebære igangsetting av utredningsarbeid om hvilke virkemidler man bør ty til.

3. Om arbeidet med problemene i Norge og på nordisk basis kan vi opplyse:

I St. meld. nr. 46 (1976–77) Om reiselivet – offentlige oppgaver og administrasjonsordning er uttalt at reiselivet må vurderes også på bakgrunn av sine økologiske og miljøvernmessige konsekvenser, og at det derfor best mulig må ledes til områder der skadevirkningene er minst. Det pekes der på at begrensninger i bl. a. naturressurser og risiko for at rekreasjonsmuligheter kan bli forbrukt eller nedsøplet, gjør at det offentlige på en helt annen måte enn tidligere må ta hensyn til slike forhold i planlegging og ved tilrettelegging for reiselivsnæringen.

Samferdselskomiteen i Stortinget har sluttet seg til at det i den fremtidige reiselivspolitikken vil være ønskelig i større grad enn hittil å prøve å motvirke de overbelastninger et tiltakende reiseliv kan påføre bl. a. naturen og friluftsområdene. I regjeringens langtidsprogram for 1978–81 heter det at "vern av naturmiljøet er en grunnleggende forutsetning for allmennhetens muligheter for friluftsliv og naturopplevelse".

Skadevirkninger som følge av turisme er omhandlet i NOU 18 B/78 "Bruken av Finnmarksvidda" og i Reiselivsplanen for Nord-Norge og Nord-Trøndelag. I brev av 25. april 1970 til Kommunal- og arbeidsdepartementet tok Hotell- og turistdirektoratet opp spørsmålet om diverse restriksjoner når det gjelder telt og campingvogn i utmark, og senere er problemene tatt opp med Miljøverndepartementet.

Reiselivsdirektoratet har tatt kontakt med Vegdirektoratet for å utvirke at arbeidet med å bedre service-tilbudet langs vegene blir forsert på landsbasis. Det er påpekt at servicetilbudet langs vegene er et nødvendig offentlig tiltak for å motvirke forsøpling og naturødeleggelser. I retningslinjene som er sendt vegsjefene i forbindelse med revisjon av norsk vegplan for periodene 1982–85 og 1986–89, har Vegdirektoratet bedt vegvesenet utvise en mer aktiv holdning til utbygging av service-tiltak. Reiselivsdirektoratet har bedt fylkenes utbyggingsavdeling ta kontakt med vegsjefene, slik at vegsjefenes planlegging av servicetilbud langs veg sees i sammenheng med den planlegging som skjer for reiselivsnæringen og for bruk av friluftsområder. Den nye loven om vern mot forurensning og forsøpling fastlegger ansvaret for forsøpling langs veg. I de veiledende temahefter for fylkesplanleggingen som Reiselivsdirektoratet har under arbeid, gjør vi oppmerksom på at det kan være ønskelig å legge restriksjoner på de tilreisendes bruk av naturområder.

Reiselivsdirektoratet har forberedt et prosjekt i regi av Nordisk Minis-

terråd om små lokalsamfunns tåleevne for reiselivsutbygging. Det planlegges gjennomført de nærmeste år.

Nordisk Vegteknisk forbund har i arbeid ved Transportøkonomisk institutt et utredningsprosjekt kalt Kommersielle serviceanlegg langs veg, som påregnes avsluttet sommeren 1980.

Vi har formidlet kontakt mellom Østfold fylke og svenske distrikter for planlegging av Svinesund-området.

Oslo, 29 februar 1980

Etter fullmakt

Erik Ribu

John H. Paxal

Norges naturvernforbund:

Norges naturvernforbund gir med dette sin støtte til medlemsforslaget. Å få en snarlig avklaring på spørsmålet om hvorvidt almenhetens rettigheter også omfatter utlendinger, vil være avgjørende for hvilke tiltak som eventuelt må iverksettes.

Oslo, 11. desember 1979

Norges naturvernforbund

Per Flatberg

Generalsekretær

Landslaget for reiselivet i Norge:

Landslaget for reiselivet i Norge har merket seg bakgrunnen for at forslaget er reist, men vil i utgangspunktet stille seg tvilende til om der finnes tilstrekkelig og oversiktlig erfaringsmateriale om dette problemområdet til å kunne ta riktige beslutninger om mottiltak.

LRN er oppmerksom på at en i Norge såvel som i de øvrige nordiske land har erfart visse skadevirkninger av for konsentrert reisetrafikk, men for Norges vedkommende er dokumentasjonen og kunnskapen omkring disse forhold foreløpig mer en følelsesak enn et vitenskapelig dokumentert faktum. LRN vil derfor peke på nødvendigheten av å arbeide fram en dokumentasjon på hvilke skadevirkninger turismen påfører natur og miljø i de nordiske land før en kan ta fornuftige beslutninger om mottiltak.

LRN vil også peke på at en av årsakene til at gjester fra utlandet bidrar til forsøpling langs ferdselsveger og i naturen forøvrig, ofte er mangelen på hensiktsmessige tilbud om rasteplasser langs vegene, søppelkurver, toaletter o. l.

En er enig i forslagsstillernes vurderinger om nødvendigheten av mer informasjon omkring hvilke regler som gjelder for retten til fri ferdsel i de nordiske land. Utenlandske besøkende har ofte vanskeligheter med å få kjennskap til slike regler, selv om regelverket nå i stor utstrekning er tatt med i de informasjonstrykksaker som de nasjonale reiselivsorganisasjoner distribuerer på utenlandske markeder.

LRN stiller seg tvilende til forslaget om å innføre særregler for utlendinger når det gjelder forholdet til den frie ferdselsrett. Dette vil etter vår vurdering lett kunne oppfattes som diskriminering overfor utlendinger og vil sette spørsmål ved de nordiske folks egne krav og forutsetninger ved reiser i utlandet.

Vi kan også dele de synsmåter forslagsstillerne kommer med når det gjelder ønsket om så likeartede bestemmelser i de nordiske land som mulig.

Oslo, 25. januar 1980

Landslaget for reiselivet i Norge

Just Muus-Falck

Adm.dir.

Kåre Ystanes

Avd.sjef

Den norske reisebyråforening:

Ifølge det fremlagte forslag ser det ut til at man forsøker å sette likhetstegn mellom økningen i den ikke-nordiske turisme på den ene siden og skadevirkningene på naturen på den annen. Ifølge vår oppfatning er dette en konklusjon som strider mot all erfaring, da antallet ikke-nordiske turister i denne forbindelse er minimalt og følgelig også vil ha en liten betydning. Etter vår oppfatning er det masseturismen som påfører naturen store skadevirkninger. Det er med andre ord landets egne borgere og dernest den internordiske turisme som her spiller en rolle.

Vår forening er enig i at det bør gjennomføres beskyttelsestiltak på steder hvor naturen kan påføres varig skade gjennom turismen. Disse tiltak må imidlertid gjelde *for alle* dersom de skal få noen effekt.

Vi vil også anføre at det antydde selektive tiltak mot de ikke-nordiske

turister også i høyeste grad vil virke diskriminerende på et urealistisk grunnlag. Utover dette kan vi ikke se at de vil ha noen praktisk betydning.

Oslo, 27. desember 1979

Den norske reisebyråforening

Jan Svendsen

Norske turistforeningers forbund

Norske turistforeningers forbund vil her kommentere forslaget med hensyn til norske forhold.

En kan si seg enig i at en for stor bruk av naturen, særlig på Nordkalotten i Finnmark og deler av Troms fylker, vil kunne redusere samenes og andres næringsgrunnlag, og tildels ødelegge den natur turistene kommer for å finne. Det siste gjelder ikke bare Nordkalotten, men også resten av landet, eksempelvis særlig sårbare nasjonalparker, ikke minst Skjærgårdsparken på Sørlandet.

Muligheten til å begrense den almenne ferdselsrett til kun å gjelde for egne borgere, eller evt. innbyggere i Norden, ansees som lite realistisk. Å kanalisere utenlandske (personer bosatt utenfor Norden) fotturisters bruk av naturen til visse ruter, eller kun å tillate dem å benytte seg av naturen i følge med en godkjent leder som skal påse at de oppfører seg i henhold til norsk lov og sedvane, finner en meget tvilsomt, og praktisk talt umulig å gjennomføre og kontrollere.

Den mest nærliggende løsning er å gi øket opplysning om de rettigheter og plikter en har, når en som turist vil benytte seg av den almenne ferdselsrett i Norge. Informasjonsmaterieell bør kunne deles ut i reisebyråer i utlandet, som selger reiser til Norge, og i Landslaget for Reiselivets kontorer. Slikt materieell bør også forefinnes på tollstasjoner, hoteller og andre innkvarteringssteder, på transportmidler m. v.

Et forhold som må iakttas særlig nøye er utenlandske turister som, ofte under skinn av å være vitenskapsmenn, røver egg og unger fra sjeldne fuglearter og borttar sjeldne, fredete planter, og på den måten forringer vår fauna og flora.

Oslo, 30. januar 1980

Norske turistforeningers forbund

Truls Kierulf

Formann

Inger E. Vamnes

Sekretær

Sverige

Statens naturvårdsverk:

Utomnordiska turister vållar onekligen problem även i Sverige, främst troligen på grund av bristande kännedom om förhållandena här. I mellan-europeernas ögon kan även normalt skött svensk skogsmark förefalla vara vildmark, där man kan ta sig friheter. Fråga är om inte turistreklamen får ta på sig en del av ansvaret för att denna uppfattning blivit så spridd. Problemet har i Sverige särskilt påtalats i samband med kanoting i vattendrag där tillräckliga mottagningsanordningar saknats.

Såväl i dessa sammanhang som längs våra genomfartsleder till lands och till sjöss och i särskilt väl besökta turistområden måste anordningar och information finnas som motsvarar behovet för att skadeverkningarna på naturen skall minimeras.

Allemansrättens rättigheter och skyldigheter måste alla utländska turister bli medvetna om. Naturvårdsverket har i samverkan med andra myndigheter och organisationer verkat för en bred informationspridning om allemansrätten. Det mesta riktar sig till svenskar och invandrare i Sverige, men numera ingår regelmässigt ett avsnitt om allemansrätten i seriös turistinformation till icke nordbor enligt överenskommelse med Sveriges turistråd. Vi får dock inte glömma att problemen med svenskarnas bristande hänsyn i sitt uppträdande i naturen utan tvekan är betydligt större än de skador de förhållandevis få utomnordiska turisterna orsakar under en kort säsong.

De tankar som förs fram i motionen om begränsad allemansrätt för våra utomnordiska gäster kan naturvårdsverket inte ställa sig bakom. Allemansrätten bör gälla lika för alle man. Det är också svårt att tänka sig att uppnå en enhetlig utformning av allemansrätten i de nordiska länderna eftersom skillnaderna i rättigheterna är ganska betydande. Däremot går det säkert att formulera vissa generella hänsynsregler som alla länder kan bli överens om. I övrigt får man ta seden dit man kommer.

Det är alltså framför allt genom intensifierad information och genom väl anpassade anordningar som problemen bör lösas och inte genom speciallagstiftning och specialarrangemang av de slag som vi själva minst av allt skulle vilja möta i andra länder.

Solna den 25 mars 1980

På statens naturvårdsverks vägnar

Gunnar Rasmussen

Sveriges turistråd:

Som påpekas i förslaget har naturmiljön stor betydelse för den nuvarande och framtida turismen till och inom Norden. Till skillnad från många andra turistområden utgör naturmiljön i Norden inte bara ramen kring en turistupplevelse. I Norden utnyttjas tvärtom naturen för turistupplevelsen. Att fritt kunna vistas i naturen och att även med vissa begränsningar kunna utnyttja dess resurser utgör ett av de bästa argumenten som finns för att stimulera inhemsk befolkning till rekreation samt för att intressera utomnordiska gäster att besöka denna del av världen.

Självklart kräver de generösa regler som finns beträffande utnyttjandet av naturmiljön att effekterna av nyttjandet ständigt kontrolleras. I Sverige finns ett flertal juridiska instrument som används, alternativt kan användas för att reglera nyttjandet av naturen i sådana områden som är speciellt känsliga. Detta kan gälla föreskrifter om allmänhetens uppträdande i naturreservat, naturvårdsområden, nationalparker och områden med särskilt skydd för djurlivet. Där kan t. ex. tältning och eldning förbjudas helt såväl som plockning av blommor av något slag.

Kommunerna kan vidare genom den lokala ordningsstadgan begränsa utnyttjandet av allmän mark för camping, eldning etc. Beträffande motorfordon gäller för i princip hela landet att all körning i terräng är förbjuden på barmark och snötäckt skogsmark med plant- eller ungskog. Av ovan sagda framgår att samhället i dag besitter ett flertal instrument för att reglera utnyttjandet av marken i känsliga områden för rekreationsändamål.

Den enskildes kunskaper om hur man uppträder i naturen är utomordentligt viktiga för bibehållandet av rättigheter att fritt kunna utnyttja vår natur. Urbaniseringen i landet som inneburit att vi från år 1900 till 1978 ökat antalet tätortsinnevanare från 28 % till 83 % gör att nutidens människor inte självklart vet vad naturen tål att utnyttjas till utan att förslitas. Saklig information måste därför till både i skolan och i hushållen. Här måste ansvariga för central information om fritid, rekreation och turism känna en skyldighet att redovisa vilka begränsningar var och en måste göra vid utnyttjandet av naturen. Samtidigt bör ytterligare ansträngningar på lokal nivå göras för att informera, men kanske framför allt kanalisera besöken i naturen på ett sådant sätt att eventuella skador på naturen kan minimeras. Tyvärr brister man ibland vid uppföljningen av medvetna satsningar för att locka turister ut i naturen. Fortfarande förmärks en viss obalans mellan tillgången på lägerplatser, sop- och latrinställen, m m och det antal turister som lockas till ett område. Detta har i vissa fall lett till onödiga konflikter mellan lokalbefolkningen och turismen. Har dessutom en konflikt uppstått med utländskt inslag har den ofta givits stora proportioner. Naturligtvis kan brister på information till våra utländska gäster om allemansrättens innebörd vara en bidragande orsak. Och här finns alltid

behov av ytterligare insatser. Men oftast visar det sig att enstaka människors obetänksamhet varit anledningen till det inträffade. Detta gäller såväl svensk som utlänning.

Andelen turister från utomnordiska länder på sk kommersiella anläggningar utgör 18% exklusive camping. Drygt hälften av dessa (56%) återfinns inom våra storstadsområden. För camping är andelen utomnordiska besök 11%. Problemen kring föroreningen av naturen kan för närvarande inte hänföras till denna grupp i den utsträckning som framgår av förslaget.

En förutsättning för en sund utveckling av svensk turism är en effektivare planering av de naturområden som utnyttjas för rekreation. Den byråkrati som skulle krävas för att kanalisera utlänningars vistelse i den svenska naturen skulle inte bara vara onödig och dyrbar utan skulle sannolikt också uppfattas som kränkande för de turister som skulle drabbas. För att ytterligare markera vår ståndpunkt har Sveriges turistråd ingivit ett förslag till den svenska regeringen om att utländska besökare jämställs med svensk medborgare vad gäller rätten till fiske med handredskap. Detta i samband med den av fiskevattenutredningen (SOU 1978:75) föreslagna utvidgningen av fiskerätten för allmänheten med handredskap i områden som tidigare haft enskild fiskerätt.

Under hänvisning till ovanstående konstaterar Sveriges turistråd att förutsättningar för en bra utveckling av turismen ligger i ett aktivt samhällsengagemang vid planeringen av bl. a. naturområden lämpliga för turism samt att utländska besökare beredes tillfälle till rekreation på sådana villkor att Norden framstår som ett attraktivt resmål med därmed förknippade positiva effekter för de nordiska länderna.

Stockholm den 18 februari 1980

Sveriges turistråd

Bertil Harrysson

Verkställande direktör

Länsstyrelsen Stockholms län:

Länsstyrelsen har berett Stockholms läns landsting, Stockholms kommun samt skärgårdskommunerna Norrtälje, Värmdö, Vaxholm, Haninge, Nynäshamn och Södertälje, möjlighet att yttra sig. Inkomna yttranden bifogas (*se nedan*).

Förslaget berör slitage och skador på naturen i de nordiska länderna. Känsliga miljöer utgör bl a den arktiska floran och faunan samt skärgårdsregioner. Även störningar och olägenheter för glesbygdsborna kan uppkomma genom en växande turism.

Förslagsställarna anser vidare att kännedom om den nordiska allemansrättens innehåll och skyldigheter samt gällande lagregler och bestämmelser sannolikt är mycket begränsad bland icke-nordiska turister. I förslaget konstateras även att de skador som turisterna åsamkar naturen oftare beror på okunskap än uppsåtlig överträdelse av sedvänjor och bestämmelser.

Förslagsställarna framhåller att man bör överväga särbestämmelser om allemansrätten för utlänningar, särskilda vandringsleder, obligatorisk färdledning m. m. En effektiv och internordiskt samordnad information skulle enligt förslaget vara mycket angelägen. Enhetliga regler i alla nordiska länder är önskvärd och viktig.

Enligt förslaget skall Nordiska rådet rekommendera Nordiska ministerrådet att vidta åtgärder i syfte att minimera sådana skadeverkningar på naturen och de traditionella näringarna, som förorsakas av växande turism speciellt från utomnordiska länder.

Länsstyrelsen anser att medlemsförslagets syfte och målsättning bör uppmärksammas och att turismens skadeverkningar på natur och näringsfång bör minskas och om möjligt elimineras.

Antalet människor som söker rekreation i naturen ökar stadigt. Andelen turister från Europa har även ökat markant. En stor del av dessa är bilburna. De skadeverkningar som främst påtalas är av två slag, dels nedslitning av natur, dels störningar som drabbar traditionella näringsgrenar samt konflikter med boende i glesbygd.

Den ökande turismen från utomnordiska länder främjas och uppmuntras samt anses positiv både för betalningsbalans och ökad förståelse mellan människor och kulturformer. En orörd natur utgör sannolikt den största attraktionen. Turismens positiva betydelse, ekonomiskt, regionalpolitiskt och kulturellt, är känd och uppskattad i de nordiska länderna. De negativa följderna av en ökad turism är däremot ofullständigt kända. Det är därför viktigt att de negativa sidorna kartläggs och åtgärdas. Det är en fördel om detta kan ske genom ett internordiskt samarbete.

Ifall alltför många besökare vistas inom samma område, uppstår problem. Naturen, dvs den attraktiva miljön, förändras i negativ riktning och områdets egenvärde som turistmål försämras. Skador och slitage på naturen bör så långt möjligt kvantifieras och inventeras så att de ekologiska förändringarna kan mätas och beräknas. Detta är en förutsättning för att man genom lämpliga åtgärder skall kunna minska eller helst undanröja konstaterade skador i naturen.

Mer påtagliga och svårbemästrade är de störningar som drabbar människor i glest bebyggda områden, fjällregioner och skärgårdsområden. I samband med bl. a. båturet rörligt friluftsliv och fritidsfiske kan konflikter uppstå. Dessa frågor uppmärksammas i det skärgårdsprojekt som med stöd från Nordiska ministerrådet inletts gemensamt av Åland, Åboland och stockholmsregionen.

Den urgamla allemansrätten utgör grunden till vår möjlighet att vistas i skog och mark och färdas på hav, sjöar och vattendrag. Allemansrätten bör bevaras och tillämpningen bör vara så likformig som det är möjligt med hänsyn till vad som gäller för de olika nordiska länderna. Att göra skillnad mellan nordiska respektive utomnordiska turister eller medborgare torde i detta sammanhang vara olämpligt. För att motverka och undvika påtalade olägenheter är det nödvändigt att en effektiv och enhetlig information kan ges åt både inhemska och utländska turister av alla kategorier.

Länsstyrelsen tillstyrker medlemsförslaget med lämnade kommentarer.

Stockholm den 28 februari 1980

Gunnar Helén

Anders Häggblom

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län:

Göteborgs och Bohus län är ett i hög grad turistfrekventerat län där icke-nordiska turister utgör ett stort inslag. Turismen är huvudsakligen koncentrerad till kusten och sommaren samt till största delen båt- eller bilburen. Som i de flesta livligt turistfrekventerade områden i landet kan också i detta län konstateras slitage på ömtålig natur och omfattande nedskräpning. Enligt länsstyrelsens uppfattning är detta främst beroende på det stora besökarantalet och bristande allmän hänsyn. I mindre utsträckning torde nationalitet och ren ovetskap om regler ha betydelse.

Det är givetvis angeläget för myndigheter med naturvårdsansvar att planera för ett motverkande av skador, som kan uppkomma på natur genom friluftsverksamhet. Det är viktigt i detta sammanhang att markanvändningsplaneringen inom turistfrekventerade områden som t. ex. kustzonen i Bohuslän sker på sådant sätt att huvuddelen av friluftsverksamheten kan kanaliseras till mindre känsliga områden oavsett turisternas nationalitet. Erfarenhetsmässigt går detta bra inom avsatta naturreservat, för vilka man med bestämmelser och dispositionsplaner kan åstadkomma ett från naturvårdssynpunkt riktigt utnyttjande. Detta kan bland annat gälla anläggning av parkeringsplatser, stigar, badplatser, raststugor, rastplatser och bryggor samt uppförande av toaletter och andra servicebyggnader. En sådan dispositionsplanering utföres oftast av naturvårdsenheten och förvaltaren i samverkan. Förslag till sådana planer behandlas av skötselrådet och går regelmässigt till kommunen för yttrande.

Naturreservaten täcker emellertid relativt små ytor och problemen är långt större och mer svårbemästrade utanför reservatområdena. Här måste i högre grad sättas tillit till kommunernas förmåga att i sin markanvänd-

ningsplanering lösa dessa frågor. Underlag för denna planering förutsätts bl. a. länsstyrelsens naturinventeringar kunna utgöra.

Det är därvid en väsentlig skillnad i möjligheter och teknik att behärska problem sammanhängande med turismen från landsidan och den från sjösidan. Turismen från landsidan är i hög grad bilburen och beroende av parkeringsplatser, campingplatser, stugbyar, badanläggningar o. d. för utnyttjande av naturattraktionerna. Den konventionella markanvändningsplaneringen kan rätt bedriven i väsentlig utsträckning åstadkomma en acceptabel kanalisering till lämpliga områden av denna sorts turism.

Mycket av turismen från sjösidan är helt annorlunda och bygger till stor del på ett oberoende av sådana anläggningar och därför mycket svårare att kanalisera. Uppförande av s. k. sopmajor på vissa strategiska punkter har erfarenhetsmässigt visat sig vara en god satsning men ingalunda tillräcklig. Inrättande av fågelskyddsområden med tillträdesförbud under häckningstid har också haft en positiv inverkan. Atskilliga problem kvarstår dock och båtturen är i ständigt ökande. Grundliga metodstudier erfordras för att få rätt grepp på denna form av turism inte minst från ekologisk synpunkt.

Informationen i vårt land till utländska besökare, särskilt icke-nordiska, är bristfällig och torde väsentligt kunna förbättras. Broschyrer, foldrar och anslag skulle i större utsträckning kunna inrymma information på tyska, engelska och franska om naturförhållanden och regler. Detsamma gäller anslag och skyltar inom förordnandeområden med särskilda bestämmelser. Inom reservaten skulle särskilda reservatvårdare kunna ge ytterligare information. Turistbyråer och andra inrättningar inom turistbranschen kan medverka på liknande sätt i större utsträckning än vad som nu sker. Åtgärder av detta slag måste i huvudsak betraktas som kostnadsfrågor. Sådana och liknande åtgärder kan säkerligen bidra till en ökad insikt om naturvärdena och om angelägenheten att visa hänsyn. Länsstyrelsen står emellertid helt främmande för att "särskilda bestämmelser om allemansrätten i fråga om utlänningar" skulle införas. Detsamma gäller särskilda vandringsleder etc. för utländska besökare. Sannolikt skulle nordiska turister i andra länder inte kunna tänka sig en liknande uppdelning i besökar-kategorier även om allemansrätt ej existerar i samma omfattning annorstädes.

Sammanfattningsvis vill länsstyrelsen anföra att slitage och skador på naturen till följd av friluftsliv måste betraktas som ett allmänt problem, ej hänförligt till speciella besökar-kategorier. Markanvändningsplanering med särskild inriktning på dessa problem och bättre information är de viktigaste åtgärderna för en förbättring av sådant slag som åsyftas i rubricerade förslag.

Göteborg den 11 februari 1980

Lennart Gronberg

Carl-Axel Jansson

Länsstyrelsen i Malmöhus län:

Turismens verkningar på naturen bör i första hand följas av respektive nations centrala, regionala och lokala myndigheter med ansvar för dessa frågor. Så sker redan i dag. Dessa myndigheter har vidare möjlighet att genom en aktiv planering styra turismen till områden med mindre ömtålig natur eller att kanalisera besökare av känsliga områden till uppmärkta leder och stigar. Den planering som för närvarande sker inom de s. k. rekreatiomsområdena syftar bl. a. till detta. Turismen har i dessa områden en viss sysselsättningsfrämjande effekt.

Länsstyrelsen delar förslagsställarnas uppfattning att en ökad information rörande bl. a. allemansrätten är ett verksamt medel för att minska skadeverkningar på naturen. Länsstyrelsen finner det därför angeläget och påkallat att Nordiska rådet verkar för att information om bl. a. allemansrättens innebörd både vad gäller rättigheter och skyldigheter, på ett lättfattligt och effektivt sätt sprids till turister i Norden. Denna information bör dock spridas så väl till nordiska som icke-nordiska turister.

Malmö den 27 mars 1980

Tryggve Dackman

Göran Mattiasson

Länsstyrelsen i Jämtlands län:

Turistutvecklingen i Jämtlands län har under de senaste åren varit betydande. Den helt övervägande delen av turisterna kommer från de nordiska länderna. De utomnordiska turisterna har visserligen ökat i antal men är fortfarande få. De utvecklingstendenser som antyds i medlemsförslaget ifråga om utlänningars uppträdande i naturen har ej varit aktuella annat än i undantagsfall. Det har exempelvis förekommit att utlänningar ägnat särskilt intresse åt samling av fridlysta fågelägg och lägerverksamhet till förfång för enskild markägare har också etablerats. I det senare fallet kan man förmoda att det brustit i fråga om kännedom om landets lagar och bestämmelser.

Den ökande tillströmningen av turister har under alla omständigheter resulterat i ett betydande naturslitage inom de mer intensivt nyttjade fjällområdena. Det slitage som i första hand kan iakttagas är påverkan på den högre vegetationen genom kvistbrytning och vedtakt. Slitaget på marken är i huvudsak koncentrerat till leder och stigar samt efter vattendrag och stränder. På senare år har framförallt camping, kanoting och ett ökat snöskoteråkande bidragit till att slitaget ökat och fått en vidare spridning.

Länsstyrelsen har för att få ett underlag för bedömning av naturslitagets omfattning låtit utföra separata undersökningar av campingturismen i västra Jämtlandsfjällen och kanotturismen i Rogenområdet. Undersökningarna visar att slitaget lokalt kan vara betydande och att det finns anledning att redan nu sätta in åtgärder för att begränsa omfattningen.

Det finns för närvarande i huvudsak tre olika alternativa möjligheter att välja för att komma till rätta med rådande missförhållanden, nämligen information, kanalisering med anläggningar och kanalisering genom begränsningar i allemansrätten. Informationsverksamheten har hittills till största delen legat på naturvårdsverket. Informationskampanjer om bl. a. innehållet i allemansrätten har varit ett centralt inslag i denna verksamhet. Länsstyrelsen har huvudsak medverkat till att tillskapa anläggningar typ leder, vindskydd, rastplatser m. m. för att minska slitaget och ge bättre förutsättningar för omhändertagande av bl. a. avfall. Åtgärder för att begränsa allemansrätten har ej varit aktuella annat än inom särskilt skyddsvärda områden.

Det nordiska utbytet är i Jämtlands län i första hand knutet till Norge. Ett stort antal norrmän besöker årligen länet för såväl rekreation som handel. Framför allt under våren är tillströmningen till länets gränsnära områden stor. Det kan under speciellt påsktiden inträffa att flera hundra norska bilar står parkerade på sträcken mellan Storlien–Enafors. Dessa människor söker sin rekreation i terrängområdena i anslutning till vägen och orskar givetvis en del skada på vegetationen under sin vistelse där. Det händer också att de allemansrättsliga reglerna överträds. Länsstyrelsen har efter påstötningar från enskilda markägare tagit kontakt med fylkesadministrationen på norsk sida för att informera om den rådande situationen. Man har från norsk sida lovat gå ut med en bred information om svensk allemansrätt till den allmänhet som närmast är berörd. Det stora problemet är emellertid att klara uppställningen av bilar eftersom parkeringsplatser i stor utsträckning saknas. Norrmännen är därför i det aktuella fallet hänvisade till att ställa bilarna efter europaväg 75 vilket är otillfredsställande från såväl snöröjnings- som trafiksäkerhetsynpunkt.

Ett ökat nordiskt samarbete för att klara ut vissa konflikter av ovan beskrivet slag borde etableras. Detta är förmodligen än mer aktuellt om man ser till samordningen av turisttrafiken längs fjällederna. I strävan att höja fjällsäkerheten bör en samordning ske över gränsen ifråga om bl. a. ledmarkeringar och andra för säkerheten väsentliga funktioner.

Länsstyrelsen får slutligen deklarerat sitt bestämda avståndstagande till förslagställarnas krav på särskilda leder och regler för icke-nordbor. Ett genomförande härav skulle inte märkbart bidra till att lösa frågan om ett tilltagande naturslitage. Dessa frågor bör lämpligen lösas genom en aktiv information och olika former av kanalisering åtgärder.

Länsstyrelsen har i ärendet inhämtat yttranden från Åre och Härjedalen.

lens kommuner, Jämtlands-Härjedalens turistförening och friluftsförbundet i Jämtlands län. (se nedan)

Östersund den 25 februari 1980

Lars Calleberg

Mats Deltin

Länsstyrelsen i Norrbottens län:

Turismen har redan idag en stor betydelse för Norrbottens näringsliv. En aktiv planering för en utökad turistnäring pågår både på primärkommunal och regional nivå. Såväl de direkta som indirekta sysselsättningseffekterna av en ökad turistnäring förväntas få stor betydelse framför allt för fjällkommunerna med deras i övrigt ensidiga näringsunderlag.

Samtidigt kan dock konstateras att turismen medför vissa skadeverkningar i form av naturslitage, nedskräpning samt störningar på primärnäringarna bl. a. jordbruk, fiske och renskötsel.

De mest påfallande skadeverkningarna uppträder helt naturligt i omedelbar anslutning till större turistanläggningar och turistcentra och kring de större vägarna.

Länsstyrelsen har i olika sammanhang vidtagit åtgärder för att minska dessa skadeverkningar. För att motverka nedskräpning längs vägarna har länsstyrelsen sålunda iordningställt ett stort antal naturrastplatser som naturvårdande beredskapsarbete och ytterligare flera planeras.

Särskilt känslig för nedslitning är den subarktiska fjällnaturen där naturens förmåga till självläkning är liten. Länsstyrelsen har i samband med sin översiktliga fjällplanering formulerat en policy för den framtida turistiska utvecklingen i fjällområdet. Denna policy är ägnad att minimera turismens påverkan på den känsliga vildmarksnaturen. Jfr bl. a. meddelandeserien "Översiktsplanering BD-län" medd. nr 4 och 12.

Den helt övervägande delen av turisterna i Norrbotten kommer från de nordiska länderna. De utomnordiska turisterna ökar visserligen i antal men är fortfarande relativt få.

De i medlemsförslaget antydda skadeverkningarna av speciellt de utomnordiska turisternas färd i naturen kan för Norrbottens del ej beläggas annat än i undantagsfall. Det har exempelvis förekommit att ägg och ungar av sällsynta och fridlysta fågelarter utsatts för systematisk insamling av huvudsakligen utomnordiska samlare.

Turismen i Norrbotten, liksom för övrigt på hela Nordkalotten, baserar sig framför allt på områdets ursprungliga natur och möjligheterna till fri färd i opåverkad vildmark.

En generell eller partiell inskränkning av allemansrätten kan få långtgående negativa inverknings på områdets turistiska dragningskraft.

Inom särskilt känsliga naturområden erbjuder däremot naturvårdslagen goda möjligheter att reglera allmänhetens uppträdande. I vissa fall där besöksstrycket blir för stort kan det bli aktuellt att använda sig av lagens skyddsmöjligheter (naturreservat, naturminne, fågelskyddsområde).

Möjligheterna att genom lokala selektiva åtgärder motverka skadeverkingarna är goda och bör i första hand användas framför generella begränsningar av allemansrätten.

Mot bakgrund av vad som ovan anförts är länsstyrelsen för sin del ej beredd att tillstyrka de av motionärerna föreslagna särskilda bestämmelserna i fråga om icke nordiska utlänningars allemansrätt.

Länsstyrelsen vill i detta sammanhang också peka på den beklagliga tendens som föreligger att inskränka allemansrätten och med allemansrätten nära sammanhängande rättigheter även för medborgare från övriga nordiska länder. Detta sker ofta genom olika sinsemellan icke samordnade på administrativ nivå tillkomna beslut. Som exempel på detta kan nämnas de förbud mot bärplockning för utländska medborgare som tillämpas i vissa nordfinska och nordnorska kommuner, vidare de speciella och delvis diskriminerande regler beträffande utlänningars möjligheter till sportfiske som tillämpas i Nordnorge samt även i Nordfinland.

Länsstyrelsen anser för sin del att sådana utestängande bestämmelser, i den mån de anses nödvändiga för att tillgodose ortsbefolkningens intressen, bör användas i så begränsad omfattning som möjligt och föregås av diskussioner i lämpligt forum, så att erforderlig samordning erhålles. Strävan bör därvid vara att allemansrätten bör ha i stort sett samma innehåll i de olika nordiska länderna. Allemansrätten och nära med denna sammanhängande rättigheter och möjligheter till utnyttjande av naturen för rekreation bör inom Norden vara lika för alla nordiska medborgare.

Följderna av att en genomdiskuterad policy saknas och att sektorsmyndigheterna i varje land därför fattar beslut utan samordning med övriga samhällsaspekter och utan samordning med de övriga nordiska länderna kan i framtiden bli att Nordens medborgare finner sig i stort sett utestängda från möjligheterna till naturnära rekreation i grannländerna.

Särskilt på Nordkalotten där stora befolkningsgrupper har nära kontakter över gränserna och behovet av samverkan är stort av näringspolitiska skäl är en sådan utveckling icke önskvärd.

Länsstyrelsen vill understryka behovet av att kraftfulla åtgärder snarast vidtages för att hejda denna utveckling.

Det av motionärerna framförda förslaget om samordnad nordisk information till icke nordiska turister om allemansrätten och umgänget med naturen är väl motiverat och bör föranleda konkreta åtgärder.

Den alltmer växande turismen motiverar också att problemet med turismens skadeverkingar på naturmiljö och naturbundna näringar närmare kartläggs.

Länsstyrelsen anser att det skulle vara av utomordentligt stort värde om

en samordnad undersökning av turismens skadeverkningar kunde genomföras för kalottområdet i sin helhet och förslag till lämpliga förebyggande åtgärder utarbetas. De erfarenheter som vunnits i de respektive länderna kunde därigenom tillvaratagas.

Ett sådant uppdrag kan lämpligen anförtros åt en arbetsgrupp under Nordkalottkommittén med deltagande från de berörda länens naturvårdsorgan.

Luleå den 23 maj 1980

R. Lassinantti

Hans Furmark

Stockholms läns landsting, regionplane- och näringslivsnämnden, hänvisar i skrivelse den 18 januari 1980 till regionplanekontorets tjänsteutlåtande av den 4 januari 1980 (se nedan).

Stockholms läns landsting, regionplane- och näringslivsnämnden, regionplanekontoret:

Förslagsställarna pekar på de skador på naturen och olägenheter för glesbygdsborna som kan uppkomma genom en växande turism. Nordbor känner i allmänhet till allemansrättens innehåll och de skyldigheter att visa hänsyn som den också innebär. De vet även oftast hur man skall bete sig i den nordiska sårbara, orörda naturen. De icke-nordiska turisterna är däremot mera sällan medvetna om allt detta, och de är inte heller alltid klara över hur riskabelt det kan vara att vistas i en vildmarksmiljö utan tillräcklig vana och utrustning.

För att komma till rätta med problemen kunde man överväga särskilda bestämmelser om allemansrätten i fråga om utlänningar, särskilda vandringstrutter, obligatorisk färdledning etc. Först och främst behövs emellertid en effektivare information än tidigare, helst genom gemensamma nordiska ansträngningar. Också från turisternas synpunkt vore det till fördel om bestämmelserna i alla nordiska länder vore så enhetliga som möjligt.

Förslaget är att Nordiska rådet skall rekommendera Nordiska ministerrådet att vidtaga åtgärder i syfte att minimera de skadeverkningar på naturen och de traditionella näringarna som förorsakas av den växande turismen, med särskild hänsyn till turismen från utomnordiska länder.

Regionplanekontoret

De problem som förslagsställarna tar upp är onekligen besvärliga. Allemansrätten har visserligen olika innehåll i de nordiska länderna men är

ändå en omistlig del av ett gemensamt kulturarv. Den är grundläggande för nordbornas rätt att röra sig fritt i marker och på vatten med hänsynstagande till naturen och till glesbygdsbornas intressen. Den växande turismen från icke-nordiska länder är positiv både för betalningsbalansen och förståelsen mellan människor. Den fria naturen är en av de nordiska ländernas största attraktioner för turister från andra länder, och allemansrätten är känd utomlands som företeelse men inte i alla sina detaljer. Många tror att allemansrätten är nära nog obegränsad och är okunniga båda om naturens känslighet, riskerna att röra sig i vildmarken och om de skyldigheter att visa hänsyn som är en pendang till allemansrätten. Regionplanekontoret har stött på problem, särskilt i sin medverkan i det s. k. skärgårdsprojektet, ett av Nordiska ministerrådet stött samarbetsprojekt med Ålands- och Åbolandsregionerna om båtlivet och skärgårdsbefolkningen. Särskilt på Åland innebär den växande båtturen risker för intressekonflikter med skärgårdsborna, för vilka marken och vattnen är produktionsmedel. Många svenska båtturister känner inte till att allemansrätten är snävare på Åland än i Sverige och orsakar därigenom irritation hos skärgårdsborna. Ännu större problem kan uppkomma genom icke-nordbors bristande kunskaper. Det är icke förvånande att en av förslagsställarna i Nordiska rådet kommer från Åland.

Det är enligt regionplanekontorets mening angeläget att bevara en mycket vidsträckt allemansrätt, och kontoret ser helst att den är lika för nordbor och icke-nordbor. Troligtvis är det svårt att göra allemansrättens innehåll lika i de nordiska länderna, som ju har ganska olika naturförutsättningar. En starkt utökad information från samhällets sida om rättigheter och skyldigheter måste vara en bättre väg, och den borde vara tillgänglig för resebyråer och researrangörer i lätthanterlig form och på flera språk. Även inom Norden behövs en vidgad information om olikheter mellan länderna i fråga om rättigheter och skyldigheter. Regionplanekontoret tillstyrker medlemsförslaget med i detta utlåtande lämnade kommentarer.

Hemställan

Regionplanekontoret hemställer att regionplane- och näringslivsnämnden som yttrande över det remitterade medlemsförslaget i Nordiska rådet överlämnar och återoppar tjänsteutlåtandet och tillstyrker att ministerrådet vidtager åtgärder för att minimera skadeverkningar på naturen och de traditionella näringarna genom den växande turismen.

Stockholm den 4 januari 1980

Bo Wijkmark

Stockholms kommunstyrelse:

Yttranden i ärendet har avgivits av fritidsnämnden och stadskansliets juridiska avdelning.

Med bifall till föredragande borgarrådets hemstallan i en den 4 februari 1980 upprättad promemoria får kommunstyrelsen med anledning av skrivelsen överlämna och återopa nämnda promemoria. (*se Bihang*)

Stockholm den 13 februari 1980

På kommunstyrelsens vägnar:

Inge Hörnlén

Ingemar Josefsson

Hans Calmfors

BIHANG

PM
angående remiss av medlemsförslag om åtgärder för att minimera turismens skadeverkningar på naturen

Medlemsförslaget har för yttrande remitterats till fritidsnämnden och juridiska avdelningen.

Fritidsnämnden har till remissens besvarande den 28 januari 1980 beslutat överlämna och i huvudsak återopa ett av fritidsförvaltningen den 14 januari 1980 avgivet tjänsteutlåtande samt därutöver anföra följande.

Det är angeläget att åtgärder vidtas för att minska de skadeverkningar som den växande turismen förorsakar. Detta får emellertid inte innebära att regler uppställs som begränsar allemansrätten. Någon skillnad mellan det egna landets invånares rätt och turisternas rätt att fritt röra sig i naturen kan inte accepteras. Skadeverkningarna bör istället mötas med informationsinsatser och genom att särskilda leder upprättas till vilka de stora turistströmmarna kan kanaliseras.

Mot beslutet reserverade sig vice ordföranden, Barbro Ekdahl (m), ledamöterna Staffan Hedblom (fp), Ulla-Britt Ling-Vannerus (m), Anders Nordin (m), Margareta Schwartz (m) samt tjänstgörande suppleanten Bengt Adamsson (m) med instämmande av suppleanterna utan rösträtt, Rune Davidsson (c), Charlotte Ericsson (m), Carl-Adam Olander (m), Hans-Göran Olsson (fp), Rolf Stackenland (m), vilka ansåg att nämnden borde ha överlämnat och återopat fritidsförvaltningens tjänsteutlåtande.

I fritidsförvaltningens tjänsteutlåtande anföres sammanfattningsvis att det är värdefullt att de skadeverkningar på naturen som förorsakas av den växande turismen uppmärksammas och att åtgärder vidtas för att minimera dessa.

Fritidsförvaltningens tjänsteutlåtande bifogas (*se Bihangsbilaga 1*).

Juridiska avdelningen har i skrivelse den 28 januari 1980 besvarat remissen. Av skrivelsen framgår att det synes tveksamt att sasom anföres i förslaget införa speciella regler för utomnordiska turister.

Juridiska avdelningens skrivelse bifogas (*se Bihangsbilaga 2*).

Föredragande borgarrådet har anfört följande.

I ett medlemsförslag ställt till Nordiska rådet föreslås att åtgärder vidtas i syfte att minimera de skadeverkningar på naturen och de traditionella näringarna som förorsakas av den växande turismen, med särskild hänsyn till turismen från utomnordiska länder. Det första medlet för att förhindra att icke-nordiska turister förorsakar skador på den ömtåliga naturen anges vara en effektivare information än tidigare. Som lämpliga metoder nämns även t. ex. särskilda bestämmelser om allemansrätten i fråga om utlänningar.

Jag instämmer i att det är angeläget att åtgärder vidtas för att minska de skadeverkningar som den växande turismen förorsakar.

Detta får emellertid inte innebära att regler uppställs som begränsar allemansrätten. Någon skillnad mellan det egna landets invånares rätt och turisternas rätt att fritt röra sig i naturen kan inte accepteras. Man bör dock med uppmärksamhet följa att allemansrätten – som är avsedd att garantera alla människor nyttjanderätt till vår natur – inte utnyttjas i kommersiellt syfte.

För att undvika att naturen slits ned och förstörs är det nödvändigt att en effektiv och enhetlig information ges åt både inhemska och utländska turister. I särskilt känsliga områden med stort antal besökare bör aktiva insatser göras bl. a. genom utbyggnad av särskilda leder, till vilka turistströmmarna kan kanaliseras.

Jag hemställer att kommunstyrelsen med anledning av skrivelsen från länsstyrelsen i Stockholms län överlämnar och åberopar denna promemoria.

Stockholm den 4 februari 1980

Ingemar Josefsson

Borgarrådsberedningen biträder föredragande borgarrådets hemställan.

Tjänsteutlåtande angående medlemsförslag om åtgärder för att minimera turismens skadeverkningar på naturen

Fritidsförvaltningen får med anledning av remissen anföra följande.

Bakgrund

Förslagsställarna till medlemsförslaget noterar i sitt förslag att turismen är en viktig näringsgren i samtliga nordiska länder och att den i många fall har mycket stor regionalpolitisk betydelse. Många utländska turister söker sig just till gles bebyggda trakter i sin strävan att nå kontakt med orörd natur. Särskilt betydelsefullt ur regionalpolitisk synvinkel har turismen därför blivit på Nordkalotten och i skärgårdsomradena.

Förslagsställarna noterar vidare att den ökande turismen har medfört nedslitning av naturen som i känsliga områden kan ta årtionden att hela. Även störningar av traditionella näringsgrenar i glesbygderna kan påvisas.

De skador som turisterna åsamkar naturen beror enligt förslagsställarna oftare på okunskap än på uppsätlig överträdelse av sedvänjor och bestämmelser. Därför föreslås att man bör skapa en bättre information om hur man skall uppträda i naturen. Vidare pekas på de fördelar som skulle uppstå om alla nordiska länder finge så enhetliga bestämmelser som möjligt när det gäller turisternas vistelser i naturen.

Förvaltningens synpunkter

Medlemsförslaget berör frågor som inte är aktuella inom Stockholms kommun. Frågorna berör dock kommunen som markägare i skärgården. Förvaltningens synpunkter begränsas till detta förhållande.

Kommunens markområden i skärgården är i huvudsak avsatta för det rörliga friluftslivet. Inom områdena finns särskilda anläggningar för besökare av olika slag. Tillsynsmän och annan personal finns för service inom områdena och särskilda ordningsföreskrifter finns som gäller för camping m. m.

Förvaltningen kan notera att det inom väl besökta områden har uppstått visst markslitage men att problemen ännu inte är sådana att särskilda åtgärder behöver vidtas. Förvaltningen delar dock uppfattningen att det skulle vara värdefullt med effektivare och enhetlig information till turister – inhemska såväl som utländska – samt att det även vore värdefullt om de nordiska länderna kunde enas om enhetliga bestämmelser för turisternas vistelse i naturen. I Sverige finns en sedvanerätt, allemansrätten, som reglerar utövandet av friluftsverksamhet i skog och mark. Liknande "lagstiftningar" finns i Finland och Norge. Dessa rätter innebär skyldigheter och kräver ansvar av friluftsutövarna. Enkla och enhetligt formulerade regler som kan användas främst för utländska besökare vore värdefulla som ett medel att förhindra nedslitning och förstörelse av naturen.

Sammanfattningsvis finner fritidsförvaltningen det värdefullt att de skadeverkningar på naturen som förorsakas av den växande turismen uppmärksammas och att åtgärder vidtas för att minimera dessa.

Förslag till beslut

Fritidsförvaltningen hemställer att fritidsnämnden beslutar att till remissens besvarande till kommunstyrelsen överlämna och åberopa detta tjänsteutlåtande.

Stockholm den 4 januari 1980

Thore Hallbäck

Björn Danielsson

*BIHANGSBILAGA 2***Juridiska avdelningens utlåtande över medlemsförslaget**

Förslaget är ställt till Nordiska rådet och har undertecknats av representanter för Sverige, Finland och Island. Det går i huvudsak ut på att särskilt minska de skadeverkningar som utländska turister orsakar i naturen. Förslagsställarna anför härom: "Som lämpliga metoder kunde man t. ex. överväga särskilda bestämmelser om allemansrätten i fråga om utlänningar. Man kunde t. ex. som villkor för dem att fritt få röra sig i naturen uppställa krav på att t. ex. ödemarksvandringar alltid bör ledas av en med de lokala förhållandena förtrogen guide. Alternativt kunde man ute i naturen anvisa de icke-nordiska vandrarna egna vandringsrutter, vid vilka man särskilt effektivt skulle sörja för information till dem om hur man bör uppträda i naturen — dessa rutter skulle naturligtvis också stå till förfogande för det egna landets medborgare.

Det första medlet för att förhindra att icke-nordiska turister förorsakar skador på den ömtåliga naturen är givetvis en effektivare information än tidigare. Med hänsyn till de likartade förhållandena kunde man säkert uppnå goda resultat i informationsverksamheten genom gemensamma nordiska ansträngningar. Också från turisternas synpunkt vore det till fördel om bestämmelserna i alla nordiska länder vore så enhetliga som möjligt."

Självfallet är det ytterst angeläget att naturen skyddas mot skadeverkningar. Av skrivelsen synes emellertid framgå att dessa till största delen beror på bristande kunskap om hur man bör bete sig i naturen, vilka hänsyn man måste ta. En effektivare information härom borde därför få stor betydelse. Vidare skulle det säkerligen vara av värde om de nordiska länderna hade ett enhetligt synsätt på hithörande frågor. Det synes däremot tveksamt att såsom anföres i förslaget införa speciella regler för utomnordiska turister. Förutom att sådana regler skulle kunna få en menlig effekt på turismen och kunna anses diskriminerande skulle de kräva ett svårhanterligt övervakningssystem. Om särskilda bestämmelser nu skulle införas rörande hänsynstagande till naturen synes de därför böra vara lika för alla. Vidare bör noggrann information lämnas.

Stockholm den 28 januari 1980

Inger Ridderstrand-Linderoth

Södertälje kommun har i skrivelse den 4 februari 1980 förklarat sig avstå från yttrande i anledning av medlemsförslaget.

Norrtälje kommun, planeringskontoret:

I medlemsförslaget uttrycks oro över förslitning av naturen, särskilt i fjäll- och skärgårdsområdena. Risken för förslitning beror främst på den kraftiga ökningen av utomnordiska turister, som dåligt känner till allemansrätten och de förpliktelser som den innebär. I förslaget diskuteras även några tänkbara metoder, t. ex. att införa särskilda bestämmelser i allemansrätten för utlänningar eller att informera effektivare.

Planeringskontoret vill betona vikten av att allemansrätten inte missbrukas. Det gäller även vid exempelvis turistbranschens marknadsföring utomlands. De åtgärder som i första hand bör prövas är, enligt planeringskontorets mening, att förbättra informationen till utländska turister samt påverka de företag i turistbranschen som på ett olämpligt sätt använder sig av allemansrätten vid marknadsföringen. En komplettering av allemansrätten med särskilda bestämmelser för utlänningar bör inte övervägas så länge inte problemen är av verkligt allvarlig art.

Mot bakgrund av det ovan anförda hemställer planeringskontoret att kommunstyrelsen beslutar att överlämna och åberopa föreliggande skrivelse som kommunens yttrande över det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om åtgärder för att minimera turismens skadeverkningar på naturen.

Norrtälje den 30 januari 1980

Planeringskontoret

Christer Stighäll

Planeringschef

Stefan Stenberg

Planeringssekreterare

Vaxholms kommun, turistnämnden:

Medlemsförslaget till Nordiska rådet angående åtgärder mot turismens skadeverkningar på naturen är bra och i stort sett lämpligt. Vaxholms kommun anser att i första hand skall man satsa på information till utländska turister. Behovet av guider torde variera beroende på olika kommuners möjligheter och turistverksamhet.

Vad gäller informationen från en skärgårdskommun som vår bör i första hand framhållas

att nedskräpning ej sker

att eldar ej uppgöres på stenhällar

att vissa områden är fågelskyddade

att förbud gäller för tillträde till militära skyddsområden.

Vad beträffar allemansrätten bör inom Nordiska rådet klarläggas hur de nordiska länderna skall förhålla sig beträffande utomnordiska turister. Information om allemansrätten är under alla förhållanden viktig.

Vaxholm den 7 februari 1980

För Vaxholms turistnämnd

Åke Berg

David Forsman

Utredare

Haninge kommun:

Haninge kommun har intet principiellt att erinra mot de åtgärder som redovisas i översänt förslag.

Ökade insatser på informationens område får anses som särskilt angelägna. Vid en mer detaljerad utformning av föreslagna, gemensamma, åtgärder förutsätter vi en förnyad kommunal medverkan.

Handen den 8 februari 1980

Haninge kommun, fritidskontoret

Gunnar Carlsson

Fritidschef

Roine Wattenström

Utredningsassistent

Åre kommun:

Turismen är lokalt för vissa kommuner liksom regionalt en *viktig näringsgren*. Ofrånkomligt är att en del negativa effekter uppkommer som man även i framtiden torde få räkna med i viss omfattning, oavsett åtgärder och målsättningar. Nödvändigt är dock icke minst lokalt sett, att finna vägar för att begränsa ej önskvärda effekter.

Åre kommun stöder därför tanken på någon form av gemensamt handlingsprogram om detta är möjligt. Av givna förslag till åtgärder, verkar tanken på separata leder för utlänningar synnerligen orealistisk. Däremot torde en allsidig information kunna bidra till större insikt hos såväl *utländska* som *inhemska* besökare vad gäller t. ex. ansvar och aktsamhet i kontakten med naturen och berörda verksamheter.

I Åre kommun har hithörande frågor behandlats bl. a. i samband med jällsäkerhetsproblemen.

Välutbildade fjällförare (guider) och information bedöms där kunna bidra till en förbättrad situation.

Sammanfattningsvis kan Åre kommun rekommendera att t. ex. följande åtgärder, speciellt punkterna 1–3, samnordiskt diskuteras:

1. Info – framförallt lättillgängliga folders om allemansrätten och *allemansansvaret* som positivt beskriver bakgrund, omfattning, nationella särarter och olikheter och annat som ökar förståelsen för innebörden. Magert f. n. speciellt på främmande språk.
2. I samarbete med sameorganisationer producera infomaterial om rennäringen idag med tonvikt på den anpassning och hänsyn den kräver.
3. Etablera samarbete med utländska tidningar och TV-bolag för samproduktion av intressanta och informativa artiklar och program. Då får utlandsturisten redan på hemmaplan en insikt i rådande förhållande som skulle motverka orealistiska förväntningar.
4. Leder och raststugor i de känsligaste områdena bör arrangeras så att de genom sin attraktionskraft drar turisten från ett äventyrligare strövande i icke önskade områden.
5. Guidning.

Järpen den 23 januari 1980

För Åre kommun

Lars Larsson
Kommunalråd

Klövsjö-Vemdalens turistförening:

Klövsjö-Vemdalens turistförening ställer sig mycket positiv till åtgärder som kan minska turismens skadeverkningar på naturen, men ställer sig kritisk till tankarna på att införa särskilda regler för icke-nordiska medborgare.

Intensifierad information om gällande bestämmelser och naturens sårbarhet bör vara basen i de åtgärder som sätts in. Det torde dock ej vara tillfyllest med enbart den typ av allmän information som exempelvis distribuerats av naturvårdsverket om allemansrätten. En pedagogisk och mera påträngande information, kanske i form av ett "vildmarksspår", bör efter-

strävas. Både nordbor och gäster från andra delar av världen behöver ytterligare information om naturen och allemansrätten.

Vemdalen den 8 januari 1980

Klövsjö-Vemdalens turistförening

Dennis Nordström

Turistchef

Jämtlands-Härjedalens turistförening:

I Jämtlands län har tillströmningen av utomnordiska turister varit relativt begränsad varför skadeverkningar på naturen ifrån deras sida ännu inte varit särskilt märkbara.

Eftersom vi här i länet räknar med en ökad utomnordisk turism de närmaste åren måste vi dock vara uppmärksamma på att slitaget och skadeverkningarna i naturen kan komma att öka. Det bästa sättet att motverka skadeverkningar på naturen måste vara att öka informationsinsatserna om vad som är tillåtet och förbjudet att göra i naturen. Förutom de broschyrer som delas ut vid tullstationer och turistbyråer bör samarbete etableras med utländska tidningar och TV-bolag m. fl. för samproduktion av intressanta och informativa artiklar och program som rör allemansrätten/allemansansvaret. Då får utlandsturisten redan på hemmaplan en insikt i rådande förhållanden, vilket skulle motverka orealistiska förväntningar.

Turistnäringen kanske i vissa fall i broschyrer m. m. i allt för hög grad har betonat rättigheterna och mindre framhållit skyldigheterna när man vistas i naturen. En ändrad inriktning i denna typ av informationsmaterial har redan påbörjats i de flesta fall och kommer förhoppningsvis att fortsätta.

Turistföreningen vill alltså betona vikten av att informationen förbättras och att detta sker på alla nivåer.

Östersund den 30 januari 1980

Enligt uppdrag

Åke Ljusberg

Turistsekreterare

Jämtlands distriktsförbund av Friluftsförbundet:

Friluftsförbundet instämmer i grundtanken att den fria naturen bör skyddas även från den överkan som kan ske via människors rekreation, turism.

1. Vi anser, att människor som har kunskap om natur (ekologisk kunskap om det biologiska livets krav och förutsättningar), inte bara gläds åt natur utan också inser sitt ansvar för naturen. Detta innebär att man bättre vet hur vistelse i naturen påverkar det livsrum människan delar med andra organismer. Kunskap kan ge *personligt ansvar*.

2. Vi anser, att människor skall ha möjlighet att uppleva samhörighet med naturen. Detta innebär att man till exempel genom friluftsliv får upplevelser som ökar vår *naturkänsla* och tränar våra sinnen att delta i livet i naturen.

Det är tveksamt om utomnordiska människor i större utsträckning är sämre rustade när det gäller kunskap om natur och känsla för natur. Turister, varifrån de än kommer, bör, om de saknar grundläggande kunskap om natur och känsla för natur, få chans till inläring och upplevelser. Metoden "ökad information" är därvidlag inte den allena saliggörande. Speciella "inlärningsplatser" bör övervägas liksom det i förslaget nämnda systemet med guider.

Östersund den 31 januari 1980

För Jämtlands distriktsförbund av Friluftsförbundet

Mats Carlsson

Anders Håkansta

Jämtlands friluftsförbundets miljökommitté:

Förslaget innebär inte egentliga konkreta förslag till åtgärder utan är en översiktlig motivering för den avslutande rekommendationen till Nordiska ministerrådet att vidtaga åtgärder för att minimera turismens skadeverkningar.

Strävandena överensstämmer med vad som inom Europarådet och UNESCO under 1970-talet behandlats vad gäller massturism och överexploatering av bergstrakter för rekreation. Man kan inte annat än välkomna ett arbete att få till enhetligare linjer för förhållandet människa – fritid – natur inom Norden.

Inför arbetet med konkretisering av förslag till åtgärder vill vi anföra följande synpunkter.

1. När *information* flera genom de stora utrustningsfirmornas kataloger än genom naturvårdens och friluftslivets organisationer? *Vilken när bäst de oorganiserade?*

2. *Växelbruk* av hårt slitna naturområden = hel avstängning vissa somrar? Hur många års vila behöver marken i olika naturtyper? Medför vartannatårsbruk i praktiken, att belastning blir dubbelt så stor under öppen sommar?

3. Åtgärder för *kanalisering* till skydd mot turismens skadeverkningar planeras ofta som skrivbordsarbeten och utförs numera med sådana metoder, att det kan ifrågasättas, om skadeverkningarna av åtgärderna för att avvärja skadeverkningarna av turismen ger *summerade* och mera bestående skadeverkningar än turismen i sig själv?

Sysselsättnings- och omsättningssynpunkter får ej leda till åtgärder, som turisterna ej önskar.

4. Ju mera *åtgärder* – i sig själv alltid en naturskada – desto flera naturfrämmande människor lockas, vilka utgör den kategori som far illa fram med naturen, vilket fordrar mera åtgärder o. s. v.

Bakom *förment sociala ambitioner* torde ofta andra motiv dölja sig.

5. *Annan fotbeklädnad* än de ``nabbdäck`` med män, kommandosoldater och alpinister som förebild som nu används helt urskilningslöst i vegetationsklädd terräng skulle sannolikt utsätta marken för betydligt mindre slitage.

Jämförande undersökningar vore behövliga.

6. *Idealbildning?* Vi har liten tilltro till framgången av en nordisk naturdrive med turisterna och våra egna folk, om den enbart resulterar i tekniska anvisningar. Det fordras också en idealbildning, ett *känslöengagemang*, allt måste kunna sammanfattas i en kort devis eller i ett enda begrepp.

Järpen den 14 januari 1980

För Jämtlands friluftsförbundets miljökommitté

Enligt uppdrag

Gillis Billing

Medlemsförslag

Om avhjälpan av tynande gruvsamhällets svårigheter i Norden

Väckt av Guttorm Hansen, Bror Lillqvist, Bjarne Mørk Eidem och Petter Savola)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska investeringsbanken:

Den Nordiske Investeringsbank er enig i beskrivelsen av de faktiske forhold som motiverer medlemsförslaget om spesielle tiltak for gruvesamfunn. Den Nordiske Investeringsbank vil imidlertid tillate seg å peke på at problemstillingen i prinsipp kan utvides til å omfatte alle mindre isolerte samfunn med ensidig næringsstruktur hvor næringsgrunnlaget er avhengig av en, eller et fåtall, naturressurser. Hvis dette svikter blir problemene spesielt store fordi stedene er slik beliggende i utkantstrøk at det sjelden finns alternativ sysselsetting innen rimelig avstand.

Det finnes allerede et stort erfaringsmateriale samlet i de nasjonale regionale utviklingsinstitusjoner og berørte instanser. Det synes derfor naturlig at disse erfaringer blir utnyttet for å danne endel av grunnlaget for de tiltak man kan tenke å komme fram til.

Den Nordiske Investeringsbank kan delta i finansieringen av erstatningsindustri, såfremt prosjektet faller inn under bankens vedtekter. Banken vil også indirekte kunne delta i finansieringen gjennom ordningen med regionallån.

Under henvisning til foranstående kommentarer kan Den Nordiske Investeringsbank iøvrig slutte seg til medlemsförslaget.

Helsingfors, 13. mars 1980

Den Nordiske Investeringsbank

Erik Rindal

Poul Hansen

Nordens fackliga samorganisation (NFS):

De problem som behandlas i medlemsförslaget har uppmärksammats i de berörda nordiska länderna. Förslagställarna redovisar också några exempel på initiativ som vidtagits nationellt och det är enligt NFS' uppfattning angeläget att tillvarata möjligheterna av ett ökat nordiskt informations- och erfarenhetsutbyte om gruvsamhällets problem, och olika nationella åtgärder som prövas för att lösa dem.

Även om avsikten med medlemsförslaget är av stort intresse vill NFS emellertid framhålla att problemen är mycket komplexa. NFS konstaterar också att åtgärder för att lösa gruvsamhällets problem fordrar betydande regional- och industripolitiska insatser. Det är också viktigt att sådana insatser kan främja en allsidigare näringsstruktur. Det kommer även att bli nödvändigt att anpassa olika åtgärder till lokala och regionala förhållanden i berörda nordiska länder. Mot denna bakgrund kan det finnas problem att finna gemensamma och generella lösningsmodeller för att avhjälpa de svårigheter som gruvsamhället i Norden upplever. Motsvarande problem torde även gälla för andra samhällen/orter som utmärks av en ensidig näringsstruktur och domineras av industrier inom branscher som upplever eller kommer att möta betydande problem i framtiden.

Trots dessa reservationer anser NFS att medlemsförslaget kan utgöra en utgångspunkt för att kartlägga problemen inom gruvindustrin och sammanhängande konsekvenser för samhället. Möjligheterna av att utarbeta ett åtgärdsinriktat program för att lösa de problem som gruvsamhället upplever i Norden bör också prövas. Uppgifterna bör ingå som delar av ett utvidgat regional- och industripolitiskt samarbete i Norden. I detta sammanhang vill NFS också återropa betänkande av Nordiska rådets ekonomiska utskott över Nordiska ministerrådets berättelse rörande det nordiska samarbetet C / 1980 och bl. a. följande förslag:

Nordisk Råd anser det formålstjenlig at der problemer av felles karakter oppstår innen en bransje bør man etter kartlegging av problemene se om samordning kan skje av nasjonale tiltak.

NFS förutsätter i enlighet med intentionerna i förslag i Nordiska rådets ekonomiska utskottets betänkande över ministerrådets berättelse C / 1980 att arbetsmarknadens parter beredes tillfälle att bli representerade i utredningsarbete eller direkt medverka i andra åtgärder som kommer att vidtas med anledning av medlemsförslaget.

Ur vissa synpunkter överensstämmer intentionerna i medlemsförslaget med NFS' industripolitiska program. Såväl gruvindustrin som andra industribranscher bör enligt NFS' uppfattning bli föremål för gemensamma nordiska utredningar. Det innebär också att det inom Nordiska ministerrådet avsättes erforderliga resurser för att på ett mer aktivt sätt främja ett

ordiskt industripolitiskt samarbete. Detta och andra medlemsförslag som har behandlats inom Nordiska rådet understryker betydelsen av att sådana åtgärder främjas och prioriteras mycket kraftigt under de närmast följande åren.

Stockholm den 31 mars 1980

Nordens fackliga samorganisation

Lennart Forsebäck

Generalsekreterare

Nordiska arbetsgruppen för regionalpolitisk forskning (NordREFO):

NordREFO har tagit del av nämnda medlemsförslag, och instämmer i den problemuppfattning som ligger bakom. Den ensidighet i näringsstrukturen som präglar flera av de tillbakagående gruvsamhällena bör uppmärksammas i regionalpolitiska sammanhang. NordREFO vill dock framhålla att motsvarande problem med ensidig näringsstruktur och stor sårbarhet inför olika typer av ekonomisk förändring föreligger även för många andra orter. Det gäller i huvudsak små samhällen.

Ur forskningens synvinkel har NordREFO funnit det angeläget att behandla problemet med ensidig näringsstruktur generellt, och alltså oberoende av vilken typ av näring som för tillfället utgör basen för olika orters sysselsättning. Däremot har det funnits vissa skäl för att särskilt studera förutsättningarna för små orter. Flera av de uppmärksammade gruvsamhällena med problem torde dock falla under detta synsätt.

NordREFO:s nuvarande forskningsprogram kommer att belysa de antydda frågeställningarna inom flera arbetsgrupper. Störst vikt vid frågorna kommer att läggas inom projektområdet ``Industrins utvecklingsbetingelser på mindre orter och glest befolkade områden i de nordiska länderna``. I övrigt kommer frågorna att behandlas i flera arbetsgrupper utifrån de gemensamma frågeställningarna kring strukturomvandling i ett regionalpolitiskt perspektiv.

För Nordiska arbetsgruppen för regionalpolitisk forskning

Leif Graham

Sekreterare

Ingvar Ohlsson

Ordförande

Danmark

Miljøministeriet:

— — — skal miljøministeriet, arbejdsministeriet og ministeriet for Grønland udtale følgende:

Der er ikke minedrift i det sydlige Danmark og på Færøerne, hvorfor det omhandlede problem ikke er aktuelt for disse to områder.

På Grønland er den eneste igangværende minevirksomhed en blyzinkmine ved Marmorilik på Grønlands vestkyst.

Minevirksomheden beskæftiger for tiden ca. 260 medarbejdere i Marmorilik. Kun for enkelte af disse medarbejders vedkommende er familien bosiddende i Marmorilik, der i denne henseende nærmest må betegnes som en "minelejr". Der var ingen bosættelse på stedet inden minevirksomhedens etablering.

Afvikling af minevirksomheden ved Marmorilik forventes derfor ikke at medføre problemer af en karakter og størrelsesorden som de i medlemsforslaget anførte tilfælde fra Norge, Sverige og Finland.

Af ovenstående fremgår, at de omhandlede problemer i medlemsforslaget ikke er aktuelle i Danmark.

København, den 18. februar 1980

P. m. v.

Morten Palle Hansen

Amtsrådsforeningen i Danmark har i skrivelse den 2 april 1980 förklarar sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Dansk Arbejdsgiverforening har i skrivelse den 3 januari 1980 förklarar sig avstå från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Akademiet for de tekniske Videnskaber har i skrivelse den 14 april 1980 förklarar sig icke ha förutsättningar att uttala sig i anledning av medlemsförslaget.

Finland

Statsrådets kansli¹

I Finland har upphovet till diskussionen om gruvverksamhetens fortbestånd i första hand varit metallmalmernas sinande. Utgångspunkten för utredningsarbetet och de på basen av det preciserade åtgärderna har sålunda varit frågan om malmernas tidsmässiga tillräcklighet i de stängningshotade gruvorna. På de problematiska gruvorterna har målsättningen varit att trygga de fortsatta verksamhetsbetingelserna och framförallt sysselsättningen i regionalt sett viktiga bosättningscentra när de gruvor som utgjort

¹ Yttrandet översatt från finska.

runden för dessa centras funktioner upphör med sin verksamhet. Under tredningsarbetets gång har också gruvverksamhetens ekonomiska lönsamhet kommit fram på ett centralt sätt. I många gruvor har man kunnat konstatera att självkostnadspriset för anrikningsprodukter från de nuvarande malmerna blivit ofördelaktigt i förhållande till världsmarknadspriset. Malmbrytningen kan både på grund av sinande förekomster och sämre lönsamhet bli ifrågasatt.

Den kommission som utrett gruvorternas problem i Finland konstaterade att de målsättningar och åtgärder som framläggs i den regionalpolitiska lagstiftningen överensstämmer med kommissionens målsättningar. De gruvorter som kommissionen granskade är alla belägna inom de nuvarande U-områdeszonerna. Den regionalpolitiska lagstiftningen utgjorde i princip en granskningsram, inom vilken man strävade till att ombesörja utvecklandet av gruvorterna och tryggandet av sysselsättningen på dessa orter. Situationen är liknande också sett ur nordiskt perspektiv, eftersom de flesta gruvorna är belägna i norra och mellersta Skandinavien. Dessutom är många gruvor belägna i områden som också kommer att få regionalpolitiska problem.

De åtgärdsförslag som Kommissionen för utvecklande av gruvorter framlade, innefattar såväl åtgärder som är gemensamma för alla gruvorter som ortsspecifika specialåtgärder. Av de förstnämnda har följande redan realiserats eller håller på att förverkligas: justerandet av U-områdenas zonindelning, tryggandet av malmbrytningen i gruvorternas näromgivning, samt uppföljningen av kritiska gruvorters utveckling på försorg av en arbetsgrupp tillsatt av handels- och industriministeriet. Inom ramen för uppföljningsgruppens verksamhet är det meningen att förverkligandet av de framlagda förslagen skall befrämjas, att nya utvecklingsförslag skall göras och att olika åtgärder som syftar till att utveckla kritiska gruvorter skall koordineras. Särskilt de åtgärdsförslag som gäller alla gruvorter torde kunna utnyttjas vid utbytet av nordiska erfarenheter, men också specialåtgärderna kan komma ifråga t. ex. beträffande gruvorterna inom Nordkalotten.

I Nordiska rådets medlemsförslag konstateras att Norges och speciellt Sveriges gruvindustri står inför likadana problem som de som man i Finland på sista tiden sökt lösningar till. Enligt statsrådets kanslis mening är det sålunda motiverat att erfarenheter som vunnits i de olika länderna jämföras både på basen av utredningsmaterial och åtgärdsförslag. Utbytet av erfarenheter mellan de nordiska länderna rörande utvecklandet av problemhotade gruvorter borde ske så att problemfältet behandlas i sin helhet och på ett regionalt heltäckande sätt. Skisserandet av gemensamma nordiska lösningsmodeller kunde ske inom ramen för det nordiska regionalpolitiska samarbetet. I detta arbete kunde man använda sig av den av Nordiska ämbetsmannakommittén för regionalpolitik (NÄRP) inledda proceduren för nordisk behandling av nya nationella regionalpolitiska förslag.

Från finländsk sida skulle man kunna utnyttja de förslag och lösningsmodeller som framläggas av den uppföljningsgrupp som tillsattes av handels- och industriministeriet 12.12.1980.

Helsingfors den 25 februari 1980

Erkki Laatto
Avdelningschef

Seppo Pakarinen
Forskare

Ministeriet för inrikesärendena har i skrivelse den 30 januari 1980 förklarat sig instämma i medlemsförslaget.

Finansministeriet¹:

Finansministeriet konstaterar att som ett resultat av det nordiska samarbetet bl. a. utredningen "Nordisk råvare- og ressourceutredning – en præcisering af nogle samarbejds muligheder" (NU A 1977: 14) färdigstälts. På basen av bl. a. denna utredning har ämbetsmannakommittén för industri- och energifrågor förberett projekt som dels berör utvecklandet av det geologiska samarbetet på Nordkalotten, dels utvecklandet av ett fortsatt råvaru- och resurssamarbete (inklusive den geologiska forskningen). Den nämnda ämbetsmannakommittén torde sålunda redan ha beredskap att utforska de lösningsmodeller som omnämns i medlemsförslaget.

I motiveringen till medlemsförslaget sägs att de berörda frågorna i Finland utforskats av en kommitté för gruvkommunernas utvecklingsmöjligheter. Handels- och industriministeriet har ytterligare i februari innevarande år tillsatt en arbetsgrupp vars uppgift är att övervaka förverkligandet av de förslag som görs i den omnämnda kommittén och förbereda nya åtgärder genom vilka problemen i hotade gruvsamhällen kunde underlättas. Dessa utredningar torde kunna utnyttjas också då det gäller utvecklandet av det nordiska samarbete som omnämns i medlemsförslaget.

Då det gäller formerna för det samarbete som förs fram i medlemsförslaget kommer enligt finansministeriets uppfattning närmast utredningsverksamhet och informationsutbyte i fråga. Till dessa delar har finansministeriet utgående från sitt verksamhetsområde inget att anmärka på medlemsförslaget.

Helsingfors den 4 mars 1980

Ahti Pekkala
Finansminister

Teemu Hiltunen
Statssekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Handels- och industriministeriet:

Huvuddelen av medlemsförslagets innehåll har redan en motsvarighet i de åtgärder som den finska kommissionen för lösande av tynande gruvorters problem stannade för att rekommendera. En del av dessa åtgärder gäller numera på att förverkligas och för vissa andras del studeras om de skulle kunna förverkligas och i vilken form detta kan ske.

Kommissionen konstaterade under sitt arbete bl. a. att problemen är rätt olika i landets olika delar och för olika orttyper. En gruva t. ex. i Lappland kan vara absolut den enda arbetsgivaren på orten, varjämte avståndet till närmaste sådana orter där arbete eventuellt kunde fås kan vara rätt långt. På en annan gruvort någon annan stans i Finland kan även finnas annan industri, provinsial merkantil aktivitet, läroanstalter m. m. Lösningmodellerna bör alltså kunna ta hänsyn till de olika gruvorternas särdrag.

Vad då gäller möjligheterna att besluta sig för gemensamma nordiska lösning modeller, bör man vid sidan av ovannämnda omständigheter beakta de nordiska ländernas skilljaktigheter i vad angår socialskyddssystemet, lagstiftningen och de talrika åtgärdsformer som tillämpas i dessa länder för främjande av ekonomin. Det är ju nödvändigt att även i fråga om gruvorternas problem i första hand använda redan befintliga lösningar, kanske bara med skärpt intensitet.

Handels- och industriministeriet anser det i varje fall vara nyttigt att de olika lösningar som man använt eller övervägt i de nordiska länderna för avhjälpande av tynande gruvorters problem diskuteras och att kontakt kring dessa frågor tas. På detta sätt kan man kanske komplettera det urval utifrån vilket man i varje enskilt land och i varje enskilt fall väljer de lämpligaste åtgärderna.

Helsingfors den 4 januari 1980

Ulf Sundqvist

Handels- och industriminister

Pekka Rekola

Överdirektör

Arbetskraftsministeriet:

Icke underjordiska byggnader i gruvsamhällen lämpar sig i allmänhet även för annan företagsamhet. Gruvsamhällen har dessutom i de flesta fall en rätt välutvecklad servicestruktur. Det är därför möjligt att genom lokaliseringstyrning erbjuda företag möjligheter att etablera sig på dessa orter. Samhället måste dock kunna erbjuda dessa företag exceptionellt stora fördelar i syfte att övervinna startsvårigheterna. I dessa fall är det kanske

inte tillräckligt att erbjuda gängse stöd för utbildnings- och rekryteringskostnader, utan det visar sig kanske nödvändigt att erbjuda hjälp utöver detta såväl i form av ekonomiskt stöd som sakkunskap, om företag skall kunna förmås att etablera sig på dessa orter.

Arbetskraftsproblemen är avsevärda. Orterna i fråga är i allmänhet ensidiga till sin yrkesstruktur, och kan därför inte sysselsätta den arbetskraft som friställs av gruvföretagen. Även om det på orten eller i dess omgivning finns arbete för den arbetskraft som friställs, måste man ändå räkna med ett skede då arbetstagarna utbildas för de nya uppgifterna.

I de flesta fall har en fortsatt sysselsättning inneburit att arbetstagaren samtidigt bytt yrke och arbetsort. På orter där sysselsättningen i huvudsak är beroende av en enda arbetsgivare, vore det nödvändigt att kunna sätta in specialåtgärder för främjande av facklig och regional rörlighet.

Arbetstagarens bundenhet till en viss ort, som ofta kommer sig av att han äger ett hus på orten, borde minskas exempelvis genom att staten till gängse pris skulle inlösa hus och andra slags bostäder. Erfarenheten visar, att personer, som flyttat till arbete på annan ort, ofta på grund av lam efterfrågan på hus blivit tvungna att sälja ytterst billigt och då har lidit ekonomiska förluster utöver att de förlorat sitt arbete. Sålunda borde man överväga större ersättningar än normalt för utbildningskostnader och större flyttningsbidrag vid flyttning till annan ort.

Helsingfors den 17 mars 1980

Arvo Aalto
Arbetskraftsminister

Ilse Koli
Byråchef

Geologiska forskningsanstalten:

Geologiska forskningsanstalten har redan i flera år varit medveten om gruvsamhällellens svårigheter då området malm börjar sina. I Finland utför gruvbolagen utan undantag även malmetning. Vårt största gruvbolag Outokumpu Oy vände sig i mitten av 1970-talet till forskningsanstalten med en önskan om att Outokumpu Oy och forskningsanstalten skulle inleda samarbete för en effektiviserad malmetning i omgivningen av de gruvor, vilkas malmresurser i en nära framtid hotar att ta slut. Så gjordes även och samarbetet fortsätter alltjämt.

Geologiska forskningsanstalten framför som en av lösningarna på ifrågasvarande problem intensifierad malmetning i gruvornas närmaste omgivning. Malmer som bryts hör nämligen i allmänhet till vidsträckta malmkri-

tiska geologiska formationer, i vilka det kan finnas till och med goda möjligheter att påträffa nya malmer.

Esbo den 31 december 1979.

Herman Stigzelius

Överdirektör

Lauri Hyvärinen

Malmavdelningens
chef

Ålands landskapsstyrelse har i skrivelse den 19 februari 1980 förklarat att medlemsförslaget icke ger anledning till något ställningstagande från landskapsstyrelsens sida.

Utvecklingsområdesfonden Ab¹:

Utvecklingsområdesfonden Ab förenar sig om den i medlemsförslaget motivering framställda uppfattningen, att tynande gruvsamhällens problem i Finland, Norge och Sverige tycks ha rätt många likartade drag. Särskilt i Finland är det de inom utvecklingsområdena belägna gruvsamhällena som först drabbas av problem och Utvecklingsområdesfonden Ab har intresse för säkerställandet av befolkningens utkomster och välbefinnande i synnerhet inom dessa områden.

Utvecklingsområdesfonden Ab anser att det av ovan anförda skäl vore nyttigt och ändamålsenligt att de nordiska länderna skulle försöka finna gemensamma lösningsmodeller på det i medlemsförslaget framförda sättet för att avhjälpa tynande gruvsamhällens svårigheter.

Kuopio den 12 mars 1980

Utvecklingsområdesfonden Ab

Eino Petäjaniemi Seppo Laurikainen

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund hänvisar i skrivelse den 24 mars 1980 till inhämtat yttrande från *Outokumpu Oy* av den 7 februari 1980 (se nedan).

Affärsarbetsgivarnas centralförbund AAC r.f. har i skrivelse den 17 december 1979 meddelat, att förbundet inte anser det motiverat att avge något yttrande i anledning av medlemsförslaget.

¹ Yttrandet översatt från finska

Suomen kaupunkiliitto — Finlands stadsförbund:

Enligt preliminära vid statsrådets kansli företagna utredningar finns det i Finland ca 30 avtynande industrikommuner. Som kriterier på avtyning har använts bl. a. näringsstrukturens ensidighet, befolkningsrörelsen, förändringen i antalet industrianställda, arbetslöshetens utveckling samt kommunens allmänna utvecklingsgrad. I ovannämnda kommuner ingår flera gruv-samhällen. Såsom även i medlemsförslaget konstateras är gruv-samhällenas problem särskilt svåra därför, att det är svårt att utnyttja gruvanläggningar och gruvinvesteringar för industri av något annat slag.

Stadsförbundets centralbyrå ger för sin del sitt stöd åt att de i medlemsförslaget nämnda åtgärderna vidtas. Vid sidan av gruv-samhällenas svårigheter borde saken utredas även med tanke på andra i fråga om sin industri-ella utveckling avtynande kommuner.

Helsingfors den 15 mars 1980

L. O. Johanson
Verkställande
direktör

Veikko Tattari
Biträdande
avdelningschef

Outokumpu Oy, centralförvaltningen¹:

Det är på sin plats att saken tagits upp i ett högt samnordiskt organ, emedan frågan är aktuell, svår att finna en lösning på i samhälleligt avseende, och då den är likartad i samtliga medlemsländer.

På grund av olikartad samhällsstruktur, och på grund av att lagstiftningen i varje land avviker från varandra kan det vara svårt att finna en gemensam modell. Det till trots, och även om man inte heller kunde gå till detaljerade rekommendationer, kan redan ett aktualiserande av dem och en allmän rekommendation som bygger på dem, vara en god sak för medlemsländerna.

För det fall att uppgörande av en allmän rekommendation är en svår och tidsödande uppgift, vågar man dock redan i detta skede konstatera, att det material som i respektive länder redan nu samlats på nationell bas, kunde

¹ Yttrandet översatt från finska

vara lämpligt att förpassa till Nordiska ministerrådet och därifrån till de kilda länderna. De program som uppgjorts och de erfarenheter som erhållits vid deras verkställande, kunde i tillämpliga delar vara till nytta även ätt omedelbart för varje medlemsland. Det torde vara på sin plats att som vilaga till det utlåtande som inbegärts, överstyra det hos oss i Finland ärdigställda betänkandet från ``Kaivospaikkakuntien kehittämistoimikunta`` 1979:34 (Utvecklingskommissionen för gruvorterna), kompletterat ned de uppgifter, vilka berör de i betänkandet angivna förslagen, bl. a. beträffande utvecklingsområdeslagen, till den del de hittills verkställts.

För sin egen del har Outokumpu Oy gått till åtgärder på det sätt som kommissionen föreslagit. Sina mest synliga utslag har det hittills fått i Outokumpu stad, där bolaget i den senaste år grundade industribyn uppfört en verkstadsanläggning för tillverkning av maskiner och anordningar för gruvdrift, och som redan i inledningsskedet beredde arbete åt 40 personer. Bolaget söker sålunda, förutom att ersätta det minskande antalet arbetsplatser i gruvan, också att bygga upp en förtroendefull anda av tilltro till framtiden på orten. Vidare har en gruvteknisk grupp, underställd centralförvaltningen och som betjänar hela bolaget, förlagts till Outokumpu stad. På orten har också placerats en stödjepunkt för malmprospektering i östra Finland.

Bolaget har ytterligare tagit initiativ till uppförande av ett riksomfattande forskningsinstitut i mineralteknik i Outokumpu. Under planering är vidare överförande av de enheter i vårt bolag vilka utför planerings- och forskningsarbete från trakten av huvudstaden till Outokumpu stad.

Också för utvecklande av övriga gruvorter med gruvdrift på upphällning förefinns olika, förberedande idéer inom vårt bolag. I den mån de förverkligas, är vårt bolag redo att avge uppgifter för vidarebefordran för Nordiska ministerrådets utnyttjande, ifall så önskas.

Helsingfors den 7 februari 1980

Outokumpu Oy

Valde Nevalainen

Norge

Industridepartementet har i skrivelse den 10 september 1980 förklarat sig instämma i Kommunaldepartementets yttrande av den 20 mars 1980 (se nedan).

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

Kommunaldepartementet er noe i tvil om mulighetene for å finne fram til fellesnordiske løsningsmodeller for å avhjelpe de problemer som ensidige

gruvesamfunn står overfor når grunnlaget for økonomisk forsvarlig gruvedrift ikke lenger er tilstede.

Problemene disse gruvesamfunnene står overfor kan ofte variere avhengig av hvilket annet næringsgrunnlag som er bygd opp eller kan bygges opp til erstatning for gruvedrift, beliggenhet i forhold til andre steder med alternative sysselsettingsmuligheter og omfanget av den virksomhet som har vært drevet. Dersom en ønsker å opprettholde bosettingen på steder der grunnlaget for gruvedrift faller bort og det er svakt næringsgrunnlag ellers, er det ofte vanskelig å finne kortsiktige løsninger.

Kommunaldepartementet mener at nøkkelen til å løse ensidigheten i næringsgrunnlaget, enten denne ensidigheten bygger på malm eller andre ressurser, ligger i en langsiktig oppbygging av et bredere og mer variert næringsliv som ikke bare er avhengig av det lokale marked. Dette skjer i mer eller mindre grad i alle de nordiske land gjennom særskilte distrikts- og regionalpolitiske virkemidler. For at disse skal ha noen effekt er det ofte en forutsetning at det private initiativ virker slik at det faktisk blir etablert ny virksomhet i f.eks. ensidige gruvesamfunn. Det er mulig at det offentlige må tre sterkere inn for bl. a. mer direkte å påvirke lokaliseringen i slike tilfelle.

Kommunaldepartementet vil peke på at man fra norsk side er interessert i hvordan de øvrige nordiske land har søkt å løse disse problemer og ser gjerne at det både kan gjennomføres en mer systematisk erfaringsutveksling og et nærmere samarbeid om hvordan slike problemer skal løses i fremtiden.

Oslo, 20 mars 1980

Etter fullmakt

Hj. Vågdal

Jon Fonkalsrud

Miljøverndepartementet:

Det er grunn til å påpeke at gruvesamfunnene bare er en type av ensidige industristeder som kan komme til å få alvorlige problemer dersom grunnlaget for næringsvirksomheten svikter.

I Norge regnes det med at omlag 100 industristeder hovedsakelig er bygd opp omkring en enkelt næringsvirksomhet, hvorav 11 er basert på gruvedrift. Ofte er de øvrige steder, enten de er avhengige av primær jern- og metallindustri, treforedling, fiskeforedling etc. like utsatt for konjunktursvingninger og svikt i råstofftilgangen som i gruvesamfunnene. En kan her vise til problemene en rekke fiskeristeder i Nord-Norge er kommet opp i som følge av reduksjon i fiskekvotene.

Det kan derfor reises tvil om berettigelsen av å sette i verk tiltak som er spesielt innrettet mot å avhjelpe problemene i bergverksnæringen og tilhø-

nde gruvesamfunn når behovet for tiltak i andre næringer og lokalsam-
inn neppe er vesentlig mindre. En løsningsmodell for gruvesamfunnenes
problemer kan dessuten lett komme i konflikt med etablerte distriktspoli-
ske prinsipper og støtteordninger.

Sannsynligvis vil det også bli vanskelig å finne frem til felles nordiske
modeller for løsning av gruvesamfunnenes problemer da disse ofte vil
være betydelig i art og omfang. Problemene vil for eksempel være
vhengige av lokalsamfunnenes størrelse og beliggenhet i forhold til andre
steder med alternative sysselsettingsmuligheter og grader av ensidighet.

Etter Miljøverndepartementets oppfatning ligger løsningen av gruve-
samfunnenes og de andre ensidige industristeders problemer i utbygging av
et mer variert næringsliv på disse stedene. Dette skjer gjennom bruk av
regional- og distriktspolitiske virkemidler etter retningslinjer som blant
annet er trukket opp i forbindelse med den regionale planleggingen. Det
er imidlertid vist seg vanskelig å skape alternative sysselsettingsmulig-
heter på de ensidige industristedene selv om noen av disse har fått et mer
allsidig næringsliv de siste årene.

Løsningen av problemene i næringsmessig ensidige steder og områder
står sentralt i norsk regionalpolitikk. Det vil derfor være nyttig om det kom
stand et nærmere samarbeid med de øvrige nordiske land om disse
spørsmålene.

Oslo, 19. september 1980

Etter fullmakt

Richard G. Fort

Liv Eckhoff

Kvinesdal kommune:

A/S Knaben Molybdængruber ligger i Kvinesdal kommune. Driften ble
nedlagt i 1973. Årsaken til nedleggelsen skyldtes i første rekke nedgang i
molybdænpriser på verdensmarkedet samt økte omkostninger i Norge som
følge av inflasjonen og prisstigningen som tiltok i begynnelsen av 70 tallet.

A/S Knaben Molybdængruber hadde 110 ansatte og var eneste bedrift på
Knaben Gruvor, som var et lokalsamfunn på 350 – mennesker bygd opp
om bedriften. Knaben Gruvor ligger ca. 6 mil nord for Kvinesdal sentrum
og stedet hadde ingen andre industrielle bedrifter uten handels- og service-
bedrifter som hadde blitt reist i tilknytning til A/S Knaben Molybdæn-
grubers etablering.

Før nedleggelse hadde Kvinesdal kommune bygd ny skole med
svømme-/gymnastikkhall på Knaben, og det var anlagt ny veg til stedet.

Etter nedleggelsen av gravedriften har vedlikeholdet av vegen blitt opp-
rettholdt og Kvinesdal kommune har satt i gang leirskoledrift for Vest-
Agder og Rogaland fylke i den nye skolen.

Omtrent samtlige boliger på Knaben som tidligere var eiet av bedriften er nå solgt ut som ferieboliger. Dette innebærer at det er opprettholdt en viss virksomhet med egen forretning og posttjeneste, men med kun 1–3 familier fast bosatt der. Stedet er således omdannet fra et sted med fast bosetning til nærmest en ferieplass.

På grunn av Knaben Gruvors beliggenhet har det ikke lyktes å få annen industri til stedet. Det har forøvrig ikke fra kommunens side blitt arbeidet mye med dette. Lokalenes beskaffenhet vil også gjøre det vanskelig for mange typer industri og spørsmål om eventuell annen utnyttelse dersom stedet hadde vært noe sentralt er derfor også usikkert.

Kvinesdal kommune har i sine planer tatt sikte på etablering av industri i øvre Kvinesdal ved Kvinlog, 3 mil sør for Knaben. Det er ikke regnet med at industrien ved Knaben skal etableres igjen, og stedet vil i fremtiden fortsatt være feriested.

Kvinesdal, 19. mai 1980

Etter fullmakt

Gj. Røynestad

Røros kommune:

Røros kommune ser med glede på det initiativ som nå er tatt med sikte på å finne frem til gjensidige nordiske løsningsmodeller for truede gruvesamfunn. For Røros kommune har gruvevirksomheten vært eksistensgrunnlaget i lange tidsperioder.

Røros kobberverk AS var ved sin konkurs i 1977 Norges eldste igangværende industribedrift, med en over 300 år lang historie.

På det tidspunkt da konkursen skjedde var imidlertid det øvrige næringsliv i Røros såvidt godt utviklet at man unngikk dramatiske endringer i sysselsettingsbildet. Imidlertid betød konkursen tap av verdifulle arbeidsplasser.

I en hel rekke av Nordens aktive gruvesamfunn spiller fortsatt denne næringsgren en helt dominerende rolle. Gruvesamfunnenes situasjon og struktur kan ikke sammenlignes med det man finner innen de fleste andre industrier og næringer.

Røros kommune vil derfor se positivt på det initiativ som nå tas med sikte på å hjelpe de eksistenstruede gruvesamfunn. I Røros kommune har man i dag ikke aktiv gruedrift, men vår 300 årige historie har gitt oss verdifulle erfaringer som vi med glede deler med andre om det er ønskelig.

Røros, 5. mars 1980

Røros formannskap

Edgar Johannessen

Reidun Roland

Fauske kommunes formannskap *tillstyrker i skrivelse den 8 maj 1980 nedlemsforslaget och hänvisar till gemensamt uttalande av den 26 februari 1980 från A/S Sulitjelma Gruber och Sulitjelma gruvearbeiderforening se nedan).*

Ballangen kommune:

Ballangen kommune besto som samfunn før A/S Bjørkåsen Gruber etablerte seg i kommunen i 1917. A/S Bjørkåsen Grubers virksomhet gikk på uttak av svovelkis og en del kobberkis som var en etterspurt vare på det europeiske marked. Grubeselskabet ervervet foruten gruberettigheter også konsesjonsrettigheter og etablerte eget kraftverk. Driften av selskapet viste jevn og delvis stigende tendens frem til 1950-tallet. Etter denne tid viste bedriften synkende tendens og arbeidsstokken ble definert ned til 160 tilsatte i 1964. På topp sysselsetting hadde selskapet mellom 350 og 380 tilsatte.

Det burde være kjent for våre politiske myndigheter de meget store økonomiske vanskeligheter Ballangen kommune har gjennomlevd siden hjørnestensbedriften ble nedlagt i 1964. Ringvirkningene av nedleggelsen var store, og vi kan nevne at i 1960–61 og 1962 hadde kommunen et innbyggertall på henimot 4.500 personer, mens dette tallet i dag ligger på ca. 3.250. Av dette folketall er ca. 900 pensjonister, hvorav ikke liten del kan henføres til det helsefarlige arbeid svovelkisdriften representerte. Det sier seg selv at den massive utflytting som fant sted etter 1964 har hatt en helt avgjørende ugunstig innvirkning på kommunens inntekter, noe som selvsagt har virket inn på kommunens økonomiske evne og ført til redusert vekst i lokalsamfunnet.

Fra våre sentrale myndigheters side har Ballangen kommune vært oppholdt med løfter siden 1964 om at kommunen skulle få nødvendig kompensasjon for de tapte arbeidsplasser, og kommunen ble i sin tid i stortinget betegnet som "Ballangen-problemet" og politikernes dårlige samvittighet.

Ballangen kommune erfarte at andre bedrifter sør i landet fikk kompensert arbeidsstokken ved nedleggelse av store bedrifter, mens vi da ble forbigått. Først 13 år etter nedleggelsen av A/S Bjørkåsen Gruber fikk vi myndighetenes aksept på at Ballangen kommune ikke lengre var noen hvit flekk på det industripolitiske kart. Regjeringen vedtok å legge et såkalt SIVA-anlegg til Ballangen kommune i 1977. En kan således si at hjelpen er kommet, men den kom i seneste laget. Av de ca. 13–15 000 utflyttede personer fra Ballangen i årene etter 1964, er et fåtall vendt tilbake og da i første rekke som pensjonister. Ballangen kommunes arbeidsføre innbyggere flyttet ut og tok arbeide rundt om kring i landet først og fremst Mo i Rana, Skien, Porsgrunn og andre steder.

Ballangen kommune ser det ikke i dag som aktuell politikk å ta opp

driften ved de nedlagte gruver, selv om gehalten av svovelkis er tilstede i fullt monn. Slik kommunen forstår det er det andre industritekniske utviklingsmetoder som har overflødiggjort svovelkisen. En kan også gjøre oppmerksom på at det fra myndighetenes side har foregått over et lengere tidsrom prøveboring etter nikkelforekomster i Arnesfjellene i Ballangen. Hvilke resultater boringene vil gi kjenner en ikke til i dag, men en antar at slike resultater vil foreligge i løpet av et års tid eller to.

En håper med dette å ha gitt svar på de spørsmål De har bedt besvart.

Ballangen, 6. mai. 1980

O. S. Pettersen
Kontorsjef

Kvalsund kommune:

Kvalsund formannskap vil sterkt understreke betydningen av å finne løsningsmodeller for eksistenstruede gruvesamfunn i Norden og slutter seg til medlemsforslag A 572/e i Nordisk Råd.

Kvalsund, 5. mai 1980

Evy Pedersen

Sulitjelma gruvearbeiderforening og A/S Sulitjelma Gruber:

Forslaget peker på en viktig side ved de fleste grubesamfunn i Norden. Grubene ligger ofte avsides, og det er bygd opp samfunn som helt er basert på grubevirksomheten. Ressursene som grubene driver på er ikke fornybare, og vil før eller senere ta slutt. Dette er en realitet man må se i øynene.

En annen side av saken er at ressursene i tider med lave konjunkturer kan bli uøkonomiske, og dette kan få katastrofale følger for bedriften og dermed for lokalsamfunnet. På denne måten kan verdifulle ressurser gå tapt, og dette er vesentlig mere betenkelig enn at ressursene er oppbrukt.

Den norske ordningen med Kobberfondet er et tiltak for å dempe de uheldige konsekvenser av sterke konjunktursvingninger. Idéen med fondet måtte kunne brukes også for andre produkter enn kobber, og kanskje også for Norden som et hele.

Når det gjelder å utnytte ressursene står malmleting sentralt. Malmleting krever risikovillig kapital og innsats av høy teknologi. Midler fra oljevirkosomheten burde kunne benyttes, og et bedre samarbeid innen Norden kunne høyne det teknologiske nivå.

Forslaget nevner også utnyttelse av biprodukter fra grubedriften. Det tenkes vel her først og fremst på mineraler som idag går som avfallsprodukter (avgang fra oppredningsverk og slagg fra smelteverk). Det foregår idag en intens forskning på dette område, og et sterkere nordisk samarbeid ville kunne gi bedre og raskere resultater.

Å bevare grubesamfunnene når reservene er slutt er vel det største problemet. Grubesamfunnene i seg selv representerer betydelige grunnlagsinvesteringer, som det måtte være god samfunnsøkonomi å utnytte. Dette krever nytenkning og innsats av ressurser. Et nordisk samarbeid også på dette område synes riktig.

Vi vil oppsummere vårt syn på forslaget ved å gi ros til forslagsstillerne, som peker på vesentlige felles faktorer for nordiske grubesamfunn. Forslaget har vår fulle støtte.

Sulitjelma, 26. februar 1980

Sulitjelma Gruvearbeiderforening

Jan-Olav Ingvaldsen

A/S Sulitjelma Gruber

I. Christoffersen

Verksdirektør

Bergverkenes landssammenslutning:

— — — og beklager at vi ikke har vært istand til å besvare Deres henvendelse innen fristens utløp.

Bergverkenes landssammenslutnings styre har behandlet Deres henvendelse og vil gjerne uttrykke stor forståelse for det forslag som er fremsatt, men styret kan vanskelig se hvordan et såvidt komplisert spørsmål kan løses med generelle virkemidler og eventuelt felles nordiske regler. Etter vår oppfatning vil forholdene fra gruvesamfunn til gruvesamfunn variere sterkt, avhengig bl. a. av beliggenhet, størrelse og infrastruktur.

Det må når malmressursene er økonomisk uttømt, skje en nedlegging, og vi er glad for å se at denne i og for seg selvsagte nødvendighet ligger til grunn for forslaget. Spørsmålet om en oppbygging av alternative arbeidsplasser, vil da være en avveining mellom de menneskelige og økonomiske problemer som oppstår ved en fullstendig nedleggelse av det eksisterende samfunn og på den annen side hvilken mulighet ny økonomisk virksomhet har for å kunne videre utvikles på angjeldende sted. Dette vil etter vår mening i særlig grad være avhengig av i hvilken utstrekning samfunnet er utviklet rundt selve gruvesamfunnet.

Det er neppe grunn til å anta en gruvebedrift umiddelbart før nedleggelse vil kunne utvikle nye arbeidsplasser, idet bedriften i slike tilfelle neppe har den økonomiske evne som er nødvendig til slike investeringer.

Vi er kjent med at det fra finsk side er foreslått at det innhentes opplysninger fra de nordiske land om hvordan disse saker behandles i hvert

enkelt land, og at det på dette grunnlag muligens kan utvikles en felles strategi. Vi må imidlertid dessverre gi uttrykk for at vi ikke har særlig stor tro på nytten av dette arbeidet, idet forholdene er så vidt forskjellige at tiltakene nødvendigvis må vurderes konkret.

Hvis imidlertid Nordisk Råd kommer til at det bør arbeides videre med denne sak, er vi villig til å bistå med den faglige kompetanse som bergverkenene disponerer.

Oslo, 14. mars 1980

Bergverkenes landssammenslutning, industrigruppen

Gaute Egeberg

Sverige

Konjunkturinstitutet:

Gruvindustrins strukturproblem synes skilja sig från annan varuproducerande industri av två skäl. För det första är gruvindustrin baserad på en icke förnybar naturtillgång. Malmkropparna måste efter hand ta slut. Gruvföretag är därför inte bara som alla andra företag utsatta för problemet att *efterfrågan* sviktar genom nya konkurrenter som har mera lättarbetade eller bättre belägna fyndigheter, som är tekniskt effektivare eller har utvecklat slagkraftiga substitut. Gruvföretag hotas också från sin egen *tillgångssida* genom att malmen tar slut i ekonomisk mening. Detta problem kan knappast lösas med förbättrad teknik och marknadsföring, produktutveckling osv. Tar malmen slut måste verksamheten läggas ned. För det andra är gruvindustrin baserad på en naturtillgång vars geografiska belägenhet med nödvändighet avgör företagens lokalisering. Företag i de flesta andra branscher är lokaliserade med hänsyn till avsättningsmarknaden eller i närhet av viktiga produktionsfaktorer som har alternativ användning i andra branscher. När sådana företag drabbas av motgångar kan deras arbetskraft normalt dras in i annan verksamhet i samma område just därför att det finns förutsättningar för annan produktion. Gruvföretag ligger däremot ofta i områden där förutsättningarna för annan produktiv verksamhet i stort sett saknas. Tänkbara avsättningsmarknader ligger då långt borta, en differentierad arbetsmarknad saknas.

Förhållandena är emellertid starkt varierande för olika gruvor beroende på belägenhet. I områden som den svenska bergslagen med dess relativt differentierade näringsliv är sålunda förutsättningarna för annan verksamhet betydligt gynnsammare än i mer ensligt belägna områden. I vissa fall finns vidare en väl utvecklad infrastruktur som såvitt möjligt bör utnyttjas vid en påtvingad strukturomvandling. Detta kan gälla områden som de

norrbottniska gruvorna i Sverige med sitt rikt utbyggda kommunikationsnät och tillgång till en mycket bra isfri hamn i Narvik. Trots detta kan emellertid svårigheterna att finna annan lämplig verksamhet även i ett sådant område visa sig bli betydande. Möjligen skulle gemensamma nordiska ansträngningar i ett sådant fall kunna bidra till en lösning.

Kombinationen av nödtvungen nedläggning av verksamheten och frånvaron av alternativ användning av arbetskraft och kapitalutrustning på orten torde vara det som kan motivera en principiell utredning av gruvindustrins problem (i stället för konkreta specialstudier av gruvorter, delbranscher eller individuella gruvföretag). De fördelar som det nordiska samarbetet skulle kunna ge på detta område skulle enligt institutets mening närmast ligga i ett utbyte av olika erfarenheter och en samordning av utredningsresurserna. Förslagsställarna påpekar också själva att eftersom det redan finns ett tämligen rikt nationellt utredningsmaterial borde de nordiska länderna sträva till att effektivt utbyta erfarenheter om dessa frågor.

En utredning på nordisk basis skulle kunna ge ett bidrag genom att ta fasta på vad som sålunda är specifikt för tynande gruvorter. Den bör därför genomföras av en liten grupp kvalificerade nationalekonomer och hållas på ett principiellt plan. Det empiriska materialet torde kunna hämtas från redan gjorda undersökningar och från vanlig löpande statistik i de olika nordiska länderna. Bl. a. bör från svensk sida kunna utnyttjas erfarenheterna av prospekteringen och malmbrytningen i Stekenjokk och den utredning kring detta projekt som färdigställdes 1972 (DS I 1972: 5) och som innefattade utförliga samhällsekonomiska kalkyler.

I förslagsställarnas skrivning framställs det som en självklar förutsättning att sysselsättning och befolkning bevaras på de tynande gruvorterna. Ehuru detta rimligen måste vara en målsättning med hög prioritet, bör en utredning ges betydligt vidare direktiv. En planerad successiv neddragning av sysselsättningen och avfolkning av gruvorten *måste* sannolikt i många fall bli lösningen. En sådan lösning aktualiserar många föga undersökta problem. Kan det tänkas att nästan hela befolkningen på en sådan ort föredrar att flytta till en ny fyndighet? Är det de sociala relationerna inom orten, de sociala relationerna till människor på andra orter i regionen eller bundenheten till den rent fysiska miljön, som främst gör en avveckling av en gruvort kostsam? Hur skulle de juridiska och organisatoriska frågorna kunna klaras i en sådan lösning?

En annan möjlighet är organiserad långpendling till nya fyndigheter även på mycket stora avstånd från den tynande gruvorten. Man undviker då kapitalförstörelse i den samhälleliga infrastrukturen och bevarar de sociala relationerna, men man får höga transportkostnader och skapar livsformer med okända följder för familje- och samhällsliv. Möjligheten av dylika "gruvrallarlösningar" vid upptagande av brytning av nya fyndigheter bör

också studeras i syfte att se om man kan undvika problemet med tynande gruvorter i framtiden.

Stockholm den 13 februari 1980

Las Lindberger

Guðrun Norstedt

Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS)

Medlemsförslaget utgår från det faktum att i de kommuner, där gruvindustrin är den största arbetsgivaren uppstår stora problem när gruvverksamheten minskar och eventuellt upphör.

De omständigheter som gäller för gruvdriften och gruvsamhällena är såtillvida egenartade som att kännedomen om malmtillgångarna gör det möjligt att på relativt lång sikt förutse förändringar i verksamheten och tillgången på sysselsättning. Konjunkturrella och andra ekonomiska förändringar kan visserligen medföra förskjutningar i detta framtidsperspektiv, men detta förändrar inte det grundläggande förhållandet. Erfarenheten visar också ganska entydigt, att orter där gruvan har varit den helt dominerande arbetsplatsen har stora svårigheter att efter en driftnedläggning leva vidare. De möjligheter till omläggning av produktionen som inte sällan har visat sig föreligga vid andra typer av lokalt dominerande företag är i fråga om gruvindustrin mycket begränsade. De härvid uppkommande problemen tillspeksam givetvis i de fall där gruvfyndigheten ligger på stora avstånd från samhällen med alternativa sysselsättningsmöjligheter.

De problem som uppstår, när ett gruvföretag av dominerande betydelse för den lokala arbetsmarknaden läggs ned, är dock i stor utsträckning desamma som vid nedläggning av dominerande företag på andra bruksorter. De allmänna förutsättningarna kan i flera avseenden vara mycket likartade och det kan förutsättas vara värdefullt med en bättre överblick över erfarenheterna från sådana omställningar liksom en diskussion om konkreta insatser för att lösa uppkommande problem. I Sverige bedrivs av expertgruppen för regional utredningsverksamhet (ERU) inom industridepartementet fortlöpande ett arbete med att utvärdera effekterna av den svenska regionalpolitiken. De speciella icke-reguljära åtgärder, som satts in för att av regionalpolitiska eller andra skäl stödja enskilda företag eller branscher, skall före utgången av 1980 undersökas av en av industriministern år 1979 tillsatt kommitté.

Ett ökat utbyte mellan de nordiska länderna av erfarenheter och synpunkter på problemlösningar på det här avsedda området får bedömas som angeläget och bör enligt arbetsmarknadsstyrelsens mening omfatta såväl gruvföretag som andra verksamheter med avgörande betydelse för den

lokala sysselsättningen. Styrelsen tar härmed inte ställning beträffande formerna för ett sådant utbyte.

Stockholm den 12 februari 1980

Bertil Rehnberg

C. Canarp

Gábor Faragó

Statens industriverk (SIND):

För Sveriges del pågår – såsom påpekas i medlemsförslaget – en intensiv aktivitet kring dessa frågor bl. a. genom den mineralpolitiska utredningen (MPU) som inom kort väntas avge sitt slutbetänkande, men även genom olika statliga och regionala utvecklings- och forskningsprojekt.

Bland dessa ingår projekt som syftar till att genom särskilda prospekteringsinsatser nå fram till en ökning av malmreserven för att möjliggöra fortsatt brytning inom vissa regioner, eller åtgärder för att finna ersättningsindustrier m. m. inom orter, där en fortsatt gruvdrift bedömts orealistisk på grund av malmbrist, av strukturskäl eller på grund av dålig lönsamhet. Medel satsas även på olika utvecklingsprojekt för att nå fram till ett bättre utnyttjande av gruvornas restprodukter. Ett viktigt inslag är också att inom ramen för en hushållning med mineraltillgångarna bevara och förbättra förutsättningarna att återuppta brytning inom nedlagda gruvor eller mineralbrott.

Statens industriverk ser positivt på det i Nordiska rådet väckta förslaget och bedömer förutsättningarna goda för ett ökat erfarenhetsutbyte inom samtliga dessa områden.

Stockholm den 17 mars 1980

Eric Pettersson

Gunnar-Arne Björkman

Sveriges geologiska undersökning (SGU):

Sverige är förhållandevis rikt på malmer och mineral. Ett stort antal fyndigheter i skilda delar av landet är och har varit, föremål för brytning

och utnyttjande. Såsom anges i förslaget till Nordiska rådet representerar gruvbrytningen ofta den enda näringen i de samhällen som växt upp kring en gruva. Gruvorna är därtill ofta belägna i glesbygden långt från annan industriell verksamhet. Det är uppenbart att gruvindustrins livskraft är av vital betydelse för dessa samhällens fortbestånd.

Såsom nämnes i förslaget kan ett gruvsamhälles existens hotas bl. a. genom att malmreserverna börjar tryta. Eftersom gruvverksamheten innebär en utbrytning av ändliga, stationära tillgångar är man för fortsatt verksamhet bunden till att ersätta den utbrutna malmen med fynd av nya malmer i direkt anslutning till eller i närheten av de befintliga gruvorna. Denna prospektering efter fyndigheter som ersätter eller kompletterar de gamla måste ske i god tid innan malmreserverna börjar sina emedan det först därmed finns möjlighet till en rationell och harmonisk styrning av såväl gruvdriften som den anslutande samhällsplaneringen.

Prospekteringsarbetet är i allmänhet tidskrävande och innefattar utnyttjandet av en rad olika metoder. Forskning för vidareutveckling av dessa metoder är av stor vikt för den framtida prospekteringen. Bl. a. är det med nuvarande metoder svårt att ta fram andra än relativt ytligt belägna malmer. Bättre kunskap och metodik för lokalisering av djupare belägna malmkroppar skulle sannolikt kunna bidra till väsentliga malmtillskott i vissa av våra gruvområden. En annan förbättring för bedrivandet av en effektiv prospektering, både lokalt och regionalt, är förekomsten av goda berggrundsgeologiska kartor. Sådana saknas nu i stora delar av vårt land.

Vid andra tillfällen kan verksamheten vid en gruva hotas av dålig avsättning för produktion ofta kombinerad med ett sjunkande malmpris. I en sådan situation kan alternativ produktion i området av andra mineralråvaror vara en möjlig lösning. Detta förutsätter dock att sådana fyndigheter är kända eller kan tas fram på relativt kort tid. Det är alltså av vikt att områden kring befintliga gruvor och gruvsamhällen redan på ett tidigt stadium undersöks mycket ingående med avseende på samtliga de malm- och mineraltillgångar som kan ha ekonomisk-industriellt intresse.

Den brutna malmen förädlas vanligen direkt i anslutning till gruvan genom koncentration till malmslig, sinter etc. Denna mineralberedning bygger ofta på avancerad metodik som utgjort en förutsättning för utvinningen av ingående metaller och därmed malmens ekonomiska brytvärdhet. Teknologisk utveckling inom denna sektor kan på detta sätt bidra till att förbättra förutsättningarna för en gruvhantering och t. ex. möjliggöra utvinning av en annars oekonomisk fyndighet. Forskning kring möjligheterna att tillgodogöra sig avfallsprodukterna från malmbehandlingen, t. ex. genom utvinning av andra nyttiga beståndsdelar ur dessa, kan likaledes få betydelse för en gruvdrifts upprätthållande.

Synpunkter av den art som kortfattat framförts härövan har grundligt behandlats inom den mineralpolitiska utredningen, vilken inom kort förväntas framlägga sitt slutbetänkande, men redan tidigare publicerat rap-

porterna "Forskning och utveckling inom svensk mineralindustri" (Ds I 1978: 13) och "Malmtillgångar och prospektering" (Ds I 1978: 16) samt delbetänkandena "Industrimineral" (SOU 1977: 75) och "Malmer och metaller" (SOU 1979: 40).

Uppsala den 19 februari 1980

Sveriges geologiska undersökning

Gunnar Ekevärm

Bo Lundberg

Utvecklingsfondernas samarbetsråd har i skrivelse den 12 mars 1980 förklarat sig icke ha några synpunkter på medlemsförslaget.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län:

Vi instämmer i den beskrivning av problemen för gruvorterna som redovisas i förslaget. Ett av det här länets kanske svåraste uppgifter den närmaste tiden är att lösa frågan om ersättning av de arbetstillfällena som går förlorade i järnmalmsgruvorna i Ludvika kommun. Två mindre gruvor, Blötberget och Häksberg med tillsammans drygt 200 sysselsatta lades ned under 1979. Grängesbergsgruvan, med ca 1 100 sysselsatta, räknar med att minska antalet sysselsatta till 600–800 under 1980-talets början.

Avvecklingen av gruvorna i Blötberget och Häksberg och nedskärningarna vid Grängesbergsgruvan blev definitivt kända när SSAB presenterade sin strukturplan i maj 1978. Redan dessförinnan hade problemen inom den malmbaserade industrin föranlett regeringen att ta initiativ till bildandet av länsvisa grupper med uppgift att samordna insatserna för de drabbade orterna av nedläggningar och inskränkningar inom järn-, stål- och gruvindustri. I Kopparbergs län fanns då en regional ledningsgrupp vid länsstyrelsen som nu påtog sig de arbetsuppgifter regeringen fattade beslut om. Under den regionala ledningsgruppen bildades i länet arbetsgrupper för de kommuner, Borlänge och Ludvika, där sysselsättningsproblem till följd av strukturförändringar bedömes bli störst. Redan tidigare fanns en arbetsgrupp inrättad för Avesta kommun, en annan av länets stålortskommuner.

I dag finns förutom de ovan nämnda till länsstyrelsen knutna grupperna, andra organ som genom sin verksamhet försöker utveckla och bredda näringslivet i stål- och gruvkommunerna. Bland dessa kan nämnas Ludvika Industri AB (LIAB) som är ett kommunägt bolag med uppgift att i första hand förvärva och iordningsställa mark och industrilokaler som sedan arrenderas ut eller säljs. LIAB bedriver också produktsökning.

Dala-Invest AB är ett utvecklingsbolag för Borlänge–Ludvikaregionen

som hittills i huvudsak varit engagerat i produktsökning. Verksamheten finansieras med medel från stål- och gruvbolagen samt från staten. Tillkomsten av Dala-Invest är en direkt följd av de sista årens problem inom den malmbaserade industrin.

Även andra organ, centrala och regionala, är i varierande grad inkopplade på att bidra till lösningar av sysselsättningsproblemen i länet, främst i gruvkommunen Ludvika.

Inom länsstyrelsen har en projektverksamhet påbörjats inom ramen för den pågående länsplaneringen. Arbetet inom projekten kommer så långt möjligt att inriktas på behoven i Ludvika kommun.

I länet pågår således i dag en relativt omfattande verksamhet inriktad på att komma till rätta med sysselsättningsproblemen där de är som störst. Samtidigt står det klart att sysselsättningstillskott av den storleksordning det är fråga om som ersättning för bortfall inom gruvorna i Ludvika inte kan åstadkommas enbart av organ inom länet. Regeringen och de större företagen måste ge sitt stöd. Åtskilligt av det arbete som läggs ned regionalt utmynnar därför i krav på åtgärder ställda till regeringen eller stora företag.

De här beskrivna problemen inom gruvorna i länet har sin grund i strukturförändringar. Problemen vore i det här länet, som vi ser det, varken större eller mindre, om det istället gällt andra branscher. Den viktiga faktorn är lokaliseringen av det företag som drabbas. I Kopparbergs län finns ett flertal orter med mycket ensidigt näringsliv. Ofta är orten dominerad av ett enda stort industriföretag. De problem för gruvorter som beskrivs i medlemsförslaget menar vi gäller i princip för alla orter där ensidigheten och därmed beroendet är stort. I det länsprogram som är under utarbetande har vi särskilt pekat på hur nödvändigt det är att utvecklingen i sådana orter bevakas så att åtgärder kan vidtas i tid.

Det är dock angeläget att problemen för de ensidiga industriorterna angräps och vi föreslår därför att arbetet med att finna gemensamma nordiska lösningsmodeller för att lösa gruvsamhällellnas problem utvidgas till att gälla ensidiga industriorter i allmänhet.

Hur problemen sedan blir lösta är dock ytterst en fråga om vilken regionalpolitik som bedrivs i varje medlemsland.

Falun den 17 mars 1980

Ingvar Gullnäs

Arne Jons

Länsstyrelsen i Norrbottens län:

Vid handelshögskolan i Stockholm har nyligen ett projekt startats med beteckningen "Alternativa framtider för Malmfälten". Projektansvarig är Helén Andersson.

Syftet är att beskriva tre–fyra alternativa utvecklingsvägar för de båda gruvorterna Kiruna och Gällivare. Tidsperspektivet är 20–30 år.

Projektet beräknas vara avslutat i början av 1981. Det berör i hög grad de frågor som behandlas i medlemsförslaget. Om liknande projekt pågår i Finland eller Norge vore det naturligtvis av intresse om ett utbyte av informationer kunde komma till stånd. Är så inte fallet finns det sannolikt instanser i de båda länderna som kan ha glädje av att ta del av resultatet från det projekt som nu är på gång.

Luleå den 19 februari 1980

R. Lassinantti

Sven Persson

Ingenjörsvetenskapsakademien:

Såvitt akademien kan bedöma så utgör de problem som behandlas i medlemsförslaget huvudsakligen regionalpolitiska och kommunalekonomiska problem. Dessa områden anser sig akademien inte ha anledning att behandla. Det är dock enligt akademiens mening viktigt att understryka att man inte genom olika åtgärder i onödan förhindrar den av andra skäl mycket önskvärda rörligheten på arbetsmarknaden.

Det finns dock skäl till att så långt möjligt avhjälpa de svårigheter som kan uppstå i de ofta mycket specialiserade gruvsamhällena när den aktuella gruvbrytningen inte längre kan bedrivas ekonomiskt. En av de närmast till hands liggande lösningarna är att söka efter nya värdefulla mineraler och malmer som kan utnyttjas. I de fall detta kan uppnås är det ofta en mycket lämplig lösning eftersom det förutsätter jämförelsevis små förändringar och investeringar. Akademien har också vid ett flertal olika tillfällen framfört angelägenheten av en ökad prospektering även efter andra mineral än de konventionella malmerna.

Av de skäl som behandlas i motionen men även för försörjningssäkerheten är det viktigt att produktionen av legeringsämnen för stålframställning kan öka inom Norden. Det synes också föreligga stora möjligheter till ökad utvinning av flera viktiga legeringsämnen. Detta förutsätter dock ökade insatser för såväl prospektering genom olika metoder som utveckling av mineraltekniken för att möjliggöra ekonomisk utvinning av dessa nya fyndigheter. Akademien har också framfört förslag i denna riktning inom

sin studie "Kunskap och konkurrenskraft" (IVA-meddelande 223) (särskilt sidorna 230 och 238), samt i IVA-rapporten 152 "Framtidsutsikter för svensk bergshantering". Dessa publikationer bilägges yttrandet.¹

Akademien vill också erinra om att åtskilliga av de frågor som tas upp i medlemsförslaget även är föremål för behandling i den Mineralpolitiska utredningen vars slutbetänkande väntas under våren 1980. Även i "Teknik för framtiden – STU-perspektiv 1979" (STU-information 122/1979) behandlas utvecklingen inom mineraltekniken.

Stockholm den 14 februari 1980

Ingenjörsvetenskapsakademien

Gunnar Hambraeus

Bengt Belfrage

Svenska kommunförbundet:

Förbundets styrelse vill anföra att förslaget, att finna gemensamma nordiska lösningsmodeller för problemen i de kommuner där gruvindustrins ställning kommer att försvagas, synes vara väl motiverat.

Stockholm den 29 februari 1980

Svenska kommunförbundet

Svea Wiklund

Sveriges industriförbund:

Sveriges industriförbund delar de i remissen framförda synpunkterna att de nordiska länderna borde sträva till att effektivt utbyta erfarenheter i dessa frågor och tillstyrker att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att vidtaga åtgärder för att finna gemensamma nordiska lösningsmodeller för att avhjälpa de svårigheter som gruvsamhällen möter när malmfyndigheterna minskar eller tar slut eller när gruvdriften av annan orsak försvåras.

Stockholm den 25 april 1980

Sveriges industriförbund

Ingvar Petzäll

Bengt Jobin

¹ Här ej tryckta.

Medlemsförslag

om nordiskt samarbete för att åstadkomma miljösäkra sjötransporter

(Väckt av Ilkka-Christian Björklund, Nils Dahlman, Håkon Kyllingmark, Bror Lillqvist, Rolf Sellgren och Marjatta Väänänen)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska rådet, social- och miljöutskottet:

På Nordiska rådets dagordning återfinns inom social- och miljöutskottets arbetsområde fyra icke-avskrivna rådsrekommendationer som på olika sätt berör de problem som aktualiseras i medlemsförslaget:

Nr 30/1970/s angående åtgärder mot *Östersjöns förorening*,

Nr 8/1975/s angående begränsning av *utsläpp i Bottniska viken*,

Nr 9/1975/s angående förhindrande av *skador genom giftiga laster* och

Nr 6/1978/s angående program för *nordiskt samarbete på miljövårdsområdet*.

Av betydelse för lösningen av de problem som aktualiseras i medlemsförslaget är konvention om skydd av Östersjöns marina miljö – Helsingforskonventionen – som formellt trädde i kraft i början av maj 1980. Konventionen avser såväl *utsläpp från fartyg* som *landbaserade utsläpp*. Interimskommissionen i Helsingfors har tillsatt arbetsgrupper, varav en behandlat föroreningar från fartyg. Ad-hoc-grupper har analyserat frågan om identifiering av oljespill från fartyg, oljebekämpning och trafikinformationssystem. Vid det första ordinarie mötet med Östersjö-kommissionen i Helsingfors den 5–8 maj 1980 behandlades en rapport om säkerhet på fartyg och förebyggandet av föroreningar. Flera rekommendationer antogs bl. a. om koder för sjötransporter av farliga laster, om nationella insatser mot oljebekämpning, om positionsrapportering för fartyg i Östersjön m. fl.

Av vikt är även att IMCO-konventionen om föroreningar från fartyg från år 1973, den s. k. MARPOL-konventionen, träder i kraft, med skärpningar som återfinns i det protokoll som undertecknades i London år 1978. IMCO:s regelverk för oljefartyg anses få ett betydande inflytande på såväl existerande som under byggnad varande oljefartyg.

Nordiska rådet har för närvarande på sin dagordning flera rekommenda-

tioner som på olika sätt tar upp de i medlemsförslaget aktualiserade problemen. Utskottet anser det mot denna bakgrund ej ändamålsenligt att för närvarande antaga ytterligare rekommendationer.

Jakobstad den 13 maj 1980

Asbjørn Haugstvedt

Förman

Claes Wiklund

Sekreterare

Nordiska oljeskyddsunionen:

De tankar och uppslag som medlemsförslaget innehåller har vid många tillfällen varit föremål för NOU:s uppmärksamhet under den tid av femton år som Unionen bestått och överensstämmer i stort med de principer som varit vägledande för dess verksamhet. De har också på senaste tiden haft särskild aktualitet i Sverige, vilket kommit till uttryck i ett antal av svenska regeringen anbefallda utredningar på ifrågavarande och närliggande områden. Den ur förevarande synpunkt viktigaste av dessa torde vara den i juni 1979 framlagda och i medlemsförslaget omförmälda utredningen (SOU 1979:43) med "program för miljösäkra sjötransporter". Såsom en första åtgärd i anledning av förslagen i betänkandet fattade svenska regeringen den 16 augusti 1979 beslut om ett s. k. åtgärdsprogram, avseende ett antal frågor som befunnits kunna upptagas utan avvaktan å behandling av andra förslag i betänkandet, vilkas avgörande ansetts kräva riksdagens medverkan.

Enligt ett från det svenska regeringskansliet utsänt pressmeddelande avsåg åtgärdsprogrammet följande ämnen:

- Säkerheten i farleder förbättras.
- Miljösäkra tankfartyg byggs.
- Förslag till ny lagstiftning om åtgärder mot vattenförorening från fartyg läggs fram.
- Systemet med partikelmärkning av olja utvecklas ytterligare.
- Fyrplatserna Kullen, Hanö och Ölands södra udde kommer även i fortsättningen att vara bemannade. En särskild utredare skall kartlägga bemanningen längs kusterna och arbeta fram principer för hur bemanningsfrågor skall bedömas i framtiden.
- Information om svensk miljölagstiftning på sjöfartsområdet utarbetas och delges alla fartyg som utnyttjar svenska farvatten.
- Från miljösynpunkt särskilt känsliga kustområden kartläggs.
- Ett handlingsprogram för miljösäkra sjötransporter i Väner och Göta älv utarbetas.
- Länsstyrelsernas beredskapsplaner för bekämpning av större oljeutsläpp ses över.

- Arbetet med att bygga upp regionala förråd av bekämpnings- och saneringsmateriel påbörjas.
- SMHI (Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut) skall kartlägga hur olja sprider sig i vatten.
- Naturvårdsverket skall lägga fram förslag om effektivare hantering av olja och kemikalier som tagits om hand efter utsläpp.
- Naturvårdsverket utarbetar plan för undersökning av miljöeffekter vid alla större oljeutsläpp.
- Forskning om och utveckling av system, metoder och teknik för oljebekämpning utökas kraftigt.
- Internationellt tas en rad initiativ av Sverige i syfte att förbättra och effektivisera det internationella regelsystemet och samarbetet på havsföroreningsområdet.
- Samordningen av oljeskyddsarbetet i regeringskansliet har effektiviserats genom en samordningsgrupp. En ny enhet för räddningstjänst har inrättats i kommundepartementet.

Den huvudsakliga överensställelsen mellan detta åtgärdsprogram, som genom uppdrag till vederbörande myndigheter eller på annat sätt redan satts i verket, och den i medlemsförslaget förekommande förteckningen över åtgärder som enligt förslagsställarnas mening i första hand borde kunna upptagas å ett nordiskt handlingsprogram för miljösäkrare sjötransporter, är påfallande.

Det svenska åtgärdsprogrammet redovisades utförligt vid NOU:s rådsmöte den 8 november 1979, varvid beslöts att vederbörande rådsledamöter skulle var för sitt lands vidkommande verka för vidtagande av motsvarande åtgärder.

I detta sammanhang torde få erinras om den s. k. Helsingforskonventionen av 1974 med bestämmelser till skydd för Östersjöns marina miljö, vilken kommer att träda i kraft i början av instundande maj månad.

En internationell överenskommelse med enahanda syfte och liknande innehåll men med allmän räckvidd utgöres av 1973 års havsföroreningskonvention i den lydelse den erhållit genom de på en internationell konferens i London 1978 antagna protokoll, vilkas ikraftträdande fortfarande är en öppen fråga.

Med hänsyn till sålunda föreliggande omständigheter synes oss syftet med det remitterade medlemsförslaget bäst kunna tillgodoses genom åtgärder av de nordiska regeringarna var för sig eller i förekommande fall efter samråd, som Nordiska rådet torde böra rekommendera de nordiska länderna att överväga i anslutning till de framlagda åtgärdsprogrammen. Där emot anser vi icke tillrådligt att nu söka åstadkomma ytterligare internationella överenskommelser i syfte att minska riskerna för miljöfarliga utsläpp vid sjötransporter, när ett sådant förfarande erfarenhetsmässigt är mycket tidsödande och kommer att fördröja autonomt genomförande av möjliga åtgärder enligt de framkomna förslagen.

Detta yttrande är avgivet på vägnar av NOU:s råd, vari samtliga nordiska länder är representerade.

Stockholm den 7 mars 1980

Nordiska oljeskyddsunionen

G. Böös
Ordförande

Inger Nyström
Sekreterare

Nordens fackliga samorganisation (NFS):

Avsikten med medlemsförslaget önskar NFS kraftigt understryka. Erfarenheterna under 1970-talet visar att betydande brister föreligger i fråga om tillämpningen av redan befintliga föreskrifter rekommendationer, etc. Det framstår därför som mycket angeläget att förstärkta åtgärder vidtas för att åstadkomma miljösäkra sjötransporter och att det sker inom ramen för det nordiska samarbetet.

Medlemsförslaget redovisar flera områden inom vilka behov av att vidta åtgärder föreligger. NFS kan i huvudsak ansluta sig till de redovisade delområdena. Särskild uppmärksamhet bör också ägnas åt sådana problem som har samband med fartyg som under s. k. bekvämlighetsflagg angör hamnar i de nordiska länderna. Sjötransporter av detta slag utgör ett problem som måste uppmärksammas mera i detta sammanhang. Vidare bör beslut med anledning av den i medlemsförslaget återopade utredningen "Ren tur" SOU 1979: 43 beaktas. Även om medlemsförslaget inte avser miljöfarliga landtransporter inom de olika länderna önskar NFS ändå i detta sammanhang erinra om behovet av uppmärksamhet vad gäller risker som är förknippade med detta.

Vissa av Nordiska rådet tidigare beslutade rekommendationer har nära eller direkt anknytning till föreliggande medlemsförslag. Det gäller bl. a. rekommendationerna nr 8–10/1979 till Nordiska ministerrådet som beslutades av Nordiska rådets 27:e session.

Nordiska ministerrådets berättelse rörande det nordiska samarbetet (C/1/1980) redovisar olika åtgärder som också har nära samband med området som ett nordiskt åtgärdsprogram för miljösäkra transporter bör omfattas av enligt medlemsförslaget. Vid Nordiska rådets session besvarades också en fråga (E 10) om skyddet av Östersjöns marina miljö. Med hänvisning till det pågående samarbetet, som har anknytning till medlemsförslaget ändamål, är det önskvärt att en kartläggning och samlad redovisning sker av detta arbete. Samtidigt är det lämpligt att genomföra en motsvarande redovisning av åtgärder vad avser nu gällande nationella program och planer. Syftet är att erhålla ökad klarhet och främja en helhetsbild av de problem som är förknippade med miljösäkra transporter. Med stöd av detta kan snabba och konkreta åtgärder bli föremål för beslut inom berörda organ.

NFS vill därutöver tillstyrka förslaget om att Nordiska rådet rekommenderar de nordiska ländernas regeringar att inom internationella samarbetsorgan samfällt verka för att överenskommelser ingås med syfte att minska riskerna för miljöfarliga utsläpp vid sjötransporter. Även i detta avseende är det önskvärt att klarlägga och redovisa tillämpningen av gällande överenskommelser m. m. för att överväga nya och/eller förstärkta insatser.

Stockholm den 31 mars 1980

Nordens fackliga samorganisation

Lennart Forsebäck

Generalsekreterare

nterimskommissionen för skyddande av Östersjön *har i skrivelse meddelat att den inte önskar uttala sig.*

Danmark

Industriministeriet:

Industriministeriet har dröftet sagan med og modtaget besvarelser fra forsvarsministeriet, miljøministeriet, direktoratet for erhvervsuddannelserne, maskinmesteruddannelsen og sundhedsstyrelsen.

Til de på medlemsforslagets side 2 påpegede delområder, på hvilke forholdsregler med det ønskede sigte kunne iværksættes, skal følgende herefter anføres:

ad Skærpet kontrol med, at allerede gældende forskrifter og forbud efterleves

Som en konsekvens af Danmarks tiltrædelse af det såkaldte "Haag-Memorandum" ("Memorandum of Understanding between certain Maritime Authorities on the Maintenance of Standards on Merchant Ships") fra marts 1978 er der i statens skibstilsyn oprettet 2 stillinger som skibsinspektør udelukkende til brug for syn af udenlandske skibe i danske havne for at sikre, at disse skibe opfylder gældende internationale sikkerhedsbestemmelser.

Den 11. december forelagde miljøministeren forslag til lov om beskyttelse af havmiljøet i folketinget.

Lovforslaget har til formål at forbedre beskyttelsen af havmiljøet, således at alle former for forurening af havet, der stammer fra skibe og platforme, underkastes regulering, og således at myndighedernes muligheder for at forhindre og bekæmpe forurening af havet forbedres.

Forslaget er sammen med et af industriministeren samtidig fremsat forslag til lov om skibes sikkerhed m. v. en forudsætning for, at Danmark kan tiltræde den internationale konvention om forebyggelse af forurening

fra skibe af 1973 med senere ændring (MARPOL-konventionen, der er udarbejdet af FN's mellemstatlige rådgivende Søfartsorganisation, IMCO).

Forslaget behandles i folketingets miljø- og planlægningsudvalg.

For så vidt angår forslagens kontrol- og indgrebsmuligheder er disse væsentligt udvidet i forhold til gældende lovgivning, og der henvises i øvrigt til ministerens besvarelse af udvalgets spørgsmål 9 og 23, som vedlægges (*Bihang 1*).

ad Indførelse af strengere sanktioner mod overtrædelse af sådanne forskrifter, helst på internationalt niveau, men i hvert fald inden for Norden

Der henvises til miljøministerens besvarelse af miljø- og planlægningsudvalgets spørgsmål 21, som vedlægges (*Bihang 2*).

ad Strengere sikkerhedskrav, når det gælder f.eks. tankskibes konstruktion og udrustning

I IMCO vedtog medlemslandene i 1978 en Protokol til SOLAS-konventionen fra 1974. Protokollen indeholder bl.a. krav om "inert gas" og "steering gear" i tankskibe.

Industriministeriet har netop anmodet udenrigsministeriet om at meddele IMCO's generalsekretær, at Danmark har til hensigt at implementere 1978-protokollen til SOLAS-konventionen fra 1974, så snart det er praktisk muligt, efter at IMCO har udformet de nødvendige specifikationer.

På denne baggrund er man fra dansk side af den opfattelse, at tiden endnu ikke er moden til på nordisk plan at overveje krav til tankskibes konstruktion og udrustning, der går videre end de i 1978-protokollen opstillede.

ad Tættere farvandsafmærkning

Afmærkningen af danske farvande bliver ofte taget op til revision, og som hovedregel kan udtales, at danske farvande, såvel gennemsejlingsruter for international trafik som indre farvande, kan betragtes som tæt og hensigtsmæssigt afmærkede. Forslag fra søfarten om ændring/udvidelse/inddragning af afmærkning bliver altid nøje vurderet, ligesom arbejdsgrupper nedsat af diverse ministerier med henblik på at sikre sejladserne gennem danske farvande gennemgår og fremsætter forslag om justering af afmærkningen i samtlige sejlrunder.

I øvrigt kan bemærkes, at afmærkningen i samtlige danske farvande i løbet af de sidste to år er nøje gennemgået i forbindelse med overgangen til IALA-system A i august-september 1980.

ad Bedre søkort

Det kan oplyses, at de nordiske lande siden 1928 har haft et nært samarbejde ved kortfremstillingen, idet cheferne for søkortinstitutionerne i

Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige da besluttede at danne Nordens hydrografiske Forbund, hvis formål var gensidigt at orientere hinanden om institutionernes erfaringer vedrørende tekniske arbejdsdetaljer, såvel med hensyn til metoder for søopmåling og søkortfremstilling som til organisations- eller lignende dermed sammenhængende spørgsmål.

Omhandlede samarbejde har tillige til hensigt at undersøge mulighederne for at varetage fælles interesser ved internationale hydrografiske konferencer eller lignende, hvor sådant kan være ønskeligt.

Danmark, Norge og Sverige er tillige medlem af North Sea Hydrographic Commission, der har etableret et tilsvarende samarbejde for landene omkring Nordsøen.

De nordiske lande er endvidere medlem af The International Hydrographic Organization.

Der eksisterer således et godt samarbejde landene imellem for at fremstille de bedst mulige søkort til gavn for sikkerheden. Der ydes et stort arbejde i de nævnte organisationer for til stadighed at forbedre søkortene, men samtidig må opmærksomheden henledes på, at det er en langvarig proces at foretage opmåling og fremstille nye kort med de personelresourcer, der er til rådighed.

Det skal dog bemærkes, at en stor del af den i søkort over danske farvande anførte søopmåling er baseret på meget gamle opmålinger, men at den danske søopmåling nu har påbegyndt en gennemgribende opmåling af samtlige danske farvande.

ad Eventuel indførelse af lodstvang for tankskibe

I henhold til folkeretlige regler er det ikke muligt for Danmark ensidigt at gennemføre obligatoriske regler – herunder lodstvang – for udenlandske skibe under disses uskadelige passage af danske farvande. Danmark har derfor i IMCO i 1975 fået gennemført en anbefaling om, at skibe med en dybgang på over 13 meter skal tage lods gennem indsejlingsfarvandene til Østersøen. Endvidere har Danmark og Sverige i IMCO i 1979 fået gennemført en anbefaling vedrørende anvendelse af lods i Sundet for lastede tankskibe med en dybgang over 7 meter samt for alle lastede gas- og kemikalietankskibe.

Herudover er der udstedt en række bekendtgørelser om lodstvang for visse tankskibe ved anløb af en række danske havne.

Indførelse af en gratis lodsordning i danske farvande har været overvejet, men en gennemførelse heraf vil på nuværende tidspunkt ikke være mulig, dels af økonomiske grunde, og dels fordi ordningen vil medføre en så betydelig forøgelse af antallet af danske lodser, at behovet ikke kunne dækkes af navigatører fra handelsflåden.

Danmark har taget skridt til forhandlinger med svenske søfartsmyndigheder og vil tage lignende skridt til forhandlinger med myndighederne i andre Østersøstater med henblik på at opnå aftaler om anvendelse af lods i visse tankskibe bestemt for havne i disse lande.

ad Uddannelse af skibsofficerer i miljøbeskyttelsesteknik

Gennem den sidste halve snes år har man i fagene lastbehandling, skibsteknik, søret, skibsadministration, elektroteknik og maskinlære behandlet den for søfarten relevante lovgivning og indholdet af internationale konventioner om beskyttelse af miljøet.

I 1972 blev der i medfør af lov om uddannelse af maskinister og maskinmestre fastsat krav om behandling af forureningsproblemer.

Fra 1976 er krav om undervisning til styrmands- og skibsførereksamen i "bestemmelsen mod hav-, luft og støjforurening" indgået i industriministeriets bekendtgørelse om nautiske eksaminer.

På grundlag af drøftelser med miljøministeriet rationaliseres miljøundervisningen på navigationsskolerne til efteråret 1980, idet behandlingen tænkes samlet under ét fag, nemlig skibsadministration.

Den primære sikkerhed, som er en væsentlig faktor til forebyggelse af miljøforurening forårsaget af skibssammenstød, grundstødning, forlis m. v., tilgodeses gennem undervisningen på såvel navigationsskoler som maskinmesterskoler.

Man er opmærksom på undervisningens betydning for miljøbeskyttelsen, og de enkelte fags indhold justeres løbende under hensyn til den tekniske udvikling, som foregår i erhvervet, og under hensyn til internationale konventioner og rekommandationer, bl. a. administreret af IMCO.

Ved forbindelsen til STCW-konventionen af 1978 (Training and Certification of Seafarers) havde man et meget nært nordisk samarbejde på central administration-niveau om pensum m. v. for uddannelse af skibsofficerer.

Ved udarbejdelsen af CHAPTER V, Special Requirements for Tankers (Mandatory Minimum Requirements for Masters, Officers and Ratings in Oil, Chemical and Liquefied Gas Tankers) var Danmark repræsenteret i arbejdsgruppen med en lærer med erfaring fra de specielle tankskibskurser, som direktoratet for søfartsuddannelsen afholder i Marstal.

På direktoratsniveau holdes årligt nordiske møder om skibsofficerers uddannelse, og på skoleniveau deltager nordiske lande lejlighedsvis i fælles kurser og seminarer.

Problemerne om miljøforurening og miljøsikre transporter har ikke specielt været drøftet mellem de skandinaviske lande på direktorats- eller skoleniveau. Fra dansk side er man villig til, hvis det findes ønskeligt, på direktoratsniveau at koordinere de nordiske landes uddannelse i miljøbeskyttelsesteknik, at tage initiativ til f. eks. et seminar, hvor den nuværende situation og fremtidige tiltag kunne drøftes, og hvor man eventuelt kunne tage bestemmelse om en ensartet målsætning med hensyn til undervisning og træning i emnet.

ad Udarbejdelse af endelige planer for samarbejde mellem forskellige myndigheder i de nordiske lande, f. eks. for rapportering af skader og specielt for bekæmpelse af allerede opståede skader

Inden for rammerne af den nordiske overenskomst af 16. september 1971 om samarbejde vedrørende foranstaltninger mod olieforurening af havet (Københavnsaftalen) er der udarbejdet helt klare retningslinier for de af Nordisk Råd nævnte forhold.

Det bør herudover nævnes, at der jævnlige udføres oliebekæmpelsesøvelser mellem de nordiske lande i henhold til øvelsesplaner, der ajourføres og godkendes på de årlige møder imellem de nordiske landes bekæmpelsesmyndigheder.

Miljøstyrelsen finder ikke, at der er behov for yderligere effektivisering af det nordiske samarbejde på de her nævnte områder.

Det bemærkes, at Island, der ikke er medunderskriver af Københavnsaftalen, deltager på observatørbasis i de årlige møder.

ad Information til udenlandske skibe, som kommer til nordiske lande, om de her gældende bestemmelser

Henset til, at der dels vil gælde forskellige internationale regler på havmiljøområdet i og uden for Østersøområdet (Østersøen, Den botniske Bugt, Den finske Bugt, Sundet, Bælterne samt Kattegat indtil breddeparallellen 57° 44' 08" gennem Skagen), dels vil gælde forskellig national lovgivning på de nordiske landes søterritorier, finder miljøstyrelsen det ikke formålstjenligt, at der udarbejdes en fællesnordisk publikation om havmiljøbestemmelser i de nordiske lande.

Det bemærkes, at der på det seneste møde i Helsingforskonventionens Interimkommission blev taget beslutning om at afsætte finansielle midler til udarbejdelse og udgivelse af en informationsbrochure, der skulle beskrive Østersøstaternes holdning til beskyttelsen af havmiljøet i Østersøområdet og samtidig anføre de vigtigste regler i konventionen.

Brochuren skal henvende sig til den internationale skibsfart i området, og Sverige har påtaget sig koordinationsopgaverne i forbindelse med brochuren udarbejdelse og udgivelse.

ad Udvikling af bedre bekæmpelsesmetoder og -teknik

Udviklingen af bedre bekæmpelsesmetoder og -teknik behandles fyldestgørende i Københavnsaftalens regie.

Miljøstyrelsen vil dog ikke udelukke, at Nordisk Råd ville kunne fremme denne udvikling ved at yde økonomisk støtte til eventuelle forskningsprojekter anbefalet af de fire kontraherende lande.

ad Etablering af særlige anlæg for rensning af tanke

I medfør af såvel loven om beskyttelse af havmiljøet i Østersøområdet som forslag til lov om beskyttelse af havmiljøet er det pålagt havnene at

etablere anlæg til modtagelse af rester af olie og skadelige flydende stoffer, kloakspildevand samt affald.

Det kan dog herunder bestemmes, at det pålægges bunkringsvirksomheder, virksomheder, som foretager afskibning eller modtagelse af olie, virksomheder, som foretager afskibning eller modtagelse af skadelige flydende stoffer, samt skibsreparationsvirksomheder at etablere modtageanlæg for olie- eller kemikalieblandet ballast- og tankskyllevand.

Miljøstyrelsen finder derfor ikke anledning til at overveje etableringen af særskilte tankrensingsanlæg, idet rester fra skibenes indenbords tankrensninger vil kunne afleveres til de førnævnte modtageanlæg.

ad Eventuel begrænsning af olietrafikken til et mindre antal bestemte havne

Olietrafikken med tankskibe med stor dybgang er i Danmark begrænset til ganske få havne. I disse havne losses skibene, hvorefter de partlastede sejler til andre havne for videre losning. Erfaringerne viser, at alle større tankskibe anvender lods i danske farvande.

Der finder endvidere en vis retransport af olie sted med mindre tankskibe fra de få store oliehavne til de mindre havne. Disse skibe anvender normalt lods ved anløb af havn.

Man ser ikke fra dansk side nogen mulighed for at begrænse antallet af danske havne, der i dag modtager søværts transporter med olie.

ad Eventuel anmeldelsespligt for overvågning af trafik med olie og anden farlig last i nordiske farvande, specielt Østersøområdet

I den under *Konventionen om beskyttelse af havmiljøet i Østersøområdet* nedsatte interimskommission arbejdes der for tiden med en udvidelse af det eksisterende danske positionsmeldesystem, SHIPPOS. Det nye system tager sigte på at skulle dække hele Østersøområdet, og formålet med systemet er dels at give kyststaterne mulighed for at få overblik over transporten af olie og andre skadelige laster i området, dels – på et senere tidspunkt – i særlig trafikerede områder at give skibsfarten oplysninger om tilstedeværelsen af andre skibe med henblik på at nedsætte kollisionsrisikoen.

EF-rådsdirektiv af 21. december 1978 om de mindstekrav, visse tankskibe skal opfylde, når de anløber eller forlader Fællesskabets søhavne, får virkning for danske havne fra den 1. januar 1981.

Formålet med direktivet er at mindske risikoen for uheld med tankskibe, når de anløber eller forlader Fællesskabets søhavne.

Ifølge direktivet skal lastede tankskibe på 1 600 BRT og derover under sejlads på Fællesskabets havne i god tid før indsejling samt i tilfælde af opståede havarier under sejlads i territorialfarvandet nær havnen afgive melding til kompetent myndighed. Endvidere skal sådanne skibe udfylde og aflevere en "tanker check list", som indeholder oplysninger om skibets karakteristika, sikkerhedsudstyr, certifikater, ladning m. m.

Fra dansk side ser man gerne, at der efter behandling i international regie åbnes mulighed for en udvidet anmeldelsespligt for tankskibe, men det må samtidig efter en realitetsvurdering erkendes, at muligheden for at opnå international enighed herom for tiden må anses for yderst ringe.

ad Transport af nukleare stoffer

Alle nationale og internationale bestemmelser for transport af nukleare materialer er baseret på et sæt "Regulations for the Safe Transport of Radioactive Materials" udgivet af Det Internationale Atomenergiagentur (IAEA). Således bygger klasse 7 om radioaktive stoffer i IMDG-koden også på disse retningslinier, som bygger på den grundtanke, at selve transportbeholderen skal være konstrueret således, at den giver tilstrækkelig sikkerhed mod spredning af nukleare materialer, ligegyldigt hvilken måde den transporteres på. IAEA's retningslinier revideres med passende mellemrum, for at den indvundne erfaring og ny viden på området kan indbygges i retningslinierne. Således vil bl.a. forhold vedrørende tab af transportbeholdere på meget store vanddybder blive taget med i betragtning ved en forestående revision, der ventes afsluttet i 1983.

For transport fra og til de nordiske lande kan det oplyses, at der er truffet aftale mellem landenes myndigheder om orientering om transporter, der kan berøre et andet land. Ved de stedfundne transporter fra svenske kernekraftværker gennem danske farvande til England kan det nævnes, at danske myndigheder er blevet underrettet på forhånd, således at man har kunnet anmode om, at en bestemt rute blev fulgt, at skibet tog dansk lods om bord, samt at det tilmeldte sig det danske positionsmeldesystem, SHIPPOS. Myndighederne i de nordiske lande har endvidere i 1977 nedsat en myndighedsgruppe for transport af radioaktive stoffer, med det formål at samordne foranstaltningerne ved sådanne transporter samt om muligt at komme frem til fællesnordiske synspunkter, f. eks. ved arbejdet i internationale organer. I forbindelse med dette arbejde er der modtaget tilskud fra Nordisk Kontaktorgan for Atomenergispørgsmål under Nordisk Råd til rejseudgifter i forbindelse med afholdte møder i en styringsgruppe og nogle nedsatte arbejdsgrupper.

På baggrund af ovenstående finder statens institut for strålehygiejne, at hvad angår søtransport af nukleare stoffer, er det fremsatte medlemsforslag om miljøsikre søtransporter allerede i det væsentligste iværksat, og man finder derfor ikke, at der er behov for, at forslaget omfatter søtransport af nukleare materialer.

København, den 7. marts 1980

P. m. v.

Tage Madsen

Afd. chef

N. J. Bagge

Kontorchef

Miljöministerns svar på Folketingets miljø- og planeringsudskotts fråga

Ad forslag til lov om beskyttelse af havmiljøet

Spørgsmål 9:

Der udbedes en nærmere redegørelse for mulighederne for at sikre lovens overholdelse.

Svar:

Af hensyn til kontrollen med lovens overholdelse er der i relation til den gældende lovgivning sket en væsentlig forøgelse af mulighederne for dels at kunne konstatere overtrædelser, dels at kunne skride ind over for sådanne:

- Den i §§ 40–42 anførte *indberetningspligt* har således hidtil kun kunnet etableres på frivillig basis, med et mindre tilfredsstillende resultat.
- *Indgreb* i form af tilbageholdelse og lignende over for skibe og platforme for at begrænse eller forhindre truende forurening regelfastsættes i § 45 for første gang i dansk lovgivning.
- I medfør af § 47 er der hjemmel til at foretage rutinemæssig *stikprøvekontrol* også i tilfælde, hvor der ikke på forhånd foreligger mistanke om ulovlige forhold.
- *Inspektion af olietankskibes lasttanke* i henhold til § 48 er en nyskabelse, der skal sikre, at ulovlige udtømninger ikke finder sted under sejlads til dansk lastehavn, og den i § 49 anførte mulighed for *anvendelse af mærkningsmateriale* i olietankskibe til sporing af ulovlige udtømninger er herved regelfastsat. (Det igangværende forsøg gennemføres på frivillig basis.)
- Ud over disse i lovforslaget fastsatte udvidede regler for indberetning, kontrol og indgreb, der skal sikre lovens overholdelse, vil skærpelsen af udtømningernes art og koncentration – specielt for olie, affald og kloakspildevand – gøre det lettere for kontrolmyndighederne at konstatere overtrædelser og vil dermed tillige have en præventiv virkning på en mulig forurener.

Der vil af miljøstyrelsen efter forhandling med de i lovforslaget nævnte øvrige kontrolmyndigheder blive fastsat nærmere regler for den skærpede miljøkontrol med skibsfarten i de danske farvande, og miljøstyrelsens nye specialfartøjer og deres besætning vil naturligt indgå i denne kontrol.

Den skærpede miljøkontrol vil naturligt blive koordineret med statens skibstilsyns inspektion af skibe under fremmed flag – herunder bekvemmelighedsflag – og arbejdet i industriministeriets rådgivningsgruppe vedrørende sejladsikkerheden i danske farvande, herunder en eventuel indførelse af et trafikovervågningssystem af transitruten fra Skagen til Møn (rute T).

Miljöministerns svar på Folketingets miljø- og planeringsudskotts fråga i saken

Spørgsmål 23:

Under henvisning til besvarelsen af spørgsmål 9 spørges, om ministeren vil finde det økonomisk overkommeligt at gennemføre en flyovervågning af

danske farvande i lighed med den efter det oplyste over Den Engelske Kanal organiserede, der med uvarslet inspektion antages at have en væsentlig præventiv funktion.

Svar:

Der udføres i dag ikke flyovervågning af danske farvande med det primære formål at udøve en egentlig miljøkontrol.

Forsvarets fly rapporterer imidlertid forureninger og forurenere til miljøstyrelsen i forbindelse med rutine- og øvelsesflyvninger, ligesom den civile luftfart er anmodet om at indrapportere sådanne observationer.

Det må dog erkendes, at denne miljøovervågning og kontrol er noget tilfældig og næppe har nogen væsentlig præventiv virkning.

Det må ligeledes erkendes, at flyobservation er langt den mest effektive og hurtigste måde, hvorpå man kan overvåge og kontrollere et bestemt havområde såvel ved dag som ved nat. Der tænkes her på anvendelsen af elektroniske overvågningsanlæg, så som infrarødt udstyr og radar m. v., som bl. a. anvendes af den svenske kystvagt.

Til disse fordele skal lægges den væsentlige præventive virkning, der er en følge af flyenes store hastighed, som giver en kort reaktionstid for den eventuelle forurener til at få stoppet udtømminger, der vil kunne henføres til det pågældende skib.

Ud fra miljøhensyn ville det derfor være meget ønskeligt at få etableret en egentlig flyovervågning af danske farvande, men en sådan vil ikke kunne afholdes over de nuværende budgetter, der som forudsat primært skal tilgodese opbygningen og driften af et egentligt bekæmpelsesberedskab.

Jeg vil imidlertid bede miljøstyrelsen om at undersøge forskellige muligheder for flyovervågning, og hvilke økonomiske konsekvenser disse vil indebære.

BIHANG 2

Miljöministerns svar på Folketingets miljö- och planeringsutskotts fråga i saken

Spørgsmål 21:

”Finder ministeren, at en strafferamme på maksimum 1 år står i rimeligt forhold til de miljøskader, der kan opstå, jfr § 61.”

Svar:

Både for så vidt angår overtrædelser af selve loven (§ 59) som af bekendtgørelser udfærdiget i medfør af loven (§ 61) er strafferammen bøde, hæfte eller fængsel i indtil 1 år. I begge tilfælde gælder det endvidere, at der under visse omstændigheder vil kunne være tale om overtrædelser af den øvrige lovgivning, herunder navnlig den borgerlige straffelov, hvor overtrædelser af kapitlerne 20 og 21 om forskellige almenfarlige eller almen-skadelige handlinger vil kunne komme på tale. Strafferammen vil her i visse situationer ligge højere end den, der er indeholdt i lovforslaget.

På denne baggrund finder jeg det ikke nødvendigt at forhøje strafferammen i lovforslaget. Det tilføjes i denne forbindelse, at den bødestraf, som vil kunne ikendes i medfør af loven, ikke er afhængig af, om strafferammen for fængsel er 1 år eller mere.

Som det vil være udvalget bekendt, har jeg på baggrund af en undersøgelse af anklagemyndighedens og domstolenes praksis i forbindelse med straffesager efter miljø- og levnedsmiddeloven anmodet justitsministeriet om at søge udvirket, at anklagemyndigheden i fremtidige sager søger gennemført en skærpelse af den hidtil fulgte praksis, således at bødepåstanden afpasses efter overtrædelsens art og grovhed samt til den eventuelle økonomiske fordel, der er indvundet eller tilsigtet, på samme måde som det er tilkendegivet i bemærkningerne til lovforslaget om miljøbeskyttelse.

Som jeg orienterede udvalget om i mit svar af 16. december 1979, er det mit håb, at der med rigsadvokatens henstilling til anklagemyndigheden af 9. oktober 1979 er skabt det fornødne grundlag for en skærpet straffepraksis, der sikrer, at straffens størrelse efter almindelig opfattelse kommer til at stå i rimeligt forhold til den forvoldte skade.

Danmarks Rederiforening:

Det er Rederiforeningens opfattelse, at der ikke er behov for yderligere foranstaltninger til sikring af miljøet i forbindelse med søtransporter. En række internationale konventioner vedrørende foranstaltninger til forhindring af forurening af havene er endnu ikke trådt i kraft, hvorfor resultatet af disse konventioners indflydelse på havmiljøet endnu ikke tydeligt afspejles. Der tænkes her bl. a. på "International Convention for the Prevention of Pollution from Ships, 1973", "Protocol of 1978 Relating to the International Convention for the Prevention of Pollution from Ships, 1973" og ligeledes "Convention on the Protection of the Marine Environments of the Baltic Sea Area".

Med hensyn til de forslag til foranstaltninger, som udvalget ligger på, og som efter udvalgets opfattelse ville kunne få positive effekter, vil vi gerne bemærke, at det med ikrafttræden af Østersø-konventionen i nær fremtid må forventes, at overvågningen af, at der ikke sker olieudslip, vil blive skærpet.

Kravene til tankskibes konstruktion blev skærpet ved ovennævnte protokol fra 1978 med indførelsen bl. a. af strengere bestemmelser for placering af tanke til såkaldt "adskilt ballast", men et krav om dobbeltbund i tankskibe blev af sikkerhedsmæssige grunde afvist.

I øvrigt vil det ikke være tilrådeligt – endsige praktisk gennemførligt – at stille andre konstruktionsmæssige krav til tankskibe, der anløber danske havne, end de krav, der er indeholdt i ovennævnte internationale konvention, idet olietransporter jo ikke blot udføres af skibe indregistreret i nordiske lande.

Rederiforeningen er selvsagt enig i, at afmærkningen af farvandene bør være den bedst mulige, og at søkortene bør være af høj standard, og vi er bekendt med, at der er et udmærket samarbejde på dette område mellem de nordiske hydrografiske institutter.

Indførelse af lodstvang vil efter de senere års erfaringer ikke forbedre sikkerheden væsentligt, men i øvrigt kan henvises til to i IMCO vedtagne resolutioner herom, nemlig henholdsvis "Recommendation on Navigation through the Entrances to the Baltic Sea" og "Recommendation on the Use of Pilotage Services in the Sound".

Når det gælder uddannelse i miljøbeskyttelse, vil vi gerne pege på, at IMCO i 1978 har vedtaget "International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers", som bl. a. indebærer krav om, at skibsofficerer uddannes i miljøbeskyttelse.

Med hensyn til oplysninger til førere af udenlandske skibe, som anløber nordiske lande, bemærkes, at enhver fører af et skib er pligtig til at sætte sig ind i de bestemmelser, der gælder for de områder, der besejles. Der kan i øvrigt henvises til handelsministeriets cirkulære af 30. januar 1976 vedrørende bl. a. regler for radiomeldetjenesten i danske farvande.

Der ses ingen grund til at begrænse olietrafikken til et mindre antal havne, da dette teoretisk vil indebære større risiko for kollisioner, og med hensyn til overvågning af transporter med olie og andre farlige ladninger i nordiske farvande, foregår der allerede mellem Østersø-landene et intenst arbejde med etablering af et rapporteringssystem.

Under henvisning til foranstående kan Danmarks Rederiforening ikke anbefale, at der foretages yderligere på nordisk plan, men Rederiforeningen kan støtte, at de nordiske lande som hidtil i fællesskab i internationale samarbejdsorganer bidrager til at mindske risikoen for miljøfarlige udslip ved søtransporter.

København, den 1. februar 1980

Danmarks Rederiforening

P. d. v.

A. Vognsen

Foreningen af danske Søassurandører, har i skrivelse den 22 februar 1980 forklarat sig ické ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Oliebranchens Fællesrepræsentation:

Vi er gennem Industrirådet blevet orienteret om fremsættelsen af ovennævnte medlemsforslag.

Vi er endvidere bekendt med den udtalelse af 1. februar 1980, som

Danmarks Rederiforening har afgivet om sagen til Den danske Delegation.
Disse udtalelser dækker vore synspunkter.

København, den 27. februar 1980

Oliebranchens Fællesrepræsentation

Knud Petersen

Direktør

Skibsværftsforeningen:

— — — kan vi meddele, at man fra værftsside finder, at det arbejde, der på international basis med nordisk deltagelse pågår gennem Intergovernmental Maritime Consultation Organization (IMCO) i fuld udstrækning tilgodeser alle forhold i forbindelse med sikkerhed til søs.

København, den 29. april 1980

Skibsværftsforeningen

S. W. Lund

Finland

Trafikministeriet:

— — — konstaterar trafikministeriet att den trafikministeriet underlydande väg- och vattenbyggnadsstyrelsens vattenvagsavdelning under hela 1970-talet har planerat och byggt havsfarleder på sjöfartsstyrelsens uppdrag. Största delen av Finlands oljefarleder har ingått i farledsforbättringsprogrammet.

Detta utlåtande koncentreras på förebyggandet av utsläpp som följd av sjöolyckor. Avsiktliga utsläpp kan inte påverkas genom farleds- eller fartygsplanering.

Råolja och oljeprodukter utgör den övervägande delen av miljöfarligt gods som transporteras sjöledes i Finland. Gifter, kemikalier och andra skadliga ämnen transporteras också, men uppgifter angående varuslag, mängder och transportleder har inte publicerats. En sådan undersökning borde utföras.

Oljetrafiken i olika hamnar år 1978 framgår av vidstående tabell. I tabellen ingår alla hamnar där över 50 000 ton oljor behandlades under 1978.

	Mängd, 1 000 ton		
	Import	Distribution	Summa
Helsingfors	500	1 055	1 555
Fredrikshamn	126	210	336
Kotka	61	330	391
Sköldvik	7 824	5 009 ¹	12 833
Åbo	83	328	411
Nådendal	2 948	1 630 ¹	4 578
Raumo	317	18	335
Björneborg	202	497	799
Vasa	110	465	575
Jakobstad	52	83	135
Karleby	71	269	340
Brahestad	4	240	244
Uleåborg	135	562	697
Kemi	96	410	506
Totalt	12 588	11 206	23 794

¹ Ingår export till utlandet, Sköldvik ca 1,0 milj. ton och Nådendal ca 0,5 milj. ton.

Den sammanlagda längden på kust- och skärgårdsfarleder som regelbundet används av oljetankfartyg är ca 1 300 km.

Inrikesdistributionen av oljeprodukter sköts med finländska fartyg. Antalet lastförande resor uppgår årligen till uppskattningsvis 500 och transportprestationen är ca 2,65 mrd tkm.

Av utrikestrafiken sker ca 50% med finländska fartyg. Resornas antal torde också vara ca 500, varav under 1978 ca 35 var engångslaster på över 100 000 ton till Sköldvik.

Trots den stora transportprestationen har olyckor med nämnvärda oljeutsläpp som följd inte skett längs finländska farleder sedan början av 1970-talet. Detta faktum beror enligt trafikministeriets uppfattning på följande huvudorsaker.

1. Det farledsförbättringsprogram som igångsattes efter några allvarliga oljeolyckor har höjt de viktigaste oljefarledernas dimensionerings- och utprickningsnivå till en standard som i praktiken närmar sig förslagen i utredningen "Ren Tur".

2. Största delen av distributionstrafiken längs kusterna sker numera med fartyg som beträffande konstruktion och utrustning väl motsvarar de förslag som ställts i utredningen "Ren Tur". Med dessa fartyg sköts även en del av råoljeimporten.

3. Finland har lotstväng och de finländska sjömännens yrkesskicklighet står på hög nivå.

Risken för t. o. m. stora oljeskador föreligger dock alltjämt och faran går inte att helt eliminera för ett oljeberoende samhälle. Risken bör emellertid minskas med alla tillbudsstämmande medel. Det svenska betänkandet "Ren Tur", program för miljösäkra sjötransporter" innehåller ett omfattande och värdefullt bakgrundsmaterial till utgångspunkt för arbetet.

Enligt trafikministeriets uppfattning är de viktigaste verksamhetslinjerna för arbetet att förbättra farledssäkerheten i Finland följande:

1. Sjöfartsstyrelsens farledsförbättringsprogram bör fortsätta och programmet bör tillförsäkras tillräckliga budgetmedel. Dimensionerings- och utprickningsnivån bör ännu höjas på vissa farledsavsnitt. Oljefarledsnätets längd kan förkortas endast genom att minska antalet oljehamnar. Å andra sidan föreligger inte skäl att förlänga oljefarledsnätet. Trafikministeriet finner det inte motiverat att leda oljetrafiken till Bottenviken genom Abo-lands och Ålands skärgårdar längs en ny farled.

2. Av möjligast många fartyg med miljöfarlig last bör krävas en konstruktions- och utrustningsnivå av det slag som beskrivs i utredningen "Ren Tur". Utredningen hänvisar till ett undersökningsresultat enligt vilket vid 90% av grundstötnings- och kollisionsolyckorna utsläpp kan undvikas om fartygen är försedda med dubbelbotten och sidotankar. Enligt trafikministeriets åsikt kan procenttalet under finländska förhållanden vara ännu högre.

3. Ett lotstvång av nuvarande slag bör upprätthållas. Vidare borde man överväga möjligheten att utsträcka lotstvånget att gälla hela Östersjön för fartyg med mer än t. ex. 100 000 ton oljelast.

Lotsarnas fortbildning borde ägnas större uppmärksamhet än nu är fallet. Utvecklingen inom fartygsutrustningen och fartygens manöveregenskaper är snabb. För skolningsändamål och också som hjälpmedel vid farledsplanering borde till Finland anskaffas en manövrerings- och navigeringssimulator.

Trafikministeriet är av den åsikten att ett lotstvång betydligt minskar behovet av särskilda övervaknings- och trafikledningsstationer för fartygs- trafik. I praktiken fungerar redan de större lotsstationerna som sådana övervakningsstationer. Denna "nerifrån" uppkomna lednings- och övervakningsverksamhet borde utvecklas och tilldelas erforderliga resurser.

4. För att begränsa uppstådda oljeutsläpp borde lotsar och tankfartygsbefäl erhålla skolning för oljebekämpning. Tankfartygen och lämpliga punkter utmed oljefarlederna borde utrustas med effektiv oljebekämpningsmateriel.

Det svenska betänkandet "Ren Tur, program för miljösäkra sjötransporter" är en värdefull utredning över miljöfaror och deras bekämpning i samband med sjötransporter. Trafikministeriet är dock av den åsikten att man i Finland nått längre än i Sverige då det gäller att inom vissa praktiska frågor förverkliga de riktlinjer utredningen drar upp.

Alla möjligheter har emellertid ännu inte uttömts. Många problem är till sin art sådana att ett handhavande på nordisk nivå kan vara motiverat.

Trafikministeriet är berett att ställa sin sakkunskap till förfogande om ett dylikt arbete eventuellt igångsätts.

Helsingfors den 12 mars 1980

Reino J. Auvinen

Kanslichef

Markku Lehtinen

Sekr. för inter-
nationella ärenden

Ministeriet för inrikesärendena:

Medlemsförslaget har fäst uppmärksamhet vid den viktiga frågan om olycksrisken i samband med tank- och andra fartyg och åtgärder för att trygga dessa fartyg en säker gång. Att förbättra säkerheten inom sjöfarten är nödvändigt både för miljövården och på grund av ekonomiska och mänskliga faktorer. Såsom det konstateras i förslaget, kan man minska olycksrisken för fartyg som transporterar miljöfarlig last genom att effektivera i synnerhet de förebyggande åtgärderna. Sådana åtgärder är t. ex. effektivare övervakning av utsläpp av farliga ämnen, skärpt övervakning av stadganden och bestämmelser, förbättring av sjöfartens säkerhetsfaktorer och utbildning samt förbättrat informationsutbyte.

Flera av de ovannämnda faktorerna har behandlats och behandlas som bäst i internationella organisationer och framför allt i Förenta Nationernas 3:e sjörättskonferens och i den rådgivande sjöfartsorganisationen (IMCO) på regeringsnivå. Även konventionen om skydd av den marina miljön i Östersjön (Helsingfors-avtalet), som träder i kraft under den närmaste tiden, följer till de viktigaste delarna i fråga om sjöfarten de existerande internationella avtalen om skydd av havet. Sedan Helsingfors-avtalet underskrivits tillsatte den temporära skyddskommissionen för Östersjön 1976 en arbetsgrupp för sjöfart, vars uppgift har varit att behandla i synnerhet de sjöfartsfrågor som gäller östersjöstaterna.

Dessa diskussioner om sjöfartsärenden fortsätter nästa gång den 19–21 mars 1980 i Stockholm vid det s. k. SSPP-mötet (Ship Safety and Pollution Prevention). Vid detta möte kommer man att behandla också de i medlemsförslaget avsedda frågorna i anslutning till fartygens trygga gång i Östersjön. Med den svenska delegationen har man överenskommit att det nämnda medlemsförslaget delges detta möte för eventuella åtgärder.

I detta sammanhang må ytterligare konstateras, att statsrådet den 22 november 1979 har beslutat att godkänna den temporära skyddskommissionen för Östersjöns rekommendation om att ansluta sig till en försöksperiod med ett s. k. positionsanmälningssystem för vissa oljetank-, kemika-

¹ Yttrandet översatt från finska.

lie- och gastankerfartyg. Inrikesministeriet har den 5.2.1980 tillsatt en arbetsgrupp för att förbereda förverkligandet av försökstiden för positions-anmälningssystemet i vårt land möjligen i början av 1981.

Inrikesministeriet finner det viktigt att det fästes allvarlig uppmärksamhet vid beskyddandet av den marina miljön. Fartyg som transporterar olja och andra farliga ämnen kan i olycksfallssituationer föranleda stora skador för den marina miljön och kustområden.

Därför är det i enlighet med alla parterns intressen att man i förväg så effektivt som möjligt beaktar riskfaktorerna i samband med sjötransporter av miljöfarliga ämnen. Detta arbete kräver nationella och internationella åtgärder. Med beaktande av de existerande internationella avtalen om sjöfart och skydd av den marina miljön (bl. a. IMCO-avtalet samt London-, Oslo- och Helsingfors-avtalet) förenar inrikesministeriet sig om det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget dock så att enligt ministeriets åsikt

1. Nordiska rådet borde överväga att rekommendera Nordiska minister-rådet att utreda hur sjötransporternas säkerhet ur miljöskyddssynpunkt kunde ökas på nationell nivå.

2. Nordiska rådet borde överväga att avge en rekommendation till de nordiska regeringarna att inom ramen för internationella organisationer vidareutveckla bestämmelserna i existerande avtal rörande sjöfartens mil-jösäkerhet eller att vid behov utveckla nya avtal för att undvika risken med miljöfarliga utsläpp i samband med sjötransporter.

Helsingfors den 14 mars 1980

Olli Ojala
Avdelningschef

Satu Nurmi
Yngre regeringssekreterare

Handels- och industriministeriet:¹

Medlemsförslaget berör en viktig sak. Handels- och industriministeriet är ense om det bakom förslaget liggande målet, att alla nordiska länder bör förstärka sin beredskap för att förhindra och bekämpa de miljökatastrofer som fartyg som seglar med miljövädlig last kan föranleda. För att målet skall kunna uppnås, är vidsträckt internationellt samarbete erforderligt.

Handels- och industriministeriet delar också synpunkten att ökad upp-märksamhet bör fästas vid preventiv verksamhet för förhindrande av mil-jöskador. Härvidlag är den utredning som man nyligen gjort i Sverige (Ren Tur – SOU 1979: 43) synnerligen förtjänstfull i den mening, att däri på

¹ Yttrandet översatt från finska.

ett mycket konkret sätt skisseras ett på ekonomiska sanktioner baserat system för uppnående av säkrare sjötransporter.

Handels- och industriministeriet framhåller emellertid, att man borde i första hand försöka förbättra fartygens konstruktion och utrustning samt genom gemensamt överenskomna internationella åtgärder söka förhindra operativa utsläpp från fartyg. Detta är angeläget för att man på detta sätt skall kunna hålla olika länders ekonomiska verksamhetsmöjligheter sinsemellan jämförbara. I fråga om kust- och insjöfart kan man på nationellt plan ty sig till stramare reglering än på det internationella.

Flera frågor som nämns i medlemsförslaget har behandlats och håller på att behandlas inom internationella organ. Med hänsyn till de frågor som berörs i medlemsförslaget är mellanstatliga konsultativa sjöfartsorganisationen (IMCO) och den på basen av Helsingforskonventionen fungerande kommissionen för skydd av Östersjöns marina miljö viktigast bland sagda organ. Varje nordiskt land deltar ju aktivt i arbetet inom IMCO, och Finland, Sverige och Danmark är dessutom parter i Helsingforskonventionen.

Frågor i anslutning till fartygens fartsäkerhet kommer att ägnas speciell uppmärksamhet vid de två s. k. SSPP-möten (Ship Safety and Pollution Prevention) som skall hållas inom ramen för ovannämnda skyddskommission i år. Medlemsförslaget kommer att delges sagda möten för eventuella åtgärder.

Handels- och industriministeriet anser att åtgärder för ökad säkerhet inom sjöfarten borde i första hand genomföras via existerande internationella organisationer. Frågan om nordiskt samarbete för åstadkommande av miljösäkra sjötransporter är värd att handläggas även inom Nordiska ministerrådet. Effektiva åtgärder på Östersjön är dock tänkbara endast om alla kuststater inom området och icke enbart de nordiska länderna fås med. Därför spelar arbetet inom ramen för Helsingforskonventionen en central roll i fråga om Östersjön.

Helsingfors den 25 mars 1980

J. Koikkalainen

Minister

Risto Paaermaa

Byråchef

Sjöfartsstyrelsen:¹

Det nämnda medlemsförslaget om nordiskt samarbete för att åstadkomma miljösäkra sjötransporter berör från olika sidor frågor i anslutning till säker sjöfart. Av medlemsförslaget får man lätt den uppfattningen att man först

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

nyligen har börjat inse samarbetet mellan fartygens trygga gång och miljöskador, samt att de föreslagna åtgärderna skulle vara nya.

Säkerhets- och miljöfrågor i anslutning till sjöfarten har på internationell nivå centralt handhåfts av IMCO (Inter-Governmental Maritime Consultative Organisation, en sjöfartsorganisation som underlyder FN) ända sedan dess inrättande (1959). Sedan IMCO inrättats har där utarbetats flera internationella avtal och stadganden om säker sjöfart och bekämpande av miljöskador. Detta måste också anses vara den rätta vägen, ty på grund av sjöfartens internationella karaktär kan man inte med ensidiga åtgärder från enskilda stater eller grupperingar av små stater åstadkomma avsedda effekter.

Sjöfartsstyrelsen analyserar inte i detta sammanhang det gjorda förslaget närmare utan konstaterar endast att alla förslag (utom minskningen av antalet oljehamnar) som bäst i en eller annan form behandlas i olika internationella eller nationella sammanhang. Några förslag behöver dock preciseras, t. ex. vad man avser med uttrycket "bättre sjökartor".

De nordiska länderna har inte någon gemensam arbetsgrupp för behandling av säker sjöfart och miljöskador. De olika nordiska ländernas intressen i sjöfartsfrågor kan också variera, vilket har framkommit vid några internationella konferenser som under den senaste tiden behandlat dessa frågor.

För Finland är Östersjön och dess miljöproblem av största vikt. Därför borde man som tillvägagångssätt först föra diskussioner mellan östersjöstaterna och därefter föra fram möjliga förslag på internationell nivå.

Sedan man underskrivit Helsingfors-avtalet om skydd av Östersjön (1974) har sjöfartsärenden inom östersjöområdet behandlats av MWG (Maritime Working Group) som bl. a. behandlat flera av de i medlemsförslaget nämnda ärendena. Sjöfartsstyrelsen anser också att de i medlemsförslaget nämnda åtgärderna bäst behandlas av den arbetsgrupp som bildats av östersjöstaterna, och i anslutning till Helsingfors-avtalet och dess vidareutveckling. Medlemsförslaget har också delgivits till expertmötet i Sverige den 19–21.3.1980.

Helsingfors den 5 mars 1980

Jan-Erik Jansson
Generaldirektör

Seppo Hildén
Överinspektör

¹ Yttrandet översatt från finska.

Ålands landskapsstyrelse:

Landskapsstyrelsen har i ärendet hört landskapets delegation för oljeskyddsärenden.

Landskapsstyrelsen konstaterar att ifall de nämnda förslagen förverkligas, höjs säkerheten för sjötransporterna betydligt. I synnerhet utvecklande av bättre teknik för bekämpning av löskommen olja och begränsning av tankfartygstrafik till ett mindre antal bestämda hamnar är av stor betydelse.

Helsingfors den 24 mars 1980

Folke Woivalin

Lantråd

Göran Holmberg

Byråingenjör

Finska försäkringsbolagens centralförbund:¹

Centralförbundet anser åtgärder ägnade att förhindra miljöskador till sjöss vara en viktig fråga, som det vore ändamålsenligt att åtminstone delvis bereda på samnordisk bas. Hittills har skador förorsakade av olja främst varit i blickpunkten, men det är skäl att fästa uppmärksamheten vid andra, i många fall långt farligare ämnen, som i växande omfattning transporterats till sjöss.

Centralförbundet ansluter sig till medlemsförslagets uppfattning om utvecklingen av de uppräknade delområdena, men framhåller, att vissa av fartygens säkerhetsbestämmelser om de enbart tillämpas på nordiska fartyg vore ägnade att höja rederiernas omkostnader och därigenom att minska den internationella konkurrensförmågan. Därför borde man i mån av möjlighet sträva till att sådana ändringar, som i betydande grad inverkar på fartygens teknik, skulle godkännas och tas i bruk inom vidare kretsar. Många av de med delområdena förknippade frågorna är av det slaget, att mycket ännu kunde göras och resultatet kunde nås relativt snabbt. Kontinuerlig uppmärksamhet borde ägnas farledsförbättringar och speciell övervakning av farliga passager. Sjökortet kan förbättras och vikten av att ha sjökortens senaste rättade upplaga ombord kan inte nog understrykas.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Med hänvisning till ovanstående kan centralförbundet omfatta medlemsförslagets framställningar om åtgärder för att åstadkomma miljösäkra sjötransporter.

Helsingfors den 27 mars 1980

Finska försäkringsbolagens
centralförbund

L. Palmén

Matti L. Aho

Finlands rederiförening:

— — — avge följande utlåtande, i vilket förslagets detaljåtgärder samlats under fem rubriker.

Tankfartygs konstruktion och utrustning

För fartyg i vidsträckt fart måste fordringarna i MARPOL -73 och SOLAS -74 jämte Protokollen -78 inklusive tolkningar och tillägg anses fylla högt ställda anspråk på säkerhet. Vi anser att regelsamlingarna beträffande fartygs konstruktion och utrustning och begränsning av utsläpp nått rimlighetens gräns. Innan vi producerar ytterligare regler bör de redan existerande ges en chans att internationellt träda i kraft och visa vilken effekt de har. Vi finner det inte motiverat att utöka dessa med regionala bestämmelser.

För fartyg i inrikesfart står det varje land fritt att ställa upp nationella regler, anpassade efter lokala naturförhållanden och andra omständigheter, vilka påkallar extra åtgärder. T. ex. största delen av oljedistributionen från våra raffinaderier till kuststäderna sker idag med tankers om 16 000 dwt, byggda med dubbel bordläggning i sidor och botten, dubbel uppsättning huvudmotorer och förstärkta till superisklass. — Så extrema fartyg är inte av behovet påkallade i övriga nordiska länder, och inte påtänkta ens i "Ren Tur", Bilaga 5.

Operativa utsläpp

Östersjökonventionen förbjuder bl. a. utsläpp av allt oljehaltigt vatten, frånsett rent ballastvatten från tankers med en oljehalt mindre än 15 ppm. Övervakningen av att detta totalförbud efterlevs kan naturligtvis skärpas och bevisade överträdelser bestraffas strängt, men huvudförutsättningen för att förbjudna utsläpp inte skall ske är att alla hamnar har ändamålsenliga mottagningsanläggningar och -arrangemang. — Trots att oljeskyddskonventionen -54 varit i kraft i över 20 år är arrangemangen inte överlag tillfredsställande.

Förhindrande av haverier

Bristfälliga farleder och sjökort medför i våra vatten den största risken för haverier med eventuella stora oljespill som följd. Vi stöder varmt alla åtgärder som kan minska risken för haverier, enkannerligen grundstötningar. Framförallt uträtning, breddning och fördjupning av skärgårdsfarleder och infartsleder till hamnar; likaså utökning av säkerhetsutrustningen såsom fyrar, RACONs och bojar. Det internationella utprickningssystemet tages som bäst i bruk, men andra, önskvärda förbättringsåtgärder kan knappast, på grund av våra kusters olika karaktär, baseras på gemensamma nordiska regler.

Åtminstone utländska fartyg borde åläggas lotstväng vid navigering inom territorialvatten.

Östersjökommissionens maritima arbetsgrupp har redan tagit upp frågan om långlotsning av tankfartyg inom östersjöområdet, och ett positionsrapporteringsystem för fartyg som för olja eller annan, farlig last tages på försök i bruk år 1981. Dessa åtgärder synes oss dock få en relativt liten haveriförhindrande effekt.

Utbildning av befäl och manskap på olika slag av tankfartyg

Konventionen om utbildning och certifiering av sjöfarare, STW -78, ger i tre resolutioner direktiv om vad tilläggskolningen för anställning på tankers bör omfatta. Vi hoppas att alla sjöfartsläroanstalter så snart som möjligt är beredda att ge sådan undervisning.

Rapportering och bekämpning av föroreningsfall

Både Östersjökonventions- och Bonnkonventionsländerna har hållit tre expertmöten vardera, vid vilka beredskapen och samarbetet vid större föroreningsfall behandlats. – Konventionerna innehåller detaljerade rapporteringsbestämmelser.

Konklusion

Det som ovan anförts visar att det mesta av det som föreslås i medlemsförslaget redan är gjort eller under behandling i internationella eller regionala organisationer. Vissa åtgärder kan vidtagas endast på nationell basis. Finlands rederiförening finner därför de aktioner som medlemsförslag A 573/t utmynnar i onödiga.

Som avslutning tar vi oss friheten att ur "Ren Tur" saxa styckena 2 och 3 i punkt 2.3 på sidan 17:

Transport och hantering av olja medför utsläpp. På världshaven transporteras nu ca 1 700 milj. ton per år. I världshaven släpps ut ca sex milj. ton olja per år varav sjöfarten svarar för ungefär en tredjedel (se figur). Utsläppen i svenska farvatten uppskattas till 40 000 – 70 000 ton per år, av vilka sjötransporterna torde svara för ungefär en fjärdedel.

Uppskattningarna är osäkra. Utsläppen från sjöfarten är särskilt allvar-

liga genom sina akuta miljöeffekter, även om de totalt sett är väsentligt mindre än utsläppen från landbaserade källor.

Industrisamhället bygger också på tillgång till kemikalier i ökande antal, mängd och farlighet. Omfattningen av sjötransporter av kemikalier är dock väsentligt mindre än av olja. Inga säkra uppgifter finns om utsläppen i samband med dessa. Den marina miljön förorenas också av stora, men dåligt kända, mängder kemikalier från landbaserade källor.

Vi anser att det vore skäl att rikta större uppmärksamhet på förhindrandet av föroreningen från land; att med andra ord stämma i ån och inte endast i bäcken.

Helsingfors den 28 januari 1980

Finlands rederiförening r.f.

Per Forsskähl

Peter S. Grunér

Ålands redarförening r. f.:

Tankfartygs konstruktion och utrustning

För fartyg i vidsträckt fart fyller fordringarna i MARPOL -73 och SOLAS -74 jämte Protokollen -78, inklusive tolkningar och tillägg, högt ställda anspråk på säkerhet. Vi finner det inte motiverat att utöka dessa med regionala bestämmelser.

För fartyg i inrikesfart står det varje land fritt att ställa upp nationella regler, anpassade efter lokala naturförhållanden och andra omständigheter, vilka påkallar extra åtgärder. T. ex. största delen av oljedistributionen från Finlands raffinaderier till kuststäderna sker idag med tankfartyg om 16000 dwt, byggda med dubbel bordläggning i sidor och botten, dubbel uppsättning huvudmotorer och förstärkta till superisklass. – Så extrema fartyg är inte av behovet påkallade i övriga nordiska länder, och inte påtänkta ens i den svenska utredningen "Ren Tur", Bilaga 5.

Operativa utsläpp

Östersjökonventionen förbjuder bl. a. utsläpp av allt oljehaltigt vatten, frånsett rent barlastvatten från tankfartyg med en oljehalt mindre än 15 ppm. Övervakningen av att detta totalförbud efterlevs kan naturligtvis skärpas och bevisade överträdelser bestraffas strängt, men huvudförutsättningen för att förbjuda utsläpp inte skall ske är att alla hamnar har ändamålsenliga mottagningsanläggningar och -arrangemang. – Trots att oljeskyddskonventionen -54 varit i kraft i över 20 år är arrangemangen ännu inte överlag tillfredsställande.

Förhindrande av haverier

Vi stöder varmt alla åtgärder som kan minska risken för haverier och speciellt grundstötningar. Framför allt gäller detta uträtning, breddning och fördjupning av skärgårdsfarleder och infartsleder till hamnar; likaså utökning av säkerhetsutrustningen såsom fyrar, RACONs och bojar. Sjökortet måste vara tillförlitliga. – Härfor kräves nationella åtgärder.

För Finlands del existerar redan för tankfartyg – såväl utländska som inhemska – lotstväng vid trafik i finländskt territorialvatten som måste anses vara tillfredsställande.

Östersjökommissionens marina arbetsgrupp har redan tagit upp frågan om långlotsning av tankfartyg inom östersjöområdet, och ett positionsrapporteringsystem för fartyg som för olja eller annan farlig last tages på försök i bruk år 1981. Dessa åtgärder torde dock ha en relativt liten haveriförhindrande effekt.

Utbildning av befäl och manskap på olika slag av tankfartyg

Konventionen om utbildning och certifiering av sjöfarare, STCW-78, ger i tre resolutioner direktiv om vad denna extra utbildning bör omfatta. Vi emotser att alla sjöfartsläroanstalter så snart som möjligt är beredda att ge sådan undervisning.

Rapportering och bekämpning av föroreningsfall

Både Östersjökonventions- och Bonnkonventionsländerna har hållit tre expertmöten vardera, vid vilka beredskapen och samarbetet vid större föroreningsfall behandlats. – Konventionerna innehåller detaljerade rapporteringsbestämmelser.

Vi är medvetna om värdet av en oförstörd havsmiljö och om nödvändigheten av skyddsåtgärder av olika slag. Medlemsförslaget är lovvärt, men såsom av ovanstående framgår, finner vi också att mycket av det som föreslås redan är gjort eller är under behandling i internationella eller regionala organisationer. Vi anser att förefintliga normer beträffande fartygs konstruktion och utrustning och begränsning av utsläpp redan nått rimlighetens gräns. Innan ytterligare regler produceras bör de redan existerande ges en chans att internationellt träda i kraft och visa vilken effekt de har. Bristfälliga farleder och sjökort medför i de finländska farvattnen den största risken för haverier med eventuella stora oljespill som följd.

Med hänvisning till bl. a. den svenska nationella utredningen "Ren Tur" (SOU 1979: 43) nödgas vi även påpeka, att fartygens totala oljeutsläpp utgör 1/4–1/3 av de sammanlagda utsläppen i haven och därtill anslutande farvatten. Minskning av utsläppen från fartyg bör åstadkommas, och omfattande åtgärder i detta syfte har vidtagits och effektiveras kontinuerligt.

Det är dock ännu viktigare att inleda verksamma åtgärder för att erbjuda minskning av olje-, kemikalie- o. dyl. vattenförorenande utsläpp från olika källor i land.

Mariehamn den 27 februari 1980

Ålands redarförening r. f.

Justus Harberg

Norge

Miljøverndepartementet:

Miljøverndepartementet anser et målbevisst arbeid for å gjøre sjøtransporten mer miljøsikker som viktig. Departementet har derfor tatt initiativ til opprettelse av en arbeidsgruppe (på direktoratsnivå) som skal vurdere om det er behov for økt innsats for å forebygge og bekjempe oljesøl fra skipstrafikken langs norskekysten og hvorledes slik innsats eventuelt bør gjennomføres. Behovet for internasjonalt arbeid ut over det som idag eksisterer, forutsettes også vurdert.

Norge har deltatt aktivt i det internasjonale samarbeid for bekjempelse av havforurensninger, herunder i internasjonale konferanser i IMCO's regi, som har resultert bl. a. i den internasjonale konvensjon om hindring av forurensninger fra skip av 1973 med tilhørende protokoller av 1978 vedrørende sikkerheten på tankskip. Det er Miljøverndepartementets oppfatning at en viktig del av grunnlaget for miljøsikre sjøtransporter er lagt gjennom dette internasjonale havforurensningssamarbeidet som også er fulgt opp nasjonalt. Flere av de tiltak som nevnes i medlemsforslaget er således allerede – eller vil i nær fremtid bli – gjennomført i Norge.

En annen viktig forutsetning for å gjøre sjøtransporten mer miljøsikker, er bedre sikring av spesielle innseilingsleder. Miljøverndepartementet antar imidlertid at problemer i denne sammenheng best kan løses på nasjonal basis.

Med bakgrunn i ovennevnte forhold, mener Miljøverndepartementet at det for tiden ikke er behov for et nordisk samarbeid om miljøsikre sjøtransporter etter de linjer som foreslås. Departementet vil imidlertid ikke utelukke at den nedsatte norske arbeidsgruppe på et senere tidspunkt vil kunne peke på problemområder hvor et nærmere nordisk samarbeid vil kunne være hensiktsmessig. Departementet finner det også naturlig at de

nordiske sjøfartsdirektører, som møtes flere ganger i året, samt de nordiske delegasjoner til møter i IMCO, holder hverandre løpende orientert om nasjonal aktivitet på området, slik at landene derved kan dra nytte av hverandres arbeid på dette felt.

Oslo, 19. mars 1980

Etter fullmakt

Liv Eckhoff

Richard Pedersen

Norges rederforbund og Skibsfartens arbeidsgiverforening, felleskontoret:

Det internasjonale samarbeide for å hindre forurensning av sjøen fra skip

Forurensning av havet er et internasjonalt problem som må løses med internasjonale tiltak. Også spesielle nasjonale tiltak som fra tid til annen blir nødvendig, må løses på bakgrunn av den tilslutning nasjonale myndigheter har gitt til internasjonale konvensjoner og avtaler.

Unilaterale og bilaterale krav til spesielle konstruksjonsmessige utførelser av skip virker konkurranseforvridende. Norsk offisiell skipsfartspolitikken går følgelig ut på i størst mulig grad å unngå slike tiltak, et syn som fullt ut deles av Norges Rederforbund. På den annen side har såvel myndighetene som Norges Rederforbund arbeidet for at man kan komme frem til *internasjonale* konvensjoner om konstruksjon og drift av skip som i størst mulig grad skal forhindre at det skjer ulykker til sjøs med fare for forurensningsskader.

Dette arbeidet foregår i første rekke i De Forente Nasjoners skipsfartsorgan: Inter-Governmental Maritime Consultative Organization (IMCO). Den samme organisasjon har også fått i stand konvensjoner som gir statene rett til inngrep når forurensning fra skip truer, og som sørger for erstatninger når forurensningsskader oppstår.

Det er vårt inntrykk at såvel de norske myndigheter som de andre nordiske lands nasjonale myndigheter har fullt samarbeide med såvel de nasjonale rederforbund som de nasjonale maritime arbeidstakerorganisasjoner når slike spørsmål behandles.

For konstruksjon og drift av skip har dette arbeidet blant annet resultert i følgende: International Convention for the Prevention of Pollution from Ships, 1973, koder som gjelder bygging og drift av kjemikalietankskip og gasstankskip.

Ved årsskiftet 1976/1977 skjedde en rekke tankskipsulykker utenfor kysten av USA. President Carter tok da et initiativ overfor den amerikanske kongress for å få gjennomført en rekke konstruktive og operasjonelle tiltak for amerikanske skip og andre lands skip som anløper amerikanske havner. Det ble den gang gitt uttrykk for, særlig fra internasjonalt hold, at gjennomføringen av slike omfattende tiltak ville skade det internasjonale samarbeidet på området. USA's administrasjon tok derfor saken opp i IMCO, og det ble berammet en ny internasjonal konferanse som ble holdt i februar 1978. Denne konferansen vedtok tilleggsprotokoller såvel til International Convention for the Prevention of Pollution from Ships, 1973, som til International Convention for the Safety of Life at Sea, 1974.

I oktober 1978 vedtok den amerikanske kongress tillegg til US Ports and Waterways Safety Act of 1972 som innarbeidet konferansens resultater i det amerikanske lovverk. I US Federal Register for 19. november i fjor, har United States Coast Guard utarbeidet de tilhørende forskrifter som viser overensstemmelse med den internasjonale konvensjon på alle vesentlige punkter.

Selv om konferansens resultater på langt nær oppfylte de amerikanske forhåpninger, har USA besinnet seg og vist en forbilledlig opptreden ved å behandle spørsmålet på internasjonal basis og akseptere resultatene. På denne bakgrunn vil det etter vår oppfatning være svært uheldig om de nordiske land skulle fremme forslag som vil skade denne internasjonale samarbeidsånd, og som vil kunne oppfattes som et tegn på at de nordiske land nå har slått inn på unilaterale tiltak fremfor internasjonale løsninger.

I protokollene fra 1978 er det medtatt såkalte "target dates" for ikrafttredelse av konvensjonsbestemmelsene, nemlig juni 1979 for SOLAS-protokollen og juni 1981 for MARPOL-protokollen. IMCO har henstillet til alle land at de ratifiserer konvensjonene innen denne dato. Etter vår oppfatning bør det være et viktig mål at de nordiske land ser seg i stand til å følge opp dette.

MARPOL-konvensjonen stiller også krav til de nasjonale stater som ratifiserer konvensjonen. I første rekke gjelder det mottakerstasjoner for oljerester og oljeholdig vann. Såvidt vi kjenner til, er det av de nordiske land bare Danmark som i vesentlig grad hittil har maktet å oppfylle dette kravet. Skip og rederier vil komme i en håpløs situasjon hvis ikke den nødvendige mottakningskapasitet er til stede i de havner hvor skipene anløper, når konvensjonen trer i kraft. Det må være en vesentlig oppgave for myndighetene å finne frem til hensiktsmessige løsninger på dette problem.

De internasjonale konvensjoner og avtaler forutsetter opplæring av personalet ombord. Dette gjelder kodene for kjemikalie- og gasstankskip, hvor man i Norge har hatt samarbeidsprosjekter i gang for å utarbeide slike kurstilbud.

Tilleggsprotokollen til MARPOL-konvensjonen forutsetter at de tankskip som benytter vasking av lastetanker med råolje (såkalt crude oil washing), skal ha besetningsmedlemmer som har gjennomgått et kurs og er sertifisert for oppgaven. Norges Rederforbund har tatt initiativ til å sette i gang et omfattende forskningsprosjekt i forbindelse med gjennomføring av crude olje vasking ombord i de norske eksisterende tankskip som forventes å være gjennomført innen juni 1981. Foruten de tekniske installasjoner innbefatter dette også kursopplegg for mannskapene. Prosjektet er støttet av Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Forskningsråd, Sjøfartsdirektoratet, en rekke rederier, Det norske Veritas og Norges Skipsforskningsinstitutt. De første kursene blir gjennomført i prosjektets regi, men det er tatt kontakt med maritime skoler som vil føre dette videre. Det er en viktig oppgave å få innarbeidet slike nye krav til opplæring i det formelle skoleverk. Gjennom de berørte myndigheter i de forskjellige nordiske land ville det utvilsomt være nyttig med et samarbeide på dette området.

Ren Tur – Program för miljösäkra sjötransporter, betänkande av Komitéen för miljörisker vid sjötransporter (SOU 1979:43)

I medlemsforslaget er denne utredningen spesielt nevnt, og det må antas at de mer detaljerte punkter som er nevnt i forslaget på side 2, tar utgangspunkt i denne enmannsutredningen. Dessverre vil det føre alt for langt å komme inn på alle aspekter ved denne utredningen som – såvidt vi er kjent med – ennå er ute på høring i Sverige.

På bakgrunn av det som er nevnt ovenfor om det internasjonale samarbeidet, vil vi imidlertid kort nevne prinsippet om det såkalte miljøsikre tankskip som er spesifisert i utredningen.

Utredningen knesetter prinsippet at det skal koste å forurense. Såvidt det gjelder erstatningsansvar, er dette ikke noe nytt. Men i MIST-utredningen går man videre og fremholder at det skal betales for den potensielle risiko som samfundet påføres. Rent praktisk er det da foreslått at det skal innføres en ekstra avgift på oljetransport til sjøs. Når oljen fraktes med et skip som tilfredsstiller spesifikasjonene i utredningen, blir denne avgiften refundert 100%. Hvis skipet oppfyller kravene som er stillet for nye skip i de internasjonale avtaler, skal refusjonen av avgiften være 50%, og et tankskip som oppfyller IMCO-bestemmelser for eksisterende skip, får ingen refusjon.

Det hevdes at denne ordningen ikke vil virke diskriminerende. Men utvilsomt vil den virke konkurranseforvridende, fordi et skip som bare anløper svensk havn fra tid til annen, vil komme uheldig ut.

Utredningen synes å forutsette at det ikke blir mulig å få gjennomført kravene på internasjonal basis, idet det er foreslått at import til svenske raffinerier, i første rekke til Göteborg og Brofjorden, skal unntas for den særskilte farledsavgiften. Hensikten er at disse raffinerier ikke skal diskrimineres.

I det internasjonale miljø vil slike forslag bli oppfattet som unilaterale, alternativt bilaterale krav som gir uttrykk for at den standard man er kommet frem til internasjonalt gjennom arbeidet i IMCO, ikke er god nok.

Andre punkter som er nevnt i medlemsforslaget

Kontrollen med at gjeldende regler og foreskrifter oppfylles, må etter vår oppfatning utøves av nasjonale myndigheter.

Hvorvidt straffeutmålingen ved overtredelser er streng nok, har vi ikke vurdert. Den norske oljesølsansvarsloven går imidlertid lenger enn det er internasjonal enighet om. Etter vår oppfatning har dette allerede gått for langt, men en ytterligere skjerpning må bare skje etter internasjonal enighet.

Når det gjelder bedre oppmerking av farvann, bedre sjøkart og lostvang, er vi enige i at det bør nedlegges mye arbeide. I Norge er det et stort NTNF-støttet forskningsprosjekt i gang angående "Arsakssammenhenger ved grunnstøtninger og kollisjoner". Alle berørte instanser deltar på en eller annen måte i dette prosjektet, det gjelder såvel myndighetsorganer som enkeltpersoner som f.eks. sjøfartsinspektørene, assurandører, sjømannsorganisasjoner, maritime skoler og rederier. Det er helt klart at man som resultat av arbeide av denne type vil komme frem til bedre og riktigere praksis i sjøfart. Men for øvrig vil vi tro at disse problemene er så nasjonalt betonet at de må taes vare på av nasjonale myndigheter. Der hvor spesielle behov melder seg, blir det jo også satt i gang særlige tiltak. For norske forhold henvises spesielt til seilingsreglene for skipstrafikken i Grenlandsområdet, som er sprunget ut av et spesielt behov i forbindelse med transport av farlige laster.

Konklusjon

I det foregående har vi kommentert de mer betydningsfulle deler i det medlemsforslag som er fremsatt om nordisk samarbeid for å få i stand miljøsikre sjøtransporter. Såvel på disse områder som på flere av de andre og mindre viktige områder som er nevnt i forslaget, er vi kjent med at det allerede er et godt samarbeide i gang mellom de nordiske myndigheters fagdepartementer. På tilsvarende måte samarbeides det mellom de nordiske rederforbund. Etter vår oppfatning vil det ikke tjene til å fremme saken om man ovenpå dette setter i gang et spesielt handlingsprogram som nødvendigvis må bli så omfattende at oversikten tapes. Det man etter vår oppfatning bør gjøre, er å oppmuntre de nasjonale fagmyndigheter til et samarbeide med sine nordiske kolleger.

Og under alle omstendigheter må man sikre seg at et regionalt nordisk samarbeide ikke vil skade det internasjonale samarbeidet og dermed skade Nordens anseelse utad på disse viktige områder.

Den siste anbefalingen som er tatt inn i medlemsforslaget som er en oppfordring til de nordiske lands regjeringer om å samarbeide for internasjonale avtaler for å redusere havforurensninger ved sjøtransporter, kan vi

fullt ut slutte oss til, og det er også vår oppfatning at myndighetene i de nordiske land i lang tid har hatt et slikt samarbeide og at de i stor grad har lyktes i sine bestrebelse.

Oslo, 18. februar 1980

Norges rederforbund og
Skibsfartens arbeidsgiverforening
Felleskontoret
Børre Sverdrup

Norske forsikringsselskapers forbund:

Vi har sett på medlemsforslaget og kan umiddelbart erklære oss enige i dette. Vi vil imidlertid bemerke at forslaget er rettet mot et relativt begrenset felt nemlig sjøtransporter av miljøfarlige stoffer. Vi ville gjerne at oppmerksomheten i like stor grad skulle bli rettet mot all transport, lagring og bruk av farlige stoffer. Det er jo i dag bare tilfeldigheter som avgjør hvor skaden inntreffer og vi har sett at landeveistransport av gift kan avstedkommes med store personskader og materielle skader.

Ved siden av arbeidet for å redusere risikoene ved transport, lagring og bruk av farlige stoffer, bør man samtidig sette søkelyset på selve bekjempelsen av skader når uhellet er ute. Utstyr, materiell og erfaring i dette arbeid er mangelfullt og et nordisk samarbeid på dette felt synes naturlig og nødvendig.

Det er ikke vår mening at denne uttalelse skal oppfattes som negativ i forhold til A 573/t, – vi aner bare muligheten for å utvide målområdet til andre sterkt beslektede farer.

Oslo, 10. januar 1980

Gunnar Brask

Det norske veritas:

Miljøsikre sjøtransporter er et av våre primære interesseområder og vi vil uttrykke vår tilfredshet med at denne sak taes opp av Nordisk Råd. Vi vil likevel ikke unnlate å nevne at vi ser det som en fordel at regler og påbud i størst mulig utstrekning får internasjonal gyldighet og da spesielt når det gjelder konstruktiv utforming og utstyr på skip. I denne forbindelse

vil vi få minne om det omfattende regelverk som ble vedtatt av IMCO i 1978 og som vil få vesentlig innflytelse både på eksisterende og nye oljetankskip.

Ulykkesstatistikk for sjøtransporten viser med all tydelighet at menneskelig svikt er den primære årsaksfaktor både når det gjelder forurensning, tap av liv og verdier. Vi vil derfor foreslå at denne side av problemet tillegges større vekt, og tillater oss å vise til prosjektet "Årsakssammenhenger ved kollisjon og grunnstøting". Dette er et arbeid som har pågått siden 1977 og planlagt ferdig i løpet av 1980. Veritas har prosjektledelsen og står for den vesentlige del av gjennomføringen, men hele det norske sjøfartsmiljø inklusive myndighetene og sjømannsorganisasjonene tar aktiv del og støtter prosjektet.

Når det gjelder de foreslåtte delområder i medlemsforslaget har vi tro på at flere av disse vil kunne ha positiv effekt, og da spesielt peke på mangelen av mottagerstasjoner for oljeholdig vann og spillolje.

Oslo, 14. februar 1980

Det norske veritas

Tor-Chr. Mathiesen

Ass. direktør

Gunnar Larsen

Ruteskibenes rederiforening:

Vår forening vil støtte forslaget om å fremme mere miljøsikre sjøtransporter. Vi vil imidlertid understreke at de nordiske regler ikke må bli så strenge at de påfører nordisk skipsfart omkostninger og byrder i et slikt omfang at man ikke kan konkurrere med andre nasjoners skip som fritt kan operere innenfor nordiske farvann. Vi ser det som viktig slik som anbefalt av Rådet at arbeidet for mer miljøsikre sjøtransporter også tas opp innenfor internasjonale samarbeidsorganer.

Vi ber om unnskyldning for at det ikke har vært mulig for oss å holde svarfristen p. g. a. at vårt styremøte først ble holdt 21. mars.

Oslo, 1. april 1980

Ruteskibenes rederiforening

Vincent Galtung

Skibsbyggerienes landsforening:

Vi vi bemerke at når det gjelder dobbeltbunn så rår det idag divergerende oppfatninger om hvorvidt denne vil gi en større sikkerhet.

Kravene til sikkerhet, navigasjonsutstyr og manøvreringsdyktighet såvel som de rent menneskelige faktorer bør vies stor oppmerksomhet.

Forøvrig har vi ingen kommentar til forslaget.

Oslo, 28 februar 1980

Skibsbyggerienes landsforening

Gunnar Reksten

Sverige

Sjöfartsverket:

Förslagsställarna bygger sitt förslag till stor del på svenska betänkandet Ren Tur (SOU 1979: 43–45).

Betänkandet som redan föranlett att en del uppdrag (*här ej tryckt*) har lagts ut på olika myndigheter har remissbehandlats och är under övervägande inom det svenska regeringskansliet.

I sitt remissvar, som bilägges (*här ej tryckt*), har sjöfartsverket utvecklat sina synpunkter på de frågor som förslagsställarna berör. Verket har därvid berört frågorna från svensk synpunkt men också kommit in på frågor rörande den internationella sjöfartens utveckling och förhållningsättet till denna. Verket hänvisar till sitt remissvar.

Till frågan om ett gemensamt nordiskt perspektiv vill verket tillfoga följande. De problem som förslagsställarna tar upp kan te sig olika för de olika nordiska länderna. Sjöfartsbetingade miljöproblem i Östersjön är en angelägenhet för alla strandstater, inte bara de nordiska. Den miljövärdspolitik som bör föras måste därför, om den skall vara framgångsrik internationellt, utformas i samförstånd med samtliga östersjöstater. Sådant samarbete äger också rum, främst inom ramen för den s. k. Helsingforskonventionen, och berör de viktigaste punkterna som berörts i forslaget.

Det "miljöhot" som kan riktas mot kusterna kan också gestalta sig olika i olika länder. Som exempel kan nämnas att oljeborrningar i Nordsjön torde ställa Norge och Sverige inför olika slag av problem.

Med dessa exempel vill sjöfartsverket belysa att åtgärder i de olika länderna i rätt stor utsträckning kan behöva utformas olika alltefter "hotbildens" utseende.

Sjöfartsverket vill utöver vad som sagts i det föregående framhålla att redan nu förekommer ett utvecklat samarbete mellan de nordiska länder-

nas myndigheter rörande havsmiljöfrågor, särskilt i samband med IMCO-frågor.

Med hänsyn till vad ovan sagts föreslår sjöfartsverket, att man till en början begränsar sig till en närmare studie av gemensamma nordiska problem och förutsättningar för gemensamma lösningar som underlag för ett eventuellt beslut om ett gemensamt åtgärdsprogram.

Stockholm den 4 mars 1980

Lennart Johansson
Generaldirektör

Statens naturvårdsverk:

Remissen har tillställts kommittén för Bottniska viken för yttrande. Enligt överenskommelse skall remissen besvaras av de i kommittén ingående svenska och finska myndigheterna var för sig. Statens naturvårdsverk har översänt remisshandlingarna till havsforskningsinstitutet och vattenstyrelsen.

Naturvårdsverket vill med anledning av remissen för sin del hänvisa till bifogat yttrande

Stockholm den 3 mars 1980

Enligt uppdrag
Börje Paulsson

Statens naturvårdsverk delar förslagsställarnas uppfattning att ett program för miljösäkra sjötransporter av det slag som lagts fram av MIST-kommittén i betänkandet SOU 1979: 43–45 i stor utsträckning bör vara tillämpligt i de övriga nordiska länderna. På samma sätt kan det i dessa länder förekomma utredningar och överväganden på området som det vore av värde för Sverige att få närmare del av. Skyddet av havsmiljön förutsätter också i hög grad internationellt samarbete. Naturvårdsverket är emellertid för närvarande inte berett att närmare precisera vilka olika delområden som bör lämpa sig för ett mer organiserat samarbete på nordisk basis enligt medlemsförslagets intentioner, i synnerhet som regeringen ännu inte slutbehandlat MIST-betänkandet. Många av de åtgärder som kan bli aktuella, varav förslagsställarna har angivit flera exempel, faller också under andra myndigheters ansvarsområden, varför verket har svårt att överblicka de resurser och prioriteringar som ett eventuellt utökat internationellt engagemang på området kan kräva från svensk sida.

En betydande grad av nordiskt och annat internationellt samarbete sker redan nu om sjöfartens miljöproblem och därmed sammanhängande frågor. Från naturvårdsverkets förvaltningsområde kan exempelvis nämnas att arbete påbörjats såväl de nordiska länderna emellan som inom det teknisk-vetenskapliga samarbetet i Helsingforskonventionen för att få till stånd samordnade studier och forskningsinsatser om oljeföroreningars effekter i den marina miljön. Liknande exempel på etablerat nordiskt samarbete torde kunna hämtas från andra områden, inte minst i fråga om oljebekämpning.

Det svenska internationella engagemanget för närvarande gäller till allra största delen samarbetet inom Helsingforskonventionen och MARPOL-protokollet. Många av de delområden som angivits i medlemsförslaget är föremål för behandling i olika kommittéer och arbetsgrupper i de båda konventionerna. Från arbetsprogrammet för detta är för Helsingforskonventionens arbetsgrupp för sjöfartsfrågor kan nämnas att man fått i uppdrag att utforma förslag till arbetsprogram rörande säkerhet för fartyg och miljöskydd. I uppdraget ingår bl. a. att studera behovet av ytterligare insatser i fråga om fartygs framförande, såsom trafikseparering och lotsning, samt kontroll av fartyg i hamn. Av andra aktuella exempel från den maritima arbetsgruppens program kan nämnas utsläpp och mottagning av rester av skadliga bulkkemikalier samt samarbete vid bekämpning av olja och annan havsförorening.

Om ett utökat och mer organiserat nordiskt samarbete om sjöfartens miljöproblem än det nuvarande kommer till stånd bör detta både från saksynpunkt och resurssynpunkt utformas med hänsynstagande till övriga internationella aktiviteter på området. Vissa problemområden kan därvid vara mer lämpade för samverkan i första hand på det nordiska planet. En sådan fråga kan vara utarbetandet av bedömningsgrunder o. dyl. för särskilt skyddsvärda vattenområden inom vilka strängare regler för sjötrafiken eller andra specialbestämmelser kan vara motiverade. I vissa frågor kan det vara lämpligare att inrikta ett nordiskt samarbete på gemensamt agerande i havsföroreningskonventionerna och andra berörda internationella organ.

Ur svensk synpunkt måste samarbetet inom Helsingforskonventionen ges hög prioritet. Enligt naturvårdsverkets mening bör ett nordiskt samarbete för att åstadkomma miljösäkra sjötransporter så långt möjligt inriktas på att få åtgärderna accepterade och tillämpade av övriga östersjöländer inom Helsingforskonventionens ram. Detta utesluter självfallet inte att de nordiska länderna sig emellan bör kunna träffa överenskommelser om sådana åtgärder, program m. m. om detta skulle vara i ländernas intresse.

Sammanfattningsvis anser naturvårdsverket att det finns flera delområden när det gäller att åstadkomma miljösäkra sjötransporter som bör lämpa sig för nordiskt samarbete. I betydande utsträckning sker också sådant samarbete redan idag. Verket vill för sin del, främst med tanke på havs-

skyddskonventionerna, ändå tillstyrka att förutsättningarna för ett fastare organiserat nordiskt samarbete enligt förslagsställarnas intentioner närmar sig. En sådan utredning, som bör kunna göras genom att experter från de olika länderna träffas vid ett eller ett par möten, bör dels klarlägga om det är lämpligt eller möjligt att utarbeta ett gemensamt åtgärdsprogram enligt medlemsförslaget, dels ge förslag på områden som bör ingå i ett sådant program.

Stockholm den 3 mars 1980

Valfrid Paulsson
Generaldirektör

Börje Paulsson
Byrådirektör

Koncessionsnämnden för miljöskydd har i skrivelse den 12 februari 1980 förklarat sig inte ha någon erinran mot förslaget.

Kommerskollegium:

Remissyttranden

Stockholms handelskammare, Västsvenska handelskammaren, Skånes handelskammare, Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens centralorganisation, Svenska arbetsgivareföreningen samt generaltullstyrelsen har beretts tillfälle att inkomma med synpunkter i frågan. *Landsorganisationen* och *Tjänstemännens centralorganisation* har avgivit svar till Nordens fackliga samorganisation. *Västsvenska handelskammaren* tillstyrker medlemsförslaget och *Svenska arbetsgivareföreningen* har inte något att erinra mot detsamma. *Stockholms handelskammare* har inget att invända mot målsättningen i medlemsförslaget men man understryker vikten av att det förebyggande arbetet för skyddet av den marina miljön bör fortsätta i internationell samverkan. Vidare påpekas att ensidiga aktioner kan upplevas som diskriminerande av tredje part. Kammaren är positiv till en operativ samordning på nordisk basis för skyddet av den marina miljön. *Skånes handelskammare* menar beträffande förslagsställarnas önskemål att ett handlingsprogram utan dröjsmål borde genomföras, att uppmärksamhet bör fästas på det omfattande internationella arbete som redan bedrivs inom området. Ett genomförande av eventuella nordiska åtgärder bör således ske först efter beaktande av internationella överenskommelser. Skånes handelskammare instämmer i att de nordiska ländernas regeringar inom internationella samarbetsorgan samfällt bör verka för att överenskommelser ingås med syfte att minska riskerna för miljöfarliga

utsläpp vid sjötransporter. Vidare påpekas att i det internationella samarbetet bör även beaktas de speciella hänsyn som måste tas vid arbete med fasta anläggningar för utvinning av exempelvis olja och naturgas ute till havs. *Generaltullstyrelsen* anför i sitt remissvar att man inte delar förslagsställarnas uppfattning att "de åtgärder som hittills har vidtagits eller planerats mot oljeskador har framför allt varit inriktade på bekämpning eller sanering". Man menar att i förarbetet till den praktiska tillämpningen av 1974 års Helsingforskonvention (vilken inom kort träder i kraft för Sveriges del) har flera viktiga resultat uppnåtts just med avseende på förebyggande åtgärder inom nordiska farvatten. Det globala arbetet, vilket främst bedrivs inom IMCO (FN:s rådgivande sjöfartsorganisation), är primärt inriktat på den förebyggande verksamheten. *Generaltullstyrelsen* menar vidare att av de i medlemsförslaget uppräknade åtgärderna med förebyggande effekt torde samtliga vara iakttagna eller under övervägande inom de nordiska länderna. *Generaltullstyrelsen* framhåller att samarbete mellan de nordiska länderna (utom Island) ifråga om åtgärder mot oljeförorening av havet sker inom ramen för Köpenhamnsavtalet, Bonnavalet och Helsingforskonventionen. Internationellt samarbete och informationsutbyte med nordiskt deltagande sker inom ramen för IMCO. Vid de sammankomster som hålls sker regelmässigt utbyte av information mellan de nordiska länderna avseende organisation och resurser för oljebekämpning, teknisk utveckling, testprogram för bekämpningsmedel, beredskapsplanering liksom diskussioner om praktiska samarbetsformer vid bekämpning av större oljeföroreningar till havs. Beträffande avvägningen mellan förebyggande och skadeavhjälpare åtgärder anser styrelsen det från såväl praktisk som psykologisk synpunkt olyckligt att ställa dessa verksamheter i något slags motsatsförhållande till varandra. Enligt *generaltullstyrelsens* mening får en ökad satsning på förebyggande åtgärder inte medföra, att den fortsatta uppbyggnaden av effektiva beredskapsorganisationer i de nordiska länderna eftersätts.

Existerande nordiskt¹ och internationellt samarbete

Bonnavalet från 1969, innebär samarbete mellan randstaterna till Nordsjön ifråga om rapportering och bekämpning m. m. av oljeföroreningar.

Köpenhamnsavtalet, som trädde i kraft 1971, reglerar samarbetet mellan Danmark, Norge, Finland och Sverige beträffande åtgärder mot oljeförorening av havet.

Helsingforskonventionen som paraferades 1974 och förväntas träda i kraft under första halvåret 1980 skall värna om skydd av östersjöområdets marina miljö. Till Helsingforskonventionen har fogats bilagor som reglerar utsläpp av olika former av föroreningar. Tidpunkten för kemikaliebilagans ikraftträdande skall bestämmas av de fördragsslutande parterna ett år efter

¹ Med undantag av Island.

konventionens ikraftträdande. Konventionen omfattas av Sverige, Finland, Sovjetunionen, Polen, Östtyskland, Västtyskland och Danmark.

Inom ramen för ovanstående avtal och konvention sker samarbete mellan respektive nordiska lands myndigheter genom årliga sammankomster. Inom Bonnavalets och Helsingforskonventionens ram har dessutom särskilda arbetsgrupper tillsatts, som sysslar med samarbete och samverkan ifråga om övervakning, rapportering, forskning och utveckling m. m. med anknytning till beredskap mot miljöfarliga utsläpp till sjöss. En arbetsgrupp inom ramen för Helsingforskonventionen har föreslagit införande av ett gemensamt system för rapportering av fartygspositioner till sjöss inom östersjöområdet avseende tankfartyg om minst 20 000 bruttoton samt kemikalie- eller gaslastade tankfartyg om minst 1 600 bruttoton. Förslaget, vilket antogs av interimskommissionen för Helsingforskonventionen i november 1979, avses börja tillämpas 1981-01-01.

Stiftelsen för miljövärdstudier (Göteborg), som är en privat organisation, anordnar i stort sett varje år en nordisk konferens i något av de nordiska länderna rörande oljeskydd till havs. I dessa konferenser deltar regelmässigt respektive nordiska lands myndighet, vilken har ansvar för miljöskyddet till havs.

IMCO – Intergovernmental Maritime Consultative Organisation – vilken är FN:s rådgivande sjöfartsorganisation – upprättades 1959 och reglerar bl. a. föreningar från fartyg. Inom ramen för IMCO arbetar dess permanenta miljöskyddskommitté – Marine Environment Protection Committee (MEPC) bl. a. med frågor om rapportering samt medel och metoder för oljebekämpning till havs.

Kollegiets synpunkter

Utgångspunkten för ifrågavarande medlemsförslag är bl. a. den marina miljöns stora känslighet för utsläpp av miljöfarliga ämnen, då främst olja och kemikalier. Målsättningen att uppnå miljösäkra sjötransporter är därför enligt kollegiets mening ytterst eftersträvansvärt. Ett hjälpmedel att uppnå detta skulle enligt förslagsställarna vara att de nordiska ländernas regeringar skyndsamt utarbetar ett handlingsprogram, som utan dröjsmål skall förverkligas. Kollegiet ställer sig i princip inte negativt till att ett handlingsprogram framtages, men menar att det ligger en risk i att omedelbart sätta detta i kraft då åtgärder som ensidigt antages och genomförs av de nordiska länderna av tredje part kan uppfattas som diskriminerande. Kollegiet finner det mera angeläget att fortsätta och hellre utvidga det redan igångvarande nordiska och internationella samarbetet, eventuellt med ett gemensamt handlingsprogram som bas. Som framgår av ovanstående uppställning är det nordiska samarbetet inom ifrågavarande ämnesområde redan idag omfattande. Många av de åtgärder som uppräknas i medlemsförslaget har således redan uppmärksammats och är i flera fall föremål för behandling eller genomförda inom ramen för ovanstående avtal

och konventioner. Kollegiet finner det viktigt och naturligt med internationellt samarbete bl. a. därför att det ofta är otillräckligt att i ifrågavarande fall enbart kunna påverka fartyg förande nordisk flagg. Sjöfarten på de svenska hamnarna sker till ca 80 procent med utländska fartyg¹.

Ett omfattande internationellt samarbete sker, som ovan påpekats, framförallt inom ramen för IMCO, där de nordiska länderna i vissa frågor varit pådrivande. Inom ramen för IMCO har bl. a. 1973 års havsföroreningskonvention, MARPOL, utarbetats varvid de internationella miljöskydds- och säkerhetskraven höjts. Denna konvention har dock inte tillträtts av Sverige. MARPOL-protokollet, vilket antogs 1978 har däremot tillträtts av Sverige (mars 1979). Protokollet jämte bilagar innehåller bl. a. detaljerade tekniska krav på konstruktion, utrustning och drift av oljetankfartyg samt bestämmelser om inspektion och certifiering av sådana fartyg. I samband med den nödvändiga lagstiftning som behövdes på grund av svenskt tillträde till MARPOL-protokollet yttrade sig kommerskollegium över kommunikationsdepartementets promemoria DsK 1978: 8 "Åtgärder mot vattenförorening från fartyg" varvid bl. a. anfördes:

1. Först sedan beslut fattats om tillämpningen i Sverige av protokollets bestämmelser om fartygs konstruktion, utrustning och drift kommer svenska detaljbestämmelser härom att utarbetas. Det kan förväntas att sjöfartsverket blir den myndighet som i första hand får ansvara för dessa tekniska föreskrifter samt för certifiering och inspektion av fartyg enligt dessa regler. Ur handelspolitisk synpunkt är det därvid av vikt att kommande såväl svenska som andra länders föreskrifter följer de internationellt överenskomna reglerna i MARPOL-protokollet så att oberättigade hinder ej uppstår i det internationella handelsutbytet av fartyg och fartygsutrustning. I anledning härav kan erinras om skyldigheten enligt kungörelsen 1973: 233² för myndigheter att underrätta kommerskollegium om föreskrifter eller anvisningar i fråga om teknisk utformning, märkning eller beskaffenhet i övrigt av vara som är föremål för internationell handel. Finns anledning anta att sådana föreskrifter eller anvisningar kan medföra handelshinder av väsentlig betydelse skall myndigheten ifråga samråda med kollegiet innan beslut fattas.

Kollegiet anser att ett omfattande handlingsprogram med en direkt ensidig nordisk tillämpning sannolikt inte är en framkomlig väg. Upprättar de nordiska länderna ett gemensamt handlingsprogram, som dels kan genomföras av de nordiska länderna inom ramen för internationell praxis och dels kan utgöra gemensam bas och utgångspunkt för ett gemensamt nordiskt uppträdande i olika internationella fora, inte minst ifråga om Nord- och Östersjön, är detta en väg, som enligt kollegiets mening, i första hand bör beträddas.

Stockholm den 27 mars 1980

Gunnar Söder

Gunilla Karlsson

¹ Uppgiften är hämtad ur den svenska utredningen "Ren Tur – program för miljö-säkra sjötransporter" SOU 1979: 43.

² Ändrad enligt förordningen 1979: 1209.

Statens kärnkraftinspektion:

I medlemsförslaget talar man främst om att det behövs ett ökat samarbete mellan de nordiska myndigheterna vad gäller sjötransporter av farligt gods samt att man bör utarbeta ett åtgärdsprogram för att höja säkerheten vid sådana transporter.

Vad gäller nordiskt samarbete finns ett sådant, sedan ett antal år, etablerat för transporter av radioaktivt material. De myndigheter som medverkar i detta samarbete är Statens institut för strålehygiene och Tilsynet av nukleare anlæg (Danmark), Statens institut för strålehygiene och Statens atomtilsyn (Norge), Strålsäkerhetsinstitutet (Finland) samt statens kärnkraftinspektion och statens strålskyddsinstitut (Sverige).

Samarbetet är inordnat under Nordiska kontaktorganet för atomenergi-frågor (NKA) och leds av en styrgrupp i vilken representanter för de olika ländernas myndigheter sitter.

I styrgruppen finns även NKA representerat genom dess expeditiionssekreterare Franz Marcus. Under styrgruppen finns idag fyra stycken arbetsgrupper.

Certifikatgruppen arbetar bl. a. på att ta fram ett för de nordiska länderna gemensamt standardcertifikat för godkännande av transporter av radioaktiva material.

Postgruppen försöker samordna reglerna för postbefordran av radioaktiva material.

Fysiskt skyddsgruppen utarbetar gemensamma föreskrifter för Norden för fysiskt skydd av transporter av klyvbara material.

Forsknings- och utvecklingsgruppen arbetar på att initiera gemensamma nordiska forskningsinsatser för att höja säkerheten vid transporter av radioaktiva material.

I Norden är det idag främst aktuellt med sjötransporter av använt kärnbränsle. Dessa transporter kommer att öka avsevärt i antal då det svenska projektet CLAB (centralt lager för använt bränsle) färdigställts. I detta projekt är det tänkt att man från de olika kärnkraftverken i Sverige skall skeppa det använda bränslet till ett centralt lager vilket kommer att förläggas till Simpevarp utanför Oskarshamn. Man kommer dessutom att i begränsad omfattning skeppa använt bränsle från Sverige till uppberedningsanläggningarna i England och Frankrike.

Vid utformningen av transportsystemet för denna verksamhet kommer man att beakta den totala säkerheten för systemet. Man kommer t. ex. att bygga ett fartyg vilket är specialkonstruerat för transporter av använt bränsle och vid terminalhanteringen kommer man att använda för ändamålet anpassade fordon. Man kommer härvid också att beakta möjligheten till bärgning av fartyg och/eller kollina.

Under 1975, 1976 och 1979 genomfördes ett antal sjötransporter av

invänt bränsle från Oskarshamnsverket till uppberetningsanläggningen i Windscale i England. Samarbetet mellan svenska och danska berörda myndigheter fungerade vid dessa tillfällen friktionsfritt.

Kärnkraftinspektionen har berett statens strålskyddsinstitut tillfälle att yttra sig i ärendet. Strålskyddsinstitutets yttrande bifogas (*se nedan*).

Stockholm den 6 mars 1980

Statens kärnkraftinspektion

Lars Nordström

Paul Ek

Statens strålskyddsinstitut:

— — — Strålskyddsinstitutet har tolkat förslagsställarna så att begreppet miljöfarliga ämnen inbegriper radioaktiva ämnen. Enär frågeställningen därmed berör institutets arbetsområde får strålskyddsinstitutet härmed lämna följande information och synpunkter.

Transporter av radioaktiva ämnen i svenska farvatten skall, enligt kun- görelse från sjöfartsverket, ske under iakttagande av transportreglerna i den s. k. IMDG-koden. International Maritime Dangerous Goods Code. Även i Danmark och Norge har IMDG-koden införlivats med nationell rätt av respektive sjöfartsmyndighet medan situationen i Finland vad avser den formella införlivningen i finsk rätt av IMDG-koden inte är helt känd av institutet. I praktiken följer dock enligt uppgift de finska rederierna IMDG-koden vid transporter av farligt gods. Detta betyder att det råder en god enhetlighet vad avser reglerna för förpackning och märkning inom norden vid sjötransporter av radioaktiva ämnen.

Mellan de nordiska länderna förekommer också ett visst myndighets- samarbete vad avser transport av radioaktiva ämnen, såväl sjötransport som andra transporter. Samordningen av detta arbete sker via Nordiskt kontaktorgan för atomenergifrågor (NKA) och för Sveriges del deltar representanter för såväl statens strålskyddsinstitut som statens kärnkraft- inspektion i detta arbete. Strålskyddsinstitutet vill här framföra den upp- fattningen att det är angeläget att detta arbete ges möjlighet att fortsätta och att arbetsområdet lämpligen utökas till att också omfatta samordnings- frågor vid sjöolyckor med fartyg transporterande radioaktiva ämnen.

Strålskyddsinstitutet stöder därför förslaget att de nordiska länderna gemensamt utarbetar ett handlingsprogram för att åstadkomma miljösäkra sjötransporter. Dock får strålskyddsinstitutet särskilt erinra om att hittills-

varande erfarenheter visar att risken för miljöpåverkan är klart dominerande vid oljetransporter jämfört med sjötransporter av radioaktiva ämnen.

Stockholm den 4 mars 1980

För statens strålskyddsinstitut

B. Åke Persson

Birgitta Svahn

Sveriges redareförening:

— — — vill föreningen hänvisa till sitt bifogade remissvar till jordbruksdepartementet angående betänkandet "Ren Tur — SoU 1979:43" (*här ej tryckt*) samt vidare anföra följande.

De krav om åtgärder som gäller rörande vattenförorening från fartyg i Sverige är internationellt sett mycket stränga och har varit i kraft sedan 1972. Kraven skärptes 1976 när Sverige biträdde den s. k. Östersjökonventionen. Det är enligt föreningens uppfattning osannolikt att svenska fartyg släpper ut olja till sjöss medvetet. På vilket sätt och till vilket omfång de övriga nordiska ländernas fartyg ålagts samma krav bör utredas av Nordiska rådet.

Det är föreningens uppfattning att några ytterligare skärpningar av lagen mot vattenförorening från fartyg inte skall göras förrän MARPOL-konventionen (International Convention for the Prevention of Pollution from Ships, 1973) och MARPOL-protokollet av 1978 träder i kraft. När vidare Östersjökonventionen börjar gälla för alla fartyg tillhörande Östersjöns strandstater måste självklart också förhållandena i Östersjön och Nordsjön förbättras.

Med hänvisning till den presentation av en förteckning över de delområden, på vilka åtgärder kunde sättas in som förslagsställarna presenterar, vill föreningen framhålla att med Östersjökonventionens ikraftträdande kommer en skärpt övervakning att gälla. Beträffande skärpta krav rörande tankfartygs konstruktion vill föreningen framhålla att dessa krav skärptes genom MARPOL-protokollet 1978 bl. a. genom bestämmelser rörande "segregerad ballast".

Rörande utprickning av farleder och bättre sjökort är föreningen självklart av den uppfattningen, att sjökort och farleder bör hålla så hög standard som tekniskt och ekonomiskt är möjlig. Såvitt föreningen känner till finns redan ett samarbete på detta område mellan de nordiska länderna.

Beträffande lotstvång har senare års erfarenheter visat att lotstvång icke väsentligt förbättrar säkerheten. Föreningen vill emellertid hänvisa till två av IMCO antagna resolutioner, nämligen "Recommendation on Navigation through the Entrances to the Baltic Sea" och "Recommendation on the Use of Pilotage Services in the Sound".

Beträffande utbildning i miljövårdsteknik förekommer detta ämne redan om än i blygsamt omfång på sjöbefälsskolornas schema. Föreningen vill emellertid framhålla att IMCO 1978 antog "International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers", vilken bl. a. innebär att utbildning i miljövårdsteknik skall införas i fartygsbefälsutbildningen.

Rörande information till utländska fartyg som kommer till Norden vill föreningen gärna understryka att varje fartygsbefälhavare är skyldig att sätta sig in i de bestämmelser som gäller för de områden fartyget skall trafikera.

Ett mycket viktigt villkor för en bättre havsmiljö är mottagningsanordningarna för miljöskadligt avfall. Dessa anläggningar måste byggas ut inte bara i Norden utan i hela världen. Anläggningarna måste kunna ta emot varje slag av skadligt avfall och mottagandet bör ske kostnadsfritt såtillvida att någon särskild avgift för just mottagningen inte skall tagas ut. Denna kan i stället inbakas i hamnumgälderna. Danmark torde vara det nordiska land som kommit längst i fråga om mottagningsanordningar och avgiftsfrihet för skadliga lastrester. I Sverige finns fortfarande en del att göra i fråga om utbyggnaden av mottagningsanläggningar, men åtminstone har de svenska myndigheterna klart för sig att miljöskadliga rester bör få avlämnas utan avgift. Så sker också på de flesta håll bortsett från att Göteborgs hamn nyligen krävde ilandlämning av några kubikmeter skadligt avfall och sedan krävde nära 30 000 svenska kronor av fartyget för denna "service". Föreningen finner det angeläget att Nordiska rådet låter utreda hur mottagningsanläggningarna fungerar såväl tekniskt som ur avgiftssynpunkt i de övriga nordiska länderna.

Föreningen vill också i detta sammanhang understryka den redovisning som görs i huvudbetänkandet SoU 1979:43 – Ren Tur – beträffande sjöfartens andel i miljöskadliga utsläpp. Av denna redovisning framgår att sjöfartens andel är liten och att de miljöskador som har sitt upphov i sjöolyckor är få. Det är emellertid klart att när de inträffar kan de lokala konsekvenserna bli stora. Föreningen vill dock understryka att för åstadkommandet av en bättre kustmiljö måste större uppmärksamhet ägnas åt den miljöförstöring som äger rum från landbaserade källor.

Sammanfattningsvis vill föreningen framhålla att de nu utarbetade kraven måste få en möjlighet att träda i kraft och visa sin effektivitet innan ytterligare skärpningar av kraven på fartygen föreslås. Resultatet kan lätt bli ett minskat förtroende för alla miljöskyddssträvanden och detta gagnar inte målsättningen – en bättre miljö.

Göteborg den 15 mars 1980

Sveriges redareförening

Lars Baecklund

Svenska försäkringsbolags riksförbund:

Riksförbundet delar den i medlemsförslaget framförda uppfattningen om vikten och nödvändigheten av åtgärder till förhindrande av miljöskador till sjöss. Det bör finnas anledning till diskussion inom Nordiska rådet om möjligheterna till en breddning och ett påskyndande av det nordiska samarbete, vilket – såvitt förbundet har sig bekant – redan äger rum.

Riktlinjerna för ett sådant ökat samarbete – "åtgärdsprogrammet" – bör givetvis uppdragas med hänsyn till i de olika länderna redan genomförd eller planerad lagstiftning. Som exempel kan anföras den nyligen och i medlemsförslaget omnämnda i Sverige presenterade utredningen om miljö-säkra sjötransporter (SOU 1979: 43). Vidare bör erinras om att det i Sverige finns en lag av 1972 om åtgärder mot vattenförorening från fartyg med åtskilliga av sjöfartsverket utfärdade, kompletterande kungörelser. Denna lagstiftning är för närvarande under omarbetning och man torde kunna utgå från att vissa strängare bestämmelser kommer att införas vad beträffar fartygstrafiken i svenska farvatten.

När det gäller den i punkt 2 upptagna frågan om nordisk samverkan i internationella organ bör påminnas om det omfattande och relativt framgångsrika arbete som pågår inom det internationella sjöfartsorganet IMCO i syfte att åstadkomma miljösäkrare transporter. De nordiska länderna torde enligt de informationer förbundet har aktivt och i samverkan delta i IMCO-arbetet. Ytterligare ett bevis på resultatet av nordiskt och internationellt samarbete är 1974 års konvention om skydd av östersjöområdets marina miljö.

Mot bakgrunden av detta kan måhända en rekommendation om ökade gemensamma åtgärder i det internationella arbetet att åstadkomma mera miljösäkra sjötransporter förefalla överflödiga. Riksförbundet vill dock med hänsyn till sakens betydelse inte motsätta sig att saken tas upp till behandling inom Nordiska rådet.

Stockholm den 20 februari 1980

Svenska försäkringsbolags riksförbund

G. Malmenström
Styrelsens ordförande

Richard Schönmeyr
Verkställande direktör

Folksam:

Det förslag till program för miljösäkra transporter som presenterats i SOU 1979: 43 återspeglar väl de problem som snarast möjligt bör lösas och

iven de åtgärder som måste vidtagas i detta sammanhang inom en nära framtid – såväl nationellt som internationellt.

För närvarande pågår en omfattande undersökning inom såväl sjöfartsverket som det internationella sjöfartsorganet, IMCO, i syfte att åstadkomna miljösäkrare transporter. Folksam ser gärna att dessa frågor även behandlas inom Nordiska rådet för att därmed ytterligare understryka betydelsen av att dessa väsentliga problem löses.

Stockholm den 10 mars 1980

Hans Dahlberg

Harry Annwall

Medlemsförslag

Om åtgärder för att motverka ungdomsarbetslösheten

Väckt av Liv Andersen, Nils Dahlman, Rune Gustavsson, Bror Lillqvist, Irma Rihtniemi-Koski och Bernhardt Tastesen)

BILAGA I

Öttranden över medlemsförslaget

Styringsgruppen för nordisk skolesamarbeid:

Innledning

Nordisk Ministerråd besluttet i 1976 (MR 5/1976) å intensivere samarbeidet innenfor videregående (gymnasial) utdanning. Ministerrådet vedtok at samarbeidet skal strekke seg over flere år og at yrkesutdanningen skal prioriteres.

Ministerrådet pekte i denne forbindelse på at en av hovedårsakene til ungdomsarbetsløsheten er at en stor gruppe ungdommer går ut i arbeidslivet uten noen yrkesutdanning. Ministerrådet understreket skoleverkets rolle i denne sammenheng.

En referansegruppe ble deretter oppnevnt av de forskjellige lands undervisningsministre, og referansegruppen fikk bl. a. i oppdrag og legge fram et forslag til et flerårig prosjektprogram. Forslaget til prosjektprogram ble lagt fram på Ministerrådets møte i København 16.1.1978 (MR 1/78) og vedtatt i sin helhet.

Som en innledning til prosjektprogrammet ble det i referansegruppens regi arrangert 3 konferanser der følgende tema ble behandlet:

- "Utbildning och ungdomsarbetslöshet" (NU B 1977:35)
- "Riskgruppen og yrkesutdanning" (NU B 1978:19)
- "Teori og praksis i yrkesutdanningen" (stensilrapport).

I selve prosjektprogrammet har den nordiske studien angående arbeidsmarkeds/utdanningspolitiske tiltak mot ungdomsarbetsløsheten vært det største prosjektet.

Rapporten om "Foranstaltninger mod ungdomsarbetsløsheden i fire nordiske lokalområder" har fått bred omtale i medlemsforslaget, og en vil ikke i dette notatet gå nærmere inn på innholdet i rapporten, men heller

konsentrere seg om hva som har skjedd med rapporten siden den kom ut i august 1979.

Rapporten har vært grunnlagsmateriale på flere konferanser og møter som er blitt arrangert i løpet av høsten i flere nordiske land.

Rapporten har videre ført til følgende undersøkelser eller tiltak:

- Arbejdsministeriet i Danmark vil på grunnlag av rapporten foreta en evaluering av noen utvalgte beskjeftigelsestiltak
- Arbejdskontoret i Sør-Trøndelag fylke, Norge, bruker rapporten i forbindelse med at fylket er blitt utsett til å være prøvefylke for ekstraordinære sysselsettingstak for ungdom
- I Karlstad kommune, Sverige, har rapporten gitt støtet til politiske initiativ i kommunestyret
- I Finland har "arbetskraftsdistriktene" brukt informasjon i rapporten på en slik måte at visse forandringer i virksomhetsrutinene er blitt gjort.
- "Länsplaneringsbyrå" i Lapland län, Finland, har brukt rapporten i arbeidet med utviklingsplanen for lenet
- Nord-Finlands forskningsinstitut utreder for tiden arbeidsløshetens sosiale følger. Visse impulser har man fått fra rapporten i dette arbeidet.

En vil med dette påpeke at rapporten har fått visse ringvirkninger, og at den har ført til noen praktiske tiltak i de nordiske land.

Videre utarbeides det for tiden en rapport innen prosjektprogrammet for 16–19 åringene om ungdomsutdanningens forhold til arbeidslivet.

Selv om rapporten ikke har direkte tilknytning til ungdomsarbeidsløshetsproblematikken, men mer konsentrerer seg om utviklingstendenser og forsøksarbeid i forholdet skole-arbeidsliv, kan det allikevel påpekes at i 3 nordiske rapporter ("Riskgruppen og yrkesutdanning" – *NU B 1978:19* –, "Forebyggende tiltak mot ungdomsarbeidsløsheten" – *NU A 1979:1* – og "Foranstaltninger mod ungdomsarbeidsløsheden i fire nordiske lokalområder" *NU A 1979:10*) blir påpekt ønskeligheten av at det konkrete samarbeidet mellom skole og arbeidsliv bør utvikles.

I forslaget til utvikling om samarbeidet innenfor det pedagogiske forsknings- og utviklingsarbeidet, som ble vedtatt i Ministerrådet i januar 1980, vil ovennevnte rapport danne grunnlaget for drøftinger i Ministerrådet om en eventuell koordinering av forsøksprosjekt i Norden vedrørende ungdomsutdanning/arbeidsliv.

Med rapporten som grunnlag vil en avholde et drøftingsmøte med forskere og lærere, slik at en detaljplan for en nærmere samordning på området kan legges fram for ministrene.

En vil videre vise til at en i mai måned vil arrangere et felles møte mellom Nordisk Arbeidsmarkedsutvalg (NAUT) og Embetsmannskomiteen for nordisk kulturelt samarbeid angående problematikken omkring utdanning og arbeidsliv.

Hensikten med møtet er bl. a. å bedømme behovet av fortsatte tiltak på

ordisk plan og drøfte mulige samarbeidsformer mellom de to embetsmannskomiteer. Konkrete forslag vil i denne forbindelse bli drøftet.

En vil i denne forbindelse også nevne at de to Ministerrådssekretariatene i Oslo og København har hatt kontinuerlige kontakter på tjenestemannsplan siden høsten 1977 i forbindelse med den prosjektvirksomheten om har pågått i denne perioden.

Konklusjon

Styringsgruppen finner at ganske store innsatser er gjort i Ministerrådets regi når det gjelder ungdomsarbeidsløsheten og problemene omkring ungdomsutdanningens forhold til arbeidslivet, og særlig vil styringsgruppen påpeke det fremtidige foreslåtte FoU-samarbeidet på området som meget viktig.

Videre vil styringsgruppen påpeke at embetsmannsmøtet mellom Nordisk Arbeidsmarkedsutvalg og Embetsmannskomiteen for nordisk kulturelt samarbeid vil klargjøre den videre virksomheten på området og samarbeidet mellom ministerrådssekretariatene i København og Oslo.

Styringsgruppen er på bakgrunn av dette av den oppfatning at medlemsforslagets intensjoner vil bli oppfylt ved denne virksomheten.

København, den 6. februar 1980

Christen Jordet

Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning:

Utlåtande

Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning har blivit ombedd att yttra sig om *medlemsförslag om åtgärder för att motverka ungdomsarbetslösheten* (A 574/s) och framför, på basen av sitt möte 1/1980 högaktingsfullt följande.

I samhällsdebatten om arbetslösheten och dess följder har speciellt ungdomsarbetslösheten uppmärksammats. Oron över den framtida utvecklingen avspeglar sig både på internationell (t. ex. i OECD), nordisk och nationell nivå. Till stor del beror oron naturligtvis på de kvantitativa dimensioner som ungdomsarbetslösheten antagit. Arbetslösheten har ständigt varit relativt sett mest omfattande i åldersgrupper under 25 år. Ungdomsarbetslöshetens kvalitativa sida, uppfattningen om denna som "en tidsinställd bomb", torde dock förklara en ännu större del av den oro som tagit sig uttryck i utredningar, betänkanden, handlingsprogram och åtgärder. Nämnden förenar sig i de åsikter enligt vilka allt bör göras för att dels lindra de stora mänskliga, sociala och ekonomiska problem som ungdomsarbetslöshet innebär, dels förebygga arbetslöshet generellt sett.

Nämnden har tagit fasta på de existerande sociala problemen och den

samhällsdebatt som förts och har uppställt "förändringar i arbetslivet och dess konsekvenser för bruk av alkohol och droger" som ett av sina prioriterade områden. Formuleringen av området pekar även på de förhoppningar nämnden ställer på kommande forskning: det gäller inte enbart att se på arbetslöshetens konsekvenser som ett problem i sig utan även på de långtgående förändringar som sker i arbetslivet, i själva arbetets innehåll och i sysselsättningsläget.

I undersökningar om arbetslöshetens individuella effekter i allmänhet har konsumtionen av alkohol sällan setts som ett speciellt väsentligt följd-fenomen. I de få undersökningar, i vilka arbetslöshet och alkohol explicit behandlas, är resultaten motstridiga. I en del fall pekar de på ökande bruk av alkohol i samband med arbetslöshet, i andra fall på ett minskat eller oförändrat bruk av alkohol. Det bör dock noteras, att få av undersökningarna behandlar just ungdomar – pågående forskning om ungdomars livssituation och arbetets och alkoholens roll i denna torde bringa mer klarhet i frågan. Det bör vidare framhållas, att sambanden mellan arbetslöshet och rusmedel kan te sig olika beroende på vilka grupper av människor och vilka rusmedel det är fråga om.

Nämndens intresse för frågan om arbetslöshet och rusmedel gäller naturligtvis inte enbart de svårdefinierbara eventuella kausala sambanden som kan finnas mellan dessa. Alkohol- och drogforskningen lieras i detta nära till forskning om utslagningsmekanismer i allmänhet och till t. ex. social- och vårdapparatusens sätt att fungera i olika sysselsättningslägen. Både forskningsmässiga och praktiska erfarenheter visar, att lindrandet av arbetslösheten och åtgärder ägnade att förbättra sysselsättningsläget är av utomordentlig vikt vid rehabiliteringen av missbrukare.

Nämnden konstaterar till slut, att man på nordisk nivå bedrivit ett omfattande utredningsarbete om ungdomsarbetslöshet och att detta torde kunna fungera som bas för ett handlingsprogram. För sin del upplever nämnden, att det på alkohol- och drogområdet fortfarande finns frågor för vilkas lösning forskningsinsatser kräves.

Ketil Bruun
Ordförande

Pia Rosenqvist
Forskningssekreterare

Nordens fackliga samorganisation – NFS:

NFS anser i likhet med förslagsställarna, att ungdomsarbetslösheten är ett allvarligt problem i de nordiska länderna som, ifall det inte snarast löses, kan få mycket svåra och långvariga såväl sociala som ekonomiska konsekvenser.

NFS anser, att det i första hand är de enskilda ländernas regering och riksdag, arbetsgivare och fackliga organisationer, som gemensamt har att lösa problemet med ungdomsarbetslösheten. På basis av redan förefintlig information och erfarenhet bör varje land omgående kunna besluta om nationella åtgärdsprogram, vilka beaktar nationella särdrag i utbildnings-system och lagstiftning samt ländernas skiftande ekonomiska förutsättningar.

Problemets omfattning och behovet av omedelbara åtgärder gör, att NFS i detta skede vill prioritera snabba, nationella åtaganden framför ett samnordiskt åtgärdsprogram. Arbetet med ett nordiskt åtgärdsprogram kunde i värsta fall rentav tas till intäkt för att avvakta med åtgärder på det nationella planet.

Möjligheterna att minska arbetslösheten bland ungdomen kräver förutom direkta sysselsättningsfrämjande åtgärder en effektivisering av arbetsförmedlingen samt stöd av en aktiv utbildningspolitik och framför allt en allmän sysselsättningsstimulerande ekonomisk politik. NFS ser med oro på de krav på en allt restriktivare ekonomisk politik som bland annat OECD för fram. Härigenom skulle man effektivt tillintetgöra försöken att få bukt med ungdomsarbetslösheten.

NFS anser, att det utredningsarbete som bedrivits i bland annat NAUT:s och kultursekretariatets regi bör fortsätta. Erfarenhets- och informationsutbytet bör intensifieras. För att idéutbytet skall få avsedd effekt bör rapporter och utredningar ges en omfattande spridning och publiceras på de olika nordiska språken.

Det projekt om "ungdomsgaranti" som pågår inom NAUT är ett framtidsinriktat projekt, som kan och bör ligga som grund för gemensamma nordiska åtaganden mot ungdomsarbetslösheten. Detta projekt torde i allt väsentligt motsvara det krav på ett samnordiskt åtgärdsprogram som ställs i medlemsförslaget. NFS förväntar sig, att projektet snabbt leder till förslag till konkreta åtgärder.

Till slut önskar NFS framhålla vikten av ett nära samarbete mellan myndigheterna och arbetsmarknadens parter för bästa möjliga resultat i kampen mot ungdomsarbetslösheten, såväl på det nationella som på det nordiska planet.

Stockholm den 25 mars 1980

Nordens fackliga samorganisation

Oso Laakso

Ordförande

Lennart Forseback

Generalsekreterare

Föreningarna Nordens Förbund:

Kampen mot ungdomsarbetslösheten måste prioriteras mycket högt i de nordiska ländernas ekonomi och arbetsmarknadspolitik. Ungdomsarbetslösheten utgör ett av de allvarligaste problemen i flera nordiska länder, varför alla förslag om åtgärder och handlingsprogram på det nationella planet är mycket angelägna. Kraftfulla insatser måste vidtas för att uttala politiska mål om att alla ungdomar skall garanteras arbete, praktik eller utbildning, den s. k. ungdomsgarantin, skall infrias. I ett speciellt utsatt läge befinner sig ungdomar under 25 år med svag utbildning och som är bosatta i glesbygden.

Insatserna hittills har inte varit tillräckliga för att uppfylla de löften som givits till ungdomen i allmänhet, speciellt de ungdomar som redan är eller riskerar att bli arbetslösa. Problem på nationell nivå i dessa avseenden får inte utgöra orsak till att hänskjuta åtgärder och handlingsprogram till nordiska samarbetsorgan. Av den anledningen bör åtgärds- och handlingsprogram i första hand ses som en nationell angelägenhet, som måste erhålla högre prioritering än hittills.

Prioriteringen av nationella åtgärdsprogram utesluter inte ett omfattande och kontinuerligt informations- och erfarenhetsutbyte inom ramen för det nordiska arbetsmarknadssamarbetet. I såväl medlemsförslaget som i Nordiska ministerrådets berättelser för det nordiska samarbetet under de senaste åren redovisas för flera olika initiativ. Enligt vår uppfattning har de varit värdefulla och vi förväntar oss en fortsatt uppföljning av dem inom Nordiska ministerrådet.

I bekämpningen av ungdomsarbetslösheten bör man inrikta sig på att utveckla utbildningens innehåll och antalet utbildningsplatser samt sträva till åstadkommandet av större regional jämlikhet. Möjligheterna till arbetspraktik vid sidan av utbildningen bör utökas. Anställningen av ung arbetskraft bör underlättas speciellt för mindre företags vidkommande.

Samarbetet mellan produktionslivet och den offentliga förvaltningen bör intensifieras på samtliga nivåer med sikte på en utökning av ungdomens arbetsmöjligheter. Stödåtgärder som vidtagits på statens initiativ med avseende på sysselsättning för unga arbetslösa bör utvidgas att gälla även andra produktionsområden. På det kommunala planet bör program uppgöras för sysselsättning av unga.

I samband med åtgärder som syftar till ett vidgat utbud av arbetsplatser för ungdomen bör man ägna uppmärksamhet även åt den studerande ungdomens situation. Studier och familjeförhållanden kan innebära att blott deltidsplatser kan komma i fråga för deras del.

Sammanfattningsvis understryker vi behovet av snabba åtgärder mot ungdomsarbetslösheten, speciellt på det nationella planet. Ett nordiskt handlingsprogram på detta område kan ta lång tid att utarbeta. Hänsyn

nåste tas till skillnader mellan de nordiska länderna, t. ex. olika utbildningssystem, vilket medför vissa komplikationer ur kortsiktig synvinkel. Vi förordar därför i nuvarande situation att Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet för de nordiska ländernas regeringar betonar vikten av att öka insatserna mot ungdomsarbetslösheten och prioritera åtgärder som syftar till att infria den s. k. ungdomsgarantin.

Stockholm den 10 mars 1980

Reidar Carlsen

Ordförande

Gustav af Hällström

Sekreterare

Nordiska akademikerrådet:

Arbetslösheten bland ungdom är ett allvarligt problem i hela Norden. Stora ansträngningar måste även fortsättningsvis göras i de olika länderna för att bereda arbete åt de ungdomar som idag saknar detta. Nordiska akademikerrådet anser att ett nordiskt samarbete i dessa frågor är önskvärt och har inget att invända mot att ett åtgärdsprogram utarbetas.

De nordiska länderna utgör enligt avtal en i princip fri arbetsmarknad. Denna princip bör förverkligas. Möjligheterna för ungdomar att under längre eller kortare tid arbeta eller utbilda sig i ett annat nordiskt land bör underlättas. Genom ett sådant samarbete kan man också sträva efter att utjämna olikheter i efterfrågan på arbetskraft såväl mellan olika regioner som olika branscher i de nordiska länderna.

Ett nordiskt samarbete med uppgift att minska arbetslösheten bland ungdomar i Norden kan ske genom utbyte av erfarenheter av de insatser som gjorts i respektive land. NAUT:s rapporter är exempel på detta. För att utbytet av idéer och erfarenheter mellan de nordiska länderna skall få avsedd effekt bör sådana rapporter ges stor spridning. Det är viktigt att sådana utvärderingsrapporter som nämns i förslaget även når arbetsmarknadsmyndigheter på regional och lokal nivå liksom arbetsmarknadens parter.

Stockholm den 5 mars

För Nordiska akademikerrådet

Tuve Lindeberg

Eva Högberg

Danmark

Arbejdsministeriet:

I det af Nordisk Ministerråd (arbejdsministrene) den 26. november 1975 vedtagne handlingsprogram for nordisk samarbejde på arbejdsmarkedsområdet og den af Nordisk Arbejdsmarkedsudvalg, NAUT, i tilslutning hertil vedtagne åtgærdsfortegnelse over projekter, der herefter burde søges gennemført som første etape, har ungdomsarbejdsløshedsproblemerne – som også anført i forslaget – været tillagt højeste prioritet.

Umiddelbart efter programmets vedtagelse iværksatte NAUT derfor et projekt med den opgave for projektlederen, bistået af en nordisk styringsgruppe, at vurdere ungdomsarbejdsløshedsproblemet og at fremkomme med forslag til tiltag herom. Resultatet af dette projekt foreligger i den i forslaget nævnte rapport "Tiltak mot ungdomsarbejdsløsheten i de nordiske land" (NAUT 1977: 13), der dannede grundlag for en temadiskussion om ungdomsarbejdsløshed på Nordisk Ministerråds (arbejdsministrenes) møde i november 1977.

I overensstemmelse med et forslag i rapporten *NU A 1977: 13* iværksatte NAUT herefter et projekt med den opgave specielt at undersøge og vurdere tiltak, som kan virke forebyggende mod ungdomsarbejdsløsheden. Dette projekt blev ligeledes gennemført af en ansat projektleder med bistand af en nordisk styringsgruppe, hvori også Nordisk Ministerråds kultursekretariat var repræsenteret. Den afgivne rapport herom "Forebyggende tiltak mot ungdomsarbejdsløshet" (*NU A 1979: 1*) er efter en foreløbig drøftelse i NAUT før tiden til udtalelse hos skolemyndighederne i de enkelte lande.

I 1979 har NAUT iværksat et udredningsprojekt med deltagelse fra de nordiske social- og skolemyndigheder om et særligt aspekt af ungdomsarbejdsløshedsproblemet, "Veien til arbeid for ungdom med sociale arbejds-hindre", der skal kortlægge de specielle problemer og den hidtidige indsats for disse grupper som grundlag for forslag til fortsatte tiltag, samt et projekt "Ungdomsgarantierna – innebörd och problemställningar".

Endvidere er der inden for det nordiske skolesamarbejde og i sekretariatet for nordisk kulturelt samarbejde i de senere år gennemført et projektprogram med sigte på ungdomsarbejdsløshedsproblemerne. I kultursekretariatets regie har der således været afholdt et nordisk symposium om uddannelse og ungdomsarbejdsløshed samt udarbejdet den i forslaget nævnte publikation: "Foranstaltninger mod ungdomsarbejdsløsheden i fire nordiske lokalområder" (*NU A 1979: 10*), ligesom den i forslaget omtalte referencegruppe under kultursekretariatet som led i et 3-årigt program 1978–80 om de 16–19-åriges uddannelse også har behandlet ungdomsarbejdsløsheden.

Da ungdomsarbejdsløsheden i de senere år således har været og fortsat

r et højt prioriteret område såvel af NAUT som af organerne inden for ultraaftalen, og da de hermed forbundne problemer berører og kræver indsats og samarbejde af såvel arbejdsmarkedsmyndighederne som skolemyndighederne afholdes der i slutningen af maj måned 1980 et kontaktråd herom mellem de 2 nordiske embedsmandskomiteer, NAUT og embedsmandskomiteen for nordisk kulturelt samarbejde. På grundlag af de nu tilvejebragte rapporter og den øvrige foreliggende dokumentation vil man i dette møde drøfte spørgsmålet om mulighederne for – og i bekræftende fald formerne for – et nærmere nordisk samarbejde om ungdomsarbejdsledsløshedsproblemer i de 2 komiteers regie.

Ved vurderingen af det fremsatte medlemsforslag er arbejdsministeriet gået ud fra, at det nordiske samarbejde om ungdomsarbejdsledsløsheden fortsat kun kan og skal ske i form af udarbejdelse af udredninger o. lign. der beskriver, kortlægger, analyserer og vurderer problemerne, og som kan lægge grundlag for forslag og henstillinger om hensigtsmæssige åtgärder. Derimod må iværksættelsen og den praktiske gennemførelse af sådanne åtgärder i de enkelte lande efter de hidtil fulgte retningslinier finansieres via de nationale budgetter og kan ikke gennemføres for nordiske midler. I. v. s. at det som hidtil må bero på beslutninger af de enkelte landes myndigheder, hvilke åtgärder disse under hensyn til vedkommende lands særlige forhold og økonomiske muligheder til enhver tid ønsker at iværksætte til bekæmpelse af ungdomsarbejdsledsløsheden.

På baggrund heraf og af den indsats, som de 2 embedsmandskomiteer med bistand af ministerrådssekretariatet og kultursekretariatet hidtil har udfoldet, finder arbejdsministeriet det ikke formålstjenligt at ofre ressourcer på udarbejdelse af et nordisk åtgärdsprogram, specielt vedrørende ungdomsarbejdsledsløsheden og dækkende flere år ud i fremtiden. De til enhver tid ønskelige projekter herom må efter arbejdsministeriets opfattelse antages mere smidigt og i fornødent omfang at kunne indpasses i det generelle arbejdsmarkedsprogram og/eller skolemyndighedernes program. Hertil kommer, at arbejdsministeriet af hensyn til overblikket og den nødvendige koordination må anse det for betænkeligt at tilvejebringe særskilte handlingsprogrammer for enkelte kategorier af ledige.

København, den 8. maj 1980

P. m. v.

E. b.

Niels Ole Andersen

Undervisningsministeriet, sektionen vedrørende ungdomsarbejdsløshed:

Udtalelsen omhandler et forslag fra medlemmer af Nordisk Råd om, at rådet over for Nordisk Ministerråd skal rekommandere, at der udarbejdes en nordisk plan for foranstaltninger mod ungdomsarbejdsløsheden. Forslaget stilles på baggrund af tidligere publicerede rapporter fra Nordisk arbejdsmarkedsudvalg (NAUT) og Sekretariatet for nordisk kulturelt samarbejde. Herudover arbejder en særlig referencegruppe i årene 1978–80 med de 16–19-åriges uddannelse, hvor også ungdomsarbejdsløsheden behandles.

Det nævnte udredningsarbejde og de publicerede rapporter vil kunne danne grundlag for udarbejdelsen af en nordisk plan for indsatsen mod ungdomsarbejdsløshed.

Der foregår allerede et vist nordisk samarbejde omkring enkelte foranstaltninger. Således er der under NAUT nedsat en arbejdsgruppe, der specielt skal udveksle overvejelser, planer og eventuelle erfaringer omkring den såkaldte ungdomsgaranti. Dette sker i et vist samarbejde med OECD. (Sekretariatschef Leif Hansen, arbejdsministeriets beskæftigelsessekretariat er formand for gruppen).

Hvad angår udarbejdelsen af en samlet plan for en nordisk indsats mod ungdomsarbejdsløshed, kan en begrundelse herfor søges i de nordiske landes fælles samfundsmæssige træk. Man må dog ikke se bort fra, at forskelle i for eksempel uddannelses- og arbejdsmarkedssystem vil nødvendiggøre en national tilpasning af en fælles indsats. Man kan i den forbindelse pege på det nyttige i at udveksle alle relevante informationer vedrørende den aktuelle og planlagte nationale indsats i de enkelte lande.

København, den 18. januar 1980

Lilian Vohn

Bo Kjems

Kommunernes Landsforening har i skrivelse den 20 december 1979 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Amtsrådsforeningen i Danmark har i skrivelse den 26 februari 1980 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Dansk Arbejdsgiverforening:

På den således givne foranledning skal vi meddele, at Dansk Arbejdsgiverforening er af den opfattelse, at det, der på nordisk plan er behov for, er adgang til at modtage oplysninger om, hvilke foranstaltninger der i andre nordiske lande iværksættes. Vi mener imidlertid, at der allerede er skabt

nuligheder herfor gennem de eksisterende informationskanaler. Vi finder derfor ikke, at der er behov for et egentligt handlingsprogram, hvorfor vi ikke kan anbefale det stillede forslag.

København, den 7. marts 1980

Dansk Arbejdsgiverforening

H. C. Springborg

Dansk Socialrådgiverforening:

Dansk Socialrådgiverforening kan udtrykke sin positive holdning til det fremlagte medlemsforslag om foranstaltninger til imødegåelse af ungdomsarbejdsløshed. Vi håber derfor, at det pågældende forslag vil blive vedtaget, i sidste instans af Nordisk Ministerråd.

Ungdomsarbejdsløsheden i Norden er, som det fremstår af medlemsforslaget, en overordentlig central problemstilling, som med rette har ført til, at man på nordisk plan har prioriteret dette som den største opgave inden for arbejdsløshedsbekæmpelsen. På nordisk plan er det derfor overordentlig hensigtsmæssigt at tilstræbe en effektiv koordination, dels af undersøgelsesarbejdet, men også m. h. p. reel information i de respektive lande om de projekter og erfaringer, der indhøstes i arbejdet for at bekæmpe ungdomsarbejdsløsheden.

Det er foreningens opfattelse, at der såvel på nationalt som på nordisk plan fortsat bør finde drøftelser sted om, hvordan samarbejdet kan udvikles inden for denne sektor, sådan at ungdomsarbejdsløsheden kan reduceres i de enkelte lande. Inden for det foreslåede samarbejdsprogram er det derfor vigtigt at lægge vægt på de udstødningsmekanismer inden for arbejdsmarkedet, som især ungdommen udsættes for. Endvidere bør der lægges vægt på et nærmere studium af de sociale konsekvenser, som unge rammes af, fordi de ikke bliver integreret på arbejdsmarkedet. Erfaringsvis kan det påpeges, at en række af de almindelige foranstaltninger til afhjælpning af ungdomsarbejdsløsheden ikke rammer restgruppen, fordi de foranstaltninger, der udformes, sigter mod integration af unge, som befinder sig i en mere sædvanlig position.

Dansk Socialrådgiverforening skal derfor tilslutte sig det fremlagte forslag, men skal samtidig anbefale, at man lægger vægt på at inddrage de socialpolitiske konsekvenser i arbejdsprogrammet, herunder specielt lægger vægt på en nærmere analyse af samspillet mellem ungdomsarbejdsløshedsforanstaltninger og sociale foranstaltninger, fordi netop restgruppens manglende integration på arbejdsmarkedet har ganske uoverskuelige konsekvenser for denne gruppe af unge.

København, den 1. august 1980

Eva Hallum

Socialpolitisk Forening:

— — — Socialpolitisk forening udtale sin positive holdning til forslaget og samtidigt give udtryk for, at det er foreningens håb, at forslaget vil blive vedtaget og gennemført.

Med den store ungdomsarbejdsløshed der især er blandt unge i de nordiske lande, finder Socialpolitisk Forening det overordentlig vigtigt og nødvendigt, at de informationer og praktiske erfaringer, der i årenes løb er indhøstet fra arbejdet med at modvirke ungdomsarbejdsløsheden, bliver systematiseret og gengivet i en form, som kan udveksles og praktisk anvendes i de respektive medlemslande.

Det er Socialpolitisk Forenings opfattelse, at der såvel på nationalt som på nordisk plan fortsat må finde drøftelser sted og samarbejdes om, hvorledes ungdomsarbejdsløsheden kan reduceres. En væsentlig forudsætning for et udvidet samarbejde vil bl. a. være en effektivere informationsudveksling mellem de respektive lande, så der på denne baggrund kan samarbejdes om konkrete handlingsprogrammer til imødegåelse og mindselse af den store ungdomsarbejdsløshed.

Socialpolitisk Forening kan derfor give sin fulde støtte til det fremsendte medlemsforslag, og foreningen stiller sig gerne til rådighed i det videre arbejde.

København, den 24. april 1980

Ib Maltesen

Finland**Social- och hälsovårdsministeriet:**

Forslagsställarna hänvisar till det utredningsarbete avseende ungdomsarbetslöshet, som företagits inom ramen för Nordiska arbetsmarknadsutskottets (NAUT) verksamhet samt i Nordiska kultursekretariatets regi. Det åsyftade utredningsarbetet pekar mot ett behov av åtgärder inom skola, arbetsliv och yrkesvägledning för att bekämpa ungdomsarbetslösheten. Vidare understryks önskvärheten av att ungdomen själv i större utsträckning kan ta del i planläggningen av åtgärderna mot ungdomsarbetslöshet.

Social- och hälsovårdsministeriet anser det vara mycket angeläget att bekämpa ungdomsarbetslösheten genom gemensamma ansträngningar på internationellt och nationellt plan. Sett ur ministeriets synvinkel talar inte minst sambandet mellan arbetslöshet och socialvårdens olika tjänster för att arbetslöshetsbekämpningen borde effektiveras.

På det nordiska planet föreligger nu aktuella utredningsresultat, vilka skall överföras och konkretiseras på nationellt plan. Nordiska arbetsmarknadsutskottet (NAUT) och Nordiska ämbetsmannakommittén för kulturfrågor skall i slutet av maj hålla ett samråd om hur resultaten av utredningarna skall föras vidare. Samrådet gäller särskilt området skola och arbetsliv samt på vilket sätt utredningarnas resultat och förslag skall organisatoriskt hanteras ävensom eventuella behov av vidare utredningar. I detta sammanhang kunde särskilt nämnas att NAUT aktivt följer med OECD:s omfattande projekt från år 1979 rörande den sk. ungdomsgarantin som ett medel i arbetslöshetsbekämpningen. Ett annat beaktansvärt projekt i NAUT:s regi som håller på att färdigställas gäller "vägar till arbete för ungdomar med sociala arbetshinder".

Social- och hälsovårdsministeriet hänvisar till det ovan anförda och anser att det är ytterst angeläget att de nordiska och nationella myndigheterna och organisationerna som deltar i bekämpningen av ungdomsarbetslöshet bereds gynnsamma förutsättningar och tid att överföra de föreliggande förslagen till konkreta åtgärder. Behovet av en särskild rekommendation i frågan borde således bedömas mot denna bakgrund.

Helsingfors den 18 april 1980

Sinikka Luja-Penttilä
Social- och hälsovårdsminister

Henrik Åström
Äldre regeringssekreterare

Arbetskraftsministeriet:

Nordiska rådet har under de senaste åren åstadkommit flera övergripande verksamhetsprogram, i vilka behovet av koordinering mellan samhällspolitikens olika sektorer har beaktats. Som exempel kan nämnas det nordiska arbetsmarknadsprogrammets II etapp som nyss påbörjats och där en central position intas av banden mellan arbetskraftspolitiken och utbildningspolitiken samt skolans och arbetslivets samverkan, vilka utgör en väsentlig del av ungdomsarbetslöshetsproblemet.

Vid beredningen och genomförandet av nationella åtgärder för förebyggande och minskande av ungdomsarbetslösheten har man kunnat dra nytta av andra nordiska länders erfarenheter och de undersökningar och utredningar som nämns i medlemsförslaget A 574/s. Kommittén för ungas arbetsplacering (kommittébetänkande 1979:39) har i sitt arbete och sina förslag till åtgärder i stor utsträckning kunnat stöda sig på de idéer om den s. k. ungdomsgarantin som fötts som ett resultat av det nordiska samarbetet. Då det gäller övergången från skola till arbetsliv samt då det gäller

arbetspraktik i anslutning till yrkesutbildning borde utredningsarbete ytterligare utökas.

Ungdomsarbetslöshetsproblemen dryftas för närvarande i flera internationella fora. Det nordiska arbetet som gäller dessa problem har redan nu samordnats med arbetet inom OECD för att inte samma arbete skulle göras på två håll.

I det nordiska samarbetet borde merparten av resurserna koncentreras till uppföljning av pågående verksamhetsprogram, till utnyttjande av deras resultat samt till sådant samarbete som syftar till att skapa en tillräcklig arbetskraftsefterfrågan på 1980-talet. Arbetskraftsministeriet anser det vara mindre ändamålsenligt och sent påtänkt att utarbeta ett program inkom för ungdomsarbetslösheten.

Helsingfors den 11 mars 1980

Arvo Aalto
Arbetskraftsminister

Ilse Koli
Byråchef

Yrkesutbildningsstyrelsen:

Det utredningsarbete som under de senaste åren utförts av såväl Nordiska arbetsmarknadsutskottet som Sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete om spörsmål i anslutning till ungdomsarbetslösheten har gripit in i problem som varit och är ytterst aktuella och brännande i alla nordiska länder. Yrkesutbildningsstyrelsen anser det angeläget att utredningsarbete som syftar till en lösning av ungdomsarbetslöshetsproblemen stöds och intensifieras. Yrkesutbildningsstyrelsen understryker samtidigt vikten av att ungdomsarbetslösheten ses och analyseras i ett större samhällspolitiskt sammanhang. Ungdomsarbetslösheten kan inte stävjas enbart genom utbildningspolitiska åtgärder utan förutsätter insatser på många olika områden, samtidigt som ett intensivt samarbete borde åstadkommas mellan olika grenar inom förvaltningen inte enbart på centralt utan även på lokalt plan. Ytterligare pekar yrkesutbildningsstyrelsen på nödvändigheten av långsiktiga, preventiva åtgärder på bekostnad av nuvarande ofta kortsiktiga punktinsatser. Yrkesutbildningsstyrelsen finner det därför viktigt att ett helhetsbetonat åtgärdsprogram i syfte att motverka ungdomsarbetslösheten i Norden åstadkoms.

Helsingfors den 18 mars 1980

Seppo Oinonen
Generaldirektör

Annette Liljeström
Bitr. avdelningschef

Ålands landskapsstyrelse:

De i medlemsförslaget framförda synpunkterna äger sin giltighet även på Åland. Ungdomsarbetslösheten och därtill hörande emigration är ett av de allvarligaste problemen för framförallt ungdom utan eller med svag yrkesutbildning samt även i viss utsträckning för den ungdom som erhållit högskoleutbildning inom en sektor med begränsat antal arbetsplatser för akademiker.

Förhållandet på Åland, som ligger mellan Finland och Sverige med den attraktiva svenska arbetsmarknaden intill, är sådant att de i riket fattade besluten för åtgärder inom detta område ofta är så utformade att de inte passar landskapets arbetsmarknad. Tidigare har i samordningen av olika åtgärder på det arbetskraftspolitiska området åländska synpunkter och behov blivit obeaktade i avtal som ingåtts mellan arbetskraftsministeriet och de nordiska ländernas arbetsmarknadsverk. Det råder utanför landet en uppfattning att landskapets arbetsmarknadsfrågor underlyder det finska arbetskraftsministeriet. Åland har därför blivit förbigånget. I landskapet sköts dessa frågor inom självstyrelsen av landskapsstyrelsen och dess arbetsförmedlingsbyrå. I det föreliggande för Åland så viktiga medlemsförslaget i Nordiska rådet om åtgärdsprogram för samarbete i syfte att motverka ungdomsarbetslösheten vore det därför angeläget att ta hänsyn även till de särförhållanden som råder på Åland ifråga om sysselsättning för ungdomen samt att landskapet har självstyrelse inom detta område.

Landskapsstyrelsen har beslutat att som yttrande rörande medlemsförslaget om åtgärder för att motverka ungdomsarbetslösheten meddela att landskapsstyrelsen omfattar hemställan om ett åtgärdsprogram för samarbete i syfte att motverka ungdomsarbetslösheten.

Mariehamn den 19 februari 1980

Folke Woivalin

Lantråd

Tor Mattsson

Avdelningschef

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund och Affärsarbetsgivarnas centralförbund AAC:

De omfattande problemen med ungdomsarbetslösheten har behandlats på olika håll. Inom OECD har man gjort ett flertal rapporter om frågan. Nordiska arbetsmarknadsutskottet har publicerat två rapporter och nordiska kultursekretariatet en. I Finland har saken utretts av två olika kommissioner. Kommissionen för de ungas sysselsättning lämnade sitt betänkande år 1978 och Kommissionen för arbetsplatser för ungdomar sitt betänkande 1979.

I Finland har ökningen av ungdomsarbetslösheten avstannat och de ungas relativa andel av arbetslösheten har sjunkit.

Ungdomsarbetslösheten är en del av den allmänna arbetslösheten. Sådana åtgärder som leder till en förbättring av den allmänna sysselsättningen, hjälper effektivast även arbetslösa ungdomar. Det behövs en ekonomisk politik som förbättrar företagens allmänna verksamhetsförutsättningar. Däremot anser vi det orealistiskt med programförklaringar som varken ger upphov till nya arbetsplatser eller ökad produktion.

Enligt vår uppfattning förblir arbetslösheten och vid sidan av den ungdomsarbetslösheten fortfarande jämförelsevis hög. Därför är det nödvändigt med tillfälliga och noggrant planerade specialåtgärder för att mildra ungdomsarbetslösheten. Sänkta arbetskraftskostnader för ungdomens del skulle förstärka efterfrågan och väsentligt förbättra sysselsättningen för de unga. Vi anser det riktigt att övergången från skolan till arbetslivet underlättas. Av avgörande betydelse blir här att få innehållet i utbildningen att så väl som möjligt motsvara produktionslivets behov. Även utvecklandet av den individuella arbetsförmedlingsservicen, ekonomiskt stöd för den regionala rörligheten medräknat, är av stor betydelse för ungdomens sysselsättning. Det vore viktigt att man på nordisk nivå kunde nå enighet om principen att en person som flyttar från ett land till ett annat inte, i samband med flyttningen, får större fördelar än en arbetssökande, som i hemlandet flyttar från en ort till en annan.

På basen av det ovan framförda och med beaktande av de skillnader som råder mellan de nordiska länderna i fråga om arbetslöshetens omfattning intar vi en reserverad hållning till uppgörande av ett åtgärdsprogram för att motverka ungdomsarbetslösheten. Däremot anser vi att det vore till nytta att byta erfarenheter i fråga på samnordisk nivå.

Helsingfors den 3 mars 1980.

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund

Matti Korhonen

Affärsarbetsgivarnas centralförbund AAC

Pekka Merenheimo

Akava r. f.:

I den promemoria som åtföljer handlingarna hemställer undertecknarna att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att utarbeta ett åtgärdsprogram för samarbete i syfte att motverka ungdomsarbetslösheten.

I promemorian konstateras att ungdomsarbetslösheten blivit ett stort problem i alla de nordiska länderna. I promemorian hänvisas till NAUT:s

utredningar om ungdomsarbetslösheten i de nordiska länderna samt till kultursekretariatets rapport om åtgärder mot ungdomsarbetslösheten i fyra nordiska typområden. Undertecknarna konstaterar att det finns förutsättningar att på basen av nämnda utredningar bygga upp ett åtgärdsprogram för att motverka ungdomsarbetslösheten.

Akava omfattar åsikten att ungdomsarbetslösheten utvecklats till ett synnerligen omfattande och svårlöst problem. Till följd härav är alla åtgärder som siktar till att minska ungdomsarbetslösheten välkomna. Akava finner det således vara befogat att möjligheterna att främja åtgärder för ungdomssysselsättningen i de nordiska länderna utreds på ett samnordiskt plan.

Helsingfors den 26 februari 1980

Akava r. f.

S. Apajalahti

Ordförande

Jaakko Kähönen

Utredningschef

Finlands stadsförbund

Finlands stadsförbund har fäst medlemskommunernas uppmärksamhet vid den stora ungdomsarbetslösheten och uppmanat dem att söka medel för att förbättra ungdomens sysselsättningsläge. Stadsförbundet har i saken även avgett ett utlåtande till arbetskraftsministeriet. Närmast genom kommunernas och delvis även genom företagens åtgärder har ungdomens arbetslöshetsgrad avsevärt kunnat sänkas under år 1979. En bestående förbättring av läget kan man dock inte vara säker på, emedan kommunernas åtgärder huvudsakligen är tillfälliga sysselsättningsåtgärder.

Finlands stadsförbund understöder den åtgärd som medlemsförslaget avser. Samtidigt hemställer stadsförbundet, att vid utarbetandet av ett eventuellt åtgärdsprogram fästes speciell uppmärksamhet vid samarbetet mellan skola och arbetsliv samt vid att utveckla yrkesvägledningen och den övriga arbetskraftsservicen.

Helsingfors den 29 februari 1980

Eino Österman

Biträdande direktör

Veikko Tattari

Biträdande avdelningschef

Norge

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Kirke- og undervisningsdepartementet deler medlemsforslagets syn på viktigheten av å finne fram til effektive tiltak for å motvirke arbeidsløsheten blant ungdom. Ikke minst av denne grunn har departementet med interesse fulgt det utredningsarbeid som i de senere år har foregått på nordisk plan med sikte på å klarlegge problemer ved de 16–19 åriges utdannings situasjon.

I Norge er situasjonen innen det videregående skoleverk for tiden den at 7–8% av alle som søker om å bli tatt opp som elever, ikke kan skaffes plass i den ordinære undervisning. Dette gjelder samtlige studieretninger sett under ett. I yrkesfaglige studieretninger er det forholdsvis fler som ikke kommer inn. Man regner med at det vil ta 4–5 år før den videregående skole har kapasitet til å dekke behovet for hele søkermassen. De elever som ikke kommer inn på skole eller som ikke søker skole eller tar arbeid, blir kontaktet og får tilbud om å delta i korte kurs (3 måneder). Dette skjer i et nært samarbeid mellom skole- og arbeidskraftmyndigheter.

Innenfor det videregående skoleverk arbeides det med å øke kontakten med arbeidslivet, bl. a. ved utplassering av elever og ved å styrke yrkesveiledningen. Også dette krever personell og midler til oppfølging.

Vi forstår medlemsforslaget slik at det foreslåtte handlingsprogram skal gå utover den pågående utredning og informasjonsutveksling og tar sikte på å gjennomføre konkrete tiltak for å redusere arbeidsløsheten blant ungdom. Et slikt program må baseres på en analyse av hvilke tiltak som er mest effektive og en beregning av hva gjennomføringen vil koste. Det er viktig å ta hensyn til at forholdene og dermed behovene for hjelpetiltak ikke er identiske i de nordiske land. Ut fra dette synes det naturlig at nasjonale myndigheter avgjør hvilke virkemidler som mest hensiktsmessig kan tas i bruk.

Oslo, 10. april 1980

Etter fullmakt

Olav Hove

Brit Alstad

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

Statsministerens kontor har bedt Kommunal- og arbeidsdepartementet samordne uttalelsene fra norsk side. Både Kirke- og undervisningsdepartementet og Sosialdepartementet har uttalt seg om forslaget. Kommunal- og arbeidsdepartementet har også innhentet uttalelsene fra Arbeidsdirekto-

atet i saken. Alle disse uttalelsene vedlegges til orientering. (*se ovan resp. nedan*).

I Norge har Regjeringen i St. meld. nr. 14 (1977–78) Om sysselsettingspolitikken, utformet følgende program når det gjelder ungdomsarbeidsledigheten:

— — — tar sikte på å sikre alle unge under 20 år tilbud om videre utdanning eller arbeid i løpet av perioden fram til 1981.

På basis av denne målsettingen har de respektive myndigheter, i første rekke skolemyndigheter og arbeidsmarkedsmyndigheter, utformet en rekke tiltak for å motvirke ungdomsarbeidsledigheten. En er nå i gang med å vurdere hvor langt man har kommet når det gjelder å realisere det mål som er satt opp.

Også de andre nordiske landene har utformet ambisiøse målsettinger når det gjelder ungdomsarbeidsledigheten. En kan derfor si at det er stor politisk enighet i de nordiske landene om at dette feltet må ha meget høy prioritet.

Som pekt på i medlemsforslaget har det i de siste årene blitt gjennomført en rekke utredninger på nordisk plan med sikte på å utveksle ideer og erfaringer når det gjelder tiltak mot ungdomsarbeidsledigheten. På grunn av at administrasjonen og ansvarsfordelingen mellom de ulike myndigheter er forskjellig i de respektive landene, har de konkrete tiltakene hatt nokså ulike utforminger. I det nordiske arbeidsmarkedssamarbeidet er en nå i ferd med å foreta en oppsummering og vurdering av det som til nå er gjort. I prosjektet "Ungdomsgarantin — innebörd och problemställningar" heter det i mandatet at prosjektet skal:

ge en samlad bild av de insatser för ungdomar som görs i de nordiska länderna i syfte att förverkliga den s. k. ungdomsgarantin.

Samarbeid på nordisk plan når det gjelder ungdomsledigheten må fortsatt ha form av å være utveksling av ideer og erfaringer. I den grad det er praktisk mulig og hensiktsmessig vil en kunne etablere de samme tiltakene i de ulike landene. Det må være de nasjonale myndigheter som vurderer om dette er hensiktsmessig i de enkelte tilfeller. Vi går ut fra at de nasjonale myndigheter til enhver tid vurderer en forandring av tiltakene ut fra de erfaringer som gjøres i de nordiske landene.

Fra norsk side er en derfor innstilt på å fortsette samarbeidet i den form det har hatt til nå. Det er vanskelig å tenke seg at et nordisk handlingsprogram på dette feltet skal ha noen mening utover det som allerede er iverksatt.

Oslo, 23.april 1980

Etter fullmakt

Tom Veierød

Hans Arisholm

Sosialdepartementet:

Sosialdepartementet ser det som meget positivt at det nå tas sikte på å utarbeide et konkret handlingsprogram med sikte på å motvirke ungdomsarbeidsløsheten. Overgangen fra skole til arbeidsliv vil normalt by på problemer for mange ungdommer, og når arbeidsmarkedet er stramt, rammer dette i særlig grad ungdommene som konkurransemessig står svakest eller som har særlige tilpasningsproblemer. Dette er samtidig ungdom som i særlig grad har behov for den støtte et fast arbeidsmiljø kan gi. Det blir også ytterligere vanskelig å få rehabilitert ungdom som er kommet i en konfliktfylt situasjon, og resultatet av forebyggende tiltak eller behandling vil i stor grad avhenge av at ungdommene kan gis meningsfylt virksomhet. Tilbud om en yrkesaktiv tilværelse er derfor av stor betydning både ut fra et forebyggende synspunkt og som ledd i behandling.

Ifølge Arbeidsdirektoratets undersøkelse i 1975 av 17–19 åringenes tilpasning til arbeidsliv og skole, er det et stort antall av arbeidsløse ungdommer som ikke har søkt hjelp gjennom arbeidsformidlingen. Det oppsøkende ungdomsarbeidet – utekontaktene – kommer gjennom sitt arbeid i kontakt med mange av de ungdommene som har vanskelig for å dra nytte av arbeidskontorenes tilbud. I et handlingsprogram for å motvirke ungdomsarbeidsløshet bør det derfor legges vekt på å utvikle effektivt samarbeid mellom arbeidsformidlingen og utekontaktene. Dette er tatt opp i en nylig avgitt innstilling om oppsøkende ungdomsarbeid. Sosialdepartementet har tatt sikte på å legge fram en Stortingsmelding når innstillingen har vært til høring, og der fremme retningslinjer for videre utbygging av det oppsøkende ungdomsarbeidet. Videre utbygging av det oppsøkende ungdomsarbeidet bør derfor også inngå i handlingsprogrammet for tiltak mot ungdomsarbeidsløsheten. Økt kontakt mellom arbeidskontor og ungdommen løser imidlertid ikke problemene med ungdomsarbeidsløshet, hvis det ikke finnes plasser for ukvalifisert ungdom. Offentlige instanser må ta et ansvar for etablering av arbeidsplasser for ungdom. Selv om dette vil bety ikke-profitable arbeidsplasser, må ungdommens behov for arbeid og for den type arbeid de kan mestre, veie tungt i forhold til kortsiktige økonomiske hensyn. På sikt kan dette også svare seg økonomisk, fordi den stabiliserende virkning av å være i jobb kan bli avgjørende for en ungdoms videre sosiale og yrkesmessige tilpasning.

Ved utformning av handlingsprogrammet går vi ut fra at det blir bygget inn evaluering og løpende vurderinger for tilpasning av tiltakene. I seg selv positive tiltak kan få en negativ effekt hvis det viser seg at forutsetningene ikke holder. F. eks. har problembelastet ungdom som har blitt motivert og klart å gjennomføre attførings- og arbeidstreningskurs, blitt svært skuffet

og destruktive når dette likevel ikke har gitt muligheter for arbeidsplassing etterpå.

slo, 28. mars 1980

Etter fullmakt

Tormod Hermansen

Turid V. Grinde

Arbeidsdirektoratet:

Som påpekt i begrunnelsen for ovennevnte medlemsforslag har man i det nordiske samarbeidet i de seinere årene prioritert spørsmålet om ungdomsarbeidsløsheten høyt og har skaffet seg en betydelig informasjon og erfaringsoversikt når det gjelder tiltak mot ungdomsarbeidsløsheten. De utredningene som er utarbeidet inneholder også en rekke forslag til tiltak.

Forslagsstillerne foreslår at all informasjon som fins om spørsmålet umiddelbart koordineres og etter behov kompletteres. Det er litt uklart hva som menes med dette. Ved utarbeidingen av de to rapportene som er nærmere omtalt i forslagsbegrunnelsen har det foregått en koordinering ved at folk fra Kultursekretariatet henholdsvis Nordisk ministerråds sekretariat har deltatt i styringsgruppene. Det var også en representant for NAUT med i referansegruppen som utarbeidet et tre-årig prosjektprogram for 1978–80 under Kultursekretariatet. Det kan være formålstjenlig å få en sammenfattende oversikt over de forslag som foreligger hittil om tiltak mot ungdomsarbeidsløsheten i de nordiske land og å foreta en oppsummering og vurdering av det som hittil er gjort. Dette må antas å bli gjort i det pågående NAUT-prosjekt "Ungdomsgarantin – innebörd och problemställningar", der det i mandatet bl. a. heter at prosjektet skal: "Ge en samlad bild av de insatser för ungdomar som görs i de nordiska länderna i syfte att förverkliga den s. k. ungdomsgarantin".

Medlemsforslaget om å utarbeide et tiltaksprogram for samarbeid synes å være dekket av det nordiske samarbeidet som har pågått og pågår i de nordiske samarbeidsorganers regi. Ut over dette synes det vanskelig å tenke seg et felles tiltaksprogram som skulle forplikte de enkelte lands politiske og økonomiske systemer. Det foreligger materiale nok til et tiltaksprogram innen det enkelte land i de nordiske utredninger.

Oslo, 22. februar 1980

Etter fullmakt

Finn Walle

Arnold Havelin

Norske kommuners sentralforbund har i skrivelse den 9 januari 1980 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Norsk arbeidsgiverforening:

De nordiske arbeidsgiverforeningene er anmodet om å avgi uttalelse vedrørende medlemsforslag A 574/s om tiltak for å motvirke ungdomsarbeidsløshet. Selv om det konkrete forslaget er relativt generelt formet, vil vi fra Norsk arbeidsgiverforenings side komme med en del kommentarer.

En stor del av de arbeidsløse unge har tidligere ikke vært ute i arbeidslivet. Overgangen fra skole til yrkesaktivt liv er stor. I mange tilfeller har også ungdommene en feilaktig oppfatning av hvilke krav som stilles til dem, og hvilke rettigheter de har i arbeidslivet. Et annet problem ligger i at på grunn av manglende tilknytning til en bedrift, er det vanskelig å iverksette selektive sysselsettingstiltak for å stimulere arbeidsgiverne til å engasjere unge arbeidssøkende.

Selv om problemet utvilsomt er generelt i hele den vestlige verden, har vi vanskelig for å se at det finnes muligheter for en harmonisering av eventuelle tiltak. På bakgrunn av det som er nevnt ovenfor, må man finne løsningen blant generelle økonomiske stimuleringsiltak. Vi anser det imidlertid også for å være av stor viktighet at vi blant de nordiske land får en utveksling av informasjon om såvel erfaringene med forskjellige tiltak som om den faktiske utviklingen m. h. t. ungdomsarbeidsløshet.

Dersom det foreslåtte handlingsprogrammet begrenses til informasjonsutveksling og erfaringsutveksling om de nasjonale tiltakene, kan vi gi vår støtte til forslaget.

Oslo, 21. mars 1980

Norsk arbeidsgiverforening

Internasjonalt kontor

Tore Chr. Malterud

Sverige

Socialstyrelsen:

Arbetslösheten kan för de människor som drabbas eller hotas av den orsaka både ohälsa och allvarliga sociala problem. Arbetet är inte enbart en källa till försörjning utan har också ett egenvärde för individen och svarar mot grundläggande mänskliga behov att utveckla och berika tillvaron.

Utslagningen ur arbetslivet utgör därför ett allvarligt socialt problem. Värskilt gäller detta ungdomar som löper risk att genom längre arbetslöshetsperioder successivt få allt svårare att vinna inträde på arbetsmarknaden eller på sikt kommer att helt utestängas från den.

I yttrande över sysselsättningsutredningens slutbetänkande Sysselsättningspolitik för arbete åt alla (SOU 1979: 24) har socialstyrelsen kraftigt understrukit det snara behovet av åtgärder för att komma tillrätta med ungdomsarbetslösheten.

Enligt socialstyrelsens uppfattning vore det i sammanhanget därför värdefullt med ett gemensamt nordiskt arbete för att samordna och vid behov komplettera befintlig information och på basen av detta utarbeta konkreta handlingsprogram.

Stockholm den 28 februari 1980

Barbro Westerholm

Bengt Larsson

Universitets- och högskoleämbetet:

Motverkande av ungdomsarbetslösheten är en angelägen samhällsuppgift. Här liksom på många andra områden synes mycket vara att vinna genom ett nordiskt samarbete. UHÅ kan därför tillstyrka förslaget att ett åtgärdsprogram för samarbete i syfte att motverka ungdomsarbetslösheten utarbetas.

Anledning torde inte finnas att här lägga synpunkter på vad ett åtgärdsprogram närmare bör innehålla. För UHÅ faller det sig dock naturligt att framhålla den självklara plats som åtgärder på utbildningens och forskningens område har i ett sådant åtgärdsprogram.

Stockholm den 5 maj 1980

På UHÅ:s vägnar

Owe Skoglund

Skolöverstyrelsen (SÖ):

I förslaget väckt i Nordiska rådet kommenteras det arbete som pågår för att finna lösningar på ungdomsarbetslösheten. Man betonar att det saknas ett gemensamt nordiskt handlingsprogram. Ett sådant bör snarast utarbe-

tas menar förslagsställarna, som underlag för detta arbete skulle kunna ligga två rapporter från Nordiska ministerrådets sekretariat och sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete.

En av dessa rapporter, "Forebyggande tiltak mot ungdomsarbetslöshet", har remitterats till SÖ i särskild ordning.

I denna rapport diskuteras i generella ordalag förebyggande åtgärder i grundskolan och vid övergången från skola till arbetsliv.

Innan SÖ här behandlar de två rapporterna och förslaget med anledning av dessa, vill SÖ betona att ämbetsverket ser ungdomsarbetslösheten som ett mycket allvarligt problem. SÖ kommer aktivt att verka för att skapa utbildningsalternativ, utöver vad som redan finns idag, för dessa ungdomar. En första förutsättning för att lösa ungdomsarbetslösheten är dock att det finns utrymme på arbetsmarknaden för ungdom. SÖ ser det således inte enbart eller i första hand som en utbildningspolitisk fråga.

Huvuddelen av 16-årsgruppen väljer att fortsätta sina studier i gymnasieskolan efter grundskolan. Undersökningar som SÖ gjort visar att gymnasieskolan i nuvarande utformning fungerar bra för merparten av eleverna. De flesta anser sig nöjda. Åtgärder för att motverka ungdomsarbetslösheten måste således huvudsakligen avse de ungdomar som hamnar utanför gymnasieskolan.

Den minskade regionala rörligheten bland ungdom skapar också problem. Den försvårar anpassningen mellan utbildning och arbetsmarknad. Ungdomarna efterfrågar utbildning på hemorten som i många fall saknar lokal arbetsmarknad som motsvarar utbildningen.

Man måste vidare värna om kvaliteten i de extra utbildningsåtgärder som vidtas för den arbetslösa ungdomen. Åtgärderna får inte bidra till att skapa ett A-lag och ett B-lag på arbetsmarknaden.

SÖ vill i detta sammanhang också betona vikten av att elever i olika former av utbildning erhåller likvärdiga ekonomiska villkor.

Nordiska ministerrådets projektgrupp föreslår i "Forebyggende tiltak mot ungdomsarbetslöshet" åtgärder för att förbättra skolans studie- och yrkesorientering (syo) och samarbetet mellan skolan, arbetslivet och arbetsförmedlingen i yrkesorienterande sammanhang. SÖ har bl. a. i utvärderingen av försöksverksamheten med ny syo-organisation (Studie- och yrkesorientering. Sammanfattande erfarenheter av fem års försöksverksamhet), redovisat erfarenheter och också förslag till åtgärder som i stort överensstämmer med projektgruppens förslag.

En ökad verklighetsanknytning av all utbildning intar en framskjuten plats i senaste skolreformerna i Sverige. Det gäller inte minst den nya läroplanen för grundskolan, Lgr-80, (regeringens prop. 1978/79: 180, UbU 1978/79: 45) som införs definitivt fr. o. m. läsåret 1982/83. Den ger förutsättningar för att bl. a. göra omvärldsorienteringen upplevelserik och konkret för eleverna.

Ett utvecklingsarbete pågår inom ungdomsskolan rörande syo och dess

örutsättningar och möjligheter. Med anledning av beslutet om ny läroplan för grundskolan kommer utvecklingsarbetet att intensifieras kring bl. a. de områden av skolans arbete som berörs i förslaget från ministerrådets projektgrupp.

Beslutet om ny läroplan för grundskolan innebär bl. a. att den praktiska arbetslivsorienteringen kommer att kraftigt utökas. Målet är att eleverna under sin grundskoletid skall få sammanlagt tio veckor i arbetslivet, i form av framförallt studiebesök och längre vistelser. Ökade ansträngningar att i undervisningen ta tillvara de erfarenheter eleverna på detta sätt får, skall enligt nämnda beslut också göras. Utvecklingsarbete pågår i syfte att ge lärare och arbetsplatshandledare en bättre utbildning för att klara dessa uppgifter.

Försöksverksamhet pågår även med en bredare och mera aktiv syo i årskurs 9 jämte försök med förändrad intagning till gymnasieskolan. Försöket med förändrad intagning är en av de åtgärder som vidtagits för att tillmötesgå samhällskraven på större rörlighet och flexibilitet vid övergången från grundskola till gymnasieskola. I arbetet med att skapa en sådan organisation undersöks även möjligheterna att samverka med andra utbildningsformer, t. ex. vuxenutbildningen och arbetsmarknadsutbildningen. SÖ har hos regeringen anhållit att på några orter inleda en försöksverksamhet för en flexiblare gymnasieskola.

SÖ delar projektgruppens mening om att ett fortsatt utvecklingsarbete av syo bör ske i stort enligt de förslag som lämnas i rapporten.

I arbetet att åstadkomma ett gemensamt nordiskt handlingsprogram är rapporten "*Foranstaltninger mod ungdomsarbejdsløsheden i fire nordiske lokalområder*" av stor betydelse. Dess översikt över åtgärder bör kunna vara till nytta för de olika ländernas fortsatta arbete. Ett direkt överförande av idéer länderna emellan kan förmodligen endast prövas i begränsad omfattning. Fortsatta ansträngningar görs inom skolans område för att förebygga ungdomsarbejdslöshet och andra svårigheter bl. a. vid övergången grundskola – gymnasieskola. Med nödvändiga kompletteringar från alla berörda länder bör enligt SÖ underlag finnas för arbete på det samlade nordiska åtgärdsprogram som föreslagits.

Till rapportens översikt vill SÖ därför nedan foga dels de åtgärder och verksamheter som inte berörs i rapporten då de inte förekommer inom "typområdet", dels de verksamheter som tillkommit efter undersökningens fullbordande.

- Åtgärder som kan vidtas för att öka antalet utbildningsplatser för ungdom. SÖ cirkulär 1979-02-16 och 1979-09-11.
- Försöksverksamhet med individuell avpassad kombination av utbildning och beredskapsarbete.
- Anordnande av 5-veckors introduktionskurs vid hösttermins början i

gymnasieskolan för elever som lämnar grundskolan våren innan och inte erhållit arbete eller plats i utbildning.

Stockholm den 11 februari 1980

På skolöverstyrelsens vägnar

Birgitta Ulvhammar

Karl-Arne Gideon

Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS):

Inom ramen för Nordiska ministerrådets arbetsmarknadsutskott pågår ett projekt betitlat Ungdomsgarantin – innebörd och problemställningar. Projektet skall beskriva de åtgärder av arbetsmarknadspolitisk och utbildningspolitisk karaktär som sätts in för att i varje land förverkliga den så kallade ungdomsgarantin, en målsättning som de nordiska länderna mer eller mindre uttalat har anslutit sig till. Syftet är att få en samlad bild av innehållet i ungdomsgarantin och i vilken utsträckning den hittills kunnat förverkligas. Projektet skall även belysa konflikter som kan uppstå mellan de extrainsatta åtgärderna för ungdomar och den ordinarie arbetsmarknaden respektive det ordinarie utbildningsväsendet samt ge förslag till lösning av sådana problem. En rapport väntas föreligga i mitten av år 1980.

Denna rapport bör enligt styrelsens uppfattning kunna ge sådan information om vilka åtgärder som hittills vidtagits i respektive länder mot ungdomsarbetslöshet som kan vara värdefull för samlade bedömningar i frågan. De förslag som kan komma att läggas fram kan få betydelse i det fortsatta arbetet när det gäller att ge konkret innehåll i ungdomsgarantin.

Arbetsmarknadsstyrelsen understryker värdet av att genom ett nordiskt samarbete bredda och fördjupa kunskaperna och erfarenheterna av olika insatser mot ungdomsarbetslösheten.

Stockholm den 19 februari 1980

Gunnar Andersson

Lena Cavallius

Anne Marie Mattlar

LO-kommittén:

I medlemsförslaget hänvisas till att frågan om ungdomsarbetslösheten under senare år har prioriterats högt i det nordiska samarbetet. Detsamma kan sägas vara fallet i ett vidare internationellt samarbete. Bl. a. anordnade OECD i december 1977 ett s. k. högnivåmöte (ministermöte) om åtgärder mot ungdomsarbetslösheten i medlemsländerna vilket senare har följts upp inom organisationen.

Också internationella arbetsorganisationen (ILO) har ägnat stor uppmärksamhet åt frågan om ungdomens sysselsättning. ILO:s tredje europeiska regionala konferens (Genève den 16–25 oktober 1979) hade som ett av två tekniska ämnen på sin dagordning frågan om "young people and work". Konferensen antog enhälligt en resolution om ungdom och arbete med rekommendationer dels till medlemsländerna (del I och II av resolutionen), dels till internationella arbetsbyråns styrelse om det fortsatta arbetet på ifrågavarande område. Resolutionen, vars text bifogas,¹ kommer att behandlas av ILO:s styrelse vid dess sammanträde i mars 1980.

ILO-kommittén vill för sin del framhålla betydelsen av samordning av nordiska och andra internationella åtgärder vid uppföljningen av det remitterade medlemsförslaget.

Stockholm den 13 februari 1980

För ILO-kommittén

Rolf Skillner

Kerstin Ödman

Delegationen för ungdomens sysselsättningsfrågor (DELFUS):

Delegationen som i sak avstår från att yttra sig över förslaget vill emellertid framhålla att det är av stor vikt att kraftfulla åtgärder vidtas i de nordiska länderna för att motverka arbetslöshet bland ungdomar. Ett samnordiskt arbete i dessa frågor är också önskvärt inte minst som grundval för erfarenhetsutbyte. I Nordiska ministerrådets regi har också ett antal studier kring ungdomsarbetslöshet genomförts och för närvarande pågår

¹ Här ej tryckt.

ett projekt kring ungdomsgaranti. Detta kan måhända anses tillgodose de krav som framförs i medlemsförslaget.

Stockholm den 1 februari 1980

För delegationen för
ungdomens sysselsättningsfrågor

Rolf Skillner
Ordförande

Svenska kommunförbundet:

Arbetslösheten bland ungdomar kommer att vara ett stort problem också under 1980-talet. Styrelsen anser därför att det är angeläget att kraftfulla åtgärder vidtas på olika områden för att motverka ungdomsarbetslösheten. Ett erfarenhetsutbyte mellan de nordiska länderna kan vara av stor betydelse. De studier kring ungdomsarbetslöshet som genomförts eller pågår i Nordiska ministerrådets regi är värdefulla i detta sammanhang och bör enligt styrelsen kunna svara mot vad man syftar till i medlemsförslaget.

Stockholm den 29 februari 1980

Svenska kommunförbundet

Svea Wiklund

Sveriges socionomers riksförbund (SSR):

SSR delar förslagsställarens oro över situationen för ungdomar vid inträdet på arbetsmarknaden. Framförallt mot bakgrund av hur viktigt det är att den unge snabbt får ett meningsfullt arbete och kan skapa sig en identitet som innebär att han/hon känner sig som en nyttig och producerande samhällsmedborgare. På så sätt kan också en nödvändig ansvarskänsla för både andra och den egna personen utvecklas.

Ett inlemmande i arbetslivet torde även vara nödvändigt för att stimulera till ett aktivt deltagande i samhällslivet i övrigt i form av exempelvis fackligt engagemang eller andra föreningsaktiviteter.

SSR delar slutsatserna som redovisas i referaten av Nordiska arbetsmarknadsutskottets rapporter.

Förbundet tillstyrker därför förslaget om samordning av befintlig infor-

ation i saken samt att detta material skall utgöra grund för ett konkret gärdsprogram.

I en så viktig fråga får ingen åtgärd lämnas oprövad.

Stockholm den 29 februari 1980

Sveriges socionomers riksförbund

Bengt-Ove Moberg

Lars-Bertil Wikdahl

Svenska arbetsgivareföreningen (SAF):

Föreningen vill framhålla, att det är av stor vikt att kraftfulla åtgärder idtages i de nordiska länderna för att motverka arbetslöshet bland ungdomar. Ett samnordiskt arbete i dessa frågor är också önskvärt inte minst om grundval för erfarenhetsutbyte. I Nordiska ministerrådets regi har också ett antal studier kring ungdomsarbetslöshet genomförts, och för ärvarande pågår ett projekt kring ungdomsgaranti. Detta torde tillgodose de krav, som framförs i medlemsförslaget.

Stockholm den 21 februari 1980

Svenska arbetsgivareföreningen
Expertavdelningen

Gunnar Westermark

Birgitta Ahlkvist

Medlemsförslag

Om utvidgad utbildning och forskning inom det miljömedicinska området

Väckt av Liv Andersen, Doris Håvik, Bror Lillqvist och Bernhardt Tastesen)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska samarbetsnämnden för medicinsk forskning (NOS-M):

NOS-M såväl som de i NOS-M ingående forskningsråden anser att förstärkning av utbildning och forskning inom det miljömedicinska området är mycket angelägen. De medicinska råden har också på olika sätt tagit initiativ för att stimulera miljömedicinsk forskning. Samtidigt är NOS-M och råden medvetna om de svårigheter som föreligger att på kort tid åstadkomma en förstärkning av miljömedicinsk forskning främst med hänsyn till det relativt sett ringa antalet kompetenta forskare inom området. Miljömedicinsk forskning är mångfacetterad och berör många olika vetenskapsdiscipliner. Det synes naturligt att åtgärder för att intensifiera miljömedicinsk forskning och vidareutbildning i första hand koncentreras till universiteten. Inom universiteten finns förutsättningar att knyta samman och/eller utnyttja vetenskaplig kompetens inom många discipliner som är av betydelse för miljömedicinsk forskning.

Den i det föregående redovisade uppfattningen skall i och för sig inte ses som ett avstyrkande av förslaget att vidga forskningen vid hälsovårdshögskolan. Under förhandenvarande omständigheter tillstyrker NOS-M medlemsförslaget men vill med de i det föregående redovisade synpunkterna starkt understryka att en sådan insats inte kan utgöra mer än en mindre del av en angelägen, bred satsning på miljömedicinsk forskning.

Stockholm den 11 april 1980

För nordiska samarbetsnämnden för medicinsk forskning

Henry Danielsson

Ingvar Lennerfors

Kontaktgruppen for miljølære ved universiteter og høyskoler:

Kontaktgruppen er oppnevnt av undervisningsministeriene etter vedtak i Embetsmannskomiteén for nordisk kulturelt samarbeids 4. møte 1979 (15.5.1979). Dkr. 50.000,- er bevilget av disposisjonsmidlene for 1979 til finansiering av nevnte arbeidsgruppe. Gruppen har fått i oppdrag å initiere et nærmere samarbeid mellom en rekke nordiske institusjoner omkring etter- og videreutdanning av forskere og lærere innenfor miljøundervisningsområdet. Gruppen vil i april måned arrangere et samrådsmøte med deltakelse fra ovennevnte institusjoner.

Videre ble det besluttet en økonomisk ramme for oppdatering av rapporten "Miljøundervisning ved universiteter og høyskoler" (Oslo 1975), dkr. 4.000,- og dkr 8.000,- ble bevilget til en spesialisert konferanse som ledd i et samordnet prosjekt, som bl. a. omfatter produksjon av læremateriale, drøftinger om institusjonenes utdanning og utveksling av prosjektrapporter og annen informasjon.

Kontaktgruppen vil påpeke at medlemsforslagets beskrivelse av miljøundervisningen ved nordiske universiteter og høyskoler neppe er dekkende. I de senere år er det blitt utviklet relevant undervisning, d.v.s. som ledd i forskjellige disipliner, eller som tverrvitenskaplige kurser, ved samtlige universiteter.

Når kontaktgruppen har besluttet å arrangere den første spesialiserte konferanse omkring miljøvern i den høyere tekniske utdanningen, er det et uttrykk for at en ikke er nådd spesielt langt på dette området.

Kontaktgruppen stiller seg klart positiv til at den miljømedisinske forskning får økede ressurser.

Erfaringene med den kombinasjonen av høyere utdanning og forskning som drives i Nordplans regi synes å være gode. De to foregående nordiske kontaktgrupper har også vært av den oppfatning at det ville være ønskelig med en øket aktivitet ved helsevårdshøgskolan.

Kontaktgruppen vil også understreke helsevårdshøgskolans viktige rolle i yrkesmessig sammenheng.

Men kontaktgruppen vil påpeke at i dagens knappe ressursituasjon, vil det være mer formålstjenlig at en utvidet aktivitet ved Helsevårdshøgskolan i forskning og forskerutdanning skjer gjennom en eller annen form for samarbeid med Göteborgs universitet (spesielt da ved de hygieniske institusjoner).

Dette ville etter kontaktgruppens oppfatning være en bedre utnyttelse av de knappe ressurser, særlig når en tar i betraktning at miljømedisin er et snevert forskningsområde som krever kostbart og sinnrikt utstyr.

I et eventuelt samarbeid med Göteborgs universitet ville en oppnå både faglige fordeler og en klar rasjonaliseringevinst.

København, den 14. februar 1980

Christen Jordet

Nordiska hälsovårdshögskolan:

Med största sannolikhet kommer huvudintresset för de närmaste decenniernas hälso- och sjukvård att inriktas mot miljörisker. Cancer, som ökar alltmer, bedöms av WHO i 80–90% ha ett direkt eller indirekt samband med miljön. Hjärt-kärlsjukdomar har en klar koppling till livsmönster och miljöfaktorer. Allergier framkallas allt mer av de otaliga kemikalier som tränger in i vårt vardagsliv. Energiproblemen är till stor del hälsoproblem: vilka och hur stora risker för människornas hälsa medför de olika energialternativen. Miljökatastrofer av typ BT-kemi, oljeutsläpp, radonstrålning innebär klara eller misstänkta sjukdomsalstrare.

För att angripa dessa hot mot folkhälsan fordras samlade attacker från såväl medicinskt som icke-medicinskt håll. Även om det slutliga ansvaret naturligtvis är av politisk natur, fordras icke desto mindre från sjukvårdssidan kunskaper om metoder att kartlägga, analysera, planera, behandla och förebygga hälsoriskerna.

Sammanhållen utbildning på dessa områden finns i Norden i dag bara vid Nordiska hälsovårdshögskolan, där tre av de fyra delarna i huvudutbildningen redan är representerad av en professor. Den fjärde, omgivningshygien eller miljömedicinen, har hittills företrätts av tillfällig kursledare. Det vore därför synnerligen angeläget att också miljömedicinen fick samma starka representation som de övriga ämnena.

Genom tillförsel av sådana resurser skulle NHV vara väl rustad att bedriva undervisning, handledning och forskning inom hela området public health (folkhälsovetenskap) och därigenom kunna göra en bred och högkvalificerad insats i Nordens hälso- och sjukvård.

NHV:s styrelse har i sin budget för 1981 redan begärt att en professur i miljömedicin skall inrättas och kan således varmt tillstyrka det framlagda medlemsförslaget.

Göteborg den 30 januari 1980

Sven-Olof Hedengren
Ordförande

Lennart Köhler
Rektor

Nordisk federation för medicinsk undervisning:

Styrelsen er i lighed med medlemsforslaget af den opfattelse, at det miljømedicinske område behøver en styrkelse saavel forsknings- som undervisningsmæssigt på baggrund af mange nye forskningsmæssige landvindinger og på baggrund af en stigende bevågenhed i befolkningen som helhed.

Styrelsen er også enig med medlemsforslaget i, at det miljømedicinske arbejde bør foregå i et tæt samarbejde mellem økologer, marinebiologer og læger. Hertil føjer sig yderligere biologer og arktiske medicinere.

Styrelsen er derimod uenig med forslaget om at centralisere vierksomheden til Nordiska hälsovårdshögskolan. Netop miljømedicin kræver en daglig forsknings- og undervisningsmæssig vekselvirkning med et lokalt miljø. Derfor er styrelsen positiv indstillet over for at styrke det miljømedicinske område, hvis det kan ske ved tildeling af øgede ressourcer til dette formål til de enkelte eller nogle enkelte fakulteter spredt i Norden.

Nordisk federation för medicinsk undervisning er villig til, såfremt der peges på os, at afholde et smposium om emnets undervisningsmæssige aspekter.

Århus, den 29. februar 1980

Jørgen Nystrup
Generalsekretær

Sykepleiernes Samarbeid i Norden (SSN):

Det er SSNs oppfatning at utdanning innenfor såvel miljøvern som miljømedisin krever større innsats enn hittil. Det kan likeledes konstateres at behovet for forskning innenfor disse områder er stort.

I sykepleiernes arbeid inngår dels å pleie syke, men i like stor grad, via forskjellige forebyggende innsatser, å minske risikoen for sykdom. Sykepleiernes viten om pleie, menneskelig miljø og forebygging av sykdom, bør kunne utnyttes og komme samfunnet tilgode gjennom bl. a. forskning. En forutsetning for dette er at det gis muligheter for utvidet utdanning og forskning.

I denne forbindelse er det av avgjørende betydning for SSN at Nordisk Ministerråd tilgodeser det store behov som eksisterer vedrørende utvikling og utvidet utdanning innenfor sykepleie, som SSN pekte på allerede i 1974 i forbindelse med uttalelsen til betenkning *NU 1974:7* vedrørende "Høyere utdanning av sykepleiere".

Dette behov er, i de forløpne år, blitt stadig mer markant på grunn av endringer i sykdomsbildet, befolkningens aldersfordeling, helsepolitiske vurderinger og de voksende ressursproblemer, sett i relasjon til den generelle økonomiske situasjonen.

Disse endringer samt krav om kvalifisert sykepleie, lednings- og veiledningsfunksjoner og undervisningsoppgaver, krever at sykepleierne får mulighet for et utvidet utdanningstilbud på høyere nivå. Dette kan på rasjonelt vis oppnås på felles nordisk basis.

Med henvisning til det foranstående ønsker SSN å framføre følgende:

SSN støtter forslaget om at Nordiska hälsovårdshögskolans utdannings-
irksomhet utvides til også å omfatte miljøvern/miljømedisin.

SSN oppfordrer Nordisk Ministerråd til å utvide Nordiska hälsovårds-
ögskolans virksomhet med oppretting av en lærestol i sykepleie.

SSNs styre ønsker å presisere at dersom Nordisk Ministerråd ikke
inner å kunne prioritere både en utviding av Nordiska hälsovårdshogsko-
ans virksomhet til å omfatte miljøvern/miljømedisin og oppretting av en
ærestol i sykepleie, bør oppretting av en lærestol i sykepleie prioriteres.

Oslo, 27. juni 1980

Sykepleiernes Samarbeid i Norden

Toini Nousiainen

Formann

D a n m a r k

Indenrigsministeriet:

Sagen har af indenrigsministeriet været forelagt *sundhedsstyrelsen*, som
i skrivelse af 26. februar 1980 har udtalt, at sundhedsstyrelsen igennem sin
repræsentation i bestyrelsen for Nordiska hälsovårdshögskolan i Göteborg
er opmærksom på, at miljømedicinen allerede er prioriteret højt derved, at
et professorat i miljømedicin for tiden er ret langt inde i bevillingsproce-
duren, men styrelsen skal i øvrigt bemærke, at skal denne opprioritering
have et reelt indhold, vil det yderligere være væsentligt at tilstille det
kommende professorat de nødvendige forskningsressourcer.

Sundhedsstyrelsen kan i øvrigt anbefale det omhandlede forslag.

Indenrigsministeriet kan henholde sig til den af sundhedsstyrelsen af-
givne udtalelse.

København, den 5. marts 1980

P. m. v.

E. b.

P. Thornit

Arbejdministeriet:

I skrivelse af 4. januar 1980 (Internationalt kontor 76-93-2/79) har undervisningsministeriet anmodet arbejdsministeriet om en udtalelse vedrørende et af 4 medlemmer af Nordisk Råd fremsat medlemsforslag – A 575/s – hvorefter Nordisk Råd skal rekommandere Nordisk Ministerråd at udbygge Nordisk hälsovårdshögskolans ressourcer til forskning og uddannelse inden for det miljømedicinske område.

Det fremgår af sagen, at udenrigsministeriet har udbedt sig en udtalelse fra undervisningsministeriet om det pågældende medlemsforslag. Under hensyn til, at det under arbejdsministeriets område hørende arbejdstilsyn omfatter et arbejdsmiljøinstitut, der bl. a. har til opgave at udføre arbejdsmedicinsk forskning, ønsker undervisningsministeriet, at arbejdsministeriet inddrages i bevarelsen vedrørende medlemsforslaget.

I denne anledning skal arbejdsministeriet efter brevveksling med direktoratet for arbejdstilsynet, for så vidt angår arbejdsmedicinsk forskning, bemærke:

Den arbejdsmedicinske forskning, der er i stærk udvikling på arbejdsmiljøinstituttet, og planerne for den fremtidige videreuddannelse i arbejdsmedicin i Danmark må anses for at være tilfredsstillende. Endvidere anser man samarbejdet på det arbejdsmedicinske område mellem de nordiske arbejdsmiljøinstitutter for at være tilfredsstillende.

I øvrigt har arbejdsministeriet for sit vedkommende ikke bemærkninger til medlemsforslaget.

I den givne sammenhæng skal man dog pege på nødvendigheden af en koordinering af de forskningsopgaver, der tages op på nordisk plan, bl. a. ud fra ressourcemæssige, finansielle hensyn.

København, den 20. marts 1980

P. m. v.

E. b.

Niels Ole Andersen

Miljøministeriet:

I denne anledning skal man fra miljøministeriet, miljøstyrelsens side anføre, at man har mærket sig, at medlemsforslagets hovedsigte er at sikre, at den nordiske hygiejnehøjskole i Göteborg som bredt dækkende Public Health School for de nordiske lande får en mere balanceret konstruktion,

det der foreslås tilført mere fast personale inden for miljøområdet og ilknyttet forskning. Skolen har siden 1978 fået øget sine undervisnings- og forskningsmæssige muligheder ved, at der er etableret 3 professorater inden for henholdsvis epidemiologi/statistik, socialmedicin og sygehusadministration. Skolen giver også kurser for både læger, ingeniører, veterinærer og andet personel på det miljøhygiejniske område, men fik ikke på lavværende tidspunkt mulighed for at besætte et professorat dækkende fette område og få tilknyttet de nødvendige yderligere permanente stillinger samt forskningsressourcer.

I sagens anledning skal miljøstyrelsen anføre, at man kan anbefale, at der på skolen kommer bedre balance for så vidt angår det miljøhygiejniske område. Skolen vil herved kunne give et forbedret uddannelsesstilbud til en række personalekategorier i Danmark med funktion på miljøområdet. Det vil ikke være muligt for hverken medicinsk-hygiejniske eller teknisk-hygiejniske institutter i Danmark at opbygge et tværfagligt uddannelsesstilbud på det plan, der kan muliggøres på den nordiske hygiejnehøjskole, når skolen kan trække elever og ressourcer fra alle de nordiske lande.

København, den 28. februar 1980

P.d.v.

Karen Westerbye-Juhl

Undervisningsministeriet, Direktoratet for de videregående uddannelser:

I den anledning skal direktoratet meddele, at man kan anbefale, at en sådan udvidet uddannelse og forskning på det miljømedicinske område kommer i gang på Nordisk Hälsovårdshögskola. Det pågældende område er også i Danmark meget svagt bemandet, og der er ikke udsigt til, at der inden for de kommende år vill være mulighed for at udbygge personalet, som kan varetage denne specielle forskning og uddannelse. For øjeblikket forsøger de socialmedicinske institutter ved universiteterne at udvide aktiviteterne på det miljømedicinske (arbejdsmedicinske) område, men da der også indenfor andre områder af socialmedicinen er stærkt behov for en øget indsats, er det begrænset, hvad der kan gøres for miljømedicinen.

Direktoratet skal pege på, at det vil være hensigtsmæssigt også at inddrage arbejdsministeriet i besvarelsen af medlemsforslaget, idet dette ministerium er ressortministerium for det nylig oprettede Arbejds miljøinstitut, som bl. a. har til opgave at tage sig af den arbejdsmedicinske forskning.

København, den 4. januar 1980

P.d.v.

K. Stenbjerre

Undervisningsministeriet, det internationale kontor:

— — — skal man herved meddele, at undervisningsministeriet kan anbefale den foreslåede udbygning af Nordiska hälsovårdshögskolans resourcer inden for det miljømedicinske område.

København, den 27. februar 1980

P.m.v.

E.b.

E. Noer

Fuldmægtig

Føroya Landsstýri har i skrivelse den 10 feburari 1980 förklarar sig tillstyrka medlemsförslaget.

Amtsrådsforeningen i Danmark:

I forbindelse med behandlingen af sagen om Nordiska hälsovårdshögskolans fremtidige virksomhed tilkendegav Amtsrådsforeningen i 1976 som sin opfattelse, at højskolen bør vedblive at være en ren undervisningsinstitution. Amtsrådsforeningen lagde i denne forbindelse bl. a. vægt på, at de forskningsresultater, som opnås andetsteds, og som kan formidles til højskolen, bl. a. gennem udefra kommende lærerkræfter, vil kunne være et tilstrækkeligt grundlag for den undervisning, som finder sted på højskolen. Amtsrådsforeningen påpegede ligeledes, at en forskningsvirksomhed på højskolen i sit emnevalg næsten uundgåeligt vil falde sammen med den forskning, som foregår eller påtænkes ved de nordiske sygehusinstitutioner. således at der meget let kan blive tale om en overlappning og dobbeltarbejde, som næppe kan anses for rationelt.

Der ses ikke i medlemsforslag A 575/s at være redegjort for, i hvilket omfang forskningsmuligheder inden for det miljømedicinske område allerede er etablerede eller er ved at blive etableret i de nordiske lande. Amtsrådsforeningen kan bl. a. på dette grundlag henholde sig til sit i 1976 tilkendegivne synspunkt, hvorefter Nordiska hälsovårdshögskolan bør vedblive at være en ren undervisningsinstitution.

København, den 13. mars 1980

Per Kaalund

Elisabeth Lenzing

Københavns Magistrat har i skrivelse den 11 mars 1980 förklarar sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Frederiksberg kommune:

I denne anledning skal man som sekretariat for kommunalbestyrelsen indledningsvis bemærke, at det med den givne svarfrist ikke har været muligt at forelægge sagen for fagudvalg og kommunalbestyrelse.

Med det nævnte forbehold skal man dernæst, efter at have indhentet udtalelser i sagen fra kommunens tekniske direktorat og hospitalsdirektorat, fra forvaltningens side bemærke, at man i *princippet* kan anerkende bestræbelserne på at koncentrere de knappe midler, som de nordiske lande hver for sig ser sig i stand til at afsætte til det omhandlede formål, på ét sted, idet der herved sandsynligvis kan opnås større resultater end ved en ukoordineret indsats i hvert enkelt af landene.

Man skal dog tilføje, at en opsplitning af forskningsressourcerne inden for miljøområdet efter faggrænser – som f. eks. den foreslåede udskillelse af et miljømedicinsk fagområde – formodentlig vil medføre en mindre effektiv udnyttelse af de samlede ressourcer. Man tillader sig her at gå ud fra, at der findes alternative placeringsmuligheder for de miljømedicinske emner, som f. eks. polytekniske højskoler, men har i øvrigt ingen viden om, hvilke læreanstalter der driver undervisning og forskning inden for miljøområdet. Man kan derfor ikke uden yderligere oplysninger anbefale det omhandlede forslag.

Frederiksberg, den 29. februar 1980

Jørgen Foërsom

Preben Kolringen

Den almindelige danske Lægeforening har i skrivelse den 6 mars 1980 förklarar sig tillstyrka medlemsförslaget.

Dansk Sygeplejeråd:

Dansk Sygeplejeråds hovedbestyrelse har behandlet forslaget om udvidet uddannelse og forskning inden for det miljømedicinske område ved den Nordiska Hälsovårdshögskolan, og vi skal herefter meddele, at Dansk Sygeplejeråd kan tilslutte sig forslagets indhold.

Dansk Sygeplejeråd skal dog ikke undlade at pege på følgende i forbindelse med højskolens uddannelsesstilbud:

I 1974 blev afgivet en betænkning om "Høyere utdanning av sykepleiere" (NU 1974: 7). Der var i betænkningen givet udtryk for, at der var

behov for en højere uddannelse af sygeplejersker ud over den uddannelse, der allerede findes i de respektive nordiske lande. Man fandt ikke, at disse uddannelser var tilstrækkelige til at kvalificere sygeplejersker til at løse de mest krævende opgaver inden for sundheds- og sygeplejen. Betænkningen stillede derfor forslag om, at der blev etableret en fællesnordisk højere uddannelse for sygeplejersker samordnet med uddannelse af andre faggrupper inden for sundhedsvæsenet.

Dansk Sygeplejeråd gav i en udtalelse til betænkningen udtryk for det ønskelige i, at der blev arbejdet videre med betænkningens forslag, idet der dog skulle lægges større vægt på "sygepleje". Skulle en sådan uddannelse være ledende og idéskabende for sygeplejen, måtte der endvidere skabes forudsætninger for forskning inden for områder, der er relevante for sygeplejersker.

Betænkningen blev stillet i bero med henvisning til et pågående arbejde i en arbejdsgruppe vedrørende højskolens fremtidige virksomhed.

I 1975 udkom betænkningen "Nordiska hälsovårdshögskolans framtida verksamhet". Dansk Sygeplejeråd modtog denne betænkning til orientering fra indenrigsministeriet i november 1975.

Dansk Sygeplejeråd har i en udtalelse af 9.4.1976 til indenrigsministeriet peget på, at sygeplejen i betænkningen havde fået en meget periferisk placering, og at specielt sygeplejeforskning havde fået en meget beskedent plads.

Endvidere pegede Dansk Sygeplejeråd på, at den hurtige medicinske og tekniske udvikling i Danmark har medført, at sygeplejersker inden for alle områder af sundheds- og sygeplejen har fået et større behov for at uddanne sig på et højere niveau. Dette gælder inden for den individuelle sundheds- og sygepleje, administration af sundheds- og sygeplejen og undervisning samt for forskning inden for disse områder.

Det er Dansk Sygeplejeråds opfattelse, at behovet for uddannelse af sygeplejersker på et højere niveau ikke er blevet mindre i de forløbne år, hvorfor Dansk Sygeplejeråd vil anmode om, at spørgsmålet om oprettelse af en lærestol i sygepleje tages op til realitetsdrøftelser vedrørende den Nordiska hälsovårdshögskolans uddannelses tilbud, og således at de nordiske sygeplejerskers behov for en højere uddannelse virkelig tilgodeses, og således at uddannelsen ikke blot bliver et appendiks til allerede eksisterende uddannelser.

Det er Dansk Sygeplejeråds opfattelse, at sundheds- og sygeplejen bør tilgodeses på samme måde, som man nu med nærværende medlemsforslag lægger op til at tilgodeses det miljømedicinske område, ikke mindst set i relation til de økonomiske og personalemæssige ressourcer, der i dag anvendes inden for sundheds- og sygeplejen, og den større og større

opmærksomhed, der rettes herimod på grund af den generelle økonomiske situation.

København, den 8. februar 1980

For Dansk Sygeplejeråd

Kirsten Stallknecht

formand

Eva Holm Christensen

Sekretariatschef

Danmarks Naturfredningsforening har i skrivelse den 24 mars 1980 förklarat sig stödja medlemsförslaget.

Friluftsrådet hänvisar i skrivelse den 13 februari 1980 till yttrande av den 5 februari 1980 i anledning av medlemsförslag om undersökning av friskvårdens betydelse (A 569/s)

Finland

Ministeriet för inrikesärendena:¹

I Finlands universitet och högskolor bedrivs en tämligen omfattande undervisningsverksamhet i miljökunskap. Efterfrågan och t. o. m. behovet av personal torde mer än väl tackas av utbildningen. Detta gäller även miljöhygien, som finns upptaget bl. a. i Kuopio högskolas och Veterinärmedicinska högskolans läroplan. Brister i undervisningen i miljökunskap förekommer mest på mellanstadiet, medan antalet högskolestuderande med miljökunskap (miljöhygien, miljövård, ekologi, e. d.) som huvudämne är betydligt större än dagens tillgång till arbetsplatser.

Vidareutbildningen och den kompletterande utbildningen i miljökunskap för personer med högskoleutbildning är ännu inte tillräckligt väl planerad och omfattande. I detta hänseende har den Nordiska hälsovårdshögskolan gjort en mycket positiv insats. Eftersom högskolans undervisning till stor del är miljöhygieniskt inriktad, kan det vara motiverat, att ämnet miljö- eller omgivningshygien får en egen professur. En sådan åtgärd skulle vara ägnad att höja undervisningens vetenskapliga nivå och sålunda även bidra till en fördjupning och utvidgning av forskningsinsatsen.

I de utredningar om miljöforskning, som har företagits i Nordiska ministerrådets regi, har ingenting framkommit, som skulle tyda på, att de medicinska synpunkterna borde ställas i förgrunden, när utvecklingen av miljö-

¹ Yttrandet översatt från finska.

forskningen samordiskt övervägs. Inom den medicinska forskningen bedrivs ur miljövärdens synpunkt betydelsefull forskning inom flera olika specialområden, såsom patologi, mikrobiologi, fysiologi, neurologi, farmakologi, toxikologi, arbetsmedicin m. m. Miljöhygien är en sammanställning eller syntes av forskningsrön och medicinskt vetande på dylika områden. Miljöhygien är av stor praktisk betydelse för hälsovårdens och miljövärdens förvaltning och sålunda har den också en given plats i utbildningen. Däremot är miljöhygien av en förhållandevis ringa betydelse som en självständig forskningsgren.

Helsingfors den 14 mars 1980

Olli Ojala
Avdelningschef

Satu Nurmi
Yngre regeringssekreterare

Social- och hälsovårdsministeriet:

I medlemsförslaget konstateras, att det finns behov i alla nordiska länder även av högre undervisning och forskning på miljövärdsområdet.

Detta behov av forskning på miljöområdet syns lämpligen kunna tillgodoses genom att forskningen vid hälsovårdshögskolan utvidgas till att omfatta sådana delar av miljöområdet som särskilt berör människan och människans hälsa – det miljömedicinska området – och som inte redan täcks inom befintlig forskningsverksamhet.

Vid hälsovårdshögskolan finns fyra undervisningsämnen medan forskningsresurser endast tillagts tre av dessa ämnen. Ändring bör ske härvidlag på så sätt att ämnet omgivningshygien/miljömedicin ges en likvärdig ställning jämfört med de övriga, inklusive en egen professur. Då brist på forskarutbildning på detta område synes föreligga, borde sådan utbildning byggas upp inom ramen för en utvidgning av verksamheten inom hälsovårdshögskolan.

Med hänvisning till detta föreslås, att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att bygga ut Nordiska hälsovårdshögskolans resurser för forskning och utbildning inom det miljömedicinska området.

Social- och hälsovårdsministeriet delar förslagställarnas uppfattning om angelägenheten av en utvidgad utbildning och forskning inom det miljömedicinska området. Konkreta planer för en sådan utvidgning av utbildningen föreligger. Dessa planer har behandlats och förordnats såväl av Nordiska socialpolitiska kommittén som av Nordiska hälsovårdshögskolans styrelse. Av ekonomiska orsaker har dock en särskild professur ännu inte inrättats men medel för professuren har avsatts i högskolans budget för år

1981. Nordiska ministerrådet har på möte den 25 mars godkänt högskolans budget för år 1981. Enligt avsikten med skolans utbyggnad kommer forskningsaktiviteter att initieras i anslutning till skolans undervisningsverksamhet så även på det miljötekniska området. Syftemålet med medlemsförslaget synes uppnås inom en nära förestående framtid. En särskild rekommendation framstår följaktligen som icke nödvändig.

Helsingfors den 25 april 1980

Sinikka Luja-Penttilä
Social- och hälsovårdsminister

Henrik Åström
Äldre regeringssekreterare

Helsingfors universitet, konsistoriet, har i skrivelse den 26 mars 1980 förklarat sig instämma i medicinska fakultetens yttrande av den 19 mars 1980 (se nedan).

Helsingfors universitet, medicinska fakulteten:

Läkarna har för närvarande spridda och ofullständiga kunskaper om miljövärd samt om olika miljöskadande faktorerers både psykologiskt och fysiskt skadliga inverkan på människan. En enhetlig undervisning är önskvärd både på grundnivå och i "post-graduate"-stadiet. Kunskaper i miljömedicin är viktiga inom nästan alla specialiteter, och man kan förutspå att dessa kunskaper i framtiden kommer att ingå i flera specialiteters och subspecialiteters kompetensfordringar.

I motiveringarna till förslaget konstateras att hälsovårdshögskolan för närvarande inte har tillräckliga resurser för forskning och undervisning inom miljömedicin. Eftersom hälsovårdshögskolan endast har tre professorer (epidemiologi och biostatistik, socialmedicin och preventiv medicin samt hälso- och sjukvårdsadministration), men trots detta anordnar kurser i miljömedicin, är förslaget till en fjärde professor välgrundat. Endast på detta sätt kan man bl. a. trygga att avhandlingar eller andra större vetenskapliga projekt rörande miljömedicin får sakkunnig handledning. Medicinska fakulteten vid Helsingfors universitet understöder det framlagda förslaget om utvidgning av miljömedicinsk forskning och undervisning.

Helsingfors den 19 mars 1980

(ej sign.)

Åbo akademi:

Åbo akademi finner det angeläget att miljöaspekter inkorporeras i den vidareutbildning för olika kategorier av hälsovårdspersonal som ges vid Nordiska hälsovårdshögskolan. Denna högskola har synnerligen goda möjligheter att förmedla dylika kunskaper till relevanta målgrupper i hela Norden; en koncentrerad av denna verksamhet till nämnda högskola förefaller att vara välmotiverad.

Trots att naturvetenskaplig miljövärdhetsforskning och utbildning bedrivs vid Åbo akademis matematisk-naturvetenskapliga fakultet, faller dock de humanmedicinska tillämpningarna utanför fakultetens kompetensområde. Av denna anledning önskar Åbo akademi inte yttra sig mera ingående över det ovannämnda förslaget.

Åbo den 11 mars 1980

För Åbo akademi

Bill Widén

Rektor

Roger Broo

Förvaltningsdirektör

Uleåborgs universitet, medicinska fakulteten¹:

Medlemsförslaget är enligt fakulteten sakligt och välmotiverat och fakulteten understöder förslaget om att öka Nordiska hälsovårdshögskolans lärarkår med en professur för högre undervisning och forskning inom miljöhygien/miljömedicin.

Uleåborg den 14 februari 1980

Juha Kokkonen

Fakultetssekreterare

Tammerfors universitet¹:

Nordiska hälsovårdshögskolan är ett viktigt utbildningscentrum där annars svårtillgänglig vidareutbildning givits bl. a. för läkare, tandläkare,

¹ Yttrandet översatt från finska.

sjukskötare, veterinärer, hygieniker och sjukhusförvaltningspersonal. Hälsovårdshögskolans ställning förstärktes och dess forskningsmöjligheter förbättrades betydligt år 1978, då vid högskolan inrättades professurer i epidemiologi och biostatistik, socialmedicin och preventiv medicin samt hälso- och sjukvårdsadministration. Syftet var att höja undervisningens nivå och bringa den att motsvara de anglosaxiska ländernas public health-skolornas program: man ansåg att de nordiska länderna ensamma inte inom nationella ramar kunde anordna utbildning på denna nivå i önskvärd omfattning. Utom de ovannämnda tre undervisningsområdena omfattar högskolans program och också en delkurs i omgivningshygien.

I medlemsförslaget kommer fram strävan att förstärka högskolans undervisnings- och forskningsmöjligheter inom sådana områden i miljöskyddet, som berör i synnerhet människans hälsa – i riktning mot miljömedicin eller omgivningshygien. Nordiska hälsovårdshögskolans forsknings- och utbildningsresurser i miljömedicin föreslås att ytterligare ökas och på området föreslås en professur för att det skulle få en likvärdig ställning med de ovannämnda tre övriga undervisningsområdena.

Växelverkan mellan människans organism och hennes levnadsmiljö har under de gångna årtiondena fått en allt viktigare ställning i de medicinska forsknings- och undervisningsprogrammen samt i planeringen av praktiska hälsovårdsåtgärder. Den traditionella hygienien har börjat granska de mest mångsidiga påverkningsrelationer mellan hälsan och människans boende- och arbetsmiljö. Den miljöbetonade aspekten håller på att bli central framför allt för planeringen och genomförandet av hälsovården. Den kompletterar och förbättrar så på ett betydande sätt Nordiska hälsovårdshögskolans forsknings- och undervisningsmöjligheter.

Tammerfors universitet finner det väckta medlemsförslaget vara viktigt både för Nordiska hälsovårdshögskolans verksamhet och det allmänna främjandet av undervisning och forskning i miljömedicin och förordar förslagets genomförande.

Tammerfors den 28 februari 1980

J. K. Visakorpi

Prorektor

Matti Parjanen

Byråchef

Jyväskylä universitet¹:

Eftersom medicinsk utbildning inte är företrädd vid Jyväskylä universitet anser Jyväskylä universitet att det inte kan avge yttrande om detaljerna i ifrågavarande medlemsförslag.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Initiativet om att utvidga utbildningen och forskningen i miljömedicin är gott.

Jyväskylä den 11 mars 1980

Kalevi Heinilä

Rektor

Pekka Kalaja
Byråchef

Joensuu högskola¹:

Ur Joensuu högskolas synpunkt är det mycket svårt att bedöma förslaget att utvidga Nordiska hälsovårdshögskolan till det miljömedicinska området. Å ena sidan finns det inte täckande kunskaper om vilka andra initiativ och förslag som har lämnats till Nordiska rådet för att främja den vetenskapliga forskningen. För att kunna bedöma saken riktigt borde man vara medveten om alla förslag och överväga ärendena parallellt. Å andra sidan har man inte haft mera detaljerad information om själva Nordiska hälsovårdshögskolans verksamhet och har sålunda inte kunnat i detalj bedöma dess betydelse och användbarhet som en möjlighet blivande representant för miljömedicin.

Utvecklandet och utvidgandet av miljömedicin som ett samnordiskt projekt är i sig värt understöd. Såsom Joensuu högskolan i sitt yttrande till Nordiska rådet om utvecklandet av Nordiska forskarkurser har konstaterat, har de nordiska länderna gemensamma problem i miljöfrågor, till vilkas lösning det är ändamålsenligt att kanaliseras samnordiska resurser.

Joensuu den 25 februari 1980

Jorma Tahvanainen

Prorektor

Esko Paakkola
T. f. planerare

Kuopio högskola:¹

I motiveringen till medlemsförslaget ges en kortfattad allmän bild av betydelsen av omgivningens miljöhygien och i allmänhet av miljövetenskaper. Där behandlas också miljöutbildningen och -forskningen i Norden. Av beredningsdokumentet framgår det att man vid utarbetandet inte har

¹ Yttrandet översatt från finska.

känt till den högskoleutbildning inom området som pågått i Finland sedan 1973. Å andra sidan kan man läsa ur motiveringen till förslaget att endast Finland har expertutbildning i omgivningshygien och möjlighet till vetenskaplig fortbildning. Högskolan har för närvarande bl. a. tre forskningsavtal inom omgivningshygien med Finlands akademi. Sälunda har vi erfarenheter av denna och annan expertis borde anlitas även på den föreslagna nordiska nivån.

I medlemsförslaget föreslås att Nordiska hälsovårdshögskolan tillförs forsknings- och utbildningsresurser i omgivningshygien. Eftersom den nämnda enheten i Göteborg inte har nödvändiga laboratorieutrymmen och inte heller har tillgång till kompetenta expertresurser som områdets tvärvetenskapliga karaktär förutsätter, måste man vid granskningen av medlemsförslaget allvarligt överväga utlokalisering av Nordiska hälsovårdshögskolans avdelning för omgivningshygien till andra orter. Om de i medlemsförslaget nämnda resurserna förläggs till Kuopio högskola, kan man genom att utnyttja de redan existerande expert-, biblioteks-, service, speciallaboratorie- och apparaturresurserna också effektivare starta den nordiska utbildningen än att genom att placera de nya resurserna fristående från de redan existerande resurserna. Även för vidareutvecklingen av det nordiska samarbetet skulle placeringen av miljöutbildningsverksamheten i Finland vara en ändamålsenlig lösning. I Finland finns rätt få samnordiska verksamheter, och ingen av dem har placerats i landets östra delar.

Kuopio den 13 februari 1980

Tapani Vanha-Perttula

Rektor

Hannu Berlin

Studiesekreterare

Vattenstyrelsen:

I Nordiska rådets medlemsförslag A 575/s föreslås en ökning av Nordiska hälsovårdshögskolans resurser för forskning och utbildning inom det miljömedicinska området. Syftet är att nå en högre nivå av utbildning och forskning än anses möjligt nationellt. Denna högre miljömedicinska utbildning och forskning skulle ersätta den kursverksamhet för tandläkare, läkare och ingenjörer m. fl. som hittills bedrivits.

I de kurser som tidigare bedrivits vid Nordiska hälsovårdshögskolan har flera personer från den finska vattenförvaltningen deltagit. Dessa kurser har konstaterats vara nyttiga både för dessa personer och vattenförvaltningen. Vattenstyrelsen har i sina tidigare utlåtanden påpekat att innehållet av kurser speciellt i omgivnings- och vattenhygien borde bibehållas så omfattande att de vore nyttiga även för sådana som inte arbetar direkt med miljömedicin.

Vattenstyrelsen anser, att en ökning av Nordiska hälsovårdshögskolans resurser för forskning och utbildning inom det miljömedicinska området är förnuftig för sådana resurskrävande forskningsuppgifter inom omgivnings- och vattenhygien, som inte kan forskas tillräckligt på nationellt plan. Vid utvidgandet av nordisk miljömedicinsk forskning borde alltså speciellt övervägas till vilka områden de utökade resurserna riktas. Härvid borde speciellt tas hänsyn till den utbildning och forskning som redan pågår i Finland (t. ex. vid Kuopio högskola, Tammerfors universitet, Helsingfors universitets miljövårdsinstitution, institutet för arbetshygien osv.) och också till det att forskningen som skall bedrivas skulle kunna nyttjas så vitt som möjligt. En viktig uppgift för miljöutbildning och -forskning anser vattenstyrelsen vara kemikaliernas påverkan på miljön och människan.

Inom det omgivningshygieniska området finns flera specialfrågor som intresserar experter av olika discipliner. Vattenstyrelsen anser att kortfristiga samnordiska kurser vore nyttiga även i fortsättningen för att belysa sådana tvärvetenskapliga specialproblem och för att utbyta information och erfarenheter och jämföra forskningsresultat från olika nordiska länder.

Med de ovan anförda reservationerna tillstyrker vattenstyrelsen Nordiska rådets medlemsförslag om utvidgad utbildning och forskning inom det miljömedicinska området.

Helsingfors den 25 februari 1980

Simo Jaatinen
Generaldirektör

Jaakko Mikkola
Vattenförvaltningsråd

Ålands landskapsstyrelse:

Ålands landskapsstyrelse förenar sig om motionärernas förslag att utbygga Nordiska hälsovårdshögskolans resurser för forskning och utbildning inom det miljömedicinska området eftersom behov uppenbart föreligger.

Mariehamn den 17 januari 1980

Folke Woivalin
Lantråd

Ossian Svensson
Landskapsläkare

Akava r. f.:

En utvidgning av miljömedicinsk utbildning och forskning måste anses vara synnerligen nödvändig, eftersom möjligheterna till forskarutbildning inom det miljömedicinska området i detta nu är rätt begränsade. Det är nödvändigt att främja miljömedicinsk utbildning ävensom forskning på det nationella planet, men också samnordiska möjligheter bör noggsamt utnyttjas härvidlag. Varje land har givetvis sina egna speciella problem inom det ifrågavarande området, men det finns även en mängd problem som inte begränsas till något visst land. Fördenskull är Nordiska hälsovårdshögskolan den lämpligaste platsen för en utbyggnad av den utbildning och forskning som nu avses. Akava understöder den hemställen som gjorts i medlemsförslaget.

Helsingfors den 26 februari 1980

Akava r. f.

S. Apajalahti

Ordförande

Jaakko Kähönen

Utredningschef

Samfundet Folkhälsan:

Samfundet Folkhälsan är synnerligen intresserad av saken och anser det viktigt att effektivera utbildning och forskning inom det miljömedicinska området.

Ett utökat nordiskt samarbete inom miljömedicin är önskvärt. Nordiska rådet borde tillsätta en utredningskommitté, som skulle få till uppgift att

1. Kartlägga omfattningen av den nuvarande miljömedicinska utbildningen och forskningen inom och utom Norden. Vid flera institutioner i de nordiska länderna utförs forskning som tangerar miljömedicin.
2. Kartlägga nationella och internordiska problem.
3. På basen av denna utredning inkomma med förslag om hur behovet kunde tillfredsställas.
4. Om så befinnns nödigt inkomma med förslag om grundande av ett nordiskt miljömedicinskt forskningsinstitut.

Vi bifogar professor Harald Teirs PM om ett nordiskt miljömedicinskt forskningsinstitut (*se Bihang*).

Helsingfors den 11 mars 1980

Samfundet Folkhälsan i svenska Finland r. f.

Jarl Brommels

Verkst. dir.

Per-Erik Isaksson

Viceverkst. dir.

BIHANG

PM om ett nordiskt miljömedicinskt forskningsinstitut:

Ett nordiskt miljömedicinskt forskningsinstitut skulle ha följande uppgifter:

- samla, arkivera och distribuera forskningsresultat inom miljömedicin
- koordinera verksamheten inom nordisk miljömedicin
- bedriva aktiv forskning på området
- skola forskare och utbildningspersonal på området
- informera de nordiska ländernas olika statliga och andra organ om frågor rörande miljömedicin
- informera nordiska massmedia och den stora allmänheten om framsteg inom miljömedicinforskningen
- utgöra ett nordiskt remissorgan i miljömedicinska frågor

Ett nordiskt miljömedicinskt forskningsinstitut kunde tänkas ha följande enheter:

- medicin (inremedicin och patologi)
- biologi (ekologi)
- biokemi
- genetik

På grund av miljömedicinens tvärvetenskapliga natur borde ett eventuellt nordiskt forskningsinstitut på området förläggas i samband med en etablerad medicinsk fakultet. Härigenom skulle stora inbesparingar göras.

Helsingfors den 12 mars 1980

Harald Teir

Professor emeritus vid
Helsingfors universitet och
ordförande för Folkhälsans miljögrupp

Finlands sjuksköterskeförbund r. f.:

I motionen krävs att de knappa nationella resurserna i fråga om forskning och utbildning i miljövard genom samarbete effektivteras. Kravet är berättigat och samarbete kunde idkas även på många andra områden.

I motionen konstateras att undervisningen i miljökunskap på grundskolenivå är väl anpassad till den övriga utbildningen. Däremot har undervisningen i miljökunskap på högskolenivå inte utvecklas lika bra.

I medlemsförslaget betonas Nordiska hälsovårdshögskolans i Göteborg betydelse i framtiden som forsknings- och utbildningsanstalt på miljömedicinens område. Frågan anses vara så viktig att det krävs att en professur inrättas vid hälsovårdshögskolan. De frågor som rör miljömedicin är mycket viktiga varför koordineringen och utnyttjandet av forskningen etc. ovillkorligen bör fortsättas och utvecklas.

Enligt Finlands sjuksköterskeförbund borde dock undervisningen i miljömedicin inte isoleras till ett eget undervisningsområde. I stället borde den på ett naturligt sätt anknytas till övrig undervisning såväl i hälsovårdshögskolan i Göteborg som i andra läroinrättningar på detta område. Enligt Finlands sjuksköterskeförbund vore det skäl att undersöka vilka resultat som skulle uppnås om undervisningen i miljöskydd och miljömedicin integreras i andra läroämnen och undervisningsområden.

Finlands sjuksköterskeförbund anser att inrättandet av en professur i miljömedicin vid hälsovårdshögskolan i Göteborg inte i detta skede är motiverat. Däremot framhåller Finlands sjuksköterskeförbund att grundande av en professur i vårdarbete är viktigare.

Helsingfors den 15 februari 1980

Finlands sjuksköterskeförbund r. f.

Tuula Ohman

Sekreterare för
internationella ärenden

Terveyskasvatuksen keskus — Centralen för hälsofostran ry:

I medlemsförslaget har man tagit upp en central och aktuell fråga då man betonar betydelsen av miljöforskning inom hälsovården samt utvidgandet av forskningen och utbildningen på detta område.

Den märkbara förändringen som befolkningens hälsoproblem under de tre senaste årtiondena har genomgått, har föranlett att betydelsen av förebyggande hälsovård och således hälsofostran har betonats. Det ser ut som om dagens hälsoproblem inte enbart kan botas medicinskt, eftersom

sådana faktorer som livsmiljöns kvalitet samt levnadsvanor även inverkar på uppkomsten av hälsoproblem. Till dessa faktorer bör allt mera forsknings- och utbildningsresurser riktas.

I de nordiska länderna finns liknande och gemensamma faktorer i miljön som påverkar hälsan och som i framtiden sannolikt kommer att utökas. Då finns det en solid grund för en hälsofrämjade samnordisk forskning och utbildning som riktar sig till miljön.

Centralen för hälsofostran anser att den forskning och utbildning som riktar sig till området miljöhälsovård är lika central i Nordens hälsovårdshögskola som även andra delområden inom hälsovården. Centralen för hälsofostran anser det således berättigat att omgivningshygien/miljömedicin ges i högskolans läroprogram samt på forskningens och utbildningens område en likställd ställning vid sidan om andra forskningsområden och läroämnen.

Helsingfors den 31 mars 1980

Terveyskasvatuksen keskus –
Centralen för hälsofostran ry:

Kaarina Ronkainen
Ordförande

Juha Klemola
Verksamhetsledare

Norge

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Kirke- og undervisningsdepartementet har forelagt medlemsforslaget for Kommunal- og arbeidsdepartementet og Landbruksdepartementet, samt universitetene i Oslo, Bergen, Trondheim og Tromsø.

Uttalelser er kommet inn fra Landbruksdepartementet, Universitetet i Oslo og Universitetet i Trondheim. (*se nedan*).

Kirke- og undervisningsdepartementet er enig i at det er ønskelig å bygge ut undervisning og forskning på det miljømessige området, og vi antar at det vil være nyttig med et nordisk samarbeid om dette. Det bør utredes nærmere om det er grunnlag for et slikt samarbeid og hvordan dette på nordisk plan i tilfelle best kan ordnes.

Oslo, 28. april 1980

Etter fullmakt

Olav Hove

Olav Nyhamar

Landbruksdepartementet:

Veterinæravdelingen vil anbefale at Nordiska hälsovårdsskolan gis ressurser for forskning og utdanning innen det miljømedisinske området. Vi vil anta at den forebyggende medisin, herunder miljømedisin, vil få økende betydning i årene som kommer.

Oslo, 26. februar 1980

Etter fullmakt

Almar Sagelvmo

Erling Mykland

Universitetet i Oslo, Universitetsdirektøren:

— — — Departementets ekspedisjon av 29 januar 1980 (108 Uh 80) var vært forelagt Det medisinske fakultet, som har uttalt:

Det medisinske fakultet ved Universitetet i Oslo mener miljø-medisinsk forskning og utdanning er av stor betydning. Et nordisk samarbeid er her ønskelig, men må skje i nær kontakt med instanser i de enkelte nordiske land som allerede arbeider innen miljø-medisin.

Fakultetet mener forøvrig at det ikke har fått nok grunnlagsmateriale for å uttale seg om hvorvidt en utbygging av Nordiska hälsovårdshøgskolans ressurser for forskning og utdanning innen det miljø-medisinske området best fremmer et slikt samarbeide.

Universitetsdirektøren henholder seg til det som er uttalt av fakultetet.

Oslo, 24. mars 1980

Olav M. Trovik

Jostein Løfsgaard

Universitetet i Trondheim, Norges Tekniske Høgskole:

Høgskolen gir sin tilslutning til forslaget om å bygge ut Nordiska hälsovårdshøgskolans ressurser for forskning og utdanning innen det miljømedisinske området.

En slik styrkning av kompetansen på nordisk plan vil være nyttig ved utarbeidelse av undervisningsopplegg i miljøfag på høyskolenivå i Trondheim og andre steder.

Nordiska hälsovårdshøgskolan representerer både et mulig konkaktor-

gan og en ressurs man kan trekke nytte av, eksempelvis i form av utvekslingsprogram for stipendiater.

Trondheim, 25. februar 1980

Dag Kavlie

Prorektor

Per Dahl

Norges almenvitenskapelige forskningsråd, Rådet for medisinsk forskning (RMF):

Rådet for medisinsk forskning erkjenner behovet for utvidet utdanning og forskning på det miljømedisinske område. Det har derfor tatt initiativet til et etter norske forhold meget omfattende program for å utdanne akademisk skolert personell for forskningsoppgaver og administrative og praktiske oppgaver innenfor miljømedisinen og miljøveterinærmedisinen. Programmet er under full utvikling.

Rådet vil se det som en fordel om forholdene ble tilrettelagt også ved Nordiska hälsovårdshögskolan for en innsats på det miljømedisinske område. Dette bør skje som en naturlig videreføring av tiltak som tar sikte på å styrke den miljømedisinske forskning og utdanning ved de medisinske og veterinærmedisinske fakulteter og vitenskapelige høyskolor i Norden.

Oslo, 21. februar 1980

Gyrd Erikson

Svein Eirik Fauskevåg

Norges naturvernforbund har i skrivelse den 22 april 1980 forklarat sig icke ha några kommentarer till medlemsförslaget.

Den norske lægeförening:

Det er foreslått at Nordiska hälsovårdshögskolan, Göteborg, bygges ut slik at skolen kan ha ressurser for forskning og utdanning innen det miljømedisinske området.

Lægeföreningen gir forslaget sin tilslutning, men finner å ville poengtere at utdannelsen innholdsmessig og ressursmessig må bli samordnet med de nasjonale utdanningsopplegg. En utbygging av Nordiska Hälsovårdshögskolan, vil i praksis antakelig være den eneste mulighet for å oppnå at det

innen de nordiske land blir arbeidet med miljømedisin på et akademisk plan.

Oslo, 11. mars 1980

Den norske lægeforenings sentralstyre

Etter bemyndigelse

H. M. Svabø

Generalsekretær

Johan Greve Brun

Norsk sykepleierforbund:

NSF gir sin støtte til forslaget dersom det klart presiseres at evt. felles nordisk utdanning og forskning innenfor området miljømedisin skjer innenfor et tverrfaglig opplegg som ikke er begrenset til den rene medisin.

Oslo, 29. februar 1980

Norsk sykepleierforbund internasjonal avdeling

Marion Rustad

Sekretær

Sverige

Socialstyrelsen:

— — — Styrelsen har i ärendet inhämtat bifogat yttrande från omgivningshygieniska avdelningen vid statens naturvårdsverk (*se nedan*). Styrelsen får anföra följande.

Behovet av forskning inom området omgivningshygien/miljömedicin är stort. En ökad satsning på sådan forskning ligger helt i linje med de strävanden till offensiv hälsopolitik som bl. a. kommer till uttryck i det förslag till målsättning i ny lag för hälso- och sjukvården, som framlagts av hälso- och sjukvårdsutredningen i dess nyligen avgivna betänkande (SOU 1979:18). Vidare har riksdagen beslutat om inrättande av statens miljömedicinska laboratorium. Därigenom bildas ett organ med FoU-verksamhet inom det område motionärerna avser. Härvid bör också erinras om de förslag som framförts inom landstingsvärlden, att bygga upp en miljömedicinsk enhet inom varje landstingsområde.

Enligt styrelsens uppfattning bör den önskvärda satsningen inom det miljömedicinska området i första hand knytas till redan existerande institu-

tioner. Detta bör dock inte utesluta att resurser tillförs för utökad forskning och utveckling inom det miljömedicinska området vid Nordiska hälsovårdshögskolan.

Detta skulle vara en komplettering till de personella resurser som högskolan förfogar över. Styrelsen finner i likhet med motionärerna att ämnet omgivningshygien/miljömedicin på sikt bör ges en likvärdig ställning som de övriga undervisningsämnena vid högskolan.

Stockholm den 29 februari 1980

Enligt socialstyrelsens beslut

Elisabet Erwall

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ):

UHÄ har i ärendet inhämtat yttranden från universiteten i Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg och Umeå samt karolinska institutet. (*se nedan*).

Samtliga remissinstanser instämmer i behovet av en ökad utbildning och forskning inom det miljömedicinska området, men har något skiftande uppfattningar om detta skall ske genom en utbyggnad av verksamheten vid Nordiska hälsovårdshögskolan eller på annat sätt.

Medicinska fakultetsnämnderna i Linköping och Lund samt rektorsämbetet i Umeå tillstyrker förslaget att bygga ut resurserna för forskning och utbildning vid Nordiska hälsovårdshögskolan, medan övriga berörda högskolemyndigheter ställer sig tveksamma till detta. Medicinska fakultetsnämnden i Uppsala anser att en professur inom miljömedicin ej kan tillstyrkas förrän mer ingående utredning gjorts beträffande professurens avgränsning och innehåll, resursfrågor och samarbete med övriga institutioner – särskilt med den hygieniska institutionen vid universitetet i Göteborg som har lokaler i nära anslutning till hälsovårdshögskolan.

Medicinska fakultetsnämnden i Göteborg menar att frågan om en anknötning av verksamheten vid Nordiska hälsovårdshögskolan till olika universitet i Norden, där en miljömedicinsk verksamhet redan bedrivs, bör utredas, då detta utgör en förutsättning för att en utbyggd forskning vid Nordiska hälsovårdshögskolan skall få erforderlig kvalitet.

Enligt karolinska institutets mening bör man som ett alternativ till en professur vid Nordiska hälsovårdshögskolan undersöka möjligheterna till ett ökat samarbete med den miljömedicinska verksamhet som bedrivs vid hygieniska institutioner.

UHÄ anser det för sin del angeläget att utbildning och forskning inom det miljömedicinska området byggs ut, men ställer sig tveksamt till en

itbyggnad av forskningen vid Nordiska hälsovårdshögskolan utan att, som väntades av några remissinstanser, frågan om denna forsknings förhållande till annan redan etablerad verksamhet på området är klargjord. Enligt JHÄ:s mening är det viktigt att en god samordning av befintlig verksamhet kommer till stånd. UHÄ förordar därför i första hand att frågan om inknytningen av den miljömedicinska verksamheten vid Nordiska hälsovårdshögskolan till annan befintlig miljömedicinsk verksamhet i Norden utreds närmare.

Stockholm den 28 februari 1980

Erland Ringborg

Marika Raftell

Statens naturvårdsverk, planering och information:

Statens naturvårdsverk delar den i motionen framförda uppfattningen om att omgivningshygien/miljömedicin är ett angeläget forsknings- och utbildningsområde. Behovet av ökad kompetens inom detta fält är stort. Det har uppmärksammats på allvar först under senare år, vilket olyckligtvis varit en period av ansträngda statsfinanser. Det är därför särskilt angeläget att de resurser som ändå kan tillföras området placeras där de ger störst effekt.

Naturvårdsverket vill komplettera motionens lägesbeskrivning med att peka på några svenska institutioner för forskning och utbildning, som kan fullgöra de arbetsuppgifter som diskuteras. De medicinska fakulteterna inom högskolan bedriver, framför allt genom sina institutioner för hygien, såväl forskning som utbildning inom det miljömedicinska området. Den 1 juli 1980 inrättas statens miljömedicinska laboratorium (prop 1978/79:120, rskr 1979/80:106). Laboratoriet blir en FoU-institution direkt inriktad på det ämnesområde som behandlas i motionen. Det avses i nära samarbete med universitetet och högskolor bedriva och delta i såväl fort- och vidareutbildning av hälsovårdspersonal som forskarutbildning inom omgivningshygien/miljömedicin. Laboratoriet blir i huvudsak baserat på en omorganisation av nuvarande omgivningshygieniska avdelningen vid verket, och resurstillskottet vid ombildningen blir relativt blygsamt.

Som framhållits inledningsvis delar verket åsikterna i motionen om behovet av ökade resurser för forskning och högre utbildning inom det miljötekniska området. Däremot bedömer verket den föreslagna formen för en ökad satsning som tveksam. Visserligen har en forskningskontakt betydelse för utbildning vid hälsovårdshögskolan, men samtidigt kan förslaget innebära en olycklig splittring av de knappa forskningsresurserna.

Om medlemsförslaget syftar till en omfördelning av resurser som redan disponeras av Nordiska ministerrådet finns inget att invända. Om däremot nya resurser skulle behöva tillföras anser verket att det för svenskt vidkommande bör prövas om inte dessa resurser kan användas effektivare.

Solna den 19 februari 1980

Valfrid Paulsson

Inger Olsson Vilborg

Statens naturvårdsverk, omgivningshygieniska avdelningen:

Vi instämmer i motionärernas uppfattning att omgivningshygien/miljömedicin är ett angeläget forsknings- och utbildningsområde. Behovet har på allvar uppmärksamrats först under senare år vilket olyckligtvis sammanfallit med en period av ansträngda statsfinanser. Det är därför viktigt än någonsin att de nya resurser som kan tillföras området placeras där de ger maximal nytta.

Som komplement till den lägesbeskrivning motionärerna gjort vill vi peka på några svenska FoU-institutioner som kan fullgöra anförda arbetsuppgifter. De medicinska fakulteterna inom högskolan bedriver framför allt genom sina institutioner för hygien respektive toxikologi såväl forskning som utbildning inom det miljömedicinska området. Särskilt aktuellt är tillkomsten av statens miljömedicinska laboratorium (från 1980-07-01; prop 1978/79:120, rskr 1979/80: 106) vilket blir en FoU-institution direkt inriktad på det ämnesområde motionärerna avser. Genom nära samarbete med högskolan avses det miljömedicinska laboratoriet delta i såväl fort- och vidareutbildning av hälsovårdspersonal som forskarutbildning inom omgivningshygien/miljömedicin. Laboratoriet blir i huvudsak baserat på en omorganisation av nuvarande omgivningshygieniska avdelningen vid naturvårdsverket och resurstillskottet vid ombildningen blir relativt blygsamt.

Vi ställer oss positiva till en ökad satsning på forskning och högre utbildning inom miljömedicin. Vi är därmed i och för sig positiva till motionärernas förslag men vi är samtidigt oroade att samhällets för närvarande knappa resurser därigenom splittras på ett sätt som försämrar effektiviteten. Om medlemsförslaget i huvudsak medför enbart en omfördelning av de resurser som Nordiska ministerrådet redan disponerar har vi inga invändningar. Om medlemsförslaget däremot medför att Sveriges ekonomiska åtaganden ökar anser vi att statsmakterna bör pröva om inte den

avsedda resursen skulle göra större nytta i uppbyggnaden av statens miljömedicinska laboratorium.

Solna 7 februari 1980

Thomas Lindvall

Tf bitr. avdelningsföreståndare

Karolinska institutet, rektorsämbetet, hänvisar i skrivelse den 18 februari 1980 till hygieniska institutionens yttrande av den 12 februari 1980 (se nedan).

Karolinska institutet, hygieniska institutionen:

Karolinska institutet vill instämma i att det är angeläget med forskning inom det miljömedicinska området. Det kan också synas ändamålsenligt att forskningsresurserna vid hälsovårdshögskolan utvidgas till att omfatta miljömedicin. Innan en ny professur inrättas, bör man dock mera belysa erfarenheterna av de tre professurerna i epidemiologi och biostatistik, i socialmedicin och preventiv medicin samt i hälso- och sjukvårdsadministration. Enligt Karolinska institutets mening kan olika modeller tänkas för en förstärkning av den miljömedicinska forskningen. Som ett alternativ till en professur vid hälsovårdshögskolan bör man undersöka möjligheten att få till stånd ett samarbete med den miljömedicinska verksamhet som bedrivs vid hygieniska institutionen.

Karolinska institutet vill också framhålla att statsmakterna nyligen beslutat inrätta ett statens miljömedicinska laboratorium (till största delen en omvandling av naturvårdsverkets omgivningshygieniska avdelning) i nära anslutning till Karolinska institutets institutioner för hygien och toxikologi. Det synes ofrånkomligt att vid inrättandet av nya tjänster väga samhällets resurser mot behoven i deras helhet och således också mot de framtida behoven vid detta laboratorium.

Stockholm den 12 februari 1980

Lars Friberg

Professor

Uppsala universitet, rektorsämbetet, har i skrivelse den 18 februari 1980 förklarat sig instämma i medicinska fakultetsnämndens yttrande av den 14 februari 1980 (se nedan).

Uppsala universitet, medicinska fakultetsnämnden:

I förslaget till Nordiska rådet konstateras att behov finnes i alla de nordiska länderna av högre undervisning och forskning inom miljöområdet. Vid Nordiska hälsovårdshögskolan bedrivs undervisning i form av fyra delkurser omfattande epidemiologi och biostatistik, socialmedicin och preventiv medicin, hälso- och sjukvårdsadministration samt omgivningshygien. Inom vardera av de tre förstnämnda ämnesområdena finnes en professur inrättad med forskningsmöjligheter. Inom omgivningshygienens område finnes däremot för närvarande inga forskningsmöjligheter. Förslaget nu innebär att en professur även inrättas inom det miljömedicinska området så att ämnet tillförsäkras forskningsresurser.

Fakultetsnämnden kan i princip instämma i önskvärdheten av ökad forskning inom miljöområdet. Innan man tar ställning till inrättandet av en professur bör emellertid ämnet klart definieras och avgränsas. Redan idag bedrivs forskning inom det miljömedicinska området vid ett flertal institutioner inom de medicinska fakulteterna i alla de nordiska länderna, såsom inom yrkesmedicin, allergologi, hygien, toxikologi och socialmedicin. Fakultetsnämnden vill kraftigt understryka vikten av att forskning och forskarutbildning inom miljömedicinska området måste vara fast förankrad inom den grundvetenskapliga forskningen. Detta innebär en nära anknytning till t. ex. toxikologi, medicinsk kemi, fysiologi och bakteriologi. En professur inom det miljömedicinska området med sådan inriktning skulle således medföra att bl. a. laboratorieresurser måste tillföras hälsovårdshögskolan. De tidigare tre inrättade professurerna vid hälsovårdshögskolan har tyvärr fått relativt små anslag för sin forskning, varför fakultetsnämnden ställer sig tveksam till om Nordiska rådet är berett att satsa så stora resurser på denna nya professur, som är nödvändigt.

Fakultetsnämnden anser därför, att en professur inom miljömedicin ej kan tillstyrkas förrän mer ingående utredning gjorts beträffande professurens avgränsning, innehåll, resursfrågor och samarbete med övriga institutioner – särskilt med den hygieniska institutionen vid Göteborgs universitet som har lokaler i nära anslutning till hälsovårdshögskolan.

Uppsala den 14 februari 1980

På medicinska fakultetsnämndens vägnar

John Sjöquist

Birgit Lannering

Universitetet i Linköping, medicinska fakultetsnämnden:

Fakultetsnämnden och linjenämnden vill tillstyrka, att motionens förslag att ämnet omgivningshygien/miljömedicin vid Nordiska hälsovårdshögskolan ges resurser till forskning och forskarutbildning med hänsyn till att grundutbildningens kvalitet därigenom kommer att förbättras i detta ämne och att varje resurstillskott inom detta viktiga forskningsområde måste hälsas med tillfredsställelse.

Å andra sidan bör det påpekas, att detta resurstillskott endast kan täcka en mycket begränsad del inom den totala miljömedicinen. Forskningsområdet är av sådan betydelse och omfattning samt har en sådan tvärvetenskaplig karaktär, att fakultetsnämnden anser att på sikt miljömedicinska institutioner med olika inriktning bör byggas upp vid flertalet universitet. Vid Linköpings universitet bör således den yrkesmedicinska avdelningen kunna vara en kärna i en större miljömedicinsk institution.

Linköping den 11 februari 1980

På fakultetsnämndens vägnar

Lars Edebo

Christer Petré

På linjenämndens vägnar

Ove Groth

Gunilla Borg-Andersson

Lunds universitet, medicinska fakultetsnämnden, har i skrivelse den 11 februari 1980 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Göteborgs universitet, rektorsämbetet, hänvisar i skrivelse den 21 februari 1980 till medicinska fakultetsnämndens yttrande av den 18 februari 1980 (se nedan).

Göteborgs universitet, medicinska fakultetsnämnden:

Fakultetsnämnden ansluter sig i princip till förslagets motiveringar rörande behovet av utvidgad forskning och utbildning inom det miljömedicinska området. I Norden pågår för närvarande sådan forskning företrädesvis vid de till medicinska fakulteterna anknutna institutionerna för hygien samt vad beträffar epidemiologisk och sjukvårdsforskning vid institutioner för socialmedicin och medicinska kliniker. Forskningen är av utpräglad multidisciplinär karaktär och i arbetet engageras institutioner av grundforskningstyp, t. ex. kemi, fysik, immunologi och statistik. Förutom verksamheten vid universitetet pågår forskning vid det till socialstyrelsen

från 1 juli 1980 anslutna miljömedicinska laboratoriet samt på laboratorier vid vissa statliga verk, särskilt naturvårdsverket och arbetarskyddsverket.

Flera av de problem som behandlas inom miljömedicinen lämpar sig väl för internordiskt samarbete bl. a. med tanke på att de befolkningsgrupper som studeras ofta blir otillräckliga om undersökningen utförs enbart i ett land. Exempel på sådana pågående forskningsprojekt är bl. a. de utredningar av störningar från flygbuller och vägtrafikbuller som företagits i Skandinavien.

Frågor rörande samband mellan miljön och uppkomst av sjukdom hos människan är mycket komplexa och erfordrar som ovan redovisats, insatser från en lång rad olika deldiscipliner. Forskningen är i dag uppsplittrad på flera olika organisationer och någon koordinering eller samordning av verksamheten äger inte rum. De resurser som avsätts till miljömedicinsk forskning i Norden är små i jämförelse med vad som i andra länder satsas på det miljömedicinska forskningsområdet. Rekryteringen till området såväl i vad avser undervisning som forskning försvåras av att någon organisation för miljömedicinsk verksamhet inte finns utbyggd.

Mot ovanstående bakgrund finner fakultetsnämnden att det knappast föreligger skäl att ytterligare öka splittringen genom att till ännu en organisation inom området föra resurser för en forskningsverksamhet som kommer att bedrivas självständigt och avskilt från redan etablerade forskningsorganisationer.

Enligt fakultetsnämndens förmenande bör i stället frågan hur verksamheten vid Nordiska hälsovårdshögskolan kan anknytas till fakulteter vid universitetet i Norden utredas. Såväl vid medicinska fakulteten i Göteborg som vid universitetet i Köpenhamn, Århus, Helsingfors och Oslo pågår sedan många år forskningsprogram rörande miljömedicin. En formell anslutning till dessa program utgör en förutsättning för att en utbyggd forskning vid hälsovårdshögskolan skall få erforderlig kvalitet.

Göteborg den 18 februari 1980

Per M. Lundin

Barbro Strand

Umeå universitet, rektorsämbetet:

Rektorsämbetet stöder till fullo det påbörjade samarbetet mellan de nordiska länderna vad gäller utbildningen och forskningen inom miljöområdet.

Nämnas bör att en UHÄ-konferens om miljöutbildningar inom högskolan i Sverige har ägt rum i Umeå den 12–13 februari 1980. Dess huvudsyfte var att söka belysa behovet av utbildningar inom miljöområdet sett främst ur kommunernas synpunkt. Utbildningarnas innehåll, organisation och genomförande har också diskuterats.

En bättre samordning av miljövärdutbildningen inom Norden behövs också.

Vad gäller utbildningen i miljöfrågor vid universitet och högskolor vill vi påpeka att på det miljömedicinska området också bedrivs grundutbildning och forskning vid samtliga större universitet i Norden. Det finns också ett nordiskt samarbetsorgan för hygieninstitutionerna stött av Nordiska rådet. Där har man verkat för en nordisk samordning av utbildnings- och kursplanerna inom hygienämnet.

Rektorsämbetets inställning är att utökade resurser behövs inom miljömedicin både i Norden som helhet och i Sverige.

Eftersom det också finns ett allmänt ökat behov av forskning och forskarutbildning inom ämnesområdet i Norden stöder rektorsämbetet medlemsförslaget om en utbyggnad av Nordiska hälsovårdshögskolan och tillstyrker förslaget om inrättande av en professur i omgivningshygien.

För hälso- och miljövärdslinjen vid Umeå universitet skulle det bästa vara om forskning och forskarutbildning på det miljömedicinska området fick utökade resurser i Umeå. Forskarutbildningen av hälsovårdsinspektörer bör av många skäl ligga i nära anslutning till grundutbildningen. Denna forskning och forskarutbildning skulle också passa in i den miljöinriktade profil som håller på att skapas i Umeå inom bl. a. ämnesområdena hygien, biologi, kemi och arbetsmedicin.

Remissen har beretts av en arbetsgrupp inom linjenämnden för hälso- och miljövärdutbildning och behandlats vid nämndens sammanträde 1980-02-06.

Umeå den 18 februari 1980

På rektorsämbetets vägnar

Örn Taube

Sveriges lantbruksuniversitet:

I medlemsförslaget anges att de risker för människans hälsa som finns i omgivningen ställer stora krav på förmågan att i tid upptäcka och bemästra farliga miljöfaktorer. Det sägs också att behovet av forskning på miljöområdet lämpligen syns kunna tillgodoses genom att forskningen vid hälsovårdshögskolan utvidgas till att omfatta sådana delar av miljöområdet som särskilt berör människan och människans hälsa, och som inte redan täcks inom befintlig forskningsverksamhet.

Miljö och miljöforskning är emellertid ett vidsträckt begrepp. Enligt Sveriges lantbruksuniversitets mening måste sådan forskning ske i samverkan mellan olika vetenskapsdiscipliner, som var och en bidrar med sin särskilda kunskap. I medlemsförslaget sägs också att syftet med att inklu-

dera miljöundervisningen på universitets- och högskolestadiet i det nordiska samarbetet är att genom detta gemensamt kunna utnyttja det specialkunnande inom olika fält som byggts upp vid olika universitet och högskolor i Norden på miljövårdsområdet.

Sveriges lantbruksuniversitet delar uppfattningen att nordiskt samarbete och annan samverkan är av stor betydelse för att möjliggöra en ökad forskning och forskarutbildning inom detta område.

En omfattande forskning och undervisning inom miljöområdet finns i dag framför allt i Uppsala.

Vid lantbruksuniversitetet finns *dels* inom ett ekologiskt miljövårdscentrum ett 40-tal forskare som arbetar med frågor som har med miljö och ekologi att göra. Stora laboratorieresurser är knutna till verksamheten. *dels* ett växtskyddscentrum, där ett 30-tal forskare i helt nya lokaler samarbetar rörande bekämpning och kontroll av växtskadegörare, *dels* tas miljöaspekterna upp i den forskning som bedrivs vid en rad institutioner. Denna har intensifierats under de senaste åren genom statsmakernas uttryckliga önskan och genom specialdestinerade medel främst för minimerad bekämpningsmedelsanvändning och kväveläckage. Stor vikt läggs därvid på för människa och djur skadliga verkningar. Närheten mellan den veterinärmedicinska samt lantbruks- och skogsforskningen möjliggör ett samarbete i dessa frågor.

Under de senaste åren har mykotoxinforskning och -utbildning tagits upp mer intensivt i Sveriges lantbruksuniversitets program och ytterligare insatser är att förvänta.

Inom den veterinärmedicinska fakulteten finns forsknings- och utbildningsresurser bl. a. inom livsmedelshygien avseende förorenat vattens påverkan på djur och dess betydelse för friska livsmedel.

Vidare vill Sveriges lantbruksuniversitet erinra om att fr. o. m. 1978/79 finns vid Uppsala universitet inrättad en professur i ekotoxikologi. Inrättandet av denna professur förutsätter samverkan inom forskning och utbildning mellan Uppsala universitet, lantbruksuniversitetet, statens livsmedelsverk och statens veterinärmedicinska anstalt. Innehavaren av professuren skall medverka till samordning av forskarutbildningen främst mellan Uppsala universitet och lantbruksuniversitetet. Professuren har följande ämnesbeskrivning: "Ekotoxikologin behandlar sådana störningar i organismers funktion, som orsakas av toxiska föroreningar i naturen. Ämnesområdet innefattar föroreningarnas spridningsvägar, upptagning, fördelning och upplagring i organismer, deras nedbrytning och utsöndring. Till ämnesområdet hör dessa substansers och deras metaboliters effekter på djur och människor samt på cell- och organfunktion under varierande betingelser. Av särskild betydelse är sådana förändringar i arvs massa, fortplantningsfunktioner och andra fysiologiska mekanismer som kan ge störningar på populationsnivå och därmed påverka ekosystemen."

Slutligen bedrivs vid livsmedelsverket i Uppsala en omfattande forsk-

ningsverksamhet avseende livsmedlens sundhet. De nordiska lantbruks- och veterinärhögskolorna planerar också inom ramen för Nordiska rådet viss gemensam forskarutbildning bl. a. i toxikologi.

Lantbruksuniversitetet är mot denna bakgrund tveksam om nya resurser skall satsas för att åstadkomma den önskvärda forskningen och utbildningen utan vill föreslå, att innan beslut tas om resurser för forskning och utbildning inom det miljömedicinska området bör en inventering göras av vilka tillgängliga resurser som redan finns i landet och hur dessa kan utnyttjas.

På styrelsens för Sveriges lantbruksuniversitet vägnar

Lennart Hjelm

Inez Johnsson

Institutet för vatten- och luftvårdsforskning (IVL) har i skrivelse den 11 februari 1980 meddelat sig ej ha några synpunkter på medlemsförslaget då frågan ligger utanför dessa kompetensområde.

Landstingsförbundet:

Behovet av insatser inom det miljömedicinska området är omfattande och mycket talar för en ökad satsning på förebyggande åtgärder inom detta stora område. Det är mot bl. a. denna bakgrund som också landstingsförbundet vid sin kongress i juni 1979 hade anledning att diskutera frågan om hälsopolitik och om inrättandet av miljömedicinska enheter på central nivå inom respektive landsting. Den bärande tanken bakom tillskapandet av sådana enheter är att de skall utgöra ett stöd för och ett komplement till hälso- och sjukvårdens nuvarande verksamhet. Även inom det yrkesmedicinska området är det rimligt att på sikt räkna med ökade insatser från landstingens sida. Det är utan tvekan angeläget att förstärkningen av arbetsmedicinen får sin motsvarighet också inom det mer allmänna och bredare omgivningshygieniska området.

Att som föreslås i det nu remitterade medlemsförslaget tillföra Nordiska hälsovårdshögskolan resurser för forskning och utbildning inom det miljömedicinska området synes ligga väl i linje med skolans verksamhet i övrigt. Miljömedicinen utgör ett lämpligt komplement till skolans verksamhet inom forskning och utbildning på områden som epidemiologi och biostatistik, socialmedicin och preventiv medicin samt inom hälso- och sjukvårdsadministration.

Landstingsförbundet vill i detta sammanhang erinra om att staten

fr. o. m. juli 1980 beslutat inrätta ett fristående miljömedicinskt laboratorium med socialstyrelsen som chefsmyndighet. Laboratoriet skall ha till uppgift att studera miljöbetingade orsaker till ohälsa hos befolkningen och belysa kraven på en god miljö. Även inom verksamhetsområdena forskning och utbildning kommer laboratoriet att ha stora uppgifter. Detta markeras särskilt genom att flera medarbetare vid laboratoriet organisatoriskt också ges en anknytning till högskolan. Det är enligt landstingsförbundets uppfattning viktigt att skilda förstärkningar på forskning och utbildning också inom det miljömedicinska området ses i ett samlat perspektiv.

Landstingsförbundet förordar mot bakgrund av vad ovan framhållits en inventering och värdering av skilda alternativa möjligheter att förstärka forskningen och utbildningen inom det miljömedicinska området. Skulle en sådan värdering visa att en förstärkning av Nordiska hälsovårdshögskolans resurser på området ligger i linje med ett effektivt utnyttjande av de begränsade resurserna tillstyrker landstingsförbundet förslaget.

Stockholm den 28 februari 1980

Landstingsförbundet

Börje Hörnlund

Rune Carlsson

Svenska naturskyddsföreningen:

Det har på senare år blivit en ökande medvetenhet och kunskap om betydelsen av yttre miljöfaktorer för utvecklande av olika sjukdomar och ohälsa bland befolkningen. Miljömedicinen studerar dessa samband och försöker komma med förslag till åtgärder för att minska riskerna. Aktuella arbetsområden för miljömedicinen är: cancer och miljö, effekter på människors hälsa vid olika typer av energikällor, hälsorisker av bilavgaser m. m. (se vidare artikel om miljömedicinen inför 80-talet av professor Lars Friberg i Läkartidningen 1-2, s. 27-29, 1980).

Det är därför i och för sig positivt att ett medlemsförslag inom Nordiska rådet vill förstärka kompetensen inom miljömedicinen genom att inrätta en professur i ämnesområdet vid Nordiska hälsovårdshögskolan. Emellertid är det tveksamt om en sådan förstärkning i första hand skall ske vid hälsovårdshögskolan. I Sverige finns redan fyra väl fungerande miljömedicinska institutioner (institutionerna för hygien vid de medicinska högskolorna) vilka har egna laboratorieresurser. Vidare kommer den 1 juli 1980 omgivningshygieniska avdelningen vid statens naturvårdsverk att ombildas till statens miljömedicinska laboratorium, vilket torde innebära en

örstärkning för miljömedicinen. Även i andra nordiska länder finns väl byggda miljömedicinska institutioner.

Då den totala resursfördelningen till forskning inom miljömedicinen, trots prioritering, sannolikt kommer att bli begränsad i framtiden finns det en risk för minskande effektivitet om verksamheten sprids till alltför många institutioner. Det kan därför vara rimligt att samla de begränsade resurserna till redan befintliga miljömedicinska institutioner och, för Sveriges del, även till statens miljömedicinska laboratorium. Undervisningens kvalitet inom ämnesområdet miljömedicin vid Nordiska hälsovårdshögskolan bör kunna garanteras genom nära och goda kontakter med de befintliga institutionerna.

Sammanfattningsvis anser föreningen att det är väsentligt att förstärka forskningen och kompetensen inom ämnet miljömedicin. Det är emellertid viktigt att inrättandet av en ny professur i ämnesområdet vid Nordiska hälsovårdshögskolan är det bästa sättet. Föreningen skulle för sin del vilja föreslå att frågan utreds närmare innan ställning tas till förslaget.

Stockholm den 11 mars 1980

Svenska naturskyddsföreningen

Bengt Hamdahl

Ordförande

Klas Hjelm

Bitr. sekreterare

Sveriges läkarförbund:

Läkarförbundet är i princip positivt till ökade forskningsinsatser inom miljöområdet, men är tveksamt till om detta bäst sker på här föreslaget sätt. Ett ställningstagande förutsätter bl. a. en klar definition och avgränsning av ämnesområdet. Läkarförbundet nödgas emellertid konstatera att begreppet miljömedicin för närvarande saknar en klar, entydig och allmänt erkänd definition. Det bör i detta sammanhang framhållas att det redan idag bedrivs forskning med miljömedicinsk tillämpning vid ett flertal institutioner vid de medicinska fakulteterna i Sverige, t. ex. yrkesmedicin, allergologi, hygien, toxikologi m. fl.

I föreliggande förslag framhålls att miljökunskaper på högskolenivå hittills mest behandlats inom skogs- och lantbrukshögskolor och vissa tekniska högskolor. Med hänsyn till den utbildning och forskning som sedan länge bedrivits vid de medicinska högskolorna finner läkarförbundet denna framställning vilseledande. Inte minst de hygieniska institutionernas kapacitet för forskning och undervisning måste beaktas vid framtida övervägan-

den om hur den önskvärda ``miljömedicinska`` satsningen skall ästadkommas.

Det är enligt läkarförbundets mening viktigt att forskningen och forskarutbildningen inom miljöområdet/miljömedicinska området är fast förankrade i den grundvetenskapliga forskningen. Det är också viktigt att man, då den tilltänkta professurens ämnesområde närmare definierats, undersöker rekryteringsläget till en eventuell professur. Om rekryteringsläget skulle visa sig ogynnsamt bör man i första hand inrätta forskarrekruterings tjänster av den typ som framgångsrikt använts av Medicinska forskningsrådet.

Oaktat vad ovan sagts anser läkarförbundet det angeläget att Nordiska hälsovårdshögskolan ges förutsättningar att utvecklas till en motsvarighet till en School of Public Health enligt anglosaxisk modell.

Sammanfattningsvis anser läkarförbundet således att den föreslagna förstärkningen av Nordiska hälsovårdshögskolan med resurser för forskning och utbildning inom miljömedicinska området måste föregås av en precisering av ämnesområdet. Först därefter blir det möjligt att ta ställning till frågan om den ökade satsningen inom området bör ske inom hälsovårdshögskolan eller på annat håll.

Stockholm den 4 mars 1980

Sveriges läkarförbund

Utredningsavdelningen

Ulf Schöldström

Ingemar Eckerlund

Svensk sjuksköterskeförening:

Enligt vår mening är utbildning såväl i miljövård som inom det miljömedicinska området eftersatt. Likaså kan konstateras att behovet av forskning inom dessa områden är mycket stort. Vår miljö har de senaste åren förändrats på ett påtagligt sätt. Man kan notera att en rad sjukdomar med all sannolikhet orsakas av faktorer i vår miljö.

I sjuksköterskans arbete ingår dels att vårda redan sjuka men – i lika hög grad – att via en rad förebyggande åtgärder minska risken för sjukdom. Sjuksköterskans kunskaper om vård av människor, mänsklig miljö och förebyggande åtgärder bör kunna utnyttjas och komma andra till godo genom bl. a. forskarinsatser. En förutsättning härför är att möjligheter för utvidgad utbildning och forskning skapas. SSF menar att ämnet miljövård/miljömedicin får anses ligga inom Nordiska hälsovårdshögskolans intresse- och ansvarsområde. Det är därför nödvändigt att tillskapa resurser för undervisning och forskning i detta ämne.

Svensk sjuksköterskeförening anser det som väsentligt att påpeka att ena utökade verksamhet inom hälsovårdshögskolans ram inte får minska möjligheten att fortsättningsvis anordna kurser i utveckling och forskning i omvårdnad. Dessa kurser bör planeras så att de ger kunskap som otiverar en Masters Degree in Public Health.

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställer Svensk sjuksköterskeförening att Sjuksköterskors Samarbete i Norden verkar för att resurser inom Nordiska hälsovårdshögskolan tillskapas för utvidgad kursverksamhet i omvårdnadsforskning och för forskning och utbildning inom ett miljömedicinska området.

Stockholm den 8 februari 1980

För Svensk sjuksköterskeförening

Ulrica Croné

Ordförande

Sveriges veterinärförbund:

Nordiska hälsovårdshögskolans basresurser inom det veterinärmedicinska området, laboratorieresurser och anknytning till praktisk verksamhet m. m. har bedömts för små för att kunna utgöra bakgrund till en adekvat undervisningsverksamhet i sak. Det har därför vid flera tidigare tillfällen uttalats att kurser avsedda enbart för veterinärer inte bör arrangeras vid Nordiska hälsovårdshögskolan.

Med hänsyn till Nordiska hälsovårdshögskolans relativt små resurser i förhållande till övriga högskolor och universitet utom möjligen i speciella områden – torde kunna ifrågasättas om forskning i någon större utsträckning skall bedrivas vid högskolan. De resurser som samfällt kan ställas till förfogande och som ändå erfordras inom miljöområdet vid redan etablerade institutioner och laboratorier inom varje land bör inte onödigtvis splittras. Tillgängliga förstärkningar torde i stället behöva gå till dessa för att därmed bäst kunna göra nytta.

Nordiska hälsovårdshögskolan bör enligt förbundets mening i stället koncentrera sig på att för de nordiska ländernas gemensamma intresse samordna de erfarenheter och resultat som tas fram i respektive land.

Förbundet ställer sig – beträffande miljömedicinsk forskning berörande det veterinärmedicinska fältet – mycket tveksam till utbyggnad av Nordis-

ka hälsovårdshögskolans resurser för forskning i den generella form som förslagsställarna framlagt.

Stockholm den 30 april 1980

Sveriges veterinärförbund

Amelie Lothigius

Medlemsförslag

om nordisk forskning angående bilavgasernas inverkan på hälsa och miljö

(Väckt av Rune Gustavsson, Bror Lillqvist, Essen Lindahl och Rolf Sellgren)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk Råd, Trafikutvalget:

Vid 28:e sessionen antogs rekommendation nr 9/1980, som har som utgångspunkt att möjligheter redan nu föreligger att konstruera miljövänligare fordon än de som idag dominerar den löpande produktionen. Ministerrådet anmodas med anledning därav att låta utreda möjligheterna att stimulera produktion och bruk av bl. a. miljövänligare motorfordon, t. ex. genom differentierade bilavgifter.

Medlemsförslag A 576/s syftar till att den förekommande forskningen i Norden kring bilavgasernas inverkan på hälsa och miljö utvecklas och samordnas. Motivet anges vara bl. a. att gemensamma nordiska forskningsresultat torde öka de nordiska ländernas möjligheter att påverka besluten i t. ex. ECE.

Rekommendation nr 9/1980 och det föreliggande medlemsförslaget syftar sålunda båda till att söka minska de miljömässiga olägenheter som den under de senare åren ökade bilismen medfört. Rekommendationen och medlemsförslaget tar däremot upp olika sidor av problemen.

Trafikutskottet vill för sin del särskilt betona behovet av att samordna forskningen kring alla aspekter av bilismens negativa sidor, främst utsläpp av giftiga gaser, hög bullernivå, orationell resursdisponering och otillräcklig trafiksäkerhet. Erfarenhetsmässigt medför nämligen förbättringar på det ena av de ovannämnda områdena ofta ökade problem på något av de andra. Med hänsyn till det ovan anförda intar trafikutskottet positiv ståndpunkt till medlemsförslaget.

Stockholm den 5 augusti 1980

För Nordiska rådets trafikutskott

Marjatta Väänänen

Ordförande

Nordiska hälsovardshögskolan:

Det problemområde som tas upp i motionen är en viktig del inom miljömedicinen och diskuteras i flera av hälsovardshögskolans kurser och konferenser, t. ex. i kursen i omgivningshygien, både för medicinare och för tekniker. Under varen kommer en särskild nordisk konferens att ägnas åt "Barnens totala trafikmiljö", där förutom avgasproblemet också andra ogynnsamma faktorer för barnens hälsa kommer att belysas, som t. ex. olycksrisker, buller och stress.

Som framhålles i motionen är emellertid de faktiska kunskaperna på området fortfarande relativt begränsade och ytterligare forskning är därför angelägen. Ett nordiskt samarbete skulle innebära fördelar genom att befolkningsunderlaget blir större och genom att dubbelarbete undviks. Om Nordiska hälsovardshögskolans äskande om en professur i miljömedicin blir beviljat, kommer högskolan med sin redan befintliga sakkunskap i epidemiologi och socialmedicin att kunna ge väsentliga bidrag till en sådan samplanering av nordiska projekt kring bilavgasernas inverkan på hälsan.

Göteborg 30 januari 1980

Sven-Olof Hedengren

Ordförande

Lennart Kohler

Rektor

Nordisk bilteknisk komité:

Det er NBK's synspunkt at udstødningsgas fra køretøjer er et spørgsmål som kræver betydelig opmærksomhed. Der bør stilles tekniske krav til køretøjer på dette område, som er formuleret ud fra en samlet vurdering af miljømæssige, energimæssige og økonomiske hensyn. Disse krav bør udformes således, at de kan danne grundlag for tekniske løsninger som indebærer stort set uændret udslip i hele køretøjets levetid, og som giver mulighed for et effektivt kontrolsystem.

I denne sammenhæng vil NBK understrege vigtigheden af samordning, ikke kun inden for Norden, men også med de krav, der er formuleret af FN's økonomiske kommission for Europa (ECE). Dette standpunkt begrundes dels med, at samordnede krav er en nødvendig forudsætning for, at der kan udvikles tekniske løsninger, som er optimale med hensyn til økonomi og pålidelighed, dels med at en effektiv kontrol fra myndighedernes side vil blive væsentligt vanskeliggjort, hvis ikke en sådan samordning har fundet sted.

NBK mener, at det foreslåede forskningssamarbejde vil kunne bidrage til en vurdering af de krav, som bør stilles til fremtidens køretøjer, samt være til væsentlig støtte for de nordiske landes bestræbelser med at gøre ECE-kravene acceptable. Man vil derfor støtte forslaget.

NBK vil endvidere pege på, at de nationale myndigheder, som er repræsenteret i komiteen, er i besiddelse af betydelig praktisk erfaring, når det gælder kontrol af køretøjer. Da virkningen af de tekniske bestemmelser, som til enhver tid er gældende for køretøjsparken, i høj grad er afhængig af opfølgning og kontrol, anses det derfor naturligt, at disse myndigheder deltager i det foreslåede arbejde.

København, den 19 marts 1980

O. V. Jørgensen
Formand

Sykepleiernes Samarbeid i Norden henvisar i skrivelse den 18 mars 1980 till vttrandan från uttalanden från de nationella medlemsorganisationerna (se nedan).

Danmark

Miljøministeriet:

Materialet er tillige sendt til undervisningsministeriet, indenrigsministeriet og justitsministeriet og senere yderligere til arbejdsministeriet, arbejdstilsynet.

Miljøministeriet er anmodet om at koordinere udtalelserne fra de tilskrevne myndigheder.

I denne anledning skal miljøministeriet, miljøstyrelsen efter at have modtaget de udbedte udtalelser anføre, at det generelt findes ønskeligt at øge forskningen på dette område, og at man ser positivt på en nordisk koordinering af arbejdet.

Arbejdstilsynet fremhæver endvidere, at en række indholdsstoffer i benzin rummer uønskede skadevirkninger på helbred og miljø. Det er således påvist, at skadevirkninger af bly fremkaldes ved lavere blypavirkning end man tidligere har troet, og specielt er de medicinske aspekter vedrørende de organiske blyforbindelser uafklarede. Opmærksomheden henledes på, at en lang række arbejdstagere er specielt udsatte for benzin og udstødningssgasser. Der peges tillige på, at den nordiske embedsmandskomité for arbejdsmiljøspørgsmål har nedsat en arbejdsgruppe for arbejdsmedicin og arbejdshygiejne, som har planlagt i 1980 at gennemføre dokumentationsarbejde vedrørende sundhedsskadelige effekter af benzin.

Undervisningsministeriet anfører i sin udtalelse, at det lægevidenskabelige forskningsråd har anbefalet, at forskningsprojekter vedrørende bly i benzin søges koordineret på nordisk plan.

Justitsministeriet har henledt opmærksomheden på, at der på et møde

den 27. november 1979 i den nordiske embedsmandskomité for miljøspørgsmål blev nedsat en nordisk arbejdsgruppe med henblik på at udarbejde konkrete nordiske projektforslag om bilers udstødning samt udarbejde forslag til, hvordan det nordiske samarbejde om biludstødningsgasser under embedsmandskomitéen for miljøspørgsmål bør koordineres.

– Miljøstyrelsen og justitsministeriet er repræsenteret i denne arbejdsgruppe og er indforstået med, at de opgaver, der måtte opstå i forbindelse med vedtagelsen af medlemsforslaget, henlægges til arbejdsgruppen.

Miljøstyrelsen ønsker i sagens anledning endvidere specielt at henlede opmærksomheden på behovet for forskning vedrørende biludstødningsgassers kræftfremkaldende egenskaber. Der kan peges på, at der sandsynligvis er forskel på de kræftfremkaldende egenskaber i diesel- og benzinudstødningsgas, men der kan måske også vises forskelle mellem forskellige motorkonstruktioner. *Miljøstyrelsen* vil yderligere pege på, at der savnes vurdering af udstødningsgassers effekt på den almindelige befolkning. Det må i den sammenhæng formodes, at cyklister er en specielt udsat gruppe, idet de har en betydeligt forøget vejtrækning og almindeligvis opholder sig på gaden på tidspunkter, hvor forurening med udstødningsgasser er meget stor. Da en stor del af den danske befolkning regelmæssigt benytter cyklen, er der her en mulighed for at studere denne specielle risikogruppe. *Miljøstyrelsen* er ikke bekendt med, at der for øjeblikket foregår forskning vedrørende virkningen af udstødningsgasser på cyklister.

På denne baggrund kan de hørte ministerier og styrelser anbefale det nordiske medlemsforslag, hvorefter den i Norden forekommende forskning vedrørende biludstødningsgassers indvirkning på sundhed og miljø udvikles og samordnes.

København, den 20 marts 1980

Karen Westerbye-Juhl

Føroya landsstýri har i skrivelse den 10 februar 1980 forklarat sig tillstyrka medlemsforslaget.

Kommunernes Landsforening har i skrivelse den 17 januar 1980 forklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsforslaget.

Amtsrådsforeningen i Danmark:

Forslagstillerne finder således, at bilgassernes skadevirkninger er så alvorlige og rejser så mangeartede problemer, at en planlægning og samordning af forskningsinitiativerne i de enkelte nordiske lande vil være nødvendig for at opnå tilfredsstillende forskningsresultater, ligesom en fordeling af forskningsprojekterne vil virke ressourcebesparende.

På denne baggrund har Nordisk Råds danske sekretariat anmodet Amtsrådsforeningen om at fremsætte en udtalelse over forslaget eller eventuelt stille supplerende oplysninger til rådighed.

I den anledning skal man meddele, at Amtsrådsforeningen kan tilslutte sig, at Nordisk Ministerråd behandler spørgsmålet om samordning af forskningen inden for omhandlede emne i de enkelte nordiske lande, idet man i øvrigt ikke har supplerende bemærkninger.

København, den 1. maj 1980

P.f.v.

E.b.

Torben Brøgger

Københavns Magistrat:

Magistratens 5. afdeling skal i denne anledning udtale, at udviklingen i den generelle luftforurening i de senere år har bevirket, at trafikens luftforurening har relativt større betydning i dag end tidligere, fordi luftforureningen fra opvarmning og energifremstilling er formindsket. Trafikforureningens relative andel vil vokse i København, efterhånden som fjernvarme vinder større udbredelse. Der er derfor gode grunde til at ofre luftforurening fra trafikken større opmærksomhed.

Magistratens 5. afdeling kan anbefale, at man forsøger at udvikle og samordne de nævnte forskningsaktiviteter.

København, den 21 marts 1980

Ivan Hansen

Hans Lunde

Frederiksberg Kommune:

Saledes foranlediget skal man som sekretariat for kommunalbestyrelsen meddele, at kommunen ikke mener at kunne udtale sig om det foreliggende forslag på sagens nuværende stade, hvor det drejer sig om at koordinere forskningsindsatsen i de nordiske lande.

Frederiksberg Kommune skal dog – som en storbykommune – samtidig udtrykke sin interesse for sagen.

København, den 29. januar 1980

G. Kastberg

P. Kolringen

Danmarks Naturfredningsforening har i skrivelse den 1 april 1980 forklarat sig stødja medlemsforslaget.

Oliebranchens Fællesrepræsentation henvisar i skrivelse den 2 april 1980 till yttrande från Svenska petroleum institutet av den 10 mars 1980 (se nedan).

Den almindelige danske Lægeforening:

Efter at sagen har været behandlet i lægeforeningens hygiejnekomité kan man meddele, at lægeforeningen i princippet går ind for det fremsendte forslag.

Man skal dog ikke undlade at gøre opmærksom på, at der bl. a. i Danmark, Forbundsrepublikken Tyskland samt i Sverige foregår en række intensive teknologiske undersøgelser over muligheden for at iblande den ordinære benzin op til 20% ethyl- eller methylalkohol. Undersøgelsernes mål er at kunne fremstille ethyl- og methylalkohol af lokale råstofkilder som f. eks. sukkerroer, kartofler, melasse, halm og træmasse. Der vil på denne måde kunne spares betydelige økonomiske ressourcer til udgifter til indkøb af udenlandsk råolie. Iblanding af ovennævnte stoffer vil betyde en kraftig øgning af benzinens oktantal, hvis konsekvens muligvis vil være, at man helt kan undgå at tilsætte bly i benzinen. Det er lægeforeningens opfattelse, at alkoholtilsætningen vil få dybtgående virkninger på udstødningsgassernes sammensætning, hvorfor man skal henstille, at ovennævnte teknologiske forhold indgår i den foreslåede samordnede nordiske forskning omkring emnet.

København, den 13 marts 1980

Francis Zachariae

Dansk Sygeplejerad har i skrivelse den 19. februar 1980 forklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Landsforeningen Danmarks Bilruter:

Vi kan oplyse, at der i Danmark ikke mere findes benzindrevne busser. Bussernes drivmiddel er dieselolie, der ikke har nogen synderlig luftforurening til følge.

I øvrigt henviser vi til medfølgende afskrift af et brev, der er tilsendt Justits-, Miljø- og Trafikministeriet (Ministeriet for offentlige arbejder) i Danmark den 11. november 1977 (se Bihang).

Dette brev er et resultat af nogle drøftelser, der fandt sted på et Nordisk Busmøde i Reykjavik i september 1977.

København, den 29. februar 1980

Danmarks Bilruter

Ib Larsen

Direktor

BIHANG

Skrivelse till justitsministeriet m. fl. angående bussarnas inverkan på miljön

Busorganisationerne i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige har på et møde i Reykjavik den 19. og 20. september 1977 drøftet de stadig strengere krav, som stilles til busserne, på grund af ønsker om bedre arbejdsmiljø for chaufførerne og et bedre ydre miljø. Særskilt interesse knytter sig til støj- og udstødningsproblemerne. Organisationerne er beredte til at medvirke til miljøforbedringer i bustrafikken og til at samarbejde med de nationale myndigheder om dette, jfr. vort fælles brev af 12. november 1976 til de nordiske landes vejmyndigheder.

Organisationerne forstår og accepterer branchens og virksomhedernes ansvar for miljøet, men vi vil derudover tillade os at henlede opmærksomheden på følgende vigtige ting i denne forbindelse.

1. For landevejs- og landsbytrafikken betyder den forurening og støj som busser forårsager i det ydre miljø næppe noget reelt problem. I bytrafikken, specielt i de større byer, udfører busserne oftest en meget stor del af den totale trafik, mens deres andel af den samlede støj og luftforurening fra trafikken er minimal!

Målinger i flere nordiske hovedstæder viser f. eks. at bussernes andel af luftforureningen er på omkring 1%. Det er derfor vigtigt, at der stilles mindst lige så strenge miljøkrav til personbiltrafikken som til bustrafikken.

Ensidige krav til bustrafikken vil for det første have minimal effekt. For det andet vil bekostelige miljøændringer for bussernes vedkommende medføre, at disse direkte eller indirekte overføres til passagererne. Dermed svækkes bussernes konkurrenceevne – og følgen vil blive et øget personbilforbrug og øgede miljøproblemer.

2. Mange af de miljøforbedringer der ønskes, både for chauffører og i forhold til det ydre miljø, er teknisk vanskelige og meget kostbare. De vidtgående krav der stilles i dag eller som antydes for fremtiden, fører til at alle udviklingsressourcer koncentrerer om disse opgaver, mens der lægges for lidt vægt på de mindst lige så nødvendige forbedringer af transportkvaliteten for passagererne!

Vi vil stærkt understrege, at de virkelig betydelige miljøforbedringer i trafikken først kommer, når en stor del af trafikanterne går over fra personbil til bus. Derfor må miljøændringer i trafikken først og fremmest tjene dette formål! Vi beder de nordiske landes trafik-, miljø og færdselsmyndigheder om at lægge en væsentlig vægt på de her fremførte synspunkter.

København, den 11. oktober 1977

Chr. Smed

Landsformand
Turistvognmændenes
Landsorganisation

Vagn Nielsen

Landsformand
Landsforeningen
Danmarks Bilruter

Ib Larsen

Direktør
Danmarks Bilruter

Automobil-Importørernes Sammenslutning:

Arbejdet med foranstaltninger til mindskelse af luftforureningen kan vi selvsagt give principiel tilslutning. Det er vanskeligt for os at vurdere, hvorvidt det vil være hensigtsmæssigt at etablere en speciel nordisk forskning på området. Men i givet fald bør det ikke ske uden nøje koordinering med det arbejde, som udføres i ECE's og EF's regi. Det internationale samarbejde har som bekendt allerede resulteret i en række bestemmelser, som er eller vil blive gennemført: En grænse for kulilte har været gældende i Danmark siden 1973, og så snart det er praktisk muligt vil blyindholdet i benzin blive reduceret til 0,15 gr. pr. l. (fra de nugældende 0,40 gr.).

Hvad angår Danmarks placering i det nordiske samarbejde, bør det naturligvis erindres, at EF-samarbejdet nødvendigvis må have højere prioritet end det nordiske, hvor der er tale om tekniske bestemmelser vedrørende biler. Bestemmelser, som ville indebære, at de biler, der importeres til Danmark, skulle ændres i forhold til normen i de øvrige EF-lande, ville

således ikke kunne accepteres. De resultater, der eventuelt måtte fremkomme af et nordisk forskningsarbejde, bør derfor søges udmøntet via EF.

Hellerup, den 21. februar 1980

P. b. v.

E. Ebsen Petersen

Landsforeningen danske Vognmænd:

De miljø- og sundhedsmæssige problemer, der opstår i forbindelse med udstødningsgas, er efter landsforeningens opfattelse hovedsagelig problemer, der kan henføres til de benzindrevne køretøjer. De problemer, der kan henføres til dieseldrevne køretøjer, har ikke nær samme grad af farlighed.

Det kan således nævnes, at man normalt antager, at 75% af den bly, der tilsættes motorbenzin, i sidste instans ender i atmosfæren. Dieselolie derimod indeholder ikke blyforbindelser.

Mængden af kulbrinter i udstødningsgassen er ca. 5 gange større fra benzinkøretøjer end fra dieselskøretøjer. I øvrigt er der specielt vedrørende kulbrinter et betydeligt behov for yderligere forskning i disse stoffers skadelige virkninger.

Også mængden af kulilte i udstødningsgassen er ganske betydelig for benzinkøretøjer. For dieseldrevne køretøjer udgør det omkring 10% af udslippet fra benzindrevne køretøjer.

En eventuel fællesnordisk forskning omkring udstødningsgassernes indvirkning på helbred og miljø, et projekt, som landsforeningen fuldt ud kan gå ind for, bør derfor især rettes mod de benzindrevne køretøjer. Alligevel bør man dog ikke overse, at der også på en række områder er behov for yderligere forskning vedrørende de dieseldrevne køretøjer.

Man bør i øvrigt være opmærksom på, at antallet af benzindrevne lastvogne er yderst beskedent. Inden for landsforeningen arbejder vi hovedsagelig kun med lastvogne, der har en totalvægt på over 6,0 tons. I denne gruppe (over 6 t totalvægt) er der 39.739 dieselvogne (92,5%), 3.181 benzinovogne (7,4%) og 55 gasdrevne vogne (0,1%).

København, den 19. marts 1980

P. L. V.

Kurt Birk

Turistvognmændenes Landsorganisation har i skrivelse den 18 marts 1980 forklarat sig ikke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Dansk Cyklistforbund:

Cyklistforbundet anser bilernes luftforurening for et alvorligt problem for alle trafikantgrupper og for miljøet. Trafikanternes problem er særlig stort i snævre gaderum hvor luften er stillestående. Miljøproblemerne (her tænkes især på blyforureningen) er især alvorlig langs de store veje.

Cyklisterne er sandsynligvis en af de trafikantgrupper, der er mest udsat for bilernes luftforurening. Dette skyldes, at de færdes meget tæt på bilerne og at de har et højere luftskifte end fx. bilister og buspassagerer.

Luftforureningen fra bilerne (herunder også gummipartikler fra dækkene og asbestpartikler fra bremserne) kan således tænkes at give cyklisterne en særlig høj risiko for at pådrage sig luftvejssygdomme (fx. lungekræft). Det er endvidere muligt, at høje koncentrationer af kulmonooxyd kan påvirke cyklisternes reaktionsevne i negativ retning og derved yderligere forøge cyklisternes høje ulykkesrisiko.

Dansk Cyklist Forbund hilser Nordisk Rads initiativ velkomment og håber, at en undersøgelse af disse forhold kan medføre indgreb til begrænsning af bilernes luftforurening. Vi håber samtidig, at der vil blive afsat de fornødne økonomiske midler til denne undersøgelse.

Cyklistforbundet vil gerne støtte eventuelle praktiske målinger ved at stille "forsøgspersoner" til rådighed.

København, den 15 marts, 1980

Niels Jensen

Medlem af hovedbest.

Finland

Ministeriet för inrikesärendena, miljövårdsavdelningen:

Ministeriet för inrikesärendena har tagit del av ovan nämnda ärende. Medlemsförslaget har handlagts av ministeriets för inrikesärendena miljövårdsavdelning och det i anknytning till ministeriet verkande miljövårdsrådet. Uttalande avgett av miljövårdsrådets generalsektion har bifogats (*se nedan*).

Ministeriet för inrikesärendena konstaterar att förslaget har utarbetats med sakkunskap. Ministeriet vill dock göra några preciseringar. På första sidan av förslaget står det, att Finland tillämpar samma avgasreningskrav som EG. Lagstiftningen om luftvard är dock av mycket allmän karaktär och en speciell luftvardslag är ännu föremål för beredning i ministeriet för inrikesärendena. Trafikministeriet har dock utfärdat ett beslut om att den s.k. ECE-regeln också skall tillämpas i Finland fr.o.m. 1984 för alla bilmodeller.

A andra sidan kan man speciellt från den finskspråkiga versionen av förslaget få en sådan bild att bara knappa forskningsresurser står till den svenska s. k. bilavgaskommitténs förfogande. Till kommitténs förfogande står dock totalt 6.4 M SRK ända till 1.7.1981. Detta är tre gånger ämbetsmannakommitténs för miljövarsfrågor hela budget för år 1980.

I slutet av förslaget har man nämnt, att ämbetsmannakommittén för miljövarsfrågor på hösten 1979 skall överväga att tillsätta en arbetsgrupp för att utarbeta projektförslag i bilavgasfrågor. Arbetsgruppen har också tillsatts och den skall slutföra sitt arbete före 30.4.1980.

Ministeriet för inrikesärendena konstaterar att det är viktigt att den finska delegationen i Nordiska rådet ställer sig positivt till förslaget. Ministeriet papekar ända att den del av ämbetsmannakommitténs för miljövarsfrågor budget som står till luftvårdsforskningens förfogande är relativt begränsad och, att de medel som i dag används i Finland för bilavgasforskning tills vidare är nästan obefintliga. Av de luftvårdsprojekt som finansieras av ämbetsmannakommittén för miljövarsfrågor tycks det mest intressanta för Finland den närmaste framtiden vara det i år med 100 000 nkr. finansierade projektet om strategi för luftövervakning i städer i synnerhet om luftvårdslagen träder i kraft inom de närmaste åren.

Helsingfors den 17 mars 1980

Olli Paasivirta

Tf. biträdande avdelningschef

Seppo Sarkkinen

Planerare

Miljövarsrådet¹:

1. Allmänt

Medlemsförslaget i Nordiska rådet fäster med skäl uppmärksamhet vid behovet av samnordisk forskning om bilavgasernas inverkan på hälsa och miljö. Trots att bilavgashalterna utforskats mycket också i Norden, har man inte tillräckliga kunskaper. I synnerhet är det skäl att understryka nödvändigheten av att anordna forskningsverksamhet och informationsutbyte mellan de nordiska länderna samt gemensamt uppträdande från de nordiska ländernas sida i internationella organisationer som behandlar dessa frågor.

¹ Yttrandet översatt från finska

2. Några anmärkningar

I forskningsarbetet har man hittills i första hand koncentrerat sig på att utforska bilavgasutsläpp från bensindrivna motorfordon. På denna bas har man försökt utfärda bestämmelser om begränsningar av olika ämnen samt söka efter alternativ till de använda tillsatssämnena. Vid sidan av detta borde man fästa uppmärksamhet också vid bilavgaser från motorfordon som använder andra bränslen, framför allt dieselloja.

Som en viktig del av utforskningen av bilgasproblemen borde man effektivisera utforskningen av alla orsaker till bilavgasproblemen. Inom sådana forskningsområden kan nämnas fordonstekniska faktorer, inverkan av olika trafikledsanordningar och trafiksituationer samt kollektivtrafikens (i synnerhet den eldrivna) betydelse för en minskning av avgasmängderna.

Av central betydelse är insamlandet av omfattande kunskaper om bilavgasernas hälsorisker och lösningsmodeller för bilavgasproblemen samt informationsutbytet, varvid man också borde utreda om det finns internationella undersökningar inom samma område. Redan i ljuset av nuvarande kunskaper är det möjligt att börja minska bilavgasproblemet.

3. Slutsats

Med hänvisning till det ovan sagda finner radet det viktigt att Nordiska rådets Finlands delegation främjar medlemsförslagets intentioner och beaktar miljövarsradets synpunkter i ärendet.

Helsingfors den 14 mars 1980

Martti Markkula
Ordförande

Kvästi Suonio
Generalsekreterare

Trafikministeriet:¹

I anledning av Nordiska rådets ovan nämnda medlemsförslag får trafikministeriet konstatera att de första bestämmelserna om begränsning av person- och paketbilars avgasföreningar utfärdades i Finland den 1.10.1979. Begränsningarna avser avgasernas kolmonoxid-, kolväte- och kväveoxidhalt.

De utfärdade bestämmelserna avser nya biltyper som tas i bruk efter den 1.1.1981 och alla nya bilar som tas i bruk efter den 1.1.1984. Bestämmelserna motsvarar ECE-reglementet nr. 15 och motsvarande bestämmelser gäller också inom EEC-området.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Tills vidare har inga bestämmelser om blyet givits och uppenbarligen hör deras utfärdande inte heller till trafikministeriets verksamhetsområde.

I praktiken har den trafikministeriet underlydande väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i sin verksamhet fäst uppmärksamhet vid problem i samband med luftförorening. Vid väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har också utarbetats en litteraturstudie angående av vägtrafiken förorsakad blyförorening.

Trafikministeriet ställer sig positivt till medlemsförslaget, men konstaterar att de i de olika nordiska länderna redan utförda utredningarna bör sammanfogas innan nya gemensamma utredningar påbörjas. En jämförelse av de olika nordiska ländernas bestämmelser kan dock försvaras av att de bestämmelser som tillämpas i Sverige delvis skiljer sig från dem som tillämpas i de övriga länderna.

Utöver de i medlemsförslaget omtalade ämnesomradena kunde man enligt trafikministeriets uppfattning i samarbete också utreda hur utfärdande av visst slags bestämmelser om avgasföroreningarnas begränsning skulle påverka omgivningen och energisituationen samt hurdana kostnadsverkningar dessa bestämmelser skulle ha. Ytterligare borde utredas hur bestämmelsernas iakttagande kunde kontrolleras och om det lönar sig med dylik kontroll. På lång sikt borde man försöka åstadkomma en fullständig kostnads- nyttoanalys av åtgärder för begränsning av avgasföroreningar och deras verkningar.

Det kan också konstateras att Nordiska vägtekniska förbundet (NVF) år 1978 har tillsatt en arbetsgrupp med uppgift att undersöka relationen mellan trafikmängd och mängden av kolmonoxid och kväveoxid i luften. En mellanrapport kommer att utges sommaren 1980.

Helsingfors den 20 mars 1980

Reino J. Auvinen

Kanslichef

Markku Lehtinen

Sekr. för internationella ärenden

Social- och hälsovårdsministeriet:

I medlemsförslaget hänvisas till den pågående forskningen om blyföroreningars verkan bl. a. på barns mentala hälsa. Man anser att det ännu behövs förstärkta forsknings- och undersökningsinsatser i fråga om bilavgasproblemen. Förslagsställarna konstaterar, att problem med bilavgaser är aktuella i hela Norden och att det borde finnas möjligheter till ett forsknings-samarbete på området. Mot denna bakgrund föreslås, att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att utveckla och sam-

ordna den i Norden förekommande forskningen kring bilavgasernas inverkan på hälsa och miljö.

Under senare år har man livligt diskuterat inverkan av bilavgaser på miljön och människan. Man har speciellt fäst uppmärksamhet vid polycykliska aromatiska kolväten, som förekommer rikligt i avgaser från dieselmotor. Det har visat sig att dessa kolväten är karsinogena och att de i själva verket kan utgöra ett större potentiellt hot mot hälsan än de uppmärksammade blyföroreningarna.

Det nordiska forskningssamarbetet är för tillfället föremål för utbyggnadsplanering. Det gäller härvid bland annat att på nationellt och nordiskt plan försöka att bättre samordna forskning som har implicationer på olika samhällsområden. Frågan om bilavgasproblem berör olika samhällssektorer. Det är därför naturligt att samråd på det nordiska planet om den ovan åsyftade forskningen borde ske mellan bl. a. ämbetsmannakommittén för miljövårdsfrågor och ämbetsmannakommittén för arbetsmiljöfrågor. Vidare kunde medicinaldirektörerna och de medicinska forskningsråden dryfta frågan inom ramen för den gemensamma kontaktgrupp för hälso- och sjukvårdsforskning som tillsatts hösten 1979. Förutsättningarna för eventuella gemensamma forskningsinsatser kunde belysas vid ovan åsyftade samråd.

Helsingfors den 24 april 1980

Sinikka Luja-Penttilä
Social- och hälsovårdsminister

Henrik Astrom
Aldre regeringssekreterare

Helsingfors universitet, konsistoriet¹:

I Nordiska radet har väckts ett medlemsförslag om att radet skulle rekommendera Nordiska ministerradet att utveckla och samordna den i Norden förekommande forskningen kring bilavgasernas inverkan på hälsa och miljö. Utgångspunkten för förslaget utgör iakttagelsen att barn lättare än väntat får hjärnskador när de inandas blyhaltiga bilavgaser.

Universitetet konstaterar att barns större mottaglighet för blyskador länge har varit känd, men att man inte har någon klar uppfattning om storleken i känslighetskillnaden mellan vuxna och barn. Den senaste tidens forskning tycks visa att denna skillnad är större än man antagit. Man har dock inte någon klar bild av situationen.

¹ Yttrandet översatt från finska.

I Sverige har man på administrativ nivå beaktat de nyaste forskningsresultaten och ändrat på de högsta tillåtna blyhalterna för näringsmedel, så att de skulle skydda barnen för blyskador. I Finland har man däremot följt sådana maximihalter för näringsmedel som baserar sig på vuxnas mottaglighet. Denna situation har vallat förvirring bl. a. i Helsingfors, där koloniträdgårdarnas bladgrönsaker (bl. a. sallad och persilja) enligt de svenska normerna alla vore odugliga som människoföda (t innehåller över 0,3 ppm bly), medan en betydande del av dem enligt de finländska normerna duger som människoföda (under 1 ppm bly). Saken har dock inte någon riksfattande betydelse, eftersom de grönsaker som produceras på den finländska landsbygden även enligt de svenska normerna väl uppfyller de krav som härvidlag ställs på människoföda.

Eftersom blyföreningarnas betydelse för folkhälsan och naturhushållningen är oklar ur vetenskaplig och administrativ synpunkt måste man anse det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om samnordisk utredning om skador av bilavgaser som viktigt och brådskande. Då dessutom administrativa myndigheter från olika områden som bäst bereder utredningar om blyhalterna, anser fakulteten att ett i Nordforsks regi anordnat symposium om blyskadefragan skulle utgöra den bästa utgångspunkten för sakens nordiska behandling.

Universitetet är medvetet om att bly inte är det enda delproblemet i avgasproblematiken som behöver utforskas, men anser att samtidig behandling av många problem av olika karaktär onödigt kunde försvara lösningen av blyproblemen.

Helsingfors den 13 februari 1980

N. Oker-Blom

Rektor

Jukka Petänen

Bitr. sekreterare

Statens tekniska forskningscentral:

Luftföreningensproblemen koncentrerar sig i huvudsak till städerna och tätorterna. I dessa områden står bilavgaserna ofta för en betydande del av föreningarna. Forsknings- och utredningsarbetet kring bilavgaserna har varit av ringa omfattning i Norden; t. ex. i Finland har denna forskning saknats så gott som helt.

Orsaken till detta torde ligga i att problemen (med undantag av storstäderna) har uppstått först på 1970-talet; å andra sidan har det ansetts, att ett enskilt land icke kan påverka orsaken till problemen. Vid forskning om s. k. mikroföreningar (bl. a. bly, polycykliska aromatiska kolväten, ben-

sen) som går ut genom bilavgaser, har man kommit fram till att utsläppen borde utredas också utanför storstäderna.

Vid VTT bränsle- och smörjmedelslaboratorium har man utfört testkörningar med personbilar enligt ECE-15-normen. I samband med dessa tester har man också undersökt halterna av de olika avgaskomponenterna.

Med hänvisning till det ovanstående konstaterar VTT, att ett planlagt forskningsprojekt angående bilavgaser skulle vara av största betydelse, och att det väl skulle lämpa sig för samnordisk forskning. Av de områden, som nämnes i förslaget, kunde VTT närmast delta i en utredning angående vilka skadliga ämnen som uppkommer i olika trafiksituationer, och i vilka koncentrationer dessa ämnen förekommer. En förutsättning för detta är dock en samnordisk finansiering av projektet.

Helsingfors den 20 mars 1980

Veikko T. Rauhala

Direktor för Bränsle- och smörjmedelslaboratoriet

Erkki Hänenen

Forskningsprofessor för miljöskyddsteknik

Ålands landskapsstyrelse:

Landskapsstyrelsen förordar en nordisk samordning av forskningsresurserna inom avgasforskningens område för att förbättra resultaten och driva forskningen mera ekonomiskt.

Mariehamn den 17 januari 1980

Folke Woivalin

Lantråd

Ossian Svensson

Landskapsläkare

Oljebranschens centralförbund:

Förslagsställarna strävar till att genom forskningsresultat få fram lösningar som kunde medföra en minimering av de olika olägenheter som ansluter sig till bilavgaser. Målsättningen bör anses riktig och värd att understödhas. Ett forskningsarbete, som på i medlemsförslagets motivering utskisserat sätt ensidigt åsyftar åtgärder för införande av blyfri bensin kan

likväl inte vetenskapligt försvaras och kan inte heller, särskilt under nuvarande förhållanden och med beaktande av de globala oljeresurserna och ekonomiska faktorer, anses realistiskt eller ekonomiskt motiverat.

Av miljöskäl har man ständigt strävat till att begränsa användning av bly i motorbensin. Användning av bly är dock nödvändigt i och för att kunna uppfylla de oktantalsskrav bilparken uppställer. Om blyhalten i bensinet minskar, måste man för bibehållande av bensinets oktantal, så länge bilparken tekniskt förblir oförändrad, på raffinaderierna kunna producera flera högoktaniga komponenter. Detta förutsätter byggande av nya dyrbara enheter och dessutom en väsentligt ökad råoljaförbrukning. Bly kan däremot vid bensinframställning betraktas som energi, enär blyet gör det möjligt att med mindre råoljemätning än om bly icke användes tillverka en bensinkvalitet som håller ett visst erforderligt oktantal.

Den totala förbrukningen av råolja påverkas för bensinens vidkommande av två faktorer som i och för sig drar åt olika håll. Då oktantalet i bensinen ökar minskar bilmotorernas bränsleförbrukning, men å andra sidan ökar råoljaförbrukningen vid raffinaderiet allt efter det man höjer bensinets oktantal. En väsentlig nedsättning av blyhalten i bensin och framför allt en övergång till blyfri bensin skulle sålunda i praktiken innebära ett höjt bensinpris, minskad raffinierkapacitet och en väsentlig ökning av råoljaförbrukningen – beroende på utgångspunkt och målsättningsnivå ökar råoljaförbrukningen med 2...8%. Samtidigt ökar de enskilda bilarernas bensinförbrukning.

Det är även skäl att beakta, att till bilavgaser anslutna problem i och med den biltekniska utvecklingen – inte minst genom bensinsnålare motorer – och genom nya avgasnormer märkbart minskat. Trots en fortsatt urbanisering har vi redan mindre luftföroreningar och allt efter det bilparken successivt förnyas kommer bilens betydelse som luftförorenare i tätorterna ytterligare att minska. Huvudintresset bör i nuläget fästas vid en minskning av bilarnas bränsleförbrukning ännu från nuvarande nivå. Allt efter det till bilavgaser anslutna problem ytterligare under de närmaste åren minskar, torde man överhuvud böra fästa ännu större uppmärksamhet än hittills vid ett ekonomiskt utnyttjande av olja och övriga resurser.

För närvarande pågår såväl i Förenta Staterna som i olika biltillverkarländer i Europa intensiv forskning, som inriktar sig dels på bilmotorns konstruktion och dels på utnyttjande av icke kolvätebaserade ämnen som motordrivmedel. Tillsats av etrar (MTBE) eller alkohol i bensin ger samtidigt en möjlighet att minska blyhalten. Ytterligare utredes möjligheterna till utnyttjande av avgasfilter, som gör det möjligt att minska blyutsläpp med nationalekonomiskt sett väsentligt mindre kostnader än genom att eliminera blyet ur bensinen.

Omfattande forskningsarbete, som åsyftar en minskning av de problem som sammanhänger med bilavgaser och samtidigt en minskad bränsleförbrukning utföres även i övriga delar bl. a. inom bil- och oljeindustrins ram.

Från denna sektor må här nämnas de under de senaste åren med stöd av Europeiska gemenskapen av CEC och CONCAWE utförda undersökningarna. Enligt centralförbundets uppfattning lämpar sig en forskning av ifrågasvarande typ bäst uttryckligen för de länder, som har en egen bilindustri och inom ramen härför jämväl tillräckliga såväl ekonomiska som tekniska resurser.

Centralförbundet vill inte i och för sig ställa sig negativt till att det föreslagna forskningsprogrammet realiserar inom Nordiska rådets ram. Innan beslut i frågan fattas, bör man dock tillräckligt kartlägga resultaten av inom berörda bransch redan utförda undersökningar även som målsättningen och förutsättningarna för pågående internationella undersökningar. Med beaktande av ovan avsett, i övriga länder utfört forskningsarbete och det faktum, att i Norden egentligen bilindustri förekommer blott i Sverige och de även eljest i Norden förefintliga ringa förutsättningarna för det föreslagna forskningsarbetet synes igångsättande av eget forskningsarbete inte nödvändigtvis representera ett optimalt utnyttjande av förefintliga resurser.

Helsingfors den 16 april 1980

Oljebranschens centralförbund

Henrik Lundsten

Institutet för arbetshygien:

De toxikologiskt viktigaste beståndsdelarna i bilavgaser är bly, kolmonoxid, kväveoxider, polyaromatiska kolväten (PAH) samt en blandgrupp olika föreningar ss. kolväten och aldehyder. Sk. fotokemiska oxidanter kan ibland uppstå. Speciellt blyets och kolmonoxidens toxiska egenskaper är väl kända, inte minst genom erfarenheter från yrkesmedicinen. Kväveoxiderna, de fotokemiska oxidanterna samt många aldehyder har närmast retande effekter. Flera till PAH-gruppen hörande ämnen har cancerframkallande effekter.

Sammandrag över avgasernas toxiska ämnens inverkan på hälsa och miljö

Bly

Under 1960- och 1970-talen har ett stort antal forskningsrapporter publicerats rörande luftens halt av blyföreningar i städer, övriga tätorter och på landsorten. Likaså har dricksvattnets och olika födoämnen blyhalt kartlagts under varierande föroreningsbetingelser. Ett stort antal undersökningar har även gjorts rörande blyhalt i blod och urin hos olika befolkningsgrupper, och även arbeten om blyhalten i hår och tänder hos speciellt barn existerar.

Blyhalten i oförorenad lantluft rör sig om någon hundraedels mikrogram per kubikmeter, medan den i starkt trafikerade miljonstäder kan nå upp till 5–10 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. I Norden är typiska halter i stadsluft 0,5–1,5 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ med toppar på 3 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (t. ex. Hornsgatan i Stockholm, 40 000 fordon/t). En dygnet-runtexponering för halter omkring 1 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ skulle vid lätt fysisk aktivitet under dagen ge ett upptag av c:a 5 μg i dygnet (beräknad andningsvolym 15 m^3 , 30% absorption). Av detta utsöndras så gott som allt.

Speciellt 1960-talets undersökningar uppvisade förhållandevis höga blodblyhalter hos urban befolkning (medelvärden på 15–25 $\mu\text{g}/100$ ml blod) samt en tydlig skillnad mellan lands- och stadsbefolkning. Senare har man dock påvisat, att systematiska metodfel tidigare tenderade att ge alltför höga värden. Undersökningar från de senaste åren har utvisat betydligt lägre medelvärden för den s. k. normalbefolkningen. Sålunda har t. ex. nya undersökningar visat, att medelvärdet för blodbly hos barn i Tokyo legat så lågt som 5,4–9,8 $\mu\text{g}/10$ ml. Hittills opublicerade resultat från en stor undersökning i EEC-länderna har även utvisat, att medelblodblyhalterna i t. ex. Ruhr-området och Milano (som tidigare ansågs vara synnerligen starkt förhöjda) är c:a 10 $\mu\text{g}/100$ ml lägre än vad man tidigare trott, eller c:a 15 $\mu\text{g}/100$ ml.

I Norden, och speciellt i Finland, har man gjort stora befolkningsundersökningar rörande normalbefolkningens blodblyhalter. År 1975 publicerades H. Nordmans material på över 1 200 personer, representerande orter med olika starkt trafiktätthet (Helsingfors centrum, Helsingfors förstäder, Dickursby industriområde, Pertunmaa och Pyhäjärvi landskommuner). Medelvärdena i de olika befolkningsgrupperna varierade mellan 8 och 12 $\mu\text{g}/100$ ml. Ett undantag utgjorde Dickursbyområdet, där en koncentration av blyindustri är belägen. Det förekom inga nämnvärda skillnader mellan Helsingfors centrum och landsorten. Slutsatsen var, att trafiken hade en negligerbar effekt på blodblyhalten. I Nordmans undersökning ingick inte barn under 15 år. För att komplettera detta, har Institutet för arbetshygien på medicinalstyrelsens uppdrag 1979–1980 utfört en undersökning omfattande c:a 300 0–5-åriga barn representerande Helsingfors, Tammerfors och Åbo stads kärnor å ena sidan samt ett antal landskommuner å den andra. De preliminära resultaten ger ett medelvärde på 6,7 $\mu\text{g}/100$ ml för hela gruppen. Inga systematiska skillnader förekommer mellan stads- och landsbarn. Över 90% av blodblyvärdena i den nu pågående undersökningen på barn under 5 år var under 10 $\mu\text{g}/100$ ml.

En färsk undersökning från Stockholm ger liknande resultat. I denna undersökning ingick 103 barn på daghem, födda 1973–1975. Barnen hade valts ut från miljöer i Stockholms innerstad. Urvalet omfattade dels barn, som normalt vistas i miljöer med hög trafikbelastning, dels barn som normalt vistas i miljöer med ringa trafik. Medelvärdet för gruppen med hög trafikbelastning låg på 6,3 $\mu\text{g}/100$ ml medan medelvärdet för gruppen med låg trafikbelastning likaså var 6,3 $\mu\text{g}/100$ ml. Ingen effekt av trafiken kunde

sålunda påvisas. De uppmätta värdena var absolut sett mycket låga samt överraskande väl överensstämmande med värdena i den finska undersökningen.

Tidigare studier gjorda i Sverige har i stort sett gett samma resultat. I en undersökning av blyhalten i blodet hos nyfödda barn 1973–74 var medelvärdet $7,6 \mu\text{g}/100 \text{ ml}$. Härvid förekom en liten absolut skillnad mellan barn till mödrar som bott i lågutfallsområde jämfört med mödrar som bott i medel- och högutfallsområde, $4,4$ respektive $7,3$ – $8,0 \mu\text{g}/100 \text{ ml}$. År 1978 genomförde hälsovårdsförvaltningen i Landskrona en undersökning av blodbly hos 515 skolbarn. Skolbarnen grupperades i tre grupper enligt förmodad luftföreningsgrad. Mätningen visade genomsnittshalter på $6,8$, $6,1$ och $5,8 \mu\text{g}/100 \text{ ml}$.

I Danmark genomfördes 1977 en större blodblyundersökning på barn. 39 daghemsbarn i ett tätbefolkat område i centrala Köpenhamn hade medelvärdet mellan $6,7$ och $8,3 \mu\text{g}/100 \text{ ml}$, medan 64 barn i ett kontrolldaghem med låg föroreningsnivå hade ett medelvärde på $5,6 \mu\text{g}/100 \text{ ml}$. Här förekom alltså en obetydlig skillnad mellan grupperna, men de absoluta värdena var ytterst låga.

Man citerar ofta amerikanska undersökningar rörande blodblyhalten hos barn. Det måste starkt betonas, att amerikanska undersökningar inte ens har teoretisk möjlighet att belysa effekten av bly från avgaser på blyupptaget i organismen, emedan den allt dominerande blykällan för barn i USA är intag av avfiagande blyhaltig målfärg och fönsterkitt, som tyvärr förekommer i en mycket stor del av husen. Problemet är synnerligen allvarligt och försakar årligen tusentals förgiftningsfall. Tyvärr har dock undersökningar på amerikanska barn skapat stor förvirring i begreppen och kraftigt bidragit till att försvåra tolkningen av avgasblyets andel i den totala blyabsorptionen, samt givetvis även av utvärderingen av den hälsorisk, som är förknippad härmed. På samma sätt har vissa engelska och speciellt skotska undersökningar konfunderats av det bly som förekommer i vattenledningsvatten i dessa trakter.

Man har hävdad, att blodblyet inte beskriver den totala mängden bly i organismen. Till en del är detta påstående riktigt, men blodblyet ger dock en god bild av det toxikologiskt aktiva blyet. Största delen av intaget bly utfälls nämligen i benstommen och lagras i biologiskt inaktiv form. Mätningar av blyhalten i tänder eller hår ger utan tvekan ett bättre mått på den totala mängden upplagrat bly, och dylika mätningar kan bidra till att utreda sambandet mellan t. ex någon nervös åkomma och blyexponering, som ägt rum flera år tillbaka i tiden. Däremot ger blodblyet en fullt tillfredsställande bild av miljöbetingad blyexponering under stabila förhållanden.

Indirekta metoder att uppskatta mängden aktivt bly i organismen finns även. Bland dessa kan nämnas bestämning av enzymet delta-aminolevulin-syredehydratas eller halten av protoporfyrin i röda blodkroppar. Det finns

ett antal undersökningar där dessa metoder använts ensamma eller jämsides med blodblybestämningar. Förutom att ge ett indirekt mått på upptagen mängd bly, kan man även tolka dessa undersökningar som ett mått på av bly förorsakade funktionsrubbingar. Resultaten av sådana undersökningar visar, att även små ökningar av blyexponeringen ger utslag, men den fysiologiska betydelsen av lätta förändringar torde vara noll. Dessa undersökningar har inte gett resultat, som förändrar tolkningen av de undersökningar, som baserar sig enbart på blodbly. I de fall man funnit signifikanta förändringar, har det rört sig om intag av blyvitt eller stark industriell nedsmutsning av miljön.

Vissa nyare undersökningar tyder dock på att en oväntat stor del av blyet i bilarnas avgaser (upp till 10%) kan förekomma oförbränd i organisk form. Om så verkligen är fallet, kan inga av de här nämnda testerna ge en helt uttömmande bild av risken. I beaktande av de låga blodblyhalter, som regelbundet påvisats i Norden, verkar det dock inte troligt att den mängd organiskt bly som måhända intas, kan närma sig riskabla nivåer.

I detta sammanhang är det även skäl att beröra en mycket omtalad undersökning från Boston, USA (Needleman etc.), där man tyckte sig ha funnit beteendestörningar vid relativt låga blodblyvärden. Barn som hade nervösa störningar hade ett medelvärde för blodbly på $35.5 \pm 10.1 \mu\text{g}/100 \text{ ml}$, medan barn som inte visade störningar hade ett genomsnitt på c:a $20 \mu\text{g}/100 \text{ ml}$. Författarna undersökte även halten av bly i tänderna och fann liknande skillnader. Man har hävdat, att tandblyet gav en sannare bild av blyintaget än blodblyet. Härvid bör dock beaktas, att de uppmätta värdena, även i kontrollgruppen, var 3–5 gånger högre än de värden som regelbundet uppmätts i Norden, samt att man fick samma resultat oberoende av om halten av bly i blod eller i tänder beaktades.

Det finns numera rikligt med data, som beskriver sambandet mellan blodblyhalt och olika av bly förorsakade toxiska effekter. Dessa effekter består närmast i vissa blodförändringar samt symptom från det centrala och perifera nervsystemet. Det lägsta värdet för vilka nervösa rubbningar kunnat påvisas hos enstaka individer är c:a $40\text{--}50 \mu\text{g}/100 \text{ ml}$. Man har dock kunnat påvisa lätta förändringar i blodbildningen vid lägre blodblyhalter. T. ex. enzymet delta-aminolevulinsyredehydratas hämmas delvis redan vid blodblyhalter på omkring $10 \mu\text{g}/100 \text{ ml}$. Denna effekt torde dock sakna fysiologisk relevans. Den största luckan i vårt vetande utgörs av att vi ännu inte helt lyckat definiera den blodblynivå, som med säkerhet är helt oskadlig även för de känsligaste individerna i en stor population. Det finns givetvis goda skäl att anta, att små barn och ofödda foster utgör en speciellt sårbar grupp, även om entydiga vetenskapliga data som stöder denna uppfattning saknas.

All onödig förorening av luften bör bekämpas. De undersökningsresultat rörande effekterna av bly från avgaser på halten av bly i blod i Norden tyder dock på att problemet i våra förhållanden är synnerligen marginellt.

Befolkningen i de nordiska länderna synes ha exceptionellt låga blodblyhalter internationellt sett. Detta kan delvis bero på låg trafiktäthet i kombination med geografiska och meteorologiska förhållanden i våra större städer. Att vatten- och födoämnesshygien är på en mycket hög nivå bidrar säkerligen även till att förklara detta sakförhållande. En ytterligare sänkning av blyhalten i bensin kan givetvis motiveras teoretiskt med att all slags miljöförstöring bör bekämpas, med dess effekt på befolkningens blyupptag kommer säkert att vara ytterst minimal.

Kolmonoxid

Kolmonoxid (CO) är en toxikologiskt mycket viktig beståndsdel i bensindrivna fordons avgaser. Det råder ett nära förhållande mellan halten av CO i den omgivande luften och halten av CO-hemoglobin i blodet. Detta förhållande påverkas förutom av CO-halten även av expositionstiden. På de nivåer som vanligen förekommer i uteluft hinner jämviktstillstånd mellan luften och blodet inte inträda ens under 8–12 timmar. För praktiska ändamål kan man beskriva sambandet mellan lufthalt och blodhalt i jämviktssläge enligt följande tabell:

<i>Lufthalt</i>	<i>Blodhalt</i>
cm ³ /m ³	CO-hemoglobin, %
0	0,4 (bildas av kroppens egen förbränning)
5	1,1
10	1,8
15	2,5
20	3,3
30	4,7
40	6,1
50	7,5

Denna tabell gäller för icke-rökare. Cigarettrökning ensam kan höja blodets CO-hemoglobinhalt till 5–10 %.

WHO har rekommenderat, att blodets CO-hemoglobinhalt inte skall överstiga 2,5 %. Enligt ovanstående tabell motsvarar detta en konstant halt av högst 15 cm³/m³ i andningsluften.

Det finns ett mycket stort antal undersökningar rörande CO-halten i stadsluft under olika meteorologiska och trafikförhållanden. I stark trafik uppnås lätt maximihalter på 50–70 cm³/m³, varvid 16-timmars medeltalet kan röra sig om 25–35 cm³/m³. Dylika halter har uppmätts i ett stort antal europeiska, amerikanska och japanska storstäder. Under ogynnsamma förhållanden är det således troligt att CO-hemoglobinhalten överskrider det av WHO rekommenderade värdet på 2,5 % hos icke rökare. Undersökningar, som gjorts i Stockholm och Helsingfors visar, att trafikpoliser fick en lätt höjning av CO-hemoglobinhalten under fyra timmars pass på starkt trafikerade ställen. Höjningen var dock rätt så obetydlig, t.ex. 1 % i medeltal i Helsingfors-undersökningen. Medelvärdet för CO-hemoglobinhalten hos icke rökande poliser var 2,9 %. Det högsta värdet hos en icke

rökare var 4,5% CO-hemoglobin. I denna undersökning rörde sig lufthalterna i medeltal mellan 8–22,5 cm³/m³ med extremvärdet 31 cm³/m³.

Den kände engelske CO-forskaren Lawther har experimenterat med sig själv och sina medarbetare (ingen var rökare), genom att cykla i 4,5 timmar i Londons rusningstrafik. I intet fall överskred CO-hemoglobinet 3%.

Det finns en synnerligen riklig litteratur om effekterna av olika halter av CO-hemoglobin. Medan effekterna av höga halter är välkända, rader det osäkerhet om effekter av låga halter, och den lägsta nivå som förorsakar symptom eller funktionsrubbingar är inte med säkerhet fastslagen. De känsligaste effekterna förefaller att vara rubbningar i vissa psykiska funktioner samt nedsättning av maximal fysisk arbetsförmåga. Enligt vissa undersökningar kan dessa effekter redan påvisas vid CO-hemoglobinhalter på under 5%, medan andra undersökningar inte har kunnat bekräfta detta.

Personer med förträngning av hjärtats kranskärl utgör en speciellt känslig grupp. Smärttröskeln för angina pectoris (smärtor i bröstet förorsakade av ansträngning) sänks och den fysiska prestationsförmågan minskar. Det finns dock inte säkra uppgifter på om huruvida exponering för CO förorsakar hjärtattacker eller ökad hjärtdödlighet. Detta har undersökts bl. a. under perioder av svår luftförorening i storstäder samt bland giuteriarbetare, som är yrkesmässigt exponerade för avsevärda halter av CO, men entydiga resultat har inte kunnat presteras.

Övriga toxiska beståndsdelar

Bilavgaserna innehåller även kväveoxider, aldehyder, kolväten samt sot. Dessa beståndsdelar har retande effekter på slemhinnor och luftvägar. Under vissa meteorologiska förhållanden kan fotokemisk oxidation inträffa varvid bl. a. ozon bildas (t. ex. den fotokemiska smogen i Los Angeles). Många av dessa kemikalier härstammar huvudsakligen från dieselavgaser (t. ex. PAH).

Flera polyaromatiska kolväten (PAH) är cancerframkallande. På grund av analytiska problem finns det sparsamt med data om halterna av PAH under olika trafik- och meteorologiska förhållanden. PAH från avgaser sprids över stora områden, vilket leder till att de lokala koncentrationerna minskar. PAH-föreningarna är vidare relativt instabila i atmosfären. PAH-föreningarnas cancerframkallande effekt förstärks troligen av andra samtidigt förekommande substanser, t. ex. svaveldioxid. Likaså torde effekten påverkas av de damm- och sotpartiklars egenskaper, på vilkas yta PAH-föreningarna absorberats. I vilken mån stadsluftens PAH-föreningar inverkar på befolkningens lungcancerfrekvens är inte känt. Problemet lösning försvåras även av att dagens cancerfall reflekterar luftförhållandena 20–30 år bakåt i tiden, samt analogt av att effekterna av dagens lufthalter visar sig först efter 20–30 år.

Förslag till åtgärder

I beaktande av att det existerar mycket vetande rörande avgasers hälsoeffekter, borde det första steget i en samnordisk aktion vara att tillsätta en expertgrupp, som under förslagsvis två år insamlar, bearbetar och utvärderar befintligt material. Expertgruppen borde få tillräckliga anslag för att anställa en heltidssekreterare med vetenskapliga kvalifikationer. Utan att vilja föregå resultatet av en sådan expertgrupps arbete kan man dock peka på vissa områden, där forskning är påkallad. Exempel på sådana områden är bl. a.:

- regelbunden mätning av luftföroreningar enligt standardiserade metoder i trafikerade områden
- teknologisk forskning rörande rening av avgaser
- forskning rörande miljövänligare bränslen, där även energipolitiska synpunkter beaktas
- cost-benefitanalyser av olika åtgärder att minska på avgasernas skadliga ämnen
- forskning rörande alternativa risker vid substituering av vissa bränslebeståndsdelar
- utredning av PAH-problemet, speciellt effekten av olika bränsle- och motortyper på emissionen av PAH, samt dessa föreningars beteende i atmosfären
- förekomsten av organiskt bly i avgaser och stadsluft samt personlig exponering för dessa föreningar.

Däremot är frågan om oorganiskt bly och befolkningens exponering för detta tillräckligt utredd och grundval för beslutsfattning finns således.

Helsingfors den 11 mars 1980

Jorma Rantanen
Generaldirektör

Sven Hernberg
Vetenskaplig direktör

Trafikskyddet:

Trafikskyddet anser det bra att bilavgasernas inverkan på hälsa och miljö utforskas vidare, då det finns mycket motstridiga uppgifter om till exempel inverkan av blyhalten i avgaserna. Dessa nya undersökningar skapar en bas för nödiga åtgärder.

Trafikskyddet konstaterar dock att saneringsåtgärderna i trafikmiljön, varigenom man kan avskilja fotgängar- och annan oskyddad trafik från den egentliga motorfordonstrafiken samt får motorfordonstrafiken att löpa

jämnt med iakttagande av moderat hastighet, är ägnade att såväl öka trafiksäkerheten som minska den skadliga inverkan av bilavgaser.

Enligt Trafikskyddet ankommer det närmast på andra myndigheter att utreda avgasernas negativa inverkan. Trafikskyddet har dock i och för sig inte något att anmärka mot medlemsförslaget.

Helsingfors den 20 mars 1980

Trafikskyddet

Ilo Krootila

Verkställande direktör

Finlands stadsförbund:

Utomhusluftens kvalitet är i allmänhet sämst i våra största städer. Inom dessa områden är även de hälsorisker som luftens dåliga kvalitet medför störst. Vid sidan av fastighetsuppvärmningen och industrin torde trafiken vara den mest betydande luftförorenande faktorn inom dessa områden och i synnerhet i städernas centra.

I medlemsförslaget har fästs uppmärksamhet vid bilavgasernas inverkan på hälsa och miljö samt i förslagets motivering i synnerhet vid det i avgaserna ingående blyets verkningar. Förutom genom avgaserna inverkar trafiken på luftens kvalitet bl. a. genom att öka förekomsten av svävande stoft.

Enligt de uppgifter som Stadsförbundets centralbyrå erhållit har i de nordiska länderna, bl. a. i Finland, inletts och håller på att inledas forskningsverksamhet som syftar till att utreda trafikens inverkan på utomhusluftens kvalitet och vidare på hälsa och miljö. Koordineringen av projekten är dock ringa, varför de delvis kan var överlappande. På basen av det ovan sagda anser Stadsförbundets centralbyrå att det i medlemsförslaget ingående förslaget och i synnerhet den i förslaget nämnda koordineringen av forskningen i de nordiska länderna är av stor vikt. Enligt Stadsförbundets centralbyrås uppfattning kunde förslaget dock utvidgas så, att det skulle omfatta även andra verkningar av trafiken på luftens kvalitet än enbart bilavgasernas verkningar.

Helsingfors den 12 mars 1980

L.O. Johanson

Verkställande direktör

Rauno Püppo

Miljövärdingsingenjör

Suomen kunnallisliitto (Finlands kommunförbund):

I medlemsförslaget hänvisas till de undersökningar under den senaste tiden, enligt vilka bilavgasernas föroreningar är farliga för hälsan och omgivningen. Även den finländska pressen har tidvis diskuterat den engelska undersökningen, som konstaterade blyföroreningarnas skadliga verkan på barnens mentala hälsa. Utom blyföroreningar innehåller avgaserna också andra för hälsan och omgivningen farliga utsläpp, vilka redan tidigare utforskats och utretts. I flera länder har man också vidtagit åtgärder för att begränsa dessa utsläpp, och normer och gränsvärden har redan tagits i bruk.

I Finland har bilavgasernas föroreningar hittills utforskats och utretts i ringa utsträckning. De skadliga luftföroreningarna från avgaser förekommer närmast i de städer som har den livligaste trafiken. Även om avgaserna inte ännu i Finland, jämfört med flera andra länder, utgör ett omfattande problem för folkhälsan, är det klart, att frågan måste ges ökande uppmärksamhet. I framtiden påverkar luftföroreningarna i allt större omfattning människans hälsa och biologiska livsmiljö, varför kontrollen av problemet måste ses som en viktig del av det förebyggande folkhälsoarbetet.

I Finland är det medicinalstyrelsen som utfärdar anvisningar angående luftens kvalitet för hälsan och kontrollen av luftkvaliteten. Medicinalstyrelsen har baserat sina anvisningar på hälsovårdslagen och internationella forskningsresultat. De finländska utredningarna har skett närmast på lokal nivå och det har inte funnits tillräckliga resurser till dyr och tidskrävande grundforskning.

Avlägsnandet av de faktorer som förorsakar bilavgasernas föroreningar är till stor del uppgifter som måste lösas på internationell nivå. De nordiska länderna kan knappast ensamma få tillräcklig uppmärksamhet för sina synpunkter när man behandlar frågan i internationella organisationer. Verksamhet med samma målsättning förutsätter gemensam kunskapsbas, där resultaten av gemensamma undersökningar är avgörande. Även de nationella åtgärderna drar nytta av den omfattande och mångsidiga kunskapsbas som man uppnår med hjälp av gemensamma utredningar och utforskningar.

Eftersom forsknings- och utredningsarbetet angående de i medlemsförslaget avsedda frågorna i de övriga nordiska länderna torde ligga något framom våra egna resultat, är det särskilt för Finland motiverat att delta i den föreslagna verksamheten. Finlands kommunförbunds kansli anser, att man borde inta en positiv inställning till medlemsförslaget, enligt vilket Nordiska rådet borde rekommendera Nordiska ministerrådet att utveckla och samordna den i Norden förekommande forskningen angående bilavga-

sernas inverkan på hälsa och miljö, och att man i ärendet skulle vidtaga de fortsatta åtgärder som utvecklingen av samarbetet ger anledning till.

Helsingfors den 13 februari 1980

Suomen kunnallisliitto

Paavo Pekkanen

Verkställande direktör

Leif Engfelt

Avdelningschef

Finlands svenska kommunförbund:

Frågan om bilavgaserna utgör en begränsad del av problemställningen om de olägenheter trafiken förorsakar. Bilavgaserna utgör också endast en del av de luftföroreningar, som inverkar på hälsa och miljö. Likaså utgör åtgärderna vid källan endast en del av de åtgärder, som kan vidtas för att minska de eventuella skadliga verkningarna. Då man på basen av undersökningar, i något skede tar ställning till bilavgasernas inverkan och de åtgärder, som eventuellt bör vidtas för att begränsa inverkan, är det speciellt viktigt att känna till avgasernas relativa betydelse, dels jämfört med övriga olägenheter trafiken förorsakar och dels jämfört med övriga luftföroreningar. Ytterligare bör man känna till kostnaderna för de olika åtgärderna att minska bilgasernas, övriga trafikolägenheters och andra luftföroreningars inverkan, så att åtgärderna kan sättas in där man uppnår den största totala nyttan för hälsan och miljön dvs. för samhället.

Med ovan sagda vill vi påpeka att det är viktigt att forskningen kring bilavgaserna sätts in i riktig omfattning och i rätt sammanhang, så att nyttan av de åtgärder forskningen eventuellt leder till kan jämföras med nyttan av åtgärder för att minska andra nackdelar av trafiken och andra luftföroreningar.

Medlemsförslaget anser uppenbarligen i främsta rummet en samordning av sådan forskning, som lämnar uppgifter om bilavgasernas inverkan i olika förhållanden och på olika miljöer och individer. Denna grundforskning utgör en förutsättning för att man skall kunna göra den allmänna tyngdsättning av olika alternativ inom trafik och luftvårdssektorn, som ovan beskrives. Då man dimensionerar och planerar den avsedda forskningen borde man därför, åtminstone till en viss del, inpassa den i forskningen kring övriga trafik- och luftföroreningsfrågor. Ett skilt utredningsprojekt angående tillämpningen av forskningsresultaten inom de olika sektorerna och metodikmodeller för bedömning av om eventuella åtgärder i första hand bör sättas in beträffande bilavgaser (vid källan eller med andra

åtgärder), övriga trafikolägenheter eller andra luftföroreningar, vore eventuellt motiverat inom samma forum. En dylik metodikutredning skulle man troligen ha nytta av på lokalplanet, då man tar ställning till olika frågor angående trafik och luftvård.

Helsingfors den 17 april 1980

Finlands svenska kommunförbund

K. J. Brunström

K-G Björkell

Finlands läkarförbund har i skrivelse den 17 januari 1980 förklarat sig stödja medlemsförslaget.

Suomen kuorma-autoliitto r. y. (Finlands lastbilsförbund):

Avgasproblemen gäller främst trafik med bensindriven personbil. Den dieseldrivna lastbilstrafiken har inte konstaterats orsaka liknande luftföroreningar eller men för hälsan. Finland tillämpar numera beträffande bilavgaserna samma krav som EEC.

Trafikministeriet har den 1.10.1979 utfärdat från och med år 1981 gällande bestämmelser om fordons konstruktion och utrustning. I dessa bestämmelser har för föroreningshalten i avgaser från bensenmotor uppställts begränsningar som motsvarar i Europa allmänt tillämplad nivå.

Nya bilmodeller bör enligt trafikministeriets beslut uppfylla bestämmelserna om föroreningshalten i avgaser redan från och med 1.1.1980, medan åter nuvarande bilmodeller, såvida de ännu finns till försäljning, före år 1984 bör ändras så att de motsvarar de nya kraven. För person- och paketbilar gällande bestämmelser om föroreningshalten i avgaser baserar sig på ECE-reglementet nr 15/03. För bil som typbesiktigats före den 1.1.1981 tillämpas dock från och med 1984 lägre värden enligt ECE-reglementet 15/02.

I dessa ECE-reglementen ingår inga bestämmelser rörande blyförorening. Bestämmelserna gäller endast maximihalten kolmonoxid, kolväte och kväveoxid i avgaser från bil, som är utrustad med gnisttändningsmotor och vars totalvikt är högst 3 500 kg.

Forskningsresultaten rörande den inverkan avgaserna har på hälsan är ännu ofullständiga. Sasom i medlemsförslaget konstateras, borde genom forskning utredas vilka och hur mycket skadliga ämnen som tillföres luften i olika trafiksituationer, hur föroreningen utbreder sig och omvandlas i luft, jord, vatten, växter och djur samt vilken skada de kan förorsaka miljön. Endast på basen av en sufficient och tillförlitlig forskning är myndigheter-

na i tillfälle att överväga nya bestämmelser rörande föroreningshalten i avgaserna. På otillförlitliga grunder bör inte utfärdas bestämmelser, som är ägnade att medföra ett oskäligt kostnadstryck för vägtrafiken.

Da forskningsområdet även beträffande förorening genom avgaser är ytterst omfattande, vore det helt naturligt att sammansla de nordiska forskningsresurserna även för utredning av denna fråga. En fördelning av forskningsprojekten mellan olika länder i Norden vore en kostnadsbesparande lösning, om man efter arbetets slutförande även sammanställer forskningsresultaten för gemensamt bruk.

En annan sak är sedan, om utredningen av speciellt förorening genom avgaser är det viktigaste och mest brådskande av de problem som är i behov av en utredning. Vid koordineringen av forskningsarbetet borde olika forskningsprojekt placeras i prioriteringsordning och forskningsresurserna utnyttjas i enlighet därmed.

Helsingfors den 4 mars 1980

Suomen kuorma-autoliitto r. y.

Toivo Ruotsalainen

Verkställande direktör

Seppo Sainio

Avdelningschef

Automobilförbundet:

Luftföreningen från biltrafiken har inte i synnerhet här i Finland antagit nämnvärda proportioner. Bilfrekvensen i Finland är tämligen lag. Hos oss liksom också i de övriga nordiska länderna är det dock skäl att utreda, hur avgasen inverkar på människornas hälsa och miljö och hur de annorstädes befunna nackdelarna här kunde förhindras. Genom opartisk och sakkunnig forskning skulle man samtidigt kunna lugna den ogrundade hysterin angående miljöföreningen på vilken det tyvärr har funnits exempel även i Norden. Närmare undersökning kräver även bl. a. utsläpp av luftföreningar från industrin och energiverken.

Enligt vår uppfattning finns det inga grunder i Norden att stifta lagar beträffande bilavgasutsläpp och bl. a. blyhalten i bränslet i snabbare takt än i allmänhet i Europa. Det är ingen idé att ta Förenta Staterna som exempel i dessa frågor, då biltrafiken där är helt på annan nivå än i Norden.

Vi kan dock förena oss om medlemsförslagets standpunkt i att forsk-

ningen angående avgasernas inverkan är av nöden och tillräddlig i samarbete med de nordiska länderna.

Helsingfors den 20 mars 1980

Automobilförbundet r.f.

Otto Nurmela

Verkställande direktörens suppleant

Linja-autoliitto r. y. (Bussförbundet):

I förslaget behandlas enbart bensingasernas inverkan. Busstrafiken använder till hundra procent dieselolja, vars avgaser inte har bl. a. nu aktuella hälsovådliga verkningar. Av denna anledning går vi inte närmare in på problemet.

Helsingfors den 24 januari 1980

Linja-autoliitto r. y. (Bussförbundet)

Hannu Mäkipeska

Arno Linnoila

Finlands sjuksköterskeförbund rf:

I medlemsförslaget fästes uppmärksamhet vid en allvarlig riskfaktor som skadar hälsa och miljö och vars skadliga följdverkningar ännu inte är kända.

Finlands sjuksköterskeförbund stöder utvecklandet av samnordisk forskningsverksamhet i syfte att noga utreda avgasernas inverkan på hälsa och miljö.

Finlands sjuksköterskeförbund framhåller ytterligare att forskningsresultaten effektivt bör utnyttjas i alla nordiska länder. I fall att resultaten på någon punkt är alarmerande bör nödiga åtgärder omedelbart vidtagas.

Helsingfors den 13 mars 1980

Finlands sjuksköterskeförbund rf

Tuula Öhman

Sekreterare

Island

Hjúkrunafélag Íslands har i skrivelse den 28 februar 1980 forklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Norge

Miljøverndepartementet:

Miljøverndepartementet er enig i at det er viktig å ha et høyt kunnskapsnivå om helse- og miljøvirkninger av bilforurensninger. En antar at dette behovet bare vil bli større med årene fordi problemene med bilforurensninger vil øke med det økende antall biler. Videre må en anta at det vil bli et økende behov for dokumentasjon som vil rettferdiggjøre ressurskrevende tiltak på forurensningssektoren. Dette gjelder både nasjonalt og i de internasjonale samarbeidsorganisasjonene på dette området.

I Norge blir det meste av arbeidet med bilforurensninger koordinert gjennom "Interdepartementalt samarbeidsutvalg for å vurdere tiltak mot forurensning fra veitrafikk", som ble oppnevnt ved kongelig resolusjon den 19. august 1977. Dette utvalget står blant annet bak utredningen "Reduksjon av bly i bensinen" som danner grunnlag for forslaget om å senke blyinnholdet i bensinen fra 0,4 g. pr. liter til 0,15 g. pr. liter bensin.

Gjennom dette utvalget blir det kanalisert midler til forskjellige forskningsprodukter og utredningsoppgaver i forbindelse med forurensning fra vegtrafikk. Midlene hentes fra den enkelte deltakende institusjons budsjetter.

Miljøverndepartementet mener det er viktig med økt koordinering og økt innsats på nordisk nivå når det gjelder forskningen omkring bilavgassenes innvirkning på helse og miljø. Vi vil imidlertid minne om at det allerede eksisterer en ad hoc-arbeidsgruppe for nordisk samarbeid om bilavgassspørsmål, med kontorsjef Nils P. Wedege, Statens forurensningstilsyn som formann. Denne gruppen ble etter norsk initiativ vedtatt nedsatt av Embetsmannskomiteén for miljøvernsspørsmål i juni 1979. Denne gruppens mandat er innen 30. april 1980 å:

- utarbeide konkrete samnordiske prosjektforslag om bilavgasser.
- utarbeide forslag til hvordan det nordiske samarbeid bør organiseres.

Miljøverndepartementet ser det som naturlig at det videre arbeid på dette området legges til en eventuell ny gruppe for bilforurensninger og den nye kontaktgruppen for miljøvernforskning.

Oslo, 6. mars 1980

Etter fullmakt

Richard G. Fort

Liv Eckhoff

Norges almenvitenskapelige forskningsrad – NAVF:

Generelt ønsker NAVF å gi uttrykk for positiv innstilling til tiltak som fremmer felles utnyttelse av forskningsressurser og resultater både innen Norden og i et videre internasjonalt perspektiv.

Angående det foreliggende forslag om bileksosens innvirkning på helse og miljø vises det til uttalelser fra Radet for medisinsk forskning og Radet for naturvitenskapelig forskning. (se nedan).

Oslo, 25. februar 1980

Anders Omholt

J. Thorbjørnsrud

Rådet for medisinsk forskning:

Radet for Medisinsk Forskning antar at den viten som allerede foreligger om de helsemessige konsekvenser av bilavgasser, er fullt tilstrekkelig til å begrunne radikale og aktive nasjonale og internasjonale tiltak rettet mot bilavgasser. Siktetpunktet i så måte må være at forbrenning av fossilt drivstoff fra biler, motorsykler o. l. skal skje fullstendig til carbondioxyd og vann og at avgassene ikke må inneholde andre stoffer.

Radet antar at den organiserte nordiske forskning på området bør ta sikte på å oppnå dette resultat. Forskningen bør derfor være av teknologisk karakter.

Oslo, 19. februar 1980

(Ej sign.)

Rådet for naturvitenskapelig forskning (RNF):

— — — RNF er enig i at det er nødvendig med en større forskningsinnsats for å avklare innvirkninger på helse og miljø fra bl. a. biltrafikk. I sine kommentarer til "Forskrifter for omsetning og bruk av motorbensin tilsatt blyforbindelser" har radet pekt på en rekke forskningsoppgaver av helse- og miljømessig karakter som er knyttet til problemstillingen utslipp av aromater, hydrokarboner og nitrogenoksyder til atmosfæren. I radets kommentarer er det også pekt på:

I en tid med begrensede energiresurser er det viktig at man søker å få en best mulig oversikt over den totale energitnyttelse. Man må ikke ensidig se på reduksjon av blyutslipp i atmosfæren som den overordnede målset-

ting, men også ta hensyn til andre forurensningskomponenter i avgassen fra bensinmotoren samtidig som det hele sees i en total energimessig sammenheng.

Det siste vil på det nåværende tidspunkt by på store problemer da kunnskapene om energiomsetningen i bensinmotorer på mange områder er mangelfull.

Medlemsforslaget peker på fordeler ved en samordnet nordisk forskningsinnsats på fagfeltet. RNF har ved flere anledninger stilt seg positivt til nordisk arbeid. Det er etter rådets oppfatning mulig å oppna en bedre samordning og arbeidsdeling av den nordiske forskningsinnsatsen på mange områder, og radet mener derfor at det er viktig å få satt igang nye former for inter-nordisk forskningssamarbeid. Radet viser her til de Nordiske Statsministres uttalelse ved møtet i Reykjavik 31.10.79. Radet finner imidlertid ikke å kunne prioritere samarbeidet på det foreslåtte forskningsfelt særlig høyt. Radet begrunner sitt syn med at det finner store forskningsfelt som f.eks. energi, miljøforskning, mikroelektronikk og data-teknikk, hvor gevinsten både økonomisk og forskningsmessig vil være betydelig større og dermed mer betydningsfull enn ved en samordning og arbeidsdeling i den foreliggende sak. RNF finner det derfor lite hensiktsmessig å velge ut det begrensede fagfelt som medlemsforslaget behandler, før det foreligger en nærmere avklaring som følge av de drøftinger som foregår på statsministerplan.

Oslo, 28. januar 1980

(Ej sign.)

Norges naturvernforbund:

Norges naturvernforbund har gjennom flere år vært opptatt av bilekso-sens uheldige innvirkning på helse og miljø.

Forbundet har bl. a. bedt Den norske regjering om å gjeninnføre forbudet mot tomgangskjøring.

Naturvernforbundet har støttet forslaget til forskrifter om reduksjon av blyinnholdet i bensin og begrensning av bensinens benzeninnhold.

Gjennom sin representasjon i Produktkontrollrådet vil Norges Naturvernforbund arbeide for et generelt forbud mot bly i bensin og for en skjerping av avgasskravene til motorkjøretøyer. Forbundet er kjent med at det skal utarbeides en avgassutredning og vil følge arbeidet med denne utredningen nøye. Statens forurensningstilsyn og det interdepartementale bilforurensningsutvalget har startet det forberedende arbeid med en slik utredning.

Naturvernforbundet finner det naturlig at dette arbeidet blir samordnet med et tilsvarende utredningsarbeid i Sverige, og støtter generelt tanken

om en koordinert nordisk innsats på dette området. En slik koordinering vil utvilsomt føre til at forskningsinnsatsen kan forsterkes og gi bedre muligheter for felles nordisk markering innen ECE.

Med bakgrunn i det ovenstående støtter Norges Naturvernforbund det fremsatte medlemsforslag.

Oslo, 22. april 1980

Norges naturvernforbund

Torbjorn Paule

Generalsekretær

Bilimportørenes landsforening:

Bilimportørenes landsforening setter meget stor pris på alle initiativ til videre forskning og undersøkelser som kan bringe mere klarhet i de faktiske forurensninger i Norden som kan henføres til biltrafikk, samt skadevirkningene som disse matte påføre samfunnet direkte og indirekte. Vi mener det er av avgjørende betydning at bedre fakta her kan fremlegges for ytterligere skjerpning av avgassbestemmelser for biler fastsettes. Om samarbeide i Norden – med de begrensede forskningsressurser vi tross alt har tilgang til – kan bidra til a skape klarhet omkring disse spørsmål, ser vi naturligvis svært positivt på dette.

Vi vil imidlertid sterkt understreke betydningen av nær kontakt med det arbeide som pågår forøvrig i Europa på dette felt. For det første for at man kan utnytte det forskningsmateriale og de resultater som allerede foreligger, for det annet fordi en samordning i Europa når det gjelder kjøretøytekniske krav er den eneste rasjonelle og dermed akseptable vei i fremtiden. De resultater man får frem i et eventuelt nordisk samarbeide bør derfor i første rekke anvendes i ECE-arbeidet.

Det nevnes innledningsvis i forslaget (A 576/s) at bilavgass-spørsmålene fikk økt oppmerksomhet i 1979, blant annet p.g.a. publisering av en engelsk undersøkelse om blyets skadelige virkning. Vi vil ikke ta stilling til rapporten, men dog påpeke at konklusjonene i den er meget sterkt omstridt. Den er neppe noe velegnet grunnlag for vidtrekkende beslutninger om reduksjon av blyinnholdet i bensin.

Det nevnes likeledes i forslaget at allerede innførte regler ikke har gitt ønsket effekt. Vi formoder at man da tenker på forholdene i Sverige, der andre bestemmelser gjelder enn i øvrige Europa. Franske og tyske undersøkelser hevder på den annen side at vesentlige forbedringer er oppnådd i land der ECE-bestemmelsene har vært i kraft noen år.

Vi vil hevde som vår oppfatning at ECE R 15 med tillegg 03 (som trer i kraft i Norge fra 1.10.80), på sikt vil ge en relativt god effekt og vise seg

som et godt kompromiss i den nødvendige avveining mellom effekt-kostnad/bensinforbruk etc. – i tillegg til at kravet er forankret i internasjonale avtaler og regelverk. Videre papeker vi at blyinnholdet i norsk bensin skal reduseres fra 0,4 gram pr. liter til 0,15 gram pr. liter. For normalbensin er dette foreslått å gjelde fra 1. juli 1980 og for sakalt superbensin fra 1. januar 1983. Man oppnar da en reduksjon av blyutslippet fra bilavgassene på over 60%, regnet fra 1983.

Vi er klar over at visse spesielt belastede områder i noen storbyer i Norden ikke tilstrekkelig raskt vil oppvise ønsket forbedring i luftkvalitet, men dette må løses på lengre sikt, først og fremst ved endringer i trafikksystemet og infrastruktur.

Vi ser meget positivt på et nordisk samarbeide omkring spørsmålene knyttet til bilavgassers innvirkning på helse og miljø, men vi legger altså vekt på at arbeidet samordnes med det øvrige Europa. Dette gjelder savel på forskningsnivaet som nar man senere skal beslutte om fremtidige, skjerpede avgassbestemmelser.

Oslo, 1. februar 1980

Bilimportorenes landsforening

Helmick Oen

Direktor

John Qvale

Norges bilbransjeforbund:

Vi er kjent med innholdet i uttalelse av 1. ds. fra Bilimportorenes Landsforening og tiltrer helt ut innholdet i denne (se ovan).

Særskilt vil vi ut fra teknologiske/økonomiske hensyn fremheve betydningen av at det skjer en samordning av de kjøretøYTEkniske krav innen Europa, og at resultatene av eventuelle nordiske forskningsprosjekter i første rekke får anvendelse i ECE-arbeidet.

Oslo, 8 februar 1980

Norges bilbransjeforbund

Erik Hoien

Bilorganisasjonenes samarbeidsutvalg:

Samarbeidsutvalget for bilorganisasjonene Norges automobilforbund, Motorførernes avholdsforbund og Kongelig norsk automobilklub har behandlet foreliggende forslag.

Samarbeidsutvalget støtter forslaget om at forskning på dette felt samordnes. Utvalget peker på at man i forskningen bør søke hen til nisjer som ikke allerede er belyst i den internasjonale forskning som har funnet sted.

Oslo, 27. februar 1980

Bilorganisasjonenes samarbeidsutvalg

Tor Østmo
(p. t. formann)

Den norske lægeförening har i skrivelse den 22 januari 1980 förklarat sig stödja medlemsförslaget.

Norsk sykepleieförbund har i skrivelse den 29 februari 1980 förklarat sig stödja medlemsförslaget.

Sverige**Socialstyrelsen:**

Styrelsen får med hänvisning till bifogade yttranden från länsläkarorganisationerna i Kalmar, Skaraborg och Stockholm samt från förste stadsläkaren i Malmö, anföra följande.

Socialstyrelsen stöder förslaget att utveckla och samordna den nordiska forskningen kring bilavgasernas inverkan på hälsa och miljö.

I förslaget läggs stor vikt vid frågor sammanhängande med bly i bensin. Socialstyrelsen framhöll i sitt yttrande till jordbruksdepartementet över betänkandet (Ds Jo 1979: 11) "Bensin utan bly" att "blyhalterna i bensin snarast möjligt bör sänkas och att målet på sikt bör vara blyfri bensin".

Bly i bensin får dock inte behandlas som ett isolerat problem. Dels innebär införandet av blyfritt motorbränsle inte att de totala hälsoriskerna för blyexponering i samhället elimineras. Dels är det angeläget att bilavgasproblemet – som måste ses som en del fråga i den totala trafikplaneringen – allsidigt belyses.

Ett nordiskt samarbete bör härvidlag underlätta möjligheterna till snabba forskningsresultat inom ett brett fält. Bland annat torde de stora likheter som råder mellan de nordiska länderna vad avser såväl allmän levnadsstandard som klimat, vegetation etc. innebära att forskningsresultat erhållna i ett nordiskt land skulle vara tillämpliga även i övriga nordiska länder.

Avslutningsvis vill styrelsen instämma i motionärernas åsikt att en fort-
 löpande nordisk samordning av insatserna beträffande bilavgaser ter sig
 utomordentligt angelägen när det gäller att underlätta ett gemensamt nor-
 disktt agerande i internationella organ och därmed öka förutsättningarna för
 genomslagskraft för de nordiska förslagen.

Stockholm den 19 februari 1980

Enligt socialstyrelsens beslut
Elisabet Erwall

Trafiksäkerhetsverket:

Av lägesrapporten från bilavgaskommittén (SOU 1979: 34) framgår på
 flera punkter att ytterligare undersökningar och mera forskning erfordras
 för att uppnå bättre kunskap om bilavgasens inverkan på hälsa och miljö.
 Verket är positivt till att en samordning av forskningen på detta område
 kommer till stånd för att därigenom snabbare få fram resultat. En samlad
 nordisk insats skulle enligt verkets bedömning kunna vara till stor nytta då
 det gäller det internationella arbetet inom FN:s ekonomiska europakom-
 mission (ECE).

Borlänge den 21 februari 1980

Trafiksäkerhetsverket
Lennart Fremling
 Tf byråchef

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ):

UHÄ har berett samtliga universitet, tekniska högskolan i Stockholm,
 Chalmers tekniska högskola samt Karolinska institutet tillfälle att yttra sig.
 Inkomna yttranden bifogas och UHÄ hänvisar till de synpunkter som förs
 fram i dessa (*se nedan*).

UHÄ vill för egen del speciellt understryka att forskningen kring bilav-
 gaserna griper över många forskningsområden och kräver stora resurser.
 UHÄ finner det därför värdefullt och naturligt att den i Norden förekom-

mande forskningen kring bilavgasernas inverkan på hälsa och miljö utvecklas och samordnas bl. a. i avsikt att undvika onödigt dubbelarbete.

Stockholm den 3 mars 1980

Erland Ringborg

Bengt Thorslund

Statens naturvårdsverk:

Som nämns i medlemsförslaget har frågor om bilavgaser aktualiserats inom Nordiska ministerrådets ämbetsmannakommitté för miljövårdsfrågor genom att en ad hoc-arbetsgrupp för nordiskt samarbete om bilavgaser tillsatts 1979-11-27. Ad hoc-gruppen har som mandat att före 30 april 1980:

1. Utarbета konkreta samnordiska projektförslag om bilavgaser.
2. Utarbета förslag till hur det nordiska samarbetet om bilavgaser under ämbetsmannakommittén för miljövårdsfrågor bör organiseras.

Arbetet bör i lämpliga delar ske i samråd med ämbetsmannakommitténs för miljövårdsfrågor projektgrupp för "Strategi for luftövervakning i byer".

I Sverige pågående och planerad verksamhet har för ad hoc-arbetsgruppen presenterats av avd. dir. Olle Åsländer, vid naturvårdsverket, i bifogat brev där även förslag till nordiskt samarbete ges (se *Bihang*).

Naturvårdsverket anser det angeläget att de frågeställningar som tas upp i medlemsförslaget ingår i ad hoc-gruppens överväganden samt att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att den påbörjade planeringen av nordiskt samarbete på bilavgasområdet fortsätter och för fram till en utveckling och samordning av forskning inom området.

Solna den 13 februari 1980

Valfrid Paulsson

Ulla Torsmark

Skrivelse från statens naturvårdsverk angående nordiskt samarbete om bilavgaser

Genom brev 1980-01-10 från konsulent Morten Thornquist har medlemmarna i ad hoc-arbetsgruppen för nordiskt samarbete om bilavgaser uppmanats sammanställa information om nationella program på området m. m. Härmed får jag överlämna ett sådant material vad gäller Sverige.

Pågående och planlagda projekt

Verksamheten på bilavgasområdet i Sverige styrs f. n. huvudsakligen genom de två nedan beskrivna programmen.

Bilavgaskommittén har fått i uppdrag att ta fram underlag för en framtida svensk policy på området. I samband därmed har omfattande undersökningsuppdrag lagts ut. Undersökningsprogrammen beskrivs översiktligt i bifogade publikation "Bilarna och luftföroreningarna" sid 93-117¹ och omfattar följande områden:

- Kartläggning av besvärsupplevelser
- Sammanställning kunskap om hälso- och miljöeffekter av CO, NO_x och O_x
- Undersökning av genotoxisk effekt av olika avgaser
- Mätning av CO, HC, NO_x och sot i 16 trafikmiljöer i tre städer
- Utveckling av en beräkningsmodell för sambandet mellan trafik och luftföroreningar i tätorter
- Trafikplaneringsstudier i tre modellorter
- Undersökningar av avgasutsläpp från olika typer fordon och vid användning av olika slags bränslen
 - Konsekvenser för bilindustri och bilmarknad vid olika avgasreningsåtgärder

De ovan angivna projekten skall vara avslutade senast 1980-07-01 och kostar tillsammans 6,4 milj. skr.

Forskningsnämnden vid naturvårdsverket har initierat en forskningsplanering inom ett särskilt projektområde: Luftföroreningar i tätortsmiljö. Detta har i stor utsträckning inriktats på bilavgasproblem och då särskilt sådana speciella föroreningar och risker som i dag är dåligt kartlagda. Vilka delprojekt som är aktuella framgår av sid. 35 i bifogade projektbeskrivning¹. Vilka delprojekt som redan startas inom ramen för detta projektområde framgår av sid. 21 och 22 i bifogade publikation miljövardeforskning 1979/80.¹ Den nu aktuella forskningsplaneringen avser verksamhet fram till 1982-07-01 för en total summa av 4,6 milj. skr.

Innehållet i ett nordiskt bilavgassamarbete

Jag skulle vilja föreslå att följande punkter övervägs vid planläggning av det fortsatta nordiska samarbetet.

- Etablering av en liten samarbetsgrupp på policynivå för löpande kontakt och diskussion

¹ Här ej tryckt

- Etablering av ett system för utbyte av rapporter, skrivelser etc. mellan handläggare på området.
- Förmedling av kontakter mellan forskargrupper som arbetar med likartade uppgifter, initiativ till interkalibreringsverksamhet etc.
- Samordning av nationella positioner i det internationella samarbetet, t. ex. inom ECE.
- Seminarier om intressanta delar av bilavgasproblemen. Sammanställning av materialet till dokument som kan utnyttjas nationellt. Lämpliga ämnen att starta med kan t. ex. vara beräkningsmodeller för luftföroreningar (recipienten) genom bilavgaser och strategi för bilavgasmätningar i tätorter.

Solna den 18 januari 1980

Olle Åslander

Koncessionsnämnden för miljöskydd har i skrivelse den 13 februari 1980 förklarat sig icke ha någon erinran mot medlemsförslaget.

Stockholms universitet, zoologiska institutionen:

1. Zoologiska institutionen är positiv till en breddad forskning om bilavgaser.
2. Troligen är tillgången på forskningsresurser ganska olika i de olika nordiska länderna, men en fördelning av ansvaret för och ledningen av de olika forskningsinsatserna mellan dessa skulle ändå kunna göras. All forskning som leds av, såg Island, behöver inte bedrivas i Island.
3. Förslag till delområden för forskning uppdelad på länder:

Delområde	Beskrivning	Ansvarigt land
1 Riskbedömning	Snabba och enkla testmetoder för cancer och andra långsiktiga hälsorisker.	Danmark
2 Avgasmätning	Jämförande studier av förbränningsförlopp genom mätning av avgaser i olika motortyper med olika bränslen. Tonvikt på inhemska/nordiska bränslealternativ.	Sverige
3 Miljöeffekter	Olika avgaskomponenters verkningar ur ekotoxikologisk synpunkt.	Norge
4 Spridning	Spridning av avgaser i tätorter med hänsyn till bebyggelse- och väderfaktorer. Även inomhuspåverkan inkluderas i studien.	Finland
5 Arbetsmiljö	Arbetsmiljörisker för personer som yrkesmässigt kommer att exponeras mest relativt andra grupper för olika bilemissioner t ex chaufförer och bensinstationspersonal.	Island (Grönland, Färöarna)

4. Det måste framhållas som ytterligt angeläget att denna forskning prioriteras och att framkomna resultat snabbt omsätts i konkreta åtgärder, såsom utformande av lagtexter och hygieniska gränsvärden samt satsning på förbättrad teknologi i samhällelig skala

Stockholm den 4 februari 1980

Enligt uppdrag

Anders Engqvist

Inga-Britt Ahlbert

Prefekt

Kungl. tekniska högskolan:

Det torde vara rimligt att som i förslaget konstatera, att kunskapen om bilavgasens inverkan på hälsa m. m. kan ökas. Det bör även finnas större möjligheter till fördjupade kunskaper med en samordnad nordisk insats.

Förslaget mynnar i stort ut på att så småningom minska blyhalten i bensin. Av stort värde skulle också vara att göra jämförelser med andra drivmedelsalternativ och en bedömning av teknisk-ekonomiska möjligheter till utveckling av sådana.

Stockholm den 16 januari 1980

Ulf Åberg

Arbetsenheten för arbetsvetenskap

Kungl. tekniska högskolan, sektionsnämnden för kemi:

Motionen betonar *blyets* roll, möjligen för kraftigt. Sedan Laveskog upptäckt att oväntat mycket *alkylbly* går ut genom avgaser och läckage har diskussionen gått in på frågan om cancer och ärftliga förändringar är tänkbara. Ahlberg och Ramel visade 1972, Ambio, att tri- och diakylbly har kromosombrytande effekter. Denna upptäckt bevisar ingenting om cancer men den för misstankarna ditåt. Det kan tilläggas att Grandjean i Köpenhamn mätt alkylbly i människors hjärna.

Diskussionerna i Sverige anger ju ofta som etappmål att få ett motorbränsle med säg 15–20% metanol eller etanol i ett rent, helst aromatfritt kolväte. I denna strävan är nordisk och internationell samverkan önskvärd. Här finns en av miljöområdets få "goda cirklar": Om man "ersätter blyet" med en alkohol så fungerar de katalytiska avgasrenarna och bringar ned andra icke önskvärda ämnen.

Det framförda bör enbart ses mot bakgrunden av en kortsiktig bränsleplan. På längre sikt kan och bör elmotordrift kunna bli långt bättre – ur miljösynpunkt.

I motionen talas om koloxid, kolväten, kväveoxider m m. Från genotoxisk synpunkt är emellertid polyaromatiska molekyllag (POM) och nitrosaminer lika intressanta. Det är från halter och doser av dessa ämnen man via modeller kan uppskatta cancerincidenser från bilavgaser. Det borde vara en nordisk och internationell strävan till konsensus kring provtagning, mätning och utvärdering av dessa ämnen. En gissad siffra för Sverige är ett par hundra lungcancerdödsfall/år. Epidemiologiskt är det svårt att belägga denna siffra och än mindre den från kärnkemi i normaldrift. Data av angivet slag kan vara underlag för strävandena att sänka halterna av ej önskvärda ämnen genom att ändra bränslen eller drivkällor. Tyvärr är erfarenheterna av den föreslagna formen av samarbete mindre god. 1975 eller 1976 gjordes en utmärkt mätplan upp mellan G. Lunde (Norge), L. Ehrenberg, (Su, Stockholm) samt A. Jernelöv (IVL, Sverige) och framfördes i Nordiska ministerrådet. Ärendet drog långt ut på tiden och eventuella samarbeten blev veterligen bekostade av länderna själva. (Lunde avled tyvärr i en bilolycka 1979).

Däremot kan en smidigare form av nordisk samverkan ge utmärkta resultat: En "lätt" organisatorisk "body" med resurser för forskar- och administratörssammandragningar en gång om året eller något mer sällan.

Stockholm den 30 januari 1980

Enligt uppdrag

Barbro Lindgren

Karolinska institutet, hygieniska institutionen:

Behovet av internationell samverkan är mycket stort då det gäller bestämmelser angående regler om avgasrening, bla mot bakgrunden av handelspolitiska frågor. Även beträffande forskningen kring bilavgasernas inverkan på hälsa och miljö föreligger önskemål om internationell samverkan. Härvidlag är det önskvärt att en nära kontakt finnes mellan företrädare för miljövärdhetsforskning i de skilda nordiska länderna. Det faller dock utanför Karolinska institutets kompetensområde att avgöra var de konkreta utrednings- och forskningsprojekt bäst kan handläggas som genomförs i bilavgaskommitténs regi. Den tidspress denna kommitté arbetar under kan dock göra det svårt att avvakta en utredning inom Nordiska ministerrådet att utveckla och samordna den i Norden förekommande forskningen kring

bilavgasernas inverkan på hälsa och miljö. Projektet synes därför närmast få karaktären av en något mera långsiktig planering.

Stockholm den 15 januari 1980

Lars Friberg

Bo Holmstedt

Universitetet i Linköping, medicinska fakultetsnämnden:

Medlemsförslaget synes vara tillkommet i anledning av den diskussion som fördes våren 1979 beträffande påverkan på hälsan, främst beträffande barnen, av det bly som tillförs omgivningen från bensen. Vid diskussioner om potentiella hälsorisker från avgaser bör måhända understrykas, att intresset kommit att väl mycket kretsa kring blyinnehållet i bensen, sannolikt på grund av de goda möjligheterna att genomföra undersökningar beträffande förekomsten av bly såväl i miljön i allmänhet som i den mänskliga organismen. Det bör erinras om att sänkta halter av bly i bensen torde medföra ökande halter av aromater, av vilka en del på mer eller mindre goda grunder får misstänkas för carcinogen verkan. Också bensintillsatser som dikloretan och dibrometan (för att förhindra blyavlagring i motorerna) förtjänar uppmärksamhet, då dessa ämnen numera torde få anses vara väldokumenterade carcinogener. I fråga om dieselavgaser har farhågor nyligen framförts från svenskt forskarhåll med hänsyn till mutagena och eventuellt carcinogena verkningar. Samtidigt kan konstateras, att diskussionen kring de luftföroreningar som trafiken medför, tenderat att fokuseras på relativt lättbestämbara luftföroreningar såsom koloxid, kväveoxider och kolväten samt bly. Det finns anledning att betydligt vidga synsättet när det gäller avgasernas effekter och inte minst bör dieselavgaserna ägnas ett större intresse.

Ett nordiskt samarbete kring problemen med bilavgaser är välkommet, men man bör inte underskatta de svårigheter som finns när det gäller konkret samarbete. Relativt snabbt kan man säkert få till stånd ett vetenskapligt informationsutbyte och diskussioner ägnade att stimulera till fortsatta undersökningar. Ett ökat ekonomiskt stöd för anordnande av nordiska forskarutbildningskurser och symposier inom speciella forskningsområden som fakultetsnämnden i ett tidigare remissvar förordat, skulle i detta sammanhang vara av stort värde. Ett mera systematiskt forskningssamarbete kräver däremot särskilda resurser för samordning och det har i andra miljömedicinska sammanhang visat sig förenat med betydande svårigheter att erhålla dessa. Det finns därför anledning att vara positiv till förslaget,

men ett mera intimt samarbete torde således kräva speciella och ökade resurser.

Linköping den 11 februari 1980

På fakultetsnämndens vägnar

Lars Edebo

Christer Petré

Göteborgs universitet, medicinska fakultetsnämnden:

Inom Nordiska rådet har väckts ett medlemsförslag om nordisk forskning angående bilavgasernas inverkan på hälsa och miljö. Mot bakgrunden av bl. a. de potentiella hälso- och miljörisker som blyföreningar från bilavgaser innebär, särskilt för barn, framläggs förslag rörande kartläggning vilka skadliga ämnen som släpps ut, vilka mängder utsläppen omfattar i olika trafiksituationer, hur föreningarna sprids och omvandlas samt vilka hälsorisker som kan uppkomma hos människor. För att intensifiera forskningen och utnyttja tillgängliga resurser på optimalt sätt, föreslås att Nordiska ministerrådet skall utveckla och samordna den i Norden förekommande forskningen kring bilavgasernas inverkan på hälsa och miljö.

Fakultetsnämnden biträder uppfattningen att exponering för bilavgaser utgör en väsentlig del av den belastning som människan utsätts för i stadsmiljön. I bilavgaser har påvisats en lång rad av ämnen med kända toxiska egenskaper, t. ex. bly och kolmonoxid samt föreningar som i djurförsök visats vara carcinogena, särskilt oförbrända kolväten. Till detta kommer de subjektiva upplevelserna av obehag och lukt, särskilt för boende nära stora trafikstråk.

Forskningen inom området spänner över flera discipliner och erfordrar insatser från företrädare för t. ex. kemi, toxikologi, hygien och epidemiologi.

I Sverige pågår för närvarande ett omfattande utredningsarbete inom den statliga bilavgaskommittén, vilket bl. a. innefattar en populationsundersökning där personer som exponeras för höga koncentrationer bilavgaser skall genomgå kliniska provningar. Vid naturvårdsverkets forskningsnämnd har nyligen ett principprogram framlagts för den medicinska luftvårdsforskningen, vari särskilt intresse skall ägnas de celltoxiska egenskaperna av bilavgasutsläpp, särskilt med inriktning på den eventuella carcinogena effekten.

Problemkomplexet bilavgaser och inverkan på hälsa är mångfasetterat och stora resurser erfordras för att slutligt kunna framlägga säkra slutsatser rörande orsakssamband i vad avser eventuell uppkomst av lungsjukdom eller systempaverkan. I internationell jämförelse är de resurser som i Sverige ägnas åt problemet mycket begränsade såväl vad beträffar antalet forskare som de medel som ställs till förfogande från forskningsnämnder etc.

Mot bakgrund av ovanstående anser fakultetsnämnden att en utbyggnad och samordning av forskningen inom området är väl motiverad. Fakultetsnämnden ifrågasätter dock om en utveckling och samordning av den i Norden mycket sparsamt förekommande forskningen genom Nordiska ministerrådets försorg kan få önskad effektivitet, om den inte åtföljs av en väsentlig förstärkning av de resurser som kan ställas till förfogande. Dessa resurser bör inte, i likhet med det förfarande som tidigare tillämpats, uppdelas i ett större antal små poster på olika institutioner utan förläggas till ett fåtal forskningsgrupper med kompetens att arbeta med problemet. För att forskningen skall få erforderlig kvalitet är det också nödvändigt att sådana resurser binds upp i form av långtidskontrakt för att säkerställa en från vetenskaplig synpunkt acceptabel utveckling och konsolidering av forskningsprojektet.

Göteborg den 8 februari 1980

Ragnar Rylander

Barbro Strand

Göteborgs universitet, fakultetsnämnden vid matematisk-naturvetenskapliga fakulteten:

Bilavgaser är ett tätortsproblem, dvs. hälsoeffekterna kan vara påtagliga i stadskärnor och vid andra hårt trafikerade platser. Spridning över större områden medför olika negativa effekter (bidrag till försurning, ozonbildning, etc.), men de akuta hälsoriskerna torde föreligga i tätorter, dvs. de höga lokala koncentrationerna, och ej så mycket de totala utsläppen, är farliga. Bilavgasproblemen kan således vara lika allvarliga i Norden som i större, mer tätbefolkade länder i Europa. Vid speciell väderlek med stillastående luft kan mycket höga föroreningskoncentrationer uppstå. Sådana väderlekstyper är vanliga på vintern vid våra breddgrader.

Det är således inte obefogat om Sverige, genom bilavgaskommitténs arbete, intar en pådrivande ställning för restriktioner mot bilavgaser. Då möjligheterna att införa speciella regler för avgasrening i Sverige, som väsentligt skiljer sig från dem i övriga Europa, är begränsade, ter sig en gemensam nordisk linje som en framkomlig väg att påskynda utvecklingen.

Eftersom stora forskningsinsatser krävs för att klarlägga sambandet mellan olika ämnen i avgaserna, deras kemiska transformationer i luften i samband med spridning, och deras fysiologiska effekter, är, som förslagsställarna påpekar, ett gemensamt nordiskt forskningsprogram en förutsättning för ett kraftfullt nordiskt agerande.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs universitet anser det därför angeläget att ett nordiskt samarbete rörande forskning om bilavgasernas inverkan på hälsa och miljö startas så snart som möjligt.

Göteborg den 13 februari 1980

I tjänsten

Ulla Krantz

Chalmers tekniska högskola och Göteborgs universitet, fysiska institutionen:

En nordisk samordning av forskningen om bilavgasens inverkan på hälsa och miljö bör ge vissa fördelar. De berörda länderna har olika nationella särdrag i sin forskningsverksamhet som kanske kan utnyttjas. Exempelvis finns i Sverige bilproducerande industri och förknippad med denna en industri- och högskoleanknuten forskning kring de aktuella problemen. I Danmark finns en internationellt stark producent av katalysatorer vilket är av intresse för avgasreningsproblemen. I Norge pågår en uppbyggnad av industrier förknippade med Norge som oljeproducerande land. Dessa industrier kommer säkerligen att ha viss kunskap av relevans för bränsleproblematiken.

En nordisk satsning på forskningen om bilavgaser bör ta till vara dessa nationella särdrag. I planeringsarbetet bör därför de berörda forskningsansvariga organen (i Sverige NFR, STU, NE, naturvårdsverket m. fl.) höras och verksamheten vid högskolorna inventeras.

Två fragor som i allmänhet inte får speciellt stor uppmärksamhet i debatten om bilavgaser bör ihågkommas:

i) blyhalten samt halten av CO, NO m. fl. gaser röner hög uppmärksamhet medan effekten av kolpartiklar (sotpartiklar) och deras kemisk-biologiska aktivitet särskilt under de första minuterna mera sällan diskuteras

ii) i ett långsiktigt forskningsprogram bör effekterna av avgaser från *framtida* bränslen uppmärksammas. Eftersom ravarubasen för bränslen och därmed bränslena själva kan komma att snabbt förändras bör en beredskap för "nya" avgaser finnas. Vilka utsläpp förväntas t.ex. vid metanoldrift av bilar?

Göteborg den 30 januari 1980

Bengt Kasemo

Docent i fysik

Chalmers tekniska högskola och Göteborgs universitet, institutionen för oorganisk kemi:

Bilavgaser är ett tätortsproblem, dvs. hälsoeffekterna kan vara påtagliga i stadskärnor och vid andra hårt trafikerade platser. Spridning över större områden medför olika negativa effekter (bidrag till försurning, ozon-bildning etc.), men de akuta hälsoriskerna torde föreligga i tätorter, dvs. de höga lokala koncentrationerna, och ej så mycket de totala utsläppen, är farliga. Bilavgasproblemen kan således vara lika allvarliga i Norden som i större, mer tätbefolkade länder i Europa. Vid speciell väderlek med stillastaende luft kan mycket höga föroreningskoncentrationer uppstå. Sådana väderlekstyper är vanliga på vintern vid våra breddgrader.

Det är således inte obefogat om Sverige, genom bilavgaskommitténs arbete, intar en pådrivande ställning för restriktioner mot bilavgaser. Då möjligheterna att införa speciella regler för avgasrening i Sverige, som väsentligt skiljer sig från dem i övriga Europa, är begränsade, ter sig en gemensam nordisk linje som en framkomlig väg att påskynda utvecklingen.

Eftersom stora forskningsinsatser krävs för att klarlägga sambandet mellan olika ämnen i avgaserna, deras kemiska transformationer i luften i samband med spridning, och deras fysiologiska effekter, skulle ett gemensamt forskningsprogram underlätta ett samlat nordiskt agerande i frågan.

Göteborg den 7 februari 1980

Oliver Lindqvist

Chalmers tekniska högskola, teknisk kemi:

1. Förslaget borde för att bli konstruktivt inriktas på "forskning angående *möjligheter att minska skadeverkan från bilavgaser* på hälsa och miljö". Redan nu finns hyllmeter av forskningsmaterial om skadeverkningsar av olika avgaskomponenter och fortsatt huvudinriktning på effekt-forskning torde främst komma att fungera som ett alibi för att skjuta åtgärder på framtiden.

2. På grund av främst klimatiska faktorer är bilavgasproblemen i Norden i många avseenden annorlunda och allvarligare än t.ex. i övriga Europa. En självständig nordisk forskning och ett självständigt nordiskt agerande på bilavgasområdet är därför nödvändigt vid sidan av övrigt internationellt samarbete. Forskningsprogrammets tyngdpunkt bör då också ligga på problem och åtgärds-möjligheter som är av speciellt stor betydelse i just Norden.

3. Forskningsinsatserna bör utökas främst när det gäller möjligheter att snabbt minska bilavgasexpositionen. Som bilavgaskommittén framhåller

är då trafiksaneringsåtgärder effektivare än avgastekniska åtgärder. Forskningsinsatser inriktade på jämförande expositionsanalyser ger därvid ett mycket användbart åtgärdsunderlag.

4. De i Norden speciellt stora möjligheterna att snabbt och relativt enkelt sänka bilavgasexpositionen mycket kraftigt genom trafikmiljöåtgärder är relativt okända. En av de viktigaste uppgifterna för ett nordiskt samarbete bör därför vara att sprida information om åtgärds möjligheter. Viktiga målgrupper för sådan information är ansvariga kommunala organ såsom hälsovårdsnämnder, gatunämnder och byggnadsnämnder. Eftersom det också är dåligt känt att avgasproblemen i mindre tätorters trafikmiljöer är nästan lika stora som i de större städernas trafikmiljöer är det väsentligt att *alla* kommuner nås av en effektiv information: inte minst därför att expositionsminskande åtgärder ofta lättare kan genomföras i små tätorter.

Göteborg den 4 februari 1980

Göran Petersson

Umeå universitet, rektorsämbetet, har i skrivelse den 18 februari 1980 förklarat sig avstå från yttrande i anledning av medlemsförslaget.

Institutet för vatten- och luftvårdsforskning (IVL) meddelar i brev den 11 februari 1980 att frågan ligger utanför dess kompetensområde.

Svenska kommunförbundet:

I kommunförbundets yttrande den 14 december 1979 över betänkande Ds Jo 1979: 11, Bensin utan bly, framhöll styrelsen att det trots betydande insatser under 1970-talet för att minska bilismens negativa effekter på hälsa och miljö kvarstår många problem. Bland annat råder det en stor osäkerhet beträffande de långsiktiga effekterna av bilavgasutsläppen. Under senare tid har forskare presenterat resultat som synes visa att barn kan få förändringar i nervsystemet vid en lägre blyhalt i blodet än vad som tidigare angetts. Anrikningen av bly i vissa grödor ger också anledning till förnyade riskvärderingar. I yttrandet ifrågasatte styrelsen huruvida nuvarande medicinsk forskning kring bly och blyföreningar är av sådan omfattning och så samordnat att den motsvarar dagens behov.

Styrelsen delar förslagsställarnas uppfattning beträffande behovet av samordning av den forskning som förekommer i Norden kring bilavgasernas inverkan på hälsa och miljö.

Stockholm den 29 februari 1980

Svenska kommunförbundet

Svea Wiklund

Landstingsförbundet:

Det finns enligt förbundets mening anledning fästa uppmärksamhet vid de förslag till forskning angående bilavgasernas inverkan på hälsa och miljö som medlemmarna framhåller i sin skrivelse. Ämnesområdet är angeläget, vilket talar för ett internordiskt samarbete. I ett längre perspektiv kan, som motionärerna framhåller, en gemensam nordisk insats för införande av blyfri bensin medföra att fler länder fattar beslut därom, vilket i sin tur skulle kunna påverka den internationella oljemarknaden i positiv riktning.

I övrigt vill förbundet hänvisa till bifogade yttrande över bilavgaskommitténs lägesrapport "Bilarna och luftföroreningarna" 1979-12-13 (se *Bihang*).

Stockholm den 1 februari 1980

Landstingsförbundet

Rune Carlsson

Bengt Finnveden

BIHANG

Skrivelse till bilavgaskommittén från Landstingsförbunden angående bilarna och luftföroreningarna

Såsom företrädare för sjukvardshuvudmännen vill styrelsen understryka vikten av att de frågor och problemställningar som bilavgaskommittén presenterar i sin lägesrapport ingående diskuteras och bearbetas.

Luftföroreningar, vare sig de är orsakade av bilavgaser eller andra utsläpp, är en av de miljöfaktorer som orsakar ohälsa. Kostnaderna för vård och rehabilitering av t. ex. cancersjuka är höga och en viktig hälsopolitisk uppgift är att genom påverkan av miljö och levnadssätt minska riskerna för cancer. Lungcancer, som forskare kunnat konstatera är ett exempel på en sjukdom som bl. a. orsakas av luftföroreningar, ensamma eller i kombination med rökning.

Med tanke på de långsiktiga effekter luftföroreningarna har på sin omgivning, såväl vad beträffar människor som natur och miljö, anser styrelsen det arbetsprogram, som kommittén presenterat i lägesrapporten väl genomarbetat. Något behov av ytterligare komplettering till programmet har styrelsen svårt att finna. Möjligen skulle utredningen kunna kompletteras med en mer ingående undersökning av dieselavgasernas inverkan på omgivningen. Den frågan har behandlats alltför kortfattat i arbetsprogrammet. Under den senaste tiden har det framkommit att nya rön inom forskningen visat att dieselmotorns avgaser kan vara farligare än bensinmotorns.

Större delen av de dieseldrivna fordonen i Sverige utgörs av lastbilar och bussar. Bussar som till större delen används i reguljär linjetrafik. Styrelsen vill i detta sammanhang erinra om att landstingen och kommunerna enligt riksdagsbeslut tillsammans blir huvudmän för den kollektiva trafiken på väg och att förbundet i anslutning därtill kontinuerligt följer utvecklingen på trafikområdet i de olika länen.

En annan fråga som utredningen måste behandla noggrant är alternativa motorbränslen, t. ex. bränslen som innehåller metanol eller andra alkoholer, gasbränslen etc.

Stockholm den 13 december 1979

Landstingsförbundet

Börje Hörnlund

Rune Carlsson

Svenska läkaresällskapet:

Svenska läkaresällskapet får efter hörande av bland annat sina sektioner för omgivningshygien, arbetsmedicin, humangenetik, invärtes medicin, neurologi, pediatrik & skolhygien, psykiatri och trafikmedicin anföra följande.

Inom de nordiska länderna har Sverige nedlagt ett stort arbete på avgasproblemet. Under åren 1965 till 1971 genomförde en statlig kommitté omfattande tekniska undersökningar av avgasernas sammansättning och bildningsbetingelser. I samband därmed företogs även undersökningar av de obehag avgaserna orsakade genom bl. a. lukt och slemhinneirritationer. Med anledning av dessa undersökningar infördes slutna vevhusventilation fr. o. m. 1969 års bilmodeller. För årsmodellerna 1971–1974 föreskrevs emissionskontroll av icke förbrända kolväten samt koloxid. Fr. o. m. 1976 års modeller krävs emissionskontrollerande åtgärder för kolväte/koloxid samt kväveoxider.

Det avgaslaboratorium som den statliga utredningen byggde upp består ännu och är en viktig resurs för ett samordnat avgasarbete i Norden.

Enligt ett regeringsbeslut svarar naturvårdsverket för regelsystemet om avgasrening i stället för trafiksäkerhetsverket. Bilavgaskommittén (JO 1977:08) aktualiserade olika forsknings- och försöksprojekt. Naturvårdsverkets forskningsnämnd har bl. a. initierat forskning omkring bilavgasernas hälsoeffekter. Sådan forskning förekommer på ett flertal ställen i industriländerna. Användningen av förbränningsmotordrivna redskap och fordon i arbetslokaler har även initierat forskning kring riskerna.

De yrkeskategorier som exponeras för bensen respektive dieselolja är t. ex. personal vid raffinaderier, vid tankrengöring, bensinstationer, bilreparationsverkstäder, garage samt bilprovingsanstalter. Vidare exponeras t. ex. tankbils- och i viss mån yrkeschaufförer. Inom gruvidrift exponeras

man för dieselavgaser. Man bör särskilja hantering av oförbränt bränsle och förbränt sådand, dvs. avgaser. Innehållet i remissen berör endast i perifer utsträckning personer i arbetslivet.

Koloxidproblematiken är sedan länge undersökt av flera yrkesmedicinska kliniker och arbetarskyddsstyrelsen (förutvarande arbetsmedicinska institutet).

Vad beträffar nya rön angående eventuell kromosompåverkan i perifert odlade lymfocyter pågår undersökningar framför allt i Lund.

Blypåverkan bör delas upp i exponering för oorganiskt respektive organiskt bly. Landets blyforskning har diskuterats under ett par år av en speciell styrgrupp med representanter från hygieninstitutioner, yrkesmedicinska kliniker och arbetarskyddsstyrelsen. Tillsättandet av gruppen har initierats av arbetarskyddsfonden.

Beträffande skador på CNS (centrala nervsystemet) av bly hos barn ligger detta utanför arbetsmedicinområdet. Senare års undersökningar av blodblyhalten hos barn i stockholmsregionen ligger dock på låga värden och är ej jämförbara med de nyligen publicerade resultaten från England och USA.

Att utan vidare ersätta bly som oktanhöjande medel med lösningsmedel av typ bensen kan medföra att en stor del av Sveriges befolkning exponeras för ett benmargshämmande cancerogent ämne.

Under de senaste tio åren har Sverige haft regler om avgasrening som haft till mål att hindra att bilavgasproblemet ytterligare skulle förvärras.

Huruvida dessa regler innebär ett tillfredsställande skydd för hälsan vet man inte. Däremot kan man genom jämförelse med andra länder finna att bilavgassituationen i Sverige är av samma typ som i andra högindustrialiserade länder. Avgasproblemet är regionalt sett ojämnt fördelat. Sverige har hög trafiktäthet i några storstäder, (Stockholm, Göteborg, Malmö) och en avsevärt lägre trafiktäthet i små och medelstora städer och på landsbygden.

Den nuvarande svenska kontrollen av avgasbestämmelserna är otillfredsställande och många bilar uppfyller inte gällande bestämmelser. En ytterligare skärpning av bestämmelserna skulle medföra betydande kostnader och måste därför grunda sig på ett bättre sakunderlag framför allt av medicinsk och ekologisk natur. Övriga länder i Europa är om man ser till de sammanlagda åtgärderna inte beredda att gå lika långt som Sverige när det gäller avgasrening, användning av blyfri bensin eller andra drivmedel, t. ex. metanol.

Avgörande för de framtida åtgärderna är en bättre kunskap om riskerna. Det är därför önskvärt att forsknings- och utredningsarbetet kring bilavgasernas effekter på hälsa och miljö fortsätter. Hitintills varande hälsoundersökningar har i huvudsak gällt människor som yrkesmässigt utsatts för drivmedel, bilavgaser m. m.

Det finns ett behov av ökad europeisk förståelse för bilavgasernas inver-

kan på hälsa och miljö. Vidare finns behov av gemensamma regler inom Norden för avgasrening. Mot denna bakgrund och med hänsyn till de ambitiösa och kostnadskrävande mål för avgasrening som satts i Sverige utan att kunna genomföras under den senaste 10-årsperioden vill Svenska läkaresällskapet tillstyrka förslaget om en samordnad forskning kring bilavgasernas inverkan på hälsa och miljö i Norden. En sådan forskning är fundamental för planeringen av framtida åtgärder. I största möjliga utsträckning bör man därvid dra nytta av redan vunna forskningsresultat och erfarenheter.

Det är enligt läkaresällskapetets mening lämpligt att en nordisk arbetsgrupp tillsätts med undvikande av dubbelarbete för att sammanställa ett lämpligt underlag för prioritering av forskningsprojekt och för en lämplig fördelning av arbetet mellan länderna. Den arbetsmedicinska forskningen bör vara representerad i arbetsgruppen.

Stockholm den 19 februari 1980

För Svenska läkaresällskapet

Börje Cronholm

Ordförande

Hans Hallander

Sekreterare

Svenska naturskyddsföreningen meddelar den 28 februari 1980 att föreningen på grund av arbetsanhopning inte har möjlighet inkomma med yttrande.

Svenska petroleum institutet (SPI):

Enligt vad SPI erfarit har sedan länge internationellt forskningsarbete bedrivits – och bedrivs – inom föreslaget forskningsområde. I Sverige kartlägges för närvarande problemen kring bilarna och luftföroreningarna av den statliga s. k. bilavgaskommittén, vilken kommitté för övrigt nyligen utkommit med ett utförligt delbetänkande (SOU 1979: 34).

SPI har i sig inget att erinra mot att Nordiska radet genomför föreslaget forskningsprogram. För att emellertid säkra att de omfattande medel och resurser som måste anvisas för projektet har berättigande och för undvikande av dubbelarbete får SPI hemställa, att en inventering företages i syfte att kartlägga, vilken forskning som internationellt har genomförts och

ågår inom ämnesområdet, innan ett eventuellt beslut om forskningsprogrammets genomförande fattas.

Stockholm den 10 mars 1980

Svenska petroleum institutet

Tommy Nordin

Länsläkarorganisationen i Stockholms län:

Det framlagda medlemsförslaget syftar till en utveckling och samordning av den i Norden förekommande forskningen kring bilavgasernas verkningar. Länsläkarorganisationen konstaterar att bilavgasernas innehåll av ämnen med säkert eller förmodat skadliga effekter är stort och komplext. Förslaget rör i första hand frågor sammanhängande med bly. Även om dessa frågor otvivelaktigt har betydelse är länsläkarorganisationen angelägen om att understryka att även därutöver innehåller bilavgaserna ett stort antal ämnen med skadliga verkningar – direkt eller indirekt – på människa och miljö. Med hänsyn till utvecklingen av drivmedel för bilar som kan förutses förefaller det utomordentligt angeläget att forskningsmöjligheter tillkommer som har förutsättningar att allsidigt belysa såväl dagens bilbränslen som framtida alternativa sådana. Likhet mellan de nordiska länderna föreligger ej endast i fråga om allmänna levnadsbetingelser utan även beträffande jordmån, klimat och odlingsbetingelser. Forskningsresultat erhållet i ett nordiskt land kan därför i mycket stor utsträckning förväntas gälla i de andra nordiska länderna. (Se exempelvis C. H. Nordmans avhandling "Environmental Lead Exposure in Finland, Helsinki 1975.)

Länsläkarorganisationen i Stockholms län biträder medlemsförslaget att utveckla och samordna den i Norden förekommande forskningen kring bilavgasernas inverkan.

Stockholm den 23 januari 1980

Lennart Hellström
Bitr. länsläkare

Lennart Tomenius
Bitr. länsläkare

Länsläkarorganisationen i Kalmar län:

Länsläkarorganisationen instämmer i förslagsställarnas åsikt att ett internordiskt samarbete när det gäller forskning rörande bilavgasernas hälso- och miljöeffekter borde innebära

dels mindre totala kostnader för respektive land.

dels snabbare forskningsresultat inom ett vidare fält.

dels ge ökade möjligheter till genomslag för de erhållna resultaten och av dem föranledda åtgärdsförslag.

Länsläkarorganisationen vill understryka att det är oerhört angeläget att hela bilavgasproblemet behandlas samlat och inte, som det finns tendenser till nu, sektorsvis.

Länsläkarorganisationen menar att intresset hittills i alltför stor utsträckning kommit att gälla delkomponenten bly, vilken med nuvarande kunskap inte kan vara den dominerande orsaken till svenska barns blodblyhalter. Länsläkarorganisationen anser mot bakgrund att man i Sverige redan vidtagit viktiga åtgärder för att minska blyexponeringen som

- a) sänkning av blyhalten i bensin från 0,4 till 0,15 g/l.
- b) förbud mot användning av blybaserade glasyrer.
- c) föreskrivit skyddszoner för grönsaksodling invid vägar.
- d) kontrollerat blyutfällning från konservburkar.

så är det brådskande och angeläget att i Sverige starta en prospektiv studie över utvecklingen av svenska barns blodblyhalter under den kommande femårsperioden. Länsläkarorganisationen anser att förutom blodblyhalten bör även studeras halten erythrocyt protoporphyrin som har fördelen framför blodblybestämning att mäta blyexponeringen över en längre tidsperiod.

Länsläkarorganisationen anser det också angeläget att söka kartlägga hur mycket olika exponeringsvägar hos barn bidrar till den slutliga blodblyhalten, eftersom detta måste vara av avgörande betydelse när man vill minska exponeringen.

Länsläkarorganisationen anser det också angeläget att försöka fastställa om och eventuellt hur blyets påverkan på benmärgen, som är lätt mätbar, är relaterad till de eventuella subtila centralnervösa effekter som en del senare undersökningar hävdar kan orsakas av bly. Länsläkarorganisationen anser det nämligen inte klarlagt att vare sig blodblyhalt eller ALA-påverkan är en lämplig indikator på centralnervös påverkan.

Länsläkarorganisationen vill understryka att de forskningsområden som förslaget anger

- a) kartläggning av vilka skadliga ämnen som släpps ut kvalitativt och kvantitativt
- b) deras spridning i miljön
- c) deras skadeeffekter på yttre miljö
- d) deras hälsoeffekter på människan med identifiering av eventuella riskgrupper

måste ske parallellt med ett motsvarande program för de bränsleblandningar, respektive avgasreningssystem som nu är kända och finns angivna bl. a. i betänkandet om blyfri bensin. Som exempel vill länsläkarorganisationen peka på att hälso- och miljökonsekvenserna av ökade utsläpp av ädelme-

tallerna platina, palladium och ruthenium genom införande av katalytiska avgasreningssystem i bilar inte är tillräckligt kända för närvarande.

Länsläkarorganisationen anser att många skäl talar för att huvudintresset härvidlag bör riktas mot alkoholtillblandning i bensinen.

Nödvändigheten av att forskningen sker parallellt betingas av det förhållandet att kunskapsnivån om effekterna av de förändringar rörande motorbränslena som kan komma att föreslås måste ligga på samma höga nivå som rörande de hittills använda motorbränslena. Om så ej är fallet löper man risken att besluta om åtgärder som smånågon visar sig ge oönskade hälso- eller miljöeffekter. Det är i sammanhanget viktigt att se till de totala hälsoeffekterna vid hantering av nuvarande och kommande bränsletyper under tillverknings- och distributionsledet, så måste t. ex. hälsoeffekter för personal i raffinaderier respektive bensinstationer beaktas, liksom hälsoeffekter av de emissioner från bl. a. dessa verksamheter som kan bli aktuella. Generellt bör eftersträvas att göra systemen så slutna som möjligt.

Länsläkarorganisationen anser att ett nordiskt samarbete, när det gäller bilavgasens hälso- och miljöeffekter, också skulle bidra till att eliminera eventuell snedvridning av totalbilden som kunnat följa av att enskilda länder riktat huvudintresset mot någon enskild sektor av bilavgasproblemet, dvs. göra bedömningen mera balanserad. Detta torde vara en mycket betydelsefull vinst.

Kalmar den 1 februari 1980

Anders Rydén

Länsläkare

Ake Ringnér

Bitr. länsläkare

Länsläkarorganisationen i Skaraborgs län:

Sedan medlemsförslaget över sagda ämne undertecknats, har en utredning om bensen utan bly analyserats. OECD har framtonat med en ny direktinriktad säljpolitik för att kringgå "spotmarknaden" osv.

Egentligen är kunskapen om bly, dess påverkan och ackumulation i naturen tillräcklig. Blotta misstanken om att kommande generationer lever i en så kontaminerad miljö att hjärnans mognadsprocess kan störas, borde vara tillräckligt för att lämna det direkta grundforskningsstadiet. Tillgängliga resurser borde därför satsas på attitydpåverkan, ny teknik och samhällsplanering.

Grundforskning är viktig närmast för att med tyngd klara av attitydpåverkan. Målgruppen är europen, ty Norden kan inte själv isolera sig i

blyfragan. Intressant i sammanhanget är de hygieniska reglerna i USA, som indikerar riktningen i de hygieniska strävandena.

Frågan är inte *om* vi kommer att ändra attityden till bilen, bara *när*. Det kan vara frestande att satsa på grundforskning, men risken är bara att man fördröjer den utveckling, som ändå måste komma.

Det kan därför vara motiverat att avsätta resurser, gärna inom ramen för ett nordiskt samarbete, hur man skall styra in utvecklingen mot en avveckling av den överkonsumtion i transport, som nu sker. Inriktningen mot en samhällsplanering, där man korrigerar för den påverkan som bilen har haft på vårt samhälles mikro- och makrostruktur, bör prioriteras. Med en framgångsrik dylik planering kan målet med de blyfria drivmedlen – en kollektiv trafik – lättare genomföras.

Länsläkarorganisationen framhåller därför

att inom ramen för nordiskt samarbete – varför inte Nordiska hälsovårdshögskolan – samordna kunskapen om bly i bensen, avgaser och dess relation till hälsa,

att inom ramen för nordiskt samarbete driva ett tekniskt utvecklingsarbete. Oktanhöjande alkoholinblandning i bensen är bara ett exempel.

att inom ramen för t. ex. "Nordplan" bedriva en undervisnings- och framtidsforskning på planeringsnivå, där målgrupperna är nyckelfigurer inom politik samt centrala och regionala planerare.

Att i en framtid räkna med billig och säker tillgång till fordonsbränsle är mindre sannolikt. Producentländerna (OECD) har redan nu visat en återhållsamhet i produktionsavseende. Nya energikällor öppnas, men den tillväxttakt vi vant oss vid finns inte längre. Vad detta för med sig kräver en anpassning som vi redan nu måste planera för. I detta perspektiv blir bly i bensen en viktig, men inte alltför stor pusselbit. Blyfri bensen kanske bara blir startsignalen till en större anpassningsprocess, som människan står inför.

Var planering – barnens framtid.

Mariestad den 30 januari 1980

Anders O. Lind

Länsläkare

Förste stadsläkaren i Malmö:

Som redan framhållits i betänkandet Bilarna och luftföroreningarna (SOU 1979: 34) är en fortlöpande samordning av insatserna inom olika områden behövlig. Denna måste ske i nära kontakt med den internationella utvecklingen och det kan därför synas naturligt att man bygger upp ett nordiskt samarbete inom detta område. Det skall dock betonas att det för

vissa av dessa undersökningar kan erfordras upp till 10–20 års forsknings- och undersökningsarbete för att fastställa exempelvis hälsoverkningar och inverkan på miljön. De undersökningar som kan göras inom det kortaste tidsperspektivet är naturligtvis undersökningar av föroreningsutsläpp samt av luftkvalitet, föroreningarnas spridning och omvandling. Jag kan tänka mig att en effektivisering av undersökningar av föroreningsutsläpp skulle kunna ske om forskningen på detta område förlades till en institution inom Norden och att forskare från de andra nordiska länderna fick tillfälle att delta i denna. Vad gäller undersökningar av luftkvalitet, föroreningarnas spridning och omvandling samt hälsoverkningar och inverkan på yttre miljön måste dessa naturligtvis göras på de olika orter i Norden, som sedan kan jämföras sinsemellan. Detta kräver bl. a. epidemiologiska undersökningar av betydande omfattning och jag tror att förutsättningarna för dessa bör närmare utredas.

Insatserna på forskningsområdet får inte ta resurser för en samhälls- och trafikplanering som syftar till en inskränkning av utnyttjandet av bilismen totalt och en strävan att separera trafiken från övriga aktiviteter i samhället i största möjliga utsträckning.

Malmö den 25 januari 1980

Ulf Bergdahl

Svensk sjuksköterskeförening har i skrivelse den 8 januari 1980 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Motormännens riksförbund – M:

1. Av handelspolitiska skäl och för att bevara möjligheten till obehindrad trafik med motorfordon mellan Europas länder är det angeläget att de nordiska länderna tillämpar samma bestämmelser om fordon och fordonsbränslen som EG-länderna.

Eftersträvar de nordiska länderna att införa blyfri bensin bör de söka påverka EG-länderna att uppställa samma mål och planlägga förändringen enligt ett för Europa samordnat program.

2. I ett eller flera nordiska länder kan alternativa fordonsbränslen komma att införas. I den mån dessa inte innehåller bly kan det vara lämpligt att främja deras användning exempelvis med skatteminskning. På så sätt förefaller det möjligt att dämpa användningen av lågblybensin i Norden, men ändå hålla sådan tillgänglig för fordon från andra europeiska länder så länge dessa har lågblybensin.

3. Debatten om riskerna med biltrafikens luftförorening har åtminstone i Sverige karakteriserats av känslomässiga ställningstaganden och oenighet hos undersökningar rörande farlighetsgraden hos olika ämnen i avgaserna.

Mot denna bakgrund verkar det synnerligen angeläget att inrätta en gemensam nordisk sakkunnig och neutral instans vars ställningstaganden till forskningsresultat kan bedömas bli mera objektiva och väga tyngre än dem som framförs av huvudmän för enstaka undersökningar samt olika opinionbildare. I en sådan instans kan inga forskare från de nordiska länderna samt representanter för dessa forskningskommittéer (eller motsvarande organ).

Huvuduppgifterna kan vara:

att följa utvecklingen av den internationella forskningens metoder och resultat rörande avgaskomponenters hälsorisker och miljöpåverkan.

att utvärdera genomförda undersökningars kvalitet och tillämplighet under nordiska förhållanden.

att föreslå kompletterande respektive fördjupade undersökningar att utföras av nordiska och andra forskare.

att sammanställa utredningsresultat på delområden och hela området samt formulera sammanfattningar att föreläggas Nordiska ministerradet.

Stockholm den 13 februari 1980

Motormännens riksförbund

Sven Gustafsson

Börje Henningsson

Kungl automobil klubben, KAK:

I medlemsförslaget påpekas att under våren 1979 inte minst i Sverige uppmärksammats de hälso- och miljörisker som luftföroreningar från biltrafiken innebär. Det påpekas också att en livlig pressdebatt förekommit i samband med vissa engelska undersökningar angående blyföroreningars verkan. KAK har konstaterat att dessa undersökningars värde i hög grad ifrågasatts av expertis. KAK nödgas också konstatera att debatten om hälso- och miljöriskerna i samband med bilavgaser fått en olycklig snedvridning genom aktioner från vissa miljöaktivister och andra aktionsgrupper samt genom en ensidig propaganda i massmedia. Med hänsyn härtill är det av vikt att en sakkunnig och neutral instans undersöker de forskningsresultat som framlagts eller kommer att framläggas i syfte att få en objektiv bedömning av de risker ur miljösynpunkt som bilavgaserna kan innebära. KAK hyser den förhoppningen att resultaten av en sådan utvärdering kan

ge en betydligt vederhäftigare information än den som framförs av enstaka undersökningar och/eller opinionsbildare.

I medlemsförslaget upptas också frågan om blyfaran och införandet av blyfri bensin. KAK vill understryka, vilket även påpekas i förslaget, att Danmark, Norge och Finland tillämpar samma avgasreningskrav som EG. KAK anser det felaktigt, inte minst ur handelspolitisk synpunkt, att i de nordiska länderna införa andra krav än de som tillämpas inom EG. Beträffande frågan om blyfri bensin har KAK i ett remissyttrande till jordbruksdepartementet 1979-11-29 över utredningen "Bensin utan bly" framfört sina synpunkter. Remissyttrandet bifogas (*se Bilang 1*) och KAK hänvisar härtill.

Vidare återopas i medlemsförslaget den i Sverige 1977 tillsatta s. k. bilavgaskommittén, som avgivit en lägesrapport. KAK har till bilavgaskommittén 1979-12-19 avgivit ett yttrande över lägesrapporten "Bilarna och luftföroreningarna". KAK hänvisar härtill och bifogar yttrandet (*se Bilang 2*).

KAK instämmer med medlemsförslaget i att ett gemensamt nordiskt agerande kan ge större tyngd om man kan stödja sig på gemensamma forskningsresultat. KAK gör emellertid den bedömningen att en nordisk insats för införande av blyfri bensin i Europa knappast torde leda till någon förändring i EG-ländernas inställning och allra minst påverka den internationella oljemarknaden. KAK anser det nödvändigt framhålla att separata aktioner i de nordiska länderna och framför allt aktioner i ett enskilt nordiskt land knappast kan påverka Europa i övrigt utan snarare leda till handelshinder och negativt påverka respektive lands handelsbalans.

Med hänsyn till ovanstående synpunkter vill KAK tillstyrka förslaget att rekommendera Nordiska ministerrådet att utveckla och samordna den i Norden förekommande forskningen. KAK vill dock, i likhet med Motorvärdarnas riksförbund, påpeka att huvuduppgifterna bör vara

att följa utvecklingen av den internationella forskningens metoder och resultat rörande avgaskomponenters hälsorisker och miljöpåverkan,

att utvärdera genomförda undersökningars kvalitet och tillämplighet under nordiska förhållanden,

att föreslå kompletterande respektive fördjupade undersökningar att utföras av nordiska och andra forskare,

att sammanställa utredningsresultat på delomraden och hela området samt formulera sammanfattningar att föreläggas Nordiska ministerrådet.

Stockholm den 28 februari 1980

Kungl automobil klubben

J-O Lysell

Generalsekreterare

Yttrande över utredningen "Bly och bensin"

statsrådet för Jordbruksdepartementet

Den föreliggande rapporten synes ha forcerats fram under intrycket av starka påtryckningar från grupper som genom sina oftast överdrivna farhågor för blyskador fört fram en delvis osaklig debatt i blyfragan. KAK finner det märkligt att arbetsgruppen icke fått i uppdrag att utreda grundproblemet, om vi över huvud har anledning att införa blyfri bensin eller icke. I stället har uppdraget begränsats till fragan om när blyfri bensin skall kunna erbjudas i Sverige.

Konsekvenserna av förslagets genomförande synes KAK bli utomordentligt allvarliga för Sveriges framtida försörjning och öka landets sårbarhet.

Den redan beslutade bly-sänkningen till max. 0,15 g/l i all motorbensin fr. o. m. 1981-07-01 medför att användningen av bly i bensinen nedgår med 60% eller 1775 ton per år i förhållande till dagens läge. Ett införande av oblyad bensin skulle endast reducera blyanvändningen med ytterligare 15% eller 300 ton per år. Genom undersökningar utförda av Svenska petroleum institutet föreligger icke i något annat land i Västeuropa planer på att införa oblyad bensin under 1980-talet.

Den viktigaste konsekvensen av föreslagna åtgärder är att vår bensinförsörjning mycket allvarligt försämras, vilket i hög grad ökar vår sårbarhet på försörjningssidan, samtidigt som vi kommer att få ett avsevärt ökat importbehov av råolja och petroleumprodukter samt ökade kostnader i storleksordningen 100–150 milj. kr (i dagens penningvärde).

Den redan beslutade bly-sänkningen till högst 0,15 g/l medför också en ökad oljeförbrukning av 70 000 ton per år. Ett införande av 92-oktanig oblyad bensin skulle öka oljeförbrukningen med ytterligare 60 000 ton per år. Härtill kommer den ökning av bensinkonsumtionen i bilmotorerna som blir en följd av det lägre oktantalet. Det kan påpekas att i EG-länderna rekommenderas en sänkning av blyhalten till 0,4 g/l. På grund av försörjningssituationen har man i EG-länderna förbjudit blyhalten i bensin under 0,15 g/l. Utanför EG stående västeuropeiska länder har heller inga planer på att införa oblyad bensin, varför Sverige 1983 torde bli ensamt i Västeuropa om oblyad bensin.

Arbetsgruppen bygger sina slutledningar på den s.k. Trichem-rapporten, som enligt sakkunniga organ bygger på ett flertal felaktiga förutsättningar och därav följande felaktiga slutledningar. Arbetsgruppens betänkande kan därför icke utgöra ett beslutsunderlag i denna för landets framtida försörjningstrygghet så viktiga fråga.

De svenska raffinaderierna kan icke tillverka den föreslagna oblyade kvaliteten RON 93-MON 85. De skulle då bli importberoende, men då det visar sig att ej heller utländska raffinaderier kan astadkomma ifragavarande bensin, nödgas man konstatera att den i lagförslaget upptagna bensinhalten icke finns att tillgå. Det av arbetsgruppen framlagda lagförslaget är därför helt orealistiskt.

Beträffande utländska raffinaderier kan anföras att vi för närvarande till 40% är beroende av import, huvudsakligen från västeuropeiska raffinaderier. Vissa av dessa har tekniska möjligheter att framställa oblyad bensin av kvaliteten RON 92-MON 82. En sådan tillverkning skulle emellertid leda till minskad framställningskapacitet, ökat råoljebehov och som en konsekvens härav minskade bensinleveranser till Sverige. Detsamma gäller de svenska raffinaderiernas möjlighet att tillverka RON 92-MON 82.

Nu gällande bestämmelser för blyhalten är i England 0,45 g/l och i Västtyskland 0,15 g/l, den senare siffran överensstämmer med de i Sverige beslutade normerna. De larmrapporter som flitigt produceras och undersättningsrubriker vidarebefordras av massmedia är som tidigare påpekats stor utsträckning överdrivna. Som exempel kan nämnas att de vid ett vardaghem i Stockholm befarade skadorna på barn vid vetenskaplig kontroll visade sig icke föreligga. WHO har satt som övre gränsvärde 35 mkg/100 ml blod. Den undersökning som verkställdes på barn som befarades ha fått blyskador visade att ingen hade mer än 10 mkg/100 ml, vilket är normala värden. Officiella utredningar i Stockholm har lett till att man på ett par platser i huvudstaden under *extrem rusningstid* befarar att blyhalten i avgaserna överstiger de av WHO fastställda maximivärdena. Problemen på dessa platser kan lösas lokalt och KAK har i remissyttrandet anvisat vägar härför. Det har heller inte kunnat vetenskapligt bevisas vilka skador bly i avgaserna till äventyrs kan medföra. Även om skaderisken av bilavgaser i Sverige, med dess låga biltäthet, synes betydligt överdriven, bör det i detta sammanhang påpekas att det finns andra skadliga ämnen i bilavgaser som kan tänkas vara farligare än bly. (Detta gäller ej minst diesellavgaser.) Sverige har sex bilar per km², i USA är antalet bilar per ytenhet dubbelt så stort, i Holland och Belgien 17 gånger så stort. Avgasproblemen i Sveriges tätorter är i detta perspektiv mycket små i förhållande till problemen i storstäderna i länder, som inte har en tanke på att införa blyfri bensin.

Sverige är som ovan påpekats ett land med en helt dominerande glesbygd. Trots att 80% av landets hushåll har tillgång till personbil är som nämnts biltätheten endast sex bilar per km². Det förefaller KAK anmärkningsvärt att arbetsgruppen för att eliminera de eventuella avgasproblem som kan tänkas förekomma i Stockholm vill vidta åtgärder som Sverige är ensam om i Europa och som försvårar och fördyrar transportarbetet i landet samt äventyrar landets bränsleförsörjning i tid av oljebrist.

Arbetsgruppen har även föreslagit särskild avgift på blyad bensin. KAK finner detta anmärkningsvärt mot bakgrunden av att enligt beräkningar utförda av Sveriges bilindustri- och bilgrossistförening samt statens naturvårdsverk torde högst var femte bil under överskådlig framtid kunna köras på oblyad bensin. Den föreslagna "straffavgiften" på annan bensin måste därför betraktas som rent fiskal då den icke kan fungera som styrmedel, eftersom majoriteten av bilägarna saknar valmöjlighet. KAK avvisar därför med skärpa detta förslag.

De i Sverige tillverkade bilarna kan inte exporteras om de uppfyller de föreslagna normerna. De kommer dessutom att bli avsevärt dyrare. Särskilda modeller för export måste tillverkas med atföljande kostnadshöjningar och exportsvårigheter. Den ojämförligt största delen av den svenska biltillverkningen går på export. Det förtjänar påpekas, att den svenska exporten av bilar och bildelar 1978 uppgick till 11,1 miljarder kronor medan importen uppgick till 5,6 miljarder. Överskottet i bilbalansen var alltså 5,5 miljarder, vilket bör jämföras med ett totalt överskott i handels-

balansen på 5.6 miljarder. Om inte bilexporten varit skulle detta överskott ha reducerats till mindre än 0.1 miljard kronor. Importen av utländska bilar, speciellt då små, driftsbilliga bilar, kommer också att försvåras, delvis omöjliggöras, då det inte lönar sig för de stora fabrikena att tillverka speciella bilar för ett litet land som Sverige.

Utländska turister kan inte köra sina bilar i Sverige. Bilturismen till Sverige, som enligt Sveriges turistråd bör uppmuntras, då den ger avsevärda valutaintäkter, kommer alltså att försvåras eller omöjliggöras. Svenska bilister kan köra i utlandet men förstör då de aggregat som är nödvändiga för att köra på blyfri bensin i hemlandet. Ett nytt avgasaggregat beräknas med montering kosta ca 2 000 kr i dagens penningvärde. Enligt KAK:s uppfattning medför arbetsgruppens förslag för svensk bilindustri med anknutna näringar så allvarliga risker att arbetslöshet kan befaras (400 000 personer sysselsätts f. n. inom denna sektor).

KAK finner att det framlagda betänkandet är illa underbyggt och att arbetsgruppen dragit förhastade och felaktiga slutsatser. Ett genomförande av arbetsgruppens förslag skulle leda till allvarliga konsekvenser för landets försörjning, öka dess sårbarhet och isolera det från övriga Vasteuropa. *Betänkandet kan icke ligga till grund för lagstiftning.*

Stockholm den 29 november 1979

Kungl automobil klubben

J-O Lysell

Generalsekreterare

BILANG 2

Yttrande över rapporten "Bilarna och luftföroeningarna"

KAK finner det synnerligen värdefullt att bilavgaskommittén söker få fram en sammanställning av alla de fakta som kan ge en belysning av det komplicerade problemkomplex som bilarna i miljön anses utgöra. Det är också synnerligen angeläget att det fortsatta utredningsarbetet kan ge ett bättre underlag för realistiska bedömningar. En saklig och helt objektiv bedömning av eventuella avgasrisker är av största vikt, inte minst med hänsyn till den av kommittén påpekade stora betydelse som miljöfrågorna fått i den trafikpolitiska debatten. KAK är nämligen av den bestämda uppfattningen att avgasdebatten ofta präglas av överdrivna farhågor, som i progagandaform förs fram av grupper, vilka tyvärr inte tar hänsyn till fakta och därför endast förvirrar debatten.

KAK kommenterar här nedan vissa givna avsnitt i lägesrapporten.

Bakgrund och lägesbeskrivning

I sin rapport påpekar kommittén att Sverige i förhållande till folkmängden är det biltätaste landet i Europa. Däremot har kommittén helt bortsett från att Sverige i förhållande till ytan har en ovanligt låg biltäthet. Sverige

nar sex bilar per km², i USA är antalet bilar per ytenhet dubbelt så stort, i Holland och Belgien 17 gånger så stort. Avgasproblemen i Sverige är mycket små i förhållande till EG-länder som inte funnit skäl att gå lika långt som Sverige.

KAK är av den bestämda uppfattningen att Sverige bör följa gängse normer i Europa (EG, ECE). I direktiven till utredningen påpekas också att en viktig utgångspunkt för kommitténs överväganden "bör vara önskan om en anpassning till avgasreningskrav som tillämpas utomlands". Det vore enligt KAK:s mening ytterst oförnuftigt om Sverige, ett litet land i Europa, skulle tillämpa strängare avgaskrav än Europa i övrigt med alla de ekonomiska konsekvenser detta måste medföra.

Kommittén konstaterar att de redan införda bestämmelserna om avgasrening inte motsvarat förhoppningarna om minskning av utsläppen av koloxid och kolväten. Det synes KAK naturligt att en viss övergångstid krävs innan minskningen ger utslag beroende på att ett stort antal äldre bilar som inte omfattas av bestämmelserna fortfarande är i trafik.

Huvudfrågorna för kommittén

KAK har intrycket att kommittén möjligen under påverkan av den allmänna debatten intar en alltför pessimistisk inställning när det gäller bilavgasernas inverkan på hälsan. Det är därför av allra största betydelse att dessa noggrannare kartlägges. Ett exempel på debattens snedvridning är bland annat det av kommittén påpekade faktum att tobaksrökning ger högre intag av koloxid än vistelse i flertalet trafikmiljöer, även de hart belastade. Kommittén har också konstaterat att så höga halter av kvävedioxid att akuta lungskador kan uppstå icke uppträder i gatumiljön, även om kommittén anser "att man inte kan utesluta långtidsverkningar av relativt låga halter". Givetvis är det önskvärt att detta närmare undersöks.

Beträffande bly och blyföreningar har KAK i ett starkt kritiskt remissyttrande över betänkandet "Bensin och bly" framlagt sina synpunkter. Remissyttrandet bifogas i sin helhet och KAK hänvisar till detta (*se Bilhang 1*).

Fragan om den fotogeniska smogen torde vara av relativt underordnad betydelse och kommittén påpekar även att i den man dylik förekommit i Sverige den förorsakats av utsläppen från biltrafik och viss industri i hela nordvästra Europa under vissa meteorologiska betingelser. Dessa torde inte kunna påverkas av särbestämmelser för Sverige. En jämförelse med förhållandena i Los Angeles-området är icke relevant, eftersom de meteorologiska betingelserna där är helt andra än i Sverige. Även beträffande försurning av mark och vatten krävs noggranna undersökningar utan förutfattade meningar.

Bilavgasproblemet är i första hand ett storstadsproblem och följaktligen koncentrerat till ett fåtal platser i Sverige och endast under rusningstid. Hithörande problem kan lösas lokalt genom olika åtgärder, och KAK har i sitt yttrande över Trafikplan 77 för Stockholms del framlagt sina synpunkter. KAK har med intresse noterat att kommittén funnit det ologiska i att dels vilja minska biltrafiken, dels samtidigt öka andelen smahus eller glesbygdsboende. "Ett ökat antal förvärvsarbete, ökat deltidsarbete, längre fritid med fler fritidsintressen, tidigare hushallsdelning, leder snarare till en ökning än en minskning av resbehovet totalt". KAK instämmer med kommittén i detta och att en närmare analys av vad åtgärder på trafikplaneringsområdet kan ge bör göras.

Under hänvisning till ovanstående synpunkter vill KAK understryka att utredningens fortsatta arbete är av största betydelse för att få fram vetenskapliga undersökningar om avgasernas farlighet och härigenom på objektiva grunder byggda förslag till åtgärder. Detta arbete kräver yttersta noggrannhet och tillgång till expertundersökningar både inom och utom landet. Ett dylikt arbete får inte forceras utan måste ta avsevärd tid om inte resultatet skall bli lidande.

KAK vill också än en gång med skärpa understryka betydelsen av att Sverige icke inför regler som skiljer sig från i övriga Europa tillämpade. En hårdare lagstiftning i ett litet land som Sverige kan endast medföra allvarliga störningar av handelspolitisk art.

Stockholm den 19 december 1979

Kungl automobil klubben

J-O Lysell

Generalsekreterare

Sveriges trafikbilägares riksorganisation (STR) har i skrivelse den 6 mars 1980 förklarat sig icke ha något att erinra mot medlemsförslaget.

Medlemsförslag

om utvecklande av det nordiska samarbetet beträffande fiskodling

(Väckt av Olof Jansson, Bertil Jonasson och Petter Savola)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska investeringsbanken:

Nordiska investeringsbanken har tagit del av medlemsförslaget och konstaterar att de i motiveringarna nämnda synpunkterna är beaktansvärda och att samarbete inom fiskerinäringens olika delområden synes ge vissa fördelar och vara i överensstämmelse med aktuella nationella målsättningar.

Helsingfors den 13 maj 1980

Nordiska investeringsbanken

Bert Lindström

Verkställande direktör

Nordisk industrifond:

Fiskerinäringen har betydelse för alla de nordiska länderna och speciellt i Danmark, Island och Norge har fisket stor omfattning. För att verka för en samordning mellan länderna inom fiskerinäringen upprättade de nordiska regeringarna redan år 1962 ett speciellt kontaktorgan för fiskerifrågor.

På grund av fiskerinäringens betydelse framför allt inom den västliga delen av Norden har Nordisk industrifonds styrelse bedömt det angeläget att, förutom stöd till fiskförädlingsindustrin, även ge stöd till nordiskt samarbete som syftar till utnyttjande av förbättrad teknik inom fiskerinäringen. Nordisk Industrifond finansierar t. ex. tillsammans med Nordiska kulturfonden ett utredningsarbete som syftar till att kartlägga de nuvarande förhållandena samt samarbetsbehov och samarbetsmöjligheter inom fiskeriutbildning och fiskeriforskning i de nordiska länderna. Utrednings-

arbetet koordineras från Färöarna och bedöms få speciell betydelse för Danmark, Färöarna, Grönland, Island och Norge.

Fonden bidrar även till finansieringen av ett samarbetsprojekt mellan Island, Färöarna och Norge rörande utvinning av en relativt rikligt förekommande fiskart – blåvitling (kolmule). Projektets mål är en systemlösning som omfattar utveckling av fångstteknik, råvarubehandling och produktionsteknik.

Fondens styrelse bedömer att fiskodling kommer att få ökad betydelse i Norden, både i naturliga vatten och i dammar, bland annat i samband med utnyttjande av värme från kylvattenutsläpp. Ökade insatser för forskning och utveckling inom området kommer därvid att bli aktuella. Styrelsen bedömer det angeläget att möjligheter till nordiskt samarbete tillvaratas.

Om konkreta nordiska projekt rörande utveckling av ny teknik eller nya produkter inom fiskodlingsområdet blir aktuella, kan fonden i samverkan med berörda nationella organ delta i finansieringen av sådana projekt.

Styrelsen för Nordisk industrifond ställer sig positiv till att ministerrådet verkar för en nordisk samordning av nationella insatser för att främja utvecklingen inom fiskodlingsområdet. Enligt styrelsens uppfattning bör en sådan samordning kunna ske dels inom ramen för redan upprättade nordiska organ och dels genom mer informella kontakter mellan nationella organ och forskningsmiljöer.

Styrelsen anser dock inte att ministerrådet bör ta initiativ till en samordning beträffande marknadsföring av odlad fisk. Inom denna sektor bör det ankomma på företrädare för den aktuella näringen att själva ta eventuella initiativ till en samordning.

Stockholm den 9 juni 1980

För Nordisk industrifond

Rut Bäcklund-Larsson

Nordforsk meddelar i skrivelse den 25 juni 1980 att man inte har något att anföra med anledning av medlemsförslaget.

Nordisk kollegium for marinbiologi:

NKMB er etter sin instruks et organ for forskerutdannelse i marinbiologi og i viss grad for forskning knyttet til dette. Kollegiet konstaterer at fiskebiologi dvs. biologien hos marine inklusive anadrome og katadrome arter omfattes av kollegiets virksomhetsområde, derimot ikke fiskerivitenenskap. NKMB vil i sin uttalelse om det her aktuelle medlemsforslag begrense seg til synspunktene med tilknytning til kollegiets virksomhet.

NKMB stiller seg i utgangspunktet positivt til et øket nordisk samarbeid om utvikling av fiskeoppdrett både på den praktisk-tekniske og den vitenskapelige siden. Øket oppdretts-aktivitet i kyst- og fjordområdene kan, bl. a. via tilbud om arbeidsplasser bidra til å begrense avfolkningen av disse områdene. De ulike former for, og sider ved, fiskeoppdrett er også på forskjellig stadium i utvikling i de nordiske land, og et nordisk forsknings-samarbeid og utveksling av erfaringer ansees således å være meget fordelaktig.

Begreppet fiskeoppdrett bør i medlemsforslaget sees i vid sammenheng, dvs. som akvakultur. Dette begrepet omfatter også dyrking av alger og virvelløse dyr, som krepsdyr og muslinger, både i en-arts og fler-arts anlegg. Et skille mellom oppdrett av fisk på den ene siden og øvrige arter på den annen er lite hensiktsmessig.

Fra et marinbiologisk synspunkt er det vesentlig at oppmerksomheten ikke bare fokuseres om oppdrett som sådan, men at oppdrettsaktivitetens innvirkning på det omgivende marine miljø blir gjenstand for forskning. I all aktivitet som foregår i, eller har innvirkning på, naturmiljøet, er det selvsagt at både positive og negative effekter av virksomheten utredes og overvåkes. Virkninger på det miljø fiskeoppdrett foregår i av øket gjødsling, øket førtilgang, mekanisk innvirkning av damanlegg, innførsel og spredning av fisesykdommer og parasitter osv., må bli objekt for langsiktig overvåking og konsekvensvurderinger. Styrking av det nordiske samarbeidet vedrørende oppdrett bør således følges av en tilsvarende styrking av forskningen omkring oppdretts-aktivitetens virkninger på det omgivende marine miljø; et felt som er av ren marinøkologisk karakter.

Det er åpenbart at valg av lokaliteter for akvakultur må baseres på kunnskap om lokale og regionale marinøkologiske forhold, og at prioritering i forhold til andre, konkurrerende utnyttelseformer i de samme områdene må foretaes. NKMB vil her framheve at forskning som utnyttelseform av vannområder må sidestilles med økonomisk utnyttelse. En effektiv vannmiljøforskning forutsetter tilgang på lokaliteter prioritert til forskningsformål. Ved vurderingen av potensielle lokaliteter for akvakultur må det derfor taes hensyn til de behov for lokaliteter, enten i naturtilstand eller humanpåvirket, den marine forskningen har. Det her anførte prinsipp er i samsvar med de utredninger som i den seneste tiårs-periode er utarbeidet under Nordisk Ministerråd, som bakgrunn for en framtidig meningsfull handtering av Nordens miljø- og miljøforskningsspørsmål, og bør ikke minst derfor taes med i behandlingen av det nå aktuelle medlemsforslag til Nordisk Råd.

NKMB ønsker også å gjøre oppmerksom på medlemsforslaget berøring med et annet initiativ fra Nordisk Ministerråd, gjeldende opprettelse av gen-bank for bevaring av gen-materiale av den nordiske spontane fauna (NU serien B:30). Fiskeoppdrettsaktiviteten bør innrettes slik at ikke eksisterende naturlige gen-ressurser settes i fare eller tapes. Dette gjelder

først og fremst naturlige vandrefisk-bestander der livsmulighetene og i særdeleshed reproduksjonsmiljøet bør beskyttes og styrkes. De gjenværende lokaliteter i Norden der de naturlige vandrefisk-bestandene kan formere seg er mange steder så få at deres bevaring må ansees være en viktig oppgave også i nordisk sammenheng.

Til slutt vil NKMB understreke at det anser som sin primære oppgave, også i forbindelse med de marinbiologiske sidene ved det her framsatte medlemsforslag, å styrke forskerutdannelsessiden.

Blomsterdalen den 15. juli 1980

For Nordisk kollegium for marinbiologi

Torgeir Bakke
Generalsekretær

Nordens fackliga samorganisation (NFS):

Trots de skiljaktigheter som föreligger mellan de nordiska länderna beträffande behovet av och förutsättningarna för fiskodling, torde det stå klart att fiskodling för såväl utplantering som för direkt konsumtion kommer att öka.

Enligt NFS' uppfattning är det av vikt att utreda de problem som knyter an till denna verksamhet (foderförsörjning, fisksjukdomar, eutrofiering av vattendragen, jord- och vattenrättsliga begränsningar samt distributions-system).

Nordens fackliga samorganisation anser att det Nordiska kontaktorganet för fiskerifrågor väl kunde ges i uppdrag att utreda de lämpligaste formerna för nordiskt samarbete beträffande fiskodling.

Stockholm den 21 juli 1980

Nordens fackliga samorganisation

Peter J. Boldt

Danmark

Statsministeriet meddelar i skrivelse av den 19 juni 1980 att man stöder medlemsförslaget och hänvisar för sitt vidkommande till yttrande från Føroya landsstýri av den 10 juni 1980 (se nedan).

Fiskeriministeriet:

Til udenrigsministeriets orientering bemærkes, at det danske dambrugs-erhverv ikke over for fiskeriministeriet har ytret interesse i en intensive-

ring af et nordisk udviklingsarbejde inden for dambrugsområdet. Den i forslaget nævnte finske regnbueørredproduktion finder ikke sted i egentlige dambrug men i naturlige søer, og for så vidt angår de øvrige nordiske lande er der heller ikke dér tale om dambrugsvirksomhed af samme karakter som i Danmark, hvilket bl. a. skyldes visse klimatiske forskelle. Det danske dambrugserhverv har større lighedspunkter med dambrugserhvervene i Nordtyskland og Nordfrankrig end med de øvrige nordiske landes dambrug.

For så vidt angår egentligt havdambrug (opdræt af fisk i saltvand), er der muligvis basis for et samarbejde, og som det fremgår af ovennævnte skrivelse fra det færøske landsstyre, har man fra færøsk side ytret speciel interesse for opdræt af laks og havørred.

København, den 27. juni 1980

P. m. v.

E. b.

Ole Poulsen

Fuldmægtig

Ministeriet for Grønland:

I anledning af den med Udenrigsministeriets skrivelse af 31. marts 1980 modtagne skrivelse fra Nordisk Råds danske delegation af 25. marts 1980 vedrørende udvikling af det nordiske samarbejde om dambrug skal Ministeriet for Grønland efter indhentet udtalelse fra Grønlands Fiskeriundersøgelser meddele, at dambrug ikke har aktualitet i Grønland og næppe vil få det.

København, den 19. juni 1980

P. m. v.

E. b.

K. Trolle

Føroya landsstyri:

For tiden er der kun ét selskab, p/f Fiskaaling, der driver lakse- og ørredopdræt. Denne opdrætstation, der begyndte på private hænder, overtog landsstyret i 1973. Stationen har siden været drevet på landsstyrets vegne af Fiskerilaboratoriet (Fiskirannsóknarstovan) som en forsøgsstation.

I den sidste tid er interessen for lakse- og ørredopdræt voksende på

Færøerne. 4 selskaber er nu ved at påbegynde det omhandlede fiskeopdræt i havet med tilladelse fra landsstyret.

Landsstyret kan støtte medlemsforslaget.

Tórshavn, den 10. juni 1980

Hedin Klein
Landsstyresmand

Djurhuus

Dansk Arbejdsgiverforening har i skrivelse den 6 maj 1980 forklarat sig avstå från att yttra sig.

Danmarks Havfiskeriforening:

– – – finder foreningen det værdifuldt, hvis samarbejdet de nordiske lande imellem på dette område kunne styrkes, specielt da hele dette område nok må forventes at få større betydning i den nærmeste fremtid.

Esbjerg, den 6. august 1980

H. Gyldenlev

Dansk Dambrugerforening:

– – – skal vi herved meddele, at der i oplægget til forslaget ikke er noget, som vi ikke fuldtud kan acceptere som særdeles relevant.

Vi kan oplyse, at der mellem Dansk Dambrugerforening, udover det internationale europæiske samarbejde i F.E.S. (Fédération Européenne De La Salmoniculture) hvor Norge og Finland er repræsenterede, og det norske Norsk Fiskeopdretterforening i forvejen foregår et ganske omfattende samarbejde – f. eks. leverer Danmark ganske betydende mængder sættefisk til Norge og en del til Sverige – med udveksling af erfaringer.

Specielt er Danmark, tildels begrundet i vore knappere vandressourcer og større bebyggelsestæthed, forrest i udviklingsarbejdet for forureningsbekæmpelse og kan dermed give et betydende bidrag til at f. eks. "afvæbne" de næsten prohibitive restriktioner, der indsnævrer mulighederne for konsumfiskeproduktion i Finland. bl. a. V.K.I. har en række af sådanne undersøgelser og projekter undervejs, under Teknologirådets auspicier.

Eftersom Danmark i F.E.S., med sæde i The environment Committee, frit meddeler erfaringer og resultater til gavn for alle må det anses for mere end rimeligt, om man fra Det Nordiske ministerråd tog skridt til at udvikle det nordiske samarbejde på fiskeproduktionens område.

Århus, den 30. september 1980

Herman G. Michelsen

Danmarks Fiskeindustri- og Eksportforening har i skrivelse den 24 juli 1980 meddelat, att föreningen icke önskar uttala sig i anledning av medlemsförslaget.

Dansk Andelsfisk har i skrivelse den 21 juli 1980 meddelat, att saken ligger utanför deras verksamhetsfält och därför icke har något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Sammenslutningen af danske Ørredeksportører hänvisar i skrivelse den 12 augusti 1980 till fiskeriministeriets uttalande av den 27 juni 1980 (se ovan).

Finland

Ministeriet för inrikesärendena:

— — — Utvecklande av det nordiska samarbetet inom området för fiskodling är mycket motiverat. Viktiga är också de i förslaget framförda synpunkterna på fiskodlingens betydelse för upprätthållandet av fiskbeståndet samt på utbyte av erfarenheter från olika nordiska länder.

Förening och utbyggnad av vattendrag främst på fiskens förökningsområden samt effektiviserat fiske bl. a. i Östersjön har lett till att vissa värdefiskbestånd har minskat och till att fiske försvårats. För att avhjälpa situationen krävs effektivare rening av avfallsvatten, säkrande av fiskens vandringmöjligheter, reglering av fiske, produktion av fiskyngel med hjälp av fiskodling och planteringsverksamhet. För dessa åtgärder är det nordiska samarbetet väldigt värdefullt.

Odling för producerande av fisk avsedd för konsumtion är också under vissa förutsättningar ändamålsenlig. I Finland finns relativt goda möjligheter att öka produktionen av fiskkött genom att effektivera fångsten och förädlingen av fisk av mindre värde samt genom att öka fiskodlingen. Fiskodling som sker industriellt förorsakar dock problem med vattenskydd, vilket även konstaterats i medlemsförslaget. Dessa problem borde lösas innan fiskodlingen effektiveras.

Helsingfors den 9 juni 1980

Aulis Pöyhönen
Avdelningschef

Jurkka Linna
Överinspektör

Jord- och skogsbruksministeriet:

En under Nordisk Jordbruksforskarens Forenings sektion för husdjurs-skötsel 27.1.1978 tillsatt internordisk arbetsgrupp har rätt ut behovet av forskning rörande fiskodling i Norden samt ordnandet av samarbetet och arbetsfördelningen. Denna arbetsgrupp har i sin rapport ansett utvecklandet av forskningen rörande fiskodlingen vara viktig speciellt i fråga om följande objekt:

1 Produktionsteknik

- Utveckling av produktionsmetoder och nya produktionsmedel.
- Utredning av vattnets fysikaliska och kemiska kvalitetsfaktorers inverkan bl. a. i anslutning till systemen med uppvärmt vatten och recirkulering av vatten.
- Utredning av minskningen av fiskodlingsanstalternas inverkan på vattendragen.
- Utveckling av metoderna för bestämning av kvaliteten på smolt och annan sättfisk.
- Undersökningar som avser förbättrande av kvaliteten på yngel för utplantering.

2 Näring

- Förbättrande av fiskodrens sammansättning och definierande av kvalitetskriterierna för råämnena i fiskfoder.
- Förbättrande av tillgodogörande av foder genom utvecklande av fodrets mekaniska egenskaper, smak, kornstorlek, hållbarhet i vatten samt utfodringsteknik.
- Undersökning av köttkvaliteten och faktorer som påverkar denna.
- Utveckling av foder för avelsfisk.
- Utveckling av en energimodell som grund för förbättrande av resultaten beträffande utfodring och uppfödning.

3 Avelsarbete

- Utveckling av selektionsprogram för förbättring av resultaten av produktionen av konsumtionsfisk.
- Åstadkommande av genbanker för värdefulla fiskbestånd.
- Utveckling av steril fisk och ändring av könsproportionerna.
- Förbättring av resultaten av fiskutsättningar med hjälp av avelsarbete (selektion).

4 Fisksjukdomar

- Utredning av faktorer som inverkar på fiskens immunitet mot sjukdomar.
- Utveckling av vaccin för fisk.
- Undersökning av spridningsvägarna för infektionssjukdomar.
- Utredning av miljöfaktorernas betydelse för fiskens hälsotillstånd.

5 Ekonomi

- Kostnadsanalyser rörande olika produktionsmetoder.
- Anskaffning av data som grund för planläggning av odling.

Arbetsgruppen har vidare konstaterat att problemen och utgångspunkterna inom fiskodlingen i de nordiska länderna i rätt hög grad påminner om varandra ehuru man i odlingsarbetet har gått in för lösningar som avviker från varandra. Arbetsgruppen ansåg att det nordiska samarbetet i en sådan situation kan bli fruktbart för utvecklandet av fiskodlingen. Man borde också utöka samarbetet och utbytet av informationer. Man borde likaså komma överens om arbetsfördelning, för att man skall kunna undvika överlappande arbete inom vissa forskningsområden. Arbetsgruppen stannade för förslaget, att det skulle ordnas möjlighet för forskarna inom fiskodlingen i de nordiska länderna att regelbundet sammankomma i syfte att åstadkomma samarbete.

Med hänvisning till ovan nämnda rapport av sakkunnigarbetsgruppen anför ministeriet att det tillstyrker godkännande av respektive medlemsförslag.

Helsingfors den 7 juli 1980

Gösta Bergman
Ställföreträdare för avdelningschefen
Överinspektör

Kari Airaksinen
Inspektör

Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet:¹

Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet anser utvecklingen av nordiskt samarbete inom fiskodlingen och forskningen i anslutning till denna vara mycket viktig och betydande för den inhemska utvecklingen på området. Inom forskningsinstitutet har man diskuterat utvecklandet av sådant samarbete och av kunskapsutbytet och funnit att Nordiska rådet är en möjlig kanal för att föra saken vidare. Det nordiska samarbetet är viktigt inom fiskodlingen och angränsande forskning och utbildning av bl. a. följande orsaker.

¹ Yttrandet översatt från finska.

– Fiskodlingen har utvecklats i Finland under de senaste 15–20 åren från en oansenlig verksamhet till en betydande näring. Det årliga värdet av produktionen inom fiskodlingen har enligt producentpriserna uppskattats till cirka 80 milj. mk och området spelar en betydande roll i sysselsättningen av landsbygds- och havskustsbefolkningen. Fiskodlingsverksamheten utvidgas fortfarande kraftigt hos oss och nya metoder utvecklas bl. a. för att utnyttja varmt kondensvatten från krafthushållningen och för att minska miljöskadorna.

I de övriga nordiska länderna är situationen inom fiskodlingen ungefär likadan som i Finland. Med undantag för i Danmark utvidgas och utvecklas fiskodlingen som bäst kraftigt. I Danmark, som är ett av de viktigaste länderna då det gäller regnbågsforellodling, renoveras som bäst de gamla anläggningarna för att de skall uppfylla vattenskyddskraven.

I de olika nordiska länderna odlas samma fiskarter: för konsumtion uppföds regnbågsforell (i Norge även lax), för plantering odlas laxfiskar och i mindre skala fiskar som leker på våren. Odlingsförhållandena skiljer sig i någon mån mellan olika nordiska länder och därför är också de tekniska lösningarna inom fiskodlingen olika. I en sådan situation är kunskaps- och erfarenhetsutbytet mycket fruktbart. De nordiska länderna utgör därför ett naturligt samarbetsområde för Finland inom fiskodlingen.

Det skulle vara viktigt att fiskodlingsexperterna kunde samlas för åsiktsbyte och för att dryfta problemen på området t. ex. inom ramen för regelbundna möten. Hittills har detta inte varit möjligt.

– Kunskapsbristen har kanske varit och är fortfarande det största problemet för utvecklandet av fiskuppfödningen i vårt land. Den tekniska utbildningen på området står ännu i begynnelsestadiet, likaså den akademiska utbildningen. Området blir allt mera tekniskt, metoderna blir mera komplicerade, även skötseln av miljöfrågor kräver att kunskapsnivån höjes. Eftersom problemen är likadana även i de övriga nordiska länderna, skulle samarbetet inom forsknings- och utbildningsområdet samt praktiskt- och expertutbytet vara nyttigt.

– Inom fiskodlingsforskningen finns det än så länge inte tillräckliga möjligheter till kunskapsutbyte och vetenskapligt umgänge då det gäller frågor som intresserar Finland. Inom fiskodlingsforskningen finns internationell verksamhet närmast inom ramen för FAO. Det internationella havsforskningsområdet och World Mariculture Society. De problem, som dessa behandlar, angår sällan Finland. Det finns alltså behov av att öka det vetenskapliga samarbetet på området i Norden.

Vid utvecklandet av samarbetet borde samarbetsformer, möjligheter och organisation utredas först. I november 1979 anordnade Nordiska jordbruksforskarens förening ett symposium om fiskodlingsforskningen i Norden, som dryftade möjligheter till regelbundna kontakter. Härvid konstaterades bl. a. att fiskodlingsforskningen i Norden delvis sker inom ramen för jordbrukets och delvis fiskerihushållningens förvaltningsområde. Det var

svårt att hitta en organisation, som skulle vara lämplig för kontakter mellan forskare inom båda förvaltningsområden. Det kunde vara nödvändigt att tillsätta en arbetsgrupp av experter för att utreda samarbetets organisation och former.

Eftersom fiskodlingen som bäst utvecklas och utvidgas kraftigt i Norden, är det speciellt viktigt att utveckla samarbetet inom forskningen. Därför borde man i medlemsförslagets rekommendation om möjligt skilt omnämna fiskodlingsforskning. Forskningsinstitutet föreslår att rekommendationen ändras på följande sätt:

Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att vidtaga åtgärder för att utveckla det nordiska samarbetet på fiskodlingens område och inom forskningen i anslutning till detta.

Helsingfors den 1 juli 1980

Pekka Tuunainen
T. f. föreståndare för
fiskodlingsavdelningen,
doktor

Olli Sumari
Föreståndare för Laukas
fiskodlingsanstalt

Ålands landskapsstyrelse:

De första fiskodlingsförsöken i egentlig mening påbörjades på Åland i slutet av 1960-talet. Det var dels fråga om kläckning och odling av lax och havsöring, dels uppfödning av regnbågslox i nätkassar. Under de senaste åren har verksamheten utökats genom att Ålands fiskodling, Guttorp, blivit färdig med en produktion av 100 000 laxsmolt och 20 000–30 000 havsöringssmolt per år. Uppfödning av matfisk i nätkassar förekommer vid fyra odlingar i skärgården. Den sammanlagda produktionen uppgår till ca 130 000 kg matfisk per år.

Utgående från hittillsvarande erfarenheter anser landskapsstyrelsen att uppfödning av matfisk är en lämplig kompletterande sysselsättning främst för skärgårdsbor, deltidjordbrukare och fiskare. De yttre förutsättningarna för uppfödning av matfisk är goda i skärgårdshavet varför verksamheten troligen kommer att utökas.

Landskapsstyrelsen har även erfarit svårigheterna att anskaffa sättfisk i tillräcklig mängd och av god stam. Kunskaperna om miljöpåverkan inklusive fisksjukdomar och deras bekämpning har även konstaterats bristfälliga.

Landskapsstyrelsen omfattar därför helt de motiveringar som framförs i medlemsförslaget och anser att det bör vara ett nordiskt intresse att vid-

taga åtgärder för att utveckla det nordiska samarbetet beträffande fiskodling och förordar sålunda medlemsförslaget.

Ragnar Erlandsson
Vicekantråd

Carl Storå
Fiskeriintendent

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund har i skrivelse den 9 maj 1980 förklarat sig avstå från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Affärsarbetsgivarnas centralförbund AAC r.f. har i skrivelse den 6 juni 1980 meddelat, att det inte anser det ändamålsenligt att avge yttrande i anledning av medlemsförslaget.

Fiskeristiftelsen har i brev den 27 mars 1980 meddelat att stiftelsen för närvarande inte har några fiskodlingsanstalter.

Finlands fritidsfiskares centralförbund¹:

I medlemsförslaget konstateras att många fiskarter minskat betydligt såväl i haven som i sötvatten. Som orsaker nämns bl. a. nedsmutsning av vattnen, alltför omfattande fiske och otillräcklig skötsel av fiskevattnen. De största förändringarna i fiskbestånden har dock i Finland förorsakats av utbyggnad av forsar på stora vattenområden och reglering av sjöar.

Vidare konstateras i medlemsförslaget att konkurrensen om fångsterna har hårdnat i takt med att fiskstammarna har minskat. Det ökade fritidsfisket har också ställvis beskattat fiskbestånden så mycket att yrkesfiskarnas utkomstvillkor har försämrats.

Finlands fritidsfiskares centralförbund är ej medveten om på vilka forskning det nämnda påståendet för Finlands vidkommande grundar sig. Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet har inom ramen för den riksomfattande fångststatistiken utrett fångsterna enligt fiskarter på havs- och insjöområden. Av dessa framgår det att yrkesfisket huvudsakligen inriktas på några fiskarter såsom strömming, vassbuk, lax, laxöring, siklöja, sik och gädda. I fritidsfisket består fångsten däremot huvudsakligen av abborrar, mörtar, gärsar osv.; i ringa grad av de ovannämnda arterna. Fritidsfisket utgör alltså inte någon fara för yrkesfisket.

Både för utplanterings och konsumtionens del är en omfattande fisk-

¹ Yttrandet översatt från finska.

uppfödning i Norden av mycket ungt datum. Verksamheten började utvecklas på 1960-talet. I Finland har portionsfiskproduktionen av regnbågsforell utvecklats snabbare än produktionen för utplantering, i synnerhet av vattenlagstiftliga orsaker. Trots utbyggnaden av vattenområden har kompensationskyldigheten ännu varken blivit lagstadgad eller förverkligad i praktiken. Denna försening jämfört t. ex. med Sverige har varit den största orsaken till minskningen av allt fiske på havet och vid kusten, i synnerhet i närvatten till vandringsfiskåar. De stora produktionsanläggningarna för portionsfisk vid vattendragens forsar leder redan nu till eutrofiering av vattenområden.

Gemensamma kunskaper om portionsfiskuppfödningen är tillgängliga i alla nordiska länder. Däremot är specialfrågor i anslutning till laxens och laxöringens vandringsfiskyngelproduktion, bl. a. anläggningarnas struktur, val av bestånd, bruk av kondensvatten för snabb uppfödning osv. sådana frågor, där de nordiska kunskaperna snarast borde koordineras.

Finlands fritidsfiskares centralförbund förenar sig med den ovannämnda tilläggsmotiveringen om rekommendationen i medlemsförslaget om att "Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att vidtaga åtgärder för att utveckla det nordiska samarbetet på fiskodlingens område."

För Finlands vidkommande anses det vara viktigast att snabbt organisera fisket, skötseln och odlingen av Östersjöns vandringsfiskbestånd, så att det fortfarande kan fiskas utan att riskera kommande fångster.

Helsingfors den 8 maj 1980

Toivo Koivisto

Ordförande för förbundsstyrelsen

Olli Tuunainen

Verksamhetsledare

Finlands laxodlarförbund r.f.¹

Vi konstaterar att samarbetet mellan de privata företagen på området i själva verket redan nu är relativt intimt. Av de nordiska länderna hör ju Danmark, Norge och Finland till den västeuropeiska samarbetsorganisationen inom branschen. Organisationens (FES) verksamhet är mycket livlig. Det senaste mötet anordnades i Norge i maj 1980 och Finland står uppenbarligen i tur som värdland 1981. De övriga medlemmarna är Italien, Frankrike, Schweiz, Österrike, Spanien, Västtyskland, Belgien, Irland och England. Vi har försökt få kontakter till Sverige, dock utan framgång.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Organisationen inrättades redan 1969. Finland har i FES-organisationen på vårt förbunds bemyndigande representerats av marknadsandelslaget Lohikunta som ägs av 33 privata fiskodlarföretag.

I varje fall finns det behov att utöka samarbetet och i synnerhet finner vi det viktigt att åstadkomma ett nytt samarbete mellan nordiska tjänstemän och privata företagare på området. För närvarande finns samarbete t. ex. mellan olika myndigheter, men den privata sektorn är ännu inte medveten om samarbetet och dess resultat. Likaså finner vi det viktigt att få till stånd nordiskt samarbete för att lösa frågor i anslutning till vattendragsbelastningen som för närvarande utgör ett problem för branschen. I ärendet har tidigare utförts forskningsarbete i Danmark och vidare är t. ex. naturförhållandena i Sverige och Finland till denna del mycket likartade, varför samma metoder kan anlitas vid problemlösningen. Med hänvisning till det ovan sagda kan vi förena oss om den i er skrivelse föreslagna rekommendationen om att utveckla samarbete på området och vi föreslår att de av oss nämnda privata fiskodlarorganisationerna i vårt land beaktas i detta sammanhang.

Jyväskylä den 10 juni 1980

Finlands laxodlarförbund r.f. -

Eero Moisala

Finlands fiskhandlarförbund r.f.:

Vi understöder ovillkorligen Er rekommendation beaktande speciellt att de resultat som uppnås på tjänstemannanivå oftast inte kommer branschens enskilda företagare till kännedom, trots att den privata fiskodlingen torde representera ca 2/3 av vårt lands branschproduktion. Speciellt detta anser vi vara av stor betydelse för de utvecklingsåtgärder som i framtiden vidtas inom fiskehushållningen.

Vi hemställer även, att man vid planeringen och verkställandet av fiskodlingsbefrämjande åtgärder måtte beakta Finlands enda fiskhandlarorganisationens – Finlands fiskhandlarförbund r.f. – åsikter.

Helsingfors den 30 juni 1980.

Suomen kalakauppiasliitto r.y.
Finlands fiskhandlarförbund r.f.
Enligt uppdrag

Mauno Paljakka
Styrelsemedlem

Norge

Fiskeridepartementet:

Utviklingen de senere årene har vist at oppdrett av fisk har muligheter til å bli en betydelig næring i Norge. Til nå har det dreid seg om intensivt oppdrett av stor matfisk av laks og regnbueørret. Dette oppdrett har trolig betydelige muligheter til å utvikle seg videre. Dagens produksjonsnivå (6800 tonn fisk, fordelt på 4100 tonn laks og 2700 tonn ørret i 1979) er kanskje bare en sped begynnelse i forhold til mulighetene i framtiden. Produksjonsmulighetene i form av blant annet fórtilgang og egnede lokaliteter er store. Å finne tilstrekkelig avtak til akseptable priser vil trolig være den viktigste begrensende faktor for den framtidige veksten.

I tillegg til intensivt oppdrett av laks og ørret, er det også muligheter for gjennom kultiveringstiltak å øke tilgjengelige matfiskressurser. Ekstensivt oppdrett har til nå for det meste vært knyttet til arbeidet med laks og ørret. Det er imidlertid aktuelt ved kultiveringstiltak som kunstig klekking og startfóring, å øke de naturlige bestandene av annen fisk, for eksempel torsk, flyndre o. l.

Andre dyr og organismer enn fisk kan forøvrig tenkes kultivert ekstensivt eller intensivt.

Fiskeridepartementet er opptatt av å medvirke til å realisere de muligheter som foreligger ved kultivering av fisk og andre marine organismer. Departementet ser det som en særlig oppgave å medvirke til at de foreliggende muligheter utnyttes slik at en oppnår størst mulig samfunnsmessig effekt.

Arbeidet med å legge forholdene til rette for en positiv utvikling av akvakulturnæringen er allerede i gang. I dette arbeidet melder det seg en rekke, tildels vanskelige oppgaver.

Det er fortsatt uavklarte spørsmål med hensyn til utformingen av akvakulturnæringen og myndighetenes medvirkning i denne forbindelse. Etter Fiskeridepartementets vurdering bør blant annet disse forholdene være avklart, før en aktivt tar initiativ til konkrete samarbeidsprosjekt eller generell organisering av slikt samarbeid mellom de nordiske landene.

Fiskeridepartementet regner med at en vil oppnå nødvendig avklaring på en rekke felt gjennom Stortingets behandling av St. meld. nr. 71 (1979–80) "Om offentlig medvirkning til utvikling av fiskeoppdrettsnæringen". Behandlingen av denne meldingen regner en med kan finne sted høsten 1980.

Fiskeridepartementet vil imidlertid fremheve at en i prinsippet stiller seg positivt til et nordiskt samarbeid innen akvakultur. Departementet mener at et slikt samarbeid kan være nyttig for alle parter. Inntil et formelt samarbeid kan opprettes, vil Fiskeridepartementet på vanlig måte vurdere eventuelle konkrete samarbeidsprosjekt.

Til orientering om utviklingen av fiskeoppdrett og mulighetene for akvakultur i Norge viser en til NOU nr. 39 (1977), "Fiskeoppdrett" og til St.

meld. nr 71 (1979–80), "Om offentlig medvirkning til utvikling av fiskeoppdrettsnæringen".

Oslo, 8. juli 1980

Eivind Bolle

Carl Bjørge

Fiskeridirektoratets havforskningsinstitutt:

Fiskeridirektoratets havforskningsinstitutt vil slutte seg til medlemsforslaget som er reist i Nordisk Råd vedrørende nordisk samarbeid vedr. fiskeoppdrett.

I tilknytning til begrunnelsen for forslaget vil instituttet nevne de miljømessige likheter det er mellom de nordiske land. I stor utstrekning må vi regne med at landene står over for de samme tekniske vanskeligheter, og at utviklingen innen akvakultur vil kunne skje parallelt med de samme arter av fisk.

Vi håper at vi på et senere tidspunkt får anledning til å uttale oss om organiseringen av samarbeidet.

Bergen, 12. juni 1980

Gunnar Sætersdal

Dag Møller

Norges fiskerihøgskole:

Norges fiskerihøgskole ser behovet for et kontaktorgan som beskrevet i det dokument (A578/e) som vi har mottatt. Vi vil derfor delta aktivt i et eventuelt samarbeide. Hvordan dette kan og bør skje vil det være rimelig å komme tilbake til etter at Nordisk Råd har innhentet uttalelser om fra andre institusjoner.

Tromsø, 2. juni 1980

Knut B. Jørgensen

Norges fiskeriforskningsråd:

NFFR skal bistå Fiskeridepartementet med å trekke opp retningslinjer for en samlet norsk forskningspolitikk for fiskerinæringen, og planlegge og

prioritere forskning på området. Forskningsrådet har tilknytning til oppdrettsnæringen ved at denne næring er administrativt underlagt Fiskeridepartementet og ved at Forskningsrådet yter økonomisk støtte til akvakultur.

I sin uttalelse vil NFFR begrense seg til å omtale de forskningsmessige sider ved et eventuelt nordisk samarbeid innen fiskeoppdrett.

Det meste av norsk oppdrettsnæring er i dag knyttet til intensiv oppdrett av laks, ørret, regnbueørret og røye. Størparten av oppdrettet foregår i sjøvanh. Det antas at mulighetene ligger godt til rette for utbygging av næringen både med hensyn til andre arter og oppdrettsformer.

Store deler av forskningen innenfor området har vært og er knyttet til anadrome arter, som er de mest aktuelle i oppdrettssammenheng. På den biologiske siden har forskningen bl. a. dreid seg om sykdomsbekjempelse, førutnyttelse og genetisk foredling. I den senere tid har forskningsaktiviteten omkring andre arter, med sikte på oppdrett vært økende. Bl. a. drives forsøk med kunstig klekking og startføring av en rekke aktuelle marine arter.

NFFR mener at akvakulturforskning skulle ligge godt til rette for et nordisk samarbeid. På fiskeriforskerhold i Norge er det gitt uttrykk for at et egnet samarbeidsforum for akvakulturforskningen innen norden kan være nyttig og bidra til å fremme utvikling av oppdrettsnæringen. NFFR har tidligere gitt uttrykk for dette overfor Sekretariatet for nordisk kulturelt samarbeid.

NFFR anser det som positivt og vil gi sin anbefaling til at det tas skritt for å utvikle et samarbeid som kan danne grunnlaget for et forum for konsultasjon og samarbeid innen akvakulturforskningen i Norden.

Trondheim, 5. juni 1980

Roald Vaage

Rolf Giskeødegård

Norges bondelag:

Norges bondelag er enig i at det er nødvendig med et sterkere samarbeid mellom de nordiske land om fiskeoppdrett. Fiskeoppdrett er en relativt ny næring i Norden og kunnskapene om denne produksjonsgren er noe mangelfull. Oppdrett av fisk både til utsetting i vassdrag og til konsum er økende i de nordiske land. Selv om forholdene varierer noe i de forskjellige landene, blant annet på grunn av forskjellig klima og naturforhold, har fiskeoppdrett i de nordiske land mange felles trekk. Norges Bondelag stiller seg derfor i utgangspunktet positivt til samarbeid om fiskeoppdrett mellom de nordiske land.

Før Norges bondelag tar stilling til om samarbeidet bør skje gjennom Nordisk Råd, vil Norges bondelag ta opp denne saken i Nordens bondeorganisasjoners centralråd med sikte på å få til en samordning av uttalelsene fra de tilsluttede landbruksorganisasjoner.

Oslo, 25. juni 1980

Paul M. Dalberg

Bjørnulf Kristiansen

Norske fiskeoppdretteres forening:

Henvendelsen ble behandlet i fellesmøte mellom styrene i Norske fiskeoppdretteres forening og Fiskeoppdretternes salgslag A/L 21 d. m. Fellesmøtet stilte seg positivt til et nordisk samarbeid om fiskeoppdrett.

Før vi tar endelig stilling til spørsmålet, må vi imidlertid få opplyst hvilke fagområder samarbeidet er tenkt å omfatte og på hvilke kriterier samarbeidet skal skje.

Trondheim, 28. mai 1980

Norske fiskeoppdretteres forening

Odd Steinsbø

Olav E. Jamtøy

Norges ferskfiskomsetnings landsforening:

Vår landsforening vil se det som en fordel om det kunne utvikles et nordisk samarbeid om fiskeoppdrett. Vi er forøvrig kjent med at det allerede er etablert et slikt samarbeid, idet en arbeidsgruppe fra de 5 nordiske land har vært i arbeid for å utrede de viktigste forskningsoppgaver og eventuelt vurdere felles nordiske forskningsprosjekter. Arbeidsgruppen har vært nedsatt av Nordisk Jordbruksforskernes Forening.

Ålesund, 28. mai 1980

Norges ferskfiskomsetnings landsforening

Johan Muri

Sverige

Universitets- och högskoleämbetet (UHÅ) hänvisar i skrivelse den 30 juni till yttranden från Göteborgs och Umeå universitet (se nedan).

Fiskeristyrelsen; fiskevårdsbyrån:

I november 1979 hölls ett symposium i Fredrikshamn, Danmark, med ca 50 deltagare från Danmark, Finland, Norge och Sverige. Avsikten med mötet var att orientera om pågående försök inom fiskodlingens område och att undersöka om det fanns möjligheter att samordna forsknings- och utvecklingsarbetet. Symposiet var arrangerat av nordisk jordbruksforskning (NJF).

Vid mötet tillsattes arbetsgrupper inom följande områden för att föreslå samarbetsprojekt:

1. Produktionsteknologi
2. Avelsarbete
3. Foderfrågor
4. Fisksjukdomar

Deltagarna var överens om att det var angeläget att försöka utveckla det nordiska samarbetet inom fiskodlingens område. Däremot var flera ytterst tveksamma till att verksamheten skulle knytas till jordbrukets forskningsorganisationer. Det bestämdes därför att en arbetsgrupp under ett år skulle utreda alternativa anslutnings- och organisationsformer.

Fiskeristyrelsen finner det angeläget att det nordiska samarbetet inom fiskodling utvecklas för att förbättra kunskapsutbytet och eventuellt samordna viss försöksverksamhet. Om Nordiska ministerrådet ämnar vidtaga åtgärder för att utveckla samarbetet, kan verksamheten då lämpligen samordnas med den som redovisats ovan.

Göteborg den 13 juni 1980

Lennart Hannerz

Överdirektör

Bo Holmberg

Tf byråchef

Fiskeristyrelsen, havsfiskelaboratoriet:

Fisken och fisket är av mycket stor betydelse för näringen och för hushållningen i Norden. Den svenska fiskkonsumtionen är stor, cirka 28 kg per person och år. Till denna siffra bör egentligen läggas den mängden fisk som importerats i form av fiskmjöl och som används i jordbruket. Omräknat till färsk vikt är denna fiskmängd långt större än Sveriges färskfiskfångst.

Förhållandena i havsfisket är mycket komplicerade. I Nordsjön har således sillbeståndet och även senare makrillbeståndet brutit samman. Detta har skett efter en överfiskning. Det sammanlagda uttaget av fisk

ifrån Nordsjön har dock icke minskat: sillen och makrillen har så att säga "ersatts" av andra arter: skarpsill, vitlinglyra och tobis.

En noggrann skötsel av fiskbestånden i havet är oundviklig för all framtid. En sådan skötsel baseras ju på det rådet som fiskeribiologerna ger om totalt tillåtna fångstmängder och det är tyvärr sant att en uppdelning av dessa fångstmängder för till betydande svårigheter. Den enda utvägen ur denna situation är dock att inse att produktionen i havet är begränsad.

När det gäller fiskodling befinner man sig i en helt annan situation: här är det möjligt att aktivt styra produktionen efter marknadens behov. Fiskodling i havet är i Sverige av liten omfattning och försök har gjorts med hummer, blåmusslor och ostron. Detaljerade förslag har framlagts att satsa på en utsättning av öring i svenska kustvatten. Finansieringsfrågan för en sådan aktion är emellertid ännu oklar. Över huvud taget är bedömningen av fiskodlingens framtid i bräckt vatten och havsvatten i Sverige påverkad av fruktan att initiera en näringsgren som för sin existens från början är i behov av statligt stöd.

Ovan relaterade förhållanden rör den ekonomiska sidan av fiskodlingen. När det gäller de rent tekniska frågorna anser havsfiskelaboratoriet att det vore angeläget att bedriva en del undersökningar. Forskningens uppgift är ju att med sina arbeten ligga långt framme i tiden. Ur denna synvinkel är en satsning på fiskforskning inom fiskodlingens område angelägen. Sverige har emellertid lite att erbjuda och den svenska kunskapen borde ökas för att vara med i utvecklingen. I detta sammanhang menas med fiskodling också odling av t. ex. musslor, kräftdjur och alger. Det är också angeläget att planera för våra kuster var lämpliga odlingsplatser finns. Detta kräver ett visst forsknings- och utvecklingsarbete. Det är således angeläget att bygga upp en svensk kunskapsbas inom denna forskning, gärna i samarbete med Norden i övrigt.

Det som i förslaget nämnts om fisksjukdomar (inkl. parasiter) och vår bristande kunskap kring dessa frågor, särskilt i havet, behöver enligt havsfiskelaboratoriet en särskild satsning. Laboratoriet anser att särskilt detta ämnesområde erbjuder ett fält till samarbete mellan olika discipliner och forskningsinrättningar.

När det gäller havet finns det sedan gammalt ett betydande och väl fungerande samarbete inom ämnesområdena biologi och fysik/kemi som sker genom Internationella rådet för havsforskning, ICES (Köpenhamn). Det finns sedan något år tillbaka även en särskild kommitté för "Mariculture" och en arbetsgrupp för patologi och sjukdomar inom ICES. Inom sötvattnen tar EIFAC hand om fiskodlingsfrågor. Det finns även andra organisationer inom sektorn.

Sammanfattningsvis vill laboratoriet säga att en forskningssatsning inom fiskodlingen är angelägen för att visa vägen för eventuella framtida insatser. Befintliga samarbetsformer borde dock närmare granskas, det är ju möjligt att dessa redan är tillräckliga för det behov som finns i Norden.

Havsfiskelaboratoriet bör vara kontaktorgan för Sverige när det gäller marina arter.

Göteborg den 10 juni 1980

Armin Lindquist

Statens naturvårdsverk:

Naturvårdsverket anser att ett nordiskt samarbete kan vara fruktsamt inom detta fält. Verket vill framhålla att även miljökonsekvenser av fiskodling bör uppmärksammas i sammanhanget.

För naturvårdsverkets del har fragor kring fiskodlingar under det senaste året blivit allt vanligare. Orsaken till detta har varit den snabba utbyggnad av antalet kasseodlingar som skett runt om i landet. Naturvårdsverket utarbetar för närvarande i samarbete med fiskeristyrelsen, livsmedelsverket och statens veterinärmedicinska anstalt anvisningar för fiskodling.

Vid naturvårdsverkets forskningsavdelning pågår arbete med att ta fram kunskaper om miljökonsekvenser av kasseodlingar. Undersökningar och beräkningar av effekter på odlingsvatten av kasseodlingar har därvid gjorts. Ett projekt om sedimentbildning under kasseodlingar, som skall finansieras med medel från miljövärdhetsforskningsanslaget, planeras. En genomgång av forskningsbehov om andra miljökonsekvenser av kasseodlingar samt av andra typer av akvakulturer skall också göras.

I de pågående och planerade forskningsaktiviteterna kring miljökonsekvenser av fiskodling har i flera fall kunskaper från våra nordiska grannländer utnyttjats då man i dessa länder i vissa avseenden kommit längre än vi. Naturvårdsverket anser det därför positivt att detta samarbete utvecklas.

Solna den 19 juni 1980

C W Rhedin

G Eriksson

Stockholms universitet har i skrivelse den 19 juni 1980 förklarat sig avstå från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Göteborgs universitet, biologisk-geovetenskapliga sektionen:

Sektionsnämnden tillstyrker förslaget och instämmer i de i detta framlagda synpunkterna. Dekanus erhöll (1980-06-03) uppdraget att ytterligare kommentera frågan och önskar framhålla följande:

För utbyggnad av fiskodling är det av vikt att verksamheten baseras på vetenskapliga rön. Viss samordning av universitetsforskning och praktisk fiskodling kan rekommenderas, och samarbete mellan nordiska laboratorier. Vid Göteborgs universitet pågår bl. a. forskning rörande ekologi, fysiologi och patologi hos fisk och effekt av föroreningar på vattenlevande djur. Dessa och liknande undersökningar kan eventuellt till någon del samordnas med fiskodlingsprojekt eller vara av betydelse för sådana.

Göteborg den 13 juni 1980

På sektionsnämndens vägnar

Ragnar Fänge

Professor

Umeå universitet, institutionen för ekologisk zoologi:

Vi hälsar med tillfredsställelse initiativet rörande utveckling av det nordiska samarbetet på fiskodlingens område. Förslaget kommer vid en tidpunkt, då näringen står inför en expansion. Samtidigt har forsknings- och undersökningsverksamheten inom respektive land utvecklats till en sådan nivå, att en rätt sammansatt samordnande instans kan verka till fördel för alla berörda parter.

Förslaget är mycket allmänt skrivet, men mynnar i förslag om ett antal huvudområden, där samordning anses särskilt önskvärd:

1. Fiskodlingens betydelse för vattnen
2. Fisksjukdomar och deras bekämpning
3. Stöd för utvecklingsarbete beträffande foder för fisk
4. Juridiska problem i samband med utnyttjande av vattenområden för fiskodling
5. Skapande av en effektiv beredskap för marknadsföring av fisk från odling
6. Utredning av fiskodlingens betydelse för arbetsmarknadssituationen och de nuvarande yrkesfiskarnas ställning

Vi tror att dessa tyngdpunkter är relativt väl funna, men vill göra följande kommentarer till de ovan angivna punkterna 1–3:

1. Ett samordnande nordiskt organ bör inrikta sig mot att uppmuntra jämförelser av effekter av fiskodlingsverksamhet på olika breddgrad. Alarmerande rapporter om vattendragspåverkan av fiskodling har kommit från Danmark. Å andra sidan har den positiva effekten av höggradig rening av avloppsvatten i gotrofa och ofta mer eller mindre försurade nordsvenska vattendrag börjat ifrågasättas av sakkunniga.

2. En viktig fråga som kräver stora insatser och till sin natur är sådan att den väl lämpar sig för samordnade insatser. Enorma värden går till spillo i

de svenska odlingarna på grund av de bristande kunskaperna inom detta område. Den ende välutbildade fiskpatolog som finns i Sverige är nästan fullständigt uppbunden av administrativa göromål.

3. Vi är tveksamma till om ett stöd för utveckling av nya foder behövs under nuvarande omständigheter, eftersom marknadskrafterna kommer att locka fodertillverkarna till innovationer.

Mer generellt kan fiskodling i Norden tänkas få utökad betydelse inom tre huvudområden med delvis skilda förutsättningar och krav på odlings-teknik och fiskmaterial. I den direkta livsmedelsproduktionen gör fiskens överlägsna foderomvandlingskoefficient den till ett slagkraftigt alternativ gentemot varmblodiga djur beträffande animalieprotein. Problem finns dock vad gäller säsongsvariationer i tillväxt, övervintring vid naturvatten-odling, samt tillväxthämning genom för tidig könsognad.

Fiskodling för produktion av utsättningsfisk till stöd för det yrkesmäs-siga fisket har skett under en relativt lång tid i Sverige, framför allt med lax och havsöring. Denna form av odling kan utvecklas vidare, vilket dock kräver förbättrad kunskap om fiskens vandringar och de faktorer som styr dessa. Intensiv odling av havsvandrande fisk genom så kallad sea-ranching kräver en stark begränsning i fisket efter dessa till havs. Å andra sidan kan fiskens benägenhet att vandra tillbaka till utsättningsplatsen utnyttjas i en biologiskt riktigare exploatering, vilken i mindre grad än vad som nu är fallet påverkar de naturliga bestånden. Fiske av återvändande havsvandrande fisk i "naturliga fällor" i form av havsvikar eller fjordar kan ske även av länder utan egen tillgång till naturliga reproduktionsområden för arten i fråga.

Slutligen kan fiskodling utgöra stödnäring för ett intensifierat utnyttjande av de nordiska vattendragen för turism och rörligt friluftsliv. Denna typ av odling kräver, för att bli verkningsfull användning av stammar av fisk, som är anpassade till de lokala förhållandena. Vidare kan kanske en sådan odling inte alltid ske i lika intensiv form som övrig fiskodling, varför metoder att utnyttja naturliga näringskoncentratorer, t. ex. vattendragens översvämningssområden, borde utvecklas.

Umeå den 13 juni 1980

Lars-Ove Eriksson

Docent

Sveriges lantbruksuniversitet:

Den nordiska fiskodlingsverksamheten är idag så gott som uteslutande inriktad på odling av laxartad fisk. Odlingen sker dels för att tillgodose yrkesfiskets och fritidsfiskets krav på laxfisk (utsättningsodlingar) dels för

att producera laxfisk för direkt konsumtion (matfiskodlingar). Under 1970-talet har intresset för matfiskodling ökat betydligt och denna form av odling är nu på väg att bli den dominerande odlingsinriktningen i flertalet av de nordiska länderna.

Vissa problem och frågeställningar inom de olika fiskodlingsinriktningarna är av sådan natur att de måste lösas på nationell bas, men det stora flertalet av de forskningsprojekt som för närvarande pågår eller som planeras i de enskilda nordiska länderna har aktualitet för hela Nordens fiskodlingsverksamhet. Eftersom resurserna för forskning rörande odling av fisk är starkt begränsade i flera av de nordiska länderna är det av utomordentligt stor betydelse att ett brett nordiskt samarbete snarast kommer till stånd. Därigenom kan forskningsresurser ställas till förfogande för större grundläggande undersökningar, vilka på grund av stora resursbehov ej kan tänkas genomföras på nationell nivå.

Ett nordiskt samarbete bör i första hand inriktas på grundläggande studier inom områdena avel, utfodring, odlingsteknik och sjukdomar. Speciellt bör projekt rörande avelsarbete på fisk prioriteras, eftersom detta område är mest eftersatt. Det kräver stora resurser och det utgör idag den största potential vi har, när det gäller att höja effektiviteten inom odlingsverksamheten. Avelssidan finns inte omnämnd i det aktuella medlemsförslaget till Nordiska rådet. Andra områden, där man kan tänka sig ett visst nordiskt samarbete, är miljösidan, den juridiska sidan, den ekonomiska och marknadsmässiga sidan etc, men i första hand kommer frågeställningarna på dessa områden att bli av mera nationell karaktär.

Sveriges lantbruksuniversitet vill starkt poängtera behovet av ett nordiskt samarbete inom fiskodlingsområdet och stödjer helt den i det aktuella medlemsförslaget framställda rekommendationen till Nordiska ministerrådet. Här bör också påpekas att för närvarande pågår diskussioner inom NJF (Nordisk Jordbruksforskarens Forening) om ett nordiskt forskningssamarbete beträffande fiskodling.

Uppsala den 6 juni 1980

På styrelsens för Sveriges lantbruksuniversitet vägnar

Lennart Hjelm

Inez Johnsson

Svenska arbetsgivareföreningen har i skrivelse den 17 april 1980 förklarat sig avstå från yttrande i anledning av medlemsförslaget.

Sveriges fiskares riksförbund:

Det är av största vikt att utreda konsekvenserna för yrkesfisket när större fiskodlingar skall anläggas. Odling av fisk för inte bara med sig risker för fisksjukdomar och nedsmutsning av vattendrag, utan påverkar också marknadssituationen för ett flertal fiskslag.

Enligt vår uppfattning är det av vikt att de nordiska länderna har ett samarbete vad gäller forskningen inom fiskodlingen, men också övriga frågor är av vikt att behandla gemensamt inom ramen för nordiskt samarbete.

Göteborg den 3 juli 1980

Sveriges fiskares riksförbund

Björn Beckman

Svensk Fisk, ekonomisk förening:

Även om fiskodlingen är av starkt varierande omfattning i de olika nordiska länderna, är den i samtliga länder stadd i en mycket intressant utveckling. Då konsumentintresset är betydande kommer avsättningen av fisk med all sannolikhet att vidgas. Ett ökat samarbete inom Norden kan på många områden leda till betydande rationaliseringsvinster. Sådana områden är bl. a. forskning, anpassad teknik och vattenhushållning. Av stor betydelse är att förutsättningar skapas för ett kontinuerligt utbyte av erfarenheter på fiskodlingens område.

Svensk Fisk vill med anledning härav starkt förorda att en utveckling av det nordiska samarbetet på fiskodlingens område främjas.

Göteborg den 18 juni 1980

Svensk Fisk, ekonomisk förening

Karl Säck

Ordförande

Medlemsförslag

om utvecklande av det nordiska samarbetet beträffande fiskodling

(Väckt av Olof Jansson, Bertil Jonasson och Petter Savola)

BILAGA 3

I efterhand inkommet yttrande

Nordiska jordbruksforskarens förening.

— — — ber Nordiska jordbruksforskarens förening, som sedan 1918 har främjat kontakter och samarbete mellan jordbruksforskarna i de fem nordiska länderna, att fästa avseende vid sina hittillsvarande aktiviteter på fiskodlingens område.

Styrelsen för sektion V-husdjur — tillsatte i januari 1978 en arbetsgrupp för fiskodling. Gruppen fick som uppgift att ge en översikt av fiskproduktionens nuvarande tillstånd i Norden, att utreda de viktigaste forskningsuppgifterna för närmaste framtiden samt att dryfta ändamålsenliga samnordiska forskningsprojekt och eventuell fördelning av forskningsuppgifterna.

Arbetsgruppen höll under åren 1978–79 tre möten samt arrangerade ett slutet forskarsymposium i Frederikshavn, Danmark, i november 1979, för att få samlad en översikt av forskningsprojekt i de olika länderna. De 50 deltagarna från fyra länder informerade varandra om pågående försök samt försökte fundera på möjliga samnordiska projekt och arbetsfördelning. Det kom fram sammanlagt 129 projekt. Det beslutades, att arbetsgruppen borde förbereda ett bredare fisksymposium och utreda alternativa organisationsformer för det nordiska samarbetet.

Arbetsgruppen lämnade en 18-sidig rapport om symposiet samt utarbetade en intressant rapport om sitt arbete och odlingen av laxfiskar i Norden. Rapporten publicerades i tidskriften *Nordisk Jordbruksforskning* nr. 2/1980, s. 318–331.

Arbetsgruppen fortsatte sitt arbete år 1980. Den hade sitt möte i september i Oslo och konstaterade enstämmigt, att det finns ett stort behov för ett nordiskt samarbetsforum inom fiskodlingen. De nordiska länderna har många gemensamma intressen på detta område. De naturliga produktionsförhållandena har många gemensamma drag, även om varje land har

sina särdrag. I samarbetet kan man på många sätt komplettera varandra och det skulle vara möjligt att utnyttja resurserna bättre. Särskilt mycket kunde man vinna med samarbete och koordinering i försöksverksamheten. Produktionsmässigt representerar de nordiska länderna en betydande faktor i europeiska sammanhang.

Arbetsgruppen menar, att det viktigaste sättet att främja nordiskt samarbete är att arrangera symposier, där aktuella ämnen tas upp och nya forskningsresultat presenteras. Det är önskvärt att ha ett symposium vart annat år. Därför har gruppen planerat att arrangera ett nytt symposium på hösten 1981. Temat för detta skulle vara produktionsteknologi.

Styrelsen för NJF:s sektion V beslöt den 17.11.1980, att NJF förhåller sig positivt till arbetsgruppens verksamhet samt stöder dess ansökan om finansiell hjälp från Nordiska ministerrådet eller NKJ. Man ansåg det vara värdefullt att arrangera ett symposium 1981. Finansieringen bör dock ske genom deltagaravgifter eller genom NMR eller NKJ, då sektionens årsanslag bara är NOK 51 000 och då sektionen har många andra viktiga arbetsgrupper på olika husdjurslag.

Helsingfors den 27 januari 1981

Kalle Maijala

Professor, ordförande för NJF:s sektion V

Medlemsförslag

om intensifierat nordiskt samarbete beträffande rusmedelsproblem

(Väckt av Liv Andersen, Rune Gustavsson, Børge Halvgaard, Ashjørn Haugstvedt, Doris Håvik, Bror Lillqvist, Grethe Lundblad, Irma Rihtniemi-Koski, Ebba Strange, Sten Söderström, Bernhardt Tastesen och Sigrid Utkilen)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska hälsovårdshögskolan:

Missbruk utvecklar sig som en följd av sociala och psykiska faktorer och kan ses som en måttstock på välfärdens baksida. Fortsatt missbruk leder förutom till sociala och psykiska konsekvenser även till kroppsliga åkommor.

För att förstå missbrukets uppkomst och konsekvenser krävs en kombination av sociala, psykiska och somatiska kunskaper, alltså ett socialmedicinskt synsätt. Åtgärder gentemot missbruk i syfte att förbättra folkhälsan och höja livskvaliteten bör beakta alla dessa kunskapsområden. Tyngdpunkten bör ligga på olika slags förebyggande åtgärder med syfte att förändra konsumtionsmönstret, såsom information och begränsning av tillgängligheten.

Nordiska hälsovårdshögskolan har i sina huvudkurser, framför allt socialmedicin och preventiv medicin, hälso- och sjukvårdsadministration, epidemiologi och biostatistik, samt i olika specialkurser och konferenser belyst missbruksproblematikens betydelse och dess konsekvenser för folkhälsan och för hälso- och sjukvårdens omfattning och innehåll. Nordiska hälsovårdshögskolan anser att fortsatt och utvidgad information om missbruksproblematiken, som är en av vår tids stora folksjukdomar, hör till dess angelägna uppgifter. Särskild utbildning enbart för detta område kan med fördel anordnas i samnordisk regi, kanske gemensamt av Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning och Nordiska hälsovårdshögskolan.

Detta liksom andra aktiviteter kräver dock personella och materiella insatser. Nordiska hälsovårdshögskolan har fått se sina ambitioner ekono-

miskt beskurna och kan alltså inte utan extra medel göra ytterligare insatser på detta område. Dock kommer vi naturligtvis även i fortsättningen att lägga stor vikt vid rusmedelsproblemens behandling i vår undervisning, inte minst i kursen "Högre utbildning för hälsoupplysare".

Vi hoppas att motionen i Nordiska rådet föranleder en ökad satsning på detta område och ser med tillfredsställelse fram mot möjligheter till ett ökat deltagande i samnordiska utbildnings- och forskningsprojekt.

Göteborg den 2 juni 1980

Sven-Olof Hedengren

Ordförande

Lennart Köhler

Rektor

Nordiska läkemedelsnämnden:

Inledning

I medlemsförslaget framhålls att missbruk av alkohol, narkotika och psykofarmaka hör till vår tids största problem och att de blir allt svårare att bemästra. De problem som rör användning av alkohol konstateras vara de mest omfattande.

Nordiska läkemedelsnämnden vill begränsa sitt uttalande till frågor som gäller missbruk av narkotika och psykofarmaka. Den illegala hanteringen av narkotika lämnas utanför denna diskussion.

I förslaget till samarbetsåtgärder sägs att man bör anlägga ett helhetsperspektiv, dvs. att missbruk av alkohol, narkotika och psykofarmaka behandlas i ett sammanhang. Inledningsvis vill nämnden framhålla att huvuddelen av den legala förbrukningen av narkotika och psykofarmaka baseras på medicinska bedömningar. Även om det utan tvekan sker ett visst missbruk av t. ex. psykofarmaka bör inte den uppfattningen vara förhärskande att all användning av dessa medel är olämplig.

Begränsningar av sortimentet

En rad åtgärder av förebyggande karaktär har genomförts på läkemedelsområdet. Genom de nordiska ländernas omfattande kontrollpolitik begränsar myndigheterna antalet vanebildande läkemedel på marknaden. I Finland krävs i samband med ansökan om registrering för ett nytt läkemedel uppgift om risk för vanebildning och missbrukspotential. I Norge har man nyligen omvärderat det medicinska berättigandet av en rad sömnmedel och avregistrerat flera preparat tillhörande barbituratgruppen.

Begränsningar av förskrivningsmöjligheter och utlämning

I alla nordiska länder finns stränga restriktioner för förskrivning av narkotika. Detta, tillsammans med en intensiv upplysningsverksamhet till

läkarna, har lett till att förbrukningen av dylika medel har minskat avsevärt. Legal förskrivning av narkotiska läkemedel antas nu bara i ringa utsträckning vara upphov till dylikt missbruk. Vidare har man genom utlämningsbestämmelserna för läkemedel på olika sätt sökt begränsa den legala omsättningen av narkotika/psykofarmaka. Utlämningsbestämmelserna för psykofarmaka har också nyligen skärpts i Norge. Svenska erfarenheter har å andra sidan visat att en underförbrukning av smärtstillande narkotika vid svåra smärttillstånd har förekommit. Dessa erfarenheter har bl. a. bidragit till att en särskild utredning om vård i livets slutskede har måst genomföras.

Försäljningsstatistik

Genom tillgång till en tillförlitlig försäljningsstatistik för läkemedel, finns goda möjligheter att följa försäljningsutvecklingen, mäta effekten av olika kontrollåtgärder och visa på var närmare studier bör genomföras. Förhållandet för de nordiska länderna inom detta område är internationellt sett unikt. Detta har bland annat resulterat i den av Nordiska läkemedelsnämnden i Nordisk statistisk skriftserie publicerade Nordisk läkemedelsstatistik 1975–1977, del I och II.

Även om det utan tvekan sker okritisk utskrivning av psykofarmaka, bör man vara varsam med att göra generella antaganden på grundval av ovan nämnda statistik. Det är således ej korrekt att tolka de publicerade talen så att "bortemot var tionde medborgare i Norden använder dagligen psykofarmaka". Statistiken anger endast försålda mängder läkemedel omräknat i jämförelsetal, så kallade definierade dygnsdoser (DDD) per tusen invånare. För vissa grupper av läkemedel gäller att de används vid olika indikationer, som kan fordra helt olika dosering. Detta gäller särskilt för vissa psykofarmaka, som i små doser kan användas som lugnande medel, medan flerfaldigt större doser kan krävas för behandling av psykos. Till detta kan läggas att även vid samma typ av psykos kan den individuella känsligheten variera så kraftigt att effektiva doser kan vara tio gånger högre hos en patient än hos en annan. Det är därför svårt att utan omfattande undersökningar avgöra hur väl de beräknade jämförelsedoserna (DDD) överensstämmer med förskrivna och användna doser för sådana grupper av läkemedel. De definierade dygnsdoserna underlättar emellertid jämförelse av försäljningen av en viss läkemedelsgrupp inom varje land för olika år och mellan länderna. De kan också leda uppmärksamheten mot att en överförbrukning kan föreligga.

För att fastställa att det verkligen rör sig om en överförbrukning fordras dock fördjupade studier för vilka den ovan nämnda Nordisk läkemedelsstatistik måste kompletteras med mer detaljerad information. Sådana undersökningar har redan påbörjats, och Nordiska läkemedelsnämnden vill stimulera till vidare forskning på detta område.

Patienters användning av narkotika och psykofarmaka

Vid sidan av missbruk som följd av felaktig förskrivning har en rad undersökningar i de nordiska länderna visat att det finns ett ej obetydligt felbruk av läkemedel. Orsakerna kan vara många t. ex. överdriven tro på att läkemedel kan lösa problem, dubbelförskrivning till följd av att patienten behandlas av flera läkare samtidigt, ovetskap om risken för vanebildning för olika läkemedel m. m. Här finns också en sannolikt liten andel missbrukare som lurar läkare och förfalskar recept. Alla dessa orsaker till missbruk måste angripas på olika sätt.

Informationsåtgärder

En rad informationsåtgärder av olika slag har startats, både till vårdpersonal och patienter med sikte på att förbättra förhållandena. I medlemsförslaget föreslås att man bör bygga upp ett systematiskt och kontinuerligt verkande system för utbyte av information. Upplysningsvis kan nämnas att Nordiska läkemedelsnämnden redan har genomfört en notifikationsordning av alla genomförda och planlagda åtgärder på läkemedelsområdet och att man i nämnden utbyter erfarenheter om verkningarna av dessa åtgärder.

De upplysningar om risken för vanebildning som för närvarande erhålles via biverkningsregistreringen är för bristfälliga. Man arbetar dock på att finna bättre sätt att få fram sådana upplysningar. Troligen är ett bredare internationellt samarbete nödvändigt för att nå resultat i detta avseende.

Internationellt samarbete

Nordiska läkemedelsnämnden stödjer tanken på ytterligare åtgärder avseende prevention, behandling och information för att bekämpa rusmedelsproblemen. För det vidare samarbetet med kontroll av narkotika/psykofarmaka, är det viktigt att stärka de nationella kontrollorganen för läkemedel.

När det gäller frågan om att effektivisera det internationella samarbetet, kan det nämnas att ett sådant samarbete redan i stor utsträckning äger rum genom t. ex. WHO. Man har där regelbundna kontaktmöten på nordiskt plan både före och under de årliga generalförsamlingarna och före mötena i organisationens styrelse. De nordiska länderna samarbetar vidare under mötena i FN:s narkotikakommission. För det nordiska samarbetet har man som känt etablerat ett eget nordiskt kontaktmannaorgan för narkotikafrågor.

Nordiska läkemedelsnämnden är engagerad i ett samarbete om en rad frågor på läkemedelsområdet och deltagit också gärna i ett vidare samar-

bete med andra nordiska och internationella organ om lösningen av dessa frågor.

Uppsala den 19 juni 1980

På Nordiska läkemedelsnämndens vägnar

Marianne Granat

Generalsekreterare

Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning (NAD):

Det nordiska samarbetet på rusmedelsområdet har under de gångna tjugo åren utvecklats kraftigt. Detta samarbete omfattar idag, förutom forskning, även administration och vårdfrågor. Samarbetet berör såväl alkohol- och narkotikafrågor som läkemedelsfrågor. Nordiska rådet har aktivt engagerat sig i området, senast genom social- och miljöutskottets seminarium i Kolding hösten 1979 som resulterade bl. a. i detta medlemsförslag.

I medlemsförslaget beskrivs problemfältet med huvudvikt på en ökande konsumtion av rusmedel och ett ökande antal ämnen som används som rusmedel. Nämnden är i huvudsak enig med förslagsställarna om problemfältets innehåll och avgränsning. Beskrivningen illustrerar i sig rusmedelsfrågornas komplexitet och föränderlighet och medföljande krav om nya insatser. Mot bakgrund av detta stöder nämnden medlemsförslagets intentioner och önskemål om ett fördjupat nordiskt samarbete.

Nämnden konstaterar, att man med forskningens hjälp kan kartlägga rusmedelsbrukets omfattning och förändringar, även om förutsättningarna för detta arbete varierar. Sålunda är det avsevärt svårare att få uppgifter om psykofarmakakonsumtion än om alkoholkonsumtion genom att försäljningsdata m. m. inte i den mån det varit önskvärt stått till forskarnas förfogande. Arbetet försvåras ytterligare av att psykofarmaka inte utgör någon enhetlig grupp av läkemedel, att något vedertaget klassificeringssystem inte existerar och att en varierande del av dessa används i rusmedelsyfte. Ifråga om narkotikabrukets utbredning får man ty sig till rätt grova uppskattningar på grund av den rättsliga ställning som denna grupp av preparat intar. Däremot förefaller det svårare att på vetenskapliga grunder uttala sig om missbrukets utveckling, något som medlemsförslaget efterlyser. Svårigheterna hänger delvis samman med att missbruketsbegreppet inte definieras enhetligt, utan används i skiftande betydelser. Begreppet ges olika innebörd beroende på vilket ämne det är fråga om. Begreppet definieras vidare olika i olika länder och i olika samhällsgrupper inom länderna.

Växlande sociala och kulturella förhållanden tycks vara avgörande för vad som menas med missbruk.

Förslagsställarna har i praktiken utgått från bruks- snarare än missbruksbegreppet vilket tagit sig uttryck i krav på åtgärder ägnade att sänka totalkonsumtionen av rusmedel. I den konsumtionsstävande alkoholpolitiken, som de flesta nordiska länder gått in för, utgör begränsningen av tillgången på alkohol det centrala elementet. Danmark skiljer sig på denna punkt från de övriga länderna på det sättet, att en särskild alkoholpolitik inte har utformats utan alkoholfrågorna hanteras i samband med t. ex. näringslagstiftning, upplysningsverksamhet m. m. Nämnden vill understryka, att det finns vetenskapligt underlag för att betona totalkonsumtionens betydelse för omfattningen av skadeverkningar. Detta innebär emellertid inte, att det vore likgiltigt hur andra faktorer såsom t. ex. dryckesmönstret utvecklar sig. Om också det finns exempel på att vissa ansatser att söka ändra dryckesvanor genom alkoholpolitiska åtgärder snarast verkat förhöjande på totalkonsumtionen, är det likafullt klart, att det finns behov av att fördjupa studiet av relationen mellan dryckesmönster och skadeverkningar. Enligt nämndens uppfattning kan alkoholforskningen fortsatt bidra till insikter om alkoholpolitiska åtgärders förutsättningar och begränsningar. Existerande kunskap tyder dock på att alkoholpolitiska åtgärders effekter i hög grad är beroende av faktorer och omständigheter som står utanför den traditionella alkoholpolitiken. Det här betyder bl. a. att alkoholpolitiska åtgärder inte kan "exporteras" från land till land och att man med alkoholpolitiken kan angripa bara en del av problemen, något som förslagsställarna uppmärksammat genom satsningar på flera typer av insatser.

Det är naturligtvis svårt att utan vidare applicera målsättningen från alkoholpolitiken — att sänka totalkonsumtionen — på psykofarmaka. Emellertid finns det klara belägg på existensen av en icke obetydlig konsumtion vars hälsonytta med skäl kan ifrågasättas. Kontroll av totalkonsumtion av vissa typer av psykofarmaka kan därför ses som ett mål, som dock måste kompletteras med andra målsättningar, som tar hänsyn till produkternas medicinska karaktär. En närmare analys av psykofarmakakontrollen företas i det nordiska projektet Kontrollpolitik och psykofarmaka, som stöds av nämnden och som förväntas rapportera sina resultat under år 1981.

Beträffande narkotikapolitikens utformning och nordiskt samarbete hänvisas till det faktum, att narkotikabruket i Danmark och Sverige förefaller att både kvalitativt och kvantitativt ha helt andra dimensioner än i de övriga länderna. Detta är av betydelse för behovet av både nationella och nordiska satsningar bl. a. inom vården och informationen, två områden som tas upp i medlemsförslaget.

Nämnden har i det föregående tagit upp några tankar som den sett som centrala i medlemsförslaget och som utgör objekt för forskning. Nämnden

örenar sig i den åsikt som framförs i medlemsförslaget om forskningen som en nödvändig och värdefull kunskapsbas för både nationella och nordiska insatser.

Nämnden konstaterar, att rusmedelsforskningen primärt utförs och finansieras nationellt och att de olika nordiska länderna i detta intar något olika positioner. Satsningar på nordisk forskning betraktar nämnden som värdefulla komplement till nationell forskning och de kan inriktas på problemområden som anses vara speciellt relevanta från nordisk synpunkt. I detta hänvisas till nämndens årsberättelse från 1979 och nyhetsbrev i vilka nämnden redogör för sina prioriteringar.

Jämförelser mellan länderna utgör dylika komplement till nationell forskning. Jämförande forskningsprojekt är av både teoretiska och praktiska skäl svåra att utföra och de har därför varit få till antalet. Nämnden ser som sin roll att stimulera och underlätta dylika undersökningar, vilka inte alltid på nationell nivå prioriteras lika högt, men vilka enligt nämndens uppfattning avsevärt kan bidra till förståelsen av rusmedelsproblemen, deras verkningar och möjliga åtgärder. Givet är att nämndens initiativ till komparativa undersökningar kan realiseras endast i den mån nämnden lyckas få gensvar av nationella krafter.

Nämndens möjligheter att bidra till utvecklandet av en kunskapsbas är naturligtvis beroende av de resurser som står till förfogande. För att nämnden skall kunna fullfölja sina uppgifter anser nämnden det vara nödvändigt att utöka personalen vid sitt sekretariat med en projektsekreterare. Nämndens önskemål är, att denna förstärkning av sekretariatet beaktas, då resurser avdelas för detta område.

Helsingfors den 30 juni 1980

Ketil Bruun

Ordförande

Pia Rosenqvist

Nordisk samarbidsnemnd for samfunnsforskning (NOS-S):

Samarbetsnämnden har i en skrivelse den 27 maj anmodat de olika samhällsvetenskapliga forskningsråden att avge sina synpunkter på förslaget. Forskningsråden har varit positiva och har inte något att erinra mot de föreslagna åtgärderna.

Sålund svarar *Statens samfundsvidenskabelige Forskningsråd (DK)* i sin skrivelse att "forskningsrådet har intet at indvende mod et forsøg på styrkelsen af det nordiske samarbejde inden for dette felt".

Statens samhällsvetenskapliga kommission (SF) anser att nordiskt samarbete på detta område är angeläget och önskar därför stöda förslaget. Samtidigt önskar kommissionen betona vikten av forskning på området

vilket enligt kommissionens åsikt bör utgöra grunden för samarbetet.

Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (S) ställer sig också positivt till syftet med förslagen och anmäler att det har intet att erinra mot de föreslagna åtgärderna.

Rådet for samfunnsvitenskapelige forskning (N) meddelar att rådet inte har kunnat realitetsbehandla förslaget på grund av andra oppgifter. Rådet har därför inga synpunkter på detta förslag. Rådet anmärker följande:

Generellt vil vi likevel peke på at forskningsrådene er skeptiske til en oppsplitting av de begrensede forskningsressursene som er tilgjengelig til et økende antall spesialiserte institusjoner. Dette kan være en hindring for mer generell forskningsutvikling som også kommer spesialbehovene til gode, og dessuten føre til fordyrende administrative oppbygginger. Forskningsrådene har sagt seg villige til å ta hensyn til politiske prioriteringer i sin egen bevilgningspolitikk, forutsatt at nødvendige faglige kvalitetskrav oppfylles og at anvendt forskning ikke fortrenger nødvendig grunnforskning som ikke har andre finansieringsmuligheter.

Oslo, 1. august 1980

För Nordisk samarbeidsnemnd for samfunnsforskning

Soili Aintila

Nordiska samarbetsnämnden för medicinsk forskning (NOS-M):

NOS-M anser självfallet att alla åtgärder som motverkar missbruket av alkohol och andra beroendeframkallande medel är mycket angelägna. De i NOS-M ingående råden stödjer ett antal forskningsprojekt inom området och har under årens lopp på olika sätt initierat och stimulerat sådan forskning. Det aktuella medlemsförslaget innefattar inte några förslag som direkt är knutna till forskning. De i medlemsförslaget redovisade insats- och åtgärdsprogrammen finner NOS-M värdefulla och NOS-M tillstyrker sålunda medlemsförslaget.

Stockholm den 11 april 1980

För nordiska samarbetnämnden för medicinsk forskning

Henry Danielsson

Ingvar Lennerfors

Nordisk federation for medicinsk undervisning:

Brug og misbrug af alkohol, narkotika og psykofarmaka er et stort og tiltagende problem for nordisk sundhedsvæsen. Både af hensyn til mulig-

hederne for forebyggelse og nødvendigheden af tidssvarende behandling er en forbedret grund-, videre- og efteruddannelse af sundhedspersonalet om rusmidler særdeles påkrævet. Federationens styrelse kan kraftigt støtte medlemsforslaget på dette punkt. I rækken af nordiske seminarer som et led i aktivitetsintensiveringen på dette felt forekommer Federationen som et naturligt organ til at kortlægge mulighederne for en forbedret uddannelse af læger på dette felt.

Medlemsforslagets bemærkninger om behovet for et medicinsk speciale eller et psykiatrisk subspecial, tager Styrelsen klart afstand fra ud fra den konstatering, at samtlige medicinske specialer, inklusive almen praksis, stilles over for alkohol- og stofmisbrugere i den kliniske hverdag på hver deres område. Der er således tale om et fælles lægeligt problem, der skal løses i samarbejde med en række andre medarbejdere både i sundhedssektoren og i den sociale sektor. En del af de mulige forøgede ressourcer til uddannelse på dette felt kan rimeligvis investeres i fælles kurser for sundheds- og socialt ansatte medarbejdere.

Styrelsen prioriterer et uddannelses tilbud, der kan realiseres ved de enkelte medicinske fakulteter eller tilsvarende organer. Det er dér, det forebyggende og behandlingsmæssige arbejde må foregå og den forstærkede uddannelse må foregå i samspil med klinisk praksis. Nordiska hälsovårdshögskolans særlige kompetence kan mest formålstjenligt anvendes til en central planlægning af kursusprogrammer, der som anført bør forelægges til de enkelte uddannelsessteder.

Århus, 25. april 1980

P. s. v.

Jørgen Nystrup
Generalsekretær

Nordisk samarbeid om alkohol- og narkotikaundervisning (NORDAN):

I "Medlemsförslag om intensifierat nordiskt samarbete beträffande rusmedelsproblem" fra Nordisk Råd (A 579/S), har vi registrert at felles nordiske tiltak innen rusmiddelsektoren blir beskrevet og analysert.

Siden NORDAN-prosjektet ikke er omtalt i forslaget, vil vi anta at dette skyldes at prosjektet ikke er tilstrekkelig kjent innen det sosialpolitiske samarbeidet.

Vi vil også vise til bilaga 15 "Betänkande av Nordiska rådets social- och miljöutskott över Nordiska ministerrådets berättelse vedrörande det nordiska samarbetet" fra Nordisk Råds 28:e session 1980 hvor det heter (s. 2): för det första bör ambitionen vara ej blott att gripa sig an samarbetet på nya

fält, utan minst lika viktigt är att slå vakt om och fördjupa samverkan inom redan etablerade samarbetsområden''.

Denne henvendelse er derfor ment som en påpekning av behovet for en akseptering av det allerede etablerte samarbeidet, og nødvendigheten av en styrking av samarbeidet også for de forebyggende tiltak innen rusmiddel-sektoren.

Når det gjelder det forebyggende arbeid med rusmiddelproblemer, er kanskje skolen den institusjon som det er viktigst å påvirke til en bedre og bredere informasjon om rusmiddelproblemene. I skolen vil man nå hele den oppvoksende slekt, og det er mulig å sette inn aksjoner på et tidlig tidspunkt, slik at en forebyggende effekt kan oppnås. Informasjonen vil også i skolen bli gitt i en pedagogisk ramme som kan påvirke ikke bare elevenes kunnskaper, men også deres holdninger.

I tillegg til skolens undervisning har også massemedia i økende grad vært benyttet til å spre informasjon og for å påvirke holdningene til rusmidler. Erfaringene fra slike kampanjer har vært forskjellige innen de nordiske land, slik at det også på dette feltet bør være ønskelig og naturlig med et bredere nordisk samarbeid.

Det er vår oppfatning at den primære og generelle prevensjon har vært svakt prioritert innen nordisk samarbeid når vi ser det i forhold til andre samarbeidsformer innen rusmiddel-sektoren. I ''medlemsforslaget'' nevnes for eksempel ikke skolen i det hele tatt under de viktige avsnittene ''4.1 Forebyggende åtgärder'' og ''4.3 Informationsinsatser''.

Vi vil også gjerne kommentere to konkrete forslag under ''4.3 Informationsinsatser''. Det ene er at ''Nordvisionen utgör härvid ett utmärkt instrument''. Etter vårt syn er de kulturelle forskjeller såpass store innen de nordiske land, at det virker mer naturlig at det satses på at hvert enkelt land prioriterer dette emnet høyere. Det andre er forslaget om et ''symposium på nordisk plan för att genomföra en probleminventering''. Dersom det blir aktuelt med et slikt symposium, vil vi be om at NORDAN vil få anledning til å delta i programplanleggingen.

Kontaktkomiteén i NORDAN har også drøftet hvilken samarbeidsmodell man bør prøve å utvikle innen dette feltet. Vi har liten tro på at en opprusting og utbygging av et sekretariat, vil være hensiktsmessig. Vi vil heller støtte tankegangen fra medlemsforslaget om ''Ett systematisk och kontinuerligt verkande system för utbyte av information länderna emellan bör byggas upp''.

Dette bør også gjelde for skolens innsatser på rusmiddelområdet- og NORDAN-komiteén kan etter vår oppfatning være et hensiktsmessig instrument for dette også i fremtiden.

Oslo, 4. juni 1980

Stein Berg
Formann

Ragnar B. Waahlberg
Sekretær

Nordisk Samarbeidsråd for Kriminologi:

Nordisk Samarbeidsråd for Kriminologi har tyvært ikke haft tillfälle att utarbete ett gemensamt yttrande i ovannämnda ärende.

Ett något försenat yttrande är inkommit från rådets finska medlemmar (*se Bihang*). I tillägg kan nämnas att byråchef Norman Bishop, kriminalvårdsstyrelsen i Sverige, skriftligen har meddelat att förslagets olika former av forskning borde kunna åtskiljas:

- kartlägningsstudier beträffande alkohol-, narkotika- och psykofarmakabruk, forskrivning etc.
- behandlingsforskning – helst med möjligheter att jämföra olika behandlingsformers effekt
- longitudinella studier, *dels* i relation till kartlägningsstudier och *dels* i relation till karriärer, sett i ett behandlingsperspektiv
- makro-studier beträffande kontrollpolitik, olika former av missbruk samt vissa andra effekter i samhället, t. ex. brott, dödsfall, vissa sjukdomar etc.

Oslo, 1. juli 1980

Annika Snare
Adm. leder i NSfK

Yttrande från de finska medlemmarna i Nordisk Samarbeidsråd for Kriminologi:

En av de föreslagna förebyggande åtgärderna – skärpning av praxis vid läkemedelsordination – är inte helt problemfri. Samarbeidsrådet borde i sitt utlåtande fästa uppmärksamheten vid de risker, som anknyter till en stramare kontroll. En alltför strikt ordinationspraxis kan skapa en illegal läkemedelsmarknad och kan främja övergång till tunga narkotika.

Den socialmedicinska sektorn bör förstärkas inom ramen för det nordiska samarbetet på rusmedelsforskningens område. Det nordiska samarbetet ger en klarare kontur åt de nationella problemen och kan erbjuda uppslag för utvecklandet av vårdsystemet.

Det är viktigt att rusmedelsforskningen utsträcker till missbrukare som intagits på straffanstalt. Vi vet ganska litet om omfattningen av missbruket av tunga narkotika på straffanstalter. Det är dock uppenbart, att problemet är mindre i Finland än i övriga nordiska länder. Situationen antas i Finland – liksom i övriga länder – vara den att missbrukare av rusmedel (speciellt narkotikamissbrukare) i stor utsträckning tvingas begå brott för att finansiera sitt missbruk. Missbrukaren blir förr eller senare intagen på straffanstalt för narkotikabrott eller annat brott. Anstaltsvistelsen innebär ett tvångsmässigt avbrott i bruket av rusmedel: detta för i sin tur med sig press mot anstalten och inom anstaltssamfundet. Anstaltsadministrationen upplever då lätt det hela närmast som ett problem om hur olaglig införsel av rusmedel till anstalten skall förhindras.

Missbrukarens egentliga problem – bruket av rusmedel – blir ofta helt förbisett, om han inte på grund av sitt narkotikaberoende uppvisar sådana fysiska eller psykiska symptom, som föranleder sjukhusvård.

Systematisk forskning om rusmedelsproblem hos dem som intagits på straffanstalt skulle klarlägga rusmedelsproblemets omfattning bland internerna och skulle samtidigt ge ett underlag för bedömning av vårdbehovet och för utveckling av vårdpraxis. Möjligheterna till nordiskt samarbete borde utnyttjas vid planering av detta slags forskning.

Helsingfors den 19 juni 1980

Inkeri Anttila

K.-J. Lång

Patrik Törnudd

Nordens fackliga samorganisation (NFS):

Inledning

Kampen mot den sociala utslagningen måste erhålla en hög prioritet i de nordiska ländernas sociala arbete i framtiden. Det är med djup oro som den nordiska fackföreningsrörelsen konstaterar att utslagningen av människor från arbets- och samhällsliv, och åtföljande sociala konsekvenser, ökat kraftigt under 1970-talet.

Särskilt oroväckande är utvecklingen inom ungdomsgrupperna.

De tilltagande sociala problemen är också ett uttryck för "välfärdspolitikkens otillräcklighet och baksida". Det finns många exempel på bristande trygghet och social gemenskap. Den ökande sociala isoleringen av människor, och utslagningen på arbetsmarknaden är ett par grundläggande orsaker till de ökade sociala problemen.

Risken för social utslagning finns inom alla samhällsgrupper. För många människor som har ont om eller bristande sociala kontakter och saknar stöd från omgivningen, är arbetslösa eller för människor med sjukdomar eller någon form av handikapp är riskerna för social utslagning störst. Många invandrare befinner sig i en särskilt utsatt situation.

Fackföreningsrörelsen kan aldrig acceptera utslagningen från arbetsliv och skola, från mänsklig och social gemenskap. De bakomliggande orsakerna måste angripas, samtidigt som insatserna måste öka kraftigt för att ta itu med akuta sociala problem. Det fordras insatser inom flera områden.

I första hand måste de grundläggande orsakerna angripas genom förändringar i arbetslivet, bostads- och familjepolitiken samt inom skolväsendet och kultur-/fritidsområdena. Åtgärder inom dessa områden har ur social synpunkt framför allt ett förebyggande syfte.

En helhetssyn på människan i hennes sociala miljö är utgångspunkten för fackföreningsrörelsens krav på såväl förebyggande som direkta insatser i kampen mot den sociala utslagningen. Denna grundsyn på de sociala problemen återspeglas i NFS' social- och familjepolitiska handlingsprogram. Det är enligt NFS' socialpolitiska handlingsprogram särskilt viktigt att "socialpolitiken måste vara aktiv och förebyggande och inte – som nu ofta är fallet i alltför stor utsträckning – korrigerande i efterhand".

I vissa avseenden återspeglas denna helhetssyn på rusmedelsproblemen i medlemsförslaget. Men bruket och missbruket i sig självt framstår såsom huvudproblemet. Det är otillräckligt att förklara de ökade problemen med hänvisning till i första hand den växande totalkonsumtionen av olika slag av rusmedel. Problemfältet är enligt NFS' uppfattning betydligt mer omfattande och komplicerat. Trots denna principiella reservation, anser NFS att vissa avgränsningar måste äga rum och att medlemsförslaget bör läggas till grund för ett intensifierat nordiskt samarbete beträffande rusmedelsproblemen. Genom åren har Nordiska rådet antagit ett flertal rekommendationer som har nära eller direkt anknytning till medlemsförslaget. Detta förhållande förringar inte värdet av det föreliggande medlemsförslaget, utan bör betraktas som en utmaning för Nordiska ministerrådet att i högre utsträckning än hittills uppmärksamma problem som har samband med den sociala utslagningen av människor i de nordiska länderna med åtföljande sociala konsekvenser.

Problemfältet

Det föreligger därför enligt NFS' uppfattning vissa begränsningar i medlemsförslagets beskrivning av problemområdet.

Förhållandena inom arbetslivet påverkar direkt och bestämmer de enskilda människornas sociala situation. Tryggad sysselsättning, en bra arbetsmiljö och bra löne- och anställningsvillkor är oftast avgörande för människornas sociala förhållanden. Brister i dessa avseenden kan ge upphov till olika sociala problem i arbetslivet, i familjelivet eller i det sociala umgänget. Sådana problem är också ofta förenade med bruk eller missbruk av rusmedel av olika slag och utgör också bakomliggande orsaker till detta.

Ökade problem inom arbetslivet, särskilt riskerna för minskad trygghet i sysselsättningen för stora grupper av löntagare inger därför oro även ur social synpunkt. De sociala konsekvenserna av utslagningen inom arbetslivet måste därför uppmärksammas mera.

På motsvarande sätt måste de sociala aspekterna av barn- och ungdomars uppväxtmiljö, bostadsförhållandena och den utsatta situation som vissa grupper av människor befinner sig i också uppmärksammas mer i framtiden. De anförda synpunkterna medför därför enligt NFS' uppfattning, att åtgärder som syftar till förändringar av människors närmiljö är av mycket stor betydelse ur social synpunkt. Det gäller krav om förändringar på arbetsplatserna, i bostadsområden, i skolan och inom fritids-/kulturområdena. Det förutsätter insatser av ett helt annat slag än de som förordas i medlemsförslaget. NFS kommer att i andra sammanhang redovisa förslag till gemensamma nordiska initiativ inom dessa områden.

Förslag till samarbetsområden

Förebyggande åtgärder

Vad beträffar de enskilda förslagen till samarbetsområden vill NFS understryka behovet av dels ökade resurser för det socialmedicinska området dels noggrannare regler för utskrivning av psykofarmaka. De ofta generösa reglerna för förskrivning av psykofarmaka medför att många människor får symptomen till psykiska problem tillfälligt behandlade istället för att de bakomliggande orsakerna angrips. Detta förhållande ger också upphov till att människor på laglig väg kan bli direkt beroende av psykofarmaka.

I detta sammanhang vill NFS erinra om de fackliga organisationernas sociala arbete på arbetsplatserna. Detta lokala och aktiva sociala arbete måste uppmärksammas mera och ett nordiskt informations- och erfarenhetsutbyte för de fackliga organisationerna underlättas inom detta område. Lokala insatser av de fackliga organisationerna är av särskilt stor betydelse ur förebyggande synpunkter. TCO:s Sverige projekt "Arbetsliv – Alkohol/Fackligt socialt arbete", samarbetet inom AKAN (Arbetslivets Komité mot alkoholism och narkomani), mellan landsorganisationen och arbetsgivarföreningen i Norge och LO:s Sverige "fackliga gemenskapsar-

bete'', är några exempel på de fackliga organisationernas egna åligganden och ansvar för ett förebyggande arbete mot social utslagning. Det är enligt NFS' uppfattning av utomordentligt stor betydelse att erfarenheterna av detta omfattande arbete kan tillvaratas inom ramen för ett intensifierat nordiskt samarbete inom rusmedelsområdet.

Fackföreningsrörelsens direkta engagemang inom det sociala området utgår också från den betydelse folkrörelserna har i det förebyggande arbetet genom sitt arbete med att skapa en meningsfull fritid och aktiv gemenskap. Det gäller även för barn- och ungdomsorganisationerna. En viktig utgångspunkt är också att man inom olika folkrörelser på olika sätt försöker utveckla ett ansvarstagande för människor som riskerar att bli eller har blivit utslagna och hamnat vid sidan om gemenskapen i samhället. Det framstår därför som viktigt att ett ökat stöd från de nordiska länderna var för sig och gemensamt bör eftersträvas till folkrörelserna i allmänhet och särskilt för deras sociala uppgifter.

Behandlingsinsatser

NFS önskar understryka att rusmedelsproblemen inte enbart kan lösas genom att angripa rusmedel och dess olika verkningar. Även om förutsättningarna för en ny medicinsk specialitet bör utredas eller att göra vård av missbrukare till en subspecialitet inom psykiatri så bör detta bedömas mot bakgrund av de samlade behov som föreligger, varvid insatser inom de sociala och socialmedicinska områdena måste tillmätas särskilt stor betydelse enligt NFS' uppfattning.

I likhet med medlemsförslaget anser NFS att ökade resurser bör avsättas för grundutbildning och vidare- samt efterutbildning av olika personal-kategorier om frågor som rör sociala problem, utslagning och missbruk. Kartläggningsarbetet över förekommande behandlingsformer bör också vidareutvecklas. Det är värdefullt om ett organiserat erfarenhetsutbyte mellan olika former av behandlingshem för missbrukare kan utvecklas mellan de nordiska länderna. Förslaget om att observatörer deltar i och följer utredningar i andra nordiska länder tillstyrkes också av NFS, men riktlinjer för detta måste utarbetas.

Informationsinsatser

Även om NFS inte har något att invända mot de föreslagna informationsinsatserna finns det anledning att ifrågasätta värdet av rusmedelsupplysning via massmedia. Deras roll i detta sammanhang skall inte överbetonas. Erfarenheterna från de nordiska länderna av att anförtro olika folkrörelser, inte minst de fackliga organisationerna, viktiga uppgifter för information och praktisk verksamhet kring rusmedel och sociala frågor i vid mening, bör enligt NFS' uppfattning utgå från vad som framhållits

ovan om folkrörelsernas centrala och praktiska roll i det förebyggande sociala arbetet.

Andra åtgärder

Medlemsförslagets betoning av dels internationellt samarbete, dels organisatorisk samordning av handläggningen av rusmedelsfrågorna tillstyrkes av NFS.

Sammanfattning

Mot bakgrund av ovanstående tillstyrker NFS medlemsförslaget och anser att det bildar utgångspunkt för ett vidare och intensifierat nordiskt samarbete inom såväl det mera avgränsade området som rusmedel utgör som sociala problem i allmänhet. I detta arbete måste ökad uppmärksamhet ägnas åt de grundläggande orsakerna till den ökade utslagningen av människor från arbets- och samhällsliv och de åtföljande sociala konsekvenserna.

En helhetssyn på människan i sin sociala miljö är en viktig utgångspunkt för såväl förebyggande som direkta insatser i kampen mot den sociala utslagningen och behandlingen av rusmedelsproblemen. Folkrörelsernas, särskilt de fackliga organisationernas sociala arbete utgör ett viktigt inslag i det förebyggande arbetet och är ofta en förutsättning för att problemen skall kunna angripas i människornas egen miljö, på arbetsplatser, i bostadsområden och på annat sätt. Fackföreningsrörelsens utgångspunkt är att den sociala utslagningen aldrig får accepteras. Kraftfulla åtgärder måste vidtas för att angripa problemen och det fordrar insatser inom flera olika områden.

Inom ramen för ett intensifierat nordiskt samarbete inom rusmedelsområdet måste detta synsätt återspeglas och erfarenheterna av folkrörelsernas praktiska och lokala sociala verksamhet tillvaratas och stödjas på ett ännu mera kraftfullt sätt. De har åtagit sig viktiga och ansvarsfyllda uppgifter för att inte låta de utslagnas problem enbart bli en angelägenhet för olika förvaltningar och institutioner i de nordiska länderna.

Stockholm den 18 juni 1980

Nordens fackliga samorganisation

Oso Laakso

Ordförande

Sykepleiernes Samarbeid i Norden:

Medlemsforslag A 579/s har vært utsendt til SSNs medlemsorganisasjoner til uttalelse.

Vedlagt følger uttalelse fra Dansk Sygeplejeråd, Norsk sykepleierforbund og Svensk sjuksköterskeförning (*se nedan*).

Som det framgår av disse uttalelser kan medlemsorganisasjonene fullt ut støtte medlemsforslagets innhold.

Uttalelse fra Finlands sjuksköterskeförbund ble oversendt til oss siste uke, men er ikke kommet fram til bestemmelsesstedet. Vi har imidlertid fått telefonisk bekreftelse på at også Finlands sjuksköterskeförbund støtter medlemsforslaget.

Oslo, 20. juni 1980

Sykepleiernes samarbeid i Norden

Marit Helgerud

Sekretær

Nordiska godtemplarrådet:

Vi noterar med tillfredsställelse förslagen som framkom under seminariet i Kolding. Vi vill kraftigt poängtera värdet av förebyggande åtgärder för att minska konsumtionen av alkohol, narkotika och psykofarmaka.

Förstärkta resurser till forskning anser vi vara nödvändiga, men alla åtgärder får inte avstanna i väntan på nya forskningsresultat. Dagens akuta läge i konsumtion och skador fordrar handling snarast. Ett utbyte av erfarenheter från experiment och åtgärder i det alkoholpolitiska systemet som t.ex. prispolitik, tillgänglighetsrestriktioner etc. borde kunna ge många erfarenheter av beprövade alkoholpolitiska åtgärder för konsumtionsminskning.

Den insats som har gjorts och görs idag för att förebygga bruk och missbruk görs av ideella organisationer i frivilliga insatser, främst nykterhets- och religiösa organisationer.

Vi föreslår att Nordiska rådet i sin rekommendation till de nordiska ländernas regeringar uppmanar regeringarna att på ett effektivare sätt stödja sådana frivilliga ideella insatser i det preventiva arbetet.

Älvsbyn den 8 september 1980

Nordiska godtemplarrådet

Sixten Pettersson

Ordförande

Berit Engqvist

Generalsekreterare

Danmark

Indenrigsministeriet:

— — — skal man udtale følgende, idet det bemærkes, at justitsministeriet over for indenrigsministeriet har tilkendegivet ikke at have bemærkninger til forslaget:

Det er opfattelsen, at der allerede pågår et vidt forgrenet og frugtbart nordisk samarbejde inden for rusmiddelområdet, og at man principielt gerne ser dette samarbejde udbygget.

Inden en eventuel udbygning af samarbejdet bør det dog tages i betragtning, at der er store forskelle i de nordiske landes kultur og traditioner, at rusmiddelproblemerne er af forskellig art og størrelse i de forskellige lande, og at rusmiddelproblematikken derfor opfattes og struktureres forskelligt under hensyn hertil. Rusmiddelpolitikken og de konkrete foranstaltninger, som tages i brug til bekæmpelse af misbruget af alkohol, narkotika og psykofarmaka er således forskellige, og det er derfor opfattelsen, at det er nødvendigt at tage nævnte forskelle med i overvejelserne, når det nordiske samarbejdes muligheder og begrænsninger skal bedømmes.

Det er endvidere opfattelsen, at en eventuel udbygning af det nordiske samarbejde fortrinsvis bør ske via de nordiske organer, som allerede er etableret til varetagelse af dette samarbejde.

Med hensyn til visse af medlemsforslagets konkrete forslag til en øget samarbejdsvirksomhed kan umiddelbart bemærkes, at man er enig i, at der stilles større midler til rådighed for den nordiske rusmiddelforskning, således at den tilstrækkelige kundskabsmæssige baggrund på området tilvejebringes.

Man er endvidere enig i, at information på området er vigtig. Der foregår for øjeblikket en udstrakt oplysningsvirksomhed i de enkelte lande, og om man kan nå videre ved at lave fælles TV- og radioudsendelser til de nordiske lande, skal man jfr. de ovenfor anførte bemærkninger om samarbejdets muligheder og begrænsninger stille sig tvivlende over for.

Man stiller sig ligeledes tvivlende over for forslaget om oprettelse af et nyt lægeligt speciale vedrørende rusmidlernes toksikologiske virkninger, da det er de danske sundhedsmyndigheders opfattelse, at der ikke er baggrund for et egentligt speciale som det foreslåede. Området må fortsætte som ekspertområde inden for eksempelvis psykiatrien eller den kliniske farmakologi.

Endelig kan man tilslutte sig forslaget om en kortlægning af de forskellige behandlingsformer for personer med alkohol- og narkotikamisbrug, bl. a. fordi der i Norden findes meget få relevante opgørelser over effekten af de forskellige behandlingsformer.

Afslutningsvis er man enig i, at misbrug af rusmidler er et væsentligt problem ikke blot i Norden, men på globalt plan, hvorfor man kan tilslutte sig anbefalingen af, at de nordiske lande på internationalt plan så vidt

muligt samordner deres stillingtagen til rusmiddelproblemerne, og at de nordiske regeringer søger at arbejde hen imod et mere effektivt samarbejde med hensyn til bekæmpelsen af misbruget af disse stoffer på internationalt plan.

København, den 18. juni 1980

P. m. v.

E. b.

Jens Andersen

Sekretær

Amtsrådsforeningen i Danmark:

I denne anledning skal man meddele, at Amtsrådsforeningen er enig med forslagstillerne i, at en øget indsats på dette område, især på det forskningsmæssige felt, vil være gavnlig, og at en forøget indsats fra dansk side på nordisk og internationalt plan bør kanaliseres gennem regeringens kontaktudvalg vedrørende alkohol- og narkotikaspørgsmål.

København, den 5. maj 1980

P. f. v.

E. b.

Torben Brøgger

Kommunernes Landsforening:

— — — at medlemsforslaget har været forelagt Sammenslutningen af sociale Udvalgs bestyrelse, der har udtalt, at man finder medlemsforslaget positivt.

Landsforeningen kan tiltræde denne udtalelse og har ikke øvrige bemærkninger til forslaget.

København, den 28. august 1980

Thorkild Simonsen

O. Ingvartsen

Københavns Magistrat:

I den anledning kan bemærkes, at man kan anbefale, at det allerede eksisterende nordiske samarbejde om bekæmpelse af misbruget af rus-

midler (alkohol, narkotika og psykofarmaka) fortsætter og evt. udbygges under hensyntagen til de i de nordiske lande bestående store forskelle i relation til rusmiddelproblematikken.

København, den 26. juni 1980

Egon Weidekamp

Gertrud Backer

Frederiksberg kommune:

I denne anledning skal man som sekretariat for kommunalbestyrelsen næst at beklage, at det ikke har været muligt at overholde svarfristen, indledningsvis bemærke, at det foreliggende forslag har været forelagt kommunens hospitalsdirektorat og socialdirektorat til udtalelse, men at sagen ikke har været forelagt fagudvalg og kommunalbestyrelse. Med det nævnte forbehold skal man fra forvaltningens side anføre følgende til udkastet:

Frederiksberg kommune kan anbefale et øget nordisk samarbejde med henblik på en løsning af problemerne på rusmiddelområdet, herunder en intensiveret forskningsindsats vedrørende disse problemer, således som det foreslås i medlemsforslaget.

Man anser det tillige for hensigtsmæssigt, at de nordiske landes regeringer på internationalt plan – som det anbefales i forslaget – arbejder for et mere effektivt samarbejde vedrørende foranstaltninger, der har til formål at bekæmpe misbrug af alkohol, narkotika og psykofarmaka.

Man skal dog samtidig tillade sig at anføre, at et forskningsmæssigt samarbejde på det her omhandlede område med fordel kan gennemføres også på anden basis end den fællesnordiske, idet man kan oplyse at Frederiksbergs Hospitals alkoholambulatorium allerede har taget initiativ til et samarbejde med svejtsiske psykiatere omkring løsningen af alkoholproblemer.

København, den 6. oktober 1980

G. Kastberg

Preben Kolringen

Den almindelige danske Lægeforening:

Der var enighed om, at behovet for øget indsats på området er til stede, ligesom man klart kan støtte de i forslaget fremførte synspunkter om en

øget profylaktisk indsats med hensyn til prævention, behandling og information. Endvidere var der almindelig enighed om at styrke uddannelsen af såvel medicinske som sociale personalegrupper præ- og postgraduat i den aktuelle emnekreds, hvorimod man ikke kan støtte forslaget om en subspecialisering inden for psykiatrien omkring misbrugsproblemerne.

København, den 16. juni 1980

P. h. v.

Francis Zachariae

Michael Hart Hansen

Dansk Arbejdsgiverforening:

Vi er enige i, at det kan være nyttigt at inddrage uddannelses- og arbejdsmarkedspolitiske aspekter i behandlingssammenhængen.

I øvrigt har vi ingen kommentarer til det fremsatte forslag.

København, den 13. juni 1980

Dansk Arbejdsgiverforening

H. Skov Christensen

Troels Gunnergaard

Foreningen af Socialchefer i Danmark

Indholdet i forslaget følger generelt set de intentioner, som Socialchefforeningen gerne ser fremmet, men på 2 punkter vil foreningen supplere med nogle synspunkter:

For det første finder foreningen, at vigtigheden af det i forslagens pkt. 4 omtalte helhedsperspektiv ikke kan betones kraftigt nok. Talrige eksempler fra hverdagen viser, at der hverken blandt aktive terapeuter eller besluttende politiske organer er den fornødne forståelse for dette synspunkt, hvad der desværre er medvirkende til at vanskeliggøre en effektiv indsats.

For det andet betegner forslaget en efter foreningens opfattelse stærkt overdreven fokusering på de medicinske problemer, der blandt andre følger viser sig ved misbrug af rusgifte. Alle erfaringer fra de senere års behandling viser, at kun et ligeværdigt medicinsk-socialt samvirke kan gøre sig forhåbninger om at bekæmpe rusmisbruget. På denne baggrund forekommer det ejendommeligt og stærkt beklageligt, at der stilles forslag

om oprettelse af en ny medicinsk specialitet, idet en sådan kunne tænkes at medvirke til, at den samlede behandling yderligere orienteres medicinsk, hvor der efter vore erfaringer snarere er tale om en social afvigelse med (dybt alvorlige) medicinske virkninger.

Slagelse, den 20. maj 1980

Kurt Rasmussen
Socialinspektør

Danmarks Apotekerforening har i skrivelse den 2 april 1980 meddelat at man ikke har några kommentarer till medlemsförslaget.

Dansk Farmaceutforening:

Misbruget af rusmidler er også i Danmark af et sådant omfang, at forholdsregler til imødegåelse heraf er påkrævede.

Dansk Farmaceutforening kan derfor tilslutte sig Nordisk Råds rekommandationer til intensiveret indsats nationalt såvel som internationalt.

Det legale psykofarmakaforbrugsmønster er velbelyst i Danmark, mens oplysninger om det øvrige forbrugs art og mønster er mere sparsomme.

Vi finder det derfor ønskeligt, at alle former for misbrug søges belyst og behandlet under ét, så ikke forholdsregler til imødegåelse af én form fører til substitution med en anden.

Rådet finder det ønskeligt med en fællesnordisk indsats på en række områder. I forebyggende øjemed peges på ensrettede mere restriktive regler for ordination af lægemidler.

Det er ikke Dansk Farmaceutforenings opfattelse, at mere restriktive regler, end vi har allerede, vil kunne påvirke det totale forbrug af rusmidler, og vi mener, at den altovervejende vægt må lægges på oplysning og uddannelse af befolkningen til medansvar for egen helse.

Rådet lægger endvidere op til et vidtgående samarbejde på uddannelses- og informationsområdet for medicinalpersoner og plejepersonel.

Udveksling af information og forskningsresultater finder vi ønskelig, men forslaget synes at indebære, at initiativer og forholdsregler hovedsagelig skal ske på fællesnordisk foranledning, hvilket vi finder ufleksibelt og derfor uhensigtsmæssigt.

Udvalget fokuserer meget lidt på information/uddannelse af brugeren/misbrugeren. Det er vores opfattelse, at en særdeles gavnlige udveksling af resultater fra informationsindsatser og forsøg på holdningsændringer kan finde sted netop her på nordisk plan. Vi er enige i opfattelsen af national TV og radio som gavnlige medier, men mener ikke – som rådet – at Nordvisionen i denne forbindelse har større betydning.

Med de anførte bemærkninger er Dansk Farmaceutforening enig i, at misbrugsspørgsmålene må tilstræbes løst globalt, og at en nordisk samordning er hensigtsmæssig.

København, den 9. maj 1980

Ole Stjärnqvist

Dansk Sygeplejeråd har i skrivelse den 29 maj 1980 forklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Danmarks farmaceutiske Selskab:

— — — kan det oplyses, at Danmarks farmaceutiske Selskab ikke ser sig i stand til at fremsende supplerende oplysninger.

Selskabet støtter naturligvis de bestræbelser, der kommer til udtryk i medlemsforslaget.

København, den 16. juli 1980

P. s. v.

Henning Gjelstrup Kristensen

Formand

Afholdsselskabernes Landsforbund:

Afholdsselskabernes Landsforbund i Danmark kan anbefale ethvert skridt i det nordiske samarbejde, der tager sigte på at dæmme op mod stigende tendenser til brug/misbrug af berusende midler.

Det må anbefales de enkelte landes regeringer, lovgivende forsamlinger, samt social- og uddannelsesmedarbejdere at gøre brug af den viden og de resultater, der foreligger og fremover vil fremkomme, af nordisk og internationalt samarbejde på forskningsmæssige områder, i forbindelse med misbrugsproblematikken på rusmiddelområdet.

Socialt og kulturelt er nordisk tankesæt en "eksportvare" som bør forstærkes, og ikke blot være rekommandationer der tages til efterretning i de enkelte lande.

Et aktivt samarbejde på rusmiddelområdet imødeses med stor interesse, til gavn for ikke mindst de opvoksede generationer.

København, den 14. juli 1980

Afholdsselskabernes Landsforbund

Ove Christensen

Landssekretær

Finland

Ministeriet för inrikesärenden:

Ehuru de frågor som framförts i medlemsförslaget till övervägande del hör till socialförvaltningens område, ingår häri även vissa saker, som kräver betydande insatser av polisen.

Ur polisens synpunkt är frågorna i anknytning till alkohol, fränsett smuggling och smyghandel, till sin natur lokala, och därför behandlas nedan endast narkotikafrågor.

Samarbetet mellan de polisenheter som undersöker nordiska narkotikabrott har traditionellt varit smidigt och intimt. Vid nära nog dagligt utbyte av information och samarbete har inga svårigheter förekommit.

Vid samrådsmöten för nordiska undersökare av narkotikabrott har man som en form av intensifierat samarbete diskuterat bl. a. att polismän som undersöker narkotikabrott skulle för viss tid förläggas till ett annat nordiskt land för att delta i undersökningsverksamheten i förläggningslandet. Man har beräknat att vardera parterna skulle dra nytta av en sådan verksamhet. Att förlägga en finsk undersökare till Stockholm och Köpenhamn vore påkallat därför att i dessa städer vistas ett stort antal finska medborgare, som är intimt kopplade till det lokala systemet för narkotikahandel. Likaså skaffar sig finska narkotikalangare och -missbrukare sina rusmedel till stor del just i ovannämnda städer.

En av Nordiska rådets målsättningar är att så långt som möjligt förenhetliga lagstiftningen i de nordiska länderna. I detta avseende fäster polisavdelningen vid ministeriet för inrikesärendena Finlands delegations vid Nordiska rådet uppmärksamhet vid en omständighet, som polisen i Finland redan länge ansett bristfällig och till vilken i flera sammanhang på nordiskt plan har hänvisats. I lagstiftningen i Finland saknas nämligen rätt till telefonavlyssning, vilket används i nästan alla västeuropeiska länder och vilket uttryckligen även i Sverige, Danmark och Norge har konstaterats vara oundgängligt vid undersökning av narkotikabrott.

Denna rättighet och dess i lag noggrant normerade användning har obestridligt visat sig vara en av de effektivaste metoderna vid undersökning av stora narkotikabrott. I detta sammanhang kan nämnas, att telefonavlyssning som utförts i Sverige och Danmark har varit en avgörande faktor vid avslöjandet av vissa grova narkotikabrott med anknytning till Finland.

I övrigt har polisavdelningen vid ministeriet för inrikesärendena inte något att anmärka mot medlemsförslaget.

Helsingfors den 15 juli 1980

Erkki J. Korhonen
Polisöverdirektör

Matti Bäckman
Tf. polisöverinspektör

Trafikministeriet¹:

— — — konstaterar trafikministeriet att de i medlemsförslaget rekommenderade åtgärderna inte direkt lyder under trafikministeriets verksamhetsområde.

Då rusmedelsproblemen ofta har en avgörande betydelse för trafikens allmänna säkerhet, understöder trafikministeriet alla de åtgärder som kan bidra till en lösning av dessa problem. I det planerade samarbetet bör därför erfarenheter inom de olika förvaltningsgrenarna kartläggas samt samarbete mellan dem etableras såväl på det internationella som på det nordiska planet.

Inom trafikministeriets verksamhetsområde förekommer nordiskt samarbete inom rusmedelsområdet för närvarande mellan de nordiska ländernas järnvägsförvaltningar. Likaledes pågår inom Nordiska trafiksäkerhetsrådet projekt som behandlar alkoholens inverkan på vägtrafikens säkerhet.

Trafikministeriet instämmer i medlemsförslagets rekommendation angående åtgärder inom rusmedelsområdet i de nordiska länderna.

Helsingfors den 16 juli 1980

Valto S. Rauvanto
Avdelningschef

Markku Lehtinen
Sekreterare för internationella ärenden

Skolstyrelsen:

I Nordiska rådet har gjorts ett medlemsförslag om effektiviserat nordiskt samarbete i frågor rörande rusmedel. Skolstyrelsen får såsom sitt utlåtande om medlemsförslaget värdsamt anföra följande.

I skolans fostrings- och undervisningsarbete söker man medelst kunskapsmässig fostran och attitydfostran inverka fördelaktigt på elevernas

¹ Yttrandet översatt från finska.

hälsobeteende. Hälsofostran utövas förutom av skolan också av andra instanser såsom social- och hälsovårdsmyndigheterna samt frivilliga medborgarorganisationer. Skolan har för avsikt att utveckla samarbetet med dessa.

Enligt skolstyrelsens uppfattning borde man vid förebyggandet av missbruk av rus- och påverkningsmedel understryka föräldrarnas ansvar, så att dessa i sitt eget fostringsarbete och med sitt eget exempel skulle stöda skolans verksamhet. I det skede då ungdomar hänvisas till vård och vid vården av unga missbrukare är såväl föräldrarna som de unga själva i behov av särskilt stöd.

Speciell uppmärksamhet borde i det nordiska samarbetet fästas vid rusmedelsproblemen hos invandrarbarn och -ungdomar samt vid en utredning av dessa. Dessa ungdomars missbruk av alkohol eller andra rusmedel kan ha samband med många sociala och personliga problem.

Förhållandena i de olika nordiska länderna är olika såsom avgivarna av medlemsförslaget konstaterar. Därför torde det inte vara ändamålsenligt att t. ex. producera gemensamt material. Däremot borde informationsverksamheten om förebyggande samt vård- och andra åtgärder ökas.

Forskningsverksamheten borde utvecklas så att man utbyter information om olika metoder för förebyggande och utredning av problem i anslutning till rusmedel, som i undersökningar har befunnits goda. Speciellt viktigt vore att få igång verksamhetsundersökningar.

En gemensam nordisk praxis borde fås till stånd genom legislativa och andra dylika metoder så att missbruket av alkohol, narkotika och mediciner avsedda för vård av psykiska sjukdomar kunde kontrolleras och effektivt förebyggas.

Skolstyrelsen anser betydelsen av samarbete ifråga om barn och unga speciellt viktig redan av den anledningen, att dessa rör sig allt mera mellan de nordiska länderna och många söker sig till arbetslivet utanför hemlandet.

Skolstyrelsen anser de i Nordiska rådets medlemsförslag föreslagna åtgärderna i syfte att förebygga missbruk av alkohol, narkotika och psykocineter viktiga. Enligt skolstyrelsens uppfattning borde man skrida till åtgärder för att trygga de resurser ett ökat informationsutbyte och en ökad forskning på nordisk nivå kräver.

Helsingfors den 12 juni 1980

Erkki Aho
Generaldirektör

Anna-Ester Liimatainen-Lamberg
Överinspektör

Uleåborgs universitet hänvisar i skrivelse den 19 juni 1980 till yttrande av den 19 juni 1980 från medicinska fakulteten (se nedan).

Uleåborgs universitet, medicinska fakulteten¹:

I medlemsförslaget fästes uppmärksamhet vid problem, som det på 1960- och 1970-talet ökade alkohol- och narkotikabruket medfört i Norden, och föreslås effektivare åtgärder med anledning av detta.

Eftersom de nordiska länderna, trots existerande skillnader bildar en relativt enhetlig helhet på grund av samhällsstruktur, levnadsförhållanden och kultur och eftersom de ständigt står i nära växelverkan med varandra, bör de samverka också för att motverka och minimera skador av missbruket av rusmedel och psykofarmaka både inom Norden och i relationerna till andra länder (jfr EG-ländernas alkoholindustris intressen).

Medlemsförslagets 1:a kläm är till sin målsättning värd understöd men mycket allmän till sin natur. Man kan av den få uppfattningen att det inte alls existerar nordiskt samarbete inom området. Detta innebär dock inte att det inte skulle finnas skäl till att effektivera samarbetet.

Den 2:a rekommendationen är absolut värd understöd, eftersom den internationella rusmedelshandeln utnyttjar utvecklingsländerna som sina stödområden eller söker marknader även där. På grund av sin geografiska ställning och den interna rörelsefriheten utgör de nordiska länderna ett enhetligt område. Tillsammans kan de nordiska länderna utträta mycket positivt på det internationella planet, t. ex. inom ramen för WHO.

Rekommendationen i inledningen till medlemsförslagets sammandragsdel om att väsentligt öka resurserna för Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning och för Nordiska hälsovårdshögskolan i avsikt att förstärka forskningsunderlaget och utbildningen är också delfaktorer som är värda understöd, men som separata företeelser blir deras betydelse ringa.

Verksamhetsförutsättningarna för Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning är för närvarande bättre än för dess föregångare, men inte heller nämnden kan genomföra nordiska forskningar utan tillräckliga resurser och forskningsintressen i varje land. Därför begränsar sig denna nämnds resursfråga inte till nämnden självt, utan utgör en delfaktor av drogforskningens totala resurser. I fråga om dessa finns det skillnader mellan olika nordiska länder.

Utvecklingen av sjukvårds- och socialtjänster för narkotikamissbrukare och informationsverksamheten på området behöver ständig utveckling, men det torde vara för tidigt att i detalj rekommendera gemensamma åtgärder i alla nordiska länder. Enligt fakultetens uppfattning lönar det sig

¹ Yttrandet översatt från finska.

att öka resurserna för Nordiska hälsovårdshögskolan och den borde ge mera fortbildning i drogfrågor.

Uleåborg den 19 juni 1980

Pekka Heikkinen
Förvaltningsdirektör

Hannu Pietilä
Byråchef

Tammerfors universitet hänvisar i skrivelse den 16 juni 1980 till yttranden från institutionen för socialpolitik och folkhälsoinstitutionen av samma datum (se nedan).

Tammerfors universitet, institutionen för socialpolitik¹:

Om nordiskt samarbete inom rusmedelsområdet

Vår institution instämmer i de synpunkter rådet framfört om ett fördjupande och utvecklande av det nordiska samarbetet inom rusmedelsområdet i största allmänhet samt även med förslaget att på internationell nivå effektivisera samarbetet beträffande de åtgärder, som riktar sig mot missbruket av alkohol, narkotika och psykofarmaka. Vi önskar dock framhålla och deklarerar vissa ståndpunkter.

Förebyggande åtgärder

Vad beträffar åtstramning av gällande regler och praxis för förskrivning av läkemedel, har i vårt land enligt vår uppfattning den rådande atmosfären gynnat en sådan trend i vidare bemärkelse – så även inom alkoholpolitiken och också beträffande förskrivning av läkemedel. I Norge torde man ha uppnått detta redan i ett tidigare skede. En åtstramning av principerna innebär ju delvis en återgång till tidigare praxis, vilket har efterverkningar av minst tvenne slag. Å ena sidan inverkar begränsningarna hämmande på möjligheterna till missbruk hos det omfattande s. k. ytskiktet – kanske rentav på själva missbruket. Å andra sidan framträder som en följd av begränsningarna andra arter av missbruk, vilket man säkert är medveten om inom rådet. Det blir till en del kriminalpolitiska sektorns sak att eliminera och handha dessa följdverkningar. I varje fall borde man kraftigt poängtera en effektivisering av en alltomfattande, icke-byråkratisk och socialmedicinsk synpunkt.

Behandlingsinsatser

Institutionen för socialpolitik omfattar med förbättringsförslagen beträffande grund-, fortsättnings- och kompletteringsundervisning för hälso- och socialpersonal rörande rusmedel. Även samarbetet mellan forskning och

¹ Yttrandet översatt från finska.

praktik kunde intensifieras och nyttan av samarbetet ökas t. ex. genom att kartlägga gängse vårdformer och genom att jämföra resultaten mellan olika länder. I samband med vårdåtgärder borde man framhålla det normala och anonyma i vården samt även arbetsplatsens roll och ansvar vid vårdri-
gering.

Informationsinsatser

En effektivisering av informationen inom de nordiska länderna och i varje land för sig ingår som ett viktigt led i rusmedelsmissbrukets prevention. Rusupplysningen kunde som princip framhålla betydelsen av att söka vård i tid och rikta sin information framför allt till ungdomen i avsikt att öppet deklarerat riskfaktorer och sanningar om läkemedel och alkohol.

Institutionen för socialpolitik anser i likhet med Nordiska rådet att rekommendationerna till åtgärder är brådskande och förordar som slutkläm en strävan till direkta konkreta åtgärder.

Tammerfors den 16 juni 1980

Briitta Koskiahö

Ordförande

Mirja Satka

Föredragande

Tammerfors universitet, folkhälsoinstitutionen¹:

I medlemsförslaget konstaterar man att talrika rekommendationer på internordisk grund redan framställts med tanke på narkotika- och alkoholproblemet. Trots dessa åtgärder har problemet inte kunnat bemästras. Man kan tvärtom konstatera att speciellt alkoholproblemet under de senaste åren fått allt större omfattning. I det förhandenvarande medlemsförslaget framhåller man betydelsen av prevention, behandling och information.

Förebyggande åtgärder

Kombinationsmissbruket av alkohol och läkemedel har ökat kraftigt. I medlemsförslaget konstateras vikten av att strama upp gällande regler beträffande förskrivning av läkemedel. Detta kan dock leda till ökat bruk av s. k. receptfria preparat. I den mån man begränsar tillgången på läkemedel, borde man jämsides vara i stånd att erbjuda patienterna andra vårdalternativ. Vad läkarkårens utbildning beträffar borde man fästa uppmärksamhet vid möjligheterna till vård av patienter med addiktionsproblem samt fördjupa läkarnas kunskaper och färdigheter på detta område. I den mån patienterna inte får hjälp i sin nöd varken genom mediciner eller psykologisk hjälp från vårdenheter, tyr de sig i allt högre grad till alkoholo-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

len. Det ökade bruket av alkohol och mediciner bör därför ses i större perspektiv som ett samhälleligt fenomen. Forskningen borde i allt högre grad inriktas på sådana samhälleliga problem och psykosociala faktorer, som får till stånd att människor missbrukar alkohol och läkemedel. Det finns kulturer där tillgången på alkohol och läkemedel motsvarar den i Norden, utan att problemet dock är av samma storleksordning. Man borde bedriva transkulturell forskning, som kunde ge etiologisk kunskap om vad som skulle vara den drivande kraften vid uppkomsten av addiktionsproblemet.

Behandlingsinsatser

Alldeles speciell uppmärksamhet borde fästas vid vården av personer med alkoholproblem. Beklagligt ofta är vårdmentaliteten pessimistisk, rentav nihilistisk. I tidigast möjliga skede borde vården av personer med addiktionsproblem komma i gång. Därigenom skulle alkoholmissbruket inte hinna förstöra patientens psykosociala levnadsmiljö, varefter vårdefekten är sämre. Man borde även uttröna vårdpersonalens personlighet; vem som lämpar sig att sköta personer med addiktionsproblem, vem inte. Synnerligen ofta kan vårdpersonalens s. k. motkänslor äventyra hela behandlingen.

Ett socialt stöd i ett tidigt skede till alkoholmissbrukarnas familjer kan ofta underlätta, att vården ur alla aspekter lyckas. Även på detta område efterlyses forskning.

Informationsinsatser

Information till de breda lagren om hur alkoholismen utvecklas och vilka de första alarmerande symptomen är borde intensifieras. Informationen borde vara av sådan art, att man kunde minimera den prägel av skam, som beklagligt ofta förknippas med vården av personer med addiktionsproblem. Detta skulle göra det lättare att i ett tidigt skede söka vård.

I medlemsförslaget fäster man inte alls vikt vid vårddirigeringen av personer med addiktionsproblem. Vårddirigeringen har konstaterats ha en positiv effekt åtminstone i vissa fall. Om arten av vårddirigering och dess betydelse för en lyckad vård finns ingen mera omfattande forskning; en sådan vore av nöden. Man borde även fästa speciell uppmärksamhet vid skolningen av den personal, som har hand om vårddirigeringen. En oskickligt skött vårddirigering kan snarare stjälpa än hjälpa. Speciellt stor vikt borde fästas vid de ungas bruk av mediciner, tung narkotika och alkohol. I de unga återspeglas ofta markant familjens och samfundets brister och konflikter såsom i en spegel. Genom att undersöka deras addiktionsbe-

teende och deras subkulturer kunde man planera sådana samhällsförbättringar att de unga som fullvuxna inte skulle ha rusmedelsproblem.

Tammerfors den 16 juni 1980

Matti Hakama

Vik. förman för institutionen

Tuula Lehtonen

Vikarie, föredragande

Kuopio högskola, avdelningen för klinisk medicin¹:

Förebyggande åtgärder. Förslaget om skärpning av gällande regler beträffande förskrivning av läkemedel är på sin plats. Eftersom man redan tidigare försökt strama upp reglerna om förskrivning av läkemedel, är en samnordisk linje också i kontrollen av läkemedelsmissbruket motiverad. Eftersom problemen också kan vara landsinriktade får det nordiska samarbetet inte stå i vägen för snabba nationella specialåtgärder. Ett exempel på detta är ett projekt för att förnya reglerna om förskrivning av rusmedel i Finland.

I förslaget omnämnes inte kontrollen av receptfria läkemedel. I minut-handeln finns nämligen fortfarande läkemedel som innehåller kodein och barbiturater, som inte kan intas i samband med alkohol. Även användningen av värkmediciner i samband med mycket alkohol kan vara skadligt. Det vore skäl att undersöka, hur omfattande bruket och missbruket av de ovannämnda receptfria läkemedlen är samt vid behov överväga begränsningar av deras fria försäljning. Statistikföreningen och kontrollen av skador av läkemedlens och alkoholens kombinationsbruk borde ständigt utvecklas som en samarbetsform i den nyligen inrättade Nordiska läkemedelsnämnden.

Det är viktigt att utveckla forskningsarbetet om socialmedicinska rusmedelsproblem, eftersom stora ålderklasser inom 10–20 år uppnår en ålder, då alkoholismen är vanligast. Det är motiverat att utveckla detta område vid Nordiska hälsovårdshögskolan. Kuopio högskola har den enda socialfarmakologiska lärostolen i Norden. Det är viktigt att utveckla även detta område i Kuopio och annorstädes för att förebygga missbruket av rusmedel och läkemedel.

Vårdåtgärder. Man har åstadkommit mycket litet med den traditionella medicinen i vården av alkoholismen. Förslaget om en ny specialitet för läkare känns inte rationellt. Däremot kunde det vara fråga om en subspecialitet inom psykiatrin eller den allmänna medicinen. För vård och rehabilitering av missbrukare borde reserveras mycket mera utrymme även i läkarnas grundutbildning. Förslaget om effektivisering av fort- och vidare-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

utbildning för personal inom hälso- och socialvården är motiverat. Likaså är förslaget om att snabbt bekantgöra forsknings- och utvecklingsarbetet på området i Norden motiverat.

Informationsåtgärder. Förslaget om att effektivisera nordiskt samarbete om rusmedelsupplysning är svårt att genomföra på grund av kulturella och språkliga skillnader. I kontrollen av rusmedelsbruket är både samnordiskt och internationellt samarbete viktigt. Förslaget om ökad rusmedelsupplysning i media är på sin plats. Allt flera medborgarorganisationer, arbetsmarknadsorganisationer och religiösa organisationer borde fås med i upplysningsarbetet.

Andra åtgärder. Förslaget om att aktivera WHO är bra. Dessutom borde de europeiska länderna (bl. a. de nordiska länderna) ställa sin egen erfarenhet till utvecklingsländernas bruk i förebyggandet av deras rusmedelsproblem.

Inom alkohol- och rusmedelsforskningen torde samarbetet ytterligare kunna utvecklas. Nu har av de nordiska organisationerna på området NAD (Nordiska nämnden för alkohol och drogforskning) koncentrerat sig närmast på socialmedicinsk forskning och BAR (Nordic Committee för Biological Alcohol Research) på biologisk alkohol- och rusmedelsforskning. Deras samarbete kunde effektiviseras genom att man t. ex. i bådars direktion tillsätter en representant från den andra organisationen.

Sammanfattning. Utvecklingen av nordiskt samarbete inom förebyggandet av rusmedelsproblem och vård är viktigt, om man kan spara resurser och öka arbetets effektivitet och ändamålsenlighet.

Kuopio den 11 juni 1980

Mauno Airaksien

Förman för avdelningen
för klinisk medicin

Airi Haapakoski

Bitr. sekreterare

Medicinalstyrelsen¹:

I medlemsförslaget behandlas ett mycket viktigt och under 1970-talet alltmera betydelsefullt folkhälsoproblem, nämligen rusmedelsproblemen och de samnordiska medlen för att råda bot på dem. Såsom konstateras i förslaget och dess bakgrundsteckning har en kraftig ökning särskilt av alkoholkonsumtionen varit utmärkande för de nordiska länderna under det sista årtiondet. Speciellt för Finland har konsumtionsnivån stigit snabbast i Norden, även om Danmark fortfarande ligger före Finland i fråga om per capita-konsumtion. I medlemsförslaget framträder även rusmedelsproblemet mångformighet klart, liksom också den begränsade effekten av de

¹ Yttrandet översatt från finska.

medel som har använts för att bekämpa problemet. För Finlands vidkommande är problemen i samband med alkoholkonsumtion de absolut största inom rusmedelsfältet. Narkotikamissbrukets omfattning och utbredning är i vårt land betydligt mindre än åtminstone i Sverige och Danmark. Likaså är konsumtionsnivån beträffande läkemedel lägre i Finland än i de övriga nordiska länderna.

I medlemsförslaget ingår förslag om samarbetsåtgärder på nordiskt plan. Medicinalstyrelsen instämmer i den i medlemsförslaget ingående åsikten, att ett fördjupat och utvecklat nordiskt samarbete på rusmedelsområdet är av nöden särskilt med hänsyn till effektivare preventiv verksamhet, vård och information. Perspektivet bör hela tiden vara inriktat på rusmedelsproblemet i sin helhet.

I medlemsförslaget ingår ett förslag om utvidgade preventiva åtgärder som nordiskt samarbete. Medicinalstyrelsen konstaterar att det med hänsyn till bruket av alkohol och andra rusmedel är mycket viktigt, att såväl läkarnas som den övriga vårdpersonalens utbildning innehåller mera undervisning om detta problemfält än vad som tidigare har varit fallet. I detta hänseende borde man överväga att i samband med Nordiska hälsovårdshögskolan lägga särskild vikt vid undervisningen på detta område. I vissa av de nordiska länderna har särskilda universitetsprofessorer grundats för forskning kring alkoholens skadeverkningar. Antalet sådana undervisningstjänster borde eventuellt ökas och deras täckningsgrad för hela vård- och servicepersonalen förbättras. Samnordiskt erfarenhetsutbyte i dessa frågor vore viktigt.

I fråga om praxis beträffande ordination av läkemedel konstaterar medicinalstyrelsen att denna fråga för närvarande debatteras i vårt land och att detta kan ge anledning till bestämmelser. I detta avseende bör man sträva till enhetlig praxis även mellan de olika nordiska länderna.

I medlemsförslaget ingår tanken på att på nordiskt plan utreda grundandet av en medicinsk specialitet inriktad på vård av missbrukare. I Finland har specialläkarexamina nyligen reformerats och nya specialiteter samt krav för dessa stadfästas. Rusmedelsmissbrukarnas problem tillhör i huvudsak den psykiatriska specialiteten. Till följd av problemets natur ansluter sig vården av alkoholskador dock mycket brett till många andra specialområden. Det har uppenbarligen åtminstone inte i Finland framkommit något speciellt behov av att avskilja rusmedelsområdet till en egen specialitet. Medicinalstyrelsen anser dock att det i medlemsförslaget föreslagna utvecklandet av informationsutbytet och samarbetet med avseende på vårdsidan vara särskilt viktigt och värt att främja.

I Finland har kommittén för nykterhetsfostran nyligen avgivit sitt betänkande, vilket utförligt behandlar nykterhetsfostrans målsättningar och metoder. Detta kommittébetänkande undergår för närvarande remissbehandling och torde komma att ge anvisningar om i vilken riktning också detta delområde av hälsofostran bör utvecklas på kortare sikt.

För att utreda rusmedelsproblemen på nordiskt plan har Nordiska nämnden för rusmedelsforskning tillkommit vars uppgiftsfält omfattar koordinering och främjande av rusmedelsforskningen i de olika nordiska länderna. Denna verksamhet bör ytterligare utvidgas och dess verksamhetsområde förstärkas. Nordiska hälsovårdshögskolans verksamhetsformer bör också inriktas på frågor rörande rusmedelmissbrukarnas problem. Möjligheterna att utveckla skolan i detta avseende bör utredas. Det i medlemförslaget framförda uppslaget om samnordiska åtgärder i syfte att stärka WHO:s roll i fråga om rusmedelsproblematiken är enligt medicinalstyrelsens uppfattning viktig och värt stöd.

Helsingfors i juli 1980

I generaldirektörens ställe

Timo Lehtinen

Överdirektör

Jarkko Eskola

Byråchef

Socialstyrelsen:

Man kan förena sig i de ställningstaganden som framförts i promemorian angående problemets omfattning. Likaså är rekommendationsförslagen i promemorian slut viktiga ur socialstyrelsens synvinkel.

I promemorians tidpunktsförslag betonas kraftigt hälsovårdssektorns utvecklande. Bl. a. föreslås en ökning av socialmedicinens resurser och effektivisering av läkarutbildningen, vilka kan understödjas.

Härjämte är det skäl att minnas, att problembruk av rusmedel påverkas av många slags bakgrundsfaktorer. I vårdarbetet blir sociala problem som gäller individ, familj och samfund ofta centrala. Rusproblemet förekommer oftast i form av problem i arbetet, boendet och människorelationerna. Därför bör man i vårdarbetet också objektivt betona socialarbetets metoder och betydelsen av olika forskning som hör till samhällsvetenskapen. Därför är det viktigt att man vid planering av nordisk samarbete tar rusproblemet likvärdigt med i förslagen som et socialt problem.

Detta betonas också av att det nordiska samarbetet under de senare åren i huvudsak har koncentrerats till narkotikaproblemet, vilket t. ex. i Finland inte har varit problem i samma omfattning som i de övriga nordiska länderna.

Ett konkret samarbetsmål kunde t. ex. vara rusproblemen bland finländare som är bosatta i Sverige, eftersom detta enligt vissa uppskattningar är ett tilltagande problem.

Vid övervägande av samarbetsmotiv kunde det vara ändamålsenligt att rätt noggrant försöka begränsa motiven, ty enligt de erfarenheter man fått är en mycket omfattande behandling av problemen inte alltid lyckad.

Helsingfors den 31 oktober 1980

Margit Eskman
Generaldirektör

Marjaliisa Kauppinen
Överinspektör

Statens delegation för nykterhets- och alkoholärenden¹:

Allmänt

Statens delegation för nykterhets- och alkoholärenden anser att man på basen av forskningsresultaten kan förena sig med medlemförslaget uppfattning, enligt vilken de nordiska problemen på rusmedelsområdet under senare år ytterligare försvårats. I medlemförslaget konstateras, att missbruket av alkohol, narkotika och psykofarmaka är ett av vår tids största problem. Problemen i samband med alkoholmissbruk är svårast. Nya forskningsresultat både i Norden och annorstädes i världen ger vid handen, att då totalkonsumtionen av alkohol ökar, ökar också antalet storförbrukare och skador av alkohol. (Jfr. Kettil Bruun m. fl.: Alkoholpolitik och folkhälsa, Stockholm 1979).

Förslag till åtgärder för att utveckla samarbetet

För att fördjupa och utveckla samarbetet på det nordiska rusmedelsområdet vill statens delegation för nykterhets- och alkoholärenden för sin del betona betydelsen av följande åtgärder:

- förebyggande åtgärder
- informativa och upplysningsinriktade åtgärder
- åtgärder som ansluter sig till rusmedelsvärden
- samarbete på internationell nivå
- alkohol- och drogforskning

Förebyggande åtgärder

Med beaktande av att förebyggandet av de olägenheter som alkoholen hälsomässigt, socialt och ekonomiskt medför till alla delar är fördelaktigare än vårdnaden av redan uppkomna alkoholproblem, är det skäl att

¹ Yttrandet översatt från finska.

kraftigt utveckla samarbetet mellan de instanser som svarar för preventiv vård.

Den preventiva alkoholpolitiken omfattar å ena sidan *kontrollåtgärder*, med andra ord åtgärder genom vilka de offentliga myndigheterna kan inverka på alkoholens tillgänglighet och å andra sidan *fostrande åtgärder*, med andra ord åtgärder som strävar till attitydförändringar och genom vilka de offentliga myndigheterna och olika samfund kan inverka på "efterfrågan på alkohol". Erfarenheten visar att en minskning av totalkonsumtionen av alkohol leder till en minskning av en mångfald olägenheter av alkoholmissbruket. Såsom konstateras i medlemsförslaget finns det flera olika åtgärder för att minska tillgången på alkohol. I detta sammanhang önskar statens delegation för nykterhets- och alkoholärenden endast referera till K. Bruuns m. fl. verk: *Alkoholpolitik och folkhälsa*, Stockholm 1979 och Esa Österbergs utredning "Alkohol Policy Measures and Consumption of Alcoholic Beverages in Finland 1950–1975", Helsinki 1980, och de uppgifter det finns i dessa verk om de alkoholpolitiska åtgärdernas effekt och möjligheter.

I alla de nordiska länderna kan man skönja stora förändringar i samhällsutvecklingen. Det finns ett stort behov av fritidssysselsättning för barn och unga genom vilket man kunde hindra användningen av rusmedel.

Detta behov har vid flera tillfällen behandlats i Nordiska rådets social- och miljöutskott och framkom också i de åsikter och erfarenheter som uttrycktes vid den konferens som utskottet arrangerade 1979 och där alkohol- och drogproblemen i Norden behandlades. Under konferensen framfördes bl. a. att det är nödvändigt att utöka de förebyggande åtgärderna för att hindra de ungas missbruk av alkohol och droger.

Enligt delegationens uppfattning borde Nordiska rådet rikta en önskan till de nordiska ländernas regeringar om att utöka barnens och de ungas fritidsverksamhet för att förhindra användningen av rusmedel.

De nordiska samarbetsorganen på området

Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning (NAD) inledde sin verksamhet i början av år 1979. Dess sekretariat finns i Helsingfors. Nämndens uppgifter är närmast av fyra slag:

- att befrämja och utveckla de nordiska, tvärvetenskapliga kontakterna på alkohol- och drogforskningens område,
- att fungera som initiativtagare och planeringsorgan med målet att åstadkomma sådana samnordiska projekt, som belyser viktiga alkohol- och drogpolitiska frågor,
- att främja det nordiska informations- och dokumentationssamarbetet, och
- att arrangera nordiska forskarmöten och att främja skolning av forskare och forskarutbyte.

Det är skäl att konstatera, att nämndens verksamhet enligt stadgarna i

första hand skall vara inriktad på samhällsvetenskaplig forskning inklusive socialmedicinsk och socialpsykiatrisk forskning. Dessutom bör nämnden i sin verksamhet också beakta den biologisk-naturvetenskapliga forskningen.

NORDAN-samarbetet som inleddes år 1969 är ett samarbetsprojekt som gäller undervisningen i skolorna beträffande alkohol och droger. I samarbetet deltar olika nordiska myndigheter, institutioner och samfund på rusmedelsområdet. NORDAN-samarbetets uppgifter är att:

- främja informationssamarbetet i skolornas undervisning, gällande alkohol och rusmedel
- förmedla erfarenheter om nykterhetsundervisningen samt om lärarutbildningen och lärarfortbildningen
- arrangera samnordiska möten och seminarier
- förmedla information om aktuella forskningsresultat som berör skolornas undervisning gällande alkohol och droger.

Nordiska nykterhetsrådet är ett samarbetsorgan som grundades år 1938. Rådets mål är att intensifiera nykterhetsarbetet i de nordiska länderna genom att utbyta erfarenheter, informera om nya initiativ och genom att utbyta erfarenheter, informera om nya initiativ och genom att arrangera samnordiska möten och rådpläningar. I det nordiska nykterhetsrådet har ett rusmedelspolitiskt och narkotikapolitiskt program godkänts.

Informations- och upplysningsåtgärder

Ett betydande samarbetsområde är informations- och upplysningsverksamheten om rusmedel och deras verkningar. Intensifierandet av det nordiska samarbetet gällande rusmedelsupplysning är viktigt.

Den av statsrådet tillsatta kommittén för nykterhetsfostran har nyligen slutfört sitt omfattande arbete (Kommittébetänkande 1980: 22). Kommittén har i enlighet med sitt uppdrag synnerligen grundligt fördjupat sig i ett kraftigt utvecklande av fostrings- och upplysningsverksamheten gällande alkohol och andra rusmedel och framlagt ett förslag till fostringsprogram som berör individens hela livslängd. I betänkandet har också redogjorts för uppbyggnaden av fostringsverksamheten för alkohol och narkotika i de olika nordiska länderna. De ståndpunkter och förslag som förts fram i betänkandet har redan väckt intresse också i andra nordiska länder. Samarbetet borde enligt statens delegation för nykterhets- och alkoholärenden intensifieras genom utbyte av erfarenheter och information om nya initiativ och förslag.

Åtgärder i samband med rusmedelsvården

Vårdåtgärder i samband med rusmedelsvården kan knappast någonsin svara mot efterfrågan. Alkoholproblemet är dock inte i första hand ett vårdproblem. Alkoholmissbruket kan inte förhindras genom vårdåtgärder. I stället borde man sträva till att genom olika åtgärder lindra redan uppkomna alkoholproblem genom olika åtgärder.

Ett konkret exempel på hur ett samarbete kan utvecklas är den konferens som arrangerades i april i år i Stockholm. På konferensen behandlades närmast frågor rörande rusmedelsvården. I samband med konferensen kartlades situationen i de olika nordiska länderna och gemensamt dryftades olika problem i samband med missbruket av alkohol och rusmedelsvården.

Vid planerandet av nordiska åtgärder för att minska rusmedelsproblemen är det skäl att fästa uppmärksamhet också vid emigranternas problem. Bland emigranterna finns både mentalhygieniska problem och rusmedelsproblem vars lösande kräver välplanerade program både i fråga om förebyggande åtgärder och på rusmedelsvårdens område. Som ett exempel kan nämnas att rusmedelsvårdens uppbyggnad i de olika nordiska länderna är bristfällig och inte fyller emigranternas behov.

Samarbete på internationellt plan

Den ökade internationella växelverkan, den ökade ekonomiska integrationen och den universiellt ökade alkoholproduktionen har ökat behovet av internationellt samarbete också inom alkoholpolitiken. Rusmedelsproblemet universiella utredning nödvändiggör ett utökat internationellt samarbete.

Alkoholdryckerna behandlas i många internationella organisationer, men endast liten uppmärksamhet har fästs vid förebyggandet av alkoholproblemen. Statens delegation för nykterhets- och alkoholärenden anser att Finland i FN och dess underorgan bör betona social- och hälsopolitiska synpunkter i samband med alkoholdryckernas produktion, distribution och konsumtion.

FN:s narkotikakommission (US Commission on Narcotic Drugs) har tills vidare inte behandlat alkoholfrågor trots att juridiska hinder för detta inte föreligger. Delegationen anser, att Finland i nämnden och i EOSOC bör sträva till att nämnden skulle behandla också internationella alkoholpolitiska frågor.

Av FN:s underorgan är Världshälsoorganisationen det organ där alkoholproblemen främst behandlas. På Finlands initiativ godkände Världshälsoorganisationens generalförsamling 1975 en resolution (WHA 28.81) där uppmärksamhet fästs vid den universiella ökningen av alkoholkonsumtionen och de hälsorisker som detta medför. Organisationens 32. generalförsamling godkände år 1979 en resolution (WHA 32.40), där organisationen ålades att intensifiera och utvidga sitt program för alkoholproblem då alkoholbruket i flera länder håller på att utveckla sig till ett allvarligt problem för hälsa och välbefinnande.

För att vara i stånd att bedöma den internationella situationen beträffande alkohol behövs jämförbara och tillförlitliga statistiska uppgifter om produktion och konsumtion av alkohol. Statens delegation för nykterhets- och alkoholärenden anser att Finland tillsammans med de andra nordiska

länderna måste fortsätta sina ansträngningar att utveckla Världshälsoorganisationens alkoholstatistik och annan motsvarande internationell statistik.

WHO:s expertkommitté har framfört att organisationen tillsammans med andra internationella organisationer skulle fästa uppmärksamhet vid nuvarande och kommande handelspolitik och vid avtal som inverkar på alkoholutbudet och skattefri försäljning.

Enligt vår uppfattning talar både alkoholpolitiska synpunkter och grundläggande rättvisaspekter för att skattefri alkoholimport kraftigt begränsas på flyg- och båtresor mellan de nordiska länderna. Två slag av åtgärder skulle kunna komma i fråga.

Den minimifrånvaro från hemlandet som krävs för införande av tullfria viner och starksprit borde höjas till tre dygn. Motsvarande regler gäller för resor inom EEC. Den tillåtna mängden av alkoholdrycker skulle senare minskas.

Ifall näringspolitiska eller andra orsaker utgör ett hinder för en omedelbar realisering av de föreslagna ändringarna, bör man gradvis övergå till strängare regler. Senare skulle man sträva till att upphäva rätten att införa tullfri alkohol vid resor inom Norden.

I de nordiska länderna har vi goda erfarenheter av nordiskt samarbete i fråga om alkohol- och tobaksreklam. I många länder har man kraftigt lyckats minska på reklamen för alkoholdrycker och tobaksprodukter och t. o. m. helt lyckats förbjuda sådan reklam.

Alkohol- och drogforskningen

Det nordiska samarbetet om alkohol- och drogforskning har redan långa traditioner. I själva verket föregicks den nuvarande Nämnden för alkohol- och drogforskning, vars uppgifter finns redogjorda för ovan, t. o. m. av två olika nämnder, å ena sidan Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning och å andra sidan Nordiska samarbetsorganet för drogforskning. Dessa nedlagda nämnders uppgifter har delvis övergått till den nya Nämnden för alkohol- och drogforskning.

Vid granskandet av framtidsutsikterna är det skäl att vid sidan av de uppgifter som finns stipulerade i stadgarna fästa uppmärksamhet vid följande punkter. För det första är nämnden i förhållande till tidigare nämnder en på så sätt avvikande institution att den inte tillsatts att handha någon avgränsad specialfråga och att det inte heller finns någon bestämd mandatperiod för nämndens verksamhet. För det andra är det skäl att komma ihåg att nämnden framför allt tar initiativ till och planerar projekt. Däremot är nämndens resurser otillräckliga i fråga om realiserandet av forskningsprojekten.

Statens delegation för nykterhets- och alkoholärenden vill förena sig med rekommendationen i medlemsförslaget, enligt vilken Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning bör anvisas betydligt ökade resurser.

Enligt statens delegations för nykterhets- och alkoholärenden uppfattning är de motiv och rekommendationer som framförts i medlemsförslaget viktiga och delegationen understöder dem med ovannämnda förbehåll.

Helsingfors i juli 1980

Irma Toivanen

Ordförande

Karl Johan Krokfors

Sekreterare

Oy Alko Ab¹:

1. Medlemsförslaget har tillkommit på basen av det samnordiska seminariet i Kolding 23–25.10.1979 över "Alkohol- och narkotikaproblem i Norden. – Orsaker och behandlingsmetoder." Seminariets deltagare, liksom även undertecknarna av medlemsförslaget, företrädde samtliga nordiska länder och intressesfärer av mycket olika slag. Detta visar, att omfattande medborgarkretsar i Norden känner sig oroade över alkohol- och narkotikaproblemet. Oy Alko Ab, vars uppgift det är att handha alkoholproduktions- och distributionsverksamheten så, att alkoholskadorna blir så små som möjligt, betraktar den i medlemsförslaget väckta frågan som viktig och är redo att medverka till att det nordiska samarbetet på området fördjupas.

2. I medlemsförslaget betonas att missbruk av alkohol, narkotika och psykofarmaka måste behandlas i ett sammanhang. Fastän det finns gemensamma etiologiska faktorer i anslutning till missbruket av dessa ämnen, så är åtminstone i Finland de av alkoholen förorsakade problemen såväl kvantitativt som kvalitativt av en helt annan klass än de skadeverkningar, som hör samman med missbruk av narkotika och psykofarmaka. Därför borde enligt Alkos uppfattning tyngdpunkten läggas vid preventionen av alkoholskador, och behandlingen av narkotika- och psykofarmakaskadorna åtminstone i viss mån särskiljas som en separat fråga. För detta talar även den omständigheten, att de metoder som används vid förebyggandet av alkoholskadorna är av helt annan art än de åtgärder, som begränsar användningen av narkotika och psykofarmaka.

3. I medlemsförslaget uppmanas medlemsländerna att vidta åtgärder för att begränsa alkoholens åtkomlighet samt för att minska totalkonsumtionen. I Finland har pris- och distributionspolitiken under Alkos hela verksamhetstid utnyttjats vid regleringen av alkoholkonsumtionen. Det är emellertid känt, att det finns negativa företeelser som sammanhänger med de åtgärder som är ägnade att begränsa alkoholens åtkomlighet. Därför anser Alko, att de åtgärder, som syftar till att bearbeta attityderna och att ändra på dryckesvanorna, är mycket viktiga när det gäller att förebygga

¹ Yttrandet översatt från finska.

alkoholskador. Dessutom förekommer av tradition rätt ansevärliga skillnader i alkoholdistributionspolitiken mellan de olika nordiska länderna. Detta gör det svårt att uppnå enhetliga åtgärder, som begränsar alkoholens åtkomlighet.

4. Såväl på den biomedicinska som den samhällsvetenskapliga alkoholforskningens område löper det nordiska samarbetet enligt Alkos uppfattning bra även för närvarande, och den nordiska nämnden på området (NAD) koordinerar verksamheten på ett lyckat sätt. Åtminstone årligen anordnas forskarmöten, där representanter för de olika nordiska länderna är i tillfälle att utbyta åsikter. Enligt Alkos åsikt är basorganisationen för forskningssamarbetet god. Samarbetet skulle kunna vidareutvecklas effektivare genom en ökning av anslagen för forskarutbyte och för forskarnas resekostnader.

5. Alko stöder tanken på att förbättra hälso- och sjukvårdspersonalens grundskolning, fortbildning och kompletterande utbildning när det gäller rusmedel. Alko har redan vidtagit åtgärder i denna riktning genom att till Helsingfors universitet donera medel för inrättandet av en professur i alkoholsjukdomar vid medicinska fakulteten. Det nordiska samarbetet skulle på utbildningens och vårdens område bäst kunna intensifieras genom att utöka möjligheterna för utbyte av studerande och vårdpersonal mellan de nordiska länderna.

Alko stöder den i medlemsförslaget nämnda möjligheten för läkare att specialisera sig på behandling av alkohol- och narkotikasjukdomar. Området skulle lämpa sig t. ex. som ett begränsat specialområde inom psykiatri och invärtesmedicinen.

6. Enligt Alkos uppfattning finns det en mängd nationella särdrag som hör samman med informationsverksamheten i anslutning till alkoholbruket, vilket försvårar framställningen av ett gemensamt nordiskt informationsmaterial. Man torde emellertid åtminstone i de nordiska länder, vilkas alkohollagstiftning följer samma principer, i viss utsträckning även kunna använda ett gemensamt informationsmaterial. Likaså kan man säkerligen intensifiera utbytet av fakta rörande de allmänna frågorna inom informations- och upplysningsverksamheten.

7. Alko förenar sig om uppfattningen att Norden intensivare än hittills borde göra gemensam sak inom de internationella organisationerna i frågor rörande alkohol och narkotika.

Helsingfors den 15 juli 1980

Oy Alko Ab

Pekka Kuusi

Reino Ylikahri

Finlands nykterhetsorganisationers förbund r. y.¹:

Enligt förbundets uppfattning är de i medlemsförslaget framförda motiveringarna och rekommendationerna viktiga och förbundet förordar dem med följande förbehåll.

De i medlemsförslaget framförda förebyggande åtgärderna (4.1.) är bristfälligt framförda då man endast ägnat sig åt utveckling av regler för förskrivning av läkemedel samt åt utökning av socialmedicinska resurser. Alkoholbrukets förhindrande förbigås med ett omnämmande. Enligt förbundets uppfattning borde man ha behandlat denna sida mera utförligt.

När man vill förhindra bruket av alkohol, andra rusmedel samt psykofarmaka föreligger tre tillvägagångssätt. För det första forskning, upplysning och uppfostran, för det andra en minskning av tillgången till dessa medel och för det tredje att så tidigt som möjligt få de personer som hotas av för rikligt bruk eller missbruk under vård.

Förbundet hänvisar i detta sammanhang till de i medlemsförslaget nämnda förslagen till åtgärder som svenska, finska och norska regeringen framlagt. Dessutom önskar förbundet att Nordiska rådet vid behandlingen av ärendet tar hänsyn till de synpunkter som framgår av nordiska nykterhetsrörelsens program som godkänts vid Nordiska nykterhetskommitténs möte i Reykjavík den 24 juli 1969 samt ur nordiska nykterhetsrörelsens nykterhetspolitiska verksamhetsplan som godkänts vid Nordiska nykterhetsrådets möte i Helsingfors den 13 november 1977.

Dessa liksom även förbundets förslag till narkotikapolitiskt program för Nordiska nykterhetsrådet är bifogade till detta utlåtande.²

Som andra anmärkning framför förbundet att man i rekommendationerna som ingår i medlemsförslaget under första punkten i stället för att tala om förebyggande av alkohol-, narkotika- och psykofarmakamissbruk hellre borde tala om förebyggande åtgärder för olägenheter orsakade av alkoholdrycker, andra rusmedel samt psykofarmaka.

Helsingfors den 16 juni 1980

Suomen raittiusjärjestöjen liitto –
Finlands nykterhetsorganisationers förbund r. y.

Mauri Paananen
Ordförande

Martti Voipio
Generalsekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

² Här ej tryckta.

Finlands stadsförbund¹:

Rusmedelsbruket och problem i samband härmed har ökat snabbt i samtliga nordiska länder. Alkoholpolitiken och vården av rusmedelsproblemen skiljer sig något i dessa länder, även om samtliga med åtgärder från myndigheternas sida försöker påverka rusmedelsbruket och råda bot på rusmedelsproblemen.

Nordiska nämnden för alkohol- och narkotikaforskning har inrättats för att sköta det nordiska samarbetet på området. Dessutom håller myndigheter och organisationer inbördes kontakt. I medlemsförslaget föreslås åtgärder från ministerrådets sida för att förebygga missbruket av rusmedel samt åtgärder från regeringarna för att effektivera det internationella samarbetet.

Stadsförbundets centralbyrå konstaterar att man i Finland ger mycket omfattande information om riskerna med rusmedel och att behandlingsformerna ständigt ökar. Den kontinuerliga forskningen för kartläggning av effekterna av behandlingen är hittills bristfällig. Vårdenheterna har inte till sitt förfogande systematiska kunskaper om experiment och resultat på andra håll.

Stadsförbundet har föreslagit att forskningsavdelningen vid social- och hälsovårdsministeriet bör förmedla kunskaper om anordnandet av social- och hälsovården och dess resultat. Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning skulle enligt förbundets uppfattning kunna förmedla denna kunskap till nationella myndigheter och göra förslag angående forskning och utredningar, som kartlägger hela det nuvarande vårdfältet.

I medlemsförslaget understrykes vikten av att inrätta en medicinsk specialitet för utforskning av rusmedlens effekter. Enligt stadsförbundets centralbyrå är det viktigast att kartlägga de i Norden brukliga behandlingsformerna och redogöra för resultaten av dem, vilket också föreslagits i medlemsförslaget. Sådan forskning skulle till sin karaktär vara tvärvetenskaplig och fordrar omfattande samarbete mellan forskare och dem som utför det praktiska arbetet. Detta kräver stora forskningsanslag.

På grund av rusmedelsproblemens storlek är effektiviseringen av sådant forsknings- och försökssamarbete enligt förbundets centralbyrå en brådskande uppgift. Rusmedelsmissbruket belastar de flesta serviceformerna inom social- och hälsovården och kräver ständigt ökade resurser för vårdbete, vars effekter man dock vet mycket litet om i dag. Att komma fram

¹ Yttrandet översatt från finska.

till framgångsrika arbetsformer vore både mänskligt och ekonomiskt viktigt.

Helsingfors den 25 augusti 1980

Eino Österman
Biträdande direktör

Kati Peltola
Sekreterare för
sociala ärenden

Finlands svenska kommunförbund:

Finlands svenska kommunförbund har tidigare i olika sammanhang föreslagit ökade resurser för rusvården och framhållit statsmaktens ansvar i sammanhanget i egenskap av innehavare av monopol på alkoholförsäljningen.

Förbundets byrå hälsar därför med tacksamhet ett initiativ som går ut på ett samordnande av resurserna i de nordiska länderna vid bekämpande av rusmedelsproblemen.

Huruvida verksamheten skall bedrivas inom ramen för Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning och Nordiska hälsovårdsskolan eller i annan regi kan byrån inte uttala sig om. Byrån anser det dock vara viktigt att samarbetet kommer till stånd och att alla medlemsstater ekonomiskt bidrar till projektet.

Helsingfors den 18 augusti 1980

Finlands svenska kommunförbund

K. J. Brunström

Erik Nylund

Alkoholpolitiska forskningsinstitutionen¹:

Det är skäl att förena sig om förslagets inställning till alkoholproblemets betydelse, likaså om inställningen att regleringen av konsumtionsnivån spelar en central roll i regleringen av skador.

Medlemsförslagets terminologi tycks utgå ifrån att missbruket utgör en kategori som tydligt skiljer sig från det övriga bruket och att missbrukare mer eller mindre entydigt kan skiljas från andra alkoholkonsumenter soci-

¹ Yttrandet översatt från finska.

alt och medicinskt. Många alkoholskador ansluter sig dock till ett kulturellt acceptabelt bruk och alkoholskador kan sporadiskt eller tillfälligt förekomma hos personer eller befolkningsgrupper, utan att det för den skull är skäl att stämpla hela gruppen som missbrukare. Terminologiskt är det kanske bättre att diskutera regleringen av alkoholskador, som är förknippade med olika situationer och användningssätt, än att använda det diffusa allmänna begreppet "missbruk".

Med anledning av det oovansagda kan formen i medlemsförslagets rekommendationer om behandling behöva precisering. Det är kanske inte realistiskt att föreslå att behandlingen av narkotikamissbrukare måste få en starkare ställning i den allmänna läkarutbildningen, ty den egentliga vården torde bli specialenheters uppgift. Däremot finns det starka skäl till att föreslå att man måste fästa mera uppmärksamhet vid identifieringen av alkohol- och andra rusmedelsskador och att man måste öka läkarnas färdighet till att diskutera med patienter om deras alkoholbruk och risker i samband med detta.

Vid formuleringen av samnordiska åtgärdsrekommendationer måste man komma ihåg, att alkoholens kulturställning skiljer sig i olika länder. Man måste låta bli att avge rekommendationer som kanske kan accepteras i några medlemsländer men som är för främmande för folkopinionen i de övriga medlemsländerna.

Av det oovansagda följer att gemensam produktion av upplysningsmaterial för alla länder kan möta övermäktiga svårigheter och att användningen av den eventuella Nordvisionen för alkoholupplysning kanske inte är ett bra alternativ.

Helsingfors den 19 juni 1980

Juha Partanen

Förman för Alkoholpolitiska forskningsinstitutionen

Ålands landskapsstyrelse har i skrivelse den 14 maj 1980 förklarat sig positiv till medlemsförslaget.

Alkoholitutkimussäätiö (Stiftelsen för alkoholforskning):

Medlemsförslag A 579/s bygger på ett seminarium som Nordiska rådets social- och miljöutskott anordnade i Kolding (se *NU B 1979:14*) och till detta brett upplagda medlemsförslag anknäver sig två andra rörande dels införande av alkoholdrycker och utskänkning i samband med offentlig representation (A 580/s) dels utbyggnad av förebyggande fritidsverksamhet för barn och unga (A 581/s). Då medlemsförslaget A 579/s berör såväl

alkohol, narkotika och psykofarmaka som prevention, behandling och information och de två andra medlemsförslagen konkreta preventiva åtgärder av synnerligen olika karaktär, tyder detta på att Nordiska rådet kommer att diskutera rusmedelsproblemen ur många olika synvinklar. Stiftelsen för sin del nöjer sig med vissa allmänna reflektioner gjorda ur ett vetenskapligt perspektiv.

I medlemsförslaget A 579/s spelar begreppet missbruk en betydelsefull roll. Valet av centralt begrepp påverkar lätt val av åtgärder och hur de struktureras. Stiftelsen önskar peka på faran av att utgå från detta begrepp: det är oprecist och definitionen ändrar sig över tid. Vad som skall anses vara missbruk är ett ämne för samhällsdebatten. Ur vetenskaplig synpunkt kan man säga att missbruk närmast är en etisk kategori och att det finns få möjligheter att nå enighet rörande vad som konstituerar missbruk. Tanken på s. 2 om att forskningen skulle kartlägga missbrukets omfattning kan därför knappast realiseras. Viktigare är att följa med konsumtionens utveckling och utvecklingen av de problem som sammanhänger med rusmedelsbruk. Möjligheterna att följa med totalkonsumtionen av psykofarmaka är emellertid kringskuren på grund av att den detaljerade statistik forskningen behöver inte är tillgänglig.

I själva verket tar medlemsförslaget inte bara upp missbruket utan pekar också på önskvärdheten av att få ned konsumtionen av alkohol, narkotika och psykofarmaka. Denna målsättning kan forskningsmässigt motiveras, men det finns svåra hinder då det gäller att realisera en sådan målsättning. Insikten om att det finns motstånd mot en sådan rusmedelspolitik kommer knappast tillräckligt starkt fram i medlemsförslagen – de berörs dock i de förslag som rör turistalkoholen. Det är också viktigt att betona att en rusmedelspolitik som söker få ned totalkonsumtionen för närvarande torde sakna underlag i Danmark. En sådan politik kan knappast realiseras utan stöd av en allmän opinion och den måste kompletteras med åtgärder som dels specifikt riktar sig mot olika typer av hälso- och samhällsproblem som sammanhänger med rusmedelsbruk, dels tar upp den typ av problem som sammanhänger med en bredare samhällspolitik av den art som betonas i medlemsförslag A 581/s.

Bland de åtgärdsförslag som skissas i medlemsförslag A 579/s ingår också förslag om intensifierat samarbete på rusmedelsupplysningens område. Nordvisionen nämns som ett utmärkt instrument. Detta kan ifrågasättas. Speciellt då det gäller alkohol är den kulturella orienteringen så olika i Danmark och i de andra nordiska länderna att det är svårt att tänka sig att man med hjälp av Nordvisionen skulle kunna påverka människors handlande så att problemen minskar. Det finns förvisso delområden som till sin orientering är någorlunda lika, men i stort sätt gäller att olikheterna är så stora att man kan fråga sig om överhuvud samma upplysningsmaterial kan användas.

Då det gäller åtgärder är det viktigt att peka på olikheter mellan de olika

rusmedlen. Narkotikafrågan är i nuvarande läge starkt influerad av kriminalpolitiska överväganden, alkoholfrågan i hög grad av folkopinionerna, medan åtgärder visavi psykofarmaka på många sätt är enklare. Här har myndigheterna redan nu möjlighet att avgöra vad som finns på marknaden och vidare kan man genom myndighetsbeslut lättare påverka läkarkårens beteende än befolkningens i gemen.

Stiftelsen förenar sig med medlemsförslaget i att ett viktigt led i rusmedelspolitiken är verksamheter i de internationella organen. Rusmedelskonsumtionen och utvecklingen av problemen kan påverkas bl. a. av den verksamhet som drivs i FN och dels specialorgan, främst WHO.

I medlemsförslaget ställs stora förhoppningar dels på Nordiska hälsovårdshögskolan, dels på Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning (NAD), och ökade anslag föreslås. De nordiska organens arbetsmöjligheter beror dock i hög grad på de nationella resurserna, vilka är rätt olika. Det oaktat vore det önskvärt om Nordiska hälsovårdshögskolan kunde i högre grad än tidigare bidra till fortbildningen på detta område. NAD:s resursbehov är svårt att överblicka, då verksamheten omlagts rätt nyligen, men en nordisk institution med endast två tjänstemän kan knappast fylla de förväntningar man i medlemsförslaget ställer.

Helsingfors den 25 juni 1980

Ketil Bruun

Stiftelsens sekreterare

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund (AFC) och Affärsarbetsgivarnas centralförbund AAC:

Bruket av rusmedel och dess skador förorsakar bl. a. betydande kostnader för missbrukaren och hans familj, arbetslivet samt samhället. I arbetslivet medför bruket av rusmedel frånvaro från arbetet, olycksfall och nedsett arbetsförmåga. Rusmedelsskadorna ökar produktionskostnaderna och minskar produktiviteten.

Arbetsmarknadsorganisationerna har därför i Finland undertecknat rekommendationer rörande reducering av rusmedelsskador i arbetslivet. Som komplettering till rekommendationerna har år 1976 utarbetats en vårdhänvisningsmodell jämte verkställighetsdirektiv. Dessutom har man sammanställt informations- och utbildningsmaterial rörande vårdhänvisning.

På basen av det ovan anförda och med beaktande av narkotikaproble-

mens generella karaktär ställer AFC och AAC sig positivt till de i medlemsförslaget gjorda förslagen till rekommendation.

Helsingfors den 24 juni 1980

Arbetsgivarnas i Finland
centralförbund AFC

Seppo Riski

Affärsarbetsgivarnas
centralförbund AAC

Jyrki Vihma

Akava r.f.:

I sin promemoria konstaterar undertecknarna bl. a. att i det nordiska samarbetet på rusmedelsområdet bör prioriteras prevention, behandling och information. Angeläget är att missbruket av alkohol, narkotika och psykofarmaka ses och behandlas i ett sammanhang. Bestämmelserna om förskrivning av läkemedel bör skärpas på basen av internordisk praxis och resurserna på det socialmedicinska området avsevärt förstärkas. Grundutbildningen samt vidare- och efterutbildningen för hälso- och socialvårdspersonal bör förbättras och vårdformerna utvecklas. Det nordiska samarbetet på rusmedelsupplysningens område bör förbättras genom att ett kontinuerligt verkande system för utbyte av information byggs upp. De nordiska länderna bör samordna sina ställningstaganden i världshälsoorganisationen WHO och andra internationella organisationer, varvid de nordiska länderna lättare kan vinna gehör för sina synpunkter. I dessa organisationer bör de nordiska länderna verka för att WHO:s resurser för behandling av alkoholfrågor byggs ut och att behandlingen av alkohol- och narkotikafrågor på det internationella planet samordnas. En organisatorisk samordning av handläggningen av dessa frågor bör eftersträvas i de nordiska länderna.

Akava konstaterar att i medlemsförslaget har föreslagits en mängd åtgärder i anknytning till rusmedelsproblemen och i syfte att förbättra samarbetet på detta område. Det är skäl att påskynda förverkligandet av dessa åtgärder. Problemen som berör bruket och missbruket av olika slags rusmedel har tillspetsats under de senaste åren i alla de nordiska länderna, ehuru problemställningarna skiftar i de olika länderna. För Finlands del är ökningen av alkoholkonsumtionen och det ökande alkoholmissbruket i allt yngre årsklasser problem vilkas förebyggande möjligen kan främjas genom ett internationellt samarbete på bred bas. Missbruket av narkotika och psykofarmaka har i Finland måhända inte fått samma dimensioner som i en del andra länder, men det oaktat är det skäl att i Finland följa med vad som händer i de övriga nordiska länderna. Direkta informationskanaler bör

upprättas och möjlighet att sända observatörer till expertorgan och arbetsgrupper i de andra länderna bör underlättas. För att man skall uppnå varaktiga resultat speciellt inom narkotikaområdet krävs det ett vidsträckt internationellt samarbete, vilket bäst kan ordnas inom FN och dess medlemsorganisationer. Om alla de nordiska länderna verkar och samarbetar för gemensamma mål förbättrar det givetvis möjligheterna för deras uppnående.

Akava understöder de förslag som framlägs i medlemsförslaget. Efter som en del av de åtgärder som föreslås är rätt vidsträckta och kommer att kräva en lång tid för att bli förverkligade, borde myndigheterna i de nordiska länderna så snart som möjligt börja bereda åtgärdernas genomförande.

Helsingfors den 10 juni 1980

Akava r.f.

Samuli Apajalahti

Ordförande

Matti Koivistoinen

Förhandlingschef

Suomen kunnallisliitto (Finlands kommunförbund)¹:

Yttrandet översatt från finska.

I medlemsförslaget bör begreppet rusmedelsområde uppenbarligen uppfattas som omfattande. Skillnaderna mellan de olika nordiska länderna i alkoholpolitik- och rusmedelsvårdssystemen torde förutsätta detta. För att få till stånd en rationell arbetsfördelning förutsätter kartläggningen av problemfältet dock att begreppen preciseras i varje land, så att de motsvarar varandra. Medlemsförslaget utgår ifrån att det är statsmaktens uppgift att dra riktlinjer och förstärka ramarna för samhällets åtgärder på rusmedelsområdet. Detta kan anses vara en god utgångspunkt. I Finland har utredningsarbetet för förstärkning av riktlinjer och ramar framskridit relativt långt. Målsättningarna för alkoholpolitiken och rusmedelsvården och förslagen till deras genomförande ingår i alkoholkommitténs (1978: 33) och delegationens för rusmedelsfrågor (1978: 40) betänkanden. Betänkandena innehåller grundläggande data om hela rusmedelsområdet. I medlemsförslaget har problemfältet dock uppfattats för snävt. Att använda ökat rusmedelsbruk och dess risker som mått för problemen är ensidigt. För närmare precisering av problemfältet med tanke på samarbetet mellan de nordiska länderna vore det på sin plats att kort för varje lands vidkommande beskriva innehållet och eventuella missförhållanden i administrationen.

organisationen och resurserna på rusmedelsområdet. Förstärkningen av riktlinjer och ramar förutsätter i varje fall en vidare synvinkel på problemfältet samt exakta begrepp för samarbetets genomförande.

Förslag till samarbetsåtgärder

För fördjupat och vidareutvecklat samarbete på rusmedelsområdet borde man enligt medlemsförslaget bland samarbetsåtgärderna prioritera prevention, behandling och information. Helhetsperspektivet inom granskningen poängteras så att missbruket av alkohol, narkotika och psykofarmaka behandlas i ett sammanhang. I medlemsförslagets del som behandlar förebyggande åtgärder konstateras också att kombinationsbruket av narkotika tenderar att breda ut sig. Ett sådant blandbruk av rusmedel innebär också att förebyggande vård- och informationsåtgärder bör lösas tillsammans. Därför är det inte motiverat att planera till exempel olika behandlingsorganisationer efter bruk av olika rusmedel. Vid planeringen av praktiska åtgärder måste man också komma ihåg att rusmedelsproblemen nästan helt och hållet övergått till social- och hälsovårdsmyndigheterna. Förebyggandet och minskningen av rusmedelsskador förutsätter åtgärder både inom den egentliga rusmedelsvården och samhälls- och alkoholpolitiska åtgärder. Konkreta förebyggande åtgärder borde genomföras närmast inom arbetskrafts- och bostadspolitiken samt inom familje- och hälsofostran. Då är det nödvändigt att utveckla allmänna hälso- och socialtjänster och specialtjänster inom rusmedelsvården. De kommunala organisationerna har övertagit en betydande del av planeringen och genomförandet av de allmänna och praktiska åtgärderna inom rusmedelsområdet. Därför finner Finlands kommunförbund det viktigt att de kommunala organisationerna har en tillräckligt stor representation även inom fördjupningen och utvecklingen av det nordiska samarbetet inom rusmedelsområdet.

De i medlemsförslaget nämnda förebyggande åtgärderna och behandlingsåtgärderna är i och för sig motiverade. Här har man dock liksom i hela medlemsförslaget för mycket hållit fast vid några enstaka åtgärdsförslag. Det som man ovan föreslagit om allmänna målsystem, åtgärder och riktlinjer och föregående nödvändiga exaktare utredningar gäller också enstaka åtgärdsförslag. De föreslagna åtgärderna torde utgöra endast en del av de åtgärder som i samband med en mera omfattande kartläggning skulle genomföras även som samarbetsfrågor.

Utöver basåtgärder i anslutning till utvecklingen av det interna rusmedelsområdet i varje land, som i Finland behandlats i synnerhet i de ovan nämnda betänkandena av alkoholkommittén och delegationen för rusmedelsärenden, borde man som samarbetsfrågor i synnerhet fästa uppmärksamhet vid de synpunkter som t. ex. alkoholkommittén föreslagit i sitt betänkande (s. 194) i fråga om internationella alkoholpolitiska initiativ. Förslagen gäller internationella samarbetsfrågor i anslutning till bl. a. alko-

holproduktion, -handel och -bruk, förebyggandet av alkoholskador och internationell reglering av alkoholkonsumtion samt statistik över alkoholproduktion och -konsumtion.

Informationen som påverkar attityder i fråga om informationsåtgärder och andra åtgärder, informationen om innehållet i rusmedelstjänster och kontinuerligt informationsutbyte mellan de nordiska länderna om rusmedelsvården måste anses vara viktig. Detta förutsätter både på det internationella och samnordiska planet att administration, tjänster och forskning utvecklas samt att forskningssamarbetet ökas. Endast härigenom kan man enhetligt bedöma problemen och dra jämförbara slutsatser i fråga om åtgärderna. Finlands kommunförbund har inte någonting att anmärka mot de egentliga rekommendationerna i medlemsförslaget.

Helsingfors den 11 juni 1980

Suomen kunnallisliitto

Paavo Pekkanen

Verkställande direktör

Taisto Ahvenainen

Jurist

A-klinikkasäätö (A-klinikstiftelsen):

A-klinikstiftelsen framför härmed följande kompletterande synpunkter med anledning av de föreslagna åtgärderna:

Det bör uppfattas vara i sig positivt med alla åtgärder som leder till ett effektiverat, praktiskt fungerande nordiskt samarbete när det gäller missbruksproblem. Eftersom de nordiska länderna har likartade kulturmönster är det möjligt att göra jämförelser mellan problemens uppkomstmekanismer och alternativa lösningsmodeller och att utnyttja varandras erfarenheter. Allmänt sett kan konstateras att kunskaperna om grannländerna bland vårdpersonal inom missbruksvården är bristfälliga både när det gäller samhälls- och alkoholpolitik, forskningsresultat och vårdsystem. Samarbetet har heller inte nått ut över en snäv krets av tjänstemän, beslutsfattare och forskare och via dessa grupper når information endast i ringa utsträckning vårdpersonalen. Informationen finns åtminstone sällan tillgänglig på finska.

När det är fråga om finskspråkig vårdpersonal kan språksvårigheter onekligen innebära oöverstigliga hinder. Det förefaller dock klart att alla möjligheter inte har utnyttjats på detta område. Möjligheten att under arbetstid deltaga i språkkurser borde bl. a. prövas eller ett större antal än de som nu har denna förmån borde kunna engageras. Ett specialproblem inom det nordiska samarbetet är svårigheten att få kompetenta svenska översättningar av det finskspråkiga materialet. Medel för att engagera kompetenta översättare borde därför reserveras.

Behovet att bredda kontaktytan är särskilt stort bland vårdpersonalen inom missbruksvården i de nordiska länderna. För att underlätta utbytet av erfarenheter och koordinera kunskapsstoffet borde möjligheterna till samarbete märkbart utökas bl. a. genom att vårdorganisationerna ges ökade ekonomiska resurser för detta ändamål. En förutsättning för det nordiska samarbetet är dock att även samarbetet mellan administratörer, forskare och vårdpersonal i respektive land förbättras.

Administration

A-klinikstiftelsen finner det angeläget att man för att effektivera samarbetet inom Norden använder redan förefintliga organ och inte skapar nya. Det innebär att uppgiften att svara för vårdpersonalens behov av information och samarbete med nordiska länder bör handhas av NAD som bör ges ökade finansiella och personella resurser.

Studiebesök

Att behovet av att utbyta information mellan vårdpersonal är mycket stort bevisas av de studiegrupper som i ökande omfattning har besökt Finland under de senaste åren. Kontinuerligt framförs bl. a. till A-klinikstiftelsen nya önskemål att organisera studiebesök bl. a. eftersom den öppna missbruksvården är mer utvecklad i Finland än i andra nordiska länder. Inte heller finns det på annat håll en vårdmodell av den typ som tillämpas vid socialsjukhuset i Järvenpää.

Det vore viktigt att studiebesök kunde planeras och koordineras bättre än som hittills har varit möjligt. Likaså borde verksamheten breddas regionalt så att studiebesöken inte enbart skulle koncentreras till storstadsregioner.

Deltagande i konferenser och seminarier

I första hand borde vårdpersonalens möjlighet att delta i olika möten, konferenser och seminarier väsentligt förbättras. Samma gäller de olika klientorganisationer som verkar i anslutning till missbruksvården. A-klinikstiftelsen är ense med förslagsställarna eller omfattar de synpunkter som presenteras i punkt 4.2. om att nordiska seminarier bör ordnas för dem som bär det dagliga ansvaret för behandling av missbrukare och att aspekter i anslutning till utbildnings- och arbetsmarknadspolitik härvid bör beaktas.

I dagens läge är deltagandet i alltför hög grad beroende av den enskildes initiativ och av den information som administratörerna har tillgång till vid val av deltagare. Ekonomiska hinder är dessutom vanliga. Många försöker ty sig till de begränsade stipendiemöjligheterna och det kan även vara svårt att i tid förbereda sitt deltagande eftersom uppgifter om planerade möten ofta saknas.

Utbyte av vårdpersonal och studerande

Möjligheten att organisera ett system av utbytesterapeuter mellan de nordiska länderna borde prövas. Det kunde innebära att vårdpersonal under en tillräckligt lång period arbetar inom respektive vårdorganisation. När det t. ex. gäller de finskspråkiga invandrarnas problem i Sverige kunde finskspråkig vårdpersonal temporärt utlånas för att reda ut specialproblem, för att informera om finländska förhållanden eller för att anordna utbildning för finskspråkig vårdpersonal i Sverige. Bl. a. socialhögskolor och universitet kunde effektivisera ett praktikantutbyte mellan de nordiska länderna.

De finska invandrarna i Sverige

Ur finländsk synpunkt är de i Sverige bosatta finskspråkiga invandrarernas missbruksproblem något som i detta skede borde prioriteras genom åtgärder som företas i samarbete med Finland och Sverige. Möjligheten att inom svensk psykiatrisk vård och nykterhetsvård erhålla service på finska är idag mycket begränsade.

Likaså placeras finskspråkiga barn t. ex. i fosterhem där de inte har möjlighet att bevara sitt språk, kontakten med sina föräldrar och med sina kulturella rötter.

Det primära är alltså att både förbättra vårdutbudet och att satsa på preventiva åtgärder som berör strukturella faktorer som skapar missbruksproblem. Härvid är det bl. a. fråga om de utstötningmekanismer som drabbar invandrare på grund av bostadssegregation och de svaga resurserna inom utbildning, dvs. svårigheten att erbjuda barnen undervisning på deras hemspråk. Samma problem återfinns inom dagvården. Det väsentliga målet är därför att förbättra de finländska familjernas levnadsvillkor.

Onekligen är det även viktigt att sprida information om de beroendeframkallande medlen t. ex. till skolungdom, att höja informationens kvalitet och att utbyta erfarenheter mellan länderna. Ändå är det självklart att åtgärder på makronivå är primära. Vårdpersonalens roll som förmedlare av information bl. a. i anslutning till invandrarproblematik borde förstärkas. Vårdpersonalen kommer i kontakt med både de presumtiva utvandrarerna och även med dem som återvänder till hemlandet. Även arbetskraftsbyråernas roll är central och i Finland har deras ansvar för arbetssökande med missbruksproblem poängterats under de senaste åren.

Utbildning av vårdpersonal

I Finland är grundutbildningen både inom hälsovården och socialvården mycket bristfällig när det gäller missbruksfrågor. (Honkanen och Murto 1979). När det gäller fortbildningen av främst all nyanställd personal inom hela missbruksvården i landet – öppen vård och anstaltsvård, socialvård och hälsovård – utarbetas för tillfället en utbildningsmodell omfattande tre veckor. För denna utbildning ansvarar en arbetsgrupp tillsatt av socialsty-

relsen med representanter for yrkesutbildningsstyrelsen, de kommunala centralorganisationerna och A-klinikstiftelsen av vilka den sistnämnda roll är central när det gäller den praktiska utformningen av utbildningen. (Päihdehuollon työntekijöiden perehdyttämiskoulutuksen kehittäminen, muistio 1979). Det kan även nämnas att A-klinikstiftelsen finner det angeläget att svara mot de utbildningsbehov som i Sverige verksamma finskspråkiga inom missbruksvården har fört fram.

För att kunna engagera läkarna mer än hittills även inom den öppna vården vore det i Finland viktigt att öppen vård räknas som meriterande för specialisering. När det är fråga om att ta ställning till vilket område inom den akademiska undervisningen som främst kan främja frågor i anslutning till missbruksvården, vill A-klinikstiftelsen understryka betydelsen av att i första hand satsa på samhällsvetenskaplig forskning, eftersom missbruket främst är ett socialt problem.

Helsingfors den 19 juni 1980

Lasse Murto

Verkställande direktör

Ingalill Österberg

Biträdande chef

Norge

Sosialdepartementet:

Generelt

Sosialdepartementet gir sin generelle tilslutning til hovedretningslinjene i medlemsforslag A 579/s om økt nordisk samarbeid. Vi vil innledningsvis peke på at det på disse problemområder allerede er i gang et verdifullt samarbeid, og at vi er innstilt på å styrke dette. Vi er enige i at det legges et helhetsperspektiv på arbeidet med rusmiddelproblemene. Dette helhetsperspektiv må likevel ikke være til hinder for at det kan skje en hensiktsmessig arbeidsdeling der hvor problembildet tilsier det. Vi peker særlig på at man må være på vakt mot at bruk av narkotiske midler får den samme antatte "sosiale akseptering" som bruk av alkohol har i samfunnet i dag.

Merknader vedrørende de enkelte punkter

Forslag til samarbeidstiltak

Som nevnt foregår det allerede et samarbeid mellom de nordiske land. Dette gjelder både forebyggende tiltak, herunder også informasjon, forskning, behandlings- og omsorgstiltak. Departementet er innstilt på å styrke dette samarbeidet. Så langt det er hensiktsmessig bør en videre utbygging skje gjennom de organer/kanaler som eksisterer.

Forebyggende tiltak

Forebyggende tiltak kan deles inn i tiltak rettet mot tilgjengeligheten av rusmidler, tiltak som tar sikte på å påvirke bruken av rusmidler og tiltak rettet direkte mot rusmiddelskader. Vi vil vise til at vi i Norge i internasjonalt sammenheng har ført en restriktiv rusmiddelpolitikk.

Når det gjelder vanedannende legemidler, kan vi f. eks. nevne at vi pr. 1. april d. å. avregistrerte flere sovemidler som inneholder barbiturater. Ved hjelp av utleveringsbestemmelser reguleres den legale omsetningen. Det føres dessuten en løpende kontroll med legers foreskrivingspraksis.

Når det gjelder alkoholpolitikken, vil vi med det første legge fram en stortingsmelding hvor det vil bli foreslått en del forebyggende tiltak. Disse tiltak vil være både av restriktiv og holdningsskapende art. Under arbeidet med denne meldingen har vi hatt nytte av forskning og erfaringer i andre nordiske land.

I sammenheng med informasjons- og opplysningskampanjer på disse områder er det av særlig betydning å nyttiggjøre seg den erfaring de andre nordiske land har gjort ved tilsvarende kampanjer.

Behandlingsinnsats

Det er foreslått at det på nordisk plan blir utredet forutsetningene for en ny medisinsk spesialitet for leger. Departementet ser det ikke som formålstjenlig å opprette en særutdanning for leger på dette felt. Problemene er så sammensatte at de ikke kan løses av en lege alene. Derimot mener vi at det er behov for å styrke grunn- og etterutdanning for alt personell i helse- og sosialsektoren.

Vi vil støtte forslaget om nordiske seminarer for personell som arbeider med behandling av misbrukere.

Informasjonsinnsats

Departementet er enig i at det er viktig med et nordisk samarbeid på dette området, og vi støtter forslaget om et nordisk seminar.

Andre tiltak

Departementet er enig i at de nordiske land, så langt det er hensiktsmessig, bør samordne sin innsats i Verdens helseorganisasjon – WHO – og FN's narkotikakommisjon. Vi vil spesielt nevne at det er viktig at WHO's innsats når det gjelder alkoholproblemer blir bygd ut.

Oslo, 20. juni 1980

For sosialministeren
Emil Vindsetmo
 Departementsråd

Berit Haldorsen
 Ekspedisjonssjef

Statens edruskapsdirektorat:

1. Generelt

Direktoratet er enig i at det er behov for et utvidet nordisk samarbeid omkring rusmiddelproblemene – der det anlegges et helhetsperspektiv på bruken og dens konsekvenser av alkohol, narkotika og psykofarmaka – og at dette behandles i en sammenheng. Denne betraktningmåten bør styrkes og utvikles også på nasjonalt plan.

I sin redegjørelse om bakgrunn, nevner forslagsstillerne samarbeidsorganet Nordisk nemnd for alkohol- og drogforskning og kontaktmannsorganet for narkotikaspørsmål.

Direktoratet vil peke på at det siden 1969 har eksistert et nordisk samarbeidsprosjekt for skolens undervisning om alkohol- og narkotikaspørsmålet (NORDAN) mellom offentlig og frivillige samarbeidsorganer. NORDAN har hatt pedagogisk informasjonsutveksling og kvalifiseringsarbeid som sine viktigste funksjoner. Dette tiltaket som synes å ha betydd mye for skolens arbeid med en forebyggende undervisning om rusmiddelspørsmålet, har ikke hatt noen tilknytning til det fast organiserte arbeid gjennom Nordisk Råd.

I 1978 ble det også tatt initiativ til en nordisk kontaktkomité for alkoholistsorg – og på dette området er det gjennomført to nordiske konferanser. Heller ikke denne komitéen er formelt institusjonalisert i det ordinære nordiske samarbeidet.

Direktoratet er enig i at det kan by på betydelige fordeler om de nordiske land samarbeider mer på tross av visse nasjonale ulikheter på dette problemområdet. Det synes også naturlig at en prioriterer tiltak som vedrører forebygging, behandling og informasjon.

2. Forebyggende tiltak

I medlemsforslaget er det tatt opp spørsmål som gjelder de forebyggende tiltak. Disse kan etter direktoratets oppfatning deles opp i tiltak rettet mot tilgjengeligheten av rusmidler, tiltak som tar sikte på å påvirke bruken av rusmidler og tiltak som retter seg direkte mot rusmiddelskadene.

I forslaget tar en opp spørsmålet om regler og praksis for foreskriving av legemidler. Direktoratet er enig i at dette regelverket revideres med sikte på å dempe konsumpsjonen av legemidler.

Når det gjelder tilgjengelighetsspørsmålet for illegale narkotiske stoff, antar direktoratet at det nordiske samarbeidet ivaretas av "kontaktmannsutvalget".

Derimot synes det mangelfullt at det ikke eksisterer bredere nordisk kontakt på alkoholpolitikens område. Et tilsvarende kontaktutvalg kunne med fordel etableres av sosialministrene – dersom en vil opprettholde kontaktmannsutvalget for narkotikaspørsmål i sin nåværende form. Dette bryter imidlertid med det helhetsperspektiv som forslaget ønsker å legge til

grunn for samarbeidet. I praksis må det nødvendigvis også skje en arbeidsfordeling uten at helhetsperspektivet behøver å bli skadelidende av den grunn.

Det kan nevnes at det finske Social- och hälsovårdsministerium høsten 1980 inviterer til en nordisk konferanse om alkoholpolitikk.

Når det gjelder forebyggende tiltak for å påvirke bruken av rusmidler, står opplysningsarbeidet sentralt. Direktoratet vil påpeke at mange nasjonale organer har ansvar for å støtte og fremme opplysning og undervisning om rusmiddelspørsmålet samtidig som sentralt initierte holdningstiltak er blitt mer vanlig fra myndighetenes side i siste halvdel av 1970-årene. Med de erfaringer og informasjoner Edruskapsdirektoratet sitter med, synes det som om dette er et område der en konkret og praktisk kunne dra nytte av økt nordisk samarbeid. Et system med nordiske prosjektgrupper burde det skapes ressurser for i årene som kommer.

3. Behandlingsinnsatser

Medlemsforslaget reiser spørsmål om en nordisk utredning av forutsetningene for en ny medisinsk spesialitet for leger. Edruskapsdirektoratet stiller seg tvilende til en slik tanke og antar at utvidet medisinsk spesialisering ikke uten videre representerer en styrking av behandlingstiltakene for misbrukere.

Derimot kan det finnes gode grunner for å styrke grunnutdanning og etterutdanning for helse- og sosialpersonell i temaer som tar opp rusmiddelproblemene generelt og behandling av misbrukere i og utenfor institusjon spesielt. Direktoratet vil støtte forslaget om fortsatte nordiske seminarer for personell som bærer det daglige ansvaret for behandling av misbrukere. Det gjelder såvel alkohol- som narkotikamisbrukere.

På dette punktet aktualiseres spørsmålet om observatører fra de andre nordiske land ved nasjonale utredninger. Direktoratet mener dette er et godt forslag som ikke bare bør omfatte behandlingssiden, men også andre deler av rusmiddelspørsmålet.

4. Informasjonsinnsatsen

Direktoratet vil her vise til det tidligere omtalte NORDAN-prosjektet og kommentarene under pkt. 2. Dessuten vil direktoratet nevne den dokumentasjonsenheten som finnes ved Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning i Stockholm. Denne meget omfattende og moderne enheten burde bli gjenstand for nærmere vurdering med tanke på å bli tillagt funksjoner i det nordiske dokumentasjons- og informasjonsarbeidet i nødvendig samarbeid med Nordisk nemnd for alkohol- og drogforskning.

Et nordisk symposium for en total "probleminventering" av informasjonstiltak kan bli et nyttig ledd for å øke det nordiske samarbeidet på dette området.

Opplysning via radio og TV nevnes sammen med Nordvisionen. Direk-

toratet vil mene at det er bra om Nordvisjonen kan bidra med innsats her, men enda bedre ville det være om de nasjonale kringkastingsinstitusjonene kunne prioritere dette informasjonstemaet sterkere.

5. Andre tiltak

Direktoratet har ikke særskilte merknader til dette punktet og kan bare gi sin tilslutning til det som er anført.

(Ej daterat el signerat)

Statens institutt for alkoholforskning:

Styret for Statens institutt for alkoholforskning ser med tilfredshet at spørsmålet om et intensivt nordisk samarbeide vedrørende rusmiddelproblemer er tatt opp i Nordisk Råd. Dette gjelder ikke minst forslaget om styrking av ressursene til de samnordiske forskningsorganer på alkohol- og narkotikaområdet.

Et område av alkohol- og narkotikaforskningen som i liten grad er dekket av de eksisterende samnordiske organer er imidlertid den medisinsk-biologiske forskning. Etter styrets oppfatning vil det derfor være hensiktsmessig at de økede ressurser delvis gikk til en styrkelse av samarbeidet på dette felt. Istedenfor å etablere nye samarbeidsorgan, ville dette etter styrets oppfatning kunne gjøres ved å utvide den eksisterende Nordiske nemnd for alkohol- og drogforskning med ett medlem fra hvert land på en slik måte at både den samfunnsvitenskapelige og den medisinsk-biologiske forskning blir representert. Dette ville også kunne bety at mulighetene for kontakt og utveksling av erfaringer mellom samfunnsforskere og medisinsk-biologiske forskere innenfor alkohol- og narkotikaforskning, på de felter hvor de to typer forskning griper inn i hverandre, kunne utvides.

Oslo, 2. juni 1980

Finn B. Midbøe

Styrets formann

Norske kommuners sentralforbund:

Sentralforbundet gir sin tilslutning til medlemsforslaget, men mener at uttrykket prevensjon i pkt. 1 bør erstattes med uttrykket forebyggende virksomhet.

Oslo, 30. mai 1980

Lars-Jonas Nygaard

Knut Langfeldt

Norsk arbeidsgiverforening har i skrivelse den 28 maj 1980 forklarat sig ikke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Norsk medisinaldepot:

Norsk medisinaldepot støtter fullt ut det forslag som er fremsatt 29. januar 1980, og som er vedlagt Deres brev, og vil uttale at det er prisverdig at det tas initiativ i denne retning.

Oslo, 14. mai 1980

For Norsk medisinaldepot

Magne Moe
Adm. direktør

Den norske lægeforening har i skrivelse den 20 maj 1980 forklarat sig stödja medlemsförslaget.

Norsk sykepleierforbund

Norsk sykepleierforbund støtter fullt ut at

1. Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att skyndsamt vidtaga åtgärder avseende prevention, behandling och information i syfte att bekämpa missbruket av alkohol, narkotika och psykofarmaka.

2. Nordiska rådet rekommenderar de nordiska ländernas regeringar att på internationellt plan verka för ett effektiviserat samarbete beträffande åtgärder mot missbruket av alkohol, narkotika och psykofarmaka.

Av spesiell betydning er at

– medlemsforslaget også omfatter forslag om at utdanningen for alt helse- og sosialpersonell blir styrket når det gjelder rusmiddelproblematikken.

– Nordiska hälsovårdshögskolan får de nødvendige midler/bevilgninger for å utføre/utvide forskningen innen rusmiddelproblematikken, samt midler til videre utdanning av helse- og sosialpersonell som er spesielt involvert i disse problemene.

Oslo, 30. april 1980

Norsk sykepleierforbund

Anne-Lise Bergenheim
Formann

Marion Rustad
Avdelingsjef

Norges apotekerforening:

Norges apotekerforenings laboratorieutvalg har behandlet saken i møte 13. mai d. å. Man stiller seg positiv til at det tas initiativ i en så viktig sak.

På det nåværende tidspunkt har man ingen spesielle kommentarer eller forslag. Dersom det imidlertid på et senere tidspunkt skulle være ønskelig med et samarbeide med Norges apotekerforening, ser man gjerne at det tas kontakt.

Oslo, 28. mai 1980

For Norges apotekerforening
 farmasøytisk-teknisk avdeling
 Etter fullmakt

Lise Palmer

Norges farmaceutiske forening:

Før nye tiltak på nordisk plan for å løse rusmiddelproblemer settes i gang, må det foreligge en samlet oversikt over de tiltak som til nå er gjennomført, i gang eller planlagt.

Etter Norges Farmaceutiske Forening's oppfatning er det viktig med en samordning, slik at ikke forskjellige nordiske organer eller utvalg settes i gang med arbeid på de samme felter parallelt med hverandre. En samlet oversikt over det som hittil har vært gjort, kunne etter NFF's oppfatning ha fulgt med medlemsforslag A 579/s.

I sitt arbeid i apotek er farmasøyter i daglig kontakt med alle varianter legemiddelmissbrukere, fra håpløse narkotikavrak til misbrukere av hostesafter med spritinnhold. Denne kontakten er svært problemfylt. Rusmiddelproblemene er derfor noe som i høy grad angår også farmasøytene.

Farmasøyter er helsepersonell som publikum kan komme direkte i kontakt med rett fra gaten uten timeavtale eller ventetid.

Etter NFF's oppfatning er det viktig at også farmasøyter tas med på tiltak for å bedre utdannelsen i rusmiddelspørsmål.

Farmasøyter bør f. eks. være representert ved eventuelle nordiske seminarer på området, slik som nevnt på side 4 under pkt. 4.2. i forslaget.

Punkt 4.1. i forslaget omhandler forebyggende tiltak, og regler og praksis vedrørende forskrivning av legemidler er nevnt som et arbeidsområde. Det gjøres for ordens skyld oppmerksom på at dette arbeidet hører inn under Nordisk legemiddelnemnd.

Dersom Nordisk legemiddelnemnd skal pålegges nye oppgaver i denne

forbindelse, må det vurderes om ikke denne nemnda, i likhet med de instanser som er nevnt på side 5, under pkt. 5. i forslaget, må tilføyes forsterkede ressurser. Nordisk legemiddelemnnd hører etter NFF's oppfatning, også med til de instanser som i første rekke berøres av intensjonene i medlemsforslaget.

Oslo 5. juni 1980

Norges farmaceutiske forening

Aslaug Gombos

Marit Sigurdson

Avholdsfolkets landsnemnd:

Avholdsfolkets landsnemnd har ingen innvendinger mot dette punktet, med unntak av uttrykket *misbruk* bør erstattes med bruk. Det er ikke mulig å skille mellom bruk og misbruk, og all nyere forskning viser at det er et forhold mellom bruk/forbruk og skadenivå.

Generelt vil vi etterlyse en sterkere konkretisering av begge forslagene. I denne sammenheng vil vi vise til det arbeidet det norske statssekretærutvalget har gjort, og der en også konsekvent bruker uttrykket bruk (av alkohol).

Oslo, 6. juni 1980

Avholdsfolkets landsnemnd

Øystein Søråa

Turid Gundersen

Det norske totalavholdsselskap (DNT):

DNT slutter seg til anbefalingene i punkt 1 og 2. Samtidig vil selskapet gjerne understreke synspunktene under 4.4. om at en nå må få en mer enhetlig behandling av hele rusmiddelproblemet, både i de enkelte land og på nordisk og internasjonalt plan. DNT vil også gjerne gi sin tilslutning til at de nordiske land samordner og øker sin innsats på dette området overfor WHO.

DNT vil også understreke det som er sagt under punkt 4.3. om informasjon. Særlig vil en peke på at det bør stilles midler til disposisjon slik at

forskningsresultater kan populariseres og gjøres langt bedre kjent gjennom massemedia.

Oslo, 14. mai 1980

Det norske totalavholdsselskap

Kjell Normann Johansen

Formann

Jens Risdal

Generalsekretær

Aksjonen mot narkomani:

Innledningsvis vil vi gjerne på peke på forholdene slik de idag fortøner seg, dette på bakgrunn av forslaget pkt 2, side 1-2.

Etter vår oppfatning synes det nå som om antall misbrukere er i sterk øking sammen med en stadig tiltakende bruk av hardere narkotiske stoffer og et hardere misbruksmiljø. Vi vil i denne forbindelse ikke unnlate å peke på det stadige økende bruk av cannabisprodukter noe som har medført at det etterhvert vil komme et økende krav om frigivelse av hasj og mariuhana. En slik holdning er etter vår mening meget alvorlig, og vil om den skulle bli vedtatt medføre også et akselererende bruk av de harde stoffer.

De mottatte forslag til samarbeidsområder inntatt i innstillingens pkt 4, kan vi bare se på som meget positive.

De synspunkter vi har i tillegg til det som er angitt i innstillingen er som følger:

pkt 4.1.: Bruk av medikamenter har økt i alle de nordiske land de senere år, og dette bruk kan for det enkelte individ lett gå over i et avhengighetsforhold og på lengre sikt føre til et misbruk. I denne forbindelse vil vi gjerne få understreke nødvendigheten og behovet for en felles nordisk holdning til utskrivning av legemiddelpreparater, dette særlig på bakgrunn av de åpne grenser vi har mellom de nordiske land.

På det forebyggende plan er det også av stor betydning å utveksle erfaringer både på det sosialmedisinske plan som på andre sektorer innenfor dette felt. En felles nordisk kursvirksomhet på dette område burde kunne økes.

pkt 4.2.: Behandlingen av rusmiddelmissbrukere omfatter en rekke faggrupper som leger, psykiatere, helsepersonell, sosialkuratorer, lærere, rådgivere osv.

Blant disse faggrupper råder det ofte en stor usikkerhet i behandlingen av denne gruppe klienter. En styrking av utdannelsen på dette område,

både når det gjelder grunn- og etterutdanning må være et verdifullt element i styrkingen av omsorgen for disse klienter.

Vi vil også gjerne få peke på behovet for tverrfaglige nordiske seminarer hvor erfaringer og felles holdninger kan skapes.

pkt 4.3.: Informasjon om rusmiddel synes å være god innenfor de fleste nordiske land når det gjelder alkohol. Informasjon om narkotika synes imidlertid å være preget av ulike holdninger mellom enkelte av de nordiske land.

Informasjon mellom landene bør utvides overfor fagfolk og overfor medborgerne. På dette område kan et samarbeid i Nordvisjonen være med på å skape klare holdninger mot rusmiddelmisbruk og man bør også strebe seg på å utnytte radio.

Oslo, 5. juni 1980

Aksjonen mot narkotika

Lars B Kvam

Formann

Kristenfolkets edruskapsråd (KE):

Kristenfolkets edruskapsråd (KE) samstemmer i at det er nødvendig med et langt videre nordisk samarbeid i bekjempelsen av rusgiftproblemet.

Vi er også enige i at de alkoholrelaterte problemer er mest omfattende.

Det er dermed slett ikke sagt at kampen mot de andre narkotiske stoffer kan nedtrappes.

KE har følgende kommentarer til de enkelt punkter i tilsendte skriv:

4 Förslag til samarbetsåtgärder

KE er enig i at det anlegges et helhetssyn på rusmiddelbruken. Men det betyr ikke at tiltakene mot bruk av de forskjellige typer narkotika kan nedtrappes.

Det er fortsatt mulig å hindre de ulovlige stoffer å nå de nordiske markeder. Men til det trengs en styrkelse av toll- og politietatene i alle de nordiske land.

Bruk av alkohol og misbruk av legemidler må angripes på en måte som gir sterkere utslag enn idag.

De nordiske land blir stadig knyttet nærmere sammen som kulturkrets – ikke minst gjennom TV og radio.

En nordisk samordning av holdningskampanjer og informasjonstiltak via de nevnte media, vil få betydelig effekt.

4.1 Förebyggande åtgärder

EK har ingen kommentarer til forslaget om foreskriving av legemidler.

Innsatsen på det sosialmedisinske område må kraftig forsterkes. Men innsatsen her må ikke løsrives fra behandlingsarbeidet.

4.2 Behandlingsinsatser

Undervisningen for helse- og sosialpersonale om rusgifter og de skader de forvolder, har iallfall i Norge vært nærmest skandaløs når man tenker på omfanget av skadene.

Det bør etter KEs mening i alle de nordiske land opprettes egne universitetsinstitutter under de medisinske fakulteter som skal arbeide med rusgiftproblematikken, både rent toksikologisk, sosialmedisinsk og behandlingsmessig.

4.3 Informationsinsatser

Det foregår en viss koordinering av informasjonsinnsatsen i nordiske land, skjønt i alt for beskjeden grad.

Nordens Kristelige Nykterhetsråd har bl. andre planer om å intensivere og effektivisere informasjonsarbeidet innen de enkelte medlemsorganisasjoner som står tilsluttet kollektivt de enkelte lands kristelige edruskapsråd. Og i Norge utgjør dette 29 organisasjoner og trossamfunn.

4.4 Andra åtgärder

KE er kjent med at WHO i den senere tid har vist rusgiftproblemenes stor oppmerksomhet.

Visse indikasjoner tyder imidlertid på at økonomien i WHO er bekymringsfull. Vi er derfor redd for at sesjonen som arbeider med alkohol- og stoffproblem under WHO's Division of Mental Health i Geneve, kan få svært vanskelige arbeidsmuligheter etter hvert.

KE vil be Nordisk Råd om å se på mulighetene for å sikre WHO økonomi til det videre arbeidet med de alkoholrelaterte problemer

Avslutning

Med de framlagte kommentarer, vil Kristenfolkets Edruskapsråd støtte forslaget til vedtak i Nordisk Råd.

Oslo, 3. juni 1980

For Kristenfolkets edruskapsråd

Bjarne Stoveland
Generalsekretær

Sverige

Socialstyrelsen hänvisar i skrivelse den 17 juni 1980 till yttranden från alkoholbyrån, mentalvårdsbyrån och nykterhetsvårds- och narkomanvårdsbyrån av den 14 maj, 5 juni resp. 13 maj 1980 (se nedan).

Socialstyrelsen, alkoholbyrån:

Det övergripande målet för den svenska alkoholpolitiken är att begränsa den totala alltför höga alkoholkonsumtionen. I denna konsumtion ingår bl. a. konsumtion av alkoholdrycker som tas in i samband med utlandsresor.

I riksdagen har nyligen väckts motioner vari yrkats förbud mot skattefri införsel av alkoholdrycker. Motionerna har behandlats i skatteutskottets betänkande SkU 1979/80: 44. Utskottet ansåg att resandeförseln inte var förenlig med den alkoholpolitiska målsättningen att begränsa den totala alkoholkonsumtionen. Enligt utskottet talar alkoholpolitiska och fiskala skäl för en begränsning av den skattefria resandeförseln och att vissa kortare turer inte skall medföra rätt till sådan införsel. Det bör enligt utskottet ankomma på regeringen att ta de initiativ som fordras för att få till stånd nordiska samförståndslösningar. Då frågan berör flera olika departement förordar utskottet att de hithörande problemen tas upp med förtur i ett särskilt samordningsorgan för alkoholfrågor. Detta bifölls vid riksdagsbehandlingen den 23 april 1980.

Socialstyrelsen kommer att vara representerad i samordningsorganet. Enligt socialstyrelsens uppfattning bör samordningsorganets ställningstagande avvaktas.

Vad gäller servering av alkoholdrycker vid offentlig representation har även denna fråga under våren behandlats i riksdagen, se SoU 1979/80: 31 och riksdagens protokoll den 26 mars 1980. Enligt socialutskottets bedömning kan det inte anses stå i överensstämmelse med den målsättning som gäller för alkoholpolitiken att staten på olika sätt främjar bruket av alkohol vid representation. Utskottet anser därför att all statlig representation bör vara spritfri. Staten bör vidare visa stor återhållsamhet i fråga om användningen av andra alkoholhaltiga drycker i representationssammanhang. Utskottet anser att en restriktiv inställning från statens sida då det gäller alkohol i representationssammanhang är ägnad att påverka landstings- och primärkommuner till motsvarande återhållsamhet på området. Utskottet uttalade sig för återhållsamhet vid servering av alkoholdrycker vid offentlig representation i angiven omfattning och riksdagen hade samma uppfattning. Det noteras att landstingsförbundets styrelse redan har beslutat om en i princip alkoholfri representation.

Vidtagna åtgärder ligger helt i linje med det ifrågavarande förslaget i Nordiska rådet. Enligt socialstyrelsens uppfattning får vidtagna åtgärder tills vidare anses tillräckliga.

Stockholm den 14 maj 1980

Hans Agnéus

Lennart Skarin

Socialstyrelsen, mentalvårdsbyrå:

Socialstyrelsen har tidigare liksom bl. a. läkarförbundet ställt sig avvisande till att inrätta en ny specialite i beroendesjukdomar utan förordat att vården av missbrukstillstånd bör vara en del av psykiatrin. Man har menat att en ny specialitet allvarligt skulle splittra behandlingsresurser, speciellt inom landsbygden och att en sårvårdsorganisation skulle få avsevärt svårare att rekrytera kompetenta befattningshavare. Man menar också att det basala synsättet, arbetsmetoder m. m. är likartade inom missbruksvården och övrig psykiatri, varför en uppdelning är konstlad. Det torde därför vara angeläget att i remissvaret understryka dessa synpunkter då ju inte någon förändring i styrelsens policy har skett.

Stockholm den 5 juni 1980

För byrå SN 3

Stefan Borg

/genom Krister Persson

Socialstyrelsen, nykterhetsvårds- och narkomanvårdsbyrå:

Byrå SN 4 instämmer i att det bör ske ett fördjupat och vidareutvecklat nordiskt samarbete på rusmedelsområdet och att prevention, behandling och information därvid bör prioriteras.

Det nordiska kontaktmannaorganet för narkotikafrågor anordnade i oktober 1979 ett seminarium för personal inom narkomanvården. Enligt byrå SN 4:s mening var detta seminarium mycket värdefullt. Det är viktigt att kontaktmannaorganet bereds möjlighet att fortsätta seminarieverksamheten och att den särskilt inriktas på behandlingspersonalen. Enligt vad SN 4 under hand inhämtat undersöker kontaktmannaorganet också vilka möjligheter som finns att anordna studiebesök.

Byrå SN 4 anser för sin del att det är viktigt att utbildningen i rusmedelsfrågor förbättras såväl för läkare som för övrig hälso- och sjukvårdspersonal. I denna del bör emellertid byrå PB 1:s yttrande inhämtas.

Byrå SN 4 instämmer också i att de nordiska länderna bör verka för att WHO:s resurser för behandling av alkoholfrågor byggs ut samt att behandlingen av alkohol- och narkotikafrågor på det internationella planet samordnas.

Under hänvisning till vad ovan sagts tillstyrker byrå SN 4 medlemsförslaget om två rekommendationer avseende *dels* skyndsamma åtgärder avseende prevention, behandling och information i syfte att bekämpa missbruket av alkohol, narkotika och psykofarmaka och *dels* ett effektiviserat samarbete på internationellt plan beträffande åtgärder mot missbruket av alkohol, narkotika och psykofarmaka.

Stockholm den 13 maj 1980

För byrå SN 4

Jan Ordning
Byråchef

Delegationen för social forskning – DSF:

Allmänt

Delegationen delar motionärernas syn på omfattningen av och allvaret i de problem som missbruket av alkohol, narkotika och psykofarmaka medför för individ och samhälle.

Mot bakgrund härav tillstyrks att rusmedelsproblemen blir föremål för ett fördjupat och vidareutvecklat nordiskt samarbete.

Det är som motionärerna framhåller angeläget att ett helhetsperspektiv anläggas så att missbruket av olika medel ses i ett sammanhang. Detta inte minst betingat av den omfattningen blandmissbruket har.

DSF stödjer att prevention, behandling och information är åtgärder som bör prioriteras. Det är enligt DSF viktigt, med hänsyn till den komplexitet som missbruksproblemen kännetecknas av, att dessa problem möts med samordnade insatser från samhällets sida. Missbruksproblemen kan inte bemästras enbart inom vårdapparaten, utan fordrar insatser på en rad samhällsområden, såsom skola, arbetsmarknad, kultur och fritid. Detta innebär inte att missbruksproblemen enbart får ses som en avspiegling av missförhållanden på olika samhällsområden. Missbruksproblemen har samband också med drogernas grad av tillgänglighet och de faktorer som påverkar denna tillgänglighet måste därför särskilt uppmärksammas.

I det följande behandlar DSF de förslag till samarbetsåtgärder som väckts varvid synpunkter i huvudsak begränsas till frågor rörande forskning och utvärdering.

Förebyggande åtgärder

Sambandet mellan tillgänglighet och total konsumtion av alkohol har vetenskapligt belagts. Det finns sålunda vetenskapligt stöd för konstatandet att en stramare kontrollpolitik tenderar att minska konsumtionen och därmed, i än högre grad, de medicinska alkoholskadorna. Däremot är kunskaperna betydligt mer osäkra när det gäller effekterna på totalkonsumtion och folkhälsa av olika specifika alkoholrestriktioner. Det är inte heller sannolikt att dessa effekter låter sig fastställas en gång för alla, utan att de tvärtom varierar från land till land och från tidpunkt till annan, beroende på skillnader i kulturella och andra förhållanden. Jämförande nordiska studier av restriktionssystemens effekter framstår mot denna bakgrund som angelägna, med hänsyn till skillnaderna mellan de nordiska länderna när det gäller både kulturell bakgrund och alkoholpolitikens utformning.

På det individuella planet är det viktigt att öka kunskaperna om riskgrupper, riskmiljöer och risksituationer för att i tid kunna uppmärksamma individer som ännu inte utvecklat ett sådant missbruk att de kommit i kontakt med olika vårdformer. Studier av alkoholbrukets skadeeffekter har ofta berört missbruket, men det är också mycket angeläget att studera det måttliga alkoholbrukets effekter på hälsan. Det är vidare angeläget att följa och analysera förskrivning och användning av läkemedel. Kunskapen om på vilka grunder, i vilka situationer, i vilken omfattning och till vilka grupper läkemedel förskrivs bör användas för att påverka praxis i riktning mot en minskad och försiktigare tilldelning av psykofarmaka.

Det kan här nämnas att ett samnordiskt forskningsprojekt om läkemedelskontrollen i de nordiska länderna för närvarande genomförs med stöd av bl. a. Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning. Dess resultat, som väntas föreligga under år 1981, bör kunna ge ett bättre kunskapsunderlag för ett förstärkt nordiskt samarbete på läkemedelskontrollens område.

DSF delar uppfattningen att de socialmedicinska insatserna bör förstärkas. Därutöver bör särskilt skol- och företagshälsovårdens arbete utvecklas i riktning mot förebyggande och miljöinriktade åtgärder. I detta sammanhang förtjänar den utveckling som är på gång i Sverige beträffande kamratstödjande verksamhet på arbetsplatsen att uppmärksammas.

Behandlingsinsatser

Det är enligt DSF:s mening angeläget med en ökad planmässigt bedriven behandling som följs upp och utvärderas. Splittring och bristfällig samordning mellan olika vårdorgan resulterar i en rundgång i systemet där individen bollas mellan olika organ som saknar kunskap om varandras åtgärder.

Det är angeläget att utveckla vårdmodeller som möjliggör samordning och kontinuitet. Uppföljning och analys av vilka steg i en vårdkedja som

brister bör göras. Det vore också värdefullt att få bättre kunskaper om hur vårdssystemet fungerar i förhållanden till olika grupper av missbrukare. Vilken utsträckning är detta system segregerat i den meningen att vissa kategorier av missbrukare tenderar att hamna inom en bestämd del av vårdssystemet, medan andra får kontakt med andra delar av vården? Hur vanligt är det att missbrukare, som i och för sig måste betecknas som vårdbehövande, inte får någon vårdkontakt över huvud taget? Hur ofta erhåller missbrukare vård på olika vårdenheter samtidigt, utan att dessa vårdinsatser samordnas? Var är vårdkedjans allvarligaste brister, dess "svagaste länkar"? För att få svar på den typen av frågor bör utvärderingar av behandlingen vid olika vårdenheter kompletteras med mer övergripande studier av vårdssystemet. Även inom detta område torde jämförande nordiska undersökningar vara av betydande intresse.

Metoder och modeller för uppföljning och utvärdering av behandlingsinsatser bör utvecklas. Ett förstärkt nordiskt samarbete kring detta vore värdefullt.

DSF anser det vidare angeläget att förstärka utbildningsinsatserna för socialvårds- och hälso- och sjukvårdspersonal på alla nivåer (grund-, fort- och vidareutbildning). Särskilda insatser bör göras för att sammanställa och föra ut tillgänglig kunskap som forskning inom olika fält kan bidra med. Nordiskt samarbete kring information och dokumentation bör därför stimuleras.

Informationsinsatser

DSF delar synen på betydelsen av ändamålsenliga informationsinsatser. På detta område finns dock flera problem som bör uppmärksammas. En fråga rör effekterna av breda informationskampanjer. Kan de förändra attityder och beteenden? Vilka förutsättningar krävs för att de skall bli framgångsrika? Kan viss typ av information ha negativa effekter genom att de t. ex. når fel personer? Studier och erfarenhetsutbyte länderna emellan rörande dessa spörsmål vore värdefullt.

Avslutningsvis vill DSF framhålla att delegationen delar synen på att forskningsinsatserna på rusmedelsområdet bör förstärkas. I första hand är det därvid angeläget att den samhällsvetenskapliga forskningen stimuleras, bl. a. mot bakgrund av att den medicinskt-biologiska forskningen är förhållandevis väl utvecklad.

Ett avgörande problem för drogforskningen är emellertid tillgången på kompetenta forskare. Förstärkningen av samarbetsorganen bör därför ske i sådan takt och på sådant sätt att förutsättningar för ett effektivt utnyttjande av tillgängliga resurser finns. Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning bör därför erhålla ökade resurser för att i första hand driva initiativverksamhet och kunskapspridning. Vidare bör hälsovårdshögskor-

lan ges i uppdrag att särskilt uppmärksamma missbruksproblematiken i sin utbildningsverksamhet och forskning.

Stockholm den 12 juni 1980

För delegationen för social forskning

Åke Pettersson

Ordföranden

Birgit Arve-Parès

Sekreterare

Utredningen om narkotikamissbrukets omfattning:

Utredningen om narkotikamissbrukets omfattning (UNO) har huvudsakligen i uppdrag att kartlägga den totala omfattningen av missbruket av narkotika i Sverige. UNO begränsar därför sitt yttrande till det nordiska samarbete som gäller beskrivningar av utbredningen och utvecklingen av missbruk.

UNO har nyligen avlämnat en rapport om sin undersökning av det tunga narkotikamissbruket (DsS 1980:5). Vid planeringen av undersökningen förekom kontakter med övriga nordiska länder. Bl. a. genomfördes ett forskarmöte i regi av dåvarande Nordiska samarbetsorganet för drog-forskning (NSfD). Vissa underhandskontakter har också möjliggjorts genom det nordiska kontaktmannaorganet.

NSfD och Nordiska nämnden för alkoholforskning övergick den 1 januari 1979 i Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning (NAD). Enligt UNO:s mening utgör NAD – med dess sammansättning av både administratörer och forskare – det naturliga samarbetsorganet i Norden för frågor om utbredningen och utvecklingen av missbruket av beroendeframkallande medel.

Mot bakgrund av erfarenheterna från den nyss nämnda undersökningen i Sverige anser UNO att framtida liknande undersökningar inte lämpar sig som brett upplagda samnordiska undersökningar. Eventuella kartläggningar bör begränsas till varje land. Däremot kan metoderna för hur kartläggningar bör läggas upp och genomföras tas upp till samnordisk diskussion. Det skulle bl. a. kunna leda till att vi får mer enhetliga definitioner och avgränsningar vilket underlättar både jämförelser länderna emellan och eventuell gemensam rapportering från Norden till berörda internationella organ. NAD bör kunna vara samordnare och ta initiativ i dessa avseenden.

UNO anser att NAD:s resurser bör dimensioneras så att nämnden får

möjligheter att arbeta även med samordning och initiering av metodarbete m. m. kring kartläggningar av missbrukets utbredning och utveckling.

Stockholm den 5 juni 1980

Enligt uppdrag

Christer Karlsson

Sekreterare

Apoteksbolaget:

Apoteksbolaget begränsar sitt yttrande till läkemedel inom bolagets ansvarsområde och har följande synpunkter:

Alkohol

I Sverige registrerade läkemedel innehåller etylalkohol endast för att kunna tillhandahålla ändamålsenliga flytande beredningar. Inte i något fall innehåller en dos av dessa läkemedel (enligt den dosering som godkänts i samband med registrering) mer etylalkohol än vad som ingår i en flaska (33 cl) lättöl. Möjligheterna att berusa sig med alkoholhaltiga läkemedel begränsas därför till helt dominerande del av effekterna av de i läkemedlet ingående verksamma beståndsdelarna.

För att förhindra att alkoholhaltiga läkemedel förskrivs till personer, som på grund av alkoholberoende inte bör tillföras ens små mängder etylalkohol, innehåller t. ex. den av Apoteksbolaget utgivna Läkemedelsboken tabeller över alkoholfria läkemedelsberedningar. Denna information till förskrivande läkare är sammanfattad per indikationsområde.

Narkotika

Svensk narkotikalagstiftning inkluderar även läkemedel inom gruppen sömnmedel och lugnande medel (förteckning IV och V) men medlemsförslaget avser beträffande narkotika uppenbarligen i första hand s. k. tung narkotika, t. ex. kraftigt smärtstillande läkemedel samt centralstimulerande medel.

Förbrukningen inom sjukvården av läkemedel tillhörande morfingruppen har under de senaste åren ökat. Detta beror på att läkarkåren uppmärksamats på förhållandet att det under flera år förelegat en underanvändning av morfin och morfinbesläktade analgetika. Patienter med svåra smärtor, t. ex. cancersjuka, har därför uppenbarligen inte alltid erhållit tillfredsställande smärtlindring.

Missbruk av tung narkotika sker däremot till helt övervägande del med preparat som inte hämtats från det legala distributionssystemet. Behovet av åtgärder för att förhindra och minska ett oroande stort narkotikamissbruk måste därför i första hand inriktas på källor och orsaker som ligger utanför läkemedelsförsörjningen och sjukvården.

Psykofarmaka

Enligt medlemsförslaget använder dagligen bortemot var tionde medborgare i Norden psykofarmaka. Nordiska läkemedelsnämndens statistik baseras på s. k. definierande dygnsdoser (DDD) av försålda läkemedel per tusen invånare, vilket inte kan direkt överföras till ovannämnda slutsats om användning. Dessutom inkluderar psykofarmakagruppen läkemedel med ett brett indikationsspektrum bl. a.:

- sömnmedel, lugnande medel m. m.
- neuroleptika och antipsykotiska medel
- medel mot depressioner
- medel mot illamående och kräkningar
- medel vid epilepsi
- muskelavslappande medel
- medel vid Parkinsons sjukdom

I den allmänna diskussionen om psykofarmaka avses uppenbarligen i de flesta fall sömnmedel och lugnande medel.

I förslaget till Nordiska rådet anges: "Därför bör gällande regler och praxis beträffande förskrivning av läkemedel stramas upp i syfte att få ned konsumtionen".

Alla sömnmedel och lugnande medel är receptbelagda. Särskilt restriktivitet skall enligt den s. k. receptkungörelsen iakttas vid förskrivning av sömnmedel och lugnande medel:

— — —

Om förordnande enligt recept

4 §

1. Förordnande enligt recept skall som regel ske skriftligen. Förordnande per telefon (telefonrecept) bör med hänsyn till risken för misstag begränsas till de fall, där det är behövligt.

— — —

3. Förordnande av narkotiskt läkemedel (narkotika) eller annat läkemedel, som innebär risk för beroende, skall ske med största försiktighet. Narkotika må icke förordnas för person, som ej är känd för den ordinerande, utan att vederbörandes identitet styrkts på ett betryggande sätt. Per telefon må narkotika förordnas endast i trängande fall och i avdelade doser i form av pulver, tabletter, rektioler eller suppositorier, varvid den vid varje tillfälle förordnade mängden icke må överstiga fem sådana doser.

Begränsning i fråga om beredningsform och förordnad mängd gäller icke

för varor som upptagits i förteckningarna IV och V socialstyrelsens kungörelse med förteckningar över narkotika.

5 §

4. Det förskrivna läkemedlets art, styrka och mängd skola angivas entydigt. I fråga om narkotika skall mängden angivas med både siffror och bokstäver. Vid förskrivning av farmaceutisk specialitet skall receptutfärdaren söka anpassa mängden efter de förpackningar, som finnas i handeln.

9. Receptutfärdare äger genom påteckning på blanketten förordna om förnyat utlämnande (iteration) av läkemedel, som icke utgör i förteckning II socialstyrelsens kungörelse med förteckningar över narkotika avsedd vara eller teknisk sprit. Sådan påteckning må avse högst tre iterationer och förses, om så befinnes lämpligt, med föreskrift om viss minimitid före förnyat utlämnande. Antalet iterationer skall angivas med bokstäver. Angående iteration av kostnadsfritt läkemedel, som avses i förordningen den 4 juni 1954 (nr 519) angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel, gäller vad därom särskilt stadgas.

Reglerna är alltså mycket "strama" och en ytterligare uppstramning kan troligen inte åstadkommas genom ändrade regler.

Ett ökat engagemang från de lokala läkemedelskommittéerna beträffande information om, diskussioner kring och lokala urval ur läkemedelsortimentet är förmodligen det mest effektiva sättet att åstadkomma en skärpning av indikationerna för och förskrivningen av sömnmedel och lugnande medel.

Den statistik över läkemedel som Apoteksbolaget tillhandahåller har under många år inom den slutna vården utnyttjats för läkemedelskommittéernas diskussioner om förbrukning och förskrivningsvanor. Liknande möjligheter finns givetvis inom den öppna vården, men har hittills utnyttjats i begränsad omfattning.

Socialstyrelsens läkemedelsavdelning och h-nämnd har i samarbete med Apoteksbolaget under första halvåret 1980 utarbetat underlag för en faktabok om sömnmedel och lugnande medel samt en broschyr om sömn och sömnsvårigheter. Dessa publikationer är i första hand avsedda för personer utanför sjukvården men i kontakt med grupper av allmänheten samt till intresserade bland allmänheten och kommer att finnas tillgängliga i början av hösten 1980.

Stockholm den 10 juni 1980

Apoteksbolaget AB

Sven Ström

Jan-Olof Brånstad

Medicinska forskningsrådet hänvisar i skrivelse den 2 juni 1980 till yttrande av den 11 april 1980 från Nordiska samarbetsnämnden för medicinsk forskning (se ovan).

Institutet för social forskning:

Institutet bedriver för närvarande ingen forskning beträffande rusmedel. Den svenska forskningen torde få sitt centrum vid Stockholms universitet genom statsmakternas beslut att dit förlägga tre professurer i alkohol-forskning, vilka för närvarande håller på att tillsättas.

Institutet har ingenting att invända mot förslaget om ökat nordiskt samarbete i den del som rör forskningsfrågorna.

Stockholm den 20 juni 1980

Enligt uppdrag

Sten Johansson

Professor

Svenska kommunförbundet:

Det är riktigt, som Nordiska rådet inledningsvis konstaterar, att missbruket av alkohol, narkotika och psykofarmaka har kommit att höra till vår tids stora problem såväl i Danmark, Norge, Sverige som Finland. Det är också riktigt, som rådet framhåller, att betydande fördelar står att vinna om de nordiska länderna samarbetar i lösningen på de problem som rusmedelsfrågorna för med sig.

De förslag som Nordiska rådet nu sammanställt gällande samarbetsåtgärder de nordiska länderna emellan har tillkommit efter ett seminarium i Kolding hösten 1979. Förslagen rör uppgifter inom prevention, behandling och information. På grund av att förslagen är mycket summariska kan förbundsstyrelsen endast kortfattat beröra dem.

Nordiska rådet bedömer det som nödvändigt att se över frågan om förskrivning av läkemedel då kombinationsmissbruket stadigt ökar. Förbundsstyrelsen anser också att detta är angeläget, men ställer sig däremot mer tveksam till den andra punkten i skrivelsen gällande det eventuella inrättandet av en ny medicinsk specialitet för läkare i ämnet behandling av rusmedels toxikologiska verkningar. I den mån detta av olika skäl är olämpligt tänker sig rådet att man i andra hand bör undersöka möjligheterna att göra specialiteten vård av missbrukare till en subspecialitet inom

psykiatri. Denna fråga har behandlats vid flera tillfällen av socialutskottet. I SoU 1975/76: 18 diskuterades frågan utförligt med anledning av motionen om inrättande av medicinsk specialitet inom området alkoholistvård ställd av Nils Carlshamre (m). Socialutskottet avstyrkte motionärens förslag sedan samtliga remissinstanser – Socialstyrelsen, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Svenska läkaresällskapet samt Sveriges läkarförbund – ställt sig negativa till inrättande av en särskild specialitet inom alkoholistvården. Kommunförbundet påpekar vid detta tillfälle att "alkoholistvård bedrivs inom olika medicinska specialiteter, såsom psykiatri, allmän internmedicin och socialmedicin, och har inte för närvarande en sådan diagnostik och behandling som kräver så speciell kunskap och teknik att detta motiverar specialisering". Landstingsförbundet ansåg bl. a. att "det är tveksamt om alkoholsjukdomar kan anses vara ett medicinskt verksamhetsområde, klart avgränsat mot t. ex. allmän psykiatri i vad avser orsaksbehandling och somatiska specialiteter i vad avser organiska rubbningar". Frågan har därefter behandlats av socialutskottet både 1976/77 24 och 1977/78: 27 med samma resultat.

Förbundsstyrelsen ställer sig tveksam till om några nya argument kring inrättandet av en särskild specialitet för detta verksamhetsområde har tillkommit sedan frågan senast utreddes. Svårigheterna att rekrytera läkare till alkoholistvården, speciellt i de stora kommunerna, är emellertid väl kända. Socialutskottet har i sina yttranden pekat på andra möjligheter att stimulera läkare till tjänstgöring inom alkoholistvården än inrättandet av en specialitet för verksamhetsområdet. En möjlighet är tillgodoräknande av tjänstgöring inom alkoholistvård, en annan att låta införa särskilda behörighetsvillkor för överordnade läkartjänster inom alkoholistvård.

Utskottet har förutsatt att de ansvariga för dessa frågor – Socialstyrelsen och Nämnden för läkares vidareutbildning – följer läkarsituationen inom alkoholistvården och vidtar åtgärder som stimulerar rekryteringen till alkoholistvården. Förbundsstyrelsen anser i detta sammanhang det angeläget att en översyn av frågan snarast leder till konkreta resultat inom alkoholistvården.

I Nordiska rådets medlemsförslag sägs att grundutbildningen för hälso- och socialvårdspersonal i rusmedelsfrågor måste förbättras. Detta är självfallet en angelägen uppgift. Förbundsstyrelsen ställer sig också bakom förslaget att i nordiska utredningar på rusmedelsområdet använda sig av ett observatörssystem som går ut på att länderna sänder representanter sinsemellan för att dra lärdom av/bidra till utvecklingen inom olika utredningar i de nordiska länderna.

Detta är en hittills föga utnyttjad möjlighet som enligt förbundsstyrelsen bör kunna vara utvecklande inom just detta område där problemen och erfarenheterna är så identiska.

Sedan år 1979 finns Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning (NAD) med sitt kansli förlagt i Helsingfors. Kansliet är underbemannat

och kan idag enligt uppgift enbart fullgöra vissa administrativa plikter. Nordiska rådet föreslår att kansliet får "väsentligt förstärkta resurser".

Förbundsstyrelsen menar att kansliet bör få resurser att kunna fullfölja de uppgifter nämnden fått sig förelagd, bl. a. att stödja angelägen projektverksamhet inom rusmedelsområdet i de nordiska länderna.

Stockholm den 10 juni 1980

Svenska kommunförbundet

Svea Wiklund

Landstingsförbundet:

Den ökande konsumtionen av rusmedel orsakar omfattande problem för såväl enskilda som samhället. Landstingsförbundets styrelse har därför i huvudsak inget att erinra mot det resonemang och förslag som framförs i medlemsförslaget vars syfte är att åstadkomma effektivisering och praktiska resultat.

Inrättande av en särskild medicinsk specialitet inom det diskuterade området har avvisats av förbundet i andra sammanhang, varför styrelsen inte kan ställa sig bakom medlemsförslaget i denna del. Det är emellertid viktigt att missbruksproblemen uppmärksammas i utbildningssammanhang, framför allt inom vårddyrkesutbildningarna.

Landstingsförbundet

Kurt Ward

Rune Carlsson

Apotekarsocieteten:

Vi ser positivt på tanken om ett vidgat nordiskt samarbete vad gäller åtgärder riktade mot missbruk av alkohol, narkotika och psykofarmaka och kan därför tillstyrka det framlagda förslaget till rekommendationer.

Vi önskar emellertid ytterligare anföra följande kompletterande synpunkter.

Debatten rörande missbruk av rusmedel har i mycket stor utsträckning rört sig kring narkotika och psykofarmaka, och det är också främst på dessa områden åtgärder satts in. Det är emellertid angeläget att understryka att det dominerande missbruket gäller *alkohol* och att detta svarar för

huvuddelen av skadeverkningarna sett ur medicinsk och samhällsekonomisk synpunkt. Åtgärder mot alkoholmissbruket bör alltså prioriteras. Vad gäller alkohol bör vidare inte endast missbrukare utan också bruket bli föremål för ökad information.

Vad gäller *psykofarmaka* förhåller det sig otvivelaktigt så att konsumtionen är betydande. Det är emellertid svårt att endast på denna grund avgöra i vilken utsträckning missbruk verkligen föreligger. För neuroleptika torde det snarare var risk för en underkonsumtion. För ångestdämpande medel liksom sömnmedel och andra lugnande medel gäller att även i de fall alternativ terapi (t. ex. psykoterapi) skulle vara att föredra saknas i stor utsträckning resurser härför. Vidare förekommer en betydande användning i samband med kroppssjukdomar (hypertoniker, reumatiker m. fl.).

Slutligen bör vid utformningen av olika åtgärder beaktas att ökad information och ökade restriktioner i samband med receptförskrivning också kan medföra allvarliga problem för den medicinska användningen av narkotiska analgetika och psykofarmaka. Ett exempel härpå är att smärtstillande medel används i otillräcklig utsträckning i terminalvård och postoperativt. Det har också visat sig att narkotikabeteckningen på relativt ofarliga lugnande medel kan skrämja både läkare och patienter från en adekvat användning.

Stockholm den 3 juni 1980

Apotekarsocieteten

Lars-Einar Fryklöf

Svenska läkaresällskapet:

Svenska läkaresällskapet får efter hörande av bl. a. sina sektioner för medicinska alkoholfrågor, allmän medicin, psykiatri och socialmedicin anföra följande.

Läkaresällskapet kan helt instämma i medlemsförslagets grundtanke att den ökade uppmärksamhet som problem runt bruk och missbruk av beroendeframkallande medel rönt på senare år bör kanaliseras även i ett intensifierat nordiskt samarbete.

Bakgrund och problemfält

Läkaresällskapet instämmer i oron över ökningen av andelen individer, särskilt yngre, med begynnande och manifest alkoholproblematik. Oron omfattar även de svårigheter sjukvården har och under 1980-talet kommer att få i såväl det psykiatriska som somatiska vårdområdet.

Beträffande problemfältbeskrivning bör noteras att det trots många beröringspunkter, i synnerhet på grundforskningsnivå, finns mycket skilda orsaksmönster bakom de tre delområdena alkohol, narkotika och vissa psykofarmaka.

Läkarsällskapet vill understryka att alkoholproblematiken kvantitativt är det största problemet. Detta problem får inte på ett ytligt sätt kopplas samman med övrigt missbruk, t. ex. av psykofarmaka.

Samarbetsåtgärder

Forskning

Trots vissa likheter finns det också avsevärda skillnader mellan de nordiska länderna vad beträffar alkoholvanor, attityder till alkoholbruk och alkoholpolitiska åtgärder för att komma tillrätta med missbruksproblemen. Dessa olikheter kan tas tillvara i forskningen för att skaffa kunskap om hur attityder, alkoholvanor och alkoholpolitiska åtgärder påverkar skadebilden men också hur de påverkar prevention, behandling och rehabilitering.

Läkarsällskapet anser att förslaget väl ensidigt tar upp de psykologiska och sociala aspekterna på alkoholproblemen trots att stora och förhoppningsgivande framsteg gjorts när det gäller: (i) alkoholens biokemiska effekter särskilt på membranstrukturer (ii) användningen av kemiska substanser som markörer för alkoholism (iii) genetiska effekter på risken för alkoholism. Sällskapet förmodar att förslagets positiva uttalande om forskningens betydelse även gäller för denna typ av forskning.

Förebyggande åtgärder

Svenska läkarsällskapet instämmer i konstaterandet: ``erfarenheterna visar att en minskning av den totala konsumtionen leder till en minskning av många typer av skador``. Däremot är det inte helt klart att en minskning av alkoholens tillgänglighet är den enda eller den bästa förebyggande åtgärden.

Läkarsällskapet vill här understryka behovet av en intensifierad information om de medicinska skadeverkningarna och de ekonomiska konsekvenserna för samhället. Sådan information måste vara systematisk och kontinuerlig och framför allt långsiktigt planerad. I första hand bör genom effektiva efterutbildningsprogram beredskapen förstärkas inom befintlig sjukvårdsorganisation. Förslaget att i ökad omfattning utnyttja radio och TV, t. ex. genom Nordvision, ter sig även angeläget. Först i kombination med sådana propagandainsatser kan hårda restriktiva lagstiftningsåtgärder nå framgång.

Utbildning

Förslaget att använda samnordiska erfarenheter för förbättrad utbildning kan starkt tillstyrkas. Särskilt angeläget är förbättrad grundutbildning,

vidare- och efterutbildning i rusmedelsfrågor för olika kategorier av hälso- och sjukvårdspersonal, där de föreslagna nordiska seminarierna kan vara en lämplig form.

Det är viktigt att stärka meritvärdet av erfarenheter från missbruksområdet inte bara inom psykiatri utan även inom andra verksamhetsområden inom hälso- och sjukvården, t. ex. inom allmänläkarvård och internmedicin.

Däremot ställer sig Läkaresällskapet tveksamt till förslaget om en ny medicinsk specialitet för läkare i ämnet behandling av rusmedeltoxikologiska verkningar. Sällskapet har vid tidigare behandling av liknande framställningar framhållit att beroendesjukdomar inklusive alkoholsjukdomar ligger inom psykiatrins verksamhetsfält. Inget har framkommit som motiverar ett annat ställningstagande, varför Sällskapet i denna punkt vill hänvisa till tidigare yttranden (se *Bihang*: remissvar 1979-01-30 avgivet till Socialdepartementet över "Missbrukarvårdens /alkoholvården/ status som självständig specialitet").

Internationella åtgärder

Möjligheter att bilda en enhetlig front i det internationella arbetet inom WHO och andra organisationer får trots de olikheter som finns mellan de nordiska länderna bedömas som relativt goda och som en viktig fråga.

De förstärkta resurserna för nordiskt samarbete i frågan bör kanaliseras på redan befintliga organ. Den nybildade Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning bör vara ett lämpligt forum för de samordnande verksamheterna. I övrigt bör givetvis ökade resurser kanaliseras till institutioner som redan har eller planerar internordiska projekt inom forskning eller utbildning, där den Nordiska hälsovårdshögskolan kan vara en bland många aktuella institutioner.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis ställer sig Svenska läkaresällskapet i huvudsak mycket positivt till Nordiska rådets medlemsförslag om intensifierat nordiskt samarbete beträffande rusmedelsproblem.

Svenska läkaresällskapet vill dock anmäla en viss tveksamhet beträffande en odistinkt sammanföring av mycket disparata beroendeproblem och anser inte att det nämnda helhetsperspektivet på alkohol, narkotika och psykofarmaka kan anläggas annat än i begränsade sammanhang, t. ex. i vissa forsknings- och vårdfält.

Förslaget tar väl ensidigt upp de psykologiska och sociala aspekterna på alkoholproblemen trots att stora framsteg gjorts inom grundforskningen.

Svenska läkaresällskapet avstyrker inrättandet av en ny specialitet för beroendesjukdomar framför allt alkoholsjukdomar och vill i denna punkt hänvisa till tidigare yttrande (se ovan).

Den specialisering som redan skett framför allt i universitetsstäderna

och med anknytning till existerande undervisningssjukhus och institutioner bör förstärkas. På regionnivå bör det finnas kliniker eller avdelningar med väl strukturerade behandlingsprogram för beroendepatienter om möjligheterna till vidare- och efterutbildning skall kunna få någon genomslagskraft.

Avslutningsvis instämmer Läkaresällskapet helt i nödvändigheten av systematisk kontinuerlig och långsiktigt planerad information om alkoholens skadeverkningar, bl. a. med hjälp av massmedia. En ökad satsning bör främst kanaliseras till redan förefintliga organ och institutioner, och den Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning bör vara ett lämpligt forum för samordning liksom WHO internationellt.

En vidgad kunskap inom befintlig sjukvårdsorganisation är dock en förutsättning för framgångsrika informationskampanjer.

Stockholm den 3 juni 1980

För Svenska läkaresällskapet

Börje Cronholm

Ordförande

Hans O Hallander

Sekreterare

BIHANG

Skrivelse till socialdepartementet angående missbrukarvårdens status som självständig specialitet

Svenska läkaresällskapet får efter hörande av sin sektion för medicinska alkoholfrågor, vilken uttalat sig i samråd med sektionerna för allmän medicin, barn- och ungdomspsykiatri, invärtes medicin, läkemedelslära, pediatrik och skolhygien, psykiatri och socialmedicin, angående missbrukarvårdens (alkoholvårdens) status som självständig specialitet framföra följande.

Stockholms läns landstings förvaltningsutskott gjorde hösten 1978 en uppvaktnings hos regeringen angående alkoholvårdens status som självständig specialitet. I den promemoria, som låg till grund för uppvaktningen, anförde man att beroendesjukdomarna och då i första hand alkoholismen utgjorde vårt största socialmedicinska problem och att antalet alkoholmissbrukare enbart i Stockholms län uppgick till cirka 60 000 personer. Man aviserade ökade ekonomiska ansträngningar inom detta område men påpekade att bristen på ordinarie innehavare av de läkartjänster som fanns utgjorde ett allvarligt handikapp och att detta åtminstone till en del var beroende av att läkartjänsterna meritmässigt inte hade ett tillräckligt värde. Man framförde att vårdgrenen beroendesjukdomar borde göras till en egen specialitet, som visserligen skulle innehålla betydande inslag av psykiatri men också mycket annat.

Frågeställningen är inte ny. I ett remissyttrande ställt till riksdagens socialutskott yttrade sig Svenska läkaresällskapet i september 1975 över

en motion av herr Carlshamre om alkoholistvården (motion 1975:1237), varvid man tillstyrkte flera väsentliga förslag till alkoholistvårdens förbättring men avstyrkte tanken på inrättandet av en ny specialitet i beroendesjukdomar. Man ville i stället föreslå inrättandet av särskild behörighet för överordnade läkare inom området.

Argumenten, som då framfördes, är aktuella också idag. Beroendesjukdomarna inklusive alkoholsjukdomarna ligger inom psykiatrins verksamhetsfält och det bör understrykas att hela området från avgiftningsskedet till en stor del av de rehabiliterande insatserna hör hemma inom allmänpsykiatri. Det vore olyckligt att splittra upp den psykiatriska vården i små specialområden till förfång för den helhetssyn som präglar dagens psykiatri. Men kunskaper inom alkoholsjukdomarnas område är väsentliga för nästan alla läkare och inte minst för allmänläkare. Detta måste noggrant ihågkommas i samband med efterutbildningen och naturligtvis under vidareutbildningen. Tjänstgöringen vid alkoholklirik liksom vid den psykiatriska kliniken alkoholavdelning bör efter specialistutbildningen i allmänpsykiatri ha samma meritvärde som psykiatri. Vidare bör tjänstgöring vid alkoholklirik få tillgodoräknas i övriga specialiteters sidoutbildning där psykiatri ingår. I psykiatriundervisningen på medicine kandidatstadiet bör den teoretiska undervisningen i alkoholfrågor ägnas särskild uppmärksamhet. Redan i den prekliniska utbildningen borde alkoholfrågor ägnas större intresse än för närvarande.

Sammanfattningsvis vill Svenska läkaresällskapet framföra att frågan om undervisning och utbildning i alkoholfrågor är av största vikt för alla läkare. På det prekliniska stadiet bör medicine studerande bibringas en första kunskap i detta ämne och under den kliniska utbildningen bör i psykiatrikursen ingå ett stort mått av både teoretisk och praktisk undervisning i alkoholfrågor. Tjänstgöringen vid alkoholklirik eller vid alkoholavdelning knuten till psykiatrisk klinik bör efter specialistutbildning i allmänpsykiatri erkännas samma meritvärde som psykiatri. Stor vikt bör fästas vid att efterutbildningen i beroendesjukdomar och framför allt alkoholsjukdomar görs effektiv och tillgänglig inte bara för psykiatrer utan också för specialister inom olika andra områden inte minst för allmänläkare. Sällskapet avstyrker däremot inrättandet av en ny specialitet i beroendesjukdomar framför allt alkoholsjukdomar.

Stockholm den 30 januari 1979.

För Svenska läkaresällskapet

Börje Uvnäs

Ordförande

Hans Hallander

Sekreterare

Svenska arbetsgivareföreningen:

Utan att bedöma nyttan av de olika åtgärder som föreslås instämmer föreningen i att fördelar torde uppnås för de nordiska länderna av ett samarbete mellan dem på rusmedelsområdet, när deras problem och

förutsättningar att lösa dem i stora delar är likartade. Gemensamma åtgärder för kartläggning och forskning rörande prevention och behandling bör kunna underlätta de nationella strävandena. Föreningen tillstyrker alltså att det nordiska samarbetet ökar på detta område.

Stockholm den 24 juni 1980

Svenska arbetsgivareföreningen

Gunnar Westermark

Carl Gustaf Sandberg

Föreningen Sveriges socialchefer (FSS):

Inledningsvis vill FSS slå fast, att ett fördjupat samarbete på rusmedelsområdet bör kunna få avsevärd betydelse för att effektivisera insatserna på området. Samtidigt som missbruksproblemen är framträdande i de olika länderna, prövas i viss mån olika angreppssätt för att möta problemen. Utbyte av kunskaper och erfarenheter bör därför bidra till att medlemsländerna får underlag för sakligt grundade insatser inom bl. a. de alkohol- och vårdpolitiska områdena.

FSS vill för sin del som en grundläggande synpunkt framhålla, att politiken inom dessa områden självfallet spelar en viktig roll och måste utformas med omsorg men ändå får begränsad effekt utan stöd i den allmänna samhällspolitiken.

Missbrukspolitiken förlorar i trovärdighet och effektivitet, om arbetsmarknaden tillåts bli allt hårdare skiktad, om utslagningen från skola och arbetsmarknad ökar o. s. v.

Även om utslagningen inte direkt orsakar missbruksproblem, skapar den nämligen betingelser och ökade risker för missbruk. Möjligheten att förankra normer och vanor minskar drastiskt om stora grupper av människor utestängs från arbetsgemenskapen eller hänvisas till negativt upplevda särlosningar. Till detta kommer att även kraven på omställningar i strukturomvandlingens spår bidrar till att försämra förutsättningarna för social förankring och spontan social kontroll.

Trygghet i arbetet och en lugn samhällsutveckling har med andra ord avgörande betydelse för möjligheterna att hindra såväl missbruk som andra sociala problem.

Utifrån denna grundsyn ter sig angeläget, att de förebyggande insatserna har stor bredd och omfattar åtgärder på såväl nationell som regional och lokal nivå. Dessutom finns skäl att uppmärksamma grupper som är särskilt utsatta för risker att hamna i missbruk.

Till de frågor som bör studeras i ett samnordiskt forsknings- och utvecklingsarbete hör självfallet effekterna av priser och restriktioner på alkoholområdet. En minskning av totalkonsumtionen torde vara en nödvändig förutsättning för ett minskat missbruk. Prissättningen bör i ökad utsträckning prövas som alkoholpolitiskt instrument. Möjligheterna att arbeta med differentierad prissättning (så att alkoholen blir dyrare ju mer som inköps under en bestämd period) bör utredas och eventuellt prövas praktiskt. Även betydelsen av försäljningens organisation (öppethållande o. dyl.), färjetrafiken och kontrollen inom restaurangnäringen hör till frågor som kan behöva uppmärksammas på nordisk nivå.

Vad gäller narkotikan ter sig bl. a. angeläget att finna effektivare metoder för att hindra inflödet av illegala preparat till de nordiska länderna. Här bör ett intensifierat samarbete kunna få direkt praktisk betydelse.

Vid sidan av prispolitik och restriktioner har framför allt opinionsbildningen stor betydelse. Här bör folkrörelsernas och andra organisationers arbete stödjas och studeras. Inte minst gäller detta den fackliga rörelsen och idrottsrörelsen. De bör utifrån sina förutsättningar kunna medverka till ett vidgat socialt ansvarstagande i samhället. Kunskaperna om förutsättningarna för och effekterna av kamrattstödande och opinionsbildande insatser inom idrotten och på arbetsplatserna är dock f. n. bristfälliga. Forsknings- och utvecklingsarbete till stöd för det praktiska arbetet på dessa områden är en angelägen uppgift.

I sammanhanget bör också nämnas, att det finns skäl att pröva och studera hur socialvård och sjukvård kan stödja arbetet i organisationer och på arbetsplatser genom hälsoupplýsning, rådgivning, kompletterande individuellt stöd etc.

Det bör f. ö. vara en central uppgift att i medlemsländerna utveckla effektiva former för samordnade sociala och medicinska insatser i förebyggande och behandlande syfte. Problemens sammansatta natur motiverar att samverkansfrågorna prioriteras. Slagsida åt det medicinska hållet bör undvikas.

Till målgrupper som bör uppmärksammas i forskning- och utvecklingsarbetet hör ungdomar, vissa yrkesgrupper och personer som berörs av företagsnedläggelser och andra strukturella förhållanden på sina hemorter.

Stora grupper av lågutbildade ungdomar befinner sig i en utsatt situation. Ungdomsarbetslöshet, bostadsbrist och konsumtionstryck bidrar till olika former av ungdomsoro. Problemen är mer eller mindre framträdande i medlemsländerna. Studier av ungdomarnas situation och diskussioner om vad en konstruktiv "ungdomspolitik" kan innebära bör ha stort intresse i det förebyggande arbetet.

Vad gäller behandlingssidan vill FSS främst peka på behovet av utveckling och utvärdering av metoder för samordnade sociala och medicinska insatser. Samordnat nordiskt utvecklingsarbete med denna inriktning bör ge värdefullt underlag för erfarenhets- och kunskapsutbyte vid återkom-

mande nordiska seminarier för social och medicinsk personal. Dokumentation från sådana seminarier bör kunna nyttiggöras i fortbildningen i respektive land.

Örebro den 18 juni 1980.

För Föreningen Sveriges socialchefer

Willy Karlsson

Ordförande

Svensk sjuksköterskeförening har i skrivelse den 11 april 1980 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Sveriges farmaceutförbund:

Förbundet delar uppfattningen att missbruk av alkohol, narkotika och psykofarmaka hör till vår tids stora problem och vill framhålla att det klart dominerande missbruket gäller alkohol. Åtgärder mot detta måste därför prioriteras. Vi ställer oss positiva till tanken om ett vidgat nordiskt samarbete men känner en viss tveksamhet till stora samnordiska projekt. Arbetet torde kunna bedrivas mest effektivt och skyndsamt i respektive land med erfarenhetsutbyte mellan länderna under arbetets gång.

4.1. Förebyggande åtgärder

Gällande regler och praxis beträffande *förskrivning av läkemedel* föreslås bli uppstramade. Förbundet avvisar detta förslag då vi anser att denna typ av åtgärder vanligen drabbar dem som legalt behöver dessa läkemedel. Den "propaganda" mot tunga analgetika och vissa psykofarmaka som förekommer från tid till annan har visat sig ofta leda till en betydande underdosering i det *legala* bruket av läkemedlen. Vi ser detta som synnerligen allvarligt inte minst vad gäller användandet av narkotiska analgetika i terminalvård. Förbundet anser således att gällande förskrivningsregler bör behållas. De medger en legal användning av de aktuella läkemedlen utan nämnvärda överdrifter. Därutöver bör informationen till förskrivarna utökas vid behov.

Förbundet anser således att insatserna på det förebyggande området bör koncentreras till alkoholsidan. Några förslag till sådana åtgärder ges dock inte i förslaget. Detta är delvis förståeligt då det är betydligt svårare att reglera tillgängligheten av alkohol än av läkemedel, som ju redan omfattas av ett detaljerat regelsystem. Det vore dock, enligt förbundet, beklagligt om detta faktum fick styra kommande insatser.

4.2. Behandlingsinsatser

Behandlingsinsatserna är i dag helt otillräckliga. Förslaget om en ny medicinsk specialitet för läkare i ämnet "behandling av rusmedels toxikologiska verkningar" är intressant och kan förmodligen innebära att fler vill ägna sig åt missbrukarvård. Det bör emellertid framhållas att de toxikologiska kunskaperna redan idag är goda och att de sociala problemen kring rusmedlen utgör den tunga biten. Det mest väsentliga är därför, enligt förbundet, att förstärka social- och distriktläkarnas socialmedicinska kunskaper i behandling av missbrukare. Decentraliserade behandlingsinsatser i primärvården måste vara det effektivaste sättet att nå ut till de vårdbehövande.

Självfallet bör all sjukvårdspersonal få viss undervisning i hithörande frågor under sin utbildningstid.

4.3. Informationsinsatser

Ett intensifierat arbete i *varje* land på rusmedelsupplysningens område är av stor betydelse. Samnordiska erfarenheter utbytes efter hand.

5. Sammanfattning

Förbundet vill tillstyrka det framlagda rekommendationsförslaget och särskilt framhålla att åtgärder måste vidtagas skyndsamt.

Stockholm den 17 juni 1980

Centralstyrelsen för
Sveriges farmaceutförbund

Elisabet Pallin

Nykterhetsrörelsens landsförbund, NLF:

NLF hälsar med tillfredsställelse förslaget om ett utbyggt samarbete i Norden för att inom olika områden söka komma tillrätta med de allvarliga tendenser som finns till en ökad utbredning, med åtföljande konsumtion, av olika rusmedel.

Det är värdefullt att de nordiska länderna har möjligheter och resurser till enade aktioner för att motverka drogkonsumtion. De av motionärerna föreslagna områdena för samarbete har begränsats till förebyggande åtgärder, behandling och information, varav det sistnämnda inte, enligt vårt förmenande, kan skiljas från den första delen om prevention. Dessa tillstyrks av NLF liksom betoningen av att ett helhetsperspektiv bör anläggas på missbruket och konsumtion av alkohol, övrig narkotika och psykofarmaca.

NLF vill dock framhålla att resonemanget om helhetssyn inte får innebära att man åsidosätter kraftfulla åtgärder mot alkoholen, som ju har en åtskilligt mera rotad tradition i våra nordiska länder. Det förekommer nämligen alltför ofta att drogdebatten utelämnar alkoholen, som ju till syvende og sidst är vårt överskuggande problem.

Vi vill kraftigt understryka att för att effekterna av de tre nämnda områdena skall bli tillräcklig måste de förebyggande åtgärderna innehålla en konstruktiv och framsynt lagstiftning, som bland annat tar sikte på att begränsa tillgång och i övrigt vara inriktad på konsumtionsbegränsning.

Detta tangeras i motionärernas förslag och vi tror att effekterna av olika konsumtionsbegränsande åtgärder skulle vara ett viktigt arbetsfält för den nordiska drogforskningen.

När det gäller forskning är det väsentligt att markera att det redan nu finns en stor kunskap om alkoholens effekter på såväl individ som samhälle. Forskning har också bedrivits för att belägga de samhällsekonomiska konsekvenserna av alkoholbruk. Även om en viss oenighet föreligger om hur stort det ekonomiska bortfallet är, så är alla seriösa forskare eniga om att det kan räknas i miljarder.

Det borde därför inte saknas forskningsunderlag för rekommendationer till de enskilda medlemsländerna, även om det ständigt kommer nya områden där exempelvis alkoholen trängt in och som kan bli föremål för forskningsinsatser.

NLF tillstyrker en ökad insats på behandlingsområdet. Förslaget om inrättande av en ny specialitet om berusningsmedlens toxikologiska effekter ges en hög prioritet, liksom en utbyggd och förbättrad utbildning av berörd sjukvårdspersonal. De redan nu verksamma tillförsäkras erforderlig fortbildning inom rusmedelsområdet.

NLF delar motionärernas önskan om att etermedia i framtiden skall kunna användas vid information i samhällsangelägna frågor. De hittillsvarande exemplen är åtminstone i Sverige mycket begränsade.

Det är dock inte helt säkert att en gemensam information via Norddivisionen har några stora fördelar. Skillnader i lagstiftning och begreppsdefinitioner kan lätt skapa oönskade effekter.

I det internationella perspektivet har majoriteten av de nordiska länderna goda erfarenheter av sin förda alkoholpolitik. Denna borde med framgång kunna "exporteras" till länder som under senare år litet yrvaket konstaterat att det förekommer alkoholskador i det egna landet.

WHO:s rapport nr 45/1979 "Alkoholbetingade problem" ger ju ett starkt stöd åt den restriktiva alkoholpolitik som förts i de nordiska länderna, bortsett från Danmark, då man talar om begränsningar i produktion och försäljning.

Denna rapport borde vara vägledande på alkoholområdet för de nordiska ländernas agerande på det internationella planet.

Gentemot övriga rusmedel bör självklart en mycket restriktiv inställning

intas och beträffande de narkotikaklassificerade preparaten bör Nordiska rådet verka för att en generalplan upprättas för att göra Norden till en narkotikafri zon.

Stockholm den 25 juli 1980

För Nykterhetsrörelsens landsförbund

Eric Enlund

Ordförande

Kjell-Ove Oscarsson

Sekreterare

Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare (RFHL):

Vi är naturligtvis helt eniga om grunden för medlemsförslaget: det behövs ett intensivare samarbete mellan de nordiska länderna.

Det är mer som förenar än som skiljer de nordiska länderna när det gäller ekonomi, social miljö, levnadsstandard, drogkultur, etc. Detta gör att ett bra samarbete snabbt kan leda till att olika insatser vad gäller vård, behandling, restriktioner m. m., direkt kan jämföras mellan länderna.

Några synpunkter i korthet:

1. Vilka erfarenheter finns i Norge av en restriktiv psykofarmakaförskrivning. Enligt uppgifter som vi fått har man i Norge inte ett så utbrett legalt missbruk som i övriga nordiska länder.

Vi tror att huvuddelen av det "legala missbruket" kan angripas med hjälp av restriktioner mot läkemedelsindustri och läkare.

Ta fram erfarenheterna från Norge. Pröva dem i Sverige.

2. Vilka erfarenheter finns av alkoholpolitiken på Färöarna?

3. Vi anser ej att de stora bristerna inom exempelvis narkomanvården ligger i dåligt utbildade läkare eller att det skulle behövas "ny medicinsk specialitet" kring missbruksbehandling.

Sjukvården kan ge vård mot missbrukets komplikationer samt medverka vid svårare avgiftningar. Övrig behandling skall ske utanför sjukvården. Missbruk är ett politiskt/socialt problem och skall handhas som sådant.

4. Se till att olika typer av rapporter kring vård och behandling sprids i Norden! Ta fram medel till detta! RFHL har lärt mycket av exempelvis Solliakollektivet och Utesektionen (Oslo) i Norge och har i övrigt ett stort samarbete med olika institutioner. Vi anser att sådant utbyte är mycket värdefullt.

Från Sverige bör speciellt uppmärksammas att sprida information kring vår familjevård av unga och vuxna narkotikamissbrukare samt vår § 34-

verksamhet. Denna verksamhet är relativt unik och dessutom mycket framgångsrik.

RFHL är motståndare till tvång mot vuxna narkotikamissbrukare inom ramen för socialvårdslagstiftningen och menar att det tvång som många gånger är nödvändigt vid rehabilitering av narkotikamissbrukare bör ske via behandling enl § 34, föreskrifter från domstol, o. d.

5. Arrangera snabbt seminarier kring förebyggande drogarbete. Erfarenheter från uppbygget av "slå-tillbaka"-grupper i Sverige, ungdomsorganisationernas aktioner mot droger, m. m.

Det är ingen tvekan om att ungdomsorganisationer m. fl. kan skapa sådan motkraft mot exempelvis haschet att detta slås ut som massdrog. Men då måste samhället dels ge organisationerna hyggliga medel och dels ställa upp och lagstifta bort torftiga ungdomsmiljöer, knarkreklam, ungdomsarbetslöshet, m. m. Uppmärksamma att kampen mot droger aldrig kan bli opolitisk! Ingen drogkamp blir framgångsrik utan att drogerna ses i sitt politiska sammanhang.

6. Informationen om droger i Norden är alltför mycket inriktad på medicinska skadeverkningar. Visst skall vi alla med kraft understryka att exempelvis cannabis är mycket farligt men denna kunskap leder inte automatiskt till minskad konsumtion. De viktigaste argumenten mot droger ligger på det sociala planet, dvs. drogerna påskyndar den utslagning som finns i samhället, och det ligger profiter av gigantiska mått bakom all droghantering från heroinlikor till statens alkoholskatter. Att t. ex. högerfalangisterna i Libanon kontrollerar en stor del av cannabishandeln och finansierar sin svarta politik med hjälp av dessa knarkpengar är fakta som väger tungt i propagandan mot haschet.

Till sist bör Nordiska rådet uppmärksamma följande:

Merparten av all narkotika smugglas in i Norden. Förstärkta insatser vid gränserna skulle öka upptäcktsrisken och minska tillgången på narkotika. Detta skulle snabbt höja priserna och minska tillgängligheten bland ungdomen. I dag sker en strikt kontroll av utlänningar som ser ut som utlänningar vid gränserna. Vi tvekar inte att beteckna detta som en rasistisk politik. Det borde inte vara omöjligt att kontrollera samtliga passerande.

Nordiska rådet bör med kraft agera så att inte polis eller andra myndigheter som nu i Sverige agerar så att ett främlingshat stimuleras (se exempelvis pressmeddelande nr 15/1980 från rikspolisstyrelsen där man använder etniska och politiska stämplor på stora invandrargrupper).

Det är naturligtvis helt tokigt att färjetrafiken mellan flera nordiska länder skall vara beroende av att folk förgiftar sig med droger. Om ni inte förbjuder eländet helt så skall ni naturligtvis skattebelägga det på normalt sätt.

Från Helsingör i Danmark pågår en ofantlig haschtrafik till Sverige. RFHL i Helsingborg har krävt att danska myndigheter ingriper mot detta. Inget har skett, polisen är tvärtom nöjd i Helsingör, och RFHL har gjort framställan till UD i saken.

Varje ledamot av Nordiska rådet kan följa turen Helsingborg–Helsingör: Ta en promenad till Bodegan i Helsingör och köp billig cannabis. Ta färjan tillbaka till Sverige. Ni behöver inte varsko polis eller tull i förväg varken i Sverige eller Danmark. Någon risk att ni skulle åka fast finns nästan inte.

Stoppa detta elände snabbt. Begriper inte danskarna detta så får väl Sverige ta i med kraft.

RFHL önskar den svenska delegationen framgång i arbetet med att bekämpa drogerna.

Stockholm den 14 augusti 1980

Åke Setreüs
Förbundssekreterare

Medlemsförslag

om begränsning av införseln av alkohol vid båt- och flygresor samt av utskänkning av alkohol i samband med offentlig representation

(Väckt av Ashjørn Haugstvedt, Bror Lillqvist, Asser Stenbäck och Sten Söderström)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska rådet, trafikutskottet:

Trafikutskottet har uppfattat sin uppgift på så sätt, att det bör avge yttrande om frågeställningar som har betydelse med hänsyn till trafikutskottets eget verksamhetsområde och därför inte ansett sig böra taga ställning till den under punkt 1 b berörda frågeställningen.

Trafikutskottet får i ärendet avgiva följande yttrande: Trafikutskottet är medvetet om att den ökade konsumtionen av alkohol i de nordiska länderna har medfört allvarliga problem. Utskottet finner emellertid, att ökningen av alkoholkonsumtionen främst härrör av orsaker som den allmänna samhällsutvecklingen, standardhöjningen, en ökad rörlighet för alla medborgare och en uppluckring av traditionella beteendemönster. Det är inte påvisat, att de i medlemsförslaget påtalade faktorerna skulle utgöra den huvudsakliga orsaken till den oroande alkoholpolitiska utvecklingen. De åtgärder, som är påkallade i syfte att försöka vända denna utveckling i en fördelaktigare riktning är därför enligt trafikutskottets uppfattning mera alkoholpolitiska och socialpolitiska än sådana som tar sikte på trafiken.

Trafikutskottet anser, att de nu gällande reglerna för avgiftsfri införsel av alkohol i Norden utgör en del av ett internationellt system, som inte ensidigt kan uppsägas från nordisk sida utan allvarliga konsekvenser för nordiska trafikförbindelser mellan de nordiska länderna och på till andra länder riktade rutter. Det skulle också skapa en i konkurrenshänseende ogynnsam situation för nordiska redare i jämförelse med utomnordiska redare inom trafiken mellan nordiska hamnar och utomnordiska hamnar. Betydande försämringar av trafikförbindelserna kunde förväntas och som en följd därav avsevärda sysselsättningssvårigheter för förhållandevis stora kategorier nordiska medborgare med hänsyn till att trafiken och turismen är branscher, som har stor betydelse i sysselsättningshänseende.

Trafikutskottet ser sålunda den aktualiserade frågeställningen företrädesvis mot bakgrund av de nordiska ländernas avhängighet av den omgivande världen och internationella överenskommelser och förhållanden och finner därför, att försök att stävja olägenheter som den avgiftsfria införseln av alkohol medfört bör göras i internationella sammanhang, icke genom ensidiga restriktioner på nordiskt plan. Genom ett enigt uppträdande från de nordiska ländernas sida är det möjligt att resultat kunde uppnås på internationellt plan med gynnsamma verkningar också på nordiskt plan som en följd.

Med stöd av vad ovan anförts får trafikutskottet såsom sitt yttrande föreslå, att i anledning av medlemsförslaget måtte, till de delar det behandlats av utskottet, antagas följande rekommendation:

Nordiska rådet rekommenderar regeringarna i de nordiska länderna att genom ett samfällt uppträdande på internationellt plan söka verka för ökade restriktioner i fråga om den avgiftsfria införseln av alkoholvaror inom den internationella samfärdseln i syfte att stegvis avveckla den ifrågavarande införseln.

Oslo den 3 november 1980

Marjatta Väänänen
Ordförande

BIHANG I

Avvikande mening

Med hänsyn till tryggheten av en bättre servicenivå inom trafiken finner vi medlemsförslaget och även utskottets strävan att avskaffa alkoholförsäljningen i trafikmedlen befogad.

Vi anser dock, att man borde försöka nalkas detta syftemål genom gemensamma åtgärder mellan de nordiska ländernas regeringar utan att binda sig för mera vittomfattande sammanhang. Med avvikelse från trafikutskottets motivering finner vi dessutom att alkoholkonsumtionens ökning främst har föranletts av lagändringar, åtminstone för Finlands vidkommande.

Oslo den 3 november 1980

Sakari Knuutila

Anne-Lise Steinbach

BIHANG 2

Et mindretal (Karen Dahlerup Andersen og Egon Jensen) ønsker ikke at udtale sig om trafikforbindelsers beståen eller ikke-beståen ved bortfald af afgiftsfri salg. Dette er ikke et problem for trafikudvalget.

Mindretallet erkender at det øgede forbrug af alkohol i de nordiske lande har skabt alvorlige problemer. Vi mener imidlertid at det øgede alkoholforbrug først og fremmest er forårsaget af den almindelige udvikling i samfundet, en forhøjelse af levestandarden, borgernes mulighed for at rejse og en ændring af det traditionelle adfærdsmønster. Det er ikke påvist, at de i medlemsforslaget nævnte faktorer skulle udgøre hovedårsagen til den uro-vækkende udvikling i alkoholforbruget.

Under henvisning hertil vil mindretallet foreslå at medlemsforslaget ikke må give anledning til videre tiltag.

Oslo, den 3. november 1980

Karen Dahlerup Andersen

Egon Jensen

Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning:

Till utlåtandet ansluter sig ett säryttrande av nämndens danska medlemmar (*se Bihang*).

I medlemsförslaget refereras resultat från en finländsk undersökning enligt vilken mängden införd turistalkohol i Finland mellan åren 1969 och 1976 tredubblades samtidigt som den registrerade konsumtionen ökade med 150% (Simpura 1977). Turistalkoholens andel av totalkonsumtionen ökade med andra ord under ifrågavarande period i Finland. Samma studie visar, att det är fråga om betydande kvantiteter. År 1976 uppgick den sålunda i Finland till 1,2 miljoner liter ren alkohol. Enligt beräkningar gjorda i Norge har man uppskattat den skattefria alkoholen år 1977 till c:a 1 miljon liter ren alkohol (Brun-Gulbrandsen 1979). Även om motsvarande beräkningar inte funnits för de övriga länderna kan man på basen av den ökade turismen anta, att turistalkoholen i gemen ökar i betydelse. I vilken mån turistalkoholen ersätter skattebelagd alkohol eller utgör tilläggskonsumtion har inte klart dokumenterats, men erfarenheterna från alkohol-forskning om betydelsen av prisnivån pekar i riktning mot tilläggskonsumtion.

Förutom att turistalkoholen kvantitativt har kommit att spela en viss roll kan den också bidra till att skapa nya behov och nya alkoholvanor. I de länder där sänkandet av totalkonsumtionen är en av alkoholpolitikens huvudmålsättningar och begränsning av tillgängligheten, speciellt reglerandet av priser, det huvudsakliga medlet, torde den skattefria alkoholen te

sig som en besvärlig inkonsekvens. Den illustrerar att de ekonomiska faktorerna även i Norden tillåts spela en stor roll vid alkoholpolitikens utformning. Turismen och turistalkoholen är ett historiskt sett rätt nytt fenomen och därför kan enligt nämndens uppfattning restriktioner mot turistalkoholen inte komma att ha sådana negativa drag som restriktioner stundom har, dvs. angripa något som är djupt kulturellt förankrat.

Detta samt det faktum att alkoholhandeln och alkoholkonsumtionen i stort följer internationella trender anser nämnden vara motiv nog för att både på nordisk och internationell nivå vidta åtgärder för att begränsa omfattningen av försäljningen av turistalkohol.

Om representationsalkoholen finns få undersökningar. En fingervisning om förhållandena i Finland ger Partanens studie (1969) enligt vilken representationens andel av restaurangernas omsättning år 1968 uppgick till 22 %, i restauranger med bättre standard till hela 53 %; hälften av dessa kan beräknas utgöra just alkoholkostnader. Vilken ställning alkoholen intar i den offentliga representationen torde däremot inte närmare ha analyserats.

Nämnden anser, att frågan om representationsalkoholen kan göras till föremål för övervägande dels ur alkoholpolitiskt perspektiv – med sikte på begränsning av alkoholens tillgänglighet – men även ur moraliskt och ideologiskt perspektiv. Att man i Sverige redan är i färd med att införa långtgående begränsningar på detta område kan komma att påverka opinionsläget nationellt men också i de andra nordiska länderna.

Helsingfors den 30 juni 1980

Kettil Bruun

Ordförande

Pia Rosenqvist
Forskningssekreterare

BIHANG

Säryttrande

Der foreligger ikke undersøgelser i Danmark over det samlede merforbrug af alkohol, som finder sted i forbindelse med toldfri indførsel af alkohol. På baggrund af de data, der foreligger om persontrafikken over grænserne samt et studie om "Grænsehandel over den dansk-tyske landegrænse" fra Institut for grænseregionsforskning, er der dog grund til at formode, at turistalkoholen har et vist omfang.

På grund af de transportmæssige udgifter der er forbundet med fremskaffelsen af turistalkohol, vil det oftest for den enkelte forbruger være en mindre del af alkoholforbruget, der kan dækkes ad denne vej. Det er derfor tvivlsomt, om den afgiftsfrie alkohol har nogen betydning for misbrugssituationen i Danmark. Snarere må det formodes, at den afgiftsfrie alkohol indgår i et almindeligt uproblematisk forbrug. En skærpelse af de eksisterende regler for afgiftsfri indførsel af alkohol vil derfor næppe have nogen virkning på misbrugssituationen.

I tråd med dette kan det anføres, at Danmark som et led i harmoniseringsbestrebelsene inden for EF har tilsluttet sig at den nuværende tredøgnregel, der begrænser mulighederne for afgiftsfri alkoholindførsel for personer der har været bortrejst kortere end tre døgn, ændres til en todøgnregel fra 1/1 1981 for helt at bortfalde i 1983. Disse ændringer i tredøgnreglen omfatter dog kun rejser mellem Danmark og øvrige EF lande.

Med hensyn til den i forslaget nævnte begrænsning i alkoholudskænkning ved offentlig repræsentation kan det anføres, at der ikke findes opgørelser over omfanget af dette forbrug. Det er imidlertid opfattelsen, at denne udskænkning er moderat og at den ligesom turistalkoholen ikke medvirker til en forøgelse af misbrugssituationen. Det bør derfor fortsat være op til den enkelte myndighed at afgøre, om der skal finde alkoholudskænkning sted ved offentlig repræsentation, idet der dog altid bør sørges for et alkoholfrit alternativ.

Helsingfors, 30 juni 1980

H. E. Knipschildt Andreas Sørensen Jógvan Petersen

Nordisk Turisttrafikkomite:

Nordisk Turisttrafikkomite skal innledningsvis uttale at det foreliggende forslag om restriksjoner på avgiftsfritt salg av spiritus ombord på fly og skip etter vår mening skyter over målet og uttrykker et overdrevent syn på dette salgs betydning for *socialpolitikken*. Derimot innebærer evt. nye restriksjoner et urimelig avbrekk i forbrukernes internasjonalt aksepterte personlige rettigheter som har vært praktisert i årevis. Det skal ytterligere presiseres at det er den lille manns ("Medel Svensson's") rettigheter man hermed anfekter.

Ut fra et *trafikkalt/trafikkøkonomisk synspunkt* vil nye restriksjoner på det avgiftsfrie spiritussalg ombord på fly og skip kunne få katastrofale følger og NTTK advarer derfor på det kraftigste mot gjennomføringen av medlemsforslaget A. 580/s.

Både via Nordisk Råd och Nordisk Ministerråd arbeides det energisk på å fremme den internordiske samtrafikk og det personlige samkvem mellom nordboerne. En slik trafikkutvikling er muligjort i løpet av de senere år ved oppbyggingen av et utstrakt rutenett til sjøs og i luften til fremme av person/bil/buss/frakt/trailertrafikken innenfor – og til og fra Norden. Ikke minst *fergerutene* opprettholder et transportapparat som er helt avgjørende for hele næringslivet, såvel for handel/eksport som for den personlige kontakt mellom de nordiske land.

Da det avgiftsfrie salg ombord antas å dekke over 1/3 av rederienes inntekter på årsbasis vil evt. restriksjoner og nedgang i dette salg måtte kompenseres med høyere billett- og fraktrater, som i sin tur uvegerlig vil medføre redusert trafikk av personer og gods. Dette vil igjen ubønnhørlig

medføre at rederiene ikke kan gjennomføre sine nåværende ruteopplegg – eller at de i det hele tatt ikke kan overleve.

Konsekvensene vil dypt berøre hele næringslivet og personsamkvemmet i Norden. De fleste av Nordens førende turistområder er avhengige av skips- og flytrafikken. Risikoen for økonomisk svikt og arbeidsledighet vil være overhengende for turistbedriftene i landdistriktene. Men ringvirkningen når ennå lengere ut i samfunnssystemet. Bl.a. vil et ømtåelig lokalsamfunn som Åland bli fundamentalt skadet ved nedsatt trafikk-samkvem med Finland og Sverige hvis de foreslåtte restriksjoner blir satt i verk. Her kan så alvorlige konsekvenser som avfolkning oppstå.

Nordisk Turisttrafikkomite må understreke de alvorlige og vidtrekkende konsekvenser evt. restriksjoner i det avgiftsfrie salg ombord i skip og fly vil kunne få. Samtidig vil vi peke på at en mer konsekvent overholdelse av gjeldende bestemmelser administrert av rederiene og tollmyndighetene i fellesskap nok vil kunne redusere evt. utglidninger. Ytterligere er det nærliggende å peke på en harmonisering av reglene for det avgiftsfrie salg i de nordiske farvann vis a vis de tilsvarende regler som gjelder innenfor det europeiske fellesmarked.

København, 17. juni 1980

For Nordisk Turisttrafikkomite

Björn Pahle

Nordiska tulladministrativa rådet:

Man har önskat, at NTR avgiver yttrande om förslaget. Det är tuldirektörernas mening, att varje lands centraladministration torde avgiva yttrande om denna frågan. Ett gemensamt yttrande från NTR avgives därför inte i saken.

Reykjavík den 13 juni 1980

För Nordiska tulladministrativa rådet

Björn Hermannsson

Handelskamrarna i Danmark, Finland, Norge och Sverige:

Under åberopande av såväl alkoholpolitiska som grundläggande rättviseskäl utmynnar ifrågavarande förslag i önskemål om skyndsamt utredning angående "ytterligare begränsning av tullfri införsel av vin och sprit vid flyg- och båtresor inom Norden" samt i önskemål om att de nordiska

ländernas regeringar på det internationella planet skall verka för "skärpta restriktioner vad beträffar rätten att tullfritt införa skattefria spritdrycker vid flyg- och båtresor".

De frågeställningar som berörs i medlemsförslaget har varit och är fortlöpande föremål för behandling inom de enskilda nordiska ländernas parlament och förvaltningar. Som exempel kan nämnas att man i Norge inom ramen för ett särskilt program om alkoholpolitiken behandlat frågan om tullfri införsel av vin och sprit vid flyg- och båtresor. I Sverige har vidare ett särskilt interdepartementalt samordningsorgan fått i uppgift att med förtur utreda möjligheten att begränsa skattefri införsel av alkoholdrycker till Sverige samtidigt som frågan varit föremål för utskottsbehandling i riksdagen.

I samband med att förslagen rörande ytterligare begränsning av skattefri införsel m. m. tagits upp till behandling har dessa mötts av en mycket omfattande kritik främst från rederihåll. Denna kritik har tagit sikte på de transporttekniska bieffekter som en inskränkning i införsel- och provianteringsbestämmelserna skulle medföra. Sjöfartsintressena hävdar sålunda att en avveckling av den nuvarande skattefria införseln och provianteringen skulle medföra att praktiskt taget all nordisk färjetrafik skulle drabbas av mycket allvarliga ekonomiska svårigheter (hälften av bil- och passagerarfärjornas bruttointäkter hänför sig till försäljning av obeskattade varor i fartygens butiker och restauranger). I ett sådant perspektiv ökar också, har det framhållits, möjligheten för rederier i tredje land att – bl. a. genom lägre drift- och kapitalkostnader – på sikt eliminera nordisk färjesjöfart, något som utgör ett akut hot mot de dryga 20 000 anställda som är direkt sysselsatta i färjenäringen i Norden. Även om kritiken främst avser förhållandena för färjerederierna har också från flyghåll uttalats tveksamhet beträffande en avveckling av den skattefria försäljning som flygbolagen sörjer för. Också internationella förhållanden har åberopats i kritiken mot förslagen.

De nordiska handelskamrarna är klart medvetna om de många gånger mycket allvarliga problem som en ökande alkoholkonsumtion skapat i de nordiska länderna. Organisationerna ser därför med tillfredsställelse på det ökade intresse som politiker visar detta problemområde.

I detta arbete är det emellertid ytterligt angeläget att också beakta de effekter som – i och för sig önskvärda – alkoholpolitiska insatser kan få på andra samhällssektorer. Enligt organisationernas mening framstår det som uppenbart att en avveckling av den skattefria införseln och provianteringen – som endera leder till starkt försämrad trafikservice innefattande nedläggning av färjerutter eller en stark beroendeställning till tonnage från tredje land – mycket snart kan leda till oacceptabla störningar i hela det nordiska transportarbetet inom utrikeshandeln. Effekterna blir därmed långt mer allvarliga än vad hittills framgått av debatten. Med det starka beroende av utrikeshandeln som präglar de nordiska ländernas ekonomier

är försämringar i transportfunktionen av här nämnd art helt oacceptabla. Det är även att antaga att vår internationella trovärdighet och vårt kommersiella goda rykte som säkra leverantörer skulle kunna sättas i fråga. De sammanlagda effekterna härav skulle kunna bli mycket långtgående för de nordiska länderna.

Med denna skrivelse vill organisationerna sålunda fästa Nordiska rådets uppmärksamhet på de ytterst allvarliga konsekvenser som en avveckling av den skattefria provianteringen och den skattefria införseln skulle medföra. En förändring av de ifrågavarande bestämmelserna bör således icke ske utan att långtgående hänsyn tas till de transportekonomiska och handelspolitiska realiteter som gör sig gällande såvitt avser främst den internordiska färjesjöfarten. Om de nordiska ländernas ställning på världsmarknaden skall kunna bibehållas kan enligt organisationernas mening de ifrågavarande alkoholpolitiska åtgärderna icke genomföras. I vart fall bör sådana åtgärder inte tillgripas annat än i ett mycket långsiktigt perspektiv och då endast inom ramen för en europeisk konvention på området med anslutning från samtliga i sammanhanget aktuella länder.

København, Helsingfors, Oslo och Stockholm den 13 oktober 1980

Grosserer Societetets Komite

Oslo handelskammare
som företrädare för de norska
handelskamrarna

Centralhandelskammaren i Finland

Svenska handelskammarförbundet
enligt fullmakt från ovannämnda
organisationer

Lars C. G. Samzelius

Bo Ahnebrink

Nordisk union för alkoholfri trafik (NUAT):

Den samnordiska trafiken med båt och flyg skall naturligtvis i första hand bedömas med hänsyn till transportnyttan. Ett sådant synsätt ger inget utrymme för att båtar, flygmaskiner och flygplatser skall försälja avgiftsfria alkoholhaltiga drycker för tullfri införsel i destinationslandet.

Järnvägstrafiken följer strikt de villkor som uppställts för transportaparaterna. Som exempel kan nämnas att tågresenärer mellan Oslo och Stockholm erbjuds i motsats till flygresenärerna inga tullfria inköp av alkoholhaltiga drycker. Det torde aldrig ens ha satts i fråga att järnvägen skall erbjuda en sådan tullfri försäljning.

Den tullfria försäljningen i den nordiska samtrafiken motverkar närmast den nordiska gemenskapen, eftersom gränspassagen med båt eller flyg från ett nordiskt land till ett annat direkt markeras av tullfriheten på de alkoholhaltiga dryckerna.

Motionärerna vill skärpa gällande regler för tullfri införsel av sådana drycker genom krav på bortavaro från hemlandet under tre dygn och minskning av den kvantitet alkohol som nu får införas tullfritt. Emellertid lämnar motionärerna sina förslag som rekommendationer att utredas skyndsamt.

Som motionärerna framhåller har frågor rörande tullfri införsel av vin och sprit behandlats i olika sammanhang i Nordiska rådet. Det är tveksamt om det behövs ytterligare utredningar. Alla argument för och emot denna tullfria införsel av alkoholhaltiga drycker är kända.

NUAT anser därför att Nordiska rådet snarast bör ta slutlig ställning till om den tullfria införseln av alkoholhaltiga drycker är förenlig dels med de nordiska samarbetssträvandena, dels med de åtgärder som i de nordiska länderna vidtas för att begränsa alkoholbruket.

Ett ofta framfört argument mot en avveckling av den tullfria införseln av alkoholhaltiga drycker är att den tullfria försäljningen till flyg- och båtpassagerare är ett villkor för att biljettpriserna skall kunna hållas på rimliga nivåer. Denna argumentering är ohållbar, eftersom den innebär att vinster på alkoholförsäljningen subventionerar en transporttjänst. Det är mycket troligt att båttrafiken mellan t. ex. Finland och Sverige har en överkapacitet, som kan elimineras genom att den tullfria försäljningen av alkoholhaltiga drycker direkt medverkar till ökad resandefrekvens. Skulle förhållandet vara sådant anser NUAT att detta är ett uttryck för att transportnyttan är ett andrahandsintresse och att den trafik som kan uppehållas endast med inkomster från försäljning av alkoholhaltiga drycker, tobaksvaror etc. inte är motiverad.

Inte heller kan det anses förenligt med trafiksäkerhetens krav att lättillgängligt och till lågt pris sälja tullfria alkoholhaltiga drycker till bilförare som överskeppas med båtar.

En djupare analys av frågan om tullfri införsel av alkoholhaltiga drycker för resenärer i nordisk samtrafik torde visa att det saknas motiv för att behålla den. Genom denna införsel försvåras de nationella kontrollåtgärderna över alkoholförsäljningen. Vidare är det skäligen anta att den tullfria införseln av vin och sprit motverkar värdet av nykterhetsfrämjande och nykterhetspolitiska insatser. Det kan inte uteslutas att försäljning på båtarna till bilförare av vin och sprit till låga priser kan bidra till att riskerna i trafiken ökar.

Med åberopande av det anförda får NUAT *anmäla* tveksamhet till motionärernas förslag att utreda frågan om ytterligare begränsning av tullfri införsel av vin och sprit vid flyg- och båtresor inom Norden och *föreslå* att beslut fattas om att förbjuda tullfri införsel av vin och sprit vid flyg- och båtresor inom Norden.

Den av motionärerna väckta frågan att Nordiska rådet skulle rekommendera Nordiska ministerrådet att verka för begränsningar i utskänknings av alkohol vid offentlig representation anser NUAT i första hand bör bli

föremål för nationella överväganden. Inställningen till alkoholbruket växlar i så hög grad i de nordiska länderna att man bör sträva efter åtgärder som kan vinna förankring i den inhemska opinionen. Sådana åtgärder har nyligen vidtagits i Sverige. Nationella beslut om alkoholfri representation biträdades av NUAT. En sådan åtgärd tjänar sannolikt som ett föredöme och kan bli normerande för själva dryckesmönstret. NUAT får således *tillstyrka* motionärernas förslag att Nordiska rådet verkar för begränsningar i utskänknings av alkohol vid offentlig representation.

Vad slutligen beträffar förslaget att Nordiska rådet skulle rekommendera de nordiska ländernas regeringar att på internationellt plan verka för skärpta restriktioner vad beträffar rätten att tullfritt införa skattefria spritdrycker vid flyg- och båtresor *tillstyrks* av NUAT. NUAT hyser uppfattningen att de nordiska länderna i denna fråga bör göra gemensam sak med länder som strävar i samma riktning.

Stockholm den 9 juni 1980

Nordisk union för alkoholfri trafik (NUAT)

Thorleif Karlsen

President

Valeri Surell

Generalsekreterare

Scandinavian Airlines System, SAS:

Mot bakgrund av flera tidigare rekommendationer i Nordiska rådet syftande till nordisk enhetlighet vad beträffar införsel av vin- och spritdrycker konstateras i förslaget till en början, att de skärpta bestämmelser, som infördes under 1960-talet, snart luckrats upp under årtiondet därefter. Enligt förslagsställarnas uppfattning talar därför vägande skäl för att en skärpning av nuvarande införselregler bör ske. Därefter framhålles, att en begränsning av den tullfria kvantiteten vin- och starksprit vid flyg- och båtresa inte i betydande omfattning påverkar totalkonsumtionen av alkohol i respektive land.

Vi vill i det sammanhanget passa på tillfället att understryka, att vår uppfattning till och med är den, att totalkonsumtionen inte alls påverkas av de relativt sett ringa mängder alkohol, som införs i samband med flygresor. I förslaget anges därför, att mycket talar för att resenärerna via turistalkoholen introduceras för nya varor.

Vi menar, att påståendet är illa underbyggt, när det gäller de passagerare som reser med reguljärt flyg. Skälen härtill borde vara uppenbara. De reguljära flygbolagens passagerarunderlag utgörs i huvudsak av affärsresande.

Som avgjørende motiv for ett gjennomførende av forslaget anges såväl alkoholpolitiske som grunnleggende rettvisekål.

I tillegg till vad ovan framhållits finns här anledning att upprepa, att ingenting underbygger ens en misstanke, att alkoholkonsumtionen skulle påverkas av en skärpning av nuvarande regler såsom föreslagits. Lågg dårtill det förhållandet, att människor av kånda skål garna inte kan flyga till annat nordiskt land enkom för att komma i åtnjutande av råtten att tullfritt införa vissa alkoholmångder.

SAS ställer sig åven frågande till varför resenärer mellan de nordiska lånderna ur denna synpunkt skulle sårbehandlas jämfört med övriga internationella resenärer, något som synes strida mot de i motionen anförda rettvisekålen. Ur en rent praktisk synpunkt skulle ett gjennomførende av forslaget skapa behov av en kraftigt ökad kontrollverksamhet vid flygplatsaffärerna för att avgrånsa de intranordiska resenärerna från dem, som befinner sig i transit till eller från utomnordiska flyglinjer.

Mot bakgrund av det ovan framförda vill vi med skårpa avvisa forslaget och motiven hårfor som illa underbyggda såvitt gåller det resande, som sker med flyg. Det finns dessutom anledning att framhålla, att sysselsåttningsskål i stållet talar mot en begrånsning av de redan nu anpassade utførselregler, som gåller vid flygresor inom Norden.

Bromma den 6 juni 1980

Scandinavian Airlines System
Passenger Marketing

Bosco Janzon

Skandinaviska transportarbetarefederationen:

Skandinaviska transportarbetarefederationen avvirket sin kongress i Kåbenhavn i dagene 4. og 5. oktober d. å.

Ett av de spørsmål kongressen fikk seg forelagt til debatt var Nordisk Råds forslag til de nordiske lands parlamentariske forsamlinger om skjerpning av restriksjonene på salg av tollfrie varer bl. a. i fergetrafikken.

Kongressen vedtok en uttalelse i denne forbindelse. Ett eksemplar av uttalelsen vedlegges (*se Bihang*).

Federationens medlemmer peker på at det i de nordiske lands fergetrafikk på sjå- og landsiden, anslagsvis er sysselsatt ca. 12–15 000 personer i de fire nordiske land. Omsetningen av tollfrie varer utgjør en betydelig del av det økonomiske grunnlaget for disse arbeidsplasser, og en endring på dette område kan føre til at en større del av disse arbeidsplasser forsvinner.

Den sysselsettings situasjon vi idag har i norden kan lett bli forverret og Nordisk Råd og de nasjonale politiske organ bør være ytterst varsomme med tiltak som kan føre til øket arbeidsledighet.

Skandinaviska Transportarbetarefederationen tar derfor avstand fra de forslag som er reist av Det nordiske Råd.

Oslo, 10. oktober 1980

Skandinaviska transportarbetarefederationen

Henrik Aasarød

Gerd Hohle

BIHANG

Uttalande vid Skandinaviska transportarbetarefederationens ordinarie kongress

Köpenhamn den 4–5 oktober 1980

Kongressen har oppmärksammat Nordiska rådets förslag till de nordiska ländernas parlament att införa restriktioner beträffande tullfri försäljning av varor i bl. a. färjetrafiken.

Om de föreslagna restriktionerna genomföres kommer detta att få överskådliga konsekvenser beträffande sysselsättningen för såväl ombord- som landanställda inom färjetrafiken. Inom denna verksamhet arbetar en mycket stor andel av organisationens medlemmar.

Ett beslut i denna riktning kommer också att få negativa konsekvenser för turismen, biljettpriiser m. m.

Kongressen tar starkt avstånd från Nordiska rådets förslag och uppmanar de nordiska ländernas parlament att ta bestämt avstånd från Nordiska rådets förslag.

Nordiska polisförbundet (NPF):

NPF:s enskilda medlemmar kommer i stor utsträckning i sin yrkesutövning i kontakt med alkoholmissbrukets negativa verkningar för såväl den enskilde missbrukaren, hans eller hennes familj och omgivning som för samhället i dess helhet. Det är därför för oss naturligt att medverka till åtgärder som är ägnade att motverka alkoholmissbruk. Vi anser också nordisk enhetlighet på området eftersträvansvärd.

NPF:s arbetsutskott kan trots denna grundinställning inte instämma i förslagsställarnas uppfattning att alkoholmissbruket ökat enbart av den anledningen att flera fått del av tullfriheten. Inte heller anser vi det styrkt att införseln av tullfri alkohol på ett påtagligt sätt negativt påverkat alkoholvanorna. Den ökade frekvensen av turistresor till andra länder och främmande kulturer torde ha betytt mera för en sådan utveckling.

Eftersom resor till andra länder med möjlighet till tullfria inköp inte bara av alkohol utan även av tobak, parfym och en rad andra lyx- och

konsumtionsvaror endast är förbehållna en del av folket, kan inte heller förslagsställarnas rättviseskäl anses särskilt starka som argument för ändrad lagstiftning på området. En skärpning av kravet på bortavarotiden för rätt till införsel av tullfria varor bidrar således inte till att ta bort de påstådda orättvisorna.

NPF:s arbetsutskott anser därför de av förslagsställarna anförda skälen för en begränsning av rätt till införsel av vin och sprit vid flyg- och båtresor inom Norden inte vara av den tyngden att de motiverar en ny utredning av berörda frågor.

NPF:s arbetsutskott ser positivt på att offentliga myndigheter – liksom enskilda företagare och institutioner – begränsar utskänkningen av alkohol vid representation. Vidgad information – både alkoholpolitisk och samhällsekonomisk – kan sannolikt ge positiva effekter i önskad riktning.

Stockholm den 20 maj 1980

Nordiska polisförbundet

Arbetsutskottet

Sture Wendin

Förste ombudsman

Nordisk Tolltjänstemanns Organisasjon hänvisar i skrivelse den 20 juni 1980 till yttranden från Svenska tulltjänstemannaförbundet, Norsk tollförbund, Tullimiesliitto r.y. samt Den danske Toldtjens Forening, Dansk Toldtjenestemandes Forbund (se nedan).

Nordiska godtemplarrådet (NGR):

Vi noterar med tillfredsställelse förslaget och hoppas att Nordiska rådet antar det, samt att det verkligen prioriteras av Nordiska ministerrådet. Vi anser att målsättningen måste vara att den tullfria spriten skall bort, även om man måste ta det i etapper.

Vid ett flertal tillfällen har NGR antagit uttalanden med krav om den tullfria spritens avskaffande, nu senast i anslutning till en nordisk godtemplarkurs i Island 21–30 juni (se *Bihang*).

Älvsbyn den 8 september 1980

Nordiska godtemplarrådet

Sixten Pettersson

Ordförande

Berit Engqvist
Generalsekreterare

Pressmeddelande

– Den skattefria spriten på färjor och flygplan mellan våra länder borde snart förbjudas. Det säger Sixten Pettersson, ordförande i Nordiska godtemplarrådet, som är ett samarbetsorgan för ett dussin riksorganisationer inom nykterhetsrörelsen i samtliga nordiska länder.

– Vi har länge framhållit det olämpliga i ett alkoholbruket uppmuntras och att nya grupper riskerar dras in i alkoholkonsumtion. Det här är en viktig fråga för Nordiska rådet, menar Sixten Pettersson, och den borde kunna lösas i samförstånd. Denna fråga och liknande har diskuterats vid en allnordisk kurs i Island där man samlat 120 deltagare från de anslutna länderna.

Ungdomarna på kursen har med skärpa sagt ifrån att det nordiska drogforskningsinstitutet måste intensifiera forskningen kring drogernas inverkan på ungdomens livsvillkor.

Den 24 juni 1980

Danmark**Indenrigsministeriet:**

Der findes ikke undersøgelser, som nærmere belyser den toldfrie indførsels indflydelse på alkoholforbruget og dets skadevirkninger her i landet. Det er imidlertid opfattelsen, at mulighederne for toldfri indførsel af vin og spiritus i forbindelse med båd- og flyrejser inden for Norden og i øvrigt i det hele taget allerede efter de gældende regler er ret begrænsede, således at denne toldfrie indførsel ikke kan antages at have indflydelse på misbrugssituationen her i landet. Det skal anføres, at ministeriet for offentlige arbejder har gjort indenrigsministeriet opmærksomt på, at de gældende regler for toldfri indførsel af alkohol i forbindelse med rejser mellem de nordiske lande er noget strammere end de regler, der gælder for trafikken mellem EF-landene.

Det skal i denne forbindelse bemærkes, at den nærmere sammenhæng mellem totalforbruget og omfanget af alkoholskaderne ikke er nærmere klarlagt, og at skader i forbindelse med alkohol involverer mange andre faktorer end forbrugets størrelse.

Virkningerne af en begrænsning som den foreslåede må derfor anses for tvivlsomme.

Med hensyn til forslaget vedrørende begrænsninger i udskænkningen af alkohol i forbindelse med offentlig repræsentation er det den umiddelbare opfattelse, at gennemførelsen af en sådan form for begrænsning vil harmonere dårligt med indretningen af og den almindelige indstilling i det danske samfund. Uanset at der ikke findes opgørelser over forbruget af alkohol i forbindelse med offentlig repræsentation, er det endvidere opfattelsen, at denne form for udskænkning er relativt moderat, og at en ind-

skrænkning heri ikke vil have nogen indflydelse på misbrugssituationen som sådan. Det må derfor være op til den enkelte myndighed at afgøre, hvornår og i hvilket omfang der udskænkes vin og spiritus, idet der dog også ved offentlig repræsentation altid bør sørges for et alkoholfrit alternativ.

Som det fremgår af foranstående kan en vedtagelse i sin helhed af det omhandlede medlemsforslag i Nordisk Råd ikke umiddelbart anbefales.

København, den 19. juni 1980

P. m. v.

E. b.

Jens Andersen

Sekretær

Ministeriet for offentlige arbejder:

I denne anledning oversendes hermed kopi af skrivelse af 21. maj 1980 fra DSB, til hvilken skrivelse man henviser (*se nedan*).

Endvidere kan oplyses, at en skærpelse af reglerne i forbindelse med flyrejser mellem de nordiske lande vil få indflydelse på specielt Københavns lufthavnsvæsens økonomi. Lufthavnsvæsenet er dog ikke i besiddelse af nærmere oplysninger vedrørende størrelsen af det nuværende salg af toldfri varer til passagerer til de nordiske lande, men efter de foreliggende oplysninger skønnes et totalt bortfald af toldfrit salg i lufthavnen i Kastrup til afrejsende passagerer til de øvrige nordiske lande at ville medføre et provenutab for lufthavnsvæsenet på ikke under 30 mill. kr. årligt gennem formindskede koncessionsindtægter fra bortforpagtningen af den toldfri butik.

I øvrigt giver sagen ikke ministeriet for offentlige arbejder anledning til bemærkninger.

København, den 17. juni 1980

P. m. v.

E. b.

Ebbe Nielsen

Ministeriet for skatter og afgifter:

Bestemmelserne for told- og afgiftsfrihed for rejsende er her i landet fastsat i henholdsvis Rådets forordning (EØF) nr. 1544/69 med senere

ændringer og Rådets direktiv 69/169 (EØF) ligeledes med senere ændringer, samt Rådets direktiv 77/800 (EØF), der hjemler Danmark en særlig undtagelse bl. a. ved rejsendes indførsel af alkoholholdige varer.

Med hjemmel i de nævnte bestemmelser kræves det for afgiftsfri indførsel af spiritus (destillerede drikkevarer og andre spiritusholdige drikkevarer med et alkoholindhold over 22%), at herboende rejsende har opholdt sig mere end 3 døgn uden for toldområdet. Fra 1. januar 1981 nedsættes kravet til opholdets varighed til 2 døgn. For andre alkoholholdige drikkevarer gælder tidsmæssigt alene den begrænsning, at told- og afgiftsfrihed kun indrømmes 1 gang inden for 24 timer.

Forordning 1544/69 og direktiv 69/169 fastsætter følgende kvantitative begrænsninger i fritagelsen for told og afgifter ved indførsel fra tredjelande: spiritus: 1 normalflaske (0,70 til 1 liter) eller hedvin: 2 liter og bordvin (ikke mousserende): 2 liter.

Ved indførsel til Danmark fra et andet EF-medlemsland er kvantiteterne fastsat således: spiritus: 1,5 liter eller hedvin: 3 liter og bordvin (ikke mousserende): 3 liter.

Fritagelserne indrømmes kun personer, der er fyldt 17 år.

For så vidt angår øl kan dette ikke indføres af herboende personer i større mængder end 2 liter, såfremt den indrejsende har opholdt sig mindre end 3 døgn uden for toldområdet.

København, den 16. april 1980

P. m. v.

b.

Preben Fenger

Danske Statsbaner:

Efter forslaget bør der ske en skærpelse af reglerne for indførsel af toldfri vin og spiritus i forbindelse med fly- og skibsrejser mellem de nordiske lande.

Disse regler er i dag noget strammere end de regler, der gælder i trafikken mellem EF-landene og for disse landes vedkommende er der endog tale om at indføre mere liberale regler fra den 1.1.1981.

Inden for EF overvejes det imidlertid at indføre strammere regler for indførsel af toldfrie varer, når en afgiftsharmonisering i EF-landene er gennemført. Det er endnu usikkert, hvornår dette sker, men harmoniseringen vil formentlig ikke blive gennemført inden for de kommende 3 år.

Det er DSBS generelle opfattelse, at reglerne for indførsel af toldfrie varer bør være ens i trafikken mellem de nordiske lande og i trafikken mellem EF-landene, dog muligvis med undtagelse af trafikken på meget

korte strækninger, som f. eks. strækningerne på Øresund mellem Danmark og Sverige, hvor der i dag ikke sælges vin og spiritus til ilandtagning.

En skærpelse af reglerne for indførsel af toldfri vin og spiritus i forbindelse med fly- og skibsrejser mellem de nordiske lande vil ikke få nogen betydning for DSBs økonomi, da DSB i forbindelse med andre nordiske lande alene driver færgetrafik mellem Danmark og Sverige på Øresund, hvor der som nævnt ikke sælges vin og spiritus til ilandtagning.

Opmærksomheden henledes i øvrigt på det noget urimelige forhold, at flypassagerer på f. eks. ruten København—Stockholm afhængigt af længden af opholdet uden for eget land toldfrit kan indføre et vist kvantum vin og spiritus, hvorimod togpassagerer på samme rute ikke vil kunne indføre toldfri vin og spiritus.

Vedrørende forslaget om en begrænsning af udskænkning af alkohol ved offentlig repræsentation mener vi, at det vil være uheldigt med særlige regler på dette område.

Der udvises allerede i dag en vis tilbageholdenhed på dette område, men det kan ikke udelukkes, at der kan forekomme tilfælde, hvor sådanne regler vil kunne virke uforståelige, navnlig hvor der er tale om besøg af udenlandske gæster, der i deres hjemland ikke er kendt med sådanne regler.

For DSB vil det endvidere ved kommerciel repræsentation være belastende at være underkastet andre regler for repræsentation end transportbranchens øvrige udøvere.

I økonomisk henseende anser vi problemet for at være af så ringe betydning for DSB, at særlige regler om begrænsning af udskænkning af alkohol ikke er nødvendige.

København, den 27. marts 1980

Henning Rasmussen

Konsulent

Amtsrådsforeningen i Danmark har i skrivelse den 5 maj 1980 forklarat sig ikke ønske uttala sig i anledning av medlemsförslaget.

Kommunernes Landsforening har i skrivelse den 7 maj 1980 forklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Københavns Magistrat har i skrivelse den 1 april 1980 forklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Frederiksberg Kommune har i skrivelse den 6 mars 1980 meddelat, att förvaltningen icke har något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

De danske Spritfabrikker:

Den store interesse i de nordiske lande for indførsel af afgiftsfri vin og spiritus hænger helt naturligt sammen med disse landes rekordhøje beskatning af de pågældende drikkevarer. Hvis man af retfærdighedsgrunde derfor ønsker at begrænse denne interesse, er den eneste sikre vej at gå en nedsættelse af de nationale afgiftsniveauer.

Vi er enige med forslagsstillerne i, at misbruget af alkohol bør reduceres til det mindst mulige, men vi er ikke overbevist om, at restriktioner fører til det ønskede mål. I de øvrige nordiske lande er omsætningen af alkoholholdige drikkevarer genstand for omfattende restriktioner, medens der kun er få restriktioner af tilsvarende art i Danmark. I de øvrige nordiske lande er misbrugs-hyppigheden betydeligt større end her i landet, hvilket efter vor opfattelse er et klart indicium for, at restriktioner på alkoholomsætningen ikke er løsningen.

Vi takker, fordi vi har fået lejlighed til at udtale os om forslaget, og vi håber, at det vil blive afvist af Nordisk Råd.

København, den 26. marts 1980

Aktieselskabet De danske Spritfabrikker

J. J. Madsen

Peter F. Heering A/S:

1. Danmark er i modsætning til de øvrige skandinaviske lande medlem af EF og er derfor forpligtet til at overholde de indgåede traktatmæssige forpligtelser. Herunder hører bestræbelserne på en harmonisering, ikke blot af afgiftssystemet, men også på lang sigt af afgiftsniveauet på spiritus samt varernes fri trafik inden for fællesmarkedsområdet.

2. Det indeholdte forslag om indførelsen af en såkaldt tredagesregel for indførsel af spiritus mellem de skandinaviske lande svarer til den regel, Danmark p. t. har fået dispensation til at opretholde også i forholdet til andre EF-lande. Efter planen skal reglen pr. 1. januar 1981 reduceres til en todøgnregel og helt bortfalde pr. 1. januar 1983, forudsat at EF-Kommissionen fortsat vil gå ind for en sådan aftrapning efter at den danske skatte- og afgiftsminister med den nylige ændring af systemet for spiritusbeskatning i Danmark helt bevidst har tilsidesat hensynet til en harmonisering inden for EF på dette område. Yderligere må det påpeges, at det store ufortoldede salg af vin og spiritus i Skandinavien i det væsentligste skyldes det helt eksorbitante afgiftsniveau samt den klare linie, der fra monopolerne i visse lande er lagt for at beskytte produktionen af egne produkter mod udenlandsk konkurrence.

3. Vi må derfor på det kraftigste anbefale, at Nordisk Råd i stedet for at overveje yderligere restriktioner på et i forvejen hårdt ramt område, overvejer om ikke netop sådanne restriktioner og den førte afgiftspolitik er den egentlige årsag til de forhold, man i dag finder uheldige. Illegal import, hjemmebrænding m. m. er eksempler herpå og farlige derved, at de er umulige at kontrollere og vanskelige at begrænse.

4. Hvad angår det foreslåede forbud mod udskænkning af alkohol ved offentlig repræsentation, kan det næppe være Nordisk Råds opgave at fremsætte forslag til bestemmelser på dette område. Forudsat at man som borger i et demokratisk samfund måtte have den mindste tillid til de folkevalgte repræsentanter, må det, under ansvar i sidste instans over for vælgerne, være overladt til de enkelte instanser at afholde repræsentative omkostninger etc. efter de fastlagte retningslinier og baseret på den sunde fornuft, de pågældende måtte forventes at være i besiddelse af.

Vor konklusion, hvad angår de fremsatte forslag, må således være, at de problemer, der eventuelt måtte eksistere, snarere løses ved en mindre restriktiv og formynderagtig politik, fremfor det modsatte, der som oftest fører til ukontrollable omgælder til skade for den enkelte borger og for respekten for det demokratiske system.

Haslev, 13. juni 1980

Peter Heering Jr.

Internationale Trafikselskabers Kontaktudvalg:

Internationale Trafikselskabers Kontaktudvalg, der består af såvel de medlemmer af Bilfærgernes Rederiforening, der sejler mellem Danmark og udlandet, som D. S. B.' Udenrigskiosker, D .F. D. S. og SAS, Sterling Airways A/S og A/S Conair, er af Bilfærgernes Rederiforening blevet anmodet om at kommentere ovennævnte forslag.

Efter vor opfattelse bygger forslaget af 29. januar 1980 om begrænset indførsel af toldfri vin og spiritus ved fly- og bådrejser på en række urigtige forudsætninger.

1. Introduktion af nye varer

I slutningen af forslagens 1. afsnit postuleres det, at rejsende ved indkøb af toldfri vin og spiritus får introduceret nye varer, som de pågældende normalt ikke ville købe.

For så vidt angår flyrejsende, må dette ganske afvises, allerede af den grund, at flyrejsende, i alle tilfælde på de ordinære maskiner, hovedsagelig består af forretningsrejsende, der må formodes at være bekendt med de pågældende spiritusarter.

Imidlertid drives forretningerne med salg af vin og spiritus i overensstemmelse med sædvanlige købmændsmæssige regler, hvorefter det er

efterspørgsel, der bestemmer udbudet af varer, således at nye varer kun optages, såfremt der er en betydelig efterspørgsel og dermed forbunden omsætningshastighed.

Derimod er det vor opfattelse, at der ved salget på færgerne sker en vis påvirkning af de rejsendes valg, således forstået, at den gode mulighed for at købe vin og hedvin påvirker de rejsende til at købe disse varer i stedet for finsprit, snaps m. v., hvilket – ud fra de grundprincipper, der ligger til grund for forslaget – må være tilfredsstillende.

2. EF-regler

De i 3. afsnit fremsatte påstande om regler for toldfrit salg for rejsende inden for fællesmarkedet er urigtige og må bero på en misforståelse.

Ifølge Rådets direktiv af 28. maj 1969 er den kvantitative begrænsning i adgangen til at indføre vin og spiritus, fritaget for omsætningsafgift og punktafgifter, ikke betinget af en såkaldt "3-døgnregel". Derimod har Rådet i et direktiv af 19. september 1977 som en særlig undtagelse for Danmark, tilladt, at Danmark indtil 31. december 1980 kan betinge indførsel af de pågældende mængder af, at den rejsende har været mere end 3 døgn uden for landets grænser.

Fra 1. januar 1981 til den 31. december 1982 nedsættes denne dispensation imidlertid til at gælde rejsende, der har været borte i mindre end 48 timer, hvorefter dispensationen helt skal bortfalde.

3. Retfærdighedssynspunkter

De i 3. afsnit nævnte retfærdighedssynspunkter taler imod en indskrænkning af de nuværende regler. En begrænsning i retten til salg i den nordiske trafik vil for flyrejsende og rejsende mellem de skandinaviske lande betyde, at de pågældende nordiske statsborgere ikke vil kunne købe og indføre det kvantum som de tilsvarende tog- eller bilrejsende, der kommer sydfra, vil kunne købe og i realiteten frit indføre fra Tyskland, England m. v. Ligeledes ville flyrejsende på ruter direkte fra det øvrige Europa til det pågældende nordiske land have mulighed for at indføre vin og spiritus toldfrit, medens rejsende med mellemlanding i et af de nordiske lande ikke vil have denne mulighed.

4. Øvrige synspunkter

En gennemførelse af det pågældende forslag ville påføre den danske stat et betydeligt tab.

Salget af vin og spiritus i Kastrup lufthavn vil efter de nuværende budgetter give den danske stat en samlet indtægt på ca. 66 mill. kr. i 1980, og da halvdelen af dette salg sker til rejsende fra de øvrige skandinaviske lande, ville den danske stat alene vedrørende dette salg miste mere end kr. 30 mill.

I disse år, hvor man blandt andet af hensyn til statens indtægter forhøjer

charterafgiften m. m., bør der ikke fra dansk side ske opbakning af dette forslag.

Vi tillader os til nærmere underbygning af det ovenfor anførte at vedlægge et eksemplar af den analyse R. Amundsen og P. Guldager fra Handelshøjskolen i Århus udarbejdede i 1974 vedrørende denne problemstilling (*se Bihang*).

Herudover vil en gennemførelse af forslaget få meget alvorlige beskæftigelsesmæssige konsekvenser.

For så vidt angår det afgiftsfrie salg til flypassagerer, vil den manglende omsætning i Københavns lufthavn bevirke betydelige afskedigelser.

For færgeruterne vil en reduktion eller bortfald af det afgiftsfrie salg have katastrofale følger og vil sandsynligvis medføre døden for ca. 50 % af de eksisterende ruter.

Intet sted i verden er færgetrafikken så vidt udbygget som i Skandinavi-en, og intet andet sted er materiellet af så høj kvalitet og up-to-date som her. Indtægten fra det afgiftsfrie salg er stærkt medvirkende til, at transportpriserne kan holdes på et acceptabelt niveau, ikke alene for passagerer, men også for det gods, der landene imellem i vid udstrækning transporteres på lastbiler over færgeruterne. De fleste af ruterne drives nu som helårsruter med en eller flere daglige afgang til trods for, at der vel egentlig kun er reel økonomisk basis for så høj frekvens i den deciderede sommersæson. En reduktion eller bortfald af det afgiftsfrie salg vil efter vor mening have følgende virkninger:

1. Stærkt stigende transportpriser for passagerer og gods. I denne forbindelse gør vi opmærksom på, at konsekvensen af forslaget vil blive, at de færgeruter, der ikke nedlægges, må forhøje deres takster ganske væsentligt, hvilket vil forøge transportomkostningerne og derved varernes pris i handelen mellem Danmark og de øvrige skandinaviske lande, ligesom transportomkostningerne vil forøges betydeligt i forbindelse med de øvrige skandinaviske landes salg til Nordeuropa, hvor transporten i et ikke ringe omfang sker ved hjælp af lastbiler overført med færger.

2. Færre ruter.

3. Lavere frekvens på de tiloversblevne.

4. Færre turister.

5. Arbejdsløshed, ikke alene for de mange, der er beskæftiget direkte med færgesfarten både om bord i skibene og i land, men også for mange andre grupper, der indirekte arbejder for færgeruterne. Som et eksempel kan blot nævnes, at færre ruter betyder, at behovet for færger falder, og de tilbageblevne rederier vil ikke have økonomisk mulighed for at udskifte tonnagen i samme tempo som hidtil. Dette vil have dybtgående indflydelse på beskæftigelsen på skibsværfterne, både i nybygnings- og i reparationsafdelingerne.

København, den 15. juli 1980

Morten Pontoppidan

Advokant

Utdrag ur**Analyse vedrørende virkninger på dansk økonomi af en afskaffelse af det afgiftsfrie salg på ruter mellem Danmark og de andre EF-lande m. v.**

(Utarbetad den 9 januari 1974 av R. Amundsen och P. Guldager, Handels-højskolen i Århus)

8. Konklusion

Forslaget om ophævelse af det afgiftsfrie salg af tobaksvarer og spiritus m. v. forøger de fiskale og valutariske ulemper af det relativt høje danske afgiftsniveau.

Undersøgelsen viser, at en gennemførelse af forslaget vil forringe Danmarks betalingsbalance med omkring 83 mill. kr.

Dette beløb må med de valgte forudsætninger opfattes som et minimumsbeløb. Forringelsen af betalingsbalancen afspejler ingen forbedring for landets befolkning, men primært en overførsel af ejerindkomst fra Danmark til detailforretninger og statskasser i de øvrige EF-lande, især Tyskland.

Kommissionens samlede forslag til 3. direktiv må vurderes på basis af de muligheder, Danmark har for at forlænge den nugældende danske undtagelsesbestemmelse ud over 1975. Ud fra forslagets ånd og de fordele, forslagets gennemførelse vil få for andre EF-lande, er det nærliggende at antage, at Danmark får betydelige vanskeligheder ved at få forlænget undtagelsesbestemmelsen. Dette må formodes især at gælde den mindre kvota for tobaksvarer og spiritus, Danmark i dag anvender. En forlængelse af 3-døgns reglen eller indførelse af en regel med tilsvarende virkninger er så fundamental for Danmark, at opnås dette ikke ved genforhandlingerne, er landet i realiteten gået et langt stykke af vejen mod statharmonisering på dette område inden for EF.

Kommissionens samlede forslag til 3. direktiv har både et fiskalt og et valutarisk element. Selv med bibeholdelse af 3-døgns reglen vil gennemførelse af direktivforslaget indebære en nedgang i statens indtægter på omkring 170 mill. kr. og en lignende forringelse af betalingsbalancen.

Det tyske kompromisforslag har stort set de samme fiskale ulemper som direktivforslaget, hvorimod forringelsen af betalingsbalancen andrager et beløb, der er omkring 30 mill. kr. mindre end ved Kommissionens forslag.

De nugældende regler for afgiftsfri indførsel kombineret med adgangen til afgiftsfrit køb er relativt gunstige for Danmark. Generelt set er enhver lempelse af reglerne om afgiftsfri indførsel til ugunst for landet, såvel ud fra et fiskalt som ud fra et valutarisk synspunkt, men de valutariske virkninger bliver stort set begrænset til trafikken over landegrænsen, såfremt det afgiftsfrie salg bevares. De valutariske ulemper forøges væsentligt, hvis lempelsen kombineres med afskaffelse af det afgiftsfrie salg.

Maersk Air har i skrivelse den 7 juli 1980 förklarar sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

A/S Conair

Som medlem af I. T. K., Internationale Trafikselskabers Kontaktudvalg vil vi henvise til denne organisations besvarelse af 15. juli 1980 (*se oven*).

Derudover vil Conair særligt fremhæve konklusionen af den i ovennævnte skrivelse omtalte og fremsendte analyse af 1974 fra Handelshøjskolen i Århus:

Så længe der foreligger en væsentlig økonomisk fordel ved at indkøbe spiritus i det ene land fremfor det andet, vil der altid forekomme en indførsel af den maksimalt tilladte mængde, uanset om der er tale om beskattet (i udlandet) eller ubeskattet (købt ombord i færger/fly/toldfri butikker) spiritus. En begrænsning af den ubeskattede spiritus vil derfor blot medføre et større valutaforbrug til køb af beskattet spiritus i det pågældende udland til gavn for dette lands statskasse og beskæftigelse, men til ugunst for de nordiske virksomheder som idag sælger ubeskattet spiritus.

Fra et ærdruelighedsmæssigt synspunkt vil effekten af en begrænsning af det ubeskattede salg således være helt ubetydelig, mens der til gengæld vil opstå betydelige samfundsøkonomiske ulemper.

Et forsøg på at yderligere begrænse enhver form for indførsel af spiritus som rejsegods fra udlandet (beskattet såvel som ubeskattet), hvad enten dette skal foregå ved en mængdemæssig eller en fiskal begrænsning, vil for Danmarks vedkommende ikke være i overensstemmelse med vort medlemskab af det europæiske fællesmarked og er formentlig heller ikke en realpolitisk mulighed i Danmark.

Hvad angår forslaget om, at de nordiske landes regeringer på internationalt plan skal medvirke til skærpelse af restriktionerne for indførsel af spiritus ved fly- og bådrejser, vil vi anføre, at et sådant skridt i særlig grad vil ramme virksomheder og beskæftigelse i de nordiske lande, idet disse lande i forhold til deres befolkningstal har en særlig stor andel af virksomheder og personale beskæftiget i international transport, hvis økonomi til en stor del er afhængig af retten til at sælge ubeskattet spiritus.

København, 28 juli 1980

A/S Conair
E. Brodersen

Vin-Sectionen:

I den anledning vil vi gerne udtale, at vi ikke finder at restriktioner på dette område vil føre til større ærdruelighed, idet sådanne restriktioner næsten altid virker modsat.

Samtidig vil vi gerne påpege, at det ikke er ønskeligt, at Danmark ændrer regler for ufortoldet salg, sådan at disse går på tværs af EF's regler for dette salg.

Ændringer bør kun ske, når disse er i overensstemmelse med EF's politik.

København, den 14. august 1980

P. v. b.

Jørgen Dam

Formand

Den danske Toldtats Forening, Dansk Toldtjenestemandes Forbund:

Forslaget tilsigter dels en begrænsning af udskænkningen af alkoholholdige drikkevarer i forbindelse med offentlig repræsentation, dels en begrænsning af den told- og afgiftsfrie indførsel af vin og spiritus i forbindelse med fly- og færgetrafikken mellem de nordiske lande og – på længere sigt – mellem alle lande.

Ud fra en faglig synsvinkel er det selvsagt den del af forslaget, som vedrører den told- og afgiftsfrie indførsel, der især må interessere NTO-organisationerne.

I det store og hele er forslaget motiveret ud fra ædruelighedssynspunkter og afspejler en formynderholdning, som de danske organisationer ikke kan sympatisere med.

Efter vor opfattelse bør der imidlertid nok sættes et spørgsmålstejn ved det rimelige i, at en indrejse efter et kortere eller længere ophold i udlandet i det hele taget giver ret til told- og afgiftsfrihed for forbrugsvarer.

Forbrugsbeskatningen er af væsentlig betydning for den statsfinansielle situation, og det forekommer derfor helt ulogisk, at man fra politisk hold – når det gælder en stor del af befolkningens hele eller delvise forbrug af vin og spiritus samt tobaks- og chokoladevarer m. v. – uden videre overlader "beskatningsretten" til rederier, flyselskaber og udenlandske butiksindehavere.

Et forslag om begrænsning af toldfriheden ved rejser bør rimeligvis derfor omfatte alle former for rejsetrafik – altså også trafikken over landegrænser, som jo kan være præget af en betydelig forskel i de pågældende landes beskatningsniveau for de her nævnte forbrugsvarer (fx Vest-tyskland kontra Danmark).

København, den 21. april 1980

Hans Larsen

J. Lindekilde Hansen

Danmarks Rederiforening:

— — — skal vi oplyse, at Danmarks Rederiforening hverken kan tilslutte sig forslaget om, at der iværksættes videre undersøgelser, eller at der internationalt arbejdes for skærpede indførselsregler. Efterfølgende bemærkninger vil i øvrigt alene vedrøre forslaget om skærpede indførselsregler og ikke offentlig repræsentation.

Rederiforeningen er opmærksom på, at der i Norden muligvis kan peges på alkoholproblemer, men alene som følge af at forslagsstillerne selv nævner, at introduktion af skærpede indførselsregler næppe vil påvirke det samlede konsum, forekommer det ud fra alkoholpolitiske målsætninger mindre hensigtsmæssigt at foreslå en sådan skærpelse.

Påstanden om, at eksistensen af "skattefrie butikker" medvirker til en forbrugssammensætning, som ellers ikke ville være set, er muligvis rigtig, men dette betyder ikke, at det større udvalg vil have en negativ effekt.

Med hensyn til den omtalte 3-døgnregel inden for EF skal det understreges, at dette alene er en særregel af midlertidig karakter, som af andre årsager end alkoholpolitiske gælder ved indrejse til Danmark. Herudover kan det tilføjes, at man i EF foreløbig har besluttet ikke at røre ved reglerne for skattefrit salg.

Endelig skal det, således som det er fremført i andre sammenhænge, påpeges, at indskrænkning af mulighederne for afgiftsfri indførsel og dermed et afgiftsfrit salg ville få alvorlige driftsøkonomiske virkninger for de involverede selskaber. Indtægten ved disse salg er således en afgørende forudsætning for opretholdelse af det service- og prisniveau, som i øjeblikket er kendetegnende for internationale færgeruter. Afskaffelse vil følgelig få både beskæftigelsesmæssige og forvridende samkvemsmæssige konsekvenser.

København, den 27. juni 1980

Danmarks Rederiforening

Peter Bjerregaard

Fællessekretariatet:

De danske organisationer af søfarende, tilsluttet Fællessekretariatet, må vende sig mod dette forslag, der må anses for urimeligt og overflødigt, set med danske øjne.

Det er vort indtryk, at danskere generelt er i stand til at administrere deres eget alkoholforbrug på en sådan måde, at de er i stand til at fungere normalt i alle henseender. Forbud og indskrænkninger, der blot er et udtryk for indførelse af mere ufrihed, vender vi os imod.

Til medlemsforslagets henstilling om, at der ikke mere skal serveres alkohol i forbindelse med offentlig repræsentation skal vi udtale vor undren. De fleste møder og konferencer afvikles i Danmark uden tilsætning af spiritus. Hvis der serveres måltider i forbindelse med møder og konferencer er det skik i Danmark, at man byder sine gæster på en drink og vin eller øl til maden m. v. Vi ser ingen grund til at ændre denne gæstevenlige skik.

Vi henstiller, at den danske delegation modsætter sig det svenske forslag.

København, den 20. maj 1980

S. Bøje Larsen

Danske Pilotorganisationers Samråd:

Danske Pilotorganisationers Samråd (DPS) finder, at det er gennem udvidet oplysning og ikke yderligere lovgivning på området, at problemet skal søges begrænset.

København, den 13. juni 1980

Danske Pilotorganisationers Samråd

Georg Petersen

Forretningsfører

Kabinepersonaleforeningen af 1966 har i skrivelse den 7 juli 1980 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Afholdsselskabernes Landsforbund:

Det er landsforbundets opfattelse, at told- og afgiftsfrit salg af alkohol, ved fly-, båd- og andre former for grænsehandel, er et levn fra fjerne tider, hvor kun et privilegeret mindretal havde mulighed for at kunne benytte en sådan "præmiering".

Med den positive udvikling der er sket i rejselivet mellem landene, har det told- og afgiftsfrie turistsalg af alkohol en betydelig indvirken på den stærke stigning i totalforbruget af alkohol, som har fundet sted i vore lande i de sidste årtier. Herved vendes det positive i negativ retning.

WHO-rapporten vedrørende alkoholbetingede problemer, der bygger på

stabile internationale forskningsprojekter, peger bl. a. på sammenhængen mellem størrelsen af landes totalforbrug af alkohol og de alkoholbetingede skadevirkninger. Enhver reaktion fra besluttende myndigheder, der kan mindske forbruget, er i denne sammenhæng afgørende for at opnå færre alkoholskader.

Landsforbundet peger endvidere på, det uheldige i at turist- og anden rejsetrafik finansieres af et stort told- og afgiftsfrit salg af varer, der i vore lande bliver pålagt afgifter, ud fra bl. a. sociale og helsemæssige årsager.

Det må være i de nordiske landes interesse, at dette levn fjernes mest muligt, samt at vore regeringer arbejder på internationalt plan for at fjerne told- og afgiftsfrit salg af afhængighedsstoffer, bl. a. alkoholiske drikkevarer.

Landsforbundet kan kraftigt støtte en henstilling til regeringerne om at udbuddet af alkoholholdige drikke ved offentlige repræsentationer begrænses og i vid udstrækning suppleres med et på lige vilkår rimeligt udbud af alkoholfri drikke.

København, den 14. juli 1980

Afholdsselskabernes Landsforbund

Ove Christensen

Landssekretær

Finland

Ministeriet för utrikesärendena:

Vad beträffar tullfri införsel konstaterar ministeriet att saken närmast är av principiell natur. Det konstateras ju även i motiveringen till förslaget att tullfri införsel av vin och sprit vid flyg- och båtresor inte i väsentlig grad inverkar på respektive lands totalkonsumtion. I motiveringen konstateras vidare att tullfri införsel av alkohol har fördubblats under åren 1968–1976. Det bör här påpekas att även de resandes antal betydligt har ökat.

Försäljning av tullfri alkohol torde även ha betydelse för rederinäringen. Även detta borde man enligt ministeriets uppfattning beakta då frågan avgörs.

I motiveringen för medlemsförslaget konstateras att statliga och kommunala myndigheter vid offentlig representation bör dels sträva efter att begränsa utskänkningen av alkohol, dels verka för att ett konsekvent genomfört och på lika villkor till buds stående alkoholfritt alternativ erbjudes.

Till utrikesministeriets uppgifter hör att oftare än övriga myndigheter

fungera som värd vid representation i närvaro av prominenta utländska gäster. Enligt internationell praxis serveras alkohol vid dylik representation. Enligt ministeriets uppfattning kan man inte på något iögonfallande sätt avvika från detta vedertagna bruk utan att väcka negativ uppmärksamhet. Ministeriet konstaterar dock att alkoholservice vid dess representation även i övrigt följer internationell praxis; alkoholservice vid dessa tillfällen utgör inget centralt eller betydelsefullt "programnummer" och hålls vid en måttlig nivå utan specialåtgärder. Det är en självklarhet att ett alkoholfritt alternativ bör stå till buds vid såväl statlig som annan representation.

Helsingfors den 22 september 1980

Matti Tuovinen
Statssekreterare

Henry Söderholm
Byråchef

Ministeriet för inrikesärendena:

Begränsning av tullfritt införande av vin och sprit samt utskänkning av alkohol i samband med offentlig representation är enligt ministeriets uppfattning inte av nämnvärd alkoholpolitisk betydelse. Ministeriet förhåller sig ändå i princip positivt till ifrågakvarande förslag under förutsättning att övervakandet i samband med införelsen av alkohol kan skötas tillräckligt effektivt.

Helsingfors den 26 juni 1980

Erkki J. Korhonen
Polisöverdirektör

Reijo Naulapää
Överinspektör

Finansministeriet:

Finland har anslutit sig till konventionen om tullåttnader till förmån för turisttrafiken (FördrS 41/62), som ingicks i New York 4.6.1954. Bestämmelserna i konventionen förutsätter bl. a. att avtalsstat skall ge resenär rätt att fritt från införelavgifter- och skatter, för personligt bruk, till landet införa vissa mängder varor och alkoholdrycker. Därtill strävar avtalsstaterna till att undvika sådant tullförfarande som kunde inverka menligt på

utvecklandet av den internationella turismen. Till avtalet har 65 stater anslutit sig.

Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD), vars medlem Finland varit sedan år 1969, godkände genom sitt beslut av 20.7.1965 bilagan om främjande av internationell turism, vilken till sitt innehåll följer ovannämnda avtal.

Det avtal om förenkling och harmonisering av tullförfaranden som tull-samarbetsrådet slöt i Kyoto 18.5.1973 (FördrS 6/78), som Finland godkände 23.2.1978, bygger till de delar den rör passagerares rätt att införa hemkomstgåvor på principerna i ovannämnda New York-konvention.

Rådande finländska bestämmelser angående den mängd alkoholdrycker som avgiftsfritt kan införas motsvarar allmän internationell praxis och rekommendationerna i den ovannämnda Kyoto-konventionen.

Ett förbud, som riktar sig endast mot den nordiska passagerartrafiken, eller en specialbegränsning skulle endast inverka negativt på turistnäringen i Norden och på lönsamheten och sysselsättningen inom närliggande branscher. Ett regionalt avgränsat förbud eller en tilläggsbegränsning skulle vara svår att övervaka eftersom även andra än nordiska passagerare anländer och avreser med samma fordon. Även begränsningen angående resans varaktighet i tid är i praktiken omöjlig att övervaka när det gäller i huvudsak pass- och visumfri turism.

I enlighet med finansministeriets uppfattning skulle införseln av skattefri alkohol begränsas medelst internationella avtal, vilkas tillämpningsområde skulle vara så omfattande som möjligt. Man bör däremot inte inom den nordiska resandetrafiken införa specialarrangemang som skulle avvika från internationella avtal och internationell praxis.

Helsingfors den 1 juli 1980

Ahti Pekkala
Finansminister

Anja Auranen
Äldre regeringssekreterare

Social- och hälsovårdsministeriet¹:

Den ökade internationella växelverkan, den ekonomiska integrationsutvecklingen och den globala tillväxten av alkoholproduktionen har ökat behovet av internationellt samarbete också i alkoholpolitiken.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Den parlamentariska alkoholkommittén har i sitt betänkande (Kommittebetänkande 1978: 33) konstaterat, att den ekonomiska integrationen har påverkat alkoholförhållandena bl. a. i EG:s medlemsländer. De internationella handelsrelationerna har påverkat också Finlands alkoholpolitik. Enligt social- och hälsovårdsministeriets uppfattning borde de nordiska länderna samarbeta även på internationellt plan för att begränsa införseln av turistalkohol i den internationella förbindelsetrafiken.

Tullfri införsel av alkoholdrycker och skattefri alkoholförsäljning i utrikestrafiken

Av alkoholkommitténs betänkande framgår att den tullfria införseln av alkohol, som de till hemlandet återvändande turisterna för med sig, är alkoholpolitiskt betydande och ökar ständigt. Enligt en utredning i Finland tredubblades kvantiteten av den införda turistalkoholen åren 1969–1976 samtidigt som den statistikförda konsumtionen ökade med ca 150% (Simpura 1977). Under denna tid ökade turistalkoholens andel av den totala konsumtionen. Enligt den ovannämnda utredningen ökade den totala kvantiteten turistalkohol år 1976 till ca 1,2 miljoner liter räknat i 100-procentig alkohol. Samtidigt är det uppenbart, att restriktioner i fråga om turistalkohol och den skattefria alkoholförsäljningen i utrikestrafiken förutsätter internationellt samarbete. Alkoholkommittén finner det alkoholpolitiskt oändamålsenligt att de högsta kvantiteterna för tullfri införsel har höjts från och med den 1.5.1978 med stöd av de i medlemsförslaget nämnda samnordiska arrangemangen.

Enligt social- och hälsovårdsministeriets uppfattning borde Finland genom Nordiska ministerrådet eftersträva att högsta tillåtna kvantitet för tullfri införsel sänks. Likaså borde man genom samnordiska avtal eftersträva en begränsning den skattefria alkoholhandeln i utrikestrafiken mellan länderna.

Alkoholutskänknigen i offentlig representation

I fråga om den s. k. representationsalkoholen finns än så länge relativt få forskningsresultat att tillgå. Enligt en utredning i Finland utgjorde representationsutgifterna år 1968 ca 20% av restaurangernas omsättning. Representationsutgifternas andel av omsättningen vid högklassiga restauranger utgjorde mer än 50%. Cirka hälften av representationsutgifterna består av utgifter för representationsalkohol.

Alkoholutskänknigen vid offentlig representation och bruket av alkoholdrycker i allmänhet vid representation kan bli ett problem på många olika sätt.

Alkoholutskänknigen kan bli också ett alkoholpolitiskt problem. Begränsning av alkoholutskänkning vid offentlig representation skulle kunna påverka en utveckling mot positiva och sunda normer vad gäller användningen av alkohol. I detta avseende måste man dock ta hänsyn till traditio-

ner och förhållanden i varje enskilt land. Minskad alkoholkonsumtion vid representation skulle också verka som ett föredöme.

Med hänvisning till det ovan sagda förordar social- och hälsovårdsministeriet för sin del att de i medlemsförslaget framförda rekommendationerna antas.

Helsingfors den 15 september 1980

Katri-Helena Eskelinen

Minister

Henrik Åström

Äldre regeringssekreterare

Tullstyrelsen:

Finland har anslutit sig till konventionen om tullättnader till förmån för turisttrafiken (FördrS 41/62), som ingicks i New York 4.6.1954. Bestämmelserna i konventionen förutsätter bl. a. att avtalsstat skall ge resenär rätt att fritt från införselavgifter och -skatter, för personligt bruk, till landet införa vissa mängder varor och även alkoholdrycker samt att avtalsstat skall sträva till att undvika sådant tullförfarande som kunde inverka menligt på utvecklandet av den internationella turismen. Till avtalet har 65 stater anslutit sig.

Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD), vars medlem Finland varit sedan 1969, godkände 20.7.1965 bilagan om främjande av internationell turism, vilken till sitt innehåll följer ovannämnda avtal.

Det avtal om förenkling och harmonisering av tullförfaranden som tull-samarbetsrådet slöt i Kyoto 18.5.1973 (FördrS 6/78), dvs. den så kallade Kyoto-konventionen, och som Finland godkände 23.2.1978, bygger till de delar den rör passagerares rätt att införa hemkomstgåvor på principerna i ovannämnda New York-konvention. Tullsamabetsrådet har 28 medlemsländer.

Förslaget måste sålunda värderas utgående från en bred internationell bakgrund. Det måste medges att formen, som frågan avser, för främjandet av turismen har utvecklats under en tid då passagerarantalen var låga och då t. ex. ungdomens resmöjligheter var synnerligen begränsade.

Uppenbarligen kunde ingen heller i utvecklingens begynnelsekede förutspå att alkoholbruket allmänt skulle tillta och att härav föranledda negativa följder skulle öka så som de gjort.

I varje fall kan man konstatera att de finländska bestämmelserna angående den mängd alkoholdrycker som avgiftsfritt kan införas motsvarar allmän internationell praxis och rekommendationerna i den ovannämnda

Kyoto-konventionen. Den ändring som gjordes 1978 beträffande mängden hemkomstgåvor har i medlemsförslaget framställts som enbart en ökning fastän mängden öl, som resenär får hämta med sig, i detta sammanhang betydligt minskades.

De alkoholdrycker som införs av passagerare förorsakar tilläggsarbete och mycket besvär för tullverket. Enbart från tullstyrelsens synpunkt sett vore därför till och med ett totalförbud värt allt understöd. Ett förbud, som riktar sig endast mot den nordiska passagerartrafiken, eller en specialbegränsning skulle endast inverka negativt på turistnäringen i Norden och på lönsamheten och sysselsättningen inom närliggande branscher. Ett regionalt avgränsat förbud eller en tilläggsbegränsning skulle vara svår att övervaka eftersom även andra än nordiska passagerare anländer och avreser med samma fordon. För jämlikhetens skull bör man även beakta att det finns personer som kan eller vill styra sin färd endast till nordiska mål. Ett förfarande som diskriminerar de nordiska länderna skulle dessutom öka vissa avlägsnare resemåls och även vissa närmare resemåls popularitet, fastän de negativa följderna av finländarnas överdrivna alkoholbruk uppträtt speciellt tydligt på just dessa resor. Även begränsningen angående resans varaktighet i tid, vare sig det är fråga om ett eller tre dygn, är i praktiken omöjlig att övervaka när det gäller i huvudsak pass- och visumfri turism.

Med anledning av ovanstående anser tullstyrelsen att Finland inte i detta skede bör införa specialbegränsningar som skulle avvika från internationella avtal och internationell praxis. Samtidigt meddelar tullstyrelsen, hänvisande till det förslag som WHO gjort och som nämns i medlemsförslaget, att tullstyrelsen understöder alla internationella förbud och begränsningar som genomförs på bred bas som angår resenärers införsel av alkohol.

Helsingfors den 13 juni 1980

Jorma Uitto
Generaldirektör

Veli Tiihonen
Byråchef

Luftfartsstyrelsen:

a) En eventuell begränsning av den tullfria införseln av alkoholdrycker vid flygresor är närmast en alkoholpolitisk fråga, som luftfartsstyrelsen inte direkt önskar ta ställning till.

Det bör dock konstateras, att en skärpning av bestämmelserna uttryckli-

gen vid flygresor i de nordiska länderna skulle vara ägnad att försvåra flygbolagens lönsamhet på internordiska rutter. En följd av detta kunde vara en ytterligare förhöjning av biljettpriserna samt en nedläggning av vissa turer eller så gott som olönsamma rutter (t. ex. Mariehamn–Stockholm, Vasa–Umeå/Sundsvall osv). Dessutom skulle troligen vidareutvecklandet av redan uppnådda rabattpristyper vid flygresor inom Norden avstanna.

b) Vad beträffar förslaget om begränsning av utskänkning av alkohol i samband med offentlig representation anser luftfartsstyrelsen det naturligt, att alkoholutskänkning sker endast i rimlig utsträckning och förenar sig därför till denna del i förslaget. Luftfartsstyrelsen har vid egna representationstillställningar konsekvent tillämpat en återhållsam linje beträffande utskänkning av alkohol och anser det självklart, att alkoholfria drycker står till buds som alternativ.

Helsingfors den 16 maj 1980

K. J. Temmes

Generaldirektör

Lars Lökvist

Byråchef

Sjöfartsstyrelsen¹:

I motiveringen till medlemsförslaget konstateras att tullfri införsel av vin och spritdrycker vid flyg- och båtresa inte i betydande omfattning påverkar totalkonsumtionen i respektive land, men samtidigt konstateras dock att införseln av turistalkohol tredubblades åren 1968–1976. Där omnämnes inte att passagerarantalet också samtidigt nästan tredubblades (i flyg- och båttrafiken 2,5-dubbelt och i landtrafiken något kraftigare).

Trots detta påstår förslagsställarna att både alkoholpolitiska och grundläggande rättviseskäl talar för att kraftiga begränsningar bör göras när det gäller rätten att tullfritt införa alkohol vid flyg- och båtresa mellan de nordiska länderna. Påståendet motiveras med att det är fråga om en s. k. tilläggskonsumtion, som oftast inte skulle komma i fråga utan vederbörlig resa.

För alkoholpolitikens vidkommande kan man konstatera att försäljningen av skattefri alkohol på båtresa var per resande 0,2 liter förändrad i hundraprocentig alkohol, vilket inte torde kunna ha någon större betydelse för alkoholpolitiken i landet. I motiveringen till initiativet förklaras inte närmare grundläggande rättviseskäl, men om därmed menas att endast få har privilegiet att köpa tullfri alkohol, så stämmer detta inte i fråga om

¹ Yttrandet översatt från finska.

båtresor mellan Finland och Sverige. Det är tvärtom just denna trafik, som på grund av sina låga priser erbjuder möjlighet till utlandsresa även för sådana personer, som annars inte skulle ha råd med detta.

På grund av det ovanstående anser sjöfartsstyrelsen att varken alkoholpolitiska eller rättviseskäl talar för begränsningar av försäljningen av tullfri alkohol på båtar.

Beträffande skadliga verkningar av begränsad försäljning kan man konstatera att alkoholinkomsterna spelar en mycket stor roll för rederier, med passagerartrafik, vilka delvis med hjälp av dessa inkomster kan erbjuda tjänster till skäligt pris både i passagerar- och varutransport. Dessutom skulle begränsningen av skattefri försäljning av alkohol mycket kraftigt sänka passagerarantalet, eftersom man numera mycket ofta företar en båtresa (liksom även andra semesterresor) för att koppla av och för att temporärt kunna lämna de normala rutinerna.

Sänkningen av passagerarantalet och inkomsterna av alkoholförsäljningen skulle åter innebära att varutrafiken skulle få stå för en allt större del av kostnaderna, vilket åter i längden skulle leda till så höga kostnader att rederierna inte skulle kunna underhålla färjtrafikkapacitet av dagens nivå, vilket är av betydelse i synnerhet för värdefulla varor som kräver snabba transporter. Man kan därför konstatera att även om skattefri alkoholförsäljning redan i och för sig är av avsevärd betydelse för rederier med passagerartrafik, är de positiva verkningarna av denna försäljning både för rederierna och Finlands utrikeshandel betydligt större. Passagerarfärjorna erbjuder i synnerhet vintertiden utrikeshandeln ett snabbt och tidtabellsenligt transportalternativ som är oberoende av isförhållanden.

Beträffande rättsviseskälen kan man till slut konstatera att förlängningen av resetiden till tre dygn, som medlemsförslaget föreslår som rätt till tullfri införsel, skulle vara ägnad att öka ojämlikhet, eftersom endast resenärer med råd till längre utlandsresor skulle ha rätt att införa skattefria alkoholdrycker. Sådana resor skulle sannolikt företas till andra semestermål än nordiska och med andra kommunikationsmedel än med finländska fartyg, varför utomnordiska företagare åtminstone delvis skulle få både inkomsten av alkoholförsäljningen och också annan inkomst.

Beträffande alkoholutskänkningsen vid offentlig representation konstaterar sjöfartsstyrelsen att den år 1980 disponerar över 7 800 mark för representationsändamål. Alkoholen utgör endast en liten del av denna summa. Sjöfartsstyrelsen anser trots detta att alkohol måste kunna serveras vid offentlig representation enligt det gängse bruket. Ett alkoholfritt alternativ måste naturligtvis alltid erbjudas.

Helsingfors den 11 juni 1980

Jan-Erik Jansson
Generaldirektör

Heikki Muttilainen
Chef för kansliavdelningen,
överdirektör

Centralen för turistfrämjande¹:

Begränsning av skattefri försäljning skulle enligt Centralens för turistfrämjande uppfattning få allvarliga följder för Finlands utrikestrafik. Med skattefri försäljning har man skapat grundförutsättningar också för fördelaktig tariffpolitik för den utländska varutrafiken. I turisttrafiken skiljer sig Finlands ställning mycket t. ex. från Sveriges och Sovjetunionens. Begränsningar av den skattefria försäljningen skulle sålunda mest skada Finlands intressen. Begränsningar skulle medföra minskad kapacitet, höjda biljettpriiser, uteblivna nyinvesteringar och kraftigt minskad sysselsättning. Effekterna på sysselsättningen skulle avspeglas bl. a. i utrikeshandeln och varvsindustrin och därigenom i hela samhället.

Helsingfors den 4 juni 1980

Bengt Pihlström
Direktör

Pekka Laukala
Avdelningschef

Oy Alko Ab:¹

Enligt internationell sed får resande från utlandet även vid ankomsten till Finland förutom sina sedvanliga reseffekter tullfritt medföra förning, för vilken bestämts en i mark uttryckt tullfrihetsgräns. Bland dessa förningar är de högst beskattade njutningsmedlen – särskilt alkoholdryckerna – föremål för särskild reglering.

Om resandes rätt att införa alkoholdryck till landet stadgas i 27 § 1 mom. 1 punkten alkohollagen (jfr 11 § lagen om mellanöl) och i 14 § förordningen om alkoholdrycker. De i dessa stadganden nämnda kvantiteterna alkoholdrycker är maximikvantiteter, vilka resande allmänhet får föra med sig. Om resandes rätt till avgiftsfri införsel av alkoholdrycker (utan tull, övriga skatter och avgifter) inom de maximigränser, som sålunda bestämts i lagstiftningen, bestämmer tullstyrelsen, som före beslutsfattande hör social- och hälsovårdsministeriet i ärendet. Däremot förutsätts inte införskaffande av utlåtande t. ex. från alkoholbolaget, innan beslut i ärendet fattas.

Frågan om resandes rätt till avgiftsfri införsel av alkoholdrycker har på sista tiden varit föremål för allmän diskussion och värdering på många håll. Många synpunkter, som har framförts även i det ifrågavarande medlemsförslaget, skulle tala för att den avgiftsfria införseln av alkoholdrycker

¹ Yttrandet översatt från finska.

stoppas eller begränsas, när resande anländer till Finland. Då frågan övervägs måste uppmärksamhet emellertid fästas vid en vidare praxis än den inom de nordiska länderna, och vid sedvänjorna i detta hänseende, samt vid förbuds- och begränsningsbeslutets indirekta prishöjande verkan på båt- och flygbiljetterna i utlandstrafiken. Att inom Norden i denna fråga få till stånd en rättvis lösning, som på lika grunder skulle ha avseende på alla parter, är knappast möjligt, ifall man inte med hjälp av nordiskt samarbete kan nå enhetliga lösningar eller lösningar i samma riktning. Bakom en enhetlig praxis borde i själva verket fås alla de stater, som har trafik på Finland. I annat fall skulle ju de finländska båt- och flygbolagen råka i en väsentligt sämre ställning än de utländska.

I medlemsförslaget hänvisas även till, att det vid offentlig representation likvärdigt borde finnas även alkoholfria alternativ att tillgå, parallellt med alkoholdryckerna. I Finlands alkohollag stadgas uttryckligen, att gästerna i utskänkningsrestauranger bör ha tillgång till ett tillräckligt sortiment alkoholfria viner och andra alternativ till de alkoholhaltiga dryckerna. Det vore önskvärt att denna allmänna princip, som gäller utskänkningsrestaurangerna, skulle tillämpas även i samband med annan offentlig representation än den, som arrangeras på restauranger.

Helsingfors den 13 juni 1980

På förvaltningsrådets vägnar:

Ilkka Suominen

J. Pekkala

Finnair oy:

Bestämmelserna angående tullfri införsel av alkoholdrycker har uppkommit i och med att man i Norden strävat till enhetlig internationell praxis, vilket måste ses som en positiv utveckling. Ökningen av den tullfria alkoholens införsel under åren 1968–1976 har berott på motsvarande ökning av den internationella passagerartrafiken.

Alkoholpolitiska problem ger enligt vår åsikt ingen anledning till begränsning av den nuvarande tullfria införseln, eftersom den tullfria införselns andel av totalkonsumtionen inte kan betraktas som betydande. Den tullfritt införda alkoholen kan således inte anses öka konsumtionen inom de konsumentgrupper, där de egentliga alkoholpolitiska problemen förekommer.

Minimifrånvarotid från hemlandet tillämpas inte numera inom flygtrafiken. Införandet av minimifrånvaron som begränsande faktor på flygresor under nuvarande passbestämmelser skulle medföra olägenheter i myndig-

heternas arbete om frånvarons längd måste uppvisas. En begränsning av de tillåtna kvantiteterna, som nyligen blivit enhetliga, skulle leda tillbaka till avvikelser från internationell praxis, samt till flaskstorlekar som inte står till buds på de flesta flygstationer.

Med hänsyn till det ovan angivna anser vi, att de föreslagna begränsningarna av alkoholförseln icke bör genomföras, utan att Norden borde sträva till allt enhetligare bruk med övriga länder.

Begränsningen av utskänkning av alkohol i samband med offentlig representation berör icke Finnairs verksamhetsområde, varför vi avstår från att kommentera denna del av förslaget.

Helsingfors den 16 juni 1980

Finnair Oy

Leo Eerikas

Bitr. direktör

Kari Palomäki

Cateringchef

Ålands landskapsstyrelse:

Landskapsstyrelsen, som ställt sig positiv till medlemsförslagen A 579/s och A 581/s, omfattar inte medlemsförslaget A 580/s. Landskapsstyrelsen anser liksom rådets social- och miljöutskott att missbruket av alkohol, narkotika och psykofarmaka bör behandlas i ett sammanhang medan begränsningar och förbud mot införsel av alkohol vid båt- och flygresor måste ses ur näringspolitisk synvinkel. Landskapsstyrelsen önskar härvid understryka frågans för Ålands del stora betydelse, genom dess koppling till det för konsolidering och utvecklande av landskapets turism, handel och övriga näringsliv nödvändiga transportsystem som färjtrafiken utgör. Landskapsstyrelsen anser också att effekten av de föreslagna åtgärderna inte nämnvärt påverkar missbruket av alkohol.

Det är likaledes viktigt att stimulera resandet och de personliga kontakterna mellan de nordiska folken. I det syftet bör också skattefria försäljning och införsel enligt internationell praxis få fortsätta enligt hittills gällande regler.

Beträffande utskänkning av alkohol vid offentlig representation finner landskapsstyrelsen det naturligt att måttfullhet iakttas och självklart att alkoholfria drycker står till buds som alternativ.

Mariehamn den 16 juni 1980

Folke Woivalin

Lantråd

Bengt Linde

Socialchef

Finlands fackförbunds centralorganisation FFC:

Den internationella samfärdseln bör främjas och restriktioner som hindrar den bör slopas. Tullrestriktionerna borde liberaliseras och det borde skapas en situation, där den vanliga medborgaren inte stämplas som smugglare. Det har inte påvisats att sprit som medförts från resor i utlandet skulle ha vållat resenärerna eller deras vänner särskilt men. Därför ser FFC ingen anledning att ytterligare begränsa införseln av alkohol från utlandet.

Attitydfostran är av ytterst stor betydelse när det gäller att reglera bruket av alkohol. Det behövs goda exempel på ett riktigt sätt att umgås med sprit. Därför borde man enligt FFC:s uppfattning undersöka en begränsning av utskänkning av alkohol i samband med offentlig representation och speciellt en begränsning av affärsföretagens rätt till skatteavdrag för representation.

Helsingfors den 5 juni 1980

Finlands fackförbunds centralorganisation FFC

Per-Erik Lundh

Simo Elomaa

Tjänstemannaorganisationernas centralförbund TOC.:

Enligt undertecknat centralförbunds åsikt vore en begränsning av rätten att införa alkohol från nu gällande 1 liter till 3/4 liter inte ändamålsenlig och skulle knappast inverka på totalkonsumtionen på så sätt som förslaget anger. Den ökade införseln 1968–1976 står i relation även till den under sagda period kraftigt expanderade turismen och visar alltså inte entydigt hur de individuella importmängderna utvecklats.

TOC anser att alkoholvanorna inte kan styras effektivt genom begränsande åtgärder, men däremot kan påverkas genom mera vittsyftande alkoholpolitiska medel såsom attitydfostran och information.

Restriktiva alkoholpolitiska åtgärder har i längden knappast haft positiva följder i de nordiska länderna. Härav följer enligt TOC:s uppfattning att förslaget inte kan anses utgöra ett steg i rätt riktning. En kontrollerad

konsumtion förutsätter en kombination av olika generella och selektiva åtgärder.

Helsingfors den 29 maj 1980

Tjänstemannaorganisationernas centralförbund TOC r.f.

Oso Laakso
Ordförande

Jukka Vainio
Socialpolitisk
sekreterare

Finlands tekniska funktionärsorganisationers centralförbund FTFC r.f.:

Finlands tekniska funktionärsorganisationers centralförbund FTFC rf. understöder alla sådana åtgärder, varmed man försöker inskränka alkoholmissbruket. Enligt vår uppfattning kan man dock inte med framgång minska missbruket på annat sätt än genom attitydfostran. Inskränkningar av alkoholutbud eller prisförhöjningar minskar inte på ett avgörande sätt missbruket utan leder till en ökad illegal alkoholförsäljning, smuggling, olaga tillverkning och användning av surrogat.

Förverkligandet av Nordiska rådets ifrågavarande medlemsförslag kan också ge upphov till sådana näringspolitiska reflexverkningar, vilka också skulle inverka på båt- och flygresornas priser och därigenom på resornas efterfrågan, och till slut också på sysselsättningen.

FTFC anser det vara ett bättre alternativ än de föreslagna åtgärderna, att i alla de nordiska länderna effektivisera upplysningsverksamheten för att minska alkoholmissbruket.

I Finland serveras alkohol endast vid limiterade offentliga tillfällen och utskänkmängderna är skäligen och helt i enlighet med god internationell sedvänja. Enligt vår uppfattning finns det inte i denna fråga någon anledning eller några möjligheter till inskränkningar.

Finlands tekniska funktionärsorganisationers centralförbund FTFC rf. framför härmed vördsamt, att Nordiska rådet icke måtte godkänna de rekommendationer, som framförs i medlemsförslaget (ärende A 580/s), utan i stället för det framförda skall undersöka hur en eventuell upplysningsverksamhet för att minska alkoholmissbruket kunde förverkligas i de nordiska länderna, som främst riktas till arbetskraften vid arbetsförläggningar.

Helsingfors den 7 maj 1980

Finlands tekniska funktionärsorganisationers centralförbund FTFC r.f.

Jorma Reini
Ordförande

Jarmo Tammenmaa
Generalsekreterare

Akava r.f.:

Beträffande införseln av tullfri alkohol konstaterar undertecknarna bl. a. att såväl alkoholpolitiska som rättviseskäl talar för begränsningar av införseln. Såsom åtgärder föreslås att minsta bortavaro från hemlandet som medför rätt till införsel av alkohol förlängs till tre dygn och att den tillåtna kvantiteten minskas. Målet är att rätten till tullfri införsel av alkohol avskaffas helt i ett senare skede.

Angående dessa förslag konstaterar Akava att den utveckling som man kunnat förmärka de senaste åren nämligen att totalkonsumtionen av alkohol ökar i alla nordiska länder bör anses vara beklaglig. I och för sig bör alla sådana förslag som siktar till en minskning av totalkonsumtionen av alkohol understödats. De alkoholkvantiteter som inhandlas vid flyg- och båtresor inverkar likväl inte nämnvärt på totalkonsumtionen i berörda länder. Förslaget om ytterligare begränsningar av införseln leder således inte till några avgörande resultat. Däremot föranleder de övervaknings- och kontrollåtgärder som de skärpta bestämmelserna förutsätter extra besvär både för myndigheterna och för resenärerna, vilket man borde försöka undvika i internordisk persontrafik. Akava anser att de negativa följderna som uppkommer till följd av de skärpta bestämmelserna vore skäl att utreda så noggrant som möjligt innan man inför de begränsningar som nu föreslås. Däremot kunde bestämmelserna om inköp av tullfri alkohol göras mera ändamålsenliga så att resenären i samband med flygresor kunde göra sina inköp på destinationsortens flygplats. På detta sätt kunde man undvika att alkoholhaltiga drycker medförs i flygplanet under resan, vilket skulle öka flygsäkerheten.

I fråga om begränsning av utskänkning av alkoholdrycker vid statlig och kommunal representation konstaterar Akava, att förslaget om att öka alkoholfria alternativ vid dylik representation är värt att understöda. Genom direkta förbud och begränsningar torde man dock endast i ringa utsträckning kunna minska alkoholkonsumtionen och därav föranledda negativa följder.

Helsingfors den 10 juni 1980

Akava r.f.
Samuli Apajalahti
Ordförande

Matti Koivistoinen
Förhandlingschef

Finlands nykterhetsorganisationers förbund r. y.¹

Enligt förbundets uppfattning är de i medlemsförslaget framförda rekommendationerna väl begrundade och förbundet förordar dem.

Alkoholkonsumtionen har efter andra världskriget två-tredubblats i många länder. En följd av den allt större konsumtionen har varit att alkoholproblem inte längre begränsar sig till de s. k. missbrukarna eller alkoholisterna. Allt fler personer nyttjar dagligen sådana mängder alkohol att deras hälsa med tiden blir drabbad även om dessa personer aldrig skulle berusa sig så mycket att det skulle märkas i deras beteende. Den ökade totalkonsumtionen har också orsakat en förökning av akuta alkohololägenheter speciellt bland ungdomen.

Alkoholforskare och Världshälsoorganisationen anser att enda sättet att minska alkohololägenheter är att minska totalkonsumtionen. Därför borde man begränsa tillfällena vid vilka alkohol kan köpas billigare än normalt eller utskänkas gratis.

Vid båt- och flygresor finns alkohol till salu billigare än normalt. Därför köps det mera än annars skulle ske. Enligt förbundets uppfattning borde saluförandet av skattefria alkoholdrycker vid båt- och flygtrafiken slopas genom internationella avtal. Där borde man även komma överens om att passagerare avkrävs samma tullar och avgifter som berör införsel av alkoholdrycker.

Vid statens, kommunernas och företagens representationstillfällen utskänks större mängder alkoholdrycker gratis. Alkoholkonsumtionen för speciellt sådana personer som ofta måste besöka dylika tillställningar stiger därför och kan överstiga den dagliga konsumtionen som anses vara ofarligt.

Det faktum att man använder alkoholdrycker för att förfestliga offentliga tillställningar ger en onödig gloria åt drickandet. Speciellt unga personer kan uppfatta det här så att alkoholförtäring hör till saken. Ändå vet man att den förorsakar problem för en del förbrukare.

De i medlemsförslaget framförda åtgärderna är i någon mån ägnade att minska konsumtionen av alkoholdrycker samt även att styra vanor i positiv riktning.

Helsingfors den 16 juni 1980

Suomen raittiusjärjestöjen liitto – Finlands nykterhetsorganisationers förbund r. y.

Mauri Paananen
Ordförande

Martti Voipio
Generalsekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Finlands svenska nykterhetsförbund r.f.:

Finlands svenska nykterhetsförbund r.f. anser att den tullfria försäljningen av alkohol bör upphöra i Norden. Sedan 1968 har den alkohol, som köpts utomlands eller ombord på masskommunikationsmedlen, ökat oroväckande i andel av totalkonsumtionen i vårt land. Enligt en undersökning 1969 uppgav var trettonde kvinna och var åttonde man att de fört med sig alkohol från sin utlandsresa. År 1976 hade skillnaden mellan könen försvunnit och kvinnorna hade t. o. m. gått förbi männen i fråga om inköp. Då uppgav var fjärde intervjuad utlandsresenär att han eller hon fört med sig alkohol från båten eller flyget

I takt med att passagerartrafiken ökat, framförallt mellan Finland och Sverige, har också den tullfria försäljningen av alkohol ökat och blivit ett allvarligt problem. Enligt en undersökning, som Lis-Marie Kruse gjorde 1973 reste drygt fyra miljoner människor det året med någon av Finland-Sverige-båtarna. I medeltal köpte dessa människor 0,47 liter starka alkoholdrycker, 0,28 liter vin och 0,38 liter öl per person. Eftersom var fjärde person uppgav sig köpa alkohol under resan betyder det att drygt en miljon liter alkohol på detta sätt når konsumenterna. Lis-Marie Kruse uppskattar att ungefär en fjärdedel av passagerarna under sommarhalvåret är ungdomar.

Som förslagsställarna påpekar, bidrar den tullfria försäljningen av alkohol ombord på båtar och flyg till att stärka alkoholtraditionen, den stimulerar dessutom till smuggling och langning åt minderåriga förutom att den försämrar trivseln ombord på dessa samfärdsmedel.

Eftersom dessa väldiga mängder alkohol, som på det här sättet strömmar in i landet, inte räknas med i den officiella statistiken, är alkoholläget ännu sämre i vårt land än vad tillgängliga siffror i dag ger vid handen.

Alkoholskadorna har nu fått en sådan omfattning i samtliga nordiska länder att det är nödvändigt att införa något slag av begränsningar, och på lång sikt förbud, för en tullfri försäljning ombord på samfärdsmedlen mellan länderna. Rederierna måste redan nu fås att ställa in sig på dessa begränsningar som måste komma. Det är också nödvändigt att de nordiska länderna undersöker möjligheterna för statliga subventioner av kollektivtrafiken ifall rederierna annars drar in vissa viktiga turer, när inkomsterna från alkoholförsäljningen minskar.

Finlands svenska nykterhetsförbund anser således att alla åtgärder som syftar till att minska den tullfria alkoholförsäljningen i Norden är nödvändiga. Eftersom vi i övrigt i de nordiska länderna för en ansvarsfull och restriktiv alkoholpolitik, bör samma lagstiftning gälla också ombord på båtar och flyg.

Finlands svenska nykterhetsförbund omfattar också förslaget om alkoholfri representation. Förbundet anser att det är omoraliskt att med skatte-

medel i offentliga sammanhang bjuda folk på en så skadlig drog som alkohol. Genom att visa gott föredöme kan beslutsfattare och myndighetspersoner bidra till att förändra attityderna till alkoholen och bryta alkoholtraditionen.

Företagens möjlighet att i beskattningen göra avdrag för representationssprit bör också upphöra.

Vasa i juni 1980

Styrelsen för Finlands svenska nykterhetsförbund

Sten Westerholm

Ordförande

Stefan Sjöberg

Verksamhetsledare

Suomen kunnallisliitto (Finlands kommunförbund)¹:

Alkoholkommittén (Kommittébetänkande 1978:33) har i Finland behandlat frågor som ingår i det aktuella medlemsförslaget. Kommittén har ansett att den tullfria kvantiteten av alkohol, som till hemlandet anländande turister importerar, är avsevärd. Enligt medlemsförslaget påverkar tullfri import på flyg- och båtresor inte i betydande omfattning totalkonsumtionen i respektive land. Den alkohol som turister importerar till Finland har under de 10 senaste åren tredubblats. Exakta statistiska uppgifter om kvantiteten av turistalkohol torde inte finnas. De tillgängliga jämförelseuppgifter om förhållandet mellan turistalkoholen, och t. ex. alkoholens totalkonsumtion i Finland påvisar att den motsvarar ungefär 5–10% av totalkonsumtionen. Ökad import av alkohol kan dock huvudsakligen förklaras med en betydande ökning av passagerarantalet. Tullfri import av alkoholdrycker på flyg- och båtresor har också närings-, sysselsättnings- och finanspolitiska effekter, som inte till alla delar är parallella med alkoholpolitiska synpunkter. Försäljningen av s. k. turistalkohol är dessutom också ett internationellt bruk. I och med den årliga ökningen av importerad alkohol kan man också observera att alkoholsmugglingen tydligt har minskat, vilket också bör iaktas vid planeringen av åtgärder.

Innan det är möjligt att ytterligare inskränka importen av tullfri alkohol i Norden, borde man i respektive land först noggrannare utreda orsaker t. ex. till ökad import, importens kvantitet och alkoholpolitiska och andra verkningar av tilläggsbegränsningar parallellt. Samtidigt borde man försöka utvärdera hur sådana av det allmänna bruket avvikande begränsning-

¹ Yttrandet översatt från finska.

ar i allmänhet påverkar attityderna hos dem som t. ex. reser i Norden. Före sådana utredningar torde det inte vara motiverat, inte heller på det internationella planet, att medverka för ytterligare begränsningar.

I fråga om begränsningar av alkoholutskänknigen vid offentliga tillställningar torde sådana rekommendationer endast i ringa mån ha verkningar för hela alkoholpolitiken. I samband med andra åtgärder, som kan påverka den allmänna opinionen och attityderna, kunde den ha någon effekt. Om man vill avge sådana rekommendationer som inte hör till den allmänna alkoholpolitiken, borde man i samband med dem vidare överväga åtminstone t. ex. kontrolleringen av den beskattningsmässiga ställningen för alkohol, som används för representationsändamål, avskaffandet av försäljningen av alkoholdrycker på specialvillkor åt statens högsta representanter för statliga specialtillfällen samt dessa åtgärders inverkan på attityder, kostnader och andra politiska verkningar. Ökad tillgång på alkoholfria drycker och rationell prissättning hör också till de ovannämnda åtgärder, som bör övervägas. Vid utvecklingen av alkoholpolitiken borde attitydfrågor spela en central roll. Det finns ständigt behov att bereda allmänna och personliga attityder så att man blir medveten om alkoholskador.

Helsingfors den 11 juni 1980

Suomen kunnallisliitto

Paavo Peckanen

Verkställande direktör

Taisto Ahvenainen

Jurist

Finlands stadsförbund¹:

Ifrågavarande medlemsförslag rör å ena sidan frågan om s. k. turistalkohol och å andra sidan utskänkning av alkohol vid offentliga tillställningar, och för båda frågornas del har man rekommenderat restriktioner i förhållande till nuvarande lagstiftning och praxis. Den förstnämnda frågan ser stadsförbundets centralbyrå inte skäl att i detta skede ta ställning till, utan nöjer sig med att konstatera, att den fråga som med hänsyn till tullfri alkoholförsel kan anses vara mest problematisk, nämligen den införsel som sker i färjtrafiken mellan Finland och Sverige, är föremål för en gemensam utvärdering.

Utskänkning av alkohol vid kommunernas tillställningar, som stadsförbundet i detta sammanhang begränsar sig till, är för närvarande inte förknippat med sådana missförhållanden som det skulle vara skäl att reglera på det nationella, för att inte tala om det internationella planet. Stadsförbun-

¹ Yttrandet översatt från finska.

dets centralbyrå anser att frågan bör kunna avgöras skilt i varje kommun utgående från de inom kommunen rådande värderingarna. Den kommunala förvaltningsformen fungerar allmänt taget som en garanti mot missbruk i fråga om alkoholserving med skattemedel. Vidare kan man som en klar allmän tendens se att kommunerna har begränsat sin utskänkning av alkohol vid offentliga tillställningar och från en alkoholpolitisk utgångspunkt kan man anse situationen i stort sett vara tillfredsställande. Det kan konstateras att Finlands stadsförbund i sin egenskap av städernas centralorganisation inte har funnit skäl till att genom sina rekommendationer till städerna beröra denna fråga, eftersom man uttryckligen ansett det vara en fråga som bör avgöras lokalt inom ramen för gällande bestämmelser. Av denna anledning kan man knappast heller se Nordiska rådets åtgärder i frågan motiverade.

Helsingfors den 5 augusti 1980

Eino Österman
Biträdande direktör

Torsten Widén
Biträdande avdelningschef

Finlands svenska kommunförbund

Motionen siktar till ett gradvis minskande av rätten att tullfritt införa alkoholvaror vid resor inom Norden med slutmålet att helt avskaffa denna rättighet. Förbundets byrå inser väl de faror en billig och lätt tillgänglig alkohol kan medföra i synnerhet för ungdomar och rekommenderar därför en skärpt kontroll i fråga om försäljning och utskänkning av tullfri alkohol åt ungdomar vid båt- och flygresor. Byrån kan däremot inte överblicka de följder ett avskaffande av den tullfria försäljningen skulle kunna ha på turist- och rederinäringarna, varför vi anser att man i denna fråga inte bör vidtaga för radikala åtgärder utan följa internationell praxis. Alla åtgärder som försvårar det internationella umgänget bör överhuvudtaget enligt vår uppfattning nogga övervägas.

I fråga om utskänkning av alkohol i samband med offentlig representation är byrån av samma åsikt som förslagsställarna att den bör ske med urskiljning. Att helt avskaffa alkoholutskänkning då det t. ex. är fråga om utländska gäster skulle väl väcka förvåning hos människor som har ett

naturligt umgänge med alkoholdrycker. Ett alkoholfritt alternativ bör enligt byråns uppfattning dock ges vid alla tillfällen.

Helsingfors den 15 augusti 1980

Finlands svenska kommunförbund

K. J. Brunström

Erik Nylund

Finlands rederiförening:

Medlemsförslagets del 1 a berör färjetrafiken medan del 1 b berör of-
fentlig representation. Utlåtandet begränsas därför till del 1 a.

Den skattefria försäljningen på bilpassagerarfärjorna i trafik mellan Finland och Sverige har stor betydelse för trafikens ekonomi och rederiernas prissättningspolitik. Den kombination av ett roll on/roll off-fartyg och ett passagerarfartyg, som under årens lopp utvecklats, har visat sig lyckad och erbjuder idag snabba, pålitliga och billiga transporter för de nordiska ländernas utrikeshandel. Av Finlands utrikeshandel transporterades år 1979 nästan 2 milj. ton på färjor mellan Finland och Sverige. Värdemässigt representerade dessa laster ca 20% av värdet på Finlands totala sjöburna utrikeshandel. Transportekonomiskt är färjetrafiken sålunda en del av Finlands integrerade transportsystem. Förutom den egentliga transportverksamheten hör även hotell- och restaurangverksamhet till dagens bilfärjetrafik. Dessutom erbjuds olika specialprodukter såsom underhåll och avkoppling samt konferens- och kongressutrymmen.

Bilfärjetonnaget sysselsätter även en synnerligen stor mängd arbetskraft.

Man bör alltså konstatera, att detta tonnage utför en viktig, samhällsnyttig och transportekonomisk uppgift. Bilfärjetrafiken är den mest avancerade formen av linjetrafik, som också under svåra väderleks- och isförhållanden på världens mest svårnavigerade rutter utför sin uppgift punktligt, pålitligt och säkert. Den ger också människor rörelsefrihet och avkopplingsmöjligheter till ett skäligt pris.

En rubbning i den ekonomiska grund, som bilfärjetrafiken vilar på, får katastrofala följder för utrikeshandeln, för sysselsättningen, för de regioner som direkt berörs av trafiken, samt för alla de gränsnärings, vilka till stor utsträckning existerar tack vare bilfärjetrafiken (underhållsverkstäder, skeppshandlare, terminalfunktioner, etc.). En begränsning av den skattefria försäljningen skulle främst och hårdast drabba Finland och dess näringsliv. En begränsning skulle otvivelaktigt medföra inskränkningar i trafiken, minskad transportkapacitet, högre frakter och höjda biljettpriser.

Detta igen skulle medföra ytterligare inskränkningar med försämrad systerställning, minskad turism, färre fartygsbeställningar osv. som följd.

Dessa fakta konstaterades bl. a. vid ett möte den 5.6.1980 i Mariehamn mellan tullstyrelserna i Finland och Sverige och de rederier som deltar i trafiken. Samtidigt fastslogs att några begränsningar av den skattefria försäljningen på färjorna ej bör tillgripas. Däremot beslöts om en rad åtgärder för att skärpa kontrollen och för att undanröja eventuella missförhållanden och olagligheter i detta sammanhang. Bl. a. enades man om att upphöra med all distribution av fribiljetter, att priset på resor skall vara på en realistisk nivå, att biljettkontrollen skall skärpas och datumstämpling av dessa skall tas ibruk. Det konstaterades även, att en hel bransch ej bör utsättas för begränsningar på grund av att missbruk förekommit inom något enskilt rederi.

Sålunda kan konstateras, att det ej finns vägande skäl för införandet av ytterligare begränsningar i den skattefria försäljningen på färjorna i trafik mellan de nordiska länderna men att det däremot finns ytterst tungt vägande skäl för att bevara den på sin nuvarande nivå. Därför anser Finlands rederiförening att det ej finns orsak att låta utreda frågan om ytterligare begränsning av införsel av tullfri vin och sprit vid båtresor inom Norden.

Helsingfors den 30 juni 1980

Finlands rederiförening r.f.

Per Forsskåhl

Lennart Hagelstam

Tullimiesliitto r.y. — Finska tullmannaförbundet:

Vår organisations uppfattning är att de alkoholdrycker som passage-rarna är berättigade till att avgiftsfritt införa, endast utgör en obetydlig del av den totala konsumtionen av alkoholdrycker i Finland. Prissättningen för utrikesresor är nuförtiden såpass hög att det inte är lönsamt att resa enbart för de avgiftsfria alkoholdryckernas skull.

Ifall rätten till avgiftsfri införsel av alkoholdrycker skulle slopas i den internationella trafiken, eller denna rätt märkbart skulle inskränkas jämfört med den nuvarande, skulle denna åtgärd otvivelaktigt leda till ökad smuggling och tyngre arbetsböda för tullmyndigheterna.

Enligt Finska tullmannaförbundets uppfattning bör den internordiska turismen inte försättas i en annan ställning än den övriga turismen. Ifall avgiftsfri införsel är tillåten från övriga länder, bör samma internationella praktik även i fortsättningen gälla för resor mellan de nordiska länderna. En inskränkning härvidlag skulle genast leda till att tullmyndigheterna blir föremål för kontinuerlig kritik.

Finska tullmannaförbundets åsikt är även att servering av alkohol-drycker i samband med offentlig representation är en hävdvunnen internationell sed, vilken bidrager till feststämningen vid ifrågavarande tillfällen. Eftersom det nuförtiden vid nämnda representationstillfällen alltid finns alternativa alkoholfria drycker, och då dessa tillfällen i allmänhet är kortvariga, må det konstateras att serveringen av alkoholhaltiga drycker på detta sätt redan är begränsad.

Helsingfors den 7 maj 1980

Unto Luotola

Ordförande

Helmer Rosenberg

Nordisk korrespondent

Ålands redarförening r. f.:

Nordiska rådets strävanden att trygga folkhälsan och sanera befolkningens alkoholvanor är i princip lovvärda. Förslaget om införande av restriktioner genom begränsning av införseln av alkohol vid båtresor berör emellertid på olika sätt frågor med omfattande bärvidd. Speciellt är det viktigt att utvärdera och värdera de negativa effekter, som åläggandet av restriktioner för individer och företag medför bl. a., för olika geografiska regioner, samhället och de nordiska kommunikations- och samlevnadsfunktionerna samt jämföra sådana synpunkter med emotsedd nytta.

Det finländska passagerar- och bilfärjetonnaget har under senare år utvecklats avsevärt och ombesörjer huvuddelen av trafiken med passagerare och rullande gods mellan Finland och Sverige, vilket är helt i överensstämmelse med en av de huvudmålsättningar som statsmakten uttalat beträffande Finlands sjöfart och handelsflottans uppgifter. Förutom att största delen av turisterna som besöker vårt land reser med passagerar- och bilfärjefartygen, sker en mycket stor del av varuutbytet mellan Finland och Sverige med detta slags tonnage, varmed dessutom transporteras betydande mängder gods inom ramen för handelsutbytet med kontinenten och de övriga nordiska länderna samt även mellan dessa länder och Sovjetunionen. I detta avseende kan passagerar- och bilfärjetrafikens funktioner mellan Finland och Sverige mycket väl jämföras med Sveriges och de övriga nordiska ländernas motsvarande trafikfunktioner med Storbritannien och kontinenten.

Belysande för utvecklingen av färjetrafiken mellan Finland och utlandet är, att antalet resande ökat från 2 miljoner passagerare år 1965 till ca 6 miljoner år 1979; uttryckt i varuvärde ökade de av färjorna transporterade

varorna från 8,07 % år 1965 till 37,96 % 1978 av den sammanlagda sjöburna exporten och importen exklusive kol och olja.

Det är uppenbart att den kraftiga utvecklingen av resandet sjöledes mellan Sverige och Finland medför att den totala omsättningen av förnödenheter i samband med resorna, däribland alkoholdrycker, ökar avsevärt. Inköp och konsumtion per resande har dock snarare minskat och utgjorde enligt den senaste statistiken 0,2 liter ren alkohol per passagerare, vilket motsvarar endast 3 % av medelkonsumtionen av alkohol bland landets hela befolkning. Beaktas dessutom att även de utländska resenärerna inräknats i förenämnda 3 % och att dessa utgör mer än hälften av alla resande, är de av båtpassagerare till Finland införda alkoholdryckernas andel av den totala konsumtionen i landet obetydlig.

Att passagerar- och bilfärjetrafiken kunnat utvecklas till en exportindustri av stor betydelse, som i växelverkan med övrig industri i Finland och de övriga nordiska länderna ombesörjer passagerar- och varutransporter till moderata priser och medför stor nationalekonomisk nytta genom många goda arbetsplatser, avsevärda valutaintäkter, resemöjligheter för personer ur alla samhällsklasser samt ett kulturutbyte av stora dimensioner, beror till stor del på att fartygen fyller ett tydligt behov och har kunnat till ett relativt billigt pris erbjuda passagerarna en trivsam resemiljö med en komfortnivå överlägsen den flertalet av passagerarna kan kosta på sig till vardags. Restriktioner och förmyndarskap från myndigheternas sida är ägnad att inverka menligt på passagerarnas trivsel och medverkar bl. a. till ökat resande till andra länder. Utskänknings- och försäljningen av alkohol m. fl. tullbelagda varor är i detta sammanhang en betydande faktor, som verksamt har bidragit till en skälig prisnivå för de olika tjänster passagerar- och bilfärjetrafiken tillhandahåller.

De nuvarande bestämmelserna om införseln av skattefria alkoholvaror har tillkommit i konformitet med internationell praxis, vilket även underlättar kontrollen av att gällande föreskrifter följs. Det är av stor betydelse för såväl den samlade nordiska som för den internationella turismen att nämnda internationella praxis upprätthålles så, att det inomnordiska resandet likställs med det utomnordiska. För vårt lands turism och passagerar- och bilfärjetrafik vore det synnerligen olyckligt att genom nationella eller internordiska särbestämmelser ingripa i den internationella praxis som råder inom denna trafiksektor. Hela den finländska passagerartrafikens verksamhetsförutsättningar skulle komma att rubbas allvarligt.

Sammanfattningsvis önskar vi framhålla olika följder som ett avskaffande av möjligheten att försälja tullfria varor på passagerarfartygslinjerna mellan Finland och utlandet skulle innebära:

För rederiernas ekonomi och verksamhet

– betydande inkomstbortfall, som endast i viss utsträckning skulle kunna kompenseras med förhöjda biljettpriser, frakttariffer och restaurationspriser;

– eftersom en förhöjning av tarifferna inverkar negativt på passagerarantalet och i övrigt på efterfrågan av passagerar- och bilfärjefartygens tjänster, skulle rederierna tvingas minska på turtätheten samt göra avkall på nu rådande höga servicenivå, vilket i sin tur oundvikligen skulle leda till en minskning av arbetsplatserna inom sektorn.

För rederiernas kunder

– väsentligt höjda kostnader för utnyttjande av de tjänster sektorn erbjuder:

– sämre servicenivå på fartygen såväl för enskilda passagerares del som för olika resenärgrupper och konferenskunder;

– försämrade möjligheter för de finländare som arbetar i Sverige samt deras familjer och släktingar att till moderata kostnader resa mellan Finland och Sverige;

– mindre möjligheter att välja reserutt och tidtabell för resor;

– en känsla av att bli oskäligt strängt behandlad på nordiska passagerarlinjer jämfört med motsvarande utomnordiska resor.

För nationalekonomin m. m.

– tariffhöjningarnas negativa inverkan på utrikeshandeln genom höjda fraktpriser och minskad turtäthet;

– ökat resande från de nordiska länderna till resmål som medför ökade valutautlägg:

– minskning av de genom färjetrafiken utvecklade samarbets- och sambandsaktiviteterna mellan Finland och de övriga nordiska länderna;

– en minskning av de inhemska passagerarfartygsturerna innebär större konkurrensmöjligheter för utländskt tonnage och därigenom risk för ett bortfall av landets valutaintäkter från handelsflottan;

– arbetslöshet bland fartygsanställda m. fl. och därigenom ett bortfall av statens och kommunernas skatteinkomster;

– en minskning av till vårt land riktad turism och därigenom en reduktion av valutaintäkterna;

– för Ålands del menliga följder för de för landskapet, dess invånares och näringsliv synnerligen viktiga och för närvarande goda sjökommunikationerna med Finlands fastland och Sverige.

Med hänvisning till det ovan anförda anser vi, att då det är ställt utom allt tvivel att införande av nya restriktioner beträffande införseln av alkohol vid båtresor mellan Finland och Sverige skulle ha betydande negativa följder av olika slag, medan ur nordisk helhetssynpunkt nämnvärda alkoholpolitiska förbättringar inte därigenom kan emotses, kan medlemsförslaget därom i Nordiska rådet inte understödvas av Ålands redarförening.

Mariehamn den 18 juni 1980

Ålands redarförening r. f.

Justus Harberg

Norge

Sosialdepartementet

— — — opplyste vi at departementet ville komme tilbake til medlemsfor-
slaget om begrensning av innførselen ved båt- og flyreiser samt skjenking
av alkohol ved offentlig representasjon etter at stortingsmeldingen om
alkoholpolitikken var lagt fram.

I St. meld. nr. 24 (1980–81) som ble lagt fram 18. juli 1980 går Regjering-
en bl. a. inn for følgende tiltak:

1. Det bør tas sikte på å oppheve ordningen med avgiftsfri innførsel av
alkohol. Dersom dette ikke lar seg gjøre på kort sikt, bør det gjennomføres
begrensninger i adgangen slik at man får en gradvis overgang til innføring
av fulle avgifter.

2. Det bør, som ledd i en holdningskampanje, tas sikte på å begrense
bruken av alkohol i offentlige sammenhenger.

Vi viser for øvrig til side 3 (pkt. 2), side 6 (pkt. 22), side 25 og side 44 i
stortingsmeldingen¹.

Oslo, 30. juli 1980

Erik Evensen

Bergsvein Bønes

A/S Larvik—Fredrikshavnferjen:

Spørsmålet om proviantering og toll- og avgiftsfritt salg på skip i utenriks
fart, spesielt gjeldende for passasjer- og ferjeruter innen Norden, har flere
ganger vært gjenstand for diskusjon innen politiske fora.

Idag består et regelverk som i sitt utspring er ``nordisk``, men der
eksisterer en del varianter fra hovedreglene, bl. a. avhengig av rutedistanse
og de reisendes fraværstid. For vår rute gjelder en nærmere fastsatt kvote
tillatt medtatt iland etter minst 24 timers fravær. Disse kvoter har stått
uendret gjennom en lang rekke år, og salget ombord representerer en
vesentlig del av inntektsgrunnlaget for ruten. En begrensning av det toll-
og avgiftsfrie salg ombord vil således få vidtrekkende konsekvenser. Med
de små fortjenestemarginer vi allerede arbeider med, vil for ruten Larvik—
Frederikshavn en ytterligere begrensning av det tollfrie salg bety nedleg-
gelse. Det samme vil sannsynligvis gjelde andre passasjer- og ferjeruter på

¹ Här ej tryckt

Norge–utlandet, og forsåvidt en flerhet av andre ruter i nordiske farvann. Men herom må de enkelte rederier naturligvis gi sine egne uttalelser.

Vi finner anledning til å anføre litt om hva som kjennetegner angjeldende norske linjer på Norge–utlandet, deres arbeidsbetingelser og deres betydning kommunikasjonsmessig og i relasjon til norsk reiselivsnæring som helhet:

- Alle ruter har "utenriks-status", d. v. s. at de i enhver henseende er underlagt lover og regler som gjelder for utenriks skipsfart.

- Rutene har ingen form for offentlig støtte.

- Rutene har ikke konsesjons/bevillings-skjermet, står i innbyrdes konkurranse til hverandre og til de utenlandske turer såvel på Skagerak og Kattegat som til rutene mellom Sverige/Danmark og Øst/Vest-Tyskland.

- Bortsett fra et par ruter er alle helårsdrevne og representerer et stort antall arbeidsplasser ombord og på landsiden.

- Rutene har på helårsbasis sterkt varierende kapasitetsutnyttelse, fra dag til dag gjennom uken, fra måned til måned over de enkelte sesonger.

- Rutene gir med sine moderate transportpriser, store befolkningsgrupper anledning til rekreasjon og adspredelse.

- Rutene er viktige bindeledd i den internasjonale vareutveksling og avlaster veiene.

- Rutene tilfører i stor utstrekning de norske overnattingsbedrifter o. a. en høyst tiltrengt supplementstrafikk.

- Rutene dekker en meget stor andel av markedsføringen i utlandet for Norge som reisemål, som kommer hele den norske reiselivsnæring tilgode.

- Sammenlignet med annen skipsfart er drift av passasjer- og ferjeruter spesielt kostbar i henseende av

- kostbare/kapitalkrevende skip

- høyt bunkersforbruk p. g. a. stort maskineri (bunkerskostnadene er nest etter hyrer den største kostnadsfaktor). I 1979 steg således bunkersprisene for enkelte ruters vedkommende med over 100 %, og prisene har fortsatt å stige i 1980,

- arbeidskraftintensive, stor regelbemanning samt catering

- oppstykket døgnrytme med mange havneanløp og mye overtid ombord og iland,

- store krav til sikkerhet og redningsutstyr

- kostbare terminaler og kostbart terminalutstyr

- stor og kostbar kontororganisasjon

- meget store markedsføringsutgifter

- konkurransesituasjon som fordrer hyppig modernisering og fornyelse av tonnasjen,

- store vedlikeholdskostnader

Vi vil heller ikke unnlate å nevne at passasjer- og ferjefarten idag er sterkt belastet hva offentlige avgifter angår, bl. a.:

- a. Lospenger, laste- og fyravgift (*uten at los benyttes*)

- b. Havne- og kaiavgifter
- c. Vareavgift
- d. Trafikkavgift (*som er bortfalt for landverts transport*)
- e. Ekstraord. kjøretøyavgifter til havnene

Disse offentlige avgifter representerer som driftskostnader *meget* store beløp.

Som nevnt foran er det toll- og avgiftsfrie salg ombord blitt en avgjørende faktor for rutenes eksistens. Da konkurransen er meget hård, også fra utenlandske ruter på Norge, har det gjennom mange år vært umulig å kompensere de stadig stigende driftskostnader ved takstøkninger. Dette gjelder såvel passasjer- som godstrafikken. Restaurantdriften ombord koster lite eller intet av seg, da prisene også for disse tjenester er sterkt konkurransepresset. Heri ligger avhengigheten av at det tollfrie salg ombord blir bibeholdt i den utstrekning som nu praktisert.

Foranstående anførsler av generell karakter står for følgende norske rederier/ruter:

Jahre line, Oslo–Kiel

Da-no linjen, Oslo–Frederikshavn

Larvik-linje (A/S Larvik–Fredrikshavnferjen), Larvik–Frederikshavn

Fred. Olsen lines, Kristiansand/Arendal–Hirtshals

Fred. Olsen–Bergen line, Vest-Norge–Amsterdam/Cuxhaven, Vest-Norge–Newcastle, Oslo/Kristiansand–Newcastle/Harwich, Kristiansand–Amsterdam (sommerruter)

Oslo, 2. juni 1980

På vegne av

De norske passasjer- og ferjerederier med linjer på Norge–utlandet

Terje Sjøgaard

Adm. direktør

I mellomtiden foreligger fra norsk side Statssekretærutvalgets innstilling, St. meld. 24 vedr. alkoholpolitikken.

Utvalget har i meldingen også tatt opp spørsmålet om begrensninger i adgangen til avgiftsfri innførsel og omsetning av alkohol.

Sosialdepartementet viser i sine anførsler til det forslag som er fremlagt for Nordisk Råd, hvorfor vi med dette tillater oss etterfølgende supplerende opplysninger til vårt brev av 2. juni d. å.

Statssekretærutvalgets flertall finner det ikke hensiktsmessig at Norge ensidig lar adgangen til avgiftsfri import av alkohol bortfalle, og sier (7.2.1.2):

Utvalget er av den oppfatning at så lenge det ikke samtidig blir gjort i

andre land, vil det bety at norskregistrerte fly og skip kommer i en ugunstig situasjon i forhold til de som er registrert i andra land – – .

men man mener (citater):

– – at det vil være naturlig at spørsmålet blir tatt opp fra norsk side med sikte på begrensninger i nordisk og internasjonal sammenheng.

Blandt høringsinstansene uttaler Reiselivsdirektoratet flg. (inntatt i meldingen side 25):

Salg av avgiftsfrie drikkevarer synes å være en økonomisk forutsetning for drift av skipsrutene mellom Norge og utlandet. Disse ruter er avgjørende for turisttrafikken til Norge, og har ikke høyere billettpriser enn at folk sydfra og vestfra ikke uteblir på grunn av lange og dyre reiser.

Utvalget, Sosialdepartementet, forslagsstillerne til forslaget til Nordisk Råd samt Finansdepartementet er klar over de forhold Reiselivsdirektoratet fremholder. Således uttaler Sosialdepartementet at det er "klar over at det av næringspolitiske og andre grunner kan være vanskelig å gjennomføre dette (å oppheve ordningen med avgiftsfri innførsel av brennevin) umiddelbart" – og "Departementet vil i så fall slutte seg til forslaget fra Nordisk Råd om en gradvis overgang til strengere regler". Men siktemålet skal være å avskaffe ordningen. – Det synes også som om Sosialdepartementet er klar over at restriksjoner ikke kan gjennomføres ensidig fra norsk side.

Av begrensningstiltak nevnt i meldingen er:

- endring av "fraværsreglen" fra 24 til 72 timer
- mindre tillatte "kvoter"
- oppheving av adgangen til avgiftsfri skjenkning

De norske passasjerrederier med ruter på Norge-utlandet har foretatt beregninger over hvilke følger restriksjoner på eller opphør av det tollfrie salg ville få for rutene. Vi tillater oss med dette å vedlegge en uttalelse som bygger på resultatet av denne analyse.

Oslo, 23. oktober 1980

A/S Larvik – Fredrikshavnferjen

Terje Sjøgaard

Braathens South-American & Far East airtransport A-S (S.A.F.E.):

– – Vi vil i utgangspunktet understreke at dette for Braathens SAFE er av svært marginal betydning, idet snau 1 % av våre internasjonale flyvninger i dag er flyvninger mellom de nordiske land. Som kjent utfører

vi på internasjonal basis først og fremst selskapsreise-flyvninger fra Skandinavia til forskjellige 3. land under Inclusive Tour Charter tillatelse som blant annet inneholder bestemmelser om returreise først etter minimum 7 døgn. Vi har heller ikke konsesjon for å drive noen utsalgssteder for toll- og avgiftsfrie varer på noen flyplasser.

Imidlertid vil vi knytte enkelte generelle kommentarer til det foreliggende medlemsforslag. I utgangspunktet betyr salget av tollfrie varer relativt sett mindre mindre ved flyreiser enn for andre transportformer for de respektive selskaper, blant annet fordi salget er knyttet til omsetning ved tax-free butikker på flyplassene. Det bør imidlertid ikke herske tvil om at man til en viss grad skaper et trafikkgrunnlag for enkelte trafikksvake relasjoner på grunn av det i publikums øyne fordelaktige tilbud som mulighet for kjøp av tollfrie varer representerer. Dette skal man ha for øyet når det blant annet i Nordisk Råd oppmuntres til opprettelse av inter nordiske flyruteforbindelser i områder som normalt ikke har forsvarlig trafikkgrunnlag. Vi vil tro at en skjerping av bestemmelsene om kjøp av tollfrie varer vanskeliggjør opprettelse av fornuftige kommunikasjonslinjer mellom de nordiske land og også vil hemme ytterligere utvikling av den inter nordiske turisttrafikk. Dette siste er både trafikk-selskaper og nordiske politiske fora opptatt av å utvikle og man har i de forskjellige nordiske land i det senere år satset betydelige midler på å videreutvikle denne turisttrafikken til spesiell glede for den nordiske tanke.

Ser man med realistiske øyne på dagens situasjon, må man bare innrømme at det foreliggende medlemsforslag vil kunne virke hemmende på ovennevnte positive utvikling.

Vi vil forøvrig se det som en stor fordel om reglene for tillatte kvantiteter av innførte tollfrie varer blir ens i de 5 nordiske land. Vi ønsker ikke å ta standpunkt til de reelle kvantiteter, men vil fremheve den praktiske fordel det vil være å få like regler i alle landene og ikke som nu operere med forskjellig tillatelse i f.eks. Norge og Sverige.

I forbindelse med medlemsforslagets rekommendasjon nr. 2, vil vi av ovennevnte næringspolitiske grunner anbefale at man på det nuværende tidspunkt ikke gjør slike bestrebelser. Vi tror dette vil være til betydelig skade for utviklingen av den innkomne turisttrafikk til Norden, noe som man parallelt med det ovennevnte nu legger betydelig innsats bak for å øke.

Utover dette vil vi kun legge til at det i medlemsforslagets begrunnelse blant annet fremsettes ikke dokumenterte påstander om at "resenärerna via turistalkoholen introduceras för nya varor, som de annars inte skulle köpa. I mångt och mycket torde bruket av turistalkohol utgöra en slags tilläggskonsumtion." Dette må betraktes som en hypotese og vurderes som sådan. Som flyselskap med en viss omsetning av alkoholholdige drikker for tollfri innførsel fra utlandet til Norden, kan vi ikke akseptere at det fremsettes påstander om at vårt salg bidrar til generelt økt alkoholkon-

sum uten at dette eventuelt dokumenteres gjennom vitenskapelig utførte undersøkelser.

Forøvrig har vi ingen bemerkninger.

Oslo, 29. mars 1980

Braathens South-American & Far East airtransport A-S (S.A.F.E.)

Anders C. Fougli

Direktør

Avholdsfolkets landsnemnd:

Avholdsfolkets landsnemnd støtter fullt ut den grunnngiing de fire parlamentarikerne (Haugstvedt, Lillquist, Stenbäck og Söderström) gir for sitt forslag om begrensning av innførselen av alkohol ved båt og flyreiser og om alkoholskjenking ved offentlig representasjon.

Vi finner grunn til å anmerke at Norge ikke har forhøyet det tollfrie kvantum brennevin som kan innføres fra 3/4 till 1 liter slik det er gjort i de andre nordiske land.

Bl. a. med henvisning til drøftingene på Nordisk råds seminar i Kolding 23. – 25. oktober 1979, mener vi de *prinsipielle* sider ved medlemsforslaget pkt. I ikke bør foranledige ytterligere utredninger.

I Norge har Stortinget bl. a. sluttet seg til hovedintensjonen i Stortingsmelding nr. 58 (1977/1978) som gikk ut på at ordningen med avgiftsfritt alkoholsalg i samtrafikken bør opphøre, men at en først må forhandle seg fram til dette med medlemslandene i Det europeiske fellesskapet (EF). Et mindretall i det såkalte statssekretærutvalget har også kommet med forslag om å fjerne denne ordningen.

Spørsmålet må nå bringes over til gjennomføringsstadiet og de utredninger som nå gjenstår gjelder den konkrete, praktiske gjennomføringen av oppgaven, som ikke lenger kan være en begrensning av den tollfrie alkoholinnførselen, men en fullstendig avvikling av denne meningsløse og usosiale unntaksrettigheten. Etter vårt syn vil alle former for begrensninger være belemret med unntaksmuligheter, misforståelser og unngeåelser. En fullstendig avvikling av tollfrihetsordningen for alkohol vil virke avklarende, konsekvent og rettfærdig foruten å være langt lettere å gjennomføre.

Avholdsfolkets landsnemnd vil på tilsvarende måte tilrå at man ikke går inn for begrensninger i bruken av alkohol ved offentlig representasjon, men at alkohol fjernes fra slike arrangementer og erstattes av alkoholfrie drikker.

I Norge har ca. 1/4 av landets kommuner og omlag 1/3 av landets fylkeskommuner vedtatt ikke å skjenke alkohol ved sine arrangementer.

Økonomiske hensyn er etter vårt syn ikke avgjørende i denne sammenheng, men den holdningsskapende virkning av myndighetsorganers- og personers eksempel.

Når det gjelder medlemsforslagets pkt. 2 vil vi støtte det i den utforming det foreligger, dog helst med et tillegg om at siktemålet også her over sikt må være en fullstendig avvikling av den avgiftsfrie alkoholomsetningen.

Oslo, 6. juni 1980

Avholdsfolkets landsnemnd

Øystein Sjøraa

Turid Gundersen

Det norske totalavholdsselskap (DNT):

1. a. DNT sier seg enig i at problemene med tollfri innførsel av alkoholvarer blir reist, men vil gjerne understreke at det ikke bør bli tale om en begrensning av retten til tollfri innførsel, men avskaffelse av denne ordningen. Med de store alkoholproblemene også de nordiske land nå har, kan det ikke være noen grunn til at utenlandsreisende skal lokkes til å gjøre prismessig gunstige alkoholinnkjøp og dermed sannsynligvis øke sitt alkoholforbruk.

Etter selskapets mening bør også alkoholservingen på fly stanses helt. Prinsipalt vil vi også hevde at alkoholservingen i båttrafikken mellom de nordiske land bør stanses. Inntil det kan bli gjennomført, må det sørges for langt sterkere kontrolltilltak med sikte på å hindre servering til mindreårige og den generelle overskjenking.

b. DNT vil også støtte begrensningen av utskjenking av alkohol ved offentlig representasjon med den endelige målsetting at alkoholserving ved slik representasjon opphører.

2. DNT vil også gi sterk støtte til at de nordiske land gjør en innsats for å stoppe tollfri innføring av alkohol ved fly- og båtreiser på internasjonalt plan.

Oslo, 14. mai 1980

Det norske totalavholdsselskap

Kjell Normann Johansen

Formann

Jens Risdal

Generalsekretær

Norsk tollerforbund:

Norsk Tollerforbund tror ikke at en begrensning av avgiftsfri innførsel av alkoholholdige drikker vil ha noen avgjørende betydning når det gjelder å begrense alkoholforbruket i Norden.

De fleste utenlandsreiser er så kostbare at de ikke foretas ut i fra et behov og ønske om å skaffe seg billige alkoholholdige drikker. Dessuten antar vi at majoriteten av de reisende kun foretar seg en reise pr. år.

Det er derimot en liten gruppe personer som på grunn av sitt yrke har en hyppig reisevirksomhet til utlandet, og som er i stand til å dekke sitt alkoholforbruk gjennom avgiftsfrie varer.

Vi tviler imidlertid på om forbruket vil gå noe særlig ned for disse om adgangen til avgiftsfritt salg begrenses eller faller bort i sin helhet. Vi antar at nevnte personer utgjør ressurssterk gruppe som allikevel vil kunne dekke sitt behov med innenlandskjøpte varer.

Vi er av den oppfatning at de nordiske land ikke ensidig bør gå inn for å begrense eller oppheve adgangen til avgiftsfritt salg. Skal dette gjennomføres hensiktsmessig og effektivt, må saken etter vår mening sees i en større internasjonal sammenheng.

Når det gjelder spørsmålet om begrensning av utskjenkning av alkohol i forbindelse med offentlig representasjon har vi ingen kommentarer.

Oslo, 18. juni 1980

Finn Fredriksen

Formann

S. Langseth

Sekretær

Kristenfolkets edruskapsråd har i skrivelse den 3 juni 1980 förklarat sig oförbehållsamt tillstyrka medlemsförslaget.

Sverige**Sjöfartsverket:**

Såsom framgår av medlemsförslaget har frågan om tullfritt införande av vin och sprit tidigare behandlats i flera rekommendationer i Nordiska rådet, senast nr 24/1966. Denna rekommendation hade föranletts av ett medlemsförslag. I yttrandet över detta anförde dåvarande sjöfartsstyrelsen bl. a. följande:

Hittillsvarande bestämmelser om tullfri införsel av vissa kvantiteter sprit, vin och tobak har icke oväsentligt kommit att bidra till de senaste

årens starka utbyggnad av sjöförbindelserna mellan de nordiska länderna. Rederierna har erhållit betydande intäkter från försäljningen ombord. För resenärerna har möjligheterna att köpa ifrågavarande varor till priser, som ligger betydligt lägre än de i hemlandet gällande, i många fall utgjort ett i varje fall bidragande resemotiv. Detta har medverkat till att öka passagerarfrekvensen. De tillkommande intäkterna, tillsammans med den hårda konkurrensen olika linjer emellan, har medfört att biljettpriserna hållits låga. Utrymme har likväl funnits för en mycket betydande modernisering av tonnaget. Resekomforten har höjts starkt och de flesta av de nya fartygen har erhållit en avsevärd kapacitet för överföring av såväl personbilar som tyngre fordon.

Det torde inte kunna undvikas att en kraftig beskränning av rätten till tullfri införsel på kort sikt kommer att påverka linjenät och turtäthet och dessutom kan medföra en viss höjning av befodringsavgifterna. Sjöfartsstyrelsen ser dock knappast anledning befara att verkningarna får sådan omfattning att den egentliga resetraffiken hämmas. Den ökade överföringen av personbilar liksom de nya metoderna för godstransport lär successivt stärka trafikunderlaget för de viktigare linjerna. En viss koncentration av trafiken bör kunna ske utan nämnvärda olägenheter.

Enligt sjöfartsverkets mening har de anförda synpunkterna alltså gillighet. Försäljningen av tullfria varor svarar för en stor del av färjornas intäkter. Inom något år kommer nya, mycket stora färjor att sättas in i trafik på Sverige vilket avsevärt kommer att öka passagerarkapaciteten. En förutsättning för att den trafiken skall bli bärkraftig torde vara att den tullfria försäljningen bibehålls i huvudsak oförändrad. Om inte den förutsättningen föreligger kan antalet i trafiken insatta svenska färjor minska drastiskt med därav följande sysselsättningssvårigheter för de ombordanställda och detta i ett läge då svenska sjömäns arbetstillfällen i svenska fartyg av andra skäl blivit starkt beskurna. Härtill kommer att det inte kan uteslutas att bortfallet av rederiernas intäkter av försäljningen skulle medföra höjning av transportavgifterna.

Vad härefter angår förslaget att statliga och kommunala myndigheter vid representation bör dels sträva efter att begränsa utskänkningen av alkohol, dels verka för att en konsekvent genomförd på lika villkor till buds stående alkoholfritt alternativ erbjudes, kan sjöfartsverket ansluta sig därtill. Inte minst kostnadsskäl talar härför.

I övrigt har sjöfartsverket intet att anföra i anledning av det remitterade medlemsförslaget.

Norrköping den 19 juni 1980

Lennart Johansson

Luftfartsverket:

Införsel av obeskattade varor i ankomstlandet i samband med utrikesresa med flyg är numera en fast etablerad internationell företeelse. De internationella reglerna för ifrågavarande införsel är också i stort sett desamma över hela världen. Även vid resor inom Norden tillämpas i huvudsak sedvanliga internationella regler.

Försäljningen av obeskattade varor utgör idag ett viktigt inslag i det varusortiment som den internationelle resenären förväntar sig finna på internationella flygplatser. Införs begränsningar som de föreslagna för resor inom de nordiska länderna, kommer detta utan tvivel att försämra de svenska internationella flygplatsernas konkurrenssituation. Det utgör dessutom en diskriminering gentemot resande inom Norden jämfört med andra internationella resenärer.

Förslaget torde vara mycket svårt att genomföra ifråga om icke nordiska flygbolags ombordsförsäljning på internordiska flygningar.

Ekonomiskt sett kommer begränsningen av ifrågavarande införsel att kunna innebära ett stort avbräck för SAS, och därmed också för luftfartsverket. Av den totala försäljningen på ca 100 mkr utgörs ca 40 %, dvs. 40 mkr, av försäljning till internordiska resenärer. Eftersom den omsättningshyra SAS erlägger till verket uppgår till 50 % av försäljningen skulle förslagets genomförande innebära att verket skulle tvingas ta ut mycket stora belopp på annat sätt t. ex. genom kraftiga höjningar av landnings- och passageraravgifter. Detta skulle i sin tur negativt påverka biljettpriiser och därmed också det totala resandet.

Förslagsställarna har enligt verkets mening inte kunnat påvisa annat än ringa marginella positiva effekter som resultat av förslagets eventuella genomförande. Ur konsumtionssynpunkt påpekar exempelvis förslagsställarna själva att en begränsning av tillåten tullfri kvantitet inte i betydande omfattning kommer att påverka totalkonsumtionen av alkohol i respektive land.

Vad beträffar rättvisekravet är detta enligt verkets mening redan tillgodosett genom att numera svenska folket på grund av flygets snabba expansion har möjlighet att i samband med utrikesresor göra inköp av obeskattade varor.

Slutligen vill verket framhålla att det knappast förekommer att en flygresor företas endast för möjligheten att inköpa obeskattade varor.

Luftfartsverket hemställer med stöd av det ovan anförda att Nordiska rådet måtte lämna det aktuella förslaget utan avseende vad avser tull- och skattefri införsel av vin och sprit vid flygresor inom Norden.

Norrköping den 19 juni 1980

J. Eriksson

Generaltullstyrelsen:

Skatteutskottet har i betänkande SkU 1979/80: 44 behandlat vissa frågor med alkoholpolitiska aspekter. Utskottet har särskilt behandlat obeskattad resandeförsel av alkoholdrycker m.m. och därvid diskuterat dels hur man effektivast skall kunna stoppa smugglingen dels om det finns möjligheter att begränsa eller stoppa den skattefria resandeförseln. Utskottet förordade att hithörande problem skulle tas upp med förtur av det särskilda samordningsorganet för alkoholfrågor, som nyligen tillsatts av regeringen.

Samordningsorganet, i vilket generaltullstyrelsen är representerad, beräknas slutföra sitt arbete inom ett år. Sannolikt kommer samordningsorganet att i sitt utredningsarbete ha kontakter med övriga nordiska länder.

I medlemsförslaget pekas på möjligheten att införa en 3-dygnregel. I samband därmed lämnas en felaktig uppgift om att 3-dygnregeln skulle gälla vid resor inom EG. Så är ej fallet. Tvärtom har EG tvingat Danmark att successivt avtrappa sin 3-dygnregel.

Mot bakgrund av pågående utredningsarbete i Sverige begränsar generaltullstyrelsen sitt yttrande till ovan lämnade redogörelse.

Stockholm den 19 juni 1980

Generaltullstyrelsen

Lennart Eriksson

Siv Holmsten

Svenska kommunförbundet:

För närvarande pågår en intensiv alkoholpolitisk debatt i flertalet av landets kommuner. Förbundet har genom ett, under år 1979, initierat projekt – kommunerna och alkoholen – arbetat med till området hörande frågor. Projektet slutförs under första halvåret 1980 och redovisas i tre skrifter, varav den sista avser ge underlag till en modell för en sammanhållen och heltäckande planering i syfte att utnyttja en kommuns samlade resurser för att möta problem av alkoholpolitisk art.

Då totalkonsumtionens betydelse för alkoholskadornas omfattning torde få anses vara väl underbyggd är frågan om såväl införseln av alkohol som frågan om offentliga representationen av intresse.

I den alkoholpolitiska utredning som var en del av riksdagens underlag för 1975 års alkoholpolitiska beslut uppskattades mängden av tullfritt införd sprit i landet motsvara cirka 11 procent av systembolagets försäljning. Då systembolagets försäljning legat relativt konstant, och i varje fall inte

ökat under senare delen av 1970-talet, och samtidigt den inomnordiska trafiken torde ha ökat kan man anta att den tullfritt införda spriten nu motsvarar en högre andel av den totala konsumtionen än vid undersökningstillfället.

Konsekvenser i form av en ökning av alkoholskadorna kan vara tänkbara och kanske främst då i de tre storstadsregionerna – Malmö, Göteborg och Stockholm – som har den mest omfattande båt- och färjetrafiken. Det bör nämnas att Stockholms kommun, i samband med ett brett genomfört utredningsarbete i alkoholfrågor fäst uppmärksamheten på problemet och tillmäter det stor betydelse.

Kommunförbundets styrelse vill därför instämma i förslagsställarnas uppfattning om det värdefulla i att frågan om eventuella begränsningar i införseln av tullfri sprit vid flyg- och båtresor inom Norden blir föremål för en utredning inom Nordiska rådet. Förslaget om att Nordiska rådet skall rekommendera de nordiska ländernas regeringar att på det internationella planet verka för motsvarande restriktioner torde betyda mindre för den totala konsumtionen inom Sverige.

Den offentliga representationen och dess betydelse för den totala konsumtionens volym är säkerligen av mycket marginell betydelse. Detta torde i varje fall gälla inom den kommunala sektorn där representation av den karaktär som medför alkoholkonsumtion inte är särskilt omfattande. Ett iakttagande av skärpt restriktivitet har däremot kanske en viss betydelse för att påverka normbildningen runt alkoholen.

Genom de kommunkontakter som tagits från förbundskansliet med anledning av det i inledningen redovisade projektet har man kunnat konstatera att det i många kommuner diskuteras och utreds huruvida det finns anledning att skärpa bestämmelserna om alkoholförtäring vid representation. Beslut i denna riktning har också fattats i många kommuner liksom för övrigt också beträffande Kommunförbundets egen representation. Kommunförbundets styrelse vill därför konstatera att de initiativ som har tagits och tas i kommunerna är tillräckliga för att nå fram till den begränsning av alkoholförtäring som avses i medlemsförslaget.

Förbundets styrelse vill mot den bakgrund som ovan redovisats instämma i förslaget om att Nordiska rådet framdeles verkar för en begränsning av utskänkningen av alkohol vid offentlig representation.

Reservation anfördes av Lennart Blom, Åke Norling, Jonas Wallin (alla m) enligt bilaga (*se nedan*).

Stockholm den 10 juni 1980

Svenska kommunförbundet

Svea Wiklund

Reservation

av Lennart Blom, Åke Norling, Jonas Wallin (alla m)

Vi anser att styrelsen borde bytt ut texten i andra hela stycket på sid 2 "Kommunförbundets styrelse – – – inom Sverige." mot följande.

I medlemsförslaget förordas att frågan om eventuella begränsningar i införseln av tullfri sprit vid flyg- och båtresor inom Norden blir föremål för en utredning inom Nordiska rådet. Den omständigheten, att gällande regler och restriktioner i detta sammanhang icke alltid efterlevs bör i första hand föranleda en effektivare kontroll. Sådana åtgärder förbereds för närvarande. Någon speciell utredning synes därför icke erforderlig.

Förslaget om att Nordiska rådet skall – – – inom Sverige.

Landstingsförbundet:

Åtgärder för att begränsa alkoholkonsumtion och alkoholmissbruk är av stor betydelse för arbetet i hälso- och sjukvården. Förbundet ser därför positivt på syftet bakom medlemsförslaget att söka skärpa införselreglerna för alkohol. Ur de hälso- och sjukvårdspolitiska aspekter landstingsförbundet har att se till finns fördelar med en sådan skärpning.

Beträffande alkoholfri representation har landstingsförbundets styrelse för sin del fattat beslut härom tidigare i år.

Stockholm den 26 juni 1980

Landstingsförbundet

Kurt Ward

Rune Carlsson

Sveriges redareförening:

Det remitterade förslaget utmynnar i önskemål om skyndsamt utredning angående "ytterligare begränsning av tullfri införsel av vin och sprit vid flyg- och båtresor inom Norden" samt i ett önskemål att de nordiska ländernas regeringar skall verka för "skärpta restriktioner vad beträffar rätten att tullfritt införa skattefria spritdrycker vid flyg- och båtresor".

Synpunkterna i det följande begränsas till frågan angående införsel vid båtresor. I förslagets inledning konstateras att "en begränsning av den tullfria kvantiteten vin och starksprit vid flyg- och båtresa, inte i betydande omfattning påverka(r) totalkonsumtionen i respektive land". Samtidigt uttalas en förmodan att resenärer "via turistalkoholen introduceras för nya varor, som de annars inte skulle köpa".

Med dessa två vaga och delvis motsägelsefulla förmodanden som grund anser förslagsställarna att "såväl alkoholpolitiska som grundläggande rättviseskäl" talar för att man bör kraftigt begränsa rätten att tullfritt införa alkohol.

Redareföreningen är medveten om de allvarliga problem som en ökande alkoholkonsumtion tillskapat i det svenska samhället och det bör med skärpa understrykas att till föreningen anslutna färjerederier ombord infört en serie begränsningar och kontrollstationer för att solidariskt efterleva de bestämmelser och restriktioner som gäller för såväl konsumtion ombord av alkoholhaltiga drycker som ilandförande av sådana obeskattade varor.

Förslaget i Nordiska rådet tar uteslutande sikte på införsel och således icke på konsumtion ombord på färdmedel. Förslagsställarna själva konstaterar att skärpning av införselreglerna inte kommer att i märkbar omfattning påverka totalkonsumtionen i respektive land. Det ter sig redan mot denna bakgrund mindre väl motiverat att igångsätta en stor utredningsapparat i syfte att få till stånd en begränsning av sådan införsel. I förslaget hänvisas också till restriktioner inom EG-området med krav på längre bortavaro som förutsättning för införsel, men det bör samtidigt nämnas att införsel inom detta område är tillåten av betydligt större kvantiteter alkoholhaltiga drycker än vad fallet är i Norden. Till detta kommer att EG i juni 1979 fattat det formella beslutet att tills vidare skrinlägga planer på ytterligare inskränkning i tillhandahållande och införsel av skattefria alkoholvaror.

Internationellt accepterade normer gäller för fartygs skattefria proviantering av bl. a. alkohol. Sådana varor kan inköpas i alla världens hamnar och då av fartyg oavsett flagg. Liksom andra länder måste Sverige respektera denna praxis och det innebär bl. a. att vi är förhindrade att rikta restriktioner mot fartyg under främmande flagg. Eventuella restriktioner riktade enbart mot tonnage under nordisk flagg skulle således icke få avsedd effekt eftersom andra länders fartyg – och då t. ex. östeuropeiska – skulle kunna fortsätta att trafikera svenska hamnar och vara fria att ombord tillhandahålla vilka kvantiteter man önskar av alkoholhaltiga drycker till passagerare. Erfarenheter visar att svenska myndigheter i praktiken icke utövar effektiv kontroll över företeelser ombord i sådant tonnage och det förekommer således t. ex. att spel på enarmade banditer fortsätter även vid svensk kaj ombord på sådana fartyg, utan att svensk myndighet ingriper. Även med en skärpt införselkontroll får man därför befara att stora kvantiteter alkohol skulle ilandföras av passagerare från sådana fartyg och sådana företeelser skulle kunna stävjas endast om varje enskild passagerare undersöktes vid ankomsten till svensk hamn.

Då således inte ens förslagsställarna anser att av dem föreslagna åtgärder skulle få större praktisk effekt, då man inom EG skrinlagt planer på införande av ytterligare restriktioner vid införsel och då man måste beakta de internationella komplikationer som skulle följa ur ytterligare svenska

eller nordiska restriktioner och bl. a. tillskapa konkurrensackdelar för nordiskt tonnage får Sveriges redareförening avstyrka att de remitterade förslagen föranleder någon Nordiska rådets åtgärd.

Göteborg den 17 juni 1980

Sveriges redareförening

Erik Nordström

Aktiebolaget Vin & spritcentralen:

Under år 1979 levererade V&S ca 250 000 buteljer, främst brännvin och punsch, till ett försäljningsvärde av 1,5 milj. kr. Av de totala utleveranserna från V&S om 1 077 milj. kr. (exkl. skatt) utgör alltså försäljningen till den så kallade tax free marknaden i Norden 1 à 2 promille och är således av ringa betydelse för V&S verksamhet.

I utlandet buteljerad vara som försäljes skattefritt levereras ej genom V&S.

Stockholm den 18 juni 1980

AB Vin & spritcentralen

Lars Lindmark

Svenska tulltjäntemannaförbundet:

Vi är väl medvetna om det utbredda alkoholmissbruket och dess negativa verkningar. Vi finner det önskvärt att frågan ägnas uppmärksamhet samt att åtgärder vidtas för att motverka alkoholmissbruket. En gemensam nordisk hållning bör givetvis eftersträvas.

Förbundet är emellertid tveksamt till om tillgänglighet av tullfri sprit har den avgörande betydelse som förslagsställarna menar. Det kan inte anses vara styrkt att tullfriinförseln påverkat alkoholvanorna i samhället så negativt att den bör drastiskt omprövas. Orsakerna till den förändrade alkoholkulturen kan enligt vår uppfattning bl. a. hänföras till västerlandets höjda standard i kombination med ökad turism till andra länder och kulturer. Det är vidare tveksamt om angivna rättviseskäl är tillräckliga argument för åsyftade inskränkningar.

En skärpning av kravet på bortavarotid för tullfriheten ställer dessutom

stora krav på tullmyndighetens kontroll och har av bl. a det skälet tidigare ansetts orealistiskt.

Förbundet konstaterar att redan med nuvarande bestämmelser är det möjligt att strama upp tillgången och tillgängligheten till tullfri alkohol och därmed minska införseln. Det är alltså möjligt att vidta åtgärder i återhållande syfte utan att frågan tas upp i föreslagen utredning, varför vi avstyrker densamma.

Förbundet ställer sig positivt till begränsad alkoholutskänkning i samband med representation. Frågan har inte enbart en alkoholpolitisk aspekt utan även en icke föraktlig ekonomisk sådan. Begränsningen i detta avseende kan enbart ha positiv inverkan.

Stockholm den 18 juni 1980

Svenska tulltjänstemannaförbundet

Lennart Franck

Svenska sjöfolksförbundet:

Beträffande frågan om tullfri införsel av vin och sprit vid flyg- och båtresor inom Norden får förbundet hänvisa till sitt yttrande över betänkandet (1974:91) avgivet av alkoholpolitiska utredningen som bifogas i kopia. De synpunkter förbundet däri gett uttryck för gäller alltjämt.

Frågan om begränsningar i utskänkningen av alkohol vid offentlig representation är enligt förbundets mening mer intressant ur kostnadssynpunkt än ur alkoholpolitisk synpunkt.

Påståendet att en begränsning av utskänkningen av alkohol vid offentlig representation skulle bidra till en positiv normbildning på alkoholområdet finner förbundet mycket tveksamt.

Göteborg den 25 april 1980

Svenska sjöfolksförbundet

Gunnar Karlsson

Svensk pilotförening (SPF):

Svensk pilotförening (SPF) saknar expertis inom det alkoholpolitiska området. Dock vill vi generellt framföra att alla åtgärder som syftar till att begränsa totalkonsumtionen inom Sverige måste prövas. Vidare är det angeläget att trovärdigheten hos de som för ut begränsningsbudskapet är

så stor som möjligt. Därför stödjer vi alla förslag som syftar till att begränsa utskänkningen av alkohol vid offentlig representation.

När det gäller eventuell begränsning av införsel av tullfria kvantiteter så anser vi, i likhet med förslagsställarna, att den inte i betydande omfattning kommer att påverka totalkonsumtionen i respektive land.

Vidare ger denna marginella inskränkning mycket svåra kontrollproblem för respektive tullmyndigheter. I och med avskaffandet av passtväng för inomnordiska resor finns så vitt vi förstår endast färdbiljetten att tillgå som kontrollkälla. Denna är utomordentligt enkel att manipulera med, varför ett komplement troligen måste införas.

Vidare har vi svårt att förstå att grundläggande rättviseskäl ger att man skall utöka bortavarotiden eller att man skall avskaffa rätten att tullfritt införa alkohol vid resor inom Norden. Effekten måste bli den rakt motsatta, dvs. att ett färre antal resenärer, med resurser att resa utanför Norden eller vara borta mer än tre dygn, får utnyttja privilegiet.

SPF vill i detta sammanhang framhålla de problem av säkerhetskaraktär som uppstår vid flygtransporter i passagerarutrymmen av glasemballerad alkohol. Genom alkoholen brännbarhet och den mängd som förvaras i passagerarnas handbagage utgör den en utomordentligt stor brandfara såväl vid normal flygning som i samband med haverier. Vidare tillkommer att glasflaskorna kan förorsaka svåra personskador i samband med haverier. Glasflaskorna kan också göra att evakueringsliderna görs obrukbara genom punktering, vilket kan få katastrofala följder vid haverier.

Vi stödjer därför åtgärder som syftar till att ta bort alkohol i flaskor i passagerarutrymmen i flygplan. Dessa åtgärder behöver ej vara begränsningar i införselrätten utan kan, som vi föreslagit i andra sammanhang, vara transport i slag- och brännsäkra material i lastrummen, försäljning vid ankomst till destinationen eller krav om slag- och brännsäkra förpackningar för flaskornas förvarande i passagerarkabinen.

Stockholm den 12 juni 1980

Svensk pilotförening

Johan Juhlin

Erik G Levin

Nykterhetsrörelsens landsförbund, NLF:

Sambandet mellan den totala konsumtionen av alkohol och de alkoholbetingade skador som uppstår är väl belagt. Det är därför nödvändigt att med olika åtgärder, även små sådana, verka för en begränsning av alkoholkonsumtionen.

Den svenska riksdagen har som en övergripande målsättning för alkoholpolitiken antagit "att man måste begränsa den alltför höga alkoholkonsumtionen." Det är en viktig markering som bör gälla även i det nordiska samarbetet, liksom för de nordiska ländernas gemensamma agerande i vederbörande internationella organ.

Motionärerna aktualiserar inledningsvis den skattefria försäljningen och serveringen ombord på båtar och flyg. Denna strider på flera punkter mot vad svensk lagstiftning syftar till. Bland annat den ovan refererade målsättningen, men också mot att det inte skall finnas något enskilt vinstintresse i alkoholhanteringen. Det senare har man helt bortsett från då det gäller färjetrafiken, som till stor del finansieras genom just alkoholhandel.

NLF anser inte det föreligger några skäl för att den nuvarande ordningen skall bibehållas utan vill förorda en skärpning av motionärernas krav. En snar avveckling av den skattefria försäljningen och serveringen av alkohol bör därför genomföras och vi vill gärna hänvisa till den skrivning som det svenska skatteutskottet framhållit i betänkandet 79/80: 44, sid 15–18, beträffande resandeförsel av alkoholdrycker m. m.

Motionärerna tar också upp frågan om den offentliga representationen med alkohol och NLF instämmer i de framförda argumenten. Till dessa bör också läggas att en mycket stor del av representationen sker på arbetstid och genom att bjuda på alkohol sätts den helt självklara och helt accepterade tesen om att alkohol och arbete inte hör samman ur spel.

Detta gäller givetvis i såväl nationella, nordiska som i övriga internationella sammanhang.

NLF anser i motsats till motionärerna att all representation skall vara alkoholfri. Enbart begränsningar leder lätt till en slentrianmässig behandling av dryckesfrågorna i olika sammanhang och med hänvisning till vårt yttrandes inledning är det viktigt med allvarliga markeringar från myndigheternas sida.

Stockholm den 25 juli 1980

För nykterhetsrörelsens landsförbund

Eric Enlund

Ordförande

Kjell-Ove Oscarsson

Org. sek.

Medlemsförslag

om utbyggnad av den förebyggande fritidsverksamheten för barn och unga

(Väckt av Liv Andersen, Inge Fischer Møller, Árni Gunnarsson, Doris Håvik, Bror Lillqvist, Grete Lundblad och Bernhardt Tastesen)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning – Pohjoismainen päihdetutkimuslautakunta:

I medlemsförslaget förespråkas en utbyggnad av fritidsverksamheten för barn och unga, bland annat som förebyggande åtgärd mot alkoholmissbruk. Alternativa fritidsmiljöer kan förmodligen ha dylika förebyggande effekter. Resultat från alkoholforskning enligt vilka ungdomars bruk av alkohol snarast bestäms utifrån de vuxnas konsumtionsmönster tyder dock på att man inte ur rusmedelsperspektiv bör ställa alltför höga förväntningar på resultaten. Åtgärderna kan dock utgöra ändamålsenliga komplement till alkoholpolitiska åtgärder. Den praktiska utformningen av en sådan utbyggnad torde dock komma att variera från land till land beroende bl. a. på olika traditioner. Som en möjlig samarbetsform ser nämnden utbyte av erfarenheter mellan ungdomsledare eller andra som arbetar med ungdomar.

För sin egen del önskar nämnden ytterligare framföra, att den i år står för finansiering av ett seminarium om socialisation av barn och alkohol. Temat har valts med utgångspunkt i att det bland 10–14-åringar sker en avsevärd förändring av hållning till och bruk av alkohol (Jahoda & Cra-
mond, 1972; Nummenmaa & Pessa 1978). Vid seminariet refereras och diskuteras pågående forskning om familjens och ungdomskulturens inflytande på 10–14-åringar som underlag för forskningens framtida inriktning. Seminarierapport kommer att utges.

Helsingfors den 30 juni 1980

Kertil Bruun
Ordförande

Pia Rosenqvist
Forskningssekreterare

Danmark

Undervisningsministeriet:

Undervisningsministeriet kan generelt anbefale, at der sker en udbygning af den forebyggende fritidsvirksomhed for børn og unge.

Ministeriet deler den opfattelse, (i forslaget pkt. b) at oplysning om farerne ved alkohol- og stofmisbrug kan gives de særligt truede unge i forbindelse med fritidsaktiviteter.

Det er ministeriets overbevisning, at udbygningen af forebyggende fritidsaktiviteter bør ske over et bredt felt omfattende såvel de frivillige børne- og ungdomsforeninger – herunder idrætsforeningerne – som fritids- og ungdomsklubber – og især bør lægge vægt på at opmuntre disse foreninger og klubber til en særlig indsats – og eventuelt særlige tilbud bl. a. gennem opsøgende virksomhed over for truede grupper af børn og unge.

Ministeriet har nøje fulgt undersøgelsen, Unge i Midtjylland, men mener ikke, at den så entydigt som antydnet i forslaget peger mod fritids- og ungdomsklubberne som eneste relevante indsats. Dertil kommer, at nævnte undersøgelse kun dækker Silkeborg by – og kun de 14-årige.

Ministeriet anser det for overordentlig vigtigt, at fritidstilbud for de truede grupper af unge *ikke* får karakter af klientbehandling eller tilfældig beskæftigelsesterapi, men at det er præget af holdning og idé – og at arbejdet ikke isoleres, men integreres mest muligt både i nærmiljøet og i dets normale aktiviteter.

Ministeriet ønsker at understrege forslagets påpegning af, at deltagerne må gøres *medansvarlige* for deres egen fritidssituation og få mulighed for at udvikle interesse for deltagelse i samfundslivet. Dette peger efter ministeriets opfattelse bl. a. mod de frivillige organisationer, hvor deltagerne gennem valg af egne ledere m. m. *er* medansvarlige – eller opmuntres til at være det.

Til ovennævnte udtalelse fra undervisningsministeriet kan føjes, at *soci-alministeriet* ingen bemærkninger har til forslaget, jvf. brev den 23. april 1980 fra socialministeriet.

Indenrigsministeriets udtalelse vedlægges (*se nedan*).

Justitsministeriet har telefonisk meddelt, at man ingen bemærkninger har til forslaget.

København, den 27. juni 1980

Carl Nissen

Indenrigsministeriet:

For så vidt angår de elementer i forslaget, der vedrører spørgsmålet om forebyggelse af det stigende alkohol- og stofmisbrug, skal man anføre, at en udbygning af fritidsvirksomheden som foreslået i ovennævnte forslag formentlig vil have en forebyggende effekt med hensyn til børns og unges alkohol- og stofmisbrug.

Det skal dog i denne forbindelse bemærkes, at den praktiske udformning af en sådan udbygning sandsynligvis bør variere fra land til land, alt afhængigt af kultur og tradition, og at en sådan øget fritidsvirksomhed ikke bør stå isoleret, men bør kombineres med andre foranstaltninger for i det hele taget at undgå, at grupper af børn og unge mistrives med alkohol- og stofmisbrug, vold, kriminalitet etc. til følge.

København, den 17 juni 1980

Jens Andersen
Sekretær

Amtsrådsforeningen i Danmark:

I denne anledning skal man meddele, at Amtsrådsforeningen skal afstå fra at udtale sig, idet man i øvrigt ikke har supplerende bemærkninger til forslaget.

København, den 7. juli 1980

P. f. v.
E. b.
Ole Pass

Kommunernes Landsforening har i skrivelse den 7 maj 1980 forklarat sig ikke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Børne- og ungdomspædagogernes landsorganisation:

Vi finder, at Nordisk Råd med dette forslag har taget et godt og rigtigt initiativ i kampen mod alkohol- og stofmisbrug blandt børn og unge i de nordiske lande.

Det skal samtidig oplyses, at vi har tilladt os at sende forslaget til Landsforeningen Danske Klubfolk (LDK), Toldbodgade 57. ml. bygn., 2. sal 1253 Kbh. K, hvorfra rådet evt. kan imødesee en udtalelse.

København, den 20. juni 1980

Erik B. Christiansen

Helle Schultz

Dansk Ungdoms Fællesråd (DUF):

Dansk Ungdoms Fællesråd (DUF) er enige i, at fritidsvirksomhedens vilkår bør forbedres som en præventiv funktion i forhold til de mange problemer, den nye generation står overfor i dagens samfund.

Alkohol, narkotikamisbrug og kriminalitet er faktorer, som i højere grad præger denne generation end tidligere.

DUF ser en sammenhæng mellem dette og de kommercielle fritidstilbuds uhæmmede og ukontrollerede fremkomst inden for de sidste 10 år.

Samfundet opstiller ingen kvalitets- eller indholdskrav til disse tilbud og sammenholdt med de frivillige organisationers fritidstilbuds økonomiske vilkår opstår der ikke blot en uhyre uligevægtig balance, men også en valgsituation, som ikke er reel for den enkelte.

DUF støtter derfor de generelle hovedprincipper i forslaget om en øget støtte til børns og unges fritidsvirksomhed.

Samtidig understreges det, at en sådan øget støtte ikke bør begrænses til enkelte sektorer af fritidssektoren. Fritidspolitikken må ses i en sammenhæng og her bør alle de frivillige børne- og ungdomsforeninger af enhver afskygning inddrages. DUF ser derfor følgende elementer som et bidrag til udviklingen af en bedre fritidsvirksomhed for børn og unge:

- der må foretages en helhedsvurdering af samfundets fritidspolitik med en sikring af et rimeligt samspil og ansvar fordelt mellem centrale og decentrale organer,
- det frivillige foreningsbegreb må fastholdes som et af de centrale elementer i en samlet fritidspolitik,
- de administrative regler må tilpasses på en sådan måde, at de ikke griber ind i foreningernes struktur og arbejdsform,
- økonomiske tilskud bør gives i en form, som er aktivitetsfremmende,
- foreningsvirksomhed af en særlig social karakter sikres mulighed for at opnå ekstraordinær støtte.

København, den 30. juni 1980

Dansk Ungdoms Fællesråd

Carsten Andersen

Generalsekretær

Landsforeningen Ungdomsringen har i skrivelse den 2 juni 1980 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Finland

Social- och hälsovårdsministeriet¹:

Social- och hälsovårdsministeriet förenar sig om medlemsförslaget syn på förändringarna i samhällsutvecklingen i Norden. Med industrialiserings- och urbaniseringsprocessen i det finländska samhället har barnens och ungdomens ställning förändrats avsevärt. Familjens roll som uppfostrare har minskat i betydelse. Såsom man konstaterar i medlemsförslaget har fritids- och ungdomsklubbar i någon mån fått med sig barn och unga från riskgrupper. Blandbruk av alkohol, narkotika och mediciner har ökat hos barn och unga från riskgrupper. Den största delen av dessa 10–20-åringar får man dock inte med i den organiserade fritidsverksamheten, utan de fyller sin fritid med hjälp av den kommersiella "underhållningsindustrin", som på intet sätt är främmande för rusmedelsmissbruk. Missbruket kan t. o. m. sägas vara ett element i den ungdomskultur som lanseras av underhållningsindustrin. Dessutom hör åtminstone en del av dessa unga även i Finland till dem, som drabbas av ungdomsarbetslöshet och som utbildningsmässigt och socialt utgör de sämst lottade i vårt samhälle. Det är svårt att nå dessa unga med hjälp av förebyggande upplysningsåtgärder och missbruket av narkotika kan inte heller helt elimineras genom vård- och stödåtgärder.

I den finländska familjepolitiken har man bl. a. föreslagit följande verksamhetsformer för förebyggande av alkohol- och narkotikamissbruk hos barn och unga: Former av stöd för familjens uppehälle, olika former av service och stöd vid vårdarrangemang, olika verksamhetsformer för uppfostrings- och rådgivningsarbete, arrangemang i fråga om arbetslivet, former för stöd i anslutning till boendet samt åtgärder i anslutning till boende- och levnadsmiljön.

Speciellt uppmärksamhet har man i Finland fäst också vid utvecklandet av barnens och de ungas närmiljö genom att inrätta lekplatser och lekparker, genom att förbättra trafiksäkerheten för barn och unga och genom att öka hobbyverksamheten.

Utöver dessa åtgärder förenar sig social- och hälsovårdsministeriet om ståndpunkten i föreliggande medlemsförslag om att utvidga barns och ungas socialpedagogiska fritidsverksamhet för att förbättra sådana barns

¹ Yttrandet översatt från finska.

och ungas ställning, vilka lever i sårbara förhållanden och för att förebygga narkotikamissbruk.

Helsingfors den 12 september 1980

Katri-Helena Eskelinen

Minister

Henrik Åström

Äldre regeringssekreterare

Skolstyrelsen:

I skolans undervisnings- och fostringsarbete ingår hälsofostran, under vilken bl. a. alkohol och andra rusmedel närmare behandlas. För att främja sunda levnadsvanor söker skolan dessutom uppmuntra eleverna att använda fritiden på ett positivt sätt. Hemmet är likväl den viktigaste fostraren av barn och unga, varför föräldrarnas inställning och det exempel hela den vuxna befolkningen ger borde fås i överensstämmelse med skolans strävanden. Föräldrarna borde aktiveras till gemensam hobbyverksamhet med barnen, till att berika och leda verksamheten samt till att överhuvud visa större intresse för hur deras barn använder sin fritid.

I skoldagen borde från första början ingå verksamhetsformer som främjar tillägnandet av goda hobbyer och gör dem till en del av elevernas levnadssätt. Speciellt viktigt är främjandet i skolan av hobbyverksamhet bland barn som växer upp i svåra förhållanden.

Skolan bör som områdets eller byns kulturcentrum utvecklas så, att den ger såväl barnen som de vuxna mångsidiga möjligheter att tillbringa fritiden. Detta utgör även ett av syftena med samarbetet mellan skola och hem. — Barnen och de unga kan även ledas till samfundsarbete, varvid de bereds möjlighet att känna sig nyttiga i sitt samfund.

Vid skolans klubbverksamhet borde även de unga beaktas, som redan slutat skolan. Ett problem utgör likväl otillräckligheten av intressant klubbverksamhet. På grundskolans högstadium kan man se, att eleverna under sin fritid ofta söker sig till de grupper av unga, vilka redan gått ut skolan, varvid de kan tillägna sig gängets icke önskvärda beteendemönster. För verksamheten borde således anslås mera medel än som är fallet för närvarande för att på detta sätt skapa mångsidigare möjligheter till hobbyverksamhet. Samarbetet med frivilliga medborgarorganisationer borde likaså effektiveras.

Medborgar- och arbetarinstituten borde länkas närmare samman med skolan i syfte att utveckla fritidsverksamheten. Åldersgränsen för deltagande i verksamheten vid instituten borde omprövas så att barn och unga

tillsammans med vuxna kunde delta i hobbycirkelarna. Ungdomen saknar ju ofta inspirerande kontakter till de vuxna.

Barnen och de unga behöver aktiva och kunniga fritidsledare. Det behövs mera resurser för fortbildning av lärare och handledare.

Skolstyrelsen förenar sig med Nordiska rådets medlemsförslags uppfattning om att en pedagogiskt riktigt planerad fritidsverksamhet som har intim anknytning till barnens och de ungas livsmiljö utgör ett utmärkt alternativ och ett positivt medel att ändra för hälsan ogynnsamma beteendemonster. Däremot är upplysningsverksamhet i anslutning till rusmedel inte någon central beståndsdel i fritidsverksamheten utan någonting som i första hand fritidsledarna borde få bli delaktiga av. Skolstyrelsen anser på ovan anförda grunder Nordiska rådets medlemsförslag vara viktigt då det gäller att öka och mångsidiggöra fritidsverksamheten för barn och unga.

Helsingfors den 6 juni 1980

Erkki Aho

Generaldirektör

Anna-Ester Liimatainen-Lamberg

Överinspektör

Socialstyrelsen:

Socialstyrelsen anser att det medlemsförslag som väckts inom Nordiska rådet beträffande utvecklandet av barnens och ungdomarnas fritidsverksamhet för att beivra missbruket av alkohol och narkotika är viktigt. Genom att konkretisera förslaget och föra det vidare kan man påverka barnens och ungdomarnas uppväxtförhållanden positivt vilket förslaget även strävar till.

Samhällets administrativa och beslutsfattande mekanism kan påverka barnens och ungdomarnas fritidsmiljö t. ex. genom följande målsättning:

genom att skapa förutsättningar för personer i olika åldersgrupper (föräldrar och barn) och olika människor till mångsidigare och rikligare samvaromöjligheter

genom att skapa förutsättningar speciellt för barnens och ungdomarnas egna aktiviteter

genom att följa barnens och ungdomarnas allsidiga utveckling i samhället i allmänhet och genom att medvetet söka påverka det

genom att iaktta hur barnens och ungdomarnas uppväxtförhållanden utvecklas i olika omständigheter och förhållanden och genom att rikta samhällets resurser mot barn som lever i de svåraste förhållandena

genom att påverka den allmänna kulturnivån t. ex. genom att förnya lagstiftningen så att barnen och ungdomarna skyddas mot kommersiell

undermålig underhållning och genom att i allmänhet sträva till att begränsa möjligheterna för de kommersiella värdena att påverka barn.

I alla nordiska länder har man under de senaste åren sökt och prövat metoder att genom samhälleliga åtgärder berika bostadsområden som varit på många sätt bristfälliga. Även lösningar som strävat till att förverkliga lokal demokrati har varit aktuella. Fastän man i viss mån nått t. o. m. utmärkta resultat har de alltför ofta förlorat effekten på grund av brist på medel eller på grund av administrativa och juridiska hinder. Då livets grundförutsättningar – bostad och arbete – saknas, kan dessa givetvis inte kompenseras med några andra medel.

På 1970-talet fäste man i många sammanhang uppmärksamheten på bostadsområdenas planering och uppbyggnad. Då nu den mest expansiva byggnadsverksamheten stagnerat har åtgärder som förbättrar existerande områden aktualiserats. Därför borde möjligheterna undersökas att lagstiftningsvägen skapa motsvarande förpliktelser för möjligheterna till fritidsysselsättning som t. ex. stadgandena om kommunalteknik förutsätter. Barnen och ungdomarna behöver förutom utrymmen även verksamhetsledare. Detta faktum kan med skäl anses vara lika viktigt som att ordna serviceverksamhet för fastigheter.

Många av samhällets enskilda institutioner påverkar barnens och ungdomarnas uppväxtförhållanden. Den kommitté som undervisningsministeriet hade tillsatt för att behandla barnkulturen avgav sitt betänkande 1979. De viktigaste förslagen i betänkandet berör dessa institutioners och anstalters verksamhet. En utgångspunkt är att daghemmet för alla barn inom ett område bör bli ett kulturcentrum där även föräldrarnas verksamhet beaktas. Det har även ofta framförts att ett av målen borde vara att skolornas fritids- och kulturverksamhet görs mångsidigare och effektivare. Det viktigaste vore att utveckla verksamheten i den normala miljö där barnen och ungdomarna dagligen verkar. Därmed vore det möjligt att skapa sådana vanor som ger respektive individer ett beständigt och djupt intresse för kultur.

Den förutnämnda kommittén konstaterar att i vidaste bemärkelse har barnens hela levnadsmiljö ansetts vara barnkultur och därmed bör även utrymmen som de använder granskas från denna synvinkel. Kommittén anser att följande är barnkulturutrymmen: Bostäder, bibliotek, teatrar, skolor, daghem, museer, utställningssalar, musiklokaler, konsertsalar, lekplatser, biografier, hobby- och klubblokaler, parker, fritidslokaler, motions- och idrottslokaler samt bostadsmiljöns kultur- och konstsevärdheter. Barnkulturens utrymmen bör alltså inte åtskiljas från övriga kulturlokaliteter.

För ungdomarna är det speciellt viktigt att de ges möjligheter att inverka och delta i att bearbeta sin egen miljö. Då ungdomarna klagat på att de känner sig lösryckta, uttråkade och saknar egna lokaliteter bör de vuxna kunna dra sina egna slutsatser. Ofta har det konstaterats att då ungd-

marna bjudits på möjligheter till konstruktiv verksamhet har de destruktiva aktiviteterna minskat eller t. o. m. helt upphört, speciellt då ungdomarna själva kunnat planera och förverkliga sin verksamhet. Det förutsätter dock att de inom sin miljö har nödiga lokaliteter och att de vuxna förstår ungdomarnas behov.

Barnets internationella år 1979 gav i Finland impulser till mångsidig verksamhet på kommunal nivå. Det berörde även utvecklandet av barnens och ungdomarnas fritidsverksamhet. Barnets år förstärkte därtill medvetandet om att barnens och de ungas ställning – i synnerhet när det gäller dem som lever i svåra förhållanden – i samhället ägnas otillräcklig uppmärksamhet. Därför borde man i samband med samhällsplaneringen och beslutfattandet överväga åtgärdernas direkta och indirekta inverkan på barnens, ungdomarnas och barnfamiljernas ställning. Finlands kommitté för barnets internationella år har framlagt ett förslag om att skapa ett uppföljningssystem för det nuvarande administrativa och beslutsfattande maskineriet. Enligt förslaget försöker man via statsrådets beslut uppnå att alla ministerier organiserar ett uppföljningssystem inom respektive förvaltningsgren samt ökar växelverkan i frågor som berör barn, med övrig förvaltning samt med enheter utom förvaltningen dvs. organisationer och forskare.

Kommittén föreslår även bl. a. att riksomfattande kommunalprojekt förverkligas 1980–1990. Dessa bör sträva till att förbättra barnens och de ungas fysiska, sociala och psykiska miljö. Förslaget innebär att man i statens budget årligen reserverar en summa som motsvarar 1/3 av de medel som beviljas för att eliminera de vuxnas psykiska och sociala rubbningar. Kommittén föreslår att denna summa utdelas åt kommunerna för att förverkliga projekten. Det förutsätts även i förslaget att målgruppen för projekten deltar aktivt i planeringen och förverkligandet. Därtill tilläggs att samarbetet bör fungera oberoende av de administrativa gränserna och att systemet uppföljs.

Trots att det är viktigt att förmedla information och erfarenheter har vi många verksamhets- och lösningsmodeller som väntar på att förverkligas.

Förutom att aktivera barnens och ungdomarnas fritidsverksamhet är det motiverat att uppgöra samnordiska riktlinjer även för att reducera den kommersiella underhålningen på låg nivå. Finlands tryckfrihetslag stadgades år 1919 och barnskyddslagen år 1936. Marknadsföringen av den multinationella underhålningen har i större omfattning skett endast under de senaste två årtiondena. I lagstiftningen har man därför inte beaktat dess inverkan på barnens och ungdomarnas uppväxtmiljö. Ett centralt mål är att göra opinionerna mogna för att förnya lagstiftningen inom denna sektor.

En del av de åtgärder som strävar till att stimulera barnens och ungdomarnas fritidsverksamhet är möjliga att förverkliga genom frivillig verksamhet samt genom att aktivera redan verksamma institutioner och anstal-

ter. Lika klart är dock att ifall man strävar till att förebygga bruk av alkohol och narkotika behövs det betydligt större insatser även vad det gäller att öronmärka ekonomiska resurser för ändamålet. Därför är det viktigt att man i Nordiska rådets förslag strävar till att ländernas regeringar fördjupar sig i barnens och ungdomarnas fritid.

Helsingfors den 30 juni 1980

Sakari Kallio
Överdirektör

Reino Rissanen
Avdelningschef

Ålands landskapsstyrelse:

— — — meddela att landskapsstyrelsen i princip ställer sig positiv till en utveckling av den socialpedagogiska fritidsverksamheten för barn och unga, varvid landskapsstyrelsen anser det vara väsentligt att i sammanhanget särskilt beaktas, dels att de åtgärder som vidtas bör vara ägnade att öka barnens och de ungas egna föräldrars deltagande i fritidsverksamheten, så att en ökande splittring av familjeenheten kan undvikas, dels att åtgärderna primärt bör gå ut på att skapa skäliga förutsättningar för förverkligande av enskilda initiativ på ideell bas där ansvaret för verksamheten ligger hos deltagarna — bl. a. genom ställande av godtagbara lokaliteter och/eller nödigt material till förfogande — så att planstyrning och byråkrati kan minimeras.

Mariehamn den 14 maj 1980

Folke Woivalin
Lantråd

Bengt Linde
Socialchef

Lastensuojelun keskusliitto — Centralförbundet för barnskydd:

Centralförbundet för barnskydd ansluter sig till det i Nordiska rådet gjorda medlemsförslaget om en utbyggnad av fritidsverksamheten för barn och unga samt om förebyggandet av alkohol- och narkotikamissbruk. Frågan är ett mycket viktigt och vidsträckt problemområde som förutsätter också andra än i förslaget nämnda åtgärder. Om man dock tar i beaktande att det redan nu i flera länder finns en mångsidig fritidsverksamhet för barn och unga vilket också i förslaget avses, vore det önskvärt att

Nordiska rådet i sin uppmaning skulle ge litet mer detaljerade förordningar bl. a. om att genomföra experiment, organisatoriska frågor, ett utnyttjande av organisationsverksamhet m. m.

Helsingfors den 18 juni 1980

Lastensuojelun keskusliitto
Centralförbundet för barnskydd r.y

Heikki Koski
Ordförande

Kalle Justander
Verksamhetsledare

Akava r.f.:

Medlemsförslagets undertecknare konstaterar bl. a. att en mycket stor del av barn och unga i 10–20 års ålder tillbringar sin fritid i kommersiella aktiviteter utan ideellt och pedagogiskt innehåll och att alkoholförtäring och narkotikabruk förekommer i stor utsträckning. Dessa ungdomar som socialt och utbildningsmässigt ofta hör till de sämre lottade i samhället är svåra att nå genom sedvanlig upplysningsverksamhet. För den skull borde man inrätta sådana fritidsaktiviteter där man i social och pedagogisk omgivning förmedlar information om alkohol- och narkotikamissbruk.

Akava konstaterar att det problem som berörs i förslaget är aktuellt i alla nordiska länder. Alkohol- och narkotikamissbruket som blir allt mera allmänt bland ungdomen och sprider sig till allt yngre åldersklasser är synnerligen oroväckande och dess orsaker borde klarläggas för att man skall kunna ändra utvecklingens riktning. Det är uppenbart att man genom att erbjuda möjligheter till en meningsfull hobbyverksamhet i övervakad omgivning kan länka in barnens och ungdomens intresse på andra banor. Den upplysning som anknys till en dylik övervakad verksamhet har de bästa möjligheterna att lyckas om de unga har tillfälle att vara med och utforma dessa ramar och former på ett sådant sätt som de själva godkänner.

Akava finner det önskvärt att medlemsförslaget godkänns.

Helsingfors den 10 juni 1980

Akava r.f.

Samuli Apajalahti
Ordförande

Matti Koivistoinen
Förhandlingschef

Finlands nykterhetsorganisationers förbund r.y.:¹

Förbundet förordar de i medlemsförslaget framförda åtgärderna.

Förbundet vill i detta sammanhang speciellt påpeka att förebyggande fritidsverksamhet mot alkohol- och narkotikabruk för barn och unga lycas endast om de fritidsaktiviteter som erbjuds verkligen är nyktra. Detta garanteras bäst om aktiviteterna hör till den verksamhet som ordnas av nykterhetsorganisationer eller organisationer som håller fast vid nykterheten.

Enligt de undersökningar som gjorts i Finland om ungdomens fritidsverksamhet är denna ofta ägnad att öka bruket av alkoholdrycker om man är aktivt verksam i ledar- eller representationsuppgifter. Detta beror på att de mest aktiva ungdomarna oftare än andra hamnar på sådana tillställningar där det förekommer alkoholutskänkning. Så har undervisningsministeriet i samband med bokföringen av statliga bidrag accepterat måttliga alkoholkostnader som representationskostnader. Ett sådant beteende står i konflikt med nykterhetsuppfostrans och den sociala alkoholpolitikens målsättning och det borde man komma bort ifrån.

I ungdomsverksamheten borde man eftersträva att få alla tillställningar nyktra och ge de ungas ledare tillräckliga kunskaper och färdigheter i fråga om alkoholfrågan och nykterhetsuppfostran.

Det andra rönet som man gjort i Finland är att man ibland i ungdomsverksamheten speciellt för problemungdom har ordnat tillställningar där alkoholdrycker eller andra rusmedel tvärt emot syftet förekommit i sådan omfattning att de väckt allmän förargelse.

Förbundet anser ändå specialungdomsarbete vara viktigt, bara man kommer ihåg vad arbetet som görs förpliktar ledarna till.

Även om det stämmer att problemungdomar sällan fått någon nytta av den allmänna nykterhetsupplysningen borde man dock ge speciellt dem riktig information om effekten av alkoholdrycker och andra rusmedel så att de inte på grund av ovetskap och oförsiktighet skulle bli offer för missbruket.

Även detta förverkligas bäst i grupper underordnade sådana organisationer där man medvetet arbetar för att främja nykterhet. Därför borde man stärka deras ekonomiska och personella resurser.

Helsingfors den 16 juni 1980

Suomen raittiusjärjestöjen liitto
(Finlands nykterhetsorganisationers förbund r.y.)

Mauri Paananen
Ordförande

Martti Voipio
Generalsekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Suomen kunnallisliitto (Finlands kommunförbund):

Ungdomens problem har skarpt kommit fram under det gångna decenniet. Man bör fästa allvarlig uppmärksamhet vid förebyggande av alkohol- och narkotikaproblem. Omfattande medlemsförslaget kan konstatera, att det är just marginalgruppen av de med narkotikaproblem, som ej deltar i fritidsverksamheten som är organiserad av föreningar. Man kan icke heller tillräckligt bra nå dem med den sedvanliga teoretiska upplysningsverksamheten. Det är säkert på sin plats att arrangera sådan fritidsverksamhet, där man i en social och pedagogisk omgivning ger nödig upplysning om missbruk av alkohol och narkotika.

Suomen Kunnallisliitto understöder medlemsförslaget om att Nordiska rådet skulle uppmana de nordiska ländernas regeringar att utvidga barnens och ungdomens socialpedagogiska fritidsverksamhet t. ex. med att vidtaga åtgärder, som stöder grundandet och underhållet av flera fritidsklubbar för barn och ungdom.

Särskilt anser Kunnallisliitto det viktigt från Finlands synpunkt, att undervisningsministeriet skulle granska bestämmelserna beträffande skolornas klubbverksamhet så, att man från klubbar skolvis skulle övergå till klubbar kommunvis. I mindre kommuner borde man också kunna ha verksamhet med mindre grupper.

Även borde lagstiftningen beträffande ungdomsnämnden ändras så, att de av kommunerna avlönade ungdomsledarna skulle betraktas som till statsandel berättigade. Då kunde man speciellt effektivisera ledandet av verksamheten beträffande ungdomen som ej hör till organisationer.

Helsingfors den 14 juli 1980

Suomen kunnallisliitto

Pentti Vataja

Avdelningschef

Heleena Kangas

Studiesekreterare

Finlands svenska kommunförbund:

I Nordiska rådets medlemsförslag hänvisar man till det ökade missbruket av narkotika och alkohol i allt lägre åldersgrupper och framför antagandet att det i dessa fall ofta är fråga om ungdom som ej deltar i föreningsarbete utan i det kommersiellt utvecklade ungdomsarbetet.

I förslaget föreslås att barn- och ungdomsaktiviteter skulle ordnas så, att ungdomarna skulle vara medansvariga för verksamheten och samtidigt

inom den egentliga verksamheten få information om alkohol och narkotika, vilket skulle komplettera den hittills mest använda metoden, som i främsta hand endast baserar sig på information av utomstående.

Enligt stadgandena i förordningen om ungdomsnämnder (418/72) skall ungdomsnämnderna stödja ungdomsföreningarnas arbete samt vid behov anordna studie- och hobbyverksamhet samt fritidssysselsättning för ungdom. Detta stadgande har lett till att ungdomsnämnderna har inlett verksamhet med ungdomsklubbar i synnerhet i tätorterna där det inte funnits frivilliga föreningar i tillräcklig utsträckning. I denna verksamhet ingår även information om alkohol och narkotika som en naturlig del, även om någon speciell tyngdpunkt inte lagts på dessa frågor.

Den verksamhet som föreslås i Nordiska rådets medlemsförslag har således redan påbörjats inom det kommunala ungdomsarbetet. I detta skede är det därför närmast en fråga om att bedöma vilka resurser som kan och bör avsättas för denna verksamhet, och att utveckla arbetsformer som lämpar sig under olika lokala förhållanden.

Eftersom de ekonomiska resurserna i stor utsträckning avgör hurudan fältverksamhet det är möjligt att bedriva, vore det skäl att även beakta denna verksamhet vid fastställande av statsandelarnas storlek för ungdomsverksamheten. Detta kunde bidra till att utjämna de ekonomiska förutsättningarna för kommunerna och skapa möjligheter även för mindre kommuner att erbjuda denna form av verksamhet. I detta sammanhang vore det även skäl att granska förhållandet mellan antalet ledare och klubbmedlemmar. Nuvarande förhållanden då en ledare kan vara ansvarig för upp till femtio ungdomar skapar inte gynnsamma förhållanden för att kunna påverka ungdomarnas attityder t. ex. i fråga om alkohol och narkotika.

En förutsättning för framgångsrikt arbete är även att tillräcklig vikt fästs vid utbildningen av ledare för verksamheten. Utöver den rent pedagogiska och psykologiska ledarutbildningen är det viktigt att tillräcklig sakupplysning ges om alkohol och narkotika för att ge ledarna kunskap och skapa motivation att handha den förebyggande verksamheten.

Finlands svenska kommunförbund finner det riktigt att attitydpåverkan rörande alkohol och narkotika enligt förslaget skulle utgöra en naturlig del av ungdomsklubbarnas verksamhet, och stöder förslaget om åtgärder för att trygga möjligheterna att ordna med klubbverksamhet för barn och unga på de orter där lokala föreningar inte har förutsättningar att ge ungdomen meningsfull fritidsverksamhet. En förutsättning för utvecklandet av klubbverksamheten är dock att även staten bär sin del av det ekonomiska ansvaret.

Helsingfors den 30 juni 1980

Finlands svenska kommunförbund

Viking Sundström

Helge Hansson

Norge

Forbruker- og administrasjonsdepartementet:

Departementet ser med stor velvilje på medlemsforslaget til Nordisk Råd om å anbefale de nordiske regjeringer å bygge ut sosialpedagogiske tiltak for barn og unge.

Departementet ser på fritidsklubbene som et godt tilbud i nærmiljøet og som en sentral del av det forebyggende arbeidet overfor barn og unge.

Det blir derfor en viktig oppgave å stimulere til økt utbygging og faglig utvikling av fritidsklubbene som en del av et godt og variert nærmiljø.

De generelle synspunkter om fritidsklubbenes arbeid og framtidige muligheter som kommer til uttrykk i forslaget er i overensstemmelse med de erfaringer vi i dag har fra slike tiltak i Norge.

Praktiske erfaringer, utredninger og forskning om ungdom, fritid og sosialpedagogiske fritidstiltak bekrefter det mønster forslaget skisserer: Om lag 50–60% av de unge som ikke finner sine interesser ivaretatt gjennom de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene er de mest utsatt i samfunnet. Uten alternativer blir ofte de kommersielle tiltakene de eneste fritidstilbud for barn og unge.

Vi vet at dette kan få alvorlige følger. Det *kan* bety isolasjon, flukt, bruk av rusgifter og sosial passivering. Det *kan* bety en vanskelig start på et vanskelig liv.

Departementet deler følgelig fullt ut forslagsstillernes skepsis mot de kommersielle fritidstiltak. Ved en mer restriktiv bevilgningspolitikk og fortsatt stor mangel på egnede lokaler og varierte fritidstiltak for unge, må det forventes at restaurantene mer enn i dag vil tilby alkoholfrie kvelder for aldersgruppen under 18 år. På denne måten overlater en til kommersielle tiltak å oppdra sine framtidige kunder – som selvsagt serveres alkohol den dagen de fyller 18 år.

Slike kommersielle tilbud kan lett bli en politisk sovepute som legitimerede alternativ til sosialpolitiske tiltak.

Betegnelsen "sosialpolitiske tiltak" må være noe mer enn et tilbud som bare avviker fra de kommersielle ved offentlig eie og alkoholforbud. Fritidsklubben er langt mer enn et tilbud om fritidsaktiviteter og samvær; den skal også være en god ramme omkring den læring og utvikling som finner sted i jevnalder-miljøet.

Departementet ønsker å nytte fritidsklubbenes muligheter til å nå barn og ungdom som tradisjonelt står svakt økonomisk og sosialt, og som ofte ikke nyttiggjør seg tradisjonelle fritidstilbud. Uorganiserte grupper barn og ungdom, ungdom i "risikosonen", psykisk og fysisk funksjonshemmede og innvandrerbarn er alle særlig viktige målgrupper i fritidsklubbene.

Men mange klubber står i dag uten evne til å integrere særlig vanskeligstilte grupper barn og ungdom.

Økonomisk usikkerhet og manglende kontinuitet preger i dag klubbvirk-

somheten i mange kommuner. Bemanningen er ofte for liten og utskiftingen av ansatte er stor. Lederne og ansatte mangler også muligheten for skoloring for sitt arbeid i fritidsklubb. For å kunne ivareta de ofte forskjellige og krevende oppgaver i klubbarbeidet, er det nødvendig å sikre en bedre økonomi i klubbene og tilrettelegge ulike tilbud om videreutdanning og etterutdanning.

Departementet vil også understreke fritidsklubbenes *egenverdi*. Selv om vi har gode erfaringer med klubbens muligheter til å forebygge alkohol- og narkotikamisbruk og kriminalitet, bør ikke dette bli den viktigste begrunnelsen for en fortsatt utbygging.

Vår erfaring er at offentlige fritidstiltak i første rekke bør begrunnes gjennom evnen til å fjerne *sosial ulikhet* på fritids- og velferdsområdet.

Departementet vil videre understreke at man deler forslaget vurdering og erfaring med begrensningene ved informasjon, opplysning og undervisning som forebyggende metode mot alkohol og narkotika. Vi har til gode å erfare at bruk/misbruk av rusgifter blant ungdom er et *informasjonsproblem* for dem som bruker/misbruker. Det er videre vår erfaring, spesielt fra fritidsklubbvirksomheten, at verken brukere eller misbrukere har store problemer med å holde seg rusfrie når et godt klubbtilbud er tilgjengelig. Det er dagliglivets erfaringer fra dans, teater, allmøter, hytteturer, leire og fester uten rusgifter som "informerer" om at dette faktisk er *mulige* og gode erfaringer.

Vi mener at forståelsen av hvorfor og hvordan ungdom bruker og misbruker rusgifter på mange måter er feilaktig og utilstrekkelig, og at den derfor kan være til hinder for utvikling av reell forebyggende virksomhet. Antakelser om individuell moral, holdning eller manglende informasjon dominerer forståelsen. Derfor blir mye av den forebyggende virksomheten dominert av holdningsskapende verbale/skriftlige tiltak og juridiske restriksjoner. Vi er av den oppfatning at forslaget demonstrerer et svært positivt alternativ til slike tradisjoner ved å legge vekt på konkrete rusfrie ungdomsmiljøer, som legger vekt på tilhørighet og kontinuitet – og der ungdom kan få "smaken" på edru livsstil gjennom gode erfaringer istedenfor mislykket overtalelse.

Selv om rusgiftproblemet er blitt et av våre faretruende problemer, er det viktig å holde fast i noen ungdomspolitiske grunnprinsipper. Hovedperspektivet handler om forholdet mellom *sosial ulikhet* og *utjevning*, og om forholdet mellom *sosial deltakelse* og *isolasjon*.

Oslo den 30 juni 1980

Karin Stoltenberg (e.f.)

Johs. Wike

Norske kommuners sentralforbund har i skrivelse den 29 maj 1980 forklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Oslo kommune, ungdomskontoret:

– – – I forslaget premisser legges det sterkt vekt på nødvendigheten av å utbygge forebyggende fritidsvirksomhet for å motvirke bl. a. ungdommens bruk av rusmidler. Ungdomskontoret har nylig utarbeidet et notat om alkoholbruk blant unge i Oslo og tiltak egnet til å bekjempe den utvikling en har hatt de senere 10 år (*se Bihang*).

Som det framgår av notatet er problemet rusbruk blant ungdom i høy grad konsentrert om en mindre gruppe av ungdomskullet. Forholdet synes imidlertid å være at denne samme gruppe har en lang rekke andre tilleggsbelastninger, så som lite/mislykket skolegang, marginalt forhold til arbeidslivet, hyppigere forekomst av psykiske lidelser og et mer konfliktfylt forhold til sine nære omgivelser og til samfunnet enn det som er vanlig blant ungdom.

Ungdomskontoret har erfaring for at fritidsklubbene i høy grad representerer et tilbud også til den svakere stilte del av ungdomskullet, og for svært mange det eneste organiserte tilbud. Fritidsklubbene representerer en særdeles viktig kontaktflate til disse unge, – en kontaktflate som innbyr de unge til selv å være aktive i utforming av premissene for kontakten, samtidig som klubbene representerer et bindeledd til andre institusjoner i samfunnet. I klubbene har de unge gjennom programvirksomhet tilgang til informasjon og veiledning i spørsmål av betydning for ungdom som gruppe og for enkeltindividet. Informasjonsarbeidet i følelses- og tabu belagte livsområder forutsetter åpenhet og dialog, forutsetninger som er tilstede i den godt fungerende fritidsklubb.

Ungdomskontoret vil på denne bakgrunn gi sin tilslutning til det framsette forslag.

Oslo, 10. juni 1980

Ungdomskontoret
Herman von der Lippe
Kontorsjef

Thomas Haaland
Avd. sjef

BIHANG

Alkoholmisbruk blant ungdom, alkoholpolitiske tiltak

Generelt om ungdom og alkohol

Siden 1972 har Statens institutt for alkoholforskning hvert år gjennomført undersøkelser med sikte på å kartlegge Osloungdommens bruk og holdninger til alkohol. Om en sammenholder resultatene fra disse årvisse undersøkelsene¹ må en først konstatere at det gjennomsnittlige årlige konsum ser ut til å ha gått noe tilbake. Denne utviklingen for Oslos del er gledelig, ikke minst sett på bakgrunn av utviklingen blant ungdom i kom-

muner i andre landsdeler, eller i våre naboland, der en i tidsrommet har hatt en tilsvarende økning i ungdommens alkoholforbruk.

For Oslos del viser imidlertid utviklingen at ungdom i tidsrommet har vært stadig yngre første gang de har prøvd alkoholholdige drikkevarer. Gjennomsnittsalderen for førstegangsbruk av øl var i 1972 omlag 14 år og 8 mndr. I 1979 er gjennomsnittsalderen sunket til 14 år. En helt parallell utvikling kan en se for vin og brennevin, selvom debutalderen her ligger noe høyere.

Et annet negativt trekk i bildet er at jentenes forhold til alkohol har endret seg. Jentenes adferd på dette området har i perioden kommet til å ligne mer og mer på guttenes både når det gjelder konsumert kvantum, og når det gjelder debutalder for bruk, en beklagelig bivirkning av likestillingsutviklingen.

Gjennomsnittlig konsumert kvantum ren alkohol for all ungdom mellom 16 og 21 år var i 1979 4,05 liter. 15–16 åringene konsumerte omlag halvparten av hva de eldre ungdomsgruppene gjorde, nemlig 2,11 liter.

Bak disse gjennomsnittstallene skjuler det seg imidlertid en meget sterk spredning og en markant skjev fordeling av konsumet. Tallene viser nemlig at halvparten av ungdomskullet nærmest må karakteriseres som totalister. Disse svarer bare for ca. 3 % av ungdommens samlede konsum. Omregnet i øl vil dette si at disse drikker omlag en halv flaske pils pr. år. De 10 % av ungdomskullet som drakk mest svarte på sin side for mellom 51 og 57 % av det totale konsumerte kvantum, mens de 5 % av kullet som drakk *aller mest svarte for 35 % og 40 %* av totalt konsumerte kvantum. Omregnet i liter *ren alkohol* finner vi at hver enkelt av disse gjennomsnittlig consumerer 28 liter pr. år. Dette tilsvare 2 500 halve pils pr. år. Situasjonen er altså den at mellom 1 000 og 1 500 unge i alderen 16 til 21 år hver gjennomsnittlig drikker 2 kasser pils eller 2 hele flasker brennevin pr. uke. I tillegg framgår av alkoholforskningsinstituttets funn at disse har mer omfattende bruk av ulovlige narkotiske stoffer og av tynner.

Materiale fra Statens Institutt for alkoholforskning¹ viser at ungdom i alderen 16 til 21 år som står utenfor skoleverket har et høyere alkoholkonsum enn jevnaldrende i skolen. Yrkesaktiv ungdom consumerer vesentlig mer enn skoleelevene, mens ungdom uten anknytning til hverken skole eller arbeid gjennomsnittlig har fra 3 til 5 ganger høyere konsum enn jevnaldrende skoleelever.

Materialet viser videre en tendens til avtagende alkoholkonsum med økende sosial status hos foreldre. Den mentale helsetilstand blant ungdom med høyt konsum av alkohol er dårligere enn gjennomsnittet bland Os-loungdom. (Nils Johan Lavik, 1976). Behovet for psykiatrisk/psykologisk hjelp er større.

Tilgjengelige data om alkoholbruk og brukere blant ungdom i Oslo viser altså:

1. Gjennomsnittlig konsum pr. person har vært konstant, eller vist svak tendens til nedgang de siste 10 år.
2. Alder for førstegangsbruk av alkohol er gått ned, og er pr. idag litt over 14 år.
3. Alkoholkonsumet er meget skjevt fordelt på ungdomskullet slik at:
 - a) Halvparten av ungdomskullet nesten ikke har befatning med alkohol overhode.

¹ Changes in the use of Drugs, Alcohol and Tobacco among Norwegian Youth year by year from 1968 through 1979. SIFA 1979. Olav Irgens Jensen and Mons Georg Rud.

b) En gruppe på ca. 10 % av ungdommen svarer for henimot 60 % av det samlede konsum.

4. Storkonsumentenes livssituasjon preges av en rekke belastningsfaktorer i tillegg til de problemer alkoholbruken skaper, eller har skapt.

Bruk av alkohol har fått en mer framtrødende plass i vårt sosiale liv nå enn tidligere. Alkohol blir servert der hvor kaffe, te, eller mineralvann rådde grunnen. M. a. o. har vi skapt flere sosiale situasjoner hvor alkohol har fått en "selvfølgelig plass".

At alkohol slik blir hyppigere brukt, at det er skapt flere "drikkesituasjoner" og større utbredelse av alkohol, har trolig medvirket til at alkohol er blitt mer tilgjengelig for de helt unge. Alkohol er ikke lenger innlåst i "finskapet", hvor det står som er forbeholdt de store anledninger. Alkohol står sammen med "hverdagstøyet". Kontroll med urettmessig bruk er dermed blitt så mye dårligere.

Salg av alkohol er forbudt til ungdom under 18 år. Likevel kan en konstatere at gjennomsnittsalderen ved førstegangskonsum nå er kommet helt ned på ca. 14 år, og at debutalderen har vært stadig synkende. Denne utvikling må trolig ses på bakgrunn av den økte tilgjengelighet i husholdet. Debutanten har trolig oftere nasket i foreldrenes beholdning enn at det er andre som har kjøpt varene for ham.

Storkonsumentene under 18 år kommer i en annen situasjon. De store kvanta det for disse er tale om kan ikke naskes uten at det merkes. Det mest utbredte er trolig at den litt eldre 18-åring kjøper til sine 16-17 år gamle venner. Et annet spørsmål er hvordan storkonsumerende, ofte arbeidsløs ungdom kan skaffe penger til de 25-30 liter ren alkohol som konsumeres hvert år. På det legale marked vil et slikt konsum koste den enkelte et sted mellom 5 og 10.000 kroner.

For å begrense ungdommens alkoholbruk har *reduisert tilgjengelighet* vært sett på som et akseptert og viktig virkemiddel. En strammere kontroll med aldersgrensene ved salg av øl fra dagligvareforretninger ble bl. a. gjennomført for en del år tilbake, med bl. a. legitimasjonsplikt for ungdom under 23 år ved kjøp av øl.

Etter Ungdomskontorets oppfatning bør disse innstrammingene utvides til også å gjelde bevertningssteder. Mye tyder på at kontroll med alder ofte ikke er god nok. En bør her overveie tilsvarende legitimasjonsplikt, skarpere og mer umiddelbare sanksjoner ved overtredelse. Fra USA er en kjent med at *bevillingene* inndras øyeblikkelig dersom overtredelse på reglene blir konstatert. En slik praksis bør overveies også her.

Etter Ungdomskontorets oppfatning bør en også overveie å stanse alt salg av øl etter kl. 1700. En tenker særlig på det salg som foregår fra dagligvareforretninger ved en del T-banestasjoner. At en her kan få kjøpt øl helt fram til kl. 2300 gir anledning til "impulskjøp". Disse forretningene ligger ved T-banestasjoner, og for de aller fleste kunder utenfor deres nabolag, og dette betyr at den uformelle kontroll av de unges ølkjøp blir opphevet eller ihvertfall sterkt redusert.

Mangelfull uformell kontroll fra familie, naboer og kjente med de unges konsum ligger også innbakt i den fritidspendling som lokalisering av bevertnings- og skjenkesteder representerer. Den altoverveiende del av disse bevertningsstedene er lokalisert til de sentrale bydeler. Alkohol konsumeres ikke sammen med kjente fra nabolaget. Fravær av uformell kontroll bidrar trolig til å gi dette konsument et omfang det ellers ikke ville ha hatt.

Manglende gjensidig forpliktende sosiale kontakter i disse miljøene kan i noen tilfelle gi seg uttrykk i den form for negativ adferd som vi i vinter og vår har vært vitne til på T-banen og natt til 1. mai.

På lengre sikt er det etter Ungdomskontorets oppfatning viktig å arbeide for lokalisering av bevertningssteder i boligområdene for å motvirke fritidspendling og anonymitet knyttet til sentrum. For mange bydeler er sentrum idag nesten det eneste alternativ dersom en vil gå ut en kveld.

Det er satt fram forslag om bl. a. å sette av 1 million kroner på budsjettet for 1980 med sikte på å stimulere til etablering av attraktive samlingssteder og restauranttilbud for ungdom.

I denne forbindelse vil en peke på positive erfaringer fra Tønsberg, hvor Tønsberg kommune i samarbeid med omegnskommuner, og Hotell Klubben har drevet et alkoholfritt diskotektilbud til ungdom som forsøk over noen måneder i 1979/80. Tilbudet var åpent for ungdom ned til 16 år. Tilbudet var godt beøkt. En hadde få problemer med driften, og kostnadene ble ikke særlig store.

For tiden utarbeides rapport fra virksomheten. Denne vil trolig foreligge med det første.

I Oslo har vi to alkoholfrie ungdomsdiskotek, begge meget sentralt beliggende. Erfaringene fra det ene stedet har hittil vært gode, mens det andre enda ikke har holdt åpent lenge nok til at det er rimelig å evaluere driften.

Utvikling av alkoholfrie tilbud er viktig i Oslo, særlig for ungdom over 18 år. Disse er "vokst" ut av fritidsklubbene.

Diskotek og restauranter er alternativet ofte det eneste, for svært mange av dem.

Det alternativ som skulle utformes burde imidlertid ikke nødvendigvis være låst fast til "restaurantmodellen". I like sterk grad bør "lørdagsdansen" kjent fra lokale norske bygdesamfunn kunne danne modell. Dersom slike arrangementer kunne legges lokalt, basert på den lokale befolkning, og med attraktiv musikk, vil en trolig oppnå mer. Ikke minst vil en slik form by på økonomiske fordeler: det ville være billigere både for arrangøren og brukerne.

Fritidsklubbene er idag effektive og alkoholfrie samværstilbud for ungdom opp til 18 år. I week-endene er ungdoms bruk av rusmidler større, og det har ikke vært mulig å skaffe den bemanning som er nødvendig for å holde driften gående for slike belastede dager. Dersom de økonomiske forhold gjorde det mulig, antar en at klubblokalene kunne holdes åpent i week-endene som et alkoholfritt alternativ med en øvre aldersgrense satt så høyt som 20 år. Slike tiltak burde kunne forsøkes gjennomført i samarbeid med lokale bydelsutvalg, og ungdomsorganisasjoner tilknyttet den lokale bydel. Spørsmålet om en slik ordning reiser viktige prinsipielle spørsmål, også økonomiske som eventuelt må avklares nærmere.

De tre første punkter i det framlagte forslag omhandler kort- og langsiktig informasjonsarbeid med sikte på å belyse, og å begrense alkoholbruk. En del forskning har vært utført for å etterprøve virkninger av informasjonsarbeid på dette felt. Resultatene er ikke entydig.

Sentralrådet for narkotikaproblemer med Statens Informasjonstjeneste som konsulent har utgitt en brosjyre ("Hvordan gjør vi det?") med prinsipper og veiledning i informasjonsarbeidet i rusmiddelspørsmål generelt. Ungdomskontoret vil anbefale at disse prinsippene blir lagt til grunn ved utforming av en eventuell kampanje som foreslått her i Oslo. Det bør nøye avklares hvilke målgrupper en her tar sikte på å nå, og materialet må være utformet i samsvar med den enkelte målgruppes forutsetninger. Trolig bør foreldre og andre voksne defineres som én slik målgruppe fordi det i så stor grad er voksnes alkoholbruk som danner grunnlag og modell for barn og unges holdninger og vaner på dette felt.

Det er grunn til å understreke at en med en allmen informasjonskampanje neppe vil nå de storkonsumenter som er beskrevet innledningsvis. I stor grad står disse utenfor, eller på siden av de institusjoner og kanaler som det er mulig å nå det store flertall av befolkningen gjennom.

Disse ungdomsgruppene vil dessuten bare i liten grad la seg påvirke av skriftlig materiale. Det er her tale om ungdom som i sterk grad er avvissende til samfunnets "voksenautoritet". Informasjonsvirksomhet til denne gruppe bør derfor trolig drives av personer med et allerede etablert kontakthold til disse unge, ungdomsklubbarbeidere, feltarbeidere, o.l. og i en muntlig dialogform. Disse personalgruppene vil imidlertid trenge noen opplæring for å kunne gjennomføre dette arbeidet i mer omfattende grad enn nå. Forøvrig bør det understrekes at de mest belastede ungdommenes drikkevaner i sterk grad har sammenheng med deres totale livssituasjon. Manglende yrkesutdanning, og løs tilknytning til arbeidslivet er sentrale karakteristika. Tiltak som kan virke endrende til disse grunnleggende forhold i deres livssituasjon er nødvendig for å redusere konsumet blant de unge det her angår, og for å hindre rekruttering av nye ungdommer.

Slike tiltak bør etter Ungdomskontorets oppfatning bl. a. være følgende:

1. Sterkere satsing på spesielt tilrettelagt yrkesrettet undervisning i videregående skoler.
2. Sterkere satsing for å redusere frafallet fra videregående skole. Satsing på å følge opp elever som likevel faller ut.
3. Flere ekstraordinære arbeidsplasser, flere ISO-grupper.
4. Utvikle reelt yrkeskvalifiserende bedriftsinterne opplæringsordninger.

Ungdomskontoret

Herman von der Lippe

Kontor sjef

Thomas Haaland

Avd. sjef

Landsforeningen for fritidsklubber

Hovedintensjonene i forslaget samsvarer med LFK's politikk og prinsipp-program på feltet. Landsforeningen vil med dette kommentere og utdype en del av Nordisk Råds medlemsforslag:

Til tross for at vi lever i et velstandssamfunn er det i Norge i dag store ulikheter når det gjelder grunnleggende livsgoder. Barn og ungdom har lenge vært lavt prioritert i denne fordelingen.

Passivisering, arbeidsløshet og økende bruk av rusmidler kjennetegner ungdommens situasjon i alle kanter av landet. Gjennom skolen har det norske samfunnet stort sett trukket opp sin barne- og ungdomspolitik. Det er skolen som får den viktigste del av de midler som brukes for å påvirke barn og unges oppvekstvilkår. De største summene til oppvekstmiljøet utenom dette blir bevilget til tiltak for barn og unge som alt er blitt skadelidende.

Forebyggende tiltak og offentlig ungdomsarbeid som kommunale fritidsklubber, er i hovedsak etablert som et reparasjonsarbeid for å bøte på oppståtte problemer. Det er billigere og mer effektivt å forebygge enn å behandle. Som kjent forebygger man ikke trafikulykker ved å bygge flere sykehus.

Som forebyggende arbeid overfor narkotikamisbruk er kommunale fritidsklubber det eneste konkrete og effektive tiltak som er kjent i dag.

Betingelsen for endring må være en helhetlig politikk med utgangspunkt i barn og unges totale livssituasjon målrettet på utbygging av forebyggende arbeid og tiltak.

Et godt utbygd barne- og ungdomsarbeid er en betingelse for sosial rettferdighet og likestilling blant barn og ungdom. LFK mener at det er en rettighet for barn og ungdom å kunne delta i en fritidsklubb på sitt hjemsted. Det er et offentlig ansvar at disse rettigheter innfris.

Ungdom tilbringer mye tid sammen med jevnaldrende. Svært mye av personlighet og identitet formes i kameratgruppa. Det er ofte bare i fritiden at det er mulighet å fremme samhandling og fellesskap. Fritidsklubben er ungdommens uttalte ønske om fritidstilbud. Fritidsklubben er et uforpliktende tilbud til fritidsaktiviteter og samvær – samt at den er en god ramme omkring den læring og utvikling som finner sted i jevnaldremiljøet.

Fritidsklubben er for alle ungdommer og skal virke sosialt forebyggende.

Erfaringer og undersøkelser viser at fritidsklubbene gir et godt tilbud til både den organiserte og uorganiserte ungdommen.

De ulike metodene i fritidsklubb gir den mange ben å stå på og gjør at den virker tiltrekkende på store og forskjelligartede ungdomsgrupper.

All virksomhet i fritidsklubbens regi er rusgiftfri og gjør klubbene velegnet som et alternativt rusfritt ungdomsmiljø i motvekt til ulike kommersielle tilbud.

Dagens bilde er at bare 150 av landets 450 kommuner har engasjert seg i offentlig barne- og ungdomsarbeid (kommunale fritidsklubber). Tenårsingsindustrien omfatter en rekke kommersielle tilbud og utnytter dermed det tomrommet som er skapt i barn og ungdoms oppvekstmiljø.

Det er på fritidssektoren det er enklest å se resultater av de ressurser som blir satt inn. En utbygging av det offentlige barne- og ungdomsarbeid med kommunale fritidsklubber i tråd med LFK's prinsipp-program vil legge forholdene tilrette for faktisk deltakelse i samfunnslivet også for disse grupper.

LFK takker departementet for å bli tatt med på råd i en sak som denne, og håper at den videre behandling blir positiv og i tråd med Nordisk Råds medlemsforslag.

Oslo, 27 juni 1980

Landsforeningen for fritidsklubber

Egil P. Sandgren

Nestleder i LFK

Sverige

Socialstyrelsen:

Byrå HB 2 anser liksom motionärerna, att allmänt förebyggande insatser är nödvändiga för att angripa ett ökande bruk och missbruk av alkohol och narkotika bland barn och ungdom. Inom ramen för den allmänt förebyggande barna- och ungdomsvården utgör fritidsverksamheten en viktig resurs. Fritiden påverkar i avsevärd grad våra värderingar, attityder och vanor. Detta gäller inte minst tonåringar, som befinner sig i det skede i livet då en identitet håller på att utkristalliseras. Under de år då ungdomarna är mycket påverkbara och samtidigt söker vägledning bland jämnåriga finns ständigt en latent fara att de påverkas av normer och handlingsmönster som ur samhällets synpunkt är oacceptabla. Ungdomarna utsätts under denna tid för många risker. En sådan risk är kommersialiseringen av fritiden med åtföljande snabbt föränderliga mönster och livsstil.

Ungdomsorganisationerna har rika möjligheter att ge barn och ungdomar värdefulla stimuli och målinriktade verksamheter. Verksamheten inom föreningslivets ram är därför personlighetsfostrande. Olika intresseinriktningar kan tillgodoses samtidigt som medlemskapet i en förening ger gemenskap och trygghet. Men det är otvivelaktigt så som motionärerna anført, att föreningarna ej når alla ungdomar och sannolikt inte når just dem som befinner sig i riskzonen.

I Sverige har ansvaret för den allmänt förebyggande barna- och ungdomsvården, inkluderande även möjligheten till en meningsfull fritid, ålagts kommunen och ytterst den sociala centralnämnden. Vanligast är emellertid numera att fritidsnämnderna svarar för verksamheten. Men oavsett hur man löst den organisatoriska frågan är kommunen ytterst ansvarig för att erforderliga åtgärder och anordningar vidtas för att främja en gynnsam utveckling av barn och ungdom. Många kommuner har utöver en satsning på en allmän fritidsverksamhet ägnat särskilda omsorger om den grupp av barn och ungdomar, som befinner sig i riskzonen. Sådana satsningar är bl. a. uppsökande fritidsverksamhet och försök med särskilda insatser för ungdomar med sociala problem.

Även staten har bidragit med medel till en utveckling av de verksamheter det här gäller. Bidrag utgår till ungdomsorganisationerna. Vidare har ur allmänna arvsfonden sammanlagt ställts mer än 50 milj. kronor till förfogande för försöksverksamhet under åren 1971–1980. Verksamheten har bedrivits av både kommuner och föreningar. Ett av målen med denna försöksverksamhet har varit att finna organisatoriska former för samarbete mellan kommun och organisation samt mellan olika organisationer inbördes. Erfarenheterna från försöksverksamheten har dokumenterats i olika publikationer. I en av dessa publikationer har erfarenheterna sammanfattningsvis beskrivits enligt följande:

Barn i åldern 7–12 år har behov av organiserad fritidsverksamhet. Inte något projekt har misslyckats därför att det kommit för få barn. Däremot har många projekt tvingats sänka sina kvalitativa ambitioner därför att barnen strömmar till i oanad mängd. I flera projekt har alla barn i de aktuella åldrarna som bott på orten deltagit i fritidsverksamheten.

Det lokala föreningslivets beredvillighet att satsa på barnverksamhet är en mycket positiv erfarenhet av försöksverksamheten. En beredvillighet som parats med vilja till förnyelse och utveckling av organisation och arbetsmetoder.

Försöksverksamheten har också visat hur kommun och föreningsliv kan samarbeta och hur föreningar med olika "profil" kan samarbeta i ett gemensamt projekt.

En annan viktig erfarenhet är att föräldrarna kan engageras i barnens fritidsverksamhet om föräldrakontakt och föräldramedverkan planeras in i verksamheten från början och om fritidsledarna får tid avsatt för föräldrakontakt.

Försöksverksamheten har visat att föreningarna mycket väl kan ta ansvaret för den del av fritidsverksamheten som nu faller inom kommunernas ansvarsområde. Organisationerna har möjlighet att fylla barnens fritid med idéinnehåll på ett annat sätt än den kommunalt drivna verksamheten. Förmodligen behövs emellertid även i framtiden såväl kommunal som föreningsdriven verksamhet, kompletterande varandra.

Den klubbverksamhet, som föreslås av motionärerna kan därför enligt byrå HB 2:s mening falla in under de arbetsformer, som redan existerar i kommunen. Den försöksverksamhet, som ovan nämnts, utgör en lämplig grogrund för detta ändamål. Dessa erfarenheter, som nått flertalet av landets kommuner ävensom ungdomsorganisationer, bör kunna fördjupas och utvecklas främst i två avseenden, nämligen vad gäller samarbetsformer mellan kommun och föreningsliv och vad gäller det pedagogiska innehållet. Av det pedagogiska innehållet kan då krävas, att man finner verksamheter, som motsvarar de krav och intressen, som olika åldrar ställer. Detta är en av de viktigaste förutsättningarna för att såväl den kommunala som den föreningsburna verksamheten skall kunna konkurrera med den kommersiella verksamheten och bli attraktiv för de ungdomar det här gäller.

Stockholm den 11 augusti 1980

Ivan Ottoson

Siv Cederqvist

Skolöverstyrelsen (SÖ):

I medlemsförslaget framhålls att samhällsutvecklingen i alla de nordiska länderna visar att det finns stora behov av förebyggande fritidsverksamhet för barn och unga. En ökad förebyggande insats är nödvändig mot "ett stigande alkohol- och narkotikamissbruk i åldersgruppen 10–20 år". En utbyggnad av den förebyggande fritidsverksamheten för de yngre ålders-

grupperna framstår som nödvändig, därför att en stor del av unga i 10–20 års åldern inte deltar i fritidsverksamhet som anordnas av organisationer. De är i stället hänvisade till kommersiella fritidsaktiviteter, där alkohol- och narkotikaanvändning ofta är en del av miljöns kultur. Det framhålls också att den hittills mest använda metoden för att förebygga drogmissbruk är upplysning och undervisning. Denna metod ifrågasätts inte, men man noterar att de som utvecklar ett missbruk "nästan uteslutande är unga, som utbildningsmässigt och socialt hör till de sämst fungerande i samhället". Medlemsförslaget utmynnar i en hemställan att Nordiska rådet rekommenderar regeringarna i de nordiska länderna att genomföra en utbyggnad av den socialpedagogiska fritidsverksamheten för barn och unga.

Drogutvecklingen bland barn och unga under sjuttioalet

Drogbruket/missbruket framstår i dag som det stora hälsoproblemet och blir mycket ofta föremål för aktiviteter inom skolan. När det gäller elevernas drogvanor kan vi genom SÖ:s fortlöpande enkätundersökningar konstatera att förhållandena varit i stort sett oförändrade under hela sjuttioalet, men med ett viktigt undantag som gäller flickornas konsumtion. Inom vissa områden har emellertid också en markant förbättring skett. Till denna förbättring kan enligt SÖ:s uppfattning skolans undervisning om droger ha bidragit.

Andelen alkoholkonsumenter i årskurserna 6 och 9 har under det sista årtiondet varit av ungefär oförändrad storleksordning. Definitionen av alkoholkonsument i SÖ:s undersökning är dock mycket vid. Redan efter en ytlig kontakt med alkohol räknas man som konsument. Det räcker att man under det sista året druckit en alkoholmängd motsvarande en flaska öl, 2 cl sprit eller vin för att man skall rubriceras som konsument.

De översiktliga narkotikasiffrorna är gynnsamma. I den senast publicerade undersökningen som gäller 1979 finns det i årskurs 6 inga elever med narkotikaerfarenhet. I årskurs 9 har 6% av eleverna erfarenhet av narkotika medan väsentligt lägre andel fortfarande använder narkotika (främst hasch). Det är betydligt lägre siffror än 1971. Aktuella rapporter i svenska massmedia våren 1980 om en tilltagande haschrökning bland skolelever grundar sig inte på systematiska data.

Andelen grundskolelever som har erfarenhet av sniffning av lösningsmedel är i den senaste undersökningen låg. Där har skett en stor nedgång sedan 1971. Men fortfarande är det ca 5% pojkar och flickor i årskurs 9 som har erfarenhet av sniffning.

Tobaksrökningen avtar, för pojkarna i årskurs 9 i snabbare takt än för flickorna. Den procentuella andelen tonåringar som röker är väsentligt lägre än för den vuxna befolkningen.

En närmare analys av alkoholsiffrorna visar att det i årskurs 6 är ca 5% av pojkarna och 4% av flickorna som är storkonsumenter. Det vill säga att varje gång de dricker, blir det en mängd motsvarande minst en halvflaska

sprit, en helflaska vin eller 5–6 burkar öl. Bland eleverna i årskurs 9 är ca 40% av pojkarna och ca 30% av flickorna storkonsumenter. För pojkarnas del har det varit en långsam ökning under sjuttioalet. Storkonsumenterna bland flickorna har mellan åren 1971 och 1977 blivit mer än dubbelt så många.

Berusningsbenägenheten är också avsevärd. Så mycket som 40% av pojkarna och 34% av flickorna blir berusade varje eller nästan varje gång de dricker.

Den stora förändring som alltså enligt SÖ:s enkätundersökning skett under sjuttioalet är att de femtonåriga flickorna i sin konsumtion närmat sig pojkarna. Berusningsbenägenheten är i dag i stort densamma hos båda könen. Enskilda lokala rapportörer har intrycket att den t. o. m. skulle vara större hos flickorna.

SÖ instämmer sålunda i medlemsförslagets skrivning, att storkonsumtion av alkohol enligt den definition som givits ovan är i ökande bland tonåringar men vill framhålla, att det varit en successiv ökning under åtminstone en tioårsperiod.

Skolans undervisning om droger

Under senare år har man inom det hälsofostrande arbetet i skolan försökt lägga tyngdpunkten på annat än att enbart förmedla kunskaper om exempelvis droger, kost, motion, hygien, samlevnad. Man har funnit att elevernas vanor påverkas av många fler faktorer än faktakunskaper, som emellertid alltid skall finnas med som en grund för att attityder skall påverkas och därefter beteendet förändras.

Målet har vidgats till sådant som hör ihop med begreppet social utveckling. Detta innebär att man stimuleras att ta fasta på elevernas egen situation och hjälpa dem att analysera och bearbeta den. Detta vidgade mål går ut på

- att förbättra självförtroendet
- att öka deltagandet i sysselsättningar som är alternativ till det nuvarande sättet att leva
- att öka förmågan att klargöra sina värderingar och
- att öka förmågan att fatta beslut.

Att stärka självförtroendet bör enligt SÖ:s uppfattning vara en självklarhet inom alla skolans arbetsområden och blir en viktig del av det fostrande arbetet. För att kunna nå ett självförtroende måste eleverna tränas att klargöra sina värderingar, en metod som riktar in sig på processen och inte på resultatet. Det är också viktigt att eleverna får en uppfattning om vad beslutsfattande innebär. De måste förstå att man fattar sina beslut i bestämda situationer, att besluten påverkas av hur dessa situationer är utformade likaväl som av personligheten hos den som fattar besluten och att man alltid fattar en rad beslut där det ena beslutet bygger på det andra.

Eleverna måste också i skolans hälsoundervisning få hjälp att förutse vissa situationer. De skall veta ungefär hur valsituationer beträffande

exempelvis droger ser ut innan de själva befinner sig i dem. De skall alltså kunna tänka realistiskt på sådana situationer i förväg. Eleverna skall slutligen genom att tillämpa sina kunskaper kunna förutse de mest troliga konsekvenserna av sina val.

Det beskrivna sättet att arbeta med bl. a. drogfrågor har prövats och prövas i de drogprojekt som SÖ initierat. Det används också i lokala aktiviteter på många svenska skolor, i fritidsverksamhet och vid en del av de utbildningskurser i drogfrågor som organisationer och kommuner genomför för elever och skolpersonal. Det är också den bärande idén i lärarutbildningen i alkohol- och samlevnadsfrågor.

En hälsoundervisning om droger enligt den skisserade modellen bör enligt SÖ:s uppfattning vara ett positivt bidrag till det förebyggande arbetet och även vara till god hjälp för dem som enligt medlemsförslaget "utbildningsmässigt och socialt hör till de sämst fungerande i samhället".

Arbete – fritid

Genom aktiviteter som sker både inom och utom organisationer har SÖ ett intryck av att människors – och där inbegrips eleverna i skolan – attityd till hälsofrågorna har förändrats. Men denna attitydförändring har ännu inte i tillräckligt stor utsträckning påverkat människors beteende. Många har kunskapen men förmår inte ändra sitt beteende.

Skall man kunna vara aktiv på sin fritid och arbeta för att förbättra sin och andras själsliga och kroppsliga hälsa betyder ett meningsfullt arbete utomordentligt mycket. Det är bl. a. genom arbetet man får sin vuxenidentitet.

De som växer upp ser föga av arbete. Men det är bl. a. genom att se och uppleva arbete, och då särskilt sina närmaste vuxna i arbete som våra barn får hjälp på vägen mot sin vuxenroll. I många avseenden lever dagens barn och unga i en isolerad värld. Det beror bl. a. på samhällsplaneringen som medfört stora avstånd mellan bostad, arbete och skola. Erfarenhet och upplevelse är av avgörande betydelse för inställningen till arbete – genom att läsa om arbete kan inställning till det endast påverkas marginellt. Genom den praktiska arbetslivsorienteringen (PRAO) försöker nu skolan kompensera denna brist.

En fritidsverksamhet kan enligt SÖ:s uppfattning inte ersätta arbete. Arbetslöshetens psykiska verkningar kan knappast motverkas genom fritidssysselsättning. Paradoxalt nog är det så att den som inte arbetar inte heller har någon fritid. Det är också visat att ett arbete som innebär att man får ta initiativ, fatta beslut och ha kontakt med andra gör att man får en aktiv inställning till hela sin livssituation. Men om arbetet är sådant, att det mesta man gör bestäms av andra, och de egna värderingarna och besluten är ointressanta, blir man inte heller aktiv på sin fritid. Detta bekräftas av undersökningar som visar att ju mindre teoretisk utbildning och ju lägre inkomst en människa har desto större är risken för ohälsa med sjukdom och för tidig död som följd.

SÖ instämmer därför inte i uppfattningen i medlemsförslaget att "den bästa metoden att förebygga missbruk" är en aktiv och meningsfull fritidsverksamhet. Det är bara *en* insats som tillsammans med många andra kan vara av stort värde.

SÖ instämmer i uppfattningen, att en utbyggnad av den socialpedagogiska fritidsverksamheten för barn och unga är nödvändig, men vill framhålla att den måste vara avsevärd och ske inom en kort tidsrymd, så att alla i en kommun men ganska kort varsel kan erbjudas ett varierat utbud. De relativt få fritidsgårdar som nu finns är inte alltid något positivt alternativ eftersom de domineras av vissa grupper med en koncentration av problem och utsliten personal som resultat. En försiktig utbyggnad av fritidsgårdarna ändrar enligt SÖ:s mening inte situationen. Istället finns det risk för att problemen blir desamma och att det blir svårt att komma till rätta med dem även sedan behovet av fritidsverksamhet är täckt.

SÖ vill också framhålla att förslaget kräver en väl utbildad personal. Behovet av fritidspedagoger och fritidsledare i framtiden bör analyseras noggrant.

I medlemsförslaget stryks under att aktiviteterna på fritidsgårdarna skall vara sådana att besökarna skall vara medansvariga för sin fritidssituation och få möjlighet att utveckla sitt intresse för samhällslivet. SÖ stöder detta och vill tillägga att verksamheten också måste vara sådan att inslaget av vuxna (föräldrar, andra vuxna) på gårdarna ökar kraftigt. Gården måste enligt SÖ:s uppfattning utvecklas till bostadsområdets fritidsgård och inte vara enbart en ungdomsgård.

Sammanfattningsvis stöder SÖ medlemsförslaget om utbyggnad av den socialpedagogiska verksamheten i kommunerna men vill framhålla, att detta bara är en av flera åtgärder som behövs för att komma till rätta med drogmisbruk och andra hälsoproblem i samhället.

Stockholm den 8 juni 1980

Christer Lundeberg

Per Sennerfeldt

Statens ungdomsråd:

Ungdomsrådet anser i likhet med förslagsställarna att det finns behov av en ökad satsning på organiserad fritidsverksamhet för barn och ungdom – inte minst mot bakgrund av det stigande drogmisbruket i unga åldrar. Rådet delar också uppfattningen att aktiviteterna bör vara av sådan art att deltagarna får ta ansvar för verksamheten och i förlängningen därmed också stimuleras till ett aktivt samhällsengagemang. Utifrån svenska för-

hållanden ger en ökad satsning på föreningslivet goda förutsättningar att dels nå många barn och ungdomar med meningsfulla aktiviteter och dels ge dem ansvar och engagemang.

Statens ungdomsråd har inom ramen för en pågående utredning om barns och ungdomars val av fritidsaktiviteter kartlagt det kommersiella kultur- och fritidsutbudets effekter på barns och ungdomars fritid. För att visa på alternativen har en rapport sammanställts som heter "Trots allt – Alternativen lever". Rapporten bifogas.¹ I rapporten presenteras en rad alternativa verksamheter som igångsatts av föreningar, kommuner, fria grupper etc. De presenterade aktiviteterna ger genomgående ett intryck av att när barn och ungdomar själva får ta ansvar, själva får skapa något meningsfullt och söka sig nya erfarenheter blir de mer medvetna, får större självförtroende och därmed ökad motståndskraft mot det kommersiella utbudets förrådiska budskap. Men alternativen står ofta på en bräcklig grund. Här krävs en ökad satsning och ett ökat intresse från samhällets sida för alla de goda insatser som – trots allt – görs. Ytterligare två rapporter från rådets utredningsverksamhet bifogas.¹ Den ena "Massor i rörelse. Föreningarna i Sverige" redovisar en kartläggning av det lokala föreningslivets arbetsvillkor. Den andra "Kommunernas fritidspolitik" redogör för de kommunala satsningarna på verksamhet för barn och ungdom.

Utifrån vad som ovan sagts ser statens ungdomsråd det som positivt att Nordiska rådet verkar för en ökad satsning på organiserade fritidsaktiviteter av olika slag för barn och ungdom.

Stockholm den 25 juni 1980

För statens ungdomsråd

Lars Franklin
Huvudsekreterare

Svenska kommunförbundet:

Regeringen och Kommunförbundet träffade år 1975 en överenskommelse om utbyggnad av dag- och fritidshemsverksamheten med 100 000 daghemsplatser och 50 000 fritidshemsplatser under en femårsperiod.

Överenskommelsen mellan regeringen och Kommunförbundet om en kraftfull satsning på barnomsorgsutbyggnaden får bl. a. ses mot bakgrund av kraven på jämställdhet och lika möjligheter på arbetsmarknaden för män och kvinnor och samhällets efterfrågan på arbetskraft. Ett ytterligare

¹ Här ej tryckt.

tungt vägande skäl till satsningen på dag- och fritidshemsverksamheten har varit de möjligheter till utvecklingsbringande samvaro som barnomsorgs- verksamheten ger. Med barnets personlighetsutveckling i centrum anges i barnomsorgslagen följande allmänna pedagogiska mål för verksamheten.

- Förskolan bör sträva efter att i samarbete med föräldrarna ge varje barn bästa möjliga betingelser att rikt och mångsidigt utveckla sina känslor och tankemässiga tillgångar.
- Förskolan kan därigenom lägga grunden till att barnet utvecklas till en öppen, hänsynsfull människa med förmåga till inlevelse och till samverkan med andra i stånd att komma fram till egna omdömen och problemlösningar.
- Förskolan bör hos barnet lägga grunden till en vilja att önska och använda kunskap för att förbättra såväl egna som andras levnadsvillkor.

I förslaget till ny socialtjänstlag (prop. 1979/80: 1) föreslår föredragande statsrådet att ovan redovisade mål i framtiden skall gälla för all barn- och ungdomsverksamhet. Förskolan ses således som en jämlikhetsfråga också för barnen. Särskilt gäller detta för de barn som av olika skäl behöver extra stöd och stimulans i sin utveckling.

I takt med att den traditionella dag- och fritidshemsverksamheten byggts ut har olika former av s. k. öppna verksamheter tillkommit. Bland annat kan nämnas s. k. öppna förskolor, parkleksverksamhet och öppen fritidsverksamhet i föreningsregi.

De kommunala och föreningsdrivna fritidsgårdarna har också ett stort utbud av verksamhet på dag- och kvällstid som i första hand riktar sig till skolbarnen. Samtliga här nämnda verksamheter präglas av en strävan att på olika sätt få med barnen och ungdomarna i det praktiska arbetet och ge insikter i och erfarenheter av hur demokratiskt uppbyggda organisationer praktiskt fungerar. Det är också här – där ungdomar möts – som stora förutsättningar finns för att ta itu med olika former av missbruk, passivitet och "prylhysteri" och istället ge möjlighet till och upplevelser av aktivt skapande verksamhet, föreningsliv och kommunal fritidsverksamhet.

Stockholm den 10 juni 1980

Svenska kommunförbundet

Svea Wiklund

Landstingsförbundet har i skrivelse den 22 april 1980 förklarat att fritidsverksamhet bedrivs av primärkommunerna och avstår därför från att yttra sig.

Sveriges socionomers riksförbund SSR:

Förbundet ser det som mycket positivt att Nordiska rådet på olika sätt uppmärksammat den stora ungdomsarbetslösheten och det ökande drogmissbruket i yngre åldrar. En ren informationsverksamhet riktad till ungdomar vilka riskerar att hamna i missbruk, kriminalitet eller i en självdestruktiv passivitet kan, vilket också framgår av det framlagda medlemsförslaget, antas ha en ytterst begränsad effekt. Därför återstår enligt SSR:s uppfattning endast att med kraft söka finna konstruktiva alternativ till den i vissa ungdomsgrupper förhärskande passiviteten och håglösheten. Dessa alternativ bör då också kunna ge ungdomen möjlighet att stå emot det kommersiella utbudet av fritidsaktiviteter, vilket kan antas skapa ytterligare passivitet och på så sätt bidra till bland annat drogmissbruk.

Bra fritidsaktiviteter för barn och ungdom ger dessa möjligheter till gemenskap med andra, till aktivitet, egna initiativ och ökad självtillit. Vad man genom att satsa på olika aktiviteter på så sätt grundlägger under barn- och ungdomsåren kommer även att på lång sikt avsätta resultat och därmed bidra till att motverka sociala problem i samhället.

Stockholm den 26 juni 1980

Sveriges socionomers riksförbund

Bengt-Ove Moberg

Gigi Isacson

Riksförbundet Hem och skola (RHS):

I Hem och skola-rörelsens familjepolitiska handlingslinjer, antagna vid fullmäktigemötet 1978, återfinns bl. a. följande:

Hem och skola-rörelsen anser att missbruk av vanebildande medel inte kan accepteras. Ett begynnande missbruk av alkohol och narkotika hos barn och ungdom är ett allvarligt symtom bland annat på samhällets, hemmens och skolans misslyckande att skapa en trygg och stimulerande uppväxtmiljö för alla elever.

Hem och skola-rörelsens egen verksamhet innebär i detta fall samverkan mellan föräldrar och mellan hem och skola för att motverka detta tidiga missbruk genom fördjupade kunskaper och aktiva åtgärder. Detta arbete förutsätter medverkan från eleverna själva.

Också vid motsvarande möte under senvåren 1980 slog fullmäktigeförsamlingen fast att Hem och skola-rörelsens insatser i förebyggande av alkoholmissbruk hos ungdom skall utgöra en högt prioriterad arbetsuppgift för den förestående arbetsperioden.

Mot ovanstående bakgrund finner riksförbundet det föreliggande medlemsförslaget angeläget och tillstyrker sålunda det.

Förbundet önskar därutöver anmäla sin beredvillighet att medverka i utvecklingen av de strategier för utbyggnaden som erfordras för ett ändamålsenligt resultat. Inom ramen för sitt särskilda s. k. högstadieprojekt har både ideologiska och pedagogiska synsätt utvecklats och prövats, som – enligt förbundets mening – skulle kunna tillföra utbyggnadsarbetet av den förebyggande fritidsverksamheten mycket av värde. Inte minst övertygelsen om att också föräldrarna måste engageras i det samarbete som helst på elevernas eget initiativ kommer till stånd är en sådan överordnad synpunkt.

Stockholm i juni 1980

Riksförbundet Hem och skola

Bengt Börjeson
Förbundsordförande

Lars Hildeberg
Förbundssekreterare

Sveriges förskollärares riksförening (SFR) har i skrivelse i juni månad 1980 förklarat sig stöda medlemsförslaget.

Sveriges fritidspedagogers förening SFF:

Vi har tagit del av förslaget och delar helt uppfattningen att samhället måste satsa mer resurser på fritidsverksamhet för barn och ungdomar. Det gäller även i Sverige. I vårt land är t. ex. tusentals barn i åldern 7–12 år helt utan omsorg utanför skoltid när föräldrarna arbetar. I fritidshemmen finns endast 7 % av barnen i 7–12 år. Mycket få barn är över 10 år. SFF vill med detta visa på att det behövs en utbyggnad av fritidsverksamheten även från 7 år. Om små barn lämnas för sig själva utan kontinuerliga och positiva vuxenkontakter är det inte lätt att etablera sådana senare under tonåren.

I förslaget sägs att många ungdomar är hänvisade till kommersiella aktiviteter. Samhället måste därför satsa på fritidsverksamhet så att det finns ett ordentligt alternativ till alla kommersiella krafter.

Barn och ungdom tillbringar många timmar utanför skolan. Det finns en uppgift om att 7–16-åringar tillbringar endast en fjärdedel av sina "vakentimmar" i skolan. Resten är fritid. Vad gör barnen då? Vad vill vi att barnen ska göra, lära sig på sin fritid? Det är självklart så att barnen lär sig ständigt. Barns fritid är inte fri från inläring. Ingalunda. Både skoltid och fritid är utvecklingstid.

Vi upplever ofta att myndigheter och andra inte har tagit ställning till detta utan ser barnens fritid som tid för avkoppling på något diffust sätt. Det barn lär sig när de får delta i en verksamhet som tränar ansvar och medvetenhet är givetvis något mer än när de får stå i tunnelbanan och sparka på ölburkar. SFF är också av den uppfattningen att fritidsverksamheten behövs för att lära barn och ungdom att klara sig i samhället både här och nu och för att få beredskap för vuxenlivet. Vi menar att hem och skola inte räcker till för att ge barn de kunskaper och färdigheter de behöver.

SFF är en förening inom Svenska fackläraförbundet (SFL). Fackläraförbundet har nyligen antagit ett utbildningspolitiskt program som bifogas.¹ I programmet (sid 45) sägs att slutmålet för allt kunskapsförvärvande är att kunskapen ska användas. Den ska ge handlingsberedskap för olika områden i samhället. SFL har valt att kalla dessa områden arbete, hem och samlevnad, kultur och politik. På sid 85 anges vilken handlingsberedskap som grundskola och fritidshem ska ge. Fritidshem omfattar även den allmänna fritidsverksamheten.

Stockholm den 27 juni 1980

Sveriges fritidspedagogers förening

S. Eklund

¹ Här ej tryckt.

Medlemsförslag

om utbyggnad av den förebyggande fritidsverksamheten för barn och unga

(Väckt av Liv Andersen, Inge Fischer Møller, Arni Gunnarsson, Doris Håvik, Bror Lillqvist, Grete Lundblad och Bernhard Tastesen)

BILAGA 3

I efterhand inkomna yttranden

Finland

Undervisningsministeriet

— — har undervisningsministeriet bett delegationen för nordiskt kulturellt samarbete samt statens ungdomsråd att inkomma med utlåtande i ärendet (*se nedan*).

I bifogande utlåtanden från undervisningsministeriets skolavdelning och statens ungdomsråd har vissa åtgärder och planer för utbyggnad av fritidsverksamheten för barn och unga framlagts.

Ministeriet kommer att ta slutlig ställning till förslaget i samband med frågans behandling i de samarbetsorgan som tillsatts med stöd av nordiska kulturavtalet.

Helsingfors den 18 november 1980

Jaakko Numminen

Kanslichef

Fredrik Forsberg

Yngre regeringssekreterare

Undervisningsministeriet, skolavdelningen¹:

Enligt utgångspunkten för grundskolans målsättning är skolans uppgift i första hand att erbjuda impulser och stoff för utveckling av elevens hela personlighet. Ett delområde för målsättningarna utgör främjandet av sunda

¹ Yttrandet översatt från finska.

levnadsvanor. Grundskolans undervisnings- och uppfostringsarbete omfattar bl. a. hälsofostran mot alkohol och narkotika. Detta kan ske i många undervisningsämnen. Undervisningen försöker att i första hand inrota hälsofrämjande levnadsvanor samt sprida riktig och saklig information om alkohol och narkotika. Eftersom hemmen i sista hand svarar för uppfostran bör man intensivera upplysningen om alkohol och narkotika även för vuxna, så att föräldrarnas föredöme och skolans undervisning kan komplettera varandra. Här poängterar vi behovet av att utveckla samarbetet mellan hem och skola. Skolhälsovårdens hälsorådgivning bör stöda detta samarbete.

Behovet av klubbarbete i grundskolan är avsevärt större än vad som kan inrymmas inom ramen för dagens klubbtimeantal. Så är fallet i synnerhet i stora grundskolor. I små skolor händer det att en del av timkvoten förblir outnyttjad. För att effektivisera bruket av den reserverade kvoten för klubbverksamhet kommer reglerna att ändras så att kvoten beräknas enligt kommunernas praxis i stället för det nuvarande systemet enligt skolornas. Därtill kommer att man särskilt bör utreda möjligheterna att ändra grundskoleförordningen så att det är möjligt att anordna skolans klubbverksamhet också utanför skolans dagliga arbetstid och att även andra elever än skolans egna kan ingå i klubben. Likaså utreds bl. a. möjligheten att förbättra förutsättningarna för elevkårsverksamheten. Man måste också ofta eftersträva att genom att effektivisera utbildningen och arbetsledningen öka lärarnas färdigheter så att de kan användas för elevklubbs- och elevkårsverksamhet.

Grundskolans läroplan kommer att utvecklas under åren 1980–1984. Då skall man fästa uppmärksamheten på vilka möjligheter det finns att göra undervisningen i färdighetsämnen och konstämnen mångsidigare och att utvidga dem. Undervisningen i dessa ämnen har i många fall sin egen betydelse vid inriktningen av barns och ungas fritidsverksamhet.

I bibliotekens beslut om normalpris kommer man att alltmer ta hänsyn till kraven på mångsidigt arbete i biblioteken för att där få erforderliga utrymmen för t. ex. avlyssning av musik för unga och för filmklubbsverksamhet.

I den riksomfattande utvecklingsplanen för musikinstitut bör man eftersträva att åtminstone undervisningen på musikskolenivå täcker hela landet. Även medborgarinstitutens möjligheter att ge denna undervisning bör utredas.

Helsingfors den 8 juli 1980

Voitto Kallio
Avdelningschef,
regeringsråd

Timo Luoma-aho
Planerare

Delegationen för nordiskt kulturellt samarbete hänvisar i skrivelse den 30 oktober 1980 till yttrande från delegationens sektion för allmänt kulturellt samarbete (se nedan).

Sektionen för allmänt kulturellt samarbete inom Delegationen för nordiskt kulturellt samarbete:¹

— — — konstaterar att allsidig utveckling av barns och ungas fritidsverksamhet i synnerhet för att motverka alkohol- och narkotikabruket är en viktig sak som inte bör försummas. Frågan bör emellertid lösas på nationell nivå, eftersom barns och ungas problem uttryckligen ansluter sig till deras egen levnadsmiljö.

Helsingfors i oktober 1980

(Ej Sign)

Statens ungdomsråd¹

I Finland har man under 1970-talet antagit lagen som förbättrar ungdomsverksamheten. Lagen om ungdomsnämnd stadgar ramarna för myndigheternas stödåtgärder vid främjande av den kommunala ungdomsverksamheten. Lagen om statligt bidrag till riksomfattande ungdomsarbete bildar en grund för det offentliga stödet till riksomfattande ungdomsorganisationer och de organisationer som sysslar med ungdomsarbete.

Statens ungdomsråd har i olika sammanhang konstaterat att det bästa och effektivaste nykterhetsarbetet bland ungdom är anordnandet av ungdomsverksamhet. Genom anordnandet av ungdomsverksamhet – synnerhet för klubbar i den s.k. öppna verksamheten inom det kommunala ungdomsarbetet – försöker man få med i verksamheten de ungdomar som kan tänkas utgöra ett slags riskgrupp i fråga om alkohol- och narkotikabruket.

Enligt statens ungdomsråds uppfattning skapar utvecklingen av den i Finland gällande lagstiftningen en grund för de åtgärder som föreslås i medlemsförslaget. Bristen på tillräckliga materiella resurser har försvårat en önskvärd utveckling av ungdomsverksamheten i tillräcklig omfattning.

Helsingfors den 20 juni 1980

Olavi Martikainen
Ordförande

Olli Saarela
Sekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Medlemsförslag om transport av farligt gods

(Väckt av Chr. Christensen, Rolf Sellgren och Marjatta Väänänen)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordens fackliga samorganisation:

NFS håller med förslagsställarna om att nationella regler rörande transport av farligt gods, till den del de skiljer sig från varandra, är till förfång för såväl standardiseringssträvanden som för de industrier, vilka producerar transportmaterial. I motsats till förslagsställarna anser NFS dock att arbetet på en harmonisering av reglerna beträffande transport av farligt gods i första hand bör utgå från miljö- och arbetarskyddssynpunkter. De ekonomiska vinster som kan nås t. ex. genom samordnad produktion av containers eller genom underlättande av internordisk handel, vilka motiv förslagsställarna anför, måste väga lätt jämfört med det övergripande kravet att transporter av farligt gods arrangeras på så sätt att godset inte kommer att utgöra fara vare sig för dem som hanterar det, andra människor eller för miljön.

NFS anser det angeläget att de nationella bestämmelserna i Norden harmoniseras såväl sinsemellan som med de internationella bestämmelserna – till den del de kan anses betryggande – samt att de internationella bestämmelserna koordineras. För flertalet nordiska länder gäller att varutransporter över gränserna kräver en kombination av olika transportsätt. För att göra transporter trygga bör gällande internationella reglementen, märkningssystem och övriga säkerhetsåtgärder koordineras. Nuvarande läge, där en och samma vara under olika skeden av transporten kan komma att lyda under dels järnvägstransportreglerna RID, sjötransportregeln IMDG, vägtransportregeln ARD och lufttransportregeln RAR jämte nationella avvikelser och särregler, är inte ägnat att göra transporter av farligt gods säkrare.

Nuvarande administrationsmaskineri borde forenklas – i Sverige har inte mindre än 21 olika myndigheter att göra med transport av farligt gods och av dessa har 12 rätt att ge ut föreskrifter.

En koordinering och harmonisering av internationella avtal, lagstiftning och annan reglering av transport av farligt gods är dock enligt NFS' uppfattning ännu ej en garanti för att dessa transporter kan ske under betryggande förhållanden.

En oundgänglig förutsättning är, att alla som handhar och övervakar transporter – vare sig de är speditörer, stuvare, lokförare, sjömän, chaufförer eller poliser – ges en gedigen kännedom om de regler som gäller och vilka åtgärder som skall vidtas på det att godset inte skall bli till fara ens i samband med olyckor.

Enligt NFS' uppfattning är en av de angelägnaste uppgifterna för att göra transporter av farligt gods mindre farliga, att skapa regler för transportföretagens ansvar beträffande personalens skolning och arbetarskyddet.

Beträffande arbetarnas erfarenheter av transport av farligt gods i Sverige önskar NFS hänvisa till det projektarbete rörande transport av farligt gods som fardigställt vid Landsorganisationens skola i Brunnsvik i december 1979.

NFS förväntar sig att de anställdas sakkunskap till fullo utnyttjas i det utredningsarbete medlemsförslaget förväntas föranleda, samt att härav följande konkreta förslag översändes till arbetstagarorganisationerna för uttalande.

Stockholm den 4 augusti 1980

Nordens fackliga samorganisation

Oso Laakso

Ordförande

Lennart Forseback

Generalsekreterare

Scandinavian Airlines System (SAS):

Vad beträffar rena flygtransporter finns det icke några problem, då det gäller regler. Alla nordiska länder har accepterat IATA's regler (RAR).

Det kan tänkas att det blir kontroverser mellan IATA och ICAO, som nu genom en "Dangerous Goods Panel" håller på att skriva ett nytt Annex (18) till Chicago-Konventionen jämte tekniska instruktioner, som motsvarar IATA's RAR.

Vad beträffar kombinerade transporter: flyg – järnväg – bil – sjö, har vi icke stött på några speciella svårigheter. I Sverige är det så att SJ accepterar försändelser enligt IATA's RAR.

Vi använder lastbilar för transport av containers t. ex. från Köpenhamn till Malmö/Göteborg/Oslo/Stockholm.

Detta betyder, i princip, att vi skall uppfylla RAR, IMDG och ADR. Det här är möjligen ett problem, som man "skyggar" för, men eftersom

IATA's RAR har de mest restriktiva bestämmelserna, så finns det knappast några säkerhetsrisker. Det kan röra sig om märkning av godset, men i och med samordning mellan ICAO, UN's expertgrupp, IAEA i Wien och IATA kan man räkna med att man uppnår en fullständig samordning vad beträffar klassificering och märkning av gods.

Bromma den 21 juli 1980

Scandinavian Airlines System

Cargo Services

Per-Johan Orrby

Nordisk Speditörförbund:

Forbundet har med interesse studeret forslaget om at tilstræbe en harmonisering af de nordiske landes bestemmelser om transport af farligt gods. Forbundet kan støtte, at en udredning iværksættes, og vil se positivt på et eventuelt forslag.

Forbundet vil dog gerne betone, at det er vigtigt, at en harmonisering ikke skaber et nyt regelsæt, som skal anvendes ved siden af de øvrige. Det bør derfor overvejes, om der findes udvej for at harmonisere på bredere, international basis.

København, den 31. juli 1980

P.f.v.

Hans O. Christiansen

Danmark

Ministeriet for offentlige arbejder:

— — — vedlagte udtalelser vedrørende forslaget fra henholdsvis Industriministeriet (skrivelse af 24. juni 1980), Justitsministeriet (skrivelse af 24. juli 1980), Indenrigsministeriet (skrivelse af 29. juli 1980) samt Danske Statsbaner (skrivelse af 26. juni 1980), hvortil man skal henholde sig (*se nedan*), idet bemærkes, at forslaget ikke har givet Miljøministeriet anledning til bemærkninger.

For så vidt angår de under Ministeriet for offentlige arbejders departement hørende områder skal man oplyse følgende:

Vedrørende havneområdet

Under Landshavnerådet er nedsat en arbejdsgruppe til revision af det gældende standardordensreglement for danske havne. I denne forbindelse er et forslag under udarbejdelse til nye bestemmelser om losning og ladning

m. v. af farligt gods. Arbejdet foregår på basis af IMCO's "Recommendations on Safe Practice on Dangerous Goods in Ports" samt for så vidt angår jernbane- og vejtransport af farligt gods på havneområdet med hensyntagen til RID og ADR.

På denne baggrund finder man for så vidt angår havneområdet ikke tilstrækkelig anledning til, at spørgsmålet om harmonisering af bestemmelserne om transport af farligt gods i de nordiske lande tages op.

Vedrørende luftfartsområdet

Ved luftfartsdirektoratets BL 5-21 af 1. februar 1972 er de i Nordisk Råds forslag nævnte internationale bestemmelser om flytransport af farligt gods, IATA's RAR, gjort anvendelige også på indenlandske flytransporter i Danmark.

Af de indkomne svar synes det at fremgå, at der ikke generelt set er behov for at tage spørgsmålet om harmonisering af bestemmelserne om transport af farligt gods op, og Ministeriet for offentlige arbejders sektion for nordisk samarbejde har derfor ikke fundet anledning til at tage initiativ til en drøftelse af spørgsmålet mellem ministerierne.

København, den 31. juli 1980

P. m. v.

E. b.

Kirsten Jensen

Justitsministeriet:

I den anledning skal man bemærke, at Nordisk Trafiksikkerhedsråd (NTR) og dets underorganer herunder NKV (Nordisk Komité för Vägtrafiklagstiftning) lejlighedsvis behandler sager om særlige emner inden for området transport af farligt gods. Justitsministeriet har ikke indtryk af, at den grænseoverskridende vejtransport med farligt gods mellem de nordiske lande og Danmark giver anledning til særlige problemer på grund af uensartede bestemmelser. Såfremt der træffes beslutning om udarbejdelse af den i medlemsforslaget omtalte nordiske betænkning, bør behandlingen af spørgsmålet om transport af farlige stoffer ad vej henvises til NTR.

Justitsministeriet har i øvrigt ingen bemærkninger til forslaget.

København, den 24. juli 1980

Henning Rasmussen

Birte Lunæs

Industriministeriet:

1. Transport af farligt gods til søs, herunder klassificering, emballering, mærkning, dokumentering, stuvning og separering, skal principielt ske i overensstemmelse med den af IMCO udarbejdede International Maritime Dangerous Goods Code (IMDG-koden), som finder anvendelse på alle skibe, der i dansk havn laster farligt gods.

IMDG-koden kræver ved visse transporter supplerende oplysninger og/eller dispensationer fra kompetent dansk myndighed. Den danske administrative praksis er i disse tilfælde - efter hvad der foreligger oplyst for ministeriet - i overensstemmelse med praksis i Norge, Sverige og Finland.

2. For transport af farligt gods på ro/ro-skibe i Østersøen har søfartsadministrationerne i Danmark, Sverige, Finland og Vesttyskland indgået et Memorandum of Understanding, som træder i kraft senest 1. oktober 1980.

Det nævnte Memorandum har til formål at sikre en sammenfaldende anvendelse af ADR- og RID-reglerne og IMDG-koden, idet søfartsadministrationerne under visse forudsætninger kan tillade transport af farligt gods, som er klassificeret, emballeret, mærket og dokumenteret i overensstemmelse med ADR- og RID-reglerne. For stuvning og separering om bord i skibene skal anvendes særlige forskrifter.

Memorandummet vil uden at sænke sikkerhedskravene i IMDG-koden i væsentlig grad lette intermodale transporter af farligt gods samt skabe ens konkurrencevilkår på området.

3. På baggrund af de under punkt 1. og 2. nævnte forhold finder ministeriet, at Danmark, Norge, Finland og Sverige har harmoniseret landenes regler for transport af farligt gods til søs så langt som det for tiden er praktisk muligt.

København, den 24. juni 1980

P. m. v.

E. x. b.

Sven Luddahl

Fg. kontorchef

Indenrigsministeriet:

Indenrigsministeriet har indhentet en udtalelse fra sundhedsstyrelsen, der mener, at man på det foreliggende grundlag kan anbefale gennemførelse af en udredning som foreslået af de tre medlemmer af Nordisk Råd. Styrelsen ser sig gerne underrettet om sagens eventuelle videre forløb, herunder især udviklingen af praktiske regelsæt vedrørende lokal, national

og international transport af farligt gods, dels af hensyn til sundhedsstyrelsens Ændringer af transport af radioaktive stoffer, dels af hensyn til sundhedsstyrelsens information i relation til embedslægeinstitutionerne.

Indenrigsministeriet har på denne baggrund ingen indvendinger imod det foreslåede udredningsarbejde for så vidt som det ikke skønnes, at den pågældende problemkreds ikke allerede behandles i anden international sammenhæng.

København, den 29. juli 1980

P. m. v.

E. b.

Jens Andersen

Danske Statsbaner (DSB):

I forslaget tales der specielt om det ønskelige i en harmonisering af de enkelte landes interne bestemmelser for transport af farligt gods på landevej, men vi formoder, at der tænkes på alle former for transport.

Vi er ikke uenige med forslagsstillerne i, at en harmonisering kan være hensigtsmæssig, men vi mener, at en sådan harmonisering i givet fald bør ske på grundlag af de gældende internationale regler for transport af farligt gods (ADR, RID m. v.). Dette synes ikke helt at være forslagsstillernes hensigt, idet der i forslaget bl. a. anføres:

vid sidan av dessa internationella reglementen finns inom samtliga nordiska länder nationella föreskrifter för vägtransporter. I vissa fall har man försökt anpassa sig till ADR och i andra har man valt en rent nationell lösning. Detta har fått till följd att de nordiska länderna tvingas använda sig av regler – avsedda för internationella transporter – även vid rent inomnordiskt handelsutbyte.

Det ser ud, som om man forestiller sig, at der i internordisk trafik skulle kunne gælde lempeligere regler end i anden international trafik. Dette synspunkt kan vi ikke tilslutte os. Tværtimod mener vi, at de interne forskrifter bør udformes så tæt op ad ADR som muligt. Dette ville give den ønskede harmonisering. For så vidt angår landevejstransport kan det nævnes, at Danmark arbejder på tiltrædelse af ADR-konventionen, og så vidt vi ved, er dansk tiltrædelse nært forestående. Dette er i sig selv et skridt på vejen mod en harmonisering, idet ADR-reglerne derefter vil være gældende i trafik mellem Danmark, Sverige, Norge og Finland, og det må vel formodes, at de interne danske regler efterhånden vil blive tilpasset ADR-reglerne.

Når der er tale om jernbanetransport foregår transporterne mellem de nordiske lande allerede efter de internationale bestemmelser i RID, og

disse bestemmelser gælder også for indenlandske transporter i Danmark. Vi kender ikke de øvrige nordiske landes interne bestemmelser for jernbanetransport af farlige stoffer, men i det omfang, der findes specielle regler, som giver anledning til problemer, mener vi, at disse problemer bør løses ved en tilpasning af de interne regler til RID-reglerne.

København, den 26. juni 1980.

E. b.

S. P. Larsen

Fuldmægtig

Sammenslutningen af danske Havne:

I den anledning skal sammenslutningen udtale, at der under landshavnerådet er nedsat en arbejdsgruppe til revision af det gældende standardordensreglement for danske havne.

I denne forbindelse er et forslag under udarbejdelse til nye bestemmelser om losning og lastning m. v. af farligt gods. Dette arbejde foregår på grundlag af IMCO-resolutionen nr. A 289 (VIII), anbefaling om sikkerhedsforanstaltninger vedrørende farligt gods i havne. Herudover vil der under arbejdet blive taget hensyn til RID-koden og ADR-koden for så vidt angår jernbane- og vejtransport af farligt gods på havneområder.

Sammenslutningen finder således ikke grundlag for, at der på nordisk plan udarbejdes yderligere regler.

København, den 14. august 1980

Svend Hansen

O. Ingvartsen

Københavns Havnevæsen

— — — skal vi meddele, at Københavns Havnevæsen helt kan tilslutte sig, at der finder en harmonisering sted af de nordiske landes bestemmelser om transport af farligt gods.

Vi vedlægger til rådets orientering en genpart af en fra KFS over sagen indhentet udtalelse (*se nedan*), idet vi kan bekræfte, at det pågældende spørgsmål behandles i det nævnte udvalg, nedsat af Landshavnerådet, samt oplyse, at havnevæsenet er repræsenteret i det pågældende udvalg.

København, den 4. august 1980

Eigil Andersen

Carl Veng
Afdelingschef

Københavns Frihavns- og Stevedoreselskab A/S (KSF):

Det, der især har vor interesse, er at få indført ensartede regler for arbejde omkring losning og lastning af farligt gods. Vi kan i den forbindelse oplyse, at direktør Mogens Friis fra Århus Stevedorekompagni er repræsenteret i et af Landshavnerådet nedsat udvalg til udarbejdelse af nyt standardordensreglement for havne.

Det er os bekendt, at man i dette udvalg arbejder på at IMCO's resolution A 289 bliver lagt til grund for bestemmelserne for losning og lastning af farligt gods samt at man tilstræber, at benytte de svenske regler nærmere betegnet Göteborg-reglerne, der indeholder helt klare bestemmelser for anmeldelse af farligt gods.

København, den 23. juli 1980

Københavns Frihavns- og Stevedoreselskab A/S

Louis Bucher

Industrirådet:

I den anledning skal Industrirådet henlede opmærksomheden på, at de nordiske bestemmelser såvel for den internordiske grænseoverskridende transport af farligt gods som for den nationale i dag er harmoniserede, da de gældende internationale konventioner omfattende henholdsvis sø-, luft- og banetransport er ratificeret af de nordiske lande (bortset fra Island, der alene har ratificeret RAR-konventionen).

Hvad angår spørgsmålet om en harmonisering af transportbestemmelserne for transport af farligt gods ad vej, er situationen den, at en harmonisering for så vidt angår den grænseoverskridende transport vil være en realitet, når Danmark inden årets udgang ratificerer ADR-konventionen. Hvad angår den nationale vejtransport af farligt gods, er det Industrirådets vurdering, at der savnes den fornødne motivering for en harmonisering på dette område. Rådet finder, at bestemmelserne for den nationale vejtransport tværtimod bør tilpasses de enkelte landes særlige behov, afhængigt af hvilke farlige stoffer der udgør hovedparten af de transporterede mængder, vejsystemets udformning og kapacitet, trafiktætheden, topografien og de klimatiske forhold i de enkelte lande, faktorer der vil være stærkt varierede fra land til land i Norden.

Da reglerne for den indenlandske vejtransport af farligt gods alene er et nationalt problem og derfor bør løses som et sådant med skyldig hensyntagen til de ovennævnte faktorer i de enkelte lande, og da problemerne i

forbindelse med den grænseoverskridende vejtrafik og al trafik for så vidt angår sø-, luft- og banetransporter som nævnt allerede er løst, finder Rådet ingen motivering for, at det foreliggende forslag nvdér fremme.

København, den 2. juni 1980

Ove Munch

Johs. Reeckmann

Danmarks Rederiforening:

I den anledning kan vi meddele, at Rederiforeningen er enig i, at der sker en stadig voksende transport af såkaldt "farligt gods", og at den størst mulige harmonisering af reglerne på dette område er ønskelig.

Rederiforeningen er imidlertid betænkelig ved en udvikling, der kan føre til afvigelser fra allerede eksisterende internationale regler, og tillader sig at foreslå, at de nordiske lande i stedet for i fællesskab virker for en harmonisering på internationalt plan af ADR-, RID-, IMDG- og RAR-reglerne.

København, den 8. august 1980

Danmarks Rederiforening

P. d. v.

J.J. Jensen

Oliebranchens Fællesrepræsentation:

Som bekendt arbejdes der på dansk ratifikation af ADR-konventionen, og dansk erhvervsliv, inklusive oliebranchen, er interesseret i en hurtig ratifikation. Herved tilvejebringes sikre og ensartede regler for transport af farligt gods over landegrænserne. Der er to vigtige aspekter heri:

- Sikkerheden (for mennesker og miljø) etableres på det rigtige niveau, og
- særregler kan ikke anvendes til konkurrencebegrænsning.

Når alle skandinaviske lande har tiltrådt ADR (det vil sige, når også Danmark har ratificeret overenskomsten) kan en transport af farligt gods, der opfylder ADR's regler (med hensyn til materiel og procedure) gennemføres sikkert og uden konkurrencebegrænsning som følge af særregler for så vidt angår begrebet "farligt gods" mellem de skandinaviske lande (eller for den sags skyld et hvert andet land tilsluttet ADR). Der er her tale om en omfattende og nyttig harmonisering.

Et helt andet spørgsmål er, om ADR-reglerne skal ratificeres således, at de også gøres til nationalregler, eller om de skal danne grundlag for en regelharmonisering for eksempel mellem de nordiske lande. Herimod må vi kraftigt advare og henviser til vedlagte *Bihang*, der mere detaljeret redegør for årsagerne til vore betænkeligheder. Disse kan resumeres således:

Punkt 1. 2.4.1,2 og 3

- Benzinbiler skal da bygges med tryktanke,
- den såkaldte kuffertprofil vil ikke kunne anvendes. Der må anvendes cirkulær profil af tanken, hvad der vil medføre tyngdepunktsvanskeligheder.

Punkt 1. 2.8.3,4 og 5

- Godstykkelsen af tankbilers tank skal forøges, så der opnås mindre nyttelast.

Punkt 1. 2.8.5

- Benzintankbilers rumstørrelse formindskes fra 6000 liter til 5000 liter.

Punkt 1. 3.8

- Der skal anvendes forstærkningsringe, hvad der vil reducere udnyttelsen af tilladt vognbredde og dermed øges længden af tankbilen og dens manøvredygtighed nedsættes.

Punkt 1. 5.2

- Den krævede periodiske inspektion af tankbiler hvert sjette år er et uheldigt valg, da danske tankbilers udskiftningsfrekvens snarere er syv til otte år.

Punkt 1. 7.3

- Den maksimale fyldningsgrad vil blive nedsat fra i dag 99 procent til cirka 97,9 procent.

En dansk ratificering af ADR-overenskomsten vil tilvejebringe en fornuftig harmonisering af reglerne vedrørende grænseoverskridende landevejstrafik med farligt gods. En harmonisering, som foreslået for Nordisk Råd, kan imidlertid let blive en harmonisering for dennes egen skyld til skade for erhvervslivet, der ikke netop har brug for unødige omkostninger i disse år.

København, den 6. maj 1980

Oliebranchens Fællesrepræsentation

H. Tandrup

Resumé af oliebranchens synspunkter vedrørende dokumenter udarbejdet af Economic Commission for Europe, Inland Transport Committee, Trans/ GE 15/ R 62

Oliebranchens synspunkter er udarbejdet ud fra den betragtning, at europæiske fællesregler for transport over landegrænserne i et vist omfang er af direkte interesse for danske olieselskaber, især transport over den dansk-tyske grænse, og at de foreslåede regler således i et vist omfang, om end dette er mindre, også har direkte interesse for disse selskaber, men især ud fra den betragtning, at sådanne fællesregler på et senere tidspunkt evt. uændret overføres til nationale eller EF-regler, og vi forstår, at der er sådanne bestræbelser i gang inden for EF, uanset at danske forhold ikke vil nødvendiggøre de fordyrende og for strenge krav.

Bemærkninger til:

Punkt 1.2.4.1, 2 og 3

Grænsen $1,1 \text{ kg/cm}^2$ skal ifølge ADR Appendix B.1 marginal 210 310 punkt (3) *Note* oversættes til et Reid damptryk på $0,65 \text{ kg/cm}^2$ ved $37,8^\circ\text{C}$, svarende til $9,55 \text{ lb/sq.in.}$ Når transportgodset (i praksis benzin) har et Reid damptryk mindre end $9,55 \text{ lb/sq.in.}$ skal beregningstrykket for tanken være mindst 2 gange det statiske vandtryk svarende til maksimal fyldning af tanken, men hvis transportgodsets Reid damptryk er større end $9,55 \text{ lb/sq.in.}$, skal beregningstrykket være mindst $1,5 \text{ kg/cm}^2$ (gauge).

Denne Reid damptryksgrænse på $9,55 \text{ lb/sq.in.}$ ligger meget uheldigt efter danske forhold, hvor man i vintermånederne a.h.t. benzinens tændingsegenskaber kan komme op på $13-14 \text{ lb/sq.in.}$ Reid damptryk og om sommeren 11 lb/sq.in. svarende til hhv. $1,6$ og ca. $1,3 \text{ kg/cm}^2$ damptryk ved 50°C , jvf. ovenfor.

Konsekvensen heraf vil være, at benzintankbiler skal bygges efter punkt 1.2.4.3, i stedet for, som det nu er muligt, efter 1.2.4.1, jvf. dog nedenfor – og dette skærpede krav fremkommer alene som følge af ønsket om ensartethed i Europa, og ikke som følge af utilfredsstillende sikkerhedsbehov i Danmark.

Trykprøvningskravet vil umuliggøre bygning af tanke med såkaldt kuffertprofil og med elliptisk profil og tvinge formen over i den helt cirkulære; netop med benzin medfører dette konstruktive vanskeligheder, nemlig tyngdepunksvanskeligheder, fordi byggehøjden må øges for at skaffe tilstrækkeligt nyttelastvolumen.

En efter danske forhold bedre grænse i punkterne 1.2.4.1, 2 og 3 ville være $1,3 \text{ kg/cm}^2$ damptryk ved 50°C med mulighed for om vinteren (oktober–marts inkl.) at transportere benzin med damptryk indtil $1,6 \text{ kg/cm}^2$ ved 50°C i de samme vogne. Det skal understreges, at man herved undgår en usaglig skærpelse af i Danmark godkendte bestemmelser.

Men selv i punkt 1.2.4.1 er der tale om en skærpelse i forhold til de nugældende danske regler, idet tanke hørende til dette punkt efter de danske regler skal trykprøves til 2,5 meter vandsøjle, medens punkt 1.2.4.1 evt. kan øge kravet til 3,6 meter vandsøjle afhængigt af tankdimensionerne. Dette vil især medføre konstruktive vanskeligheder for tanke med den såkaldte kuffertprofil. Problemet kunne undgås ved at tilføje "dog maksimalt 2,5 meter vandsøjle".

Punkt 1.2.8.3, 4 og 5

Ifølge de nugældende danske regler skal godstykkelsen i tanken være mindst 3 mm for blødt stål eller ækvivalent godstykkelse for andre stål kvaliteter.

Heroverfor står det fælleseuropæiske forslag om en minimumsgodstykkelse på 5 mm for blødt stål eller ækvivalent godstykkelse for andre stål kvaliteter for tanke med et cirkulært tværsnit under 1,80 meter i diameter, eventuelt reduceret til 3–4 mm, hvis der tilvejebringes beskyttelse af tanken mod skade fra siden og bagfra, f. eks. i form af profiljern langs siden og bagenden. Det europæiske forslag bevirker således, at tankvognenes egenvægt bliver større end efter nugældende danske regler, som så vidt vi ved fungerer til alles tilfredshed, og det vil sige, at nyttelasten bliver mindre, at transportomkostningerne øges til ingen nytte.

Punkt 1.2.8.5

Det europæiske forslag opererer med maksimal rumstørrelse på 5000 liter, hvorimod de danske regler for klasse I og II opererer med maksimale rumstørrelser på 6000 liter. De danske regler er transportøkonomisk bedre end de europæiske fællesregler, der på den anden side *ikke* medfører nogen forøgelse af sikkerheden i forhold til de danske regler.

Punkt 1.3.8

Jvf. vore bemærkninger ovenfor om unødigt forøgelse af transportomkostningerne p. gr. a. de angivne beskyttelseskrav. Eksemplerne i fodnote 2 er ikke gode, se eksempelvis 2 med forstærkningsringe. For at forøge tankvognenes manøvreedygtighed bygges de helst så korte som muligt, hvilket indebærer, at bredden vil blive udnyttet mest muligt. Forstærkninger af den omhandlede art reducerer mulighederne for at udbytte bredden, fordi forstærkningerne jo skal være inden for den maksimale bredde, og det tabte må da tilvejebringes ved en større længde, hvilket som nævnt reducerer manøvreedygtigheden.

Punkt 1.5.2

Tiden mellem periodiske inspektioner er for tankbiler foreslået til 6 år, 6 år er faktisk et meget uheldigt valg, og der burde stå 8 år i lighed med cisternevogne. Forholdet er nemlig det, at mange tankbilers levetid er ca. 7–8 år; når denne periode er gået, vil tanken enten blive genanvendt ved en større tankbilsombygning med udskiftning af chassis/traktor, eller vognene med tanke vil blive skrottet, eller hensat til spidsbelastningsbrug. I de to første tilfælde vil en 6 års grænse bringe vognene til det omhandlede hovedsyn kort før total ombygning eller skrotning, medens en 8 års grænse vil bevirke, at disse vogne *ikke* skal til det omhandlede hovedsyn, men enten skrottes eller kommer under nybygnings- og ombygningsbestemmelserne ifølge 1.5.1.

Kravet om tæthedsprøvning og prøvning af funktionsdygtighed af udstyr hvert 3. år, som foreslået, skal så formentlig ændres til $1/2 \times 8 = 4$ år.

Punkt 1.7.3

Ifølge de danske bestemmelser må tankbiler ikke fyldes over 99% af kapaciteten.

Vore beregninger v. hj. a. formlen i 1.7.3.1 giver en maksimal fyldning på 97,7%, dvs. 1,1% mindre end efter gældende danske bestemmelser. Hertil

er at sige, dels at en lavere fyldningsgrad formentlig er rigtig under sydlige himmelstrøg p. gr. a. kraftigere solopvarmning end på vore breddegrader, i hvert fald har vi ikke problemer i Danmark med en fyldningsgrad på 99%, dels at kravet ikke nødvendigvis skal være ens for tankbiler og cisternevogne, idet tankbiler altid medfører en hurtig transport mellem leverandør og forbruger, hvilket jo ikke nødvendigvis er tilfældet med cisternevogne, således at tankbilsdrift sagligt kan tillades med en større fyldningsgrad end cisternevognes drift.

Punkt 2.5.4

Sætningen "Determination by a calculation based on the dimensions of the shell is not permitted" bør efter vor mening slettes, idet denne bestemmelsesmåde er fuldt ud tilfredsstillende under de givne tolerancevilkår. Det er trods alt ikke apotekervarer, paragraffen drejer sig om.

Punkt 2.6.1 & 2

De fælleseuropæiske krav om fuld navneangivelse for de gasarter, en given vogn må transportere, forekommer os at være urimeligt bureaukratiske. Det der har betydning er ikke, om gassen er propan eller butan eller blandinger heraf, men alene at der er tale om transport af en *brandfarlig, flydende gas*.

København, den 13. september 1976

Landsforeningen danske Vognmænd:

Ved Danmarks forventede snarlige ratifikation af den europæiske konvention om international transport af farligt gods ad vej (ADR), vil det ved internationale transporter af farlige stoffer være reglerne i denne konvention, der skal følges, både ved kørsel på dansk strækning og ved kørsel i vore nabolande, herunder Norge, Sverige og Finland.

Ud over reglerne i ADR har en række lande, herunder Danmark, særlige regler for de rent nationale transporter ad vej af farlige stoffer. Disse nationale regler afviger på en række områder ret væsentligt fra ADR, men vil formentlig i de kommende år til en vis grad blive tilnærmet denne konvention.

Denne tilnærmelse af reglerne ved nationale transporter kan efter landsforeningens opfattelse meget vel ske på en sådan måde, at der opnås den størst mulige harmonisering af de nordiske landes bestemmelser om nationale transporter af farligt gods.

Herved kan man, som også omtalt i bemærkningerne til forslaget, opnå en formålstjenlig standardisering af f. eks. transportmateriel, containere og emballage.

Men landsforeningen mener ikke, at man ved transporter af farlige stoffer mellem de nordiske lande bør anvende de nationale regler. En

naturlig konsekvens af tilslutningen til ADR må være, at alle internationale transporter, også mellem de nordiske lande, må følge reglerne i ADR.

København, den 31. juli 1980

P. I. v.

Kurt Birk

Danair A/S henviser i skrivelse den 1 maj 1980 till yttrande av den från *Scandinavian Airlines System* (se ovan).

Sterling Airways A/S meddelar i skrivelse den 11 augusti 1980 att de icke har några kommentarer till medlemsförslaget.

Finland

Ministeriet för inrikesärendena har i skrivelse den 1 juli 1980 meddelat, att ministeriet icke har något att anmärka i anledning av medlemsförslaget.

Trafikministeriet:¹

— — — konstaterar trafikministeriet att Finland, Sverige och Norge på vägtrafikens område har tillträtt den av Förenta Nationerna utarbetade internationella s. k. ADR-överenskommelsen och att Danmark väntas tillträda den i en nära framtid.

I enligh med överenskommelsen godkänner länder som tillträtt den varandras laster av farligt gods i internationell trafik ifall dessa motsvarar de bestämmelser som ingår i överenskommelsen.

I internationell järnvägstrafik tillämpas på motsvarande sätt den s. k. RID-överenskommelsen som alla nordiska länder likaledes har tillträtt och som i sina huvudprinciper motsvarar ADR-överenskommelsen.

I Finlands interna väg- och järnvägstrafik gäller, förutom lagen och förordningen om transport av farligt gods, i vägtrafiken trafikministeriets bestämmelser om transport av farligt god på väg och i järnvägstrafiken bestämmelser angående befordran av farligt gods på järnvägen (VAK).

Dessa samlingar av bestämmelser grundar sig på ADR- och RID-överenskommelserna, men på grund av Finlands glesa bebyggelse, kyliga klimat och långa avstånd har det ansetts möjligt att tillåta undantag i transporter som sker inom landets gränser. Likaledes har man aktat på att ADR-bestämmelserna inte är lämpliga för egentliga distributionstransporter och godsmängder som kan transporteras utan särskilda villkor är större i de nationella bestämmelserna än i ADR-överenskommelsen.

¹ Yttrandet översatt från finska.

I enlighet med både ADR och RID har länder som tillträtt dessa överenskommelser dessutom rätt att sluta bilaterala eller multilaterala avtal om lindrigare villkor.

I flygtrafiken tillämpas de av IATA utvecklade bestämmelserna "Restricted Articles Regulations". Senast i början av 1982 kommer de av den internationella organisationen för civilflygfart ICAO utarbetade nya bestämmelserna med deras detaljerade tekniska anvisningar att tas i bruk.

Att förenhetliga bestämmelserna om transport av farligt gods i de nordiska länderna är motiverat med tanke såväl på utveckling av den internationella handeln och trafiken som på trafiksäkerheten och lönsamheten. Trafikministeriet håller det dock inte för önskvärt att egna bestämmelser skulle utvecklas för den nordiska trafiken, utan anser att de ovannämnda allmänna internationella överenskommelserna bör användas också i de nordiska länderna. Om man dock med tanke på de nordiska ländernas särskilda förhållanden i vissa detaljer håller det för nödvändigt att avvika från dessa överenskommelser är det naturligtvis önskvärt att dessa avvikelser liksom de olika nordiska ländernas interna specialbestämmelser överhuvudtaget förenhetligas så att transporter i enlighet med ett nordiskt lands nationella bestämmelser på basen av ömsesidighet tillåtas också i de övriga nordiska länderna.

Helsingfors den 12 augusti 1980

Reino J. Auvinen

Kanslichef

Markku Lehtinen

Sekr. för internationella
ärenden

Luftfartsstyrelsen:¹

På luftfartsområdet tillämpas i Finland vid transport av farligt gods de av IATA utvecklade reglerna Restricted Articles Regulations. Dessa regler kompletteras årligen och har genom åren blivit synnerligen detaljerade. Enligt till buds stående uppgifter tillämpas dessa regler även i de övriga nordiska länderna.

Då dessa regler är avsedda närmast för IATA-bolag tog man genom initiativ av internationella civila luftfartsorganisationen ICAO itu med att uppgöra regler som avses gälla samtliga ICAO:s medlemsstater. Dessa regler omfattar ett nytt Annex, som innehåller principiella frågor, samt en omfattande bilaga, Technical Instructions for the Safe Transport of Dangerous Goods, vilken innehåller detaljerade normer. Annexet och bilagan har redan varit på utlåtande i medlemsstaterna och de kommer enligt uppgift

¹ Yttrandet översatt från finska.

från ICAO att stå slutligt utformade i februari 1981. Reglerna avses tas i bruk 1.7.1981. Då den slutliga utformningen av reglerna innebär ett omfattande arbete är det möjligt att deras ibruktagande uppskjuts till år 1982.

Luftfartsstyrelsen anser att en harmonisering i de nordiska länderna av bestämmelserna om transport av farligt gods är motiverad såväl ur trafik- säkerhets- som ur ekonomisk synpunkt. På luftfartsområdet bör denna harmonisering grunda sig på de internationella regler som nu utvecklas.

Helsingfors den 18 juli 1980

I avdelningschefens frånvaro

Martti Rääkkönen

Byråchef

Lars Lökvist

Byråchef

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen:¹

Enligt VVS:s åsikt vore ett förenhetligande av ifrågakvarande bestämmelser till nytta i de nordiska länderna. Då nu Finland, Norge och Sverige har anslutit sig till den europeiska överenskommelsen om transport av farligt gods på väg (ADR), och Danmark troligen ansluter sig under detta år, har man redan uppnått enhetlighet vid landsvägstransporter mellan länderna. I Finland gäller, förutom lagen och förordningen om transport av farligt gods, också trafikministeriets bestämmelser om transport av farligt gods på väg, vilka givits för knappt 2 år sedan. Dessa bestämmelser grundar sig på ADR. På grund av Finlands klimatförhållanden och glesa bebyggelse avviker de i Finland ikraft varande bestämmelserna något från ADR:s bestämmelser.

Då Finland nu har så pass nya bestämmelser om transport av farligt gods på väg, borde ändringsbehovet enligt VVS:s åsikt vara stort, för att det skall finnas skäl att ändra bestämmelserna inom närmaste framtid. Därför anser VVS det viktigt att det görs en utredning om ändringsbehovet. Först därefter bör man överväga, om förslaget till förenhetligande av bestämmelserna är nödvändigt.

Helsingfors den 27 juni 1980

I generaldirektörens frånvaro

O. Seppälä

Överingenjör

M. Olajärvi

Byråingenjör

¹ Yttrandet översatt från finska.

Sjöfartsstyrelsen:¹

Såsom det konstateras i förslaget efterföljer alla nordiska länder den kod för sjötransporter av farligt gods (International Maritime Dangerous Goods Code) som utfärdats av Förenta Nationernas underorganisation IMCO. I Finland har denna kod hittills varit i kraft i rekommendationssyfte men den träder också officiellt i kraft i och med förordningen av den 16 maj 1980 om transport av farliga ämnen på fartyg (357/80), som träder i kraft den 1 oktober 1980.

Efterlevnaden av IMCO:s transportkod som bas för nationell lagstiftning gällande sjötransporter av farligt gods i östersjöländerna rekommenderas i den av skyddskommissionen för östersjöområdet marina miljö (Helsingforskommissionen) den 5.5.1980 godkända resolutionen HELCOM 1/20, bilaga 11. Den tillämpas uppenbarligen i alla östersjöländer redan vid årsskiftet 1980/81. Sålunda utgör IMDG-koden inom östersjökretsen ett enhetligt internationellt reglemente som tillämpas vid sjötransporter av farligt gods.

Eftersom IMDG-koden lämnat några frågor till de nationella myndigheternas avgörande är det i sådana fall på sin plats att gemensamt beslut fattas mellan myndigheterna i de stater, vilkas inbördes trafik det gäller. Sålunda har man redan förberett ett gemensamt avtal mellan Förbundsrepubliken Tysklands, Danmarks, Sveriges och Finlands sjöfartsmyndigheter om tillämpningen av bestämmelser i IMDG-koden om transport av farligt gods med ro-ro fartyg.

Sjöfartsstyrelsen anser att det är ytterst viktigt att åstadkomma gemensamma internationella tillämpningsdirektiv även i andra frågor som genom IMDG-koden lämnats till nationella myndigheters övervägande, så att samma bestämmelser tillämpas på samma sätt i olika länder. De nämnda tillämpningsdirektiven av IMDG-koden utvecklas vidare vid behov i samarbete mellan de olika nordiska ländernas myndigheter, såsom man redan ofta förfarit mellan Finland och Sverige.

Vid harmonisering av bestämmelser om olika transportformer är det fråga om ett redan mycket omfattande internationellt problem. De organisationer, som utarbetar bestämmelserna för olika transportformer, försöker i allt högre grad att beakta FN:s rekommendationer och därmed harmonisera bestämmelserna. Sjöfartsstyrelsen anser också att man vid harmonisering av olika transportformer måste vänta på detta slags internationella utveckling.

Helsingfors den 13 augusti 1980

Jan-Erik Jansson
Generaldirektör

Seppo Hilden
Överingenjör

¹ Yttrandet översatt från finska.

Strålsäkerhetsinstitutet:

I enlighet med sitt verksamhetsområde avger strålsäkerhetsinstitutet sitt utlåtande beträffande medlemsförslaget rörande harmonisering av transportregler för farligt gods endast med avseende på radioaktiva ämnen. Radioaktiva ämnen är härvid förutom de medicinska samt inom industrin och forskningen använda ämnen också det klyvbara material som används vid framställning av kärnenergi och likaledes dessas avfall.

Utformandet av transportbestämmelser för radioaktiva ämnen har redan länge varit föremål för internationellt samarbete. Den Internationella atomenergiorganisationens (IAEA) första regler (Regulations for the Safe Transport of Radioactive Materials) publicerades år 1961 varefter de ofta har förnyats och preciserats, senast år 1979. Alla i medlemsförslaget sagda, för de olika transportformerna tillämpade bestämmelserna, grundar sig på IAEAs regler och sakinnehållet är med dessa överensstämmande. Såsom det i medlemsförslaget konstateras har de nordiska länderna, Island undantaget, medelst olika avtal satt dessa regler i kraft.

Särskilt för Finlands del bör konstateras att:

- de till den internationella överenskommelsen om varors järnvägstransport (CIM) hörande bestämmelserna beträffande transport av farligt gods (RID) har satts i kraft 1.10.1979 såsom av järnvägsstyrelsen, på grundval av förordningen för järnvägstransport, utgivna VAK-regler;
- de tekniska bestämmelser vilka är bilagda till det europeiska fördraget (ADR) om transport av farligt gods på väg har trätt i kraft 1.4.1979 medelst trafikministeriets beslut (610/78);
- det rådgivande internationella sjöfartsorganet IMCOs regler för transport av farligt gods (IMCO-koden) bör efterföljas från och med 1.10.1980 på basen av förordningen (357/80). I praktiken tillämpas koden redan;
- FINNAIR vid lufttransporter tillämpar det Internationella luftfartförbundet IATAs bestämmelser. I Finland finns inga på grund av luftfartslagen utgivna bestämmelser för farliga ämnens transport i luftfarkost.

De i Finland tillämpade transportbestämmelserna är således överensstämmande för de enskilda transportformernas del med såväl internationell som nordisk praxis. Det enda undantaget består i posttransporten. I den 1944 utgivna postregeln (förf.saml. 650/44) nämns inte särskilt radioaktiva ämnen, men i 20 § 1. moment angivna förbud, varenligt föremål, vilka av sin natur kan orsaka fara ej tas till posttransport, anses gälla även försändelse av radioaktiva ämnen. Enligt år 1974 allmänna internationella postavtal, till vilket även Finland har anslutit sig, tillåts att försändelse som innehåller radioaktivt material i enlighet med avsändarlandets behöriga myndighets förhandsbeslut under förutsättning att dessa är i överensstämmelse med IAEAs regler. Inom de nordiska länderna tillåtes postbefordran av radioaktivt material i Sverige medan detta är förbjudet i Norge och Danmark.

Av ovanstående framgår att det inte, postförsändelse undantaget, finns väsentliga skillnader mellan transportreglerna i Finland och i de övriga nordiska länderna. I praktiken förekommer dock differenser i detaljtillämpningar och i ett flertal specialfall främst på grund av att internationella regler sällan innehåller tillräckligt detaljerade instruktioner för dessas tillämpning. Detta har redan insetts och bl. a. Nordiska kontaktorganet har blivit intresserat för saken.

I samband med ett i Finland år 1976 arrangerat NKA-seminarium behandlades även strålskyddsmyndigheternas samarbete och konstaterades att en närmare samverkan var önskvärd. Vid samma tillfälle identifierades ett antal samarbetsfrågor. Myndigheternas samarbetsorgan höll sitt första sammanträde 1977. Styrgruppen bildades med en representant från NKA som observatör och fyra arbetsgrupper: postgruppen, certifikatgruppen, fysiskt skydd samt gruppen för forskning och utveckling. Av bilaga 1 framgår verksamheten under år 1979 och av bilaga 2 verksamheten under första halvåret 1980 samt gruppernas sammansättning, uppgifter samt hittills uppnådda resultat.¹

Det kan konstateras att de nordiska strålskyddsmyndigheterna redan under några års tid har samarbetat i avsikt att uppnå en större enhetlighet i frågor som berör transport av radioaktivt material. Arbetet har visat sig vara nyttigt också i andra avseenden än vad harmoniseringen av reglerna beträffar. Genom att fördela uppgifterna har dubbelarbete kunnat undvikas och alla parter har fått information utan att själva göra anskaffningar. Det hittills gjorda arbetet har enhälligt konstaterats vara värdefullt och det kommer att fortsättas. Särskilt kommer det att inriktas på att lösa vissa praktiska problem samt på forsknings- och utvecklingsarbete.

Vid senaste möte i Helsingfors 13.6.1980 var alla deltagarna också enhälliga om att finansieringen av verksamheten i framtiden kunde innebära problem ifall inte medel utifrån fanns att tillgå. Därför sammanställdes en skrivelse till Nordiska ministerrådet vari ansöktes om 50 000 nkr per år för åren 1981–1985.

För sin egen del betonar strålsäkerhetsinstitutet att de knappa personalresurserna och de ekonomiska betingelserna utgör ett speciellt problem. Institutet kan endast med svårighet, utöver det egentliga övervakningsarbetet, i tillräcklig grad deltaga i samarbetsprojekt. Utöver detta är det resultatens tillämpning och fortsatta behandling, som kräver samarbete med andra inom transportsektorerna verkande myndigheter, förknippade med problem. Bristen på ekonomiska medel försvårar mötesresor, och mötesarrangemang, vilka man strävar efter att hålla turvis i varje deltagarland.

På basen av det ovan sagda meddelar strålsäkerhetsinstitutet såsom sitt utlåtande att medlemsförslaget, enligt vilket Nordiska ministerrådet skulle avge ett förslag till harmonisering av transportreglerna understödes. Insti-

¹ Här ej tryckta.

tutet betonar dock att man samtidigt bör beakta arbetets vidd och de resurser som krävs samt att man skrider till åtgärder för situationens förbättrande.

Helsingfors den 7 augusti 1980

Aulis Isola
Överdirektör

Aulis Leinio
Inspektör

Järnvägsstyrelsen:¹

I inrikestransporter av farligt gods följer statsjärnvägarna anvisningarna i ``Bestämmelser angående befordran av farligt gods på järnvägen`` (VAK) och beträffande distributions- och upphämtningstransporter följs de bestämmelser om befordran av farligt gods som ingår i trafikministeriets respektive beslut. Båda publikationerna baserar sig i sina väsentliga delar på motsvarande internationella bestämmelser (RID och ADR) även om vissa undantag tillåtes i inrikestransporter på grund av landets glesa bebyggelse, dess kyliga klimat, långa distanser och ringa transportmängder; annars skulle kostnaderna för upprätthållande av trafik bli alltför höga.

De länder som anslutit sig till ifrågavarande överenskommelser enligt RID och ADR äger dessutom rätt att sluta bilaterala eller multilaterala avtal om lindrigare villkor; denna rätt har i själva verket också utnyttjats.

Enligt järnvägsstyrelsens uppfattning säkras harmoniserade bestämmelser den bästa transportsäkerheten och underlättar samtidigt internationella transporter och internationell handel. Statsjärnvägarna skulle alltså gärna se att bestämmelserna om befordran av farligt gods skulle samordnas. Detta får dock inte leda till specialregler som är avsedda för uteslutande inomnordiska transporter. Ärendet borde överläggas och utvecklas på basen av internationella regler med beaktande av de nordiska ländernas egna harmoniserade interna specialbestämmelser.

Ifall dylik samordning av bestämmelserna icke är möjlig, borde gällande RID- och ADR-bestämmelser efterlevas och vid behov överenskommas om undantag som eventuellt tillåtes.

Helsingfors den 28 juli 1980

För generaldirektören

Pertti Lattunen
Överdirektör

För administrativa avdelningens chef

Erkki Rouamo

Bitr. direktör

¹ Yttrandet översatt från finska.

Finnair:

Som IATA:s medlemsbolag har vi förpliktat oss att iakttaga förpacknings- och transportbestämmelserna enligt Restricted Articles Regulation (RAR) som utarbetats av IATA:s Restricted Articles Board och godkänts av luftfartsmyndigheterna i ett flertal länder.

De övriga flygbolagen som bedriver reguljär flygtrafik mellan de nordiska länderna är likaså medlemmar av IATA och iakttar således samma bestämmelser. Därför anser vi att samordningen redan förverkligats för lufttransporternas del.

Marktransporter avviker så mycket från flygtransporterna, att vi inte kan taga ställning till medlemsförslaget i denna del.

Helsingfors den 18 juni 1980

Finnair Oy

Leo Eerikas

Bitr. direktör

Kari Palomäki

Cateringchef

Ålands lanskapsstyrelse:

Landskapsstyrelsen önskar framhålla att vid utarbetande av dylika normer bör hänsyn tagas till de lokala förhållandena.

Landskapsstyrelsen översänder landskapsförordningen om färjor nr 6/79¹ som gäller för transport av farligt gods på landskapsstyrelsens egna landsvägsfärjor samt framhåller att transportererna i enlighet med denna förordning fungerat tillfredsställande på Åland.

Mariehamn den 3 september 1980

Folke Woivalin

Lantråd

Göran Holmberg

Byråingenjör

Industrins centralförbund:

Det i medlemsförslaget avsedda behovet av att förenhetliga bestämmelserna angående transport av farligt gods gäller i synnerhet vägtransporter.

¹ Här ej tryckt

Angående transport av farliga ämnen på landsväg finns ett internationellt avtal (ADR). Av de nordiska länderna har Finland, Norge och Sverige anslutit sig till detta avtal. Enligt erhållen uppgift förbereder Danmark en anslutning till ADR-avtalet inom år 1980. Efter att så skett kommer landsvägstransporter av farliga ämnen mellan de nordiska länderna att äga rum i enlighet med ADR-avtalet.

På basen av ADR-avtalet har i Finland år 1978 avgetts detaljerade nationella bestämmelser angående landsvägstransport av farliga ämnen. Dessa nationella bestämmelser är, med beaktande av finländska särförhållanden, till vissa delar lindrigare än det internationella ADR-avtalet.

Det är uppenbart, att det även i de övriga nordiska länderna förefinns ett behov av att upprätta nationella bestämmelser angående transport av farliga ämnen på landsväg, på basen av ADR-avtalet och med iakttagande av indelningen i detta. Härfter, då dylika nationella bestämmelser försatts i kraft även i de övriga nordiska länderna, kan man i framtiden även överväga ett nordiskt avtal, varmed de skilda nordiska länderna ömsesidigt godkänner en transport som uppfyller de nationella bestämmelserna i ett annat nordiskt land.

Industrins centralförbund anser, att harmoniseringen av de nordiska ländernas bestämmelser angående landsvägstransport av farliga ämnen borde genomföras sålunda, att alla de nordiska länderna ansluter sig till ADR-avtalet och härutöver uppgör nationella bestämmelser vilka beaktar de lokala särförhållandena. Dessa nationella bestämmelser borde man i de skilda nordiska länderna sträva till att få så ensartade, att tillämpandet av den ovan nämnda ömsesidighetsprincipen blir möjligt.

Helsingfors den 31 juli 1980

Industrins centralförbund

Vesa Vainio

Oljebranschens centralförbund:¹

Om transport av farligt gods på väg föreligger en internationell konvention (ADR), till vilken Norge, Sverige och Finland redan är anslutna. Danmark förbereder enligt uppgift anslutning till densamma. Sedan så har skett kan transport med bil av farligt gods mellan de olika nordiska länderna ske inom ramen för ADR-konventionen sålunda, att ettvarit land godtar en från ett annat nordiskt land härrörande, med konventionen överensstämmande, last av farligt gods. För sjötransporternas vidkommande råder redan motsvarande förhållande, enär samtliga nordiska länder ratificerat IMDG-koden.

¹ Yttrandet översatt från finska

I Finland har år 1978 utfärdats detaljerade föreskrifter angående transport av farligt gods på väg, som uttryckligen baserar sig på förenämnda ADR-konvention. I de nationella föreskrifterna har likväl beaktats, att vissa föreskrifter i ADR-konventionen, som närmast avser frambefordran av hela billaster i internationell trafik, inte lämpar sig för distributionstransporter av lokal karaktär, ävensom de speciella förhållanden som i vårt land betingas av gles bosättning, svalt klimat och långa avstånd. De finländska nationella föreskrifterna är till följd härav till vissa delar mildare än den internationella ADR-konventionen.

Enligt centralförbundets uppfattning borde nationella föreskrifter angående transport av farligt gods på väg, med av förenämnda synpunkter föranledda undantag, uppgöras uttryckligen på basen av ADR-konventionen och med iakttagande av däri tillämpad uppdelning. Efter det att sålunda uppgjorda nationella transportföreskrifter jämväl i övriga nordiska länder bringats i kraft, föreligger starka motiv för att – särskilt med tanke på trafiken inom Nordkalottområdet och där förekommande transporter av lokal karaktär – i sinom tid överväga en nordisk överenskommelse om att de olika nordiska länderna på reciprok bas godkänner transporter, som uppfyller de nationella föreskrifterna i ett annat nordiskt land.

Enligt Oljebranschens centralförbunds uppfattning leder samtliga nordiska länders ratificerande av ADR-konventionen och på basen härav uppgjorda nationella föreskrifter, vari lokala särförhållanden beaktats, redan i och för sig till en tillräcklig och ändamålsenlig harmonisering av i de enskilda nordiska länderna gällande föreskrifter om transport av farligt gods. Enär skillnaderna i de nationella föreskrifterna som gäller i de enskilda nordiska länderna härefter uppenbarligen kommer att vara relativt små, är det även lätt att acceptera ovan avsedda reciprocitetsprincip. Uppgörande av ett nordiskt avtal, som skulle innefatta detaljerade transport- och lastningsföreskrifter för transport av farligt gods i de nordiska länderna eller dem emellan eller en fullständig internordisk koordinering av de nationella föreskrifterna finner centralförbundet inte till någon del ändamålsenligt.

Helsingfors den 5 juni 1980

Oljebranschens centralförbund

Henrik Lundsten

Finlands hamnförbund:

Med anledning av det som framställts må konstateras, att stadganden angående transport av farligt gods numera är under beredning på flera

¹ Yttrandet översatt från finska

ställen, både på internationell och nationell nivå. Det är ingen lätt uppgift att sammanfoga bestämmelserna beroende på olika åsikts- och språkproblem. Då de nordiska länderna bildar ett område, inom vilket staterna sinsemellan bedriver en ytterst livlig handel och är några av varandras ömsesidigt största handelspartners, är det till fördel även för helheten, att de bestämmelser som är gällande i dessa länder närmar sig varandra så mycket som möjligt. Även av denna orsak bör det förslag som gjorts understödjas.

Styrelsen för Finlands hamnförbund har vid sitt möte 1980.06.13 beslutat avge ett tillstyrkande utlåtande angående förslaget.

Helsingfors den 17 juni 1980

Styrelsen för Finlands hamnförbund

Gunnar Smeds

Lasse Terho

Finlands rederiförening:

Föreningen finner det ändamålsenligt att förslag om harmonisering av de nordiska ländernas bestämmelser om transport av farligt gods avges.

Beträffande internationell sjötransport av farligt gods anser föreningen att harmonisering enklast och effektivast förverkligas genom att alla länder, inte endast de nordiska, strikt tillämpar IMDG-koden utan nationella eller regionala tillägsbestämmelser.

Helsingfors den 7 maj 1980

Finlands rederiförening r.f.

Per Forsskåhl

P. S. Grunér

Suomen kuorma-autoliitto r.y. (Finlands lastbilsförbund).

Transport av farligt gods på landvägarna har blivit allt vanligare de senaste åren. En betydande del av dessa biltransporter kommer till Finland från utlandet. Vid dessa transporter färdas bilen nästan alltid under någon del av resan per båt. I den mån olika länders eller transportformers gällande stadgar avviker avsevärt från varandra, blir en dylik internationell transport särdeles trög och kostsam. Med tanke på ett effektivt användan-

de av transportmaterielet borde man sträva till att samma transportmateriel utnyttjas på bästa möjliga sätt, såväl till inrikes- som till utlandstrafik. I mindre partier tillverkade specialanordningar som lämpar sig för utlands- trafik förhöjer transportmaterielets anskaffningspris onödigt. Sådana förhöjningar av transportavgifter borde alla stater försöka att undvika, efter- som transportavgifterna årligen även för övrigt stiger i rätt snabb takt.

De tekniska stadgarna som i Finland är kopplade till transport av farliga ämnen baserar sig på trafikministeriets beslut (nr 610) om transport av farliga ämnen på väg. Beslutet grundar sig på det internationella ADR- stadgandet, som de flesta europeiska stater godkänt. I det beslut som trafikministeriet fattat är en del av fordringarna mildare än i ADR-bestäm- melserna, vilket närmast beror på att man i beslutet tagit i beaktande vårt lands klimatologiska förutsättningar och att vårt land är relativt glest bebott jämfört med flera andra stater.

Hänvisande till det ovan framförda föreslår vi vördnadsfullt, att Nordis- ka rådet, Finlands delegation, genom sin verksamhet strävar till att man i de nordiska länderna skall ha enhetliga fordringar gällande transport av farliga ämnen. Vår synpunkt är den, att de sammordiska stadgarna kan avvika från ADR-bestämmelserna till de delar trafikministeriets beslut nr 610 förutsätter, då de nordiska klimatologiska förhållanden inte avsevärt avviker från varandra. Vidare föreslår vi, att man strävar till att utarbeta enhetliga stadgar för transport av farligt gods för de olika transport- formerna, då det allt dyrare priset på råolja mycket sannolikt ytterligare kommer att öka användandet av de så kallade integrerande transporterna.

Helsingfors den 17 juni 1980

Suomen kuorma-autoliitto ry.

Toivo Ruotsalainen
Verkställande direktör

Seppo Sainio
Avdelningschef

Ålands redarförening r. f.:

Beträffande transport av farligt gods tillämpas den mellanstatliga konsul- tativa sjöfartsorganisationen IMCO:s IMDG-kod (International Maritime Dangerous Goods Code) vid internationella sjöresor. I Finland träder förordning om transport av farliga ämnen (FFS 357/80) i kraft den 1 oktober 1980, vilket innebär att motsvarande regler kommer att tillämpas även på inrikes transporter.

Ett samordnande av reglerna för sjö-, luft, järnvägs- och landtransporterna – såväl de internationella, nordiska som nationella – skulle inverka gynnsamt på transporterna av här avsett gods och underlätta i synnerhet de former av handelsutbyte där integrerade transporter förekommer. I synnerhet bilfärje- och tågfarjekommunikationerna, som under senare år utvecklats kraftigt, skulle få uppenbara fördelar av ett samordnande av reglerna.

Ålands redarförening omfattar medlemsförslaget i Nordiska rådet att låta utreda och avge förslag om harmonisering av de nordiska ländernas bestämmelser om transport av farligt gods. På grund av att sjötransporterna utgör den största transportkategorin och emedan IMCO-reglerna beträffande sjötransporter omfattats av de flesta nationer, bör IMDG-koden vara riktgivande vid samordnandet av samnordiska normer för transporter av farligt gods.

Mariehamn den 16 juni 1980

Ålands redarförening r. f.

Justus Harberg

Norge

Kommunal- og arbeidsdepartementet hänvisar i skrivelse den 9 juli 1980 till Sprengstoffinspeksjonens uttalande av den 1 juli 1980 (se nedan).

Miljøverndepartementet:

Miljøverndepartementet har forelagt saken for Sjøfartsdirektoratet og Statens forurensningstilsyn. Kopier av svar av henholdsvis 26. juni og 4. juli i år vedlegges (se nedan).

Miljøverndepartementet vil for sin del slutte seg til de synspunkter Statens forurensningstilsyn gir uttrykk for i sitt brev av 4. juli.

Oslo, 22. juli 1980

Trond A. Lie

Anne Fikkan

Samferdselsdepartementet:

Medlemsforslaget er av Samferdselsdepartementet forelagt Handelsdepartementet, Miljøverndepartementet, Kommunaldepartementet og Vegdirektoratet.

Samferdselsdepartementet vil for sin del vise til Stortingsproposisjon nr. 66 (1974–75) om samtykke til tiltredelse til den Europeiske Avtale om internasjonal vegtransport av farlig gods ADR, og Stortingets enstemmige tilslutning til denne 15. desember 1975. I proposisjonen er bl. a. uttalt:

ADR er ikke til hinder for at det gis særnorske innenlandske bestemmelser for vegtransport av farlig gods. Slik hjemmel har Samferdselsdepartementet i medhold av vegtrafikklovens § 18. Andre myndigheter kan også, om enn i begrenset omfang, utferdige slike forskrifter. Imidlertid synes det lite hensiktsmessig å utferdige nasjonale forskrifter som avviker fra ADR, ikke bare fordi et dobbelt sett forskrifter kan virke forvirrende på transportbrukere og transportutøvere, men også fordi det blir vanskeligere og mer arbeidskrevende for vedkommende etater å foreta den tekniske kontroll om ikke de nasjonale og internasjonale bestemmelser samsvarer helt. Ut fra disse hensyn bør de nasjonale bestemmelser bli helt tilpasset de internasjonale. En må regne med at dette vil ta noen tid. Hovedtyngden av farlig gods i vegtransport består av ildsfarlige stoffer som bensin og andre mineraloljer, sprengstoff m. v., hvor en i dag har spesielle norske forskrifter. Disse regnes å utgjøre 80–90 % av farlig gods på norske veier. Blant de resterende 10–20 % finner en mange farlige stoffer, gifter m. m. som en ikke har forskrifter for. Selv om industribedriftene har sikkerhetsregler og i betydelig utstrekning allerede følger ADR, er det særlig for disse transporter viktig å få innført nasjonale forskrifter i overensstemmelse med ADR, så snart en har kapasitet til å gjennomføre den nødvendige omlegging og sørge for tilstrekkelig kontroll m. v.

Avtalen om internasjonal transport av farlig gods (ADR) og Samferdselsdepartementets gjennomføringsforskrifter trådte i kraft i Norge 5. mars 1976. På grunnlag av etterfølgende utredningsarbeid ble forskrifter om innenlands transport av farlig gods på veg fastsatt av Samferdselsdepartementet 20. desember 1979. Disse forskrifter gjelder ikke for kjøretøy og transporter som omfattes av lov av 21. mai 1971 om brannfarlige varer og lov av 14. juni 1974 om eksplosive varer med tilhørende forskrifter.

Til gjennomføring av ADR og de nasjonale forskrifter av 20. desember 1979 samt for å arbeide for harmonisering etter de siterte retningslinjer i Stortingsproposisjon nr. 66 (1974–75), er etablert et kontaktutvalg med representanter for de departementer og etater som kan gi bestemmelser på området transport av farlig gods.

Det norske utgangspunkt for et nordisk samarbeid om transport av farlig gods vil således være en størst mulig tilpasning av de nasjonale forskrifter til ADR slik at en kan få en nordisk harmonisering på dette grunnlag, samtidig som en ønsker et nært samarbeid internasjonalt for revisjon av internasjonale avtaler som ADR, RID og IMCO dersom man skulle finne nordiske løsninger bedre. Det må herunder tas i betraktning at det kan bli avveininger mellom sterkere sikkerhetskrav og kommersielle hensyn og at tendensen i Norge peker i retning av økt sikkerhet og miljøvern.

Forøvrig har man fra norsk side stillet forslag i Nordisk Embetsmannskomite for transportspørsmål (NAT) om å se på mulighetene for en rekke

konkrete felles tiltak også på området farlig gods. Det er således tatt opp til overveielse om det er mulig å utarbeide et felles nordisk fraktbrev for transport av farlig gods, felles krav til emballasjens og materialenes styrke, holdbarhet og utprøving, m. v. En rekke etater og organisasjoner er anmodet om å bidra med forslag til konkrete tiltak som kan gi umiddelbar nyttevirkning og disse vil bli drøftet i NAT.

De innkomne uttalelser fra Vegdirektoratet, kommunal- og arbeidsdepartementet og Statens sprengstoffinspeksjon vedlegges. (*se oven resp. nedan*).

Oslo, 22. juli 1980

Etter fullmakt

Erik Ribu

John H. Paxal

Sjøfartsdirektoratet:

Sjøfartsdirektoratet er for sin del enig i det foreliggende forslag om harmonisering av de nordiske lands bestemmelser om transport av farlig gods.

Som det fremgår av det fremsendte forslag, er problemene mange. Man kan si at det ikke bare er mangel på harmonisering landene imellom, men også de ulike transportmetoder i de enkelte land har forskjellige regelsett idet sjøtransporten bygger sine regler på IMCO, vegtransporten på ADR og jernbanetransporten på RID m. v. Disse reglene er i disharmoni på flere punkter.

Et harmoniseringsarbeide vil derfor, etter direktoratets oppfatning, også måtte omfatte en harmonisering av reglene for de ulike transportmetoder.

Oslo, 26. juni 1980

For Sjøfartsdirektøren

G. Stubberud

Statens sprengstoffinspeksjon:

Statens sprengstoffinspeksjon har ingen innvendinger mot at man vurderer spørsmålet om større nordisk harmonisering av bestemmelsene for transport av farlig gods.

Når det gjelder brannfarlige og eksplosive varer, er dette alt tatt opp for enkelte områder på kontaktmøter med våre nordiske søsteretater (NORDEX).

På områder som alt er dekket av avtaler eller konvensjoner, f. eks. ADR, er man bundet av disse, medmindre det er inngått spesielle særavtaler.

Sprengstoffinspeksjonen stiller seg positiv til å etablere nærmere kontakt med de nordiske land, for å fremme forslag innenfor internasjonale organer når det gjelder arbeid med å harmonisere de internasjonale regelverk (ADR, RID, IMCO, UN-rekommandasjoner).

Oslo, 1. juli 1980

John Soløy

Fung. direktør

Asbjørn Haveland

Fung. kontorsjef

Statens forurensningstilsyn:

Det er allerede utført et omfattende arbeid for å samordne bestemmelser vedrørende transport av farlig gods internasjonalt. Således er det allerede utarbeidet forskjellige internasjonale bestemmelser vedrørende grenseoverskridende transport av farlig gods med skip, jernbane, fly og på veg. I tillegg til de internasjonale bestemmelsene vedrørende grenseoverskridende transport er det for enkelte typer farlig gods utarbeidet spesielle nasjonale regler for innenlands transport. I det nordiske medlemsforslaget som Samferdselsdepartementet nå ber om uttalelse til, foreslås at de nordiske land skal samordne sine forskjellige nasjonale bestemmelser for transport av farlig gods.

Etter SFT's vurdering vil det være hensiktsmessig om bestemmelsene vedrørende transport av farlig gods blir mest mulig samordnet. Det bør således legges vekt på å samordne de internasjonale bestemmelsene om transport av farlig gods med forskjellige transportmidler slik at f. eks. omlasting fra ett transportmiddel til et annet kan gjøres uten at omemballering og ny merking vil være påkrevet. Det vil videre etter SFT's oppfatning være ønskelig å harmonisere de forskjellige nasjonale bestemmelsene med de internasjonale kodene slik at behovet for spesielle nasjonale bestemmelser bortfaller.

På denne bakgrunn er SFT i tvil om nytten av å sette i gang utredninger vedrørende harmonisering av de forskjellige nasjonale bestemmelsene om transport av farlig gods i de nordiske land. Etter vår vurdering vil det være mer hensiktsmessig om de nordiske land forsøkte å harmonisere sine nasjonale bestemmelser med de internasjonale bestemmelsene som allerede gjelder for grenseoverskridende transport. Målet bør således være at det gjelder *ett* regelsett for transport av farlig gods, uansett hvor godset

skal sendes. SFT tror dette vil kunne forenkle prosedyren både for transportører av farlig gods og for kontrollmyndighetene som skal påse at bestemmelsene følges. En slik fremgangsmåte vil også automatisk resultere i harmonisering av de forskjellige nasjonale bestemmelsene vedrørende transport av farlig gods i de nordiske land som er intensjonene i det mottatte forslaget.

Oslo, 4. juli 1980

Efter fullmakt
John Hatling

Berit Viig

Statens vegvesen, Vegdirektoratet:

Vegdirektoratet ser på en harmonisering av både de nordiske og andre lands bestemmelser angående transport av farlig gods på veg som et bidrag til å øke sikkerheten ved disse transportene. I tillegg vil en harmonisering innebære en lettelse for transportutøverne og for impliserte myndigheter.

Siden det allerede foreligger et regelverk for grenseoverskridende transport av farlig gods (ADR), ser vi ingen fordel ved at ministerrådet fremmer et eget forslag om nordiske fellesregler for slik transport. Derimot ser vi det som gunstig om ministerrådet kan bidra til at de nasjonale regelverk i sterkere grad tilpasses ADR, hvormed harmonisering på nordisk plan automatisk vil følge.

Videre ser vi det som gunstig om det blir tatt et initiativ for å få en ensartet utforming av de transportdokumenter som kreves.

Oslo, 17. juni 1980

Etter fullmakt
Aksel Bruun

J. A. Myhre

Norges statsbaner (NSB):

NSB har ikke noe å bemerke til at spørsmålet om harmonisering av de nordiske lands bestemmelser om transport av farlig gods utredes. En eventuell harmonisering bør i tilfelle skje på basis av FN's rekommendasjon for transport av farlig gods.

Oslo, 2. juni 1980

E. W. Kristensen
Overinspektøren
Sikkerhetskontoret

Norges rederforbund og Skibsfartens arbeidsgiverforening, Felleskontoret:

Harmonisering av de enkelte lands bestemmelser på dette felt har vært et lenge følt savn, og vi tør anbefale at dette arbeidet påbegynnes snarest mulig.

Oslo, 3. juni 1980

Norges rederforbund og
Skibsfartens arbeidsgiverforening,
Felleskontoret

Børre Sverdrup

Norges industriforbund:

Norge er tilsluttet de internasjonale transportkodene IMDG – IATA/RAR – RID og ADR. Disse kodene bestemmer også reglene for internordisk trafikk. I Norge har man utarbeidet spesielle regler for veitransport av eksplosiver, brannfarlige væsker og brannfarlige kondenserte gasser. Disse spesielle norske regler følger stort sett ADR, men kan – på visse felt – avvike noe.

Når det gjelder de øvrige farlige stoffer, ble det for veitransportens vedkommende i sin tid vurdert om man skulle ha spesielle norske regler eller om man skulle bruke ADR-koden slik den foreligger. Man ønsket en så stor grad av nasjonal og internasjonal harmonisering som mulig. Man innså også at det administrative apparat som skulle til for å holde et særnorsk regelverk à jour ville bli ganske omfattende. Selv om ADR omfatter regler som ikke er aktuelle for noen nasjonale norske transportere, konkluderte arbeidsgruppen allikevel med at det var mest hensiktsmessig å satse på ADR-regelverket for nasjonal transport av kjemikalier etc. (ex klasse 1, klasse 3 og de brannfarlige gassene i klasse 2 – regulert i Lov om eksplosiver og i Lov om brannfarlige varer).

Vi er enige med arbeidsgruppens konklusjoner og mener at det ikke er spesielle forutsetninger tilstede som gjør at man fra norsk side burde satse på et internordisk regelverk som avviker fra de internasjonale.

Vi vil ellers påpeke at det eksisterer problemer i forbindelse med transport av farlig gods på vei og på ferger siden ADR- og IMDG-reglene er noe forskjellige. Det er i Norge en ikke uvesentlig transport av farlig gods som skjer både med bil og ferge. I de øvrige nordiske land, har man kombinert trafikk både over Østersjøen, Kattegat og Skagerak. Skal man se på nordiske samarbeidsprosjekter når det gjelder transport av farlig gods,

mener vi at det er behov for å harmonisere reglene mellom ADR og IMDG for den type sjøtransport som tyskerne kaller "Bruckenersatzverkehr".

Oslo, 13. august 1980

Norges industriforbund

Jan Didriksen

Adm. direktør

Norsk petroleumsinstitutt:

Norsk petroleumsinstitutt og derigjennom oljeselskapene i Norge ønsker å avgi følgende uttalelse i forbindelse med ovennevnte medlemsforslag:

Norge har tiltrådt den europeiske avtale om internasjonal vegtransport av farlig gods (ADR). Avtalen gjelder kun trafikk av et avtalelands kjøretøyer på annet avtalelands jord, og har til hensikt å hindre diskriminering og lette internasjonal transport. Et land har ikke adgang til å stille strengere krav til utenlandske kjøretøyer enn avtalen spesifiserer, selv om de nasjonale bestemmelser skulle være strengere. ADR-avtale setter altså *maksimumskravene*, de må ikke oppfattes som minimumskrav. Hvis et ADR-land har lempligere nasjonale regler, er det intet til hinder for å gi adgang til utenlandske kjøretøyer som tilfredsstillende disse regler.

I Norge har man valgt å legge det nasjonale regelverk på ADR-nivå med det viktige unntak av transport av brannfarlige varer. Målt i mengde utgjør tankbiltransport av slike varer 80–90% av all veitransport av farlig gods. Årsaken til at slik transport er holdt utenom, er at vi i en årrekke har hatt tilfredsstillende regler, fastsatt av Statens sprengstoffinspeksjon og tilpasset norsk behov. ADR-reglene må fastsettes bl. a. under hensyn til andre klimaforhold enn vi har. En binding til ADR-reglene vil i tillegg til unødvendige omkostninger, medføre at avgjørelsene legges til internasjonale organer hvor mange hensyn skal tas, og at vi taper i tilpasningsevne.

Av dette vil det forstås hvorfor oljeselskapene i Norge og petroleumsinstituttet går imot en nordisk harmonisering av de *nasjonale* tankbilforskrifter på ADR-reglernes grunn. Grenseoverskridende trafikk med tankbiler innen Norden forekommer sjelden, men i den utstrekning det hender kommer nettopp ADR-reglene i sin egentlige mening til anvendelse. Dette er en harmonisering som er praktisk og nyttig.

Oslo, 19. juni 1980

Norsk petroleumsinstitutt

Bjørn Reusch

Norske forsikringsselskapers forbund:

De spørsmål som Nordisk Råd ber Nordisk Ministerråd utrede er av den største viktighet. Vi henviser i denne forbindelse til vårt svar datert 10. januar 1980 på medlemsforslag A 573/t vedrørende miljøsikre sjøtransporter.

Transport av farlig gods er et meget bredt emne og inneholder mange muligheter for skader. Farene kan materialiseres i personskader, tingskader – deriblant skader på det fraktede godset selv, skader på selve transportsystemet og skader på miljøet. Skadene skyldes ofte forvirring og ikke-bruk av forskrifter. Det regelverk som gjelder transport av farlig gods er meget komplisert, og man må derfor hilse ethvert forsøk på harmonisering av disse bestemmelser med glede.

Det er ikke bare farer som må overveies redusert eller fjernet. Man bør i harmoniseringsbestrebelsene også gløtte hen til hvordan skadevirkninger kan reduseres når faren har materialisert seg i en ulykke. Norsk forsikring som stadig møter disse farer via de skader de forvolder er klar over at det blir et spekter av tiltak som trengs for å bedre situasjonen. Regelverket må gi tilstrekkelig strenge bestemmelser, og disse må være tilgjengelige for brukerne og forstås av alle i transportsystemet samt bergningspersonell. Videre må bestemmelsene læres og benyttes. Det må være et kontrollsystem for å følge med at reglene benyttes og dessuten reaksjoner fra samfundet ved straff eller gebyrer hvis forskrifter ikke følges. Man må ikke bare reagere hvor overtredelsen fører til en ulykke.

Vi erklærer oss med andre ord meget interessert i at dette kompliserte regelverk harmoniseres og vurderes i de nordiske land. Meget av dagens overtredelser og slurv på disse felter unnskyldes eller forklares ofte med den forvirring som hersker.

Vi håper arbeidet med dette forslag samt med A 573/t kan redusere farene slik at vi ikke får oppleve de mareritt som vi vel alle av og til har – det være seg havari av kjemikalieskip i havner eller kystfarvann eller brann/lekasje i kjemikalie-trailer på fullsatt bilferge.

Oslo, 24. juni 1980

Norske forsikringsselskapers forbund

Gunnar Brask

Adm. direktør

Norges speditorforbund hänvisar i skrivelse den 5 september 1980 till yttrande av den 31 juli 1980 från Nordisk Speditörförbund (se ovan).

Sjøassurandørernas centralforening:

De omtalte transporter er utvilsomt blitt endel av det moderne samfunn, og transportvolumet av petrokjemiprodukter og kjemikalier stiger fra år til år. Som det også fremgår av medlemsforslaget, pågår det for tiden et omfattende harmoniseringsarbeide på dette felt internasjonalt, og dette arbeide støttes fra de nordiske land. Da en internasjonal harmonisering er av den største betydning for å redusere risikoen i forbindelse med transport av farlig last, bør en nordisk harmonisering underordnes det internasjonale arbeide og efter vår mening begrense seg til å være av subsidiær eller supplerende karakter. Er reglene i de nordiske land forskjellige fra internasjonalt utarbeidede regler, vanskeliggjøres de standardiseringsgevinster for transportmateriell, emballasje m. v. som også det fremlagte forslag understreker betydningen av.

Vi er enige i at en harmonisering av reglene for transport av farlig gods innen Norden også vil virke skadeforebyggende, men et initiativ fra Nordisk Råds side om slik harmonisering bør altså efter vår mening være et ledd i de nordiske lands arbeide med det internasjonale arbeide som pågår, og fullt ut koordineres med dette.

Oslo, 18. juli 1980

Sjøassurandørernes centralforening

John Nielsen

Adm. direktør

Sverige

Statens järnvägar (SJ):

Förslaget tar i första hand sikte på vägtrafiken. I sin hemställan till Nordiska rådet utvidgar dock förslagsställarna sitt yrkande att gälla transport av farligt gods över huvud inom de nordiska länderna. Härigenom kommer SJ in i bilden och vill anföra följande.

För transport av farligt gods i internationell järnvägstrafik berörande Sverige (liksom Danmark, Finland och Norge) gäller RID. RID får därvid tillämpas även på tågfarjelederna Helsingborg–Helsingör, Malmö–Köpenhamn, Trelleborg–Sassnitz och Ystad–Swinoujscie men på dessa tillkommer vissa särskilda regler för att uppfylla IMDG-kodens ytterligare krav. Dessa regler har utarbetats i samråd mellan de olika ländernas järnvägsförvaltningar och sjöfartsmyndigheter och har formen av särskilda bilaterala avtal.

I rent inländsk trafik med farligt gods gäller SJF 621 (Föreskrifter om transport av farligt gods). Den bygger på RID men avviker i vissa avsnitt. Sålunda är föreskrifterna om transport av explosiva varor annorlunda enär SJ här har att rätta sig efter vad Förordningen om explosiva varor med tillhörande närmare bestämmelser föreskriver. Även andra betydande skillnader mellan RID och SJF 621 finns huvudsakligen beroende på att SJ inte hunnit omsätta RID-föreskrifterna av 1.7.1977 med senare ändringar för inländskt bruk.

SJ vill som sin mening framhålla att det väsentliga är att Sverige i första hand söker få fram helst identiskt samma föreskrifter i nationell landtrafik som RID/ADR. Att för transporter inom Norden i vissa hänseenden ha speciella föreskrifter avvikande från RID/ADR torde vara mindre lyckligt. SJ anser det sålunda vara till obestridlig fördel att RID är tillämplig även i rent internordisk trafik. Detta bör emellertid inte hindra att i de fall behövliga föreskrifter saknas i RID/ADR samordning sker inom Norden. Vidare kan man stänka sig internordiskt samråd i fråga om från nordiskt land emanerande förslag till ändringar i RID/ADR. Härigenom skulle förslagen få större tyngd och lättare vinna anslutning.

SJ har intet att erinra mot att en utredning görs i enlighet med motionärernas hemställan.

Stockholm den 17 juli 1980

För avdelningschefen

Yngve Gelotte

Sjöfartsverket:

Inom transportområdet förekommer som också närmare har berörts i medlemsförslaget för yttransporter regelsystemen RID för järnväg, ADR för lastbil och IMDG för sjötransport. Ehuru grundade på samma "filosofi" visar reglerna i vissa detaljer oöverensstämmelse vilket håller på att bearbetas internationellt. Arbetet på harmonisering löper emellertid av olika skäl långsamt och möter många svårigheter.

Behovet av harmonisering tränger sig emellertid på och gör sig starkast gällande vid genomgående transporter på vilka bil- och tågfarjetrafiken är exempel. För att lösa härmed förknippade problem i trafiken inom Östersjöområdet har Danmark, Finland, Förbundsrepubliken Tyskland och Sverige ingått överenskommelse vilken inom den berörda trafiken är ett betydelsefullt steg i riktning mot harmonisering. Det bör här understrykas att denna överenskommelse inte inför ytterligare ett regelsystem utan bygger på de rådande systemens naturliga integrationsmöjligheter.

En god säkerhetsstandard nås emellertid inte endast genom regelsystem utan inom hägnet av reglerna krävs en mot säkerhet och enkelhet riktad transportteknisk produktutveckling och utveckling av administrativa system. Inom detta område skulle såvitt sjöfartsverket kan bedöma ett nordiskt samarbete ha betydelse.

Frågan om att utveckla speciella internordiska regler bör man närma sig med en viss försiktighet. Om sådana regler i allt väsentligt bygger på de internationella reglerna kan vissa fördelar uppnås. Ett nytt regionalt system vid sidan av de internationella bör undvikas.

Norrköping den 5 augusti 1980

Lennart Johansson

Generaldirektör

Bengt-Erik Stenmark

Utf. sjösäkerhetsdirektör

Luffartsverket:

De internationella föreskrifterna för olika transportsätt baserar sig i huvudsak på FN-rekommendationerna om transport av farligt gods. För luftfartens del ansluter sig de nationella föreskrifterna till FN-rekommendationerna i samtliga nordiska länder. Detta gäller även sjöfarten medan de nationella bestämmelserna för vägtransporter visar betydande skillnader gentemot de internationella föreskrifterna enligt ADR.

Verket har tidigare, i yttrande över kommunikationsdepartementets förslag till utredningsdirektiv för kommittén för transport av farligt gods, framhållit att en särskild lagstiftning för nationella transporter bör undvikas m. h. t. konsekvenserna för trafiken över gränserna. Direktiven för nämnda kommitté anger även att regler för alla slag av nationella vägtransporter av farligt gods samlas i en lagstiftning som samordnas med de internationella reglerna.

Enligt luftfartsverkets mening bör varje land i första hand se till att de nationella och de internationella transportreglerna blir likalydande. Om det visar sig helt omöjligt att i alla avseenden genomföra en harmonisering bör arbetet inriktas på att genomföra erforderliga ändringar i de internationella föreskrifterna. Härvid bör FN-rekommendationerna tjäna som riktlinjer.

Målet bör vara underlättande av *all* handel. FN-rekommendationerna är ett bra medel att nå harmonisering av bestämmelserna. En gemensam satsning av de nordiska länderna kan bli en hävarm vid genomförande av internationell harmonisering på bestämmelseområdet.

Luftfartsverket tillstyrker på ovanstående förutsättningar det framlagda förslaget.

Norrköping den 8 juli 1980

Lars-Erik Nordström

Statens naturvårdsverk:

Naturvårdsverket anser att antalet transportregler som gäller i Sverige redan nu är så stort att alla ansträngningar bör inriktas på att förenkla och reducera inom regelsystemen. Syftet med den föreslagna utredningen anges vara att undersöka möjligheterna för särskilda regler för transport av farligt gods mellan de nordiska länderna. Med hänsyn till att sådana regler skulle medföra en ytterligare regelförbistring inom transportområdet kan naturvårdsverket inte förorda att utredningen genomförs.

Solna den 3 juli 1980

Valfrid Paulsson
Generaldirektör

Lars O Schalin
Inspektör

Koncessionsnämnden för miljöskydd har i skrivelse den 30 maj 1980 meddelat att nämnden inte har något att erinra i anledning av medlemsförslaget.

Rådgivande nämnden för transport av farligt gods:

Vid föredragningen för nämnden framhölls att ADR utgör ett transportreglemente som är avsett för transporter i alla Europas länder, utom Albanien. Detta innebär att den tekniska standard som anges i ADR många gånger avviker från vad resp. ADR-stat anser sig behöva ha för inrikes transporter. Dessa skillnader mellan ADR och nationella föreskrifter kan vara motiverade från t. ex. ekonomisk synpunkt. Likaså kan resp. ADR-stats nationella säkerhetslagstiftning försvåra en fullständig harmonisering mellan föreskrifterna för inrikes transporter av farligt gods och ADR. De nordiska länderna har nu ställts inför frågan i vilken utsträckning harmonisering skall ske med ADR. Att ADR skall användas vid internationella transporter är en självklarhet. Den intensiva gränsöverskridande trafik som berör endast de nordiska länderna omfattas sålunda av ADR och

därmed av ett för hela Europa avsett regelsystem. Med hänsyn till den likhet i fråga om klimat, säkerhetsuppfattning och värdering av miljön som råder i den nordiska länderna torde samstämmighet råda om vilka delar av ADR som är mindre lämpliga eller onödiga vid inomnordiska transporter av farligt gods. Det föreföll därför nämnden rationellt med ett gemensamt nordiskt arbete på att harmonisera de nationella föreskrifter som avviker från ADR. Sker inte en sådan harmonisering blir följden att ett omfattande system med bilaterala avtal om avsteg från ADR kommer att krävas vid transporter mellan de nordiska länderna. Även den enklaste gränsöverskridande transport av farligt gods skulle annars komma att kräva samma standard och byråkrati som en vilken passerar hela Europa.

Nämnden tillstyrkte att frågan om en harmonisering av de nordiska ländernas bestämmelser om transport av farligt gods utreds.

Stockholm den 18 juli 1980

Fredrik Björkman

Ordförande

Kommittén för transport av farligt gods:

Den föreslagna utredningen kommer att utgöra ett värdefullt komplement till de förslag som kommittén för transport av farligt gods avser att lägga fram.

Stockholm den 30 juli 1980

Rolf Sellgren

Utredare

Svenska hamnförbundet:

Förbundet delar förslagsställarnas uppfattning om värdet av gemensamma nordiska nationella bestämmelser också inom ett sådant område som transport av farligt gods. Vad som i första hand är av intresse för de svenska hamnarna är bestämmelserna om farligt gods i hamn. I avvaktan på internationella genom arbetet inom IMCO förankrade nationella svenska bestämmelser rekommenderade hamnförbundets styrelse år 1977 medlemshamnarna att tillämpa inom förbundet efter samråd med berörda statliga myndigheter utformade tekniska normbestämmelser för hantering av farligt gods i hamnar. Denna rekommendation gäller fortfarande.

Arbetet inom IMCO bör numera ha kommit så långt att rekommendationen snart kan ersättas med i vederbörlig ordning antagna nationella bestämmelser. I och för sig är önskvärt att dessa på en gång harmoniseras med övriga nordiska länder. Detta lär emellertid fördröja de svenska bestämmelserna vilket hamnförbundet av olika skäl ser som olyckligt. Förbundets förslag är därför att som förhållandena har blivit nationella

svenska bestämmelser snarast blir utfärdade och därefter om väsentliga olikheter konstateras eller är att riskera som en andra etapp sker en nordisk harmonisering.

Uddevalla den 4 juni 1980

Svenska hamnförbundet

Bengt Tengroth

Bengt Rickard

Sveriges industriförbund:

Förbundet ser det som angeläget att man – inom ramen för ADR – söker underlätta för gränsöverskridande transporter av farligt gods inom Norden. Det förefaller mot bakgrund härav ändamålsenligt att snarast möjligt påbörja ett gemensamt nordiskt arbete i syfte att uppnå en harmonisering av nationella föreskrifter inom området. Härvid bör också övervägas vilka delar av ADR som ter sig mindre lämpliga eller onödiga vid inomnordiska transporter.

En grundförutsättning för arbetets bedrivande är dock att det på intet sätt får strida mot syftet med ADR-överenskommelsen eller försvåra ADR-reglernas fortsatta utveckling.

Stockholm den 28 juli 1980

Sveriges industriförbund

Ingvar Petzäll

Bengt Jobin

Svenska petroleuminstitutet (SPI):

Om transport av farligt gods föreligger internationella konventioner för såväl väg-, järnvägs-, sjö- som lufttransporter. Transport av farligt gods har en omfattande internationell spridning, vilket nödvändiggör att bestämmelser och regler måste utformas så, att behandling, tillvaratagande och transport av gods kan ske på ett likformigt och säkert sätt. En harmonisering är därför nödvändig, så att transport av farligt gods mellan olika länder kan ske inom ramen för nu gällande internationella konventioner, innebärande att ettvarit land godtager en från ett annat exempelvis nordiskt land härrörande, med respektive konvention överensstämmande transport av farligt gods.

Enligt institutets uppfattning borde därför *nationella* föreskrifter angående transport av farligt gods uppgöras uttryckligen på basis av gällande

internationella konventioner och med iakttagande av däri tillämpade uppdelningar. Ett undantag härifrån är av statens industriverk, tidigare kommerskollegium, utgivna lagföreskrifter angående brandfarliga vätskor och gaser.

Mot bakgrund av detta finner institutet att skäl inte föreligger att låta utreda och avge förslag om harmonisering av de nordiska ländernas bestämmelser om transport av farligt gods.

Stockholm den 28 juli 1980

Svenska petroleum institutet

Kurt Liedgren

Sveriges redareförening:

Transporter av farligt gods måste ske med den omsorg godsets farlighet kräver för att förebygga olyckor. Detta gäller landtransporter av farligt gods och i ännu högre grad längre sjötransporter. För svenskt, norskt, finskt och isländskt vidkommande sker import och export av farligt gods till största delen sjöledes. Landtransport föregår exporten och sker i anslutning till importen. Utöver detta transporteras givetvis farligt gods nationellt och mellan Sverige, Norge och norra Finland utan sjötransport. Föreningen vill i det följande begränsa sig till de transporter av farligt gods där sjötransport ingår som en del av hela transporten.

Olika regler gäller för sjö-, landsvägs- och järnvägstransport av farligt gods. Sjötransportreglerna (IMDG-koden) bygger på sjösäkerhetskonventionen (SOLAS) kapitel VII. Tyngdpunkten i detta regelverk är lagd på att skydda besättningen och fartyget som vid olycksfall med farligt gods inte kan påräkna extern hjälp och är beroende av sig själva. Förebyggande av explosions- och brandrisk samt därtill hörande separering av med varandra oförenliga farliga ämnen är grundstenen i IMDB-koden. RID och ADR lägger större vikt vid andra förebyggande åtgärder och behövs vid landsvägs- och järnvägstransporter.

Befälhavaren i ett fartyg får inte inlasta farligt gods som inte har deklarerats och märkts i enlighet med IMDG-kodens föreskrifter. Eftersom andra bestämmelser gäller vid landsvägs- och järnvägstransporter och det för en tillverkare inte alltid är känt att sjötransporten ingår i en transport kan det vara så att ett enligt IMDG-koden farligt godsslag – som emellertid inte angivits som sådant i ADR/RID – inte deklarerats som farligt gods.

Vidare kan det vara så att en avlastare medvetet eller omedvetet på grund av för många eller olika nationella bestämmelser låter bli att anmäla farligt gods. Även om sjölagen i Sverige innehåller ansvarsregler avseende icke deklarerat farligt gods som inlastas i fartyg, är det för en befälhavare närmast omöjligt att förhindra att odeklarerat eller felaktigt deklarerat

farligt gods inlastas i fartyget. Han kan helt enkelt inte kontrollera varje lasthandling i detta avseende eller inspektera varje kolli. Lyckligtvis förekommer det inte så ofta att farligt gods inte deklarerats.

Det är angeläget att man i de nordiska länderna har gemensamma regler för transport av farligt gods. Det är vidare angeläget att man har gemensamma ansvarsregler för att förhindra att felaktigt eller odeklarerat gods transporteras över huvud taget. Härigenom uppnås då att riskerna med odeklarerat eller felaktigt deklarerat farligt gods vid sjötransport minskar.

FNs expertkommitté för farligt gods försöker skapa en internationell konvention som omfattar alla transporter av farligt gods. 1974 års internationella konferens "on the Safety of Life at Sea" antog en Resolution 1, Appendix 11, enligt vilken IMCO uppmanas att tillsammans med övriga internationella organisationer och ovannämnda expertkommitté verka för att en farligt gods-konvention kommer till stånd. Tyvärr har FNs expertkommitté för närvarande svårigheter att finna den rätta vägen att uppnå en sådan konvention. Föreningen föreslår att de nordiska länderna stöder expertkommitténs arbete så att en konvention kommer till stånd. De nordiska länderna bör fram till sådan tidpunkt harmonisera sina farligt gods-bestämmelser så att nationella särbestämmelser undviks.

Föreningen vill i detta sammanhang hänvisa till det arbete som utförts mellan Danmark, Finland, Västtyskland och Sverige avseende sjötransporter av farligt gods i Östersjön i sin helhet och när det gäller korta färjeförbindelser. Detta arbete har resulterat i ett s. k. Memorandum of Understanding, vars syfte är att anpassa sjösegmentet till landsvägs- och/eller järnvägssegmentet som föregår och följer i anslutningen av sjötransporten. Denna överenskommelse är ett steg i rätt riktning och den visar att det är möjligt att harmonisera bestämmelser om transport av farligt gods bara viljan finns.

Avslutningsvis vill föreningen ånyo poängtera att den stöder medlemsförslaget i den förhoppningen att det leder till konkreta resultat både i Norden och globalt.

Göteborg den 21 juli 1980

Sveriges redareförening

Ulrich Jahnke

Linjeflyg:

Linjeflyg AB innehar trafik tillstånd för linjefart och med tillståndet följer skyldighet att beakta tillämpliga driftsbestämmelser utfärdade av Luftfartsverket. Dessa driftsbestämmelser återfinns i Bestämmelser för Civil Luftfart (BCL).

Regler för transport av farligt gods i flygplan återfinns i BCL D 1.14 vilka anknyter till av IATA utfärdade regler om lufttransporter av farligt gods (RAR).

Inom luftfarten bör enligt vår uppfattning inga avsteg från de internationella bestämmelserna tillåtas för det internordiska trafikflygets frakthantering.

Linjeflyg AB anser därför att det ej finns anledning behandla frågor rörande flygtransporter av farligt gods i den utredning som föreslagits i Nordiska rådets medlemsförslag A/582/t.

Bromma den 10 juli 1980

Linjeflyg aktiebolag
Trafikavdelningen

Peter Forssman
Trafikchef

Motormännens riksförbund – M:

Idag har man inom FN:s ram träffat överenskommelser om transport av farligt gods till sjöss, i luften och på väg. Järnvägstransporterna faller sedan gammalt under en särskild organisation.

Vid sidan av internationella reglementen finns inom samtliga nordiska länder dessutom nationella föreskrifter för vägtransporter.

Olika nationella regler försvårar en ändamålsenlig standardisering och ekonomiska vinster genom samordnad produktion av t. ex. transportmateriel, containers och emballage. Även införandet av övergripande system för transporter försvåras eller omöjliggöres av denna regelsplittring samt ger större risk för olyckor eftersom de olika reglerna sammantaget är svåra att tolka och följa.

Listan över farliga kemikalier och annat farligt gods kan göras oändligt lång och innebär mycket skiftande risker för människor och miljö alltifrån risk för förgiftning vid förtäring till stora ödelagda områden med många skadade vid exempelvis olyckor med explosiva ämnen och gaser.

Att utfärda detaljerade transportregler för alla dessa olika ämnen och att sedan tillämpa dessa blir praktiskt svårhanterbart för att inte säga omöjligt.

Då mängden farliga ämnen är ohanterlig och farlighetsgraden mycket skiftande borde det från säkerhetssynpunkt vara godtagbart att särskilja produkter vilka kan orsaka snabba och omfattande personskador samt utfärda speciella transportbestämmelser för dessa.

Oftast är transporternas sträckning dessutom av linjekaraktär och går kontinuerligt mellan avsändar- och destinationsort, varför denna kartlägg-

ning är förhållandevis lätt att göra, t. ex. genom anmälningsplikt för spediti-
tionsföretagen omfattande längre perioder.

För tillfälliga enstaka transporter bör anmälningsplikten också vara obli-
gatorisk.

Som exempel kan nämnas att Helsingborgs brandförsvaret träffat överens-
kommelse med speditiönsföretagen om rapportering av "farligt gods-trans-
porter".

Via telex erhåller brandförsvaret uppgift om inkommande och utgående
gods över Helsingborgs hamn med järnväg, lastbil och fartyg, vilka dagli-
gen följs upp i brandförsvarets larmcentral, vilket möjliggör en adekvat
beredskap för eventuella olyckor.

Motormännens riksförbund anser det därför önskvärt och möjligt
att särskilja det verkligt "farliga" farliga godset och utfärda särskilda
bestämmelser för detta.

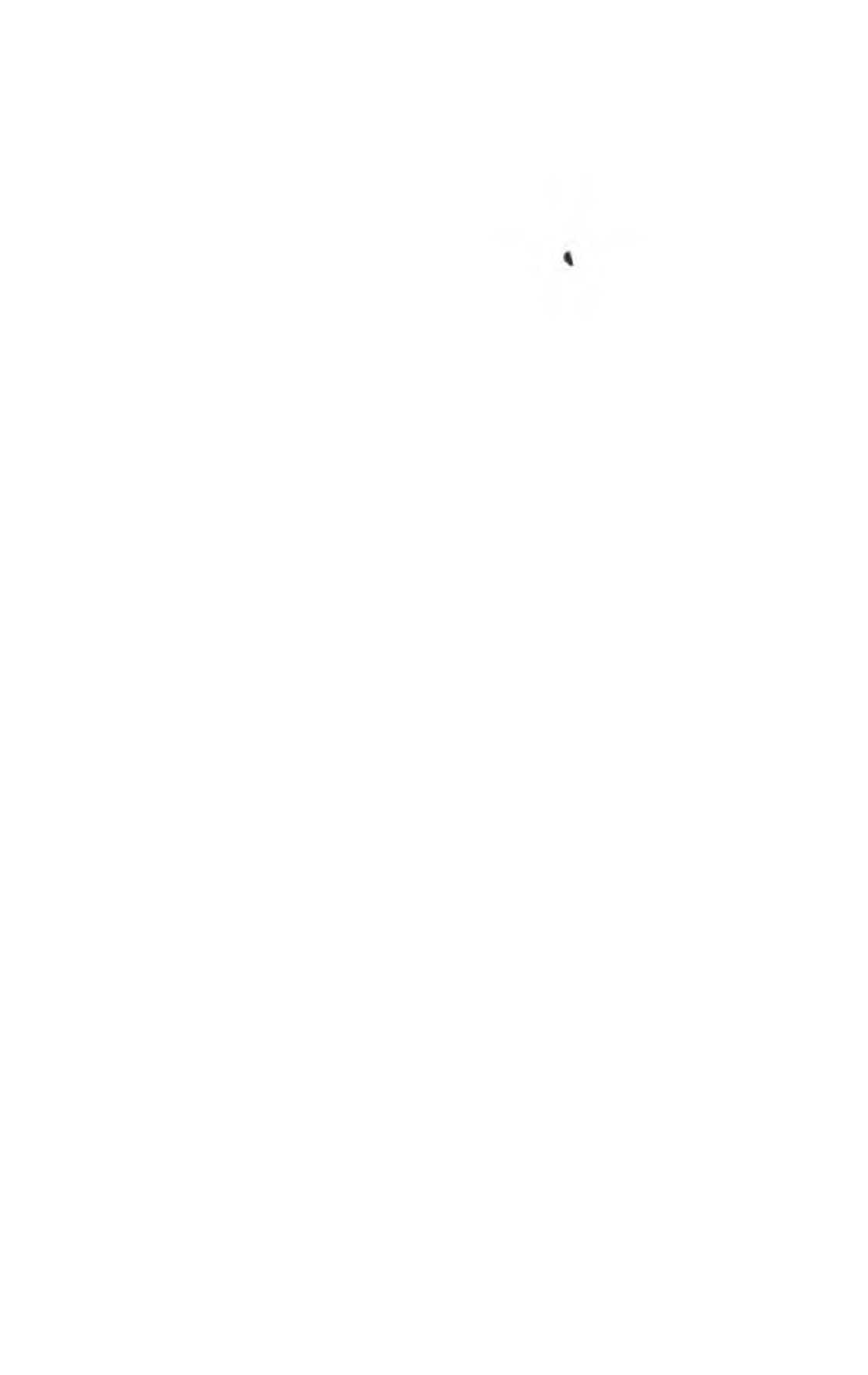
att genom krav på anmälan om dessa särskilt farliga ämnen erhålla en
aktuell överblick av transportsituationen och därmed kunna förstärka be-
redskapen mot olyckor, samt

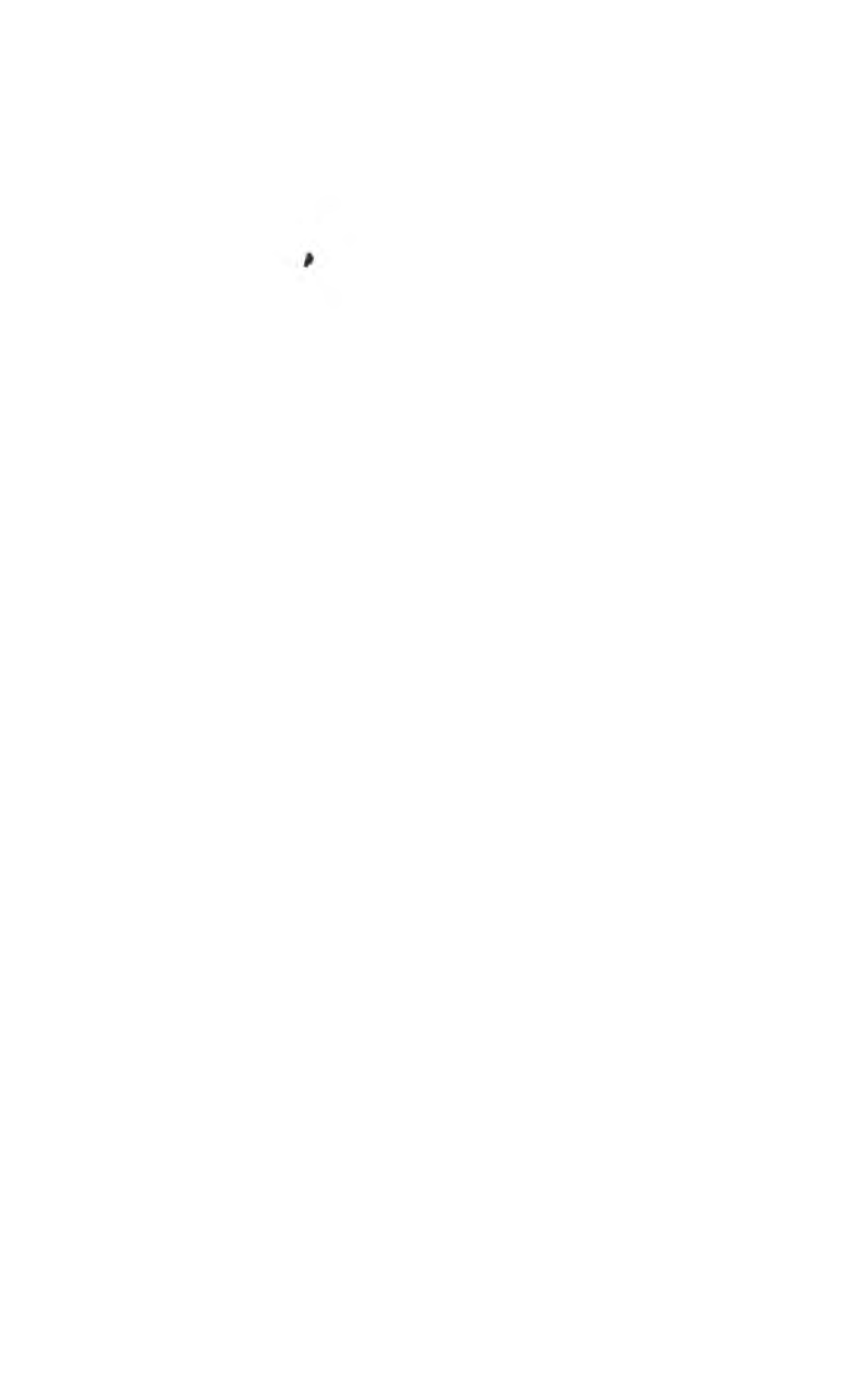
att denna nödvändiga överblick möjliggörs genom en harmonisering av
de nationella reglerna.

Stockholm den 28 juli 1980

Motormännens riksförbund

Sven Gustafsson

Medlemsförslag

om stiftande av en nordisk vetenskapsakademi

(Väckt av Lauri Palmunen, Petter Savola, Henrik Westerlund och Marjatta Väänänen)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Samarbetsnämnden för de nordiska naturvetenskapliga forskningsråden (NOS-N):

NOS-N avstyrker enhälligt att en nordisk vetenskapsakademi inrättas. NOS-N anser att en sådan akademi inte skulle fylla någon uppgift inom det naturvetenskapliga området, där det redan nu finns goda kontakter mellan vetenskapsmännen i Norden och där det också finns internationellt ansedda tidskrifter publicerade på nordisk basis. Dessutom finns det redan flera samnordiska organ, NOS, NORDFORSK, NKJ och NOP, med liknande arbetsuppgifter som den föreslagna vetenskapsakademiens.

Stockholm den 15 juli 1980

För samarbetsnämnden för de nordiska
naturvetenskapliga forskningsråden

Anja Borg
Sekreterare

Nordisk samarbetsnemnd for samfunnsforskning (NOS-S):

Enligt förslaget bör en vetenskapsakademi vara verksam på ett brett område som omspannar många eller samtliga vetenskapsgrenar. Den nordiska vetenskapsakademins huvuduppgift skulle vara att utge vetenskaplig litteratur av nordiskt intresse.

Forskningsråden i de nordiska länderna har ett etablerat samarbete inom ramen för de nordiska samarbetsnämnderna. Sålunda har Nordisk samarbetsnemnd for samfunnsforskning (NOS-S) till uppgift

- att följa den samhällsvetenskapliga forskningens och forskarutbildningens utveckling i Norden,
- att främja informationsutbyte om den samhällsvetenskapliga forskningens och forskarutbildningens utveckling,
- att främja och taga initiativ till konkreta samarbetsprojekt inom samhällsvetenskapliga forskningen i Norden,
- att bevilja stöd åt nordiska samhällsvetenskapliga tidskrifter,
- att främja kontakter mellan de enskilda nordiska länderna med hänsyn till deltagande i internationellt samhällsvetenskapligt arbete och
- att uppmärksamma önskvärdheten av ett rationellt utnyttjande av förhandenvarande resurser.

För främjande av utgivande av samhällsvetenskapliga tidskrifter har samarbetsnämnden upprättat en särskild publiceringsnämnd som behandlar publiceringsfrågor. Samarbetsnämndens arbete har sålunda utvecklats på bred basis och omfattar många olika verksamhetsområden.

De samhällsvetenskapliga forskningsråd som samarbetar inom ramen för NOS-S ställer sig allmänt negativa till det aktuella förslaget och anser att stiftande av en nordisk vetenskapsakademi inte kan rekommenderas. Man menar att det nordiska samarbetet inom samhällsforskningens område löper smidigt inom ramen för NOS-S.

Statens samhällsvetenskapliga kommission (SF) menar att grundandet av en nordisk vetenskapsakademi inte förefaller att vara ett ändamålsenligt sätt att lösa problemet med publicering av forskningsresultat av nordiskt intresse. Enligt kommissionens åsikt vore det bättre att utveckla de redan existerande kanalerna för samnordisk publiceringsverksamhet genom att tilldela dessa mera medel.

Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (S) anser också att termen akademi är missvisande och att det för närvarande inte finns behov av en "paraplyorganisation" för det ändamål som anges i medlemsförslaget.

Mot ovanstående bakgrund avstyrker Nordisk samarbetsnemnd för samfunnsforskning (NOS-S) medlemsförslaget om stiftande av en nordisk vetenskapsakademi.

Oslo i august 1980

För Nordisk samarbetsnemnd
for samfunnsforskning

Ingeborg Wilberg
Ordförande

Soili Aintila
Sekreterare

Nordisk samarbeidsnemnd for humanistisk forskning (NOS-H):

De humanistiske forskningsrådene i Danmark, Finland, Norge og Sverige finner ikke å kunne gi sin tilslutning til forslaget om opprettelsen av et nordisk vitenskapsakademi.

Nærmere begrunnelse for dette standpunkt vil framgå av vedlagte uttalelser fra Statens humanistiska kommission, (Finlands akademi), Rådet for humanistisk forskning, NAVF (N) og Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (S) (*se nedan*).

Oslo, 29. august 1980

Bjarne Rogan

Elisabeth Johnsen

Nordiska samarbetsnämnden för medicinsk forskning (NOS-M):

Enligt NOS-M:s bedömning föreligger icke något behov av en sådan akademi mot bakgrund av redan existerande organ för att stimulera nordisk forskning. Inom medicinen torde NOS-M kunna handlägga förekommande internordiska frågor avseende forskning och forskningsbefrämjande åtgärder.

Enligt förslagställarna skulle akademins främsta uppgift vara att publicera nordisk vetenskaplig litteratur. NOS-M kan inte ansluta sig till ett sådant förslag. Publicering av forskningsresultat bör även fortsättningsvis ske på de stora världsspråken i de tidskrifter med internationell spridning där de hör hemma ur ämnessynpunkt.

Mot bakgrund av ovan anförda avstyrker NOS-M förslaget.

Stockholm den 15 oktober 1980

För Nordiska samarbetsnämnden för medicinsk forskning

Henry Danielsson

Ordförande

Ingvar Lennerfors

Sekreterare

Samarbejdsnævnet for Nordisk Skovforskning (SNS):

— — — Samarbejdsnævnet (SNS) finder i og for sig dette forslag sympatisk. SNS må dog understrege, at den nuværende bevillingssituation i det nordiske samarbejde maner til stor tilbageholdenhed med nye, ikke strengt

nødvendige initiativer. SNS finder, at selve det nordiske forskningssamarbejde på bl. a. skovbrugsområdet bør prioriteres meget højt og højere end dannelsen af et nordisk videnskabsakademi. SNS har en lang række højt prioriterede samnordiske skovforskningsopgaver på ønskeseddel uden mulighed for gennemførelse på grund af budgetmæssige restriktioner. Så længe dette er tilfældet, kan man herfra ikke anbefale anvendelse af nordiske midler til det foreslåede nordiske videnskabsakademi.

Klampenborg, den 1. august 1980

H. Frølund

Nordisk Kontaktorgan for Jordbrugsforskning (NKJ):

NKJ tillægger det væsentlig betydning at der foreligger mulighed for, at forskningsresultater af nordisk interesse kan publiceres i nordiske tidsskrifter. Det er NKJ's opfattelse, at spørgsmålet kan behandles i eksisterende nordiske samarbejdsorganer, og man kan derfor ikke anbefale, at det foreslåede videnskabsakademi etableres.

København, den 29. august 1980

E.b.
På NKJ's vegne
Holger Rasmussen

Danmark

Kulturministeriet och undervisningsministeriet har i skrivelse den 25 augusti 1980 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Rigsbibliotekarembedet:

Generelt må det naturligvis siges, at der, ikke mindst på grund af den ændring der er sket i Danmarks forhold efter indtrædelsen i EF, må lægges den største vægt på at udbygge og intensivere det nordiske samarbejde og meget kunne tale for, at et nordisk videnskabsakademi kunne tjene dette formål.

Den danske stilling til forslaget må dog i første række bero på hvad Videnskabernes Selskab mener om det. For forskningbiblioteksvæsenet kan det vel generelt siges, at man er interesseret i ethvert nordisk samarbejde på det videnskabelige område, men på den anden side mener jeg, at

det er vanskeligt at tage endelig stilling til forslaget, før der er foretaget en fuldstændig kortlægning af, hvilke samarbejdsformer og samarbejdstilgange der igravt foregår i nordisk regie.

På en lang række videnskabsområder er der som bekendt allerede etableret et nært samarbejde, og også de nordiske forskningsråd arbejder tæt sammen. Endvidere er der jo en tendens til at etablere nordiske tidsskrifter ved en sammensmeltning af de lokale indenfor de forskellige fagområder, og også det nordiske organ for information og dokumentation NORDINFO kan nævnes i denne forbindelse.

En mere eller mindre systematisk udbygning af det nordiske samarbejde på det videnskabelige område rummer fare for, at man etablerer organisationer og institutioner, som mere eller mindre dublerer allerede igangværende aktiviteter, og rent umiddelbart forekommer det mig, at en del af de i det nordiske videnskabsakademis forslag til paragraffer nævnte allerede er iværksat under en eller anden form.

Men et sådant skøn kan kun underbygges ved en nærmere kortlægning af hele området, og jeg anbefaler, at man ikke tager endelig stilling til forslaget om et nordisk videnskabsakademi før der foreligger en klar oversigt over, hvilket samarbejde der igravt er etableret på det videnskabelige område.

København, den 22. juli 1980

Palle Birkelund

Forskningssekretariatet:

Undervisningsministeriet har ved påtegning af 21. maj 1980 af skrivelse af 12. maj 1980 fra udenrigsministeriet vedrørende et medlemsforslag i Nordisk Råd om oprettelse af et nordisk videnskabsakademi (sag A 584/k) anmodet om en udtalelse fra forskningssekretariatet og har i skrivelse af 5. august 1980, j. nr. 76-80-3/80 (EN/mlb) erindret herom.

Sagen har været behandlet såvel på et møde mellem forskningsrådernes formænd som af Planlægningsrådet for Forskningen. På denne baggrund kan man ikke anbefale forslaget, dels fordi man skønner, at en række allerede etablerede nordiske organer på tilfredsstillende måde varetager udgivelsen af nordisk videnskabelig litteratur – en opgave, der ifølge forslaget skulle være akademiets hovedopgave – dels fordi selve akademi-formen ikke skønnes velegnet, såfremt man kunne påvise områder, hvor der var behov for en intensivering af det nordiske samarbejde omkring videnskabelig publikationsvirksomhed.

København, den 12. august 1980

P.s.v.

E.b.

Martin Korst

Det Kongelige danske Videnskabernes Selskab:

Der foregår et udmærket løbende samarbejde mellem de eksisterende nordiske akademier, der i de senere år yderligere er styrket ved afholdelse af årlige fællesnordiske akademimøder. Desuden er der, delvis på forskningsrådenes initiativ, etableret en fællesnordisk publikationsvirksomhed.

Et nyt apparat forekommer derfor overflødig, og såfremt det vil medføre en dublering af allerede eksisterende foretagender direkte uheldigt. Oprettelsen og driften af et fællesnordisk videnskabsakademi vil naturndvendigt kræve ret betydelige offentlige økonomiske tilskud og derved dræne subsidier fra andre velfungerende videnskabelige foretagender.

Disse momenter peger i retning af tilbageholdenhed over for det finske forslag, som det herværende Selskab betragter med stor betænkelighed.

København, den 26. august 1980

P. J. Riis
Prof., dr. phil.
Præsident

Christian Crone
Prof., dr. med.
Sekretær

Akademiet for de tekniske Videnskaber:

--- har med stor interesse været diskuteret i ledelsen for Akademiet for De tekniske Videnskaber i Danmark.

Det blev generelt givet udtryk for et stærkt ønske om nordisk samarbejde, men det stod samtidigt klart, at man ikke følte, at der i dag eksisterer et behov for et fællesnordisk videnskabsakademi med den målsætning, der er beskrevet i det fremsendte materiale. Der blev også klart givet udtryk for, at man følte, at det nære samarbejde og kommunikationen mellem nordiske forskere burde varetages af eksisterende organer, som f. eks. Nordforsk.

Lyngby, den 19. september 1980

Vibeke Q. Zeuthen
Akademisekretær

Finland

Finlands akademi¹:

Finlands akademi konstaterar att man genom åtgärder av de nordiska vetenskapliga kommissionerna bl. a. genom att utbilda redaktörer har inrättat samnordiska publikationsorgan som sköter finansieringen av den ganska omfattande nordiska vetenskapliga publikationsverksamheten samt dess utveckling. Man har flerårig positiv erfarenhet av verksamheten. På grund härav konstaterar Finlands akademi att inrättandet av en separat nordisk vetenskapsakademi inte är motiverat åtminstone med tanke på den nordiska vetenskapliga publikationsverksamheten.

Helsingfors den 9 september 1980

K. O. Donner
Ordförande för
vetenskapliga
centralkommissionen

Elisabeth Helander
Forskningsdirektor

Finlands akademi, statens humanistiska kommission:

Kommissionen anser att det inte för närvarande existerar tillräckligt vägande skäl för en ny nordisk vetenskapsakademi. I alla nordiska länder finns fungerandet vetenskapsakademier och dessa akademier har sedan några år ett etablerat samarbete. Dessutom finns det ett bra samarbete mellan de nordiska forskningsråden. Publikationsproblematiken måste kunna lösas på ett annat sätt.

Helsingfors den 20 augusti 1980

Olli Alho
Ordförande

Marjatta Hiisivaara-Hela
Sekreterare

Ålands landskapsstyrelse har i skrivelse den 28 juli 1980 förklarat sig förorda medlemsförslaget.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Delegationen för vetenskapsakademierna i Finland:

Delegationen vill fästa uppmärksamhet på att vetenskapsakademierna i Norden sedan en lång tid har ett organiserat samarbete. Detta har under senare år ytterligare intensifierats genom regelbundna möten där samarbete avseende gemensamma intresseområden diskuteras och planläggs. Det sjätte och senaste mötet hölls den 18 augusti 1980 i Reykjavik och medlemsförslaget A 584/k var bl. a. föremål för överläggning mellan representanterna för de nordiska vetenskapsakademierna.

Enligt akademirepresentanternas bedömning existerar det redan ett nära och fruktbart samarbete i form av forskningsprojekt och gemensamma vetenskapliga symposier. Nordiska intressen i förhållande till olika internationella vetenskapliga organ har bevakats och samordnats framgångsrikt. Behandlingen av fortlöpande frågor rörande nordiskt vetenskapligt publiceringssamarbete har resulterat i skapande av gemensamma nordiska tidskrifter, den samnordiska *Physica Scripta* och svensk-norska *Zoologica Scripta*. De nordiska akademierna samarbetar numera också om ståndpunktstaganden i forskningspolitiska sammanhang, kartläggning av områden där nordiskt samarbete på humanistisk-samhällsvetenskapliga problem kunde vara önskvärt samt relationer till vetenskapsakademier i Östeuropa.

Under hänvisning till de omständigheter som ovan berörts hyser Delegationen för vetenskapsakademierna i Finland stark tveksamhet gentemot förslaget av en ny nordisk vetenskapsakademi. Upprättande av ett dylikt organ skulle sannolikast bara dubblera det igångvarande samarbetet och lägga beslag på medel som kunde leda till större och mera omedelbar nytta om de tillfördes forskningsråden och vetenskapsakademierna i de nordiska länderna för att förstärka deras gemensamma projekt.

Helsingfors den 26 september 1980

Delegationen för vetenskapsakademierna i Finland

Olli Lehto

Ordförande

Lauri A. Vuorela

Generalsekreterare

Teknillisten tieteidän akatemia – Akademin för tekniska vetenskaper r.y.:

Akademin för tekniska vetenskaper (TTA) understöder varmt det nordiska samarbetet. Vi har goda kontakter med andra nordiska tekniska

vetenskapsakademier, håller ibland gemensamma möten och samarbetar vid publicering av vetenskaplig litteratur inom det tekniska området.

Vidare vill vi påpeka, att de nordiska vetenskapsakademierna faktiskt redan har ett samarbetsorgan, som varje år håller möten och diskuterar gemensamma problem och möjligheterna att ytterligare intensiviera samarbetet inom olika vetenskapssektorer.

Den föreslagna nordiska vetenskapsakademien skulle sålunda innebära ett nytt organ för en verksamhet som redan nu fungerar tillfredsställande. Erfarenheterna av nationella vetenskapsakademier och deras internationella samarbete är goda, men det är svårt att förstå hur en vetenskapsakademi på internationell bas skulle fungera. Detta framgår inte heller av förslaget.

Speciellt förundrar sig TTA över att de tekniska vetenskaperna icke skulle vara representerade i den föreslagna akademien. På senare tid har ju forskningens roll inom tekniken mycket kraftigt understrukits. Samtidigt har tekniken och den tekniska forskningen blivit en allt viktigare del av så gott som alla områden av kultur och samhällsliv. Utan företrädare för de tekniska vetenskaperna skulle den föreslagna akademien bli synnerligen ensidig och bristfällig. Motsvarande gäller även de ekonomiska vetenskaperna. TTA vill därför i detta sammanhang poängtera vikten av att de tekniska och ekonomiska vetenskaperna alltid beaktas då det är fråga om forskningen som helhet.

Av nämnda orsaker finner TTA att det inte föreligger något behov av att upprätta en ny nordisk vetenskapsakademi. Däremot bör det redan existerande samarbetsorganet ytterligare utvecklas, bland annat så att även akademierna för teknisk vetenskap skulle kunna medverka i dess arbete.

Det i förslaget nämnda behovet av ytterligare medel för publiceringsverksamhet är enligt TTAs uppfattning synnerligen aktuellt. I och med att spridningen av vetenskapliga resultat medför allt högre kostnader borde akademiernas statsanslag påtagligt ökas. Redan nu finns det i Norden inom olika vetenskapsgrenar vissa publikationsserier, som även internationellt åtnjuter ett högt anseende. TTA anser därför, att Nordiska rådet borde verka för att främja den vetenskapliga publiceringen, så att högre nationella anslag för detta ändamål skulle erhållas såväl nationellt som samordiskt. Härigenom skulle redan befintliga publikationsserier ytterligare kunna utvecklas och vinna allt större uppskattning i vetenskapliga kretsar världen runt.

Helsingfors i september 1980

Teknullisten tieteidän akatemia – Akademin för tekniska vetenskaper ry

Pentti Laasonen

Preses

Olli Lokki

Verkställande direktör

Vetenskapliga samfundens råd har i skrivelse den 30 september 1980 förklarat sig instämma i yttrande från Delegationen för vetenskapsakademierna i Finland av den 26 september 1980 (se ovan).

Vetenskapliga samfundens delegation:

Vetenskapliga samfundens delegation konstaterar med tillfredsställelse, att man inom Nordiska Rådet strävar att befrämja vetenskapsutvecklingen och det nordiska vetenskapliga samarbetet.

Delegationen önskar dock framhålla, att ett mångsidigt, traditionellt vetenskapligt samarbete redan nu existerar mellan de nordiska länderna. Inom ramen för detta torde de i initiativet nämnda uppgifterna kunna skötas på ett ekonomiskt mer fördelaktigt sätt än genom grundandet av en helt ny organisation med liknande uppgifter.

Delegationen förenar sig sålunda med det utlåtande, som Delegationen för vetenskapsakademierna i Finland avgivit om denna sak.

Helsingfors den 28 oktober 1980

Jorma K. Miettinen

Ordförande

Birgitta Weckman Laxén

Sekreterare

Finska vetenskapssocieteten har i skrivelse den 30 september 1980 förklarat sig avstå från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget, men omtalar att yttrande avges av Delegationen för vetenskapsakademierna i Finland.

Norge

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Vi har i Norge to i tradisjonell forstand vitenskapelige akademier: Det Kongelige norske videnskabers Selskab i Trondheim og Det Norske vitenskapsakademi i Oslo. Disse to akademiene har mindre bevilgninger til sin virksomhet over statsbudsjettet. Det meste av virksomheten drives for midler fra egne fonds og med støtte fra forskningsråd (bl. a. til publisering og deltaking i kongresser etc.).

Før forskningsrådene kom til i tiden like etter den annen verdenskrig foregikk nok en vesentlig del av norsk forskningskontakt med omverdenen over akademiene. Dette har imidlertid endret seg sterkt i senere år. Forskningsrådene har fått en stadig mer sentral stilling, også i forskningssaker som gjelder samarbeid og informasjon over landegrensene. Det er også

våre forskningsråd som disponerer over bevilgninger f. eks. til publisering av vitenskapelige arbeider.

Når det gjelder arbeidsfordelingen mellom akademiene og forskningsrådene, har partene regulert den seg imellom. Ordningen går blant annet ut på at forskningsråd støtter finansieringen av visse tidsskrifter og andre vitenskapelige publikasjoner som akademiene ifølge tradisjonen gir ut, og sørger for utveksling med interesserte i utlandet. Nye publikasjonsoppgaver vurderes derimot i regelen av forskningsråd, som i tilfelle av utgivelse også skjøtter kontakten med utlandet.

Slik forholdene har utviklet seg i vårt land, synes det lite hensiktsmessig å gå til opprettelse av en ny vitenskapelig organisasjon med eget sekretariat og alle de utgifter som dermed er forbundet, for å utgi vitenskapelig litteratur av nordisk interesse. Forskningsrådene i de nordiske land har allerede funnet fram til samarbeidsformer som da også omfatter spørsmål som gjelder publisering av vitenskapelige avhandlinger, utgivelse av tidsskrifter etc. Dette er f. eks. tiltak som har en sentral plass i Nordforsks virksomhet. Spørsmålet har også sin tilknytning til NORDINFO (Nordiske samarbeidsorganet for vitenskapelig informasjon). Dette organet har som oppgave å fremme nordisk samarbeid mellom forskningsbibliotekene, samt samarbeid om informasjon og dokumentasjon. Moderne informasjons- og formidlingsteknikks plass og tilpassing til nordiske forhold og brukere går inn i de oppgaver NORDINFO skal ta seg av.

Kirke- og undervisningsdepartementet er av den oppfatning at de nasjonale og nordiske samarbeidsordninger som alt fungerer, bør kunne ta seg av de publiseringsspørsmål som er omtalt i medlemsforslaget om å stifte et nordisk vitenskapsakademi. Departementet finner derfor for sitt vedkommende ikke å kunne anbefale særskilt utredning av dette spørsmålet nå.

Oslo, 2 januar 1981

Etter fullmakt

Olav Hove

Olav Nyhamar

Universitetet i Oslo, det akademiske kollegium:

Etter det som er opplyst i medfølgende medlemsforslag, synes det rimelig å anta at det er behov for større samordning, systematikk og styrking når det gjelder vitenskapelige periodiske publikasjoner på nordisk basis. Det bør vel imidlertid reises spørsmål om det ikke kan være mulig å oppnå bedringer innen publikasjonssektoren på andre måter enn ved å gå til opprettelse av et nordisk vitenskapsakademi med alle de problemer med hensyn til emnevalg, medlemskap etc. som dette ville innebære. Universi-

tetet i Oslo kan derfor vanskelig gi sin tilslutning til forslaget slik det nå foreligger.

Oslo 20 oktober 1980

Bjarne A. Waaler

Rektor

Olav M. Trovik
Universitetsdirektør

Universitetet i Bergen:

— — — men må gjøre oppmerksom på at forslagene¹⁾ ikke har kunnet få den behandling på institusjonens grunnplan i sommermånedene som de fortjener.

Det eksisterer idag et betydelig nordisk samarbeid om forskning både gjennom institusjonelle og personlige kontakter. Dette samarbeid forsterkes av det felles arbeidsmarked innen Norden også for akademiske institusjoner. Som et eksempel på et felles nordisk forskningsinstitutt kan nevnes instituttet for Afrika-studier i Uppsala.

Både de nordiske samfunn og universitetene i Norden ville imidlertid kunne dra nytte av et utvidet forskningssamarbeid etter de linjer og ut fra de forutsetninger som er skissert i Medlemsforslag A 583/k.

De norske universitetene er i ferd med å omstrukturere sin forskerutdanning. Innen mange fagområder er selv det samlede nasjonale miljø for lite til å kunne gi et fullt tilfredsstillende tilbud til de forskerrekutter som søker opptak. I slike tilfeller ville et organisert nordisk samarbeid være i universitetenes interesse. De aktuelle fagområdene vil som regel ikke ha direkte tilknytning til det spesifikt nordiske, men det skulle være unødvendig å peke på at de nordiske land trenger en så god forskerutdanning som mulig i alle fagområder. De enkelte lands ressurser ofte vil være for små til at en slik utdanning kan være på et akseptabelt internasjonalt nivå uten et visst samarbeid.

Et fruktbart samarbeid om konkrete forskningsprosjekt vil ofte måtte vokse naturlig ut av de eksisterende miljøer. Derfor vil det være vesentlig at en eventuell arbeidsgruppe (som skissert i forslagens punkt 3) arbeider i nær forståelse med de relevante vitenskaplige miljøer. I denne forbindelse vil Universitetet i Bergen understreke at aktuelle samarbeidsområder vil være å finne innenfor alle universitetets fakulteter og at det må være en forutsetning at det ved finansiering av prosjekter vises full forståelse for medlemsforslagets ord om at "gemensamma satsningar får göras på området som för dagen inte bedöms kunna ge direkt samhällsnyttiga avkastningar."

¹⁾ Yttrandet avser både medlemsforslag A 583/k om ett forskningspolitiskt samarbete i Norden och A 584/k om stiftande av en nordisk vetenskapsakademi.

Mens Universitetet i Bergen vil støtte et arbeid for et utvidet samarbeid om forskning innen Norden, er det vanskelig å se at spørsmålet om stiftelse av et nordisk vitenskapsakademi har samme interesse. Ifølge forslaget skulle et slikt akademi ha som hovedoppgave å utgi vitenskapelig litteratur av nordisk interesse. Det er vanskelig å se at slik publiseringsvirksomhet krever et nordisk vitenskapsakademi som overbygning. Utgivelse av forskningsresultater vil være et naturlig ledd i det forsknings samarbeid forslag A 583/k tar sikte på og et akademi etter forslag A 584/k skulle dermed være overflødig.

Bergen, 8. august 1980

Ruth Kleppe
Førsteamanuensis

Kjell Sælen
Studiekonsulent

Norges tekniske høgskole (NTH):

Norges tekniske høgskole har med interesse lest medlemsforslag om stiftelse av Nordisk Vitenskapsakademi. Høgskolen finner forslaget meget interessant men vil gjerne kommentere forslagsstillernes uttalelse om at "Akademien skulle kunna ha medlemmar från alla vetenskapsgrenar, kanske dock med undantag av de tekniska vetenskaperna, i likhet med vad som är fallet i de flesta länder."

Norges tekniske høgskole finner at dette synes å være en utmerket anledning til å bringe vitenskap, med helt forskjellig fagbakgrunn, nærmere i kontakt med hverandre og synes nettopp det kan ha spesiell interesse å også la akademiet være åpent for medlemmer med teknisk bakgrunn. Det å utelukke forskere fra et så viktig område som dette bidrar til å opprettholde et skille mellom de forskjellige vitenskapsgrener som Norges tekniske høgskole ikke anser som heldig. Høgskolen ser derfor gjerne at det foreslåtte akademi er åpent for medlemmer fra alle vitenskapsgrener.

Forslaget om Nordisk vitenskapelig skriftserie som kan utgis av akademiet betrakter NTH som meget positivt og tror at det vil være av stor betydning gjennom denne skriftserie at vitenskapsmenn blir kjent med forskningsresultater og forskning som foregår også på andre felt enn det de selv er spesielt interessert i.

Trondheim, 30 juli 1980

Inge Johansen
Rektor

Ida-Marie Wold

Norges handelshøyskole:

Norges handelshøyskole viser til sin uttalelse av i dag vedrørende medlemsforslag A 583/k¹. Høyskolen vil anbefale at videre utredningsarbeid baseres på dette forslag. Den kan ikke anbefale at forslaget om et nordisk vitenskapsakademi taes opp.

Bergen, 2 juli 1980

Gerhard Stolt

Rektor

Hovedkomiteen for norsk forskning:

Hovedkomiteen har mottatt følgende saker fra rådet med anmodning om uttalelse:

- Medlemsforslag A 583/k om et forskningspolitisk samarbeid i Norden
- Medlemsforslag A 588/e om nordisk samarbeid for å fremstille alternative drivstoffer
- Medlemsforslag A 584/k om stiftelse av et nordisk vitenskapsakademi.

Hovedkomiteen mottok i 1979 en henvendelse fra Nordisk Råds sekretariat for nordisk kulturelt samarbeid om økt nordisk samarbeid på områdene

- Framtidsstudier
- Østasieforskning
- Nordisk forskningssamarbeid generelt

De saker som vi nå har fått tilsendt reiser, etter vår oppfatning, tilsvarende spørsmål som de nevnte sakene fra kultursekretariatet, og vi viser derfor til Hovedkomiteens svar til sekretariatet, som legges ved.

I tillegg til det som er sagt i den nevnte uttalelse generelt, er Hovedkomiteens oppfatning av de enkelte sakene denne:

Utgivelse av vitenskapelig litteratur var tidligere en viktig oppgave for vitenskapsakademiene, også i Norge. Denne oppgaven blir idag tatt hånd om av andre organer, i første rekke forlag i samarbeid med forskningsrådene. Det foregår også et aktivt nordisk samarbeid på området. Det kan ikke ses å være behov for et nordisk vitenskapsakademi for dette formål, og det vil neppe være noen formålstjenlig løsning heller.

Oslo, 21 oktober 1980

E. Fjellbirkeland

¹ Se sak A 583/k, s. ■.

Skrivelse till Sekretariatet for nordisk kulturelt samarbeid angående nordisk forskningsamarbete.

I de tilsendte dokumenter er anført som begrunnelse for nordisk samarbeid både hensiktsmessigheten ved slikt samarbeid og det overordnede politiske mål: å fremme den nordiske samhörigheten generelt.

Forskningsamarbeid over landegrensene foregår på forskjellige plan. Det konkrete *prosjektsamarbeid* tas i første rekke hånd om av forskningsmiljøene selv. Forsknings*politisk* samarbeid drives av forskningsinstitusjoner, av forskningsråd og av organer på det administrative og politiske plan.

Begrunnelsen for prosjektsamarbeidet vil i første rekke være hensiktsmessigheten. Den kan vurderes fra et vitenskapelig synspunkt, fra et brukersynspunkt eller fra et mer overordnet politisk synspunkt. Siktemålet fra et vitenskapelig synspunkt vil være å styrke forskningsinnsatsen gjennom større miljøer og samordning av ressurser. Fra brukersynspunkt vil det være å få bedre materiale som grunnlag for praktisk virksomhet og for myndighetene vil behovet for en god utnyttning av ressursene gjøre seg gjeldende, ved siden av den politiske målsetting for å fremme slikt samarbeid generelt. Det forskningspolitiske samarbeid vil dels komme til uttrykk gjennom de konkrete samarbeidsprosjekter, f.eks. som finansieringskilder. Men det vil også gi seg utslag i beslutninger med sikte på bevisst å fremme slikt samarbeid.

For det samarbeidet som er ønsket av hensiktsmessighetsgrunner, enten vitenskapelige eller brukerorienterte, er det i første rekke viktig at det ikke eksisterer hindringer som gjør det vanskeligere å gjennomføre slike prosjekter i et nordisk samarbeid enn innenfor det enkelte land. En del slike hindringer som tidligere vanskeliggjorde samarbeidet i Norden er etterhvert fjernet. Det gjaldt tollbestemmelser, forbud mot å ta apparatur ut av landet, disponering av reisebevilgninger mm. Formelle hindringer av denne karakter synes ikke å spille noen vesentlig rolle lenger. Problemet er i første rekke knyttet til finansieringen av prosjekter, særlig flerårige.

Ettersom det også innenfor de enkelte land er flere finansieringskilder for forskning, skaper spørsmålet om koordinering og bindende tilsagn også problemer innenfor det enkelte land. Den desentraliserte forskningsorganisasjon innenfor det enkelte land gir alternative finansieringsmuligheter for forskningsprosjekter, men skaper også vansker for en koordinering av ressursene med sikte på en rasjonell utnyttning av dem. Disse problemene vil gjøre seg ennå sterkere gjeldende i et nordisk prosjektsamarbeid enn i et samarbeid mellom miljøene i det enkelte land. Det er tross oppdelingen de samme finansieringskilder som er tilgjengelige for alle deltakere innenfor det enkelte land, mens en felles finansiering fra forskjellige land må innpasses i de prosedyrer som følges i de enkelte land.

For forskningsprosjekter som legges opp i samarbeid mellom forskjellige miljøer i det enkelte land, spiller forskningsrådene en viktig rolle som finansieringskilde. Tilsvarende finansieringsorganer på det nordiske plan ville muliggjøre et effektivt nordisk samarbeid og vil antakelig være en forutsetning for en vesentlig økning i dette samarbeidet.

Det er imidlertid etter vår oppfatning vesentlige innvendinger mot en slik

ordning. Den viktigste er at avveiningen mellom den nasjonale prioritering og koordinering og mulighetene for nordisk finansiering kan komme i konflikt. Dette vil særlig gjelde tiltak av betydelig omfang og varighet.

Det er i de tilsendte dokumenter slått til lyd for samarbeid gjennom arbeidsdeling på områder som i det enkelte land er små og perifere. Som eksempler er nevnt tre språkområder. Ut fra den gitte situasjon kan det synes rasjonelt å gjennomføre slik arbeidsdeling. Det er imidlertid også vektige grunner som taler mot. En slik grunn er vanskene med å vinne gehør for nyetablering eller utvidelse av vitenskapelige områder, eller bruksområder, som av de etablerte organer blir oppfattet som perifere. En nordisk samordning gjennom arbeidsdeling vil kunne bidra til å gjøre det ennå vanskeligere enn hittil å utvikle kompetanse og kapasitet på nye områder, og dermed svekke tilpasningsevnen i forskningsapparatet. De tre språkområdene som er nevnt er klare eksempler på dette. De er som vitenskapelige områder små og perifere samtidig som de representerer dominerende faktorer i verdensutviklingen.

Rasjonell utnytting av naturressurser og fellesfinansiering av særlig kostbare institusjoner eller instrumenter kan være argumenter for nordisk samarbeid. Her kommer imidlertid inn spørsmålet om samarbeid også med andre land. Norden kan være en egnet region for slikt samarbeid, enten alene eller innenfor et videre samarbeid. Dette vil i første rekke gjelde brukerorientert forskning. Innenfor grunnforskningen vil samarbeidspartnere peke seg ut på andre kriterier.

Nordisk samarbeid gjennom arbeidsdeling vil antakelig ha mest for seg på områder hvor det vil være av betydning å sammenlikne resultatene fra de enkelte land, f. eks. undersøkelser over helsespørsmål, sosialpolitikk, utdanningspolitikk, områdeplanlegging osv. En systematisk samkjøring av forskningen på disse områder i de enkelte land burde kunne øke effektiviteten av de ressurser som anvendes. Også på disse områder støter en imidlertid på problemet med mangelfulle koordineringsmuligheter innenfor det enkelte land.

Det er nevnt i dokumentene at forskningen er et vel egnet område til å fremme generelt det nordiske samarbeidet, bl. a. fordi området er "fjernt fra de politiske beslutningsprosesser og potensielle konfliktområder". Hovedkomiteen er i tvil om forskningens egnethet for dette. I alle fall den forskning som er fjernt fra de politiske beslutningsprosesser berører relativt få personer, som dessuten må antas å være svært fortrolige med et internasjonalt tenkesett. Det er dessuten behov for å involvere forskningspolitikken sterkere i den allmenne politikk. Det kan derfor synes å være behov for å fremme samarbeidet nettopp der hvor både beslutningsprosesser og potensielle konfliktområder berøres. Betydningen av en dialog mellom landene på slike områder ville kunne være større også for den allmenne nordiske samhörigheten, enn de mer fjerne vitenskapelige fagområder.

Tross de innvendinger som er nevnt ovenfor, mener Hovedkomiteen at det nordiske samarbeidet i forskning bør søkes utviklet videre, både fordi det kan være forskningspolitisk hensiktsmessig og fordi det er i samsvar med et uttalt ønske fra de enkelte lands politiske myndigheter.

Nordisk forskningssamarbeid bør i første rekke søkes utviklet på områder hvor forskningen tar sikte på klarlegging av forhold som er sammenliknbare i de nordiske land, altså brukerorientert forskning. For slik forskning bør det finnes finansieringskilder som disponeres av nordiske organer. Disse kilder bør imidlertid i første rekke brukes til å utarbeide

planer for gjennomføringen av de enkelte tiltak. I alle fall for tiltak av betydelig omfang og varighet, bør finansieringen av selve prosjektene koordineres med den nasjonale forskningsprioritering i deltakerlandene. Dette vil kreve en grundig planlegging og forhandlingskapasitet i de nordiske organer, som må organiseres og gis ressurser som muliggjør en slik oppgave. Dette skulle også kunne gjøre det mulig å unngå en alt for tidkrevende prosedyre, når planene forelå.

Også for samarbeid med sikte på en rasjonell nyttiggjøring av naturressurser eller kostbare utstyrsenheter ville et nordisk finansiert planleggingsarbeid være hensiktsmessig.

Når det gjelder de konkrete forslag om samarbeid i framtidsforskning og i østasiatisk forskning, mener Hovedkomiteen at også disse bør gjøres til gjenstand for den prosedyre som er foreslått, dvs. at det bør utarbeides mer konkrete og langsiktige planer for virksomheten, både i det enkelte land og for et nordisk samarbeid og eventuell arbeidsdeling, før konkrete forskningsprosjekter settes igang basert på nordisk samarbeid i finansiering eller på annen måte.

Finansieringen av de nordiske organer og planleggingsarbeidet bør skje gjennom årlige bevilgninger. Det bør ikke legges opp til noe forskningsfond, men bevilgninger bør gjøres overførbare på linje med den ordning forskningsrådene har i Norge.

Oslo, 14 august 1979

K. Dahl Jacobsen

E. Fjellbirkeland

Norges almenvitenskapelige forskningsråd (NAVF):

Det foregår allerede et betydelig samarbeid mellom nordiske forskere og de organisasjoner som ivaretar forskningen i de enkelte land. De nordiske samarbeidsnemndene mellom forskningsrådene og NORDFORSK er eksempler på dette. Blant annet de nordiske publiseringsnemndene er viktige samarbeidsorganer for forskningsrådene og har utført et betydelig arbeid for å samordne og lette nordiske vitenskapelige publikasjoner.

De nordiske land deltar også i European Science Foundation, som ventes å bli et viktig europeisk samarbeidsorgan.

På denne bakgrunn kan NAVF for sin del ikke se at det er behov for ytterligere formelle samarbeidsorganer på nordisk plan.

Oslo, 27 juni 1980

Anders Omholt

Jorun Thorbjørnsrud

Norges almenvitenskapelige forskningsråd, Rådet för humanistisk forskning (RHF):

— — — Av forslaget synes å fremgå at det dels er tale om et honorært organ, dels om et organ for publisering av en vitenskapelig, nordisk skriftserie. Akademiets administrasjon er tenkt å bestå av et presidium og én sekretær.

Faremomentene ved en selvsupplerende medlemsstokk er åpenbare. Det er vanskelig for yngre forskere, opposisjonelle forskere, kvinner og ansatte ved provinsuniversitetene å oppnå den slags anerkjennelse som her skal legges til grunn.

Hvis det i opprettelsen av et slikt akademi hadde ligget en garanti for at det i Norden som helhet ble bevilget mer penger til trykning av vitenskapelige arbeider enn det som nå et tilfelle, ville det være naturlig å støtte forslaget. RHF er imidlertid redd for at denne forutsetningen brister og frykter at den foreslåtte ordning bare vil medføre et fordyrende mellomledd.

I dag finansieres den vitenskapelige publisering i Norden av forskningsrådene og av en del fonds (som f. eks. Carlsbergfondet). Forskningsrådenes nordiske publiseringsnemnder (NOP) forsøker å samordne og rasjonalisere tidsskriftsutgivelsene i Norden, mens monografier vesentlig finansieres nasjonalt. Det er grunn til å tro at opprettelsen av en nordisk skriftserie redigert av et nordisk vitenskapsakademi hverken ville forenkle, forbedre eller gjøre utgivelsen av vitenskapelig litteratur i Norden billigere. At de arbeider som skulle publiseres i en slike serie også skal ha nordisk interesse, medfører dertil et kompliserende vurderingskriterium i tillegg til den rent vitenskapelige vurdering.

Skal den påtenkte skriftserien omfatte et bredt fagspektrum, er det likeledes grunn til å frykte at administrasjonen vil bli for liten. Endelig ville en slik ordning frata de eksisterende publiseringsnemnder deres nåværende arbeidsoppgaver.

RHF finner ikke å kunne støtte forslag slik det nå foreligger.

Oslo i august 1980

(Ej sign.)

Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd:

Det foreslåtte vitenskapsakademi forutsettes å kunne ha medlemmer fra de fleste vitenskapsgrener, kanskje med unntak av de tekniske vitenskapene. En hovedoppgave for akademiet er forutsatt å være utgivelse av vitenskapelig litteratur av nordisk interesse.

NTNF er et forskningsråd for i første rekke anvendt forskning med formål å fremme den tekniske og dermed sammenhengende forskning til gagn for norsk nærings- og samfunnsliv. NTNF finner at virkeområdet for det påtenkte akademi i det vesentlige ligger utenfor NTNFs virkeområde. NTNF ser derfor ikke noe spesielt behov for etablering av et nordisk vitenskapsakademi og antar at behovet for publikasjon av vitenskapelige resultater av nordisk interesse vil kunne dekket tilfredsstillende på annen måte.

Oslo, 17. september 1980

For Norges teknisk-naturvitenskapelige
forskningsråd

Tore Tysland
Ass. direktør

Det norske videnskaps-akademi:

Akademiet vil innledningsvis anføre at det allerede i lengre tid har eksistert et nært, tillitsfullt og fruktbringende samarbeid på forskjellige felles interesseområder mellom de nordiske vitenskapsakademier. Siden 1973 har det således vært holdt regelmessige nordiske akademimøter; det 6. ble holdt 18.8.1980 i Reykjavík.

Dette samarbeid har blant annet ledet til at det er skapt felles nordiske tidsskrifter, så som PHYSICA SCRIPTA der alle 5 nordiske land tar del, samt ZOOLOGICA SCRIPTA som foreløpig er et svensk/norsk foretagende. De nordiske akademier samarbeider også om Kungl. Svenska Vetenskapsakademiens internasjonale miljøforskningstidsskrift AMBIO. Tre felles vitenskapelige symposier har vært holdt i 1970-årene med støtte fra Nordisk Kulturfond. Disse var viet henholdsvis genetikk, geomedisin og arkeologi.

I betydelig utstrekning har man også drøftet forskningspolitiske spørsmål og funnet stor samstemmighet om disse. Blant annet har man trukket opp felles retningslinjer for forholdet til de Øst-europeiske vitenskapsakademiene. Som et av de siste eksempler kan nevnes at man har drøftet i fellesskap det ovennevnte medlemsforslag samt medlemsforslaget A 583/k om forskningspolitisk samarbeid i Norden. Det var fullstendig enighet om stillingen til disse. Et annet praktisk og økonomisk resultat av samarbeidet er at vi ofte har felles representasjon ved internasjonale møter.

Samarbeidet mellom de nordiske vitenskapsakademiene har i de senere år fått en stadig bredere basis som et ledd i en målbevisst søken etter mer intensivt forskningssamarbeid.

Meget av intensjonen i medlemsforslaget om stiftelse av et nordisk vitenskapsakademi er således allerede realisert gjennom det eksisterende samarbeid mellom vitenskapsakademiene i Norden, og ved de eksempler vi har nevnt ovenfor. Vårt Akademi, og de øvrige nordiske vitenskapsakademier, er derfor av ovennevnte grunner sterkt tvilsomme til opprettelsen av et særskilt nordisk vitenskapsakademi. Ifølge forslaget skal hovedoppgaven være å utgi vitenskapelig litteratur av nordisk interesse, og dette synes vi likeledes allerede er virkeliggjort, for eksempel gjennom initiativ innen nordiske, vitenskapelige foreninger, innen rammen for det nordiske akademisamarbeid og gjennom de nordiske naturvitenskapelige forskningsråds felles publiseringsnemnd. Tanken om en "almenvitenskapelig nordisk skriftserie" synes for oss ikke å være i tråd med den tendens som er tydelig i utviklingen av de vitenskapelige tidsskrifter, og som fører til tidsskrifter med et mer homogent faglig innhold.

Til slutt vil vi gjerne føye til at vi hverken finner kriteriene for innvalg i det foreslåtte vitenskapsakademi eller fremgangsmåten for utnevning til dette akseptable. Under henvisning til det vi har anført, må vi fraråde at forslaget blir vedtatt.

Oslo, 22. september 1980

Det norske videnskaps-akademi

Jul Låg

Preses

Arne Semb-Johansson

Generalsekretær

Sverige

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ):

Som anført i forslaget utges inom vissa vetenskapsområden gemensamma nordiska tidsskrifter eller acta-serier. Den föreslagna nordiska vetenskapsakademien skulle ha till huvuduppgift att utge vetenskaplig litteratur. I forslaget anges inte någon inriktning av akademins verksamhet mot speciella forskningsområden utan endast avgränsningen att publiceringsverksamheten skulle gälla forskningsresultat av nordiskt intresse.

Enligt UHÄ:s uppfattning torde forskare i allmänhet föredra att publicera sina resultat i väl etablerade tidsskrifter och skriftserier inriktade mot olika specialområden, eftersom de här bäst når de kontakter med andra forskare som de eftersträvar. Härigenom gynnas granskningen av resultaten inom det internationella vetenskapssamhället.

UHÄ anser det därför önskvärt att man närmare söker precisera vilka forskningsområden eller vilka typer av forskningsresultat som skulle kunna tillgodoses med den verksamhet som diskuteras i förslaget. UHÄ bedömer att ett selektivt stöd till eventuella ur publiceringssynpunkt eftersatta områden kan förväntas ge bättre effekt än den mer brett upplagda publiceringsverksamhet som föreslagits.

Ett eventuellt stöd på nordisk bas till sådana eftersatta områden bör enligt UHÄ:s bedömning kunna administreras inom ramen för det existerande samarbetet mellan forskningsråd och befintliga akademier i de nordiska länderna.

Stockholm den 25 augusti 1980

Erland Ringborg

Göran Zetterblom

Forskningsrådsnämnden (FRN):¹

Som ett redskap för ökat nordiskt forskningssamarbete kan FRN inte se att en akademi enligt de antydda riktlinjerna är ändamålsenlig. Det nordiska samarbetet på tidskriftsområdet är under bl. a. forskningsrådets ledning tämligen väl utvecklat och ytterligare åtgärder härför syns inte f. n. vara de mest angelägna. Forskningsrådsnämnden avstyrker förslaget om inrättandet av en nordisk forskningsakademi.

I medlemsförslag A 583/k föreslås ett ökat nordiskt forskningssamarbete i forskarutbildning och konkreta projekt och föreslås att en fond för finansiering av nordiskt forskningssamarbete inrättas.

FRN har i samband med utredningsarbete inom ramen för det nordiska kultursamarbetets verksamhet framhållit att inrättandet av en nordisk forskningsfond bör vara ett huvudalternativ vid strävandena att uppnå ökat nordiskt forskningssamarbete. Sådant arbete pågår såväl inom en av nordiska ministerrådet på initiativ av de nordiska statsministrarna tillsatt särskild arbetsgrupp (Eko-forsk) för dessa frågor som inom nordiska rådgivande kommittén för forskning (RKF). RKF har för sin del föreslagit inrättandet av en fond och frågan bearbetas nu vidare av Eko-forsk.

Forskningsrådsnämnden vill för sin del starkt understryka behovet av ökat nordiskt forskningssamarbete. En nordisk forskningsfond är därvid ett alternativ som bör övervägas som komplement till existerande samarbetsformer. Det bör emellertid understrykas att en sådan fond inte kan

¹ Yttrandet avser medlemsförslagen A 583/k om forskningspolitiskt samarbete i Norden och A584/k om stiftande av en nordisk vetenskapsakademi.

ersätta nationellt disponerade forskningsmedel utan förutsätter tillskott av nya resurser.

Stockholm den 18 september 1980

Ingemar Mundebo

Hans Landberg

Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR):

Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) avstyrker förslaget om utredning av möjligheterna att upprätta en nordisk vetenskapsakademi med huvuduppgift att utge vetenskaplig litteratur av nordiskt intresse. Enligt HSFR:s mening är termen akademi missvisande och det finns f. n. inget behov av en "paraplyorganisation" för det ändamål som anges i medlemsförslaget. Det nordiska samarbetet löper smidigt inom ramen för de nordiska samarbetsnämnder, i vars arbete HSFR deltar (nordiska samarbetsnämnden för humanistisk forskning, NOS-H, och nordiska samarbetsnämnden för samhällsforskning, NOS-S).

Stockholm den 13 juni 1980

För humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet

Kerstin Sönnerlind

Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien:

Sak A 584/k om stiftande av en nordisk vetenskapsakademi har varit föremål för överläggning vid de nordiska vetenskapsakademiernas sjätte möte i Reykjavík den 18 augusti 1980. Akademierna enades därvid om att framföra vissa gemensamma synpunkter på förslaget. I anledning härav får Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien anföra följande.

Det är angeläget att stödja det vetenskapliga arbetet och de vetenskapliga kontakterna inom Norden. Förslaget innebär en markering av detta i största allmänhet. Därjämte skulle den tilltänkta akademien enligt förslagsställarna främst ha till uppgift att publicera nordisk vetenskaplig litteratur.

Vetenskapsakademierna i Norden har redan ett fast organiserat samarbete. Inom ramen för detta ombesörjs regelbundet de uppgifter som den föreslagna nya akademien skulle kunna få. Här diskuteras och planläggs sålunda samarbete inom Norden, t. ex. i form av forskningsprojekt eller gemensamma vetenskapliga symposier. Här bevakas och samordnas nordiska intressen i förhållande till skilda internationella vetenskapliga organ.

Och här behandlas fortlöpande frågor rörande nordiskt vetenskapligt publiceringssamarbete – alltså den aktivitet som förslagsställarna tänkt sig som den nya akademiens främsta uppgift.

Tilläggas bör, att även forskningsråden i Norden har ett etablerat samarbete i publiceringsfrågor, särskilt då det gäller periodiska skrifter.

Förslagsställarna påpekar med rätta att det i samtliga nordiska länder blivit allt svårare för forskarna att få sina resultat publicerade. Detta beror dock inte på att det skulle saknas kanaler för spridning av nordisk vetenskaplig litteratur – samtliga vetenskapsakademier har skriftserier med utgivning på världsspråken i syfte att nå en internationell forskarkrets. Svårigheterna betingas i stället väsentligen av de våldsamt stegrade tryckningskostnaderna. Den åtgärd som snabbast och effektivast skulle förbättra läget, vore därför ökade medel för publiceringsändamål till forskningsråden i de skilda nordiska länderna, liksom till vetenskapsakademierna. För ett gemensamt utnyttjande finns det redan, som ovan framhållits, erforderliga organ.

Med hänsyn till de omständigheter som här berörts finner Vitterhetsakademien det knappast troligt att den föreslagna nya nordiska vetenskapsakademien skulle komma att ge ett tillskott av nämnvärd betydelse till det nordiska vetenskapliga samarbete som redan existerar, även på akademivivå. Skulle ytterligare medel kunna satsas på främjande av nordiskt vetenskapligt samarbete, vilket vore högst tacknämligt, skulle dessa otvivelaktigt komma till den största nyttan, om de tillfördes forskningsråden och vetenskapsakademierna i de nordiska länderna för att förstärka deras gemensamma företag.

Stockholm den 28 augusti 1980

För Vitterhetsakademien

Örjan Lindberger

Ingenjörsvetenskapsakademien har i skrivelse den 16 september 1980 förklarat sig avstå från yttrande i anledning av medlemsförslaget.

Medlemsförslag

om stöd till unga nordiska författare

(Väckt av Aimo Ajo, Kjell Magne Bondevik, Árni Gunnarsson, Elsi Hetemäki-Olander, Inger Hirvelä, Gunnel Jonäng, Lauri Palmunen och Marjatta Väänänen)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska föfattarrådet hänvisar i skrivelsen den 24 juni 1980 till yttranden från föfattarrådets medlemsorganisationer (se nedan).

Danmark

Ministeriet for kulturelle anliggender:

Ud over de i forslaget nævnte støtteordninger kan desuden nævnes de eksisterende rejsestipendier til nordiske forfattere, som finansieres på nationalt plan i de 5 nordiske lande. Fra dansk side støttes unge forfattere gennem statens kunstfond også i form af rejselegater inden for de almindelige bestemmelser for fonden.

Ministeriet har ikke noget kendskab til behovet for at oprette en ny nordisk støtteordning og har herudover ingen bemærkninger til forslaget, udover at dette må forventes at kræve forøgede bevillinger på det fællesnordiske budget.

Forslaget henhører ikke under undervisningsministeriets sagsområde, men en genpart af denne skrivelse er sendt til undervisningsministeriet til orientering.

København, den 8. september 1980

P. m. v.

O. Perch-Nielsen

Karen Munk Christensen
Fuldmægtig

Fondet for dansk-norsk Samarbejde, Schæffergården:

— — — oplyses at Fondet for dansk-norsk Samarbejde i henhold til sine statutter gennem 30 år har ydet støtte til danske og norske forfattere, herunder også unge forfattere. Støtten gives i form af opholdsstipendier på henholdsvis Lysebu og Schæffergården og består i at stipendiaterne betaler for tiden 60 kr. pr. døgn for fuld kost og logi, hvilket er 20 % af den ordinære pris.

Fondet vil naturligvis også i fremtiden på denne måde give støtte også til unge forfattere, men stipendierne har hidtil været på højst én måned oftest derunder. Længere stipendier vanskeliggøres af, at over halvdelen af de to institutioners virksomhed optages af en for økonomien nødvendig forretningsvirksomhed (kurser og kongresser), som i reglen skifter hvcr uge, og som ofte beslaglægger hele virksomheden. Disse forretningskurser be-
stilles ca 1/2 år i forvejen. Det må på samme baggrund betvivles om det rigtige miljø og den rette ro er til stede for egentligt skabende arbejde.

En væsentlig del af de forfattere som får stipendium på de to institutio-
ner bruger opholdet til at samle materiale eller til renskrivning.

Gentofte, den 25. august 1980

Fondet for dansk-norsk Samarbejde

Aksel Heltoft
Generalsekretær

Finland

Statens litteraturkommission¹:

Statens litteraturkommission finner stipendieordningen för unga förfat-
tare mycket önskvärd. Enligt kommissionen bör man se till att den nya
ordningen inte påverkar redan existerande stödordningar.

Den föreslagna stipendietiden på tre månader kan i många fall vara för
lång. Kommissionen finner det önskvärt att stödet utformas som 1–3
månaders stipendier i projekt- och seminarieform. Vartannat år kunde

¹ Yttrandet översatt från finska.

stödet ges till olika litteraturgrenar (t. ex. till dem som skriver för elektroniska media, till barn- och ungdomsförfattare, lyriker etc.)

Helsingfors den 20 augusti 1980

Mirjam Polkunen

Ordförande

Irja Rane-Peltola

Sekreterare

Ålands landskapsstyrelse meddelar i skrivelse av den 17 juni 1980 att man stödjer medlemsförslaget.

Suomen kirjailijaliitto (Finlands författarförbund r. f.) har i skrivelse den 26 augusti 1980 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget och önskar att den föreslagna stipendieordningen upprättas.

Finlands svenska författareförening r. f.:

— — — och stöder gärna principiellt förslagsställarnas strävan att trygga unga nordiska författares arbetsmöjligheter. Med bestörtning konstaterar vi dock samtidigt att anslaget för nordiska författarkurser på Biskops-Arnö ser ut att utebli för 1981, vilket i så fall drabbar bl. a. den nordiska debutantkursen som i särskilt hög grad fungerat som forum för just unga författare. Då styrelsen betraktar de mångårigt inarbetade kurserna på Biskops-Arnö som en värdefull nordisk kulturinstitution, framstår det i detta skede som angelägnare att säkra deras fortbestånd än att upprätta nya stipendiesystem. När de nuvarande nordiska stödordningarnas kontinuitet är tryggad tar styrelsen gärna ställning till utvidgningar av dem.

Helsingfors den 20 augusti 1980

Finlands svenska författareförening r. f.

Claes Andersson

Ordförande

Mette Jensen-Sundholm

Sekreterare

Pohjola-Nordens ungdomsförbund r. f.:

Ungdomsförbundet önskar inledningsvis uttrycka sin uppskattning över att man i Nordiska rådet har väckt ett medlemsförslag om att stöda unga nordiska författare. Just nu finns det inte något betydelsefullt litteraturpris

som utdelas till unga författare. Att i dag få erkännande innebär i praktiken det, att den unge författaren måste uppnå samma nivå som vuxenförfattarna, vilket för de unga och ännu oerfarna är mycket svårt. Vi anser, att stödandet av de unga författarna befrämjar de nordiska kultursträvandena.

I Nordiska rådets förslag hänvisas till det i Reykjavík av Pohjola-Nordens ungdomsförbund gjorda förslaget i samma fråga. Vi vill i detta sammanhang offentliggöra några av de tankar vilka ledde till att ungdomsförbundet gjorde förslaget. Vår tanke är, att man på detta sätt skulle öka inslaget av de unga författarnas böcker på marknaderna. Strävan är att få nordisk litteratur skriven av de unga författarna översatt till de nordiska språken och distribuerad till grannländerna på ett bättre sätt än för närvarande. För tillfället finns i t. ex. finska bokhandlar ett ytterst litet urval av verk av de andra nordiska ländernas unga författare.

Verk av en ung, på ett betydelsefullt sätt belönad författare, som fått uppmärksamhet och erkännande, skulle öka förläggarnas intresse och få dem att mer än förut börja översätta unga författares verk till grannspråken. Avsikten med priset är också att, genom ett utökat bokurval, ge läsarna ännu bättre kunskap om grannländerna och deras kulturtraditioner. Den unga har just nu svårt att i sitt hemland finna litteratur skriven av unga författare i andra nordiska länder.

Den offentliga publiciteten ökar allmänhetens intresse för den unga författarens verk, och det bästa erkännandet för författaren är att efterfrågan på hans verk ökar.

Det pris som beviljas behöver inte vara ett penningpris, utan ett stöd i form av ett stipendium kunde till och med vara ett bättre alternativ, eftersom den unga författaren då bättre kan stifta bekantskap med de olika kulturerna i Norden. Ett dylikt stipendium måste dock täcka den unga författarens alla levnadsomkostnader under den ifrågavarande stipendieperioden, ty han har i regel inte egna medel för detta ändamål.

Stipendieordningens syfte är inte enligt vår åsikt att stöda enbart ett fåtal unga författare utan snarare att öka både förläggarnas och läsarnas intresse för de ungas nordiska litteratur. Viktig är således publiciteten som stipendieordningen medför. För att priset bäst skulle fylla den uppgift som ovan angivits, måste det delas ut i ett lika viktigt forum som det där Nordiska rådets litteraturpris tillkännages. På basen av det ovan framförda ger Pohjola-Nordens ungdomsförbund r. f. sitt förbehållslösa stöd åt den i medlemsförslaget nämnda stipendieordningen.

Helsingfors den 29 augusti 1980

Anneli Jäätteenmäki

Ordförande

Kari Salo

Förbundssekreterare

Suomen näytelmäkirjailijaliitto — Finlands dramatikerförbund r. y.:

Förbundet är ytterst positivt inställt till allt stöd åt unga författare. Enligt vår uppfattning vore det stipendiesystem, som omnämns i medlemsförslaget, en riktig åtgärd för att skapa kontakter mellan de nordiska länderna.

Härvid borde även dramatikerna beaktas. De blir ofta bortglömda då stipendier och annat stöd beviljas. Vidgandet av deras horisont är för dem synnerligen viktigt, eftersom t. ex. spridandet av finländsk dramatik till de övriga nordiska länderna vore viktigt men kanaler för en sådan spridning oftast saknas.

Vi stöder således varmt det förslagna stipendiesystemet.

Helsingfors den 10 september 1980

Suomen näytelmäkirjailijaliitto
Finlands dramatikerförbund r. y.

Inkeri Kilpinen
Ordförande

Kaiju Sareva
Sekreterare

Finlands svenska ungdomsförbund r. f. (FSU):

Finlands svenska ungdomsförbund r. f. vill för sin del varmt stöda förslaget om inrättande av en stipendieordning för unga författare i Norden. En dylik stipendieordning skulle vara ett utmärkt sätt, att göra nordisk ungdomslitteratur känd i de olika nordiska länderna.

Finlands svenska ungdomsförbund anser att priset bör utdelas helst åt en författare, som är under 25 år eller högst 30 år. Priset kan utdelas för den produktion, som han/hon redan har åstadkommit, antingen hans/hennes första verk eller flere publikationer.

FSU finner initiativtagarnas förslag om stipendieordning, som skulle möjliggöra vistelser vid olika nordiska institutioner såsom Nordens hus i Reykjavik etc. utmärkt och förenar sig i uppfattningen om att ett direkt penningpris inte är att föredra.

Utdelningen kunde ske årligen i samband med Nordiska rådets session. Nomineringen av kandidaterna och beslut om vem som blir delaktig av stipendieordningen årligen kan ske enligt samma principer, som vid utdelandet av det nuvarande litteraturpriset.

Finlands svenska ungdomsförbund vill slutligen för sin egen del framhålla behovet av att speciellt uppmärksamma olika minoritetskulturer i Nor-

den også når det gjelder de unga författarna. Dessa befinner sig ju i den svåraste situationen.

Helsingfors i september 1980

Erik Häggman
Verksamhetsledare

Norge

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Kirke- og undervisningsdepartementet har sendt forslaget til orientering og eventuell uttalelse til følgende organisasjoner og institusjoner: Ungdomslitteraturens forfatterlag, Norsk forfattersentrum, Norsk kuratorium for barne- og ungdomsbøker, Statens bibliotektilsyn og Norsk litteraturkritikerlag.

Uttalelser er kommet inn fra Norsk forfattersentrum og Statens bibliotektilsyn (*se nedan*).

I likhet med disse institusjonene vil Kirke- og undervisningsdepartementet støtte forslaget om en stipendordning for unge nordiske forfattere. Vi vil i tilfelle se det som en fordel om utdelingen av stipend kan foregå i nordisk regi, og vi antar at det i så fall vil være mulig å finne fram til rimelige kvarteringsordninger f. eks. ved de nordiske konferansestedene.

Et opphold på tre måneder kan synes kort, men vi går ut fra at dette ikke er ment som noen absolutt øvre grense.

Oslo, 9. oktober 1980

Etter fullmakt

Olav Hove

Olav Nyhamar

Norsk kulturråd:

Norsk kulturråd vil støtte forslaget om å utvide det nordiske arbeidet for litteratur med en ny stipendordning for unge nordiske forfattere. Unge forfattere kan få utbytte av studieopphold i de andre nordiske land på flere måter. Oppholdet vil gi en generell kjennskap til det andre landet, noe som er verdifullt i seg selv. Oppholdet vil gjøre stipendiaten kjent med en kultur som er nær beslektet med hans/hennes egen kultur, men som også er fremmed og annerledes. Et slikt spenningsforhold kan gi verdifulle impulser. Viktigst er selvfølgelig de litterære impulsene stipendiaten vil få og gi.

Det vil styrke den gjensidige kjennskapen til de nordiske landenes litteratur.

I forslaget er kursene for nordiske forfattere på Biskops-Arnö nevnt. Etter det vi kjenner til, har kursene vært svært vellykkete. Særlig blir debutantkursene trukket fram. På samme måten blir de praktiske kursene ved "Litteraturskolan" regnet som verdifulle. På disse kursene arbeider deltakerne med konkrete tekster, analyserer og diskuterer dem. Det kan være kurser i å skrive for TV osv. Norsk kulturråd mener at disse verdifulle erfaringene bør være med i planleggingen av en ny stipendordning.

Det er nevnt i det foreliggende forslaget at stipendoppholdene kan være på tre måneder. Kulturrådet mener at vertslandet bør ha plikt til å sørge for at stipendiaten får størst mulig utbytte av oppholdet. Antydningssvis kan det dreie seg om hjelp til besøk i radio og TV, besøk i forlag, forfatterforeninger eller besøk på skoler, i bedrifter, organisasjoner o. l. etter stipendiatens ønske. Det bør også være mulig for stipendiaten å følge forelesninger og seminarer på universiteter og høyskoler for på den måten å bli kjent med vedkommende lands litteratur og litteraturhistorie. Kulturrådet finner det ikke riktig her å legge fram noen faste forslag, men bare antyde noen retninger det er mulig å arbeide i.

Forslaget nevner at man kan arbeide for at nordiske institusjoner stiller til rådighet lokaler for forfatteren til å bo og arbeide i. Det er viktig at vertskapsforpliktelser legges et bestemt sted. Kulturrådet kunne forslagsvis tenke seg at dette ansvaret legges hos styrene for de nordiske samarbeidsfondene. Det er også mulig å legge ansvaret i de respektive kultur-/undervisningsdepartementene, hos forfatterforeningene eller de lokale avdelingene av Foreningen Norden, men hvis man har ansvaret for bolig, kan det være naturlig også å være vertskap. Utdelingen av stipendiene bør administreres av det nordiske kultursekretariatet i København slik at man er sikret full gjensidighet i ordningen.

Norsk kulturråd håper at dette medlemsforslaget kan bli vedtatt og at det kan settes ut i livet på en måte som gjør stipendene mest mulig verdifulle for unge nordiske forfattere.

Oslo, 20. juni 1980

For Norsk kulturråd

Edvard Beyer

Åsmund Oftedal

Statens bibliotektilsyn:

Statens bibliotektilsyn ser positivt på tanken om en stipendieordning som gir yngre nordiske forfattere mulighet til opphold i nabolandene. En må likevel meddele at en har liten tro på at den foreslåtte ordning vil kunne

skape en nordisk referenseramme for yngre forfatteres litterære produksjon. Et slikt opphold må være av betydelig lengre varighet enn tre måneder hvis hensikten skal oppnås. Det er vel også et spørsmål om ikke opphold andre steder enn ved "de nordiske hus" vil gi bedre utbytte, målsettingen tatt i betraktning.

En vil også i denne forbindelse poengtere betydningen av å utvide kjennskapen til nabolandenes litteratur i de nordiske land. Vårt inntrykk er f. eks. etter det nordiske bibliotekmøtet i Stockholm d. å. at en i vårt land har en mer bevisst holdning i disse spørsmål. En kan her bl. a. vise til den bevilgning som gis over statsbudsjettets bibliotekkapittel til innkjøp av nabolandenes litteratur på originalspråket. Denne bevilgning har hatt stor betydning for folkebibliotekenes tilbud av nordiske skjønnlitterære bøker.

En tilsvarende bevilgning i våre naboland vil stimulere til økt interesse for det som utgis i de andre land og indirekte ha betydning også for de yngre forfatteres arbeidsvilkår.

Oslo, 3. september 1980

Else Granheim
Bibliotekdirektør

Inge Hasselberg

Den norske forfatterforening:

Styret vil først bemerke at forslagsstillerne synes å ha glemt at det fra hvert av de fem nordiske land utdeles fire reisestipend årlig til forfattere, som bidrag til reise til og opphold i ett av de andre nordiske landene. Disse stipendene ble opprettet med virkning fra 1970 etter et medlemsforslag til Nordisk Råd og er ment som en kompensasjon for biblioteksutlån i nabolandene. Stipendene har ingen aldersbegrensning og kan derfor søkes av og tildeles også unge forfattere.

Forøvrig vil styret støtte det foreliggende forslag, især dersom de nevnte nordiske institusjoner eller andre tilsvarende kan forventes å samarbeide om ordningen, slik at oppholdet kan bli til virkelig nytte for de unge forfatterne.

Styret tar forbehold om at en slik ny stipendordning må komme i tillegg til, ikke til fortregning for, allerede eksisterende støtteordninger. Styret tenker da særlig på de nordiske forfatterkurser som årlig arrangeres i samarbeid mellom Nordisk Forfatterråd og Föreningen Nordens Institut, Biskops-Arnø. Til disse kursene kommer det både eldre og yngre forfat-

tere, og vi vil spesielt fremheve det årlige Debutantkurset som er et enestående tilbud til de helt nye forfattere.

Oslo, 24. juni 1980

Camilla Carlson
Styreformann

Norsk forfattersentrum:

Norsk forfattersentrum vil få uttrykke sin uforbeholdne støtte til forslaget om en stipendieordning til fordel for yngre nordiske forfattere. Det er åpenbart riktig som forslagsstillerne hevder at forfattere som befinner seg i begynnelsen av sin karriere ikke i tilstrekkelig grad nyter godt av de nåværende nordiske støtteordninger. Likeledes deler vi forslagsstillernes skepsis til tanken om en særskilt pris for unge forfattere.

Oslo, 14. august 1980

For Norsk forfattersentrum

Terje Johanssen
Styreformann

Svenskhemmet Voksenåsen A/S:

Tanken att utöka möjligheterna för unga nordiska författare till stipendievistelser i grannländerna är i och för sig sympatisk. Det bör dock påpekas, att viss stipendiering redan sker genom olika existerande fonder. Sålunda är en del av Svensk-norska samarbetsfondens medel avsatta för s.k. Voksenås-stipendier vilket innebär fri vistelse för svenskar på Svenskhemmet Voksenåsen under kortare perioder, vanligen 1–3 veckor. Stipendierna är öppna för alla kategorier sökande. Bland dem som får stipendium ur fonden är också yngre författare. Författare från andra nordiska länder än Sverige kan också bo på Voksenåsen men kostnaderna för vistelsen måste då bestridas på annat sätt än genom Svensk-norska samarbetsfonden.

Oslo den 29 augusti 1980

Per-Axel Hildeman
Sekreterare i Svenskhemmet
Voksenåsens representantskap

Sverige

Kulturrådet:

Ungdomens nordiska råd har under ett seminarium i Reykjavík den 2 mars 1980 framhållit vikten av att yngre nordiska författare ges möjligheter till stöd för sitt författarskap. Idag existerar på nordisk basis stöd till litteratur i form av litteraturpris, översättningsstöd till grannlandslitteratur och stöd till nordiska författarkurser.

Ungdomens nordiska råd menar emellertid att dessa insatser i mycket ringa omfattning kommer unga, ännu ej etablerade författare till godo. Nordiska rådet delar denna uppfattning och rekommenderar en stipendieordning med vars hjälp unga författare skulle ges tillfälle att under en period av förslagsvis tre månader visats i ett nordiskt grannland och därigenom få möjlighet att skapa sig en nordisk referensram för sitt vidare författarskap. Bostad och arbetslokal skulle författaren lämpligen kunna erhålla på någon av de befintliga nordiska institutionerna (Nordens Hus i Reykjavík, Nordens Hus i Tórshavn, Biskops Arnö, Schaffergården, Voksenåsen, Hanaholmen).

Statens kulturråd ställer sig positiv till förslaget om en utökning av stödet till det nordiska litteratursamarbetet. En sådan utökning kan naturligtvis ske på olika sätt. Inte minst torde arbetet med att sprida kunskap om och intresse för nordisk litteratur behöva intensifieras. Särskilt i Sverige är detta en central uppgift. Emellertid är det av vikt att också författarkontakterna inom Norden hålls levande. De unga, oetablerade författarna får härvidlag inte lämnas utanför.

En stipendieordning som gynnar de unga författarna och ger dem tillfälle att i ett nordiskt grannland få stimulans i sitt kommande författarskap skulle därför kunna bli värdefull. Emellertid är det av vikt att stipendierna ges en sådan storlek att också författare med försörjningsbörda kan utnyttja dem. Görs stipendierna för knappa kan det betyda att författare med förpliktelser mot barn och familj förhindras att utnyttja dem, och stipendierna skulle förlora en del av sitt syfte.

Med hänvisning till ovanstående instämmer statens kulturråd i Nordiska rådets förslag att upprätta en stipendieordning för unga författare i Norden.

Stockholm den 11 augusti 1980

Anders Clason

Elisabeth Wikman

Sveriges författarförbund (SFF):

SFF är i och för sig positivt till förslaget om stöd till unga nordiska författare. Ett sådant stöd får dock ej leda till att redan etablerade stöd urholkas eller t. o. m. äventyras. Detta förefaller just nu ske, eftersom stödet till kurser för nordiska författare på Biskops-Arnö antagligen kommer att utebli för 1981. Denna med nordiska kulturbudgetmedel stödda kursverksamhet har sedan ett antal år med framgång drivits i samarbete mellan Nordiska författarrådet, som är samarbetsorganet för de nordiska författarorganisationerna och Föreningen Nordens institut, Biskops-Arnö. Samtliga av de årligen återkommande kurserna har varit öppna även för unga författare. Dessutom har i kursprogrammet varje år ingått en särskild debutantkurs specialdestinerad för debuterande och således oftast unga författare från de olika nordiska länderna.

Med hänsyn till det sagda finner SFF således att en fortsättning av kurserna på Biskops-Arnö måste prioriteras framför de föreslagna stipendierna. Om det finns ekonomiskt utrymme för båda stödformerna tillstyrker SFF det remitterade medlemsförslaget.

Stockholm den 14 augusti 1980

Sveriges författarförbund

Jan Gehlin

John Erik Forslund

Sveriges författarfond:

Styrelsen vill i detta sammanhang erinra om att det sedan år 1970 existerar en för de nordiska länderna gemensam stipendieordning, i Sverige benämnd Nordiska författarstipendier. För stipendierna gäller "Bestämmelser för resestipendier till nordiske forfattere", vilka för Sveriges del godkändes genom beslut 10 april 1970 (*se Bihang*).

I Sverige är dessa stipendier i statsbudgeten uppförda som en anslagspost under anslaget IX G 6, Bilateralt nordiskt kultursamarbete m. m. Denna anslagspost, som budgetåret 1980/81 uppgår till 34 000 kr., disponeras av styrelsen för Sveriges författarfond. Årligen utdelas ur anslagsposten fyra resestipendier till svenska författare för vistelse i vart och ett av de övriga nordiska länderna. Stipendiernas storlek bestäms av styrelsen för Sveriges författarfond med hänsyn till de utsedda författarnas avreseort och resmål.

Författare som är bosatta i Sverige kan också erhålla resestipendier ur Sveriges författarfond. Dessa stipendier kan även avse vistelse i de nordis-

ka länderna. Av de ca 290 resestipendieansökningar som behandlades av författarfondens styrelse våren 1980 avsåg 27 st. resa till något av de nordiska länderna. Av dessa bifölls 9 ansökningar.

Unga författare som är bosatta i Sverige har således relativt goda möjligheter att erhålla stipendium för resor till de övriga nordiska länderna. Styrelsen vill ändå uttala sitt stöd för det förslag som nu framlagts i Nordiska rådet om en utökning av möjligheterna för unga författare att erhålla nordiska resestipendier. Däremot avstyrker styrelsen förslaget att detta skall ske genom att en särskild stipendieordning upprättas för unga författare, eftersom detta skulle innebära en kategoriindelning av de litterära yrkesutövarna efter ålder, vilket styrelsen i princip anser vara felaktigt. Enligt styrelsens åsikt är det inte heller lämpligt att föreskriva att stipendiaterna under stipendievistelsen skall bo på någon av de nordiska institutionerna. Ett sådant arrangemang torde snarast motverka förslagets syfte att stipendiaten skall få möjlighet att "bekanta sig med landet, dess folk och kultur".

Det enklaste sättet att uppnå medlemsförslagets syfte är enligt styrelsens mening att bygga ut den redan idag existerande stipendieordningen Nordiska författarstipendier, så att antalet utdelade stipendier kan utökas. För detta fordras dock en höjning av ifrågavarande anslag. Någon ökning av möjligheterna för unga författare att erhålla nordiska stipendier kan nämligen inte åstadkommas genom någon form av rekommendation till stipendiemyndigheten att inom anslaget nuvarande begränsade ram särskilt prioritera unga författare.

Även om, som ovan nämnts, de unga författare som bor i Sverige har relativt goda möjligheter att få stipendier för nordiska resor, anser styrelsen att det från internordisk synpunkt är av vikt att medlemsförslagets syfte tillgodoses genom den här föreslagna utbyggnaden av stipendieordningen Nordiska författarstipendier.

I anslutning till sitt yttrande över rubr. medlemsförslag vill styrelsen dessutom anföra följande beträffande de nordiska författarstipendierna: I de senaste årens anslagsframställningar har styrelsen framhållit det behov som föreligger av att utöka de nordiska författarstipendierna med stipendier för resor till/från Grönland och Färöarna. En nationell författarorganisation existerar sedan flera år på Färöarna; för något år sedan har en sådan organisation också bildats på Grönland. Båda dessa organisationer deltar i det nordiska författarsamarbetet genom medlemskap i Nordiska författarrådet. Styrelsen har med hänvisning härtill i de senaste årens anslagsframställningar hemställt att regeringen tar initiativ till internordiska överläggningar om en utökning av de nordiska författarstipendierna så att stipendier även kan utdelas för resor till/från Grönland och Färöarna.

Stockholm den 25 augusti 1980

Krister Wickman

Anne-Marie Fjellgren

Bestemmelser for rejsestipendier til nordiske forfattere

1. Nordiske rejsestipendier til forfattere er beregnet på forfattere, som i deres hjemland har adgang til at få andel i biblioteksafgifterne. Stipendierne, der er på 5 000 sv. kr., udgør bidrag til rejse til og ophold i et andet nordisk land ca. en måned.

2. I hvert land udses årligt en stipendiat til besøg i hvert af de øvrige nordiske lande.

3. Stipendierne udbetales af det afsendende land.

4. Stipendiesagerne varetages i Danmark af ministeriet for kulturelle anliggender, i Finland af undervisningsministeriet, i Island af Islands Forfatterfond, i Norge af Norsk forfatterfond, og i Sverige af styrelsen for Sveriges forfatterfond.

5. Det påhviler de i pkt. 4 nævnte myndigheder efter begæring at bistå ved tilrettelæggelsen af opholdet i vedkommende land for den enkelte forfatter.

6. Beslutning om tildeling af stipendier skal tilstilles stipendiemyndigheden og de centrale forfatterorganisationer i det modtagende land.

Samtidigt hermed oversendes de nødvendige oplysninger om stipendiaten.

7. Fornødne supplerende bestemmelser træffes i hvert land for sig af regeringen eller ministeriet eller, efter eventuel særskilt bemyndigelse, af stipendieorganet.

Bestemmelserne, som har virkning for Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige, gælder fra og med den 1. april 1970, dog fra et senere tidspunkt, hvorom særskilt meddelelse vil fremkomme for så vidt angår udsendelse af islandske forfattere.

Spørgsmålet om ændring af vedtægterne tages op til vurdering i lys af de indhøstede erfaringer i god tid og senest seks måneder inden den 1. april 1972.

Föreningen Nordens institut Biskops-Arnö:

Förslaget avser en stipendieordning för unga författare. Syftet med stipendieordningen är tvåfaldigt: att ge unga författare "möjlighet att få stöd för sitt författarskap" och "möjlighet att skapa sig en nordisk referensram för sitt författarskap". Enligt stiftelsens mening kan den föreslagna stipendieordningen, rätt utformad och genomförd med omsorg och uthållning, komma att tjäna båda syftena. Stiftelsen vill principiellt stödja förslaget och är beredd att efter förmåga bidra till dess förverkligande.

Då medlemsförslaget har en rad beröringspunkter med den rätt betydande del av verksamheten på Biskops-Arnö, som är direkt inriktad på den samtida nordiska litteraturen, har stiftelsen ansett sig böra lämna några upplysningar om denna.

I förslaget nämns "kurser för nordiska författare på Biskops-Arnö". Stiftelsen vill gärna något förtydliga vad som därmed avses.

Föreningen Nordens institut/Nordens folkhögskola Biskops-Arnö har nu i två årtionden – sedan 1974 i nära samverkan med Nordiska författarrådet – varje sommar anordnat arbetssammankomster för i första hand författare och kritiker från de nordiska länderna. Sedan 1974 har verksamheten åtnjutit välbehövligt stöd genom bidrag av nordiska medel till täckande av deltagarnas kostnader för resor och uppehälle; detta stöd har varit av särskilt stor betydelse för författare från ytterområdena i Norden och för författare, vilkas böcker utges på mindre förlag.

Seminarier och konferenser i serien Nordisk litteraturskola (för författare och kritiker) har hållits årligen sedan 1960, nordiska debutantkurser (för författare som nyss har debuterat eller just skall debutera) sedan 1964. Sedan början av 70-talet har förutom Nordisk litteraturskola och de nordiska debutantkurserna förekommit dels mera specialinriktade kurser för författare, dels konferenser för författare och litteraturförmedlare såsom lärare och bibliotekarier. I några fall har Föreningen Nordens institut/Nordens folkhögskola Biskops-Arnö i samverkan med Sveriges författarförbund anordnat nordiska konferenser eller konferenser med nordiskt deltagande. Vad det här är frågan om är alltså en fortlöpande, väl inarbetad, långsiktigt planerad och på utomordentligt samarbete grundad verksamhet. Särskilt den textinriktade delen har av författarorganisationerna ansetts svara mot väsentliga behov – behov av yrkesutbildning, fortbildning, förnyelse genom erfarenhets- och tankeutbyte med kollegor – som inte kunnat tillgodoses på nationell basis. Att den bidragit till utvecklandet och stärkandet av den nordiska litteraturgemenskapen skulle kunna belysas med många exempel. Den har också av Nordiska författarrådet givits högsta prioritet bland nordiska samarbetsprojekt inom litteraturområdet. Mot denna bakgrund kan det te sig någon förbryllande att i den nordiska kulturbudgeten för 1981 upptagits en bidragspost på 0 kr. för de nordiska författarkurserna.

Med viss anknytning till "författarkurserna" anordnar Nordens folkhögskola Biskops-Arnö sedan 1977 under vinterhalvåret nordiska terminskurser i litteratur, avsedda dels för litteraturförmedlare som vill orientera sig i den samtida nordiska litteraturen, dels för personer som "skriver" och vill utveckla sitt skrivande. I dessa kurser medverkar författare och kritiker från alla de nordiska länderna.

Under årens lopp har det då och då hänt att nordiska författare beretts möjlighet till någon tids arbetsvistelse på Biskops-Arnö. De nationella författarorganisationerna har informerats om att sådana arbetsvистерelser kan åstadkommas. Inom folkhögskolan har man sett det som i hög grad eftersträvanvärt att få till stånd någonting liknande den vid en del amerikanska universitetet förekommande "poet-in-residence"-institutionen. Tyvärr har folkhögskolans ekonomi hittills inte tillåtit att denna ambition kunnat förverkligas. Tanken är emellertid fortfarande i hög grad levande.

Genom sammanförande av två resurser räknar stiftelsen med att i framtid-

den få en aldeles särskild möjlighet att erbjuda författare, forskare och andra kulturarbetare tillfälle till arbetsvistelse i en lugn och tilltalande miljö. De två resurserna är Axel Gjöres fond, som tillhör stiftelsen, och egendomen Vattunöden, som av makarna AnnaLisa och Sven Hoflund donerats till Föreningen Norden med önskan att den disponeras av stiftelsen och används som gästbostad för nordiska kulturarbetare.

Av den redogörelse som här lämnats torde framgå att det borde finnas utmärkta förutsättningar att åstadkomma för alla parter fruktbara kopplingar mellan den föreslagna stipendieordningen och den verksamhet med inriktning på samtida nordisk litteratur som sedan årtionden bedrivs på Biskops-Arnö. Det är stiftelsens förhoppning att stipendieordningen skall få en sådan utformning att dessa förutsättningar kan tillvaratas.

Stiftelsen utgår ifrån att förslagsställarna tänkt sig att den föreslagna stipendieordningen skall vara ett komplement till de nu existerande formerna för nordiskt litteraturstöd. Det skulle enligt stiftelsens mening vara ytterligt olyckligt om förslaget gav anledning till en urholkning av stödet till sådana existerande verksamhetsformer, som av författarna själva bedöms som särskilt betydelsefulla för litteraturen i Norden och för den nordiska litteraturgemenskapen.

Uppsala och Bålsta den 11 augusti 1980

Ragnar Edenman
Ordförande i styrelsen för
Stiftelsen för Föreningen
Nordens institut

Åke Leander
Rektor

Föreningen Nordens stiftelse Bohusgården:

I anledning av förslaget att för ifrågavarande syfte utnyttja de s. k. nordiska institutionerna, får stiftelsen meddela att den ställer sig positiv till detta förslag och är beredd att för lämplig tid låta någon ung nordisk författare åtnjuta fri pension.

På Bohusgårdens initiativ startades för några år sedan informella årliga möten mellan, vad vi brukar kalla de nordiska träffplatserna, där gemensamma angelägenheter diskuteras. Stiftelsens företrädare är beredda att

vid den kommande årsträffen, som äger rum i oktober/november, positivt verka för att träffplatserna upplåtes för det syfte medlemsförslaget avser.

Uddevalla den 3 juli 1980

Föreningen Nordens stiftelse

Bohusgården

Bertil Olsson

Ordförande

Kolbjörn Evenseth

Verkst. direktör

Stiftelsen Hässelby:

Stiftelsen Hässelby har sedan sin tillkomst år 1963 med olika arrangemang sökt främja förbindelserna mellan författare i Norden och berett författare från grannländerna tillfälle att gästa Hässelby slott och där deltaga i bl. a. Debutantmöten med skönlitterära författare. Nordatlantiskt författarmöte, Nordisk jazz- och poesifestival och offentliga författarmöten med uppläsningar. Författare från grannländerna har också medverkat med föredrag om vår tids litteratur vid de nordiska kulturveckor, som årligen anordnas på Hässelby slott.

Medlemsförslaget syftar till en fortlöpande stipendieordning för unga författare för vistelse i annat nordiskt land under en bestämd tidsperiod. Stiftelsen Hässelby anser, att en dylik stipendieordning är till gagn för det nordiska samarbetet, främjar språkförståelsen bland nya författare och fördjupar intresset för grannländernas samhällsliv och litteratur.

Därest förslaget skulle förverkligas ligger det helt i linje med stiftelsens målsättning och traditioner att medverka, när det gäller bostad och arbetslokal som en stipendiat skulle behöva under en tids vistelse i Stockholm. Det bör också framhållas, att Stiftelsen Hässelby genom sitt kommunala huvudmannskap har särskilda förutsättningar att förmedla kontakter med svenskt samhällsliv för en författarstipendiat, som närmare vill studera t. ex. socialt arbete, undervisning, ungdomsfrågor, miljöfrågor, stadsbyggnad eller annat, som hör till det kommunala verksamhetsfältet.

Stockholm den 26 augusti 1980

På styrelsens uppdrag

John-Olof Persson

Ordförande i
arbetsutskottet

Birger Olsson

Intendent

*BILAGA 3***I efterhand inkomna yttranden****Finland****Undervisningsministeriet:**

— — — har undervisningsministeriet bett delegationen för nordiskt kulturellt samarbete att inkomma med utlåtande i ärendet. Delegationens utlåtande närslutes. Ministeriet förenar sig med de synpunkter som framförts i utlåtandet (se nedan).

Ministeriet kommer att ta slutlig ställning till medlemsförslaget i samband med frågans behandling inom det nordiska kulturavtalets samarbetsorgan.

Helsingfors den 18 november 1980

Jaakko Numminen
Kanslichef

Fredrik Forsberg
Yngre regeringssekreterare

Delegationen för nordiskt kulturellt samarbete hänvisar i skrivelse den 30 oktober 1980 till yttrande från dess sektion för allmänt kulturellt samarbete (se nedan).

Sektionen för allmänt kulturellt samarbete inom Delegation för nordiskt kulturellt samarbete¹:

— — — konstaterar, att man inte bör inrätta ett specialsystem för att stöda unga författare med stipendier och föreslår att Biskops-Arnös nordiska författarkurser vidareutvecklas och att unga författare garanteras allt större möjligheter att delta i dessa kurser. Ett utvidgat stödsystem för översättningar garanterar också på sätt och vis en möjlighet till vidgade vyer både för unga och äldre författare.

Helsingfors i oktober 1980

(Ej sign.)

¹ Yttrandet översatt från finska.

Medlemsförslag

om åstadkommande av stödordning för att uppmuntra konstindustriidkare

(Väckt av Aimo Ajo, Kjell Magne Bondevik, Ulla Ekelund, Elsi Hetemäki-Olander, Inger Hirvelä, Sinikka Karhuvaara, Sture Palm, Lauri Palmunen och Marjatta Väänänen)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiskt konstcentrum:

Det fält som här avses är vidsträckt och konstutövarna av många slag. Ett stort antal konstnärer är knutna till industrier eller andra företag och får genom dessa sina alster producerade och kända också i andra länder. Andra konstnärer inom de traditionella konsthantverksgrenarna arbetar ofta mer på egna villkor och är beroende av sina privata resurser också då det gäller att uppträda i andra länder.

Enligt vår uppfattning skall båda kategorierna stödas och uppmuntras. Vad nordiska pris beträffar är det enligt vår mening inte angeläget att prioritera dessa särskilt högt emedan utdelningen kan vara förknippad med stora kostnader. Dessutom kan det framhållas att det på konstindustrins område har förekommit och förekommer pris av typen Lunning, Dunhill m. fl.

Rådet anser i stället att stödet till konstindustriidkare borde ges i ökade möjligheter att uppträda i de nordiska länderna med utställningar, som gästande konstnärer, föreläsare o. d. Svårigheterna för unga konstnärer att få stöd för utställningskostnader är kända, men det syns vara ännu svårare att få medlen att räcka till för resor och andra kostnader i samband med utställningar i andra länder. Det är därför viktigt att stipendier utdelas till formgivare eller konsthantverkare som inbjudits att ställa ut i något annat nordiskt land emedan detta är ägnat att befrämja kännedomen om respektive konstnärer. Stipendieordningen kunde även gälla utställningar av enskilda nordiska konstindustriidkare, konsthantverkare eller konstnärsgupper på detta område, vilka som belöning kunde erhålla tillräckliga

ekonomiska garantier för att en nordisk turné med denna utställning kunde genomföras.

Nordiskt konstcentrums råd anbefaller varmt ifrågavarande medlemsförslag och ser gärna att stödordningen riktar sig till unga konstnärer. Stödet bör dock ges till sådana ändamål att de i hög grad befrämjar kännedomen om de belönade konstnärerna i alla nordiska länder.

Kungälv den 13 juni 1980

För Nordiskt konstcentrums råd

Erik Kruskopf

Centrets ledare

Nordiska konstförbundet:

Förbundet uttalar sitt stöd för detta förslag. Bildkonstnärerna i Norden önskar så goda villkor som möjligt för de konstnärer, som arbetar inom nordisk konstindustri och nordiskt konsthantverk. Vi tror att en stödordning som upprättas i form av stipendier, skulle ha stor betydelse för upprätthållandet och vidareutvecklingen av den nordiska konstindustrin allmänt sett.

Förbundet vill dock understryka, att en stödordning/stipendieordning speciellt bör gälla unga skapande konstnärer och inte användas som belöningsordning för företag eller institutioner.

Roslagen utanför Stockholm den 1 september 1980

För Nordiska konstförbundet

Bodil Kaalund

Förbundsordförande

Annemie Österberg

Förbundssekreterare

Nordiska konstindustriorganisationer:

Undertecknade nordiska konstindustriorganisationer ger initiativet sitt erkännande och stöder enhälligt och varmt tanken på stödordningar för konstindustriidkare.

Förslaget kunde verkställas t. ex. i form av ett större pris, en stödform som har anor inom de nordiska konstindustriorganisationernas samarbete. Frederik Lunning-priset utdelades första gången i december 1951. Med

Lunning-prisets hjälp ville man befordra det nordiska samarbetet på konstindustrins område. Intill denna tidpunkt hade de nordiska konstindustriföreningarna inte haft något regelbundet samarbete. Under årens lopp ledde detta samarbete, som tagit sin början med Lunning-prisnämndens möten, till uppkomsten av talrika och betydelsefulla gemensamma projekt. Reglerna för priset bestämde, att priset skulle utdelas i form av ett resestipendium till begåvade och särpräglade nordiska konsthantverkare och konstindustriella formgivare – företrädesvis unga – för vilkas konstnärliga utveckling och praktiska verksamhet ett väl planlagt längre studieuppehåll i utlandet skulle ha en stor betydelse. För utdelandet av priset tillsattes en prisnämnd som bestod av åtta medlemmar, så att Danmark, Finland, Norge och Sverige hade två medlemmar var i kommittén. Den ena medlemmen företrädde landets konstindustriförening medan den andra var Frederik Lunnings förtroendeman.

Lunning-priset upphörde 1971 och för att fortsätta traditionen donerade Københavns Handelsbanks Fond medel till ett nordiskt konsthantverkar- och designpris. Priset, 50 000 danska kronor, utdelades under några år årligen enligt de nordiska konstindustriföreningarnas rekommendation.

De nordiska konstindustriorganisationerna har befullmäktigat under-tecknad att ge detta gemensamma utlåtande och föreslår, hänvisande till de positiva erfarenheterna i samband med ovannämnda privata pris, att ett nytt nordiskt design- och konsthantverkspris skulle instiftas. Om detta förverkligas föreslår vi också, att representanter för de nordiska konstindustriorganisationerna skulle bli representerade i det beslutande organet för detta nordiska pris.

Helsingfors den 18 juni 1980

Dansk Designråd
Föreningen Svensk form

Landsförbundet Norsk brukskunst
Konstflitföreningen i Finland

Tapio Periäinen
Verkställande direktör
Konstflitföreningen
i Finland

Danmark

Undervisningsministeriet:

I denne anledning skal man indledningsvis oplyse, at der under undervisningsministeriet, direktoratet for erhvervsuddannelserne er tilrettelagt kunsthåndværkeruddannelser på Skolen for Brugskunst i København og på Kolding tekniske skole.

Uddannelsen omfatter følgende retninger (specialer):

keramisk formgivning
 beklædningsformning
 tekstilformning
 møbelformning
 tegning og grafik.

Uddannelsens formål er at give de studerende en grundlæggende uddannelse, der kvalificerer dem til at virke som kunsthåndværkere eller designere inden for håndværk og industri.

Endvidere gennemføres i direktoratets regie guld- og sølvformgiveruddannelsen, hvis formål er at give de studerende teoretiske og praktiske kundskaber, der giver mulighed for at virke som kunsthåndværkere og formgivere i guld-, sølv- og gravørfaget.

Om det fremsatte medlemsforslag skal man udtale, at undervisningsministeriet kan tilslutte sig det i Nordisk Råd fremsatte forslag om etablering af en støtteordning til unge kunsthåndværkere og designere med henblik på at opretholde og videreudvikle niveauet inden for disse områder.

København, den 9. juni 1980

P. m. v.

e. b.

E. Noer

Fuldmægtig

Industriministeriet:

Industriministeriet lægger i sin besvarelse vægt på, at forslaget nævner såvel kunstindustri som kunsthåndværk og skal påpege, at det kunstneriske aspekt er af væsentlig betydning for en del af industriproduktionen, og at kunstindustrien og -håndværket medvirker dels til at skabe interesse for de kunstneriske værdier, dels skaber grundlaget for at produkterne kan imødekomme forbrugernes ønske på dette område.

Industriministeriet finder derfor, at forslaget fortjener positiv overvejelse.

København, den 25. august 1980

P. m. v.

E. b.

Åge Andersen

Kontorchef

Skolen for Brugskunst:

I forbindelse med forslaget om at indføre en støtteordning til opmuntring for unge begavede kunsthåndværkere skal jeg hermed tillade mig at fremsætte nedenstående udtalelse:

Nordisk kunsthåndværk og design var for år tilbage det absolut førende i verden. I dag ligger de nordiske lande stadig blandt de førende lande på området, men håndværkets forfald, industrialiseringen, hårde økonomiske tider og den heraf følgende manglende kvalitetsbevidsthed har gjort, at kunsthåndværk og design har vanskeligt ved at gøre sig gældende. Både som fag i sig selv og som kulturfaktor.

I takt med de vanskelige tider er forskellige opmuntrings- og støtteordninger til kunsthåndværksfagene faldet bort, bl. a. Lunningprisen og Dansk Kunsthåndværks Årspris, ligesom de hædersbevisninger, der tidligere blev uddelt på de årlige kunsthåndværkerudstillinger, og som i høj grad var med til at markere området, ikke længere eksisterer.

Det må derfor anses for værende af meget stor betydning, at der indstiftes en særlig pris fra Nordisk Råd for kunsthåndværker- og designområdet, fordi der derved skabes større forståelse for og udbredelse af disse fag, og især fordi det vil være særdeles positivt at man på denne måde tilkender, at kunsthåndværksområdet sidestilles med andre kunstneriske fag.

Derudover vil en sådan pris være en opmuntring og en økonomisk støtte til den pågældende unge kunsthåndværker, som derved får en udvidet mulighed for at arbejde for kunsthåndværkets sag i Norden.

København, den 30. april 1980

Ole Gjerløv-Knudsen

Industrielle Designere Danmark (IDD):

IDD velkommer et sådant forslag, som vi forstår skal dække hele designområdet inden for de nordiske lande.

Det tidligere begreb kunstindustri kan ikke i dag opfattes som et samlende begreb for kunstnerisk arbejde med brugsgenstande.

Den industrielle og teknologiske udvikling har ført til, at vi i dag kan skelne mellem to principielt adskilte områder: Kunsthåndværk, opfattet som unikproduktion.

Industrielt design, hvor der foregår en produktudvikling bestemt for masseproduktion.

Kunstindustri opfattet som seriearbejde fra værksted kan befinde sig her imellem.

Til orientering kan vi i øvrigt referere till Dansk Design Cavalcades præsentation og opdeling af designområdet: kunsthåndværk, boligindretning, arkitektur, industridesign.

Industriel design er blevet et meget stort område, spændende fra tekstil til elektronik og industriel grafik.

Der er et voksende behov for at gøre opmærksom på den kunstneriske indsats, der ligger i udviklingen af sådanne produkter, og den betydning, dette har som kulturudtryk og kulturbærer for de nordiske samfund.

IDD stiller sig til rådighed for en evt. tydeliggørelse af det område, som prisen skal dække, og vi udpeger gerne en repræsentant til senere administration af prisen.

København, den 9. september 1980

IDD
Kim Meyer Andersen
Formand

Dansk Designråd:

— — — skal vi herved bekræfte, at Dansk Designråd varmt tilslutter sig forslaget, at Nordisk Råd tilvejebringer midler til at indstifte og uddele en pris for kunsthåndværk/kunstindustri.

Vi har gennem uddelingen af den danske pris for industriel design, ID prisen, erfaring for, at pristildelingen i mange tilfælde stærkt har stimuleret den udvikling, Designrådet arbejder på at fremme. Noget tilsvarende kan blive tilfældet for Nordisk Råds pris for kunsthåndværk/kunstindustri.

Uddelingen af den nye pris falder iøvrigt godt i tråd med et projekt, som for tiden er under forberedelse i et samarbejde mellem de fire nordiske designorganisationer,

- Dansk Designråd
- Landsforbundet Norsk Brukskunst
- Föreningen Svensk Form
- Konstflitföreningen i Finland

nemlig udarbejdelsen af en synopsis til en bog om nordisk kunsthåndværk, som tænkes udgivet i et samarbejde mellem de fire nordiske designorganisationer.

Vi vil gerne vende tilbage til denne sag, når synopsen til bogen foreligger.

København, den 30. april 1980

Jørgen Harne
Næstformand

Jens Bernsen
Direktør

Danske Kunsthåndværkeres Landssammenslutning:

Danske Kunsthåndværkeres Landssammenslutning sender sin varmeste anbefaling af forslaget om en kunsthåndværker/-industri/-designpris i lighed med Nordisk Råds litteraturpris og musikpris.

Specielt glæder det os, at man fremfor at belønne allerede etablerede kunsthåndværkere vil prioritere de unge, som har så afgørende behov for opmuntring og hjælp.

København, den 22. maj 1980

På DKL's vegne
Anna Strandgaard

Kunsthåndværkerrådet:

Rådet ønsker i den anledning at fremkomme med udtryk for støtte og sympati overfor det stillede forslag, idet rådet konstaterer savnet af en stor nordisk pris på dette væsentlige område siden bortfaldet af Lunningprisen først i halvfjerdserne.

Rådet erklærer sig samtidig beredt til at fungere som sagkyndig instans og til at medvirke i det juryarbejde en sådan prisuddeling vil forudsætte.

København, den 26. august 1980

På rådets vegne
John Vedel-Rieper
Sekretær

Finland**Undervisningsministeriet:**

— — — har undervisningsministeriet ombett delegationen för nordiskt kulturellt samarbete, centralkommissionen för konst samt Konstindustriella högskolan att inkomma med utlåtande i ärendet (*se nedan*).

Ministeriet kommer att ta ställning till medlemsförslaget i samband med frågans behandling inom det nordiska kulturavtalets samarbetsorgan.

Helsingfors den 20 november 1980

Jaakko Numminen
Kanslichef

Fredrik Forsberg
Yngre regeringssekreterare

Konstindustriella högskolan¹:

Konstindustriella högskolan stöder medlemsförslaget och konstaterar dessutom att detta inte bör begränsas till att enbart gälla unga begåvade konstnärer utan även andra konstnärer inom konstindustrin.

Helsingfors den 8 september 1980

Torsten Laakso

Rektor

Ritva Niiniluoto

Sekreterare

Delegationen för nordiskt kulturellt samarbete hänvisar i skrivelse den 30 oktober 1980 till yttrande från Sektionen för allmänt kulturellt samarbete inom Delegationen för nordiskt kulturellt samarbete (se nedan).

Sektionen för allmänt kulturellt samarbete inom Delegationen för nordiskt kulturellt samarbete:¹

--- anser att det inte finns skäl att inrätta en särskild samnordisk stödordning för konstindustri utan menar att man i stället bör utreda möjligheterna att skapa ett konstindustripris på basen av de erfarenheter som man har av det privatfinansierade Lunning-priset på 1950- och 1960-talen.

Helsingfors i november 1980

(ej Sign.)

Ålands landskapstyrelse har i skrivelse den 22 maj 1980 förklarat sig förorda medlemsförslaget.

Statens konstindustrikommission¹:

Statens konstindustrikommission finner medlemsförslaget synnerligen positivt och konstaterar att den bl. a. har samma positiva betydelse som litteratur- och musikpris därför att det ger ökad allmän kännedom och uppskattning för dessa områden i Norden.

Statens konstindustrikommission föreslår att man inrättar ett nordiskt konstindustripris att utdelas årligen. Kommissionen anser att reglerna bör jämställa den grafiska planeringen med annan konstindustri.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Enligt kommissionen skall inte någon åldersgräns sättas för erhållande av priset. Eftersom det är svårt att finna gemensamma nordiska kriterier för priset till unga personer, som nyligen avslutar sina studier, föreslår kommissionen att priset i stället ges i form av arbetsverkstäder, resestipendier och utbytesutställningar.

Helsingfors den 26 augusti 1980

Yrjö Kukkapuro
Ordförande

Marjatta Häti-Korkeila
Sekreterare

Centralkommissionen för konst hänvisar i skrivelse den 7 oktober 1980 till yttrande från statens konstindustrikommission av den 26 augusti 1980 (se nedan).

Industrikonstförbundet Ornamo r f:

— — — vill vi på vårt förbunds vägnar uttrycka vår glädje över Nordiska rådets berömvärda initiativ för åstadkommande av ovannämnda ordning.

Fastän de nordiska länderna har sin egen särpräglade skapande karaktär, borde deras samarbete stödjas i så stor utsträckning som möjligt.

Redan under flera år har man varit medveten om bristen på en belöningsordning speciellt för unga konstnärer och formgivare på detta område. Den på 1950- och 1960-talen verksamma Lunning-stiftelsen var ett exempel på en stimulerande stödordning.

Industrikonstförbundet Ornamo är berett att stödja alla åtgärder som är ägnade att åstadkomma en motsvarande ordning samt att delta i det planeringsarbete som fordras.

Helsingfors den 13 augusti 1980

Antti Nurmesniemi
Ordförande

Konstnärsgillet i Finland har i skrivelse den 15 september 1980 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Norge

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Kirke- og undervisningsdepartementet deler medlemsforslagets syn på brukskunst/kunstindustri/design som et område med særlige nordiske tradisjoner, der Norden internasjonalt fremtrer som en enhet. Også for den

videre utvikling på dette område vil impulser mellom de nordiske land være av stor betydning, og området peker seg ut som vel egnet for nordisk samarbeid.

Medlemsforslaget går inn for en fast nordisk støtteordning for området brukskunst. Det tar ikke stilling til hvilken form en slik støtteordning bør få, men fremhever at den i første rekke bør komme unge brukskunstnere til gode. Departementet er enig i dette synspunktet og vil med dette som utgangspunkt klart prioritere en nordisk stipendordning fremfor en nordisk brukskunstpris på linje med Nordisk råds øvrige priser.

Det er et stort og uensartet område det her er tale om, og det finnes grupper med til dels ulikt syn på forhold som omfattes av medlemsforslaget. Det gjelder særlig hovedgruppene kunsthåndverkere og industridesignere, som i Norge også representeres av ulike organisasjoner. Man må ved utformingen av en eventuell nordisk støtteordning være oppmerksom på dette forhold og legge vekt på å finne ordninger som aksepteres av alle grupper.

Oslo, 18. september 1980

Etter fullmakt

Olav Hove

Olav Nyhamar

Norsk kulturråd:

Rådet har ønsket å se de to medlemsforslagene i sammenheng og legger derfor fram sine synspunkter på forslagene under ett.¹

På et rent generelt grunnlag vil Norsk kulturråd selvsagt støtte de to medlemsforslagene, slik vi vil støtte ethvert forslag om å utbygge og utdype kulturkontakten mellom de nordiske landene.

Derimot stiller Rådet seg noe undrende til den argumentasjonen som fører fram til konklusjonene i de to forslagene. Ser man de to forslagene i sammenheng, synes argumentasjonen i det ene forslaget å stride mot argumentasjonen i det andre når det gjelder avveiningen mellom kunstpris og utvekslingsordning.

I den forbindelse vil Rådet gjerne understreke det vesensforskjellige i siktemålene for de to alternativene – en pris bidrar først og fremst til å spre kunnskapen om en kunstner og hans/hennes verk til nye grupper, til å gjøre kunstneren kjent for flest mulig i de nordiske landene. En stipendie- og utvekslingsordning derimot må primært ta sikte på å bedre kontakten innen kunstneres egne rekker på tvers av landegrense.

¹ Yttrandet avser medlemsforslagen A 586/k om åstadkommande av stödordningar för att oppmuntra konstindustriidkare och A 590/k om en utbytes- och stipendieordning för nordiska bildkonstnärer.

Norsk kulturråd ser begge disse siktemålene som meget positive, og vil nødig foreta noen prioritering dem imellom. Helst ville vi derfor kunnet anbefale for Nordisk Råd at det ble etablert både en kunstpris og en utvekslings- og stipendieordning for både billedkunstnere og brukskunstnere i de nordiske landene.

Til slutt vil Rådet få peke på et forhold som eventuelt kan skape vansker for utdelingen av en nordisk pris til "konstindustriidkare", slik denne betegnelsen synes å være brukt i medlemsforslaget: I Norge dekker denne betegnelsen to separate yrkesgrupper, *kunsthåndverkere* og *industridesignere*, med utgangspunkt i disse gruppenes forskjellige arbeidssituasjon. For de andre nordiske landene synes det ikke å være etablert noe slikt skille. I praksis kan det derfor by på problemer å utarbeide kriterier for en pris der hele dette spektret er dekket.

Oslo, 1. september 1980

Åsmund Oftedal

Ragnfrid Stokke

Statens håndverks- og kunstindustriskole:

I nordisk sammenheng må det være lov å si at det ikke er ofte at Norden er ytende og retningsbestemmende innenfor kunsten. Enkeltindivider kan vi selvsagt peke på, men en samlende bevegelse som har virket forbilledlig inn på utenomskandinaviske nasjoner, tilhører sjeldenhetene.

En sjeldenhet av denne art inntraff i tiden rett etter krigen og har vært inspirerende og utfordrende på resten av den industrialiserte verden siden. Nordisk kunstindustri under merkelappen Scandinavian Design er det begrep man gjerne har satt på denne epoken. I forbindelse med opprettelse av en pris kunne det kanskje være på sin plass å se på hva priser har betydd innenfor kunstindustrimiljøet i denne forbindelse: I 1951 ble det opprettet en internasjonalt kjent pris med nordisk ramme, nemlig Lunning-prisen. Den ble innstilt i begynnelsen av 70-årene. I temmelig nøyaktig samme tidsrom var den internasjonale kunstindustriennalen i Milano i virksomhet. Den opererte på samme måte med prisutdeling. I den 20-årsperiode det her dreier seg om, høstet nordiske designere gullmedaljer og premier på en måte som bare kan sammenliknes med olympiske gullmedaljer slik vi f. eks. så det i vinterolympiaden med Eric Hayden.

Verdien av disse priser er selvsagt vanskelig å måle, men de har i det minste vært med på å fokusere nordisk formgivning. Likeledes kan man si at etterat disse to priser er blitt borte, er også noe av oppmerksomheten omkring nordisk formgivning blitt borte.

Før vi går nærmere inn på forslaget som sådan vil vi gjerne få ta opp et forhold. Kunstindustri, som her også eksplisitt omfatter kunsthåndverk, inneholder i virkeligheten ikke i norsk terminologi det vi kaller industriell design. Det kan være nødvendig å nevne dette fordi både det svenske og finske kunstindustribegrep er videre enn vårt. Det bør nesten slås fast at dette ID-begrepet omfattes av intensjonene bak prisen.

En pris for nordisk kunstindustri er et virkemiddel som lenge har vært drøftet innenfor miljøet og som det derfor kort burde kunne sies det om, at den vil være kjærkommen og ønsket. Vi oppfatter det fra skolen slik at vi på det nåværende tidspunkt ikke skal gi uttrykk for annet enn denne hovedtanken i denne sammenheng. Vi vil derfor ikke berøre spørsmål om sammensetting av jury, kriterier for bedømmelse og hva man nå ellers ville trekke frem av detaljer i en sak som denne. Vi vil imidlertid si at vi ville sette stor pris på å få anledning til å uttale oss om utkast til slike regler.

Vi har satt pris på denne anledning som her gis, til å si noe om et tiltak av denne art, som etter vårt skjønn altså er et meget rosverdigg.

Oslo, 4. september 1980

Fr. Wildhagen

Rektor

Landsforbundet norsk brukskunst:

Vi tillater oss å henvise til det brev av 18. juni i år som Konstflitföreningen i Finland sendte til Nordisk Råd, den finske delegasjon, Helsingfors, på vegne av nedennevnte nordiske brukskunstforbund (*se ovan*).

Etter vårt siste nordiske direktørmøte i Helsingfors 15. august, har undertegnede fått i oppdrag å framføre følgende tilleggsopplysninger:

Som nevnt ble Lunningprisen utdelt i årene 1951–1970 og Københavns Handelsbanks Fonds pris i årene 1972–74. Vi tillater oss å vedlegge en liste over prisvinnere (*se Bihang*).

I alle disse årene stod de nordiske brukskunstforbund ved sine direktører for det tekniske arrangement, som ble lagt opp etter et regelverk og en prosedyre som aldri avstedkom større problemer. Juryen kom alltid fram til prisvinnere som alle tilslutt kunne samle seg om. Ertertiden har da også vist at de prisvinnere vi i dag ser på listen fra 1951 er helt soleklare enere fra den tiden. Vi tilbyr oss derfor å stå som konsulenter/jury for alt arbeid med regelverk, iverksettelse og utdeling, uansett hvilken form støtteamordningen får. Vi har et stort arkivmateriale som kan anvendes når tiden er moden.

Når bildet av nåtidig nordisk kultur tegnes i utlandet, skjer det – som vi ofte har pekt på – i meget høy grad gjennom det arbeid våre brukskunstforbund har nedlagt gjennom begrepet "Scandinavian Design". Det vil

neppe innen kulturlivet i Norden kunne oppvises tilsvarende eksempler på praktisk gjennomført skandinavisme som nettopp innenfor området kunsthåndverk og design (brukskunst) – ved de mange prestisjeutstillinger og andre arrangementer som de nordiske land har gjennomført i fellesskap ute i verden siden siste verdenskrig. Dette nordiske samarbeid har bidratt sterkt til å festne andre lands oppmerksomhet på nordiske brukskunstnere og deres arbeider. Våre store utstillinger i utlandet har vært fulgt opp med fremmedspråklige publikasjoner, film, lysbilder og foredrag. Kunsthåndverk og design – har i høy grad blitt det medium som for mange klaste tegner de nordiske lands fellespreg og individuelle avvikelser for omverdenen.

Prisen bidro i 50- og 60-årene meget til et samlet kunsthåndverk- og designmiljø i Norden. Denne samling ga da også resultater i form av økt kvalitetsbevissthet i store deler av nordisk kunstindustri. Vi ser derfor på en ny pris ikke bare som en blomsterbehengt æresbevisning til noen feterte stjerner, men som en forpliktende appell til alle og enhver som har kvalitet som mål innenfor vårt fagområde.

Vi legger ikke skjul på at vi har hatt noen vanskelige år på 70-tallet med sterkt sprikende interesser. En ny pris eller andre støtteinordninger for å oppmuntre og oppruste vårt fagområde vil bidra sterkt til samling om nye landevinninger.

Vi håper derfor – med henvisning til det omfattende og betydelige arbeid vi har nedlagt for nordisk samarbeid gjennom årtier, at Nordisk Råd vil se positivt på denne for oss viktige sak. Island bør inngå i ordningen – det er alle enige om.

Oslo, 19. august 1980

Landsforbundet norsk brukskunst

Rolf Himberg-Larsen

også på vegne av:

Dansk Designråd,
Konstflitföreningen i Finland,
Svensk Form

Fredrik Lunning Prisen er utdelt til følgende:

År	Person	Land
1951	Hans J. Wegner	Danmark
	Tappio Wirkkala	Finland
1952	Carl-Axel Acking	Sverige
	Grete Prytz Kittelsen	Norge
1953	Tias Eckhoff	Norge
	Henning Koppel	Danmark
1954	Ingeborg Lundin	Sverige
	Jens H. Quistgaard	Danmark
1955	Ingrid Dessau	Sverige
	Kai Franck	Finland
1956	Nanna og Jørgen Ditzel	Danmark
	Timo Sarpaneva	Finland
1957	Herman Bongard	Norge
	Erik Høglund	Sverige
1958	Poul Kjærholm	Danmark
	Signe Persson-Melin	Sverige
1959	Arne Jon Jutrem	Norge
	Antti Nurmesniemi	Finland
1960	Torun Bülow-Hübe	Sverige
	Vibeke Klint	Danmark
1961	Erik Pløen	Norge
	Bertel Gardberg	Finland
1962	Hertha Hillfon	Sverige
	Kristian Vedel	Danmark
1963	Børje Rajalin	Finland
	Karin Bjørquist	Sverige
1964	Vuokko Eskolin Nurmesniemi	Finland
	Bent Gabrielsen Pedersen	Danmark
1965	Hans Krondal	Sverige
	Eli Marie Johnsen	Norge
1966	Yrjö Kukkapuro	Finland
	Gunnar Cyrén	Sverige
1967	Erik Magnussen	Danmark
	Kristi Skintveit	Norge
1968	Bjørn Weckstrøm	Finland
	Ann og Gøran Wärf	Sverige
1969	Børge Lindau og Bo Lindekrantz	Sverige
	Helga og Bent Exner	Danmark
1970	Kim Naver	Danmark
	Oiva Toikka	Finland

Kjøbenhavn Handelsbanks Fonds pris:

1972	Dora Jung	Finland
1973	Grethe Meyer	Danmark
1974	Bruno Mathsson	Sverige

Bergens kunsthåndverksskole:

Det er med glede jeg konstaterer at Nordisk Råd vil bringe likhet, når det gjelder støtteordningen, mellom kunstartene musikk, litteratur og brukskunst. Jeg er sikker på at denne ordningen vil få stor og positiv betydning for våre yrkesutøvere i dette fagområde. Den vil virke inspirerende og vil være med på å heve deres kunstneriske prestasjoner.

Støtteordningen vil også få stor betydning når det gjelder å øke kunskapen om hva som foregår i norden innen dette fagområde. Jeg støtter fullt ut dette forslag og håper at ordningen vil komme unge utøvere til gode.

Bergen i juli 1980

Bergens kunsthåndverksskole

Erling Dale

Rektor

Norske kunsthåndverkere:

Det er svært positivt at gjeldende gruppe blir påaktet på linje med f. eks. litteratur og musikk, – og vi er glade for initiativet.

I Norge har det vist seg nødvendig å markere og definere kunsthåndverk som egen yrkesgruppe i forhold til amatørarbeid, husflid og kunstindustri bl. annet i forbindelse med statens kulturpolitikk.

I sin nåværende form skilles det i forslaget ikke mellom kunstindustri, brukskunst og kunsthåndverk. Vi kunne ønske en klarere definisjon på hvilke kriterier som skal ligge til grunn for en eventuell belønning. Fra vårt synspunkt hadde det vært ønskelig med en oppdeling tilsvarende den vi har arbeidet oss fram til i Norge. Men det stiller seg kanskje anderledes i de andre nordiske landene.

Vi synes at måsetingen med forslaget er svært bra, men stiller oss tvilende til ideen om hvordan en skal kunne utpeke 1 fortjent kunstner framfor andre.

Vår organisasjon har arbeidet lenge for at det skal være kunstnere i flertall i alle evaluerende komiteer, og har mye positiv erfaring med dette. Det er derfor naturlig for oss å foreslå at vår organisasjon skal få innstil-

lende myndighet överför vårt lands jurymedlemmer när det skal foretas evaluering utvelgelse. Det samme skal da gjelde de tilsvarende organisasjoner i de andre nordiske landene.

Vi håper at våre synspunkter kan være til nytte og vi kommer gjerne med flere opplysninger hvis det kunne være til hjelp til forslaget videre utarbeidelse.

Oslo, 15. september 1980

Arbeidsutvalget i
Norske kunsthåndverkere

Anne Hansen

Astrid Haraldsen
Sekretær

Sverige

Kulturrådet:

Som framgår av formuleringarna i medlemsförslaget har de nordiska konstprisen möjligen inte alltid utdelats vid den rätta tidpunkten och inte heller i första hand tjänat som uppmuntran åt begåvade yngre konstnärer, utan fastmer som belöningar åt äldre, mer väletablerade. Det aktuella medlemsförslaget uttrycker dock en vilja att stödja speciellt de yngre konstnärerna.

Situationen för både bildkonstnärer och konsthantverkare har länge varit bekymmersam och är för konsthantverkarnas del för närvarande kritisk.

Det traditionella systemet med konstnärsbelöningar kan inte ersätta det väl genomtänkta stöd som borde komma alla framstående konstnärer till del. Kulturrådet har dock, mot bakgrund av ovan skisserade förhållanden, inte något att invända mot att åtminstone en av konstnärskategorierna på detta sätt skulle kunna erhålla viss stimulans och uppmuntran i sin verksamhet genom att en enskild konsthantverkare/konstindustriidkarens arbeten bekantgörs för den nordiska allmänheten.

Kulturrådet stöder alltså medlemsförslaget.

Stockholm den 27 augusti 1980

Torsten Ekholm

Katarina Årre

Statens konstråd:

Statens konstråd har beslutat uttala sin positiva inställning till att genom Nordiska ministerrådet åtgärder vidtages för att en samnordisk stödordning instiftas i syfte att stödja och uppmuntra konsthantverkare. Rådet vill i detta sammanhang påpeka att liknande åtgärder också vidtas för att uppmuntra konstnärer inom bildkonstområdet.

Stockholm den 8 augusti 1980

Enligt statens konstråds beslut

Justus Osterman

Akademien för de fria konsterna:

Akademien vill inledningsvis betona sin positiva syn på en sådan stödordning i form av pris eller belöning.

Man kan i detta sammanhang erinra om Lunningpriset. Detta pris på 5000 dollar som instiftades 1951 för främjande av nordiskt konsthantverk och konstindustri av den danske affärsmannen Frederik Lunning, chef för Georg Jensen Inc i New York, delades årligen mellan två nordiska "nyttokonstnärer" som termen då löd. Inte minst det faktum att priset utdelades av en samnordisk jury bidrog till prisets betydelse och förstärkte den internationella uppmärksamhet som kom nordiskt konsthantverk och nordisk konstindustri till del på 50-talet. Ett liknande pris som detta finns icke idag, särskilt konsthantverket befinner sig snarast i underläge gentemot andra konstarter, både vad det publicistiska (och därmed delvis det publika) intresset och det offentliga stödet beträffar.

Emellertid bör förslaget begrepp "konstindustriidkare" något utredas. Endast på ett ställe i medlemsförslaget text talas om "nordisk konstindustri, inklusive konsthantverk".

Enligt akademiens mening skulle en stödordning *icke främst* omfatta vad man internationellt kallar design. En designer är i allmänhet en i industrin verksam, fast anställd formgivare. Särskilt i det fall stödet utgörs av "uppmuntrande belöningar" är kanske en dylik formgivare mindre beroende av belöning än en fri konsthantverkare, för vilken just ett offentligt pris kan leda till att ett företag intresserar sig för ifrågavarande konsthantverkarens produkter.

Det bör här även särskilt betonas den svåra ekonomiska situation som just de "gränsöverskridande" konstnärerna ofta råkar ut för, t. ex. kera-

miker och textilkonstnärer, vars produkter inte i främsta ledet är nyttobetonade utan utgörs av fria konstverk i material som traditionellt tillhör konsthantverket.

I en tid, då alla hantverksyrken är hotade, då allt fler firmor och industrier i Norden mer eller mindre tvingar sina formgivare att anpassa sig efter en internationellt gångbar smak och därmed förlorar både sin och formgivarens egenart skulle ett eller flera nordiska konsthantverkspris även kunna få en viss kulturpolitisk betydelse genom att hävda den oavhängiga begåvningen inför – och t. o. m. mot konstindustrin och mot en exploatering och kommersialisering av den typ som internationella s. k. studios bedriver. I denna anda borde även den bedömningskommitté vara sammansatt som, i det fall förslaget antas, har att föreslå pristagare. Enligt akademiens mening borde en gemensam nordisk jury med lika antal representanter för varje land utse pristagare, dock så att en i tidigare sammanhang prövad cirkulationsprincip mellan länder behålles, även om detta kunde medföra i medlemsförslaget nämnda olägenheter för enskilda medlemsländer.

Med stöd av det ovan framförda får Akademien för de fria konsterna därför uttala sitt starka stöd för *inrättande av pris eller belöningar till nordiska konsthantverkare och fria formgivare.*

Stockholm den 29 juli 1980

För Kungl. Akademien för de fria konsterna:

Anders Tengbom

Preses

Karin Lindegren

Akademisekreterare

KIF – Föreningen Sveriges konsthantverkare och industriformgivare:

— — — ställer sig positivt till förslaget om stöd till konsthantverkare och konstindustriidkare som ett led i strävan att göra alla konstområden likvärdiga.

Stockholm den 19 augusti 1980

KIF

Ulla Parkdal

Ordförande

/gm Birgitta Åstrand

Medlemsförslag

om vandringsutställning om skogsbruket och naturvården i Norden

(Väckt av *Aimo Ajo, Kjell Magne Bondevik, Bertil Jonasson, Gunnel Jonäng, Johannes M. Olsen och Henrik Westerlund*)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk Skovunion:

Nordisk Skovunion har med meget stor glæde modtaget meddelelsen om medlemsforslaget vedrørende vandringsutställning om skogsbruket og naturvården i Norden.

Vi mener, der er et stort behov for den information, der kan viderebringes til befolkningen i Nordens lande gennem en sådan udstilling og det er vort håb, at Nordisk Råd vil vedtage at rette henvendelse til Nordisk Ministerråd med anmodning om, at Nordisk Ministerråd vedtager at finansiere opbygningen af en sådan vandredstilling.

Nordisk Skovunion kan i forbindelse med projektet tilbyde følgende:

1. Nedsættelse og ledelse af en arbejdsgruppe til udarbejdelse af forslag til udstillingens indhold

Arbejdsgruppen bør bestå af to repræsentanter fra hvert land, én der repræsenterer landets skovbrugsmuseum, og én der repræsenterer det nationale sekretariat for Nordisk Skovunion

2. Arrangere og bekoste rundsendelsen af udstillingen inden for de enkelte landes grænser

Opbygningen af udstillingen foreslås overdraget til det svenske skovbrugsmuseum "Silvanum", der dels har erfaring i den slags arbejde, dels er villigt til at påtage sig arbejdet.

"Silvanum" har udarbejdet budget for udstillingens opbygning og det fremgår heraf, at der er behov for en bevilling fra Nordisk Ministerråd på sv. kr. 160 000.

Nordisk Skovunion

Generalsekretariatet

Hakon Frølund

Ole Fog

Nordens bondeorganisationers centralråd (NBC):

— — NBC som i denna fråga har rådgjort med bl. a. Skogsägarorganisationerna i Norden, önskar i anledning härav framföra följande synpunkter.

I medlemsförslaget har syftet med utställningen angetts. Däremot diskuteras varken angelägenheten av projektet eller kostnaden. Inte heller några alternativa metoder för den information man vill ha ut tas upp. Det är därför inte möjligt att ta ställning till angelägenheten av en utställning, exempelvis i förhållande till andra aktiviteter inom Nordiska Rådets kompetensområde.

Detta innebär inte att NBC ställer sig avvisande utan syftet med utställningen förefaller vällovligt även om man måste vara medveten om att man via skogsmuseerna och liknande utställningsplatser når en relativt begränsad krets människor. Dessa utgör dock en specialintresserad publik, varför det kan finnas skäl att satsa på en kvalificerad information med den speciella infallsvinkel som en nordisk jämförelse ger.

Beträffande ämnesvalet vill NBC tillfoga allemansrätten och motsvarande förhållanden i de olika länderna.

När det gäller den föreslagna, efterföljande informationen till skolor och en bredare publik bland allmänheten syns det framför allt angeläget att nå ut med en basinformation om skogsbruket och skogliga förhållanden. I det fallet torde jämförelseaspekten ha mindre intresse och i stället bör man koncentrera sig på en levande och intressant information om elementära förhållanden. Inom exempelvis projektet "Skogen i skolan" i Sverige, där skogsnäringen och skolan samverkar torde man vara intresserad av samarbete kring utformning och distribution av utställningsmaterialet.

Det är viktigt att informationen i första hand riktar sig till befolkningen i folktäta områden med liten kontakt till skogliga frågor. Rovaniemi synes därför inte vara en väl vald plats.

Stockholm den 27 augusti 1980

Nordens bondeorganisationers centralråd

Erik Jonsson

Olof Karlander

Samarbejdsnævnet for nordisk skovforskning:

Samarbejdsnævnet (SNS) finder forslaget værdifuldt og værdigt at fremme. SNS må dog understrege, at den nuværende bevillingssituation i

det nordiske samarbejde maner til stor tilbageholdenhed med nye ikke strengt nødvendige initiativer. SNS finder, at det nordiske forskningssamarbejde på bl. a. skovbrugsområdet bør prioriteres meget højt og højere end en vandreudstilling.

SNS er bekendt med, at Nordisk Skovunion (NSU), som nævnes direkte i medlemsforslaget, har behandlet forslaget i en positiv ånd, således at NSU nu er ifærd med at vurdere nærmere, hvordan udstillingen kan etableres. NSU har dog ikke egne midler.

SNS skal herved udtale sin tilslutning til, at det videre arbejde med udstillingen overdrages NSU.

Klampenborg, den 12. august 1980

A. E. Billeschou

Nordiska skogsarbetsstudiernas råd (NSR):

NSR er et felles forum for det driftstekniske forsknings- og utviklingsarbeidet innen skogbruket i Norden. Vårt formål er å virke for en effektiv utnyttelse av ressursene innenfor skogbrukets driftstekniske forsknings- og utviklingsarbeide.

Angående forslaget om en utstilling med sikte på å presentere skogbruksmessige fakta og problemområder for almenheten vil vi bare slutte oss til denne idé som meget verdifull. I den forbindelse er det viktig å presentere flest mulig av de oppgaver som må koordineres og løses når en står overfor forvaltningen av de vesentlige ressurser som skogene i Norden representerer. Utover dette vil vi ikke kommentere forslaget nærmere da vi mener det må være opp til en eventuell arbeidsgruppe å utforme formål for- og innhold i utstillingen.

Ås, 28. mai 1980

For Nordiska skogsarbetsstudiernas råd

Anders Gimse

Nordens fackliga samorganisation:

Enligt NFS' uppfattning bör medlemsförslaget inte föranleda någon åtgärd från Nordiska rådets sida. Medlemsförslaget bör kunna prövas direkt av bidragsgivande och/eller annat relevant nordiskt samarbetsorgan. Nordisk skogsunion kan också göra en egen framställning till sådant organ.

t. ex. Nordiska Kulturfonden, och hemställa om bidrag till finansiering av en utställning av det slag som förordas i medlemsförslaget.

Stockholm den 13 augusti 1980

Nordens Fackliga Samorganisation

Oso Laakso

ordförande

Lennart Forseback

generalsekreterare

Föreningarna Nordens Förbund:

Behovet for utstillinger som skildrer ulike sider ved samfunns- og næringsliv i de nordiske land, er stort. Det viste tydelig de erfaringer man høstet av virksomheten som Nordisk utstillingsråd for vandretstillinger av allmennopplysende karakter gjennomførte som en prøve i perioden 1973 – 1976. Utstillingsrådet var et organ under Nordisk Ministerråd, og mange organisasjoner og institusjoner – blant dem Foreningene Norden – var aktivt med i utstillingsrådets og de nasjonale utstillingskomitéenes arbeid.

Nordisk utstillingsråd for vandretstillinger av allmenopplysende karakter anbefalte i sin sluttrapport at utstillingsvirksomhet av denne type bør fortsette. Den siste utstillingen rådet laget, var "Oljen i Norden". En utstilling om skogsbruk og naturvern burde det ha vært like naturlig å produsere.

Den utstillingsform som blir antydnet i forslaget – først framstilling av et generelt og mer omfattende materiale som blir plassert på sentrale steder, og deretter produksjon av mindre vandretstillinger som kan anvendes i skoler og på andre utstillingsplasser – gjorde Nordisk utstillingsråd bruk av da utstillingen "Nordiske trebyer" ble produsert.

Foreningene Nordens Forbund gir forslaget om en vandretstilling over emnet skogsbruk og naturvern sin beste anbefaling.

Stockholm den 6 oktober 1980

Tuure Salo

Ordförande

Gustav af Hällström

Sekreterare

Danmark

Landbrugsministeriet:

— — — skal man meddele, at man finder, at forslaget om en sådan udstilling bør støttes.

Følgende danske statsinstitutioner har givet tilsagn om at ville medvirke ved fremskaffelse af udstillingsmateriale samt i øvrigt ved udstillingens ilrettelæggelse: Miljøministeriet, Fredningsstyrelsen og Skovstyrelsen, agt- og Skovbrugsmuseet samt Landbrugsministeriets vildtforvaltning.

Man vil finde det hensigtsmæssigt, om koordineringen af den praktiske ilrettelæggelse henlægges til Nordisk Skovunion.

Man anmoder om at modtage nærmere underretning om, hvad der videre passerer i sagen.

Cøbenhavn, den 26. august 1980

P.m.v.

E.b.

Henrik Wanscher

Danmarks Naturfredningsforening har i skrivelse den 22 maj 1980 forklarat sig stødja medlemsforslaget.

Finland

Jord- och skogsbruksministeriet:

— — — anser jord- och skogsministeriet forslaget aktuellt och dess målätning och innehåll övervägda. I enlighet med forslaget skulle utställningen kunna ge den stora allmänheten en helhetsbild av skogarnas mångsidiga nyttovärde, av sambanden mellan skogsbruk och naturvård samt av skogsbrukets och skogsindustrins betydelse för landets näringsliv. Nordiska skogsunionen och dess värddorganisationer i varje nordiskt land skulle vara väl ägnade att fungera som verkställande organ för utställningen.

Helsingfors den 4 september 1980

Matti Kekkonen

Avdelningschef
Regeringsråd

Antti Nikkola

Byråchef

Forststyrelsen:

Forststyrelsen stöder medlemsförslaget om en vandringsutställning om skogsbruket och naturvården i Norden så att insamlandet av material skulle i första hand ske på Nordiska skogsunionens försorg. Enligt förslaget skulle utställningen utgöra en presentation av mångsidigt utnyttjande av skog, i vilken man också skulle fästa uppmärksamhet på naturvården. Emedan det i Finland inte finns ett riksomfattande skogsmuseum och Lapplands skogsmuseum inte har tillräckligt med arbetskraft, torde insamlingen av materialet i Finland bäst ske på Finska forstföreningens r.f. försorg. Utformningen av materialet till utställningsskick borde ges i uppdrag åt något skogsmuseum så att utställningen skulle bli tillräckligt enhetlig.

För att utställningen skulle bli måttlig till storlek och samtidigt vara intresseväckande för allmänheten, borde kanske det i medlemsförslaget planerade temat på lämpligt sätt begränsas och virkesproduktionen presenteras i förhållande till skogarnas övriga bruksformer. Med utställningen borde man sträva till att också bland allmänheten skapa en positivare inställning än tidigare till skogsbruket.

Saken har diskuterats i Nordiska skogsunionens arbetsutskottsmöte denna sommar i Reykjavik och också de övriga nordiska länderna torde förhålla sig positiva till initiativet i synnerhet om Nordiska rådet ekonomiskt kunde stöda utställningsförslaget.

Helsingfors i augusti 1980

P. W. Jokinen
Generaldirektör

Yrjö Puttonen
Assessor

Keskusmetsälautakunta Tapio (Centralskogsnämnden Tapio)¹:

Keskusmetsälautakunta Tapio finner det inom Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om vandringsutställning om skogsbruket och naturvården i Norden (Sak A 587/e) vara värt understöd. I enlighet med namnet bör utställningens syfte vara att påvisa att skogsbruket genom vård och förnyring av skogarna håller skogsmarkerna ständigt skogstäckta och på detta sätt utför den bästa naturvården. Utställningen bör också understryka att välskötta skogar som människans livsmiljö är trivsamma och erbjude

¹ Yttrandet översatt från finska.

der goda möjligheter till mångsidigt bruk. Enligt Keskusmetsälautakunta Tapio är det inte bra att ställa ut för många saker och i synnerhet tekniska detaljer, eftersom det är svårt att tillägna sig sådana från en nordisk vandringsutställning. Däremot bör understrykas skogarnas betydelse som trävarureserv, som källa för tillgång till bär, svampar, vilt och energi samt som objekt för hälsosamt friluftsliv och motion.

Helsingfors den 11 augusti 1980

Paavo Kotkanen
Direktör

Esko Pelkonen
Forstmästare

Centralskogs nämnden skogskultur:

Centralskogs nämnden skogskultur anser att en vandringsutställning om skogsbruket och naturvården kunde bidra till att öka allmänhetens förståelse för skogsmiljön och dagens skogsskötselmetoder. Anordnandet av en ambulerande utställning kan därför anses vara välmotiverat. Det vore välkommet att också alla större svensk- och tvåspråkiga orter skulle besökas av utställningen.

På sikt är det av vikt att bilder, texter och övrigt utställningsmaterial hålls up-to-date, varför uppmärksamhet bör fästas vid uppföljningen. Arrangörerna av utställningen bör därför tilldelas resurser i tillräcklig utsträckning.

Helsingfors den 5 september 1980

Bert Sundqvist
Direktör

Jan Heino
Avdelningschef

Skogsforskningsinstitutet¹:

Skogsforskningsinstitutet finner anordnandet av den föreslagna samnordiska skogsbruks- och naturvårdsutställningen som en del av Nordiska skogskongressen 1983 mycket motiverat. Forskningsinstitutet fäster dock Nordiska rådets Finlands delegations uppmärksamhet vid att utställningen för Finlands vidkommande mera borde presentera den avgörande betydelse skogs- och träindustrin har för vårt lands ekonomi än vad som framgår

¹ Yttrandet översatt från finska.

av medlemsförslaget och mera understryka betydelsen av våra skogar som förnybar naturresurs och i rätt proportion poängtera relationen mellan skogarnas virkesproduktion, det kommande energibruket och övriga användningssätt.

För att nå de centrala målgrupperna kan skogsmuseet i Rovaniemi knappast anses vara den mest lyckade utställningsplatsen. Utställningen borde däremot kunna uppvisas i viktiga utställningslokaler i hela landet och i synnerhet i södra Finland.

En lämplig koordinator för utställningsprojektet är enligt Skogsforskningsinstitutet för Finlands vidkommande Suomen metsäyhdistys (Finska forstföreningen), som även annars representerar vårt land i Nordisk skogsunion.

Helsingfors den 16 juni 1980

Olavi Huikari
Överdirektör,
professor

Tuomas Heiramo
Informationschef

Ålands landskapsstyrelse:

– En vandringsutställning om skogsbruket och naturvården i Norden anser vi vara en mycket god idé och vi ställer oss till alla delar positiva till förslaget.

– Landskapsstyrelsen anser det också önskvärt att få presentera landskapet Ålands skogsbruk i samband med denna nordiska utställning. Material i form av bilder och texter, som vi använt vid utställningar på bibliotek inom landskapet, kan säkert till den del användas även vid denna vandringsutställning.

– Landskapsstyrelsen anser det naturligtvis också önskvärt att denna vandringsutställning vid lämpligt tillfälle kommer till Åland, varvid lämplig utställningslokal kommer att ordnas.

Mariehamn den 28 augusti 1980

Folke Woivalin
Lantråd

Paul Holmfors
Landskapsförstämestare

Finska forstföreningen:

Finska forstföreningen förenar sig helt med den uppfattning, som Nordiska skogsunionens arbetsutskott framförde på Island 28.6.1980, enligt vilken den vandringsutställning, som föreslagits i framställningen, på allt sätt vore nyttig och skulle ha en informationsuppgift om skogsbruket och naturvården jämbördigt. Idag då människornas intresse för miljön har ökat är ett dylikt internordiskt projekt en allt större betydelse.

Finska forstföreningen saknar dock de ekonomiska resurser som vore nödvändiga för att befrämja projektets förverkligande, hur gärna den än vill att projektet genomförs. Forstföreningen är däremot, inom ramen för Nordiska Skogsunionen, beredd att på annat sätt medverka.

Finska forstföreningen hemställer därför att Nordiska rådet skulle rekommendera Nordiska ministerrådet att besluta om anordnandet av en andringsutställning om skogsbruket och naturvården i Norden, samt erbjuda för ändamålet behövliga medel.

Utsänds den 29 augusti 1980

Kullervo Kuusela

Ordförande

Teppo Warras

Generalsekreterare

Natur och miljö r. f.:

Skogsbruket och naturvården samt skogsbrukets miljöpåverkan har de senaste årtiondena utvecklat sig mycket intensivt under det senaste decenniet i samtliga nordiska länder. Grundläggande skillnader i synsätt har varit mycket stora och företrädare för skogsbruket och naturvården är fortfarande oeniga i många viktiga frågor.

En nordisk utställning om skogsbruket och naturvården som objektivt och tydligt belyser problemställningarna skulle därför på ett värdefullt sätt kunna bidra till en fortsatt samhällsdebatt i denna viktiga fråga.

Natur och miljö befarar dock att det skulle bli mycket svårt att åstadkomma en sådan utställning. Om alla berörda myndigheter och intresserepresentanter i alla de nordiska länderna skulle delta och ställa sig bakom projektet, måste så mycket arbete läggas ner på framställningen av utställningen att arbetet inte står i rimlig proportion till resultatet. Om, å andra sidan, ansvaret för framställningen av utställningen ges endast till ett fåtal instanser, ger den inte längre den allsidiga belysning av skogsbruket och naturvården som är avsikten med förslaget.

I medlemsförslaget ges anvisningar för utställningens innehåll och för de instanser som skulle få i uppgift att förverkliga den. Enligt vår

uppfattning skulle denna uppläggning knappast leda till en allsidig belysning av skogsbrukets naturvårdsaspekter. En utställning som ger sken av att vara allsidig, men endast belyser skogsbrukets syn på naturvården, blir mera till skada än till nytta.

Med hänvisning till de praktiska svårigheter som Natur och miljö tror kommer att uppstå vid framställningen av en utställning med den uppläggning och det innehåll som föreslagits avstyrker vi förslaget.

Helsingfors den 13 oktober 1980

Natur och miljö r. f.

Henrik Österholm

Ordförande

Ulrica Cronström

Verksamhetsledare

Finlands skogsindustris centralförbund:

Förslaget om en samnordisk ambulerande utställning om skogsbruk och naturvård kan förordnas om det är möjligt att förverkliga utan större svårigheter. De av samnordiskt informationsmaterial erhållna erfarenheterna från Nordiska Skogsunionens kongress i Norge ger dock anledning att betvivla möjligheterna att arrangera en lyckad utställning.

Skogshushållningens och naturvårdens ställning är olika i de olika nordiska ländernas ekonomier. Som exempel må nämnas att skogsomgivning i Danmark främst betyder ett bebyggt, nästan parklikt skogsområde, då skog i Finland i allmänhet betyder ett på allemansrätt baserat tillträde till en äldre gallringsskog eller en skog nära slutavverkningsstadiet. Också skogsbrukets arbetssätt och -metoder avviker från varandra i dessa länder.

Av ovannämnda orsaker förefaller det svårt att arrangera en tillräckligt begränsad men dock informativ och intressant utställning. Även arbetsmetoderna förändras och sålunda vore utställningen fortgående föremål för förnyelse.

Med hänvisning till det ovan anförda finner vi att såvida sagda samnordiska utställning arrangeras borde den beredas med största omsorg och sakkunskap. Såvida man inte drar försorg om en grundlig beredning föreligger det en fara för att utställningen inte fyller de krav som därpå bör ställas och därmed nås inte heller de uppställda målen.

Helsingfors den 29 september 1980

Finlands skogsindustris centralförbund

Yrjö Hassi

Norge

Landbruksdepartementet:

Landbruksdepartementet stiller seg svært positivt til forslaget om en vandreutstilling for skogbruk og naturvern i Norden. En har bl. a. hatt kontakt med Skogbruksmuseet i Elverum som stiller seg positivt og er innforstått med det omfattende faglige forarbeidet som skal til for å oppnå et vellykket resultat. En er også kjent med at Nordisk Skogunion har behandlet saken. Her er en gjennom Det norske Skogselskap innstilt på å delta i bl. a. koordineringsarbeidet.

Departementet vil gå inn for å støtte forarbeidet til vandreutstillingen.

Oslo, 3. september 1980

Etter fullmakt

Hans Kr. Seip

Torstein Opheim

Miljøverndepartementet:

— — — Miljøverndepartementet har ikke mottatt ovennevnte medlemsforslag til uttalelse, men ønsker likevel å knytte enkelte merknader til dette.

Miljøverndepartementet er enig med Det norske skogselskaps uttalelse i brevet av 5. august i år (*se nedan*) om at det vil føre for langt å ta opp naturvernet i hele sin bredde i en slik utstilling. Vi kan imidlertid ikke si oss enige i at naturvernet bare skal behandles i den grad det har betydning for skogbruket. Dette kan lett bli en for snever ramme for naturvernet som prinsipielt bør sidestilles med skogbrukets plass i utstillingen. Vi vil derfor foreslå at naturvernet kommer med fullt ut i den grad det har tilknytning til skogarealene i Norden.

En vandreutstilling som den foreslåtte bør bli til gjennom et samarbeid mellom skogbruket og naturvernets organer. Vi vil foreslå at Direktoratet for vilt og fisk, Institutt for naturforvaltning ved NLH og Norges naturvernforbund blir anmodet om å delta i forberedelsene til en slik utstilling fra norsk side.

Oslo, 30. september 1980

Etter fullmakt

Richard G. Fort

Liv Eckhoff

Det norske skogselskap:

Det norske skogselskap er sekretariat for den norske avdeling av Nordisk skogunions representantskap, og vi tillater oss derfor å avgi følgende felles uttalelse:

Både den norske avdeling av Nordisk skogunion og Det norske skogselskap støtter forslaget om en nordisk vandreutstilling om skogbruk og naturvern. Det forutsettes at naturvern bare tas med i den grad det har betydning i sammenheng med skogbruket. Å ta med naturvern i sin videste form antar vi vil gjøre utstillingen for omfattende.

Etter vår mening bør det være en felles nordisk utstilling, men den bør lages i en versjon for hvert enkelt land slik at landets språk kan benyttes. På den måten kan utstillingen åpnes tilnærmet samtidig i alle de nordiske land, og bare gå på vandring innen landets grenser.

Vi er av den mening at utgiftene med å produsere utstillingsmateriellet må dekkes av midler som stilles til disposisjon fra Nordisk Råd. Etter at utstillingsmateriellet er laget, kan den norske avdeling av Nordisk skogunion gjennom sekretariatet påta seg å organisere og betale flyttingen av utstillingen mellom de egnede plasser i Norge. Dette arbeid vil i tilfelle skje i nært samarbeid med Skogbruksmuseet i Elverum. Vi antar at Nordisk skogunions sekretariater i de øvrige land er villige til å påta seg samme ansvar.

Det kan opplyses at saken også er drøftet i Nordisk skogunions arbeidsutvalg som hadde møte i Island 27. juni d. å. På dette møtet ble man enig om å anmode Dansk Skovforening, som for tiden har generalsekretariatet for Nordisk skogunion, om å utarbeide et forslag til budsjett for utstillingen. Dette forslag vil bli utarbeidet i nært samarbeid med Silvanum i Sverige, som vi forstår kan påta seg å produsere utstillingsmateriellet.

Hvis Nordisk Råd ønsker det, er Nordisk skogunion villig til å koordinere arbeidet med å lage vandreutstillingen gjennom en arbeidsgruppe. Unionens arbeidsutvalg foreslår at det nedsettes en arbeidsgruppe som skal bestå av to representanter fra hvert land, hvorav en representerer landenes skogbruksmuseer og en representerer hvert lands seksjon av Nordisk skogunion. Den siste representant bør av praktiske grunner være knyttet til unionens sekretariat i hvert land. Til støtte for den nordiske arbeidsgruppe kan hvert enkelt land internt oppnevne tilleggsrepresentanter. Den norske avdeling av Nordisk Skogunion er villig til å organisere dette i Norge.

Vi er enig i at utstillingen bør være ferdig til neste nordiske skogkongress i 1982. Det er en fordel for arbeidsgruppen å ha en konkret tidsramme å

arbeide innenfor. Skal dette mål kunne realiseres, er det meget viktig at de endelige vedtak fattes så raskt som mulig.

Oslo, 5. august 1980

Hans Kr. Seip

Formann i den norske
seksjon i Nordisk skogunion

Olaf Knudson

Forman i Det norske
skogselskap

Wilhelm Elsrud

Direktør i Det norske
skogselskap og sekretær
i Nordisk skogunions
norske seksjon

Sverige

Skolöverstyrelsen (SÖ):

Varje åtgärd att ytterligare öka och förbättra informationen och medvetenheten om skog och natur måste hälsas med tillfredsställelse. SÖ anser att all saklig information om skogsbruk, naturvård och skogens värde och mångsidiga utnyttjande bör stimuleras och är i hela samhällets intresse. Om en sådan insats kan ske gemensamt med de nordiska länderna blir den ännu mera värdefull.

SÖ ställer sig alltså positiv till medlemsförslaget om en vandringsutställning om skogsbruket och naturvården i Norden med syfte och organisation enligt medlemsförslaget.

Stockholm den 2 juli 1980

På skolöverstyrelsens vägnar

Christer Lundeberg

Ingmar Hallin

Lantbruksstyrelsen:

Lantbruksstyrelsen understödjer syftet med den föreslagna vandringsutställningen och ställer sig därför positiv till förslaget.

I första hand torde skogsstyrelsen kunna bidra med synpunkter och material. Lantbruksstyrelsen är dock beredd att därjämte bidra med synpunkter på följande avsnitt i presentationen:

- Skogsbrukets roll i det kombinerade jord- och skogsbruket
 - Skogens ägare och arbetsförhållanden, skogsägarorganisationer o d
 - Skogs- och naturvårdspolitiken d v s skogs- och naturvårdslagar, den statliga insatsen för stöd till skogsbruket m m.
-

Jönköping den 17 juli 1980

Alf Wallin
Överdirektör

Sven Falkeström
Byrådirektör

Skogsstyrelsen:

Skogsstyrelsen välkomnar förslaget till en gemensam nordisk skogsutställning. En sådan skulle kunna verksamt bidra till att hos allmänheten skapa bättre förståelse för skogsbrukets arbetsmetoder samt dess roll för näringsliv, ekonomi, friluftsliv m m genom att presentera fakta och problem inom skogsbruket i respektive land.

Beträffande utställningens innehåll anser skogsstyrelsen att det i och för sig vore angeläget att informera om alla de i förslaget uppräknade områdena. Styrelsen befarar dock att utställningen i sådant fall skulle bli mycket arbets- och kostnadskrävande. Med alltför omfattande innehåll riskerar man också att få sämre informationseffekt. Skogsstyrelsen föreslår därför att utställningen i huvudsak skall omfatta följande områden:

- naturliga förutsättningar för produktion av vedråvara, bär, svamp, vilt o s v.
- skogsnäringen och dess roll för respektive lands ekonomi, regionalpolitik, sysselsättning, utrikeshandel o s v.
- skogs- och naturmiljön som trivselfaktor för allmänheten
- skogens ägare, arbetsförhållanden och arbetsmetoder
- skogs- och naturvårdspolitiken, d v s skogs- och naturvårdslagar, statligt stöd till skogsbruket m m.

Övrigt i förslaget behandlas kortfattat eller tas enbart med i en skriftlig dokumentation som skogsstyrelsen anser bör finnas tillgänglig för allmänheten i samband med utställningen.

Enligt medlemsförslaget skulle det produceras dels en vandringsutställning som skulle vandra till de olika ländernas större skogsmuseer dels ett flertal vandringsutställningar baserade på den ovannämnda för cirkulation inom respektive land.

Skogsstyrelsen bedömer att denna produktionsgång skulle kunna bli

kostsam och omständlig. Man skulle få två etapper i framställningen, varvid man i den andra etappen dessutom skulle producera en utställningsversion för varje land. Skogsstyrelsen föreslår därför att man satsar på en enda utställningsversion och framställer denna i ett flertal exemplar, där endast språket skulle skilja de olika ländernas exemplar från varandra. Bilder och textinnehåll skulle således vara desamma. En sådan sk multiutställning skulle kunna göras klar för visning samtidigt på ett flertal platser i de nordiska länderna, tex på skogsmuseer, i bibliotek, i skolor m.m. Härigenom skulle man snabbt kunna nå en stor publik med aktuell skoglig information.

Skogsstyrelsen biträder förslaget att fackmän från ländernas skogsmuseer bildar en arbetsgrupp för utformning av utställningen. Då elever och lärare tillhör de viktigaste målgrupperna föreslår skogsstyrelsen att arbetsgruppen etablerar kontakt med skolan, i Sverige förslagsvis genom projektet Skogen i skolan, som leds av lärarhögskolan i Umeå. Härigenom kan förutsättningar skapas för att utställningen skulle kunna användas vid undervisningen i olika ämnen och på olika stadier i skolorna.

Lönköping den 26 augusti 1980

På skogsstyrelsens vägnar

Karl-Göran Enander

Statens naturvårdsverk:

Statens naturvårdsverk ställer sig positivt till förslaget om en vandringsutställning om skogsbruket och naturvården. Det är dock angeläget att utställningen verkligen också kommer att allsidigt belysa båda dessa delar. Om detta skall bli möjligt måste innehållsförteckningen i förslaget kompletteras. Den ger nämligen intryck av en ganska summarisk behandling av naturvården, medan det för skogsbruket planeras en mycket ingående skildring. Så tex framhålls i stort sett endast skogens betydelse som drivselfaktor för allmänheten medan övriga naturvårdsaspekter som skogens centrala roll i ekosystemet med avgörande betydelse för fauna och flora inte nämns. Ej heller tas de olika konfliktområdena mellan modernt skogsbruk och naturvård upp. Som exempel kan här nämnas bevarande av urskogar, ädellövskogar och vissa våtmarker samt olika skogsbruksmetoders inverkan på naturmiljön.

Förslaget omfattar även en punkt om skogsindustrins betydelse för näringsliv och ekonomi. Om skogsindustrin skall behandlas måste också dess betydelse för miljön tas upp. Då bör även rubriken för utställningen ändras från "Skogsbruk och naturvård" till "Skogsnäring och naturvård".

På samma sätt bör miljöaspekterna behandlas om skogen som energikälla skall ingå i utställningen.

Det skulle dock antagligen vara till fördel för utställningen med en koncentration till några centrala frågor för skogsbruket och naturvärden vilka kunde ges en grundlig belysning, medan övriga frågor behandlades mera översiktligt i form av bakgrundsinformation. Redan med en begränsning till de delar av förslaget som gäller skogsbruket blir informationsmängden stor. Det kan då ifrågasättas om det är möjligt att inom ramen för en enda utställning behandla ett så vidsträckt ämnesområde som hela skogsnärningen och dess betydelse för miljö och samhälle på ett meningsfullt sätt.

Det bör emellertid klart framgå av den målsättning som fastställts för utställningen att naturvårdsaspekterna på såväl skogsbruk som skogsindustri – om denna tas upp – bör belysas. Naturvårdens roll i förhållande till skogsbruket får heller inte skildras enbart med utgångspunkt i frågor som rör friluftsliv.

Enligt naturvårdsverkets uppfattning är det angeläget att representanter från såväl skogsbruk- som naturvårdshåll deltar i utställningsarbetet. Verket är berett att medverka i den föreslagna arbetsgruppen och i övrigt ställa sakkunskap och befintligt material till förfogande. Någon nyproduktion av utställningsmaterial har verket däremot inte resurser till.

Solna den 6 augusti 1980

Göran Persson

Inger Olsson Vilborg

Sveriges lantbruksuniversitet:

Informationsfrågorna då det gäller skogsbruk och naturvård får betraktas som mycket viktiga. Rektorsämbetet tillstyrker därför förslaget. För att klarlägga om den föreslagna vandringsutställningen, som kan förväntas bli relativt dyr, är ett effektivt sätt att sprida information, bör den dock förslagsvis följas upp av någon form av forskningsmässig utvärdering.

Uppsala den 4 augusti 1980

På rektorsämbetets för Sveriges lantbruksuniversitet vägnar

Lennart Hjelm

Kjell Hollender

Medlemsförslag

om nordisk samverkan för att framställa alternativa drivmedel

(Väckt av Aimo Ajo, Bjarne Mørk Eidem, Árni Gunnarsson, Tellervo Koivisto, Sakari Knuuttila, Bror Lillqvist, Essen Lindahl, Thor Lund, Grethe Lundblad och Inge Fischer Møller)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska rådets trafikutskott:

Medlemsförslaget har sin bakgrund i världens stora oljeberoende som utgör ett av samtidens stora ekonomiska problem. Förslagsställarna anser med hänsyn därtill att man i Norden bör skapa förutsättningar för användning av alternativa drivmedel, i främsta hand metanol, inom transportsektorn.

Enligt vad som framgår av remissvaren torde fortfarande en del tekniska och ekonomiska svårigheter föreligga som borde lösas innan man åtminstone delvis kan ersätta oljebaserade drivmedel med syntetiskt bränsle. Vidare bör de miljömässiga konsekvenserna av övergång till syntetiskt bränsle undersökas.

Trafikutskottet vill för sin del särskilt understryka medlemsförslagets betydelse för att på sikt säkra den sårbara transportsektorns framtid. En fördel med en övergång till ett alternativt bränsle som t. ex. metanol är att nuvarande motorer och distributionssystem torde kunna användas med små förändringar. Det stora oljeberoendet gör det till en viktig uppgift att främja utvecklingen och framställningen av alternativa drivmedel i Norden. Därutöver vill trafikutskottet påpeka att kostsamt dubbelarbete bör kunna undvikas genom ett nordiskt samarbete t. ex. i form av arbetsfördelning.

Helsingfors den 8 december 1980

För Nordiska rådets trafikutskott

Marjatta Väänänen

Nordiska investeringsbanken:

Den nordiske investeringsbank vurderer som meget interessant det forsknings- og utredningssamarbeid som utføres i hvert enkelt land for å finne bedre metoder for fremstilling av syntetiske drivstoffer. Denne teknikken kan bli av stor betydning i landenes energiforsyning, spesielt med tanke på det råstoffgrunnlag som finnes i de enkelte nordiske land. Banken bedømmer at dette teknikkområde kan få betydelig industripolitisk og regionalpolitisk interesse, f. eks. ved utnyttelse av torv- og gassforekomster.

Et samarbeid mellom de nordiske land for å koordinere ressursene synes ønskelig, og NIB vil i denne sammenheng vise til det arbeidsprogram for samarbeid innen energiområdet som er godkjent av Nordisk Ministerråd (energiministrene) og til det arbeidet som utføres innenfor næringslivet.

Nordisk Råds økonomiske utvalg har påpekt at energiområdet bør tillegges betydelig vekt i Den nordiske investeringsbanks arbeid. Banken kan i prinsippet delta i finansiering av et felles nordisk anlegg for produksjon av metanol. I overensstemmelsen med bankens vedtekter skal imidlertid også de bankmessige vilkår i denne sammenheng tilvaretas.

Helsingfors, den 29. august 1980

Den nordiske investeringsbank

Bert Lindström

Nordisk Industrifond:

Förslagsställarna framhåller de nordiska ländernas stora beroende av en säker tillgång på drivmedel och anser mot denna bakgrund att studier angående olika former för drivmedelsproduktion baserad på inhemska råvaror inom Norden bör prioriteras. För detta ändamål föreslås att en demonstrationsfabrik för produktion av metanol uppföres i något av de nordiska länderna.

Nordisk Industrifond delar förslagsställarnas uppfattning att det för att trygga drivmedelsförsörjningen i Norden är viktigt att vidtaga åtgärder som möjliggör användningen av alternativa drivmedel och att därvid metanol är den produkt som för närvarande bedöms mest aktuell. Produktion av metanol i stor skala planeras komma igång i Norge under senare delen av 1980-talet med ilandförd gas som råvara.

Fonden bedömer att även andra inhemska råvaror för metanolframställning på sikt kan behöva utvärderas. För närvarande synes det dock ej motiverat att uppföra en speciell demonstrationsanläggning för detta ändamål.

Eftersom metanol kan förväntas bli introducerat som alternativt drivmedel inom 5–10 år är det enligt fondens uppfattning mer angeläget med nordiskt samarbete beträffande *användning* av metanol som alternativt drivmedel än beträffande *produktion* av metanol. Fonden vill därför framhålla nödvändigheten av att samarbete snarast inleds dels för att fastställa enhetliga produktkrav och dels, för planering av parallell introduktion i Norden. I detta sammanhang bör man bevaka utvecklingen i övriga Europa, speciellt i Västtyskland. Enhetliga produktkrav samt en väl genomförd samordning av lagerhållning, distribution och marknadsföring bedöms vara en förutsättning för en framgångsrik introduktion av alternativa drivmedel på den nordiska marknaden.

Om det i samband med detta samordningsarbete framkommer behov av utvecklingsinsatser bör dessa i största utsträckning planeras och genomföras i nordisk samverkan.

Stockholm den 1 september 1980

För Nordisk Industrifond

Rut Bäcklund-Larsson

Nordisk Komité for Transportøkonomisk Forskning (NKTF):

Det er velkendt at transportsektoren – på såvel person- som godssiden – er markant afhængig af oliebaseerede energimidler. Dette forhold giver anledning til tre hovedproblemstillinger:

1. Udsigt til en global mangel på olie i løbet af 30–40 år.
2. Transportens fordyrelse i takt med stigende oliepriser.
3. Risiko for forsyningssvigt forårsaget af politiske forhold.

Den første hovedproblemstilling indebærer i sig selv, at der i løbet af de næste 20–30 år under alle omstændigheder må udvikles driv- og transportmidler, der tilsammen vil kunne indebære acceptable transportmuligheder på ikke-oliebasis.

De to sidste hovedproblemstillinger peger i retning af, at en overgang til ikke-oliebaseerede drivmidler sker så hurtigt som muligt.

Der er således ingen tvivl om, at de internationale organer og de enkelte landes regeringer må støtte bestræbelserne for udvikling af alternative drivmidler og udvikling af transportmidler, der kan anvende disse alternative drivmidler.

De alternative drivmidler, som kan siges at ligge inden for den nærmeste fremtids teknologiske muligheder, er:

- a. Elektricitet
- b. Metanol
- c. Etanol
- d. Brint (väte)

En acceptabel anvendelse af *elektricitet* som drivmiddel afventer fremstillingen af billige, driftsikre højenergetiske batterier f.eks. baseret på zink-nikkel, før et egentligt gennembrud for elektriske biler kan imødeses. Det må imidlertid understreges, at allerede med den nuværende blybatteriteknologi vil en mindre del af transportsektorens opgaver kunne varetages af elbiler. Det drejer sig primært om specielle former for varetransport og persontransport i følsomt miljø eller meget korte ture.

Eftersom elektricitet kan fremstilles af vedvarende energikilder, må denne energiform siges at indeholde to fordele: 1) på kort og på lang sigt vil elektriciteten blive produceret ved de til enhver tid gældende hovedenergiformer. 2) på kort sigt vil udbredelsen af elektriske transportmidler kunne mindske transportsektorens afhængighed af olieprodukter. Når endvidere henses til de miljømæssige fordele, elektriske biler indebærer, bør udviklingen inden for elbilområdet tillægges den største prioritet.

I det omfang *metanol* forudsættes fremstillet af naturgas vil dette drivmiddel ikke kunne siges at være et langsigtet alternativ til oliebaseerede drivmidler. Tilstedeværelsen af store mængder naturgas i den nordiske region tilsiger imidlertid, at der på nordisk basis bør iværksættes en produktion af metanol fra naturgassen sideløbende med udviklingen af transportmidler, der er indrettet til at anvende dette drivmiddel. Som en detalje kan det nævnes, at naturgassen aftages i et konstant tempo i takt med olieudvindingen i Nordsøen. Anvendelsen af naturgas til opvarmning indebærer et mindre forbrug i sommerperioden, hvilket nødvendiggør en oplagring af den overskydende naturgas. Eftersom transportarbejdet er størst i sommermånederne vil metanolproduktion kunne aftage en del af den sæsonbestemte overskydende naturgas. Omkostningerne ved en metanolproduktion er traditionelt behæftet med en markant stordriftfordel. Med Norden som aftagerbasis vil en metanolproduktion beregnet til transportsektoren kunne gøres rentabel og konkurrencedygtig over for andre landes produktion.

Etanol som transportdrivmiddel anvendes allerede i dag i Brasilien. Det er imidlertid specielle forhold i Brasilien (sukkerrørproduktion, klima m. v.), som gør denne metode brugbar. Disse forhold kan næppe hævdes at være gældende i de nordiske lande.

Endvidere er spørgsmålet om at anvende etanol som drivmiddel i sidste ende en prioritering mellem anvendelsen af en række afgrøder til menneske- eller dyreføde eller til transportformål.

Det fjerde alternative drivmiddel *brint*, er teknologisk set den mest

tilbagestående mulighed, når sammenlignes med de ovennævnte tre alternativer. Dette drivmiddel er, i lighed med elektriciteten, af vedvarende karakter, ligesom en række miljømæssige fordele kan imødeses ved anvendelsen af dette drivmiddel. Forskning af brint som transportmiddel bør derfor tillægges en høj prioritet.

Sammenfattende ønsker Nordisk Komité for Transportøkonomisk Forskning at understrege:

- at udviklingen og produktionen af alternative drivmidler bør ske sideløbende med udviklingen og produktionen af transportmidler, der på optimal måde kan anvende disse drivmidler,
- at overgang til alternative drivmidler er ønskværdig af såvel økonomiske som forsyningsmæssige årsager på såvel kort som lang sigt,
- at hele spørgsmålet om produktion og forbrug af alternative brændstoffer, blandt andet vedrørende prioriteringen imellem de mulige alternativer, i dag er så usikkert belyst, at spørgsmålet må tages op, f. eks. i forbindelse med et nordisk udredningsprojekt. NKTF medvirker gerne i dele af et sådant projekt.

København, den 1. september 1980

Uffe Jacobsen
Formand

Asger Høeg
Sekretær

Nordisk Bilteknisk Komite:

På baggrund af den aktuelle forsyningsituation for olieprodukter samt den på længere sigt forventede ressourceknaphed finder NBK, at det foreslåede samarbejde for at fremstille alternative drivmidler, er et spørgsmål, der er yderst aktuelt og bør prioriteres højt.

Forskningen omkring fremstilling af alternative drivmidler ligger uden for NBK's arbejdsområde. Komiteen skal dog pege på nogle biltekniske spørgsmål, som kan blive aktuelle i forbindelse med overgang til alternative drivmidler.

Således bør man af miljømæssige hensyn sideløbende undersøge udstødningsgassernes sammensætning med henblik på en vurdering af de tekniske krav, som bør stilles til køretøjer på dette område, ligesom bilproducenterne af hensyn til planlægning og produktionsomstilling på et tidligt tidspunkt bør orienteres om eventuelle kommende ændringer. Endvidere finder komiteen, at der kan være grund til nærmere at overveje, om der bør stilles specifikke krav til køretøjskomponenter som f. eks. brændstoftanke ved overgang til alternative drivmidler.

Idet NBK anbefaler det foreslåede samarbejde, skal man henvise til den forskning, der allerede på nationalt plan foregår i de nordiske lande.

København, den 13. august 1980

O.V. Jørgensen

Formand i NBK

Nordens fackliga samorganisation:

De senaste 7–8 årens kraftiga prisstegringar på råolja och oljeprodukter och störningarna i utbudet har tillsammans med en hotande brist på olja, gjort det nödvändigt, att inom alla områden sträva till en minskning av oljeberoendet.

Enligt NFS' uppfattning måste även trafiksektorns oljeberoende och energikonsumtion minskas. NFS ställer sig således självfallet positiv till åtgärder, som kan erbjuda alternativ till bensin, dieselolja och andra mineraloljebaserade drivmedel.

Av alternativa drivmedel torde metanol och andra alkoholer erbjuda intressanta möjligheter, då de kan förädlas ur i Norden förekommande naturresurser (torv, ved o. a. biomassa) inklusive Nordsjöoljan. Även ur miljö- och folkhälsosynpunkt är metanolinblandning i bensin positiv, då man härigenom kan avstå från blyinblandning. Inom kollektivtrafiksystemen i tätorter kan även ren metanoldrift vara ett miljövänligt och ekonomiskt försvarsbart alternativ till bensin och diesel.

Liksom då det gäller en minskning av oljeberoendet generellt gäller givetvis även för trafiksektorn, att de största inbesparingarna dock kan nås, inte genom alternativa drivmedel, utan genom en generell minskning av energiförbrukningen.

Inom OECD-området svarade transportsektorn år 1978 för ca 28% av den totala slutliga energikonsumtionen (Danmark 30%, Finland 14%, Island 47%, Norge 21% och Sverige 18%) och härav stod vägtransporterna för 83%. Transportsektorns andel av den totala energiförbrukningen har ökat mellan 1974 och 1978 (OECD: IEA: Energy Balances of OECD Countries 1974/1978, Paris 1980).

Beträffande varutransporterna torde en ökning av sjö- och järnvägs-transporternas andel vara ett effektivt sätt att minska energibehovet per transporterad enhet. Genom att bl. a. bygga ut kollektivtrafiksystemen – vilka för övrigt genom fordonsparkens mer begränsade storlek bör vara betydligt lättare att konvertera för alternativa drivmedel – bör man kunna minska privatbilismen framför allt i storstadsområdena.

Transportekonomiska lösningar för att minska energiförbrukningen, bör

iven stödja de trafikpolitiska strävandena och medverka till ökad trafiksäkerhet och till förbättrad folkhälsa i de nordiska länderna.

Nordens fackliga samorganisation, NFS, önskar med ovanstående motiveringar och tillägg omfatta motionärernas yrkanden och finner det angeläget, att Nordiska ministerrådet vidtar åtgärder som främjar framställningen av och utnyttjandet av alternativa drivmedel inom Norden.

Stockholm den 13 augusti 1980

Nordens Fackliga Samorganisation

Oso Laakso

Ordförande

Lennart Forseback

Generalsekreterare

Danmark

Regeringsministeriet:

— — — oversendes vedlagt in triplo kopi af skrivelse af 11. september 1980 fra energiministeriet bilagt skrivelser fra henholdsvis energistyrelsen og miljøstyrelsen (*se nedan*).

Man sendte endvidere sagen på remiss til *industriministeriet*, som efter det oplyste ingen bemærkninger har til forslaget.

Der forventes ikke yderligere udtalelser i sagen.

København, den 12. september 1980

P. m. v.

E. b.

Peter Melchior

Miljøministeriet, miljøstyrelsen:

— — — skal miljøministeriet, miljøstyrelsen oplyse, at det er styrelsens opfattelse, at man må regne med, at en del af de konventionelle brændstoffer til biler inden for en overskuelig fremtid vil blive delvis substitueret af syntetiske drivmidler i form af metanol eller etanol.

Den primære årsag vil være de enkelte landes ønske om en større forsyningsikkerhed for brændstoffer, men også miljømæssige aspekter må forventes at indgå i overvejelserne.

Blandt andet kan det højere oktantal af alkoholer bevirke, at blytilsætningen kan reduceres eller eventuelt helt undgås. Også kulilte- og kulbrin-

teemissionen reduceres ved anvendelse af benzin iblandet alkohol. Som en ulempe må dog nævnes, at udstødningsgassens indhold af aldehyder forøges.

Ud fra et teknologisk synspunkt synes der i Danmark at være gode muligheder for at producere alkoholer. Firmaet Haldor Topsøe projekterer og bygger allerede i dag anlæg, som er i stand til at producere metanol ud fra naturgas, og f. eks. firmaet Novo er i besiddelse af et stort know-how inden for etanolproduktion ved gæring af forskellige landbrugsprodukter.

Det bør også nævnes, at Teknologisk Institut i længere tid har arbejdet med planer om at analysere mulighederne for at producere etanol i Danmark med henblik på anvendelse som tilsætningsstof til motorbrændstof.

Miljøstyrelsen kan derfor tilslutte sig de idéer, der fremsættes i medlemsforslaget til Nordisk Råd vedrørende nordisk samarbejde om fremstilling af alternative drivmidler.

København, den 19. august 1980.

P.d.v.

Karen Westerbye-Juhl

Energistyrelsen:

Generelle bemærkninger

Energistyrelsen kan tilslutte sig, at ovennævnte medlemsforslag fra Nordisk Råd fremmes fra dansk side. En indenlandsk produktion af alternative brændstoffer vil kunne give det enkelte nordiske medlemsland fordele, som - en øget forsyningsikkerhed, en mindsket olieafhængighed, forbedrede miljøforhold samt kunne indvirke positivt på beskæftigelsesforhold og betalingsbalance. Ved nordisk samarbejde vil der endvidere være særlige muligheder ved f. eks. finansiering af større demonstrationsanlæg ligesom der kan tænkes produktioner af alternative brændstoffer, der som naturligt afsætningsområde vil kunne have et område som Norden.

Særlige bemærkninger

I det følgende gives en række særlige bemærkninger til de indledende kommentarer i medlemsforslaget.

Det må påpeges, at forslaget i et ganske stort omfang fokuserer på svenske initiativer især på metanolområdet. Det må således i de indledende bemærkninger understreges, at der ved et nordisk samarbejde omkring alternative brændstoffer må arbejdes med metanol og etanol, såvel som med andre relevante alternative brændstoffer.

For så vidt angår methanolområdet, må det fremføres, at der ved en

eventuel opførelse af et demonstrationsanlæg for methanol, naturligt må inddrages dansk ekspertise på området, ligesom et eventuelt demonstrationsanlæg for metanol bør inkludere eller tage højde for tilkobling af systemer, der kan omdanne methanol til syntetisk benzol, hvorved der gives mulighed for at tilpasse sig et givet fremtidigt efterspørgselsmønster. For såvidt angår etanol som alternativt brændstof, bør det understreges, at der også på dette område findes en udviklet teknologi, hvor ikke mindst den ekspertise, der findes hos flere danske virksomheder der arbejder inden for området, vil kunne bringes i anvendelse.

København, den 9. september 1980

(Ej sign.)

Industrirådet:

— — — kan vi oplyse, at vi har forelagt forslaget til udtalelse for en række danske virksomheder.

Industrirådet har modtaget vedlagte kommentarer fra De danske Sukkerfabrikker og De danske Spritfabrikker, som hermed fremsendes (*se vedan*).

København, den 29. august 1980

C.W. Kallenbach

Dansk Arbejdsgiverforening har i skrivelse den 12 juni 1980 forklarat sig i tvivl om at udtale sig i anledning af medlemsforslaget.

Oliebranchens Fællesrepræsentation:

Vi er enige med forslagsstillerne om, at verdens olieproduktion næppe kan øges væsentligt, så det stigende behov for energi til en række fyringsnæssige og industrielle formål må dækkes på anden måde, og olien forrinsvis på længere sigt reserveres i det væsentlige til transportformål og petrokemisk fabrikation.

Ressourcemæssigt vil det muliggøre en rigelig dækning af behovet for motorbrændstoffer langt på den anden side af år 2000, hvor der ikke vil være behov for at finde substitutionsprodukter. Det vil overvejende være et spørgsmål om de relative priser, i hvilket omfang og i hvilket tempo olien reserveres som nævnt.

Alternative motorbrændstoffer vil have interesse i den udstrækning de enten er billigere end de olieprodukter, som de helt eller delvis erstatter, eller giver større forsyningssikkerhed, især i den udstrækning, forbedring-

gen af forsyningssikkerheden opnås billigt med hensyn til investeringer, ressourcer og driftsomkostninger.

Det kan ikke helt udelukkes, at brændstofpriserne udvikler sig så meget hurtigere end den almindelige prisudvikling, at alternative brændstoffer, som erstatning for eller til strækning af benzin og dieselolie, om føje tid vil kunne blive økonomisk konkurrencedygtige over for benzin. Den almindelige forventning til prisudviklingen er en realprisstigning af størrelsesordenen 2–3 pct. om året i de næste 20–30 år, muligvis en ujævn udvikling med større stigninger i periodens begyndelse.

Interessen for alternative brændstoffer (Methanol, Ethanol, Tertær Butyl Alkohol (TBA) og Metyl Tertiær Butyl Ether (MTBE)) vil være stærkt afhængig af rene nationale interesser som egne råstoffer (biomasse, kul, naturgas), betalingsbalance- og beskæftigelsesmæssige problemer.

Med hensyn til nationale interesser er forholdene forskellige i de nordiske lande. Norge er eksportør af både råolie og naturgas og vil næppe de første 20 år opleve mangel på olieprodukter. Sverige og Finland udnytter kernekraften, og såvel Sverige som Norge og Finland disponerer over betydelige vandkraftressourcer repræsenterende vedvarende energi samt erstattelig biomasse (skove) og endelig findes der betydelige mængder af tørv i disse lande.

Danmark er næsten 100 pct. afhængigt af importeret energi, men det skønnes, at Nordsøsektoren i slutningen af 80-erne under gunstige vilkår vil kunne levere op til 30–40 pct. af vort energibehov for derefter at aftage efterhånden som kilderne udtømmes.

Naturgassen fra Nordsøen kunne være råstof til en dansk Methanolproduktion, men som bekendt er det besluttet at bruge den til rene opvarmningsformål.

Som råstof til en alkoholproduktion har vi i øvrigt i Danmark sukker (roer), stivelse (kartofler, korn), mælkesukker (valle) og halm. I alle tilfælde vil produktet blive etylalkohol fremstillet ved konventionel gæring. Af såvel rene økonomiske grunde som energiøkonomiske grunde vil såvel sukker som stivelse og mælkesukker næppe blive aktuelle, mens Spritfabrikkerne og Novo, så vidt vi ved, anser halmens muligheder for at være mere realistiske.

Vanskelighederne ligger i, at indsamlingen af biomasse m. v. er meget energikrævende og derfor begrænser den samlede energimæssige virkningsgrad af energiproduktion på denne basis.

De forskellige nationale ressourcemuligheder, der er nævnt ovenfor, gør det formentlig svært at gennemføre en fællesnordisk produktion af alternative drivmidler, selv om netop forskellene i ressourcegrundlag teoretisk set skulle medvirke til at øge den samlede forsyningssikkerhed.

På trods af de omfattende forsøg i Sverige og Tyskland med metanol som tilsætningsstof til benzin og diesel er følgende andre alternativer nok mere realistiske for Danmark på grund af tekniske problemer med metanol:

a) Ethanol, som er mindre vandfølsom, og som er introduceret i USA (gasohol med 10 pct. ethanol).

b) MTBE, som er mindre vandfølsom og kogepunktmæssigt passer bedre til benzin. MTBE fremstilles ud fra metanol og isobutylene og anvendes i en vis udstrækning i benziner i dag.

c) Syntetisk benzin fremstillet ud fra metanol (Mobil proces) og ud fra kul og brint (produceres f.eks. i Sydafrika).

d) På meget længere sigt vil formentlig både brint og elektricitet have muligheder som alternative drivmidler.

Som konklusion skal vi bemærke, at det ikke forekommer os at være attraktivt for Danmark at deltage i det foreslåede metanolarbejde.

København, den 3. september 1980

Oliebranchens Fællesrepræsentation

H. Tandrup

De danske Spritfabrikker:

Med interesse har vi læst om Nordisk Råds initiativ angående fremstilling af alternative motorbrændstoffer, f.eks. metanol.

På vegne af De danske Sukkerfabrikker og De danske Spritfabrikker skal vi tillade os at fremsætte følgende kommentarer:

Som det muligvis er Dem bekendt, er vi i samarbejde med De danske Sukkerfabrikker og med støtte fra Udviklingsfonden i gang med at undersøge de økonomiske muligheder for at fremstille etanol ud fra celluloseholdige råvarer som f. eks. halm eller affaldstræ.

Efter 4-5 års undersøgelser i vore laboratorier er vi nu ved at bygge et pilot-plant i Nakskov. Pilot-plant forventes startet op omkring årsskiftet 1980/81, og det er vort håb, at vi efter 1 års forsøg vil være i stand til at vurdere mulighederne for en rentabel drift af et egentligt produktionsanlæg.

Energiforbruget ved fremstilling af ethanol ud fra traditionelle råstoffer som korn, kartofler og melasse svarer stort set til den energi, den udvundne etanol indeholder. Halmen har her et fortrin, idet den uanvendte lignin o. l. kan yde et væsentligt energibidrag til etanolfremstillingen.

Det er især energiforbruget til destillations- og absoluteringsprocesserne, der er stort, og vi er da også vidende om, at netop muligheden for adskillelsen af sprit fra den ca. 10% opløsning, den findes i efter en gæring, undersøges mange steder.

På grund af den indsats, vi allerede har gjort, er vi ikke interesserede i et nordisk samarbejde om selve nedbrydningen og forgæringen af celluloseholdige råvarer til etanol, hvorimod vi vil pege på destillationsprocessen som et eventuelt emne til nærmere undersøgelse.

Vi håber, at disse bemærkninger kan være Dem til hjælp i Deres videre behandling af sagen.

København, den 1. juli 1980

Aktieselskabet De danske Spritfabrikker

Aage Petersen

Automobil-Importørernes Sammenslutning har i skrivelse den 19 maj 1980 forklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Dansk Olie & Naturgas A/S meddelar i skrivelse den 12 september 1980 att de icke önskar uttala sig i anledning av medlemsförslaget.

Finland

Ministeriet för inrikesärendena har i skrivelse den 29 augusti 1980 förklarat sig stödja medlemsförslaget.

Finansministeriet¹:

Medlemsförslaget tar upp de problem som oljekrisen medfört i synnerhet på trafiksektorn. För att minska oljeberoendet föreslås samarbetsåtgärder mellan de nordiska länderna vid tillverkning av alternativa bränslen i Norden. Ett konkret samarbetsprojekt vore inrättandet av en på metanol-tillverkning specialiserad demonstrationsfabrik i något nordiskt land. Metanolen kunde ersätta en del av den bensin och dieselolja som används i trafiken. I medlemsförslaget konstateras att ett sådant projekt möjligen skulle kunna finansieras genom Nordiska investeringsbanken.

Finansministeriet finner det viktigt att man enligt det antagna energipolitiska programmet effektiverar åtgärderna för att öka användningen av inhemsk energi. För att trygga vår bränsleförsörjning och på grund av den förutsebara energiprisutvecklingen bör man fästa uppmärksamhet i synnerhet vid ökningen av bränsle som ersätter olja. Med tanke på detta måste föreliggande medlemsförslag anses energipolitiskt motiverat. Man kan visserligen konstatera att även ett delvist ersättande av det bränsle som förbrukas i trafiken med metanol, som grundar sig på inhemsk råvara, åtminstone på kort sikt är både svårt och dyrbart. Om målsättningen är att främja utnyttjandet av inhemska energikällor, torde det finnas lättare och billigare lösningar inom energiförbrukningen. Sådana objekt är till exempel att ersätta användningen av lätt och tung bränsleolja vid uppvärmning och inom industrin med inhemska energikällor. I synnerhet på kort sikt bör

¹ Yttrandet översatt från finska.

man inom dessa sektorer kraftigt försöka öka användningen av inhemsk energi jämsides med att man försöker spara energi.

Det är naturligtvis motiverat att man på ett tillräckligt tidigt stadium även försöker förbereda åtgärder för att minska oljeberoendet inom trafiken. Enligt finansministeriets mening bör man utveckla det nordiska samarbetet i synnerhet inom forsknings- och utvecklingssektorn samt i långsiktigare resurskrävande frågor. Det förefaller ändamålsenligt att härvid i mån av möjlighet tillämpa en arbetsfördelning, så att t.ex. Finland koncentrerar sig på utvecklingen av bränslen som framställs av torv och trä.

Enligt medlemsförslaget bör man sträva till att inrätta en demonstrationsfabrik för metanolproduktion i något nordiskt land. Detta förslag har inte närmare motiverats. Enligt finansministeriet bör man i första skedet lägga huvudvikten vid forsknings- och utvecklingsarbete beträffande bränsle som ersätter olja. Utöver detta bör man före ett eventuellt beslut om en demonstrationsfabrik också avgöra bl. a. på vilka råvaror denna fabrik skulle basera sin produktion, hur omfattande verksamheten skulle vara och hur mycket pengar projektet skulle kräva. Till de delar som förslaget hänvisar till en möjlig finansiering genom Nordiska investeringsbanken måste man konstatera att Nordiska investeringsbanken redan deltagit bland annat i finansieringen av torvkraftverket i Kuopio. Deltagandet i finansieringen har motiverats med att den tekniska kunskap som man får i det projektet anses tjäna alla nordiska länders energipolitiska målsättningar.

Helsingfors den 20 augusti 1980

Pirkko Työläjä

Minister

Teemu Hiltunen

Statssekreterare

Jord- och skogsbruksministeriet¹:

I Finland påbörjades som följd av 1970-talets oljekris en intensifierad forskning rörande inhemska energikällor. Först började man utveckla torvupptagningen, som just nu upplever ett starkt uppsving i vårt land. Användningen av trä som energikälla påbörjades i sin nuvarande omfattning 1977, när jord- och skogsbruksministeriet tillsatte en bränslekommission och en energiskogskommission. Som resultat av kommissionernas arbete

Yttrandet översatt från finska.

igångsatte skogsforskningsinstitutet det s.k. PERA-projektet (trä som energiråvara). Forskningen sker i tre avsnitt: A) teknisk-ekonomiska möjligheter att utnyttja bränslereserven i våra skogar, B) energiträproduktion i samband med vanlig skogsskötsel och C) energiträproduktion på energiödlingar. Forskningen har gett lovande resultat, tillämpningsprojekt har börjat förverkligas och vidareförädling av biomassa planeras i vårt land.

Som en alternativ möjlighet till vidareförädling planeras förgasning och kondensering av biomassa till metanol. Man planerar att metanolfabriken skall påbörja sin verksamhet med frästörv och att man senare möjligen omkring år 2000, när torvtillgångarna börjar sina, använder energiträ som råvara för metanolfabriken. Energiträ skall odlas på mossåkrar, på gamla torvupptagningsområden och på omgivande mossar, som har tunt torvskikt men som är frodiga.

Som stationeringsort för en metanolfabrik har i vårt land närmast trakten kring Uleåborg planerats, där det finns gott om torvtillgångar. Även inom energiskogsforskningen har man fått lovande resultat inom samma geografiska zon. Marken är jämn, man kan reservera stora arealer för odling och klimatet är gynnsamt för odling av lövträd med snabb tillväxt. Området har vidare tillräckligt befolkningsunderlag för anskaffning av råvara.

Tanken på att bygga en metanolfabrik på Nordkalotten ställer det nordligaste Finlands torv- och biomassaresurser i ett ännu vidare samband. Den första råvaran för metanol skulle kunna vara naturgas, som i samband med oljeutvinningen skulle kunna fås från Norges oljefält i det nordliga Ishavet. Gasen skulle genom ledningar överföras till kontinenten för kondensering på någon lämplig ort.

Tillsammans med naturgasen skulle metanolfabriken som råvara kunna utnyttja förgasad torv. Dessa tre råvarualternativ skulle kanske kunna integreras i metanolfabriken vid projektets planeringsskede. Transport av torv och trä till metanolfabriken förutsätter brikettering.

Utom de råvaror som fås från skogsbruket har man i Finland gjort preliminära utredningar om tillverkning av flytande bränsle från de huvud- och biprodukter som fås från åkerodlingen. Man har till exempel utforskat produktion av etanol via jäsning av sockerhaltiga vegetabiliska ämnen, varvid man samtidigt som biprodukt fått proteinkoncentrerat foder. Man har också utforskat vegetabiliska oljors lämplighet som bränsle och har konstaterat att de lämpar sig väl som dieselbränsle.

Eftersom det finns ett stort behov av att utveckla alternativa bränslen, bör man mycket noggrant utforska även de alternativ som jordbruket erbjuder.

Helsingfors den 27 augusti 1980

Matti Kekkonen

Avdelningschef

Timo Tolvi

Tf. yngre regeringssekreterare

Trafikministeriet:¹

I anledning av Nordiska rådets ovannämnda medlemsförslag får trafikministeriet konstatera att det under de senaste tiderna i olika sammanhang har pekats på de problem som den allt svårare situationen med hänsyn till tillgång på oljebaserade drivmedel kan leda till i en nära framtid.

Enligt olika uppfattningar kommer världens oljetillgångar att räcka till i 30–60 år, men av politiska skäl kan tillgången på olja bli problematisk redan i en närmare framtid. Då nästan alla trafikformer är beroende av olja och en övergång till alternativa drivmedel troligen inte är möjlig på mycket kort sikt, borde upplagringen av drivmedel använda i trafiken utökas till en mängd som motsvarar minst ett års förbrukning.

Att ersätta oljeenergi i uppvärmningsbruk är lättare än att ersätta oljeenergi i trafiken, eftersom flytande drivmedel är en ideal energiform för trafiken. Därför borde användningen av flytande drivmedel i trafiken prioriteras och vid utvecklingen av alternativa drivmedel borde företrädes ges åt flytande drivmedel som liknar de nuvarande och är lämpliga för trafiken.

Situationen för de olika trafikformerna ter sig något olika. Järnvägarnas andel i trafikens oljeförbrukning i Finland var år 1978 endast ca 2,9 % och minskar fortfarande i takt med fortskridandet av banornas elektrifiering. Eltrafikens andel beräknas uppgå till 60 % senast år 1987 och möjligheterna att ytterligare utvidga elektrifieringen undersöks. Att bygga om diesellok så att de drivs med alternativa drivmedel vore teoretiskt möjligt men av kostnadsskäl ändamålsenligt endast ifall dieselolja på grund av en krissituation inte alls skulle vara tillgänglig.

I vägtrafiken, som däremot är helt beroende på olja, kan det i motorbensinen använda blyet ersättas med alkohol, varvid de av blyet förorsakade miljöolägenheterna samtidigt kan elimineras nästan helt. Däremot har blandningar med större metanolhalt, som skulle vara av betydelse som alternativa drivmedel, ett antal olägenheter som försvårar deras användning. Olägenheterna kan lösas, men lösningarna är tills vidare dyra och inte störningsfria.

Den ur nationalekonomisk synpunkt bästa lösningen på lång sikt kunde därför vara att vidareutveckla metanolen till en sådan form att den som sådan skulle vara lämplig för nuvarande motorkonstruktioner.

Inom flygtrafiken är problemen också mycket stora och forsknings- och utvecklingsverksamheten på detta område har också påbörjats i ett antal länder.

Trafikministeriet anser sålunda att mycket stor uppmärksamhet skyndsamt bör fästas vid forskningsverksamhet rörande tillverkning av synte-

¹ Yttrandet översatt från finska.

tiska drivmedel, närmast med utgångspunkt i inhemska råvaror, trä och torv.

För att spara resurser vore enligt trafikministeriets uppfattning ett nordiskt samarbete på detta område ändamålsenligt. Trafikministeriet understöder därför medlemsförslaget samt betonar skyndsamheten av att vidta de åtgärder som föreslås däri.

Helsingfors den 2 september 1980

Reino J Auvinen

Kanslichef

Markku Lehtinen

Sekreterare för
internationella
ärenden

Handels- och industriministeriet:

Möjligheterna till och tekniken för produktion av bränslen för att ersätta oljebaserade drivmedel håller på att studeras och utvecklas aktivt på olika håll i världen. Längst har utvecklingen hunnit i Brasilien, där en rätt betydande del av bilparken redan går på antingen en blandning av alkohol och bensin eller på ren alkohol. I Europa pågår vidsträckta experiment med alkoholhaltiga drivmedel i t. ex. Förbundsrepubliken Tyskland och Sverige.

För en övergång till nya drivmedel i europeiska förhållanden torde en bredare bas vara erforderlig än vad som enskilda stater kan erbjuda. Detta beror på t. ex. den internationella karaktär som handeln och trafiken med motorfordon har. På denna nivå kunde nordisk samverkan och gemensamt uppträdande ha betydelse.

Det finns flera olika drivmedelsalternativ som håller på att studeras och till vilka övergång vore tänkbar: olika alkoholer, blandningar av bensin och alkohol i olika proportioner, användning av ren alkohol och syntetisk bensin framställt av annat ämne än olja. De olika alternativen kräver olika slags lösningar vad angår motorn och, t. ex. i fråga om distribution, olika infrastrukturer.

Problem för sig utgörs av tillverkningsteknologin och anskaffningsstrategin. Drivmedel som skulle kunna användas i stället för olja kan ju masstillverkas åtminstone ur kol, naturgas, torv och biomassa.

Oberoende av det drivmedel som i sinom tid kanske kommer att tas till allmänt bruk bör Finland utveckla egen tillverkningsteknologi för ett alternativ med utgångspunkt i landets egna råvaruresurser - torv och biomassa - så, att en inhemsk tillverkning kunde vid behov inledas i erforderlig utsträckning. Vid utvecklandet av en sådan teknologi torde samarbetsmög-

ligheter finnas med Sverige, där råvaruurvalet är mycket lika med det som vi har.

När ovan avsett drivmedel i sinom tid kanske kommer i marknaden, kunde dess tillverkning visa sig bli förmånligare ur material som måste importeras. Därför bör vi i samverkan med de övriga nordiska länderna reda ut de olika råvarualternativen och tillverkningsteknologierna och söka uppnå en status som sakkunniga avnämare.

Handels- och industriministeriet ber sammandragsvis såsom sin uppfattning få konstatera, att man i fråga om alternativa drivmedel ännu befinner sig på ett stadium där förutsättningarna för sagda drivmedel håller på att klarläggas. Det är ännu inte klart vilka alternativa drivmedel som kommer att finna vidsträckt användning på internationellt plan, av vilka material de kan framställas förmånligast samt vad slags infrastruktur vart och ett alternativ kommer att förutsätta. I detta skede bör resurserna riktas till klarläggandet av sagda problem och experimentering i ändamålsenlig omfattning med de alternativ som ter sig brukbara. Vid utredandet av dessa frågor borde det även finnas möjligheter till ett ökat nordiskt samarbete. En egentlig kommersiell produktion kan bli aktuell först sedan godtagbara svar på ovannämnda frågor genom forskning och experimentering hittats.

Helsingfors den 25 augusti 1980

Ulf Sundqvist

Handels- och industriminister

Keijo Sahrman

Överinspektör

Tekniska högskolan, Maskiningenjörsavdelningen:

Tekniska högskolan har studerat nämnda medlemsförslag och konstaterar att det syftar till att ersätta naturkolväten med metanol i motortrafiken och att med gemensamma krafter utveckla för ändamålet nödig industri.

Tekniska högskolan är intresserad av att delta i ett dylikt samarbetsprojekt tillsammans med statens tekniska forskningscentral VTT och finländska företag på området. TH vill inte i detta skede ännu ta slutlig ställning till grundandet av en försöksfabrik för framställning av metanol, utan förutsätter att man därförinnan utreder om just metanol är det alternativa drivmedel, som man skall övergå till i nordisk motortrafik. Orsaken härtill är de praktiska svårigheter, som man hittills experimentellt kunnat konstatera vid användning av speciellt metanol-bensinblandningar men även ren metanol och som förorsakas av vårt kalla klimat.

När Finland försöker finna utvägar att utnyttja inhemska energitillgångar också för trafikändamål bör man, som ett litet land noggrant följa med

utvecklingen på området speciellt i länder med samma klimat - alltså Norden, USA, Kanada och Sovjet. Under kalla förhållanden verkar metanolen vara ett synnerligen problematiskt drivmedel för motortrafik varför framställningstekniken när det gäller bränsle i vätskeform vederligen håller på att utvecklas förbi metanolfasen. Tekniska högskolan förutsätter att denna utvecklingstendens i främsta rummet tas i beaktande även i det nordiska samarbetet för att finna alternativa drivmedel för trafiken både med tanke på krissituationer och ogynnsam utveckling av oljesituationen.

Otnäs i augusti 1980

Antero Jahkola

Professor

Nils-Erik Fagerholm

Bitr. professor

Antti Saarialho

Bitr. professor

Statens tekniska forskningscentral (VTT):

— — — som sitt utlåtande bifogade ställningstagande (*se Bihang*)

Som av utlåtandet framgår ställer sig VTT positivt till nordiskt samarbete vid framställningen av alternativa bränslen. Då ärendet kräver utredning av fler tills vidare öppna tekniska och ekonomiska frågor, föreslår VTT fortsatta förhandlingar angående konkretisering av förslaget och de utredningar förslaget förutsätter.

VTT vill i detta sammanhang betona betydelsen och nödvändigheten av att förstärka det nordiska samarbetet på alla nivåer och inom alla sektorer av energibranschen. Redan existerande kontakter mellan myndigheterna bör befästas och stabiliseras. Det nordiska samarbetet inom allmän energiforskning bör förstärkas med det synnerligen fasta samarbetet t. ex. inom kärnenergiforskningen som förebild. Också inom det industriella samarbetet bör man eftersträva kontakter företagen emellan, samarbetsprojekt och även gemensamma företag.

Helsingfors den 26 augusti 1980

Pekka Jauho

Generaldirektör

Veikko Palva

Forskningsdirektör

Utlåtande av statens tekniska forskningscentral (VTT) angående medlemsförslaget till nordiskt samarbete vid framställningen av alternativa bränslen

Allmänt

Till en början må konstateras att i Nordiska rådets medlemsförslag framförs möjligheten av en såväl långsamt som snabbt uppstående kris. I dessa olika situationer fordras olika lösningsmodeller vilkas förberedelse kan pågå jämsides. Kriserna kan variera i fråga om intensitet (graden av kris) och tid (den tid som står till förfogande). Framställningen (*se Bihangs bilaga*) strävar att åskådliggöra situationen. Där har som exempel upptagits möjligheterna att ersätta oljan vid olika kriser. Till exempel vid en snabbt utvecklande kris räcker tiden inte till för planering, anskaffning och tillverkning av stora anläggningar. Dessutom försvåras eller förhindras anskaffningarna. Då kunde de till sin konstruktion enkla, för enskilda bilar avsedda gasgeneratorerna (även stationära) komma ifråga, eftersom en spridd framställning är möjlig med små resurser. Ifall en kris utvecklas långsamt under förloppet av flera år finns det tid att förbereda och genomföra alternativa lösningar. Dylika är t. ex. produktionen av etanol, metanol eller syntetiska kolväten.

Möjligheterna att framställa alternativa bränslen i Norden kan granskas på ovan nämnda sätt med beaktande av krisens intensitet och tiden för åtgärder. Sålunda kan t. ex. möjligheterna att framställa metanol eller syntetisk bensin utredas på basen av torv eller naturgasråämne med beaktande av tidsfaktorn och råvaruresurserna. Under normala förhållanden är självfallet det viktigaste kriteriet för ifrågavarande bränsleproduktion den ekonomiska lönsamheten.

Medlemsförslag

Förslaget till nordiskt samarbete vid framställning av alternativa bränslen omfattar även ifråga om metanol flera alternativa råvaror (naturgas, oljeprodukter, torv, träbiomassa).

På grund av detta och eftersom det ifråga om bränsleproduktionen som omnämns i förslaget finns flera outredda teknisk-ekonomiska frågor vill VTT framhålla följande:

1. Den rörliga fordonsparkens övergång från oljeekonomi till alternativa bränslets ekonomi förutsätter ett synnerligen intimt samarbete mellan de nordiska länderna (samt med övriga europeiska länder) för att upprätthålla den nordiska trafiken (lager, distributionsnät etc.).

2. Framställningen av ett alternativt bränsle i ett av de nordiska länderna öppnar teknisk-ekonomiska möjligheter även i de andra nordiska länderna, t. ex. en effektiviserad marknadsökning för ifrågavarande bränsle samt en mångsidigare apparaturindustri.

3. Ur produktionsynpunkt är en demonstrationsanläggning för alternativt bränsle ett nyttigt utvecklingssteg till vilket VTT i princip ställer sig positivt.

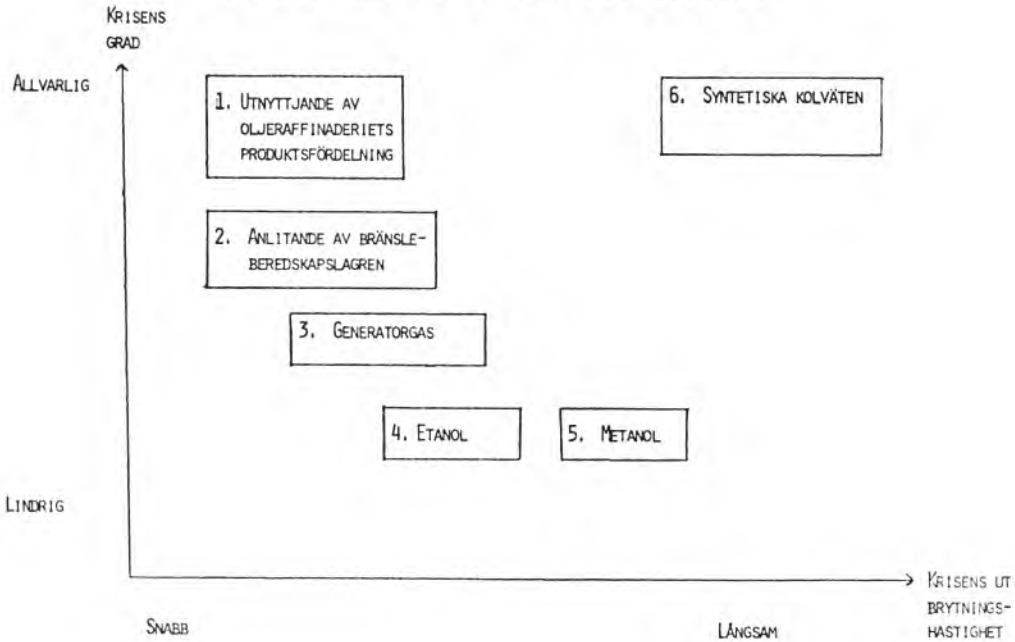
4. VTT:s uppfattning om byggandet av en metanoldemonstrationsanläggning är att framställningen av syntesgas från naturgas och olja såväl som processdelen syntesgas → metanol är känd teknologi. Huvudvikten vid forsknings- och utvecklingsarbetet borde läggas vid torvens och biomassans förbehandlings- och förgasningsfas.

5. I de olika nordiska länderna utförs ett betydande forsknings- och utredningsarbete om alternativa bränslen. Detta arbete borde intensifieras och koordineras samt dess resultat utnyttjas för att skapa nödig kunskap om planeringen av en demonstrationsanläggning.

6. VTT anser att det för att inleda framställningen av ett eller flera alternativa bränslen i Norden krävs en utredning av flera väsentliga frågor, såsom prioritering av bränslealternativen, produktionsprocessernas beredskap och placeringen av produktionsanläggningarna. Även andra outredda ärenden hänför sig till idrifttagningen av ett eventuellt alternativt bränsle, som t. ex. lagringen av bränslet, distribution, lämplighet för nutida fordon samt på lång sikt också utvecklingsarbetet inom motorbranschen.

Bihangsbilaga

LÖSNINGSMODELLER FÖR SITUATIONEN

Automobilförbundet:

Vi förenar oss om förslagens ståndpunkt att man bör fästa allvarlig uppmärksamhet på framställandet av alternativ till olja som drivmedel för olja och sträva efter att samverka de nordiska länderna emellan.

Medlemsförslaget kan dock anses vara ensidigt därför att man i detta enbart koncentrerar sig på att granska möjligheterna att utveckla energialternativ till nuvarande drivmedel inom vägtrafiken. Åtminstone i Finland använder man endast en femtedel av oljeprodukterna i vägtrafiken och de alternativa energiformerna inom vägtrafiken löser inte oljeproblemet. I

stället kan de alternativa drivmedlen inom industrin och för uppvärmning helt avgörande minska vårt beroende av olja. Därför bör forsknings- och tillverkningsamverkan inom Norden inte begränsas bara till vägtrafikens drivmedelsalternativ utan huvudvikten bör fästas vid nya eventuella drivmedel inom industrin och för uppvärmning.

I medlemsförslaget hänvisar man till undersökningar enligt vilka oljebrist kommer att uppstå redan på 1980-talet. De utredningar som vi tagit del av påvisar däremot att oljebrist inte ännu kommer att uppstå under detta århundrade. Frågan gäller framför allt priset på oljeenergin som torde stiga fortfarande. Experterna är synnerligen eniga om att några verkligen beaktansvärda energialternativ till trafiken inte finns i sikte inom en nära framtid så att när brist på olja kommer att uppstå borde oljan reserveras uttryckligen för trafiken och den kemiska industrin.

Med ovanstående vill vi inte alls motsätta oss medlemsförslaget. Vi vill endast beröra dess grunder.

Vid planering av metanolproduktion bör man hålla sig till de råmaterial som står till buds på ifrågovarande produktionsorter.

Vi föreslår att man eftersträvar att grunda en liten nordisk produktionsanläggning för tillverkning av metanol. Denna borde planeras så att man i samband med dess produktion kunde driva omfattande försöks- och forskningsverksamhet.

Med avseende på större anläggningar torde det vara klokast att tillsvidare nöja sig med att reservera områden.

Helsingfors den 26 augusti 1980

Automobilförbundet r. f.

Heimo Jaakkola

Verkställande direktör

Otto Nurmela

Fältchef

Affärsarbetsgivarnas centralförbund AAC r. f. har i skrivelse den 6 juni 1980 meddelat, att de inte anser det ändamålsenligt att avge yttrande i anledning av medlemsförslaget.

Oy Suomen autoteollisuus Ab (Finlands bilindustri)¹:

Oy Suomen autoteollisuus Ab tillverkar tunga lastbilar, bussar samt specialfordon. Motorerna i dessa fordon är uteslutande dieseldrivna med

¹ Yttrandet översatt från finska

en effekt från 150–300 kW. Som alternativa drivmedel för dylika motorer kan endast drivmedel i flytande form komma ifråga. Användandet av gengas eller kolgas som drivmedel t. ex. i krissituationer vore visserligen möjligt, men skulle förorsaka ändringar såväl i motorerna som i övrig konstruktion. Utvecklandet av en ny typ av transportfordon baserade på andra drivmedel än flytande, skulle utgående från nuvarande teknologiska nivå leda till sämre transportprestationer och högre kostnader i jämförelse med nuvarande modellurval och kan därför icke ekonomiskt motiveras.

På grund av ovan anförda synpunkter anser Oy Suomen autoteollisuus Ab det vara av behovet påkallat, ja t. o. m. nödvändigt, att understöda alla de åtgärder vars målsättning är tillverkning av alternativa inhemska drivmedel. Metanol och etanol ser ut att erbjuda en genomförbar lösning som alternativa drivmedel, även om våra klimatförhållanden möjligen kan förorsaka svårigheter vid bruk av dessa drivmedel i oförändrad form. Möjligen kan dessa drivmedel användas även som råvara för vidare förädling för att åstadkomma ett drivmedel som är mera lämpligt för diesel- och bensinmotorer.

Även om det redan i detta nu finns starka motiveringar för grundandet av en gemensam nordisk demonstrationsfabrik för tillverkning av metanol, är det enligt vår åsikt dock skäl, att först klarlägga detta drivmedels lämplighet speciellt för nordiska förhållanden, genom att följa med forskningen på detta område i andra länder med motsvarande klimatförhållanden. Likaledes är det även skäl att utreda den som bäst pågående teknologiska utvecklingen för en möjlig vidare förädling av metanol för att åstadkomma ett drivmedel som bäst lämpar sig för nordiska förhållanden och fyller såväl den tunga som lätta trafikens behov.

Helsingfors den 27 augusti 1980

Oy Suomen autoteollisuus Ab

Erik Gillberg

Seppo Kokkola

Ålands landskapsstyrelse har i skrivelse den 27 maj 1980 förklarat sig positiv till medlemsförslaget.

Oljebranschens centralförbund:

Förslagställarna eftersträvar ett antingen totalt eller åtminstone partiellt ersättande av inom vägtrafiksektorn använda oljebaserade drivmedel med syntetiska bränslen, uppenbarligen i främsta hand med metanol. Förslagsställarna hemställer i nämnda syftet bl. a.

- att man borde sträva till att i något av de nordiska länderna uppföra en demonstrationsfabrik för produktion av metanol;
och
- att Nordiska rådet borde för Nordiska ministerrådet rekommendera att vidtaga åtgärder för framställning av alternativa drivmedel inom Norden.

Förbrukningen av motordrivmedel och samtidigt deras andel av totalförbrukningen av oljeprodukter är i Finland relativt ringa. Totalkonsumtionen av bensin utgör sålunda blott 1,9 milj. m³ (11,8%) och dieseloljekonsumtionen motsvarande 1,26 milj. m³ (8,8%). Ifrågavarande förbrukning kan i sin helhet täckas inom ramen för den oljeraffinering som äger rum i Finland. Vid raffinering av råolja kan man dessutom vid moderna raffinier genom crackning få fram en relativt sett allt större andel lätta fraktioner – alltså närmast just bensin och dieselolja men jämväl råämnen för petrokemisk industri. Finländska oljeraffinaderier levererar motordrivmedel även för export, i främst rummet till Sverige.

Med beaktande av de möjligheter en inhemsk oljeraffineringsverksamhet erbjuder och samtidigt det egna landets relativt ringa bensinförbrukning kommer användning av metanol som bilbränsle enligt centralförbundets uppfattning i Finland ifråga blott i krisartade undantagsförhållanden. Under normala förhållanden synes användning av metanol som motordrivmedel eller en vidareförädling av metanol till bensin inte inom överskådlig tid vara ekonomiskt.

Utnyttjande av en ren metanol eller en bensin-metanolblandning i motortrafiken försvåras i praktiken märkbart av metanolens giftiga och frätande egenskaper samt, en särskilt med tanke på nordiska förhållanden betydelsefull faktor, bensin-metanol-blandningens känslighet för fukt då t. o. m. små mängder vatten avskiljer metanolen till ett eget bottenkikt i servicestationens eller bilens bränsletank. Utnyttjande av ren metanol som motordrivmedel förutsätter dessutom betydande ändringar i fordonens motorer och bränslesystem. Den i medlemsförslaget anförda uppfattningen, att konventionella bilmotorer efter justering av endast förgasaren skulle kunna använda en blandning av bensin och 15–20% metanol saknar stöd i verkligheten. Såväl vid utnyttjande av ren metanol som en bensin-metanol-blandning måste dessutom apparatur och cisterner vid oljedepåer och bensinstationer anpassas att utstå metanolens frätande o. a. egenskaper. En övergång till metanol eller en bensin-metanolblandning som motordrivmedel skulle sålunda, med beaktande av samtliga relevanta tekniska och ekonomiska faktorer, ställa sig oskäligt dyrt för konsumenterna. Metanolens giftiga egenskaper försvårar ytterligare hantering på depåer och servicestationer.

Tillbuds stående råvarukällor för tillverkning av metanol är olika i de olika nordiska länderna. Sålunda torde tillverkning av metanol i finländska förhållanden i nu avsett syfte kunna komma i fråga närmast blott på

torvbas, medan man i Danmark och Norge som råvara torde kunna utnyttja även naturgas. I vartdera fallet måste man likväl fråga sig, huruvida målsättningen för en sådan verksamhet skall vara tillverkning av metanol som slutprodukt (att användas som motordrivmedel) eller tillverkning av metanol att användas som råmaterial i en ytterligare process. Under de senaste åren har man utvecklat enkla processer, varmed man med skäligena kostnader kan tillverka jämväl motorbensin av metanol. Aktiv forskning pågår ytterligare för att få fram en process, vari mellanledet metanol helt förbigås och bensin kan tillverkas direkt av syntesgas. Den syntesgas, varur metanol eller bensin sedermera tillverkas, kan framställas genom att förgasa naturgas, nafta, tung eldningsolja, stenkolk eller torv. För tillverkning av syntesgas på basen av nämnda bränslen föreligger olika såväl färdiga som på experimentstadiet befintliga förgasningsmetoder. I Finland har man redan inlett forskning som avser tillverkning av syntesgas på torvbas. Den process, som ger metanol ur syntesgas, är redan bekant.

Tillverkning av metanol för vidareförädling till bensin kan anses ha två syften:

1. i krissituationer erhålles erforderligt motordrivmedel. Igångsättande av en metanolproduktion torde dock kräva en förberedelsestid på två-tre år.
2. genom att planera en metanolfabrik kan man för de oljeproducerande länderna påvisa, att vi inte är helt beroende av råolja ens i fråga om den oljeprodukt – motordrivmedlen – som eljest är svårast att ersätta.

Ovannämnda målsättning kan uppnås genom att uppföra en liten metanolfabrik, vilken som råvara utnyttjar fast inhemskt bränsle närmast torv. I och med att förutsättningarna för att få fram sådan råvara för en eventuell metanolfabrik är i hög grad olika i de olika nordiska länderna torde ett samnordiskt agerande likväl, trots ett dylikt projekts positiva sidor, stöta på oöverstigliga svårigheter. Uppenbart är i varje händelse, att sålunda producerad metanol inte prismässigt kan konkurrera med importerad metanol. Den i medlemsförslaget avsedda produktionen skulle sålunda kräva ekonomiskt stöd från samhällets sida.

Utnyttjande av nordiska fasta bränslen som råvara i en eventuell demonstrationsfabrik tillstyrkes uttryckligen av det faktum, att den teknik som erfordras för tillverkning av metanol ur naturgas redan är känd och att såväl forskning som pilotanläggningsverksamhet redan till sistnämnda del försiggår i flera andra länder. En samnordisk demonstrationsfabrik för produktion av metanol på torvbas torde lämpligen föreläggas till Finland.

Innan ytterligare åtgärder vidtages för införande av metanol som motordrivmedel i de nordiska länderna bör man likväl enligt centralförbundets uppfattning ovillkorligen invänta de slutliga resultaten av den omfattande metanolundersökning som för närvarande pågår i Tyskland. Senaste tekniska rön samt de mellanhandsrapporter, som erhållits angående den tyska undersökningen, tyder starkt på att metanol lämpligast och framför allt mest ekonomiskt kan utnyttjas genom att vidareförädla metanolen till bensin.

Med henvisning till ovanstående föreslår Oljebranschens centralförbund:

- att man före byggande av en demonstrationsfabrik för metanolframställning borde utreda de praktiska och ekonomiska förutsättningarna att använda metanol som motordrivmedel i de nordiska länderna samt framför allt möjligheterna att förbigå metanolskedet genom att vidareförädla ur inhemska råvaror erhållen metanol till bensen; samt
- att såvida en demonstrationsfabrik för metanolframställning bygges, borde den baseras på utnyttjande av fasta, i Norden ur egen natur tillgängliga bränslen.

Helsingfors den 1 oktober 1980

Oljebranschens centralförbund

Henrik Lundsten

Norge

Olje- og energidepartementet:

Sammendrag av de øvrige fagdepartementets uttalelser

Industridepartementet påpeker at spørsmålet om produksjon og anvendelse av alternative drivstoffer, i særlig grad metanol, er under vurdering i Norge. Industrien har bl. a. etablert en egen gruppe, Norsk metanolgruppe, som tar sikte på å undersøke metanolinnblanding i bensen under norske forhold.

En eventuell utvidelse av metanolproduksjonen i Norge vil i særlig grad være knyttet til ilandføring og utnyttelse av gass fra den norske kontinentalsokkel, bl. a. eventuell ilandføring av Statfjordgassen.

En større metanolproduksjon måtte ta sikte på anvendelse som innblanding i bensen. I denne sammenheng ser *Industridepartementet* det som ønskelig med en koordinering og tilrettelegging av tiltak innen de nordiske land, slik at en gradvis kan få bygget opp et metanolmarked i takt med produksjonskapasiteten.

Et samarbeid på markedssiden sammen med tilgang på råstoff er de viktigste forutsetninger for metanolproduksjon i Norge.

Etter *Miljøverndepartementets* vurdering er hovedhensikten med forslaget om nordisk samarbeid for å fremstille alternative drivstoffer, å etablere et alternativ i tilfelle bortfall av oljeimport, og gjøre transportsektoren generelt mindre importavhengig. På denne bakgrunn peker departementet på flere forhold som bør utredes før et eventuelt prosjekt kan vurderes og realiseres.

Når det gjelder gassbasert metanolproduksjon, må lokalisering av produksjonsanlegg kobles til spørsmålet om ilandføring av gass fra Nordsjøen. Lokalisering etter slike kriterier kan komme i konflikt med målsettingen om å bruke alternative råstoff som trevirke etc. Miljøverndepartementet ser det som vesentlig at metanolproduksjon ikke vurderes isolert, men som et industriprosjekt med sterk tilknytning til transportsektoren, og som et ledd i en langsiktig ressursforvaltning. Til slutt påpekes at metanol som drivstoff vil gi forurensningsmessige gunstige effekter.

Videre forskning i Norge på området miljøeffekter foreslås samordnet av den nyopprettede styringsgruppe for nordisk samarbeid om bilavgasser (under Nordisk embetsmannskomite for miljøvern).

Samferdselsdepartementet mener at i forhold til oljeforsynings-situasjonen i Norge, synes det lite aktuelt å legge ned mye arbeid/ressurser i dag for å finne alternative drivstoff ut fra samferdselspolitiske vurderinger.

Kirke- og undervisningsdepartementet er av den oppfatning at de nordiske land ved å samordne og oppgavefordele forsknings- og utviklings-samarbeid som gjelder framstilling av syntetiske drivstoff, vil kunne vinne i styrke. Ut fra dette anbefaler departementet at det nærmere utredes hvorledes et slikt samarbeid mest hensiktsmessig kan organiseres.

Olje- og energidepartementets uttalelse

Metanol har i dag hovedsakelig kjemiske anvendelser. De senere års sterke prisstigning på tradisjonelle oljebaserte drivstoffer sammen med en økende erkjennelse av behovet for å sikre langsiktige energiforsyninger, har imidlertid ført til at interessen for bruk av metanol som drivstoff har økt. Det foregår for tiden utprøving av metanol og andre alkoholer som drivstoff eller som tilsetning til vanlige råoljebaserte drivstoffer i en rekke land, deriblant Sverige og Norge.

Innenfor Det internasjonale energibyrået (IEA) er det nå arbeid igang for å starte et forsknings- og utviklingsprosjekt på bruk av alkohol og alkoholblandinger som drivstoff. Både Danmark, Sverige og Norge har deltatt i det forberedende prosjektarbeidet.

Alternative drivstoffer er også foreslått som samarbeidsområde innenfor det europeiske forskningssamarbeid, COST. De nordiske land deltar også her i det forberedende arbeid.

Vurderingene omkring metanol som drivstoff tar i stor grad utgangspunkt i økonomiske og forsyningsmessige faktorer. Disse vurderingene vil være sterkt avhengige av hvilke råstoffer som tenkes lagt til grunn, hvor råstoffene er lokalisert og hvilke alternative anvendelser de har.

Norges oljeforsynings-situasjon gjør at eventuelle tilførsler av metanol ikke vil være av avgjørende betydning for sikkerheten i landets drivstoff-forsyninger.

Norsk engasjement i metanolproduksjon må derfor vurderes ut fra hensynet til en økonomisk best mulig anvendelse av norske ressurser. I denne forbindelse er først og fremst naturgass av betydning.

Naturgassproduksjonen fra de norske gass- og oljefelter som er utbygget, er i sin helhet solgt til gassdistributører i Storbritannia og på kontinentet. Av nye felt som er besluttet utbygget, er det bare gassen fra Statfjord som ennå ikke er disponert. De ulike ilandføringsalternativer og muligheter for industriell anvendelse av denne gassen, herunder metanolproduksjon, er for tiden under utredning med sikte på en beslutning våren 1981.

Lønnsomheten av metanolproduksjon må vurderes bl. a. ut fra gassens verdi ved alternative anvendelser, herunder salg i energimarkedene i Europa. Denne vurderingen vil være sterkt avhengig av gasskildens lokalisering.

De meget betydelige kostnader forbundet ved transport av gass over lange avstander kan gjøre metanolproduksjon på grunnlag av naturgass relativt mer konkurransedyktig dersom det blir gjort drivverdige gassfunn utenfor Nord-Norge. I dette tilfellet vil imidlertid metanolproduksjon også konkurrere med andre lokale anvendelser som energikilde eller råstoff i industriell virksomhet og med utskipning i form av LNG.

De økonomiske vurderingene av metanolproduksjon må også ta hensyn til den verdi som importlandene kan tillegge øket forsyningssikkerhet for drivstoff. Dette forutsetter imidlertid at metanol erstatter oljeforsyninger fra et annet geografisk område med en lavere sikkerhet for stabile forsyninger.

De økonomiske og beredskapsmessige aspekter vil kunne vurderes forskjellig dersom metanol eller andre alkoholer kan produseres i forbrukerlandene eller på basis av lokale råstoffer. På dette grunnlag arbeides det f. eks. med etanol som drivstoff i Brasil. I nordiske land er torv nevnt som et mulig råstoff.

Norsk hydro produserer i dag ca. 50 000 tonn metanol årlig på Herøya. Videre selger den norske stat naturgass til et metanolanlegg i Nederland der Dyno industrier har en 40% eierandel. Det svenske selskapet Kema Nobel eier 5%. Eierselskapene vurderer nå å utvide kapasiteten gjennom bygging av et nytt anlegg. Regjeringen har gitt sin tilslutning til at Dyno kan gis tilsagn om økte gassleveranser for å dekke råstoffbehovet for det nye anlegget. Når det gjelder avsetningen av produksjonen fra en eventuell ny fabrikk i Nederland, fører selskapene bl. a. drøftelser med Svenska petroleum AB.

Etter Olje- og energidepartementets oppfatning synes usikkerheten omkring de produksjonstekniske forhold knyttet til metanolproduksjon å være beskjedne. Usikkerheten er langt større når det gjelder de økonomiske og markedsmessige vurderinger, og når det gjelder eventuell tilgang på råstoffer som ikke har andre verdifulle anvendelser. På denne bakgrunn

finner departementet at en fra norsk side på det nåværende tidspunkt ikke bør prioritere et prøveprosjekt av den karakter som er foreslått.

Oslo, 25. september 1980

Etter fullmakt

Erik Himle

Johan Nic. Vold

Industridepartementet:

Spørsmålet om produksjon og anvendelse av alternative drivstoffer (i særlig grad metanol) er under vurdering i Norge.

Industrien har bl. a. etablert en egen gruppe (Norsk Metanolgruppe) som tar sikte på å undersøke metanolinnblanding i bensin under norske forhold. Et forskningsprogram frem til 1983 er nå i gang på dette område.

I Norge produseres det i dag ca. 50.000 tonn metanol og i tillegg eier Dyno Industrier 40% av et større anlegg i Nederland som er basert på gass fra Ekofisk-området. Det foreligger planer for utvidelse av dette anlegget.

En eventuell utvidelse av metanolproduksjonen i Norge vil i særlig grad være knyttet til ilandføring og utnyttelse av gass fra den norske kontinentalsokkel. I forbindelse med en eventuell ilandføring av gass fra Statfjordfeltet til Norge vil metanolproduksjon være et aktuelt produksjonsområde. En større metanolproduksjon måtte ta sikte på anvendelse som innblanding i bensinen. Det norske marked vil trolig være for lite i denne sammenheng, og det kan da være nødvendig med et samarbeid innen Norden, slik at avsetningen fra et slikt anlegg i best mulig grad kan sikres. Det vil derfor være ønskelig med en koordinering og tilrettelegging av tiltak innen de nordiske land, slik at man gradvis kan få bygget opp et metanolmarked i takt med produksjonskapasiteten. På denne måten vil man også oppnå en best mulig sikkerhet i leveransene.

Industridepartementet vil derfor peke på at et samarbeid på markedssiden sammen med tilgang på råstoff (gass) er de viktigste forutsetninger for en metanolproduksjon i Norge.

Oslo, 27. august 1980

Etter fullmakt

Odd Gøthe

Leif A. Hegna

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Kirke- og undervisningsdepartementet har dessverre ikke nådd å forelegge dette medlemsforslag for Norges tekniske høyskole og andre relevante institusjoner for høgre utdanning og forskning. Det synes imidlertid opplagt at det etter hvert blir påtvingende nødvendig å ta i bruk alternative drivstoffer til dem som i dag er de vanlige.

Vår særstilling i Norden når det gjelder olje må ikke fritta Norge fra å delta i forsknings- og utviklingsarbeid som gjelder framstilling av syntetiske drivstoffer. Dette både ut fra et langtidsperspektiv og med tanke på å drøye ut de oljereserver som fortsatt måtte finnes.

Kirke- og undervisningsdepartementet er av den oppfatning at de nordiske land ved å samordne og oppgavefordele forsknings- og utviklingssamarbeid på dette feltet vil kunne vinne i styrke, ikke minst ved systematisk å undersøke hvilke muligheter vi har i Norden for å bidra til økt tilgang på syntetiske drivstoffer. Ut fra dette vil vi anbefale at det nærmere utredes hvorledes et slikt samarbeid mest hensiktsmessig kan organiseres.

Oslo, 3. september 1980

Etter fullmakt

E. Skadsem

Arve Kjelberg

Miljøverndepartementet:

Hovedhensikten med forslaget er å etablere et alternativ i tilfelle bortfall av oljeimport, og gjøre transportsektoren generelt mindre importavhengig. Metanolproduksjon er nevnt som et konkret alternativ.

Flere forhold bør utredes før et eventuelt prosjekt kan vurderes og realiseres, bl. a.:

1. På hvilket nivå man ønsker å gardere seg ved en eventuell importsvikt på drivstoff til transportsektoren.
2. Analyse av størrelse og plassering av anlegg for produksjon av drivstoff fra alternative råstoff.
3. Konflikter med alternativ anvendelse av råstoffer til metanolproduksjon.

Det må derfor gjøres en studie over hvilke mulige målsettinger en kan ha med en slik beredskap eller fleksibilitet, sett i nordisk sammenheng. Mulige ytterpunkter i en slik vurdering kan være at enten hele Nordens transportbehov dekkes av metanol, eller et minimumsalternativ som skal muliggjøre å holde i gang de mest livsviktige funksjoner i en akutt forsyningssituasjon. I det siste tilfellet bør også andre og mindre kapitalkre-

vende alternativ enn metanolproduksjon vurderes (jfr. løsninger på samme problem under siste krig).

Bortsett fra en rent fysisk beredskap er det mye som tyder på at metanol er økonomisk konkurransedyktig og kan sees på som en økonomisk garde-ring mot stigende oljepriser fordi innenlandske råstoffer antakelig vil holde seg mer stabile prismessig.

Sett i et langsiktig perspektiv vil en metanolbasert transportsektor forenkle overgang til fornybare energikilder også i denne sektoren.

Det som gjør metanolen særlig interessant i denne sammenheng er at produksjonsprosessen kan modifiseres til å kunne nyttiggjøre seg flere typer innenlandske råstoff. Mest hensiktsmessig råstoff er naturgass (methan) og metanolproduksjon representerer derfor også et alternativ til videreføring av nordsjøgass.

Teknologien for å fremstille metanol er kjent og utprøvd for en del råstoff (fossile). De områder hvor det gjenstår noe utredning/forskning før metanol kan kommersialiseres som drivstoff for transportsektoren, er miljøvirkninger/sikkerhet, dimensjonering og lokalisering av produksjonsprosess, og forskning for å tilpasse eksisterende prosesser til ulike typer råstoff. De mest aktuelle råstoff er trevirke/bark, ulike typer brennbart avfall og avgasser fra FeSi-produksjon.

Skal en metanol fabrikk bygges etter de intensjoner som går fram av medlemsforslaget bør den antakelig bygges for gass som råstoff; samtidig må det investeres i forsøk å utnytte alternative råstoff. Metanol er en handelsvare som det ikke vil by på problem å få omsatt på det eksisterende marked mens man bygger opp et eget marked for metanol i transportsektoren.

Plassering av produksjonsanlegg i forhold til råstoffkilder og produktmarked må utredes for å få avklart hvorvidt dette er en kritisk faktor for anleggenes økonomi og for økonomien i transportsektoren som helhet. Valg av anleggsstørrelse må derfor vurderes i lys av transportøkonomi, stordriftsfordeler, råstofftilgang og målsettinger om fleksibilitet, beredskap o.l.

Gassbasert produksjon betyr at lokaliseringen må kobles til spørsmålet om ilandføring av gass fra Nordsjøen, lokalisering etter slike kriterier kan komme i konflikt med målsettingen om å bruke alternative råstoff som trevirke etc. Skal avgasser fra FeSi-produksjon benyttes til metanolproduksjon må anlegg kobles direkte til FeSi-produksjonen. Anvendelse av gassene til metanolproduksjon må imidlertid avveies med å utnytte disse gassene til elektrisitetsproduksjon. Likeledes må produksjon av metanol fra trevirke avveies mot råstoffsituasjonen for annen trevirkebasert industri og mot alternativ anvendelse av trevirke til energiformål.

Utprøving av alternativer til fossile ressurser må stimuleres. Forut for igangsetting av konkrete prosjekt må en skaffe seg oversikt over muligheter og begrensninger slik at valg av prøveprosjekt gir størst mulig frihet

for valg av endelig løsning. Et forsøks/demonstrasjonsanlegg må eventuelt kunne innpasses i endelig løsning. Metanolproduksjon må ikke vurderes isolert, men må vurderes som et industriprosjekt med sterk tilknytning til transportsektoren, og som et ledd i en langsiktig ressursforvaltning.

Bruk av metanol som drivstoff i transportsektoren vil gi forurensningsmessige gunstige effekter. Dette gjelder først og fremst når drivstoffet består av en stor andel metanol (i forhold til bensin) og i tilfellet hvor metanol brukes som en oktanhøyende komponent i blyfri bensin. Videreforskning i Norden på dette området bør samordnes av den nyopprettede styringsgruppe for nordisk samarbeid om bilavgasser (under Nordisk embetsmannskomiteé for miljøvern).

Ikke minst sett på bakgrunn av Nordens energi- og ressursituasjon som helhet er medlemsforslaget interessant. Også en målsetting om større fleksibilitet og bedre beredskap i energiforsyningen tilsier at det bør arbeides videre med dette forslaget.

Også fra et forurensningsmessig synspunkt er det positivt at det arbeides med å få tatt i bruk metanol som drivstoff og at det er nordisk samarbeid på dette feltet.

Oslo, 4. september 1980

Etter fullmakt

Richard G. Fort

Liv Eckhoff

Samferdselsdepartementet:

Vi oppfatter medlemsforslaget i Nordisk Råd som i første rekke å være et forslag om å stille ressurser til disposisjon for utredninger/undersøkelser for å framskaffe alternativer til dagens drivstoffer, med hovedbegrunnelse i beredskap- og miljøforhold.

Sett i forhold til oljeforsyningssituasjonen i Norge synes det lite aktuelt å legge ned mye arbeid/ressurser i dag for å finne alternative drivstoff ut fra samferdselspolitiske vurderinger. Samferdselsdepartementet ønsker i hovedsak å følge en linje som innebærer nøytralitet overfor bruk av ulike typer drivstoff.

Vi vil tro at et slikt prosjekt kan få stor betydning for norsk industri og også betydning både for samferdsels- og miljøspørsmål på lengre sikt.

Oslo, 16. juli 1980

Efter fullmakt

Ola Bjørnstad

Ola Ribe

Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd (NINF):

NTNF sier seg enig i de prinsipielle synspunkter med hensyn til energisituasjonen og behovet for utvikling av alternative brennstoffer som kommer til uttrykk i det oversendte medlemsforslag fra Nordisk Råd, og kan opplyse at det i dag, med støtte fra Olje- og energidepartementet, er i gang en rekke prosjekter med sikte på å utvikle og utnytte alternative energikilder.

Det er i dag en betydelig interesse fra norsk industri for å kunne anvende metanol som tilsats til bensin, og det pågår en stort anlagt undersøkelse i regi av Norsk Metanolgruppe i samarbeid med Statens teknologiske institutt. Det er videre i gang flere forskningsprosjekter ved SINTEF/NTH med sikte på å konvertere naturgass til metanol. Arbeidene her har pågått siden 1977, og man har oppnådd høy kompetanse innen dette området, både med hensyn til de katalytiske systemer for konvertering av naturgass til metanol og selve metanolprosessen.

Det er imidlertid klart at utgangspunktet for norsk produksjon av metanol vil være gass eller olje, og at metanol fra fornybare ressurser, med bakgrunn i vårt råvaregrunnlag, ikke synes interessant selv innen en meget vid tidshorison. NTNF ser imidlertid behovet for at det på nordisk basis utvikles teknologi og bygges opp et demonstrasjonsanlegg for metanol basert på fornybare ressurser. Vi mener at det vil være riktig å trekke inn i et nordisk prosjekt den norske kompetanse og teknologi som er utviklet innen fremstilling av metanol.

NTNF vil foreslå at man trekker inn professor Olav T. Onsager ved Institutt for industriell kjemi, NTH, som i dag arbeider med disse problemstillingene gjennom de NTNF-støttede prosjektene – "Metall kompleks katalyse" og "Metanolprosess". Det sistnevnte prosjekt vil i 1981 bli støttet av Aker Engineering, og en anvendelse av norsk metanolteknologi og fornybare ressurser vil på denne måte kunne involvere og ha positive virkninger for norsk industri.

Oslo, 16. september 1980

For Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd

Tore Tysland
Ass. direktør

Terje Jørgensen

Hovedkomiteen for norsk forskning:

Hovedkomiteen har mottatt følgende saker fra rådet med anmodning om uttalelse:

- Medlemsforslag A 583/k om et forskningspolitisk samarbeid i Norden
- Medlemsforslag A 588/e om nordisk samarbeid for å fremstille alternative drivstoffer
- Medlemsforslag A 584/k om stiftelse av et nordisk vitenskapsakademi.

Hovedkomiteen mottok i 1979 en henvendelse fra Nordisk Råds sekretariat for nordisk kulturelt samarbeid om økt nordisk samarbeid på områdene

- Framtidsstudier
- Østasieforskning
- Nordisk forskningssamarbeid generelt

De saker som vi nå har fått tilsendt reiser, etter vår oppfatning, tilsvarende spørsmål som de nevnte sakene fra kultursekretariatet, og vi viser derfor til Hovedkomiteens svar til sekretariatet, som legges ved.

I tillegg til det som er sagt i den nevnte uttalelse generelt, er Hovedkomiteens oppfatning av de enkelte sakene denne:

A 583/k

Forslaget peker på viktige samfunnsoppgaver hvor forskning bør kunne gi verdifulle bidrag. Det peker også på sentrale spørsmål i nyttiggjøringen av forskningspotensialet og bruken av ressursene.

En forutsetning for at et nordisk samarbeid i forskning skal gi resultater er imidlertid at det apparat som skal delta i et slikt samarbeid er bygget opp til det nivå som er nødvendig i de enkelte land, bl. a. en rimelig koordinering.

Etter Hovedkomiteens oppfatning er denne koordinering i dag for lite utviklet til at et nordisk samarbeid skal kunne gi resultater av verdi. Det gjelder alle de nevnte områder.

En styrking av det nordiske forskningssamarbeid i form av konkrete prosjekter forutsetter, etter Hovedkomiteens oppfatning, at vilkårene for slikt samarbeid blir bedre klarlagt og bedre tilrettelagt enn de er nå. Hovedkomiteen vil derfor gi sin tilslutning til forslaget om en arbeidsgruppe for dette formål, forslagets siste punkt, men mener at det før en slik utredning foreligger ikke er grunnlag for å anbefale de to første punktene.

A 588/e

Sakens brede næringspolitiske problemtilknytning gjør det nødvendig med en grundig avklaring før et fruktbart forskningssamarbeid kan komme i stand, jfr. *A 583/k ovenfor*. Saken bør søkes avklart i bred sammenheng

av en særskilt arbeidsgruppe eller av Nordforsk som etablert nordisk samarbeidsorgan på det teknisk-naturvitenskapelige område.

Oslo, 21. oktober 1980

E. Fjellbirkeland

BIHANG

Skrivelse till Sekretariatet for nordisk kulturelt samarbeid angående nordisk forskningssamarbeid

I de tilsendte dokumenter er anført som begrunnelse for nordisk samarbeid både hensiktsmessigheten ved slikt samarbeid og det overordnede politiske mål: å fremme den nordiske samhørigheten generelt.

Forskningssamarbeid over landegrensene foregår på forskjellige plan. Det konkrete *prosjektsamarbeid* tas i første rekke hånd om av forskningsmiljøene selv. *Forskningspolitisk* samarbeid drives av forskningsinstitusjoner, av forskningsråd og av organer på det administrative og politiske plan.

Begrunnelsen for prosjektsamarbeidet vil i første rekke være hensiktsmessigheten. Den kan vurderes fra et vitenskapelig synspunkt, fra et brukersynspunkt eller fra et mer overordnet politisk synspunkt. Siktemålet fra et vitenskapelig synspunkt vil være å styrke forskningsinnsatsen gjennom større miljøer og samordning av ressurser. Fra brukersynspunkt vil det være å få bedre materiale som grunnlag for praktisk virksomhet og for myndighetene vil behovet for en god utnyttning av ressursene gjøre seg gjeldende, ved siden av den politiske målsetting for å fremme slikt samarbeid generelt. Det forskningspolitiske samarbeid vil dels komme til uttrykk gjennom de konkrete samarbeidsprosjekter, f.eks. som finansieringskilder. Men de vil også gi seg utslag i beslutninger med sikte på bevisst å fremme slikt samarbeid.

For det samarbeidet som er ønsket av hensiktsmessighetsgrunner, enten vitenskapelige eller bruksorienterte, er det i første rekke viktig at det ikke eksisterer hindringer som gjør det vanskeligere å gjennomføre slike prosjekter i et nordisk samarbeid enn innenfor det enkelte land. En del slike hindringer som tidligere vanskeliggjorde samarbeidet i Norden er etterhvert fjernet. Det gjaldt tollbestemmelser, forbud mot å ta apparatur ut av landet, disponering av reisebeløninger m.m. Formelle hindringer av denne karakter synes ikke å spille noen vesentlig rolle lenger. Problemet er i første rekke knyttet til finansieringen av prosjekter, særlig flerårige.

Ettersom det også innenfor de enkelte land er flere finansieringskilder for forskning, skaper spørsmålet om koordinering og bindende tilsagn også problemer innenfor det enkelte land. Den desentraliserte forskningsorganisasjon innenfor det enkelte land gir alternative finansieringsmuligheter for forskningsprosjekter, men skaper også vansker for en koordinering av ressursene med sikte på en rasjonell utnytting av dem. Disse problemene vil gjøre seg ennå sterkere gjeldende i et nordisk prosjektsamarbeid enn i et samarbeid mellom miljøene i det enkelte land. Det er tross oppdelingen de samme finansieringskilder som er tilgjengelige for alle deltakere innenfor det enkelte land, mens en felles finansiering fra forskjellige land må innpasses i de prosedyrer som følges i de enkelte land.

For forskningsprosjekter som legges opp i samarbeid mellom forskjellige miljøer i det enkelte land, spiller forskningsrådene en viktig rolle som finansieringskilde. Tilsvarende finansieringsorganer på det nordiske plan ville muliggjøre et effektivt nordisk samarbeid og vil antakelig være en forutsetning for en vesentlig økning i dette samarbeidet.

Det er imidlertid etter vår oppfatning vesentlige innvendinger mot en slik ordning. Den viktigste er at avveiningen mellom den nasjonale prioritering og koordinering og mulighetene for nordisk finansiering kan komme i konflikt. Dette vil særlig gjelde tiltak av betydelig omfang og varighet.

Det er i de tilsendte dokumenter slått til lyd for samarbeid gjennom arbeidsdeling på områder som i det enkelte land er små og perifere. Som eksempler er nevnt tre språkområder. Ut fra den gitte situasjon kan det synes rasjonelt å gjennomføre slik arbeidsdeling. Det er imidlertid også vektige grunner som taler mot. En slik grunn er vanskene med å vinne gehør for nyetablering eller utvidelse av vitenskapelige områder, eller bruksområder, som av de etablerte organer blir oppfattet som perifere. En nordisk samordning gjennom arbeidsdeling vil kunne bidra til å gjøre det ennå vanskeligere enn hittil å utvikle kompetanse og kapasitet på nye områder, og dermed svekke tilpasningsevnen i forskningsapparatet. De tre språkområdene som er nevnt er klare eksempler på dette. De er som vitenskapelige områder små og perifere samtidig som de representerer dominerende faktorer i verdensutviklingen.

Rasjonell utnytting av naturressurser og fellesfinansiering av særlig kostbare institusjoner eller instrumenter kan være argumenter for nordisk samarbeid. Her kommer imidlertid inn spørsmålet om samarbeid også med andre land. Norden kan være en egnet region for slikt samarbeid, enten alene eller innenfor et videre samarbeid. Dette vil i første rekke gjelde brukerorientert forskning. Innenfor grunnforskningen vil samarbeidspartnere peke seg ut på andre kriterier.

Nordisk samarbeid gjennom arbeidsdeling vil antakelig ha mest for seg på områder hvor det vil være av betydning å sammenlikne resultatene fra de enkelte land, f. eks. undersøkelser over helsespørsmål, sosialpolitikk, utdanningspolitikk, områdeplanlegging osv. En systematisk samkjøring av

forskningen på disse områder i de enkelte land burde kunne øke effektiviteten av de ressurser som anvendes. Også på disse områder støter en imidlertid på problemet med mangelfulle koordineringsmuligheter innenfor det enkelte land.

Det er nevnt i dokumentene at forskningen er et vel egnet område til å fremme generelt det nordiske samarbeidet, bl. a. fordi området er "fjernt fra de politiske beslutningsprosesser og potensielle konfliktområder". Hovedkomiteen er i tvil om forskningens egnethet for dette. I alle fall den forskning som er fjernt fra de politiske beslutningsprosesser berører relativt få personer, som dessuten må antas å være svært fortrolige med et internasjonalt tenkesett. Det er dessuten behov for å involvere forskningspolitikken sterkere i den allmenne politikk. Det kan derfor synes å være behov for å fremme samarbeidet nettopp der hvor både beslutningsprosesser og potensielle konfliktområder berøres. Betydningen av en dialog mellom landene på slike områder ville kunne være større også for den allmenne nordiske samhörigheten, enn de mer fjerne vitenskapelige fagområder.

Tross de innvendinger som er nevnt ovenfor, mener Hovedkomiteen at det nordiske samarbeidet i forskning bør søkes utviklet videre, både fordi det kan være forskningspolitisk hensiktsmessig og fordi det er i samsvar med et uttalt ønske fra de enkelte lands politiske myndigheter.

Nordisk forskningssamarbeid bør i første rekke søkes utviklet på områder hvor forskningen tar sikte på klarlegging av forhold som er sammenliknbare i de nordiske land, altså brukerorientert forskning. For slik forskning bør det finnes finansieringskilder som disponeres av nordiske organer. Disse kilder bør imidlertid i første rekke brukes til å utarbeide planer for gjennomføringen av de enkelte tiltak. I alle fall for tiltak av betydelig omfang og varighet, bør finansieringen av selve prosjektene koordineres med den nasjonale forskningsprioritering i deltakerlandene. Dette vil kreve en grundig planlegging og forhandlingskapasitet i de nordiske organer, som må organiseres og gis ressurser som muliggjør en slik oppgave. Dette skulle også kunne gjøre det mulig å unngå en alt for tidkrevende prosedyre, når planene forelå.

Også for samarbeid med sikte på en rasjonell nyttiggjøring av naturressurser eller kostbare utstyrsenheter ville et nordisk finansiert planleggingsarbeid være hensiktsmessig.

Når det gjelder de konkrete forslag om samarbeid i framtidsforskning og i østasiatisk forskning, menar Hovedkomiteen at også disse bør gjøres til gjenstand for den prosedyre som er foreslått, dvs. at det bør utarbeides mer konkrete og langsiktige planer for virksomheten, både i det enkelte land og for et nordisk samarbeid og eventuell arbeidsdeling, før konkrete forskningsprosjekter settes igang basert på nordisk samarbeid i finansiering eller på annen måte.

Finansieringen av de nordiske organer og planleggingsarbeidet bør skj

begränsa oljeberoendet också inom transportsektorn. De insatser som görs bör ställas i relation till de ekonomiska värden som står på spel. Det är svårt för enskilda länder att inom detta område finna helt egna lösningar, bl. a. därför att transporter är internationella. Det är därför bra att frågan om samordning nu tagits upp i Nordiska rådet.

Naturvårdsverket finner det angeläget att miljökonsekvenser av alternativa drivmedel noga analyseras och vägs in i besluten på området. Luftföroreningar genom avgaser från bilar är i dag ett allvarligt miljöproblem i våra tätorter. Åtgärder på detta område är angelägna och föremål för närmare studium i Sverige inom bilavgaskommitten (Jo 1977: 08). Kommittén har nyligen avgivit rapporten *Bilarna och luftföroreningarna*. SOU 1979: 34, där problem och undersökningsprogram redovisas. Möjligheterna till minskade föroreningsutsläpp från bilar är nära sammankopplade med frågan om slag av drivmedel och drivmedelssammansättning. Mot den här bakgrunden anser naturvårdsverket att en kartläggning av miljökonsekvenserna av alternativa drivmedel bör ingå i ett nordiskt samarbete på området och att representanter för miljövårdande myndigheter bör ingå i ett sådant samarbetsorgan.

Det nu aktuella medlemsförslaget behandlar i första hand möjligheterna att producera alternativa drivmedel utifrån råvaror som finns i de nordiska länderna. Inriktningen synes vara främst mot metanolframställning. Naturvårdsverket delar uppfattningen att motoralkoholer och då främst metanol i detta perspektiv synes mest intressant. Motoralkoholen torde då inledningsvis få ingå som en blandningskomponent i drivmedel som i övrigt är mer konventionellt petroleumbaserade. Det är emellertid inte möjligt att blanda annat än helt begränsade mängder motoralkohol i bensin eller diesel med gängse sammansättning. En framställning av motoralkoholer blir därför kopplad till frågan om samtidig framställning av bl. a. speciell basbensin avsedd för komplettering med motoralkohol. Därmed uppstår en rad sekundära frågeställningar som har avgörande betydelse för de praktiska möjligheterna att introducera motoralkohol som alternativa drivmedel. Bilarnas konstruktion och möjligheterna till förändringar av dessa ingår också i problemkomplexet. Ett nordiskt samarbete på området bör därför inriktas inte bara mot produktion av motoralkohol utan på att finna enhetlig lösning på dessa problem som berör såväl produktion som distribution och konsumtion av alternativa drivmedel.

En introduktion av motoralkoholer som en blandningskomponent i drivmedel torde innebära miljöfördelar endast om sådant bränsle göres blyfritt. Med tanke på motoralkoholens höga oktantal torde inga avgörande svårigheter föreligga att kompensera bortfallet av oktantal genom blytillsatserna. Blyfritt bränsle innebär att blyutsläppen genom biltrafik elimineras och därmed också emissionerna av rester från de med blyadditiven medföljande s. k. scavengeradditiven (organiska halogenföreningar) som visat sig vara cancerframkallande. Den mest väsentliga miljövinsten med blyfritt

bränsle ligger emellertid i att man därmed öppnar vägen för sådan avancerad avgasreningsteknologi som biltillverkarna utnyttjar på bilar som i dag säljs i bl. a. Nordamerika och Japan. Med sådan avgasrening finns heller ingen anledning att oroa sig för de högre aldehydutsläpp som annars blir följden av en introduktion av alkoholer i drivmedlen. Med tanke på betydelsen från miljösynpunkt av att blyfritt drivmedel blir tillgängligt föreslår naturvårdsverket att ett nordiskt arbete på området från början direkt inriktas på blyfria alternativa drivmedel.

Solna den 19 augusti 1980

Valfrid Paulsson

Olle Åslander

Statens industriverk (SIND):

Industriverket instämmer i stort i de synpunkter som framförs i förslaget, och vill särskilt peka på de delar som gäller beredskap vid störningar i oljeimporten samt det allmänna behovet av att introducera syntetiska drivmedel på marknaden.

Det är nödvändigt att stimulera teknisk utveckling inom områdena syntetiska drivmedel och inhemska bränslen, vilket nu sker i Sverige genom Nämnden för energiproduktionsforskning. Det är vidare nödvändigt att förbereda konsumenter och producenter på en ny situation med ett mer varierat utbud av fordonsdrivmedel. Insatsen från statens sida på de nämnda områdena kan enligt SIND:s bedömning utökas ytterligare utan risk för felaktig resursanvändning.

Behovet av internationell samordning är ett grundproblem vid införande av förändringar i drivmedelssystemen. Samarbete – exempelvis inom Norden – är en nödvändig förutsättning för framgång.

Forsknings- och utvecklingsarbete gällande syntetiska drivmedel bör i möjligaste mån samordnas internationellt, så att kostsamt dubbelarbete undviks. Ansträngningar för nordiskt samarbete kan bidra till en sådan arbetsfördelning.

Frågan om en snar introduktion av metanol i Sverige har aktualiserats. Möjligheterna att sluta kontrakt med norsk industri om metanolleveranser är en gynnsam grund för ett svenskt introduktionsprogram gällande metanol.

SIND ser således positivt på förslaget om nordisk samverkan för att framställa alternativa drivmedel.

Stockholm den 21 augusti 1980

Eric Pettersson

Gunnar Sommestad

Sveriges geologiska undersökning (SGU):

SGU begränsar sitt yttrande till den del av förslaget, som direkt faller inom verkets kompetensområde, nämligen tillgången på inhemska fossila råvaror, tänkbara för metanolframställning, och behandlar icke andra råvaror eller tekniska frågor rörande framställning av metanol och etanol. De fossila råvaror som skulle kunna komma i fråga, är främst torv och alunskiffer.

Sveriges torvtillgångar är koncentrerade till västra Götaland samt till delar av norra Svealand och Norrland. Kännedomen om tillgångarna är relativt god i södra Sverige, upp till södra Värmland, Västmanland och Uppland, såväl kvantitativt som kvalitativt, bl. a. genom inventeringsarbeten vid olika tidpunkter samt geologisk kartering. Torvtillgångarna i norra Sverige är betydande, men sämre kända. SGU har på uppdrag av nämnden för energiproduktionsforskning utarbetat en metodik för översiktlig torvmarksinventering. En sådan inventering har dock genomförts endast inom mycket begränsade delar av norra Sverige. För lokalisering av industriprojektet, som är beroende av torvtillgångarna, även i kvalitativt hänseende, är därför en översiktlig torvmarksinventering inom hela Nordsverige önskvärd. Detta områdes torvtillgångar kan vidare jämföras med förhållandena i Finland endast om ett bättre inventeringsunderlag föreligger från Sverige.

En annan råvara inom Sverige är alunskiffer. Denna innehåller organisk substans (kerogen), som kan utnyttjas för metanolframställning. Relativt stora och lättillgängliga alunskiffertillgångar finns i delar av Närke och Västergötland, där omfattande planering för andra alunskifferprojekt förekommit, vidare i centrala Östergötland och östra Skåne. Andra alunskiffertillgångar finns på södra Öland (ringa mäktighet) och i Jämtland (kerogenet delvis omvandlat). Vid brytning av alunskiffer bör möjligheterna att utvinna även andra ämnen (t. ex. legeringsmetallerna vanadin och molybden samt uran) beaktas.

Uppsala den 21 augusti 1980

Sveriges geologiska undersökning

Gunnar Ekevärn

Hans Möller

Nämnden för energiproduktionsforskning (NE):

Framställning av metanol och etanol ur traditionella råvaror förekommer redan i Norden eller av nordiska företag. Samarbete över gränserna har också inletts. Som exempel kan nämnas svenska köp av norsk metanol.

Framställning av metanol ur biomassa och torv studeras främst i Sverige. En stor experimentanläggning för förgasning av biomassa och torv till för metanolframställning lämpad syntesgas kommer att uppföras i Studsvik inom ramen för ett NE-projekt. Ett annat NE-projekt avseende en större försöksanläggning för förgasning av biomassa och torv, baserad på tillgänglig teknik, bereds också för närvarande. Enligt NE:s mening är båda dessa projekt så långt komna att någon större förändring av dem, i avsikt att åstadkomma en mer omfattande nordisk samverkan, knappast kan ske utan att det medför omfattande förseningar av projekten. Frågan beaktas dock vid den fortsatta projekthandläggningen.

Det är inte aktuellt med beslut om någon egentlig demonstrationsfabrik för metanolframställning ur biomassa och torv inom de närmaste 3–5 åren. Inför ett sådant beslut bör möjligheterna till nordisk samverkan noga undersökas. I samband med detta torde gemensamma nordiska systemstudier rörande den framtida drivmedelsförsörjningen vara av stort intresse.

NE vill avslutningsvis peka på att de viktigaste områdena för nordisk samverkan inom drivmedelssektorn synes vara bränslespecifikationer, fordonsföreskrifter och distributionssystem, så att även med alternativa drivmedel den gränsöverskridande trafiken kan fortsätta obehindrat.

Spånga den 29 augusti 1980

Lars Rey

Verkställande ledamot

Per Johan Svenningsson

Programledare
termisk omvandling

Naturvetenskapliga forskningsrådet (NFR):

Det medlemsförslag som föranlett remissen handlar om uppförande av en demonstrationsfabrik för produktion av metanol med ev finansiering genom Nordiska investeringsbanken.

NFR:s engagemang på energiområdet avser energirelaterad grundforskning. Det område det här gäller faller utanför den ramen och eftersom vi

därmed saknar erforderlig kompetens måste vi avstå från att lämna det begärda yttrandet.

Stockholm den 20 maj 1980

Ingvar Lindqvist

Mats Ola Ottosson

Sveriges industriförbund:

— — — Några konkreta förslag till eller någon definition av begreppet "åtgärder" specificeras däremot inte.

Industriförbundet söker aktivt verka för ett breddat industriellt samarbete i Norden och är följaktligen positivt till Nordiska rådets principrekommendation för introduktion och framställning av alternativa drivmedel inom Norden och i nordiskt samarbete. I det följande söker förbundet presentera några framkomliga konkreta strategier.

Den till stor del OPEC-beroende drivmedelsförsörjningen utgör ett komplicerat problem, där utan tvivel flera lösningar kan konstrueras. De flesta faller dock av ekonomiska skäl, andra av brist på lämpliga inhemska råvaror. En framkomlig strategi för samnordiskt utvecklingsarbete skulle kunna vara följande.

1. Ett nytt drivmedel med komponenter av oxo-typ (alkoholer, etrar, estrar, ketoner etc) avsett för ett 10 à 15-årigt övergångsskede bör tas fram och *standardiseras* för i varje fall Västeuropa (1981).

Med utgångspunkt i hittills föreliggande erfarenheter från främst VWs alkoholbränsletester och motsvarande svenska provningar i SMABs regi synes en begränsning av oxo-delen av drivmedlet till 15 à 20% vara lämplig.

Med denna andel synes problemen med omställning av nuvarande Ottomotor typer i stort sett begränsas till modifiering av förgasare och material i bränslesystemet som slangar, packningar och dylikt. Vissa material- och hanteringsproblem vid transport och distribution kräver dock ett från nuvarande drivmedelstyper helt skilt system. Huvuddelen av oxo-komponenter måste bli metanol eller etylalkohol¹ alternativt båda alkoholerna tillsammans. Härutöver krävs tillsatser av andra oxo-komponenter för att reglera vattenfasseparation, korrosion m. fl. problem.

För att bättre än hittills utnyttja den oljebaserade delen av bränslet (SR-nafta, reformat, alkylat, isomerat etc.) torde en icke ringa tillsats av MTBE (tert. metyl-butyleter) vara av värde. Den enkla framställningsprocessen

¹ Beteckningen etylalkohol används istället för etanol för att undvika förväxling med metanol.

för MTBE utnyttjar gasformiga biprodukter från krackningsoperationer, varigenom någon del av dessa överförs till den värdefulla tillsatsen MTBE (högt oktantal, bra vattenlösningsförmedlare). Det nya oxo-drivmedlet av M/E à 20-typ bör vara fritt från blyföreningar och ha en relativt låg mängd aromater i naftadelen.

2. Transport- och distributionsmedel – tankar, tankbilar, drivmedels-pumpar - med komponenter resistent mot det nya drivmedlet byggs ut successivt i den takt gamla anläggningar behöver ersättas (1982–90).

3. Det nya oxo-bränslet framställs till en början ur importerade oxo-komponenter (metanol, etylalkohol, MTBE etc.). Samtidigt byggs en demonstrationsanläggning upp för förgasning av biomassa (torv, skog/skogsavfall, halm, vass etc.) som förberedelse för en eventuell inhemsk fullstor metanolanläggning (minimikapacitet 300 kton/år).

4. Innan en fullskalig metanolanläggning baserad på biomassa kan uppföras skulle ett lämpligt mellansteg vara en nordisk metanolsamproduktion baserad på konventionell teknik och med norsk naturgas som råvara (1985–90). En sådan anläggning torde böra ha en initial kapacitet om minst 300 kton/år och vara förberedd för en andra lika stor produktionslinje. Den bör sannolikt förläggas till en ilandföringspunkt för en gasledning från något Nordsjöfält. Först i ett senare skede, dvs. i perioden 1990–95, torde en på biomassa baserad nordisk (eller svensk) metanolfabrik kunna bli aktuell.

5. Ett exempelvis till M/E 20 standardiserat drivmedel får inte hindra att på sikt oxo-drivmedellinjen förs vidare mot högre halter oxo-komponenter respektive mot ett motorbränsle bestående av enbart oxo-blandningar. För motortillverkarna fordras här långa framförhållningstider, då en sådan utveckling kräver betydande om- och nykonstruktion av motorer.

6. Skulle motortyper som turbin- och Stirling-motorer i mellantiden kunna utvecklas mot lägre bränsleförbrukning än den som kan nås med Otto- och Dieselmotorerna torde en betydande del av problemen bortfalla, därigenom att först nämnda motortyper nära nog är "allätare" vad gäller flytande bränslen med låga vattenhalter. Rena alkoholer eller blandningar av sådana torde i det fallet kunna användas med relativt enkla justeringar.

7. Även om för dagen en viss prioritet bör ges till utveckling av metanolproduktion ur biomassa bör fördenskull utveckling av etylalkohol ur biomassa inte försummas. Kan ekonomiskt genomförbara vägar öppnas för konvertering av cellulosa till etylalkohol skulle energitekniskt sett sådana förfaranden vara tilltalande. De representerar en "mildare" teknik än metanoltillverkning, där råvarorna i den "grova" förgasningsprocessen bryts ned till syntesgas, vilken sedan på katalytisk väg byggs upp till metanol. När det är fråga om biomassa som råvara borde etylalkoholvägen kunna erbjuda ett energiekonomiskt alternativ, särskilt som den inte a priori synes kräva den storskalighet som kännetecknar metanolprocessen. Lovande forskningsembryon för att lösa det kritiska steget cellulosa →

förjäsningbara sockerarter (eventuellt via enzymatisk nedbrytning av mellanprodukten stärkelse) har på senare år framkommit inte minst i vårt land. Denna verksamhet bör fullföljas och breddas – utan hinder av eventuella nordiska initiativ.

Fastän det remitterade förslaget i första hand siktar på "inhemska" drivmedelsråvaror är det förbundets uppfattning att ansträngningar även måste göras att få in kol i större utsträckning än hittills i Nordens energibalans. I Sverige drivs också ett antal intressanta projekt där man bl. a. utnyttjar kolet som bas för syntetisering till drivmedel. Skalfördelar talar för att sådan produktion helst skall förläggas till större städer. Här kan nämligen en produktionsanläggning också producera bl. a. fjärrvärme. Utredningar visar att vid nuvarande prislägen på kol, eldningsolja och drivmedel kan en anläggning som producerar metanol, gasbränsle och fjärrvärme ge acceptabel bruttoavkastning på investerat kapital.

En fullskaleanläggning av detta slag har ett investeringsbehov på 1–2 miljarder svenska kronor. En sådan satsning kan på sikt bredda den nordiska försörjningsbasen för drivmedel samt bidra till en breddad introduktion av kol i energitillförseln. Den skulle också medföra ett miljövänligt utnyttjande av kol samt ge ett intressant industriellt projekt som exponerar en ny teknik.

Betydelsen av en tidig satsning på introduktion av den här skisserade tekniken i Norden samt behovet av samverkan kring avsättningen av den producerade metanolvolymen för drivmedelsändamål talar för en nordisk samverkan även kring ett projekt av detta slag. Enligt Förbundets uppfattning skulle Stockholmsregionen kunna vara en lämplig lokalisering för en pilotanläggning. Här finns flera företag, som på kolområdet hunnit en bit på väg mot de mål som eftersträvas i Nordiska rådets medlemsförslag.

Stockholm den 12 september 1980

Sveriges industriförbund

Bo Helmerson

Susanne Hedman

Svenska petroleuminstitutet(SPI):

 Vi konstaterar, att medlemsförslaget i första hand uppehåller sig vid metanol som alternativt drivmedel. Härvid har en del felaktigheter angivits såsom

att "konventionella bilmotorer efter justering av endast förgasaren kan använda en blandning av bensin och 15–20% metanol",

att "redan en måttlig inblandning i bensin ger möjlighet att t. ex. helt eliminera blytillsatsen i bränsle för dagens motorer. . ."

samt att "alkoholer öppnar möjligheter till förbättrade förhållanden ur miljösynpunkt".

En motordrift på metanolblandbränsle förutsätter att dels motorn är *optimerad* för blandbränsledrift, dvs. man ställer förgasare och tändning enligt de egenskaper som blandbränslet har, och dels att fordonets bränslesystem (inkl. förgasare) är *materialanpassat* för det nya drivmedlet. Enligt vad institutet erfarit, torde de bilmärken som i dag finns representerade på den nordiska bilmärknaden icke uppfylla kravet på vare sig optimering eller materialanpassning. Det är sålunda felaktigt att påstå, att en enkel förgasarjustering möjliggör blandbränsledrift. Härutöver är att märka, att metanol icke torde kunna inblandas i nuvarande bensinkvaliteter (regular och premium), utan att det erfordras framtagande av en ny och för ändamålet anpassad basbensin, vilket icke kan ersätta någon av de nuvarande bensinkvaliteterna.

Vad beträffar blyinnehåll i metanolblandbränsle hänvisas till det stora metanoltest som f.n. genomföres i Västtyskland och där testbränslet innehåller 0,15 g bly/liter blandbränsle. Anledningen härtill är att metanolen icke ensam visat sig besitta den oktantalshöjande effekt för motoroktantalet (MON) som krävs för en störningsfri motorgång. Det torde därför vara ofrånkomligt att även en viss mindre mängd tillsats av bly måste användas i ett metanolblandbränsle.

Vad sist rör påståendet om förbättrad miljö kan konstateras att förbränning av alkoholer ökar formaldehyd (fomalin)-utsläppen, vilken effekt bör nogta belysas, innan slutsats kan dragas om en förbättring ur miljösynpunkt.

Institutet har också funnit, att ett metanolblandbränsle, såsom föreslaget, icke ger någon reell oljeersättning samt att det icke går att hantera i befintliga drivmedelssystem vid raffinaderier, oljedepåer och bensinstationer. En omställning till blandbränsledrift torde härvid komma att ställa sig mycket dyrbar för samhället, utan att några egentliga fördelar kommer att uppnås.

Huruvida man inom det nordiska samarbetet mot denna bakgrund bör anvisa medel för byggande av en demonstrationsfabrik för metanol tillverkning överlåter institutet till Nordiska rådets bedömning. Enligt vår uppfattning borde kanske hellre tillgängliga medel förbrukas för att inom det nordiska samarbetets ram få möjligheter att utröna praktiska, ekonomiska och miljömässiga förutsättningar för en metanolintroduktion i Norden, innan medel låses upp i någon produktionsanläggning.

Stockholm den 10 september 1980

Svenska petroleum institutet

Tommy Nordin

Svensk metanolutveckling AB (SMAB):

SMAB har till uppgift att i Sverige förbereda underlag åt statsmakterna för introduktion av syntetiska drivmedel i stor skala. Bolaget har vidare till uppgift att leda utvecklings- och demonstrationsverksamhet rörande produktion av syntetiska drivmedel, distribution av syntetiska drivmedel och användning av syntetiska drivmedel.

SMAB, som bildades i samverkan mellan svenska staten och AB Volvo år 1975, är en pionjär inom området syntetiska motorbränslen. Bolaget har alltsedan starten arbetat i en starkt internationell miljö. Nära kontakter har etablerats med flertalet syntetbränsleintressenter i världen inom statsförvaltning, bilindustri, oljeindustri, kemisk industri etc. Speciellt goda kontakter har utvecklats med intressenter i de nordiska grannländerna.

SMAB ansvarade för "The First International Symposium on Alcohol Fuels Technology" år 1976 i Stockholm. Bolaget anordnade också "The First Nordic Conference on Synthetic Motor Fuels" år 1979 i Stockholm.

Den senare konferensen utmynnade i bl. a. följande slutsatser:

- Behov finns att upprätta ett nordiskt organ för samarbete rörande syntetiska drivmedel
- Ett dylikt nordiskt organ borde ha följande uppgifter:
 - Informationsutbyte
 - Information till regeringar, press och industri i syfte att harmonisera regeringsbeslut, skatteåtgärder, tidpunkter för introduktion, bränslespecifikationer etc.
 - Samordning av forsknings-, utvecklings- och demonstrationsprojekt
 - Organiserande av finansiellt stöd
 - Upprättande av arbetsgrupper för speciella uppgifter
- SMAB:s organisation kan utnyttjas för ett nordiskt organ
- De nordiska länderna har olika råvaror och därmed olika förutsättningar att producera syntetiska drivmedel

I Nordiska rådets medlemsförslag om nordisk samverkan för att framställa alternativa drivmedel hemställs att

Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att vidta åtgärder för framställning av alternativa drivmedel inom Norden.

I medlemsförslaget sägs också att

det är angeläget att studier angående olika former för drivmedelsproduktion baserad på inhemska råvaror inom Norden prioriteras. Nordisk samverkan är naturlig härvidlag, och en målsättning bör vara att uppföra en demonstrationsfabrik för produktion av metanol i något av de nordiska länderna. Finansiering genom Nordiska Investeringsbanken skulle kunna komma ifråga för ett sådant projekt.

I medlemsförslaget talas också om vikten av att alternativa drivmedel, såsom metanol och etanol, introduceras på den nordiska marknaden så snart som möjligt med hänsyn till det prekära försörjningsläget på oljeområdet.

Det är SMAB:s bestämda uppfattning att de flaskhalsar som idag försvårar en snabb introduktion av syntetbränslen inte är att finna på produktionssidan. Tekniken för framställning av alternativa drivmedel i stor skala ur t. ex. naturgas finns nämligen kommersiellt tillgängliga sedan länge. Hindren är idag inte av teknisk natur utan snarare av politisk och marknadsmässig natur. Industrin är nu så väl förberedd att så snart politiska principbeslut fattas om storskalig introduktion av alternativa drivmedel genereras ett marknadsbehov som gör det möjligt för industrin att besluta om genomförande av metanolprojekt i stor skala. Flera dylika projekt befinner sig för närvarande under utredning enbart inom den nordiska industrin.

Mot denna bakgrund ter sig nordiska samordningsinsatser på produktionssidan som verkningslösa om avsikten, såsom antyds i medlemsförslaget, är att minska ledtiden för att införa alternativa drivmedel i stor skala i Norden. Skulle avsikten däremot vara att på längre sikt öppna nya vägar för produktion av alternativa drivmedel ur inhemska råvaror som torv och biomassa, så kan viss nordisk samverkan bli av intresse. Man måste dock ha klart för sig att så snart man kommer in på utveckling av tung teknik som kan få kommersiell betydelse, så är det naturligt att industriföretagen själva svarar för detta samarbete. Därvid är det i hög grad angeläget att man på regeringsnivå klart anger vilka ramvillkor som skall gälla för den kommersiella verksamheten. Vilken kvantitativ målsättning skall länderna t. ex. ha i fråga om ersättning av olja med alternativa drivmedel; vilka beredskapsmål skall de enskilda länderna eller Norden gemensamt uppställa och hur skall dessa uppnås etc.?

Beträffande förslaget att i nordiskt samarbete uppföra en demonstrationsfabrik så torde det syfta på de svenska planerna att bygga en demonstrationsanläggning för produktion ur torv och biomassa av syntesgas lämpad för metanolframställning. På grund av de nordiska ländernas olika råvarutillgångar är det närmast Sverige och Finland som kan ha intresse härav. Bilateral kontakt har redan etablerats mellan finska och svenska intressenter i denna fråga. Det finns därför knappast behov av kompletterande nordiska insatser.

SMAB:s uppfattning är således att ett på myndighetsnivå organiserat nordiskt samarbete rörande produktion av alternativa drivmedel blir av mindre värde än om kontakter etableras mellan resp länders industrier. Däremot anser SMAB att det skulle vara ytterst värdefullt om Nordiska rådet tog snabba initiativ till samordning mellan de nordiska länderna i fråga om strategier och tidpunkter för introduktion av alternativa drivmedel, bränslespecifikationer, styrmedel, föreskrifter, skattesatser o. d. Ett gemensamt nordiskt uppträdande i dessa frågor skulle klart underlätta införandet av alternativa drivmedel i övriga europeiska länder. Norden kan här visa vägen när det gäller att finna alternativ till oljan. I Sverige har oljeersättningsdelegationen (OED) i juni 1980 lagt fram en rapport "Intro-

duktion av alternativa drivmedel'' (DsI 1980: 19), som ger en översikt av problematiken och utmynnar i en rekommendation att alternativa drivmedel införs i Sverige år 1984–85 samt lämnar förslag till introduktionsåtgärder.

Stockholm den 4 september 1980

Svensk metanolutveckling AB

Åke Brandberg

BILAGA 3

I efterhand inkommet yttrande

Norge

Aker engineering A/S:

— — — og vi er stort sett enige i de synspunkter og konklusjoner norske faginstanser har lagt frem.

Olje- og energidepartementets hovedkonklusjon er at man fra norsk side ikke bør prioritere et slikt prøveprosjekt. Vi ved Aker Engineering A/S (AE) deler dette synspunktet dersom hovedhensikten med prosjektet er å finne frem til og demonstrere en metode for produksjon av syntese gas (CO og H₂) fra fornybare, innenlandske ressurser som torv, trevirke, o. a. Det kan dog tenkes at de andra nordiske land viser meget stor interesse for prosjektet og/eller nye momenter kommer frem under saksbehandlingen, og at man fra norsk side dermed finner det riktig å foreslå en viss norsk deltakelse i et samarbeidsprosjekt. I en slik situasjon mener AE at det bør arbeides for at selve metanolproduksjonen utføres ved å demonstrere en ny og mer fordelaktig metanolprosess fremfor å ta i bruk kjent, ikke-nordisk teknologi. På denne måte vil man, for stort sett de samme omkostninger, få demonstrert to prosesser samtidig, og dermed få vesentlig større utbytte fra prosjektet, spesielt med hensyn til å øke bredden i norsk industri. Sett fra norsk side kan det indikeres at norsk deltagelse i et eventuelt prosjekt forutsetter utprøving av en norsk metanolprosess.

Den prosess for metanolproduksjon som professor Olav T. Onsager ved Institutt for industriell kjemi, NTH, arbeider med, vil være en kandidat for utprøving i et eventuelt nordisk prosjekt. AE samarbeider med professor Onsager og SINTEF på dette området og vil primært engasjere seg i å fremskaffe tekniske løsninger for å utnytte prosessen i praksis. Vi regner med å ha utprøvet prosessen i liten skala før et demonstrasjonsanlegg skal prosjekteres i eventuelt samarbeidssammenheng. Selve prosessen er beskrevet i NTNFs uttalelse av 16.9.1980 vedrørende saken.

Et annet aspekt i saken er at den ovennevnte prosess vil kunne produsere både metanol og metylformiat, der det siste er råstoff for en utvidet og variert petrokjemisk industri basert på blant annet produksjon av maur-syre, dimetyl formamid, formamid, metyl glykolat, triklormetylchlorformat og dimetyl karbonat. De relative andeler av metanol og metylformiat vil kunne velges ved å forandre på de faktorer som styrer processen. Dermed kan anlegg basert på dette prinsipp tilpasses et mer variert og variabelt marked, og vil av den grunn være bedre egnet for nordisk, og spesielt norsk, industri og økonomi der det innenlandske marked er begrenset og der man har liten mulighet for å influere eksportmarkedet.

Prosessten kan sannsynligvis optimaliseres til å gi en høy produksjonsrate under relative milde betingelser, og vil tilsilavere kapital- og produksjonskostnader enn med dagens teknologi. Dette vil føre til at mindre enheter kan være økonomisk attraktive, hvilket kan bli en vesentlig faktor i plasserings- og markedsanalyser relatert til et norsk/nordisk samarbeid.

Både mulighetern for mindre enheter og produktfleksibiliteten tilsier at denne prosess bør utvikles og realiseres også uavhengig av eventuell praktisk utnyttelse av fornybare, innenlandske råstoffer. AE er av den oppfatning at introduksjon av denne prosess vil styrke norsk industri og vil også bidra til at man vil ha større valgmuligheter med hensyn til både fremtidig utnyttelse av naturgassforekomster i Nordsjøen og introduksjon av petrokjemi i det norske industrispektrum.

Saksdokumenter oversendt oss indikerer grundig utredning og saklig analyse og vurdering av medlemsforslaget ved de berørte faginstanser. Likevel håper vi dette brev kan være til nytte for delegasjonen i dens videre behandling av medlemsforslaget. Vi vil videre tillate oss å stille AE til delegasjonens disposisjon med de informasjonen vi har på saksfeltet.

Oslo, 8. desember 1980

Aker engineering A/S

Martin J. Brakas

Senior prosjektingeniør
Prosess

Medlemsförslag

om utredning om förbud mot våldspornografi

Väckt av Ulla Ekelund, Gunnel Jonäng, Nathalie Lind och Marjatta
(Lind)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska kvinnoaksföreningars samorganisation (NKS):

De föreningar som ingår i Nordiska kvinnoaksföreningars samorganisation arbetar alla för full likställighet mellan kvinnor och män i hem, yrkesliv och samhälle. Pornografiska tidskrifter exploaterar kvinnan som enbart könsobjekt och avhumaniserar därmed kvinnan. Detta kan ej leda till ökad jämställdhet mellan könen. Våldspornografi är en av de råaste formerna av pornografi. Vi tvekar därför ej när vi tillstyrker medlemsförslaget att Nordiska ministerrådet prövar möjligheterna av lagstiftning som förbjuder våldspornografi. Vi hoppas att arbetet kan bedrivas skyndsamt.

Stockholm den 28 augusti 1980

För

Dansk Kvindesamfund

Suomalainen Naisliitto

Suomen Naisyhdistys

Unionen Kvinnoaksförbund i
Finland

Kvinnufelagssamskipan Färoya

Kvenrettindagelag Islands

Norsk kvinnoaksforening

Fredrika-Bremer-förbundet

genom

Birgitta Wistrand

Förbundsordförande/FBF

Märta Fritz

Förbundssekreterare/FBF

Danmark

Justitsministeriet:

Politidirektøren i København har i en udtalelse af 12. juni 1980 oplyst, at der ikke i Københavns politi foreligger erfaringsmateriale, der kan sandsynliggøre, at der skulle være behov for en lovgivning som den foreslåede.

I skrivelse af 24. juni 1980 har *rigsadvokaten* udtalt, at volds pornografien som en særlig form for pornografi må antages at være indgået i overvejelserne, der førte til afkriminalisering af utugtige skrifter og billeder ved lovændringerne i 1967 og 1969, og at det på forhånd forekommer lidet hensigtsmæssigt nu så få år efter at iværksætte undersøgelser med henblik på en revision af denne lovgivning. En eventuel nykriminalisering af "volds pornografi" må efter rigsadvokatens opfattelse påregnes at føre til betydelige afgrænsningsvanskeligheder, og det kan ikke antages, at et eventuelt forbud vil kunne håndhæves med tilfredsstillende effektivitet.

Justitsministeriet har endvidere modtaget vedlagte udtalelser om medlemsforslaget fra *undervisningsministeriet* og fra *ministeriet for kulturelle anliggender*.

I den anledning skal justitsministeriet udtale følgende:

Et forbud mod udbredelse m.v. af volds pornografi ville foruden at begrænse ytringsfriheden give anledning til betydelige vanskeligheder med hensyn til at drage grænsen mellem tilladte og forbudte forhold, jfr. rigsadvokatens udtalelse. Disse afgrænsningsvanskeligheder ville ikke mindst gøre sig gældende med hensyn til politiets og domstolenes håndhævelse af et sådant forbud. Et forbud kunne derfor tænkes at komme til at lægge uforholdsmæssigt beslag på retsvæsenets i forvejen begrænsede resourcer.

På denne baggrund og under hensyn til de foreliggende oplysninger om behovet for en lovgivning som den i medlemsforslaget omtalte er det justitsministeriets opfattelse, at det næppe er hensigtsmæssigt at iværksætte en undersøgelse af mulighederne for at gennemføre et forbud mod volds pornografi.

København, den 17. september 1980

Henning Rasmussen

Michael Lunn

Undervisningsministeriet har i skrivelse den 30 maj 1980 förklarar sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Ministeriet for kulturelle anliggender:

Ministeriet har i den anledning indhentet udtalelser fra statens filmcensur, Det danske Filminstitut og den af kulturministeriet nedsatte Arbejdsgruppe om Børn og Kultur (*se nedan*).

Ud over de synspunkter som fremgår af disse udtalelser er det ministeriets opfattelse, at det antagelig vil være forbundet med betydelige vanskeligheder at formulere lovbestemmelser om forbud mod volds pornografi på en sådan måde, at der ikke herved gøres utilsigtede indgreb i ytringsfriheden, herunder især på det kunstneriske område.

København, den 28. august 1980

P. m. v.

O. Perch Nielsen

Statens filmcensur:

— — — skal man meddele, at på statens filmcensur anser vi volds pornografi for skadelig for børn og unge og tillader derfor i vores praksis ingen film for disse aldersgrupper, som indeholder scener af denne art. Dog mener vi (censorerne) ikke, at vi på institutionens vegne ser os i stand til at udtale os for eller imod et generelt forbud imod volds pornografi.

Men vi vil gerne gøre opmærksom på den rent praktiske konsekvens et forbud imod volds pornografi må medføre, at alle film, der vises offentligt i Danmark forinden skal sendes til Statens filmcensur og have dennes tilladelse til forevisning.

København i juli 1980

P. c. v.

E. b.

Ida Zeruneith

Censorsuppleant

Det danske Filminstitut:

Indledningsvis skal det understreges, at Det danske Filminstitut i. h. t. filmloven har til opgave at virke til fremme af filmkunsten i Danmark.

Det danske Filminstitut deler den bekymring, Nordisk Råd giver udtryk for i "Medlemsforslag om utredning om forbud mot våldspornografi".

Dog må det for filmområdets vedkommende bemærkes, at der i. h. t. den danske lov om filmcensur ikke gives mulighed for at forbyde film for voksne.

Det er i øvrigt Filminstitutets indtryk, at der – bortset fra de film, der forevises uden for de traditionelle biografer – ikke i markant grad vises voldspornografi. Samtidig må det understreges, at informationer om hel- eller halv-pornografiske spillefilm er sparsomme, idet filmene sjældent eller aldrig anmeldes.

Der er en stagnation – tenderende en mindre nedgang – i importen af pornografiske spillefilm til forevisning i de traditionelle biografer her i landet.

København i juli 1980

P. f. v.

Finn Aabye

Direktør

Arbejdsgruppen om Børn og Kultur:

1. Forslaget sigter på begrænsning eller bortfald af offentligt tilgængelige tidsskrifter med voldspornografisk indhold, ad lovmæssig vej (forbud).

I forslaget er ikke indeholdt nogen afgrænsning af kategorien "voldspornografiske indslag", ej heller af kategorien tidsskrifter, ligeså lidt som der er gjort overvejelser over fænomenets parallelle forekomst i andre massemedier.

2. Der er ej heller antydning af retningslinjer for den evt. udformning af forbudet, dets placering i lovrammen eller dets sigte på produktion, salg eller brug af de omhandlede produkter. Forslaget sigter primært på en udredning af disse forhold og muligheder.

Der er i Arbejdsgruppen ingen tvivl om, at den centrale del af det materiale, som forslaget sigter til med betegnelsen "voldspornografi", faktisk er udtryk for "ett i grunden djupt människoförakt". Så vidt det kan skønnes, holder forslagens anden forudsætning også stik, nemlig at der er tale om en stigende mængde af disse tidsskrifter på det almene detailmarked i disse år.

Disse forhold giver imidlertid, efter Arbejdsgruppens vurdering, ikke i sig selv grundlag for et forbud, dvs. en fravigelse af den linje, der sigter på færrest mulige begrænsninger af friheden til publikation og spredning af tryksager. Motiveringens ordlyd kan ikke danne grundlag for den nødvendige præcisering og afgrænsning af et evt. forbuds anvendelsesområde, men åbner for uheldige fortolkningsmuligheder. Et evt. forbud måtte altså kræve en grundigere og mere specificeret motivering.

Om et evt. forbud juridisk set er dels nødvendigt, dels muligt, skal vi iøvrigt ikke her tage stilling til.

Ideen om et evt. forbud må – så vidt det kan skønnes – ses i forbindelse med den formodede *effekt*, et øget udbud af voldspornografi kan forventes

at have. Vi skal i den forbindelse særligt knytte nogle bemærkninger til den mulige effekt blandt børn og unge.

3. Det er bekendt, at en række magasiner som "Ugens Rapport" og lign. magasiner på det danske marked læses meget af børn og unge fra omkring 11–12 års alderen og opefter. Større eller mindre dele af indholdet i disse magasiner må formodes at falde ind under den anvendte betegnelse "voldspornografi", forstået som pornografisk materiale med hovedsagelig voldeligt/sadistisk indhold. Dette materiale kommer altså store grupper af børn og unge i hænde jævnlige.

Produkterne konsumeres – på linje med et bombardement af andre massemedieprodukter – i en periode af livet, hvor førstehåndserfaringerne om samfundsmæssige og mellem menneskelige relationer – herunder også seksuelle forhold – ofte er begrænset, men hvor nysgerrigheden og modtageligheden udviklingspsykologisk set er på sit højeste, alt andet lige. Materialet kan altså formodes at være medvirkende i dannelsen af mange børn og unges bevidsthedsmønstre omkring seksualitet – og ofte uden noget modspil i form af egenerfaringer om seksuelle relationer af mere jævnbyrdig og uvoldelig art. Materialet kan tænkes at forme ønskedrømme, lystprogrammeringer eller tvangsforestillinger på det seksuelle område hos en del unge.

Det kan formodes og det kan tænkes. Men nogen sikker viden om virkningerne har man ikke, så vidt det er Arbejdsgruppen bekendt. Ejheller nogen sikker viden om, hvilke grupper af unge der evt. er særlig udsatte for en forrående eller afstumpende effekt af denne art. Virker materialet kun bevidstheds(mis)dannende på unge mænd (: i sadistisk retning), som forslagets formulering synes at forudsætte, eller også på unge kvinder (: i selvundertrykkende eller masochistisk retning). Virker materialet særlig kraftigt, når andre psykiske eller sociale omstændigheder er til stede (f. eks. ringe tilknytning til familie, arbejdsmarked, kammerater af samme og modsat køn osv.)? Hvilken virkning har materialet evt. på det almene menneskesyn, ud over forestillingerne om seksuelle relationer?

En meget længere række af spørgsmål end disse få kunne man ønske sig besvaret, før det kan anbefales at skride til lovindgreb i grundlovshjemlede rettigheder, med de afsmittende følger sådanne kan risikere at føre med sig.

Om virkningerne af medie vold i almindelighed (f. eks. i film eller tv) ved vi, at den kun virker adfærdsdannende, i det omfang andre sociale omstændigheder (ensomhed, marginal placering på den ene eller den anden måde) er medvirkende. Disse andre omstændigheder kan med adskillig ret betragtes som "rod" eller årsag til udviklingen af voldelig adfærd og medie volden snarere som en imødekommelse af et allerede eksisterende behov for kanalisering af konflikterne.

En tilsvarende tankegang byder sig til på det her omhandlede område: Mængden af medieprodukter, som hovedsagelig bygger på en kombination

af vold og (udtrykkelig eller mere raffineret) seksuel pirring synes erfaringsmæssigt at stige i takt med økonomiske krisetilstandes udvikling i samfundet. Efterspørgselen og den evt. "virkning" kunne se ud til at være afhængig af den mængde af befolkningen, som befinder sig i sådanne marginale positioner, socialt set. I denne sammenhæng f. eks. den stadig voksende mængde af ungdomsarbejdsløse i disse år.

Denne sammenhæng synes at gælde i større eller mindre omfang for hele mængden af medieprodukter, som hovedsagelig appellerer til eskapistiske, ofte asociale konfliktløsningsforestillinger hos konsumenterne (således også gangsterfilm, romantikserier, ugeromaner mv.) Her rejser sig en række andre spørgsmål m. afgrænsning af en evt. særligt forrænde effekt af volds pornofilm, sammenlignet med f. eks. fiktionsfremstilling af "krigs-vold" eller "kriminal vold" i underholdende eller lyst- og spændingsskabende øjemed i øvrigt. Et gennemsnitsbarn i USA vil, når det fylder 15 år, have oplevet omkring 13.400 film- og tv-mord, og skønt det tilsvarende danske tal endnu er langt lavere, er det ikke for tidligt at undersøge, om tilvænningen til vold som underholdning i sig selv er udtryk for en varig skadevirkning.

Spørgsmålet om materialets evt. effekt på børn og unge er kort sagt uafklaret og uopdyrket område, videnskabeligt set.

4. Ligesom der er historisk sammenfald mellem økonomiske kriser og øget udbud af eskapistiske medieprodukter, synes der at være en sammenhæng mellem krise og politiske overvejelser ad forbudsbaner. Vi skal blot kort minde om, at sådanne tiltag erfaringsmæssigt har en række følgevirkninger, som betyder, at det overordnede mål – i dette tilfælde modspil til evt. forrående tendenser – forfejles: Kriminalisering af et eksisterende forbrug vil let føre til dannelsen af et illegalt marked og til øget almen kriminalitet både i produktions- og afsætningsmiljøerne.

Specielt for børn og unge gælder det, at store grupper i disse aldersklasser lægger vægt på at tilhøre en subkultur, der udtrykkeligt markerer sig ved at være et modstykke til det offentligt accepterede "voksenmønster". Den forbudslignende pædagogiske indsats imod vold og sex i tegneserierne i 1950-erne og begyndelsen af 60-erne førte således i nogle grupper til øget efterspørgsel efter netop disse produkter. Det er bekendt, at 10- og 11-årige ofte stræber efter at se så mange "forbudt for børn"-film som muligt, uden skelen til filmenes indhold og alene, *fordi* de er forbudt.

Forbud mod materialet kan tænkes i bestemte kredse af børn og unge netop at ville stimulere efterspørgselen efter materialet.

5. På denne baggrund skal vi sammenfattende bemærke, at en udredning om muligheder for lovgivning imod volds pornofilm ikke forekommer os at være den mest påtrængende opgave i øjeblikket, skønt vi er enige i den afsky for produkterne og bekymring for deres evt. virkninger, som synes at ligge under det stillede forslag.

Derimod ville vi finde det overordentlig betydningsfuldt, om der kunne

iværksættes en øget forskning i produkternes spredningsmønster og virkninger på kort og langt sigt, anskuet inden for en bredere mediesammenhæng og som bidrag til afklaringen af mediernes betydning i opvæksten og personlighedsdannelsen. En sådan forskning ville også kunne levere resultater og metoder til anvendelse i forlængelse af den hidtidige politiske linje over for produkter af asocial, skadelig eller på anden måde uheldig karakter: Uddannelses- og socialpolitisk indsats for ændring af de individuelle og sociale livsomstændigheder, der betinger efterspørgselen efter produkterne.

København, den 31. juli 1980

Arbejdsgruppen om Børn og Kultur

Jens Pedersen

Formand

Søren Vinterberg

Sekretær

Danmarks Biblioteksforening:

 To synspunkter er blevet fremført:

1. Tilslutning til forslaget med bemærkning om, at forslaget også burde inddrage børnepornografi og voldsskildringer i almindelighed.

2. Det må altid bero på subjektiv bedømmelse, om der er tale om voldspornografi eller om situationen, der beskrives indgår som led i en naturlig kunstnerisk beskrivelse. Ethvert initiativ, der kan bruges til indgreb i den kunstneriske ytringsfrihed, åbner muligheden for den censur, som er mere skadelig end nok så mange ubehagelige og spekulationsprægede, kunstnerisk blottede produkter.

Det er vor opfattelse, at sådanne trykte eller filmiske produkter aldrig vil finde indpas i f.eks. vore biblioteker på grund af den kvalitetskontrol, bibliotekerne skal foretage i deres materialevalg. Forbud af denne art på disse områder vil kun åbne vej for en utilsigtet større udbredelse af voldspornografi. Forbud avler interesse, hvor friheden på dette felt giver afsky og apati.

Danmarks Biblioteksforening tør ikke anbefale, at forslaget nyder fremme i Nordisk Råd.

Valby, den 9. juli 1980

Flemming Ettrup

Sekretariatschef

Den danske Boghandlerforening har i skrivelsen den 23 juni 1980 forklarat sig stödja medlemsförslaget.

Dansk Journalistforbund:

— — — om ved lov at forbyde voldspornografi har forståelse i Dansk Journalistforbund. En forudsætning for et lovgivningsarbejde må dog være, at det lykkes at definere nogle klare grænser mellem voldspornografi og den "mere harmløse" pornografi.

Initiativtagerne bør også overveje de forslag, der i Danmark har været fremme om at sidestille køn med race i straffelovens § 266 b (den såkaldte diskriminationsparagraf). Dermed ville loven også omfatte kønsbestemt nedværdigende behandling.

Den stadig grovere voldspornografi har, som Nordisk Råd har påpeget, i de senere år vundet udbredelse i større og større omfang og er dermed med til at legitimere et voldsklima, der ofte vil gå ud over kvinder.

Det må samtidig understreges, at der også findes andre veje til at modvirke voldspornografiens skadevirkning på specielt unge end ved lovindgreb. F.eks. er det vigtigt, at undervisningen af børn og unge beskæftiger sig med kønsroller og seksuelle overgreb mod kvinder. Desuden er det vigtigt, at regeringerne økonomisk støtter læseværdige publikationer for børn og unge, f.eks. børneavisen "Een for alle".

København, den 29. august 1980

For Dansk Journalistforbund

Hans Larsen

Dansk Fagpresseforening:

Dansk Fagpresseforening har imidlertid ingen relevante interesser involveret i sagsområdet, og finder det derfor mest korrekt at afstå fra at fremsætte en udtalelse, ligesom vi ikke er i besiddelse af materiale eller oplysninger, som kan bidrage til sagens yderligere oplysning og fortsatte behandling.

København, den 20. maj 1980

Dansk Fagpresseforening

Poul Kristensen

Direktør

Landsforeningen Ungdomsringen:

Ungdomsringen ser med stor bekymring på voldspornografiens udbredelse, som etisk og kulturelt ikke er i overensstemmelse med foreningens ønsker om litterære aktiviteter.

Da foreningen ikke kan bedømme virkningerne af et forbud mod voldspornografi, må vi på nuværende grundlag være betænkelige ved at anbefale et forbud.

Kan der derimod skabes et videnskabeligt grundlag for beslutninger, som beskriver, at et forbud ikke vil have negative følger i form af forøget kriminalitet og andre uønskede bivirkninger, ser vi gerne at et forbud gennemføres, hvis afgrænsningsproblemerne i øvrigt kan beskrives.

Vejle, den 1. september 1980

Erik Larsen

Roar Hymøller

Skole og Samfund har i skrivelse den 9 juni 1980 meddelat, att de inte har något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Dansk Pressenævn:

Foranlediget heraf skal jeg meddele, at spørgsmålet har været drøftet på et møde i Dansk Pressenævn. Her vedtog Nævnet, at man, henset til at der kun er gået en kortere årrække, siden pornografi blev lovliggjort, ikke finder anledning til at fremkomme med nogen udtalelse om forslaget.

København, den 29. september 1980

Jørgen Trolle

Formand for Dansk Pressenævn

Finland

Justitieministeriet¹:

Finland har anslutit sig till den i Genève den 12 september 1923 avslutade internationella konvention som avser undertryckande av spridningen av och handeln med osedliga publikationer. Konventionen trädde i kraft i Finland med förordningen av den 3 juni 1927 (171/27). Lagen angående

¹ Yttrandet översatt från finska.

undertryckande av osedliga publikationers spridning stiftades den 28 januari 1927 (23/27).

Enligt den ovannämnda konventionen och lagen är det i Finland vid straffrättslig påföljd förbjudet att hålla till salu, sälja eller på annat sätt utsprida eller för allmänheten tillgängligt utställa eller för nämnda avsikt utföra pornografiska tryckalster, skrift, bilder eller andra alster, som sårar tukt och anständighet. Den i medlemsförslaget avsedda våldspornografin är alltså förbjuden också i Finland.

Justitieministeriet tillsatte den 23 juni 1971 en kommission (Tryckfrihetskommisionen), vars uppgift var att överväga möjligheten att revidera lagen angående undertryckande av osedliga publikationers spridning av år 1927 (23/27) samt att ändra vissa andra till tryckfrihetslagstiftningen hörande stadganden. Som sin utgångspunkt fick kommissionen ta strävan att reglera produktionen och distributionen av s. k. pornografiskt material. Härvid skulle beaktas å ena sidan yttrande- och tryckfriheten, som hör till medborgarnas grundrättigheter, samt å andra sidan individens rätt att i sin sedvanliga livsmiljö undgå oförutsägbara och ofrivilliga konfrontationer med pornografi, vilken rätt ansetts utgöra ett viktigt värde. Kommissionen blev färdig med sitt arbete den 31 januari 1973 (Tryckfrihetskommisionens betänkande, kommittébetänkande 1973: 1).

Tryckfrihetskommisionen föreslog i sitt betänkande ett upphävande av lagen angående undertryckande av osedliga publikationers spridning. Kommissionen föreslog i stället för den tre stadganden i strafflagen, där som straffbart stadgas olovlig spridning av bild som sårar tukt, överlåtande av en sådan bild till barn samt reklam som sårar tukt. De två förstnämnda stadgandena skulle gälla endast bilder och föremål. Det sistnämnda stadgandet skulle gälla också skrift. Avsikten med den föreslagna lagstiftningen var inte att reglera innehållet utan den tillåtna offentlighetsgraden i deras spridning. Kommissionen ansåg att man på detta sätt effektivare än hittills kunde ingripa bland annat mot förargelseväckande bilder i skyltfönster och tidskrifter.

Justitieministeriet tillsatte den 27 september 1979 en arbetsgrupp (Pornografiarbetsgruppen), vars uppgift var att på basen av de i Tryckfrihetskommisionens betänkande gjorda förslagen utreda hur stadganden angående produktion och spridning av osedliga publikationer och annat pornografiskt material med tanke på utvecklingen utomlands, i synnerhet i Norden, kunde förnyas i dag. Utom att genomföra de i tryckfrihetskommisionens betänkande framförda principerna borde man försöka hindra spridningen av allt sådant bildmaterial, för vars åstadkommande man uppenbart måste begå otuktig gärning som kränker ett barn. Arbetsgruppen har inte ännu överlämnat sitt betänkande.

När man på basen av tryckfrihetskommisionens och pornografiarbetsgruppens utredningar i sinom tid skall bereda en lagproposition till riksdagen, kommer man också att överväga att kriminalisera våldspornografin.

Justitieministeriet anser att det inte finns något hinder för att Nordiska rådet behandlar möjligheterna att förbjuda våldspornografi.

Helsingfors den 10 september 1980

Christoffer Taxell

Justitieminister

Antti Kivivuori

Avdelningschef

Ministeriet för inrikesärendena:

Enligt lagen angående undertryckande av osedliga publikationers spridning (28.1.1927/23) är spridning av pornografiska alster förbjuden. Polisens möjligheter att övervaka spridningen av pornografiska alster är emellertid begränsade. Dessutom råder oenighet om, vilka alster som bör anses vara pornografiska, vilket försvårar övervakningen.

Justitieministeriet tillsatte den 27 september 1979 en arbetsgrupp med uppdrag att utreda, huru stadgandena om framställning och spridning av osedliga publikationer och annat pornografiskt material kunde reformeras. En medlem i arbetsgruppen företrädde polisavdelningen vid ministeriet för inrikesärendena.

Arbetsgruppen ansåg, att det med vissa begränsningar inte fanns anledning att ingripa i, hurudant pornografiskt material fullvuxna skaffar sig icke offentligt. Arbetsgruppen ansåg ytterligare, att uppkomsten av industriell framställning av s. k. avancerad pornografi i Finland och smuggling av den från Finland borde förhindras. Pornografins marknadsföring borde inte få ske på ett föargelseväckande sätt.

Arbetsgruppen föreslog, att lagen från år 1927 angående undertryckande av osedliga publikationers spridning skulle ersättas av straffbestämmelser rörande utställande och reklamering av pornografi samt tillverkning av pornografisk bild framställande barn och utställande av sådan bild åtkomlig för allmänheten. Ytterligare borde Finlands beredskap att förhindra uppkomsten av en industriell pornografisk produktion, som medför sociala olägenheter, säkerställas genom en komplettering av näringslagen.

Ministeriet för inrikesärendena har inte något att anmärka på medlemsförslaget.

Helsingfors den 14 juli 1980

Erkki J. Korhonen

Polisöverdirektör

Matti Bäckman

Tf. polisöverinspektör

Undervisningsministeriet:

— — — har undervisningsministeriet ombett Delegationen för nordiskt kulturellt samarbete samt Centralkommissionen för konst att inkomma med utlåtande i ärendet (*se nedan*)

Ministeriet förenar sig med centralkommissionens åsikt om behovet av en nordisk utredning angående förbud mot våldspornografi. Ministeriet understryker att en utredning om eventuella lagstiftningsåtgärder i främsta rummet ankommer på justitiemyndigheter.

Ministeriet kommer att ta slutlig ställning till medlemsförslaget i samband med frågans behandling inom det nordiska kulturavtalets samarbetsorgan.

Helsingfors den 20 november 1980

Jaakko Numminen

Kanslichef

Fredrik Forsberg
Yngre regeringssekreterare

Social- och hälsovårdsministeriet har i skrivelse den 5 juni 1980 meddelat att det inte har något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Statens filmgranskningsbyrå:

I sitt tal i samband med utdelningen av Nordiska rådets litteraturpris uppmanade den svenska författarinnan Sara Lidman Nordiska rådets delegater att ingripa mot våldspornografin. Men våldspornografi torde Sara Lidman avse sådana underhållningsprodukter, som präglas av likgiltighet för människan och där sadismen tjänar som självändamål. Inslag av denna art förekommer i den s. k. kiosklitteraturen, i olika tidskrifter och t. ex. i Mickey Spillanes kriminalromaner. Bakom kiosklitteraturen och dess marknadsföring står multinationella företag. Kioskernas herravälde inverkar negativt på den nationella litteraturens villkor.

Sara Lidmans tal bildar utgångspunkten för medlemsförslaget. I förslaget riktas uppmärksamheten på de våldspornografiska tidskrifterna och på det ökade inslaget av våldspornografi i olika tidskrifter. Denna utvecklingstrend inger stor oro. Medlemmarna föreslår sålunda för Nordiska ministerrådet "att pröva möjligheterna av lagstiftning som förbjuder våldspornografi". Medlemsförslaget begränsar sig, i likhet med Sara Lidmans tal, till kiosklitteraturen och till de negativa drag som där förekommer samt till deras eventuella skadeverkningar.

Filmen är den enda konstform och det enda masskommunikationsmedel, som är utsatt för lagstadgad förhandsgranskning. Filmen befinner sig så-

lunda i en särställning; granskningsmyndigheterna är dagligen i kontakt med den s. k. våldspornografin. Granskningsmyndigheterna är naturligtvis medvetna om, att våldet under de senaste tio åren på ett oroväckande sätt tilltagit. Men genom förhandsgranskningen av biografilm kan man begränsa både importen och verkan av de filmer som till sitt innehåll är undermåliga och i vilka våldsinslag förekommer. Filmgranskningen är en garanti för att våldet inom filmen håller sig inom rimliga gränser. Det är en garanti för att den våldspornografiska filmen inte dominerar repertoaren. Också inom televisionen är våldet underkastat kontroll.

Då man i Förenta staterna på 1950-talet debatterade televisionsprogrammen blev också våldspornografin föremål för stor uppmärksamhet: begreppet "the pornography of violence" blev då aktuellt, såsom framgår av Eric Barnouws arbete "Television in America". Den engelska författaren Gordon Rees antydde även, att den av Marshall McLuhan kreerade satsen "the medium is the message", mediet är budskapet, hade fått en ny form och ett nytt innehåll. "The violence is the message", våldet är budskapet, gav enligt honom en mera sanningsenlig bild av läget. I den diskussion som förts kring masskommunikationsmedlen har våldsfilmerna sålunda kontinuerligt uppmärksammats.

Det är lätt att finna motargument och kräva sanering då vi tar ställning till underhållningsvåldet. Men i en annan situation, när våldet framträder i en samhällskritisk film, har vi att göra med verkligheten och då krävs ett annat normsystem. Detta utgör ett klassiskt problem för förhandsgranskningen. Sådana faktorer som filmens kvalitet, regissörens konstnärliga ambitioner samt problembehandlingen ursäktar våldet eller åtminstone dämpar det. Våldsfilmerna är inte ett entydigt fenomen.

Det är förståeligt att våldspornografin i underhållningsprodukterna oroar. Det förefaller som om samhället inte hade möjligheter att effektivt ingripa mot dess förekomst i olika tidskrifter. Som en lösning på problemet föreslås nu förbud mot våldspornografin. Det torde i praktiken innebära, att de bestämmelser som gäller för filmerna skulle tillämpas på kiosklitteraturen. Men en förbudspolitik som riktar sig mot litteratur verkar inte att vara en särskilt meningsfull lösning. Att definiera våldspornografi är inte en enkel uppgift: det är granskningsmyndigheterna medvetna om. Ordet "censur" väcker motstridiga känslor; i Norden är man inte ens överens om behovet av en vuxencensur som gäller biografilm. Man kan emellertid peka på alternativ till förbud mot våldspornografi. Kiosklitteraturen ansluter sig till en omfattande kulturpolitisk problematik. Enligt vår uppfattning kunde man t. ex. pröva vilka möjligheter som finns att åstadkomma en effektiv beskattning, som på ett kännbart sätt skulle begränsa de våldspornografiska produkternas spridning och marknadsföring. Det vore därtill skäl att fästa uppmärksamheten vid den reklam, som görs för de tidskrifter som här avses. Säkert görs trots det alltför litet till förmån för den goda litteraturen. Med kulturpolitiska åtgärder av detta slag vore det möjligt att

begränsa de i medlemsförslaget nämnda tidskrifternas verkan och spridning.

Helsingfors i september 1980

Jerker A. Eriksson
Byråchef

Oy Yleisradio Ab (Finlands rundradio)¹:

Programverksamhetens huvudlinjer i rundradion fastställs i det av statsrådet beviljade tillståndet och i de av rundradions förvaltningsråd fastställda reglerna för rundradions programverksamhet, vilka reglerar god publicistik i radion och televisionen. Verksamhetstillståndet förutsätter att rundradioprogrammen skall vara omväxlande, deras innehåll och framställningssätt värdefulla, sakliga och objektiva samt att de också skall erbjuda god underhållning. I principerna för regelverket för programverksamheten förutsätter man att programverksamheten skall stärka de mänskliga och samhällliga grundvärdena, bl. a. en etisk livsåskådning och sunda levnadsvanor.

Vid produktion av rundradioprogram och sammanställandet av repertoaren har man strävat efter att arbeta enligt dessa grundprinciper. De organ, som övervakar programverksamheten – förvaltningsrådet, programråden, Opinionsnämnden för massmedier och bl. a. den nämnd, som övervakar innehållet i TV-filmer – har inte en enda gång hittat våldspornografi i finländska rundradioprogram. Inte heller har man i den offentliga debatten någon gång fäst uppmärksamhet vid detta problem. Därför anser vi att stadgandena om rundradioprogram och en långvarig praxis har påverkat repertoaren så att våldspornografi inte förekommer i programmen. Det finns inte heller något skäl att anta att sådan pornografi skulle förekomma i framtiden.

Vi anser att den nuvarande regleringen av programverksamheten är tillräcklig med avseende på våldspornografin och att det inte från rundradioprogrammens synpunkt är skäl att vidtaga lagstiftningsåtgärder för att ingripa mot våldspornografin.

Helsingfors den 11 september 1980

Oy Yleisradio Ab
Pekka Silvola

Matti Anderzén

¹ Yttrandet översatt från finska.

Ålands landskapsstyrelse har i skrivelse den 17 juni 1980 förklarat sig förorda medlemsförslaget.

Finlands filmstiftelse har i skrivelse den 13 augusti 1980 förklarat sig stödja medlemsförslaget.

Finlands journalistförbund:

Finlands journalistförbund konstaterar att i Finland gäller fortfarande lagen av år 1927 angående undertryckande av osedliga publikationers spridning. Finland har även anslutit sig till den i Genève år 1923 avslutade internationella konventionen som avser undertryckande av spridning av och handel med osedliga publikationer.

Denna lagstiftning kan tillämpas på sådant våldsbeskrivande material, som "sårar tukt eller anständighet". Utan tvivel faller en betydande del av det i medlemsförslaget avsedda materialet sålunda redan nu under gällande lag. Å andra sidan bör det konstateras, att ifrågavarande lag är över 50 år gammal och uppenbarligen i behov av reform i flera avseenden. I samband med reformarbetet vore det även motiverat att utreda på vilket sätt en publikationsverksamhet som innehåller vålds- och sadistiska element och är av en ny typ skall beaktas lika väl som de problem den för med sig.

Enligt FJF:s uppfattning är den utredning varom talas i förslaget i och för sig motiverad. Samtidigt borde emellertid alla till buds stående möjligheter att avvärja de i förslaget nämnda olägenheterna undersökas. Det naturligaste vore, att sammankoppla utredningen med en totalreform av den s.k. pornografilagstiftningen, varvid samtliga, även de i förslaget nämnda synpunkterna kunde tas i beaktande.

Helsingfors den 3 september 1980

Finlands journalistförbund

Antero Laine

Ordförande

Eila Hyppönen

Generalsekreterare

Suomen kirjailijaliitto (Finlands författarförbund rf)¹:

Enligt Suomen kirjailijaliitto inskränker lagstiftningen i Finland våldspornografin och dess spridning i tillräcklig omfattning. I gränsfallen skulle ett sådant förbud på ett farligt sätt kunna fungera som censur.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Författarförbundets kompetens räcker inte till för att förutse eventuella sjukliga företeelser.

Helsingfors den 26 augusti 1980

Suomen kirjailijaliitto

Pirkko Pesola

Sekreterare

Finlands svenska författareförening r.f.:

--- och anser i likhet med förslagsställarna att det växande antalet våldspornografiska tidskrifter och våldspornografiska inslag i olika tidskrifter bör bekämpas. Vi vill alldeles speciellt fästa uppmärksamheten vid sådan pornografi som riktar sig till och exploaterar barn och ungdom.

Vi ifrågasätter dock ifall en lagstifning skulle leda till önskat resultat. Dels har det visat sig att olika former av censur är svåra att i praktiken tillämpa och att censur dessutom tenderar att skapa s. k. svarta marknader och sålunda har en icke önskvärd effekt.

Däremot uppmanar vi Nordiska ministerrådet att skyndsamt vidta alla tänkbara åtgärder, såsom importförbud och skattetekniska åtgärder, som är ägnade att minska lönsamheten för dylik hantering.

I stället bör allt göras för att stöda försäljning och distribution av icke-kommersiellt inriktad, värdefull nationell litteratur.

Helsingfors den 20 augusti 1980

Finlands svenska författareförening r. f.

Claes Andersson

Ordförande

Mette Jensen-Sundholm

Sekreterare

Tidskrifternas förbund:

Styrelsen för Tidskrifternas förbund ställer sig positivt till medlemsförslaget.

Styrelsen konstaterar att alla strävanden att inskränka yttrandefriheten bör avvisas, men att vi måste ställa oss positiva till att förhindra missbruk av yttrande- och tryckfriheten.

Helsingfors den 10 juni 1980

Tidskrifternas förbund

Pekka Kautto

VD

Delegationen för nordiskt kulturellt samarbete har i skrivelse den 30 oktober 1980 förklarat sig instämma i yttrande av delegationens sektion för kulturellt samarbete (se nedan).

Sektionen för allmänt kulturellt samarbete inom Delegationen för nordiskt kulturellt samarbete

— — — konstaterar, att frågan om våldspornografi är viktig och att förbud bör utredas, men anser att utredningen av lagstiftningsåtgärder i anslutning till ärendet åligger de nationella judiciella myndigheterna. Sektionen understryker dock att man i detta sammanhang inte bör skapa stadganden som inte kan genomföras i praktiken.

Helsingfors i oktober 1980

(Ej sign.)

Centralkommissionen för konst har i skrivelse den 21 oktober 1980 förklarat sig stödja medlemsförslaget.

Opinionsnämnden för massmedier:

I Finland gäller en lag angående undertryckande av osedliga publikationers spridning. Vårt land har även anslutit sig till den i Genève år 1923 avslutade internationella konventionen som avser undertryckande av spridningen av och handeln med osedliga publikationer. Ovannämnda lagstiftning kan tillämpas på sådant material som innehåller framställning av våld och som – enligt lagens ordalydelse – ”sårar tukt eller anständighet”. En betydande del av det material som avses i medlemsförslaget faller sålunda redan nu inom gällande lags tillämpningsområde. Å andra sidan har lagen stiftats redan år 1927 och är uppenbarligen till många delar i behov av reform. I samband med ett sådant reformarbete vore det måhända motiverat att utreda, på vilket sätt man borde försöka genom lagstiftning påverka det i medlemsförslaget avsedda pornografiska materialet av ny typ.

Enligt Opinionsnämndens för massmedier åsikt är den utredning som avses i förslaget i och för sig motiverad. Samtidigt borde alla till buds stående möjligheter att avvärja de i förslaget nämnda missförhållandena undersökas. Vid beredningen av en eventuell lagstiftning måste tas i beaktande, att icke massmediernas möjligheter att förverkliga sina centrala uppgifter riskeras. Enligt nämndens åsikt vore det naturligtast att ansluta utredningen till en totalreform av den s. k. pornografilagstiftningen, varvid samtliga synpunkter – även de i förslaget framlagda – kan beaktas.

Helsingfors den 5 september 1980

Opinionsnämnden för massmedier

Henrik Grönqvist

Ordförande

Timo Vuortama

Sekreterare

Oy Mainos-TV-reklam Ab:

Medlemsförslaget baserar sig uteslutande på våldspornografitidningarnas, och olika andra tidskrifters oroväckande utökning av våldspornografimaterialet. Oy Mainos-TV-reklam Ab anser det därför inte vara befogat att till den delen avge något utlåtande, eftersom bolaget inte verkar som tidningsförläggare inom nämnda områden.

En annan faktor som gör att televisionen klart skiljer sig från tidningspressen, är att rundradioverksamheten på basen av radiolagen, är licensbelagd, vilket innefattar parlamentariska övervakningsorgan. De program som visas i televisionen övervakas nuförtiden av samhället.

Man har dock inom Oy Mainos-TV-reklam Ab följt med den offentliga diskussion som förts beträffande en eventuell växelverkan mellan å ena sidan de våldsepisoder som framförts i bildrutan och å andra sidan tittarna, och man har bekantat sig med de undersökningar som gjorts på området. Nedan framförs vissa detaljer om detta.

Då man väljer thrillerfilmer för televisionen bör man speciellt beakta, att visandet av våld i televisionen kan ha negativ inverkan på personer med utvecklat känsloliv och med sociala störningar, speciellt då det är fråga om barn och ungdom. Televisionen bär ett stort ansvar vid programvalet, men även föräldrarna borde ta del av barnens TV-tittande och framförallt i konfliktsituationer borde dessa ge anvisningar om, vilka andra lösningsmodeller det finns förutom att bruka våld. Också de amerikanska vetenskapsmännen betonar hemmets betydelse då de undersöker störda barn. Benägenheten att bruka våld visade sig enligt deras undersökningar bero på den

tidigaste barndomens människorelationer och på att barnet upplevt verklig frustration och smärta samt att det känt sig illa lottat, och inte tillnärmelsevis på att barnet tittat på tv.

I detta nu finns det i världen drygt 2 500 undersökningar och utredningar, vilka till största delen handlar om hur våldet i televisionen inverkar på tittarna.

Våldet är en uttrycksform för aggression. Aggressionen är ett primitivt, på fysiologiska händelser baserat reaktionssätt. Såväl djuren som människorna uppvisar aggressioner och dessa har förekommit redan under människans tidigaste evolutionstid. Aggressionerna kan utnyttjas som medel då man strävar efter olika mål.

Om våldsprogrammets inverkan finns tre teorier: uppviglingsteorin enligt vilken betraktandet av våld kan ge impulser och modeller för användandet av våld, och utbrottsteorin, enligt vilken betraktandet av våld utlöser tittarnas egna våldskänslor. Vardera teorin baserar sig på experimentellt bevismaterial. Enligt den förmedlande teorin avgör våldets art, vilkendera teorin som gäller. Om tittaren följer med våld som han anser vara berättigat, så får han en orsak till att på sin omgivning ge utlopp åt sina egna våldskänslor för de orättvisor han enligt sin egen åsikt har fått lida. Det mest sannolika samband som upptäckts mellan TV-tittandet och våldet gäller endast i fråga om sådana barn, som redan på förhand är benägna för aggressivt beteende. Detta konstaterar man i den rapport som medicinalstyrelsen i USA har framlagt.

Det betraktade våldets art inverkar speciellt på barn: våld som upplevs som verkligt, medför i större omfattning mentala svårigheter än våld som upplevs som fantasi. Sålunda inverkar det verkliga våldet som beskrivs i nyhetssändningarna i mycket större utsträckning på barnen än det fantasi-betonade våld som framförs i vilda västernfilmerna eller de tecknade filmerna.

Att man idealiserar våldet kan medföra att barnen i konfliktsituationer väljer den våldsbetonade lösningsmodellen. Det är framförallt ett ständigt framförande av s. k. godtagbart eller berättigat våld som kan inge barnen en känsla av, att de kan lösa sina egna svårigheter genom att bruka våld, i det fall, att de anser sig ha rätt.

Att helt slopa våldet från kommunikationsmedierna, skulle åter å sin sida förvränga verkligheten; av det omgivande samhället skulle ges en skev bild, en överklig bild.

Televisionen i Finland har systematiskt gallrat bort program med våldspisoder. Nyligen genomfördes en gallupundersökning, där medborgarnas åsikter om televisionstittandet utreddes och endast hälften av de tillfrågade svarade numera av den åsikten att det visades för mycket våldsprogram. Vid förfrågan om thrillerprogrammen inverkat på den egna familjens uppträdande meddelade bara 9 %, att programmen inverkat. Undersökningen omfattade sammanlagt cirka 900 intervjuer. Ett överraskande resultat var också det, att man inom familjerna ser på tv tillsammans med barnen i

mycket större utsträckning än vad de som företog undersökningen på förhand antog. Endast 4 % av familjerna uppgav, att de nästan aldrig ser på TV tillsammans. Barnen inverkar dock i stor utsträckning på besluten om vad man skall titta på. Ända till cirka 12-års ålder följer barnen föräldrarnas beslut och rekommendationer, men efter denna ålder beslutar barnen själva vilka program de vill se. I detta skede uppskjuts också de klockslag då barnen går och lägga sig.

I åldersgruppen 7–12 år upphör TV-tittandet före kl. 21.30, men följande åldersgrupp vakar redan till kl. 22.00. I två familjer av tre tillämpar föräldrarna tidvis en strikt linje i fråga om tittandet på de sena programmen och nekar tittandet, fastän barnet vill se programmet. Förbuden gäller speciellt vardagskvällarna. Till de förbjudna programmen hör krigs-, vålds- och skräckfilmerna.

De myndigheter som svarar för televisionens programverksamhet har, såväl i Finland som på övriga håll i världen, med avseende å våldet i televisionen, nödgats planera programmen utgående från motstridiga forskningsresultat. De myndigheter som övervakar televisionsbolagens verksamhet har utgått från följande faktum: Program som innehåller våld kan öka och bestyrka tittarnas brukande av våld, speciellt för de personers del, vilka redan av någon annan orsak har böjelse för våld. Televisionsbolagen bör skydda vissa delar av tittarkretsen, speciellt barnen. Deras TV-tittande kan regleras bl. a. genom att programmen medvetet placeras på olika tider av dygnet. Samtidigt bör man rikta tillräcklig information om programmen till hemmen, så att man där kan fatta beslut, som basera sig på korrekta uppgifter. Vad gäller televisionens sena program, måste televisionen och föräldrarna tillsammans svara för dessa. Å andra sidan medför också förläggandet av thrillerprogrammen till sent på kvällen nya problem, för det finns alltid familjer, samt barn som är ensamma hemma, vilka får eller nödgas följa med de sena programmen. Det är svårt för televisionen att finna "den gyllene medelvägen", som skulle beakta samtliga tittares behov.

I detta sammanhang betonas dock det, att televisionen också borde erbjuda sina tittare positiva lösningar, alternativ som befrämjar livsvillkoren och åtgärder för bekämpandet av brottsligheten. Samtidigt bör man dock komma ihåg, att det för samhällets del kan vara lika farligt att täcka över följderna av våldet eller ignorera dem, som att låta människan klart se följderna av det, hur förfärliga dessa än är. Det som kan vara bättre för samhället, kan vara mera störande eller kränkande för den enskilda tittaren.

Helsingfors den 1 september 1980

Pentti Hanski
Verkställande direktör

Tauno Äijälä
Programchef

Koti ja koulu-yhdistysten liitto (Förbundet för de finska Hem och skola-föreningarna)¹:

Förbundet har med oro konstaterat att våldspornografiska inslag ökat betydligt i olika tidskrifter och i den s. k. kiosklitteraturen i Norden. Det är ansvarslöst att de pornografiska publikationerna också utnyttjat barn och ungdom både i bild- och textmaterial.

Våldspornografin är ett problem med många olika orsaker. Därför kan det inte heller lösas endast med ett medel.

Förbundet anser att det är motiverat att utforska möjligheter för att åstadkomma lagstiftning som skulle förbjuda våldspornografin. Dessutom är det nödvändigt att överväga och utreda andra möjliga medel för att motverka våldspornografin. Ett förbud, i synnerhet om övervakningen inte kan anordnas effektivt, kan ensamt lätt endast öka intresset i synnerhet bland ungdomen.

Det behövs attitydfostran för barn, ungdom och vuxna så att de lär sig hänsyn och respekt för en annan människa. I praktiken skulle denna attitydsfostran kunna ske t. ex. inom ramen för en verksamhet i Hem och skola-föreningarnas regi, som riktar sig till eleverna klassvis och i vilken både hem- och skoluppfostrare tillsammans med barn och ungdom kan diskutera dessa frågor. Genom att arbeta för ett gemensamt mål kan dessa grupper lära sig att i praktiska situationer ta hänsyn till andra människor i olika åldrar.

Eftersom kontakterna mellan de olika nordiska länderna är livliga och intima sprider sig de ovannämnda publikationerna lätt från ett land till ett annat. Därför bör utredningsarbetet och de nödvändiga åtgärderna skötas samnordiskt.

Helsingfors den 28 augusti 1980

Koti ja koulu-yhdistysten liitto

Aulis Lintunen

Ordförande

Anja Lehtijärvi

Verksamhetsledare

Förbundet Hem och skola i Finland r. f.:

- – – behandlat ovanstående medlemsförslag och finner att våldspornografiska tidskrifter och andra publikationer
- utges i sensationsväckande, helt kommersiellt syfte
- är könsdiskriminerande och förnedrande

¹ Yttrandet översatt från finska.

- ofta utnyttjar barn och unga i sitt bild- och textmaterial
- ger barn och unga, som kommer i kontakt med dylika publikationer en helt felaktig bild av det sexuella samspelet och avtrubbar deras känsla för ömhet och hänsyn.

Förbundet förenar sig med förslagsställarna om att ett försvar av våldspornografin under hänvisning till yttrande- och tryckfriheten är att missbruka denna frihet.

I Finland existerar en lag som förbjuder framställning och försäljning av pornografiskt anstötliga skrifter och publikationer. Det livliga umgänget mellan de nordiska länderna bidrar dock till att sprida våldspornografin mellan länderna.

Förbundet anser att möjligheterna att i hela Norden lagstiftningsvägen förbjuda våldspornografi bör utredas.

Helsingfors den 20 augusti 1980

Förbundet Hem och skola i Finland r. f.

Agneta von Essen

Ordförande

Mary Nybergh

Sekreterare

I anslutning till utlåtandet om lagstiftningsåtgärder mot våldspornografi önskar Förbundet Hem och skola i Finland framhålla att Nordiska rådet även borde ta ställning till den förråande våldsmentalitet som ingår i många vecko- och andra publikationer för barn och ungdom.

Våldet dominerar tyvärr dagens världsbild. Nyheter och aktualitetsprogram innehåller våld och råhet, som inte kan undvikas om en sanningsenlig nyhetsförmedling skall kunna genomföras.

Det våld som ingår i sensationstidskrifter och filmer är däremot oacceptabelt då det förråar unga människor och ger dem intryck av att slagsmål, sparkar och hänsynslös misshandel är ett berättigat reaktionssätt vid personliga motgångar och misslyckanden.

Detta meningslösa våld borde även kunna stävjas utan att yttrande- och tryckfriheten kränks.

Helsingfors den 20 augusti 1980

Förbundet Hem och skola i Finland r. f.

Enligt uppdrag

Mary Nybergh

Berit von Troil

Suomen kirjastoseura — Finlands biblioteksforening:

Finlands biblioteksforening kan väl förena sig i den oro som utmärker de personer, som framställt förslaget angående ifrågavarande ärende. Det är klart, att man med alla tänkbara medel bör sträva till att begränsa spridningen av nämnda material.

Det är svårt för Finlands biblioteksforening att ta ställning till den juridiska sidan av frågan om stiftandet av en lag, som skulle förbjuda våldspornografiskt material. Att stifta en något så när enhetlig lag för alla nordiska länder torde inte vara möjligt, eftersom inställningen till saken troligtvis varierar från land till land. Dessutom har erfarenheten visat, att censurmentalitet och förbud inte alltid leder till önskat resultat. Det torde också uppstå tolkningssvårigheter vid definitionen av ifrågavarande material.

Med tanke på de bestämmelser, som redan existerar i vår strafflag och som berör osedliga publikationer, ställer Finlands biblioteksforening sig tveksam till detta initiativ, som tagits av dem som lagt fram förslaget, och hoppas, att man skall finna andra sätt att rätta till missförhållandet.

Helsingfors den 5 augusti 1980

Suomen kirjastoseura — Finlands biblioteksforening ry

Tellervo Koivisto

Ordförande

Hilkka M. Kauppi

Generalsekreterare

Norge

Forbruker- og administrasjonsdepartementet:

Forbruker- og administrasjonsdepartementet er oppmerksom på at det blir hevdet at pornografien har fått stigende innslag av vold og sadisme. Samtidig reageres det sterkt på den nedvurdering som ligger i bruken av mennesker, og da særlig kvinner, som kjønnsobjekter.

Som Justisdepartementet peker på i sitt brev, vil imidlertid ikke den foreslåtte lovbestemmelsen ha samme aktualitet hos oss som f.eks. i Danmark og Sverige, siden vi allerede har en pornografibestemmelse.

Oslo, 22. oktober 1980

Efter fullmakt

Elsa Rastad Bråten

Birgit Schjerven

Justis- og politidepartementet:

Justisdepartementet har i tillegg selv forelagt saken for Forbruker- og administrasjonsdepartementet, Kirke- og undervisningsdepartementet, Riksadvokaten, Norske kvinners nasjonalråd, Norges husmorforbund, Norsk kvinnesaksforening og brød og roser. – Departementet har mottatt svar fra Riksadvokaten, Norske kvinners nasjonalråd, Norges husmorforbund og Norsk kvinnesaksforening (*se nedan*).

Under høringen har de tre kvinneorganisasjonene som har uttalt seg, støttet medlemsforslaget. Uttalelsene fra organisasjonene for presse, forfattere m. v. har gått imot nye straffebud for Norges vedkommende. Også Riksadvokaten, som har forelagt spørsmålet for statsadvokatene, har uttalt seg imot et særskilt forbud mot voldspornografi i Norge.

Justisdepartementet vil peke på at norsk rett inneholder et generelt forbud mot pornografi, straffelovens § 211. Som bl. a. Riksadvokaten har nevnt i sin uttalelse, er islett av vold og sadisme blant de momenter det blir lagt vekt på når påtalemyndigheten tar stilling til om det skal reises sak for overtredelse av den norske pornografibestemmelsen. Justisdepartementet mener på denne bakgrunn at det ikke er behov for lovendringer på dette feltet i Norge. – Det er ikke naturlig for departementet å uttale seg om situasjonene i andre nordiske land.

Oslo, 23. september 1980

Kirsti Coward

Fung. eksp. sjef

Aslaug Viken

Kirke- og undervisningsdepartementet:

På bakgrunn av den situasjon vi har i Norge m. h. t. pornografibestemmelser i straffeloven (§ 211) har medlemsforslaget frå Nordisk Råd mindre aktualitet for oss. På den annen side kan det være av interesse å få saken vurdert på et bredt grunnlag i Norden, bl. a. vil de erfaringer vi har med straffelovsbestemmelsen kunne være et interessant bakgrunnsmateriale. Kultur politisk sett kan også en slik utredning ha interessante sider fordi mer grunnleggende spørsmål om ytringsfrihet og forholdet til kunstnerisk frihet må drøftes når et spørsmål som det foreslåtte tas opp til utredning. En utredning kan dermed gi bidrag som vil være av interesse også i Norge.

På dette grunnlag har Kirke- og undervisningsdepartementet ikke noe å bemerke til at det settes i gang en utredning i nordisk regi som foreslått i medlemsforslag A 589/j fra Nordisk Råd.

Oslo, 9. oktober 1980

Efter fullmakt

Helge M. Sønne

Underdirektør

Sjur Andersen

Førstekonsulent

Riksadvokaten:

Forslaget ble forelagt statsadvokatene på statsadvokatmøtet som ble holdt i tiden 8.–10. d. m. Statsadvokaten i Vestfold og Telemark var ikke til stede, men ellers var alle statsadvokaturer representert.

Ingen av de tilstedeværende statsadvokater fant å kunne rå til at vi får et slikt forbud som foreslått.

Når det gjelder straffebestemmelser rent generelt mot voldsskildringer (NOU 1978: 51) viser jeg til uttalelse herfra av 31. mai 1979 (njr. 105/79 E). Det var bred enighet innen påtalemyndigheten om at det ikke burde søkes innført noen straffebestemmelse rettet mot den som utgir voldsskildringer.

Jeg finner det også lite formålstjenlig å innføre et særskilt straffebud for voldspornografi. Behovet for et slikt straffebud er vel heller ikke til stede i Norge hvor det finnes et generelt straffebud for pornografi (strl. § 211). Jeg peker imidlertid på at det ved håndhevelsen av dette straffebud er lagt opp til en vid anvendelse av opportunitetsprinsippet, slik at det fortrinnsvis reageres mot den hårde, mest ourtrerte pornografi hvor grensen for det straffbart utuktige er klart overskredet. Det gjelder f. eks. barnepornografi, porno med større eller mindre *islett av vold og sadisme*, dyre/menneskesamleier og diverse former for gruppesex. Jeg viser for øvrig til mitt brev av 5. april 1979 til Justisdepartementet (Politiavdeling I) i forbindelse med en interpellasjon til justisministeren.

Som det vil ses er et av de klare kriterier for håndhevelse av den alminnelige pornografibestemmelse "større eller mindre islett av vold og sadisme". Behovet for et spesielt straffebud for voldspornografi kan jeg således ikke se er til stede i Norge, og jeg ville finne det uheldig med et slikt spesielt straffebud ved siden av strl. § 211.

Oslo, 16. september 1980

Magne Flornes

Norsk ukepresse:

Våre utgivere er klar over det problem som den tildels økende voldspornografi representerer. De publikasjoner det her er snakk om befinner seg fjernt fra den seriøse del av ukepressen, som vår forening representerer.

Norsk Ukepresse er oppmerksom på den holdningsdannende påvirkning som vår del av massemediene representerer. Våre redaksjoner arbeider derfor etter meget strenge etiske retningslinjer – med strengere krav enn i de generelle presseetiske regler. Publikasjoner med voldspornografi arbeider utenfor både juridiske og etiske rammebetingelser, og vi ville være de siste til å beklage om slike publikasjoner skulle opphøre med sin utgivelse. All klanderverdig publisistisk virksomhet får virkninger for hele pressen, også den del av pressen som arbeider seriøst.

Norsk Ukepresse er imidlertid i prinsipp imot lovgivning som skal regulere publisistisk virksomhet. Slik lovgivning ser vi på som en alvorlig trusel mot ytrings- og trykkefriheten.

Oslo, 26. juni 1980

for Foreningen Norsk ukepresse

Svein E. T. Andersen

Direktør

Norsk presseforbund:

— — — Norsk presseforbund er et fellesorgan for tre selvstendige organisasjoner, nemlig Norsk journalistlag, Norsk redaktørforening og Norske avisers landsforbund, og organisasjonene er enige om å avgi en felles uttalelse gjennom Norsk presseforbund.

For Norsk presseforbund er det naturlig å vise til den uttalelse vi avga den 31. mars 1979 til Industridepartementet om utredningen fra Straffelovrådet angående straffebestemmelser mot voldsskildringer (NOU 1978: 51). Det medlemsforslaget som er reist i Nordisk Råd er nær beslektet med de spørsmål som ble drøftet av Straffelovrådet, selv om det her dreier seg spesielt om voldspornografi og den kvinnediskriminering slike skildringer generelt er uttrykk for.

Norsk presseforbund vil holde fast ved det prinsipielle syn vi ga uttrykk for i vår uttalelse av 31. mars 1979, nemlig at det skal overbevisende grunner til for å gjennomføre nye inngrep i ytringsfriheten, i likhet med Straffelovrådets flertall vil Norsk presseforbund hevde at voldsskildringer ikke bør bekjempes med nye straffebestemmelser. Det må også gjelde for voldsskildringer med et pornografisk innhold. Etter vår oppfatning kan voldspornografi best motarbeides gjennom holdningsendringer som er resultatet av fri meningsbrytning og åpen debatt.

I sin utredning om straffebestemmelser mot voldsskildringer pekte Straffelovrådet også på problemene med avgrensning og håndheving av slike bestemmelser. De samme problemer vil oppstå med straffebestemmelser som retter seg spesielt mot voldspornografi.

Norsk presseforbund vil også vise til av vi i norsk lovgivning allerede har bestemmelser som setter straff for publikasjoner med et innhold som generelt anses som samfunnsskadelig. En slik bestemmelse finnes i Straffeloven § 211, som retter seg mot utbredelse av utuktige skrifter m. v. Også av denne grunn kan vi ikke se behovet for nye straffebestemmelser som spesielt rammer skildringer som inneholder voldspornografi.

Norsk presseforbund kan derfor ikke anbefale at det i Nordisk Råds regi settes i gang en utredning om forbud mot voldspornografi.

Oslo, 3. juli 1980

Norsk presseforbund

Hans Andreas Ihlebæk

Generalsekretær

Norges husmorforbund:

Gjennom kvinnenens fellesaksjon mot pornografi, har vi fått et klart inntrykk av at det i vårt land er et bredt ønske om mer effektiv og strammere retthåndhevelse og mer dekkende lovbestemmelse mot pornografi enn det vi nå har.

Vi vil derfor ikke bare støtte at de øvrige nordiske land får lovbestemmelse mot voldspornografi i likhet med strl. § 211, men vi vil også anmode om at våre lover på dette området må forbedres og moderniseres.

Vi bør få begrepet pornografi inn i loven istedenfor "utuktige skrifter og desslige", og det bør fremgå av lovbestemmelsen at det som gjør pornografien straffbar, er at det skaper dyp menneskeforakt og diskriminering rettet mot begge kjønn.

Norges husmorforbund vil varmt anbefale at Norge må gå inn for en slik lovbestemmelse i alle de nordiske land. Vårt forbund har i mange år, og særlig i det senere, gjennom Kvinnenens fellesaksjon mot pornografi, engasjert seg mot utbredelsen av pornografi. Det har dessverre øket utbredelsen av pornografi her i landet at den slags stoff selges fritt i Danmark og Sverige.

Oslo, 10. september 1980

Norges husmorforbund

Dagmar Storås

Forbundsleder

Den norske forfatterforening:

Styret er av den oppfatning at gjeldende norske lover i tilstrekkelig grad gir muligheter til å gripe inn overfor voldspornografi, og at det derfor skulle være unødvendig med ytterligere lovbestemte begrensninger. Begrensninger utover de nå gjeldende ville kunne ramme seriøs litteratur av høy kunstnerisk verdi som måtte bruke innslag av vold og seksualitet som kunstnerisk virkemiddel.

Styret mener det bør utredes i hvilken grad lovbestemmelsene i Norden sammenfaller på dette området, idet vi ser det som en fordel at lovbestemmelsene her som på andre området i størst mulig grad harmoniseres.

Oslo, 11. september 1980

Camilla Carlson
Formann

Den norske forleggerforening:

I medlemsforslaget – der det tas til orde for en utredning om forbud mot voldspornografi – blir det anført at det voksende antall voldspornografiske blad og voldspornografiske innslag i ulike tidsskrifter volder uro og at innholdet i disse skildringer blir stadig mer sadistiske og forrående.

Den norske forleggerforening er enig i at en slik utvikling er betenkelig og at det bør overveies hva som kan gjøres fra samfunnets side for å motvirke den påvirkning som voldspornografiske skildringer kan føre med seg – i første rekke overfor barn og ungdom.

Hensynet til trykkefriheten tilsier at det ikke bør foretas innskrenkninger i den frie utgivelsesrett. Mens norsk straffelovgivning i dag ikke inneholder noen bestemmelser som utelukkende retter seg mot skildringer av vold, sadisme, o. l. i ulike typer litteratur, retter straffelovens § 211 seg mot utbredelse av utuktige skrifter, bilder o. l. og rammer således skildringer av pornografisk innhold (sdomasochistisk pornografi). Slike skildringer kan således falle inn under utuktsbegreppet og rammes av straffeloven etter en konkret vurdering av domstolene i det enkelte tilfelle. Etter vår oppfatning foreligger det for tiden ikke grunn til å gi noen ny straffebestemmelse av denne art i Norge. Vi er imidlertid klar over at nordiske lovregler ikke er ensartede på dette område, og at holdningen til dette spørsmålet derfor kan være avvikende i andre nordiske land.

Oslo, 9. september 1980

Tor Solumsmoen

Norske kvinners nasjonalråd:

Norske kvinners nasjonalråd vil varmt anbefale at den norske delegasjon ved Nordisk Råd støtter medlemsforslaget, som kan føre til at lovgivning i andre nordiske land kommer mere på linje med vår lovgivning på dette område.

Norske kvinners nasjonalråd har i alle år vært meget engasjert i kampen mot pornografi, jfr. senest Nasjonalrådets brev til Justisdepartementet, Lovavdelingen av 10.11.75 og 7.2.76. Vi er enig i den begrunnelse som er gitt for medlemsforslaget i Nordisk Råd, og vi mener at det vil være til hjelp for håndhevingen av det norske pornografiforbud å få forbud mot voldspornografi også i alle de øvrige nordiske land.

Oslo, 9. september 1980

Norske kvinners nasjonalråd

Grethe Værnø

Formann

Wivi Aase

Sekretariatsleder

Norsk kvinnesaksforening har i skrivelse den 26 augusti 1980 förklarat sig stödja medlemsförslaget.

verige

ustitiekanslern:

Jag delar den oro för förekomsten av våldspornografiska tidskrifter och våldspornografiska inslag i olika tidskrifter som kommit till uttryck i medlemsförslaget. Det är därför också enligt min mening angeläget att åtgärder idtas från samhällets sida för att komma till rätta med de problem vilka är förenade härmed.

Sådana åtgärder har emellertid redan vidtagits. Som framgår av yttrandefrihetsutredningens direktiv (se Dir 1977: 71) skall nämligen denna utredning i samband med att frågan om filmcensurens avskaffande behandlas även ta upp hela frågan om möjligheten till efterhandsgranskning när det gäller pornografi och våldsframställningar. Enligt vad jag har inhämtat från utredningens sekretariat kommer frågan att behandlas i utredningens slutetänkande som torde föreligga någon gång i början av 1982.

Med hänvisning härtill finner jag inte skäl till ytterligare yttrande över medlemsförslaget.

Stockholm den 11 september 1980

Bengt O. Hamdahl

Bertil Werner

Rikspolisstyrelsen:

Förslagsställarna redogör inte närmare för vad de avser med uttrycket våldspornografi. Avses därmed alla våldsskildringar skulle ett förbud häremot innebära ett avsevärt och inte godtagbart ingrepp i tryckfriheten. Är däremot avsikten att förbjuda skildringar av våldsanvändning i sexuella sammanhang finns däremot anknytning till äldre lagstiftning. Härmed åsyftas förbudet i 16 kap. 7 § brottsbalken mot spridning av tukt- och sedlighetssårande skrifter och bilder, vilket upphävdes genom lag 1970 nr. 225. Tidigare kriminaliserades sexuella skildringar i skrift och i form av bilder, bl. a. grova sexuella våldshandlingar och av könsakter med barn blev härigenom fria för spridning. Enda spärren utgjordes därefter länge av straffbestämmelsen i 16 kap. 11 § brottsbalken rörande otillåtet förfarande med pornografisk bild.

Synen på sexuella skildringar har emellertid förändrats under senare år. Det berättigade i att tillåta beskrivningar av grova sexuella avarter ifrågasätts således alltmer. I lagstiftningen har detta nyligen kommit till uttryck genom införande av barnpornografibrott i tryckfrihetsförordningen (lag 1979: 936) och häremot svarande straffbestämmelse i 16 kap 10 a § brottsbalken.

Det kan ifrågasättas om inte skildringar av grovt våld i sexuella sammanhang enligt den nutida allmänna uppfattningen i princip förtjänar samma betraktelsesätt som barnpornografi.

Rikspolisstyrelsen tillstyrker att den föreslagna utredningen kommer till stånd men att uppdraget begränsas till att avse pornografi med grovt våld i sexuellt hänseende.

Stockholm den 4 augusti 1980

Rikspolisstyrelsen
Holger Romander

D. von Porat

Brottsförebyggande rådet:

Enligt Brottsförebyggande rådets (BRÅ) uppfattning uttrycker våldspornografin inte endast oacceptabel människosyn, utan den bejakar också vissa former av våldsbrottslighet.

Yttrandefrihetskommittén (Ju 1977: 71) skall enligt sina direktiv pröva

behovet av åtgärder på detta område. I avbilden på resultatet av den kommitténs arbete, avstår BRÅ från att utveckla egna ställningstaganden.

Stockholm den 22 augusti 1980

Kurt Lindroth

Eckart Kühlhorn

Svea hovrätt:

Rätten att i ord och bild återge pornografiska situationer och beskriva våldshandlingar är i dag nära nog obegränsad i Sverige. Den har dock såvitt angår pornografi underkastats ett par begränsningar som gäller spridning och exponering. Dessutom har nyligen antagits en straffbestämelse om barnpornografiska framställningar i bild. Bestämmelserna återfinns i 16 kap. brottsbalken och , för att giltighet ifråga om tryckt skrift, i tryckfrihetsförordningen.

Frågorna om pornografi och våldsfremställningar har på senare tid i vårt land ägnats stor uppmärksamhet i den allmänna debatten. Hovrätten finner det vara av vikt att man som ett led i strävandena att motarbeta könsdiskriminerande och förråande företeelser i samhället överväger behovet av ändrad lagstiftning inom hithörande områden. Så sker också redan i Sverige. Den år 1977 tillsatta yttrandefrihetsutredningen har nämligen enligt sina direktiv att överväga en utvidgning av det straffbara området i fråga om pornografi och våldsfremställningar. Enligt vad hovrätten erfarit har utredningen för avsikt att under 1981 framlägga betänkande i detta hänseende. Sedan så skett torde, vad angår svenska förhållanden, med medlemsförslaget avsedd utredning föreligga. Med hänsyn härtill synes från svensk synpunkt naturligt, att man tills vidare avvaktar nämnda betänkande.

Stockholm den 8 september 1980

På hovrättens vägnar

Sten Rudholm

Bengt Kjellkvist

Sveriges författarförbund (SFF):

Den 9 juni 1977 tillsattes i Sverige en yttrandefrihetsutredning (YfU) med vidsträckt uppdrag att föreslå lagstiftning inom yttrandefrihetens område. YfUs huvuduppdrag får visserligen anses vara att undersöka möjligheterna att utvidga yttrandefrihetsskyddet till sådana media som nu inte har grundlagsskydd och att söka finna en lämplig lagstiftningsmodell för ett sådant vidgat skydd. Direktiven innehåller emellertid också anvisningar

om att YfU skall granska brottskatalogen och fästa särskild uppmärksamhet just på våldsskildringar och pornografi. Enligt senare tilläggsdirektiv fick YfU uppdrag att komma med förslag om förbud mot s. k. barnpornografi, vilket föranlett såväl förslag som därefter följande lagstiftning med visst förbud mot återgivande av barn i bildpornografi. Sedan YfU därefter i augusti förra året avgivit ett principbetänkande om lagstiftningsmodeller fortsätter den nu med att arbeta fram ett konkret förslag. Detta kommet i enlighet med vad ovan sagts också att behandla vålds- och pornografifrågorna. Det får antagas att SFF får detta – liksom alla tidigare förslag rörande tryckfrihetslagstiftning – på remiss.

I Sverige pågår således redan utredning om det ämne som medlemsförslaget avser. Med hänsyn härtill och då SFF i sinom tid kommer att yttra sig över ett konkret förslag i saken, anser vi det föreligga skäl att nu ta upp frågan i särskild ordning. Huruvida en framtida lagstiftning bör utformas i nordiskt samarbete kan vi, i avsaknad av det svenska utredningsförslaget, inte ta ställning till.

Stockholm den 1 september 1980

Sveriges författarförbund
Jan Gehlin

Sveriges allmänna biblioteksörening, SAB:

I likhet med förslagsställarna vill SAB på alla sätt värna om yttrande- och tryckfriheten.

När det gäller frågan om våldspornografi torde detta primärt vara en uppfostringssak och såväl föräldrar som skolan på skilda nivåer har här en väsentlig uppgift.

På senare tid har det emellertid kunnat förmärkas tendenser i föråande riktningar i olika tidningar och tidskrifter – inte bara mot kvinnor utan även mot minderåriga.

SAB är därför beredd att stödja förslaget. SAB är emellertid medveten om att det kan visa sig svårt att lagstiftningsvägen komma till rätta med våldspornografien. En prövning av frågan kan dock komma att medföra följdförslag som, förhoppningsvis, kan minska intresset och därmed marknaden för våldspornografien.

Lund den 23 september 1980

För Sveriges allmänna biblioteksörening

Bo Martinsson
Ordförande

Jan Nyberg
Kanslichef

Allmänhetens pressombudsman:

Pressombudsmannens liksom Pressens opinionsnämnds uppgift är att tillvarata den enskildes intressen gentemot pressen genom att påtala publicitet, som kan skada den enskilde eller kränka hans integritet och privatlivets helgd, samt att hjälpa honom – eller henne – att få felaktiga sakuppgifter tillrättalagda eller tillfälle att bemöta kritik som riktas mot honom i pressen. Däremot tillkommer det inte vare sig pressombudsmannen eller opinionsnämnden att bedöma kvalitet av tidningar och tidningsartiklar från allmän synpunkt.

För den enskilde skadlig publicitet av våldspornografisk art kan påtalas enligt flera av de gällande pressetiska reglerna¹. Enligt publicitetsregel 6 bör sålunda massmedierna avstå från publicitet, som kan kränka privatlivets helgd, om inte ett oavvisligt allmänintresse kräver offentlig belysning. Vidare skall, enligt publicitetsregel 8, offren för brott och olyckor alltid visas största möjliga hänsyn. Berörda personers ras, börd, nationalitet eller kön bör, enligt publicitetsregel 9, inte framhåvas, om detta är ovidkommande eller kan uppfattas som misskrediterande.

Våldspornografi av mer allmänt slag kommer man inte åt med vare sig den lagstiftning eller de pressetiska regler som nu gäller. Jag delar motionärernas oro över att de våldspornografiska inslagen tenderar att bli allt mer sadistiska och förråade. En skärpning av lagstiftningen och/eller de pressetiska reglerna är emellertid enligt min mening inte det lämpligaste medlet för att komma till rätta med problemet. Jag anser att andra åtgärder – främst ökad upplysning och intensifierad debatt inte minst inom massmediernas egna led – först bör prövas.

På anförda skäl får jag avstyrka förslaget om utredning om förbud mot våldspornografi.

Stockholm den 6 augusti 1980

Thorsten Cars

Allmänhetens pressombudsman

Pressens opinionsnämnd:

Frågan om förbud mot våldspornografi är redan under utredning i Sverige genom yttrandefrihetsutredningen (Ju 1977: 10), som tillkallades av chefen för justitiedepartementet den 9 juni 1977. I direktiven för utredningsarbetet (dir 1977: 71) har denna fråga i första hand ställts i relation till frågan, om filmcensuren för vuxna bör finnas kvar. Det sägs sålunda att kommittén, om den föreslår att vuxencensuren avskaffas, får överväga,

¹Här ej tryckta.

om i stället möjligheterna till efterhandsingripanden bör utvidgas i någon mån genom en bestämmelse rörande pornografi och våldsframställningar. I ett senare avsnitt av direktiven sägs emellertid att en viss försiktig utvidgning av det straffbara området kan vara motiverad också vad gäller framställningar i andra medier än film, t. ex. tryckta skrifter och videogram.

Yttrandefrihetsutredningen avgav 1978 betänkandet (Ds Ju 1978: 8) Barnpornografi. På grundval av betänkandet beslutade statsmakterna under 1979 sådana ändringar i tryckfrihetsförordningen och brottsbalken att skildringar av barn i pornografiska bilder kan stävjas (prop 1978/79: 179, KU 33, rskr 317). Enligt vad nämnden har sig bekant arbetar kommittén vidare med frågan om bestämmelser om pornografi och våldsframställningar i övrigt.

Nämnden anser att det i detta läge inte behövs något ytterligare initiativ för Sveriges vidkommande.

Stockholm den 16 september 1980

På pressens opinionsnämnds vägnar:
Olle Höglund

Pressens samarbetsnämnd:

Eftersom frågan om förbud mot våldspornografi redan ingår i direktiven till den sittande yttrandefrihetsutredningen vill Samarbetsnämnden dock som sin åsikt framföra att man avvaktar denna utrednings förslag, innan beslut tas om ytterligare utredning.

Stockholm den 10 juni 1980

För Pressens samarbetsnämnd
Monica Boëthius
Ordförande

Riksförbundet hem och skola (RHS):

I den svenska lagstiftningen har nyligen införts förbud mot s. k. barnpornografisk bildframställning, d. v. s. mot bilder som visar barn i kränkande sexuella situationer. Förbundsstyrelsen kan tillstyrka att man utreder om ett motsvarande förbud kan införas beträffande våldspornografi.

Mot bakgrund av den relativt vidsträckt tryckfrihet som gäller – och bör gälla – i alla de nordiska länderna, vill vi dock peka på att viktiga

insatser kan göras i andra former än genom lagstiftning för att motverka förråande och våldspornografiska skrifter och liknande alster. Som exempel kan nämnas den aktion som gjordes av Riksförbundet hem och skola mot tidningen Okej våren 1980. Det kan nämnas att tidningen lades ned efter endast tre nummer.

Riksförbundet hem och skola

Gabriel Romanus
Förbundsordförande

Lars Hildeberg
Förbundssekreterare

Medlemsförslag

Om en utbytes- och stipendieordning för nordiska bildkonstnärer

Väckt av *Árni Gunnarsson, Inger Hirvelä, Gunnel Jonäng och Robert Pedersen*)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiskt konstcentrum:

Förutsättningen för att gästateljéerna skall kunna utnyttjas i full utsträckning är att konstnärerna genom sådana medel kan täcka de merutgifter som uppstår.

Ett behov av stipendier finns också i samband med utställningar, som ordnas utanför det egna landet och där konstnärens närvaro ofta är nödvändig, och där hon eller han av naturliga skäl vill delta.

Ofta saknar konstnären möjlighet att själv betala konstnaden för resor och uppehälle. Detsamma gäller deltagande i konferensen, seminarier och överläggningar av annat slag.

För dessa senare ändamål krävs förhållandevis små belopp som emellertid snabbt skall kunna anskaffas. Detta kan ske genom stipendiekassor, som för ett år i taget disponeras av något lämpligt organ inom vart och ett av de nordiska länderna. Förslagsvis skulle de nationella kontaktgrupper som ordnas inom Nordiskt konstcentrum ha till uppgift att för centrets väkning sköta stipendieutdelningen, var och en inom sitt område.

Eftersom gästateljéverksamheten bör samordnas av Nordiskt konstcentrum bör centret också ansvara för stipendieordningen i samband med detta liksom för fördelningen av stipendiekassor och redovisningen av dem.

Ungälv den 13 juni 1980

Nordiskt konstcentrums råd

Erik Kruskopf

Centrets ledare

Nordiska konstförbundet (NKF):

NKF anser, att det planerade nordiska gästateljénätet bör utgöra en väsentlig del av bildkonstsamarbetet i Norden. Genom ett sådant nät kommer de nordiska bildkonstnärerna att uppnå en arbetsstimulerande kontakt med varandra, Förbundet vill speciellt understryka vikten av att konstnärer från alla fem länder kontinuerligt får arbeta i dessa ateljéer och att även samarbetsprojekt kan genomföras där.

NKF ser det därför som en nödvändighet, att ovan nämnda förslag förverkligas. En sådan ordning är en förutsättning för att den ovan skisserade aktiviteten skall kunna lyckas och ett kontinuerligt utnyttjande av ateljéutrymmena garanteras. Man bör minnas, att en längre arbetsperiod utomlands för konstnärerna innebär, att de normala utgifterna i hemlandet för bostad, ateljé osv. skall erläggas samtidigt som kostnaderna i samband med vistelse och arbete utomlands måste klaras av. I detta sammanhang vill vi gärna hänvisa till nordiska undersökningar som har gjorts beträffande bildkonstnärernas sociala och ekonomiska ställning och som visar, att denna yrkesgrupps ekonomiska situation i allmänhet är svag.

NKF föreslår, att stipendieordningen som bör vara knuten till det nordiska gästateljénätet, förvaltas som ett separat anslag inom Nordiskt konstcentrum. De enskilda stipendiernas storlek föreslås motsvara finska statens konstnärstipendier.

Med hänvisning till vad som ovan sagts, rekommenderar NKF, att en stipendieordning för nordiska bildkonstnärer etableras.

Roslagen utanför Stockholm den 1 september 1980

För Nordiska konstförbundet

Bodil Kaalund
Förbundsordförande

Annemie Österberg
Förbundssekreterare

Danmark**Ministeriet for kulturelle anliggender:**

I den anledning kan det herved meddeles, at ministeriet er enig i, at der på det foreliggende grundlag ikke bør oprettes en nordisk kunstpris. Ministeriet har på nuværende tidspunkt ingen bemærkninger til forslaget udover,

at man påpeger, at en udveklings- og stipendieordning for nordiske billedkunstnere vil kræve forøgede bevillinger på det fællesnordiske budget.

København, den 4. september 1980

P. m.v.

O. Perch Nielsen

Karen Munk Christensen

Fuldmægtig

Danske Kunsthåndværkeres Landssammenslutning:

Danske Kunsthåndværkeres Landssammenslutning kan varmt anbefale forslaget om en stipendieordning i tilknytning til ophold i gæsteteliererne. Specielt glæder det os, at en sådan ordning vil gøre det muligt også for unge og mindre etablerede kunsthåndværkere at modtage tilbudet om et gæstefophold.

København, den 22. maj 1980

På DKL's vegne

Anna Strandgaard

Finland

Undervisningsministeriet:

— — har undervisningsministeriet bitt delegationen för nordiskt kulturellt samarbete samt centralkommissionen för konst att inkomma med utlåtande i ärendet (*se nedan*).

Ministeriet hänvisar till delegationens utlåtande där det sägs att det i nuvarande skede inte är skäl att eftersträva en ny utbytes- och stipendieordning innan man har erhållit ytterligare erfarenheter av verksamheten vid Nordiskt konstcentrum.

Spörsmålet beträffande inrättande av en gästateljéordning behandlas för tillfället av nordiska kulturavtalets samarbetsorgan. Undervisningsministeriet kommer att ta slutlig ställning till förslaget i samband med denna behandling.

Helsingfors den 20 november 1980

Jaakko Numminen

Kanslichef

Fredrik Forsberg

Yngre regeringssekreterare

Delegationen för nordiskt kulturellt samarbete hänvisar i skrivelse den 30 oktober 1980 till yttrande från delegationens sektion för allmänt kulturellt samarbete (se nedan).

Sektionen för allmänt kulturellt samarbete inom Delegationen för nordiskt kulturellt samarbete¹:

— — — konstaterar att kontakterna och umgänget mellan de nordiska bildkonstnärerna kommer att öka i och med ett större bruk av nationella stipendier och användande av gästateljéerna i Nordiskt konstcentrum. Sektionen anser att det för närvarande inte finns anledning att eftersträva en ny utbytes- och stipendieordning förrän man har fått erfarenheter av Nordiskt konstcentrums verksamhet.

Helsingfors i oktober 1980

(Ej sign.)

Ålands landskapstyrelse har i sin skrivelse den 30 maj 1980 förklarar sig förorda medlemsförslaget.

Finlands konstakademi¹:

Finlands konstakademi delar den ståndpunkt som framförts av förslagetts undertecknare om att det borde skapas möjligheter för bildkonstnärer att inom ramen för en nordisk stipendieordning få utnyttja gästateljéer. Samtidigt vill Finlands konstakademi speciellt poängtera att den föreslagna verksamhetsmodellen bör eftersträva att skapa bättre förutsättningar för samarbete mellan bildkonstnärer i Norden. Sålunda förenar sig Finlands konstakademi om förslaget att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att etablera den föreslagna utbytes- och stipendieordningen.

Helsingfors den 29 augusti 1980

Finlands konstakademi

Ex officio

Lassi Auramo

Sekreterare-ekonom

¹ Yttrandet översatt från finska.

Centralkommissionen för konst hänvisar i skrivelse den 7 oktober 1980 till yttrande av den 26 augusti 1980 från statens bildkonstkommission (se nedan).

Statens bildkonstkommission¹:

Kommissionen finner det nödvändigt att skapa en nordisk stipendieordning för att bl. a. trygga ett effektivt bruk av ateljéutrymmena i Nordiskt konstcentrum och betraktar liksom förslagsställarna inrättandet av en stipendieordning som ett bättre alternativ än till exempel enbart inrättandet av ett nordiskt konstpris.

Helsingfors den 26 augusti 1980

Eero Hiironen

Ordförande

Rikko Rainesalo

Sekretare

Suomen kuvataidejärjestöjen liitto (Finlands bildkonstföreningars förbund)¹:

Suomen kuvataidejärjestöjen liitto finner inrättandet av en nordisk stipendieordning nödvändigt bl. a. för att trygga effektiv användning av ateljéutrymmena i Nordiskt konstcentrum och anser inrättandet av en stipendieordning vara ett bättre alternativ än t. ex. enbart inrättandet av ett nordiskt konstpris.

Valkeakoski den 1 september 1980

Suomen kuvataidejärjestöjen liitto ry

Marja-Liisa Järvinen

Generalsekreterare

¹Yttrandet översatt från finska.

Suomen taiteilijaseura – Konstnärsgillet i Finland:

Konstnärsgillet i Finland styrelse beslöt vid sitt möte 29.8.1980 att föreslå, att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att etablera en utbytes- och stipendieordning, som skulle möjliggöra kontakt mellan nordiska bildkonstnärer. Konstnärsgillet föreslår också, att gäst-ateljéerna i alla de nordiska länderna skulle åstadkommas så snart som möjligt.

Helsingfors den 15 september 1980

Konstnärsgillet i Finland r. f.

Raimo Heino

Ordförande

Ulla Suomalainen

Sekreterare

Norge

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Kirke- og undervisningsdepartementet kan i prinsippet gi sin tilslutning til forslaget om å etablere en utvekslings- og stipendordning for nordiske billedkunstnere.

I begrunnelsen for medlemsforslaget er en nordisk stipendordning bl. a. sett i sammenheng med anlegg av gjesteatelierer ved Nordisk kunstsenter på Sveaborg og med planene om å etablere et nett av gjesteatelierer i samtlige nordiske land. Kirke- og undervisningsdepartementet vil peke på at disse spørsmål for tiden er under behandling i kulturavtalens organer. Departementet ser det slik at spørsmålet om en fast nordisk stipend- og utvekslingsordning bør behandles i denne sammenheng, eventuelt vurderes i forbindelse med behandlingen av Nordisk kunstsenters budsjetter.

Oslo, 18 september 1980

Etter fullmakt

Olav Hove

Olav Nyhamar

¹ Yttrandet översatt från finska.

Norsk kulturråd:

Rådet har ønsket å se de to medlemsforslagene i sammenheng og legger derfor fram sine synspunkter på forslagene under ett¹.

På et rent generelt grunnlag vil Norsk kulturråd selvsagt støtte de to medlemsforslagene, slik vi vil støtte ethvert forslag om å utbygge og utdype kulturkontakten mellom de nordiske landene.

Derimot stiller Rådet seg noe undrende til den argumentasjonen som fører fram til konklusjonene i de to forslagene. Ser man de to forslagene i sammenheng, synes argumentasjonen i det ene forslaget å stride mot argumentasjonen i det andre når det gjelder avveiningen mellom kunstpris og utvekslingsordning.

I den forbindelse vil Rådet gjerne understreke det vesensforskjellige i siktemålene for de to alternativene – en pris bidrar først og fremst til å spre kunnskapen om en kunstner og hans/hennes verk til nye grupper, til å gjøre kunstneren kjent for flest mulig i de nordiske landene. En stipendie- og utvekslingsordning derimot må primært ta sikte på å bedre kontakten innen kunstnernes egne rekker på tvers av landegrense.

Norsk kulturråd ser begge disse siktemålene som meget positive, og vil nødig foreta noen prioritering dem imellom. Helst ville vi derfor kunnet anbefale for Nordisk Råd at det ble etablert både en kunstpris og en utvekslings- og stipendieordning for både billedkunstnere og brukskunstnere i de nordiske landene.

Til slut vil Rådet få peke på et forhold som eventuelt kan skape vansker for utdelingen av en nordisk pris til "konstindustriidkare", slik denne betegnelsen synes å være brukt i medlemsforslaget: I Norge dekker denne betegnelsen to separate yrkesgrupper, *kunsthåndverkere* og *industridesignere*, med utgangspunkt i disse gruppenes forskjellige arbeidssituasjon. For de andre nordiske landene synes det ikke å være etablert noe slikt skille. I praksis kan det derfor by på problemer å utarbeide kriterier for en pris der hele dette spektret er dekket.

Oslo, 1 september 1980

Åsmund Oftedal

Ragnfrid Stokke

¹Yttrandet avser medlemsforslagen A 586/k om åstadkommande av stödordningar för att uppmuntra konstindustriidkare och A 590/k om en utbytes- och stipendieordning för nordiska bildkonstnärer.

Statens kunstakademi:

Vi minner her om at da det for noen år siden var tale om å opprette en norsk billedkunstpris ble dette forkastet av landets billedkunstnere. Billedkunstnerne ønsket istedet pengene brukt til noe mere kunstfremmende.

En slik utveksling og stipendordning er forøvrig den eneste mulighet for at kunstnere i etableringsfasen kan ha anledning til å benytte seg av gjesteatelierene i de andre nordiske land. Vi anser at slik kontakt med de andre nordiske land er svært viktig og beklager at de praktiske muligheter for kontakt med og kunnskap om hverandre har vært svært utilfredsstillende de siste år. En slik utvekslings- og stipendordning er etter vår oppfatning en forutsetning for at de initiativ til kontakt som nå er tatt (opprettelse av Sveaborg konstsentrum, utveksling av lærerkrefter mellom akademiene o. l.) skal kunne gi de ønskede resultater.

Oslo, 4. august 1980

Knut Rose

Rektor

Aina Helgesen

Høgskolesekretær

Billedkunstfaglig Sentralorganisasjon:

— — — støtter medlemsforslaget, og mener det er viktig at det opprettes en stipendordning som kan nyttes i forbindelse med et nordisk gjesteateliernett.

Oslo, 22. august 1980

For Billedkunstfaglig Sentralorganisasjon

Ingolf Holme

Chr. Roscher-Nielsen

Sverige**Kulturrådet:**

För att utnyttjandet av en gästateljé verkligen skall innebära en ekonomisk lättnad föreslås en stipendieordning som befriar utnyttjaren från de kostnader det medför att samtidigt betala hyra för sin ateljé i hemlandet.

Konstnärerna är en yrkesgrupp med svåra ekonomiska problem. I Nordiska rådets medlemsförslag anges, att utredningar i Finland visar, att bildkonstnärernas ekonomiska ställning är svagare än den hos utövarna av andra konstnärliga yrken. En undersökning gjord av Konstnärsnämnden visar att detta är förhållandet även i Sverige.

Föreliggande förslag kommer visserligen om det genomförs endast ett begränsat antal konstnärer till godo men varje positiv åtgärd till bildkonstnärernas fromma måste välkomnas ur kulturpolitisk synpunkt. Förslaget förefaller därför kulturrådet lämpligt att genomföra, förutsatt att stipendierna såsom föreslås i förslaget kommer även icke etablerade konstnärer i Norden till godo.

Stockholm den 13 augusti 1980

Anders Clason

Anja Paulin

Statens konstråd:

Konstrådet ställer sig positivt till idéerna bakom förslaget. En väl fungerande utbytes- och stipendieordning som ekonomiskt möjliggör kontakter mellan nordiska bildkonstnärer bör kunna stärka det nordiska samarbetet inom bildkonsten och därigenom även utveckla konsten i alla nordiska länder.

Konstrådet vill emellertid samtidigt påpeka att förslaget genom att vara helt generellt knappast kan läggas till grund för ett direkt beslut. Det torde vara nödvändigt att först göra en mindre utredning om t. ex. lämplig tidslängd för stipendieperioder, urvalskriterier när det gäller stipendiaterna och självfallet de ekonomiska konsekvenserna.

Stockholm den 18 augusti 1980

Enligt Statens konstråds beslut

Justus Osterman

Akademien för de fria konsterna:

Sedan flera år har akademien engagerat sig i frågan om gästateljéer för bildkonstnärer för att främja det internationella utbytet inom denna sektor. Bl. a. har akademien väckt förslag om gästateljéer på Skeppsholmen, vilket ärende dock på obestämd tid bordlagts av byggnadsstyrelsen i väntan på den definitiva fördelningen för olika ändamål av de där befintliga byggnaderna. Det är därför med stor tillfredsställelse som vi noterar att det inom ramen för det nordiska samarbetet tycks finnas förutsättningar att få

fram en ateljéordning i samtliga nordiska länder liknande dem som redan tillförsäkrats Nordiskt konstcentrum på Sveaborg.

Att det, såsom även framföres i medlemsförslaget, för en konstnär kan vara förknippat med stora ekonomiska problem att bli tilldelad ett ateljéstipendium, är ett faktum som akademien har många praktiska exempel på. Akademien disponerar bl. a. två ateljéer i Cité International des Arts i Paris.

När en sådan ateljé utannonseras såsom stipendium för ett år till en svensk konstnär, inskränks antalet sökande offtast till dem som är djärva nog att sätta en redan förut ansträngd ekonomi på spel för fördelen att ha arbetsmöjlighet utomlands under en längre tid. Gång efter annan har det sedan visat sig att stipendater fått sina arbetsmöjligheter förstörda i jakten på pengar för det dagliga uppehållet *och* för de utgifter som fortlöpande måste betalas hemma. Allt oftare får akademien numera ur stipendiefonder försöka bispringa stipendiaterna med större och mindre summor för att de inte skall tvingas att i förtid avbryta sin stipendietid. För akademiens del gäller alltså f. n. redan i praktiken den bedömning som också ligger till grund för medlemsförslaget: ateljéstipendier bör kombineras med penningstipendier för att garantera en viss ekonomisk trygghet under stipendietiden och därigenom verkligen gagna konstnärerna och det konstnärliga samarbetet över gränserna.

Akademien vill gärna framhålla den principiella betydelse en automatisk koppling mellan ateljé och penningstipendium på det samnordiska planet skulle kunna få som modell även i de enskilda medlemsländerna. Både ur kulturpolitisk sikt och för den enskilde konstnären skulle en sådan ordning vara av vida större nytta än ett nordiskt konstpris.

Det må här kanske anmärkas att förhållandet beträffande konsthantverkare och formgivare har delvis annan karaktär (*se yttrandet i Sak A 586/k*).¹

Med hänvisning till vad som ovan framförts vill Akademien för de fria konsterna varmt förorda förslaget att inrätta en samnordisk utbytes- och stipendieordning enligt den modell medlemsförslaget avser.

Stockholm den 22 juli 1980

För Kungl. Akademien för de fria konsterna

Karin Lindegren

Akademisekreterare

¹ Se A 586/k Medlemsförslag om åstadkommande av stödordningar för att uppmuntra konstdkare.

Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd:

KLYS kan i allt väsentligt instämma i förslagsställarnas argumentering. En utbytes- och stipendieordning får en reell betydelse för det nordiska samarbetet på bildkonstområdet. Det torde inte bli fallet med ett nordiskt konstpris. KLYS tillstyrker medlemsförslaget, dock med den markeringen att KLYS förutsätter att nya pengar ställs till förfogande för en sådan utbytes- och stipendieordning.

Stockholm den 23 september 1980

Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS)

Jan Gehlin

Ordförande

Maud Brändström

Sekreterare

Konstfrämjandets riksförbund:

Konstfrämjandet har beretts tillfälle att yttra sig i nämnda fråga och vill anföra,

att vi tillstyrker stipendiegivning i direkt anslutning till gästateljéverksamheten. Gästateljéerna kommer säkerligen inte att kunna utnyttjas i full utsträckning om inte konstnärerna genom stipendier får tillfälle att täcka utgifter för resor och uppehälle,

att vi tillstyrker upprättandet av ett särskilt pris för bildkonstnärer med tanke på den mycket dyrbara och omfattande administration detta skulle medföra,

att det även finns ett behov av mindre snabbadministrerade stipendier i samband med deltagande i konferenser, seminarier och utställningar utanför det egna landet.

Stockholm den 16 juni 1980

Konstfrämjandets riksförbund

Olof Norell

Medlemsförslag

om intensifierad användning av ljus vägbeläggning för att öka trafik- säkerheten

(Väckt av Christian Christensen, Sakari Knuuttila, Essen Lindahl, Thor
Lund och Marjatta Väänänen)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk trafikksikkerhetsråd:

Samferdselsdepartementet og Nordisk trafikksikkerhetsråds sekretariat har forelagt saken for Vegdirektoratet. Sekretariatet viser til vedlagte kopi av brev av 18. desember 1980 fra Vegdirektoratet (*se nedan under Norge*).

I tillegg til Vegdirektoratets uttalelse vil vi tilføye at sekretariatet ser positivt på bruk av lys vegbelegging for å øke trafikksikkerheten. De relativt høye kostnadene ved lys vegbelegging, har imidlertid medvirket til å begrense bruken av dette virkemiddel mot mørkekjøringsulykker. De fleste lyse vegmaterialer har noe svakere mekaniske egenskaper som gjør det naturlig å søke andre bruksområder, f. eks. lyse vegskuldre.

Vi vil anta at bruk av lyse vegdekker også i framtiden vil bli begrenset. Legging av lyse vegdekker på spesielt ulykkesutsatte vegstrekninger kan imidlertid være hensiktsmessig for å bedre bl. a. den optiske linjeføring og øke kontrastvirkningen. Nordisk Trafikksikkerhetsråds sekretariat vil derfor anbefale at kriterier for bruk av lys vegbelegging, ikke bare på selve vegbanen, men også på skulderen, vurderes nærmere med tanke på økt bruk på ulykkesstrekninger. Bruk av lyse vegdekker som trafikksikkerhetstiltak, må vurderes og prioriteres på linje med andre aktuelle virkemidler.

Oslo, 12. januar 1981

Etter fullmakt
R. N. Torgersen
Formann i NTR

Danmark

Ministeriet for offentlige arbejder *hänvisar i skrivelse den 11 december 1980 till yttrande från justitsministeriet och vejdirektoratet båda av den 4 december 1980 (se nedan).*

Justitsministeriet *hänvisar i skrivelse den 4 december 1980 till yttrande från Rådet for Trafiksikkerhedsforskning av den 25 november 1980 (se nedan).*

Vejdirektoratet:

Det er i forslaget anført, at kørsel i mørke medfører en særlig uheldsrisiko, der yderligere forøges af ugunstige forhold som våd vejbane.

Der er endvidere gode grunde til at antage, at brug af lyse vejbelægninger har en gunstig virkning for synsforhold og trafiksikkerhed under mørkekørsel. Der findes dog ikke egentlige konsekvensanalyser af vejbelægningens betydning for trafiksikkerheden.

Hvad angår belyste trafikveje, fører brug af lyse vejbelægninger til en energibesparelse og dermed en økonomisk besparelse, selv når de øgede omkostninger til lyse vejbelægninger tages i betragtning. I cirkulære om vejbelægning, Ministeriet for offentlige arbejder, 26. september 1979, opfordres derfor også til brug af middellyse vejbelægninger på belyste trafikveje. Disse forhold er yderligere uddybede i vejregelhæfte 9.20.01, Vejdirektoratet, 1979.

Denne opfordring i cirkulæret om vejbelægning er tillige et udtryk for, at lyse vejbelægninger forlængst har vundet indpas på større veje, både i belyste og ubelyste områder.

Ifølge en skønsmæssig vurdering på baggrund af det årlige forbrug af lyst stenmateriale findes der allerede 8–10 000 km vej i Danmark med lyse belægninger.

Til sammenligning er den samlede længde af hovedlandeveje og landeveje i Danmark ca. 11 500 km pr. 1 januar 1980. Størstedelen af disse veje er forsynet med lyse vejbelægninger, hvortil kommer enkelte lyse vejbelægninger på den ca. 5 gange så lange samlede strækning af kommuneveje.

Lyse vejbelægninger i Danmark udføres i noget omfang med lyse natursten, men overvejende med kalcineret flint (opvarmet flint), der undertiden opfattes som et "syntetisk" materiale. Meromkostningerne til kalcineret flint er omtrent som anført i forslaget, dvs. ca. 1,50 kr. pr. m² vejbelægning.

Tidligere anvendtes i Danmark endvidere betydelige mængder af et andet "syntetisk" materiale, Synopal (fremstillet af en glassmelte), og vejbelægninger med Synopal findes endnu mange steder. Ved brug af Synopal må der i dag påregnes en væsentlig større ekstraomkostning.

Der er ikke i Danmark påpeget forringede egenskaber af vejbelægninger med "syntetiske" materialer. Derimod har lyse natursten ikke altid frembragt en overbevisende lyshed af vejbelægningen, tilsyneladende på grund af en stærk vedhæftning til vejbelægningens bitumen.

Der benyttes således lyse vejbelægninger i større omfang i Danmark end i Norge eller i noget andet land. Danmark har endvidere nogen eksport af lyse stenmaterialer til nordeuropæiske lande.

Der er endvidere udført, og udføres stadigt, et ret betydeligt arbejde både i Danmark og i nordisk samarbejde med henblik på vejbelægningers refleksionsegenskaber.

I forbindelse med Lysteknisk Laboratoriums banebrydende arbejde med formulering af belysningsnormer er der foretaget og beskrevet omfattende forsøg til vurdering af naturlige lyse skandinaviske bjergarters og syntetiske aggregaters lystekniske egenskaber.

I forlængelse af dette arbejde er der udviklet et apparatur i samarbejde mellem statens vejlaboratorium, Vejdirektoratet, og Lysteknisk Laboratorium til bedømmelse af asfaltmaterialers lystekniske egenskaber i produktionsfasen.

De fundamentale forudsætninger for vurdering af vejbelægningers lystekniske egenskaber for trafikikkerheden er fremlagt i den fællesnordiske rapport nr. 3, 1980, med deltagelse af:

- Lysteknisk Laboratorium (LTL) – Danmark
- Vejdirektoratet (VD-DK) – Danmark
- Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen (VVS) – Finland
- Elektrisitetsforsyningens forskningsinstitut (EFI) Norge
- Vegdirektoratet (VD-N) – Norge
- Statens väg- och trafikinstitut (VTI) – Sverige
- Statens vägverk (VV) – Sverige

I rapporten fremsendes forslag til 25 fællesnordiske projekter vedrørende synsbetingelser under mørkekørsel.

København, den 4. december 1980

P.d.v.

Kim Steen-Petersen

Sekretariatschef

Kommunernes Landsforening:

Landsforeningen har drøftet forslaget med stadsingeniørforeningen, og landsforeningen skal meddele at man ikke har indvendinger mod forslaget, idet landsforeningen herved forudsætter, at det er pågældende vejbestyr-

else der fortsat selv træffer beslutning om anvendelse af vejbelægningsmateriale.

København, den 15. januar 1981

Thorkild Simonsen

O. Ingvarsen

Rådet for Trafiksikkerhedsforskning:

Der er ikke i Rådet for Trafiksikkerhedsforsknings regie gennemført undersøgelser af lyse vejbelægnings eventuel gunstige virkninger for trafiksikkerheden.

Grundlaget for bemærkningerne til det foreliggende forslag er hentet i følgende nordiske forskningsrapporter:

Road Surfaces in Traffic Lighting, Lysteknisk Laboratorium, rapport nr. 9, Sept. 1974 (ref. 1).

Lystekniske og visuelle forhold på veje uden fast belysning. Problemformulering og projektforslag. Mørketrafik rapport nr. 3, 1980 (ref. 2).

Siktsträcka i halvljus till hinder på torra vägbanor av varierande ljushet. Statens väg- och trafikinstitut, rapport nr. 202, 1980 (ref. 3).

For belyste veje er det uden tvivl af positiv betydning for trafiksikkerheden, at vejbelægningen er lys, som anført i ref. 1. Dette er almindeligt kendt og blev da også påpeget af en OECD-rapport om emnet i 1976 ("Adverse Weather, Reduced Visibility and Road Safety").

For ubelyste veje er der derimod ikke grundlag for rekommandationen. Både ref. 2 og ref. 3 må konstatere, at synsafstande til forhindringer på vejbanen i mørke afhænger af kontrasten mellem forhindringen og baggrunden på en sådan måde, at mørke vejbelægnings vil være gunstige under nogle forhold og lyse vejbelægnings under andre. Generelt vil afmærkninger på vejbanen, herunder ikke mindst kantafmærkninger, være lettere at se på mørke end på lyse vejbelægnings.

Det er sandsynligt, at mange trafikanter finder lyse vejbelægnings visuelt behageligere i mørke og af den grund føler sig tryggere på sådanne veje, men der er altså, trods omfattende forskning, ingen afklaring af, om denne tryghed er reel. Muligheden for, at det er en falsk tryghed, står åben.

Et efter mange forskeres opfattelse alvorligere problem udgøres af våde vejbelægnings, hvis refleksionsegenskabers indflydelse på trafiksikkerheden anses for betydelige, selv om emnet endnu ikke er tilfredsstillende udforsket. Våde veje optræder med stor hyppighed under mørkeforhold og vejforhold, der i øvrigt er særdeles belastende for trafiksikkerheden, og en forstærket indsats til afklaring af, hvilke belægningsstyper der er gunstige under disse forhold, forekommer både relevant og påkrævet.

København, den 25. november 1980

Jørgen Christensen

Akademiet for de tekniske Videnskaber (ATV):

Akademiets særlige struktur indebærer, at akademiet som sådant vanskeligt kan imødekomme Deres anmodning. Imidlertid har vi indhentet udtalelser fra 2 organisationer, som i Danmark betragtes som videnskabeligt førende inden for ovennævnte område, nemlig ATV-instituttet Lysteknisk Laboratorium og Statens Vejlaboratorium (*se Bihang 1 och 2*).

Derudover er det akademiets sekretariat bekendt, at der ud over det naturlige stenmateriale, der er nævnt i forslaget, eksisterer kunstigt fremstillede materialer med exceptionel høj slidstyrke, forvittringsbestandighed og lyshedsgrad. Vi føler, at det er væsentligt, at også disse materialer bliver vurderet i forbindelse med oplæg til en intensiveret brug af hvide vejbælægninger.

Lyngby, den 16. december 1980

Vibeke Q. Zeuthen
Akademisekretær

BIHANG 1

Notat fra ATV-instituttet Lysteknisk Laboratorium

Det er i forslaget anført, at kørsel i mørke medfører en særlig uheldsrisiko, der yderligere forøges af ugunstige forhold som våd vejbane.

Dette bekræftes af uheldsanalyser for Danmark (f. eks. Mørkertrafik rapport nr. 3, "Lystekniske og visuelle forhold på veje uden fast belysning", Lysteknisk Laboratorium m. fl., 1980).

Der er endvidere gode grunde til at antage, at brug af lyse vejbælægninger har en gunstig virkning for synsforhold og trafikikkerhed under mørkekørsel. Der findes dog ikke egentlige konsekvensanalyser af vejbælægningens betydning for trafikikkerheden.

Hvad angår belyste trafikveje, fører brug af lyse vejbælægninger til en energibesparelse og dermed en økonomisk besparelse, selv når de øgede omkostninger til lyse vejbælægninger tages i betragtning. I cirkulære om vejbelysning, Ministeriet for offentlige arbejder, 26 september 1979, opfordres derfor også til brug af middellyse vejbælægninger på belyste trafikveje. Disse forhold er yderligere uddybede i vejregelhæfte 9.20.01, Vejdirektoratet, 1979.

Denne opfordring i cirkulæret om vejbelysning er tillige et udtryk for, at lyse vejbælægninger forlængst har vundet indpas på større veje, både i belyste og ubelyste områder.

Ifølge en skønsmæssig vurdering på baggrund af det årlige forbrug af lyst stenmateriale findes der allerede 8-10000 km vej i Danmark med lyse belægninger.

Til sammenligning er den samlede længde af hovedlandeveje og landeveje i Danmark ca. 11 500 km. pr. 1. jan. 1980. Størstedelen af disse veje er forsynet med lyse vejbelægninger, hvortil kommer enkelte lyse vejbelægninger på den ca. 5 gange så lange samlede strækning af kommuneveje.

Lyse vejbelægninger i Danmark udføres i noget omfang med lyse natursten, men overvejende med kalcineret flint (opvarmet flint), der undertiden opfattes som et "syntetisk" materiale. Meromkostningerne til kalcineret flint er omtrent som anført i forslaget, dvs. ca. 1,50 kr. pr. m² vejbelægning.

Tidligere anvendtes i Danmark endvidere betydelige mængder af et andet "syntetisk" materiale, Synopal (fremstillet af en glassmelte), og vejbelægninger med Synopal findes endnu mange steder. Ved brug af Synopal må der i dag påregnes en væsentlig større ekstraomkostning.

Der ikke i Danmark påpeget forringede egenskaber af vejbelægninger med "syntetiske" materialer. Derimod har lyse natursten ikke altid frembragt en overbevisende lyshed af vejbelægningen, tilsyneladende på grund af en stærk vedhæftning til vejbelægningens bitumen.

Der benyttes således lyse vejbelægninger i større omfang i Danmark end i Norge eller i noget andet land. Danmark har endvidere nogen eksport af lyse stenmaterialer til nordeuropæiske lande.

Der er endvidere udført, og udføres stadig et ret betydeligt arbejde både i Danmark og i nordisk samarbejde med henblik på vejbelægningers refleksionsegenskaber. Desangående henvises til et notat fra Statens Vejlaboratorium, som med hr. A. Skjoldby's accept er vedlagt dette notat.

BIHANG 2

Notat fra Statens Vejlaboratorium

Med baggrund i at undersøgelser i flere lande har vist, at mørkekørsel medfører øget ulykkesrisiko, foreslås at overveje projekter, som kan intensivere brug af lyse belægninger i Norden.

Det anføres, at der tilbagestår uløste opgaver med at finde frem til egnede stenmaterialer.

Statens Vejlaboratorium skal henlede opmærksomheden på, at der i forbindelse med Lysteknisk Laboratoriums banebrydende arbejde med formulering af belægningsnormer er foretaget og beskrevet omfattende forsøg til vurdering af naturlige lyse skandinaviske bjergarters og syntetiske aggregaters lystekniske egenskaber.

I forlængelse af dette arbejde, er der udviklet et apparatur i samarbejde mellem Statens Vejlaboratorium, Vejdirektoratet og Lysteknisk Laboratorium til bestemmelse af asfaltmaterialers lystekniske egenskaber i produktionsfasen.

Der er endvidere i Nordisk Vejteknisk Forbund under udvalg 31 udsendt en rapport: "Stenmaterialkomiteens rapport", Oslo 1974, der belyser skandinaviske stenmaterialers styrkeegenskaber.

De fundamentale forudsætninger for vurdering af vejbelægningers lystekniske egenskaber for trafikikkerheden, er fremlagt i den fællesnordiske rapport "Mørketrafik", rapport nr. 3, 1980 med deltagelse af

– Lysteknisk Laboratorium (LTL) – Danmark

- Vejdirektoratet (VD-DK) – Danmark
- Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen (VVS) – Finland
- Elektrisitetsforsyningens Forskningsinstitut (EFI) – Norge
- Vegdirektoratet (VD-N) – Norge
- Statens Väg- och Trafikinstitut (VTI) – Sverige
- Statens Vägverk (VV) – Sverige

I rapporten fremsendes forslag til 25 fællesnordiske projekter vedrørende synsbetingelser under mørkekørsel.

Statens Vejlaboratorium vil anbefale, at forskningsressourcer inden for det omhandlede emne koncentrerer på de nævnte projekter.

Specialarbejderforbundet i Danmark:

– – – vedrørende natkørsel på landeveje skal vi bemærke, at dette forslag vedrører en større kontrast på vejbanerne for at øge trafikikkerheden.

Vi skal i den anledning gøre opmærksom på, at vi er enige i, at der også skal peges på, at de større motorveje i Danmark hovedsagelig er belagt på en sådan måde, at ovennævnte effekt i stor grad opnås.

København, den 17. november 1980

Hardy Hansen

John Hansen

Landsforeningen danske Vognmænd:

Øget anvendelse af lyse vejbelægninger indebærer efter landsforeningens vurdering ingen gener for trafikanterne. Derfor må spørgsmålet om øget anvendelse af lyse vejbelægninger vurderes ud fra den sikkerhedsmæssige effekt, de har, set i forhold til de øgede omkostninger, der er forbundet hermed.

Landsforeningen ser på den baggrund absolut positivt på øget anvendelse af lyse vejbelægninger, men føler dog, at man i det videre arbejde nøje bør undersøge, hvor stor den sikkerhedsmæssige effekt er ved at anvende lyse i stedet for mørke vejbelægninger.

København, den 6. januar 1981

P. l. v.

E. b.

Kurd Birk

Dansk cyklistforbund:

Vi har hidtil ikke været vidende om, at forskellen i trafikikkerhed mellem lyse og mørke belægninger skulle være så høj som forslaget giver udtryk for. Bl. a. må det have en modsatrettet effekt, at sædvanlig hvid eller gul kørebaneafmærkning har et dårligere kontrastforhold til en lys end til en mørk belægning.

Vi må derfor erkende at vi ikke på stedet kan fremkomme med nogen erklæring om sagen. Skulle der i Nordisk Råd foreligge en oversigt over den dokumentation at sikkerhedsvirkningen, som forslagsstillerne har bygget på, er vi som trafikikkerhedsorganisation naturligvis interesserede i at få kendskab til den.

København, den 18. december 1981

På trafikudvalgets vegne

Jan Grubb Laursen

Finland**Trafikministeriet:**

I Nordiska rådets medlemsförslag har det konstaterats, att trafikolyckorna som sker i mörker antingen beror på, att föraren inte ser vägens kantlinjer eller att det är svårt att iakttä hinder som befinner sig på vägen. Detta håller delvis streck. Det kan dock finnas många andra skäl för den mörka tidens olyckor.

Vägens kantlinjer kan göras väl synbara genom att använda vit målning på körbanan. Målningens effekt kan ytterligare förbättras med glaspärlpulver, vilket gör dem sådana att de återreflekterar ljus. På de ställen på vägen där målningarna på körbanan är utsatta för slitage, kan permanenta märkningar användas.

Genom att använda ljus vägbeläggning kan t. ex. en fotgängare med mörk klädsel göras bättre synbar. Om fotgängaren använder ljusa kläder, kan kontrasten eller avskiljningen från bakgrunden även försämrats. Således kan den säkerhetsökning som försakas av användningen av ljus beläggning inte i alla förhållanden garanteras.

Om vägen har försetts med fast vägbelysning, försöker man med dess hjälp att bilda en mörk siluett på en ljus bakgrund av de föremål som befinner sig eller rör sig på vägen. I detta fall är användningen av ljus beläggning av nytta. Å andra sidan är trafiksikkerhetsnivån på de vägav-

snitt som försetts med fast vägbelysning, betydligt bättre än på obelysta vägar, särskilt i fråga om olyckor som sker i mörker.

För trafiksäkerhetens skull är det viktigt, att trafikanten, särskilt bilisten, klart kan skönja de för trafikens reglering nödvändiga, på vägytan placerade märkningarna. Med sådana märkningar anges t. ex. körbanans kant, skyddsvägar, spärrlinjer etc. Med olika pilmönster anges anvisningar och bestämmelser rörande sväng och byte av körfält.

Märkningarna på vägytan är enligt internationella bestämmelser i allmänhet vita. Om ljus beläggning används, urskiljs vita märkningar dåligt från dessa. De vita märkningarna kan dock även i detta fall göras synbara genom att använda särskilda lösningar, men i praktiken blir det mycket dyrt att använda dessa.

Av det föregående har det framgått, att de effekter som användningen av ljus vägbeläggning förorsakar trafiksäkerheten inte enbart är positiva. Ljusa beläggningar torde i begränsad omfattning kunna användas t. ex. för indelningen av trafikleders olika delar. Sådana delar kunde vara spärrområden, busshållplatser, leder för lätt trafik, gård- och torgområden och framför allt vägrenar. De av användningen av ljus beläggning förorsakade kostnaderna och dess nytta skulle dock utredas särskilt noggrant.

Helsingfors den 21 november 1980

Iikka Autio

Ställföreträdande chef för
vägtrafikavdelningen,
regeringsråd

Olli Hintikka

Överinspektör

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen:

Allmänt

I den mening som avses i motionen, inverkar beläggningen på synbarheten och den visuella ledningen i väg- och trafikomgivningen. Därvid kan två med motsatta principer fungerande fall särskiljas – belysta vägar och obelysta vägar. I det förra fallet framstår hindren som mörka mot ljus bakgrund, i det senare fallet som ljusa mot mörk bakgrund. Eftersom de flesta problem anknyter till belysningen, har de nordiska vägverken samt forskningscentralerna inom väg- och trafikbranschen tillsatt en arbetsgrupp "Nordiska koordineringsgruppen för forskningssamarbete inom mörkertrafik". Till gruppens uppgifter hör att göra förslag om och koordin-

¹ Yttrandet översatt från finska.

era forsknings- och utvecklingsprojekt, med vilka man utreder eller preciserar effekten av stationär eller mobil vägbelysning samt definieringen av behov, belysningstekniska krav och utgångspunkter, beräkningsmetoder och anläggningsdelar. Gruppen bedriver inte forskning själv utan gör förslag om objekt till vägverkens olika enheter, forskningsinstitut, bilindustrin och internationella organisationer.

Belysta vägar

Vägbelysningens inverkan på trafiksäkerheten har undersökts grundligt och i stor utsträckning i de flesta länder och man känner därför väl till denna avhängighet. Beläggningen är härefter endast en av flera anläggningsdelar vars egenskaper och användning bestäms enbart på basen av kostnaderna.

Beläggningarna indelas på basen av sina reflexionsegenskaper i fyra klasser: till den bästa klassen R 1 hör t. ex. försliten betong och till den sämsta R 4 t. ex. ny gjutasfalt. Ju ljusare beläggning desto billigare belysning. Optimeringen sker främst mellan den förminskade elförbrukningen och tilläggskostnaderna för den ljusa beläggningen.

Sedan 1970 har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen tagit prov av beläggningar från faktiska vägförhållanden och statens tekniska forskningscentral har uppmätt reflexionsegenskaperna av dessa. Avsikten har varit att precisera de belysningstekniska dimensioneringsprinciperna. Dessa undersökningar påvisar att konventionella finska beläggningar hör till klass R 4 som nya, men förändras till klass R 2–(R 3) efter förslitning av en dubbäckperiod.

På förslag av ovannämnda arbetsgrupp har samnordiska beläggningsundersökningar gjorts. Statens väg- och trafikinstitut i Sverige studerade finkorniga och med hårda bindemedel framställda beläggningar. Resultaten har publicerats i rapporten Mörkertrafik 2. "Vägbeläggningars avhängighet av slitagetillstånd och sammansättning".

Väg- och trafiklaboratoriet vid statens tekniska forskningscentral studerade grovkorniga beläggningar och undersökte samtidigt betydelsen av naturmaterialalets färg, ljus stenmaterialblandning och masskvaliteten. För resultaten redogörs i rapporten VTT 179, "Tienpäällysteiden valonheijastusominaisuus". Av resultaten framgår att av naturstenmaterial, röd eller grå granit, som sådan eller blandad i mörka stenmaterial, får man bra beläggning för belysta vägar. Även kvartsit skulle lämpa sig men dess övriga egenskaper torde utgöra ett hinder för dess användning. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen bedriver som bäst fortsatta undersökningar genom att beräkna vägbelysningskostnaderna vid användningen av olika beläggningar. Inbesparingen av driftkostnader dvs. 4 000–22 000 mk/km/år kan utnyttjas för förbättring av beläggningen. Förutsättningen är givetvis att beläggningens övriga kvalitetskrav uppfylls. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen kommer inom den närmaste framtiden att utdela beläggningsrap-

porten och kostnadskalkylerna. Statens tekniska forskningscentral fortsätter undersökningen genom att uppmäta retroreflexionsvärden på samma provexemplar för att studera förhållandena på obelysta vägar.

Obelysta vägar

Föraren fattar medelst visuell ledning de beslut som anknyter till körandet, värderar sitt läge och sina rörelser i förhållande till vägbanan och den framföriggande vägens förlopp. Den visuella ledningen är beroende av vägens linjeföring, profil och tvärsektion, näromgivningen, till vägen hörande anordningar, andra fordon samt vädret. Den visuella ledningen kan förbättras med bl. a. följande åtgärder:

- belägningens reflexionsegenskaper
- körbanemarkeringar
- kantpålar
- räcken
- ljusa vägrenar
- reflektorer på vägytan
- trafikmärken i viss mån

För närvarande känner man inte tillräckligt till de faktorer och de afh ngighetsf rh llanden som påverkar synbarheten och den visuella ledningen på obelysta v gar.

Man antar att ljus beläggning f rb tttrar den visuella ledningen, men dess inverkan på trafiksäkerheten känner man inte till. Det kan t. ex. inträffa att en fotgängare eller ett hinder framstår som ljus mot ljus bakgrund. Sikt m jligheterna beror i detta fall på huruvida skuggan som hindret kastar på vägen kan ses.

Med anledning av de problem som förekommer på obelysta v gar, har den nordiska koordineringsgruppen utarbetat rapporten M rkertrafik 3. "Lystekniske og visuelle forhold på veje uden fast belysning". I denna rapport redogörs för den nuvarande kunskapen inom området samt preciseras 25 olika forskningsprojekt.

Slutsatser

På basen av det ovan anförda föreslås, att användningen av ljusa bel gningar ökas på belysta v gar om det  r ekonomiskt lönsamt och de övriga kvalitetskraven på beläggningarna uppfylls.

På obelysta v gar borde användningen av ljusa bel gningar inte ökas förrän största delen av undersökningarna i rapporten M rkertrafik 3 slutförts.

Helsingfors den 5 december 1980

V in  Suonio
 verdirekt r

E. A. Hietanen
Avdelningschef

Geologiska forskningsanstalten¹:

— — — hänvisar Geologiska forskningsanstalten till bifogade promemorian (se *Bihang*) och konstaterar att man i Finland för närvarande känner till flera förekomster med ljus stenmaterial på olika håll i landet och att nya förekomster också kan hittas, om en sådan utredning anses vara nödvändig och om man kan rikta tillräcklig forskningskapacitet för denna.

Esbo den 10 december 1980

L K Kauranne
Överdirektör

Pentti Ervamaa
Statsgeolog

BIHANG**Promemoria över stenmaterial lämpligt för ljus vägbeläggning**

Även i Finland har man under de senaste åren undersökt huru vägbeläggningarnas ljusreflexegenskaper beror av stenmaterialets art. De färskaste undersökningresultaten återfinns i Statens tekniska forskningscentrals väg- och trafiklaboratoriums rapporthäften 178 och 179, februari 1980.

På initiativ av Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens jordundersökningsbyrå gjordes redan på 1960-talet praktiska försök angående vissa bergarters lämplighet för vägbeläggning. Härvid utprovades några kalkstenar från södra Finland, wollastonitstenen från Villmanstrand och kvartsiten från Nilsjä. Motsvarande experiment har sedermera gjorts även med lokala bergarter inom olika vägdistrikt. I Uleåborg t. ex. har man experimenterat med ljus gabbro från Sompujärvi och dolomit från Loue. Ett sammandrag av dessa undersökningar har veterligen inte gjorts.

Forskaren M. Eerola vid Statens tekniska forskningscentrals väg- och trafiklaboratorium samlade i början av 1970-talet uppgifter om förekomster med ljusa bergarter och uppgjorde en karta över dem (se *Bihangsbilaga*). På kartan finns 25 förekomster klassificerade som grå graniter från olika delar av landet samt 21 kvartsitförekomster huvudsakligen i norra och östra Finland.

Emedan transportkostnaderna spelar en avgörande roll, kan de som ljusa betecknade förekomsterna (se *Bihangsbilaga*) tävla med de allmänare mörkare bergarterna endast inom mycket begränsade områden. I praktiken betyder detta att man borde lokalisera betydligt flera förekomster med ljus stenmaterial.

Förekomsterna på kartan visar bara en del av alla förekomster med ljus stenmaterial i vårt land. Detta torde i huvudsak bero på att allmänt kända är endast de största eller mest iögonfallande bergartsförekomsterna. De på

¹ Yttrandet översatt från finska.

BIHANGSBILAGA

Vaaleiden kiviainesten esiintymiä Suomessa.
Förekomster med ljusst stenmaterial i Finland.

kartan utmärkta granitförekomsterna är så gott som utan undantag sedan gammalt kända stenbrott, där det brutits, homogen byggnadssten. Också mindre homogena bergarter duger antagligen väl till vägbeläggingsmaterial.

Beträffande kvartsitförekomsterna kan konstateras att i östra och norra Finland finns talrika förekomster av samma vita kvartsit som de på kartan utprickade förekomsterna. I södra och västra Finland är kvartsitförekomsterna sällsynta och i allmänhet små. Alltför stora geologiska förutsättningar finns inte heller att där hitta nya förekomster. Under diskussioner med geologer vid berggrundsavdelningen har uppfattningen befasts att det i Finland kan hittas betydligt flera ljusa bergartsförekomster än de som framgår av kartbilagan 1. Här är det inte meningen att räkna upp de förekomster som nämnts under diskussionerna. För vägbeläggning lämpliga ljusa bergartsförekomster kan hittas, förutom i samband med graniterna, kvarts- och granodioriterna, anortositerna och leukogabbrorna även bland leptit- och diopsidgnejserna samt de sura vulkaniterna, som ibland har rätt ljusa varianter.

Den senaste tidens undersökningar visar att också de röda graniterna har rätt goda ljusreflexegenskaper och emedan rödsiftande och rätt ljusa graniter påträffas allmänt i hela landet är möjligheterna stora att hitta förekomster som duger till vägbeläggning. Prov med södra Finlands kalkstenar visade att de var alltför spröda. Däremot uppfyller Loue-dolomitens slitstyrke- och sprödhetsvärden gott de fordringar som bör ställas på vägbeläggingsmaterial.

Liknande, mycket ljus, dolomit påträffas rikligt inom Torneå-Tervolaområdet samt i Paltamo och rätt allmänt i hela karelidiska bergartsområdet i östra och norra Finland.

I sammandrag kan konstateras att förekomster med lämpligt ljus, vägbeläggingsmaterial kan hittas i hela landet. Att lokalisera dem fordrar mycken nyutredning av tillgängligt berggrundskarteringsmaterial samt revideringsundersökningar i terrängen. En sådan undersökning kunde även inriktas på för vägbyggnad centrala områden om utredningen skulle göras i samarbete mellan karteringsgeologer och Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens geologer och vägplanerare.

Trafikförsäkringsföreningen:

Haverikommissionerna undersökte i Finland 1975–1979 sammanlagt 1 144 trafikskador med dödlig utgång. Av dessa trafikskador inträffade 38 % på obelyst eller svagt belyst väg. I 11 % av de undersökta trafikskadorna var vägbeläggningen bar och våt. De vid mörk tid inträffade trafikskadornas andel var av samma storleksklass som de i medlemsförslaget nämnda undersökningarna har givit vid handen. På basen av undersökningarna kan man alltså antaga att svag sikt betydligt ökar trafikskaderisken.

Den mörka tidens trafiksäkerhet kan förbättras bl. a. genom trafikreglering, belysning, filmarkeringar, förbättrade fordonsljus, fotgängarnas användning av reflexmaterial osv. Möjligheterna till trafiksäkerhetsåtgärder

är dock begränsade. Därför skall man även sträva efter att utveckla och förverkliga nya trafiksäkerhetsbefrämjande åtgärder. Den ljusa vägbeläggningen förbättrar sikten i mörker och befrämjar således enligt Trafikförsäkringsföreningens åsikt trafiksäkerheten. Vid utvecklandet av nya vägbeläggingsmaterial skall även denna faktor beaktas, vid sidan av utvecklandet av friktions- eller nötningshållfasthet m. m.

På basen av det ovan anförda understöder Trafikförsäkringsföreningen medlemsförslaget och föreslår, att Nordiska rådet skall uppmana Nordiska ministerrådet att vid trafiksäkerhetens befrämjande överlägga om åtgärder med vilka användningen av ljusa vägbeläggningar i de nordiska länderna skall effektiveras.

Helsingfors den 27 november 1980

Trafikförsäkringsföreningen

Pentti Ajo

Trafikskyddet:

— — — är enligt Trafikskyddets åsikt motiverat, och Trafikskyddet förordar dess förverkligande.

Bl. a. i OECD:s rapport Road Safety at Night (1980, ISBN 92-64-12069-6) har uppmärksamhet fästs vid denna fråga på samma grunder som i medlemsförslaget. I OECD:s rapport konstateras dock, att den största nyttan av en ljus vägbeläggning erhålls på belysta vägar. I Finland är emellertid största delen av vägarna icke belysta.

Trafikskyddet konstaterar, att ett möjligt sätt att framställa ljus vägbeläggning vore att övergå till betongbeläggning. Den är ljus men har ytterligare den fördelen att den har en bättre hållbarhet mot både dubbdäcksslitage och den av den tunga trafiken förorsakade spårbildningen än asfalten, som nu är allmänt förekommande.

Minskad spårbildning förbättrar för sin del trafiksäkerheten speciellt i regnväder på grund av att risken för s. k. aquaplaning minskar.

Användningen av ljus vägbeläggning skulle enligt Trafikskyddets åsikt förtjäna en grundlig forskning vad såväl trafiksäkerheten som vägbyggnads- och driftskostnaderna beträffar. Forskningen kunde föreslås bli utförd på statens tekniska forskningscentral (STF/Väglaboratoriet).

Helsingfors den 3 december 1980

Trafikskyddet

Ilpo Krootila

Verkställande direktör

Suomen kunnallisliitto (Finlands kommunförbund)¹:

Såsom det konstateras i motiveringen till förslaget ökar ljus vägbeläggning klart trafiksäkerheten. Enligt vår mening bör dock åtgärder för att förbättra trafiksäkerheten ses som en helhet. Till denna helhet hör både åtgärder för att förbättra trafikmiljön, attitydfostran och utbildningsarbete samt trafiksäkerhetsarbete i fråga om fordon. Då det gäller att förbättra trafikmiljön finns många olika åtgärdsgrupper, vid vilka man bör fästa uppmärksamheten för att nå fram till det mest meningsfulla sättet. Hit hör till exempel utbyggnad av väg- och gatunätet för att bättre tillfredsställa trafiken i allmänhet samt vidta enskilda åtgärder som till exempel att bygga leder för lätt trafik, se på belysningsfrågan samt också vägbeläggningsfrågan. Med hänvisning till det ovan sagda bör man enligt vår uppfattning överväga möjligheten att utnyttja ljus vägbeläggning som en del av ett helhetsprogram för trafiksäkerhet.

I finländska förhållanden skulle ljusare beläggning för de mest trafikerade vägarnas del väl kunna komma i fråga som en av de effektivare åtgärderna. Som ett allmängiltigt medel är detta säkert inte det effektivaste i Finland. Separering av trafiken har till exempel inte skett i en stor del av landet.

Med hänvisning till det ovan sagda bör enligt vår uppfattning åtgärderna för att öka ljus vägbeläggning främjas som en del av det totala förbättrandet av trafiksäkerheten. I finländska förhållanden måste man i synnerhet beakta att resurser för vägbyggnad och för förbättrandet av trafiksäkerheten fortsättningsvis inte är så stora att till exempel de belagda vägarnas andel av hela landets vägnät skulle uppnå en tillfredsställande nivå. Enligt vår uppfattning kan den tilläggsfinansiering som krävs för ljusa vägbeläggningar inte förverkligas på annat sätt än genom att i statens budget öka den relativa andelen av de anslag som avsätts för upprätthållandet av vägar. Vi anser dock att det väckta förslaget syftar till just denna målsättning och finner det därför för vår del bra.

Helsingfors den 17 december 1980

Suomen Kunnallisliitto

Paavo Pekkanen

Verkställande direktör

Pentti Vataja

Avdelningschef

¹ Yttrandet översatt från finska.

Finlands svenska kommunförbund:

Initiativ som strävar till att förbättra trafiksäkerheten är överlag alltid angelägna och förbundets byrå omfattar därför i princip åtgärder som strävar till undersökning av och eventuellt förverkligande av det aktuella förslaget. De aktuella åtgärdsförslagen torde dock i främsta rummet beröra det av de statliga vägmyndigheterna upprätthållna vägnätet och endast i undantagsfall kommunernas planerade områdets gator och byggnadsplanevägar, varför förbundets byrå inte här framför något detaljerat yttrande.

Helsingfors den 9 januari 1981

Finlands svenska kommunförbund

K. J. Brunström

K-G. Björkell

Automobilförbundet:

Automobilförbundet anser som ett obestridligt faktum att körning i mörker medför ökad olycksrisk. Den ljusa vägbeläggningen kan betydligt minska olycksrisken. För att minska olycksriskerna kan man vidtaga många olika åtgärder. Alla dessa har dock ett gemensamt drag: de vållar tilläggskostnader.

Först efter det att man vet hur mycket tilläggskostnader den ljusa vägbeläggningen åsamkar kan man ta en noggrannare ställning till saken och ge utlåtande i enlighet därmed.

I övrigt hänvisar vi till Moottoriliikenteen keskusjärjestös (Motortrafikens centralförbund) utlåtande om saken. (*se nedan*)

Helsingfors den 12 december 1980

Automobilförbundet r. f.

Heimo Jaakkola

Verkställande direktör

Otto Nurmela

Fältchef

Motortrafikens centralorganisation r. y.:

Nordiska rådet har i sitt medlemsförslag tagit upp ett svårt trafiksäkerhetsproblem, trafiken under den mörka tiden av dygnet. Centralorganisa-

tionen omfattar de i motiveringarna anförda synpunkterna och konstaterar, att det inte är möjligt att med enkla och billiga medel slopa eller delvis minska den risk en mörk och våt körbana utgör för trafiken.

I förslaget konstateras bl. a. att i Sverige och Norge undersökningar utförts för att finna en ljus och användbar stenart med tillräckliga hållfasthetsgenskaper. Även i Finland har dylika undersökningar utförts, men man har inte kunnat finna en för ändamålet lämplig stenart. För de ytbeläggningsexperiment VoV utfört har man varit tvungen att anskaffa ifrågasvarande stenart från Norge, varvid kostnaderna blivit oskäligt höga.

I fråga om i Finland förekommande, för våghållning lämpligt stenmaterial kan i allmänhet konstateras, att de mörka stenarterna är avsevärt hållbarare än de ljusa.

I Finland har man vidare provat användning av ljusa ströbeläggningar och ljusa vägrenar, men inte heller dessa experiment har gett positiva resultat.

Vidare kan konstateras, att även vid användning av ljust stenmaterial vägarna till en början skulle vara svarta, då det bindemedel som användes i Finland är svart, dvs. bitumen. Först efter slitage framträder det ljusa stenmaterialet. Användningen av ljusa bindemedel lönar sig inte ekonomiskt.

Vägytorna i Finland är såsom torra i allmänhet relativt ljusa på grund av slitage och damm på vägytan. På en våt väg minskar det ljussken bilarnas strålkastare avger, då ljuset från en våt yta reflekteras direkt framåt, för det mesta till förtret för den mötande trafiken. Den del av vägytan som belyses är relativt liten. En ökning av strålkastarnas ljusstyrka förbättrar inte situationen nämnvärt. Problemet är verkligen svårlöst.

Då det i Finland är både svårt och dyrt att få för vägbeläggning lämpligt ljust stenmaterial, och användningen därmed blir ekonomiskt olönsam, borde trafiksäkerhetsproblemen på grund av mörka och våta körbanor enligt Motortrafikens centralorganisation reduceras bl. a. genom effektivare körbanemarkeringar, ökad vägbelysning på livligt trafikerade vägsträckor, effektivare användning av reflexer för fotgängare, byggande av speciella farleder för den lätta trafiken samt genom fortsatta undersökningar i syfte att finna andra eventuella säkerhetsfaktorer.

Helsingfors den 12 december 1980

Motortrafikens centralorganisation r. y.

Olavi Ruutu
Ombudsman

Norge

Statens vegvesen, Vegdirektoratet:

Risiko ved kjøring i mørke, og spesielt under nedbør, er høy. De norske tall som er antydnet i medlemsforslaget, gjelder ikke som gjennomsnitt for alle trafikanter, men for fotgjengere. Denne trafikantgruppe har spesielt høy ulykkesrisiko i mørke. I gjennomsnitt for alle trafikkulykker med personskaade viser undersøkelser at risikoen øker til omtrent det dobbelte i mørke i forhold til dagslys og kombinert med regn til ca. 3 ganger nivået i dagslys og tørt vær. Mørke er med andre ord en vesentlig risikofaktor.

Beregninger indikerer at lyse vegdekker vil kunne gi en reduksjon av mørkeulykkene som vil spare samfunnet for årlige kostnader av samme størrelsesorden som merkostnaden ved å legge slikt dekke. Isolert sett synes derfor lyse vegdekker å være et gunstig tiltak når en tar hensyn til trafiksikkerheten og til de kostnader samfunnet belastes med av trafikkulykker.

Hvert år fornyes ca. 2 300 km faste dekker på riksvegene hvorav ca. 400 km legges med såkalte "lyse" dekker. De fleste høyverdige asfaltdekkene tilsettes lyse steinmaterialer for å oppnå bedre mørkekjøringsegenskaper. Økt bruk av lyse dekker har vært diskutert ved flere anledninger. Årsaken til at en har lagt seg på dagens nivå er flere:

– Stort sett alle riksveger med stor og/eller blandet trafikk har i dag lyse dekker.

– Med de budsjettbegrensninger man har til fornyelse av faste vegdekker vil en økt satsing på lyse dekker føre til en redusert standard på andre faktorer som økt ujevnhet og økt sporslitasje, faktorer som påvirker trafiksikkerheten i negativ retning.

Med hensyn til fremtiden vil Vegdirektoratet løpende vurdere bruk av lyse vegdekker. På det nåværende tidspunkt ønsker en ikke å endre retninglinjene som går ut på å legge lyse dekker på veger med høy og/eller blandet trafikk.

Oslo, 18. desember 1980

Etter fullmakt

Sven A. Holmsen

Nils-Erik Bogsrud

Universitetet i Oslo, Institutt for geologi:

Problemet med å fremstille veidekker med tilstrekkelig gode lysrefleksjonsegenskaper har vært sentralt ved Det norske veglaboratorium igjen-

nom flere årtier. Det er sannsynligvis tilstrekkelig dokumentert at lyse veidekker reduserer ulykkesfrekvensen ved kjøring i mørket, særlig på våt veibane med asfaltdekke. Det å fremskaffe et lyst steinmateriale med tilstrekkelig slitestyrke og seighet, byr på spesielle problemer, særlig i våre nordiske land hvor det foregår kjøring med piggdekker og tunge lastebiler med piggkjetting.

Det er konstatert forekomster av tilstrekkelig seige bergarter med vesentlig bedre lysreflekterende egenskaper enn dem som vanlig blir brukt. De seigste, lyse bergarter (sauritisererte anorthositter) har imidlertid meget begrenset geografisk lokalisering. Det vil derfor være et økonomisk problem mange steder i landet å skaffe frem slikt steinmateriale, da det ofte vil dreie seg om meget lange transportstrekninger. Problemet vil derfor ofte være om man skal legge faste veidekker med mørkt tilslagsmateriale over lange strekninger eller veidekke med lyst tilslagsmateriale over kortere strekninger og la resten av veidekkene være i dårlig tilstand.

Blindern, 7 oktober 1980

I. Th. Rosenqvist

Professor

Trygg trafikks styrelse har på møte den 29 oktober 1980 forklarat sig stöda medlemsförslaget.

Bilorganisasjonenes samarbeidsutvalg:

De tre bilorganisasjonene Motorførernes avholdsforbund, Norges automobil-forbund og Kongelig norsk automobilklub har mottatt ovennevnte medlemsforslag til uttalelse. Organisasjonene ser i utgangspunktet svært positivt på spørsmålet om fargen på veidekker, og vi mener også at det har stor trafikksikkerhetsmessig betydning.

Når man vurderer forholdet mellom lyse og mørke veidekker, er det også viktig at man trekker inn så mange elementer som mulig i denne vurderingen. Det kan være elementer som i første omgang kanskje ikke synes å ha direkte relasjon til selve trafikksikkerheten, men som likevel har en viss betydning.

Betrakter man fargen isolert, er det hevet over enhver tvil at lyse farger er mer trafikksikre enn mørke. Når dette er sagt, må det også legges til at man ikke må glemme fargen på den oppmerking som i dag finner sted på veibanen. De fargene som benyttes er hvitt og gult, farger som har god kontrast til mørke veidekker. Dette kan man særlig merke ved kjøring i tåke og mørke i det de hvite kantlinjer gir god indikasjon hvor kjørebanelen slutter.

Dersom man skal gå over til å bruke lys asfalt, er vi av den oppfatning at

det er viktig å vurdere hvordan den nye fargen spiller inn på effekten av oppmerking. Det er umåtelig viktig at bilførerne får klare indikasjoner på hvor kjørebanelen går, og merkingen har som kjent også stor betydning fordi den gir indikasjon om hvordan veien går litt lenger fram. Eksempelvis kan her nevnes at bruk av sperrelinjer og merking som tilkjennegir at det er tilrådelig å kjøre forbi, kanskje ikke vil bli så synlig dersom man går over til å bruke lyst veidekke. Særlig vil dette merkes ved bruk av de hvite kjørefeltlinjer.

Vi vil også *presisere* at dersom lyse veidekker har dårligere friksjon enn mørke, er dette svært uheldig.

Bilorganisasjonene er enig med forslagstillerne i at man ikke må la økonomiske hensyn ensidig spille inn. Der er et faktum at lyse steinmaterialer blir en del dyrere, men vi vil også peke på at dersom trafikkulykkene reduseres ved bruk av disse materialene, vil også de totale kostnader når det gjelder trafikken, reduseres. Også etter vår mening har man i for liten grad lagt vekt på den trafiksikkerhetsmessige betydning dette spørsmålet har.

Under henvisning til ovenstående vil vi støtte forslaget om bruk av lyse veidekker, men vil samtidig poengtere at man bør nøye utrede konsekvensen dette har når det gjelder effekten av veimerkingen og friksjonen i veidekket og vi forutsetter at man i vurderingen tar hensyn til at det generelle veivedlikehold må opprettholdes.

Oslo, 21. november 1980

Bilorganisasjonenes samarbeidsutvalg

Tor Østmo

P.t. formann

Autoriserte trafikkolers landsforbund:

Forslaget er behandlet av Autoriserte Trafikkskolers Landsforbund. Vår uttalelse framgår av vedtaket i sak 185/80 (*se Bihang*).

Oslo, 11. november 1980

Autoriserte trafikkskolers landsforbund

Noralf J. Olderskog

Adm. direktør

Nordisk Råd, medlemsforslag om intensivert bruk av lyse vegdekker som ledd i arbeidet for å øke trafikksikkerheten

Det opplyses at erfaringer fra Norge viser at økningen i anleggskostnader ved bruk av lyse steinmaterialer i gjennomsnitt blir ca. 10 % dvs. kr. 15 000–20 000 pr. km.

I Norge legges årlig ca. 400 km lyse vegdekker av i alt 2500.

Merkostnaden for disse lyse vegdekker blir da mellom 6 og 8 millioner. For hele strekningen vil merkostnadene beløpe seg til 50 millioner kroner årlig.

A. T. L. blir bedt om å uttale seg om forslaget.

Svaret vil avhenge av om midlene kan benyttes til andre trafikksikkerhetstiltak som gir bedre resultat.

Adm. direktør anbefaler:

- Ekstra midler kan skaffes.
- Andre trafikksikkerhetstiltak ikke reduseres.
- Bygging og vedlikehold av vegnettet kan opprettholdes.

Vedtak:

Instillingen vedtatt.

Enstemmig

Norges bilbransjeforbunds styrelse har på møte den 27 oktober 1980 forklarat sig stödja medlemsförslaget.

Norsk transportarbeiderforbund har i skrivelse den 16 oktober 1980 forklarat sig stödja medlemsförslaget.

Norske forsikringsselskapers forbund:

Forsikringsselskapenes erfaring tilsier at lyse vegdekker kan gi betydelig trafikksikkerhetsmessig gevinst sammenliknet med mørke vegdekker, men vi har ikke tallmateriale til dokumentasjon av antakelsen.

På bakgrunn av de alternative tiltak som finnes, som f. eks. fast vegbelysning, bedre kjøreløys, bruk av refleks, finner utvalget det vanskelig å vurdere om bruk av lyse vegdekker bør prioriteres fremfor andre tiltak for å bedre sikkerheten ved mørkekjøring. Vi vil imidlertid anta at Statens Vegvesen har endel materiale til belysning av denne problemstilling. Forøvrig vil vi peke på at lyse vegdekker også kan medføre enkelte problemer,

dels i tilknytning til vegoppmerkingen, som blir mindre synlig, og dels fordi et lyst vegdekke trolig vil gi hurtigere isdannelser.

Oslo, 10. desember 1980

Norske forsikringsselskapers forbund

Gunnar Brask

Adm. direktør

Sverige

Rikspolisstyrelsen:

Enligt vad rikspolisstyrelsen erfarit har viss forskning bedrivits för att utröna hur ljusare vägbeläggning påverkar trafiksäkerheten. Styrelsen saknar kompetens att bedöma de forskningsresultat som hittills framkommit. Enligt styrelsens uppfattning är det angeläget att fortsatt forskning bedrivs i syfte att åstadkomma vägbeläggning som i fråga om struktur och färg medger längsta möjliga siktsträcka för fordonsförarna även under dåliga siktförhållanden.

Stockholm den 15 december 1980

Rikspolisstyrelsen

Lennart Printz

G. Tåveby

Statens vägverk:

Olycksrisken i trafiken är avsevärt större vid mörker än vid dagsljus. Olycksrisken vid mörker och våta vägbanor är än större.

För att öka vägens visuella ledning och även i viss mån öka upptäcktsiktsträckan till hinder på vägbanan erfordras vägbanor med hög retroreflexion. Sådana vägbanor upplevs av trafikanter såsom ljusa till följd av dessa vägbanors goda ljusreflexionsegenskaper. Här bör påpekas att likhetstecken ej kan sättas mellan "ljusa vägbanor" (med ljus sten) och "vägbanor med goda ljusreflexionsegenskaper" (med hög retroreflexion).

En vägbanan med goda ljusreflexionsegenskaper vid mörker och våta förutsätter en grov yttextur och inte i första hand ljus sten. Den grova ytturen medför att stenpartiklarna sticker upp genom den vattenfilm som finns på vägbanan. Stenpartiklarna kan därigenom reflektera det från fordonens strålkastare infallande ljuset. Härtill kommer att kostnaderna

för ljus slitstark beläggingssten är relativt stora jämfört med mörkare sten. Sammantaget innebär detta att en satsning på vägbeläggningar med grov yttextur kan förväntas vara gynnsammare från nytto-kostnadssynpunkt än en ökad användning av ljus beläggingssten. Därtill kommer att grov yttextur ger god friktion hos vägytan, vilket är väsentligt från trafiksäkerhetssynpunkt.

Vägytor med grov yttextur erhålls genom bl. a.

- slitlager av enkel eller dubbel ytbehandling (Y1 eller Y2)
- slitlager av öppen asfaltbetong (ADB eller AEBÖ)
- slitlager av asfaltbetong med mycket hållfast sten i grovfractionen (MAB eller HAB).

Ovan angivna beläggningstyper används till allt större del i Sverige.

Ovan förda resonemang gäller vägar utan stationär trafikbelysning. För vägar med stationär trafikbelysning är förhållandena något annorlunda. Här är det vägbanans luminans som är avgörande för såväl vägens visuella ledning som hinders synbarhet varför ljus sten i dessa fall kan ge något bättre effekter än när vägen saknar stationär belysning. På en stationärt belyst vägsträcka är emellertid ljusförhållandena relativt sett goda oavsett beläggingsstenens ljushet. En ytterligare förbättring av dessa förhållanden måste därför anses vara tveksam. Däremot skulle användning av ljus beläggingssten kunna tänkas minska kostnaderna för den stationära belysningen utan att synbarheten för vare sig vägbana eller hinder försämras.

Ovanstående synpunkter grundar sig på kunskaper som inhämtats framförallt genom forskningsuppdrag från vägverket till Väg- och trafikinstitutet. För ett mer uttömmande svar på medlemsförslaget ber vi därför att få hänvisa till VTI:s remissvar.

Borlänge den 10 december 1980

Ulf Wallin

Trafiksäkerhetsverket:

Trafikolyckor beroende på dålig synbarhet under mörker kan i princip tillskrivas två förhållanden. Svårigheter att se vägens sträckning, dålig visuell ledning, och svårigheter att upptäcka hinder. För att öka säkerheten bör därför den visuella ledningen förbättras och möjligheterna att upptäcka hinder ökas.

Den visuella ledningen vid torr vägbana är vanligen ganska god om man bortser från de fall där vägens linjeföring är dålig. Vid våt vägbana kan däremot den visuella ledningen vara mycket dålig speciellt vid beläggningar med tät yta. Anledningen till den dåliga synbarheten vid våt vägbana är spegling i vägytan.

Statens vägverk har under senare år börjat förbättra den visuella ledningen på i första hand de större vägarna genom uppsättande av kantstolpar. Erfarenheterna av dessa är hittills goda.

Upptäckbarheten av hinder på vägen är i första hand inte beroende av vägbanans ljushet utan av kontrasten mellan hindret och vägen. I en nyligen presenterad rapport från statens väg- och trafikinstitut (VTI), Helmers och Ytterbom: Rapport 202, Siktsträckor i halvljus till hinder på torra vägbanor av varierande ljushet, konstateras att en vägbanas ljushet ej kan optimeras med avseende på siktsträcka till hinder utan endast med avseende på siktsträcka till mörka hinder å ena sidan och ljusa hinder å andra sidan. Rapporten är en delredovisning av ett projekt som även omfattar studium av synbarhet till hinder vid våta vägbanor och avses följas av studium av vägens synbarhet vid torra respektive våta vägbanor.

Ljusa vägbeläggningar kan vara ett sätt att förbättra synbarheten på vägarna särskilt om beläggningen ges en ytstruktur som minimerar den speglade reflexionen vid våta vägbanor.

Borlänge den 8 december 1980

Trafiksäkerhetsverket

Lars Peterson

Statens väg- och trafikinstitut:

Olycksrisken i trafiken ökar avsevärt från dagsljus till mörker. Ökningen i mörker är speciellt markant vid våta vägbanor. Institutet delar denna förslagställarnas uppfattning avseende beskrivningen av olycksriskernas variation under olika ljus- och väglagsförhållanden.

Förslagställarna förklarar orsakerna till riskökningen i mörker dels med att föraren inte kan se vägens sträckning framför bilen tillräckligt väl och dels att föraren inte upptäcker hinder på vägbanan på tillräckligt stora avstånd. Institutet kan dela denna uppfattning även om vissa andra förhållanden bidrar till de ökade olycksrisker som föreligger under mörker (t. ex. trötthet; alkohol; unga förare osv.).

Förslagställarna anser vidare att bilförarens förmåga att upptäcka ett hinder i tillräckligt god tid bl. a. beror på den kontrast som uppstår mellan hinder och vägbanan och att vägbeläggningar med goda ljusreflexionsegenskaper kan komma att betyda mycket för förbättrad trafiksäkerhet. Institutet kan instämma också i denna uppfattning men vill dock framhålla att vägbanor med goda ljusreflexionsegenskaper i högre utsträckning torde öka förarens möjligheter att se vägen än att förlänga upptäcktssiktsträckan till hinder på vägen. (Se VTI rapport nr 202, 1980).

När man i förslaget sätter likhetstecken mellan "vägbanor med goda ljusreflexionsegenskaper" och "ljusa vägbanor" som åstadkommes ge-

nom inblandning av ljus stenmaterial i asfaltmassan måste institutet anmäla avvikande åsikt. Ett sådant resonemang innebär att man angriper ett allvarligt trafiksäkerhetsproblem utifrån fel utgångspunkter. Vägbanor med goda ljusreflexionsegenskaper skapas nämligen ej i första hand genom inblandning av ljus stenmaterial utan genom en grov yttextur. Följande synpunkter bör beaktas vid diskussion av detta problem.

Torra vägbanor är generellt och oberoende av om yttexturen är grov eller slät en hög grad av diffus reflexion. Diffus reflexion innebär att den del av en ljustråle, som infaller mot vägbanan reflekteras i alla riktningar så att vägbanan därvid antar en ljushet som är oberoende av varifrån observationen görs.

När torra vägbanor belyses av strålkastarna hos ett fordon reflekteras detta ljus i hög utsträckning diffust, varvid en viss del reflekteras tillbaka mot förarens ögon. Mängden från vägbanan återreflekterat ljus bestämmer förarens upplevelse av ljusheten hos vägbanan.

I de fall däremot då vägbanan är våt beror mängden från fordonsstrålkastarna tillbaka mot föraren återreflekterat ljus i första hand inte på om beläggningen innehåller ljus stenmaterial eller ej utan på vägbanans yttextur. Är vägbanan slät bildar vattnet en obruten yta, som ger vägbanan en hög grad av speglade reflexion.

Detta innebär att huvuddelen av det infallande ljuset från strålkastarna reflekteras bort som i en spegel. Mycket litet ljus reflekteras tillbaka mot föraren, som då upplever vägbanan som oacceptabelt mörk eller svart.

Om däremot vägbanan har en grov yttextur (bestående t. ex. av krossad sten, som sticker upp ur bindemedlet) bryter stenarna vattenhinnan. Vattnet rinner bort mellan stenarna varvid stenarnas toppar i hög utsträckning reflekterar det från fordonsstrålkastarna infallande ljuset diffust. Man försöker också med samma syfte utveckla dränerande beläggningar där vattnet i stället rinner igenom beläggningen. Konsekvensen av detta är att goda reflexionsegenskaper hos en vägbeläggning i såväl vått som torrt tillstånd förutsätter vägbanor som har grov yttextur eller som är dränerande.

Mängden diffust reflekterat ljus hos torra naturliga stenmaterial minskar till ungefär hälften vid väta. Detta innebär att våta vägbanor med grov yttextur är ungefär hälften så ljusa som i torrt tillstånd. Den stora andelen ljus som reflekteras bort vid fordonsbelysning på våta släta vägbanor innebär att den ljushet hos vägbanan som föraren upplever i vått tillstånd endast utgör 1–10% av ljusheten vid torrt tillstånd.

Det bör också uppmärksammas att det ljus som speglas bort resulterar i en avsevärd ökning av bländningsnivån vid fordonsmöten. Bländningen minskar ytterligare förarens förutsättningar att se vägen och upptäcka hinder på vägen.

Från trafiksäkerhetssynpunkt bör därför i första hand vägbanor användas som har stor grad av diffus reflexion i väta. Värdet av att dessutom använda ljusa stenmaterial på fordonsbelyst väg kan ifrågasättas från kost-

nad-nytta-synpunkt. Däremot torde användningen av ljusa stenmaterial på vägbelyst väg direkt kunna minska både anläggnings- och driftkostnaderna för vägbelysningen. Vid vägbelysning är det vägbanans luminans som avgör såväl vägens som hinders synbarhet och speciellt vid torr vägbana kan en viss luminans nås med svagare belysning om vägbanan är ljus. Även vid vägbelyst väg bör dock vid väta den speglade reflexionen hos vägbanan vara liten.

Sammanfattningsvis kan sägas att på obelysta vägar är användningen av ljusa stenmaterial inte en förutsättning för vägbanor med goda ljusreflexionsegenskaper. Däremot kan ljusreflexionsegenskaperna hos en vägbana med redan goda ljusreflexionsegenskaper ytterligare förbättras genom användning av ljusa stenmaterial. En ytterligare förutsättning är dock att ljusa stenmaterial har samma slitstyrka som de stenmaterial som nu används. Inom vägbelyst område kan användning av ljusa stenmaterial i vägbeläggningar ha en något större betydelse.

Linköping den 20 november 1980

Bo Kihlgren

Tjfvorskningschef

Sveriges geologiska undersökning (SGU):

— — — Huvuddelen av bedömningarna i ärendet faller utanför SGU:s kompetensområde. Hit hör frågor rörande ekonomi och trafiksäkerhet. SGU vill emellertid ta tillfället i akt att påpeka att verket genom sin geologiska verksamhet, som täcker hela landet, har ett omfattande material över förekomster av ljusa bergarter (t.ex. kvartsit) som med fördel skulle kunna användas. Bedömningar av materialens tekniska egenskaper bör bäst kunna ske vid Statens väg- och trafikinstitut.

Uppsala den 9 december 1980

Sveriges geologiska undersökning

Gunnar Ekevärn

Bo Lundberg

Svenska kommunförbundet:

Väghållaransvaret är i Sverige delat mellan stat, kommuner och enskilda. Det kommunala vägnätet uppgår till ca 31 500 km varav ca 5 600 km utgörs av sk statskommunala gator och vägar. Härutöver har kommunerna

många gånger ett omfattande engagemang i den enskilda väghållningen. Merparten av det statskommunala vägnätet är belagt. Även större delen av det kommunala vägnätet är belagt. Styrelsen saknar för närvarande uppgift om hur stor andel av den kommunala och statskommunala vägnätet som är belagt med ljus beläggning.

Trafiksäkerhetsutvecklingen i landet har i stort sett varit gynnsam under 1970-talet. Trots detta utgör vägtrafikolyckorna fortfarande ett mycket stort samhällsproblem.

En stor trafiksäkerhetsutredning (TSU) har nyligen utförts i Sverige. TSU redovisar förslag till åtgärder bl. a. beträffande väg- och trafikmiljön såväl utom som inom tätbebyggt område. När det gäller beläggningar har utredningen behandlat öppen asfaltbetong såsom varande trafiksäkrare än övriga beläggningar, beläggning av lågtrafikerade grusvägar med enkel ytbehandling (YIG) samt s. k. högfriktionsbeläggning i korsningar. Frågan om ökad användning av ljus beläggning har TSU däremot inte behandlat.

Styrelsen anser det vara angeläget att arbeta för en ökad trafiksäkerhet och en minskning av antalet olyckor. Ett medel i denna strävan kan vara att öka användningen av ljus beläggning. Användningen av ljus beläggning är inte någon helt ny företeelse i den kommunala väghållningen. Olika tekniker har kommit till användning under flera år. En viss kunskap torde därför finnas om bl. a. lämpliga arbetsmetoder, material, beläggningarnas hållbarhet och livslängd, trafiksäkerhetseffekt osv. Fortsatt teknisk utveckling måste emellertid ske på bl. a. dessa punkter. Den avgörande orsaken till att ljusa beläggningar inte fått större användning torde dock vara de högre kostnaderna.

Enligt styrelsens mening förutsätter en intensifierad användning av ljus vägbeläggning alltså dels fortsatt teknisk utveckling dels att alternativet kan visas vara ekonomiskt rationellt.

Stockholm den 12 december 1980

Svenska kommunförbundet

Inge Hörlén

Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande:

Enligt NTF:s uppfattning blir det på grund av kostnaderna allt dyrare att åstadkomma ljusa vägbanor. Cement, som tidigare använts i viss omfattning, synes helt utgå som slitmaterial på vägbanor. Asfalt, som bättre klarar de klimatiska förhållandena, synes i framtiden helt dominerande.

Försök har utförts dels i Jämtlands län och dels på E 4, i Kalix-trakten, med asfaltbeläggning enligt den s. k. Värmdömetoden, dvs. ballastmaterial av sten, där slitytan belagts med ljusgrå kvartsit. Denna beläggning gav

från färgsynpunkt en ljus vägbana med omvittnat goda egenskaper samt gav också mindre risk för vattenplaning genom sin naturliga dräneringseffekt. Kostnaden blev emellertid högre än vanlig asfaltsbeläggning, vilket uppenbarligen håller tillbaka användningen.

NTF vill framhålla att med mörk vägbana kan man trots allt genom användning av kantreflexer åstadkomma en bra vägledning för trafikanterna. Det är viktigt att öka säkerheten för trafikanterna under mörker och NTF anser därför att Nordiska rådet bör arbeta för en reform vad gäller reflexer på cyklar och att gående i större utsträckning bör använda fotgångarreflexer.

I sammanhanget bör observeras att reflekterande skyltar sparar energi och ger en ökad säkerhet genom sin goda vägledning.

Stockholm den 15 december 1980

Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande

C-G Hammarlund

Kungl automobil klubben, KAK:

KAK noterar med tillfredsställelse att frågan tagits upp i Nordiska rådet. Det är otvetydigt att olycksriskerna ökar kraftigt vid körning i mörker jämfört med dagsljus. Detta gäller i särskilt hög grad om vägen har mörk beläggning. Är körbanan dessutom våt försämras säkerheten ytterligare.

KAK ansluter sig därför till rådets uppfattning, att man skall eftersträva ökad användning av ljusa vägbeläggningar. Självfallet bör detta främst gälla vägar med stor trafik.

Det framgår av uttalandet att användning av ljust stenmaterial ökar beläggningskostnaderna med 15 000–20 000 kr per km. Används syntetiska material blir kostnadsökningarna större.

Av kostnadsskäl och då det inom vissa områden synes svårt att få fram ljust stenmaterial anser KAK att även alternativa lösningar bör övervägas. En möjlighet synes vara att på breda vägar, t. ex. 13 m vägar med 7 m körbana och två stycken 3 m vägrenar, inskränka användningen av ljust material till körbanan, medan vägrenarna är mörka.

KAK vill understryka nödvändigheten av att markeringar i vägbanan (särskilt mittlinje och kantmarkeringar) kontrolleras och målas oftare. Kostnaderna för att måla dessa linjer med vanlig färg och 10 cm linjebredd håller sig vid ca 400:–/km. Om i stället termoplastlackering användes

beräknas kostnaden vara ca tre gånger så hög men beständigheten dubbelt så hög som vid målning med vanlig färg.

Stockholm den 27 november 1980

Kungl automobil klubben

J.-O. Lysell

Generalsekreterare

Motormännens riksförbund (M):

M hälsar med tillfredsställelse att frågan om användning av ljus vägbeläggning tagits upp. Från trafiksäkerhetssynpunkt anser förbundet att ljus vägbeläggning minskar olycksriskerna vid mörkerkörning – särskilt vid våt vägbana.

Av medlemsförslaget framgår att användning av ljusstenmaterial skulle öka anläggningskostnaden med 15–20 000 kr per km. Förbundet menar dock att detta inte bör lägga hinder i vägen främst på vägar med hög trafik.

Stockholm den 15 december 1980

Motormännens riksförbund

Sven Gustafsson

Börje Henningsson

Motorförarnas helnykterhetsförbund (MHF):

Vägnätets kvalitet är av avgörande betydelse för trafiksäkerheten. På få områden som berör trafiksäkerheten visar sig vinsterna så snabbt som vid förbättringar av vägstandarden. Det är därför viktigt att vägbyggandet och vägunderhållet har en hög prioritet i trafiksäkerhetsarbetet.

I medlemsförslaget berörs en del fråga i sammanhanget, nämligen ökad användning av ljus vägbeläggning. Statistiken visar entydigt att olycksriskerna ökar vid körning i mörker jämfört vid dagsljus. En större användning av ljus vägbeläggning skulle motverka mörkrets negativa effekter. Detta talar för en ökad användning av ljus vägbeläggning.

Emellertid måste man också beakta kostnadsaspekterna i sammanhanget. Med de metoder som idag står till buds för att åstadkomma en ljus vägbeläggning får man en väsentligt högre kostnad i jämförelse med vanlig asfaltbeläggning. Denna större kostnad synes vara en återhållande faktor för att i större utsträckning gå över till ljusare vägmaterial.

Den i medlemsförslaget väckta frågan är emellertid viktig från trafiksäkerhetssynpunkt. Det är därför motiverat att öka forskningsinsatserna i syfte att möjliggöra en ökad användning av ljust vägmateriel.

Under återopande av vad ovan anförts kan MHF således ansluta sig till medlemsförslagens hemställan.

Stockholm den 4 december 1980

Motorförarnas helnykterhetsförbund

Valeri Surell

Verkst. direktör

Cykelfrämjandet:

Utöver de i medlemsförslaget om intensifierad användning av ljus vägbeläggning nämnda synpunkterna finns andra – som beträffande *friktionen*. En nog så viktig faktor för cyklisterna.

Utän ytterligare grund i teknisk-ekonomisk forskning kan vi inte förorda eller avråda från intensifierat bruk av ljusa vägbeläggningar, särskilt som kostnaderna kan tänkas variera mer än som antytts (ca 10%), beroende på förekomsten av ljust stenmateriel i det område där vägen skall anläggas.

Vi instämmer givetvis i kraven på att större vikt lägges vid trafiksäkerhetsaspekten, men förordar påskyndad forskning under starkare beaktande av olika regioners skillnader i fråga om sten- och sandmateriel för vägbyggnad.

Stockholm den 2 december 1980

Enligt uppdrag

Gun Hägglund

Generalsekreterare

BILAGA 3

I efterhand inkommet yttrande

Danmark

Forenede danske Motorejere:

For belyste veje er det uden tvivl af positiv betydning for bilsikkerheden, at vejbelægningen er lys. På belyste trafikveje giver lyse vejbelæg-

ninger tillige en energibesparelse og dermed en økonomisk besparelse – os bekendt – selv når de øgede omkostninger til lyse belægninger tages i betragtning.

Det er derimod tvivlsomt om lysere belægninger er at foretrække på ubelyste veje. Bl. a. fordi f. eks. kantafmærkninger vil være lettere at se på mørke end på lyse vejstrækninger.

København, den 29. januar 1981

Preben Kærsgaard
Informationschef

Medlemsförslag

om intensifierad användning av ljus vägbeläggning för att öka trafik-säkerheten

(Väckt av Christian Christenen, Sakari Knuuttila, Essen Lindahl, Thor Lund och Marjatta Väänänen)

BILAGA 3

I efterhand inkommet yttrande

Danmark

Amtsrådsforeningen i Danmark:

Amtsrådsforeningen skal påpege, at beslutning om anvendelse af lys vejbelægning vil få konsekvenser for vejbelægningens slidstyrke, belysningsforhold og vejafstribning. En stillingtagen til forslaget som helhed må forudsætte, at der foretages en konsekvensvurdering af de oven for nævnte forhold.

Amtsrådsforeningen er ikke i besiddelse af yderligere oplysninger om forslaget, som kan gøre en samlet stillingtagen mulig.

København, den 3. marts 1981

Per Kaalund

Ove Nissen

Medlemsförslag om nordisk energiforskning

(Väckt av Gunnar Berge, Gro Harlem Brundtland, Arne Gadd, Paul Jansson, Egon Jensen, Erkki Liikanen, Svante Lundkvist och Olof Palme)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska rådet, kulturutskottet:

Kulturutskottet har vid sin behandling av medlemsförslaget särskilt uppehållit sig vid möjligheterna att genom insatser på nordiskt plan främja forskarutbildningen på energiområdet. Utskottet anser det vara motiverat att samordna resurserna för utbildning av forskare inom detta område.

Lämpligheten att i denna utbildning utnyttja de nordiska forskarkurserna, som finansieras över den nordiska kulturbudgeten, förtjänar att övervägas. Enligt instruktionen bör kurserna i fråga om innehållet fylla vissa kriterier, nämligen behandla nya eller svårtillgängliga problem av teoretisk eller metodisk karaktär, ny avancerad teknik samt förmedla starkt specialiserat kunskapsstoff, kriterier som i hög grad kan förväntas gälla inom forskarutbildningen på energiområdet.

Kulturutskottet tillstyrker en samordning av de nordiska resurserna för forskarutbildning på energiområdet.

Köpenhamn den 1 december 1980

För Nordiska rådets kulturutskott

Árni Gunnarsson
Förman

Kristian Slotte
Sekreterare

Nordisk industrifond:

Förslagsställarna framhåller betydelsen av att en bättre samordning kommer till stånd mellan de nordiska länderna för att därigenom få ett effektivare utnyttjande av de ökande resurser som i samtliga länder satsas inom energiforskningsområdet. Man hänvisar därvid till det material rörande energiforskning i Norden som presenteras i mellanrapporten "Ökat nordiskt forskningssamarbete", publicerad i december 1979 av den arbetsgrupp som tillsattes under Nordiska ministerrådet för att utarbeta förslag till ökat nordiskt forskningssamarbete enligt de direktiv som de nordiska statsministrarna gav i november 1978. Ministerrådets slutrapport skall föreligga till Nordiska rådets session 1981.

Som framgår av medlemsförslaget bedriver Nordisk industrifond även verksamhet inom energiområdet. Nordiska ministerrådet (industriministerrådet) gav från och med 1976 fonden som uppgift att försöka öka det nordiska samarbetet inom de sektorer av energiområdet där samverkan ej tillvaratas av andra organ. Fonden har, inom ramen för tillgängliga resurser, på olika sätt försökt stimulera till nordisk samverkan inom energiforskningsområdet. Totalt har fonden satsat 12 MSEK på 40 olika energiprojekt, vilkas totala projektkostnad har uppskattats till ca 28 MSEK.

Fondens erfarenheter hittills visar att betydande svårigheter föreligger att få till stånd samarbetsprojekt och omfattningen av samarbetet har ej blivit så stort som fonden från början förväntade sig. Detta bedöms bero på bland annat följande.

1976 var möjligheterna att prioritera områden lämpade för nordiskt samarbete begränsade på grund av att planeringsarbetet inom energiforskningsområdet hade mycket olika omfattning och inriktning i de nordiska länderna. Utarbetade planer fanns endast i Sverige. Situationen är idag i detta avseende bättre. Det finns energiforskningsplaner i alla de nordiska länderna, men dessa har utarbetats helt nationellt.

Den nationella satsningen på energiprojekt är i samtliga nordiska länder av den storleksordning att verkligt intressanta och högt prioriterade projekt enligt fondens bedömning inte har någon svårighet att få nationell finansiering. Detta har medfört att samordning mellan i olika länder pågående projektaktiviteter med samma målsättning ej skett i önskvärd omfattning. Nordisk industrifonds resurser för energiforskning är i förhållande till de nationella satsningarna blygsamma. Det extra arbete som en samordning skulle innebära och den begränsade tilläggsfinansiering som skulle kunna erhållas från fonden har ej stimulerat de projektansvariga till aktivt samarbete. Inte heller informell samordning mellan olika nationella projektaktiviteter bedöms ha skett i större omfattning.

För att bättre kunna överblicka och utvärdera samarbetsmöjligheter på energiområdet har fonden med underlag från de nationella organen upprät-

tat en datoriserad lista över pågående energiprojekt i Norden. Denna databank skall vara allmänt tillgänglig för nordiska intressenter och det är fondens förhoppning att den skall bli ett verksamt medel i samordningen mellan olika nationella satsningar.

Inom nuvarande organisatoriska och finansiella ramar har Nordisk industrifond bedömt det angeläget att inom energiforskningsområdet i första hand försöka informera om och koordinera pågående nationell verksamhet. I detta sammanhang är fondens kontakter med ansvariga organ av stor betydelse. Fondens finansierande roll inom energisektorn måste däremot bli av relativt marginell betydelse.

Enligt fondens bedömning borde omfattningen av det nordiska samarbetet inom energiforskningsområdet kunna öka väsentligt. För att uppnå en sådan ökning krävs dock att nya organisatoriska former för samordning mellan nationellt ansvariga organ skapas. Om Nordisk industrifond skall kunna medverka aktivt i en sådan samordning måste fonden dels ges mandat att fullgöra ett sådant uppdrag, dels tillföras adekvata ekonomiska resurser.

Stockholm den 5 december 1980

För Nordisk industrifond

Rut Bäcklund-Larsson

Nordel – Organ for nordisk Elsamarbejde, Varmekraftudvalget:

– – – kan vi oplyse, at der gennem Nordels planlægningsudvalg sker en opfølgning og koordinering af det forsknings- og udviklingsarbejde på kraftforsyningsområdet, som finder sted i de nordiske lande. Der er derfor efter vor opfattelse ikke behov for yderligere initiativer til forbedring af samordningen af forskningen i denne gren af energisektoren.

Fredericia, den 20. november 1980

Nordel

G. Styrbro

Nordens fackliga samorganisation – NFS

Medlemsförslaget utmynnar i ett önskemål om att Nordiska ministerrådet skulle utreda möjligheterna för en bättre samordning av energiforskningen i Norden.

Då NFS redan tidigare, bl. a. i sitt energipolitiska handlingsprogram från 1978 och senast i yttrandet över medlemsförslaget om nordiskt forskningspolitiskt samarbete, föreslagit en fastare nordisk samordning på detta

område, ställer sig NFS givetvis positivt till intentionen i medlemsförslaget.

NFS anser dock, att man rent praktiskt bör avvakta resultaten av den inventering av de nordiska ländernas energiforskningsprogram som Nordisk industrifond inledde 1979 för att skapa underlag för en utvidgad samordning, innan en ny utredning startas.

Även det samnordiska forskningsprojektet rörande energisystemanalys torde då det färdigställts och utvärderats ge ytterligare underlag för forskningssamordning på energiområdet.

NFS önskar även framhålla det faktum, att ministerrådet (energiministerrådet) vid sitt sammanträde i Helsingfors i slutet av oktober startat ett samarbetsprogram och fördelat ansvaret till de konkreta delområdena sålunda, att Finland ansvarar för delområdet energibesparande åtgärder, Sverige för kolsamarbetet, Norge för olja och naturgas samt energisystemanalys och slutligen Danmark för delområdet introduktion av nya och förnyelsebara energikällor. Samtidigt konstaterade energiministerrådet, att ett intensifierat nordiskt samarbete även inom energiforskningen är en förutsättning för att det nordiska samarbetsprogrammet skall kunna genomföras. I motiveringen till medlemsförslaget föreslås att samnordisk forskning i första hand skall inriktas på sådana nya energiområden där forskning inte finns i något av de nordiska länderna respektive samordna den forskning som utförs och undvika dubbelarbete. Som ett lämpligt forskningsprojekt nämns arbetsmiljön för de anställda inom energiindustrin.

NFS omfattar förslagsställarnas synpunkter och föreslår, att som ett praktiskt steg för att tillmötesgå medlemsförslagens intention vidtas snabba åtgärder till stöd för forskarkontakter och -utbyte samt forskarutbildningen på energiområdet. Den nordiska energiforskningskonferensen i Stockholm 1980 är ett exempel på nyttig verksamhet av det slaget.

Beträffande forskning kring arbetsmiljön inom energiindustrin anser NFS att samarbetet bör kunna igångsättas utan vidare utredande inom ramen för existerande samarbetsorgan på arbetsmiljösidan.

NFS önskar även fästa uppmärksamhet vid det av NFS tidigare framförda förslaget om att ge Nordisk industrifonds forskningsstöd större resurser och en mer aktiv initiativtagande och styrande roll än vad som är fallet idag, då Industrifonden i huvudsak fungerar som en passiv finansör av projekt som andra initierat.

För att forskningssamarbetet på energiområdet skall ge resultat är det enligt NFS uppfattning nödvändigt, att avsätta tillräckliga resurser för samarbetet.

Till slut önskar NFS peka på de möjligheter det vidare internationella samarbetet på energiforskningens område, bl. a. inom IEA, OECD, EG m. m., kan erbjuda och förutsätter, att detta beaktas då det nordiska

samarbetet utvecklas, så att onödigt dubbelarbete kan undvikas även på denna nivå.

Stockholm den 15 december 1980

Nordens fackliga samorganisation

Lennart Forsebäck

Generalsekreterare

Danmark

Energiministeriet:

De nordiske energiministre har i det nordiske ministerråds regie i efteråret 1980 indledt et samarbejde baseret på statsministrenes beslutning i foråret 1980. I denne forbindelse har energiministrene aftalt et samarbejdsprogram, hvor de nordiske lande har ansvaret for hvert af de følgende delområder:

Energibesparende foranstaltninger, Finland.

Kulsamarbejde, Sverige.

Olie og naturgas samt energisystemanalyse, Norge.

Introduktion af nye og vedvarende energikilder, Danmark.

Energiministrene har endvidere erklæret, at en nødvendig forudsætning for energiprogrammets gennemførelse vil være et intensiveret nordisk samarbejde også inden for energiforskningen.

Som led i forberedelserne af dette nordiske samarbejde har embedsmandskomiteen for energi- og industripolitik i løbet af 1980 iværksat en række aktiviteter bl. a. med henblik på en bedre samordning af den anvendelsesorienterede energiforskning. Under henvisning til ovenstående ansvarsfordeling skal det nævnes, at der fra dansk side er taget initiativ til en udveksling af information om de nordiske landes forskning, udvikling og støtte til produktion og anvendelse af anlæg inden for området nye og vedvarende energikilder. Informationsudvekslingen vil kunne danne baggrund for en koordinering af igangværende aktiviteter og overvejelser om fællesnordiske projekter inden for området.

For så vidt angår vigtige hovedområder inden for den anvendelsesorienterede energiforskning, kan energiministeriet således konstatere, at den foreslåede forbedrede samordning af aktiviteterne i Norden allerede er under etablering.

København, den 11. december 1980

P.m.v.

E.b.

Flemming Øster

Industriministeriet:

Forslagsstillerne peger på, at de seneste års ekspansion i midler til national energiforskning ikke har været ledsaget af en tilsvarende indsats vedrørende forsker- og teknikeruddannelserne, og at der i det hele taget har været et efterslæb vedrørende planlæggende og styrende funktioner. Dette har specielt gjort sig gældende i det nordiske samarbejde om energiforskning og -udvikling, og en af årsagerne hertil kan være usikkerhed med hensyn til placering af ansvaret for finansieringen af samarbejdet.

Det er Industriministeriet bekendt, at der i 1980 er taget skridt til en styrkelse af samarbejdet mellem de nationale energiforskningsprogrammer.

Medens de nationale energiforskningsprogrammer har været genstand for en kraftig vækst i de seneste år, er noget tilsvarende ikke sket for Nordisk Industrifond, der specielt har ansvar for at fremme fællesnordiske projekter på bl. a. energiområdet, og Fondens muligheder for at fremme sådanne projekter må derfor anses som svindende.

Det er Industriministeriets opfattelse, at nordisk samarbejde om teknisk forskning og udvikling, herunder energiforskning, kan indebære økonomiske og andre fordele, og at den igangværende svækkelse af finansieringsmulighederne gennem fællesnordiske organer i relation til de nationale programmer derfor er udtryk for en uheldig og utilsigtet tendens.

København, den 23. december 1980

P.m.v.

E.b.

Åge Andersen

Kontorchef

Akademiet for de tekniske Videnskaber (ATV)

Akademiets særlige struktur indebærer, at akademiet som sådant vanskeligt kan imødekomme Deres anmodning. Imidlertid vil man sætte stor pris på fra akademiets side at følge behandlingen af sagen i Nordisk Råd.

Akademiets præsidium har imidlertid mærket sig, at Danmark i *medlemsforslag A 583/k* som det eneste af de nordiske lande ikke er repræsenteret ved sit akademi for teknisk videnskab. Dette beror uden tvivl på en forglemmelse, og der er fra akademiets ledelses side udtrykt et stort ønske om at blive tildelt ret til at udpege en faglig repræsentant til deltagelse i det forskningspolitiske samarbejde på nordisk basis.

Lyngby, den 16. december 1980

Vibeke Q. Zeuthen

Akademisekretær

Dansk Arbejdsgiverforening har i skrivelse den 4 november 1980 förklarat sig avstå från yttrande i anledning av medlemsförslaget.

Finland

Handels- och industriministeriet

Handels- och industriministeriet finner det angeläget att det nordiska samarbetet inom energiforskning ökas i enlighet med medlemsförslaget. Såsom av förslaget framgår, har saken redan en längre tid utretts i samnordiska forum. Ministeriet ansluter sig i princip till de synpunkter som framlagts i förslaget.

Det nordiska energisamarbetet har i år börjat med ett energiministermöte, där man också godkänt ett programutkast för energisamarbete. Utvecklandet av det nordiska energisamarbetet har aktualiserats i sin helhet på en bredare bas än bara energiforskningen. De nordiska energiämbetsmännen har sammanträffat för att implementera ministrarnas programförslag.

Enligt handels- och industriministeriets uppfattning kunde det nordiska samarbetet inom energiområdet bäst främjas genom att bilda ämbetsmannamötena till ett bestående organ. Ovannämnda av ministrarna godkända programförslag skulle utgöra en lämplig stomme för organets verksamhet. Handels- och industriministeriet anser det angeläget, att samarbetet inom energiforskning på nordisk nivå utvecklas som en del av det övriga energisamarbetet.

Också i fråga om energiforskningens innehåll är ett ökat samarbete motiverat. Även om förhållandena och prioriteringarna inom energiområdet skiljer sig i de nordiska länderna, finns det dock många punkter på vilka gemensamt eller kompletterande utvecklingsarbete vore möjligt. Då varje nordiskt land utgör en relativt liten ekonomisk enhet, kunde våra länder tillsammans genom ömsesidigt samarbete och arbetsfördelning starta projekt som de inte ensamma kunde befatta sig med. Speciellt viktigt är samarbetet för Finland, emedan vår andel av de nordiska energiforskningsmedlen tillsvidare understiger 10 %. I motsats till de övriga nordiska länderna hör Finland inte heller till det internationella energiorganet IEA.

Det finska handels- och industriministeriet har varit helt medvetet om det växande behovet av ett nordiskt samarbete rörande energiforskning, ehuru landets ringa ämbetsmannaresurser för sin del begränsat utvecklandet av samarbetet. Trots att ministeriet fortfarande strävar till att eliminera dylika flaskhalsar, tar det av ovannämnda skäl en viss tid i anspråk innan samarbetet kan aktiveras.

I energiministrarnas ovannämnda förslag till ett samarbetsprogram läggs Finland ansvaret för beredningen av energibesparing. Finland kommer att för denna del framlägga förslag om samarbetsformerna tex för främjande av forskningen rörande energibesparing. Som en annan special-

fråga angående forskning må nämnas förslaget om en arbetsfördelning mellan de nordiska energiforskningsinstituten tex på sådant sätt, att det nordiska forskningslaboratoriet för torv skulle utses bland de finska laboratorierna.

Helsingfors den 3 december 1980

Ulf Sundqvist

Handels- och
industriminister

Erkki Vaara

Avdelningschef,
överdirektör

Finlands akademi¹:

Finlands akademi finner att de traditionella nordiska samarbetsorganen som koordinerar energisamarbetet bl. a. Nordel och Nordforsk, bör understöda att det är skäl att effektivera deras verksamhet. Finlands akademi uppfattar bl. a. Nordiska industrifonden som en lämplig finansieringskanal för nordiskt energisamarbete.

Med anledning av det ovasagda finner Finlands akademi att det inte är ändamålsenligt att inrätta nya gemensamma energiforskningsinstitut, i synnerhet då utnyttjandet av de nationella energiresurserna på grund av naturförhållanden sker inom olika områden.

Enligt Finlands akademis uppfattning sker energiforskarnas grundutbildning naturligtast i varje land i samband med annan ingenjörsutbildning. Finlands akademi understöder däremot vidareutbildning för forskare inom energiområdet på nordisk nivå.

Finlands akademi anser det vara viktigt för den nordiska energiforskningen att utreda forskningsresurserna så att existerande resurser kan utnyttjas så väl som möjligt. Likaså anses det vara viktigt att öka utbytet av forskningsresultat i synnerhet inom sådana forskningsområden som är gemensamma för alla nordiska länder. Som sådana gemensamma områden kan anses forskning om energibesparing, biverkningar av energibruket, energiproblem i anslutning till transporter samt utredningar i anslutning till utnyttjandet av naturgas.

Utom det i förslaget nämnda projektet om utforskningen av arbetsmiljön för de anställda inom energiindustrin finner Finlands akademi det nödvändigt att åstadkomma andra motsvarande samarbetsprojekt. Ett sådant

¹ Yttrandet översatt från finska.

forskningsområde kunde till exempel vara utforskningen av biverkningar av vattenkraftverks vattenreservoar.

Helsingfors den 16 december 1980

K. O. Donner

Ordförande för
 Vetenskapliga centralkommissionen

Elisabeth Helander

Forskningsdirektor

Statens tekniska forskningscentral (VTT):

VTT anser att det är både viktigt och aktuellt att främja och styrka det nordiska samarbetet inom energiforskningen. Såsom medlemsförslaget konstaterar har det nordiska samarbetet inom kärnenergiforskningen redan relativt långa traditioner. Den övriga energiforskningen har väsentligt utvidgats under de senaste åren i samtliga nordiska länder och samarbete har småningom uppstått inom detta område. Detta samarbete har dock utövats i tämligen liten skala och det har inte stått i något som helst måttligt förhållande till de olika nordiska ländernas nationella forskningsinsatser i energiforskning. Samma missförhållande gäller även jämfört med några nordiska länders insatser i internationellt samarbete inom energiforskning.

Enligt VTT:s åsikt och erfarenheter är de effektivaste formerna för forskningssamarbete och även de lättaste att organisera inom detta område

- nordiska samprojekt
- bättre nordiskt utnyttjande av de befintliga nationella forskningslaboratorierna och motsvarande.

Dessa samarbetsformer borde huvudsakligen finansieras med samnordiska medel. Forskningsarbetet skulle utföras av de befintliga organisationerna som utövar energiforskning i de olika nordiska länderna. VTT anser att den nuvarande praktiken sålunda är i princip den rätta. Man borde speciellt öka de samnordiska medel som finns disponibla för detta forskningsområde och förstärka forskningsadministrationen och den expertis som behövs därtill inom energiforskningens olika sektorer.

Beträffande aktuella och lämpliga forskningsobjekt är det som medlemsförslaget nämnt ett tänkbart ämne. VTT känner flera andra genomförbara objekt som vid behov kan separat framläggas.

Helsingfors den 8 december 1980

Pekka Jauho

Generaldirektör

Veikko Palva

Forskningsdirektör

Ålands landskapsstyrelse:

— — — meddela, att landskapsstyrelsen för sin del understöder medlemsförslaget om att utreda möjligheterna för en bättre samordning av energiforskning i Norden eftersom energifrågorna är synnerligen centrala för samhällsutvecklingen.

Mariehamn den 7 november 1980

Folke Woivalin

Lantråd

Tor Mattsson

Avdelningschef

Finlands kraftverksförening r. f.:

Vi anser, att det i Norden redan finns tillräckligt med koordineringsorgan på detta område, men den inbördes arbetsfördelningen dem emellan bör förtydligas.

Ett nordiskt samarbete skulle öppna nya möjligheter för finansiering av energiforskningen. Med en samnordisk finansiering kan man utföra forskningsarbeten, vilka täcker större områden av fältet i fråga. Därtill är resultaten av utredningar, som finansierats med offentliga medel, tillgängliga för alla.

Vid valet av forskningsobjekt bör man fästa uppmärksamhet också vid aktuella frågor såsom den ökande användningen av kol och inhemska bränslen samt byggnadernas värmeekonomi.

Med hänvisning till det ovan framförda anser Finlands kraftverksförening rf det önskvärt, att förslaget tas upp i Nordiska ministerrådet, så att konkreta åtgärder kan vidtagas i ärendet.

Helsingfors den 19 december 1980

Finlands kraftverksförening r. f.

Osmo Korvenkontio

Ordförande

Matti O. Koskinen

Sekreterare

Affärsarbetsgivarnas centralförbund AAC r.f. har i skrivelse den 31 oktober 1980 förklarat sig icke ha något att anföra om ett medlemsförslag som gäller energiforskning.

Oljebranschens centralförbund¹

Tyngdpunkten i forskningsarbetet inom energisektorn ligger hos de nordiska länderna som en följd av det olika energiläget och de tillbudsstående naturresurserna, i praktiken både nu och i framtiden inom olika sektorer. Då forskning inom energiområdet ytterligare såväl i de olika nordiska länderna som över huvud i alla länder med fri marknadsekonomi till väsentliga delar också utförs med kommersiella motiv inom enskilda företag, torde en koordinering av forskningsverksamheten på det sätt som avses i medlemsförslaget inte i praktiken ha nämnvärda förutsättningar. Härmed bestrids ingalunda nyttan av utbyte av rön och fakta eller en rimlig eliminering av dubbelarbete i forskningen. Viktigare än verksamhet som avser att koordinera forskningsarbetet anser vi befrämjande av jämförande datautbyte på allmän nivå samt befrämjande av marknadsföring och ibruktagande av på basen av forskningsverksamhet utvecklade användbara apparater, produkter och metoder. Ändamålsenlig kontakt och utbyte av fakta sker för närvarande redan inom ramen av bl. a. Nordforsk.

En effektivisering av utbildningen inom energibranschen samt speciellt forskarutbildningen torde vara av nöden inom samtliga nordiska länder. Ett samnordiskt befrämjande av detta uppgiftsfält torde likväl bereda oöverstigliga praktiska svårigheter. Angående vissa nivå- m. fl. målsättningar för utbildningen torde man eventuellt kunna avge rekommendationer, däremot synes en strikt arbetsfördelning inom utbildningssektorn eller inrättande av gemensamma utbildningsanstalter icke ändamålsenligt.

En inriktning av forskningsarbetet på nya energiområden är inte i och för sig eftersträvansvärd, såvida reella och konkreta möjligheter till utnyttjande av forskningsresultaten inte är för handen. Dessa frågor bör likväl avgöras in casu – som ett exempel på eventuellt realiserbara aktuella projekt hänvisar vi till det yttrande förbundet den 1.10.1980 avgivit angående ett medlemsförslag om nordiskt samarbete för tillverkning av alternativa drivmedel (ärende A 588/e). Forskningsarbetets omfång och igångsättande av nya forskningsområden begränsas ytterligare av ekonomiska faktorer. För Finlands del konstateras, att tillbudsstående forskningsresurser i detta skede främst borde inriktas på förbättrande av verkningsgraden hos uppvärmningsanordningar med olika bränslen, för övrig verksamhet som avser energiinbesparing samt utvecklingsarbete som avser anskaffning och förädling av inhemska bränslen.

Erinas, att det inom energisektorn sedan gammalt mellan företag och forskningsanstalter inom de olika nordiska länderna förekommer samarbete på projektbas. Dylik samnordisk forskning bör enligt förbundets uppfattning alljämt utvecklas och för finansiering av sådant forskningsarbete bör man kunna utnyttja samnordiska finansieringskällor. En centraliserad

¹ Yttrandet översatt från finska.

styrning av verksamheten är här likväl inte vare sig påkallad eller ägnad att befrämja ett resultatrikt forskningsarbeite.

I medlemsförslaget framhålles arbetsmiljön för de anställda inom energiindustrin som ett lämpligt objekt for samnordisk energiforskning. Enligt centralförbundets uppfattning kan ifrågavarande problemkomplex likväl blott indirekt hänföras till energiområdet och hör snarare hemma inom kretsen av det forskningsarbeite som avser arbeidsskydd. Med beaktande av energiområdets omfång och mångfacetterade art torde ifrågavarande i och för sig positiva forskningsprojekt emellertid som forskningsobjekt vara närmast oändligt.

Med hänvisning till vad ovan anføres och då en från den offentliga sektorn verkställd samordning eller motsvarande koordinering av forskningsarbeite inte vare sig kvalitativt eller kvantitativt torde kunna medföra bättre forskningsarbeite än vad våra nationella forskningsanstalter och de i de olika nordiska länderna verksamma företagen redan under nuvarande förhållanden kan uppnå anser sig centralförbundet inte kunna tillstyrka den i medlemsförslaget avsedda speciella utredningen av möjligheterna till en bättre samordning av energiforskningen.

Helsingfors den 19 december 1980

Oljebranschens centralförbund

Henrik Lundsten

Norge

Hovedkomiteen for norsk forskning:

Som Hovedkomiteen tidligere har gitt uttrykk for stiller den seg positiv til at samarbeidet mellom de nordiske land bør tilskyndes, ogsnå når det gjelder forskning. Komiteen ser det som en vesentlig forutsetning for dette at det ikke legges hindringer i veien for aktivt samarbeid mellom forskningsmiljøer i de forskjellige land, over landegrensene.

Hovedkomiteen har ikke inntrykk av at det er slike hindringer av vesentlig art når forskningsmiljøene ønsker samarbeid og det kan skje innenfor de økonomiske rammer som er der.

Spørsmålet blir da om nordisk samarbeid skal tilskyndes gjennom særskilte finansieringsordninger, øremerket for slike formål.

Hovedkomiteen er i tvil om det er grunnlag for rimelige forventninger til slike tiltak på dette område.

Som påvist i vedlegget til Delegasjonens brev (Appendix III) er omfanget av energiforskningen betydelig i alle de nordiske land, og en må anta at det foregår en ikke ubetydelig overlappning og parallell forskning.

Dette gjør seg imidlertid gjeldende på mange (antagelig de fleste) fagområder også innenfor det enkelte land. Dels er dette sett på som en ønskelig stimulans og et nyttig korrektiv, dels er forskningen i de ulike miljøer koplet til andre oppgaver på forskjellig måte, slik at parallelt arbeid kan være nødvendig av den grunn.

Hovedkomiteen er imidlertid klar over at det ligger, kanskje betydelige muligheter for en mer rasjonell nyttiggjøring av forskningsressursene ved en bedre samordning av de forskjellige miljøer og institusjoner. Ut over det samarbeid som finner sted på frivillig grunnlag har det imidlertid vist seg særdeles vanskelig å få til en styrt samordning på tvers av de enkelte institusjoner. Dette gjelder for vårt land og etter vår kjennskap til de andre nordiske land er samordningen ikke mer gjennomført der.

En styrt samordning over landegrensene av en forskning som i den grad er spredt på forskjellige miljøer som energiforskningen, vil etter Hovedkomiteens oppfatning være en temmelig umulig oppgave med den organisasjonsstruktur og samordningsstruktur en har i de forskjellige land.

Som et egnet forskningsprosjekt er det i forslaget pekt på arbeidsmiljøet for de ansatte i energiindustrien. Hovedkomiteen kan ikke være enig i dette. Arbeidsmiljøene i energiindustrien må antas å være så lite enhetlige (f. eks. vannkraft – atomenergi) at det synes lite meningsfullt å skille ut nettopp disse arbeidsmiljøer som forskningsområde.

Hovedkomiteen har i lengre tid arbeidet med organisasjonsproblemene i den offentlige forskningspolitikken. Slik organisasjonsstrukturen på dette område fortøner seg, synes samarbeidet mellom de forskjellige forskningsmiljøer å være helt avhengig av de enkelte miljøers ønsker om og muligheter for slikt samarbeid. Stimulans til slikt samarbeid, utenfra vil i første rekke kunne skje ved å fjerne formelle hindringer, i den utstrekning slike hindringer gjør seg gjeldende.

Det er i senere tid forsøksvis opprettet små arbeidsgrupper eller sekretariater for bestemte samfunns-oppgaver med sikte på å koordinere og stimulere forskningen på området. Slike organer er også kalt papirinstitutter og har vært lansert i enkelte land med sikte på å hindre for sterk oppflising av institusjonsstrukturen.

Det er mulig at spørsmålet om en bedre samordning av energiforskningen i de nordiske land med fordel kunne gjøres til gjenstand for langsiktig vurdering, planlegging og rådgiving i en slik fåtallig nordisk arbeidsgruppe, knyttet f. eks. til Nordisk ministerråds rådgivende komite for forskning.

Oslo, 9. januar 1981

E. Fjellbirkeland

Norges almenvitenskaplige forskningsråd (NAVF):

NAVF stiller seg generelt positivt til forskningssamarbeid over landegrensene, både innen Norden og i en videre sammenheng. Energiforskningen fremstår som et godt eksempel på en sektor der økt internasjonalt samarbeid kan være ønskelig og nødvendig.

For å kunne beholde størst mulig fleksibilitet og handlefrihet i bruken av forskningsmidler, holder NAVF en restriktiv politikk med hensyn til opprettelse av spesialiserte forskningsinstitutter. Ut fra samme syn er forskningsrådet skeptisk til tanken om et eget nordisk energiforskningsinstitutt, og i det hele til en fast formell nordisk organisasjon for denne forskningssektoren.

NAVF stiller seg likeledes negativt til å bruke nordiske forskningsfonds- midler til energisamarbeid. Det fremgår bl. a. av de fall som er tatt inn i medlemsforslaget at knapt noe annet forskningsfelt i dag er *bedre* still med ressurser enn energiforskningen, og en eventuell mangel på samordning skyldes neppe manglende midler.

NAVF er imidlertid *for* samordning av prosjekter og programmer, kanskje særlig innen et felt som energiforskningen, der ny virksomhet planlegges og bygges opp i raskt tempo i alle nordiske land, og der forskningsmetodikk og problemstillinger i stor grad er overlappende.

En samordning på energiforskningssektoren bør ikke begrenses til fordelingen av oppgaver – hvilket i seg selv er nyttig – men også ta sikte på å utnytte tilgjengelig ekspertise gjennom felles nordisk deltakelse i prosjekter/programmer.

Et ganske selsvagt formål med samordning må være å forhindre at forskning foregår parallelt i de enkelte nordiske land, eller at det sågar settes i gang prosjekter/programmer med sikte på å belyse problemer som allerede er løst eller avklart i et av de andre landene.

Nordisk forskningssamarbeid om energi-spørsmål må omfatte både anvendt forskning og grunnforskning, og disse innsatssområdene må stå i et rimelig balanseforhold til hverandre. I en situasjon der store samfunnsinteresser står på spill har en lett for å overse de bidrag grunnforskning gir – fordi disse bidragene kommer lenger frem i tid og ofte ikke så nært kan knyttes til den konkrete utnytting av forskningsresultatene. Grunnforskning – i denne sammenheng den som er relatert til energiproblematikk – er imidlertid en nødvendig investering, som kunnskapsgrunnlag for fremtidig målrettet energiforskning og for å opprettholde en beredskapskapasitet i forskningssystemet på lengre sikt. Her har NAVF et spesielt ansvar.

Medlemsforslaget peker på tilgangen på kvalifiserte forskere som en begrensende ressurs for dagens energiforskning. NAVF er enig i dette og at en styrket forskerrekuttering er vesentlig både på kort og lengre sikt. Det kan tenkes at samordning av nordiske aktiviteter innenfor forskerrek-

rutteringen kan være et gunstig virkemiddel. Dette er en ny tanke, og det er foreløpig uklart hvordan en samordning kan skje i praksis. NAVF, som er tillagt en sentral rolle når det gjelder forskerutdanning, er imidlertid beredt til å gå inn i drøftelser om slike oppgaver.

Som konklusjon vil NAVF støtte medlemsforslaget om at Nordisk Råd anbefaler overfor Nordisk ministerråd å utrede muligheten for en bedre samordning av energiforskningen i Norden.

Oslo, 15 desember 1980

Leif Westgaard

Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd (NTNF):

NTNF har innhentet uttalelse om saken fra sin Komité for energiforskning, og vil på dette grunnlag gi følgende kommentarer til medlemsforslaget.

Det eksisterer betydelige forskjeller mellom de nordiske land når det gjelder struktur og behov i energiforsyningen. Dette gjelder ikke minst ressursgrunnlaget. NTNF er kjent med at man tidligere har drøftet og blitt enig om en viss arbeidsdeling når det gjelder forskning innen alternative energikilder. Denne forutsatte at forskning vedrørende bruk av torv og ved i hovedsak skulle foregå i Finland, forskning vedrørende vindenergi i hovedsak skulle foregå i Danmark, forskning vedrørende bruk av biomasse og solenergi vesentlig i Sverige, mens Norge skulle legge vekt på forskning innen bølgeenergi. NTNF finner det naturlig å opprettholde denne arbeidsdeling, men vil bemerke at arbeidsdelingen i praksis ikke synes gjennomført i tilstrekkelig høy grad.

En effektiv arbeidsdeling krever en god informasjonsutveksling. Dette felt bør derfor vies større oppmerksomhet. I denne sammenheng minner NTNF om arbeidet med å etablere en informasjonsutvekslingsavtale mellom de nordiske land og De Forente Staters energidepartement. Hvis en slik avtale blir satt ut i live, vil arbeidet med å gjennomføre den danne et godt grunnlag for bedre informasjonsutveksling og samarbeid også i Norden.

Produksjon og distribusjon av elektrisk energi utpeker seg som den sektor hvor man gjennom praktisk arbeid kanskje kan oppnå de største fordeler. Dette samarbeid foregår idag gjennom NORDEL, som også bør kunne koordinere eventuell forskningssamarbeid på dette felt. Aktuelle oppgaver vil her antagelig i første rekke være systemstudier med henblikk på best mulig utnytting av kraftutveksling mellom landene. NORDEL gjennomfører også et prosjekt vedrørende en scenaristudie av energiforskningen i Norden.

NTNF vil peke på at det foregår samarbeid vedrørende energiforskning mellom en rekke institusjoner i Norden. NTNF mener at tilfredsstillende samarbeid kan oppnås gjennom de eksisterende institusjoner i de nordiske land, slik at institusjonelle endringer i forbindelse med et slikt samarbeid ikke er nødvendige.

Oslo, 5. desember 1980

For Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd

Gudmund Harlem

Adm. direktør

Sverige

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ): yttrande

I sin anslagsframställning för budgetåret 1980/81 framhöll UHÄ att den svenska högskoleplaneringen behövde bättre anknytas till vad som händer i andra länder inom forskning och högre utbildning (UHÄ-rapport 1979: 15 s 57). Det är enligt UHÄ:s mening angeläget att möjligheterna till samordning på ett nordiskt plan av bl. a. insatserna inom forskning och forskarutbildning utnyttjas i de fall detta kan förväntas leda till ökad slagkraft och kvalitet i verksamheterna.

Enligt medlemsförslaget bör möjligheterna att bättre samordna energiforskningen i Norden utredas. UHÄ har i sin senaste anslagsframställning (UHÄ-rapport 1980: 16 s 77) rent principiellt pekat på behovet av bättre informations- och dokumentationsmaterial för att underlätta bl. a. forskarutbyte mellan de nordiska länderna. Vad gäller medlemsförslaget vill UHÄ dock framhålla att ett omfattande utredningsarbete med bl. a. vissa kartläggningar rörande nordisk samverkan på energiforskningsområdet redan genomförts. UHÄ vill särskilt hänvisa till att Nordisk industrifond på ministerrådets uppdrag – såsom nämns i medlemsförslaget – sedan 1979 arbetat med en kartläggning av de offentligt stödda energiforskningsprogrammets inriktning i de nordiska länderna. Enligt vad UHÄ inhämtat har denna kartläggnings första fas – insamling och registrering av pågående och beslutade FoU-projekt – nu slutförts och ett ADB-baserat registreringssystem inkörningsvis tagits i bruk. Nyttillkommande projekt skall fortlöpande registreras. UHÄ anser att systemet fullt utprovat och utbyggt bör ge ökade möjligheter till att både belysa FoU-behov och bedöma nordiska samordningsmöjligheter på energiområdet.

Enligt UHÄ:s åsikt bör i första hand långsiktiga grundforskningsaktiviteter kunna vinna på nordisk samordning och samverkan, medan direkt nordiskt samarbete rörande mer kortsiktig och snävt målinriktad energiforskning av olika skäl kan vara svårare att förverkliga.

UHÄ har i sitt nyligen avgivna yttrande över betänkandet (SOU 1980: 35 Energi i utveckling EFUD 81) betonat att kompetensfrågorna måste ges ökad tyngd inom ramen för en svensk energipolitik. I sammanhanget framhöll UHÄ särskilt behovet av samverkan mellan sektorsmyndigheter och utbildningsansvariga myndigheter. Det är enligt UHÄ:s mening viktigt att också en ökad nordisk samverkan kommer till stånd inom forskarutbildningen. De nordiska ländernas betydande satsningar på energi-FoU gör det angeläget att bl. a. genom sådan samverkan stimulera till ökad forskarutbildning inom energiområdet för att tillgodose det växande behovet av kompetenta forskare och kvalificerade tekniker.

Stockholm den 11 december 1980

Carl-Gustaf Andrén

Åke Mattson

Statens råd för byggnadsforskning:

Rådet har av statsmakterna givits direktiv att inom energiområdet utveckla kunskaper för genomförandet av energisparåtgärder i befintlig bebyggelse och framtagandet av teknik för energiförsörjningssystem som utnyttjar alternativa bränslen och sol- och värmepumpsteknik (Sol 85).

Rådet har dessutom ett programansvar för den forskningsinriktade experimentbyggnads- och demonstrationsverksamheten, som syftar till att demonstrera teknik som efter FoU-skedet har nått fram till marknadsintroduktionsskedet. Exempel på sådan teknik är små och medelstora värmepumpar av typen luft/vatten och vatten/vatten, som kan utnyttja lågtempererad solvärme eller jordvärme.

Med denna målsättning har det visat sig nödvändigt att vidga det internationella forskningssamarbetet för att utnyttja erforderlig kapacitet och redan utvecklade kunskaper, främst inom värmepumps- och solvärmetekniken. Samarbetet sker för närvarande till största delen inom ramen för svenskt medlemskap i IEA (International Energy Agency). Dessutom har bilaterala samarbetsavtal inom energiforskningen slutits med Frankrike och Tyska Förbundsrepubliken.

Pågående byggforskningssamarbete inom Norden sker inom ramen för Nordiska byggforskningsmötet – NBM och Nordiska byggforskningsorganens samarbetsgrupp – NBS.

NBM/NBS har till mål att främja ett rationellt utnyttjande av de nordiska ländernas forskningsresurser genom information, forskarsamarbete och koordinering av verksamhetsplaner. För samarbete inom utvalda fackområden har upprättats arbetsgrupper, vilka för närvarande utgörs av: energi,

sanitär. Nordtestbygg, samhällsplanering, samhällsekonomi, förvaltning samt byggplatsens arbetsmiljö.

NBS-energi: Till gruppens område hör i första hand frågor som rör energibehov och energianvändning i byggnader, energiförsörjning i byggd miljö och samhällsplanering med avseende på energifrågor. Vissa grundläggande frågor som klimathygien, belysning och klimatdata för byggande ingår också. Gruppen arbetar bl. a. med initiering av aktiviteter som kan genomföras på en bredare bas än den nationella forskningen.

Svårigheter att få igång ett effektivt nordiskt energiforsknings-samarbete har enligt rådets uppfattning hittills berott på skilda prioriteringar i mål och medel i de enskilda ländernas energipolitik. Rådets uppfattning är emellertid att dessa skillnader håller på att minska och att likvärdiga målsättningar nu kan skönjas både i energipolitik och energiforskningsmål. Därmed skapas också bättre förutsättningar för ett bredare forsknings-samarbete inom ramen för NBS-energi.

Rådet delar rubricerade medlemsförslags uppfattning att det är angeläget att stödja en samnordisk insats för att främja forskarutbildning inom energiområdet. Rådet kan också bekräfta att det råder brist på kvalificerade högskoleforskare inom energiområdet. Inom den andel av energiforskningen som rubriceras *Energianvändning i bebyggelse* har därför okonventionella forskargrupper organiserats. I dessa ingår bl. a. kommunala förvaltningar, fastighetsförvaltningar, entreprenörer och konsulter, dvs. den traditionella byggforskningens avnämare. Härigenom har snabba kunskapsöversikter kunnat redovisas men med brister i vetenskapligt underbyggda analysmetoder. Ett bättre utnyttjande av samnordiska forskarresurser skulle kunna avhjälpa dessa brister.

Medlemsförslaget redogör inte för hur ett utökat samnordiskt forsknings-samarbete skall organiseras eller finansieras. En resursförstärkning av berörda forskningsorgan blir emellertid nödvändig om ambitionerna skall kunna genomföras. Motsvarande verksamhet inom IEA kan härmed tjäna som modell i tillämpliga delar.

Sammanfattningsvis vill rådet tillstyrka medlemsförslaget om nordisk energiforskning under förutsättning att nödvändiga organisatoriska och finansiella resurser tillskapas.

Stockholm den 17 december 1980

Ingrid Munro

Claes Reuterskiöld

Nämnden för energiproduktionsforskning (NE):

Det behov av forskningssamordning som diskuteras i medlemsförslaget, torde komma att tillgodoses genom de kontakter som redan föreligger, eller som är under etablering mellan programorgan, enskilda forskare och forskningsinstitut i de nordiska länderna. NE vill dock peka på möjligheten att ytterligare utnyttja Nordisk industrifond i det kartläggande och kontaktskapande arbetet. Åtgärder härutöver synes inte erfordras.

En fråga som nu, enligt NE:s mening, är av stort intresse är det tidigare föreslagna nordiska energiinstitutet. En fristående utrednings- och prognosverksamhet med det uttalade syftet att söka identifiera samnordiska lösningar för exempelvis bränsletillförsel vore enligt NE:s mening av värde både för det internordiska och det nationella energiplaneringsarbetet. NE har inte anledning att ta ställning till huruvida detta bör ske i form av ett institut eller på annat sätt, men vill betona önskvärdheten av att verksamheten bedrivs oberoende från de mer konkreta samarbetsprojekt som diskuteras i annan ordning.

Spånga den 15 december 1980

Nämnden för energiproduktionsforskning

Lars Rey

Verkställande ledamot

Per Johan Svenningsson
Programledare

Naturvetenskapliga forskningsrådet (NFR):

Naturvetenskapliga forskningsrådet har på senare år haft många tillfällen att ge uttryck för sin syn på olika former av nordiskt samarbete. Senast skedde detta i remissyttrande av 1980-10-24 till utbildningsdepartementet angående "Värdering av nordiskt kultursamarbete" (se *Bihang*). Här kan bara erinras om att rådet avstyrkt flera propåer, ofta med sitt ursprung inom Nordiska rådet, om institutionaliserat nordiskt forskningssamarbete av olika slag. Vad rådet därvid velat förhindra är tillkomsten av nya nordiska organ utan särskild kompetens och med oklara förhållanden till de nationella motsvarigheterna. Däremot är rådet självfallet positivt till ett så nära nordiskt forskningssamarbete som möjligt under former som främjar de enskilda ländernas satsningar och som eventuellt kan leda till ökad samordning mellan dessa. Det är utifrån denna grundinställning som rådet har behandlat förslaget om nordisk energiforskning.

Som NFR tidigare framhållit är det nordiska samarbetet ofta en viktig del av en bredare europeisk samverkansdiskussion. När det gäller energiforskning vill rådet därför här redogöra för det arbete på detta område som nyligen inletts inom de västeuropeiska naturvetenskapliga forskningsrådets samarbetsorganisation ESRC (ESRC står för European Science Research Councils och är en kommitté inom European Science Foundation, ESF). En särskild arbetsgrupp som sammanträdde i London 1980-11-05 beslöt föreslå att ESRC skulle uppmana sina medlemsorganisationer att ordna gemensamma seminarier eller work-shops över ettdera av några föreslagna ämnesområden inom energiforskningen. Beslut i denna fråga kommer att fattas vid ESRC:s plenarsammanträde i april.

Givetvis får inte detta, trots allt begränsade europeiska samarbete hindra en förhoppningsvis längre gående samordning av de nordiska verksamheterna på energiforskningens område. Därvid är det emellertid viktigt att skilja på den mer långsiktiga energiforskning som NFR och dess systemorganisationer inom ESRC representerar och den t. ex. av NE stödda mer kortsiktiga forskningen. Inom ESRC har föreslagits att huvuddelen av de deltagande i ovannämnda seminarier och work-shops skulle vara sysselsatta inom den långsiktiga energiforskningen men att anknytningen till den kortsiktiga forskningen skulle säkras genom särskilda inbjudningar av representanter för sådan verksamhet.

NFR anser att det finns goda förutsättningar för en viss samnordisk forskning inom vad som kallas energirelaterad grundforskning och kommer att under alla förhållanden fortsätta de på europeiskt plan redan påbörjade diskussionerna med de övriga nordiska ländernas forskningsråd. Motsvarande förhållanden gäller sannolikt inom andra områden av energiforskningen och NFR vill därför tillstyrka att alla möjligheter till samplanering och samordning av nordisk energiforskning tas tillvara.

Avslutningsvis vill rådet också tillstyrka den del av medlemsförslaget i vilken föreslås viss samordning av resurserna för forskarutbildning. Detta bör enligt rådets mening kunna komma till stånd inom ramen för de redan existerande nordiska forskarkurserna.

Stockholm den 12 december 1980

Mats Lemne

Mats Ola Ottosson

Skrivelse från Naturvetenskapliga forskningsrådet till utbildningsdepartementet i Sverige angående värdering av nordiskt kultursamarbete

”Det nordiska samarbetet är inget självändamål” konstateras på sid. 38 i den remitterade rapporten. Detta låter givetvis säga sig men det är oklart vilka mer konkreta slutsatser som följer av detta påstående. Ingenstans i rapporten redogörs för aktiviteter som inte lämpar sig för nordiskt samarbete och några andra skäl än ringa tillväxt (sid. 33) för att inte starta nya institut etc. ges inte.

Rådet tar upp denna fråga här för att erinra om att det vid flera tillfällen varit starkt kritiskt till olika förslag om samnordiska, mer eller mindre institutionella program vilka inte sällan emanerat från grupper av ledamöter inom Nordiska rådet. Till de saker som NFR sålunda avstyrkt hör nya nordiska kollegier, en nordisk forskningsfond och en nordisk vetenskapsakademi.

Stora delar av naturvetenskapen har som rapporten framhåller en global referensram (sid. 25) vilket inte hindrar att nordisk samverkan kan vara betydelsefull. Vad rådet vänder sig mot är tillskapandet av nordiska organ utan särskild kompetens och med oklara förhållanden till de nationella motsvarigheterna. Rapporten argumenterar för att en ”mångfald av värderingar” kan vara bättre än en ”ensartad bedömningspolicy” och rådet ser givetvis positivt på en sådan pluralism inom det allmänna kultursamarbetet. När det gäller naturvetenskaplig forskning är det emellertid normalt inte önskvärt att projekt som de nationella forskningsråden inte ansett sig kunna stödja istället finansieras via t.ex. den Nordiska kulturfonden. Risker för att så skall ske ökar om, som utredaren påtalar, kulturfonden p. g. a. sin medelbrist avstår från att uppmuntra ansökningar (sid. 29) och istället blir reserverad för sådana forskare som av en eller annan anledning har råkat komma i kontakt med dess verksamhet.

En stor del av det nordiska samarbetet består i diskussioner som kan leda till gemensamt nordiskt uppträdande i internationella sammanhang (sid. 30). NFR har goda erfarenheter av sådant arbete. När det t. ex. gäller Sveriges agerande i CERN, ESO, CEBM, EMBL och EISCAT får NFR tillvarata de svenska intressena sker diskussioner löpande mellan de svenska delegaterna och de övriga nordiska ländernas representanter. Det är sällan som dessa, oftast formlösa samtal, inte leder till gemensamma ståndpunkter och samfällt agerande. Att engagera sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete i beredningen av gemensamt nordiskt uppträdande i dessa organisationer på så sätt som rapporten diskuterar (sid. 30) är enligt rådets uppfattning fullständigt onödigt.

I början på 70-talet fanns det måhända en övertro på möjligheterna av snabba omprioriteringar inom den nordiska kulturbudgetens ram. De olika aktiviteterna, inklusive de fasta instituten blev alla föremål för utvärderingar vilka ibland uppfattades som något opåkallade. På denna punkt har rapporten en mera nyanserad och realistisk syn bl. a. med hänvisning till forskningens karaktär av långsiktig kunskapsutveckling (sid. 26) vilket rådet välkomnar. Rådet vill också understryka vad rapporten antydningvis berör nämligen de fasta institutens roll som centralpunkter för en omfattande decentraliserad verksamhet (kurser, symposier, stipendier etc.) i mer rörliga och lösliga former. I detta sammanhang måste dock rådet, om än parentetiskt, protestera mot principen att nordiska språk bör

användas i verksamheter som vänder sig till nordiska deltagare. Åtminstone inom naturvetenskaperna är det så gott som oundvikligt, och ofta ett tecken på verksamhetens kvalitet och renommé, att nordiska symposier, kurser etc. även engagerar en eller flera icke-nordbor och engelska blir därmed automatiskt arbetspråk. Att istället anordna tolkning som rapporten föreslår (sid. 26) skulle endast försvåra arbetet och dessutom sluka resurser som kan användas bättre på annat sätt.

I foljebrevet till rubricerade rapport frågas även efter mottagarens egna, konkreta erfarenheter av nordiskt samarbete och NFR vill därför gärna erinra om de naturvetenskapliga forskningsrådets sedan länge existerande nordiska samarbetsorgan, numera förkortat NOS-N. Denna organisation är på papperet inte särskilt stark (hela sekretariatet består t. ex. av en handläggare och en assistent, f. n. knutna till NFR, som har arbetet med NOS-N som deltidsuppgifter) men den möjliggör löpande kontakter och informationsutbyte mellan de olika råden vilket inte minst när det gäller policyfrågor är utomordentligt värdefullt. På svenskt initiativ diskuteras f. n. särskilt frågan om ökat samutnyttjande av stora vetenskapliga anläggningar (big science). Här finns i botten en förhoppning om ekonomiskt mätbar utdelning och vad gäller forskningen är rådet kanske allmänt sett något undrande inför att detta inte kan vara en huvudmotivering för kulturavtalet (sid. 15). För spridning av vetenskaplig information har de nordiska naturvetenskapliga forskningsråden vid sidan av NOS-N upprättat en särskild organisation, NOP-N, som med egna medel stöder nordiska tidskrifter m. m. Rådet kan här instämma i rapportens diskussion om samarbete som förutsättningen för att en vetenskaplig tidskrift inom en disciplin skall kunna existera i den nordiska kulturkretsen (sid. 41).

Sedan starten har sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete haft löpande och täta kontakter med såväl forskningsråden som deras nordiska samarbetsorgan. Sålunda inhämtas ofta yttranden från NFR eller NOS-N när det gäller naturvetenskapliga frågor, ansökningar till kulturfonden, till styrelsen för de nordiska forskarkurserna etc. Rapportens farhågor om att detta skulle leda till en rutinisering av de rådgivande kommittéernas arbete (sid. 29) uppvägs enligt rådets mening av fördelarna med ett sådant arrangemang. Sekretariatet kan utnyttja existerande och väl arbetande system för bedömning och prioritering av vetenskapliga projekt vilket bidrar till att uppehålla verksamhetens kvalitativa nivå samtidigt som det onödiggör uppbyggandet av nya, parallella expertorgan. När det gäller de rådgivande kommittéernas uppgifter i övrigt, deras ställning i organisationen och deras eventuella sammanläggning till en enda kommitté avstår rådet på grund av bristande direkta erfarenheter från att kommentera rapportens förslag.

Värderingsrapporten diskuterar slutligen i relativt stor detalj organisation och anställningsförhållanden hos sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete. Rådet har kanske ingen anledning att närmare kommentera de synpunkter som därvid framkommer. Möjligen är det i så fall propåerna om längre anställningstider än fyra år för sekretariatets chefer och handläggare som rådet ställer sig tveksamt till (sid. 48–49). En viss rotation bland personalen i internationella organisationer är av flera skäl önskvärd och rådet har i andra sammanhang hävdad att detta bör vara regel. I en nordisk organisation är bytet av referensram (sid. 48) rimligtvis relativt okomplikerat och knappast ett motiv för långa anställningskontrakt.

Stockholm den 24 oktober 1980

Mats Lemne

Mats Ola Ottosson

Delegationen för energiforskning:

I förslaget nämns att "de nordiska länderna fäst relativt ringa uppmärksamhet vid internationellt och inte minst nordiskt energiforsknings-samarbete".

Vad gäller den uppmärksamhet Sverige fäster vid internationellt energiforsknings-samarbete bör framhållas att Sverige deltar i ett stort antal samarbetsprojekt inom IEA (se DFE-rapport 24). Organiserat nordiskt forsknings-samarbete, täckande även energiområdet, pågår sedan länge inom bebyggelse- och transportområdena. Det pågår också ett informellt samarbete mellan programorganen i Sverige och motsvarande organisationer i Danmark, Finland och Norge vad gäller informationsutbyte. Vidare finns nordiska deltagare i några svenska referensgrupper inom energiforskningsprogrammet. Vad gäller DFE:s eget ansvarsområde, Allmänna energisystemstudier, kan följande nämnas. DFE har tillsammans med representanter från motsvarande organisationer i Danmark, Finland och Norge anordnat ett nordiskt energisystems-symposium i mars 1980. Avsikten med symposiet var att ge en bred överblick över pågående systemstudier i Norden. Symposiet har som resultat givit flera samarbeten på forskarnivå och torde komma att följas av ytterligare symposier. DFE finansierar vidare den svenska delen av en förstudie till en nordisk energisystemstudie. Motsvarande förstudier pågår samtidigt i Danmark och Norge. Om en huvudstudie kommer till stånd kan den lämpligen finansieras av ett nordiskt organ t. ex. Nordisk industrifond.

Inom ramen för nordiska ämbetsmannakommittén för industri- och energipolitik undersöks också på de nordiska energiministrarnas uppdrag möjligheterna till nordiskt samarbete på energisystemanalysområdet.

DFE anser att det kunde vara lämpligt att Nordisk industrifond tillsätter en rådgivande grupp för beredning av beslut om nordiska energistudier. Ett sådant arrangemang torde från kostnads- och effektivitetssynpunkt vara att föredra framför bildandet av ett nordiskt energistudieinstitut. En sådan rådgivande grupp bör bestå bl. a. av representanter från de svenska programorganen och deras motsvarighet i de andra nordiska länderna, dvs. de organ som finansierar landets egen energiforskning.

Ansträngningar för att öka det nordiska samarbetet pågår oförtrutet. Man måste dock ha i minnet att de direkta fördelarna med ett sådant samarbete inte alltid står i proportion till insatserna. I synnerhet gäller detta områden där flertalet nordiska länder redan deltar i bredare internationellt samarbete, t. ex. inom IEA. Vidare gäller det områden där det inte finns något specifikt gemensamt nordiskt intresse eller problem. Om man i sådana fall ändå sätter igång samarbete, avstannar det lätt efter ett tag.

Stockholm den 4 december 1980

S. Wennerberg

Eva Elmquist

Ingenjörsvetenskapsakademien:

Akademien delar de anförda synpunkterna på vikten av kunskaps- och erfarenhetsöverföring mellan forskare i olika länder. Kraven på utökad forskarutbildning kan likaså starkt understrykas.

De nordiska ländernas skilda förutsättningar har som nämns i förslaget lett till delvis olika inriktning av forskningsaktiviteterna på energiområdet. Detta innebär i och för sig en minskad risk för dubbelarbete och även minskat behov av samordning över gränserna av själva forsknings- och utvecklingsverksamheten.

Det är mot denna bakgrund helt följdriktigt, att deltagandet i internationellt forskningssamarbete fått ett större omfång än det som sker på inomnordisk bas.

De nordiska resurserna för energiproduktion och -distribution öppnar intressanta perspektiv som bör mana till samverkansansträngningar. Dessa ligger dock i huvudsak på ett annat plan än den föreslagna forskningssamverkan.

Akademien anser således, att ett ökat internationellt forskningssamarbete och vidgade kontakter bör eftersträvas. De internordiska samverkansmöjligheterna skall därvid självfallet tillvaratas. I första hand bör dock de enskilda forskarnas och forskningsinstitutionernas behov, önskemål och synpunkter vara vägledande.

Stockholm den 17 december 1980

Ingenjörsvetenskapsakademien

Gunnar Hambraeus

Christer Berner

Sveriges industriförbund

Industriförbundet söker aktivt verka för ett breddat industriellt samarbete i Norden. Följaktligen är Förbundet positivt till arbetsgruppens förslag om samplanering och samordning på energiforskningsområdet för att mera effektivt utnyttja de under alla förhållanden begränsade resurserna i medlemsländerna.

Det förekommer redan enligt Förbundets mening en viss samordning av arbetet inom energiforskningen genom etablerade organ, forskningsinstitutioner och kontakter mellan enskilda forskare. Ett stort steg mot en koordinering av de nordiska ländernas insatser tas dessutom genom den sammanställning som Nordisk Industrifond är i färd med att utföra. Det är dock oklart i vad mån ytterligare åtgärder kan erfordras.

Det samarbete som nu sker i ad hoc-form bör naturligtvis fortsätta, men Förbundet motsätter sig att det institutionaliseras t. ex. genom inrättande av en permanent organisation härför.

Förbundet har i olika sammanhang tidigare betonat betydelsen av att Sverige deltar i internationellt samarbete på energiområdet. Speciellt borde de nordiska länderna kunna samfinansiera många projekt, men även EGs utvecklingsprogram borde ges prioritet – jämte det pågående IEA-samarbetet.

Ett område som lämpar sig väl för denna typ av samarbete är prototyper och demonstrationsanläggningar. Det är överhopat i rådsförslaget, men borde enligt Förbundets mening vara med.

Vi vet att de närmaste 10 åren kan bli kritiska och att samma situation beträffande energiförsörjningen råder för alla industrialiserade länder. Det är därför självklart angeläget att ett internationellt samarbete etableras kring demonstrationsanläggningarna på energiområdet. Sannolikt finns huvudparten av den teknik som blir aktuell att hämta utifrån, i samarbetsprojekt eller genom licensavtal. Anpassningen till de enskilda ländernas förhållanden kommer att kräva insatser på forsknings- och utvecklingsområdet.

Ett antal demonstrationsanläggningar i full skala skulle enligt Förbundets mening ge snabba praktiska resultat. De skall stå öppna för alla intressenter, vilka på plats skall kunna studera de tekniska lösningarna och samtidigt få en klar bild av de ekonomiska möjligheterna.

Stockholm den 13 januari 1981

Sveriges industriförbund

Bo Helmerson

Harry Albinsson

Svenska petroleum institutet har i skrivelse den 27 november 1980 förklarat sig avstå från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

BILAGA 3

I efterhand inkomna yttranden

Danmark

Undervisningsministeriet:

— — — følger hermed, sammenfattet i et brev af 29. december 1980 fra *Forskningssekretariatet*, udtalelser fra Statens jordbrugs- og veterinærvidenskabelige Forskningsråd, Statens teknisk-videnskabelige Forsknings-

råd, Forskningsrådenes Energiudvalg og Planlægningsrådet for Forskningen om det i Nordisk Råd fremsatte medlemsforslag nr. A 593/e om mulighederne for en bedre samordning af energiforskningen i Norden (*se neden*).

Herudover har *undervisningsministeriet* intet at bemærke på sagens nuværende stadium.

København, den 19. januar 1981

P. m. v.

Bjørn Brynskov

Forskningssekretariatet:

Forslaget har været forelagt *Statens jordbrugs- og veterinærvidenskabelige Forskningsråd (SJVF)*, *Statens teknisk-videnskabelige Forskningsråd (STVF)*, *Forskningsrådenes Energiudvalg (FE)* og *Planlægningsrådet for Forskningen (PRF)*, hvis bemærkninger til forslaget er anført nedenfor.

SJVF:

Der er i Danmark ikke mindst i sidste halvdel af 70'erne sket en meget betydelig intensivering af forskningsaktiviteterne på energiområdet. Denne udvikling har medført, at næsten alle danske forskere med ekspertise på energiområdet allerede er beskæftiget inden for rammerne af den iværksatte aktivitet. Den danske energiforskningsindsats gennemføres i samarbejde med forskere fra en række lande specielt inden for EF. Der er derfor efter rådets vurdering meget begrænsede muligheder for i øjeblikket at udvide den danske deltagelse i et intensiveret nordisk samarbejde på energiområdet.

Et nordisk samarbejde på energiområdet bør baseres på den nationale energiforskningspolitik, således at der kan skabes overensstemmelse mellem denne og eventuelt nordisk samarbejde.

Iværksættelsen af et samarbejde kræver som omtalt i medlemsforslag A 593/e, at samarbejdsmulighederne analyseres, og det bør ske på de fagområder, som har relation til energiforskning, herunder jordbrugs- og veterinærvidenskab.

Det anbefales, at samarbejdsmulighederne udredes af de eksisterende samarbejdsorganer inden for forskningen. Det ville således være relevant, at Nordisk Kontaktorgan for Jordbrugsforskning anmodes om at behandle energi fra biomasse, medens andre samarbejdsorganer anmodes om at behandle emner med relation til disse fagområder.

På grundlag af udredninger må der tages stilling til, i hvilket omfang der bør stilles nordiske bevillinger til rådighed for nordiske samarbejdsprojekter, forskeruddannelse, koordinering, symposier m. v.

STVF og FE:

STVF og FE konstaterer, at der allerede består en kontakt mellem beslægtede energiforsknings-institutioner i de nordiske lande. Endvidere er mulighed for samarbejde institutioneret gennem Nordisk Industrifond og Nordforsk, hvorunder energiforskning og -udvikling henhører. Endelig bemærkes, at energiministeriet (på foranledning af den af Nordisk Ministerråd nedsatte embedsmandsgruppe) i januar 1981 vil fremsætte forslag til fællesnordiske energiprojekter. STVF og FE finder i lyset heraf og i lyset af igangværende arbejde om forskningspolitisk samarbejde i Norden, at der for nærværende bør udvises tilbageholdenhed med iværksættelse af udredninger.

PRF:

Ovennævnte udtalelser fra SJVF, STVF og FE har ligget til grund for PRF's synspunkter. PRF er opmærksom på, at den kraftige vækst i bevillingerne til energiforskning i de nordiske lande kan have medført særlige problemer, herunder muligvis et øget behov for en bedre samordning af energiforskningen i Norden. Der kan således være opstået et utilstrækkelig dækket behov for personer med forskeruddannelse inden for energiområdet, og det ville i givet fald være ønskeligt, om der også på nordisk plan kunne gøres en særlig indsats for at udvide en sådan flaskehals for bevillingernes optimale udnyttelse.

Betydning af hensigtsmæssig anvendelse af midlerne stiger ligeledes med bevillingernes størrelse, og det er vigtigt – gennem internationalt samarbejde og samordning – at fremme en sådan anvendelse. Dansk forskning deltager i betydeligt omfang i internationalt og nordisk forskningssamarbejde, herunder også på energiområdet. For så vidt angår det nordiske samarbejde er særlige samarbejdsorganer allerede etableret, jfr. udtalelserna fra SJVF, STVF og FE.

Det faktum, at der allerede eksisterer et nordisk forskningsamarbejde på energiområdet, som formentlig står over for en udvidelse, jfr. STVF's og FE's udtalelse, kan kaste tvivl over det mulige umiddelbare udbytte af en udredning af mulighederne for en bedre samordning af energiforskningen i Norden. I betragtning af områdets størrelse og vigtighed og med udsigten til, at forskeruddannelsen på området kunne styrkes, finder PRF dog ikke at kunne fraråde en sådan udredning, hvorved man med en relativ beskeden indsats kunne klarlægge et eventuelt samordningsbehov. PRF må anbefale, at et eventuelt udredningsarbejde gennemføres af de allerede eksisterende samarbejdsorganer.

København, den 29. december 1980

P. s. v.

E. b.

Olaf Schwarz

Norge**Kirke- og undervisningsdepartementet:**

Kirke- og undervisningsdepartementet har oversendt forslaget til uttalelse til Universitetet i Oslo, Universitetet i Bergen og Universitetet i Trondheim, Norges tekniske høyskole. Svar er innkommet fra de to sistnevnte instanser (*se nedan*).

Det fremgår av uttalelsene at man stiller seg positiv til en viss form for samarbeid på energiforskningsområdet. Det man først og fremst kan tenke seg er et organ som kan følge den internasjonale utvikling på forskningsfeltet for å kunne informere de nordiske fagmiljøene om det som skjer ute. Universitetet i Bergen peker også på at organet kan få en viss funksjon for å fremme forskerutdanningen på området.

Kirke- og undervisningsdepartementet vil vise til den nordiske arbeidsgruppen – EK-FORSK – som ble nedsatt på foranledning av de nordiske statsministre, og som fikk i oppgave å utrede mulighetene for et økt nordisk forskningssamarbeid i sin alminnelighet. Vi finner det naturlig at spørsmålet om nordisk energiforskningsamarbeid blir vurdert i sammenheng med sluttrapporten som denne arbeidsgruppen vil avgi med det aller første. I sluttrapporten vil nemlig også spørsmålet om nye nordiske samarbeidsorgan for forskning bli drøftet. Før det blir mulig å se de forskjellige forslag i sammenheng synes det ikke hensiktsmessig å gjøre vedtak om opprettelse av noe særskilt nordisk energiforskningsorgan.

Mulig uttalelse fra Universitetet i Oslo vil bli ettersendt.

Oslo, 21. januar 1981

Etter fullmakt

Olav Hove

Olav Nyhamar

Universitetet i Bergen, Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet:

I forslaget fra de åtte representantene i Nordisk Råd gjennomgås de forsøk som hittil har vært gjort når det gjelder koordinering av forsknings- og utviklingsarbeidet i energispørsmål i de nordiske land. Medlemmene konstaterer at det har vært vanskelig å finne en brukbar koordineringsform bl. a. på grunn av at de ulike land på bakgrunn av forskjeller i naturgrunnlag etc., har satset på ulike energiformer.

I begrunnelsen for forslaget pekes det imidlertid på at tilgang på kvalifiserte forskere innenfor feltet har vært hemmende for det FoU-arbeid som

gjøres, og det antydes at en samnordisk innsats for å fremme forskerutdanning innenfor energi bør overveies. Fakultetet vil støtte en slik tanke, ikke minst på bakgrunn av de gode erfaringer en har når det gjelder samarbeidet innenfor institusjonen Nordiska forskerkurser.

Fakultetet kan også slutte seg til ønsket om en bedre koordinering av og oversikt over den energiforskning som drives i de nordiske land, og vil på denne bakgrunn anbefale at Universitetet i Bergen slutter seg til det foreliggende medlemsforslag.

Bergen, 22. desember 1980

Arnfinn Graue

Dekanus

Åse Gran Pedersen

Kst. fakultetssekretær

Universitetet i Trondheim, Norges tekniske høgskole:

Den norske aktivitet på området energiforskning er i størrelsesorden noen promille av verdens totale innsats, og de nordiske land yter samlet ganske få prosent. Det er en selvsagt forutsetning for en meningsfylt forskningsvirksomhet at den skjer i godt inngrep med internasjonal forskning, slik at unødvendig dobbeltarbeid mest mulig unngås og resultater av almen verdi kan bli produsert. I et lite land har forskningen som sin viktigste oppgave å gi mulighet for utdanning og videreutvikling av egne fagfolk gjennom kontakt med internasjonal forskningsfelleskap og utnyttelse av dets resultater. En konsekvens av dette er at slik forskning fortrinnsvis bør knyttes til universiteter og høgskoler.

Det er generelt sett ingen mangel på organisasjoner og møter for internasjonal utveksling av forskningsresultater og samarbeid om programmer. Naturlig nok er kontakten særlig god innen Norden, hvor man vel stort sett kan forutsette at de som arbeider med likeartet problemer, kjenner hverandre. Problemet er snarere at ingen kan ta tid til å delta i all aktuell møtevirkosomhet og samtidig få tid til aktivt forskningsarbeid. Det synes å være behov for mere rasjonelle løsninger av informasjonsproblemet.

På denne bakgrunn finner høgskolen at det kan være hensiktsmessig å skape et *nordisk organ med hovedoppgave* å følge utviklingen internasjonalt på energiforskningsområdet og informere de enkelte forskningsmiljøer. Ved siden av denne kontaktskapende virksomhet kan det også bidra til å identifisere forskningsbehov av spesiell betydning for de nordiske land, og initiere en diskusjon av arbeidsdeling og prioritering for eventuelle nye prosjekter.

Når det gjelder arbeidsdeling mellom landene i den løpende energiforskning, vil høgskolen anta at en er best tjent med at den utvikler seg i et naturlig samarbeid mellom institusjonene og i allerede eksisterende organer, på samme måte som i forhold til utlandet for øvrig.

Trondheim, 23. desember 1980

Inge Johansen

Ida-Marie Wold

NORDISKA RÅDET
29:e sessionen 1981

A 595/j
SUPPLEMENT

Medlemsförslag

om enhetliga viseringsregler i de nordiska länderna

(Väckt av K. B. Andersen, Lennart Andersson, Tellervo Koivisto och Liv Stubberud)

*BILAGA 1***Yttranden över medlemsförslaget****Danmark****Udenrigsministeriet:**

— — — fremsendes hoslagt skrivelse af 8. januar 1981 fra Justitsministeriet (se nedan).

Det fremgår af skrivelsen, at *Indenrigsministeriet* og *Arbejdsministeriet* ikke har bemærkninger til forslaget.

Udenrigsministeriet kan for sit vedkommende ganske tilslutte sig den af Justitsministeriet afgivne udtalelse. Man kan således henvise til den på det nordiske embedsmandsmøde i København den 18. maj 1979 med deltagelse af repræsentanter for de nordiske landes udenrigs- og justitsmyndigheder truffne vedtagelse, hvorefter der i videst muligt omfang skal tilstræbes anvendt visumtvang i samme omfang i de nordiske lande.

Man skal dog samtidig i denne forbindelse henlede opmærksomheden på, at spørgsmålet om ensartede viseringsregler i de nordiske lande ud over de fremmedkontrolmæssige hensyn berører de enkelte nordiske landes forskellige tilknytningsforhold og relationer i international sammenhæng.

Der forventes ikke yderligere udtalelser i sagen.

København, den 13. januari 1981

P. m. v.

E. b

Peter Melchior

Justitsministeriet:

Der er indhentet udtalelser om sagen fra *indenrigsministeriet* og *arbejdsministeriet*, der ikke har bemærkninger til forslaget.

I den anledning skal man meddele, at ensartede viseringsregler i de nordiske lande er en naturlig følge af den nordiske paskontroloverenskomst af 12. juli 1957. Spørgsmålet om ensartede viseringsregler har som led i samarbejdet på grundlag af paskontroloverenskomsten været drøftet mellem de nordiske lande. Resultatet af de hidtidige drøftelser ligger på

linie med det fremsatte medlemsförslag, som man således fra justitsministeriets side kan gå ind for.

København, den 8. januar 1981

P. m. v.

Niels Madsen

Peter Rhedin

Finland

Ministeriet för utrikesärenden¹:

Vid tillämpningen av viseringsreglerna har man mellan de nordiska änderna uppnått en likartad praxis i fråga om turismen till Norden och för de länder som är viktiga för flyttningsrörelsen. De länder, för vilkas del viseringspraxis är olika, torde i detta hänseende vara mindre betydelsefulla. I utvecklingen av en likartad praxis håller vederbörande myndigheter Norden ständigt kontakt med varandra.

Revisionen av utlänningslagstiftningen slutförs i Norden. Den i motiveringen till medlemsförslaget nämnda tanken om införandet av gemensam ordisk visering är en lagstiftningsfråga som med tanke på att endast en finländsk medborgare enligt den nuvarande lagstiftningen kan få visum om berättigar till inresa till Finland. Till denna del syns det inte ändamålsnligt att vidta lagstiftningsåtgärder.

Eftersom ministeriet för utrikesärendena inte direkt har att göra med vervakningen av utlänningars inresa eller resande i landet, utan det är ministeriet för inrikesärenden som sköter dessa uppgifter, torde ändamålsligheten av sådan lagstiftningsfråga dock bero på vilken ståndpunkt ministeriet för inrikesärenden intar i saken.

Helsingfors den 29 januari 1981

Matti Tuovinen

Statssekreterare

Eero Yrjölä

Konsulterande tjänsteman

Ministeriet för inrikesärendena:

Då den nordiska passkontrollöverenskommelsen trädde i kraft förutsettes däri, att viseringstvång skulle tillämpas i samma omfattning. Detta

yttrandet översatt från finska.

mål har inte helt uppnåtts beroende på flera olika omständigheter, av vilka må nämnas å ena sidan medlemskap i NATO och EEC och olika politiska orsaker samt å andra sidan neutralitet och oavhängighet.

Dessa omständigheter kommer även i framtiden att förorsaka, att en fullständig likhet inte kan nås vid tillämpningen av visumtvång, även om det finns skäl att eftersträva detta. Också det möte som på tjänstemannanivå hölls i Köpenhamn den 18 maj 1979 visar en samnordisk vilja att nå fram till detta mål. Vid mötet träffades en överenskommelse mellan representanterna för utrikesministerierna och andra vederbörande ministerier om, att inget nordiskt land framdeles skall träffa nya överenskommelser om upphävande av visumtvång utan att först utreda, om de övriga nordiska länderna är beredda att samtidigt träffa en motsvarande överenskommelse med samma land.

Passkontrollöverenskommelsen innebär inte att icke-nordbor som en gång kommit innanför de nordiska gränserna skulle få röra sig fritt i olika länder. Även vid gränserna mellan de nordiska länderna utförs vid behov passkontroll, om än det sker i form av stickprov. Resandet inom Norden kontrolleras även så, att det land till vilket en icke-nordbo först inreser meddelar om inresan till de övriga nordiska länder för vilka den inresande också har visering. Om denna praxis har överenskommit i Nordiska utlänningsutskottet, som har inträffats för samordning av utlänningskontrollen och i allmänhet för handläggning och prövning av sådana ärenden, som ur det samnordiska passkontrollrådets synpunkt är betydelsefulla. Endast en bråkdel av de ärenden som behandlats i utskottet gäller avtal om viseringsfrihet.

Olika viseringsregler kan knappast anföras som skäl till den illegala invandringen till Norden. De flesta av de länder i fråga om vilka viseringspraxis är olika så gott som utan betydelse utgående från det invandringstryck som riktar sig mot de nordiska länderna. Men i fråga om de länder från vilka invandringstrycket är störst är viseringspraxisen enhetlig. Trycket från vissa stater beror på andra omständigheter än på viseringsfrihet eller -tvång.

Dessa orsaker skulle existera, även om ett samnordiskt visum skulle tas i bruk och ett sådant visum skulle inte eliminera redan nu existerande problem. Det bästa medlet för att förhindra den illegala invandringen är att tillämpa den nuvarande passkontrollöverenskommelsen; dess effekt kan knappast anses vara negativ.

Med tanke på möjligheten att ta i bruk ett samnordiskt visum bör åtminstone för Finlands vidkommande observeras, att enligt ett stadgande som baserar sig på regeringsformen för Finland visum som berättigar till en inresa till Finland kan beviljas endast av namngiven finsk medborgare som befullmäktigats till denna uppgift (Utlänningsförordning, 18 §). Detta kunde troligen ordnas endast så, att på alla de orter där visum för något nordiskt land meddelas borde finnas ett gemensamt organ, i vilket alla de

nordiska länderna vore representerade. Detta "organ" borde vara enhälligt i sina beslut.

Med hänvisning till ovan anförda sakliga och praktiska orsaker anser inrikesministeriet, att även om medlemsförslaget är intressant och öppnar nya utsikter för det nordiska samarbetet, kräver det för att kunna förverkligas ytterligare undersökningar och utredning om hur förslaget i praktiken kunde förverkligas och vilken effekt det skulle ha på olika levnadsområden inom det samnordiska passkontrollområdet.

Helsingfors den 16 januari 1981

Eino Uusitalo
Inrikesminister

Olli Urponen
Polisöverinspektör

Arbetskraftsministeriet¹:

I medlemsförslaget hänförs till den nordiska passkontrollöverenskommelsen (1957), där det fastslås att staterna eftersträvar att använda viseringstvång i samma omfattning och söker åstadkomma en likartad praxis beträffande meddelande av visering för affärs-, studie- och turistresor samt likartade kortvariga resor. Såsom det framgår av medlemsförslaget, har dock en enhetlig tillämpning av visumtvånget inte förverkligats, utan det föreligger rätt stora skillnader mellan de nordiska länderna i detta hänseende. T. ex. i Finland och Island gäller viseringskravet för flera länders medborgare än i de övriga nordiska länderna.

Existensen av ett visumtvång har för närvarande ingen nämnvärd arbetskraftspolitisk betydelse i Finland, eftersom andra än nordiska medborgare, som önskar arbeta i Finland, avkrävs arbetstillstånd redan vid inresa.

Man bör emellertid konstatera, att ett helt oreglerat och oövertvakat inresande skulle kunna leda till förflyttning av arbetskraft från tredje land till de nordiska länderna och att en sådan förflyttningsrörelse skulle kunna få allvarliga ekonomiska och sociala följder. Till exempel i flera europeiska länder har upphävandet av visumtvånget delvis bidragit till en "illegal" invandring av arbetskraft samt till att denna befolkningsdel fallit utanför beskattnings- och socialskyddssystemen. Man borde förhålla sig allvarligt till de faror som en dylik "illegal" invandring kan medföra.

Man tanke på syftet att genomföra passkontrollöverenskommelsens principer kan man anse enhetliga viseringsregler samt det att ett visum som neddelats i ett nordiskt land också skulle omfatta övriga nordiska länder som värda att eftersträvas. Då man arbetar för dessa syften bör man dock

först se till, att det föreligger allmänna förutsättningar för att också i praktiken sköta dessa ärenden med alla de konsekvenser de medför. Man bör ta hänsyn till, att den sociala och ekonomiska utvecklingen liksom också arbetsmarknadens behov varierar något i de olika nordiska länderna och under olika tider. Likaså bör man beakta, att även ändrandet av gemensamt överenskomna regler förutsätter en gemensam överenskommelse därom, något som kan resultera i en oflexibel politik och en ökad bundenhet vid de övriga nordiska ländernas ställningstaganden.

Arbetskraftsministeriet hänvisar till kommittébetänkandet om utlänningspolitik och utlänningslagstiftning i Norden (*NU 1970:16*), som också nämns i medlemsförslaget. Enligt kommittén var det inte möjligt att föreslå införande av enhetliga viseringsregler i de nordiska länderna, utan kommittén ansåg, att det räcker med att det i samband med passkontrollöverenskommelsens tillkomst tillsatta utlänningsutskottet behandlar dessa ärenden och vid behov kommer överens om enhetliga förfaringssätt. Enligt arbetskraftsministeriets åsikt är det ändamålsenligt att fortsätta och effektivisera detta samarbete inom det nordiska utlänningsutskottet.

Helsingfors den 9 januari 1981

Arvo Aalto

Arbetskraftsminister

Ilse Koli

Byråchef

Ålands landskapsstyrelse:

Bestämmelserna om inresetillstånd lika som utlänningslagstiftningen i övrigt underlyder riksmyndigheternas lagstiftningsbehörighet.

Landskapet Ålands polismyndighet handhar dock förvaltningsuppgifterna på detta område. Som en följd härav har viseringsreglerna intresse för självstyrelseförvaltningen.

Landskapet Åland besöks årligen av ett stort antal turister och andra inresande. Dessa är till övervägande delen medborgare i nordiskt land. Övriga inresande kommer framför allt från Sverige och anlitar därvid vanligen godkända gränsövergångsställen men förflyttning över gränsen sker också utan att godkända gränsövergångsställen anlitas.

Som en följd av dessa förhållanden och enligt resultatet av stickprovskontroller kan man konstatera, att Åland besöks av viseringspliktiga utlänningar som inte har visering till mer än ett nordiskt land. Någon illegal invandring via Åland är däremot inte känd. Vistelsen för de viseringspliktiga utlänningarna är i allmänhet kortvarig.

Mot bakgrund av det sagda och erfarenheterna av passkontrollöverenskommelsen från år 1957 förordar landskapsstyrelsen en undersökning av möjligheterna att införa enhetliga viseringsregler i de nordiska länderna.

Mariehamn den 2 januari 1981

Folke Woivalin

Lantråd

Gunnar Jansson

Kanslichef

Norge

Justis- og politidepartementet:

Det ovennevnte medlemsforslag er av Justisdepartementet forelagt *Kommunal- og arbeidsdepartementet* og *Utenriksdepartementet* til uttalelse. Førstnevnte departement har muntlig gitt uttrykk for at man ikke har noe å bemerke til forslaget, idet spørsmålet om viseringsregler i de nordiske land ikke i nevneverdig grad berører departementets arbeidsområde. *Utenriksdepartementet* har i brev av 18.12.1980 gitt uttrykk for at tanken om felles viseringsregler for de nordiske land i prinsippet bør støttes, men at det imidlertid fortsatt må være adgang til unilateralt å foreta endringer i viseringsreglene når et behov måtte melde seg.

Justisdepartementet finner for sitt vedkommende å kunne slutte seg til uttalelsen fra *Utenriksdepartementet*, og peker på at de nordiske land i en årrekke, på basis av den nordiske passkontrolloverenskomst av 1957, har søkt å utvirke en ytterligere harmonisering av de nordiske viseringsreglene. Det er imidlertid en kjennsgjerning at det på dette område ikke har vært en helt ut tilfredsstillende utvikling, og man har ikke lyktes i å finne en løsning på dette problemet. Bakgrunnen for dette ligger i det alt vesentlige i at de nordiske lands ulike viseringsregler er fastsatt ut fra såvel fremmedkontrollmessige som utenrikspolitiske hensyn. Selv om de nordiske land har en forholdsvis lik lovgivning på området, foreligger det såvidt store forskjeller mellom de ulike lands fremmedlovgivning og innvandringspolitikk at en helt ut enhetlig viseringspraksis og enhetlige viseringsregler ikke har latt seg gjennomføre i praksis.

Fremmedlovgivningen i Danmark, Finland og Norge er for tiden under revisjon, mens Sverige allerede har innført en ny fremmedlov. Ved dette lovrevisjonsarbeide er det blant annet et siktepunkt å skape en så enhetlig nordisk fremmedlovgivning som mulig, men det er likevel åpenbart at det fortsatt vil være en rekke ulikheter mellom de nordiske lands fremmedlovgivning, innvandringspolitikk og utenrikspolitiske synspunkter. Så lenge

det er tilfelle, og så lenge de nordiske land har ulike allianseforhold, vil forslaget om enhetlige viseringsregler i Norden neppe kunne la seg gjennomføre helt ut.

For så vidt angår spørsmålet om å la visum meddelt av et nordisk land ha gyldighet for innreise også til de øvrige nordiske land, vil dette kunne medføre endel uønskede virkninger rent fremmedkontrollmessig sett. Et nordisk land kan ha innført visumplikt overfor borgere fra et tredjeland for å kunne kontrollere uønsket innvandring fra vedkommende land, mens de øvrige nordiske land har innført visumplikt utelukkende ut fra hensynet til ensartede viseringsregler i Norden. Det fremlagte forslag vil kunne medføre at innvilgede turistvisa til for eks. Norge blir brukt av vedkommende til å reise inn i for eksempel Sverige med den hensikt å bosette seg fast der i strid med eventuell svensk innvandringspolitikk overfor borgere i vedkommende land. Man antar på denne bakgrunn at det ikke vil være grunnlag for å gå inn for denne delen av forslaget.

Oslo, 19. januar 1981

Etter fullmakt

Per Holm

Reidar Weng

Sverige

Rikspolisstyrelsen:

I det fremlagda förslaget anges antalet utomnordiska länder för vars medborgare viseringstvånget har upphävts i de olika nordiska länderna per 1979-10-01. Antalet för Finland och Island är därvid väsentligt lägre än för de övriga länderna. Man bör dock observera att det inte alltid är samma utomnordiska länder som de olika nordiska länderna har ingått viseringsfrihetsavtal med. Således har 1981-01-01 samtliga nordiska länder viseringsfrihetsavtal endast med 51 utomnordiska länder. Olikheterna i viseringstvånget framgår av bifogade förteckning (*se Bihang*) över länder med vilka de olika nordiska länderna har viseringsfrihetsavtal. Dessa kan bero på att olika utgångspunkter i vissa fall föreligger för de olika nordiska länderna att ingå eller säga upp viseringsfrihetsavtal.

Rikspolisstyrelsen delar för sin del förslagsställarnas uppfattning att de nordiska länderna – som framgår av preamblen till den nordiska passkontrollöverenskommelsen från 1957 – bör eftersträva att använda viseringstvång i samma omfattning och söka åstadkomma en så likartad praxis som möjligt beträffande meddelande av visering. Detta bör i första hand ske inom ramen för Nordiska utlänningsutskottets arbete. Till en början skulle

man därvid kunna tänka sig att utskottet, med utgångspunkt från den bifogade förteckningen, undersöker möjligheterna att åstadkomma bättre samstämmighet.

Möjligheterna att låta visering, som meddelats för ett nordiskt land, omfatta också övriga nordiska länder torde kunna övervägas först när total samstämmighet har uppnåtts beträffande viseringstvång och praxis i de nordiska länderna.

Stockholm den 9 januari 1981

Rikspolisstyrelsen

Lennart Printz

Hans Rosenqvist

BIHANG

Viseringsfrihet i Norden

Medborgare i något av följande icke-nordiska länder åtnjuter – under förutsättning som regel att han har giltigt hemlandspass – viseringsfrihet i nordiskt land som tabellen utvisar. Sverige = S, Danmark = D, Norge = N, Finland = F, Island = I.

Algeriet	S D N F	Frankrike	S D N F I
Amerikas Förenta Stater	S D N F I	Föbundsrep. Tyskland	S D N F I
Andorra	S D N	Gambia	S D N F I
Argentina	S D N F	Grekland	S D N F I
Australien	S D N F I	Grenada	S D N F I
Bahamas	S D N F I	Guatemala	S D N F
Bangladesh ¹		Guyana	D N I
Barbados	S D N F I	Haiti	S D N
Belgien	S D N F I	Honduras	S D N F
Benin	D	Indien	S D N F I
Bolivia	S D N	Iran ¹	
Botswana	S D N F I	Irland	S D N F I
Brasilien	S D N F I	Israel	S D N F I
Bulgarien	S D N F I	Italien	S D N F I
Canada	S D N F I	Jamaica	S D N F I
Chile	S D N F I	Japan	S D N F I
Colombia	S D N F	Jugoslavien	S D N F I
Costa Rica	S D N F	Kenya	S D N
Cuba	S D N	Kiribati	S I
Cypern	S D N F I	Lesotho	S D N F I
Dominica	S D I	Liechtenstein	S D N F I
Dominikanska republiken	S D N	Luxemburg	S D N F I
Ecuador	S D N F	Malawi	S D N F I
Elfenbenskusten	S D N F	Malaysia	S D N F I
Fiji	S D N F I	Malta	S D N F I
Filippinerna	S D N F I	Marocko	S D N F I

Mauritius	S D N F I	Singapore	S D N F I
Mexico	S D N F I	Solomonöarna	S D I
Monaco	S D N F I	Spanien	S D N F I
		Storbritannien	S D N F I
Nederländerna	S D N F I	Surinam	S D N
Nicaragua	S D N	Swaziland	S D N F I
Niger	S D N F		
Nya Zeeland	S D N F I	Tanzania	S D N F I
		Thailand	S D N
Pakistan ¹		Tjeckoslovakien	F
Panama	S D N F	Togo	S D N
Paraguay	S D N	Trinidad och Tobago	S D N F I
Peru	S D N F	Tunisien	S D N F I
Polen	S F	Turkiet ¹	D N I
Portugal	S D N F I	Tuvalu	S D I
Republiken Korea (Syd-S)	D N F I	Uganda	S D N F
Rumänien	S D N F I	Ungern	F
		Uruguay	S D N F
Salvador	S D N F		
San Marino	S D N F I	Vatikanstaten	S D N
Saint Lucia	S D	Venezuela	S D N
Saint Vincent och Grenadines	S I	Zambia	D N
Schweiz	S D N F I	Zimbabwe	S
Seychellerna	S D N F I		
Sierra Leone	D N	Österrike	S D N F I

- ¹ Observera att medborgare i Bangladesh som innehar diplomatpass eller "Government passport" fortfarande är viseringsfri i Sverige och Finland
- att medborgare i Iran som innehar diplomatpass eller tjänstepass är viseringsfri i Sverige och Danmark
- att medborgare i Pakistan som innehar diplomatpass, "official passport" eller "service passport" är viseringsfri i Sverige, Danmark, Norge och Finland samt
- att medborgare i Turkiet som innehar diplomatpass (passeport diplomatique), specialpass (passeport spécial) eller tjänstepass (passeport de service) är viseringsfri i Sverige och Finland.

ÖVRIGA VISERINGSFRIA I NORDEN: Innehavare av *identitetskort* utfärdad av behörig myndighet i Belgien, Frankrike, Liechtenstein, Luxemburg, Nederländerna, Schweiz, Västtyskland eller Österrike. Innehavare av *resedokument* utfärdad i Belgien, Danmark, Frankrike, Irland, Island, Italien, Liechtenstein, Luxemburg, Nederländerna, Norge, Schweiz, Storbritannien, Sverige eller Västtyskland. Innehavare av *gällande främlingspass* utfärdad i nordiskt land om det av passet framgår, att innehavaren sedan minst ett år har uppehållstillstånd i det land som utfärdat passet och om inresan sker direkt från annat nordiskt land.

Generaltullstyrelsen:

Frågan om utlänningskontrollen har diskuterats bl. a. i den svensk-norska gränstullsarbetsnämnden vid nämndens möte i november 1979. Därvid berördes bl. a. vissa olikheter i viseringsbestämmelserna i de nor-

diska länderna. Att viseringsfrihet för vissa utlänningar gäller i Norge men inte i Sverige har skapat och skapar alltfört stora kontrollsvårigheter vid den svensk-norska gränsen.

Efter överenskommelse mellan de svenska polis- och tullmyndigheterna medverkar svensk tullpersonal i utlänningskontrollen, varvid denna kontroll är integrerad med tulltjänsten. Norsk tullpersonal har såvitt känt är inte motsvarande tjänsteuppgift. Pass- och främlingskontrollen innefattas inte i överenskommelsen mellan Sverige och Norge om gränstillsamarbete. Visst utbyte av informationer om gjorda iakttagelser sker dock mellan norska och svenska tjänstemän.

I södra Sverige är tullpersonalen inte engagerad i utlänningskontrollen på samma sätt och i samma omfattning som vid svensk-norska gränsen. Vissa kontroller har dock gjorts och visst samarbete med polisen förekommer.

Om enhetliga viseringsregler kan skapas i de nordiska länderna skulle detta avsevärt underlätta utlänningskontrollen och ge bättre möjligheter att förhindra den illegala invandringen. Den i medlemsförslaget föreslagna undersökningen av möjligheterna att införa sådana regler bör därför enligt generaltullstyrelsens mening komma till stånd.

Stockholm den 15 januari 1981

Generaltullstyrelsen

Lennart Eriksson

Lennart Klöfverskjöld

Statens invandrarverk (SIV):

Med remiss 1980-11-14 (Dnr IS 4623/80) har arbetsmarknadsdepartementet anmodat statens invandrarverk (SIV) att till Nordiska rådets svenska delegation avge yttrande över förslaget.

Vidare har genom remiss 1980-11-14 (Jnr 781/80) Nordiska rådets presidium berett Nordiska utlänningsutskottet tillfälle – genom SIV – att avge yttrande över förslaget. SIV – som inte har någon funktion som sekretariat för utskottet – har dock vid underhandskontakt med presidiesekreteraren åtagit sig att föreslå att ärendet tas upp vid utskottets möte den 29–30 januari 1981.

Enligt förslaget skall Nordiska rådet rekommendera Nordiska ministerrådet att undersöka möjligheterna att införa enhetliga viseringsregler i de nordiska länderna. Närmare bestämt synes förslagsställarnas önskemål avse dels att viseringsplikens omfattning görs lika i de skilda nordiska länderna dels ock att visum beviljat av ett nordiskt land också skall gälla övriga nordiska länder.

Enighet råder mellan de nordiska länderna om att största möjliga likhet länderna emellan bör eftersträvas när det gäller viseringstvangen omfattning, utformning och tillämpning. Denna grundsyn skrevs in redan i överenskommelsen år 1957 om upphävande av passkontrollen mellan de nordiska länderna. För att behandla frågor av betydelse för det gemensamma passkontrollområdet inrättades samtidigt ett samarbetsorgan mellan länderna – Nordiska utlänningsutskottet.

Nordiska utlänningsutskottet har alltså nu verkat i omkring 20 år. Möten hålls normalt två gånger om året. Viseringsfrågorna intar ständigt en framträdande plats på utskottets dagordningar. Det gäller såväl visumplikt för enskilda länder som mera generella frågor om viseringspliktens omfattning. På utlänningsutskottets initiativ behandlades frågan om en likformig visumpolitik vid ett möte med de nordiska ländernas utrikes- och fackministrar i Köpenhamn i maj 1979.

I en resolution som då antogs underströks att en koordinering av de nordiska ländernas viseringsfrihetspolitik är en mycket väsentlig förutsättning för den nordiska passkontrollöverenskommelsen och att visuminstitutet under senare år fått en ökande betydelse som medel för invandringskontrollen i respektive land.

Enighet förelåg också om att nordisk stat som överväger att genomföra en ändring av viseringsplikten i förhållande till visst land så tidigt som möjligt bör skaffa upplysningar om de övriga nordiska länderna är inställda på att genomföra samma ändring. Kan inte länderna ansluta sig till ändringsförslaget, bör om möjligt en förhandling äga rum innan den planerade införda eller avskaffade visumplikten genomförs, om något av länderna begär sådan förhandling.

Olikheter finns fortfarande i de skilda nordiska länderna när det gäller omfattningen av viseringsplikten. Likaså har det inte alltid varit möjligt att avvakta ett konsultationsförfarande innan ändring av viseringsplikten genomförts. Anledning finns därför att fortsätta harmoniseringssträvandena.

Olikheter i viseringspliktens omfattning har sin grund i att invandringsstrycket är olika i de skilda länderna. Vidare har svårigheter att alltid efterleva konsultationsproceduren berott på behov att vidta snabba åtgärder i situationer då betydande nationella intressen varit berörda.

SIV anser att den nordiska passkontrollöverenskommelsen fungerar väl och att harmoniseringen av viseringsreglerna genom samarbetet inom utlänningsutskottet drivs fram i den takt som är möjlig. Vad särskilt gäller frågan om att låta viseringar, som meddelats av ett nordiskt land, omfatta också övriga nordiska länder är det enligt SIVs uppfattning inte realistiskt att införa en sådan ordning så länge betydande olikheter består mellan länderna bl. a. i fråga om viseringspliktens omfattning och i fråga om grunderna för beviljande av uppehållstillstånd.

SIV uppfattar medlemsförslaget som ett uttryck för Nordiska rådets stora intresse att medverka till ytterligare harmonisering av utlänningslag-

stiftningen och dess tillämpning i de nordiska länderna. De synpunkter som kommer fram i förslaget kan lämpligen beaktas i utlänningsutskottets fortsatta arbete.

Norrköping den 22 januari 1981

Statens invandrarverk

Björn Weibo

Leo Björklund

Svenska ambassaden i Beirut:

Ambassaden ställer sig allmänt frågande till det möjliga i lika regler inom det nordiska passområdet med hänsyn till Sveriges speciella ställning som invandrarland inte minst från Mellanösternområdet.

I den mån en samordnad nordisk lagstiftning skulle leda till en minskad illegal invandring till Sverige skulle det självfallet uppfattas som värdefullt ur ambassadens synpunkt. Följden därav borde bl. a. bli ett färre antal förpassningsfall från Sverige.

Beirut den 14 januari 1981

Hans Ahlström

Sveriges ambassad i Ankara:

Till en början må framhållas, att ambassaden i Ankara inte har, och med inriktningen av dess dagliga verksamhet, inte kan förväntas ha en så ingående kännedom om viseringsreglerna i samtliga nordiska länder och om samarbetet mellan dessa länder, att den kan på ett utförligt och initierat sätt kommentera medlemsförslaget: i likhet med flertalet svenska beskickningar är ambassaden i fråga om viseringar verksam blott inom en mycket smal sektor, för dess del huvudsakligen gällande turkiska medborgare. För yttrande över frågan om enhetliga viseringsregler i Norden, särskilt mot bakgrunden av föreliggande nordiska överenskommelser, torde mer centralt placerade allmänna organ i Sverige vara bättre lämpade. Blott några punkter i medlemsförslaget kan här beröras.

I förslaget anges antalet utom-nordiska länder, för vilka vart och ett av de nordiska länderna upphävt viseringstvånget, och det görs fortsättnings-

vis gällande att samordningen mellan de nordiska länderna i viseringshänseendet inte fullföljts i den omfattning som synes ha åsyftats i den nordiska passkontrollöverenskommelsen. Jag vet inte, hur samordningsarbetet bedrivs. Enligt min uppfattning är dock antalet utom-nordiska länder för vilka viseringstvånget upphävts ingalunda ringa. Även den lägsta siffran – 56 för Island – torde inrymma flertalet av i internationell handel och samfärdsel viktiga länder i den fria världen.

Skillnaden mellan siffrorna för de olika nordiska länderna behöver måhända inte i och för sig bero på bristande vilja till samordning utan kan möjligen i vad avser införandet av viseringsfrihet ha andra orsaker – olikheter i fråga om t. ex. arbetsmarknads- och näringspolitik, olika ut-satthet för illegal invandring etc., allt omständigheter som kan vara av avgörande betydelse för ett nordiskt lands möjligheter att motta utlänningar på sitt territorium. Kanske har till sist frågan om införande av viseringsfrihet för vissa utom-nordiska medborgare inte aktualiserats helt enkelt därför att dessa medborgares möjligheter att resa till Norden är praktiskt taget obefintliga.

Samordning mellan de nordiska länderna ifråga om viseringstvång för att förhindra alltför stor invandring kan möjligen utöva en dämpande effekt på sådan invandring. Hur pass effektiva enhetliga viseringsregler kan bli för att förhindra illegal invandring är dock en annan fråga. Om en invandrar-grupp blivit tillräckligt stor och väl etablerad och om förhållandena i invandrarlandet i form av sociala och ekonomiska förmåner är attraktiva, finns det säkerligen risk för att invandringen fortsätter trots enhetliga viseringsregler: den söker sig blott nya vägar. Enligt ambassadens mening måste därför enhetliga viseringsregler, syftande till att förhindra illegal invandring, kompletteras med striktare passagerarkontroll vid de inter-nordiska gränserna och, framför allt, med ett konsekvent uppträdande av myndigheterna i klara avvisnings- och utvisningsfall. Av pressen att döma ändrar myndigheterna inte sällan tidigare efter noggranna utredningar fattade avvisnings- och utvisningsbeslut. Ett sådant förfarande kan knappast avhålla prospektiva illegala invandrare från att söka ta sig in i Sverige.

Medlemsförslaget berör frågan om att låta visum, som meddelats i ett nordiskt land, omfatta också övriga nordiska länder. Även i detta fall måste man beakta olikheter mellan de nordiska länderna ifråga om deras möjligheter att ta emot sådana utom-nordiska medborgare. En nordisk ambassad med uppgift att meddela visum (inklusive arbets- och uppehålls-tillstånd) skulle vidare nödgas kontakta invandrarmyndigheterna i samtliga nordiska länder, något som säkerligen skulle leda till förseningar och tungroddhet.

Ankara den 18 december 1980

Rune Nyström

Medlemsförslag

om en nordisk litteraturantologi för gymnasierna

(Väckt av Árni Gunnarsson, Inger Hirvelä, Gunnel Jonäng, Sture Palm, Arvo Salo och Ingrid Sundberg)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk språksekretariat:

Nordisk språksekretariat stöttar förslaget om å utarbeide en nordisk litteraturantologi for gymnasiene og for utdannelsen av morsmållærere. En slik antologi vil bli et nyttig hjelpemiddel i grannespråksundervisningen, og kan dermed få stor betydning for elevenes forståelse av grannespråkene.

Den kan også bli et verdifullt og nødvendig supplement til eksisterende antologier. De nordiske antologiene som fins, er vanskelige å få tak i og har til dels et spesielt tekstutvalg. Det gjelder f. eks. Erling Nielsen: *Nordisk litteratur* (Gyldendals lesebøker, 1968, utsolgt fra forlaget), Leif Longum: *Å leve i verden/Att leva i världen* (Oslo, København, Stockholm, Helsingfors, 1971) og *Triangelkontakt* (utgitt av Svenskläraryöreningen i samarbeid med Dansklærerforeningen, 1976).

Disse antologiene konsentrerer seg om danske, norske og svenske tekster. En ny antologi bør også ha med prøver av finsk, færøysk, grønlandsk, islandsk og samisk litteratur i oversettelse til dansk, norsk eller svensk, ledsaget av korte utsnitt på originalspråket.

I tilknytning til disse tekstene bør det være korte orienteringer om de forskjellige språkene. En bør også vurdere å ha med en samlet oversikt over språksituasjonen i Norden. Nordisk språksekretariat er eventuelt villig til å utarbeide slike orienteringer til antologien.

Det bør være nødvendige ordforklaringer og språklige og litterære arbeidsoppgaver til tekstene. Det kan også være en fordel å utarbeide en lærerveiledning med forslag til metodiske opplegg o. l.

Språksekretariatet finner det rimelig at hovedvekten i antologien blir lagt

på moderne litteratur. Men også eldre litteratur bør være representert under forutsetning av at den språklig og innholdsmessig passer for det aktuelle utdannelsesstrinnet, jf. uttrykket "levande författare" i forslaget. Poenget må være å få med tekster som engasjerer lærere og elever, og motiverer dem for å lære grannespråkene bedre. En fordel med en *nordisk* antologi er ellers at tekstutvalget blir større, slik at det blir lettere å finne tekster som på en naturlig måte kan gå inn i den øvrige undervisningen.

Språksekretariatet mener det er fornuftig at en i første omgang gir ut en prøveutgave i et begrenset opplag. På grunnlag av erfaringene med denne kan arbeidet føres videre.

Oslo, 21. januar 1981

Bertil Molde

Formann

Ståle Løland

Nordiska språk- och informationscentret:

Som framhålls i medlemsförslaget råder det för närvarande brist på lämpliga läromedel för den grannspråksundervisning, som enligt läroplanerna skall ingå i modersmåls- respektive svenskundervisningen över hela Norden. Detta gäller såväl grundskole- som gymnasiestadierna. För hela ungdomsskolan borde för grannspråksundervisningen ägnade läromedel arbetas fram, både i fråga om språk och litteratur.

Medlemsförslaget gäller en litteraturantologi för gymnasiet. Om antologin skall kunna användas i grannspråksundervisningen i hela Norden måste den innehålla dels texter som passar inom den närbesläktade grannspråksundervisningen, dvs. danska, norska och svenska, dels texter som kan användas i främmande språkundervisningen, dvs. i första hand svenska i Finland och danska i Island. En sådan uppläggning kräver en stark differentiering i urvalet av texter; dels texter av normal svårighetsgrad, dels texter som är lättlästa. Det borde emellertid inte vara omöjligt att ta hänsyn till denna aspekt vid utarbetandet av antologin.

Blotta förekomsten av en modern litteraturantologi med ett representativt urval texter av i respektive land mycket lästa författare skulle säkerligen ha en gynnsam effekt på lärarnas motivation att ta upp grannlandslitteratur i undervisningen. För närvarande upplever många lärare det som övervägande besvärligt att tillgodose det moment i läroplanen, som handlar om grannspråk och grannspråkslitteratur.

Nordiska språk- och informationscentret är övertygat om att en nordisk

litteraturantologi av det slag som skisseras i medlemsförslaget skulle bli ett värdefullt hjälpmedel i grannspråksundervisningen. Centret vill därför tillstyrka medlemsförslaget i dess helhet.

Helsingfors den 28 januari 1981

För Nordiska språk- och informationscentret

Pirkko Ruotsalainen

Göran Huss

Föreningarna Nordens Förbund:

Föreningarna Nordens Förbund konstaterar att en nordisk litteraturantologi med specialinriktning på gymnasier och avsedd för praktisk undervisning skulle bidra till att sprida kännedom om författare och förhållanden i de nordiska länderna. Vi är ense med förslagsställarna om att texterna när det gäller danska, norska och svenska bör återges på originalspråket. Utgående från erfarenheter inhämtade under det nordiska språkåret 1980–81 finner vi det lämpligt att vid behov lämna korta ordförklaringar, varigenom språkinläringen underlättas.

I fråga om texter ursprungligen skrivna på andra nordiska språk än de tre huvudspråken är det dock enligt vår uppfattning på sin plats att i antologin återge dem i översättning på det språk (danska, norska eller svenska) som i varje särskilt fall lämpar sig bäst. Den nordiska språkgemenskapen understrykes i själva verket yttermera om eleverna får klart för sig vilken roll det danska språket spelar som förbindelselänk med Färöarna, Grönland och Island, det svenska språket med Finland och det norska framförallt med sameområdet. Textillustrationer i fråga om de mindre utbredda nordiska språken har sitt intresse, men dessa är dock sekundära med tanke på antologins innehåll i övrigt.

Då syftet med den nordiska litteraturantologin är att den skall utnyttjas i gymnasieundervisning, är det av vikt att från första början beakta de opinioner som kommer till uttryck från modersmålsläroverk i fråga om antologins innehåll, uppläggning och användbarhet i undervisningen. Då en för närvarande ofta tillämpad metodik synes vara att den enskilde läraren i samarbete med eleverna använder textsammanställningar med sikte på ett temabetonat arbete, är det önskvärt att antologin i högre grad än att utgöra en kursbok av sedvanlig karaktär utarbetas med detta för ögonen. Antologins texter bör även kunna användas jämförbara med nationella texter, då en lärare vill belysa bestämda teman.

Vårt förbund önskar i detta sammanhang fästa uppmärksamhet vid att

en skrift av föreslagen karaktär inte som sådan omedelbart förbättrar kännedomen om grannlandslitteraturen i Norden. Ett villkor härför är att speciellt modersmålläraarnas kännedom om och intresse för nordisk litteratur och nordiskt samhällsliv genomgår en kännbar ökning och att det nordiska stoffet överhuvud får en framträdande plats i lärarutbildningen. I samband med det nordiska språkåret har vi noterat att det nordiska intresset bland eleverna märkbart ökar om de sporras till självverksamhet: deltagande i nordiska skrivartävlingar, vänortsutbyte, stipendieresor m. m. En åtgärd som skulle underlätta användningen av antologin i undervisningen vore en kännbar ökning av grannlandsstoffet i centralerna för undervisningsmedel. Det synes oss därför som om förutsättningarna för att den föreslagna skriften skulle bli flitigt utnyttjad är att man beaktar både lärar- och elevopinioner samt möjligheterna att belysa texterna med lämpligt åskådningsmaterial.

Med ovanstående motiveringar uttalar Föreningarna Nordens Förbund sitt stöd åt medlemsförslaget om och utgivandet av en nordisk litteraturantologi för gymnasier.

Helsingfors den 4 februari 1981

Tuure Salo
Ordförande

Gustav af Hällström
Förbundssekreterare

Danmark

Undervisningsministeriet, Det internationale kontor:

— — — følger hermed en udtalelse fra undervisningsministeriet, direktoratet for gymnasieskolerne og højere forberedelseseksamen om det i Nordisk Råd fremsatte medlemsforslag om en nordisk litteraturantologi for gymnasierne.

Ministeriet for kulturelle anliggender, ministeriet for Grønland og statsministeriet har ingen bemærkninger fremsat.

København, den 19. januar 1981

P.m.v.
E.b.
E. Noer
Fuldmægtig

Undervisningsministeriet, Direktoratet for gymnasieskolerne og højere forberedelseksamen:

Før 1971 var det almindeligt at der i danskundervisningen i gymnasiet og på hf blev benyttet særlige litteraturantologier med svenske og norske tekster. Normalt blev der undervist særskilt i disse tekster, ofte med vægten lagt på sproglige iagttagelser.

Det kan stadig forekomme at der undervises efter særlige antologier, men det er karakteristisk for den udvikling der er sket siden gymnasiebekendtgørelsen af 16. juni 1971 og hf-bekendtgørelsen af 24. april 1974, at undervisning i svenske og norske tekster i stigende grad er blevet integreret i modersmålsundervisningen. Dette har også haft indflydelse på udgivelser til undervisningsbrug idet der nu oftest anvendes tekstsamlinger der består af såvel danske, svenske som norske tekster og som ofte er samlede omkring bestemte temaer. Desuden er det karakteristisk at selve tekstbegrebet er blevet udvidet således at det i dag er sjældent at finde antologier der alene består af skønlitterære tekster fra den anerkendte litteratur. På baggrund af den her skitserede udvikling er det direktoratets opfattelse at der ikke eksisterer et udtalt behov for den foreslåede litteraturantologi. Derimod ville en løbende orientering til skolerne om hvad der sker i de enkelte nordiske lande af aktuelt inden for litteraturen i ordets videste betydning, være af stor værdi, ikke mindst hvis det kunne følges op af forslag til hvordan denne nye litteratur kunne indgå i undervisningssammenhænge.

København, den 15. januar 1981

P.d.v.

Ib Fischer Hansen
Undervisningsinspektør

Ministeriet for Grønland:

I denne anledning skal Grønlandsministeriet med bemærkning, at Undervisningsministeriet har anmodet om at svar må blive afgivet direkte til Udenrigsministeriet, meddele, at man har indhentet en udtalelse over sagen fra *Grønlands Hjemmestyre*. Hjemmestyret har herefter i en telex modtaget i Grønlandsministeriet den 20. januar 1981 afgivet en sålydende udtalelse, hvortil Grønlandsministeriet ville kunne henholde sig "henvi- ning telex 10845 om nordisk litteraturantologi. begrænset interesse grøn-

land, idet ingen gymnasium her, men antologien kan tænkes være velegnet i hf og på seminariet i danskundervisningen, hvis og såfremt grønlandsk litteratur og sprog medtages, stiller man sig yderligere positiv heroverfor”.

København, den 30. januar 1981

P.m.v.

E.b.

Christian Jensen

Føroya Landsstýri:

I den anledning skal man meddele, at sagen har været forelagt Føroya Studentaskúla, Færøernes Gymnasium, og Landsskúlafyrisingin, Undervisningsdirektoratet, som har afgivet følgende udtalelser i sagen, hvortil *landsstyret* kan henholde sig.

Færøernes Gymnasiums udtalelse:

Da det længe har været ønskeligt, at en nordisk antologi skulle udkomme, anbefaler skolen forslaget om at tilvejebringe en sådan, som vil få stor betydning for den færøske undervisning. Det er nødvendigt at have et godt kendskab til de andre nordiske sprog, men det er også ønskeligt i antologien at få en kort oversigt over det færøske sprogs opbygning.

Undervisningsdirektoratets udtalelse:

Det er klart, at en nordisk litteraturantologi vil få stor betydning for undervisningen både i færøsk og dansk i vore højere fortsættelsesskoler. Her tænkes særlig på Færøernes Gymnasium og HF-kursus og Færøernes Seminarium, men der er næppe nogen tvivl om, at andre skoler også kan benytte en sådan bog – f. eks. folkeskolens højere klasser.

I mange år er skolefolk og lærerforeninger i de nordiske lande fremkommet med spørgsmål og synspunkter vedrørende nabolandssprogundervisning i forbindelse med modersmålsundervisningen i de enkelte nordiske lande. I Danmark er man f. eks. af den opfattelse at danske skoleelever har brug for et vist kendskab til svensk och norsk – og måske også til andre nordiske sprog. Den samme opfattelse er at finde i Sverige, Norge, Finland, Island og på Færøerne. Derfor har modersmålslærerforeningerne i de nævnte lande (Dansk lærerforeningen, Norsk lærerforeningen o. s. v.) haft et betydningsfuldt samarbejde på dette område.

På Færøerne er situationen den, at vi ifølge hjemmestyreløven – der fastsætter, at færøsk er hovedsproget, men at dansk skal læres godt og omhyggeligt – i vore højere skoler har to store sproglige fag: modersmålet og nabolandssproget dansk, som af historiske/politiske grunde har fået en stærk særstilling på Færøerne – og i hvert fald helt frem til vore dage har haft en stærkere stilling på Færøerne end det færøske sprog.

Fagene færøsk og dansk dækker derfor tilsammen en temmelig stor del af elevskemaet i vore højere skoler.

Tager vi f. eks. gymnasiet, er det jo sådan, at undervisningen i færøsk og dansk for en stor del (særlig i dansk) er litteraturundervisning.

Det er almindeligt, at læreren i færøsk underviser i færøsk sprog og litteratur og endvidere læser norsk og islandsk materiale. Læreren i dansk behandler dansk litteraturmateriale og endvidere også noget svensk materiale, men beskæftiger sig også noget med norske tekster. Læseplanen giver også plads for behandling af litteraturmateriale udenfor det nordiske kulturområde.

Dette betyder, at læseplanerne for både færøsk og dansk medfører, at lærere og elever bør bruge en del af tiden til at behandle nabolandssprogene.

Et nordisk litteraturudvalg, hvor litteratur fra alle de nordiske lande er repræsenteret, er derfor et redskab, der i høj grad vil være brug for i den færøske skole. Det vil også være af betydning, at færøsk litteratur medtages i en sådan antologi, for kendskabet til færøsk litteratur må formentlig antages at være temmelig lille i vore nabolande.

Tórshavn, den 6. februar 1981

Eiløft Samuelson

Landsstyresmand

Dansklærerforeningen:

— — — skal foreningen udtrykke, at den meget gerne vil støtte bestræbelser på en forbedret nabosprogsundervisning.

Det er imidlertid ud fra beskrivelsen af medlemsforslaget vanskeligt helt præcist at se, hvordan forslagstillerne tænker sig antologien tilrettelagt, men Dansklærerforeningen må understrege sin principielle holdning til nabosprogsundervisningen, som vi mener bør være en integreret del af danskundervisningen såvel som af en række af skolens andre fag. Da en væsentlig del af undervisningen er organiseret i temaer og perioder, bør nabosprogstekster indgå deri som andre tekster.

Vi skal i denne sammenhæng henvise til gældende bekendtgørelser for såvel HF, gymnasiet som folkeskolen.

Det er væsentligt, at nabosprogsmaterialer foreligger let tilgængeligt for lærerne, og vi vil derfor benytte lejligheden til at pege på, hvor vigtigt det er, at de forefindes på amtscentraler, skolebiblioteker og lignende institutioner i de andre nordiske lande.

Vi ser os altså ikke i stand til at støtte det konkrete medlemsforslag, men vil meget gerne tilbyde vores medvirken ved udgivelse af antologier eller andet undervisningsmateriale, der er i overensstemmelse med de nævnte principper.

København, den 28. januar 1981

Inger Madsen

Den danske Forlæggerforening:

— — — skal vi meddele, at foreningen ser med sympati på forslaget. Man har ikke bemærkninger til det i øvrigt, idet man går ud fra, at redaktion og produktion af værket vil blive henlagt til udførelse på et eksisterende forlag, og at fornøden økonomisk støtte vil blive bevilget i overensstemmelse med f. eks. retningslinierne i nabolandslitteraturstøtteordningen.

København, den 9. februar 1981

dikteret af Erik V. Krstrup
og underskrevet i hans fravær

E. Callesen

Finland

Helsingfors universitet, konsistoriet, hänvisar i skrivelse den 28 januari 1981 till historisk-filologiska sektionens yttrande av den 20 januari 1981 (se nedan).

Helsingfors universitet, historisk-filologiska sektionen:

Medlemsförslagets syftemål — att främja gymnasiernas möjligheter att orientera eleverna i de nordiska grannländernas förhållanden, litteraturer och språk — är lovvärt.

Det är emellertid inte självskrivet att likheten i de nordiska gymnasiernas läroplaner för undervisningen i modersmål, litteratur och litteraturhistoria är en tillräcklig grund för antagandet att en nordisk litteraturantologi på originalspråken är lika användbar överallt. Tvärtom torde det förhålla sig så att grannspråksundervisningens utrymme i läroplanen varierar betydligt i de olika länderna beroende på de språkliga förhållandena och undervisningens fördelning på olika läroämnen.

Tanken att genom en litteraturantologi på originalspråken ge eleverna någon kontakt med grannländernas språk och litteratur är lättast att förverkliga inom det danska, norska och svenska språkområdet. Mellan danskan, svenskan och de två norska språken är olikheterna inte större än att en antologi kan öka elevernas motivation och möjligheter till kontakt med grannspråken, om den kompletteras med en pedagogiskt välplanerad och tilltalande information. Annorlunda förhåller det sig med isländskan och finskan som för gymnasister i Danmark, Norge och Sverige knappast kan göras begripliga med de medel förslagsställarna tänkt sig; textillustrationer och en redogörelse för språkets uppbyggnad. Det är fara värt att

elevernas motivation och intresse snarare skulle avta än öka under trycket av ett så kryptiskt material.

Man måste därför tänka sig att även begagna översättningar. Även andra alternativ till den i förslaget tänkta redigeringen, borde övervägas. Sålunda kan man tänka sig att utge parallella redaktioner av antologin – en för vart nordiskt språk med parallelltext på elevens modersmål.

Enligt sektionens mening borde i en nordisk antologi även samiska, färöiska och grönländska texter ingå.

Med hänsyn till de ovan nämnda svårigheterna är förslaget att till en början utge antologin endast i en begränsad försöksupplaga välbetänt.

Helsingfors den 20 januari 1981

Ej Sign.

Jyväskylä universitetet, humanistiska fakulteten:

Med tanke på stärkandet av intresset för den nordiska litteraturen och den nordiska kulturella samhörigheten har en samnordisk litteraturantologi för gymnasiet otvivelaktigt en uppgift att fylla. En sådan antologi skulle dock knappast i finskspråkiga gymnasier få samma entydigt gynnsamma verkan på modersmålsundervisningen som i svensk-, norsk- och danskspråkiga gymnasier, där eleverna har förutsättningar att tillägna sig skandinaviska och finlandssvenska texter direkt på originalspråket. Om man utgår från att samma texter av samma svårighetsgrad skall användas i alla de fem nordiska länderna, är man tvungen att ty sig till översättningar för att göra texterna tillgängliga för finskspråkiga gymnasister. Översättningar är dock mindre värdefulla än originaltexter som förmedlare av en positiv inställning till grannlänternas språk och litteratur. Översatta texter skulle inte heller såsom i skandinaviska och finlandssvenska gymnasier ge direkt stöd åt inläringen av språkliga färdigheter i modersmålsundervisningen utan kanske medföra en ytterligare belastning för den finska litteraturundervisningen som redan i dagens läge behandlas styvmoderligt inom ramen för modersmålsundervisningen. I princip är det dock viktigt att främja kännedomen om grannlänternas litteratur i finska gymnasier, men det vore mer realistiskt att försöka nå detta mål t. ex. med hjälp av en tvåspråkig antologi där texter av andra än finska författare skulle löpa parallellt i svensk och finsk språkdräkt. En sådan tvåspråkig efter finländska förhållanden anpassad antologi kunde utnyttjas i de finska gymnasiernas svenskundervisning. Det är ju inte modersmåls lärarna utan svensklärarna som i första hand bär ansvaret för spridandet av den nordiska orienteringen i de finskspråkiga gymnasierna.

Undervisningen i nordisk litteratur utgör alltså i skandinaviska och

finlandssvenska gymnasier en naturlig del av modersmålsundervisningen medan den i finskspråkiga gymnasier lika naturligt ansluter sig till undervisningen i svenska, ett för eleverna främmande språk. Till följd av denna fundamentala skillnad är behoven olika och en samnordisk antologi kan knappast tänkas få en identisk utformning både på skandinaviskt-finlandssvenskt och finskspråkigt håll (också de isländska gymnasierna intar en särställning). Texter av finsk- och isländskspråkiga författare måste i Sverige, Norge och Danmark under alla omständigheter förseas med en svensk, norsk eller dansk översättning, varvid deras användbarhet blir mindre än svenska, norska och danska texters som kan analyseras i original. Då översatta texter litterärt och språkligt är mindre tacksamma läromedel än originaltexter och då man beaktar de reella kunskaperna i grannfolkens språk i Norden, är det ett förståeligt, ofrånkomligt faktum att t. ex. finska originaltexter inte kan få lika stor betydelse i Skandinavien som t. ex. svenska originaltexter i Finland. Att den nordiska litteraturen i det finska Finland i hög grad är beroende av undervisningen i svenska, ett främmande språk i vilket eleverna på gymnasialstadiet bara hinner inhämta en basnivå av kunskaper, medför att en betydande del av insikterna i grannfolkens litteratur kommer att inhämtas på postgymnasiala stadier, närmast vuxenutbildningen och lärarutbildningen. Det finns alltså många skäl som talar för att man borde ge ut den planerade antologin i två eller flera versioner som beaktar de olikartade behoven i de fem nordiska länderna samt vuxenutbildningens behov.

Vid utarbetandet av den första provupplagan av antologin skulle det vara ändamålsenligt att dra nytta av de erfarenheter man gjort i samband med tidigare försök inom närliggande områden. En i detta hänseende särskilt beaktansvärd textsamling är den av Skolradion vid Finlands rundradio utarbetade experimentella antologin *Pohjoismaisia kertojia* som i omarbetat eller utvidgat skick skulle vara ett gott underlag att bygga vidare på.

Enligt de i medlemsförslaget uppdragna riktlinjerna skulle antologin bestå av ett urval kortare textavsnitt. Texternas längd är dock en fråga som noga bör avvägas. Oförkortade texter, t. ex. hela noveller eller berättelser i kåseristil, torde vara pedagogiskt ändamålsenligare och från elevernas synpunkt mer intresseväckande. Också ett medtagande av lyriktexter borde övervägas (lyriska dikter har oftast den fördelen att de är korta och inte behöver stympas). Dessutom är det synnerligen viktigt att antologin ger allmänorienterande presentationer av författarna och tillräckliga bakgrundsuppgifter om verkens tillkomsthistoria. Lämpliga studieuppgifter och frågan efter varje författartext skulle ge handledning i textanalys och kontrollera läsförståelsen.

Jyväskylä i februari 1981

(Ej Sign.)

Skolstyrelsen:

De nordiska ländernas samhörighet är ett geografiskt och historiskt faktum. Trots att Finland i likhet med Island till språket är i en annan ställning än de övriga nordiska länderna, är ödesgemenskapen uppenbar. Även grunddragen i kulturerna visar tydliga likheter, vilket även har beaktats i läroplanerna i vårt land.

Också svenskspråkig litteratur har sin plats i gymnasiets inhemska litteratur i Finland. Detta kommer sig delvis av historiska orsaker eftersom den svenskspråkiga perioden i den äldre litteraturen i vårt land var betydande. Även idag bildar våra svenskspråkiga författare en bro till de övriga nordiska länderna. Dessutom används nordiska texter och görs eleverna förtrogna med de framstående nordiska författarna i den litteraturundervisning som bygger på tematisk behandling samt behandling av de litterära strömningar. Verk av de mest betydande klassikerna och moderna författarna, t. ex. Ibsen, Strindberg, Martinson, Andersen-Nexø, Laxness läses också i någon mån i skolorna.

Projektet att redigera en nordisk litteraturantologi på originalspråket är med tanke på de finländska skolorna värt att understödjas. Svenska läses fortsättningsvis hos oss och förbindelserna med den närmaste grannen i väster har av många skäl blivit livligare. Också sökandet efter "rötterna", som blivit så modernt under vår tid, och förstärkandet av den egna identiteten får den unga människan att bli intresserad av sin nordiska särprägel.

De nordiska länderna har en blomstrande högklassig litteratur, som det finns alla skäl att stifta bekantskap med på originalspråket.

Vårt eget språk är emellertid så avvikande, att det torde vara merparten av den nordiska ungdomen övermäktigt att förstå finska texter. Kanske det därför kunde vara skäl att överväga möjligheten av svenskspråkiga översättningar vid sidan av finskspråkiga textutdrag. (Måne samma gäller för Island?). På detta sätt redigerad skulle antologin bidra till att göra även den finska litteraturen känd i de övriga nordiska länderna. Detta är viktigt för oss och projektet således värt allt stöd.

Helsingfors den 19 januari 1981

Vesa Lyytikäinen
Avdelningschef

Terttu Tupala
Överinspektör

Ålands landskapsstyrelse har i skrivelse den 9 december 1980 förklarat sig förorda medlemsförslaget.

Äidinkielen opettajain liitto (Modersmåslärarnas förening)¹:

Äidinkielen opettajain liitto stöder varmt initiativet eftersom det är av betydelse för utvecklingen av kulturrelationerna i Norden även i framtiden. Orientering redan i ungdomen i grannlänternas liv och språk, vars förhållanden påminner mycket om varandra, via litteraturen hjälper gymnasisterna att senare som vuxna knyta givande kontakter inom kulturlivets olika områden.

Verkets användningsmöjligheter i Finland skulle ökas av att antologin kunde erhållas på finska och att där skulle finnas en åskådlig översikt över kvaliteten av släktskapen mellan Nordspråk-språken.

Helsingfors den 30 januari 1981

Äidinkielen opettajain liitto
Urho Johansson
Ordförande

Matti Sinko
Verksamhetsledare

Finlands svenska författareförening r. f.:

Nordiska rådets medlemsförslag om en nordisk litteraturantologi för gymnasier förefaller utan tvivel värt ett helhjärtat understöd. Den nya läroplanen i modersmålet för det kursformade gymnasiet kommer åtminstone på finlandssvenskt håll att innebära att de nordiska grannlänternas litteratur skall beredas större utrymme i undervisningen, och en nordisk litteraturantologi vore säkert till ovärderlig hjälp för pressade lärare.

I medlemsförslaget heter det att en sådan antologi skulle ha åtminstone fyra syften: att ge eleverna en uppfattning om nordiska grannspråk, att underlätta deras språkförståelse, att bibringa dem kunskap om levnadsvillkor och kultur i Norden och att bibringa dem kännedom om ledande nordiska författare. Det förefaller ändå sannolikt att redaktörerna i någon mån blir tvungna att välja vilka syften de vill prioritera, och från Finlands svenska författareförenings synpunkt får man lov att önska att kännedomen om författarna och själva litteraturen måtte få en framskjuten plats.

I fråga om de mindre utbredda nordiska språken, såsom finska och

¹ Yttrandet översatt från finska.

isländska, föreslås att textillustrationer skulle kunna ingå tillsammans med en koncentrerad redogörelse för språkens uppbyggnad. Detta skulle ju innebära att tyngdpunkten definitivt kom att ligga på det rent språkliga och man kunde kanske från författarhåll önska sig att den isländska och den finska litteratuten också skulle få bli representerade av texter i översättning.

Helsingfors den 26 januari 1981

Finlands svenska författareförening r. f.

Claes Andersson

Ordförande

Mette Jensen Sundholm

Sekreterare

Svenska modersmåslärarnas förening i Finland r. f. (SMLF):

Svenska modersmåslärarnas förening noterar med stor tillfredsställelse förslaget att sammanställa en litteraturantologi med nordiska texter för gymnasiet.

Redan tidigare har genom de nordiska modersmåsläraryöreningarnas samarbete åstadkommit en antologi, Triangelkontakt, för grundskolans högstadium. I år utges i samarbete med Cappelens förlag en antologi med nyskrivna noveller för grundskolans högstadium. Vi har också uttryckt vårt stöd för och vår vilja till samarbete kring Kultursekretariatets planerade nordiska läsebok för grundskolans lågstadium.

Fortfarande finns ett behov av en engagerande, lättläst antologi med texter lämpade för elever i gymnasialstadiet. Att hitta sådana texter ställer sig i dag mycket svårt för lärarna i Finland, där anslagen för skolornas bibliotek inte möjliggör anskaffning av varierande och elevnära texter för skolbruk. Detta har försvårat grannspråksundervisningen i våra gymnasier.

SMLF stöder alltså medlemsförslaget om en antologi för gymnasiet, men vi vill ytterligare komma med följande synpunkter:

- texterna bör inte enbart vara skönlitterära utan också bestå av andra texter av den art som eleverna gärna läser
- texterna bör vara försedda med ljudband, lärarhandledning och ev. övningsbok för eleverna
- för att fungera i undervisningen bör antologin produceras av människor med praktisk pedagogisk erfarenhet av arbetet i gymnasiet.

Vi anser därför att den nordiska antologin bör produceras i nära samarbete med Nordspråk, som ju är ett samarbetsorgan för samtliga nordiska modersmåsläraryöreningar.

Åbo den 15 januari 1981

På SMLF:s vägnar

Birgitta Abrahamsson

Ordförande

Maj-Britt Grönholm

Sekreterare

Suomen kirjailijaliitto (Finlands författarförbund)¹:

Suomen kirjailijaliitto stöder varmt utgivningen av en nordisk litteraturantologi för gymnasierna. En välredigerad antologi skulle väcka intresse för grannlandslitteratur och kultur – även utanför skolorna.

Helsingfors i februari 1981

Suomen kirjailijaliitto ry

Pirkko Pesola

Sekreterare

Svensklärarna i Finland r. f.:

Styrelsen understöder enhälligt medlemsförslaget, men misstänker, att spridningen av antologin bland eleverna inte kommer att vara så stor.

Som bredvidläsning och mycket viktig hjälprea för svensklärare och vissa specialkurser samt som källlitteratur för eleverna lämpar sig antologin säkert bra och fyller en lucka som är rådande.

Vad stoffet beträffar så borde det, med tanke på eleverna, vara aktuellt och intressant, något i stil med den i modersmålsundervisningen använda "Triangelkontakt".

Helsingfors den 29 januari 1981

Svensklärarna i Finland rf

Elina Keloharju

Ordförande

Auli Luukkonen

Sekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Finlands dramatikerförbund¹:

Vi stöder varmt tanken om en nordisk litteraturantologi för gymnasier-
na.

Antologierna kan ibland ha den bristen att någon litteraturgren förbises eller får för litet uppmärksamhet. Vi önskar att man i frågavarande antologi fäster mera uppmärksamhet vid dramalitteratur och dramatiker. Det skulle gälla t. ex. fragment ur skådespel eller miniskådespel, till vilken kategori t. ex. barns och ungas skådespel ofta hör. Vid behov är vi beredda att bistå i valet av material.

Helsingfors den 28 januari 1981

Enligt uppdrag
Finlands dramatikerförbund

Maiju Sareva
Verksamhetsledare

Finlands förlagsförening r. f.:

De förlag som är representerade i förlagsföreningens läroboksnämnd finner initiativet i princip vårt understöd. I praktiken är det åtminstone för Finlands vidkommande möjligt att genomföra endast om man kan få allmänna anslag till förläggandet. Enligt tillbuds stående uppgifter är det inte möjligt att uppskatta storleken av det stöd som behövs.

Eftersom Finlands förlagsförening r. f. själv inte utövar förlagsverksamhet, är det skäl att i fortsättningen vända sig till förlag med förlagsverksamhet med en idé eller färdigt manuskript. Enskilda förlags intressen och resurser varierar och förändras, varför Finlands förlagsförening inte i förväg kan anvisa ett förlag för initiativet. I praktiken kan man gå vidare t. ex. genom att till förlagen sända en förfrågan om möjligheter och tillvägagångssätt att sköta projektet samt om ekonomiskt stöd som de förutsätter.

Helsingfors den 15 januari 1981

Finlands förlagsförening r. f.

Läroboksnämnden
Unto Lappi

¹ Yttrandet översatt från finska.

Norge

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Norske leseverk som benyttes i grunnskolen og i den videregående skolen har innslag av nordisk litteratur, noe de offisielle fagplaner krever. Det kunne være rimelig å anta at det er behov for et større og mer allsidig utvalg til en overkommelig pris, slik det er redegjort for i begrunnelsen for medlemsforslaget. Departementet vil imidlertid peke på at det tidligere er utgitt flere antologier, både innenfor det enkelte land og som fellesprosjekter mellom flere nordiske land. Det ser ut til at disse antologiene har møtt beskjeden interesse på skolehold. Hovedproblemet synes ikke å ligge i mangel på egnede tekster, men i tidspress og utbredte lærer- og elevholdninger.

Departementet ønsker likevel å støtte tiltak på dette område. En forutsetning må være at den planlagte antologi følger et pedagogisk opplegg som gjør at den representerer noe nytt og kan vekke interesse hos elever og lærere. Idéen med finske og islandske "tekstillustrasjoner" synes å være god, og når det gjelder de øvrige språk bør det antakelig legges vekt på et diskret notesystem eller en noe fyldig separat ordliste.

God kontakt med skoleverket vil være viktig, både under utarbeidelsen og markedsføringen av en slik antologi. Vi gjør i den forbindelse oppmerksom på det arbeidet de nordiske morsmåslærerforeningene har gjort, bl. a. ved å utgi Triangelkontakt. En bør søke å nyttiggjøre seg den ekspertise Morsmåslærerforeningene sitter inne med hvis en slik antologi skal utgis.

Muligheten av å utgi den på forlagsmessige vilkår uten direkte støtte fra Nordisk ministerråd bør vurderes.

Oslo, 10. februar 1981

Etter fullmakt

Olav Hove

Olav Nyhamar

Universitetet i Bergen:

Litteraturvitenskapelig institutt og Nordisk institutt ved Universitetet i Bergen ser positivt på ethvert initiativ som kan styrke interessen for nabolandenes språk og litteratur. Det innebærer at vi også vil støtte initiativet til en fellesnordisk litteraturantologi for gymnaset.

Vi kan riktignok ikke dele den optimisme som forslagsstillerne gir uttrykk for. Det er tidligere blitt laget flere litteraturantologier med utvalg av nordisk litteratur, dels innenfor det enkelte land, dels som fellesprosjekter mellom flere land. Vi har inntrykk av at disse prosjektene har møtt beskjeden interesse på skolehold. Vi tror at hovedproblemet når det gjelder å

styrke undervisningen i nabolandenes språk og litteratur, ikke ligger i mangelen på egnete tekstutvalg, men i tidspress og i utbredte lærer- og elevholdninger. Like fullt kan et utvalg med litteratur av nålevende nordiske forfattere, innbydende presentert og overkommelig i pris, være nyttig.

Vi ønsker å understreke at det er viktig å ha god kontakt med skolene både under arbeidet med antologien og når den skal "markedsføres".

Idéen om finske og islandske "tekstillustrasjoner" er god, men slike innslag – og redegjørelsene for de to språkenes oppbygning – bør være korte. Ellers bør finsk og islandsk litteratur være representert med oversettelser, mest naturlig kanskje til svensk og dansk.

Et diskret noteapparat, eller helst en ganske fyldig dansk-norsk-svensk ordliste (oppslagsord på alle tre språk, med synonymer på de "to andre") vil øke verdien av en slik antologi. Det siste – ordlisten – ville antagelig være en nyhet som kunne bidra til å gjøre boken tiltrekkende for både lærere og elever. For eksempel ville det sikkert være positivt at TV-seere i Norge med "svenske-antenne" kunne finne svar på språklige problemer i en skolebok.

Vi vil til slutt få gi uttrykk for at forslaget om å utarbeide en nordisk litteraturantologi for gymnasene bare bør sees som et enkelt ledd i en bredere strategi for å stimulere interessen for nabolandenes språk og litteratur.

Bergen, 7. januar 1981

Ole-Jørgen Johannessen
Styrer ved Nordisk institutt

Asbjørn Aarseth
Styrer ved Litteraturvitenskapelig institutt

Den norske forfatterforening har i skrivelse den 21 januari 1981 förklarar sig stöda medlemsförslaget.

Landslaget for norskundervisning (LNU):

Landslaget for norskundervisning støtter medlemsforslaget til Nordisk råd om en tekstantologi til bruk i videregående skole og i lærerutdanninga.

Den norske videregående skolen kan ha bruk for en ny nordisk tekst-samling i tillegg til de som allerede eksisterer. Erling Nielsens ypperlige antologi *Nordisk litteratur* (Gyldendals lesebøker 1968) er for lengst utsolgt fra forlaget. Antologien *Triangelkontakt* (laget i samarbeid mellom Dansk-lærerforeningen og Svenskläraryörelingen, utgitt av Gyldendal og Liber 1976) er ikke utgitt i Norge, men kan med fordel brukes. Mest brukt blir hefter med nordiske noveller og nordisk lyrikk, utgitt av Skolekringkastinga, NRK.

De nordiske morsmållærerforeningene gir våren 1981 ut ei bok med

nordiske noveller for ungdom, resultatet av en konkurranse om de beste ungdomsnovellene i anledning det nordiske språkåret. Boka sikter mot videregående skole og ungdomssteget i grunnskolen, og vil til en viss grad dekke behovet for moderne prosatekster for ungdom.

For å kunne tjene som supplement til det stoffet som allerede fins, bør antologien etter vår oppfatning redigeres etter følgende prinsipp:

- Boka bør ikke være bundet av den tradisjonelle rammen for litteraturantologier. Utvalget bør baseres på et utvidet tekstbegrep, det bør m. a. o. omfatte også tekster som ikke er skjønnlitterære.
- Hovedvekta bør ligge på moderne stoff. Tekstene bør velges ut med tanke på at de skal vekke interesse og kunne gå inn som stoff i emneopplegg og andre undervisningsopplegg på linje med tekster på det nasjonale språket.
- I tillegg til tekster på dansk, svensk og norsk bør boka ha med prøver på alle skriftspråka i Norden: finsk, færøysk, grønlandsk, islandsk, samisk. Boka bør også inneholde ei orientering om de nordiske språka.

Stord, 26. januar 1981

Svenn Fosseng

Norgga Sámiid Riikkasearvi (Norske samers riksförbund):

Forslaget om en nordisk litteraturantologi for gymnasene er positiv utifra det stadig økende behovet for å orientere seg om det nordiske fellesmiljøet. Til nå har vel grensene vært svært effektive på undervisningssektoren selv om både lærere og språkfolk den senere tid ofte har aktualisert spørsmål som grannspråkundervisning og alment bedre orientering om Norden som helhet. Den samiske befolkning er selv et nordisk folk og vår organisasjon er derfor svært interessert i alle tiltak som kan bryte barrierer mellom enkeltmennesker og befolkningsgrupper i Norden, forutsatt at dette skjer på like vilkår.

Medlemsforslagets omtale av "de mindre utbredda nordiska språken" (her nevnes også finsk som vel er like utbredt geografisk og i antall språkbrukere som eksempelvis norsk) er svært uklar og det fremgår ikke hva det betyr at "textillustrationer kunne ingå" og hvorfor "en koncentrerad redogörelse för språkens uppbyggnad" skal være med i en litteraturantologi. Det burde vel heller være tale om oversettelser fra de respektive språk fra en "basis" etter behov.

Det må så vurderes for hvert enkelt språkområde hvilke av de andre språk skal oversettes.

Noen litteraturhistorie i egentlig forstand kan det knapt bli tale om å utarbeide i forbindelse med antologien (det blir altfor uoverkommelig for

brukerne), men korte bibliografiske notiser over forfatterne kan vel tas med og de kan plasseres i sammenhengen både i nåtid og historisk.

Ideen om en slik antologi bør etter vår mening absolutt realiseres.

Karasjok, 14. januar 1981

Norske samers riksforbund

Ole Henrik Magga

Formann

Elen R. Sara

Sekretær

Samisk utdanningsråd:

Samisk utdanningsråd ser positivt på utarbeidelse av en nordisk litteraturantologi.

Det vil være av verdi at det blir gitt en redegjørelse om samiske språk og deres oppbygging, i likhet med det som foreslås for bl. a. finsk og islandsk.

Forøvrig vil rådet peke på at grønlandsk og færøisk også bør få slik plass.

Kautokeino, 27. januar 1981

For samisk utdanningsråd

Jan Henry Keskitalo

Norsk sameråd:

Norsk sameråd har for sin del ikke noe å innvende mot medlemsforslaget om en nordisk litteraturantologi for gymnasene slik som beskrevet i medlemsforslag A 596/k.

Norsk sameråd vil likevel henlede oppmerksomheten på det samiske språk og rådet ber om at det blir gitt en redegjørelse om samisk etter samme mønster som foreslått for finsk og islandsk.

Karasjok, 12. februar 1981

Petter Nedrejord

Sverige

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ):

UHÄ har i ärendet inhämtat synpunkter från universiteten, högskolan för lärarutbildning i Stockholm samt högskolan i Karlstad (se nedan).

Enligt UHÄ:s mening är initiativ som kan främja det nordiska samarbetet och stärka intresset för det gemensamma nordiska kulturarvet värdefulla. En gemensam nordisk litteraturantologi skulle kunna stimulera denna strävan. UHÄ ställer sig därför i princip positiv till det framlagda förslaget. Enligt UHÄ:s uppfattning bör dock följande påpekande göras.

Redan idag finns i svenska gymnasieskolor tillgång till ett relativt stort urval av danska och norska texter i de antologier som används. Vad gäller grannspråk som finska, isländska, samiska och färöiska har Svenskläraryöreningen börjat utge en häftserie. Den brist på kunskaper om och intresse för den nordiska litteraturen som påtalas kan därför bottna i andra orsaker än en avsaknad av lämpliga texter. Trots detta anser UHÄ att den föreslagna antologin kan komma att utgöra ett värdefullt komplement, eventuellt en ersättning, till de texturval som nu används i gymnasieskolorna och inom utbildningen av modersmållärare.

UHÄ vill dock understryka vad som anförs i förslaget, nämligen att antologin i ett första skede skulle "kunna utarbetas i experimentsyfte och i begränsad omfattning". De erfarenheter man därvid kan vinna bör vara vägledande för det fortsatta arbetet.

En nordisk antologi av det slag som skisserats bör enligt UHÄ:s mening inte uteslutande behandla nu levande författare utan omfatta prov på god litteratur från skilda epoker.

UHÄ ställer sig vidare tveksam till tanken att det skulle befrämja intresset för nordisk litteratur och undanröja språkbarriärer av skilda slag, om man – som föreslås – lämnar koncentrerade redogörelser för språkens uppbyggnad, t. ex. finskans. Sådana redogörelser hör enligt UHÄ:s mening knappast hemma i en antologi, utan texterna bör presenteras direkt i svensk/dansk/norsk översättning.

Stockholm den 2 februari 1981

På UHÄ:s vägnar

Ingemar Nilsson

Louise von Mentzer

Skolöverstyrelsen (SÖ):

SÖ delar förslagsställarnas mening att ett läromedel i nordisk litteratur avsett att kunna användas i nordiska gymnasieskolor skulle fylla en viktig uppgift då det gäller att öka elevernas förtrogenhet med de nordiska ländernas litterära traditioner, levande kulturarv och aktuella litteratursituation. Det är en positiv tanke att ungdomar i de skilda nordiska länderna genom att samma lärobok används får en gemensam referensram som kan bidra till att skapa en gemensam litterär bakgrund.

Ett sådant läromedel bör också – som förslagsställarna påpekar – kunna komma till användning i lärarutbildningarna och därigenom främja lärarnas kunskaper om ledande nordiska författare.

Som bidrag till överväganden inför ett beslut i förslagsställarnas anda vill SÖ särskilt dröja vid några punkter.

Av förslagstexten framgår inte klart om medlemmarna i Nordiska rådet tänkt sig enbart en antologi eller en antologi i kombination med en nordisk litteraturhistoria. För att en samnordisk utgåva av detta slag skall fylla den uppgift förslagsställarna tänkt sig är det givetvis värdefullt om till det tänkta texturvalet läggs en litteraturhistorisk orientering och kortare presentationer av de representerade författarna med tyngdpunkten lagd på 1900-talet.

Läromedlet skulle då på ett önskvärt sätt komplettera de lärobokspaket som används i våra skolor och där texter på grannspråken stundom finns insprängda för att belysa ett tema eller en genre som behandlas.

Att ordna texter efter motiv eller genre har också varit en av principerna för den utgivning av nordiska texter för skolbruk som gjorts av de danska, norska och svenska modersmålläroverstyrelserna i samarbete med SÖ:s fortbildningsavdelning i Linköping och som ingår i läromedlet Triangelkontakt (Gyldendal och Liber Läromedel 1976).

Beträffande urvalsfrågan vill SÖ också erinra om att studietidens längd i ämnet svenska varierar i den svenska integrerade gymnasieskolan och att spännvidden mellan elevernas attityder och intressen stundom kan vara rätt stor. Målet att eleverna – som förslagsställarna skriver – skall få ”ta del av en eller flera texter av nordiska författare” gäller dock alla.

Av pedagogiska skäl bör vidare, där så är rimligt, texter till den föreslagna antologin hämtas ur böcker som finns i sådana utgåvor att en skolbibliotekarie, när intresse finns hos eleverna, kan skaffa den eller andra verk av ifrågavarande författare till skolans bibliotek.

I fråga om spridning och efterfrågan på ett läromedel av det tänkta slaget skulle det förmodligen anskaffas till skolbiblioteket och institutioner i lämpligt antal för gruppstudier eller som klassuppsättningar. Kommunernas resurser när det gäller bokinköp är för närvarande på sina håll rätt begränsade, varför läromedlet, om det skall få framgång, måste få en sådan prissättning att det verkligen når ut.

Sammanfattningsvis och mot bakgrund av det ovan anförda stöder SÖ medlemsförslaget om ett gemensamt läromedel för gymnasieskolor i nordisk litteratur med den förhoppningen att detta på sikt kan stärka den nordiska kulturgemenskapen.

Stockholm den 12 januari 1981

Birgitta Ulvhammar

Britt Wilson Lohse

Stockholms universitet, institutionsgruppen för svenska:

Utän tvivel är det värdefullt med en rad olika initiativ för att öka intresset för den nordiska litteraturen. En gymnasieantologi skulle ge en möjlighet att förbättra läget. Denna borde dock ingå som en del i ett större projekt med sikte på grannländernas litteratur. För att på allvar tillgodose behovet av kunskap på detta område krävs en hel svit av antologier med olika inriktning. Man skulle kunna tänka sig en antologi med nordisk barnlitteratur, en med lyrik, en med noveller, osv. Också vid universiteten finns ett behov av en sådan utgivning.

De nordiska modersmålsläroforeningarna har vid sina samnordiska sommarkurser under 70-talet visat ett stort intresse för satsningar i ovan nämnda riktning. Vid den nordiska modersmålskonferensen på Island 1979 framhölls särskilt behovet av en gemensam novellantologi.

Som ett led i ovan skisserade projekt bör en litteraturantologi för gymnasiet ingå. Jag tillstyrker därför med glädje det framförda förslaget.

I planeringen för antologin borde de nordiska modersmålsläroforeningarnas gemensamma kontaktorgan Nordspråk delta. Också institutionerna för svenska vid universiteten bör vara representerade.

Stockholm den 10 januari 1981

Vivi Edström

Prefekt för institutionsgruppen för svenska Stockholms universitet

Högskolan för lärarutbildning i Stockholm:

En nordisk litteraturantologi synes väl värd en plats bland de läromedel som används vid de nordiska gymnasier. I många avseenden utgör Norden en gemensam kulturkrets, även om skillnader i utvecklingen kan konstateras. Det finns idag mycket som talar för att man mer än tidigare

bör slå vakt om den nordiska särarten liksom om grannspråksundervisningen. De förekommande antologierna för gymnasierna bidrar emellertid varken till att främja grannspråksundervisningen eller till att hos eleverna skapa en känsla av nordisk gemenskap. En nordisk litteraturantologi skulle därför ha en viktig funktion att fylla.

En sådan antologi bör sammanställas kronologiskt och epokvis och vara till övervägande delen skönlitterär. För varje epok medtas en eller ett par representativa författare eller texter från varje nordiskt land. Korta biografier, kulturhistoriska notiser och belysande bildmaterial bör interfolieras i urvalet. På detta sätt skulle det ges möjligheter att studera likheter och olikheter i de olika epokernas gestaltning i de olika nordiska länderna.

Den grannliga uppgiften ställer emellertid stora krav på de personer som engageras i arbetet. Därför torde det vara lämpligt att vid utseendet av dessa samråda med de nordiska modersmålsläraresamfundens och dessas samorganisation Nordspråk.

Stockholm den 19 januari 1981

Ämneslärarlinjen
 Avdelningen för svenska
Åke Högström
 Avdelningsföreståndare

Uppsala universitet rektorsämbetet:

— — — har i rubricerade ärende infordrat yttranden från nämnden för ämneslärover utbildning och kulturlinjenämnden. *Ämnesläroverlinjenämnden* avstyrker förslaget medan *kulturlinjenämnden* tillstyrker (se nedan).

För sin del anser *rektorsämbetet* att förslaget i och för sig är välmotiverat. Skulle det emellertid vara så, som ämnesläroverlinjenämnden hävdar, att syftet med förslaget tillgodoses genom redan existerande antologier etc, bör det vara bättre att dessa stöds och utbyggs.

Uppsala den 23 januari 1981

På rektorsämbetetets vägnar

Gunnar Wikman

Torgny Nevéus

Uppsala universitet kulturlinjenämnden:

Kulturlinjenämnden kan rent allmänt dela förslagsställarnas uppfattning om värdet av litteraturantologier för gymnasister med nordiska inslag. Det är självfallet synnerligen angeläget att elever i såväl grundskola som gymnasieskola får ta del av texter av nordiska författare på deras originalspråk. Nämnden vill dock påpeka att det såvitt nämnden kan bedöma i moderna gymnasieantologier faktiskt är regel att texter av nordiska författare ingår. Danska och norska författares texter återges på originalspråket, finska författares i svensk översättning. Detta förtar dock inte värdet av en för hela Norden gemensam litteraturantologi.

Uppsala den 21 januari 1981

Stellan Dahlgren

Torgny Nevéus

Uppsala universitet, institutionen för lärarutbildning:

Undervisningen om de nordiska gransspråken är ett problem. Förslagsställarna menar att detta har sin grund i att det saknas materiel för denna del av svenskundervisningen. Enligt deras uppfattning skulle en ny antologi verksamt förbättra situationen i detta avseende.

Vi menar för vår del att problemen när det gäller gransspråksundervisningen inte bottnar i materielbrist utan i andra orsaker av komplicerad natur. Vi vill i detta sammanhang endast peka på antologin Triangelkontakt, som väl fyller gymnasiernas antologibehov vad gäller danska och norska. Denna antologi måste självklart kompletteras med hela verk. Vad gäller gransspråk som finska, isländska, samiska och färöiska har Svensk-läraryöreningen börjat utge en häftesserie. Därtill kommer en rad nyare och äldre skolantologier för danska och norska på gymnasieskolor och grundskolor.

Eftersom vi inte kan instämma i de argument som anförs för utgivandet av en ny nordisk antologi måste vi alltså avstyrka förslaget för gymnasieskolornas vidkommande. En bättre väg menar vi vore att ge ekonomiskt stöd till de projekt som redan är i gång, exempelvis till den utgivning Svenskläraryöreningen påbörjat.

Uppsala den 9 januari 1981

Per Olov Svedner

Gunnar Stenhag

Universitetet i Linköping, institutionen för språk och litteratur:

Institutionen för språk och litteratur ser positivt på att en nordisk litteraturantologi för gymnasier utarbetas. Institutionen vill dock påpeka – vilket också nämns i motionen – att det är lämpligt att börja med en mindre experimentupplaga, för att få en uppfattning om hur antologin fungerar som läromedel. Det är också viktigt att diskutera vilka principer som skall ligga bakom valet av texter.

Linköping den 15 januari 1981

Mats Arwidson

Prefekt

Lunds universitet, institutionen för nordiska språk:

Vi är givetvis mycket intresserade av allt som kan göras för att förbättra kunskaperna om de nordiska grannländerna och deras språk och kultur. Vi tror dock inte att den nordiska litteraturantologi som Nordiska rådet föreslår skulle bidra till en sådan förbättring.

De språk som talas i de nordiska länderna är av olika slag:

- a) nordiska språk (svenska, danska, norska, isländska, färöiska)
- b) finsk-ugriska språk (finska, samiska)
- c) eskimåspråk (grönländska)

Ett område med språk av så skilda slag kan inte ha en gemensam litteraturantologi. Det sägs i skrivelsen att när det gäller "de mindre utbredda nordiska språken, såsom finska och isländska, skulle textillustrationer kunna ingå tillsammans med en koncentrerad redogörelse för språkens uppbyggnad". Här förefaller man betrakta språken ur svensk-dansknorsk synvinkel, men antologin skall ju också kunna användas i t.ex. de finska gymnasierna.

Vi anser att man måste ha antologier avpassade för varje enskilt land/språk. I Sverige bör litteraturantologierna med nordiska texter vara av två slag:

1) Antologier med danska och norska texter i original. Översättningar behövs inte, men förklaringar av svåra ord bör ingå.

2) Antologier med isländska, färöiska, finska, samiska och grönländska texter i översättning. Korta textstycken på originalspråken skulle kunna ingå, så att eleverna får en uppfattning om hur språken ser ut. Huvudsyftet med denna antologityp måste emellertid vara att ge kunskaper om litteraturen och kulturen.

Antologier av typ 1 föreligger redan i viss utsträckning. Däremot saknas

antologier av typ 2. Det vore mycket värdefullt om även sådana fanns att tillgå. Vi anser därför att tillgängliga resurser bör satsas på antologier av denna typ.

Lund den 15 januari 1981

På institutionsstyrelsens vägnar

Inger Haskå

Göteborgs universitet, rektorsämbetet:

— — — får rektorsämbetet härmed överlämna och hänvisa till bifogade yttranden av humanistiska sektionsnämnderna (gemensamt yttrande) samt linjenämnderna för historisk-samhällsvetenskapliga ämneslärarlinjen, språkvetenskapliga ämneslärarlinjen, kulturkommunikationslinjen samt språkvetenskaplig utbildning (*se nedan*).

Göteborg den 26 januari 1981

Enligt uppdrag

Carin Thelning Broberg

Göteborgs universitet, linjenämnden för kulturkommunikationslinjen:

Att kunskaperna om de nordiska grannspråken och om grannlänternas litteratur behöver stärkas är ofta omvittnat. En nordisk litteraturantologi för gymnasiet skulle vara till stor hjälp för lärarna vid anskaffning av texter. Önskad effekt får den givetvis endast om det inom modersmålsundervisningen finns tid och utrymme nog för att verkligen arbeta med antologin; för Sveriges del är en förstärkning av svenskämnet i läroplanen en nödvändig förutsättning.

Även om antologin alltså inte löser problemen kan den ändå vara en god hjälp. Viktigt är att den tekniskt utformas på sådant sätt att den relativt lätt kan moderniseras så att aktuell litteratur hela tiden förs in. Eventuellt kunde man tänka sig att göra den i form av häften för de olika länderna. Då skulle t. ex. svenska skolor inte behöva skaffa det svenska häftet, eftersom de rimligen måste arbeta med ett betydligt fylligare urval av svensk litteratur än vad denna nordiska antologi skulle kunna innehålla.

För isländskan och finskan, dvs. de mindre utbredda nordiska språken, torde problemen bli stora. Förslaget föreslår för finskan och isländskan "textillustrationer tillsammans med en koncentrerad redogörelse för språkens uppbyggnad". Det är emellertid svårt att inse att finska textutdrag

skulle kunna fylla någon annan funktion än att vara just illustrationer. För att ge kunskaper om den finska litteraturen torde det bli nödvändigt att presentera författare som Kivi och Linna, Salama och Saarikoski i översättning till svenska, danska eller norska. Liknande resonemang kan föras om den isländska litteraturen.

Under förutsättning att ovanstående synpunkter beaktas vill linjenämnden rekommendera vidare arbete på en nordisk litteraturantologi för gymnasiet.

Göteborg den 23 januari 1981

Enligt uppdrag

Björn Eriksson

Göteborgs universitet, linjenämnden för språkvetenskaplig utbildning:

Linjenämnden tillstyrker i stort det förslag till nordisk litteraturantologi för gymnasier som väckts inom Nordiska rådet. Antologin skall enligt förslagsställarna omfatta ett "urval kortare textavsnitt av levande författare på nordiska språk".

Som framgår av förslaget har termen *nordiska språk* en något annan innebörd än den normalt har, nämligen de besläktade nordgermanska språken. Linjenämnden är emellertid positiv till att texter också tas med från andra språk som talas i Norden, finska, samiska och grönländska. En mer problematisk gränsdragning är mot den invandrarlitteratur som vuxit fram i de nordiska länderna. I en försöksupplaga bör dock texter av det senare slaget inte tas med.

För provupplagan föreslås att texter återges på danska, norska (båda varianterna) och svenska. Texter på andra språk, väl framför allt på finska, isländska och färöiska, måste företrädesvis ges i översättning. Under inga omständigheter får de utlovade koncentrerade redogörelserna för språkens uppbyggnad bli ett självändamål. Eventuellt kan en alltför hög ambitionsnivå på detta område få en effekt motsatt den önskade: att ge gymnasieeleverna en uppfattning om de nordiska grannspråken, underlätta deras språkförståelse, öka kännedomen om levnadsvillkor och kultur i Norden. Med tanke på de inneboende initialsvårigheter, som verkar finnas för exempelvis svenskar att förstå talad och skriven danska, förefaller det något optimistiskt att ett litet antal finska texter nämnvärt skulle befrämja svenska gymnasieelevers språkförståelse av finska. Huvudsyftet bör i stället vara att väcka intresse för nordisk litteratur, att i någon mån undan-

röja de språkbarriärer som finns, t. o. m. mellan nära besläktade språk som danska, norska och svenska, att vidga de kulturella ramarna.

Göteborg den 21 januari 1981

Enligt uppdrag

Björn Eriksson

Göteborgs universitet, linjenämnden för språkvetenskapliga ämneslärarlinjen:

Linjenämnden är i och för sig positiv till tanken att främja intresset för nordisk litteratur och därigenom också den språkliga förståelsen av nordiska språk och kunskapen om nordisk kultur. Linjenämnden vill emellertid ifrågasätta det realistiska i förslaget som det skisserats.

Som framgår av förslaget har termen *nordiska språk* en något annan innebörd än den normalt har, nämligen de besläktade nordgermanska språken. Linjenämnden är emellertid positiv till att litteratur också presenteras från andra språk som talas i Norden, finska, samiska och grönländska. En mer problematisk gränsdragning är mot den invandrarlitteratur som vuxit fram i de nordiska länderna. I den mån texter av ovan nämnda slag skall presenteras för svensk (samt dansk och norsk) publik måste det ske i form av översättningar.

Linjenämnden är vidare skeptisk till tanken att befrämja intresset för nordisk litteratur och att undanröja språkbarriärer av skilda slag genom att – som föreslås – lämna koncentrerade redogörelser för språkens uppbyggnad (t. ex. för finskan). Eventuellt kan en alltför hög ambitionsnivå på detta område få en effekt motsatt den önskade: att ge gymnasieeleverna en uppfattning om de nordiska grannspråken, underlätta deras språkförståelse, öka kännedomen om levnadsvillkor och kultur i Norden. Med tanke på de inneboende initialsvårigheter, som verkar finnas för exempelvis svenskar att förstå talad och skriven danska, förefaller det något optimistiskt att ett litet antal texter på finska nämnvärt skulle befrämja svenska gymnasieelevers språkförståelse av finska. Huvudsyftet bör i stället vara att väcka intresse för nordisk litteratur, att i någon mån undanröja de språkbarriärer som finns, t. o. m. mellan nära besläktade språk som danska, norska och svenska, och vidga de kulturella ramarna.

Slutligen – och detta är den viktigaste invändningen – ifrågasätter linjenämnden själva idén med att ge ut en antologi. Det är bättre att gymnasieelever får komma i kontakt med hela verk, helst tillgängliga i billiga och välkommenterade utgåvor. Det är också väsentligt att skolradion i de olika nordiska länderna ges ökade resurser för att kunna tillgodo-

se behovet av stimulerande undervisningsmaterial i nordiska språk. Framför allt i ett brydsamt ekonomiskt läge förefaller satsningar av den typ som linjenämnden skisserat kunna vara långt mera effektiva än en dyrbar gymnasieantologi av traditionellt slag.

Göteborg den 16 januari 1981

För linjenämnden för språkvetenskapliga ämneslärarlinjen

Laila Eurenus

Göteborgs universitet, linjenämnden för historisk-samhällsvetenskapliga ämneslärarlinjen:

Ansträngningar att stärka det nordiska inslaget i gymnasiernas litteraturundervisning är välkomna och värda allt stöd. Det nu framlagda medlemsförslaget är emellertid oklart och bygger på felaktiga antaganden. Sålunda föreligger t. ex. antologier i dansk respektive norsk skönlitteratur särskilt utgivna för utbildningen av modersmållärare i Sverige. De flesta litteraturantologier för svenska gymnasier innehåller texter på grannspråken. Det är säkerligen ett riktigt antagande att undervisning i grannspråken och deras litteratur ofta försummas, men det beror knappast på att det saknas texter i läromedlen. Snarare är det lärarens osäkerhet och elevernas nedärvda fördomar som i förening placerar dansk och norsk litteratur i avdelningen kuriosa.

Det verkar som om medlemsförslaget avsåg en nordisk litteraturantologi som skulle användas vid sidan av existerande läromedel ("inte heller skulle undervisningens proportioner förskjutas t. ex. till modersmålets och den egna litteraturens nackdel"), utan att undervisningens omfattning skulle öka. Bortsett från oklarheten i förslaget innebär tanken på en separat bok med nordiska texter bredvid den huvudsakliga antologin snarast att den nämnda kuriosaeffekten ökar. Menar man allvar med en satsning på den nordiska litteraturen måste man nog ta steget fullt ut och låta den föreslagna antologin ersätta modersmålsantologin. Det innebär med nödvändighet att vissa inhemska texter får stryka på foten för texter på grannspråken. Men det innebär också att lärare och elever blev tvungna att ta grannspråkstexterna på allvar och ägna betydande tid åt dem. Det är ett radikalt förslag, men vi menar att det är värt att överväga. Det är normalt för dagens svenskar att se och höra artister från grannländerna i television och radio; det borde inte vara mera främmande att läsa grannländernas litteratur. Även ekonomiska skäl talar för antologier med nordisk spridning.

Utomnordisk litteratur, t. ex. engelsk och fransk, måste i så fall föras till särskilda antologier med översättning till de olika språken. Däremot vore det önskvärt om t. ex. finsk och isländsk litteratur kunde ingå i den nordiska antologin, givetvis då i översättning. Ett problem blir då till vilket skandinaviskt språk dessa texter skall översättas. Gammal kulturell samhörighet, liksom existerande tvåspråkighet, talar för att finsk litteratur översätts till svenska och isländsk litteratur till danska eller norskt bokmål – liksom färöisk och grönländsk till danska och samisk till norskt bokmål eller svenska. De små inhemska språken i Norden får inte försummas, samtidigt som man bör hålla i minnet att deras litteratur inte visar samma bredd som de större språkens och att de därför kan representeras med blott enstaka bidrag. "En koncentrerad redogörelse för språkens uppbyggnad" hör däremot knappast hemma i en antologi.

Göteborg den 20 januari 1981

För linjenämnden för historisk-samhällsvetenskapliga ämneslärarlinjen

Laila Eurenus

Göteborgs universitet, humanistiska sektionsnämnderna:

Ansträngningar att stärka det nordiska inslaget i gymnasiernas litteraturundervisning är välkomna och värda allt stöd. Det nu framlagda medlemsförslaget är emellertid oklart och bygger på felaktiga antaganden. Sålunda föreligger t. ex. antologier i dansk respektive norsk skönlitteratur särskilt utgivna för utbildningen av modersmåls lärare i Sverige. De flesta litteraturantologier för svenska gymnasier torde innehålla texter på grannspråken. Det är säkerligen ett riktigt antagande att undervisning i grannspråken och deras litteratur ofta försummas, men det beror knappast på att det saknas texter i läromedlen. Snarare är det lärarens osäkerhet och elevernas nedärvda fördomar som i förening placerar dansk och norsk litteratur i avdelningen kuriosas.

Det verkar som om medlemsförslaget avsåg en nordisk litteraturantologi som skulle användas vid sidan av existerande läromedel ("inte heller skulle undervisningens proportioner förskjutas t. ex. till modersmålets och den egna litteraturens nackdel"), utan att undervisningens omfattning skulle öka. Bortsett från oklarheten i förslaget innebär tanken på en separat bok med nordiska texter bredvid den huvudsakliga antologin snarast att den nämnda kuriosaeffekten ökar. Menar man allvar med en satsning på den nordiska litteraturen måste man nog ta steget fullt ut och låta den föreslagna antologin ersätta modersmålsantologin. Det innebär med nöd-

vändighet att vissa inhemska texter får stryka på foten för texter på grannspråken. Men det innebär också att lärare och elever blev tvungna att ta grannspråkstexterna på allvar och ägna betydande tid åt dem. Det är ett radikalt förslag, men vi menar att det är värt att överväga. Det är normalt för dagens svenskar att se och höra artister från grannländerna i television och radio; det borde inte vara mera främmande att läsa grannländernas litteratur. Även ekonomiska skäl talar för antologier med nordisk spridning.

Utomnordisk litteratur, t. ex. engelsk och fransk, måste i så fall föras till särskilda antologier med översättning till de olika språken. Däremot vore det önskvärt om t. ex. finsk och isländsk litteratur kunde ingå i den nordiska antologin, givetvis då i översättning. Ett problem blir då till vilket skandinaviskt språk dessa texter skall översättas. Gammal kulturell samhörighet, liksom existerande tvåspråkighet, talar för att finsk litteratur översätts till svenska och isländsk litteratur till danska eller norskt bokmål – liksom färöisk och grönländsk till danska och samisk till norskt bokmål eller svenska. De små inhemska språken i Norden får inte försummas, samtidigt som man bör hålla i minnet att deras litteratur inte visar samma bredd som de större språkens och att de därför kan representeras med blott enstaka bidrag. "En koncentrerad redogörelse för språkens uppbyggnad" hör däremot knappast hemma i en antologi.

Göteborg den 22 januari 1981

På sektionsnämndernas vägnar

Alvar Ellegård

Björn Eriksson

Umeå universitet har i skrivelse den 26 januari 1981 förklarat sig avstå från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Högskolan i Karlstad hänvisar i skrivelse den 19 januari 1981 till yttrande av den 13 januari 1981 från institutionen för svenska (se nedan).

Högskolan i Karlstad, institutionen för svenska:

Institutionen för svenska i Karlstad finner givetvis förslaget om en nordisk litteraturantologi för gymnasierna utmärkt. Om dess innehåll kommer väl så småningom utförligare upplysningar att lämnas. Dock har vi redan nu reagerat mot formuleringen "Ett urval kortare textavsnitt av

levande författare på nordiska språk'', så vitt ''levande'' här betyder, att dessa diktare rent lekamligen måste vistas på vår jord. Enligt vår mening bör antologien omfatta prov på god litteratur utan tidsbegränsning, så att eleverna kan få åtminstone en viss uppfattning om vilka texter som tillhör den levande klassiska stommen inom respektive litteratur.

Karlstad den 13 januari 1981

Jan Mogren
Ämnesföreträdare
för litt. vet.

Jan Nilsson
Ämnesföreträdare
för nord. språk

Sveriges författarförbund (SFF):

SFF instämmer i huvudsak i de i medlemsförslaget framförda synpunkter och instämmer för sin del i förslaget att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska Ministerrådet att ställa medel till förfogande för produktion av en nordisk litteraturantologi för gymnasietadiet.

Stockholm den 27 januari 1981

Sveriges författarförbund
Harry Breidensjö

Läromedelsförfattarnas förening:

Läromedelsförfattarnas förening anser, att en sådan antologi skulle täcka en brist inom läromedelsutbudet och dessutom bidra till att stärka samarbetet mellan de nordiska länderna.

Föreningen tillstyrker livligt förslaget och hoppas att medel ställs till förfogande för produktion av ett sådant viktigt läromedel.

Vi rekommenderar ett samarbete med NORDSPRÅK, som är ett samarbetsorgan för samtliga nordiska länders modersmålslärares föreningar. Föreningarna har flerårig erfarenhet av gemensam samnordisk produktion av läromedel, särskilt antologier, för de nordiska ländernas grannspråksundervisning.

Stockholm den 13 februari 1981

För Läromedelsförfattarnas förening
Astrid Jägfeldt

Stig Starrsjö

Svenska samernas riksförbund:

I fråga om en litteraturantologi noterar SSR att förslagsställarna inte särskilt markerar att samiska texter skall ingå. För det fall att ett realiserande av medlemsförslaget blir aktuellt ser SSR det som angeläget och nödvändigt att i så fall också samiska texter kommer att ingå i en sådan litteraturantologi. Över huvud taget är det självfallet av stor betydelse att Nordiska rådet på olika sätt aktivt understödjer sådana aktiviteter som innebär att samiska texter publiceras – då såväl äldre texter som ny-skrivna – och att detta sker även i exempelvis antologier.

Karesuando den 6 februari 1981

Svenska samernas riksförbund

Nikolaus Stenberg

Ordförande

Lärarnas riksförbund åberopar i skrivelse den 27 januari 1981 *Svensklärrarföreningens yttrande av den 21 januari 1981 (se nedan).*

Föreningen Svenska läromedelsproducenter:

En för de nordiska språkområdena gemensam och likformig litteraturantologi är en spontant tilltalande tanke, men förslaget är ännu alltför oklart för att kunna bedömas i detalj.

Mot bakgrunden av läromedelsproducenternas erfarenheter vill vi dock markera att den föreslagna försöksupplagan (i liten upplaga) måste bli mycket dyrbar, då de dominerande grundkostnaderna för produktionen måste komma att drabba denna lilla upplaga. Vi är också tveksamma inför möjligheterna att få resurser till en seriös utprovning av en sådan experimentupplaga.

Flera försök har genom åren gjorts med att ge de olika nordiska inlagen större plats i skolantologierna, men man kan knappast säga att ansträngningarna rönt något gensvar från skolans sida. Det som enligt FSLs bedömning behövs för att de olika nordiska språken bättre skall komma till sin rätt i undervisningen är en tydligare markering och mer anvisad tid i läroplanen – inte i första hand ett ytterligare tillskott till läromedelsutbudet.

En värdefull insats från Nordiska rådet vore ett bidrag till skolbiblioteken för inköp av grannländernas skolantologier. Vi tror att detta är den

enklaste och naturligaste vägen att förbättra tillgången på grannspråkens litteratur i våra skolor.

Stockholm den 4 februari 1981

För Föreningen Svenska Läromedelsproducenter

Olof Storm

VD

Svenskläraryöreningen:

Det är riktigt – som det framhålls i medlemsförslaget – att det saknas ett sådant gemensamt läromedel, även om den antologi som för några år sedan utarbetades inom det s. k. Triangelkontakt-projektet var ett gott försök att råda bot på denna brist. Denna bok innehöll dock av särskilda skäl endast danska, norska och svenska texter och vände sig dessutom till elever både på grundskolans högstadium och i gymnasieskolan. Den antologi som nu föreslås är alltså en nödvändig angelägenhet och SLF ställer sig följaktligen positiv till förslaget. En sådan bok skulle sannolikt verkamt kunna stärka undervisningen om de nordiska grannländernas språk, litteratur och övriga kulturella förhållanden. En särskild, önskvärd effekt blev troligen den ökade samhörighetskänsla hos den nordiska gymnasiungdomen, som en delvis gemensam litterär referensram skulle kunna skapa.

Antologins innehåll kan naturligt inte fixeras i förväg och diskuteras här, i varje fall inte med konkreta exempel. Men SLF vill ändå redan på detta stadium hävda att det bör ha skönlitterär inriktning, baseras på engagerande och representativa texter av de bästa författarna och disponeras kronologiskt samt inom de olika epokerna grupperas nationellt. Antologin måste givetvis kompletteras med ljudband och en lärarhandledning samt vara rikligt och kvalificerat illustrerad.

Beträffande den föreslagna uppläggningsen av arbetet vill SLF bestämt avråda från indelningen i två skeden – ett första, preliminärt, i "experimentsyfte", som skulle avsätta en provisorisk version, och ett andra, slutgiltigt, som skulle resultera i den avsedda antologin. Vi anser nämligen att det med en verkligt kompetent och allsidigt men ändå till antalet deltagare begränsat sammansatt arbetsgrupp skulle vara möjligt att i ett sammanhang planera, utarbeta och producera en ändamålsenlig och slutgiltig antologi. Därmed skulle onödig tidsutdräkt kunna undvikas och de anslagna medlen i sin helhet komma arbetet och antologins kvalitet tillgodo. Arbetsgruppen skulle ges full frihet under eget ansvar för sitt arbete – givetvis inom bestämda tids- och kostnadsramar.

Vid arbetet bör NORDSPRÅK – samarbetsorgan för samtliga nordiska

länders modersmåslärföreningar – redan på planeringsstadiet ges en ledande roll. Föreningarna, som stod bakom Triangelkontaktprojektet, har flerårig erfarenhet av gemensam, samnordisk produktion av läromedel, särskilt antologier, för de nordiska ländernas grannspråksundervisning. Antologin bör nämligen produceras av modersmåslärare, med praktisk-pedagogisk erfarenhet av litteraturundervisning på gymnasietadiet. **NORDSPRÅK** innehåller rutinerade läromedelsförfattare och antologiutgivare för detta stadium och har överlägsen kännedom om var inom de nationella modersmåslärföreningarna ytterligare sådan expertis står att finna.

Med hänvisning till ovanstående kompletterande synpunkter instämmer SLF alltså helhjärtat i det inom Nordiska rådet väckta medlemsförslaget, som rekommenderar Nordiska ministerrådet att ställa medel till förfogande för produktion av en nordisk litteraturantologi för gymnasietadiet.

Farsta den 21 januari 1981

För Svensklärföreningen

Sven-Gustaf Edqvist
Ordförande

BILAGA 3

I efterhand inkomna yttranden

Danmark

Gyldendals Forlag:

I besvarelse af Rådets skrivelse af 5. februar 1981, J. nr. 8.0.93 til Den danske Forlæggerforening, skal vi for Gyldendals forlags vedkommende anføre, at udgivelsen af en nordisk litteraturantologi for gymnasiet umiddelbart forekommer at være en tiltalende idé.

Vi må dog påpege, at det ville forekomme os hensigtsmæssigt at samtlige nordiske lande var repræsenteret i en eventuel redaktionskomite.

Det er dog vor erfaring, at det er vanskeligt at skabe interesse for nordiske tekster på originalsproget, og en eventuel udgivelse skal derfor opfylde de strengeste krav til kvalitet, aktualitet og engagement.

I den udstrækning der kan blive tale om et nordisk samtryk med tilskud til nedbringelse af initialomkostningerne vil forlaget være interesseret i fortsatte drøftelser vedrørende det fremsatte forslag.

København, den 9. marts 1981

Kurt Fromberg

Norge

Universitetet i Oslo, Universitetsdirektøren hänvisar i skrivelse den 9 mars 1981 till uttalande från Institutet för nordisk språk og litteratur av den 5 februari 1981 (se nedan).

Institutet för nordisk språk og litteratur:

Så vidt en kan skjøne av motiveringen for forslaget, er situasjonen en annen i Norge enn i de land forslagsstillerne kjenner til. Beskrivelsen passer ikke helt for forholdene i Norge.

Som hjelpemiddel for litteraturundervisningen i den videregående skolen (gymnaset) i Norge brukes som regel en eller annen litteraturantologi som noenlunde dekker behovet for kortere litterære tekster. De antologiene som er i vanlig bruk, inneholder også *danske* og *svenske* tekster som dekker pensumkravene.

En del tekster på *nyislandsk* er å finne i lærebøker i språklære eller språkhistorie for den videregående skolen. I den studieretningen som svarer til det gamle gymnaset, skal det leses noen sider med tekster på norrønt språk (gammelislandsk og gammelnorsk), og dette stoffet kan helt eller delvis byttes ut med *nyislandsk*. Lærebøker som er i bruk, har tekster som dekker begge muligheter. I Norge har det også vært utgitt spesielle antologier med litteratur på de tre grannespråkene, til bruk i gymnaset.

Det ser altså ikke ut til at det er det samme påtrengende behov for nye hjelpemidler på dette område i Norge som i de land forslagsstillerne har i tankene. Det er likevel sannsynlig at en antologi av det slag som blir foreslått, med et allsidig utvalg av nordiske tekster, vil kunne bli et verdifullt supplement til det materiale som allerede finnes, og vil kunne øke interessen for undervisning i de andre nordiske lands litteratur.

Institutet vil derfor rå til at Universitetet anbefaler forslaget.

Oslo, 5. februar 1981

Olaf Øyslebø
 Instituttstyrer

Kirsti I. S. Heldal
 Instituttsekretær

Ministerrådsförslag

om nordiskt samarbete om projektexport

(Överlämnat av Nordiska ministerrådet)

BILAGA I

Yttranden över utredningen NU A 1980: 7 Nordisk samarbejde om projektexport

Nordiska investeringsbanken:

Allmänna synpunkter

Utredningen har redogjort för marknaden för projektexport, projektexporten från Norden och vissa OECD-länder, föreliggande incitament för projektexport samt nuvarande nordiskt samarbete på området. Av särskilt intresse är de företagsenkäter och -intervjuer om företagets intresse för nordiskt samarbete som utredningen genomfört bl. a. för att få underlag för sina rekommendationer.

Utredningen innehåller ett antal förslag på informations- och finansieringsområdena för att öka det nordiska samarbetet om projektexport. Båda områdena är av vikt i detta sammanhang, vilket även företagsenkäterna visar. Banken begränsar emellertid sitt yttrande främst till finansieringsområdet och till bankmässiga och praktiska konsekvenser av ett genomförande av utredningens förslag.

Banken har inte ansett sig böra ta ställning till frågan om att med hjälp av olika statliga incitament befrämja nordisk projektexport. Bankens egna erfarenheter – som närmast baserar sig på enskilda förfrågningar från företag och deras affärsbanksförbindelser – bekräftar emellertid utredningens slutsats att det föreligger intresse från åtskilliga företag för nordiskt samarbete i den internationella konkurrensen på projektexportområdet. Detta samarbetsintresse har motiverats av både kapacitets- och riskspidningshänsyn. Banken har även erhållit ett antal förfrågningar såväl från nordiska företag som från institutioner i u-länder samt internationella utvecklingsbanker om projektanpassade långa investeringslån med fast ränta. Dylika lån är för närvarande ej tillgängliga i Norden för investerings-

projekt av nordiskt intresse utanför Norden. Banken anser att de föreslagna nordiska projektinvesteringslånen skulle kunna vara ett värdefullt instrument i den internationella konkurrensen på projektexportmarknaden genom att villkoren för projektinvesteringslånen är attraktiva i förhållande till aktuella länders alternativa upplåning på internationella kapitalmarknader.

Ett av motiven att upprätta Nordiska investeringsbanken var, enligt förarbetena till banken, att denna med sina finansieringsmöjligheter skulle bidra till en fortgående kraftig utveckling av produktion och export i de nordiska länderna. Med de medel banken anskaffar på kapitalmarknaderna skall banken bidra till finansieringen av investerings- och exportprojekt av gemensamt nordiskt intresse och därigenom främja medlemsländernas samarbete på företagsplanet samt deras ekonomiska utveckling. Inom denna ram anser banken att dess huvuduppgift är att finansiera investeringsprojekt i Norden.

En uppgift som senare tillkommit för banken är att lämna sk regionallån till vissa av ministerrådet utsedda regionallåneinstitut. Dessa regionallån kan vara maximalt 5 % av bankens nuvarande utlåningskapacitet, dvs. upp till 50 milj. SDR. Denna finansieringsordning gäller under en försöksperiod om två år.

Utredningen har framhållit betydelsen av att de föreslagna nya finansieringsordningarna för främjande av projektexport administreras inom ett och samma institut. Utredningen har härvid bedömt möjligheterna att antingen etablera ett eller flera nordiska institut eller att förlägga de nya instrumenten i anslutning till Nordiska investeringsbanken. Utredningen har föreslagit att banken så långt som möjligt utnyttjas i dess egenskap av redan existerande institut som har nära kontakter med de internationella kapitalmarknaderna.

Om beslut fattas att utnyttja NIB och bankens stadgar ändras i enlighet härmed, är banken naturligtvis inställd på att åta sig de nya funktionerna. Beslutet bör dock, enligt bankens uppfattning, inte utesluta upprättandet av specialinstitut ifall den nya verksamheten får en sådan omfattning och inriktning att en dylik organisationsform senare skulle visa sig mer ändamålsenlig.

Synpunkter på enskilda förslag

Nordisk exportfinansiering

Nordiska investeringsbanken konstaterar med intresse utredningens förslag om ökat samarbete mellan nordiska exportfinansierings- och exportgarantiinstitut samt att exportkreditinstituten och Nordiska investeringsbanken bör etablera en överenskommelse om principerna för samarbete kring exportkreditramar. Banken är för sin del beredd att medverka till en dylik överenskommelse.

Nordisk projektexportfond

Nordiska investeringsbanken anser att den föreslagna projektexportfonden kan vara ett intressant och värdefullt instrument för att främja nordiskt samarbete och för att i ett tidigt skede få del av leveransmöjligheter.

Om beslut fattas om upprättandet av den föreslagna fonden, är banken beredd att stå till tjänst med erforderliga administrativa tjänster, kontorsutrymmen etc. under den föreslagna försöksperioden.

Det synes vara ändamålsenligt att en representant för banken kan vara närvarande vid fondens styrelsemöten för att underlätta information och koordinering liksom erfarenhetsutbyte när det gäller tolkningen av begreppet "nordiskt intresse". För att hålla en klar åtskillnad mellan bankens och fondens ansvar bör banken däremot inte tillsätta en ledamot i fondens styrelse.

Nordiska projektinvesteringsslån

Banken har inga invändningar mot förslaget om principiella lånevillkor, riskspridning etc.

Utredningen anger två alternativ till riskavlyftningssystem, en särskild garantifond eller direkta statliga garantier till banken. Banken finner att administrativa skäl, åtminstone i ett inledningsskede, talar för direkta statliga garantier.

Banken instämmer i utredningens slutsats att ett tillägg till bankens stadgar erfordras för att göra det möjligt för banken att lämna projektinvesteringsslån och administrera det föreslagna riskavlyftningssystemet. Likaså bör begreppet nordiskt intresse definieras så, att även nordiska leveransmöjligheter till investeringsprojekt utanför Norden inkluderas liksom även nordiska ägarintressen i dylika projekt. Banken förutsätter att den ges möjlighet att delta i utformningen av förslag till de erforderliga stadgetillägen.

För att genomförandet av bankens grundläggande verksamhetssyften inte skall försvåras är det en förutsättning att bankens upplåningsmöjligheter på de internationella kapitalmarknaderna inte påverkas negativt till följd av nordiska projektinvesteringsslån. Utredningen har föreslagit att de nordiska länderna lämnar garantier till NIB för kreditriskerna vid nordiska projektinvesteringsslån. Enligt förslaget skall garantierna täcka utestående projektinvesteringsslån. Argument har framförts för en lägre garantitäckningsgrad, vilket skulle innebära en viss självrisk för banken. Enligt bankens uppfattning talar emellertid kreditvärdighetshänsyn för den föreslagna 100%:iga garantitäckningen. En annan lösning skulle enligt bankens uppfattning kunna försäkra bankens upplåningsvillkor.

Banken har med intresse konstaterat att utredningen föreslår att även nordiska affärsbanker och andra finansieringsinstitut skall ges möjlighet att lämna nordiska projektinvesteringsslån med föreslagen utformning. Härvid skulle NIB inom den fastställda beloppsramen utfärda garantier till andra

nordiska banker och institut. Ett dylikt samarbete mellan affärsbanker och finansieringsinstitut å ena sidan och NIB å den andra skulle främja projektinvesteringens syften. Banken anser att det föreslagna systemet i så stor utsträckning som möjligt bör anpassas till de olika finansieringsinstitutens särskilda förutsättningar på området.

Utredningen föreslår en beloppsram på 350 milj. SDR för utestående projektinvesteringsslån. Banken delar utredningens uppfattning att en beloppsram bör fastställas, som begränsar volymen på projektinvesteringsslån i den föreslagna utformningen till en rimlig nivå i förhållande till bankens totala låneverksamhet. Beloppsramen, beräknad som ett tillägg till den i bankens stadgar upptagna ramen för lån och garantier, innebär att bankens huvuduppgift förblir utlåning till investeringsprojekt i Norden. Den föreslagna beloppsramen synes även väl anpassad till bankens upplåningsförutsättningar och skulle innebära att banken bibehåller sin ställning på de internationella kapitalmarknaderna som en förstklassig kreditrisk.

Helsingfors den 27 augusti 1980

Nordiska investeringsbanken

Pentti Uusivirta

Bert Lindström

Nordisk industrifond:

Nordisk industrifonds styrelse har på sammanträde i Reykjavik den 28 augusti 1980 behandlat den av Nordiska ministerrådet översända utredningen "Nordisk samarbete om projektexport" och har därvid beslutat avge följande yttrande.

Utredningen framhåller att efterfrågan på stora kompletta anläggningar kommer att öka framför allt från oljestater, länder med statlig utrikeshandel och utvecklingsländer. Denna exportmarknad kan bli av väsentlig betydelse för de nordiska ländernas industri. I många fall rör det sig om så stora anläggningar att de flesta enskilda företag i Norden ej har resurser att ensamt genomföra en sådan projektexport. Ökat samarbete mellan industriföretag i Norden skulle väsentligt kunna förbättra nordisk industris konkurrenskraft på denna exportmarknad.

Nordisk industrifond delar utredningens uppfattning att det inom ramen för det nordiska samarbetet är angeläget att vidtaga åtgärder för att förbättra förutsättningarna för nordisk samverkan om projektexport, då sådan samverkan kan få stor betydelse för nordisk industri. Fonden har ej funnit anledning att i detalj värdera de framlagda förslagen, men vill understryka vikten av att kommande åtgärder utformas som komplement till redan existerande nationella exportstödande program.

Fonden bedömer att en samordning av de nordiska ländernas kontakter med de internationella organisationer som finansierar större utvecklingsprojekt bör eftersträvas och fonden tillstyrker förslaget att de nordiska länderna gemensamt skall verka för att få en rimlig nordisk personalrepresentation i de aktuella internationella organisationerna.

Nordiska investeringsbanken föreslås få en central ställning i den nordiska exportfrämjande verksamheten. Fonden bedömer det väsentligt att banken med sin kompetens och sin överblick av nordiskt näringsliv engageras i verksamheten. På sikt kommer det inom banken att finnas en samlad erfarenhet och överblick av den internationella projektexportmarknaden som blir av värde även för den nationella exportverksamheten.

I projekteringen av stora anläggningar kan ingå betydande inslag av tekniskt utvecklingsarbete. Nordisk industrifond vill framhålla att fonden inom ramen för nu gällande föreskrifter kan bevilja stöd i form av riskvilliga lån till sådant utvecklingsarbete under förutsättning att det bedrivs i nordisk samverkan.

Stockholm den 2 september 1980

För Nordisk industrifond

Rut Bäcklund-Larsson

Nordens fackliga samorganisation (NFS):

— — — och önskar i anledning härav anföra den nordiska fackföreningsrörelsens gemensamma synpunkter.

Samtidigt som leveranser i form av hela projekt eller system har blivit ett allt vanligare inslag i u-länders och statshandelsländers import från främst OECD-länderna har konkurrensen om dessa order tilltagit starkt till följd av den allmänt svaga ekonomiska utvecklingen i OECD-området. Flera av OECD-ländernas regeringar underlättar på skilda sätt företagens ansträngningar att erhålla projektupphandling. Sådana åtgärder har också vidtagits de nordiska länderna.

Vissa av insatserna på detta område innebär regelrätta subventioner till företagens exportförsäljning. Detta är en i och för sig olycklig utveckling. De nordiska ländernas regeringar bör mer aktivt söka åstadkomma internationella avtal för att begränsa, och på sikt eliminera denna form av konkurrens i den internationella handeln. Innan sådana avtal kan få effekt är det dock, enligt NFS' uppfattning orimligt att begära att de nordiska ländernas regeringar skall avstå från att skapa konkurrensförutsättningar för sin industri som i detta avseende i stort motsvarar dem i de viktiga konkurrentländerna.

Främjande av projektexport är enligt NFS ett synnerligen lämpligt område för ett fördjupat nordiskt samarbete.

NFS finner allmänt sett de förslag utredningen presenterar vara väl avvägda och ändamålsenliga som ett första steg mot ett sådant fördjupat samarbete.

Informationsområdet

NFS delar uppfattningen att ett utökat samarbete bör genomföras mellan de nordiska ländernas exportfrämjande organ och tillstyrker förslaget att överväga en gemensam nordisk projektövervakning i de fall det blir aktuellt med representation hos internationella organisationer eller länder där de nordiska länderna för närvarande inte har fast representation. NFS hade dock gärna sett att utredningen på denna punkt dels hade presenterat förslag till hur ett sådant nordiskt samarbete i praktiken skulle utformas, dels hade indikerat vid vilka organisationer och i vilka länder som det utifrån det nordiska projektexportintresset i första hand är angeläget att utöka den nordiska bevakningen.

Exportkrediter och exportgarantier

Utredningens ambitioner vad gäller harmonisering av exportgarantisystemen och exportgarantivillkoren i de nordiska länderna förefaller vara alltför begränsade.

NFS har förståelse för de svårigheter som föreligger att åstadkomma harmonisering på dessa områden. Det torde heller inte vara realistiskt att vänta sig att utredningen skulle ha presenterat färdiga harmoniseringsförslag. NFS förutsätter ett fortsatt nordiskt samordningsarbete på detta område.

Förslaget att existerande exportgarantisystem skall utvecklas så, att de främjar nordiska huvudleverantörers möjlighet att utnyttja underleverantörer från andra nordiska länder, bör enligt NFS uppfattning snart verkligas.

Nordisk projektexportfond

NFS tillstyrker förslaget om inrättande av en nordisk projektexportfond. Utredningen har föreslagit att frågan om återbetalningsskyldighet av medel för finansiering av feasibility och pre-feasibility studier i varje enskilt fall skall avgöras av styrelsen för fonden.

Med hänvisning till vad som inledningsvis framförts rörande subventionering av exportaffärer bör enligt NFS återbetalningsskyldighet i princip föreligga i samtliga fall då de understödda aktiviteterna leder fram till projektexportaffärer. Endast undantagsvis bör undantag från en sådan regel ges.

NFS kan däremot inte omfatta förslaget till sammansättning av projektexportfondens styrelse. Bl.a. för att garantera, att fondens stöd icke

innebär stöd för projekt, vid vilka de fackliga eller mänskliga rättigheterna inte kan garanteras, krävs en facklig representation i styrelsen.

NFS förutsätter, att de anställdas rättsliga situation vid samnordiska exportprojekt till fullo har klarlagts innan Nordiska investeringsbankens försöksverksamhet med projektinvesteringsslån startas, så som förutsättes i NR:s *medlemsförslag A 561/s* om åtgärder för att förbättra nordiska projektanställdas ställning utanför Norden. NFS förutsätter även, att till lånevillkoren fogas en klausul, som garanterar fackföreningarna i de exporterande företagen möjlighet till kontakter med facket i projektlandet, åtminstone i de fall projektexporten innefattar ett ägar- eller driftsansvar för de nordiska företagen. Beträffande behovet av en samhällsekonomisk bedömning av sådana projekt önskar NFS hänvisa till de krav NFS slagit fast i bifogade "Handlingsprogram angående multinationella företag" i kapitlet om etableringsrätt vid nordiska företags utlandsetableringar.

Slutligen konstaterar NFS, att de i utredningen föreslagna åtgärderna för att främja nordiskt samarbete om projektexport knappast kommer att ge speciellt stora resultat, med mindre än att de backas upp av ett aktivt industripolitiskt och industriellt samarbete även inom Norden. Möjligheterna att genom det energipolitiska samarbetet utveckla organisationsformer, teknik och produkter med sikte på projektexport bör även tagas till vara.

Stockholm den 29 augusti 1980

Nordens fackliga samorganisation

Peter J. Boldt

Danmark

Landbrugsministeriet:

— — — bemærker landbrugsministeriet, at man i princippet kan tilslutte sig rapportens forslag om, at det nordiske samarbejde om projekteksport bliver udbygget.

Man deler dog udredningsgruppens betænkeligheder ved at skabe nye fællesnordiske organisationer. De nationale bestræbelser i de nordiske lande for fremme af projekteksporten har været betydelige i de senere år, og eventuelle nye aktiviteter må derfor efter landbrugsministeriets opfattelse koordineres af de bestående institutioner.

Det forekommer for Danmarks vedkommende naturligt, at projektudvalget under Danmarks Erhvervsfond får lejlighed til at arbejde med de nye beføjelser i praksis. Endvidere går man ud fra at udenrigsministeriets formidlingskontor vedrørende internationale projekter, vil kunne varetage

de nødvendige informations- og formidlingsopgaver, uden at det er nødvendigt at oprette et særligt nordisk organ til disse formål.

Af de i rapporten fremsatte forslag finder landbrugsministeriet, at særligt forslag om oprettelse af en projekteksporthold, der finansierer feasibility-studier gennemført af nordiske rådgivere i forening er velbegrunderet. Det er således landbrugsministeriets erfaring, at mulighederne for at få andel i de endelige kontrakter om projektgennemførelse på store integrerede landbrugsprojekter i høj grad afhænger af, om man har været involveret i de indledende forundersøgelser. En fællesnordisk indsats må derfor skønnes at skabe mulighed for øget nordisk engagement i større projekter.

Med hensyn til planeringen af det administrative arbejde i forbindelse med den foreslåede projekteksporthold forekommer det naturligt at overveje en tilknytning til den Nordiske investeringsbank, ligesom yderligere fællesnordisk investeringsservice i forbindelse med projekteksporthold knyttes til denne institution.

København, den 14. august 1980

P.m.v.

E.b.

(Sign.)

Industrirådet:

Industrirådet har med interesse gjort sig bekendt med rapporten vedrørende nordisk samarbejde om projekteksporthold. Forbedrede vilkår for projekteksporthold er af vital betydning for dansk industri og industriens beskæftigelse, fordi danske virksomheder har sat betragtelige ressourcer ind på at opnå en placering som leverandører af nøglefærdige produktionsanlæg til udviklingslande, og fordi de danske konkurrencevilkår i forhold til andre industrilande i de senere år har været genstand for en foruroligende forringelse. På denne baggrund vil en forbedring af vilkårene for projekteksporthold som led i et nordisk samarbejde være særdeles velkomment.

Industrirådets bemærkninger til de anbefalinger og forslag, der sammenfattes i rapportens 2. kapitel er følgende:

2.3.1 Informationsområdet

Industrirådet tilslutter sig til udredningens anbefaling af et intensiveret samarbejde mellem de nordiske landes repræsentationer i udviklings- og statshandelslande og ved de internationale udviklingsorganisationer. Det er dog Industrirådets opfattelse, at de nordiske lande som helhed snarere har afsat for store end for små ressourcer til at overvåge nye projekteksportholdmuligheder, og at behovet derfor består i at intensivere udnyttelsen af

de nordiske repræsentationer frem for at afsætte flere ressourcer til dette formål.

Industrirådet er med sit nyorganiserede, databaserede industriregister beredt til at varetage opgaven som kontaktpunkt i Danmark, for bestræbelser på at udbrede det gensidige kendskab til virksomhedskapacitet og kompetence mellem de nordiske lande, ligesom man er beredt til at deltage i etableringen af samarbejde mellem de øvrige nordiske lande om formidling til virksomhederne af oplysning om samarbejdsinteresserede virksomheder og opnåede projektleverancer.

Industrirådet medvirker ligeledes gerne til at fremme initiativer fra branceforeninger eller nordiske eksportfremmeorganer om projekteksportseminarier til skabelse af personlige kontakter mellem virksomhederne og til fremstød over for internationale organisationer for at markere nordisk interesse og kompetence.

2.3.2 Eksisterende finansieringsordninger

Industrirådet anbefaler en snarlig gennemførelse af forslagene om at samordne de nordiske eksportgarantisystemer

- a. ved aftaler mellem garantinstitutterne om udvidelse af garanti-dækningen af underleverancer fra andre nordiske lande
- b. ved at udvide garantiinstitutternes aftale om samordnede garantier til køberkreditter og nordiske underleverancer der ikke dækkes i hovedleverandørlandet og
- c. ved en aftale mellem garantiinstitutterne om samordnet garanti for tilbudsgarantier.

Med hensyn til *nordisk harmonisering af eksportkreditvilkårene* må Industrirådet beklage, at de nordiske myndigheder ikke er i stand til at enes om ensartede vilkår. Industrirådet finder det uacceptabelt at danske eksportvirksomheder tilbydes ringere finansieringsvilkår end andre nordiske virksomheder og at danske producenter på hjemmemarkedet udsættes for en statsubsidieret finansieringsstøtte til konkurrenter fra andre nordiske lande.

I erkendelse af, at de øvrige nordiske lande ikke er indstillet på en harmonisering af eksportkreditvilkårene på det danske niveau, må det være de danske myndigheders opgave at afvikle diskrimination mod danske virksomheder ved en forbedring af de danske ordninger.

På 4 områder har dansk industri mindre gunstige vilkår end andre nordiske lande:

1. Rentediskrimination inden for consensus-aftalens rammer

Den faktiske renteudgift for eksportøren overstiger i Danmark consensus-vilkårene på grund af kravet om markedsfinansiering af den første kredittid og på grund af provisioner og omkostninger.

I Norge og Finland nedbringer eksportkreditordningerne generelt ren-

teniveauet for eksportører til 8 %, også ved eksport til i-lande. Sverige giver kun rentetilskud ved eksport til i-lande, hvis der dokumenteres et rentetilskud fra konkurrerende eksportører (som f.eks. fra Frankrig til Irland). Den billigste renteudgift for svenske eksportører giver rammekreditaftalen på 350 mio.kr. til Kina, fordi der ikke beregnes overrente i forhold til concensusatsen.

2. Rentesubsidier til hjemmemarkedsproducenter

Siden 1978 har Sverige under påberåbelse af lignende ordninger i Finland og UK givet rentetilskud til hjemmemarkedsproducenter, hvis udenlandske konkurrenter nyder rentesubsidier. Ordningen administreres af den statsejede Investeringsbanken, der har givet tilskud til halvdelen af 35 modtagne ansøgninger. Mindstebeløbet for tilskudsberettigede ordrer er 10 mio. kr., og det er især konkurrencen fra finske leverandører til papirproduktionen, der er blevet imødegået.

I Norge har man talt om en tilsvarende ordning, men er ikke kommet igennem med planerne herom.

3. Beløbsrammer for køberkreditter

I Danmark er mindstegrænsen for leverancer under de tre gennemførte statslige køberkreditaftaler 20 mio.kr., mens Sverige har indgået flere aftaler og finansierer leverancer ned til 200 000 kr.

4. Rentetilskud udover consensus-vilkår

Kreditaftaler med mere end et 15 %'s gaveelement skal anmeldes til OECD, mens der er aftalefrihed for kredit med mere end et 25 %'s gaveelement. Norge har anvendt milliardbeløb til finansiering af skibseksport med et gaveelement på 25 %, men har påbegyndt en afvikling. I Sverige står man derimod ved begyndelsen til en tilsvarende ordning, idet der på finansloven for 1981 er afsat 60 mio. kr. til rentesubsidier under u-landsbi-stand. Det er hensigten at iværksætte den svenske ordning med blandede kreditter pr. 1. januar. Denne beslutning indebærer en væsentlig forskydning i konkurrencevilkårene til ugunst for danske, finske og norske eksportører. I Danmark eksisterer ganske vist en mulighed for finansiering med et gaveelement på 25 %, ved kombination af statslån og § 7-kreditter, men denne mulighed er lidet udbredt i praksis.

Nordiske eksportkreditrammer anses i udredningen som et velegnet middel til at præsentere Norden som en samlet indkøbsregion, og det foreslås, at de nordiske eksportkreditinstitutter og Nordisk Investeringsbank søger opnået en overenskomst om principperne for samarbejde med hensyn til kreditrammer.

Udgangspunktet for dette forslag er den grundlæggende betragtning, at de finansielle betingelser der tilbydes ved et projekt ofte er af lige stor betydning for køberen, som det teknologiske indhold samt at forskellighe-

derne i de nationale statsstøttede eksportkreditsystemer skaber problemer ved internationalt eksportsamarbejde.

Dette udgangspunkt fører efter Industrirådets opfattelse til den indlysende konklusion, at en forbedring af de nordiske landes finansieringsvilkår er en bedre støtte for den nordiske projekteksport end forhandlinger om en overenskomst for principperne for et samarbejde på grundlag af uensartede nationale kreditsystemer.

Den svenske betænkning om indførelse af blandede kreditter dokumenterer, at de nordiske lande står meget langt tilbage i forhold til andre OECD lande med hensyn til kreditgivning på vilkår, der går ud over consensusrammen uden dog at nærme sig rene gaveydelse. De nordiske lande yder en langt større indsats med hensyn til udviklingsbistanden end andre OECD lande, men til gengæld deltager de så godt som ikke i hele det system af bilateral udviklingsfinansiering, andre i-lande har udviklet i samarbejde med lav- og mellemindkomstlande uden for den begrænsede landekreds, der modtager egentlig nordisk bistand. Derved har de nordiske lande afskåret deres eksportvirksomheder, bortset fra de norske skibsværfter, fra at gøre sig gældende som leverandører til erhvervsudviklingen i det store flertal af latinamerikanske, afrikanske og asiatiske lande.

Det er Industrirådets opfattelse, at der er et påtrængende behov for indførelse af nordiske finansieringsmuligheder for u-landseksporten, som går ud over consensusvilkårene. Men det er også væsentligt for Industrirådet, at der ikke i forbindelse med sådanne eksportmotiverede ordninger med bistandselement diskrimineres mellem nordiske virksomheder. Det er således uacceptabelt, at der skabes nordiske kreditrammer, der giver gunstigere vilkår for projekteksport i samarbejde mellem virksomheder fra flere nordiske lande end for eksport på grundlag af et samarbejde mellem virksomheder fra samme land. Det nordiske projektsamarbejde bør ikke fremmes på bekostning af samarbejdet mellem danske virksomheder. Derimod ville det fra Industrirådets synspunkt have været særdeles ønskværdigt, såfremt den nordiske udredning havde foreslået nordiske kreditrammer på bløde vilkår, som stod åbne for leverancer fra alle nordiske virksomheder uden hensyn til samarbejdspartnerens nationalitet. Man har i forbindelse med udredningen gjort sig overvejelser herom. Et i Nordisk Investeringsbank udarbejdet PM om spørgsmålet af 30.10.1979 er ikke medtaget i udredningen, men er overgivet til den nordiske embedsmandskomite for bistandsspørgsmål, som imidlertid har afgivet betænkning uden at komme ind på bløde kreditter.

De svenske planer om at indføre blandede kreditter fra 1. januar 1981 gør det efter Industrirådets opfattelse påkrævet snarest at genindkalde denne embedsmandskomite, med henblik på at søge gennemført en ordning for *nordiske* bløde kreditrammer. Man går ud fra, at det skulle være muligt inden for bistandsrammerne at finde midler til et dansk statstilskud til nedbringelse af renteomkostningerne ved en sådan ordning.

Industrirådet ser for sit vedkommende ingen vanskelighed ved at overlade administrationen af nordiske bløde kreditrammer til den Nordiske Investeringsbank. Det er en del af bankens opgave at fremme nordisk eksport, og banken har allerede påtaget sig refinansieringsopgaver for nordiske kreditinstitutter i forbindelse med udviklingsprojekter i Afrika. Dette forudsætter blot, at banken opgiver sit normale krav om virksomhedsdeltagelse fra flere lande for at kunne medvirke i finansieringen af et projekt. Dette skulle ikke frembyde noget uoverstigeligt problem, eftersom man i de afrikanske udviklingsprojekter har fundet muligheder for at medvirke i finansieringen af projekter, hvor leverandøren udpeges ved licitation.

Såfremt der ikke kan opnås enighed mellem de nordiske regeringer om fælles rammer for kredit udover consensusvilkår, henstiller Industrirådet, at der snarest muligt tages initiativ til gennemførelse af en dansk kreditordning på vilkår svarende til de, der agtes indført i Sverige.

2.3.3 *Nordisk Projekteksporthold*

For Danmarks vedkommende er der ikke noget påtrængende behov for supplerende nordiske ordninger til finansiering af forberedende projektstudier i forhold til tilskudsmulighederne gennem IFU og Projekteksportholdet. Industrirådet kan derfor ikke anbefale, at der i den nuværende situation indskydes danske statsmidler i en nordisk projekteksporthold.

2.3.4 *Nordiske projektinvesteringsslån*

U-landene har et klart og hastigt voksende finansieringsbehov, der i de kommende årtier vil række langt ud over de beløb, der kan opnås gennem statslig udviklingsbistand og eksisterende bistandsorganisationer. Det vil være naturligt, at nordiske banker i større omfang end hidtil engagerer sig i denne finansiering og at de bistår i den opgave af et nordisk finansieringsystem, der kan påtage sig en risikospredning ved hjælp af statslige garantier.

Som det fremgår af det ovenfor anførte, har Industrirådet ikke principielle betænkeligheder ved at tildele Nordisk Investeringsbank opgaver i bistandssammenhæng, der gør det muligt for banken at etablere sig som långiver til internationale udviklingsprojekter på linie med den europæiske investeringsbank. Man anser det imidlertid for formålsløst at søge at forfølge denne ambition ved at søge tilslutning i Nordisk Råd til ændring af bankens statutter, såfremt de nordiske regeringer ikke også er beredt til at kanalisere bistandsmidler igennem banken på samme måde som den europæiske udviklingsfond samarbejder med EIB.

Industrirådet har vanskeligt ved at forestille sig nogen væsentlig efterspørgsel efter NIB medvirken till projektfinansiering medmindre banken er i stand til at tilbyde långivningen på bedre vilkår end det kommercielle

lånemarked. Projekteksportudredningen dokumenterer ikke noget behov i den retning.

København, den 14. august 1980

Ove Munch

Paul Kaaris

Entreprenørforeningen:

Under henvisning til ministeriets brev af 2. juni 1980

— — — skal Entreprenørforeningen principielt anføre, at vi stiller os positivt over for forslag, som har til formål at fremme dansk eksport, det være sig gennem samarbejde med nordiske firmaer og ikke-nordiske firmaer.

Blandt flere af Foreningens medlemmer eksisterer der allerede i dag et vist samarbejde med firmaer fra de øvrige nordiske lande, og gennemførelsen af nogle af de i rapporten nævnte forslag vil utvivlsomt kunne øge et sådant samarbejde.

Uden at skulle kommentere alle de i rapporten fremførte forslag, giver disse dog anledning til følgende kommentarer:

ad. 1. Etablering af en nordisk projekteksportfond

Med hensyn til fremskaffelsen af de nødvendige 10 mia. SDR til oprettelsen af en sådan fond skal vi fremføre, at bevillingerne til de danske eksportfremmeordninger knap slår til i dag, hvorfor man kan befrygte, at offentlige danske midler til oprettelsen af en sådan fond i nogen grad vil ske på bekostning af rene danske eksportinteresser.

Hvis et sådant fond skal etableres, må det være et krav, at hver af de deltagende nordiske lande får tildelt en kvote, således at man ikke kommer i den situation, at omfanget af danske tjenesteydelser ved projekter, finansieret af denne fond, ikke står i rimeligt forhold til vort bidrag.

Om placeringen af fonden skal vi anføre, at man alternativt kunne lade de forskellige nordiske landes "erhvervsfonde" administrere ordningerne, fremfor at oprette et nyt administrativt apparat.

ad. 2. De nordiske finansieringsordninger

Vi kan her tilslutte os forslaget om, at de nordiske garantiinstitutioner indgår aftaler, som udvider garantidækningen af underleverancer fra nordiske lande. I øvrigt finder vi, at man bør tilpasse de nordiske landes eksisterende eksportkreditordninger for herigennem at fremme nordisk sameksport.

ad. 3. Informationsområdet

Om mulighederne for danske virksomheder til at skaffe sig kendskab til eventuelle samarbejdspartnere i de øvrige nordiske lande finder vi at disse i dag er tilstrækkelige, hvorfor vi ikke mener, der er behov for at oprette egentlige formidlingscentraler. Derimod finder vi det positivt, hvis der bliver afholdt projekteksportseminarier og lignende for herigennem bl. a. at fremme de personlige kontakter mellem firmaerne.

København, den 15. august 1980

Entreprenørforeningens eksportsektion

Søren Bork

Landbrugsraadet:

Danske landbrugsorganisationer og – virksomheder har i de senere år i stigende omfang interesseret sig for i samarbejde med dansk industri at engagere sig i eksport af integrerede agroindustrielle anlæg til udviklingslande. Dansk landbrugs leverancer består såvel af rådgivning (projektidentifikation, studier, projektering og management) som eksport af fysiske leverancer af biologisk avlsmateriale m. v. samt teknologi, systemer og uddannelse.

På baggrund af den meget væsentlige forringelse, der i de senere år er sket af de danske konkurrencevilkår i forhold til de lande vi konkurrerer med på dette område, vil en forbedring af vilkårene for projekteksport som led i et nordisk samarbejde derfor være meget velkomment.

Landbrugsraadet har følgende bemærkninger til rapportens anbefalinger og forslag:

Informationsområdet

Landbrugsraadet kan tilslutte sig rapportens anbefaling af et øget samarbejde mellem de nordiske landes repræsentationer med henblik på effektivisering og forenkling af projektovervågningsarbejdet i udviklingslandene og ved de internationale bistandsorganisationer. Med den udbygning, der i de seneste år er sket af den danske udenrigstjeneste på projektovervågningsområdet, er det opfattelsen, at det etablerede beredskab er tilstrækkeligt, og at der ikke aktuelt er behov for at afsætte yderligere ressourcer til dette formål.

Landbrugsraadet vil gerne stille sig til rådighed som kontaktpunkt i Danmark for bestræbelser på at øge kendskabet til kapacitet og kompetence m. v. nordiske virksomheder imellem med henblik på at afdække

samarbejdsmuligheder indenfor projekteksportområdet. Landbrugsraadet formidler gerne henvendelser fra brancheforeninger og/eller virksomheder, men skal i øvrigt pege på den formidlingservice, som danske erhvervsorganisationer har etableret gennem Erhvervenes Projektservice.

Landbrugsraadet kan tilslutte sig, at der gennemføres foranstaltninger til sikring af bedst mulig nordisk repræsentation ved besættelse af stillinger i de internationale bistandsorganisationer. Det anses for betydningsfuldt, at denne stillingsbesættelse ikke begrænses til topstillinger, men sker bredest muligt på alle niveauer.

Eksisterende finansieringsordninger

Landbrugsraadet kan anbefale forslagene om samordning af de nordiske eksportgarantisystemer vedrørende nordiske underleverancer og tilbuds-garantier.

Med hensyn til nordisk harmonisering af eksportkreditvilkår må Landbrugsraadet beklage, at der ikke i øjeblikket består mulighed for etablering af ensartede nordiske retningslinier, idet det ikke er acceptabelt, at danske eksportvirksomheder skal arbejde under ringere eksportfinansieringsvilkår end andre nordiske virksomheder. Landbrugsraadet finder således, at drøftelserne mellem myndighederne og berørte institutter bør fortsætte, og at behovet for harmonisering tages i betragtning ved kommende ændringer af de nationale eksportkreditvilkår.

Nordiske eksportkreditrammer

Da de nordiske lande generelt står langt tilbage i forhold til konkurrerende lande med hensyn til vilkår for kreditgivning, finder Landbrugsraadet, at det vil være meget velkomment med indførelse af nordiske finansieringsmuligheder specielt ved eksport til udviklingslande i mellemlandsgruppen. Landbrugsraadet må imidlertid tage afstand fra, at dette sker ved, at der etableres rammer, der begunstiger samarbejde mellem nordiske virksomheder på bekostning af samarbejdet mellem danske virksomheder.

Nordisk Projekteksportfond

Med de tilskudsmuligheder til finansiering af projektidentifikation og forundersøgelse, som i Danmark allerede eksisterer gennem IFU og Eksportfremmerådets Projektudvalg, finder Landbrugsraadet, at der ikke i øjeblikket er behov for supplerende nordiske ordninger. Landbrugsraadet kan ikke under de nuværende forhold anbefale, at der ydes danske statsmidler til oprettelse af en nordisk projekteksportfond.

Nordiske projektinvesteringsslån

I betragtning af det stærkt stigende finansieringsbehov i udviklingslandene finder Landbrugsraadet det naturligt, at de nordiske banker søges

engageret i denne finansiering ved hjælp af statslige garantier for kreditrisici. Raadet kan tilslutte sig, at der gennem en vedtægtsændring tilvejebringes baggrund for, at Nordisk Investeringsbank (NIB) kan inddrages i dette arbejde på linie med Den Europæiske Investeringsbank (EIB).

For at tanken om nordiske projektinvesteringslån skal kunne komme til at virke efter sin hensigt, anser Landbrugsraadet det imidlertid for en forudsætning, at de nordiske regeringer er indstillet på at yde bistandsmidler til NIB på samme måde som til EIB.

Endelig bemærkes, at administrationen af nordiske projektinvesteringslån (som administrationen af nordiske eksportkreditrammer) må udformes på en sådan måde, at der ikke ydes lån på vilkår, der giver gunstigere vilkår for samarbejde mellem virksomheder fra flere nordiske lande end samarbejde mellem virksomheder fra samme land.

København, den 15. august 1980

På Landbrugsraadets vegne

Kjeld Ejler

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd:

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd finder, at den foreliggende og væsentlige opgave vedrørende projekteksport må være at få dannet et dansk, statsligt, kommercielt eksportselskab, der i konkrete eksportsager skal kunne optræde som udførende organ, herunder tilbyde finansiering og rådgivning.

I øvrigt kan Erhvervsrådet billige de foranstaltninger, udredningsgruppen foreslår gennemført.

Erhvervsrådet skal samtidig beklage, at udredningsgruppen, på trods af det opstillede kommissorium, fra begyndelsen af sit arbejde udviste manglende interesse over for tanken om dannelsen af nye organisationer.

København, den 15. august 1980

P.r.v.

Frithiof Hagen

Den Danske Bankforening:

Ifølge det af Ministerrådet i marts 1978 afgivne kommissorium har en udredningsgruppe skullet undersøge interessen for en fællesnordisk projekteksportorganisation. På grundlag af de foretagne undersøgelser fandt udredningsgruppen imidlertid, at der blandt de nordiske virksomheder ikke var den fornødne interesse for oprettelsen af en selvstændig nordisk projektorganisation. Vi kan ganske tilslutte os udredningsgruppens konklusioner i denne henseende. Det er vor opfattelse, at der ikke er noget behov for oprettelse af nye, finansielle institutioner i nordisk regie.

Uanset denne konstatering har udredningsgruppen besluttet "i udredningsarbejdet at inddrage stimulering af samnordisk projekteksport gennem et øget samarbejde mellem eksisterende nordiske eksportfremmende organer og ved harmonisering af gældende ordninger på projekteksportområdet".

Det fremgår ikke af rapporten, at denne udvidelse eller ændring af kommissoriet er sanktioneret af Ministerrådet (samarbejdsministrene), men synes alene motiveret med, "at udredningsgruppen på egen hånd konstaterede, at der blandt et stort antal nordiske virksomheder fandtes en konkret interesse for et øget nordisk projekteksportsamarbejde".

Udredningsgruppen har i rapporten fremsat 15 "samarbejdsforslag" vedrørende nordisk projekteksport dels inden for informationsområdet, dels inden for det finansielle område. Begge grupper af forslag synes at bygge på forudsætningen om en væsentlig interesse for nordisk samarbejde. Det fremgår heraf, at udredningsgruppen udsendte en enquete til virksomheder i de nordiske lande. Antallet af virksomheder, som modtog denne enquete, er ikke oplyst, men det fremgår, at der indkom svar fra 163 virksomheder, hvilket ikke forekommer at være noget overbevisende stort tal som baggrund for en egentlig behovsanalyse. Vi har endvidere bemærket os, at 59 ud af 99 virksomheder, som finder grundlag for øget nordisk samarbejde, kan tilslutte sig, at et sådant samarbejde stimuleres gennem tilvejebringelse af finansielle incitament. Endvidere fremgår det, at 124 virksomheder mener, at ikke-nordiske lande kan tilbyde bedre finansieringsvilkår, end nordiske virksomheder er i stand til. Rent bortset fra, at spørgsmålet om uligheden i eksportfinansieringsvilkårene ikke kan løses gennem et begrænset nordisk samarbejde, mener vi ikke, at der ud fra den foretagne meget begrænsede virksomhedsundersøgelse kan drages nogen som helst konklusioner i henseende til behovet for etablering af finansielle incitament til fremme af nordisk projekteksport. Sådanne konklusioner kan heller ikke baseres på redegørelsen i rapportens afsnit 3 og 4 om henholdsvis markedet for projekter og nordisk projekteksport.

Vi finder det i øvrigt uforståeligt, at man i forbindelse med rapportens udarbejdelse har valgt den begrænsning, at der skal være tale om fællesnor-

disk projekteksport forstået på den måde, at der skal være tale om eksport af projekter, hvori virksomheder fra mindst to nordiske lande skal være involveret. De eksempler, som under afsnit 6.2. er nævnt på samarbejde mellem enkelte nordiske virksomheder, kan i hvert fald ikke i tilstrækkeligt omfang begrunde en sådan begrænsning. Hertil kommer – måske navnlig for Danmarks vedkommende i kraft af EF-medlemsskabet – det forhold, at samarbejds mønsteret mellem virksomhederne i tilfælde af projekteksport ikke er begrænset til de nordiske lande.

Som en yderligere generel bemærkning skal det tilføjes, at navnlig forslagene vedrørende etablering af nordiske eksportkreditrammer og ydelse af nordiske projektinvesteringsslån vil medføre en meget væsentlig bureaukratisering i de pågældende eksportkreditsager, som i forvejen er meget komplicerede. Noget sådant vil ikke gavne virksomhedernes muligheder for øget eksport, og det er vor opfattelse, at virksomhederne er bedst tjent med, at eksportfinansieringsopgaverne henlægges til bankerne i naturlig forlængelse af de øvrige finansieringsopgaver, som bankerne varetager for virksomhederne. Vi må derfor fraråde, at man fra dansk side går ind for disse forslag. I denne forbindelse skal vi henlede opmærksomheden på, at Folketinget ved vedtagelsen den 8. april 1976 af beslutningen om Danmarks ratifikation af aftale om etablering af den Nordiske Investeringsbank samtidig vedtog en motiveret dagsorden, hvori Folketinget forudsatte, "...at Nordisk Investeringsbank ikke skal konkurrere med de nuværende erhvervsbanker, og at banken først bør arbejde, hvor erhvervsbankerne ikke er i stand til at klare projekterne".

I øvrigt skal vi knytte følgende bemærkninger til de forslag, som udredningsgruppen har baseret på redegørelsen fra den i rapporten omtalte finansieringsgruppe:

1 Forslag om samordning af de nordiske landes eksportgarantisystem

Udredningsgruppen har stillet forskellige forslag vedrørende udvikling af eksportgarantisystemerne med henblik på at fremme nordiske hovedleverandørers muligheder for at anvende underleverandører fra andre nordiske lande. Vi har intet at indvende mod disse forslag, ligesom vi kan tilslutte os, at man fortsætter bestræbelserne på en større grad af harmonisering af kreditvilkårene.

2 Forslag om nordiske eksportkreditrammer

Udredningsgruppen har stillet forslag om etablering af nordiske eksportkreditrammer med det formål at præsentere Norden eller et antal nordiske lande som en samlet indkøbsregion. Udredningsgruppen har i denne forbindelse foreslået, at de nordiske eksportkreditinstitutter og Nordisk Investeringsbank søger opnået en overenskomst om principperne for samarbejde med hensyn til kreditrammer.

Vi mener, at det må være naturligt og hensigtsmæssigt, at eksportkredit-ten i størst mulig udstrækning varetages af hvert lands enkelte pengeinsti-tutter. Det er på dette helt lokale niveau, at den naturlige og nødvendige kontakt med de eksporterende virksomheder findes. Vi må befrygte, at etableringen af nordiske eksportkreditrammeordninger vil medføre, at væ-sentlige dele af eksportfinansieringen kanaliseres uden om pengeinsti-tutterne, hvilket efter vor opfattelse vil virke til skade for virksomhedernes finansieringsmuligheder, ikke mindst når det drejer sig om små og mellem-store virksomheder, som i forvejen har betydelige vanskeligheder med at håndtere de ofte komplicerede procedurer ved tilvejebringelse af eksport-finansiering. Hertil kommer, at en eventuel nordisk overbygning på de eksisterende, nationale eksportkreditinstitutter uvægerligt vil medføre en større grad af bureaukratisering på dette område, hvilket ikke kan undgå at virke forsinkende på gennemførelsen af eksportkreditforretningerne. Bankforeningen må derfor advare mod, at der arbejdes videre med forsla-get om etablering af nordiske eksportkreditrammer.

3. Forslag om oprettelse af en nordisk projekteksportfond

Udredningsgruppen har foreslået oprettelsen af en nordisk projekteks-portfond, som skal kunne yde økonomisk bidrag til nordiske virksom-heders deltagelse i forberedende projektstudier samt støtte til gennemfø-relse af seminarer, markedsundersøgelser og lignende. Udredningsgrup-pen har i denne forbindelse foreslået, at der tilføres denne fond midler på i alt 10 mill. SDR for fondens tre første virksomhedsår. Udover de generelle bemærkninger, som vi har fremsat ovenfor, finder vi det vanskeligt at vurdere dette forslags berettigelse. Vi skal dog pege på, at det ville være mere hensigtsmæssigt at undersøge behovet for en udbygning af de enkelte nationale ordninger, forinden man går ind i overvejelser på nordisk plan.

4. Forslag om nordiske projektinvesteringslån og -garantier

a. Projektinvesteringslån

Udredningsgruppen har endvidere foreslået indførelse af nordiske pro-jektinvesteringslån inden for en beløbsramme på 350 mill. SDR, og hvor den Europæiske Investeringsbanks udlånssystem anvendes som forbil-lede. Lånene foreslås ydet til finansiering af investeringer uden for Nor-den, hvor interesse foreligger fra mindst to nordiske lande. Lånene er foreslået baseret på kommercielle vilkår, dvs. uden rentesubventioner under hensyntagen til gældende praksis for ledene internationale udvik-lingsbanker. Det er endvidere foreslået, at Nordisk Investeringsbank for-midler disse lån samtidig med, at banken kan foretage risikoafłftning over for nordiske banker og finansieringsinstitutter, der selv måtte yde nordiske projektinvesteringslån. Det er foreslået, at garantirammen, som de nordis-ke lande skal stille over for Nordisk Investeringsbank, udgør 350 mill. SDR.

Udredningsgruppen mener, at der er konstateret et behov for at komplettere de gældende systemer i de nordiske lande på dette område. Vi mener ikke, at udredningsgruppen har fremlagt nogen dokumentation for, at der eksisterer et sådant behov for kompletteringsordninger i nordisk regie.

Hvad angår projektinvesteringslånene med en beløbsramme på 350 mill. SDR skal vi pege på, at den eksisterende udlånskapacitet i Nordisk Investeringsbank kun er udnyttet i ganske beskedent omfang. Bankens udlånskapacitet er p. t. 1.000 mill. SDR, mens de faktiske udlån ved udgangen af 1979 kun var på ca. 170 mill. SDR. Det forekommer derfor overflødigt, at udredningsgruppen foreslår, at der etableres en særskilt beløbsramme for så vidt angår projektinvesteringslån.

b. Garantistillelse

Udredningsgruppens forslag om risikoafløftning synes dels at indebære, at de nordiske lande inden for en beløbsramme af 350 mill. SDR skal stille garantier over for Nordisk Investeringsbank til 100 pct. afdækning af risikoen på de af banken ydede projektinvesteringslån, dels at de pågældende garantier skal tjene til afdækning af de risici (kommercielle og politiske), som er forbundet med garantier stillet af banken over for nationale banker og finansieringsinstitutter, der på egen hånd yder projektinvesteringslån. I denne situation vil garantitageren bære en selvrisiko på mindst 5 pct.

Forslaget om garantistillelse over for bankerne synes i øvrigt at indebære, at Nordisk Investeringsbank i et vist omfang kommer til at optræde som eksportkreditgarantiinstitut. Forslaget vil således indebære, at en del af f. eks. det danske Eksportkreditråds virksomhed overtages direkte af Nordisk Investeringsbank. Dette synes motiveret med, at man ønsker at åbne mulighed for, at nordiske projekteringslån kan ydes af de enkelte landes banker og finansieringsinstitutter. En sådan form for risikoafløftning forekommer os imidlertid betænkelig ud fra såvel principielle som praktiske overvejelser. Uanset ønsket om at undgå øget konkurrence på eksportsubventionsområdet vil etableringen af en sådan garantiordning indebære en risiko for, at dette internationalt opfattes som et forsøg på at øge subventionerne på eksportkreditområdet. Ud fra praktiske overvejelser må det endvidere forekomme mest hensigtsmæssigt, at garantier for lån etableres igennem de nationale eksportkreditgarantiinstitutter og dermed gennem de kanaler, som virksomhederne og bankerne i forvejen betjener sig af. I øvrigt kan det vel ikke undgås, at etableringen af en sådan garantiordning gennem Nordisk Investeringsbank vil medføre, at de pågældende garantivilkår, herunder præmieberegning og præmieberegningsmetode, ikke i alle tilfælde kan være i fuld overensstemmelse med tilsvarende regler i de enkelte nordiske lande. Man kan måske endog frygte en vis konkurrence på dette område.

Fra Bankforeningens side skal vi ikke udelukke, at der kan være et behov for afløftning af garantirisici i de enkelte landes eksportkreditgarantiinstitutioner. Dette måtte i givet fald nærmere undersøges, hvilket ikke er gjort i rapporten. Under forudsætning af, at det vil være muligt at opnå en reel risiko afløftning for det enkelte land, skal vi pege på, at det måtte være en mere hensigtsmæssig løsning at klare de pågældende problemer gennem en fælles statslig refinansieringsordning i stedet for som her i rapporten at institutionere en ny interstatslig garantivirksomhed.

Vi går ud fra, at ministeriet vil drage omsorg for, at det afklares, i hvilket omfang de af udredningsgruppen stillede forslag kan være i modstrid med Danmarks forpligtelser i EF-samarbejdet.

København, den 28. august 1980

Bendt Hansen

A. Skjoldager

Danmarks Erhvervsfond:

Det bemærkes, at industriministeriet gennem Danmarks erhvervsfond, der er sekretariat for eksportkreditrådet og eksportfremmerådet, har været repræsenteret i arbejdsgruppen.

Den færdige rapport har imidlertid været forelagt og drøftet i eksportfremmerådets projektudvalg, der består af repræsentanter fra myndigheder og erhvervsorganisationer med interesse i projekteksport. Projektudvalget gav navnlig udtryk for følgende synspunkter:

1. Der skønnes ikke at være behov for særlige organer i nordisk regie til fremme af projekteksport.

2. Et eventuelt koordinerings/samarbejdsbehov bør løses ved koordineringssamarbejde de nationale ordninger/institutioner imellem.

Specielt med henblik på finansieringsområdet fremkom følgende:

1. Forslaget om at udvide de bestående aftaler om garantidækning for underleverancer fra nordiske lande ad modum (EF) rådet afgørelse af 16. december 1970, der er gældende inden for EF, må anses for udelukket for så vidt angår Danmark.

2. For så vidt angår forslaget om at udvide de bestående aftaler om samordnede garantier for leverandørkreditter til at omfatte køberkreditter bemærkes, at de gældende aftaler allerede tillader, at op til 30% af nordiske underleverancer medtages af hovedleverandørens garantiinstitut.

3. Forslaget om samordnede garantier for så vidt angår tilbudsgarantier synes der for tiden ikke at være behov for, da hvert land dækker sin eksportørs andel af en tilbudsgaranti.

4. Med hensyn til forslaget om fastsættelse af særlige nordiske eksportkreditrammer bemærkes, at en sådan ordning vil ramme anden dansk eksport til U-landene, i det industriministeriet i samarbejde med DANIDA allerede har et indarbejdet system med henblik på blandede kreditter, hvorved danske statslån i et vist omfang kan kombineres med § 7-garantier i medfør af loven om internationalt udviklingssamarbejde.

5. Hvad angår forslaget om nordiske projektinvesteringslån bemærkes, at der endnu ikke har vist sig behov for en sådan ordning. I praksis har foreløbig en meget stor sag med deltagelse af eksportører fra flere nordiske lande kunnet løses under de bestående garanti- og finansieringsordninger.

København, den 2. oktober 1980

B. Richnagel

Byggeeksportrådet AS:

Indledningsvis skal det nævnes, at rapporten forekommer at være en bred redegørelse om et område, hvor der må antages at eksistere muligheder for en øgning af eksporten. Rapporten giver en detaljeret behandling af de mange forskellige muligheder for offentlig støtte til udbygning af en fælles nordisk projekteksport.

Byggeeksportrådet har ikke detaljerede kommentarer til de enkelte forslag, hvis gennemførelse utvivlsomt kan medføre en ønsket eksportøgning. Alligevel skal der hér fremsættes mere generelle kommentarer vedrørende de to hovedemner: (1) informationsområdet, og (2) finansieringsområdet.

Det er Byggeeksportrådets opfattelse, at informationsområdet er vigtigt. Hvorvidt ønsket om større og kvalitativt bedre informationsmængde bedst tilfredsstilles i nordisk eller dansk regi, er derimod et spørgsmål, som efter vor opfattelse endnu ikke er tilstrækkeligt belyst. Det er selvfølgelig heller ikke den foreliggende rapport's opgave. Byggeeksportsrådet mener derfor, at en stillingtagen til et nordisk samarbejde på dette område må være betinget af en analyse af fordelene og ulemperne set med danske øjne. Det må derfor anbefales, at en analyse iværksættes, hvis man vil gå videre på dette område.

Ved undersøgelsen af finansieringsområdet har man undersøgt, hvilke tiltag der kunne iværksættes for at skabe et grundlag for et øget nordisk projektsamarbejde og har som følge heraf foreslået en række initiativer, der går videre end dem, der i dag tilbydes virksomheder i et nationalt samarbejde.

Erfaringsmæssigt er samarbejde mellem virksomheder vanskeligt. Hvis man med fordelagtigere nordiske ordninger kunstigt fremmer samarbejdet

på tværs af landegrænserne, risikerer man, at dette samarbejde bliver uhensigtsmæssigt med det resultat, at afviklingen af projekterne vanskeliggøres.

Samarbejdet mellem virksomhederne må efter Byggeeksportrådets opfattelse være baseret på et reelt ønske om samarbejde og ikke på eventuelle andre fordele. Det må derfor være et krav, at samarbejdende danske virksomheder ikke stilles ringere end samarbejdende nordiske.

Endvidere skal Byggeeksportrådet fremføre, at man finder det uheldigt, hvis gennemførelsen af nordiske ordninger skulle medføre, at eksisterende danske eksportstøtemuligheder forringes ved en overførsel af midler til nordiske eksportstøtteforanstaltninger.

Afslutningsvis skal det nævnes, at Byggeeksportrådet vil være interesseret i at være repræsenteret ved de videre drøftelser om en opfølgning af rapportens rekommandationer.

København, den 18. august 1980

Byggeeksportrådet AS
Kurt C. Sørensen
 Direktør

Industrialiseringsfonden for Udviklingslandene:

For så vidt angår Industrialiseringsfonden for Udviklingslandene, skønner vi, at utredningen særligt på to punkter fremkommer med rekommandationer og forslag, som kunne få betydning for IFU's aktiviteter.

Vore bemærkninger skal derfor koncentrere sig om disse to punkter.

Som baggrund for IFU's bemærkninger skal følgende anføres:

- Gennem de allerseneste år har vi hos IFU registreret en kraftigt stigende interesse blandt danske virksomheder for projekteksport og joint venture etablering i udviklingslandene. Gennem vore nordiske søsterorganisationer – Swedfund, Finnfund og Norad – har vi fået indtryk af en tilsvarende tendens i de øvrige nordiske lande.
- Vi har konstateret en stigende interesse for samarbejde mellem danske virksomheder og virksomheder i de øvrige nordiske lande, for så vidt angår joint venture etablering i udviklingslandene, herunder såvel koordinerede fællesleverancer som fælles medejerskab.
- Etablering af joint venture virksomheder med aktiebesiddelse i udviklingslandene har generelt en positivt eksportfremmende virkning og vil i en række tilfælde være en direkte forudsætning for opnåelse af projektleverancer for danske eller nordiske virksomheder. I den forbindelse vil muligheden for at kunne tilvejebringe en total finansieringsløsning ofte være en afgørende forudsætning.

Nordisk projekteksportfond (Udredningens kapitel 10)

1. Vi er enige i udredningens betragtninger, for så vidt angår betydningen af et tidligt projektengagement i form af deltagelse i tekniske og økonomiske forstudier som grundlag for opnåelse af projektkontrakter.

Fra vore kontakter til myndighederne og potentielle investorgrupper i udviklingslandene kan vi bekræfte, at de potentielle leverandørvirksomheders villighed til for egen regning og risiko at påtage sig gennemførelsen af tekniske og økonomiske forstudier ofte er et krav for overhovedet at komme i betragtning i det videre hændelsesforløb.

Ofte er det imidlertid af betydning, at finansieringsgrundlaget for sådanne forstudier kan tilvejebringes *hurtigt*. For internordiske virksomhedsgrupper vil det være forsinkende at skulle sammenstykke finansiering fra diverse nationale institutioner, og en fællesnordisk fond vil derfor give øget fleksibilitet og hurtighed.

2. Dertil kommer, at der ofte vil være et bredt grænseområde mellem på den ene side rene projekteksportleverancer og på den anden side projektleverancer, hvor leverandørvirksomheden bliver stillet over for krav om vedvarende medengagement inden for rammerne af et joint venture firma.

Dette grænseområde er i dag kun delvis dækket af de eksisterende nationale ordninger, hvor man i Danmark i hvert fald fortrinsvis råder over "rene" støtteordninger, som sigter enten på *eksport* eller på *joint venture* orienterede forstudier. En fleksibel nordisk ordning kunne her afhjælpe dette behov.

3. Oprettelsen af en nordisk projekteksportfond med det formål at "yde økonomisk støtte til virksomheder og organisationer i de nordiske lande, som samarbejder med virksomheder i eller søger samarbejdspartnere i andre nordiske lande, ved udarbejdelse af feasibility og prefeasibility studier" vil endelig efter IFU's opfattelse bl. a. kunne medvirke til at stimulere et allerede veludviklet og stærkt ønskeligt samarbejde mellem nordiske virksomheder og dermed øge bl. a. danske virksomheders mulighed og interesse for at etablere projekteksport og joint venture aktiviteter i udviklingslandene.

IFU kan på dette grundlag anbefale, at forslaget om en nordisk projekteksportfond fremmes.

Nordiske projektinvesteringsslån (Udredningens kapitel 11)

1. Der er i udredningen grundigt redegjort for den afgørende betydning, det kan have, at man kan tilbyde kompletterende finansiering i forbindelse med projekteksport.

Betydningen af en komplet, total finansieringsløsning bliver naturligvis ikke mindre i de tilfælde, hvor der både er tale om projektleverancer og i forbindelse hermed vedvarende engagement i form af joint venture deltagelse i projektvirksomheden (køberen af projektudstyret).

Vi kan fra IFU's side bekræfte, at det i en række tilfælde af joint venture etablering har været vanskeligt at tilvejebringe netop det, der i udredningen betegnes som den "kompletterende finansiering".

2. I de tilfælde, hvor der er tale om kombineret nordiske projektleverancer, og herunder specifikt fællesnordisk joint venture deltagelse, behøver det næppe fremhæves, at nordiske projektinvesteringsslån således som foreslået vil medføre øget fleksibilitet m. h. t. endelig valg af udstyrsleverandør og dermed øget konkurrenceevne for de nordiske, herunder danske virksomheder.

3. Rent politisk er det også vor opfattelse, at nordisk finansierede projektinvesteringsslån vil blive modtaget særdeles gunstigt i en lang række udviklingslande, og at disse vil være mindre udsat for politiske risici end nationale kommercielle/private lån.

4. Ud fra en snæver dansk betragtning kan ordningen måske indebære en relativ fordel, idet joint venture virksomheder i udviklingslande med dansk deltagelse hyppigt anskaffer en del af deres kapitaludstyr fra svenske leverandører og således får mulighed for at opnå nordiske finansieringslån (hvorimod det omvendte sandsynligvis er mere sjældent forekommende).

6. Generelt er det IFU's indtryk fra samarbejde med et bredt antal danske virksomheder, at kendskab og erfaring vedrørende samarbejde med internationale organisationer og finansieringsinstitutioner er særdeles begrænset, og at dette manglende kendskab og samarbejdsgrundlag i en række tilfælde stiller dansk erhvervsliv relativt dårligt i den internationale konkurrence.

Det må formodes, at det af sproglige, geografiske og traditionsmæssige årsager vil være lettere for danske virksomheder i bred almindelighed at etablere kontakt og samarbejde med nordiske institutioner, således at de i udredningen foreslåede ordninger direkte kan få relativt større og hurtigere betydning for dansk erhvervsliv.

Gennem et arbejde med de foreslåede ordninger på nordisk basis vil danske virksomheder således kunne opnå en erfaring og indsigt, som i højere grad vil muliggøre udnyttelse og anvendelse af tilsvarende ordninger og institutioner i andre internationale sammenhænge, herunder i EF-regi.

Også af den grund bør de i udredningen foreslåede nordiske ordninger efter IFU's opfattelse nyde fremme.

København, den 29. august 1980

Sven Riskær

Arkitekt-Ingeniør Rådet:

Fra Arkitekt-Ingeniør Rådet finder vi, at rapporten på udmærket vis afdækker en lang række faktiske forhold i såvel de nordiske lande som i en række væsentlige industrilande vedrørende projekteksport.

Rapporten afspejler endvidere – efter vor opfattelse – den relativt beherskede interesse, der eksisterer fra både den offentlige sektor som fra den private for en mere vidtgående "formalisering" og "institutionalisering" af nordisk samarbejde.

Dette forhold kan for rådgivningssektoren være betinget af, at der allerede idag blandt vore medlemsfirmaer er etableret et vist samarbejde om løsning af opgaver i de nordiske lande og på tredje lande. Pågældende samarbejde er fortrinsvis af ad-hoc karakter.

Derudover eksisterer der på organisationsplan et formaliseret samarbejde mellem de nordiske organisationer i form af årlige møder og informations- og erfaringsudveksling.

Ifølge de i rapporten anførte forslag påkalder navnlig forslaget om oprettelse af en projekteksportfond AI-Rådets interesse.

Baggrunden herfor er, som det også fremgår af rapporten, at danske rådgivningsfirmaer ofte i deres internationale arbejde stilles overfor "krav" om gratis levering af prefeasibility og feasibility studier, som forudsætninger for at kunne komme i betragtning som rådgiver ved projekteringsopgaver.

En form for udbygning af den danske støtte på dette område vil derfor kunne forventes at få væsentlig og direkte indflydelse på danske rådgiverfirmaers eksportaktiviteter.

Rådet er derfor principielt positiv overfor dette forslag og de dertil knyttede forudsætninger, hvor det specielt har hæftet sig ved, at en eventuel gennemførelse af forslaget skal ses som et supplement til eksisterende nationale ordninger. Derudover skal fremføres følgende to synspunkter:

1 Vedr.: Ordningens administration

Det foreslås, at de nationale andele af fonden administreres af de nationale enheder.

For Danmarks vedkommende indebærer dette, at ordningen henlægges til Danmarks Erhvervs Fond, hvorved man undgår en opbygning af ny administrativ enhed, samt at danske rådgivningsfirmaer kan benytte en allerede kendt og indarbejdet organisation.

2 Vedr.: Midlernes anvendelse

Vi skal her foreslå, at anvendelse af fondens midler sættes i relation til de foretagne indbetalinger.

Herved er fonden "garanteret" en nordisk spredningseffekt og er forudsætningsvis sikret mod, at der sker en ensidig allokering af fondens midler.

København, den 2. september 1980

Erik Kristensen

Finland

Finlands utrikeshandelsförbund:

Utrikeshandelsförbundet, som är centralorgan i Finland för exportfrämjandet, omfattar utredningens allmänna hypotes om nödvändigheten av samarbete med företag i olika länder på projektexportens område. Vi anser det även vara riktigt, att ett dylikt samarbete inom Norden i många fall är ett naturligt och för de deltagande parterna gynnsamt alternativ. Vi önskar dock i likhet med utredningen understryka, att valet av samarbetspartner i första hand måste ske på tekniska och företagsekonomiska grunder. I sådana fall däremot, när ett spontant samarbete inte uppstår är det till fördel, om samarbete mellan två eller flera nordiska företag kan möjliggöras eller underlättas tack vare institutionella arrangemang som tjänar detta syfte.

Vi ansluter oss också till utredningens rekommendation om att, i den mån en organiserad verksamhet upprättas i syfte att främja nordiskt projektsamarbete, denna verksamhet bör anförtros existerande institutioner.

Till Utrikeshandelsförbundets arbetsområde hör inte exportens finansieringsfrågor och inte heller därmed sammanhängande garantisystem. Vi avhåller oss därför från att i vårt utlåtande beröra utredningens förslag på denna punkt. Vi önskar likväl framhålla, att enligt vår uppfattning förslaget om en projektexportfond motsvarar ett ofta anfört behov. Nordiska medel för förberedande projektstudier skulle dels bidra till att öka de enskilda företagens benägenhet att använda tid och krafter på att underbygga och utarbeta offerter för projekt, vilkas utgång är oviss, dels skulle de indirekt leda till samarbete mellan nordiska projektexportörer, som möjligen annars inte skulle komma till stånd.

Det avsnitt av utredningen, som gäller informationsområdet, berör direkt Utrikeshandelsförbundets egen verksamhet. Sedan ca tre år bedriver Utrikeshandelsförbundet en organiserad bevakning av utlandsprojekt i den bemärkelse utredningen avser. I projektbevakningen medverkar beskickningarna, speciellt ambassaden i Washington samt handelssekreterarkon-

toren i mottagarländerna. Central för bevakningen utgör en för ändamålet upprättad byrå inom Utrikeshandelsförbundets marknadsavdelning. Som stöd för sin verksamhet har denna byrå en regelbundet sammanträdande arbetsgrupp med representanter för utrikesministeriet, finansministeriet, handels- och industriministeriet, Finlands exportkredit AB samt Exportgarantianstalten. I första hand bevakar byrån de projekt, som finansieras eller stöds av internationella biståndsorganisationer. Därjämte mottar byrån från handelssekreterarkontoren uppgifter om aktuella eller oemotsedda anbudsinvitationer. Distributionen sker selektivt till de företag, som abonnerat på denna service. Dessa har därefter möjlighet att ge byrån i uppdrag att tillsammans med berörda ambassader fortsätta bevakningen av enskilda projekt, för vilka de hyser konkret intresse.

Utredningen understryker det utslagsgivande värdet av tidig information och påpekar de möjligheter till bättre informationstäckning, som ett nordiskt samarbete på projektbevakningens område skulle medföra. Detta anser vi vara riktigt, men samtidigt bör det framhållas, att konkurrenssituationen i Norden inte gör det möjligt att samarbeta om andra än sådana informationer, vilka är publika eller annars allmänt tillgängliga. De nordiska exportfrämjande organisationerna, vilkas ledning och sakkunniga medarbetare sedan gammalt har en nära professionell kontakt, har vid flera tillfällen utrett möjligheterna för samarbete, bland annat vid insamlandet och distribution av projektdata. För närvarande pågår konkreta samtal om en rationell samordning inom de gränser konkurrensen drar.

Utredningens förslag om ett intensivare samarbete mellan de exportfrämjande organisationerna på detta område kan redan anses vara tillmötesgått. De nordiska handelssekreterarkontoren och annan personal på ambassaderna, som bedriver handelsfrämjande verksamhet har av de exportfrämjande organisationerna uppmanats upprätta fasta former för regelbunden personlig kontakt i kongruens med det samarbete som existerar mellan hemmaorganisationerna. Beslut om att förnya denna samfälliga uppmaning har i dagarna fattats.

Däremot ifrågasätter vi det realistiska i förslaget om en organiserad gemensam nordisk projektbevakning i länder och vid organisationer där ingen eller inte alla nordiska länder är representerade. Frågan bör enligt vår uppfattning lösas pragmatiskt på basen av etablerade samarbetsformer.

Med hänsyn till dels informationsteknikens utveckling, som bland annat möjliggör selektiv distribution, dels behovet att välja tillgängliga data utgående från nationella förhållanden, finner vi det inte motiverat att upprätta ett gemensamt nordiskt projektexportcirkulär. Kanaliseringen av upplysningar om samarbetsintresserade företag, ingångna projektkontrakt och dylikt betjänas enligt vår uppfattning inte av en formalisering på det sätt som utredningen avser.

Under de närmaste åren kommer flera av de nordiska exportfrämjande organisationerna att ha till sitt förfogande ny datateknik, som kan väntas betjäna även detta kommunikationsbehov. Samtliga nordiska exportfrämjande organisationer, inklusive Utrikeshandelsförbundet, har redan nu på sina kontor funktionsenheter, som i överensstämmelse med utredningens förslag kan tjäna som förmedlingscentraler för samarbetsintresserade nordiska företag.

Helsingfors den 12 september 1980

Finlands utrikeshandelsförbund

Finska yttranden i sammandrag översatta vid handels- och industriministeriet

Finansministeriet finner att strävandena att främja de nordiska företagens konkurrensförmåga bör understödjas och är i princip positivt till utredningens förslag. De kräver dock tilläggsundersökningar. I det fortsatta arbetet bör man bl. a. vara uppmärksam över att en utveckling av det nordiska samarbetet om finansieringen av projektexport inte får innebära en ökning av det totala offentliga stödet till företagen. Förslaget om nordiska projektinvesteringsslån är väl motiverat. Lånen bör ges på kommersiella villkor. De nordiska länderna kunde eventuellt lämna garantier för dessa enligt de principer som gäller inom internationella utvecklingsbanker. Förslaget att Nordiska investeringsbanken skulle kunna bevilja dylika lån vid sidan av affärsbankerna stöds. En utvidgning av begreppet nordiskt intresse är riktig. En kanalisering av statliga garantier är ändamålsenlig i synnerhet då man samtidigt inrättar ett rådgivande organ med de nordiska exportgarantiorganen vid NIB. Ökningen av bankens verksamhet bör dock ske utan att bankens kreditvärdighet på den internationella lånemarknaden försvagas. Även i övrigt bör NIB:s huvudsakliga verksamhet fortfarande gälla investeringsobjekt inom Norden.

Behovet av en särskild projektexportfond förblir oklar. Alternativa finansieringskällor för i betänkandet avsedda utredningar kunde vara en utveckling av den nordiska industrifonden eller en särskild offentlig fond för kostnader för uppgörande av anbud. Om offerten leder till beställning, vore företaget skyldigt att återbetala bidraget med ränta.

Jord- och skogsbruksministeriet har inget att invända med anledning av förslagen.

Utrikesministeriet konstaterar att en utveckling av det nordiska samarbetet till förmån för projektexport är viktig av flera grunder. En viktig konkurrensfaktor är finansieringen, då leverantören allt oftare skall ordna en betydande del av finansieringen på ett för köparen tillfredsställande sätt. Ministeriet understryker betydelsen av utredningens förslag då det gäller att utveckla finansierings- och garantiarrangemangen på ett möjligast enhetligt och flexibelt sätt.

Beträffande den centrala informationsdelen har ministeriet nyligen gett beskickningarna nya direktiv om projektbevakning och understrukit beskickningschefernas betydelse för erhållande av information i utvecklingsländer. Det anses viktigt att effektivera projektbevakningen även i länder där de nordiska länderna saknar beskickning samt vid sådana organisationer där en egentlig nordisk representation ej finns. En förutsättning för samnordiska beställningar är ett fungerande informationsutbyte mellan de enheter och personer, som bevakar projektexportfrågor i de olika nordiska länderna. Ministeriet stöder utredningens förslag härvidlag även beträffande utvecklingen av databanker för export i olika länder. Dessa borde kunna erbjuda selektiv projektinformation för sådana företag och organisationer, som har potentiella möjligheter för projektexport. Slutligen instämmer ministeriet i utredningens förslag om nordiska projektexportseminarier och -symposier.

Finlands bank anser att utredningens utgångspunkter och rekommendationer i stort sett är ändamålsenliga samt att projektexportsamarbetet bör utvecklas. För Finland betyder valutabankernas deltagande i systemet med projektinvesteringslån att deras verksamhet utsträcks till ett nytt område. Finlands bank stöder en dylik finansieringsverksamhet, men önskar senare återkomma till frågan om dess vidd och upplämningsgrunder. Banken understryker vikten av att maximigränsen för Nordiska investeringsbankens projektinvesteringslån och garantier står i ett rimligt förhållande till bankens övriga verksamhet. Det anses riktigt att harmonisera och utveckla de olika nordiska exportkredit- och -garantisystemen för att förbättra möjligheterna för samfinansiering av projekt. Vid en utveckling av det nordiska samarbetet beträffande risktagning och förbättrade finansieringsmöjligheter bör man dock ej överskrida de gränser som uppställts i internationella avtal och rekommendationer. Härvid bör man eftersträva lösningar som dämpar inbördes konkurrens i form av exportkrediter och -garantier. Slutligen påpekar banken att clearingsystemen mellan Finland och de socialistiska länderna bara kan användas för bilaterala betalningsarrangemang.

Finlands exportkredit Ab och **Exportkreditanstalten** förhåller sig i allmänhet positiva till utredningen men beklagar att den inte tillräckligt beaktat det mångsidiga samarbetet inom den privata finansieringssektorn. Försla-

gen om ett utvidgat informationssamarbete understöds, varvid de nordiska affärsbankerna och deras utländska dotterbolag anses vara centrala som informationskanal. Det anses även viktigt att utrikeshandelsmyndigheterna och de exportfrämjande organen etablerar ett fastare samarbete med nordiska ambassaderna.

Nordiska investeringslån behövs. Det bör utredas, om exportgarantiorganens garantier inte kommer i fråga, huruvida statliga garantier kan användas för dessa lån samt för lån av andra banker än NIB. Förslaget om en projektexportfond understöds. Nordiska lånramar anses vara ett bra sätt att understryka Nordens betydelse som upphandlingsområde.

Innan garantier kan lämnas till NIB för kreditrisker vid projektinvesteringar bör ansvarsfördelningen ses över så att garantierna ej begränsar möjligheterna att erhålla garanti för nationella exportkrediter. Förslagen om nordiskt exportkreditsamarbete understöds. Tillgången på exportgarantier för nordiska underleveranser skulle förbättras om exportkreditanstalterna ingick avtal beträffande utvidgning av giltigheten för gemensamma garantier även beträffande kreditrisksgarantier och till köpar- och övriga finansieringskrediter samt som säkerhet för anbuds- och leveransgarantier. Det anses inte ändamålsenligt att nordiskt harmonisera villkor för exportkrediter, men däremot exportkreditanstaltens strävanden till samfinansiering med internationella utvecklingsbanker, NIB och den privata banksektorn.

Finlands bankförening anser att ett nordiskt projektexportsamarbete behövs. Informationsförslagen understöds. För att underlätta sökandet av samarbetspartner bör man vid upprättandet av databanker samla uppgifter om företag som strävar att bli huvudentreprenör för ett visst projekt samt om vilka underleveranser de behöver. Utredningen om finansiering av projektexport har dock blivit ensidig genom utelämnandet av bankfinansieringen. I det fortsatta arbetet bör även affärsbankerna beaktas. Förslaget om en utvidgning av exportkrediter för nordiska underleveranser stöds. Trots att det inte är motiverat med en nordisk harmonisering av exportkrediten, vore det dock ändamålsenligt med en nordisk ram för exportkrediter för att möjliggöra en tillräckligt konkurrenskraftig projektexport. De nordiska investeringslånen berör särskilt biståndsprojekt för vilka normala finansieringsarrangemang inte kommer i fråga. I de nordiska länderna finns särskilda fonder för utvecklingssamarbetsprojekt, varför förslaget att NIB skulle finansiera långa investeringslån för projektexport behöver övervägas grundligt. Förslaget att NIB i sin tur skulle bevilja garantier till andra kreditanstalter, som beviljar investeringslån till köparländer genom en finansiering på eurovalutamarknaden, är värt att förverkligas. Internationella banker saknar ofta intresse för dylika. – NIB:s garantier för projektexport stöder exportören enbart i sådana fall då NIB kan lämna garanti utan att kräva säkerhet ens då för köpare ordnad finansiering kanaliseras genom exportören.

De nordiska affärsbankerna har traditionellt finansierat objekt inom projektexporten. Ett hinder för detta är ofta kredittagarens bristande säkerhet, som effektivt kan lösas med föreslagna garnatiarrangemang. Detta kan emellertid även uppnås om affärsbankerna vid behov kan få direkt statsgaranti vid emittering av obligationer med fri ränta på eurovalutamarknaden för finansiering av projektexport.

Industrins centralförbund skriver att ett ökat projektexportsamarbete mellan nordiska företag i allmänhet kan leda till ett större industriellt samarbete både inom marknadsföring och produktion. Förbättrade nordiska incitiv för projektexport kan emellertid leda till en snedvridning om de märkbart överskrider vad ett enskilt land kan erbjuda. Därför bör man i princip sträva efter en harmonisering av de nationella och nordiska arrangemangen. Förbundet är enigt i att en särskild organisation inte behövs.

Förslagen om ett informationssamarbete stöds i synnerhet beträffande de internationella organisationerna. Förslaget om nordiska ramkrediter stöds, likaså att kreditinstituten avtalar om garantiansvaret för nordiska underleveranser samt koordinerar användningen av garantier för finansieringskrediter och de fall då huvudentreprenörens kreditanstalt ej täcker nordiska underleveranser. Förslaget om en koordinering av villkoren för s. k. bonds stöds.

Förbundet stöder inrättandet av en nordisk projektexportfond och understryker att fonden bör verka enligt externa impulser och ej på eget initiativ. Förslagen om nordiska investeringslån understöds och bör utvecklas så att arrangemangen även möjliggör lån på icke-kommersiella villkor.

Lantbruksproducenternas centralförbund fäster uppmärksamhet vid utredningens utgångspunkter industri och infrastruktur, utan att utvecklingen av jord- och skogsbruk beaktas. Utredningens slutsatser kan sålunda ej anses tillräckligt detaljerade beträffande projektexporten. En genomgång av samlingsformer inom jordbruket för projektexport efterlyses. Förslaget om en nordisk projektexportfond borde ej begränsas till finansiering av enbart undersökningar. Förbundet anser att en projektexportfond och en utveckling av finansieringen av projektexport är nyttig förutsatt att nya resurser kan anvisas härvidlag. Om det gäller en omfördelning av tidigare tillbudsstående medel, fyller en gemensam projektexportfond ej sin uppgift.

Finlands konsultbyråers förbund ger sitt utlåtande på basen av de principer man enats om mellan de olika nordiska konsultförbunden. Utredningens förslag anses förbättra förutsättningarna för samarbetet och för projektexport. Det anses önskvärt med en nordisk projektexportfond som kunde finansiera bl. a. prefeasibility-studier. Förbundet förutsätter i likhet med

övriga nordiska föreningar att konsulten är oavhängig av leverantörs- och entreprenadintressen. Detta är speciellt viktigt vid pre- och feasibility-studier. Man kunde även överväga att fondens medel användes enbart för dylika förstudier oberoende av eventuella leveranser. Fondens andra uppgift, finansiering av marknadsundersökningar och seminarier, anses viktig för utvecklandet av projektexporten. Ramkrediterna ökar även företagets konkurrenskraft. Utredningen har ej uppmärksammat de svårigheter som gäller ansvarsfördelningen och riskerna för projektexportens parter. Dessa problem borde lösas i ett tidigt skede i samband med finansieringsfrågorna. De förslag som gäller informationsarbete är allmänt godtagbara. Det anses viktigt att de nordiska länderna får en rimlig representation i internationella organisationer genom lämpliga personer. Härvid kunde t. ex. UNDP:s expertverksamhet utnyttjas för att samla internationell erfarenhet. Även konsultföretag kunde komma i fråga för dessa uppgifter. Konsultsektorn ställer sig slutligen till förfogande vad gäller den vidare beredningen av utredningens förslag.

Finlands tekniska funktionärsorganisationers centralförbund finner förslaget om att de nordiska exportgarantianstalterna skulle ingå avtal för att vidga garantiansvaret vid nordiska underleveranser riktigt. Detta gäller även nordiska ramexportkrediter för att främja gemensam nordisk projektexport. Förbundet stöder idén om en nordisk projektexportfond och nordiska projektinvesteringsslån. För att förverkliga dessa planer borde i så stor utsträckning som möjligt en internationell upplåning från t. ex. de oljeexporterande länderna utnyttjas.

Då nordiska företag i stor utsträckning konkurrerar om internationella projekt, borde företagen få andel i företag i andra nordiska länder för att minska den interna konkurrensen. För att få en bättre uppbackning av samarbetet om projektexport behövs ett speciellt samarbetsorgan med sakkunniga och koordinatörer. Ett permanent samarbetsorgan bör tillsättas även för att effektivisera informationen om projektexport. Förbundet understryker slutligen den rättsliga ställningen för projektpersonal utomlands. Det behövs en översyn av arbetsavtalsförhållanden, socialskydd och beskattningsregler på detta område, då fackförbunden inte i önskad utsträckning kan påverka arbetsförhållanden för projektpersonal utomlands.

Norge

Industridepartementet:

Rapporten gir etter vår oppfatning et godt grunnlag for å arbeide videre med konkrete tiltak for å fremme det nordiske samarbeid når det gjelder prosjekteksport.

Vi tror også de tiltak som er foreslått i rapporten er et konstruktivt bidrag til å fremme industrisamarbeidet i Norden. Hver for seg er de nordiske lands industri liten i verdensmålestokk. Nettopp når det gjelder et felt som prosjekteksport vil de nordiske land hver for seg ha vanskelig for å hevde seg blant annet fordi det enkelte land ikke har de industrielle ressurser til å kunne tilby hele industripakker. Samlet vil imidlertid Norden fremstå med en betydelig industriell tyngde.

For norsk industri tror vi at et nærmere nordisk samarbeid om prosjekteksport vil være av særlig betydning. Det er vårt inntrykk at for eksempel svensk industri har kommet noe lengre enn norsk industri når det gjelder å opparbeide de markedskontakter som er nødvendig for å utnytte dette spesielle markedet. Et nærmere samarbeid mellom norsk og svensk industri på dette feltet tror vi derfor vil kunne gi norsk industri bedre eksportmuligheter.

Vi har merket oss at utredningsgruppen i sitt arbeid har lagt vekt på å holde nær kontakt med industrien i de nordiske land og at den stort sett bygger sine forslag på uttrykte ønsker og behov fra industrien. Vi ser det som positivt at industrien i så sterk grad er blitt trukket inn i utredningsarbeidet.

Når det gjelder å sikre seg kontrakter på industripakker, turn-key-anlegg etc., spiller finansieringstilbudene en viktig rolle. For eksport av kapitalvarer og visse tjenester knyttet til disse, tilbys det i dag nasjonale eksportkreditter. Som påpekt i utredningen oppstår det i mange tilfeller imidlertid et finansieringsbehov ut over dette. Det kan gjelde finansiering av investeringer i tilknytning til den konkrete vareleveransen, f. eks. infrastruktur og utdanning. En totalfinansiering av prosjektene til også å omfatte disse delene kan være av avgjørende betydning for å få kapitalvareleveransen. Industridepartementet vil støtte utredningens forslag om at det på nordisk basis etableres en slik finansieringsmulighet knyttet til Nordisk Investeringsbank (NIB).

Det påpekes i utredningen at slike lån ikke vil være bundet av "consensus"-reglene. Industridepartementet finner dette noe tvilsomt dersom lånene er knyttet til kapitalvareleveranse. For ikke å bidra til å utvide subsidieringsordningene ved eksport bør prosjektinvesteringsslån ikke gis til bedre vilkår enn "consensus" dersom det ikke kan påvises at andre land har slike ordninger (matchemuligheten).

Nordiske prosjektinvesteringsslån skal i følge rapporten bare kunne gis til prosjekter med "nordisk interesse". Dette begrepet skal innebære enten betydelige leveransmuligheter fra Norden eller nordiske eierinteresser i prosjektet. Vi mener at det her legges opp til en noe for vid tolkning av begrepet "nordisk interesse". Slik forslaget er formulert synes låneordningen også å kunne brukes ved investeringer hvor det kun foreligger nordiske eierinteresser. Vi mener at hovedvekten bør legges på muligheten for nordiske kapitalvareleveranser til prosjektet. Eventuelle nordis-

ke eierinteresser i prosjektet bør kun komme inn som et bimoment.

I rapporten er det pekt på muligheten for at også forretningsbanker og andre finansinstitusjoner i de nordiske land skal kunne få yte prosjektinvesteringslån med garanti fra de nordiske stater. Garantien skal i disse tilfelle administreres av NIB. Vi tror det er positivt at også private finansinstitusjoner trekkes inn i denne sammenheng, blant annet fordi mange private banker har et vel utbygd internasjonalt kontaktnett og vil derved ha gode muligheter for å vurdere investeringsprosjekter i utlandet. Det er selvsagt også i disse tilfelle en forutsetning at kravet til "nordisk interesse" i prosjektet er oppfylt.

Når det gjelder forslaget om et nordisk prosjektportfond, vil man påpeke at Norge har en tilsvarende nasjonal ordning. Den nordiske ordning må derfor, som nevnt i utredningen, kun være en komplettering til de nasjonale ordninger, og begrenses til prosjekter hvor det foreligger samarbeid mellom flere nordiske land.

Prosjektportfondet skal i følge utredningen yte økonomisk støtte til forberedende prosjektstudier (prefeasibility og feasibility studies). Vi antar at det på et så tidlig stadium av et prosjekt vil være vanskelig å bedømme hvor stor deltagelse det vil komme til å bli i prosjektet fra de enkelte nordiske land. Det vil da også være vanskelig for fondets styre å avgjøre om en søknad om støtte har "Nordisk interesse". For å unngå den tvil som her kan oppstå bør støtten fra fondet begrenses til prosjekter hvor det allerede ved forstudien er etablert et samarbeid mellom bedrifter i to eller flere nordiske land. Dersom forstudien skal utføres av konsulenter, bør det delta konsulentfirmaer fra minst to nordiske land når ikke oppdragsgiveren må kunne sies å ivareta det nordiske aspekt.

Det sies i rapporten at spørsmålet om tilbakebetaling av støtte fra fondet bør vurderes av fondets styre i hvert enkelt tilfelle. Vi vil foreslå at det innføres som en fast regel at midlene skal tilbakebetales dersom prosjektkontrakten oppnås. Derved vil fondet kunne gi støtte til flere prosjektstudier med den foreslåtte budsjettamme.

De øvrige forslagene i rapporten går dels ut på tiltak for å bedre informasjonsinnsamlingen om relevante eksportprosjekter og om samarbeidsmuligheter mellom bedrifter i nordiske land, dels foreslås det at de relevante institusjoner og myndigheter søker å samordne vilkårene ved eksportkreditter og eksportkredittgarantier på nordisk basis.

Forslagene om nordisk samarbeid når det gjelder informasjonsinnsamling synes å være velbegrunnede og vi håper at Norges Eksportråd i samarbeid med de andre lands eksportfremmende organisasjoner vil arbeide videre med disse. Vi vil særlig fremheve forslaget om å markere Norden som leverandør til prosjekter finansiert av de internasjonale organisasjonene. De nordiske leveransene til slike prosjekter står ikke i forhold til de bidrag som vi yter til disse organisasjonene.

Utredningsgruppen har selv konstatert at det foreligger begrensede mu-

ligheter for en harmonisering av kreditt- og garantiordningene. Garantier så vel som kredittvilkår er utformet etter de nasjonale kapitalmarkeder og utgjør et viktig virkemiddel i det enkelte lands eksportfremmende aktiviteter. De enkelte land ønsker her å beholde sin fleksibilitet m. h. t. subsidieringens størrelse og utforming. Vi er enige med utredningsgruppens vurdering på dette punkt, og tror at det er betydelige begrensninger for en nordisk harmonisering av kreditt- og garantivilkår ved eksportkreditter.

Vi vil imidlertid påpeke betydningen av at de nordiske land samarbeider i utviklingen av de eksportfremmende tiltak. Dette vil styrke oppfatningen av Norden som en enhet og lette samarbeidet mellom nordiske bedrifter når det gjelder prosjekteksport.

Oslo, 3. september

Etter fullmakt

O. C. Müller

Odd Gøthe

Utenriksdepartementet:

Utenriksdepartementet har med interesse studert den fremlagte utredning vedrørende nordisk samarbeid om prosjekteksport.

Fra et utenriksøkonomisk synspunkt er det ønskelig å styrke innsatsen med tanke på å oppnå øket prosjekteksport.

En slik virksomhet er forbundet med store krav til kapital, arbeidskraft og øvrige ressurser. Forholdene burde derfor i sin alminnelighet ligge til rette for nordisk samarbeid innenfor dette området.

Utenriksdepartementet vil i denne sammenheng spesielt fremheve betydningen av utredningens forslag om å yte lån, støtte og garantier til fellesnordiske prosjekteksporttiltak. Utenriksdepartementet antar at de foreslåtte finansielle ordningene vil virke utfyllende og komplementerende til gjeldende nasjonale lån-, støtte- og garantiordninger.

Utenriksdepartementet anser det også av viktighet å utbre kunnskap innen Norden om de enkelte nordiske lands næringsliv for på denne måten å skape et bedre grunnlag for samarbeid mellom de nordiske lands bedrifter.

Utenriksdepartementet vil derfor støtte utredningens forslag om å arrangere prosjekteksportseminarer innenfor avgrensede emneområder med deltakelse fra aktuelle bedrifter i de nordiske land.

Utenriksdepartementet stiller seg positivt til et nærmere samarbeid mellom de nordiske lands utenriksstasjoner med det formål å fremme nordisk prosjekteksport når dette er ønskelig og naturlig.

Utredningen tar opp en del spørsmål som også behandles av de nordiske fagmyndigheter på bistandssektoren.

I denne anledning uttalte Nordisk Råd på sin sesjon i 1980:

''Nordisk Råd anser det nødvendig med en kartlegging av mulighetene for nordisk samarbeid innen grenseområdene til bistandspolitikken, f. eks. lån til etablering av bedrifter, støtte til investeringer, kreditter etc. I denne sammenheng bør vurderes hvilken rolle Nordisk Investeringsbank kan spille''.

Fra Ministerrådets side er det ennå ikke gitt noe pålegg til embetsmannskomiteén om oppfølging av denne saken. Men Embetsmannskomiteén for bistandsspørsmål (EKB) vil på sitt møte i september foreta en foreløpig drøftelse med sikte på å:

a) skissere i grove trekk hvilke aspekter av dette samarbeidet som det vil være naturlig og fruktbart å utrede.

b) gi anvisning om hvorvidt eller hvordan disse aspekter bør omtales i en fremdriftsrapport om gjennomføringen av en nordisk utredning om det fremtidige nordiske samarbeid på bistandsområdet.

c) gi Sekretariatet veiledning for dets vurdering av hvilke formelle pålegg Ministerrådet bør utferdige til EKB og andre organer (herunder Embetsmannskomiteén for Handelspolitikk) i sakens videre behandling.

Utenriksdepartementet vil anbefale et nært samarbeid mellom de nordiske fagmyndigheter på det bistands- og handelsmessige område i oppfølgingen av anbefalingene i den foreliggende utredning.

Oslo, 18. september 1980

For Utenriksministeren:

Erik Selmer

Fung. ekspedisjonssjef

Nils O. Dietz

Byråsjef

NORAD, Direktoratet for utviklingshjelp:

Vi har ingen synspunkter på de konkrete forslag og anbefalinger som Utredningsgruppen har lagt frem. Imidlertid vil vi gjerne gi uttrykk for at den del av utstyrspakker og mer komplette anlegg som gjelder opplæring, utdanning etc., og som kan sette utviklingslandene bedre istand til å ta imot og nyttiggjøre seg utstyret, av NORAD tillegges meget stor betydning.

Uten at det er konkret vurdert og heller ikke diskutert med nordiske

kolleger, vil vi peke på mulighetene for et visst samspill med de nordiske bistandsorganisasjoner om denne del av pakken/anlegget.

Oslo, 1. september 1980

R. Roem-Nielsen
Rådgiver for næringslivet

Garanti-instituttet for eksportkreditt:

Saken har vært forelagt Instituttets styre som vil avgi følgende uttalelse:

1. Generelle kommentarer

Styret vil peke på at formålet med å utvikle et nordisk samarbeid for å fremme prosjekteksport, må være at dette bidrar til å realisere eksport som ikke ville blitt gjennomført basert på nasjonale eksportfremmende tiltak. Det bør ved evt. innføring av slike tiltak vurderes om ikke arbeidsoppgavene minst like rasjonelt kan ivaretas av etablerte institusjoner og/eller samarbeidsmønstre. Det bør videre unngås at nordiske tiltak har forvridende effekter på samarbeidet mellom bedrifter innenfor et land og på det samarbeidet bedrifter i Norden har med bedrifter utenfor Norden, fordi disse tiltak er mer gunstige enn nasjonale tiltak.

Styrets uttalelser om de enkelte forslag er gitt med bakgrunn i disse generelle kommentarer.

2. Endringer i eksportgarantisystemene

Styret er enig i utredningsgruppens vurderinger om at det på kort sikt foreligger begrensede muligheter for nordisk harmonisering av eksportgaranti- og kredittvilkår.

Styret stiller seg positivt til forslaget om at de nordiske garantiinstitusjoner utvider garantidekningen av underleveranser fra nordiske land slik at samme dekningsgrad anvendes innenfor Norden som innenfor EF. Videre anbefales det at avtalen om såkalte samordnede garantier utvides til også å omfatte långivergarantier og tilbudsgarantier (bonds). Disse tiltak må forventes å ville stimulere det nordiske prosjektsamarbeid samtidig som de er gjensidig forpliktende på nordisk basis.

3. Nordiske eksportkredittrammer

Spørsmålet om nordiske kredittlinjer fra Den Nordiske Investeringsbank (NIB) i tillegg til de nasjonale berører ikke GIEK direkte. Styret vil imidlertid peke på at basert på gjeldende Stortingsvedtak kan GIEK ikke gi kjøperkredittgaranti direkte overfor utenlandske banker for lån disse yter til utenlandske kjøpere.

For at GIEK skal kunne gi garanti for slike fellesnordiske kredittlinjer, må derfor enten Stortingets vedtak endres eller garantien må stilles overfor Eksportfinans som opptrer som långiver direkte overfor kjøper eller overfor NIB.

Styret er forøvrig kjent med at eksportkredittinstitusjonene i Sverige, Finland, Danmark og Norge er kommet til enighet om et samarbeidsopplegg for finansiering av fellesnordiske eksportkontrakter. Styret vil derfor peke på at det ved vurderingen av spørsmålet om hvordan nordiske eksportkreditter skal koordineres, bør legges vekt på å finne fram til den administrative løsning som er best egnet til å fremme nordisk prosjektsport.

4. Nordisk prosjekteksportfond

I utredningen foreslås opprettet et fond som er tenkt benyttet til å finansiere tilskudd til nordiske virksomheters deltakelse i forberedende prosjektstudier, herunder støtte til seminarer, markedsundersøkelser og lignende. Denne ordningen vil evt. komme som et tillegg til eksisterende nasjonale ordninger, som f. eks. den norske anbudsgarantiordningen.

Styret vil peke på at et alternativ til det skisserte opplegg kan være et system hvor denne type ordninger administreres nasjonalt og de nasjonale ordninger også kan omfatte nordiske prosjekter. Dette vil kunne gi ordningene større fleksibilitet. Styret har imidlertid ingen bemerkninger til at det for en prøveperiode på fem år opprettes et slikt fond.

5. Nordiske prosjektinvesteringsslån

Det foreslås i utredningen at prosjektinvesteringsslåneene gis til stater, myndigheter og virksomheter i utviklings- og statshandelsland for å muliggjøre totalfinansiering av investeringsprosjekter med nordisk interesse. Låneene skal være et tilbud i tillegg til tradisjonelle finansieringskilder. I praksis vil derfor låneene bli en form for toppfinansiering. Låneene foreslås gitt til markedsrente med avdragsprofil tilpasset det enkelte prosjekts inntektsstrøm.

Utredningsgruppen foreslår at ordningen administreres av NIB, dels som långivende institutt og dels som garantiinstitutt. NIB skal imidlertid ha 100 pst. risikoavdekning ved at de nordiske land gir statsgarantier til NIB som skal dekke kredittrisikoen.

Styret vil peke på at basert på det foreslåtte system, vil NIB få følgende to funksjoner:

- NIB gir prosjektinvesteringsslåneene, dvs. opptrer som långiver
- NIB administrerer risikoavdekningsordningen, dvs. opptrer som garantist med 100 pst. risikoavdekning.

Etter styrets vurdering kan det diskuteres om dette er hensiktsmessig/naturlig. Erfaring tilsier vel at disse to arbeidsoppgaver bør ivaretas av

flere institusjoner slik at flest mulig vurderer de ulike sider ved prosjektene.

I utredningen foreslås det at hvis NIB gir garanti til annet finansieringsinstitutt bør garantitaker ha 5 pst. egenrisiko, da slik risikospredning vil sikre best mulig saksbehandling også i långiverorganisasjonene. Styret vil si seg generelt enig i dette prinsipp, men vil peke på at det foreslåtte opplegg dermed vil innebære at NIB får en preferanse når den opptrer som långiver. En slik preferanse vil unngås hvis NIB bare skal opptre som långiver under samme garantivilkår som andre finansinstitusjoner. Avgjørelse om garantistillelse vil da måtte ligge i de nasjonale garantiinstitutter. Blir det, som utredningsgruppen foreslår, opprettet en komite med representanter fra de nasjonale eksportgarantiinstitusjoner som skal gi uttalelse til NIB om risikospørsmål, vil GIEK stille seg positiv til en slik oppgave.

Styret er videre av den oppfatning at det bør nærmere avklares om garantiene skal gis basert på en selvfinansierende ordning eller om det skal aksepteres visse tap som prisen for å få introdusert "nordisk prosjektexport". I utredningen synes dette uklart. Det er også uklart i hvilken grad lånene skal knyttes til nordiske leveranser.

Styret vil også gjøre oppmerksom på at statlige prosjektinvesteringsgarantier vil innebære en risikokonsentrasjon idet disse gis i tillegg til eksportkredittgarantien overfor andre långivere.

I utredningen argumenteres det på den ene side med at "nordiska projektinvesteringslån kan också ses som en konkret åtgärd från de nordiska ländernas sida för att tillgodose önskemål om ökade resursöverföringar till u-länder" mens det andre steder snakkes om "kommersiella villkor" og "lån lämnas till land med relativt god kreditvärdighet". Styret mener det bør presiseres om det skal være begrensninger i hvilken type land (relativt rike, relativt fattige) som evt. lån skal kunne gis til. En slik presisering vil være nødvendig både av hensyn til fastsettelsen av garantirammen og den senere saksbehandling.

Styret vil til slutt uttrykke *tvil* om det er mulig for NIB å operere utenfor "consensus-systemet" så lenge den opptrer under statlige garantier.

Oslo, 12. september 1980

Helge Kringstad

Adm. Direktør

Erik Balchen

Styresekretær

Norges eksportråd:

Norges eksportråd vil gi sin tilslutning til de forslag som er fremmet av utredningsgruppen. Vi vil understreke betydningen av at forholdene legges til rette for økt formidling av informasjon til nordiske bedrifter om mulige samarbeidspartnere i andre nordiske land, dersom et samarbeid om prosjekteksport skal kunne realiseres. Vi vil imidlertid peke på at felles nordisk innsats på informasjonsområdet ikke bør føre til en svekkelse av den innsats som finner sted på nasjonalt plan. Formidling av informasjon om aktuelle prosjekter fra de internasjonale banker og utviklingsinstitusjoner til de relevante bedrifter krever en kjennskap til næringslivet i det enkelte land som det neppe kan være økonomisk rasjonelt å bygge opp på nordisk nivå.

Oslo, 28. august 1980

Norges eksportråd

Peter Mellbye

Konsulent

Den norske bankforening:

1. Generelt

Som kjent har norske forretningsbanker i lengre tid vært opptatt av å fremme norsk industri's internasjonalisering. Gjennom praktiske tiltak og konkrete prosjekter har dette også vært søkt gjennomført i samarbeid med andre nordiske bedrifter og institusjoner.

Vi ser positivt på de nordiske myndigheters arbeid med å forbedre rammebetingelsene for et utvidet eksportsamarbeid mellom nordiske bedrifter. Riktig organisert og gjennomført vil de tiltak som er skissert i rapporten, kunne representere et verdifullt bidrag til internasjonaliseringsprosessen i norsk industri.

Vi har således ingen motforestillinger mot idéen om generelt å utvikle et nærmere nordisk samarbeide om prosjekteksport, og er enig i de argumenter som legges til grunn for dette.

Det må imidlertid legges sterk vekt på at de foreslåtte ordninger ikke virker konkurransevridende i den forstand at nordisk samarbeid om prosjekteksport p. g. a. disse spesielle tiltak fremstår som mer fordelaktig enn et samarbeide mellom norske bedrifter. Videre må det være en forutsetning at initiativ til samarbeid og prosjektleting/studier som en hovedregel må komme fra industrien selv. Vi ser det også som viktig at de konkrete

tiltak som man i rapporten foreslår gjennomført, i størst mulig grad søkes realisert gjennom eksisterende institusjoner.

2. Informasjonsområdet

Gjennom egen markedskontakt, Eksportrådets virksomhet og forretningsbankenes kontaktformidling har eksportindustrien idag rikelig tilgang på informasjon om aktuelle prosjekter i de fleste deler av verden. Det har imidlertid vært et problem at prosjektinformasjonen kommer for sent til at bedriftene kan starte markedsføringen av sine produkter og tjenester tidnok til å påvirke kriteriene for f. eks. anbudsutforming.

Vi støtter derfor fullt opp om den målsetting at et apparat for prosjekt- overvåking skal kunne fange opp prosjekter mens de ennå befinner seg på idéstadiet.

Vi stiller oss således positive til de forslag som fremsettes for såvidt angår organiseringen av informasjonen om de forskjellige prosjektmuligheter rundt omkring i verden. Spesielt vil vi påpeke ønskeligheten av fellesnordiske foranstaltninger til sikring av en rimelig nordisk representasjon ved besettelse av stillinger i de internasjonale organisasjoner. Vi tror dette er et meget godt utgangspunkt for å komme inn i de store FN- og utviklingsprosjekter. Eksempelvis er ansettelsen av Paul Thyness i FN en meget god begynnelse i så måte. I sin stilling representerer han utvilsomt en meget verdifull ressurs som norsk og nordisk næringsliv bør kunne utnytte. En norsk forretningsbank har forøvrig sammen med Eksportrådet, Norconsult og noen få andre konsulentfirmaer i snart to år hatt en felles "prosjektleter" ved Verdensbanken i Washington. Tanken er at vedkommende skal få bragt norske konsulenttjenester inn i Verdensbankprosjektene og at disse igjen skal kunne trekke med seg norsk industri når prosjektarbeidene skal utføres. Ordningen har hittil vært positiv og vil fortsette. Med en ny nordisk "samarbeidsgiv" på det internasjonale prosjektområdet kan det dessuten tenkes at representanten vil finne frem til prosjekter som han på rent norsk grunnlag ville ha betraktet som for store og uoverkommelige.

Gjennom NORAD's og tilsvarende institusjoners arbeid i sine respektive hovedbistandsland er informasjonstilgangen idag tilfredsstillende for disse land. Tilsvarende gjelder for våre viktigste handelspartnere og de vestlige industriland generelt. En ny informasjonstjeneste bør derfor etter vår vurdering prioritere tilgangen på informasjon om de land som ikke faller inn under gruppen nordiske hovedbistandsland eller de mest fremtredende industriland.

I tillegg til informasjon utenfra trengs det et meget godt kjennskap til de enkelte nordiske bedrifters forutsetninger for deltagelse i prosjektexport. Vi vil ikke unnlate å nevne at sistnevnte punkt kanskje representerer det største problem i forbindelse med effektiv prosjektformidling.

Særlig små og mellomstore bedrifter kan ofte ha problemer med å dra

praktisk nytte av tilgjengelig informasjonsmengde om prosjektmuligheter i utlandet. Det er derfor i noen grad nødvendig at informasjon blir kritisk gjennomgått før utsendelse til norske bedrifter.

Forretningsbankene spiller idag en viktig rolle som formidler av prosjekter og prosjektinformasjon og står sentralt i den endelige prosjektvurdering ved vurdering av kredittrisiko, politisk risiko og tilretteleggelse av finansiering basert på nasjonale og internasjonale kilder. Forretningsbankenes internasjonale apparat, datterbanker, affilierte banker, representasjonskontorer o. l., bør kunne trekkes inn i den planlagte informasjonstjeneste.

3. Harmonisering av eksisterende finansieringsordninger

Erfaring i forretningsbanker og også hos deres kunder er at konkurransen om eksportkontrakter er meget avhengig av konkurransedyktige finansieringsløsninger. Trass i consensusreglene synes norsk industri å møte betydelig konkurranse fra andre industriland som kan yte rentesubsidierte lån med gunstig avdragstid.

En harmonisering av de nordiske eksportkredittordninger, som jo alle bygger på consensus-reglene, vil etter vårt syn bare i liten grad kunne bidra til en bedret konkurransesituasjon for nordisk eksportindustri. Vi vil dessuten få peke på at nordiske eksportkredittinstitusjoner allerede har etablert hensiktsmessige samarbeidsformer. Av hensyn til behovet for å kunne ta særlige nasjonale virkemidler i bruk, kan det vel også stilles spørsmål om hvor langt det vil være riktig å gå i retning av full harmonisering. Vi stiller oss imidlertid åpne for det syn at visse tiltak bør iverksettes for de tilfeller der forskjellige regelverk opplagt vanskeliggjør samfinansieringsløsninger.

Vi finner de tiltak som foreslås angående risikoavdekning via de respektive lands garantiinstitutter som rimelige, selvom det utvilsomt ville være enda bedre for nordisk eksportarbeides formål med mer utvidede garantiordninger enn det rapportutvalget er kommet frem til som realistisk oppnåelig.

Etter vår vurdering bør man i tillegg til de foreslåtte tiltak også vurdere garantiordninger som kan gjøre det lettere for nordiske bedrifter å påta seg ansvar for hovedentrepriser. Som kjent viker nordiske bedrifter idag ofte tilbake for slike oppgaver fordi kravene som stilles til kontraktsgarantier blir for store.

4. Nordisk prosjektexportfond

Vi deler fullt ut det syn at et nordisk prosjektexportfond, komplementært til eksisterende nasjonale ordninger, vil kunne utgjøre et interessant instrument til fremme av nordisk prosjektexport og dermed stimulere norsk industris internasjonalisering. Et slikt fond vil utvilsomt kunne virke ansporende på enkelte bedrifters og grupper av bedrifters iherdighet når det gjelder å bearbeide de store internasjonale organisasjonene.

Fondets virksomhet bør være innrettet mot utredninger og forstudier som i størst mulig utstrekning gir et konkret informasjonsgrunnlag som de aktuelle bedrifter kan bygge videre på i sin markedsføring. Denne målsetting forutsetter et nært samarbeid med bedriftenes egne folk. Videre vil det være riktig å engasjere bedriftenes bankforbindelser i en tidlig fase av prosjektevalueringen, slik at også de finansielle aspekter ved prosjektet kan klarlegges.

5. Nordiske prosjektinvesteringsslån

Den foreslåtte kredittordning bør etter vår vurdering gi muligheter for å kunne tilby langsiktige lån tilpasset prosjektenes tekniske/økonomiske levetid og til fast rente. Prosjektlån bør ytes til prosjekter med tilstrekkelig "cash flow" til å tilbakebetale lånet til kommersielle vilkår. Imidlertid vil vi bemerke at det kan være riktig, når konkurransehensyn tilsier dette, å yte en viss rentestøtte. Slik rentestøtte bør kunne ansees som en del av nordisk ressursoverføring til utviklingsland. Det bør imidlertid presiseres at en ordning for finansiering av nordisk prosjektexport ikke må forhindre at det i fremtiden etableres tilsvarende tilbud på nasjonalt nivå.

Det fremgår av Ministerrådets rapport at de nordiske forretningsbanker bør kunne delta i prosjekt-låneordningen på *lik linje* med Nordisk Investeringsbank (NIB). Vi deler dette syn og antar at konkurransemessige hensyn ligger til grunn for denne anbefaling. Rapporten foreslår imidlertid videre at NIB bør administrere den garantiordning som skal gi den risikomessige avdekning for forretningsbankene og prosjektutlån. Etter vårt syn ville det av konkurransemessige hensyn være uheldig om denne garantiordning tillegges NIB, som også vil være bruker av ordningen. Vi ville finne det riktigere om garantiordningen ble lagt til en frittstående institusjon eller underlagt en samarbeidsordning mellom de nordiske garantiinstitutter for eksportkreditter.

Vi er av den oppfatning at forretningsbankene bør kunne spille en meget mer aktiv rolle i eksportfinansieringsarbeide, uavhengig av NIB. De store norske og nordiske forretningsbankene besitter idag en internasjonal finansieringsekspertise og har internasjonal kontakt- og informasjonsflate som fullt ut setter en i stand til å finansiere prosjekter av den art det her er tale om. Bli prosjektene for store kan bankene samarbeide om dem. Forretningsbankene vil også muligens ha bedre forutsetninger for å innta en mer fleksibel holdning til nødvendigheten av garantier i hvert enkelt tilfelle, noe som kan redusere omkostningene ved prosjektet.

Problemet for forretningsbankene når det gjelder eksportfinansiering er av "funding"-messig art. Dette burde imidlertid kunne la seg løse bare de enkelte lands myndigheter og sentralbanker er villige til å la bankene få trekkrettigheter til fast rente og på lang sikt for eksportfinansieringsformål. *Hvis myndighetene i de enkelte land kan legge forholdene til rette for NIB's finansiering, burde de samme myndigheter også kunne gjøre det for*

forretningsbankene. Ved å gi forretningsbankene de samme muligheter for å drive eksportfinansiering som de nasjonale eksportkreditinstitutter og i dette tilfelle NIB, vil man dessuten sikre eksportbedriftene et bredere finansieringstilbud og sannsynligvis større sjanse for å få gjennomført prosjektene.

Som konklusjon på våre kommentarer kan vi si at vi er enige i behovet for samarbeide på dette område, men at vi gjerne skulle sett at forretningsbankene spilte den aktive rollen i det nordiske eksportfinansieringsarbeidet og at *NIB var et supplement* til forretningsbankene, og ikke omvendt.

Oslo, 17. september 1980

Den norske bankforening

Sverre W. Rostoft

Adm. direktør

Norges industriforbund:

Generelt

Industriforbundet er enig i Utvalgets vurdering av prosjekteksportens betydning i årene fremover for de nordiske lands industri. Markedet for denne eksport ser ut til å være i vekst. Eksport av denne type kan bidra til å gi norsk industri nye utviklingsmuligheter og er en av forutsetningene for ytterligere satsning på teknologisk basert produksjon og utnyttelse av ulike former for know-how i norsk industri.

Men det synes som om både norske og nordiske industribedrifter idag har visse handicap i forhold til de større eksportland, særlig med hensyn til finansieringsmulighetene. Vi finner det derfor riktig at myndighetene i de nordiske land har utredet mulighetene for å stimulere prosjekteksporten fra de nordiske land og å bringe de konkurransevilkår som nordisk industri arbeider under på dette område på høyde med hva industrien i andre land nyter godt av.

Prosjekteksportoppdragene blir alt større og mer kompliserte og stiller helt spesielle krav til bedriftenes produksjonsmessige, personellmessige og finansielle ressurser. Med den størrelse og sammensetning norsk industri har, vil det ofte være en forutsetning for å oppnå slike oppdrag at flere bedrifter samarbeider – enten med innenlandske bedrifter, med nordiske bedrifter eller med annen utenlandsk industri.

Et økt samarbeide på dette området med annen nordisk industri ville være verdifullt som ledd i arbeidet med å utvikle et nærmere nordisk

industrisamarbeide og hvor det særlig er ønskelig å styrke samarbeidet om markedsføring i tredjeland. Vi ser det derfor som ønskelig at det iverksettes hensiktsmessige stimulansetiltak for prosjekteksport på finansierings- og garantisiden for å styrke samarbeidet på bedriftsplanet i Norden.

Forbundet vil imidlertid gjerne peke på enkelte forhold som bør tillegges vekt ved utformingen av tiltakene og fastsettelsen av de finansielle rammer.

Vi tror det er riktig og viktig å unngå at eventuelle nordiske tiltak får diskriminerende effekt på ulike måter. Hensynet til enkeltbedrifters konkurranseposisjon, til samarbeidet mellom bedrifter innenfor ett land og med bedrifter utenfor Norden må tas med i betraktningen slik at forvridende virkninger ikke oppstår. I dette ligger det bl. a. at nordiske tiltak bør ha sin parallell i og bygge på tilsvarende nasjonale tiltak. Eventuelle låneordninger, støtteordninger o. l. som iverksettes på nordisk basis, bør derfor følges opp med nasjonale tiltak med sikte på å styrke norsk prosjekteksport som foretas av enkeltstående norske bedrifter, eller i samarbeide mellom flere norske bedrifter. Nordisk bedriftssamarbeide bør ikke begunstiges på bekostning av samarbeide mellom innenlandske bedrifter. Dette spørsmål har særlig aktualitet i forbindelse med forslaget om nordiske prosjektinvesteringsslån (jfr. nedenfor).

Det er imidlertid ikke grunn til å overdrive risikoen for slik diskriminering, like lite som det er grunn til å overdrive forventningene til de foreslåtte nordiske tiltak. Det foregår allerede et ikke ubetydelig samarbeide på bedriftsplanet mellom de nordiske land på dette området, og dette vil i fremtiden trolig utvikle seg videre i et hvert fall. Av denne grunn og ut fra ønsket om å unngå diskriminering og å vinne erfaring, bør de finansielle rammer som er foreslått justeres ned. Vi går i et hvert fall ut fra at de norske bevilgninger til de foreslåtte nordiske tiltak ikke vil skje på bekostning av de løpende bevilgninger til eksportfremmende tiltak i Norge.

Utvalgets mandat var å undersøke interessen for en felles nordisk prosjektorganisasjon og å utarbeide forslag til organisasjonsstruktur for en slik organisasjon. Vi er enige med Utvalget i at opprettelsen av en slik nordisk prosjektorganisasjon ikke er ønskelig. Isteden har Utvalget fremmet forslag om stimulering av samnordisk prosjekteksport ved samarbeide mellom de eksportfremmende organer i de nordiske land og til forslag om harmonisering av de gjeldende ordninger på prosjekteksportområdet. Vi har følgende kommentarer til de viktigste av disse forslag.

Informasjonsområdet

De berørte myndigheter og eksportfremmende organisasjoner i de nordiske land har allerede idag et veletablert samarbeide seg imellom og følger nasjonal praksis i forhold til de interesserte bedrifter. Det er naturlig at man går skrittvis videre i samme retning og gjennomfører samarbeidet i den grad det er hensiktsmessig slik forholdene utvikler seg.

Industriforbundet stiller seg positivt til nordiske prosjektexportseminarer med tanke på gjensidig informasjon og erfaringsutveksling. Enkelte av de nordiske lands bedrifter har ekspertise som det ville være en fordel ble gjort kjent for en større krets.

De nordiske land yter som ledd i sin multilaterale bistand relativt store finansielle bidrag til de internasjonale organisasjoner som arbeider med prosjekter i utviklingsland. De nordiske lands andel av leveranser finansiert gjennom disse organisasjoner, står imidlertid i dårlig forhold til deres bidrag. Vi er enige i Utvalgets forslag med sikte på å bedre forutsetningene for nordisk deltagelse i prosjekter finansiert av slike internasjonale organer gjennom økt presentasjon av nordisk kompetanse, økt markering av nordisk interesse og med en bedre representasjon i de enkelte organisasjoner.

Den nordiske innsats på disse områder må ses som et supplement til det som gjøres fra norsk side for å oppnå en økt norsk andel av prosjekter og leveranser under de internasjonale organisasjoner. Hvis arbeidet på dette området ikke skulle gi de ønskede resultater, melder spørsmålet seg om en *omvurdering av de relativt høye norske bidrag, f.eks. til UNDP, og alternativ anvendelse av midlene til prosjekter* under Norges bilaterale bistand til utviklingsland.

Garanti- og kredittvilkår

Vi deler Utvalgets skepsis med hensyn til mulighetene av en nordisk harmonisering av garanti- og kredittvilkår. Kredittspørsmålene henger normalt sammen med de nasjonale forhold på kapitalmarkedene og er dessuten et selvstendig eksportvirkemiddel. En harmonisering som skulle bestå i en utligning av forskjeller på et eller annet gjennomsnitt av de nåværende vilkår, vil neppe være hensiktsmessig eller mulig. En harmonisering til de gunstigste vilkår er et spørsmål som det enkelte land må ta stilling til. Forbundet slutter seg imidlertid til Utvalgets forslag om å forbedre garantisystemene med sikte på å øke nordiske hovedleverandørers muligheter for å anvende underleverandører fra andre land.

Vi kan i prinsippet støtte forslaget om egne nordiske eksportkredittrammer som en prøveordning. Forutsetningen må være at de nordiske eksportkreditinstitusjoner og Nordisk Investeringsbank når frem til enighet om prinsippene for samarbeide om dette og tilpassing av de nødvendige garantier. I ethvert fall ser vi på nordiske eksportkredittrammer som et *supplement* til nasjonale kredittrammer. Det er ikke ønskelig at det her oppstår et konkurranseforhold. Vi er enige i anførslene fra Arbeidsgruppen for finansieringsspørsmål om at de nordiske kredittrammer først og fremst bør kunne brukes til prosjekt eller overfor institusjoner som ikke bearbeides aktivt av enkeltstående nordiske bedrifter eller finansieringsinstitusjoner.

Nordisk prosjekteksportfond

Industriforbundet er enig i Utvalgets forslag til et nordisk prosjekteksportfond som skal kunne finansiere bedriftenes forberedende prosjektstudier. Den antydde finansielle ramme for dette fond foreslås satt lavere og eventuelt justert opp senere i takt med behovet.

Prosjekteksportfondet blir eventuelt ett av virkemidlene i det nordiske industrisamarbeide, og Forbundet ønsker derfor å være representert i det foreslåtte styre for fondet.

Nordisk prosjektinvesteringslån

Opplegget til nordiske prosjektinvesteringslån gjennom Nordisk Investeringsbank vil kunne medføre totalfinansiering av større investeringsprosjekter og dessuten representere en interessant form for ressuroverføring fra Norden til utviklingslandene. Det er foreslått avsatt betydelige midler for denne ordningen.

Industriforbundet mener at dette kan bli et hensiktsmessig virkemiddel med sikte på å øke nordisk prosjekteksport. Vi savner imidlertid tilsvarende tiltak for totalfinansiering av prosjekter som på nasjonalt grunnlag kan stimulere enkeltbedrifter og samarbeidende norske bedrifter til økt satsing på prosjekteksportmarkedet. Vi viser i denne forbindelse til hva som innledningsvis er anført om sammenhengen mellom nordiske og nasjonale tiltak. Når vi i prinsippet støtter forslaget om nordiske prosjektinvesteringslån, forutsetter vi derfor at en lignende ordning i tilfelle blir tilgjengelig for norske bedrifter som samarbeider på nasjonal basis.

De foreslåtte nordiske prosjektinvesteringslån er forutsatt gitt på kommersiell basis. Vi har merket oss at Utvalget ikke har vurdert spørsmålet om såkalte "myke" investeringskreditter (blandede kreditter), d. v. s. kreditter med rentestøtte finansiert over bistandsbudsjettet. Vi forstår at saken er overlatt den nordiske embetsmannskomiteé for bistandsspørsmål. Internasjonalt er bruken av blandede kreditter økt sterkt i de seneste år, hvilket svekker norsk industris konkurransevne. Uavhengig av om det blir arbeidet videre med spørsmålet om blandede kreditter på nordisk basis, bør saken vurderes nærmere av norske myndigheter med sikte på en eventuell nasjonal ordning.

Forbundet vil tilslutt ikke unnlate å minne om at det i de offisielle svensk-norske bilaterale industrielle drøftelser er fremkommet visse foreløpige svenske forslag om bilaterale samarbeidstiltak av tilsvarende art som Utvalget har foreslått iverksatt på nordisk basis. Det ville derfor *være hensiktsmessig å se disse forskjellige initiativ i sammenheng med sikte på avklaring mellom og en viss prioritering av samarbeidsforslagene*, herunder avpassing av de finansielle rammer for eventuelle nordiske tiltak i lys av de bilaterale løsninger som man måtte forhandle seg frem til. Det bør

derfor ikke tas endelig stilling til alle de foreslåtte nordiske tiltak før det er kommet til avklaring om det fremtidige norsk-svenske industrisamarbeide.

Oslo, 21. august 1980

Norges industriforbund

Jan Didriksen
Adm. direktør

Eksportfinans:

Generelt om nordiske tiltak

Eksportfinans mener det er riktig å sette i verk tiltak som stimulerer samarbeidet mellom bedrifter i de nordiske land. Tiltakene må tilrettelegges slik at bedriftene kommer inn i naturlige og økonomisk riktige samarbeidsmønstre innenfor Norden i tillegg til i sitt eget land. Den internasjonale konkurranseevnen for den enkelte bedrift vil derved kunne styrkes.

En må imidlertid unngå at nordiske opplegg overkompenserer slik at det blir mer lønnsomt å samarbeide med bedrifter i andre nordiske land enn i sitt eget. Dette vil medføre uheldige konkurransevriddinger og ødelegge nasjonale samarbeidsmønstre som er møysommelig bygget opp gjennom lang tid.

Med hensyn til organiseringen av nye tiltak, må effektiviteten være den bestemmende faktor. Som bedriftene i rapportens undersøkelse også fremhever, vil et nordisk samarbeid mellom nasjonale enheter kunne være vel så effektivt som å etablere nye organer. Dette bl. a. fordi man da har bedre kontakt, og fordi man kan bygge på den allerede foreliggende ekspertise. De forslag som rapporten fremlegger, kan generelt håndteres enten via de etablerte nasjonale institusjoner, eller av spesielle nordiske institusjoner. Vi tror det har en verdi i seg selv å etablere ordninger hvorved nasjonale institusjoner i hvert av landene bringes i jevnlig kontakt og samarbeid. Ved slik kontakt kan man sikre seg at det nordiske samarbeidet videreutvikles på de felt der brukerne har de sterkeste behov.

Rapportens konkrete forslag

Eksportkredittgarantiordninger

Med hensyn til rapportens konkrete forslag, støtter Eksportfinans de foreslåtte endringer i de nasjonale garantiordninger. Dette vil lette nordiske samleveranser og gi eksportørene en større bredde av leverandører å arbeide med.

Eksportkredittordninger

Den samordning som er foreslått for en harmonisering av eksportkreditene er allerede kommet langt. Eksportkredittinstitusjonene i de nordiske land har et samarbeid som bl. a. har ført til at man har forhandlet seg frem til den fremgangsmåte som er mest hensiktsmessig ved samfinansiering av nordiske prosjekter, herunder nesten likelydende låneavtaler. Disse låneavtaler vil også bli benyttet i samfinansiering med forretningsbanker og internasjonale utviklingsbanker. Det kan dog være et spørsmål om det er praktisk mulig helt å samordne finansieringsvilkårene. Særegenheter ved nasjonale støtteordninger og mer generelt landenes fleksibilitet i handelspolitikken kommer her inn.

Eksportfinans har gjennom årene etablert et betydelig nett av eksportkredittrammer over hele verden. På bakgrunn av vår erfaring, tror vi nordiske opplegg på bestemte forutsetninger kan være et nyttig supplement. Således bør slike rammer *kun* etableres *etter initiativ fra* eksportører i to eller flere nordiske land, ellers vil man lett kunne forstyrre de enkelte eksportbedrifters markedsposisjon eller aktive markedsarbeid. Slike nordiske kreditter er allerede blitt etablert. Det har dog vist seg mest praktisk, og fremfor alt billigst, at kredittrammen etableres gjennom tilbud om parallelle lån fra hvert av deltakerlandenes eksportkredittinstitusjoner.

Nordisk eksportkredittfond

Forslaget om et eksportfinansieringsfond bør kunne bli et nyttig instrument for nordiske eksportører, fordi man i bestemte situasjoner vil kunne sikre nordiske bedrifter nye prosjekter.

Nordiske prosjektinvesteringsslån

Forslaget om nordiske prosjektinvesteringsslån er det mest omfattende og inneholder meget detaljerte forslag både til størrelse, utforming og administrasjon. En slik ordning vil selvsagt bety en støtte for etablering av nordiske eksportprosjekter, men bør som nevnt ovenfor avveies mot ulemper f.eks. ved konkurransevridning og økning i garantiens omfang og konsentrasjon i forhold til nasjonale prosjekter.

Den foreslåtte garantiordning må dog bli tilgjengelig for alle relevante nordiske bank- og finansinstitusjoner, herunder NIB, *på like vilkår*. Dette vil fremme en fornuftig konkurranse og sikre en praktisk utnyttelse av ordningen.

I tråd med de generelle betraktninger innledningsvis bør det vurderes nærmere om behandlingen av garantisakene bør tas hånd om gjennom et samarbeid mellom de nasjonale eksportgarantiinstitusjoner. Denne organisering vil ha den fordel at alle saker behandles i to uavhengige institusjoner, nemlig en finansinstitusjon og en garanti-institusjon. Dette er også en modell som alle de nordiske land i dag benytter, og som erfaringen tilsier at man bør opprettholde.

I forbindelse med forslaget er det i rapporten en del områder hvor en kunne ønske en større grad av klarhet:

- Formålet med lånetypen sies å være at man tilgodeser ressursoverføringer til u-land, men det uttales også at lånene skal gis på kommersielle vilkår.
- Fordelen med prosjektlånene skal være at de gir land som selv ikke kan låne internasjonalt til fast rente slike lån. På den annen side sies det at man av sikkerhetsgrunner skal låne ut til u-land med god kredittverdighet. Det vil vel stort sett være land som kan låne selv.
- Låneordningen ønskes etablert med sikte på å hjelpe nordiske eksportfremstøt. På den annen side sies det, muligens for å omgå OECD-bestemmelser, at lånene ikke er bundet til nordiske eksportinteresser.

I rapporten gis det uttrykk for at man fortrinnsvis bør yte lån med lang løpetid og fast rente. Det kan imidlertid tenkes at også andre lånetyper, f.eks. syndikerte lån gjennom forretningsbankene i de nordiske land, kan ha en like stor effekt på eksporten. Slike lån har kortere løpetid, hvilket vil bety at man kan yte flere lån innenfor en gitt ramme. Vi tror derfor det vil være av stor verdi at garantisystemet for prosjektinvesteringslånene lages slik at forretningsbankene kan konkurrere om garantitilsagn på like fot med de øvrige finansinstitusjoner inklusive NIB. På denne måte vil eksportørene selv gjennom konkrete prosjekter bestemme på hvilken måte slike lån skal ytes.

A/S Eksportfinans

A. Walder
Adm. direktør

Norges kooperative landsforening:

— — — meddeler vi med dette at spørsmålet ligger utenfor vårt kompetanseområde og vi har følgelig ingen merknader.

Oslo, 25. august 1980
Sekretariatet

Harald Korsell

Det norske veritas;

Med utgangspunkt i den små-bedrift-pregede industristruktur vi har i de nordiske land på den ene side og den omtalte prosjekttypes størrelse og

kompleksitet på den annen, kan økt grad av samarbeide knyttet til utvikling, markedsføring og utførelse i denne forbindelse generelt sett styrke den enkelte bedrifts internasjonale konkurransevne.

Hvorvidt samarbeidspartnere velges i eget eller i andre land må først og fremst være betinget av de kvaliteter alternative partnere har i forhold til ens egne. – Dog har de nordiske land – og bedrifter innenfor disse – visse grunnleggende felles egenskaper det kan være hensiktsmessig å utnytte.

Vi tror videre at et nordisk samarbeide på dette felt spesielt bør tilpasse seg de mellomstore og mest utviklingsbare bedrifters behov mere enn storindustriens, da det må antas at den sistnevnte gruppe selv har de nødvendige forutsetninger for å initiere de nødvendige samarbeidsrelasjoner, være seg nasjonalt, nordisk eller internasjonalt.

Hva gjelder utviklingsoppgaver vi mener kan ha noe for seg, vil vi nevne:

- Utvikling av et nordisk database-system for markedsinformasjon etter mønster av International Market Intelligence A/S (IMI) som er omtalt på s. 111 i utredningen.
- Etablering av nordiske markedsføringsselskaper innenfor forskjellige produkt/markedssektorer. Et slikt selskap kan eies av bedrifter med såvel forskjellige, men kombinerbare som like produkter/tjenster, i begge tilfelle i den hensikt å styrke leveranseevnen. – Markedsførings-selskapet bør ivareta MF-funksjonen for sine eiere i avtalte landområder, mens prosjektutførelsen ivaretas av eierbedriftene.

Det antas at Nordisk Råd kan spille en katalysatorrolle i en slik forbindelse.

Vi stiller oss dog skeptisk til opprettelse av fellesnordiske instrumenter på det kreditt-politiske området. Det er et faktum at dette feltet er av stor konkurransemessig betydning, men de største nordiske forretningsbankene kombinert med andre eksisterende garanti- og kredittinstrumenter er i besittelse av en betydelig internasjonal ekspertise, og de intensjoner som uttrykkes i utredningen, bør ivaretas innenfor dette system.

Det skal samtidig understrekes at nordisk industri må gies kreditt- og garantimuligheter som er konkurransedyktige med hva som foreligger i de land vi normalt konkurrerer med.

Vi vil dessuten påpeke nødvendigheten av i enhver markedsføringssammenheng å kunne tilby *dokumentert* kvalitet for de produkter og prosesser som tilbys.

I denne anledning vil vi fremheve Det norske Veritas' funksjon som en uavhengig og kvalifisert internasjonal kvalitetssikringsorganisasjon på skips-, energi- og industrisektoren.

VERITAS kan bidra til å styrke nordisk industris konkurransevne hva gjelder prosjektetsport ved

- å utvikle og implementere kvalitetssikrings- og kontrolltjenster
- hos eksporterende bedrifter og
- i mottagerlandene.

VERITAS er den eneste organisasjon i sitt slag i Norden og har rundt 250 kontorer fordelt på ca. 100 land. Vår virksomhet kan bidra til å styrke den nordiske industris profil hva gjelder høy kvalitet.

Vi stiller oss med glede til disposisjon for nærmere informasjon om ovennevnte og eventuelle andre forhold.

Oslo, 28. juli 1980

Det norske veritas

Egil Abrahamsen

Adm. direktør

Norconsult A.S.:

Vi slutter oss til innstillingen og noterer oss med tilfredshet at man går inn for at eventuelle nye oppgaver til fremme av nordisk prosjektexport henlegges til eksisterende nordiske eller nasjonale organer. Vi er enig i at det burde ligge til rette for et større samarbeid på nordisk plan. Dette bør komme i stand på forretningsmessig og naturlig basis, hvilket vi forstår utredningen legger opp til. Insitamentet til større samarbeid ligger i at man kan tilby øket kompetanse og kapasitet, risikospredning og tilgang på ressurser av forskjellig art. Myndighetenes rolle bør begrense seg til å sikre gode og harmoniserte rammebetingelser som kan gi grunnlag for rask og effektiv dannelse av konsortier.

Tiltak som gjelder harmonisering av finansielle-, kreditt- og garantiforhold er meget viktige og på disse punkter må politisk vilje mønstres. Dette burde utredningen betone sterkere. likesom nødvendigheten av at betingelsene for lån etc. gjøres attraktive. De høyt utviklede lands rolle som Project Managers må vi forvente vil bli stadig viktigere og være i-landenes viktigste innsats i prosjektene. For å øke eget topp-volum i slike prosjekter, må det tillates at større deler av leveransene skjer fra lavkostland. En betydelig høyere andel enn 30–40% av eksportkontrakten som utredningen foreslår må derfor tillates.

Når det gjelder det foreslåtte prosjektexportfond, mener vi at forslaget på tilsvarende 65 mill. NOK over en 3-års periode raskt vil vise seg å være meget knapt. Prosjektene størrelse, kompleksitet og modningstid tilsier betydelige utredningsarbeider, studier, koordineringsarbeide etc., og vi

tror at det bare vil være et meget begrenset antall prosjekter som vil kunne forfølges for så begrensede midler.

For oss som rådgivere vil det være naturlig å peke på den rolle konsulenten kan spille i forarbeidet for et prosjekt og at en betydelig del av fondets midler bør gå til konsulent-assistanse. Konsulentene vil kunne trekke på industriens ekspertise i de konkrete saker og utarbeide prosjekter som egner seg for nordiske leveranser.

Forholdet til de internasjonale organisasjoner, utviklingsbanker og utviklingshjelp er berørt. På dette felt må Norden gå lengere enn å presentere sin kompetanse, og må som store deler av verden forøvrig bruke sine finansielle ressurser slik at de også gavner næringslivet i de land som gir støtte. Ønsker om en sterkere binding av midlene og besettelse av nøkkelstillinger i organisasjonene sammen med klare pålegg om aktivitet som fremmer nordiske kommersielle interesser, mener vi bør få en mer fremtredende plass i utredningen.

Oslo, 9. august 1980

Norconsult A.S.
Kaare Hagness
Assisterende direktør

Rådgivende ingeniørers servicekontor:

— — Vi viser også til telefonkontakt og takker for at De så Dem i stand til å innrømme oss en viss forlengelse av svarfristen. Dette har gjort det mulig for oss å innhente synspunkter fra våre største eksportgrupperinger. I denne sammenheng er vi oppmerksom på at De har henvendt Dem til Norconsult A.S. direkte.

Videre vil vi nevne at saken har vært drøftet med de rådgivende ingeniørers organisasjoner i de øvrige nordiske land. Disse organisasjoner har et godt utviklet samarbeid, og det har vært naturlig å samrøpe seg i dette spesielt nordiske tema. Det har vist seg at de nordiske foreninger stort sett har sammenfallende syn i disse spørsmål, og at det således foreligger grunnlag for å kunne avgi likeartede uttalelser om saken.

Generelt kan det sies at norske rådgivende ingeniører gjennomgående er meget tilfredse med utredningsgruppens rapport. Man er enig i at forholdene nå bør ligge til rette for et nærmere nordisk samarbeid om prosjektersport, og at dette bør skje på en naturlig og forretningsmessig basis. Nordiske bedrifter har utvilsomt i stor utstrekning kompletterende kunnskaper, det gjelder bare å gjøre dette kjent over landegrensene, slik rapporten anviser. De norske rådgivende ingeniører stiller seg positive til de tiltak utredningsgruppen foreslår, samtidig som man er tilfreds med forslaget om

at kun eksisterende nordiske eller nasjonale organer skal benyttes til gjennomføringen.

Så langt det er mulig å få til en harmonisering av finans-, kreditt- og garantimuligheter, vil dette være fordelaktig, og også de foreslåtte nye nordiske tiltak synes gunstige. Her vil De sikkert få fyldige kommentarer fra annet hold. For de rådgivende ingeniører fremstår forslaget om det nordiske prosjektsportfond som det mest interessante tiltak, men våre fremste eksportører reiser spørålet om det beløp som foreslås for den første treårsperiode (10 mill. SDR), vil være tilstrekkelig, når man tenker på arten og omfanget av den prosjekttype det her tas sikte på.

Det nordiske prosjektsportfond er først og fremst ment å skulle gi støtte i forbindelse med prosjektforberedende undersøkelser. I slike forstudier ("prefeasibility and feasibility studies") vil rådgivningsfirmaene måtte spille en viktig rolle, fordi bl. a. deres erfaring og organisasjonsform er meget velegnet for dette arbeid. Som mulige initiativtagere til slike forstudier, nevner rapporten den potensielle prosjektkjøper, internasjonale utviklingsorganisasjoner eller prosjektleverandøren. Det er innlysende viktig for de to førstnevnte, men burde også være det for den mulige leverandør, at alt gjøres for å sikre mot feilinvesteringer (som det i utviklingsland dessverre finnes eksempel på). For å oppnå dette er det viktig at forstudiene blir gjennomført på en mest mulig objektiv måte, et arbeidssett som fullt ut beherskes av de uavhengige rådgivningsfirmaer. Dette er selvsagt ikke til hinder for at forstudier som støttes av fondet, kun gjøres på områder og for prosjekttyper hvor nordiske bedrifter har forutsetninger for å kunne gjennomføre leveranser.

Ellers er vi enige i at man bør søke å oppnå bedre nordisk representasjon i internasjonale organer. De nordiske land bør forøvrig søke å gjøre sin innflytelse gjeldende overfor disse institusjoner og følge en bistandspolitikk som også gavner næringslivet i de nordiske land.

Oslo, 11. september 1980

Rådgivende ingeniørers servicekontor

O. Torbjørn Karlsen

Direktør

Norges fiskarlag:

Vi har ingen kommentarer til den nevnte utredning. Spørsmålene som drøftes vil i liten grad være av betydning for oss i egenskap av fagorganisasjonen for fiskere

Oslo, 16. september 1980

Norges fiskarlag

Roger Gudmundseth

Bjørnar Kristiansen

Sverige**Sveriges riksbank:**

Utredningen har – på grundval av undersökningar av företagens inställning till utvidgat nordiskt samarbete om projektexport – framfört en rad förslag som syftar till att främja samnordiska exportinsatser. Rapporten innefattar fyra huvudförslag: utökat samarbete för att få fram information om förestående projekt, vissa ändringar i de nationella exportfinansierings-systemen för att gynna gemensam nordisk export, upprättande av en nordisk projektexportfond för förberedande projektstudier samt införande av en ny finansieringsform, s. k. nordiska projektinvesteringslån. Enligt utredningen skall de föreslagna åtgärderna ses som ett komplement till nationella insatser på exportfrämjandeområdet.

Fullmäktige kan för sin del ansluta sig till utredningens uppfattning att det finns skäl att främja det nordiska samarbetet om projektexport. De enskilda projekten – t. ex. leveranser av kompletta industrianläggningar – är så omfattande och finansieringsproblemen så stora att det i flertalet fall finns behov av samarbete mellan olika exportörer. Detta behov synes ha accentuerats genom den hårdnande konkurrensen på projektmarknaden under senare år. I den mån det ej finns lämpliga samarbetspartners inom landet, borde det för nordiska företag ligga nära till hands att söka få till stånd projektexport tillsammans med företag i övriga Norden. På sikt skulle en utökad nordisk projektexport av denna typ kunna medverka till en önskvärd förstärkning av industrisamarbetet mellan de nordiska länderna.

Utredningens förslag om utvidgat nordiskt samarbete på informationsområdet och om anpassningar av de nationella reglerna för exportkreditgarantier tillstyrks av fullmäktige. Vad sedan gäller inrättandet av en nordisk projektexportfond har fullmäktige noterat att Sverige helt nyligen

har infört ett liknande stödsystem, vilket ännu inte utvärderats. Även om en nordisk fond får en något annan inriktning än ett nationellt system, torde förekomsten av två så likartade stödformer kunna innebära en viss risk för dubblering, vilket bör undvikas genom lämplig koordination av verksamheterna.

Den nya finansieringsform som utredningen föreslagit – nordiska projektinvesteringslån – är avsedd att tillsammans med existerande internationella och nationella låneformer möjliggöra en tillfredsställande totalfinansiering av projekt av ”nordiskt intresse”. Lånen skall ges på kommersiella villkor. Nordiska investeringsbanken (NIB) tilldelas en central roll i det nya lånesystemet. NIB skall kunna lämna projektinvesteringslån och dessutom kunna ge garantier till de nordiska affärsbanker och andra nordiska kreditinstitut som beviljar sådana lån. De nordiska länderna skall i sin tur lämna NIB garantier som täcker NIBs risker för utestående projektinvesteringslån. Totalramen för det nya lånesystemet har satts till 350 milj SDR (knappt 2 miljarder kr).

Fullmäktige finner det rimligt att det – för att främja samnordisk projektexport – kan finnas behov av ett komplement till förefintliga finansieringsformer. Men det måste konstateras att det knappast är möjligt att närmare bedöma detta behov på grundval av det material utredningen presenterar. Uppgifterna rörande den totala projektexporten från de nordiska länderna är alltför ofullständiga för att kunna tjäna som underlag. Vad gäller den samnordiska projektexportens omfattning är uppgifterna ännu osäkrare: utredningen har här fått inskränka sig till att redovisa föga preciserade enkätsvar och till att ange några exempel på nordiskt samarbete.

I fråga om utformningen av det föreslagna nya lånesystemet vill fullmäktige emellertid peka på några punkter som ger anledning till tveksamhet.

För det första innebär statsgarantierna för projektinvesteringslånen en höjning av de nationella nivåerna för garantistöd vid export. Fullmäktige har tidigare i flera yttranden framhållit de snedvridna effekterna på exportens inriktning av stödsystem av detta slag och önskvärldheten att väga dessa mot avsedda positiva verkningar. Någon avvägning av detta slag kan inte sägas ha skett i utredningen, vilket vore motiverat eftersom en höjning av garantinivån accentuerar riskerna för sådana snedvridningar.

Vidare synes berättigade invändningar kunna riktas mot garantisystemets konstruktion. Staterna ger en total garanti för NIBs engagemang som långgivare eller garant vid projektinvesteringslån. Fullmäktige instämmer i att det är angeläget att en ny låneverksamhet i NIB ej leder till att bankens ställning som låntagare på de internationella kapitalmarknaderna försämraras. Å andra sidan är det inte rimligt att NIB skall kunna besluta om projektinvesteringslån utan att behöva ta någon egentlig risk för denna långgivning. Fullmäktige finner det önskvärt att varje organ som beviljar lån skall stå en egen risk. Härtill kommer att NIBs beslut att engagera sig

automatiskt medför att garantierna för dess engagemang ställs. NIB erhåller härigenom en specialställning som inte har någon förebild i det hittillsvarande nordiska samarbetet. NIB skulle i det nya lånesystemet få en funktion som gemensam nordisk myndighet med rätt att självständigt utställa garantier, vilka blir direkt bindande för de nordiska länderna.

Slutligen talar enligt fullmäktiges mening även andra skäl på ett mera allmänt plan mot att NIB skall svara för projektinvesteringslånen. NIB är en gemensam nordisk institution, vars verksamhet bör vara klart inriktad på finansiering av investeringar i Norden. Genom sin exportkreditgivning har NIB redan i viss utsträckning engagerat sig i långivning till länder utanför Norden. Skulle dessutom projektinvesteringslån bli en viktig del av NIBs verksamhet, medför det oundvikligen att NIBs karaktär förändras både när det gäller presentationen utåt som för den inre organisationen. Det torde vara obestridligt att projektlångivning till u-länder och statshandelsländer kräver en specialkompetens som NIB knappast besitter i dag. Denna specialkompetens avser inte enbart länderriskbedömningar, vilka enligt förslaget skulle ske med bistånd från de nationella exportgarantiinstitutionen.

Med hänsyn till de negativa effekterna av utvidgade garantier och riskerna för att NIBs ordinarie verksamhet skadas vill fullmäktige avstyrka utredningens förslag om projektinvesteringslån administrerade av NIB. Skulle de nordiska länderna enas om ett nytt lånesystem av denna typ finner fullmäktige det väsentligt att införandet föregås av en noggrann prövning av garantiernas utformning och handhavande.

Stockholm den 4 september 1980

Å Fullmäktiges vägnar:

Torsten Bengtson

T. af Jochnick

Riksgäldskontoret:

Härmed får vi meddela, att fullmäktige i riksgäldskontoret vid sammankomsten 1980-08-28 beslutat att inte avge något yttrande över rubricerade remiss.

Stockholm den 28 augusti 1980

Riksgäldskontoret

Ingemar Jansson

I Berger

Styrelsen för internationell utveckling (SIDA):

I rapporten behandlas frågor som kan sägas tillhöra biståndets gränsområden och som, utan att tillhöra SIDA:s ansvarsområde, avser aktiviteter inom ramen för de samlade u-landsrelationerna och därför förtjänar verkets uppmärksamhet.

Rapporten konstaterar att u-ländernas efterfrågan på totala systemlösningar inom industri och infrastruktur ökat kraftigt under senare år och att projekt av denna typ genom åren blivit allt större, både med hänsyn till fysiskt omfång och innehåll av olika funktioner. Rapportens olika delförslag går ut på att de nordiska länderna genom gemensamma åtaganden skall kunna delta i den hårda internationella konkurrensen om export av dylika projekt.

Rapportens huvudförslag om nordiska projektinvesteringsslån är ett konkret exempel på åtgärder som skall kunna ingå i vad som brukar gå under samlingsbeteckningen "massiva resursöverföringar". Dessa resursöverföringsförslag utgår från sambandet mellan underutnyttjad kapacitet inom i-ländernas industri och de stora investeringsbehoven i u-länderna. I detta konkreta fall skulle det röra sig om utlåning på kommersiella villkor från de nordiska länderna till u-länderna för att hos dessa stimulera en ökad efterfrågan på nordiska produkter. Lånen skulle ges huvudsakligen till länder med relativt god kreditvärdighet. SIDA:s samarbetspartners – mottagarländerna för svenskt bilateralt bistånd – skulle knappast alls bli aktuella som låntagare.

Det ömsesidiga beroende mellan i- och u-länder, som är det grundläggande motivet bakom tanken på massiva resursöverföringar, gäller i mindre grad de allra fattigaste u-länderna. Dessa länder kommer sannolikt att liksom hittills vara hänvisade huvudsakligen till resursöverföringar av ren biståndskaraktär.

Projekt finansierade av internationella organisationer utgör en inte oväsentlig del av den totala projektmarknaden. Det har länge uppmärksamats att de nordiska länderna, som tillhör de största bidragsgivarna till FNs utvecklingsprogram (UNDP), Världsbanken och andra internationella utvecklingsinstitutioner, har en andel av ingångna projektkontrakt som är väsentligt mindre än andelen av kapitalbidrag. SIDA, som ägnat hithörande frågor uppmärksamhet genom utredningar i ämnet, finner det rimligt att de nordiska länderna har en förhållandevis lika stor tillgång till dessa projektmarknader som övriga bidragsagivande länder. De i rapporten föreslagna åtgärderna skulle kunna bidra till att få till stånd en nordisk leveransandel, som står i ett rimligt förhållande till de nordiska ländernas bidrag till de internationella utvecklingsinstitutionerna, och SIDA tillstyrker därför att förslagen genomförs.

Rapporten föreslår att en nordisk projektexportfond upprättas. Dess

väsentligaste uppgift skulle vara att ge bidrag till nordiska företags deltagande i förberedande projektstudier. Detta anses kunna vara av stor betydelse vid framtida deltagande i den internationella konkurrensen om export av projekt. Upprättandet av en dylik konsultfond kan förväntas få vissa konsekvenser för SIDA:s möjligheter att rekrytera personal för u-landsuppdrag. Inom vissa sektorer är tillgången på konsulter på den svenska marknaden mycket begränsad. På kort sikt kan därför konkurrensen om knappa resurser tänkas öka. På lång sikt är det dock troligt att den föreslagna fonden vidgar kretsen av personer inom olika yrkeskategorier som är tillgängliga och kvalificerade för u-landsarbete.

Sedan rapporten färdigställdes har Nordiska rådet vid sin session 1980 behandlat en rad frågor rörande nordiskt samarbete rörande såväl utvecklingsbistånd som verksamheter inom biståndets gränsområden. Rådet uttalade sålunda önskemål om en kartläggning av möjligheterna till nordiskt samarbete inom dessa gränsområden – avseende bl. a. lån till företags-etablering, investeringsstöd och krediter – och om en bedömning av den roll Nordiska investeringsbanken kan spela inom ett sådant samarbete. Genom den föreliggande rapporten har den sistnämnda frågan getts en allsidig belysning.

Stockholm den 28 augusti 1980

Anders Forsse

Jarl Tranaeus

Exportkreditnämnden:

Allmänt

Föreliggande rapport innehåller förslag avsedda att underlätta projektexport, som är av intresse för två eller flera nordiska länder. Projekt har i detta sammanhang definierats som leverans av kompletta anläggningar, i vilka förutom ren hårdvara (komponenter och utrustning) ingår en större eller mindre del mjukvara (systemutformning, konstruktionsarbete, ledningsansvar m. m.) inom en avgränsad tid.

De framlagda förslagen innebär i huvudsak följande:

a) åtgärder för att genom ett ökat samarbete mellan nordiska exportfrämjande organisationer och med stöd av de nordiska myndigheterna förbättra såväl informationer om företagens gemensamma resurser som bevakningen av aktuella internationella projekt;

b) vidgade möjligheter för de nordiska länderna att under sina system för exportkreditgarantier täcka export från varandras länder;

c) användning av nordiska kreditamar;

d) bildande av en nordisk exportfond för stöd dels till företag och organisationer som samarbetar vid förstudier och undersökningar för exportprojekt, dels för seminarier och konferenser samt marknadsundersökningar och marknadsföring avseende exportprojekt;

e) lämnande av projektinvesteringsslån för Nordiska investeringsbanken med garanti från medlemsländerna i viss relation till det totala garantiansvaret.

För bedömningen av de framlagda förslagen är det givetvis av intresse att studera i vad mån samarbete rörande projekt för närvarande förekommer mellan de nordiska länderna och hur exportföretagen uppfattar de nuvarande samarbetsmöjligheterna. Den undersökning som redovisas i kapitel 5 av rapporten ger härvidlag viss ledning. Enligt undersökningen skulle Sverige vara det av de nordiska länderna som flitigast begagnar sig av samarbetsmöjligheterna inom Norden. När det gäller inställningen till ett ökat samarbete har 60 % av de tillfrågade företagen förklarat sig positiva. Med hänsyn till att det rör sig om stödåtgärder för projektexport är det emellertid anmärkningsvärt att så stor del av företagen antingen ställt sig negativa till ökat samarbete (16 %) eller inte tagit ställning i frågan (23 %). Detta kan möjligen bero på att företagen, inte minst de svenska, har svårt att finna samarbetspartner i de andra nordiska länderna. Anledningen härtill kan vara en starkt specialiserad tillverkning, där ett eller annat nordiskt företag har goda exportmöjligheter men där lämpliga med- eller underleverantörer inte finns tillgängliga inom Norden. Vid projektexport kan också projektet i sin helhet vara alltför stort för att nordiska företag även i samarbete skulle uppträda som huvudleverantörer. I sistnämnda fall kan däremot olika nordiska företag erhålla betydande uppdrag såsom underleverantörer. Såsom framgår av den i rapporten (sid. 139) redovisade undersökningen om företagets syn på behovet av ökad kännedom om de nordiska ländernas industri och resurser har de svenska företagen också visat ett blygsamt intresse för olika alternativ till utökad informationsflöde på detta område. Det kan alltså råda viss tvekan om ett genomförande av de framlagda förslagen kan väntas i någon högre grad medverka till ökad projektexport från Norden, särskilt i vad avser Sverige.

Ändringar avseende exportkreditgarantier

Enligt förordningen 1974:60 om exportkreditgaranti (ändrad lydelse 1979:547) får EKN om särskilda skäl föreligger bevilja garanti när export avser vara eller utrustning som ej är svensk eller när export eljest ej är att anse som svensk. Sådana särskilda skäl har ansetts föreligga då överenskommelse träffats med garantiinstitut i andra länder att under vissa förutsättningar ömsesidigt täcka upp till 30 % av varor med ursprung från varandras länder (s. k. 30 %-avtal). Täckningen avser underleveranser av maskinutrustning och liknande varor som huvudleverantören köper i fast räkning från leverantörer i de länder med vilka överenskommelser av

nämnda slag föreligger. EKN har sådan överenskommelse med bl.a. instituten i Danmark, Finland och Norge. Även i fråga om långivargarantier som ansluter til exportaffärer, där utländska varor från dessa länder ingår och där nyssnämnda förutsättningar är uppfyllda, tillämpar EKN 30 %-avtalen. EKN anser sig kunna utgå från att de andra instituten handlar på samma sätt. I rapporten (sid. 65) är gällande praxis på detta område något oklart redovisad.

Utredningsgruppen föreslår att berörda överenskommelser mellan de nordiska länderna skall gälla underleveranser till följande procentandelar och belopp: a) 40 % vid kontraktsvärden på mindre än motvärdet av 7,5 milj. europeiska räkneenheter (EUA); b) motvärdet av 3 milj. EUA vid kontraktsvärden motsvarande mellan 7,5 milj. och 10 milj. EUA; c) 30 % vid kontraktsvärden över motvärdet av 10 milj. EUA.

Med den generösa bedömning EKN tillämpar vid avgörandet om en vara skall anses som svensk torde det ovan redovisade förslaget om ändring av överenskommelserna inte komma att för svensk del innebära någon större utvidgning av täckningen av utländska varor. Det kan diskuteras om inte förslaget som baseras på reglerna inom EG är onödigt komplicerat. Ett generellt godtagande av varor från de andra nordiska länderna upp till 40 % av kontraktsvärdet kunde vara rimligt, om – liksom hittills – överenskommelserna inte tillämpas undantagslöst vid mycket höga kontraktbelopp. Skulle med hänsyn till riskläget beloppet för en enskild affär, inklusive de utländska komponenterna, förefalla alltför stort, bör täckning kunna ordnas genom s. k. samordnade garantier. Det förutsättes därvid att huvudleverantören betalar underleverantörerna i de andra länderna om och när han får betalt från köparen i tredje land (försäljning på "if and when" basis). Garantiinstitutet i respektive land täcker den del av kontraktet som fullgöres från det egna landet medan garantiinstitutet i huvudleverantörens land står som huvudförsäkrare och tillvaratar de andra institutens intressen i förhållande till köparlandet.

EKN har träffat överenskommelser om samordnade garantier med garantiinstituterna i bl. a. Danmark, Finland och Norge. Dessa överenskommelser är emellertid begränsade till leverantörskrediter (exportörgarantier). Utredningsgruppen föreslår nu att samordnade garantier inom Norden även skall få avse köparkrediter (långivargarantier). EKN ställer sig positiv till detta förslag men vill erinra om att garantiinstituterna i de stora industriländerna ej visat något större intresse för att samordnade garantier skulle användas vid köparkrediter. En viss försiktighet till denna användning av samordnade garantier kan vara motiverad på grund av bankernas möjligheter att ordna betalningstransaktioner på sådant sätt att det vid lån på "if and when" basis kan vara svårt att upprätthålla en direkt anknytning mellan lånet och den aktuella exportaffären. Vid det berörda nordiska samarbetet torde dock anknytningen mellan lån och exportaffär lättare kunna överblickas.

Utredningsgruppen rekommenderar att garantiinstituten överväger avtal om samordnade garantier såsom för närvarande vid leverantörskrediter även vid ställande av säkerheter ("bonds") av olika slag. En utvidgning av gällande överenskommelser om samordnade garantier till att omfatta också garantigivning avseende "bonds" synes vara naturlig. EKN har redan i ett fall med det finska institutet överenskommit om en sådan tillämpning av avtalet om samordnade garantier.

Av rapporten (sid. 166/7) framgår att en av utredningsgruppen tillsatt underutredning för finansieringsfrågan diskuterat frågan om återförsäkring av en del av risken hos de övriga instituten på reciprocitetsbasis men inte funnit att fördelarna med att få till stånd ett återförsäkringssystem är så stora att det finns anledning söka överkomma svårigheterna att initiera systemet. Enligt EKN:s uppfattning skulle emellertid kunna övervägas om inte det tekniskt komplicerade systemet med samordnade garantier åtminstone i viss utsträckning kunde ersättas genom återförsäkring hos garantinstituten i de andra nordiska länderna av den del av risken som löper på i exportaffären ingående varor från dessa länder.

Nordiska kreditramar

Det samarbete i fråga om kreditramar som föreslås av utredningsgruppen skulle främst avse ett för de berörda kreditinstituten gemensamt kreditåtagande för ett enskilt projekt. På grund av den storlek som projekten kan beräknas få är det naturligt att de föreslagna nordiska kreditramarna blir projektbundna. Kreditramen kommer då att fastställas med hänsyn till projektets omfattning eller det högsta kreditbelopp som de nordiska ländernas finansieringsinstitut och Nordiska investeringsbanken är villiga att medge. Beslutet om kreditramen får på detta sätt karaktär av förhandsbesked till intresserade företag i Norden om möjligheterna till finansiering av export till projektet i fråga. Det bör därvid vara möjligt att för export under ramen fastställa en för projektet i dess helhet godtagbar längsta kredittid som skall kunna tillämpas även för beloppsmässigt relativt små men för projektets funktion väsentliga leveranser. Beträffande räntan torde det med hänsyn till olikartade ekonomiska förhållanden i de nordiska länderna däremot inte vara möjligt att erbjuda enhetliga villkor under en kreditram.

Förslagets förenlighet med internationella överenskommelser om exportkreditstöd

De förslag som utredningsgruppen framlagt i fråga om informationsverksamheten och upprättandet av en nordisk projektexportfond synes avse åtgärder av sådan allmän natur att någon risk för konflikt med internationellt överenskomna regler för exportkreditstöd inte behöver uppstå. De föreslagna ändringarna i fråga om exportkreditgarantier för utländska varor bör med hänsyn till Sveriges åtaganden gentemot andra länder inte

heller möta något hinder (i rapporten har anmärkts att ändringarna för Danmarks del förutsätter godkännande av EG).

De föreslagna exportkreditramarna torde i regel innebära officiellt exportkreditstöd. Det är därför nödvändigt att betalnings- och räntevillkoren för export under sådan ram fastställs så att riktlinjerna i den s. k. consensusöverenskommelsen respekteras, eftersom alla de nordiska länderna utom Island biträtt denna överenskommelse. Eventuellt kan också OECD-överenskommelserna om exportkredit för fartyg och för marksatellitstationer komma att beröras vid kreditramar för projektexport.

Normalt torde exportkreditgaranti från de nordiska garantiinstituten komma att erfordras vid export med utnyttjande av kreditram. Den särskilda OECD-överenskommelsen om förhandskonsultation vid garanti av exportkrediter överstigande 5 år till industriländer och vissa rika oljeländer kan därvid bli tillämplig. Även denna överenskommelse har nämligen biträttas av de nordiska länderna utom Island. Bevakningen att föreskrivna regler om konsultation iakttages bör på vanligt sätt utövas av garantiinstituten vid täckning av export under kreditram.

De berörda garantiinstituten är medlemmar i sammanslutningen International Union of Credit and Investment Insurers (Bernunionen). De får därför vara beredda att till Bernunionen lämna information om det nordiska samarbetet avseende projektexport och att vid konkreta exportaffärer, där samarbete sker, följa unionens regler om viss rapporteringskyldighet – i huvudsak rapportering av medgivna garantier för krediter överstigande 5 år.

I detta sammanhang vill EKN också hänvisa till vad som nedan anförs om projektinvesteringslån och sidofinansieringsproblematiken.

Projektinvesteringslån

Beträffande de föreslagna nordiska projektinvesteringslånen förklaras i rapporten att lånen inte avses finansiera exportleveranser. Det antyds också att investeringslånen i princip inte skall vara bundna till nordiska exportintressen. Lånen skall inte heller knytas till finansiering av den s. k. kontantandelen eller lokala kostnader vid exportkontrakt. Lånen avses komplettera existerande finansieringsmöjligheter och medverka till totalfinansieringen av investeringsprojekt med nordiskt intresse. Lånen skall kunna ges till stater, myndigheter och företag (i det senare fallet med statsgaranti från köparlandet) i främst u-länder men även i statshandelsländer. De låntagande länderna bör inte vara högriskländer utan medelinkomstländer med relativt god kreditvärdighet. De investeringsprojekt som finansieras med de nordiska projektinvesteringslånen bör vara företagsekonomiskt eller samhällsekonomiskt lönsamma. Projekten bör vara inom områden där Norden är internationellt konkurrenskraftig.

I första hand avses den Nordiska investeringsbanken (NIB) bli långivare, men även andra finansieringsinstitut skall kunna lämna sådana lån

med stöd av kreditgarantier från NIB för 95 % av risken. NIB i sin tur skall erhålla full risktäckning från de nordiska länderna. För att bistå NIB i dess riskbedömningar bör de nordiska nationella exportgarantiinstitutet genom en särskild kommitté lämna utlåtande om länderriskfrågorna. Den sammanlagda ramen för NIB:s projektinvesteringsslån och -garantimöjligheter har föreslagits till 350 milj. SDR. Härutöver skall NIB kunna lämna kredit- och garantilöften till ett obestämt belopp.

Det framgår indirekt av texten att syftet med projektinvesteringsslånen till stor del är exportfrämjande. Därmed synes avgränsningsproblem kunna uppkomma mellan krediter, som är avsedda att finansiera export med anknytning till visst projekt, och projektinvesteringsslån för samma projekt. Det synes sålunda föreligga viss risk för att ett projektinvesteringsslån delvis kan komma att utnyttjas som sidofinansieringskälla för en exporttransaktion. Med hänsyn till de diskussioner som förts på det internationella planet rörande sidofinansieringsproblematiken framstår det som angeläget att man försöker finna former för att så klart som möjligt avgränsa projektinvesteringsslån från rena exportkrediter. NIB har dock hävdad att på samma sätt som i fråga om den Europeiska investeringsbanken kan dess lån aldrig betraktas som sidofinansiering. Frågan kompliceras ytterligare om projektinvesteringsslånen – som föreslås i utredningen – ges också från t. ex. affärsbanker, som kanske samtidigt är exportörens kreditkälla för exportkrediter.

Projektinvesteringsslån skall enligt utredningen vara ett komplement till andra former av lån – bl. a. då sedvanliga exportkrediter – till enskilda projekt. Dessa förutsättes ha staten i mottagarlandet som låntagare eller eventuellt som garant. I vad gäller riskbedömningen synes projektinvesteringsslånen därför ej väsentligt skilja sig från exportkrediterna. Det synes därför naturligt att riskbedömningen, såsom föreslagits i utredningen, sker genom de erfarenheter som samlats inom garantiinstitutet och då i enlighet med den praxis och de metoder som där etablerats. Som en följd härav synes det naturligt att riskbedömningen innefattar hela det spektrum av s. k. politiska risker som kan påverka ett projekt, dvs. inte enbart ekonomiska problem som kan föranleda skuldkonsolideringar utan även mer direkt politiskt betingade förluster såsom ren förstörelse genom oroligheter, avbrott i arbeten, leveranser etc. Påpekas bör även att varken ett direkt statligt deltagande eller statliga garantier erfarenhetsmässigt ger något fullständigt skydd mot betalningsproblem e. dyl. Särskilt gäller detta situationer där mottagarlandet befinner sig nära en akut betalningskris innan de mer ordnade förhållanden som en formell omförhandling skapar har kommit till stånd. Ekonomiskt sunda projekt tenderar att erhålla bättre behandling i dylika krislägen. Ett projekts egen styrka, samt även dess inverkan på mottagarlandets ekonomi i stort, måste därför så långt det är möjligt ingå i riskbedömningen. Projektets lönsamhet som sådant får sålunda inte åsidosättas i bedömningen. Genom att de nordiska garantiinstitu-

tens kapacitet i att göra sådana bedömningar är förhållandevis begränsad, synes det nödvändigt att här ställa höga krav på de personer eller institut som svarar för den egentliga projektbedömningen i dess tekniska, ekonomiska och finansiella aspekter.

Det risktagande som projektinvesteringsslånen skulle innebära för de nordiska staterna synes, som redan påpekats, inte skilja sig från vad som gäller för t. ex. de garanterade exportkrediterna. I vad gäller effekterna på respektive lands ekonomi t. ex. i form av exportleveranser synes dessa lån ha en mer indirekt positiv effekt än exportkrediterna. Det förefaller därför önskvärt att projektinvesteringsslångivningen liksom exportkreditförsäkringens så långt det är möjligt bör bedrivas under samma övergripande krav på affärsmässighet. Det synes rimligt att det "riskpåslag" som ligger i räntesatsen så långt det är möjligt jämföras med de riskpremier garantiinstituten skulle kräva för motsvarande försäkringar.

Stockholm den 4 september 1980

EKN-Exportkreditnämnden

Bertil Swärd

Axel Wallén

Sveriges exportråd:

Vi kan i stort ansluta oss till utredningens allmänna beskrivning av projektexporten från de nordiska länderna. Det är riktigt att denna export har en stor och växande betydelse för nordiska, inte minst svenska företag. Vi finner det därför tillfredsställande att Nordiska ministerrådet har låtit utreda på vilket sätt det nordiska samarbetet i fråga om projektexport kan stimuleras och förbättras.

Utredningens ursprungliga direktiv förutsåg upprättandet av en särskild samnordisk projektexportorganisation. Denna idé har dock inte funnit gehör hos utredningen och vi vill för vår del bestämt avstyrka att en sådan organisation skapas. Det kan inte vara rimligt att för detta specifika ändamål upprätta en parallellorganisation till Exportrådet och dess motsvarigheter i övriga nordiska länder.

Åtskilliga av förslagen i utredningen förutsätter kapitalinsatser, risktagande och bidrag från svenska staten. I utredningen berörs dock inte alls frågan om prioriteringen mellan olika statsfinansierade exportfrämjande aktiviteter. Vi vill därför understryka att ett genomförande av utredningens förslag inte får innebära att det nuvarande statliga stödet till det svenska exportfrämjandet på något sätt begränsas eller att en framtida utbyggnad av detta stöd hämmas.

Informationsområdet

Exportrådet välkomnar möjligheter att genom ett samarbete med de exportfrämjande organisationerna i övriga nordiska länder effektivare kunna utnyttja befintliga resurser. Ett sådant samarbete ter sig angelägnare än tidigare med hänsyn till de begränsade medel som står till vårt förfogande.

Det under senare år alltmer omfattande handelsutbytet mellan de nordiska länderna tyder på att näringslivet i dessa länder redan har etablerat omfattande kommersiella förbindelser. Det är därför sannolikt att en större projektorder som erhålls av ett företag i ett annat nordiskt land ofta resulterar i direkta eller indirekta underleveranser för svenska företag. I så fall är det ett gemensamt nordiskt intresse att totalt sett öka projektleveranserna från Norden, oavsett vilket nordiskt land som står för projektkontraktet med beställaren.

Betydelsen av den konkurrenssituation som kan uppstå mellan enskilda nordiska företag genom att samarbete på informationsområdet bör inte överdrivas, även om den i och för sig kan uppfattas som besvärande för det enskilda företaget.

Vi ansluter oss sålunda till utredningens uppfattning att ett närmare nordiskt samarbete bör komma till stånd i de fall där det leder till ökad effektivitet vid bl. a. projektbevakning både i enskilda länder och vid de internationella utvecklingsorganen samt vad gäller de centrala systemen för informationsspridning.

Inom ramen för den verksamhet som bedrivs inom Exportrådets avdelning Svensk projektexport-exportsamverkan tillhandahålls information om utbudet från svenska exportföretag. Denna avdelning kan därför redan idag för svensk del tjäna som i utredningen föreslagen kontaktpunkt och förmedlingscentral.

Beslut om att etablera ett nordiskt projektexportcirkulär bör däremot anstå till dess att ytterligare erfarenheter av nordiskt samarbete vunnits och behovet av ett sådant cirkulär bättre kan bedömas.

En av de viktigaste förutsättningarna för ett utökat nordiskt projektsamarbete torde vara nära personkontakter mellan företagen i de nordiska länderna. Vi anser det därför väsentligt att de av utredningen föreslagna projektexportseminarierna eller liknande kontaktskapande aktiviteter genomförs.

Åtskilliga svenska företag har idag mångåriga erfarenheter av försäljning till projekt finansierade av internationella utvecklingsorgan. Det har därvid visat sig väsentligt att få ett större antal nordiska tjänstemän i dessa organ på befattningar med inflytande på projektens innehåll samt på befattningar inom FN-organens upphandlingsavdelningar.

De nordiska länderna bör också starkare än hittills, särskilt inom FN-organen, markera sitt intresse av att upphandlingarna i Norden ökas så att de kommer i en rimligare relation till de nordiska bidragen. Dessas sammanlagda volym utgör en stark bas för ett gemensamt nordiskt agerande enligt utredningens förslag.

Exportfinansiering

Exportrådet tillstyrker de förslag som utredningen framlagt rörande en samordning av de nationella kredit- och garantisystemen för att underlätta finansieringen av gemensamma nordiska exportprojekt. Utredningen föreslår bl. a. att garantiinstituten i de nordiska länderna skall ingå överenskommelser om att täcka underleveranser från annat nordiskt land enligt de regler som tillämpas inom EG: 40% vid kontraktsvärden på mindre än motvärdet av 7,5 milj. europeiska räkneenheter etc.

Enligt vår uppfattning är EGs regler för täckning av underleveranser väl komplicerade. Vi vill därför föreslå att instituten kommer överens om att generellt godtaga varor från de andra nordiska länderna upp till 40% av kontraktsvärdet. Vi anser dock att betydligt mer långtgående åtgärder bör vidtagas så att man uppnår största möjliga harmonisering mellan de nordiska exportkreditgaranti- resp. creditsystemen.

På garantiområdet vill vi föreslå följande:

1. Alla garantiinstitut bör kunna ge garantier som underlättar finansiering av exportleveranser redan under tillverkningstiden.

2. Institutens garantiprocentsatser bör i princip vara lika höga. De svenska och danska instituten bör t. ex. få rätt att lämna långivargarantier med 100% täckning på samma sätt som de finska och norska instituten.

3. Betydande differenser föreligger i dag mellan de olika institutens premienivåer och metoder för att beräkna premiebeloppen vid olika affärer. En viss harmonisering, särskilt av beräkningsmetoderna bör vara möjlig.

4. Instituterna bör ha samma praxis för täckning av lokala kostnader och när det gäller att tillåta kapitalisering av räntan under tillverknings/byggnadstiden.

Vi tillstyrker att nordiska exportkreditramar offereras på försök. Vi anser det dock än mer väsentligt att man i största möjliga utsträckning söker harmonisera de nordiska ländernas exportfinansieringssystem varvid man bör eftersträva att de nationella exportkreditinstituterna får möjlighet att refinansiera exportkrediter till de minimiräntesatser som föreskrivs i Consensus-överenskommelsen.

Nordisk projektexportfond

Den föreslagna nordiska projektexportfonden avses tydligen ha samma inriktning som den del av Svensk projektexport (SPE), som avser stöd till förprojektstudier, utbildnings- och seminarieverksamhet. Som bekant avser dock större delen av anslaget till SPE medel för stöd till företagens anbuds-kostnader.

SPE har nu fungerat under något mer än ett år sedan starten 1979-07-01. Eftersom det tog en viss tid innan organisationen byggts upp kan erfarenheterna i dag sägas omfatta ca 9 månader. Under denna tid har SPE behandlat ca 140 ansökningar avseende projekt som svenska företag öns-

kat engagera sig i. Av dessa har två eller tre stycken inneburit samverkan med andra nordiska företag och fem eller sex med partner utanför Norden (Frankrike, Italien, Storbritannien och Västtyskland). Antalet samarbetsprojekt kan inte anges exakt eftersom definitiva val av partner inte alltid har skett på det tidiga stadium då ansökan om bidrag behandlas av SPE.

Ansökningarna till SPE har avsett projekt inom ett stort antal branscher huvudsakligen i OPEC-, NIC- och statshandelsländer.

Svenska företag offererar ganska ofta utrustning och tjänster till projekt i utlandet som underleverantörer till utländska företag eller konsortier, men ansökningar rörande sådana projekt prövas normalt inte av SPE.

Antalet internordiska projekt har sålunda hittills varit relativt litet. Erfarenheter visar att företagens val av partner för ett visst projekt i första hand bestäms av om partnern har "kompletterande" produkt- eller tjänstesortiment, i andra hand med hänsyn till partnerns möjligheter att arrangera konkurrenskraftiga exportkrediter.

Detta kan i många fall innebära att det ur affärsmässig synpunkt är fördelaktigare för svenska företag att samverka med t. ex. franska eller västtyska företag, då dessa ofta kan offerera fördelaktigare krediter för sina andelar av projektet än motsvarande nordiska partner.

Det är tveksamt om de av utredningen föreslagna bidragen till förprojektstudier eller marknadsundersökning kommer att utgöra tillräckliga incitament för att förmå nordiska företag att samarbeta i större utsträckning än hittills. Det är inte självklart att dessa studier är de för företagen mest betungande vid ansträngningar att få ett projektkontrakt. Kostnaderna för att utarbete ett detaljerat anbud kan i många fall bli betydligt högre. Det är därför viktigt att man inte bara tänker på kostnaderna för förprojektstudier och liknande utan också tar hänsyn till kostnaderna för att utarbete anbudet, till vilka företagen ju kan erhålla bidrag enligt redan existerande system härför i de nordiska länderna, bl. a. SPE, samt till möjligheterna att erbjuda den presumtive beställaren en attraktiv finansiering.

Reglerna för en nordisk projektexportfond får inte utformas så att de diskriminerar samarbete mellan företag i enbart *ett* nordiskt land. Om man å andra sidan vill skapa ett kraftigt incitament för vidgat samarbete mellan företag i de nordiska länderna räcker det troligen inte med att ge bidrag till kostnadskrävande förstudier avseende större projekt, även den viktiga finansieringsfrågan måste beaktas. Det skulle kunna ske genom att Nordiska investeringsbanken fick möjlighet att lämna nordiska "blandade" krediter.

Det måste också konstateras att projektexport är en mycket komplicerad affärsverksamhet, som vanligen innebär att betydande risktagande för de medverkande företagen. Dessa är därför i regel relativt stora och känner ofta redan väl till tänkbara partner, även bland nordiska företag.

Exportrådet anser att sökandet efter lämpliga samarbetsprojekt bäst utförs av de nordiska företagen själva. När de har funnit lämpliga projekt

får företagen inlämna ansökningar om bidrag till förprojektstudier och liknande till Nordisk projektexportfonds kansli. Eftersom detta bör ha enbart administrativa funktioner kan det göras mycket litet med förslagsvis en eventuellt två handläggare.

Som hänförelse kan nämnas att motsvarande svenska projektexportstöd (SPE) med en årlig budget på ca 50 mkr handläggas av tre personer. Fondens styrelse bör också vara liten – en representant för varje land bör räcka. Eftersom bidrag från fonden och från t. ex. SPE (i form av anbuds-kostnadsstöd) ofta torde komma ifråga för samma projekt utgår vi ifrån att fondens kansli kommer att etablera ett löpande samarbete redan på ansökningsstadiet med SPE och motsvarande organ i övriga nordiska länder.

Nordiska projektinvesteringslån

Utredningens avsikt med projektinvesteringslånen är uppenbarligen att de skall underlätta för nordiska företag att – med utnyttjande av sedvanliga statsunderstödda och garanterade exportkrediter – få exportera sina produkter och tjänster till de projekt som erhåller sådana lån.

Sannolikt kan projektinvesteringslånen medföra sådana indirekta exportfrämjande effekter. Detta förutsätter dock att nordiska företag har möjlighet att till de aktuella projekten offerera utrustning och tjänster på konkurrenskraftiga kreditvillkor. Detta kan endast ske om myndigheterna i de nordiska länderna i erforderlig utsträckning subventionerar och garanterar exportkrediter avseende sådana leveranser. Denna väsentliga fråga behandlas inte närmare i utredningen. Man framhåller endast att det måste bli ett ingående samarbete mellan den institution som skall lämna projektinvesteringslånen och de nordiska exportkreditgarantiinstitutet.

Självfallet måste de svenska statliga insatserna för projektinvesteringslånen utgå utöver det exportstöd som redan existerar. Följaktligen bör de landrisker som svenska staten kan komma att ta på sig – i egenskap av garant gentemot Nordiska investeringsbanken för projektinvesteringslånen – inte få leda till några inskränkningar när det gäller Exportkreditnämndens möjligheter att garantera affärer på de länder som erhållit sådana lån.

Stockholm den 9 september 1980

Sveriges exportråd

Ove Heyman

Sveriges industriförbund:

Svensk industri torde ha hävdat sig förhållandevis väl i den internationella konkurrensen om stora utvecklings- och industrialiseringsprojekt i u-länderna och statshandelsländerna. Den långtgående specialiseringen inom många industrisektorer har visserligen ofta inneburit ett handikapp i fråga om möjligheterna att offerera kompletta anläggningar och totalentreprenader. Svenska företag – såväl större som mindre – har likväl genom åren samlat en betydande erfarenhet av samverkan mellan flera företag ifråga om projektleveranser. Svenska företag samarbetar i stor utsträckning även med företag i andra länder, däribland de nordiska länderna. Samarbetet över gränserna inom Norden har en mycket större omfattning än man vanligen föreställer sig.

Det är dock uppenbart att denna samverkan kan vidgas ytterligare. Industriförbundet hälsar därför med tillfredsställelse Nordiska ministerrådets initiativ att låta utreda på vilket sätt det nordiska samarbetet ifråga om projektexport kan stimuleras.

Vill man öka det sålunda redan existerande nordiska samarbetet på projekt är det av primär betydelse att ett incitament i form av förbättrade finansieringsmöjligheter erbjudes för deltagande företag och att finansieringslösningar kan erbjudas på ett mycket tidigt stadium i ett projekt. Andra åtgärder för förbättrad projektbevakning, ökat utbyte av information etc. kan också vara ändamålsenliga.

Man måste emellertid ha klart för sig att selektiva åtgärder i form av till exempel finansieringslättnader och projekteringsstöd för samnordiska projekt kan ha en snedvridande verkan, som icke är önskvärd. Sålunda kan ett enskilt nordiskt företag, som i kraft av sitt eget kunnande och sin position på en viss marknad arbetar på ett projekt, plötsligt komma att befinna sig i konkurrens med en samnordisk grupp, som konkurrerar på andra och bättre villkor. Ett system för främjandet av nordisk projektsamverkan måste utformas så att sådana störningar undviks.

Så som förslagen i betänkandet utformats, torde riskerna för konkurrensstörningar av detta slag dock vara minimala, åtminstone vad Sverige beträffar. Skulle finansieringsstödet i något nordiskt land väsentligt understiga de förmåner för samnordiska projekt, som föreslås i betänkandet, bör man ju kunna överväga att höja det nationella stödet till samma nivå som det samnordiska.

De åtgärder för att främja ett nordiskt samarbete, som regeringarna beslutar, måste genomföras med minsta möjliga byråkrati. Det är regeringarnas uppgift att undanröja de administrativa och legislativa hindren mot samarbetet. Regeringarna kan också stimulera företagen att pröva nya samsarbetsmöjligheter samt att genom finansieringslättnader ge företagen samma konkurrensvillkor som företagen i andra industriländer. Regeringarna skall däremot inte genom olika ingrepp söka styra företagens samarbe-

te. De ursprungliga direktiven till utredningen förutsåg upprättandet av en särskild samnordisk projektexportorganisation. Utredningen har emellertid inte accepterat denna tanke och Industriförbundet vill för sitt vidkommande bestämt avstyrka, att en sådan organisation skapas.

Mot bakgrund av dessa allmänna synpunkter granskar Förbundet i det följande de enskilda förslagen i betänkandet.

Vissa av utredningsgruppens förslag förutsätter kapitalinsatser och bidrag från svenska staten. Detta aktualiserar frågan om prioriteringen mellan olika statsfinansierade exportfrämjande aktiviteter. Industriförbundet utgår från att ett genomförande av utredningens förslag inte innebär, att det nuvarande statliga stödet till det svenska exportfrämjandet till någon del begränsas och att en utbyggnad av detta stöd i framtiden hämmas.

Samarbete på informationsområdet

Utredningsgruppen diskuterar ett förstärkt samarbete mellan de nordiska ländernas officiella utrikesrepresentationer samt exportfrämjandets fältorgan i syfte att uppnå en effektivare projektbevakning. Detta aktualiseras i synnerhet när nya representationer upprättas i länder, där inte något eller i varje fall inte alla länder är representerade.

Likaledes rekommenderar utredningsgruppen, att ämbetsmannakommittén för handelsfrågor undersöker möjligheterna för en ökad markering av en nordisk profil och en kontinuerlig bevakning av nordiska intressen i sådana internationella organ, som finansierar utvecklingsprojekt och fungerar som uppköpare.

Industriförbundet ansluter sig till utredningens synpunkter och tillstyrker särskilt de förslag som rör bevakningen av de internationella organisationerna. Utredningen presenterar en skrämmande statistik över hur liten andel av de nordiska ländernas bidrag till vissa internationella organ som återgår till dessa länder i form av inköp. Anledningen till detta torde i stor utsträckning vara de bristande kunskaper inom ifrågavarande organisationer om vad nordisk industri kan prestera. Till detta bidrar att den övervägande delen av personalen rekryteras från de större industriländerna och att de nordiska länderna är ganska dåligt företrädade bland de anställda. Vad som behövs är därför en "lobby"-verksamhet av personer som är väl förtrogna med nordiska företags möjligheter som projektleverantörer. Utredningen talar om att kontakterna med de internationella organen bör ske på "hög politisk nivå". Vi tror inte detta är tillräckligt. Vi anser att det är minst lika viktigt, att Norden har representanter som kan hålla nära nog daglig kontakt med de tjänstemän och experter i respektive organisationer, som förbereder ärenden rörande projektfinansiering och upphandling. Detta kan inte göras av någon nordisk ambassadör på platsen, utan det fordras att speciella befattningar inrättas.

I anslutning till utredningens rekommendationer vill Industriförbundet föreslå, att de nordiska myndigheterna snarast utreder möjligheterna att

inrätta gemensamma nordiska "lobby"-befattningar i New York, Genève/Rom samt hos de regionala investeringsbankerna och undersöker, hurvida den redan pågående bevakningen och lobby-verksamheten i Washington kan effektiviseras genom en nordisk samordning. Skulle intresset för detta saknas i de övriga nordiska länderna, bör den svenska regeringen överväga att inrätta en rent svensk "lobby"-verksamhet i New York, Genève/Rom och Wien.

Vad beträffar en samordning av den egentliga projektbevakningen genom beskickningar och handelsrepresentationer bör ju denna syfta till en effektivisering och rationalisering. Den bör således i sig inte leda till några personalökningar.

En gemensam nordisk bevakning måste ta hänsyn till skiljaktiga konkurrensintressen. Svenska företag kan ju beställa viss projektbevakning hos svenska beskickningar och handelskontor, eller mot betalning abonnera på dessas fortlöpande projektinformation. Sådan information, för vilken företagen sålunda betalar, får givetvis inte lämnas vidare till andra företag eller länder utan dessa företags vetskap.

Utredningsgruppen har vidare konstaterat, att många företag anser sig ha svårt att hålla sig orienterade om vilka företag i andra nordiska länder, som kan tillhandahålla den teknologi eller den utrustning som behövs som komplement i en leverans av kompletta anläggningar. Därför föreslår utredningen bl. a. att de exportfrämjande organisationerna etablerar kontaktpunkter för utbyte av information i dessa frågor, att de upprättar en databank för sådan information och utger ett projektexportcirkulär samt att de exportfrämjande organisationerna och intresserade branschorganisationer anordnar seminarier och symposier i syfte att etablera nya samarbetsgrupper.

Industriförbundet ansluter sig till utredningsgruppens uppfattning, att åtgärder bör vidtas för att öka informationsutbytet och kontakterna i ifrågavarande hänseenden. Vi vill dock inte nu yttra oss om vilka åtgärder som kan vara de mest effektiva och ändamålsenliga. Detta bör diskuteras närmare av alla näringslivsorganisationer i de nordiska länderna. Man bör överväga i vilken utsträckning dessa uppgifter skall läggas på de exportfrämjande organen och vilken roll branschorganisationerna bör spela. Frågan om projektexport berör ju inom tillverkningsindustrin främst verkstadsindustrin, och vi vill här erinra om det samarbetsorgan Skanmek som upprättats av verkstadsindustrins branschorganisationer i de nordiska länderna och som redan sysslar med närallgande frågor.

Det är likväl inte tillräckligt att utbyta information inom samma bransch eller inom tillverkningsindustrin som helhet. En av de angelägnaste uppgifterna borde vara att se till, att konsulterna och byggtreprenörerna i respektive nordiska länder kan få information om vad tillverkningsindustrierna i de andra länderna kan prestera.

Alla dessa frågor bör således undersökas närmare av de berörda närings-

livsorganen i Norden. Kostnaderna för deras undersökningar och för därav föranledda aktiviteter bör kunna täckas av den föreslagna projektexportfonden.

Exportfinansieringen

I den företagsenkät, som utredningsgruppen genomfört, har inte mindre än 76 % av de tillfrågade företagen angivit, att deras konkurrens hämmas av att icke-nordiska länder kan erbjuda bättre finansieringsvillkor. Detta stämmer väl med Industriförbundets egna erfarenheter. Det är därför en besvikelse för oss, att utredningen inte velat förorda en förbättring eller en harmonisering av finansieringsvillkoren i de nordiska länderna – vare sig ifråga om exportkrediter eller kreditgarantier.

Det är framförallt viktigt att alla de nordiska länderna kan erbjuda krediter till de internationellt accepterade consensus-villkoren och att de har möjlighet till "matching" av de eventuellt förmånligare villkor (exempelvis genom blandade krediter) som andra länder offererar. Skulle de nordiska länderna inte kunna konkurrera med de större industriländerna ifråga om finansieringsvillkoren är ju alla andra åtgärder för att främja en nordisk projektexport bortkastade.

Industriförbundet tillstyrker samtliga de förslag som utredningsgruppen framlagt beträffande en samordning av de nationella kredit- och garantisystemen vid finansiering av gemensamma nordiska exportprojekt.

Industriförbundet anser dock att ytterligare åtgärder bör kunna vidtagas för att få till stånd största möjliga harmonisering mellan de nordiska exportkreditgarantiinstitut. I det följande preciseras närmare vilka åtgärder som i första hand är aktuella.

Institutens garantiprocentsatser bör var lika höga. Det är anmärkningsvärt att det norska institutet kan lämna upp till 95 % täckning för leverantörskrediter, medan de tre andra instituten inte går över 90 %. De finska och norska instituten täcker långivargarantier för köparkrediter upp till 100 %, medan de danska och svenska instituten inte går över 95 %. För EKNs del gäller dessutom 95 % endast för bank-till-bank krediter. Vid bank-till-köpare krediter är täckningen högst 90 %.

Det framhålls i utredningen att samnordiska exportprojekt till stor del kommer att finansieras med köparkrediter och då är självfallet skillnaden i täckningsgrad – som ju kan uppgå till 10 % – en betydande komplikation. Det är svårt att förstå varför inte också de danska och svenska instituten skulle kunna lämna 100 % täckning såsom det engelska institutet gör sedan många år. 100 % täckning är också angivet i förslaget till harmoniserade garantivillkor för EG-ländernas institut.

Industriförbundet finner det märkligt att alla nordiska institut utom EKN kan ge garantier avseende risker på exportören för att underlätta finansieringen av en exportaffär redan under tillverkningstiden. (I Danmark kallas dessa garantier kautioner.)

Sådana garantier är ett gammalt önskemål från det svenska näringslivets sida som framfördes senast i samband med att EKN från 1979-07-01 fick rätt att utställa s. k. motgarantier för "bonds".

I proposition 1978/79: 201 sid. 27 anförde dåvarande handelsministern:

"Frågan om möjligheterna att lämna motgarantier redan under byggnads- och tillverkningstiden kan inte avgöras utan ytterligare utredning. Jag avser att senare föreslå regeringen att tillsätta en utredning för att skyndsamt pröva denna fråga med hänsyn tagen till bl. a. de effekter dessa motgarantier kan få för svensk kreditpolitik."

Trots att nästan ett och ett halvt år förflutit sedan den citerade propositionen lämnades har regeringen ännu inte tillsatt den utlovade utredningen. Förbundet finner det långa dröjsmålet anmärkningsvärt och hemställer att utredningen snarast tillsätts. I och för sig bör man tekniskt enkelt kunna lösa frågan genom att låta EKNs TF-garanti träda i kraft redan från kontraktstillfället och inte som nu först vid fullbordad leverans.

Betydande differenser föreligger idag mellan de nordiska institutens premienivåer och metoder för att beräkna premiernas storlek. Olika principer för beräkning av premier på räntebelopp medför t. ex. att EKNs premier vid affärer med längre kredittider kommer att ligga avsevärt över de finska och norska institutens. En viss harmonisering, på premieområdet, särskilt av beräkningsmetoderna, bör vara möjlig.

Det är också svårt att förstå varför instituten inte kan ha samma praxis när det gäller täckning av lokala kostnader och kapitalisering av räntan under byggnadstiden.

Industriförbundet tillstyrker förslaget om att nordiska exportkreditramar skall offereras på försök. Förbundet finner det dock än mer angeläget att man i största möjliga utsträckning söker harmonisera de nordiska ländernas exportfinansieringssystem. Utredningen som i detalj gått igenom dessa konstaterar att de största skiljaktigheterna föreligger beträffande:

- a) huruvida lokala kostnader och byggnadskreditiv finansieras på koncessionella räntevillkor,
- b) huruvida en kapitalisering av räntor under byggnadstiden accepteras,
- c) räntesatserna samt övriga finansieringskostnader såsom löftesprovisioner etc.

Som redan tidigare understrukits bör en harmonisering självfallet ske på basis av nu gällande förmånligaste (för köparländerna) villkor i de nordiska länderna. Detta bör inte vara svårt att genomföra beträffande punkterna a och b ovan. Det är också mycket angeläget att samtliga nordiska exportkreditgarantiinstitut får möjlighet att refinansiera exportkrediter till de minimiräntesatser som föreskrivs i consensus-överenskommelsen.

Nordisk exportprojektfond

Utredningen har föreslagit upprättandet av en nordisk projektexportfond som administrativt skall knytas till den Nordiska investeringsbanken

och som skall kunna disponera över 10 milj. SDR under en första treårsperiod. Av dessa medel skall 80–90 % reserveras för bidrag till täckning av prefeasibility- och feasibility-studier i samband med samnordiska projekt i tredje land. En mindre del av medlen – 10–20 % – skall kunna användas för att finansiera seminarier och konferenser, genomföra marknadsundersökningar och identifiera särskilda kompetensområden ifråga om nordisk projektexport.

Syftena med de sistnämnda aktiviteterna synes vara mycket oklara. Industriförbundet anser det angeläget att fonden skall kunna finansiera de åtgärder för förbättrad information och förbättrade kontakter mellan företagen i Norden som initieras av näringslivets organisationer och varom vi talat i det föregående. Vi anser också att bidrag skall kunna lämnas för marknadsundersökningar, utredningar om nordisk leveranskapacitet och dylikt, som begärs av näringslivets organisationer eller de exportfrämjande organen och som har aktuell anknytning till den exportfrämjande verksamheten. Vi tror att fonden härvidlag kan göra stor nytta. Däremot bör fonden inte stå till förfogande för att bekosta allmänna undersökningar om nordisk industris prestationsförmåga, som sätts igång av myndigheterna utan medverkan av näringslivets organisationer. Vill myndigheterna i Norden genomföra sådana undersökningar, bör de finansieras på normalt sätt över respektive länders budget.

Det sägs i utredningen att fondens verksamhet i första hand skall vara av stödjande natur. Det tycks emellertid föresväva förslagsställarna, att fonden skulle kunna genomföra seminarier, utredningar och andra aktiviteter i egen regi eller på eget initiativ uppdra åt andra att utföra dem. Detta motsätter vi oss på det bestämdaste. Fondens uppgift skall uteslutande vara att på ansökan bevilja bidrag för att helt eller delvis täcka kostnaderna för aktiviteter som genomförs av andra instanser.

Skulle fonden få befogenhet att genomföra aktiviteter i egen regi och på eget initiativ skulle man snart komma i ett läge, då fonden pläderar för ökade resurser, ökad personal och en vidgning av verksamhetsområdet. Svensk industri är emellertid icke beredd att acceptera upprättandet av ett internordiskt ämbetsverk, som från egna utgångspunkter söker driva på utvecklingen i en bestämd riktning.

I en bilaga till betänkandet, talas om upprättandet av en informationsbas, och det sägs vidare att "fondens informationsbas" i första hand skall utgöras av de enskilda exportfrämjande organisationernas informationsförmedlings- och hanteringssystem. Industriförbundet avvisar tanken att fonden skulle utgöra något slags knutpunkt eller central för informationsutbytet eller ha någon som helst övergripande samordningsfunktion i detta sammanhang. Däremot bör fonden kunna lämna bidrag till täckning av de merutgifter, som de exportfrämjande organen åsamkas för samarbetets skull och som inte kan bestridas på annat sätt.

Förslaget rörande feasibility-studier vill Industriförbundet tillstyrka.

Flera svenska företag har uttalat intresse för denna stödform. Det bör emellertid fastslås klart, vilket sker i bilagan, men inte i huvudbetänkandet, att de avsedda undersökningarna skall göras av en existerande eller nybildad företagskonstellation.

Utredningen anser, att fonden bör upprättas på försök. Vi ansluter oss till detta och föreslår att verksamheten omprövas redan efter tre år och inte, som utredningen säger, fem år.

Nordiska projektinvesteringslån

Industriförbundet ställer sig i princip positivt till utredningens förslag om inrättande av ett system för nordiska projektinvesteringslån på kommersiella villkor som skall handhas av Nordiska investeringsbanken. Det är visserligen svårt att bedöma hur ofta denna kreditmöjlighet kan komma att utnyttjas. Det är likväl en klar fördel att Investeringsbanken skall kunna ställa krediter för finansiering av investeringar i infrastruktur och dylikt till mottagarländernas förfogande till fast ränta och långa löptider. Det är också tänkbart att den Nordiska investeringsbanken har speciella möjligheter att samverka med internationella lånegivande organisationer och investeringsfonder och att banken i vissa fall kan ge nordiska företagsgrupper särskild service ifråga om att foga ihop ett totalfinansieringspaket. Av dessa skäl kan det föreslagna systemet vara av intresse.

Tanken är tydligen att projektinvesteringslånen skall göra det lättare för nordiska företag att – med utnyttjande av sedvanliga statligt subventionerade och garanterade exportkrediter – få sälja sina produkter och tjänster till de projekt som erhåller sådana lån.

Det är säkert en riktig bedömning att projektinvesteringslånen kan medföra en viss sådan indirekt exportfrämjande effekt, men det förutsätter att myndigheterna i de nordiska länderna är beredda att i erforderlig utsträckning subventionera och garantera exportkrediter avseende leveranser till projekt för vilka sådana lån beviljas. Denna viktiga fråga berörs inte på annat sätt i utredningen än att man påpekar att det måste bli ett intimt samarbete mellan den institution, som lämnar projektinvesteringslånen, och de nordiska exportkreditgarantiinstitutet.

Utredningen föreslår att projektinvesteringslån skall kunna lämnas till projekt i såväl u- som statshandelsländer. Förbundet finner det tveksamt att lämna sådana lån till statshandelsländer. Europeiska investeringsbanken, vars verksamhet ofta åberopas i utredningen, gör det inte och det skulle säkert bli mycket svårt att förhindra, att sådana lån i praktiken användes för s. k. sidofinansiering av förskott etc. I motsats till många u-länder är statshandelsländerna inte så fattiga, att de inte själva kan klara erforderliga kostnader i lokal valuta för ett projekt, inklusive rörelsekapital.

Slutligen vill Förbundet än en gång understryka att de statliga insatserna för projektinvesteringslånen måste vara "additionella", dvs. de måste utgå

utöver det exportstöd som redan existerar. Med tanke på att dessa lån kommer att ha endast indirekt exportfrämjande effekter måste man också fråga sig, om man inte för svensk del skulle kunna uppnå mera påtagliga exportfrämjande effekter genom att utnyttja dessa statliga insatser för andra ändamål, t. ex. en sänkning av räntenivån till consensus hos AB Svensk exportkredit och/eller ett ökat risktagande hos Exportkreditnämnden.

Det hade emellertid varit betydligt intressantare, om utredningsgruppen föreslagit införandet av nordiska projektinvesteringslån till u-länderna på mjuka villkor. Sådana lån hade gjort det möjligt för de nordiska länderna och deras industri att genom "matching" möta de krediter på mjuka villkor, inklusive blandade krediter, som erbjuds av flera konkurrentländer. Nu har utredningen nöjt sig med att under hand överlämna en promemoria i ämnet till den nordiska ämbetsmannakommittén för biståndsfrågor. Om avsikten är att ge nordisk industri samma konkurrens-möjligheter som industrin i andra länder har, är det angeläget att ett system för projektinvesteringslån på mjuka villkor införs. Industriförbundet yrkar därför på att denna fråga tas upp till realbehandling av de nordiska länderna så snart som möjligt.

De föreslagna projektinvesteringslånen innebär inrättandet av en facilitet, som inte står till förfogande för enstaka svenska företag. Därmed kan, teoretiskt sett, sådan konkurrenssnedvridning uppstå mellan enskilt svenskt företag och en nordisk företagsgrupp, som vi påtalade i inledningen. Det är dock föga troligt, att sådana situationer uppkommer i praktiken. Den Nordiska investeringsbanken måste likväl instrueras att undvika sådana störningar.

Om syftet är att främja projektexport från Norden finns i och för sig inget skäl, varför inte nordiska projektinvesteringslån skulle kunna beviljas även i samband med projekt, som genomförs av ett enstaka företag i ett nordiskt land. Under alla omständigheter får emellertid inte definitionerna på nordiskt samarbete och nordiskt intresse göras snävare än dem som anges i utredningens betänkande.

Stockholm den 29 augusti 1980

Sveriges industriförbund

Lars Nabseth

Hans Ekdahl

Lantbrukarnas riksförbund (LRF):

Föreliggande utredning avser export av kompletta anläggningar inklusive systemutformning, projektering och driftledning under en begränsad period. Den redovisar kort marknadsutvecklingen på detta område med speciell inriktning på de nordiska ländernas export samt resultatet av en enkät med nordiska företag angående deras samverkan i projektexport med företag i annat nordiskt land. Utredningen konstaterar att det finns ett intresse för nordiskt samarbete hos intervjuade organisationer och företag och både möjligheter och motverkande faktorer för ett vidgat sådant arbete. Den utmynnar i ett antal förslag till åtgärder för att främja nordiskt samarbete om projektexport främst på områdena information kring och finansiering av sådan projektexport.

LRF ansluter sig, mot bakgrund av sin policy att verka för ett ökat nordiskt samarbete, till utredningens allmänt positiva uppfattning av värdet med ett ökat samarbete kring projektexport.

LRF anser dock att det hade varit önskvärt med en mer inträngande analys av de kommersiella villkoren för projektexport än vad utredningen gjort som underlag för förslag om hur den samlade nordiska projektexporten till utomnordiska länder kan främjas. En ökad total sådan exportvolym på kommersiella villkor måste vara en intresseantare strävan för det nordiska samarbetet än samarbetet som sådant mellan enskilda företag i Norden på detta verksamhetsområde. Således hade det också varit värdefullt om fördelarna just med ett nordiskt samarbete klarare kunnat urskiljas från allmänna fördelar av samarbete mellan projektexporterande företag.

Den svenska lantbrukskooperationen och dess förädlingsindustri arbetar för närvarande endast i begränsad omfattning med projektexport och åtager sig inte ett huvudansvar för leveranser och uppbyggnad av anläggningar utomlands. En ökad efterfrågan, både från entreprenörer och investerare, på det specifika organisations- och processkunnande som LRF och anslutna branschorganisationer besitter är dock klart märkbar inte minst från utvecklingsländer, där den svenska lantbrukskooperationen känner ett speciellt ansvar att medverka vid en uppbyggnad och utveckling på de agrikulturella och skogliga områdena inklusive ansluten förädlingsindustri.

Det är en strävan från lantbrukskooperationens sida att i ökad utsträckning försöka möta denna efterfrågan. Ett uttryck för denna strävan är bl. a. etableringen av ett särskilt sekretariat, SwedFarm, inom LRF med uppgift att på affärsmässiga villkor främja exporten av lantbrukskooperationens tjänster inklusive projektförberedande studier, förmedling av specialtjänster, träning av personal och långsiktigt samarbete beträffande drift och ledning av processindustri samt process- och produktutveckling. Genom ett nyligen ingånget samarbetsavtal med ingenjörsföretaget Agriconsult har möjligheter skapats att tillhandahålla tjänster för total planering och projektering av kompletta agro-industriella anläggningar.

Med avseende på denna verksamhet, som ställer stora krav på knappa personella resurser, hälsar LRF med särskild tillfredsställelse förslaget om att det i de exportfrämjande organisationerna etableras kontaktpunkter där systematiserad verksamhetsinformation kan inhämtas och utvecklas. Dessamma gäller också förslaget om att ekonomiskt stödja företag och organisationer i de nordiska länderna, som samarbetar med företag i eller söker samarbetspartners i andra nordiska länder vid utarbetandet av feasibility- och prefeasibilitystudier. Sådana studier främjar enligt LRF:s erfarenhet ett senare och utvidgat samarbete i projektgenomförandet, men är också ett område där olika slag av subventioner förvrider förutsättningarna för affärsmässig verksamhet.

Stockholm den 26 augusti 1980

Lantbrukarnas riksförbund

Thorsten Andersson

Bertil Svenson

Tjänstemännens centralorganisation:

TCO har beretts tillfälle yttra sig över utredningen "Nordiskt samarbete om projektexport" från Nordiska ministerrådet. Utredningen föreslår en rad åtgärder till förmån för ett stärkande av den nordiska exporten av större projekt såväl industriella som på det infrastrukturella området. TCO har inget att invända mot de framförda förslagen. Det bör dock erinras om att vad gäller medverkan från nordiska sida i IDB-projekt har TCOs kongress 1979 deklarerat att "TCO aktivt verkar för svenskt utträde ur IDB".

Stockholm den 25 augusti 1980

Tjänstemännens centralorganisation (TCO)

Lennart Bodström

Hans Engman

Svenska bankföreningen:

Bankföreningen instämmer i utredningens allmänna bakgrundsteckning. Projektexporten har en stor och växande betydelse för nordiska företag. Projekten har blivit allt större och ökat kraven på den enskilde exportörens fysiska, ekonomiska och finansiella kapacitet. Motiven för ett samarbete inte bara med det egna landets företag utan också med företag i andra

länder har därigenom förstärkts. Detta ger dock i och för sig inga skäl att prioritera projektsamarbete med nordiska företag framför samarbete med andra utländska företag.

Flera hinder finns emellertid för sådant samarbete. Dessa framträder inte bara i form av bristande informationstillgång, resurser för förberedande utredningsarbete eller finansierings- och garantifaciliteter utan också pga nationella valuta-, bistånds-, skatteregler etc. Det är bankföreningens uppfattning att statens främsta uppgift är att genom lämplig utformning av sådana regler och faciliteter underlätta företagens internationella samarbete. Tvånget – och intresset – att genomföra sådana anpassningar blir rimligen störst i de små länderna.

Utredningen konstaterar vidare, att vid många projekt den erforderliga finansieringens storlek och risknivå kan göra det svårt för en enskild leverantör eller ett enskilt land att åstadkomma en lösning. Bankföreningen delar denna iakttagelse och konstaterar att affärsbanksväsendets traditionella uppgift är att i sådana fall bistå med att arrangera en finansiering i internationellt samarbete. Ånyo måste slutsatsen dras att statens främsta uppgift är att erbjuda bankerna sådana verksamhetsbetingelser i fråga om valutareglering, kapitaltäckningsbestämmelser, garantifaciliteter etc att denna uppgift kan tillfredsställande fullgöras.

Det är uppenbart att fördelar kan stå att vinna på ett vidgat nordiskt samarbete om projektexport. I första hand bör enligt bankföreningens uppfattning sådant samarbete främjas genom att nationella hinder undanröjes samt erforderliga nationella harmoniseringar och anpassningar göres. I andra hand bör särskilda nordiska lösningar sökas. Genom en sådan tågordning torde man minimera de risker för snedvridningar och störningar i konkurrensförhållandena mellan företag i de nordiska länderna som kan uppstå genom särskilda nordiska stöd och insatser utanför de nationella ramarna.

Mot denna bakgrund vill bankföreningen framföra vissa synpunkter på de enskilda förslagen i utredningen och väljer att koncentrera sina kommentarer till förslagen om en samlingsfrämjande utveckling av existerande nationella garanti- och finansieringssystem samt om införande av nordiska projektinvesteringsslån.

I av utredningen gjorda enkäter till näringslivet framkommer att företagen anser att en harmonisering av kredit- och garantivillkoren och en anpassning av dessa till internationella betingelser väsentligt skulle öka samlingsförutsättningarna och stärka konkurrensförmågan. Bankföreningen instämmer i denna bedömning. De nordiska institutionerna på garanti- och kreditområdena bör aktivt undersöka möjligheterna att harmonisera och anpassa regler, procedurer och villkor i syfte att underlätta det nordiska projektsamarbetet. Skillnaderna mellan ländernas system må på många punkter synas små, men de kan skapa stora svårigheter då ett projektsamarbete skall förhandlas och därigenom minska de nordiska företagens konkurrensförmåga gentemot företag från större länder.

Bankföreningen tillstyrker mot denna bakgrund utredningens förslag till åtgärder i fråga om *garantigivningen* (avsnitt 9.1) i syfte att bl.a. öka garantitäckningen för nordiska underleveranser samt att ingå avtal om samordnade garantier för köparkrediter och "bonds" så som nu finns för leverantörskrediter. Den nordiska aspekten borde för svensk del kunna beaktas redan vid den pågående översynen av de allmänna villkoren för garantigivningen.

Likaledes tillstyrkes förslaget att de nordiska exportkreditinstituten undersöker möjligheterna till ökad harmonisering av villkoren för *exportkreditfinansieringen* (avsnitt 9.2). De nuvarande skillnaderna rörande bl.a. räntesatser och övriga refinansieringskostnader, kapitalisering av räntor under byggnadstiden samt finansieringsvillkoren för lokala kostnader och kostnader under byggnadstiden både försvårar samarbetet och snedvrider konkurrensen inom Norden. Även andra skillnader mellan villkoren i de nordiska länderna bör uppmärksammas. Bankföreningen utgår från att de svenska myndigheterna utnyttjar det tillfälle som den pågående översynen av det nuvarande svenska exportkreditfinansieringssystemet ger till att genomföra en harmonisering och anpassning till förhållandena i övriga nordiska länder.

Förslaget om *nordiska kreditramar* inger däremot viss tveksamhet. De svenska erfarenheterna av dylika ramar över huvud taget är mycket begränsade och någon policy på området synes ännu ej föreligga. Bankföreningen föreslår därför ett noggrant studium av de för- och nackdelar ett nordiskt samarbete på detta fält kan tänkas erbjuda i olika situationer.

Bankföreningen känner till sist en betydande osäkerhet inför innebörden och konsekvenserna av utredningens förslag om *nordiska projektinvesteringslån*. Dessa lån med fast ränta till projekt av "nordiskt intresse" skall ges till myndigheter och företag i länder "med relativt god kreditvärdighet" (såväl u-länder som statshandelsländer), avse rörelsekrediter, anläggningskrediter och lokala kostnader men inte ersätta traditionella exportkreditgivning samt erbjudas på "kommersiella villkor", varmed menas utan räntesubventioner men med 100 procent täckning av politiska och kommersiella risker från de nordiska regeringarnas sida, en låg räntemarginal (0,25 procent) för Nordiska investeringsbanken (NIB) och väsentligt längre löptider än marknaden kan offerera. Lånen skall normalt lämnas av NIB men även kunna ges av andra kreditinstitut som då skall kunna få upp till 95 procent täckning av de politiska och kommersiella riskerna via NIB.

Avsikten är att NIB skall refinansiera dessa krediter genom internationell upplåning i samma valuta, vilket eliminerar kursrisken. Lånen skall såväl ha karaktären av bistånd som vara exportfrämjande genom att tillåta en nordisk totalfinansiering av projekt med "nordiskt intresse". Den exakta knytningen mellan projektinvesteringslånet och exportleveranserna är oklar liksom hur initiativ till dessa projektinvesteringslån skall tas.

NIB:s status som "official observer" samt dess relation till Världsbanken och Europeiska investeringsbanken samt andra regionala utvecklingsbanker antas vidare bidra till att främja projektexporten från Norden. Tanken tycks slutligen vara att lånen skall stå utanför consensus-reglerna och utgöra en nordisk form av sådan finansiering av infrastruktur och andra projekt som regionala utvecklingsbanker plägar ge. Kostnaderna för denna finansiering via NIB skulle täckas av de nordiska länderna men ej – förutsätter bankföreningen – inkräkta på de nationella insatserna för exportfinansiering, garantigivning eller exportfrämjande.

Bankföreningen kan föreställa sig att lån av detta slag kan vara exportfrämjande. Även om det nu är svårt att avgöra i vilken grad dessa lån kan ge fördelar framför den normala finansiering som affärsbankerna via den internationella kreditmarknaden och de nationella kredit- och garantisystemen kan erbjuda, vill bankföreningen inte motsätta sig att NIB ges tillfälle att erbjuda projektinvesteringsslån respektive lämna garantier till andra kreditinstitut för sådana lån av den art som utredningen föreslår.

Bankföreningen utgår avslutningsvis ifrån att den ges tillfälle att följa och kommentera det fortsatta utredningsarbetet på ovannämnda områden som här diskuterade förslag kan väntas ge upphov till.

I behandlingen av detta remissärende har Post- och Kreditbanken, PKbanken deltagit. PKbanken har förklarat att den delar synpunkterna i detta yttrande.

Stockholm den 28 augusti 1980

Svenska bankföreningen

Dess styrelse:

Curt G. Olsson

C.-J. Bouveng

Kooperativa förbundet (KF):

Rapporten

Med "projekt" menas i utredningen leverans av kompletta utrustningar, innefattande även systemutveckling, utbildning, projektledning m. m. avsedda att överlämnas till det beställande landet inom en avtalad tidsperiod.

Rapporten innehåller en översikt av organisation och utveckling av projektexporten i de fem nordiska länderna samt beskrivningar av det samarbete mellan intresserade företag och institutioner som redan nu förekommer.

De förslag som ställs i rapporten är följande:

– inrättandet av en *nordisk projektexportfond*. Fondens viktigaste uppgift skall vara att delta i förberedande projektstudier. Den skall dessutom stödja seminarier, marknadsundersökningar och liknande.

För de tre första verksamhetsåren beräknas fondens budget bli omkring 55 Mkr. Fonden, som skall ha egen styrelse, skall arbetsmässigt knytas till Nordiska investeringsbanken (NIB), Helsingfors.

– Undersökningar som utförts av utredningen visar att det uttalats behov av att komplettera de finansieringsmöjligheter, som finns i de nordiska länderna, med möjligheter till *nordiska projektinvesteringsslån*. Nordiska projektinvesteringsslån skulle vara en motsvarighet till Europeiska investeringsbankens verksamhet.

Denna bank lämnar lån till projekt utanför EG-området. Förslaget innebär att de nordiska länderna till NIB skulle lämna garantier som täcker kreditriskerna för beviljade projektinvesteringsslån. Som ram för bankens utlåning och garantierna föreslås totalt närmare 2 miljarder kr. Genom förslaget kompletteras existerande finansieringsmöjligheter genom exportkredit eller olika former av lån. Projektinvesteringsslånen skall främst lämnas till projekt i u-länder, men även i bl. a. statshandelsländer, för att möjliggöra en totalfinansiering av investeringsprojekt med nordiskt intresse.

Informationssamverkan inom nordisk projektexport har utretts av en särskild grupp och en rad förslag till utvidgning och förbättring av det informationssamarbete, som redan nu är väl utvecklat mellan företag och institutioner i de nordiska länderna framläggs.

KF:s synpunkter

KF har tidigare, t. ex. i yttrande över betänkandet "Sveriges utvecklingsamarbete på industriområdet", framhållit att den samverkan, som i många fall börjat med biståndsinsatser i olika u-länder, kan utvecklas till ett industriellt samarbete under förutsättning att lämpliga institutioner skapas. KF tillstyrkte därför tillkomsten av Swedfund, liksom tidigare av Impod och Sukab.

I de flesta u-länder och statshandelsländer finns kooperativa organisationer som för sin utveckling är beroende av erfarenheter inom industriländernas kooperativa rörelser, inte minst de nordiska. Biståndet till Kooperationen i u-länder, som sedan början av 1960-talet bedrivits bl. a. av KF, inriktas till en början på utbildningsinsatser. Allteftersom Kooperationen utvecklas uppstår en rad problem av teknisk och ekonomisk natur. Dessa sammanhänger med bildandet av läns- och riksorganisationer, tillkomsten av lager- och produktionsanläggningar samt även av partihandelsorganisationer med internationella affärskontakter. För att inom det kooperativa området möta denna utveckling är det angeläget, att det nordiska samarbetet utvecklas.

Det är KF:s erfarenhet att såväl i u-länder som i statshandelsländer är förberedelserna för ett projekt mycket viktiga. Förstudier och noggrann planering ökar möjligheterna till framgångsrikt genomförande. Planeringen av ett industriellt eller kommersiellt projekt visar emellertid ofta att detta måste anpassas till lokala förhållanden i så många hänseenden att ett intresserat företag kan tveka att ta ansvaret för ett sådant projekt. Enligt KF:s uppfattning borde bildandet av en nordisk projektexportfond öka möjligheterna till att åstadkomma såväl svenska som gemensamma nordiska projekt. Av samma anledning tillstyrker KF tillkomsten av nordiska projektinvesteringsslån. Det är angeläget att finansieringsmöjligheterna förbättras såväl för nationella som för gemensamma nordiska projekt.

Stockholm den 11 augusti 1980

Kooperativa förbundet

Karl Erik Persson

Lars Marcus

Arne Holmberg

AB Svensk exportkredit:

Vi delar utredningens uppfattning att efterfrågan på systemlösningar, innefattande icke bara leverans av maskiner och utrustning utan även av know-how, utbildning och assistans, under senare år fått växande betydelse. Ett samarbete utöver de nationella gränserna är önskvärt och nödvändigt för genomförande av projektexport. Av speciellt intresse är att samarbetsmöjligheterna inom Norden tillvaratas. Man kan som regel förutsätta att om ett nordiskt företag engagerar sig i ett större projekt måste underleveranser också komma från andra länder. Andra nordiska företag bör då ha vissa möjligheter att delta i sådana projekt även om t. ex. svensk och finsk verksamhet på projektexportområdet i stor utsträckning konkurrerar med varandra. Av stor vikt är också att på ett tidigt stadium söka nå samarbete med de regionala utvecklingsbankerna som kan förväntas få en allt större betydelse för u-ländernas upphandling.

SEK önskar framföra följande synpunkter på utredningen och uppehåller sig då endast vid de delar av utredningen som närmast berör SEK:s verksamhet, nämligen kap. 9 och 11 i utredningen.

SEK tillstyrker utredningens förslag till åtgärder i fråga om garantigivningen i syfte att bl. a. öka garantitäckningen för nordiska underleveranser och att garantiinstituten även ingår avtal beträffande långivargarantier. Härigenom torde väsentliga fördelar uppstå för både exportörer och finansierare.

Vi delar utredningens förslag att exportkreditinstituten i de nordiska

länderna undersöker möjligheterna av en harmonisering av kreditvillkoren. Från vår sida kommer vi att försöka utöka och intensifiera det redan nu påbörjade informationsutbytet och samarbetet med de övriga nordiska finansieringsinstituten liksom också med Nordiska investeringsbanken. Konkreta samarbetsavtal mellan exportkreditinstituten bör ordnas snarast. De bör ge underlag för reciprok finansiering av samleveranser från nordiska länder och göra det möjligt att ha en enhetlig politik när det gäller andelen utländska varor, t. ex. vid entreprenader. Kan detta uppnås får detta till följd att utländska varor från nordiska länder lättare kan finansieras och därigenom får en i förhållande till andra utländska varor gynnad ställning. Detta bör vara till fördel för det nordiska samarbetet.

Vad slutligen gäller förslaget beträffande nordiska exportkreditramar anser vi att detta fordrar ytterligare undersökningar. Förslaget innebär ju också att man till att börja med endast skall på försök inrätta sådana nordiska exportkreditramar vid speciella projekt.

SEK ställer sig i princip positiv till utredningens förslag om nordiska projektinvesteringsslån.

Lånen skall vara komplement till existerande internationella och nordiska finansieringsmöjligheter. Dessa finansieringsmöjligheter kan visserligen sägas vara relativt väl utbyggda, men på några områden kan dock en komplettering vara befogad. Erfarenheter från andra länder visar att det i vissa fall kan vara lämpligt att ha tillgång till en finansieringsform av angivet slag. Det är viktigt för nordiska företags konkurrensförmåga att i förekommande fall kunna erbjuda likvärdiga finansieringsvillkor som ex. Europeiska investeringsbanken (EIB).

Vid samarbete med och samfinansiering med de regionala utvecklingsbankerna om större utvecklingsprojekt kan det vara lämpligt att ha en finansieringsinstitution med regional täckning och med långtgående möjlighet att erbjuda kompletterande finansiering för det som inte täcks av exportkrediter.

Det är svårt att avgöra hur stor volym denna verksamhet kan få. Avsikten är att förlägga denna verksamhet till Nordiska investeringsbanken och utnyttja bankens resurser och det bör därför vara relativt enkelt att anpassa omfattningen till de föreliggande behoven.

Vi önskar också få framhålla att det är väsentligt att få den Nordiska investeringsbanken i paritet med andra regionala investeringsbanker. Att få en nordisk investeringsbank som har samma arbetsområde när det gäller projektexport som den Europeiska investeringsbanken kan vara av stort värde för nordiska företag. Det gäller i sådana sammanhang ofta möjlighet att hänvisa till en kreditinstitution som är neutral i den meningen att den inte är knuten till export från ett visst land. Den Nordiska investeringsbanken bör ha goda förutsättningar härför.

Stockholm den 3 september 1980

AB Svensk exportkredit

Karl-Erik Svedberg

Verkställande direktör

Svenska konsultföreningen:

SKIF (Svenska konsulterande ingenjörers förening) och Svenska konsultföreningen, som är den egentliga branschorganisationen och med vilken SKIF har en nära organisatorisk koppling och samarbete får med anledning härav framföra följande.

SKIF och Konsultföreningen har sedan lång tid tillbaka deltagit i ett relativt väl utvecklat nordiskt samarbete mellan de konsulterande ingenjörerna. Sålunda har branschorganisationerna i de fem nordiska länderna regelbundna sammankomster där frågor av gemensamt intresse diskuteras. Det har därför varit naturligt att remissen av denna specifika nordiska fråga varit föremål för överläggningar inom de nordiska konsulterande ingenjörernas samarbetsorgan RINORD, vilket i sin tur lett till att de olika nationsföreningarna i väsentliga stycken kunnat avge i stort sett likartade yttranden till respektive ministerier.

SKIF vill inledningsvis uttrycka sitt stora intresse för att ett utvecklat nordiskt samarbete då det gäller projektexport kommer till stånd. Föreningen finner också de föreslagna åtgärderna väl ägnade att intensifiera ett sådant nordiskt samarbete.

Man är kanske vid en första utblick benägen tro att kunskapsprofilen för de konsulterande ingenjörerna i respektive länder är relativt likartad och att ett samarbete efter de linjer som utredningen skisserar därför relativt sällan skulle leda till att konsultföretagen genom ett nordiskt samarbete skulle kunna komplettera varandra. Vid ett djupare studium av möjligheterna härtill finner man emellertid att det på en rad områden då det gäller just de konsulterande ingenjörsföretagens marknadsprofil, finns speciell kunskap väl företrädd i ett land och kanske mindre väl i ett annat. Som exempel kan nämnas följande kopplingar mellan nordiskt land och teknik: Danmark – agrikultur, Finland – cellulosateknik, Island – geotermiska anläggningar, Norge – offshoreteknik och Sverige – kärnkraftteknologi. Kunskapen om den varierande situationen i respektive länder är dock bristfällig, varför informationscirkulär av det slag som utredningsgruppen föreslår kan förväntas få en stor betydelse.

De konsulterande ingenjörerna kommer i kontakt med projektexporten på två olika sätt. Antingen engageras konsultföretagen av köparlandet för att utforma s. k. förfrågningsunderlag eller också av leveransgruppen för att utforma anbudet och delta med projekteringsinsatser och supervision, då det gäller projektets genomförande. Det senare blir speciellt påtagligt då projektet kräver investeringar i byggnader eller anläggningar.

Två faser i ett större projekts tillblivelse, som kan initieras antingen från köparlandet eller från säljargruppen, är preinvestment studies och feasibility studies. Sådana studier är naturliga uppgifter för konsultföretagen och företagen har efter hand fått en omfattande erfarenhet härav. Den föreslagna nordiska projektexportfonden som till huvudsaklig del avses komma att

användas för genomförande av preinvestment- och feasibility studies blir därför av stort intresse för konsultföretagen. Fonden skulle, som utredningen framhåller, skapa många tillfällen för konsulterna att få referensobjekt och därmed en stärkt marknadsposition.

En grundläggande affärsidé för de konsultföretag som är representerade inom SKIF och Konsultföreningen och de nordiska föreningar med vilka vi samarbetar är oavhängigheten, vilket bl a innebär att utredningar och projektering skall kunna genomföras helt opåverkat av leverans-, tillverknings- och entreprenadintressen.

Det är naturligt att oavhängigheten blir särskilt viktig då det gäller genomförande av en preinvestment study eller en feasibility study. Om leveransintresset skulle dominera i en sådan studie finns det risk för att de fakta som stimulerar till slutsatser som gör det tilltänkta projektet "feasible" kan komma att övervärderas. Om en leveransgrupp tar initiativet till sådana studier, blir ett viktigt motiv för utredningsarbetet att få fram försäljningsargument i förhållande till mottagaren av projektet. Exempel finns också på misslyckade investeringar runtom i världen som tillkommit på grund av att säljintresset har kommit att dominera, då det gäller den grundläggande utvärderingen av projektets möjligheter.

Från konsulthåll vill vi med hänsyn till det nu sagda starkt framhålla vad utredningen uttrycker på sid 68:

"Finansielle tilskud til nordiske virksomheders studier af prioriterede projekter i den fase hvor projekterne identificeres og tekniske løsninger preliminært fastlægges vil kunne medvirke til at virksomhederne får referencemateriale, som kan danne baggrund for senere kontrakter. De medvirkende virksomheder kan gennem en sådan foranstaltning få bedre muligheder for deltagelse i en eventuel international konkurrence om levering af de efterfølgende tjenesteydelser f. eks. i forbindelse med et detaljeret studie eller projekteringsarbejde, samt for at præsentere tekniske løsninger fra de nordiske lande i projekternes tidligste faser."

Utredningsgruppen har uppenbarligen här sett genomförandet av de preliminära utredningarna såsom en från projektleveransen avskiljbar del. Vi tror att detta är väsentligt och skulle vilja föreslå att projektexportfonden huvudsakligen användes för att bekosta genomförande av sådana studier som föreslagits, men att dessa helst bör vara avgränsade från leveransdelen. Denna tankegång förhindrar icke att man huvudsakligen använder fondens medel för att göra studier inom områden där de nordiska företagen har förutsättningar att kunna genomföra leveranserna. I reglerna för fondens användning kan mycket väl föreskrivas att, trots att studierna bör vara helt oberoende av leveranser, sådana områden där nordiska företag har särskilt goda förutsättningar att delta i en internationell konkurrens om leverans och genomförande bör prioriteras. Denna syn sammanfaller med motivet till att projektexportfonden

skall kunna användas för att bekosta "grundläggande marknadsundersøgelser".

Då det gäller u-länderna tror vi att projekten många gånger kommer att beröra sådana områden som kräver avtal med mottagarlandets regeringar. Det kan här gälla hälsovård, miljövård, utbildning, utbyggande av fysisk och social infrastruktur, utvecklingsprojekt av industriell karaktär för regioner och liknande stora komplexa projekt. I sådana sammanhang är det rimligt antaga att även offentliga tjänster måste involveras i den projektgrupp som skapas. Ett samarbete med de nordiska ländernas biståndsorgan kan också vara erforderligt. De nordiska länderna skulle gemensamt kunna skapa stora utvecklingsresurser om man på kommersiell och biståndspolitisk grund kunde hjälpa vissa u-länder att bygga upp exempelvis hälsovården, utbildningsväsendet eller liknande samhällssektorer innefattande fysiska investeringar, administrativ uppbyggnad, teknologiöverföring för drift och underhåll samt erforderlig infrastruktur och nödvändiga utbildningsinsatser som behövs för att starta och driva den verksamhet som projektet syftar till.

På hälsovårdens område kan ett sådant komplext projekt omfatta byggande av sjukhus, utbildning av läkare och sjuksköterskor, tillverkning och framställning av sjukhusutrustning och läkemedel. På den grundläggande utbildningens område kan sammansättningen av projektet vara byggande av skolor, utbildning av lärare och framställning av läromedel. Komplexa projekt av denna karaktär kräver avtal på regeringsnivå mellan berörda nordiska länder och mottagarlandet. I samband härmed kan kreditramar i enlighet med utredningsgruppens förslag ställas till mottagarlandets disposition. En internordisk form för handläggning av dylika regeringsavtal behöver i så fall utarbetas.

Den föreslagna storleken på projektexportfonden, ca 11 milj. svenska kronor under första året och därefter under de kommande två åren ungefär dubbla beloppet, förefaller vara en rimlig nivå, i varje fall under en uppbyggnadsperiod. Det bör dock uppmärksammas att genomförandet av feasibility studies på stora komplexa projekt många gånger kan dra betydande belopp. En enda studie kan mycket väl kosta flera miljoner svenska kronor.

En särskild fråga som bör uppmärksammas är följande. Om en studie av aktuellt slag göres oberoende av en leveransgrupps medverkan, dvs. i princip på köparlandets initiativ, kan återbetalningsplikt av bidrag från fonden knappast bli aktuell. Om fonden bidrar med 50% måste i en sådan situation särskilt prövas hur den resterande delen av kostnaden för studien skall finansieras. Här kan alternativt förekomma att mottagarlandet bekostar resterande 50%, kanske tack vare krediter som beviljas i enlighet med förslaget om nordiska projektinvesteringsslån. En finansiering med biståndsmedel borde också kunna övervägas. Här möter man onekligen problem som kan vålla svårigheter. Det skulle emel-

lertid vara till betydande nackdel om projektexportfondens medel utslutande skulle komma att användas för studier av projekt som initieras från säljarsidan.

Då det gäller finansieringsfrågorna och tillskapandet av nordiska projektinvesteringsslån, tror vi att särskilda kreditramar och då enligt utredningsgruppens förslag speciellt "projektbundne kreditrammer" (sid 66) kan öka de nordiska företagens konkurrenskraft avsevärt. Vi ser det därför som viktigt att detta förslag genomföres.

Avslutningsvis vill föreningen ta upp en speciell fråga som utredningsgruppen berör, nämligen "forholdet til internationale udviklingsorganisationer" (sid 60). Vi tror att det är angeläget att, som utredningen framhåller, de nordiska länderna uppnår en rimlig representation i internationella organisationer. Koordinerade insatser från de nordiska ländernas sida bör därför göras för att uppnå detta mål. Självklart är det inte möjligt att nå resultat utan att det finns kompetenta personer tillgängliga och villiga att åtaga sig dylika uppgifter. Ett viktigt moment härvid är, som utredningsgruppen framhåller, att de personer som för kortare eller längre tid åtager sig sådana uppgifter säkras en anställning vid återkomsten till hemlandet. Lika viktigt är naturligtvis att lämpliga kandidater finns tillgängliga.

Ett sätt att få fram personer med erfarenhet av internationellt arbete på administrativ nivå, vore att man från nordisk sida engagerar sig mer i UNDPs expertverksamhet. En svårighet att få fram kandidater till experttjänsterna har varit att uppdraget för med sig att en bra anställning måste lämnas. Ett annat motstånd har varit att experten ofta får uppträda helt isolerad utan någon kontakt med en basorganisation. Konsultorganisationerna har i olika sammanhang framhållit betydelsen av en förändring i det synsätt som hittills kanske ofta rått då det gällt att rekrytera exempelvis FN-expertter och framhållit att om uppdragen kunde lämnas till konsultföretag så skulle experten i det främmande landet ha tillgång till konsultföretagets erfarenhetsbank och insatserna skulle därmed kunna bli effektivare tack vare en sådan s. k. "backstopping". Kunde expertrekrytering ske på detta sätt skulle betydligt fler människor från de nordiska länderna komma att engagera sig i verksamheten. Detta skulle i sin tur få till följd att vi finge fram en kader av experter med erfarenhet av och träning på administrativa internationella uppgifter. Dessa skulle sedan kunna stå till förfogande vid rekrytering av vissa nyckelbefattningar i de internationella organisationerna. Vi skulle också härmed kunna få fram projektledare vana vid internationellt arbete och stora internationella projekt, som kunde ta hand om den exekutiva ledningen då det gäller att genomföra komplexa projektexportaffärer.

Stockholm den 5 september 1980

SKIF och Svenska konsultföreningen

Ragnar Widegren

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1981